

**1929-1934 ARASI TÜRK ROMANINDA
YAPI VE TEMA**

Elif KAYA

**Doktora Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK
2012
Her hakkı saklıdır**

**TC
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

Elif KAYA

1929-1934 ARASI TÜRK ROMANINDA YAPI VE TEMA

DOKTORA TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK**

ERZURUM 2012

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

24/12/2012

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "1929-1934 Arası Türk Romanında Yapı ve Tema" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☒ Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

24/12/2012

[Elif KAYA]

F-83/00/22.02.2012

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK danışmanlığında, Elif KAYA tarafından hazırlanan bu çalışma 24/12/ 2012 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI Anabilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Metin AKKUŞ

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Osman GÜNDÜZ

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Erdoğan ERBAY

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Selçuk ÇIKLA

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

F-84/00/22.02.2012

İÇİNDEKİLER

ÖZET	V
ABSTRACT	VI
ÖN SÖZ	VII
KISALTMALAR.....	IX
GİRİŞ.....	1
ROMANDA YAPI KAVRAMINA BİR BAKIŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1929-1934 ARASI TÜRK ROMANININ ÖZELLİKLERİ

1.1. 1929'DA YAYIMLANAN ROMANLARIN ÖZELLİKLERİ	7
1.2. 1930'DA YAYIMLANAN ROMANLARIN ÖZELLİKLERİ	23
1.3. 1931'DE YAYIMLANAN ROMANLARIN ÖZELLİKLERİ.....	45
1.4. 1932'DE YAYIMLANAN ROMANLARIN ÖZELLİKLERİ.....	72
1.5. 1933'TE YAYIMLANAN ROMANLARIN ÖZELLİKLERİ	116

İKİNCİ BÖLÜM

YAPISAL SINIFLAMA

2.1. TEKLİ OLAY ÖRGÜSÜNDEN OLUŞAN ROMANLAR	171
2.2 İKİLİ OLAY ÖRGÜSÜNDEN OLUŞAN ROMANLAR	244
2.3 ÇERÇEVE OLAY ÖRGÜSÜNDEN OLUŞAN ROMANLAR	287
2.4 ÇOKLU OLAY ÖRGÜSÜNDEN OLUŞAN ROMANLAR	302

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TEMATİK SINIFLAMA

3.1. SOSYAL PROBLEMLER ETRAFINDA BELİREN TEMALAR.....	328
3.1.1. Doğu Batı Çatışması.....	328
3.1.1.1. Kültür Çatışması	328
3.1.1.2. Batı Hayranlığı ve Batılı Yaşam Tarzı	332
3.1.1.3. Batılılaşmanın Şekli ve Yöntemleri.....	339
3.1.1.4. Batılı Yaşam Tarzının Getirdiği Yozlaşma	340

3.1.1.5. Avrupa'nın/ Diğer Miletlerin Türklere Bakışı	348
3.1.1.6. Osmanlı Topraklarının İşgali/Kapitülasyonlar/Anadolunun İşgali.....	351
3.1.1.7. Azınlıklar	354
3.1.1.8. Kuşak Çatışması	356
3.1.2. Eğitim	360
3.1.2.1. Batılı ve Yerli Eğitim	361
3.1.2.2. Yabancı Okullar	363
3.1.2.3 Batılı Mürebbiyeler	365
3.1.2.4. Gençlerin ve Çocukların Eğitimi Meselesi	367
3.1.2.5. Kadınların Eğitimi.....	369
3.1.3. Kılık Kıyafet.....	374
3.1.3.1. Batılı-Modern Giyim Tarzı.....	374
3.1.4. Evlilik.....	378
3.1.4.1. Uyumsuz Evlilikler ve İhanet	378
3.1.4.2 Görücü Usulü Evlilik/Küçük Yaşta Evlilik/Zorla Evlilik.....	390
3.1.4.3. Modern Evlenme Şekilleri/Evlilik Karşıtlığı.....	393
3.1.5. Maddî/Parasal Güç Problemi.....	399
3.1.5.1. Harp Zenginleri/Yolsuzluk	399
3.1.5.2. Fakirlik-Ekonomik Yetersizlik-Yokluk.....	405
3.1.5.3. İki Farklı Sosyal Sınıf Arasındaki İlişki	419
3.1.6. Kültür-Sanat ve Edebiyat.....	423
3.1.6.1. Şiir ve Edebiyat.....	423
3.1.6.2. Roman.....	427
3.1.6.3. Dil	433
3.1.6.4. Müzik	434
3.1.6.5. Resim	439
3.1.6.6. Piyes ve Geleneksel Tiyatro	440
3.1.7. Birey ve Toplum Arasındaki Problemler	441
3.1.7.1. Aydın ve Aydının Fonksiyonu	441
3.1.7.2. Aydın ve Halk	444
3.1.7.3. İdealist Bir İnsanın Çevresiyle Olan İlişkisi	446

3.1.7.4. Yabancılaşma/Ötekileştirme.....	448
3.1.8. Türk Romanında Anadolu	452
3.1.8.1 Aydın-Köylü Ayrılığı.....	452
3.1.8.2 Köyün Sosyal Hayatı- Toprak Mücadelesi.....	459
3.1.8.3 Sosyal Hayatın Geriliği	462
3.1.9. İnançlar ve Din	464
3.1.9.1. Dine Bakış ve Din İstismarı	464
3.1.9.2. İsyân/ İnançsızlık	472
3.2. BİREYSEL ÇATIŞMALAR ETRAFINDA BELİREN TEMALAR.....	474
3.2.1. Bireyin Kendisi ve İç Dünyasıyla İle İlgili Olanlar	474
3.2.1.1. Aşk	474
3.2.1.2. Yasak Aşk.....	482
3.2.1.3. Kıskançlık.....	489
3.2.1.4. Kimsesizlik/Yalnızlık.....	498
3.2.1.5. İntihar	502
3.2.1.6. İhanet/Aldatma	512
3.2.1.7. Hastalık.....	521
3.2.1.8. Madde Bağımlılığı	524
3.2.2. Birey-Aile ve Çevre İlişkiler	525
3.2.2.1. Ailenin Birey Üzerindeki Baskısı	525
3.2.2.2. Kadının Ailedeki/Toplumdaki Yeri ve Görevleri	529
3.2.2.3. Feminizm-Kadın Hakları.....	534
3.2.2.4. Kadınların Çalışma Hayatına Girişi.....	538
3.2.2.5. Fuhuş	544
3.2.3. Bireylerin Birbirleriyle Olan İlişkileri	559
3.2.3.1. Aşk/İdeal Çatışması.....	559
3.2.3.2. Aşk/Ahlâk Çatışması	560
3.2.3.3. Bir Erkeğin Hayatına Giren İki Kadınla İlişkisi	561
3.2.3.4. Bir Erkeğin Hayatına Giren Birçok Kadınla İlişkisi	566
3.2.3.5. Bir Kadının Hayatına Giren İki Erkek İlişkisi	567
3.2.3.6. Bir Kadının Hayatına Giren Birçok Erkek İlişkisi	569
3.3. SİYASÎ ÇATIŞMALAR ARASINDA BELİREN TEMALAR	571

3.3.1. İktidar ve Güç Mücadelesi	571
3.3.2. Siyasi Fikir Ayrılıkları	573
3.3.3. Milli Mücadeleyi Destekleyenler	577
3.3.4. Hafiyelik / Jurnal.....	581
3.3.5. Yönetim Karşıtlığı- Hürriyetçilik	583
SONUÇ	589
BİBLİYOGRAFYA	595
DİZİN.....	607
ÖZGEÇMİŞ	614

ÖZET**DOKTORA TEZİ****1929-1934 ARASI TÜRK ROMANINDA YAPI VE TEMA****Elif KAYA****Danışman: Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK****2012, Sayfa: 626****Jüri: Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK (Danışman)****Prof. Dr. Metin AKKUŞ****Prof. Dr. Erdoğan ERBAY****Prof. Dr. Osman GÜNDÜZ****Doç. Dr. Selçuk ÇIKLA**

1929 ve sonrasını kapsayan yıllar, Türk sosyal ve siyasal hayatında birçok yeniliğin yapıldığı dönemlerin başlangıcını oluşturur. Cumhuriyet'in ilânıyla birlikte hayata geçirilen inkılâpların arasında sanat hayatını en çok etkileyen 'Harf İnkılâbı' olmuştur. Bu çalışmadaki amacımız, Harf İnkılâbı'ndan sonra, yeniliklerin romana ne kadar yansıdığını tespit etmektir. Ayrıca romanımızın bu yıllar arasındaki görünümünü, toplumsal ve siyasal meselelere yaklaşımlarını ve birikimini ortaya çıkarmaktır.

Bu dönemde, daha önceki yıllara göre bir tema çeşitliliği dikkati çeker. İmparatorluktan Cumhuriyet'e geçişte yaşanan problemler üzerinde yoğunlaşan temaların yanında, Anadolu ve sorunları, eğitim, çağdaşlaşma gibi konuları kapsamaktadır. Köye yöneliş ve köy sorunlarını anlatan romanların ilk gerçekçi örnekleri de bu dönemde ortaya konulmuştur.

Romanlarda öne çıkan bir diğer özellik, bireysel temaların azlığıdır. Gerçi aşk teması çevresinde şekillenen popüler romanlar bu devrede de bir hayli fazladır. Ancak romanlarda bu temalar da sosyal hayatın değişmesiyle ilintili olarak yansıtılmaya çalışılmıştır. Bu dönemin bir diğer özelliği de romana ilginin giderek artmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Türk Roman, Yapı, Tema,

ABSTRACT**Ph D THESIS****STRUCTURE AND THEME IN TURKISH NOVEL BETWEEN 1929-1934****Elif KAYA****Advisor: Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK****2012, Page: 626****Jury: Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK (Advisor)****Prof. Dr. Metin AKKUŞ****Prof. Dr. Erdoğan ERBAY****Prof. Dr. Osman GÜNDÜZ****Assoc. Doç. Dr. Selçuk ÇIKLA**

The years covering 1929 and afterwards constitutes the preliminary periods when numerous innovations in Turkish social and political life were carried out. Among the reforms put into practice with the declaration of the Republic, the reform which affected the artistic life most is the ‘Alphabet Reform’. Our purpose in this study is to determine to what extent the innovations, appeared after the ‘Alphabet Reform’, is reflected in the novel. Besides, it is also our purpose to reveal the image of our novel between those years, the approach of it towards social and political issues and its richness.

In comparison with the previous years, a diversity of themes is remarkable in this period. Besides the themes that focus on the problems appeared during the transition from Emperorship to Republic, this study includes subjects such as Anatolia and its problems, education, modernisation. The first real examples of the novels which are about the tendency towards and the problems of village life are produced in this period.

Another prominent characteristic of the novel in this period is the lack of individual themes. In effect, the popular novels shaped around the theme of love are quite a lot in this period. However, these themes in the novels are tried to be reflected in relation with the changing social life. Another feature of this period is the increasing interest in the novel.

Keywords: Turkish Novel, Structure, Theme

ÖN SÖZ

“1929-1934 Arası Türk Romanında Yapı ve Tema” adını verdiğimiz çalışmamızda, bu yıllar arasında yayımlanan romanlar yapı ve temalar açısından incelenmiştir. Bu çalışmadaki amacımız, Harf İnkılâbı’ndan sonra, yeniliklerin romana ne kadar yansıdığını tespit etmektir. Ayrıca romanımızın bu yıllar arasındaki görünümünü ve birikimini ortaya çıkarmaktır.

Bu çalışmaya başlarken yaptığımız ilk şey, dönem romanlarının tesbiti oldu. Bu amaçla başta Milli Kütüphane olmak üzere, Erzurum İl Halk Kütüphanesi, Beyazıt Devlet Kütüphanesi ve Atatürk Kitaplığı’nı taradık. Sonuçta roman türünde yazılmış ve kitap halinde yayımlanmış 84 eseri incelememize konu edindik. Tarihi romanları, polisiyeleri ve uzun hikâyeleri incelememizin dışında tuttuk.

Çalışmamız Giriş, Sonuç ve Bibliyografya dışında üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, romanda *yapı* kavramıyla ilgili düşüncelerin bir derlemesini yaptık. Buradaki amacımız yapı ve olay örgüsü arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaktır. Çalışmanın birinci bölümünde ise 1929-1934 yılları arasında yayımlanan romanların genel özelliklerini belirlemeye çalıştık. Her yılı ayrı bir başlık altında ele alarak roman kişilerinin özelliklerini, mekâna ait dikkatleri, zamanı ve anlatıcının durumunu tespit ederek romanları tanıtmaya çalıştık.

İkinci bölümde de romanları olay örgülerine göre *Tekli*, *İkili*, *Çoklu* ve *Çerçeve* olay örgüsü olmak üzere dört ayrı yapı şekline göre sınıflandırdık. Bunu yaparken romanları yine kronolojik sırayla yıllara göre inceledik. Romanların yapılarını çatışmalar ve bunları besleyen temalar çerçevesinde özete kaçmamaya gayret ederek, göstermeye çalıştık. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise *Tematik Sınıflama* başlığı altında romanlarda işlenen temaları belirledik. Bu temaları *Siyasî Çatışmalar Etrafında Beliren Temalar*, *Sosyal Problemler Etrafında Beliren Temalar*, *Bireysel Çatışmalar Etrafında Beliren Temalar* olmak üzere üç ana bölüme ve onları da kendi aralarında alt bölümlere ayırdık. Sonuç bölümünde çeşitli başlıklar altında söylediklerimizden genel hükümler çıkarmaya çalıştık. Bibliyografya kısmında incelediğimiz romanları hem yazar, hem yayım yıllarına göre sıraladık. Ayrıca yararlandığımız diğer kaynakları da gösterdik.

VIII

Bu çalışmanın her safhasında büyük desteğini gördüğüm, rehberliğı, deneyimleri ve örnek kişiliğı ile her zaman yanımda olan değerli bilim adamı hocam Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK'e sabrı, yol gösterici ve tamamlayıcı yaklaşımları için sonsuz şükranlarımı sunarım.

Erzurum - 2012

Elif KAYA

KISALTMALAR

bknz. : bakınız

KTB : Kùltür Turizm Bakanlığı

MEB : Millî Eğitim Bakanlığı

s. : sayfa

S. : Sayı

Gerçeklik sezgisini yitirmemiş bütün sosyal bilimciler aynı şeyi söylüyor:

Tragedyalar çağındaki “kahraman” figürü çok gerilerde kaldı;

*günümüzün kahramanı, her türlü yokluğa ve yoksunluğa rağmen başını dik tutabilen
insandır.*

“Kahraman” babama ve “kahraman” anneme...

GİRİŞ

ROMANDA YAPI KAVRAMINA BİR BAKIŞ

Anlatma esasına bağlı kurgusal bir tür olan roman üzerine, tarihsel süreç içinde birçok açıklama ve tanımlama yapılmış, “*Roman nedir, nasıl yazılır, romanı oluşturan unsurlar nelerdir?*” gibi birçok soruya karşılık bulunmaya çalışılmıştır. Roman, kişiler, zaman, mekân, olay örgüsü, düşünce yapısı gibi unsurların oluşturduğu, mantıklı bir bütündür. Yapı da belirtilen unsurların sistematik olarak birleşimidir. Edebi metinde yapı da tek taraflı düşünülemez. Eserdeki olay zinciri ile okuyucunun etkileşimi de eserin yapısına ulaşmakta önemlidir. Bu bağlamda romanda yapı; anlatıcıdan anlatılana, yazılan metinden kullanılan dile, olayların birbiriyle olan ilişkilerine ve bağlantılarına kadar romanı roman yapan her unsuru kapsar. Batı dillerinde “*plot*”, “*structure*”, “*composition*” kavramlarıyla ifade edilen yapıyı, P. Stevick şu şekilde açıklar: “*Yapı (plot) romanda öz, hikâye, görünen olaylar dizisi, eserdeki formül, iskelet, mekânizma, düzenleme anlamlarına gelebilir. Yapı bir hikâyenin varoluş sebebi, temasının özüdür.*”¹ Eserin yapısını ortaya koymaya çalışan araştırmacı “*roman kişisi, düşünce ve olay*” üçlüsünün bir araya nasıl geldiğini sorgulamalıdır.

R. S. Crane, “*Yapı Kavramı*”² adlı makalesinde yapı kavramının sadece romandaki olaylar dizisi olarak tanımlanmasını yanlış bulur. Aristo’nun yapı kavramının hâlâ geçerli olduğunu söyleyen Crane, eserde sunulan öz, bu özü ifade eden lengüistik ortam ve bu özü ifade etmek için kullanılan tekniklerin, eserin özelliğini belirlediğini söyler. Bu üç unsur, yapı kavramını inceleyen diğer yazarlar tarafından da kabul edilmiştir. Crane, aynı zamanda bir romanda, “*yapı*”nın, yapıyı oluşturan bu üç unsurdan birinin veya diğerinin sentezleyici unsur olarak kullanılmasına göre değiştiğini de belirterek yapıyı, “*olay yapıları, karakter yapıları ve düşünce yapıları*”³ olarak sınıflandırır.

Eserde sunulan öz ise eserin içinde var olan insanların yaşantısıyla oluşur. “*Bir roman veya oyunun özü, insan ve insanın tecrübesidir; bu insanlar, birbirleriyle, birbirinin ruh yapılarını-duygu, düşünce ve davranışlarını-değiştirecek şekilde etkileşim*

¹ Philip Stevick, *Roman Teorisi*, (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara 2004, s.127.

² Stevick, s. 128 (Makalenin basım yeri: Crane, R. S., “The Concept of Plot and the Plot of Tom Jones”, *Critics and Criticism, Ancient and Modern*, ed. Chicago 1952).

³ Stevick, s. 128.

*içindedirler. Eğer bu söylediklerimiz doğruysa, herhangi bir romanın veya oyunun yapısının (plot), olaylar dizisi (action), karakter ve düşünce (thought) gibi unsurlardan, yani yazarın, yaratma etkinliğinde kullandığı ham maddeden oluşturulmuş geçici bir sentez”dir.*⁴ Ancak bir eserin yapısındaki başarı, sadece bu üç unsurun bir arada bulunması, uygun bir şekilde yerleştirilmiş olması, kusursuz görünmesine değil, okuyucuda uyandırdığı zevk ve hoşlanmaya da bağlıdır.

Crane, hiçbir yapının sadece olaylar dizisindeki birlikten, sebep-netice ilişkisi içindeki örgünün sağlamlığından, olayların çeşitliliğinden veya uyandırdıkları şüphe ve sapkınlık duygularından dolayı kusursuz olmayacağını söyler.⁵ Bunlar bir yapının oluşmasında en geçerli olan malzemelerdir ama yeterli değildir.

Crane yapının eserde bir araç, çerçeve ya da mekanizma olmadığını, eser bütünüyle düşünüldüğünde her unsurun dolaylı ya da dolaysız olarak hizmet etmesi gereken bir bütün olduğunu söyler.

Yapı kavramına özellikle değinen N. Freidman ise, romanda yapı şekilleri üzerinde durmuştur. Romanda yapıyı açıklarken “*Roman başkişisinin yaşadığı değişme sürecini etkileyen, iki veya daha çok epizottan oluşmuş, başlangıcı, ortası ve sonu (giriş, düşüm, çözüm) olan*”⁶ bir yapıyı kastettiğini ifade eder. Romanda yapıyı en iyi şekilde anlamak ve yorumlamak için eserin uyandırmak istediği etkiye, okuyucuda istenilen duyguların oluşması için roman kahramanının yaşadığı değişme sürecine bakmak gerektiğini söyler.⁷

Başkişiyi de, eserdeki değişme sürecini yaşayan, ilgi merkezi olan ve yapıyı tamamlayan bütün unsurların merkezindeki kişi olarak açıklar. Eserde dikkat edilmesi gereken ikinci bir nokta; kahramanın karakteri ve okuyucunun kahramana ne kadar uzaklıkta olduğudur. Kahraman, eser boyunca okuru nasıl etkiler, ona karşı duygularımız roman boyunca ne kadar değişir? gibi...

Başkişinin konumu belirleyici olunca olaylar dizisi başkişinin mutluluğu veya mutsuzluğu, başarı veya başarısızlığına göre şekillenir.

Düşünce unsuru ise başkişinin ruh durumlarını, davranışlarını, muhakeme şeklini, duygularını, inançlarını, kavramlarını veya bilgisini ihtiva eder. Düşünce

⁴ Stevick, s. 128.

⁵ Stevick, s. 129.

⁶ Stevick, s. 132 (Makalenin basım yeri: Norman Friedman, “Criticism and the Novel”, *Antioch Review*, XVIII (1958), 343-370).

⁷ Stevick, s. 128.

unsuru, hâkim bakış açısı tarafından ifade edilebileceği gibi, romanda başkişinin kendini anlatması şeklinde de verilebilir.

N. Freidman, herkesçe kabul edilmiş bir biçim teorisinin mevcut olduğunu söyler. Bir eserin, olaylar dizisi, karakter, kültürel atmosfer ve tema gibi çeşitli unsurların organik bir bütün oluşturacak şekilde düzenlenmesiyle meydana geleceğini vurgulayan Freidman, bir hikâyede bu gibi çeşitli unsurların bir bütün içinde uzlaştırılması için de “*giriş, düğüm, dönüm, çözüm ve sonuç*”tan⁸ oluşan bir formül geliştirdiğini ifade eder. Aynı makalesinde yapının amacının okuyucuda bazı duyguları uyandırabilmek için, roman başkişisinin yaşadığı değişme sürecinin bilinmesi gerekliliğini de vurgular. Bir yapıyı diğerinden ayırt edebilmek için oyun ve romanlarda bulabileceğimiz yapı çeşitlerini ve bunların okuyucuda uyandıracığını zannettiğimiz tepkileri tanımlamalıyız der.

N. Freidman, bir romanın yapısındaki biçim özelliklerine geçmeden önce kullanacağı anahtar terimleri açıklar. Olaylar dizisi, karakter ve düşünce unsurundan oluşan yapıyı ise şöyle ifade eder: “*Olaylar dizisi, başkişinin mutluluğu veya mutsuzluğu, plânlarının başarı veya başarısızlığı ile çözüme kavuşur. Karakter bir romanda başkişinin psikolojik motifleri, maksat ve hedefleri, alışkanlıkları, davranışları ve isteklerini kapsar. Karakter soylu veya soysuz, iyi veya kötü, sempatik veya nefret uyandırıcı, boyutlu veya boyutsuz, olgun veya tecrübesiz olabilir. Karakter, bir eylemi gerçekleştirip gerçekleştirmemek konusunda iradesini hür bir şekilde kullanarak vardığı kararda ve kararını icra edip etmemekte ortaya çıkar. Düşünce unsuru ise başkişinin ruh durumlarını, davranışlarını, muhakeme şeklini, duygularını, inançlarını, kavramlarını ve bilgisini ihtiva eder.*”⁹

Bu farkların ışığında ve değişkenlere bağlı olarak romanlarda kullanılabilecek yapılar olacaktır. Bunlar, “*olay unsurunun sentezleyici olduğu yapılar, karakter unsurunun sentezleyici olduğu yapılar ve fikir unsurunun sentezleyici olduğu yapılardır.*”¹⁰ Birinci tip yapılarda olaylar dizisi sentezleyici unsur olarak kullanılmıştır. Okuyucuya en çok hitap eden bu tip, ilk ve en ilkel yapı tipidir. Bu tip romanlarda vurgulanan şey olaydır. Karakterler ve onların rolü olayların gelişimine hizmet ettiği sürece romanda yer alır. Yani bu tip eserlerde ciddi bir felsefî veya ahlâkî tema

⁸ Stevick, s. 138.

⁹ Stevick, s. 140.

¹⁰ Stevick, s. 142.

işlenmez. Bu tip romanların okuyucuda uyandırdığı duygular “*ümit ve sürpriz*”dir. Olaylar dizisinin tayin edici unsur olarak kullanıldığı eserler, macera romanları, polisiye hikâyeler, kovboy maceraları ve bilim-kurgu türünden eserlerdir. Bizim incelediğimiz eserlerde “*İki Cinayet Gecesi*”, “*Dipsiz Kuyu*” bu tip yapı örgüsüyle oluşturulmuş eserlerdir. Freidman, makalesinde olay unsurunu sentezleyici olduğu yapı tipini konularına göre de “*Merhamet uyandıran yapı, trajik yapı, cezalandıran yapı, duygusal yapı, takdir uyandıran yapı tipleri*”¹¹ başlıkları altında sınıflandırmıştır.

Karakter unsurunun sentezleyici olduğu yapı tipiyle yazılmış romanlarda, olayların merkezinde kararsız kalmış bir kahraman vardır. Olgunlaşma sürecinin oluşturduğu yapı, karakterde reformu ifade eden yapı, karakterin denendiği yapı, başkişinin karakterinde bozulma görünen yapı tipleri de karakter yapı unsurunun alt gruplarıdır. Bu gruplandırmanın oluşması romanın başkişisi ile bağlantılıdır. Kahraman merkezli bu yapılandırmada başkişi olumlu ya da olumsuz bir yönde değişme gösterir. *Gonk Vurdu*, *Beş Hasta Var*, *İki Süngü Arasında*, *Sönen Işık* gibi bu dönemde yazılan romanların başkişileri bu yapıya uyan eserler olarak değerlendirilebilir.

Fikir unsurunun sentezleyici olduğu yapılarda roman başkişisinin düşünceleri, inançları ve davranışları iyiye doğru gelişir. Bu yapı, roman kahramanının, başlangıçta yetersiz olan fikirlerinin, sonuçta davranışlarına yansımaya da, iyiye doğru gelişmeleri bakımından, karakterin olgunlaşma sürecini yansıtan yapıya benzer. “*Bir uyanışı hikâye eden yapı, bir gerçeğin sonucuna bağlı olarak gelişen yapı ve hayal kırıklığı ifade eden yapı*” tipleri de fikir unsurunun sentezleyici olduğu yapıların alt grubudur.

Georg Lukacs, *Roman Kuramı* isimli kitabının “*Romanın İçsel Biçimi*” başlığında, roman yapısında kişileri ön plâna çıkarır. “*Romanın içsel biçimini, sorumlu bireyin kendine doğru yolculuk*”u olarak açıklar.¹² Bu yolu ise, bir gerçeklik içindeki yavan esaretten kendini tanımaya götüren bir yol şeklinde tanımlar. Kahraman kendini tanıma noktasına eriştiğinde, “*böylece biçimlenen ideal de bireyin hayatını onun için anlamı olarak aydınlatır*” der, ama olan ile olmayan arasındaki çatışma, bu olayların gerçekleştiği alanda yok edilmemiştir ve bu Lukacs’a göre mümkün değildir.

İngiliz romancı Forster, olay örgüsünü olayların anlatımı olduğunu vurgulayarak Wellek-Warren ikilisine yakın görüşler sunar. Forster, “*Olay örgüsü de*

¹¹ Stevick, s. 143.

¹² Georg Lukacs, *Roman Kuramı*, (Çev. Cem Soydemir), İstanbul 2003, s. 86.

olayların anlatımıdır; ancak burada üstünde durulan nokta, olaylar arasındaki neden-sonuç ilişkisidir. ‘Kral öldü, arkasından kraliçe de öldü’, dersek öykü olur. ‘Kral öldü, sonra üzüntüsünden kraliçe de öldü.’ dersek, olay örgüsü olur.”¹³ der. Şahıs, mekân ve zamana göre farklılık gösteren kurgunun temel taşları, Forster’a göre olay parçalarıdır. Şerif Aktaş bu parçalara “*metin halkası*”¹⁴ adını verir. Bir kaideye göre bir araya gelen bu metin halkaları da itibari metni oluşturur.

Yapı’nın muhteva ile ilişkisi ise eleştirmenlerin karşılaştığı bir diğer durumdur. Horatius’un -edebiyatın hem zevk vermesi hem de yararlı olması gerektiği- görüşünden hareketle ortaya çıkan ve süregelen tartışmaların merkezinde edebiyat eserini estetik kimliğe sokan unsurun biçim mi yoksa muhteva (içerik) mı olduğu sorunu yatmaktadır.

Biçimci anlayışlara göre edebiyat eserinde önemli olan söylenen (muhteva) değil söyleyiştir (biçim). Bu nedenle romanın yapısı da muhtevadan bağımsız düşünülmez. Romanın yapısı ile muhtevası birbirine paralel bir şekilde ilerlemelidir.

Biçimci kuramlardan Rus Biçimciliği, Yeni Eleştiri ve Yapısalcılık gibi anlayışlar yapıyı bu noktada sanatçıdan ve çevreden bağımsız olarak değerlendirirler.

Rus Biçimciler “*yazınsallığın ne olduğu sorusuna*”¹⁵ cevap ararken, yeni eleştirciler eserin “*kendi başına yeterli olan, kapalı, dilsel bir düzen olduğunu*” ileri sürerler. Eserdeki her ögenin ve bağıntının eserin değeri için gerekli olması, gereksiz hiç bir ögenin ve bağıntının bulunmaması ve bunlardan her birinin yalnız kendi hesabına rol oynamakla kalmayıp diğerlerini de etkilemesi ile sağlanan düzene organik birlik olduğunu iddia ederler. Eserdeki her ögenin rolü diğer öğelerle ve dolayısıyla eserin bütünüyle sıkı sıkıya bağıntılıdır. Eser organik bir varlığa benzetilebilir.¹⁶

Çalışmamızın ilk örneğini oluşturan Osman Gündüz’ün *Meşrutiyet Döneminde Yapı ve Tema*¹⁷ isimli eserinde ise yapı, her temanın bir çatışmayı bünyesinde taşıdığı fikrinden hareketle, temalar, yapının unsuru olarak çatışmalar ekseninde ele alınmıştır.

Sonuç olarak romanda yapı, eserdeki vakanın ve metin halkalarının belli bir düzen içinde yerleştirilmesidir. Bu yerleşmenin merkezini, romanın aslî kahramanını dikkate alarak oluştururuz. Oluşturulan metin halkaları romanın aslî kahramanı etrafında şekillenir ama romanın yapısını oluşturan en önemli unsur konudur. Romanda işlenen

¹³ E. M. Forster; *Roman Sanatı*, (Çev. Ünal Aytür) İstanbul 1985, s. 198.

¹⁴ Şerif Aktaş; *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, İstanbul 1991, s. 49.

¹⁵ Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, İstanbul 1999, s. 180.

¹⁶ Moran, s. 160.

¹⁷ Osman Gündüz, *Meşrutiyet Romanında Yapı ve Tema*, MEB Yayınları, İstanbul 1997.

Çatışmalar bireysel ve toplumsal temanın içinde gelişir. Kurgu da temayla ilişiklidir. Çatışmalar temadan beslenerek eserin yapısını oluşturur. Biz de 1929-1934 yılları arasında yayımlanan Türk romanlarını, başkahramanlarını ve eserde işlenen temaları esas alarak incelemeye ve yapısal özelliklerini belirlemeye çalıştık.

BİRİNCİ BÖLÜM

1929-1934 ARASI TÜRK ROMANININ ÖZELLİKLERİ

Tanzimat Dönemi ile edebiyat sahasına giren roman, sosyal hayatın yansıtıcısı olma işlevi hep sürdürmüştür. Bunlar içerisinde toplumun geçirdiği batılılaşma macerası en temel konu olmuştur. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra ise yeni hayat ve yapılan yenilikler, romanların malzemesi olmaya devam etmiştir. “*Roman hayatın aynasıdır*” anlayışı çoğunlukla benimsemiş, yazarlar yaşadıkları döneme duyarsız kalmamışlardır. Bu dönemde kaleme alınan bazı romanların tezli roman olduğu da ayrı bir dikkat konusudur.

Tanzimat'tan itibaren nicel olarak artış gösteren romanımız, savaş döneminde olduğu gibi Harf İnkılâbı'nın ilânı sonrasında yani 1929 ve 1930 yıllarda da bir düşüş yaşar. Buna sebep, yeni harflere alışmak için zamana duyulan ihtiyaç, daha önce yazılan eserlerin yeni harflere çevrilmesindeki geçikmedir. Takip eden yıllarda ise, roman sayısında bir patlama olur ve günümüze kadar sürecek olan bir artış gözlemlenir.

1.1. 1929'DA YAYIMLANAN ROMANLARIN ÖZELLİKLERİ

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra siyasal ve toplumsal alanda inkılâpların yapıldığı bir dönem başlar. Yazın hayatını etkileyecek inkılâpların başında ise 1928 yılında kabul edilen alfabe değişikliği gelir. Latin alfabesine geçilmiş, ama uzun bir geçmişi olan Arap harflerini bırakmak kolay olmamıştır. Bu ikiliğin yaşandığı dönemde yayımlanan roman sayısındaki azlık dikkat çekicidir. Bunun nedeni, yeni bir alfabeye alışmanın getirdiği zorluklardır. Araştırmalarımız sonucu 1929 yılında sekiz romanın yayımlandığını tespit ettik.

Mehmet Rauf'un bir işgal hikâyesini anlattığı *Halâs* adlı romanı, Burhan Cahit Morkaya'nın *Adam Sarrafı*, *Komşunun Romanı* ve Aka Gündüz'ün *İki Süngü Arasında* adını taşıyan ve toplumsal eleştiri yüklenen romanları, İskender Fahrettin Sertelli'nin tarihî bir döneme gönderme yaptığı *Abdülhamit ve Afrodit* ile konusu Almanya'da bir casusun başından geçen *Casus Mektebi* adlı romanı, Vâlâ Nurettin'in hatıra şeklinde kaleme alınan *Ebenin Hatıratı* ve dönemin feminist yazarı Nezihe Muhittin'in Osmanlı konaklarında yaşanan kadına yönelik fiziksel şiddeti bir kadın gözüyle ele aldığı *Benliğim Benimdir* romanlarıdır.

Mehmet Rauf'un, İzmir'in işgaliyle başlayan kurtuluş mücadelesini ele aldığı son romanı *Halâs*¹⁸ iki bölümden oluşur. Atatürk'e ithafen yazılan roman¹⁹, eserin yazılış amacını açıklayan "giriş" yazısından sonra farklı başlıklar altında, birinci kısım on bir, ikinci kısım ise dokuz "bab"tan oluşur. Önce İzmir'in daha sonra da İstanbul'un işgali üzerine, vatanı kurtarmak için bir araya gelen insanların hikâyesini, olayların başladığı ana kadar sıradan bir mülazım olan Nihat'ın İzmir'in işgaliyle başlayan serüveni çevresinde anlatır. Romanın aslî kahramanı Nihat, bir subaydır. İyi bir eğitim aldıktan sonra Harbiye'de eğitimine devam eden Nihat, "sıcak kanlı, ateşli bir aşk genci"dir.

"Ona göre her şeyin başı ve sonu aşktı. Her neşe ve saadet yalnız aşktan çıkar ve bütün sıkıntılar ve marazlar ancak aşkın füsunu ile uçar, dağılırdı.

İzmirli bir babadan, İstanbullu bir anadan Ayaspaşa'da doğmuş ve tahsilini evlerinin pek yakınında bulunan Kabataş Lisesi'nde ikmal ederek daha sonra Harbiye'ye geçmişti. Her hususta faal ve mahir olduğundan teşebbüs ettiği bütün işleri başarır ve bir kere bu emniyet kendisine sinmiş bulunduğu bakışında, adım atışında dünyanın her köşesinde başarıya aday olduğu anlaşıldı. " (s. 18-19)

Yazar tarafından bu şekilde tanıtilen Nihat, işgal sonrasında oluşan iki grup arasında, vatanın kurtuluşu için çalışanlara katılır ve benliğini bu noktada bulur. *"Sonuç olarak Nihat amaçsız kaygısız yaşarken olaylar içinde olgunlaşır. Vatanına ve milletine daha çok bağlanır, mücadele azmiyle dolar. İzmir'de Kemal Mümtazla Emin Bey arasında kendini arayan Nihat, İstanbul'da Ekrem Behiç Beyle Saim Remzi Bey arasında kendini bulur..."*²⁰

Romanın Nihat dışındaki kahramanları, iki grupta incelenebilir. İzmir'in işgali ve azınlıkların taşkın hareketleri ile başlayan siyasî tartışmalar çevresinde aksiyon kazanan romanın vakası içinde milliyetçilik duygusunu benimseyen ve vatanın kurtuluşunu savunanlar bir grubu, işgal karşısında kâr etmeyi düşünenler ile himayeyi destekleyenler de diğer grubu oluşturacaktır.

Romanın kadın kahramanları ise romanın merkezi kahramanı ve anlatıcısı olan Nihat'ın, İzmir'e ilk geldiğinde tanıştığı Beatrice ve işgalden sonra tanıdığı İclâl'dir.

¹⁸ *Halâs*, -İstiklal Harbi Romanı-, M. A. Halit Kitaphanesi, İstanbul 1929, 400 sayfa. (Biz bu çalışmada şu baskıyı kullandık; Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1998, 280 sayfa).

¹⁹ "Büyüklerin En Büyüğü Gazi Mustafa Kemal'e", s. 1.

²⁰ Mehmet Törenek; *Roman ve Hikâyeleriyle Mehmet Rauf*, Kitapevi Yayınları, İstanbul 1999, s. 180.

Romanın birinci bölümünde Nihat-Beatrice, ikinci bölümünde İclâl-Nihat ilişkisi işlenir. Beatrice, İzmir’de yaşayan zengin bir Rum ailenin kızıdır. Eğitimli, ince, zarif ve kibar bir kadındır. Nihat, Beatrice’den hoşlanır ama onun gerek Rum olması, Yunanlılar’ın İzmir’i işgaliyle artan saldırgan politikaları, Beatrice’in ailesinin de coşkuya kapılması, Nihat’ın ondan uzaklaşmasına sebep olur.

Nihat’ın İstanbul’a geldikten sonra tanıştığı İclâl ise yazar tarafından idealleştirmiş bir kahramandır. İclâl, Nihat’ın İzmir’de tanıştığı Miralay Emin Bey’in kızıdır. Nihat, İclâl’i ilk gördüğü anda hoşlanır ama bu hoşlanmanın aşka dönüşmesi İclâl’in vatanın kurtuluşu için kalbinde yanan ateşi fark etmesiyle olmuştur.

“İclâl, -görünür görünmez- hayatımızı ışıklandıran, emellerimizi nurlandıran ve kalbimizi ferahlık ve saadet arzularıyla dolduran ilâhi varlıklardan biriydi. Ayı ayrı yüz hatları belki fevkalâde güzellikler göstermiyordu. Fakat hepsinin bir arada parlaması onun etrafında öyle sihirli bir hava yayıyor, genç kızı o kadar etkili bir büyü ile süslüyordu ki, görür görmez Nihat içinden vahşi bir korkunun çırpındığını duydu.” (s. 130) İclâl, yabancı okullarda eğitim görmüş, yabancı dil bilen, görgülü, zarif biridir. Romanda ön plâna çıkan iki kadın kahraman da eğitimli hoş ve zarif tiplerdir. İkisi de aynı erkeğe âşık olmasına rağmen aralarında bir kıskançlık olmamıştır. İki kadın da Nihat’ın iyiliği için çalışmışlardır.

Romanın erkek kahramanları eserde ikinci plânda kalmıştır. İki gruba ayrılan kahramanlardan vatanın işgalinden hiçbir üzüntü duymayıp kendi çıkarlarını düşünen kişiler olumsuz olarak çizilen tiplerdir. Bunlar İclâl’in dayısı ile Nihat’ın İzmir’den arkadaşları Kemal Mümtaz, Sabahattin Bey ve Hasan Cemal’dir. Azınlıklara yardım ederek harp zengini olmuş, menfaatleri için yaşayan eden insanlardır. İkinci gruptakiler ise işgal kuvvetlerine karşı canla başla direnen ve Nihat’a yardımcı olan kahramanlardır. Sayıca az olan bu kişilerden İclâl’in babası Miralay Emin Bey ve Ekrem Behiç Bey, ön plana çıkanlardır.

Romanda zaman, eserin başında *“Mütareke ilân edileli daha ancak beş gün olmuştu.”* (s. 15) cümlesiyle verilir. Bundan sonra olayların geçtiği süre, tarihsel olaylara dayanarak devam eder. Romanın birinci bölümünde anlatılmayan ama bilinen beş yıllık bir süreç vardır. Nihat, beş sene önce Harbiye Mektebi’nden subay çıkmış, savaş sırasında iki sene İstanbul’da kaldıktan sonra Suriye Cephesi’ne geçmiş, beş ay kadar önce de tekrar İstanbul’a hava değişimi için gelmiştir. Miras işleri için de üç aydır

İzmir'dedir. Romanın birinci bölümü Nihat'ın İzmir'de bulunduğu sıra başlar, İzmir'in işgaliyle biter. Romanın ikinci bölümünde Nihat, İstanbul'dadır. Nihat, İstanbul'a geldikten sonra Milli Mücadele'ye katılmak için Ankara'ya giderken rıhtımda bir İngiliz subayını yaralar. Bu nedenle de karayoluyla Anadolu'ya geçmek isterken daha İstanbul'dan çıkmadan yakalanır ve hapse atılır. Nihat, hapishaneye düştükten sonra sekiz ay kadar hapisteki hücresinde hiçbir şey bilmeden, görmeden yaşar. Nihat, bir sene sonra hapishaneden çıkar. İclâl'le birlikte Milli Mücadele'ye katılmaya karar verir. Romanda, kronolojik zamana uyulur ve Mütarekeden beş gün sonra başlayan roman, bir buçuk senelik bir zaman diliminden sonra biter.

Halâs romanında mekân üzerinde fazla durulmamıştır. Romanın birinci bölümünde mekân, İzmir'dir. Mekân olarak İzmir'in seçilmesi, olay örgüsünün gelişmesi açısından önemlidir. İzmir'in işgali, romanda anlatılan olaylarının başlaması, kahramanın bilinç olarak gelişmesi ve harekete geçmesine sebep olmuştur. İşgalden önce bir arada yaşayan halkın, işgalin hemen ardından bölünmesi, Rum ve Türk mahalleleri gibi iki ayrı bölgenin oluşması, dönemin siyasi olaylarını göstermesi bakımından önemlidir. Nihat, İzmir'e ilk geldiğinde Rumlar'ın çoğunlukta olduğu yerleşim bölgesinde ikamet eder. Fakat işgalin hemen ardından bu mekânda kalmayı vatanına ihanet olarak görür ve kaldığı oteli terk eder. Sadece oteli değil gazino, lokanta gibi Rumlar'ın işlettiği sosyal tesislere de bir daha gitmez.

İkinci bölümde ise mekân, İstanbul'dur. Yazarın mekân olarak İstanbul'u seçmesi o dönemde kurtuluş mücadelesinin ana merkezi olan İstanbul'dan başlaması ve yönetilmesinden ileri gelir. İstanbul'da özellikle kahramanın sekiz ay kadar kaldığı İngiliz hapishanesinin onun psikolojisinde yaptığı tesiri yazar başarılı bir şekilde ortaya koyar.

“Artık dünyadaki insanları düşünmüyor, düşünemiyordu. Bütün hatıraları sönmüş, silinmişti. Açlık, susuzluk, pis kokular ve soğuk onu o kadar harap etmişti ki, ruhunda tecelli kabiliyeti kalmamıştı. Hatıra kudreti yoktu. Düşünmek tahammülü yoktu. Böylece artık, düşünmek ve hatırlama duygusunu kaybetmiş, uyuşmuş, kir, sakal, bit, koku içinde bir leş gibi çürüyordu.” (s. 224)

İstanbul'da üzerinde durulan bir başka yer de İclâl'in dayısı Saim Remzi Bey ve ailesinin kaldığı Maçka'daki Halil Bey Apartmanı'dır. Nihat'ın bir emanet vermek için uğradığı bu evde yaşayan insanların sonradan görmüşlüğü, döşenen eşyalar,

gösterişli, büyük mobilyalar ile gösterilir. Yazar/anlatıcı tarafından sunulan romanda, kahramanlar hakkında yorumlar yapan anlatıcı, iyi kahramanlarını savunur ve onlara acırken, kötü kahramanlarını da eleştirir.

Aka Gündüz'ün *İki Süngü Arasında*²¹ isimli romanı Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yaşanan karmaşa içinde genç bir kızın bireysel yaşam mücadelesinin yanı sıra toplumsal yozlaşmaya karşı yaşadığı haksızlıkları anlatır. *“Emine'nin hayatı süngüler arasına sıkışmış bir hayattır. Jandarmanın süngüleri yargı sistemindeki bozukluğu işaret eder. Ancak yazarın romanın adında da kullandığı iki süngü ifadesi sadece Emine'yi ortalarına alan iki jandarmayı kastetmemektedir. Bu süngülerden biri jandarmadır. Diğerini ise toplum; âcize kolaylıkla suçlu etiketi yapıştıran, bu etiketin o hayatı mahvedeceğini düşünmeyen toplum olarak değerlendirmek gerekir.”*²² Aka Gündüz'ün sosyal bir eleştiri yüklenen eseri, yazarın adlandırmasıyla “on fasıldan” oluşur.

Romanın aslî kahramanı Fatihli Süleyman kızı Emine'dir. Emine, henüz çok küçükken önce babasını, sonra da annesini kaybetmiş, dadısı ve ağabeysinin elinde büyümüştür. Gazeteci olan ağabeyi, Emine'nin eğitiminde ve bilgisinde büyük rol oynar.

Romanda iki farklı mekânda iki farklı Emine ile karşılaşılmaktadır. Emine, ağabeyi Salih'in Trablusgarp'a sürgüne gönderilmesinin ardından dadısının felç geçirmesiyle ortada kalır. Ağabeysinin çalıştığı gazete sahibinin yanına sığınan Emine, bir iftirayla hapishaneye düşer. Buraya kadar olan zaman diliminde Emine, adaletli, namuslu, zarif ve naif bir kişiliktir. Hapishaneye düştükten sonra Emine'nin kişiliği değişir ve ağzında sakızı, *“ziftten kararmış iki elin arasında sigarası”* ile hırçın, şirret bir kadın olur. Emine akıl hastanesine yatıp tedavi gördükten sonra yine eski hâlini alır.

Romanın olay örgüsü aslî kahraman Emine merkezlidir. Romanın Emine dışındaki kahramanları, Emine'nin hapishanede kaldığı süreyi kapsayan kısmında aynı koğuştaki kaldığı arkadaşları, hapishane memurları, ağabeysinin sürgüne gönderilmesinden sonra evine sığındığı gazete patronu, patronun ailesi ve Emine'nin hasta olduğunu düşünen avukattan oluşur. Emine'nin bakış açısından tanıtılan bu kişiler yine devrin şartlarını ortaya koymada yazara yardımcı olmaktadır.

²¹ *İki Süngü Arasında*, Resimli Ay Basımevi, İstanbul 1929, 156 sayfa.

²² Alev Sınar, *Aka Gündüz'ün Romanlarında Kadın*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2007, s. 36.

Bu kişilerden ön plana çıkan gazete patronun yanı sıra ailesi, Emine'nin kişiliğinin değişmesinde ve hayatı tanınmasında dönüm noktası olurlar. Kıskançlığıyla tanınan Hanımefendi ile iyi niyetli, babacan Beyefendi, Emine'yi sahiplenme aşamasında sıkıntı yaşarlar. Çözüme ulaşamayan bu problemler yüzünden Beyefendi'nin görev nedeniyle şehir dışında olduğu bir gün, Hanımefendi *"hırsızlık ve namussuzluk"* iftirasıyla Emine'nin hapse düşmesine ve yaşadığı travmalardan sonra genç kızın yozlaşmış bir kişiliğe dönüşmesine sebep olacaktır.

Yazar, Emine'yi kullanarak bir devrin panoramasını çizer. Emine'nin ağzından çıkan cümleler, yazarın o dönem için yaptığı eleştirilerdir. *"Beni hiçbir şey, hiç bir hadise rencide etmedi. Birinci iftira idi, vicdan azabı çekmedim, ikincisi zarurî idi müsterih oldum. Onuncusu iltizamî idi, inşirah duydum, ellincisi tereddi idi, boynumu büküm... Hiç hiçbir şey benliğimde bu iki süngü arasında sürüklendiğim kadar müessir olmamıştır. Bu iki süngü olmasaydı, ben şimdi yaşayan bir insan olacaktım. Süngülü ilme lanet olsun! Süngülü kitapları katran döküp yakmalı! İzdihamların şirazesini iki süngü arasında muhafaza etmeye çalışan, buna inanan zihniyetleri cehennem meşalesi gibi alev alev tutuşturmalı!"* (s. 131) Emine'nin doktoruyla olan bu terapi konuşmalarından, dönemde yaşanan yobazlıklar ve Osmanlı adalet sistemindeki yetersizlikler açıkça görülür. Emine'nin kişiliğini bulmasına yardımcı olan, ruhsal travmasını çözen, Emine'nin ve herkesin baba diye adlandırdığı akıl hastanesindeki sinir hastalıkları doktoru, romanın ikinci kısımdaki kahramanıdır. Emine'nin kendini ifade etmesinde, yaşadıklarını anlatmasında bu doktorun rolü oldukça önemlidir. Yumuşak, zeki ve babacan bir kişilik olan doktorun ismi verilmez, *"baba"* diye tanıtılır. Emine gibi ruhsal travma geçirip hastanede tedavi olduktan sonra yine bu hastanede çalışan İhsan da bu kısmın bir diğer kahramanıdır. İhsan da Emine gibi sinir hastalıklarından tedavi olmuştur. Bu nedenle genç kızı çok iyi anlar ve zamanla ona âşık olur.

Romanda zaman açık olarak belirtilmemiştir. Emine'nin tedavi sürecinde anlattığına göre roman, Osmanlı'nın son dönem padişahlarından Abdülhamit döneminde geçer. Romanda geri dönüş tekniğiyle Emine'nin gençlik hatıralarının anlatıldığı süre, yedi yıllık bir zaman dilimini kapsar. Emine'nin on beş yaşında kimsesiz kalıp bir iftirayla başlayan hapisane macerası ve hastaneye yatmasına kadar

olan bölümleri, Emine'nin hatıralarıyla anlatılır. Romanın anlatma zamanı ise Emine'nin hastanede yattığı yedi aylık süreci kapsar.

Romanda mekân Emine'nin hayat hikâyesine bağlı olarak değişir. İlk mekân bir iftira yüzünden başlayıp sonraları hiç çıkmak istemediği hapishane, ikincisi ve en dikkat çeken tedavi için yattığı sinir hastalıkları hastanesidir. Emine'nin yeni bir hayat için yol aldığı Selanik ise son mekândır. İlk mekân hapishanenin dört duvarından ibaret olmasına rağmen, içeride yaşayan mahkûmların, zabitlerin, gardiyanların farklı dünyaları vermesi açısından önemlidir. Emine'nin hapishanede bulunduğu süre boyunca dönem şartlarından kaynaklanan ve fazlaca görülen çok eşli evliliklerin yarattığı cinnetler sonucu cinayet suçundan yatan mahkûmlar, yokluktan hırsızlık yapanlar, iftiraya kurban gidenler gibi çok farklı hayat hikâyeleriyle karşılaşılır.

Hapishane olumsuz bir yer olmasına karşın hastahane temiz ve ferahdır. Emine'nin yaşadıkları ile mekânlara verilen özellikler paraleldir. Emine, hapishanede kaldığı sürece hem kendisi mutsuzdur hem de yaşadığı adaletsizlik nedeniyle toplum kötüdür. Bu bağlamda çevresindeki insanlara yakıştırdığı sıfatlar da *“sivri sakallı et yuvarlağı, sivri sakallı yağ külçesi, cehennem kaçını”* gibi olumsuzdur. Hastahane çalışanları ise sinirleri alınmış bir *“melektir.”* Fakat başlangıçtan beri masumiyetini koruyan genç kızın hastahane yaşantısı hapishanenin tam zıddıdır. Karanlık, köhne, pis hapishaneye karşı hastahane temiz, saftır. Emine, hapishanedeki arkadaşı Acar Emine'ye yazdığı mektupta bu iki yerin karşılaştırmasını yapar ve gördüğü muameleden dolayı şaşkınlığını da ifade eder.

“Nerelerdeyim haberin var mı? Tabi var fakat nasıl olduğunu biliyor musunuz? İşte bunu anlatayım: içi dışı sarı badanalı bir türbe tasavvur et, ister evliya türbesi ister şeytan türbesi. Onun içinde de mini mini, kurşuni boyalı bir mezar. Ben işte bu mezarın canlı ölüsüyüm. Vay ölüsü kınalı Emine vay! Deme çünkü hiçbir tarafımda kına yok. Bembeyaz, tertemiz, hışır hışır bir kefenim var. Yumuşak mermerden yastığıma baş koyduğum zaman, yumuşak toprak rengi battaniyem topraklığımı görüyor. Fakat bu cehennemde, mütemadiyen yandıkça, beni söndürmeğe gelen, içime ferah, dudaklarıma su, gözlerime ışık sunan bir takım melekler... Bunlar nasıl girmiş bu cehenneme? Hem meleğin erkeği dışısı burada, hem yiyorlar, hem içiyorlar, hem fatihli Eminelere hayat vermeğe çalışıyorlar.” (s. 69)

Yazar-anlatıcı bakış açısıyla yazılan *İki Süngü Arasında* romanının bazı bölümleri özellikle Emine'nin tedavi aşaması kahraman-anlatıcı bakış açısıyla geri dönüş tekniği kullanarak verilmiştir.

Burhan Cahit'in "*milli roman*" ibaresiyle yayımladığı *Adam Sarrafi*²³ isimli romanında toplumsal geleneklerin insanların yaşamlarını ne kadar olumsuz etkilediği üzerinde durulur. Toplumsal olayları ve törenlerin uygulanışını ironik bir şekilde anlatan roman, iki kısımdan oluşmaktadır. Romanın aslî kahramanı Hobatzade Tosun Bey, Konya'da başlayan hayat serüvenini, zeki ve çalışkanlığıyla kısa sürede ticarete zengin olup İstanbul'da devam ettiren saf bir Anadolu gencidir. Yazar, kendini "*insan sarrafi*" olarak gören Hobatzade Tosun'u, ahlâksız bir kadının oyununa getirerek komik duruma düşürmüştür.

Birinci bölümde Hobatzade Tosun Bey ve ailesinin etraflıca tanıtılması, romanın devamında gelişecek olaylara imkân sağlar. Bu bölümde onun ailesi ve çevresiyle olan ilişkileri kişiliğini ortaya çıkaracak şekilde kurgulanır. Köylü, yobaz, gelenekçi insan tipinin örneği olan Hobatzade Tosun Bey'in şahsiyeti, romanın olay örgüsüne uygun olarak iki değişken özellik gösterir. Konya'da işinden başka bir şey düşünmeyen Hobatzade Bey'in kişiliği İstanbul'a gelince yavaş yavaş değişmeye başlar. Hayatının bu devresine hâkim olan yaşama biçimi tam bir hareket ve aksiyondan ibarettir.

Romanın ikinci önemli kahramanı Hacızade Hüseyin Bey, Hobatzade Tosun Bey'in İstanbul'a geldikten sonra kişiliğinin değişmesinde büyük rol oynar. Hacızade Hüseyin Bey, Hobatzade Bey'i içki âlemlerinin müdavimi yapan zayıf karakterli bir kişiliktir. Hobatzade'nin her evlenme isteği karşısında onu yanıltır, yaptığı ilk evlilikte de eşinden ayrılmasına sebep olur. Birinci bölümde karşımıza çıkan diğer kahramanlar Hobatzade'ye eş bulmaya çalışan bankacı Hamza Bey, onun tanıştırdığı Hobatzade'nin ilk eşi Lale Hanım ve ailesidir. Bu iki aile İstanbul'un tanınmış, görgülü Avrupalı tarzda yaşayan kibar insanlarıdır.

Romanın ikinci bölümünde ise karşımıza zayıf karakterli Benli Şükûfe çıkar. Para için her türlü rezilliği, ahlâksızlığı yapmaktan çekinmeyen bu kadın, eğlence hayatından bıkınca, Hobatzade Tosun Bey'le bakire olduğunu söyleyerek evlenecek kadar da düzenbazdır. Benli Şükûfe'yi Tosun Bey'e ayarlayacak olan Azize Hanım ise

²³ *Adam Sarrafi*, Burhan Cahit ve Şürekâsı Matbaası, İstanbul 1929, 112 sayfa.

“İstanbul’un hemen hemen bütün semtlerinde yetişen namuslu, oynak, kız, kadın ne varsa hepsini tanıyan” biridir.

“Ciddi aile kadınlarını baştan çıkarmak, yeni yetişen güzel kızları elde etmek için san’atın bütün esrarına haizdi. Onun hafızası bir adres katalogu, bir telefon rehberi dili tatlı bir yılan zehiriydi. Mütemadiyen işleyen dimağı hemen her saat başında bir iffetin kanına girer, bir kalbin gururunu yıkan, deviren bir kadındır.” (s. 89-90).

Romanın kadın kahramanlarını Hobatzade Tosun’un hayatına girenler ve onunla ilişkileri nispetince ön plâna çıkanlar diye gruplandırılabilir. Bu dikkatle bakıldığında ahlâklı kadın ve düşmüş kadın başlıkları altında iki tip ortaya çıkar. Hobatzade Tosun’un annesi, gelinleri Asiye, ilk eşi Lale, Nevbahar Hanım ahlâklı ev kadınlarını temsil eder. Diğer tip düşmüş kadınlar ise Hobatzade Tosun’un eğlence için gittiği evin sahibi Madam Atina, orada çalışan Atiye, Nuriye, Süheyla gibi kendilerini para karşılığı satan kadınlardır. Hobatzade’nin ikici eşi Benli Şükûfe ve onu Tosun’a eş eden Azize Hanım da bu gruba girer. Yazar, İstanbul’un gece hayatından bir parça olan bu kadınların farklı hayat hikâyelerini, bu yola neden düştüklerini geri dönüş tekniğiyle vermiştir.

Romanda mekânın olay örgüsü içinde önemli bir yeri vardır. Roman iki ayrı mekânda geçer. Birinci mekân Konya; saf, temiz bozulmamış ve törelerin uygulandığı bir Anadolu şehridir. İkinci mekân, her türlü kötülüğe açık, her çeşit ahlâksızlığın yaşandığı, özentili insanlarla dolu, zevk ve eğlence hayatının merkezi İstanbul’dur. Hobatzade’nin arkadaşı Hacızade Hüseyin’in bakış açısından bu şehir ve burada yaşayan insanlarla ilgili düşünceleri şu doğrultudadır.

“Bu İstanbullular sinek gibidirler. Balı bulunca topu birden konarlar... Para bulunur ama namus bulunmaz, bu İstanbul’un kibar âlemi bir dalgali deniz... Biz içinde yüzemeyiz. Nene gerek...” (s. 88-89) İstanbul’da olayların geçtiği yerler ise kapalı mekânlar olarak kalmıştır. Yazar olay üzerinde daha fazla durmak için mekân unsurunu ön plâna çıkarmamıştır.

Romanda belirli bir zaman verilmemiştir. İki kardeşin Konya’da işyeri açıp düzenlerini kurmaları ve Hobatzade Tosun’un kardeşi Recep’in evlenmesi dikkate alınırsa romanın birinci bölümü dokuz-on ay sürmüştür. Hobatzade’nin İstanbul’a geldikten sonra ilk evliliği ve boşanma süresi altı ay, Benli Şukufe ile yapacağı ikinci

evliliği de iki yıl sürer. Romanın anlatma zamanı bu üç yıllık süreyi kapsar. Yazar-anlatıcının dikkatiyle sunulan romanda yazarın yer yer araya girerek olaylar ve kahramanlar hakkında yorumlar yaptığı da görülür.

Burhan Cahit'in 1929 yılında yayımlanan ve "*Bir yaşlı dostumun hikâyesi*" başlığı altında yazdığı *Komşunun Romanı*²⁴ sosyal hayat içinde kadının durumu, evlilik, aşta sadakat, kadın-erkek ilişkileri gibi konular üzerinde duran bir roman olarak dikkat çeker. Dar bir çevre ve zaman diliminde geçen romanın kahramanları da sınırlıdır. Romanın aslı kahramanı ismi verilmeyen yaşlı-emekli²⁵ bir adamdır. Anlatıcı rolünü de üstlenen bu kişi, romanın başında kendini tanıtır. İsmi hiç verilmeyen bu kişi kendini romanın ilk sayfalarında "*kırk beş yaşındayım*" (s. 4), diyerek tanıtırken romanın ilerleyen kısımlarında roman bir yıllık bir süreyi kapsamasına rağmen "*elli elli beş*" (s. 158)²⁶ yaşında olduğunu ifade eder. "*Sanat ve mesai*" hayatında yirmi yıl çalıştıktan sonra emekli olan Yaşlı Adam, işiyle ilgili açıklama yapmamıştır; kendi ifadesinden ve zengin bir kütüphaneye sahip olmasından sanatçı olduğu söylenebilir. Maddi sıkıntıları olmayan Yaşlı Adam, gençliğinde rahat ve eğlenceli bir hayat sürmüştür. Hiç evlenmeyen kahraman, romanda anlatıcı olmasının yanı sıra, bilgisi ve tecrübesiyle de yol gösterici/yönetici durumundadır.

Romanın ön plana çıkan tek kadın kahramanı Narin, Yaşlı Adam'ın komşusudur. Yirmi yaşlarında, zeki, anlayışlı, güzel ve gençliğin verdiği canlılıkla hareketli bir kızdır. Zengin bir ailenin kızı olan Narin, iyi bir eğitim almış, modern yaşayan biridir. Ailesinin razı olmadığı bir evlilik yapmıştır. Eşinin ihaneti karşısında olgun bir davranış gösteren genç kız, sabrı ve sadakatiyle olumlu bir tip çizer. Narin'in eşi Suat Bey, bir bankada çalışmaktadır. Kadınlara karşı zaafî olan Suat Bey, çapkın olarak tanıtılır. Narin'in de ailesinin bu sebeple vermediği Suat Bey, çapkınlığı bir hayat tarzı haline getirmiştir. Sadakatsizliği evliliğini tehlikeye düşürdüğünde ise Yaşlı Adam'ın tavsiyesiyle düzgün ahlâklı biri olmuştur.

Roman, bu üç kişinin merkezinde döner. Bu kişiler dışında Yaşlı Adam'ın hizmetçisi Tosun, Cemile Hanım, komşuları Vahit Bet ve oğlu Cevat'tan oluşan kişiler,

²⁴ *Komşunun Romanı*, Burhan Cahit Matbaası, İstanbul 1929, 160 sayfa.

²⁵ Bu ismi Ramazan Gülendam vermiştir. Yaşı genç olmasına rağmen sürekli kendisinden yaşlı diye bahsetmesinden dolayı biz de bu ismi kullandık.

²⁶ Ramazan Gülendam bunu yazarın çok hızlı ve seri yazmasına bağlar. "*Bu çelişki, yazarın çabuk yazıp yazdıklarını tekrar kontrol etmeyen özelliğinden kaynaklanmış olsa gerektir. Romanda anlatılan kişinin, kimliğine göre, elli beş yaşında olması daha uygundur. Zira romandaki vak'a zamanı, bir yıl kadardır.*" Ramazan Gülendam, *Unutulmuş Bir Romanı Burhan Cahit Morkaya*, İstanbul 2011.

romanın olay örgüsüne pek etki etmezler. Burhan Cahit, bu kişilerden Vahit Bey ve oğlu Cevat'ı romanın başında bu isimlerle tanıtmış, fakat romanın ortalarında Vahit Bey'i Hamdi Bey, Cevat'ı da Cevdet şeklinde yazmıştır. Bu daha önce romanın aslî kahramanı Yaşlı Adam'ın yaşında görülen dikkatsizliğe bir başka örnektir.

Romanda mekân Yaşlı Adam ve romanın diğer kahramanlarının köşklerinin bulunduğu Feneryolu semtidir. İstanbul'un gezilecek mesire yerleri Şişli, Beyoğlu, Adalar gibi yerler de diğer mekânlardır. Yaşlı Adam'ın kışı geçirmek için gittiği Avrupa ülkeleri Paris, Nis, Viyana da sadece ismi geçen mekânlardandır. İlkbaharın ilk günleri başlayan roman, bir yıl sonra mayıs ayında biter. Yaklaşık bir yıllık bir zamanı kapsayan romanda kahramanların tanıtımı için geri dönüş tekniği kullanılmıştır. Yazar, zamanların geçişi ile kişilerin hayatları arasında bağlantı kurmuştur. Yeni evli çift Narin ve Suat ilkbaharın ilk günleri evlenmişlerdir. Yaz gibi mutlu geçen birkaç aydan sonra sonbaharda evliliklerinde sıkıntı oluşmuştur. Kışın bir arada daha çok zaman geçiren çift, huzuru baharın gelmesiyle ailelerine yeni katılan çocukları Atilla ile yakalamışlardır. Kahraman-anlatıcı Yaşlı Adam'ın bakış açısından sunulan romanda uzun diyaloglar da yer alır.

İskender Fahrettin Sertelli'nin *Abdülhamit ve Afrodite*²⁷ isimli romanı aşk, ihanet ve yüzeysel olarak milliyetçilik temaları etrafında kurgulanmıştır. Bireysel hırsları işlerken, dönemin toplumsal olaylarına da değinen roman, iki bölümden, iki bölüm de kendi içinde konuyla ilişkilendirilmiş alt başlıklardan oluşur. Bireysel temalar aşk, tutku, güç, ihtiras, ihanet olurken toplumsal temalar Osmanlı Devletinde o dönem baş gösteren isyanlar, toprak kayıpları ve değişen hayat tarzının kişi üzerindeki etkileridir. Romanın aslî kahramanı Melahat veya diğer adıyla Afrodite, padişahın başkâtiplerinden Cevdet Bey'in evlatlığıdır. Melahat Hanım'dan sonra Osmanlı Devleti'nin son dönem padişahlarından Abdülhamit, romanın ikinci önemli kahramanıdır. Abdülhamit'in, babasının yanında görüp cariye olarak aldığı Melahat, güzel, alımlı, zeki olmanın yanı sıra çok da kurnaz bir kızdır. "*Saraya intisap*" ettikten sonra Abdülhamit'in bir anda gözdesi olmuş, diğer bendelerin bütün kıskançlık ve iftiralarına rağmen, zekâsıyla hepsine üstün gelmeyi başarmıştır. Melahat saraya ilk geldiğinde oldukça iyi niyetli ve sevecendir; fakat saray içinde dönen oyunları

²⁷ *Abdülhamit ve Afrodite*, İstanbul Akşam Matbaası, İstanbul 1929, 256 sayfa.

öğrendikçe, “*kırk yıllık saray mensubu gibi oyunu kurallarına*” göre oynamaya başlamıştır.

Padişahın gözdesi olup rakiplerini geride bırakmada Melahat’ın kurnazlığının yanı sıra babası Cevdet Bey’in yardımları da vardır. Melahat, güç ve tutkunun bir insanı nasıl katile dönüştürebileceğinin en iyi sembolüdür. Romanın ikinci aslî kahramanı tarihî bir kişilik olan II. Abdülhamit’tir. Padişah makam düşkünü, tahtını saltanatını ve kendini korumak için her ameli işlemekten çekinmeyen biri olarak verilir. II. Abdülhamit’in nasıl bir kişiliğe sahip olduğunu Cevdet Bey’in kızına nasihatleri arasında şöyle verilir.

“...Efendimiz sarayda hiç kimsenin sıkı fıkı görüştüğüne, yekdiğerile samimî olduğuna memnun olmaz. Bu sebeple ‘maiyeti şahane’ de müstahdem kadın erkek herkesin yekdiğerine karşı hıncı ve husumeti vardır. Herkes birbirinin izini takip etmekle muvazzaf gibidir. Bu haleti ruhiye, saraydaki dâhili intizamı ve asayişini temin eden yegâne amildir! Bu vesile ile yavrum, sen de burada bulunduğun müddetçe böyle hareket edeceksin! Sana samimi görünenlerin fikir ve muhabbetlerine zinhar inanmayacaksın.! Samimi düşüncelerini hiç kimseye söylememeye çalışacaksın. Hatta Hünkâra bile şunun bunun hakkında, ne lehte, ne aleyhte lüzumsuz sözler söylememeye dikkat edeceksin. Çünkü Efendimizin en fazla seçtikleri, en ziyade şüphe ettiği kimselerdir.” (s. 7)

Yazar, Abdülhamit’i şehvet düşkünü, kız peşinde koşan, içki içen, hedonist ve zevkperest bir insan olarak tanıtır. Sarayda yaşayan ve farklı uyruklara mensup güzel kızlarla hamam sefası, bahçedeki havuzda yüzme eğlenceleri düzenleyen bir padişaktır. Devlet meselelerini göz ardı eder, ayaklanma çıkaran azınlıklara haklar verir, üstüne gelen devletlere ise kapitülasyon vermekten çekinmez.

Sarayda herkes “*Kızıl Sultan*” olarak anılan Abdülhamit’ten korkar, karşısında tir tir titrer; ama Abdülhamit etrafına bu korkuyu “*kendi korkularından*” dolayı gösterir. Romanın diğer kahramanlarını oluşturan saray mensuplarının hepsi hafiyedir. Başkâtipler, vezirler, cariyeler, haremağaları gibi saray çalışanları gizlice padişaha etrafında dönen entrikaları jurnallerler. Bu insanlar padişahın gözüne girmek için yalan söylemekten, iftira atmaktan insan öldürmekten korkmazlar. Gözünü hırs bürümüş saray mensupları, padişaha biraz daha yakın olmak için hiçbir günden çekinmezler. Abdülhamit’in bildiği bu durumlar hatta bazılarını teşvik ettiği cinayetler, onu güvensiz

bir ortamda yaşamaya mecbur etmiştir. Abdülhamit, sarayda huzursuzdur. Yemeğine zehir katılır diye yemek yiyemez, yatağına bomba yerleştirilir diye geceleri uyuyamaz. Saray ve çevresindeki herkeste bu huzursuzluk ve güvensizlik hissi vardır.

II. Abdülhamit dönemini çeşitli yönleriyle anlatan romanın padişah ve Melahat haricinde oldukça geniş şahıs kadrosu vardır. Cariyeler, harem ağaları, padişahın jurnalcilerinden Cevdet Bey, Fehim Bey öne çıkanlardır. Sarayda yaşayan bu kahramanların hepsi çıkarıcı ve olumsuz kişilerdir. Padişahla yakın ilişkilere girip belki ondan bir çocuk sahibi olduktan sonra kendini garanti altına almak isteyen genç kızlar, padişaha genç kızlar hazırlarken üç beş kuruşun nimetini görmeye çalışan haremağaları, padişahın ümidini kesip haremağalarıyla eğlenen kadınlar, saray halkı olarak tanıtılır. İskender Fahrettin'in saray karşısındaki bu tavrı daha önce ve sonra yazılan tarihi macera romanlarında da çeşitli yazarlar tarafından devam ettirilir. Bu, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişteki zihniyet değişiminin bir sonucudur. Daha öncesinde Orhan Mithat, Nizamettin Nazif, Turhan Tan ve sonrasında, Nezihe Muhittin, İskender Fahrettin ve az da olsa Burhan Cahit Morkaya'nın tarihi konu alan romanlarında, son dönem Osmanlı padişahlarına karşı bu yaklaşım çokça görülür. Romanda iyiyi temsil eden kahramanlar sarayda yaşamayan Doktor Ali Bey ve onun gibi teokrasi yönetimine karşı çıkan birkaç İttihatçı'dan oluşur. Padişaha karşı örgütlenen bu kişiler, Abdülhamit'in sansür ve istibdatçı yaklaşımı nedeniyle yurt dışına kaçmak zorunda kalırlar.

Yazar-anlatıcının bakış açısından anlatılan romanda mekân İstanbul Yıldız Sarayı'dır. Mekân olarak saray gibi dar bir yer seçilmesi, saray dışına çıkılmaması, buranın ihtişamını, lüksünü tasvir eden yazarın aynı zamanda sarayı kötülüğün simgesi olarak ön plâna çıkarmak istemesiyle de ilgilidir. Saray kapalı bir mekân olmasına rağmen, içinde yaşayan yüzlerce kişisiyle farklı bakış açılarından yansıtılmak istenir.

Abdülhamit'in tahtta olduğu dönemi ele alan roman, bu dönemle sınırlı kalmıştır. Öncesinde neler olduğu ve yaşandığı belirtilmeyen romanda, Melahat'ın ölmesinden sonra neler olacağı hakkında da bilgi verilmemiştir. Romanın anlatma zamanı yaklaşık bir yıllık süreyi kapsar.

Nezihe Muhittin'in bir kadın romancı gözüyle kadınların çektiği sıkıntıları dile getiren romanı *Benliğim Benimdir*²⁸, anı şeklinde kaleme alınmıştır. Romanın aslı

²⁸ *Benliğim Benimdir*, Sudi Kütüphanesi, İstanbul 1929, 71 sayfa.

kahramanı Çerkezler'den küçük yaşta İstanbul'a getirilen esir kız Zeynep'tir. Roman, hürriyetinin satılmasına tahammül edemeyen asi, hırçın kahraman Zeynep'in hatıralarından oluşur.

İstanbul'a geldikten sonra Zeynep'in satıldığı konağın sahibi Dilaver Paşa, romanın ikinci önemli kahramanıdır. Dönem padişahının çok sevdiği veziri olan Paşa, eserde kötü olanı, yönetimi, gücü, diktatörlüğü simgeler. Padişahın bu veziri çok sevmesi, ona her dilediğini yapma gücünü vermiştir. Konakta satılmayı bekleyen Zeynep'i beğenir ve satın alır. Böylelikle romanın iki asli kahramanı bir araya gelmiş olur.

Romanda birçok kişiden bahsedilmesine rağmen çoğu silik kalmıştır. Bu kahramanların pek çoğu yeri geldiğinde isimleri anılarak geçilmiştir. Dilaver Paşa'dan sonra romanda yer alan bir diğer erkek kahraman Dilaver Paşa'nın oğlu Ferruh'tur. Ferruh, romanda çok önemli bir yer teşkil etmesine rağmen, kendisinden oldukça az bahsedilir. Ferruh, Zeynep'e okuması için dönemin yasaklı yazarları Namık Kemal ve Ziya Paşa'nın kitaplarını veren, onun ufkunu açan, okumuş, hürriyetçi bir aydındır. Mülkiye'de okur ve konakta çok kalmaz. Zeynep'in fikir dünyasını değiştirmesi, babası tarafından padişaha jurnallenerek Fizan'a sürülmesine neden olacaktır.

Romanda Zeynep haricindeki kadın kahramanlar da silik kalmıştır. Zeynep'in satılmadan önce kaldığı köşkteki Dilşat Kalfa ve onun gibi satılmayı bekleyen Mehveş, diğer kadın kahramanlardır. Zeynep bir paşa evine satılırken Mehveş İttihatçı bir beyin evine satılır. Mehveş, Zeynep'e göre çok şanslıdır. Padişaha karşı olan bu evin insanları Mehveş'e çok iyi davranırlar. Bu iyi insanların faziletleri karşısında Mehveş de onlara yardım eder. Dilşat Kalfa ise dönemin genel özelliklerini yansıtır. Paşayı velinimetisi olarak gören Dilşat Kalfa, paşanın gözdesi Zeynep'in de en büyük yardımcısıdır.

Benliğim Benimdir, aslî kahraman Zeynep'in hatıralarından oluştuğu için zaman, bir olayın anlatıldığı vaka zamanı bir de Zeynep'in geri dönüş tekniğini kullanarak hatıralarını anlattığı zaman olmak üzere iki kısımdır. Giriş kısmında anlatıcı kendini tanıttıktan sonra köyünden henüz on üç yaşındayken nasıl ayrıldığını anlatarak romanın zamanını başlatır. Ama olayların geçtiği dönemi işaret edecek kesin bir tarih yoktur. Zeynep on üç yaşında ailesinden satın alınıp İstanbul'a getirilir ve Yesirci Musa'nın evinde iki ay kaldıktan sonra konağa satılır. Yazar, Zeynep'in köşkte ne kadar kaldığı, hatıralarını anlatırken de kaç yaşında olduğu, aradan ne kadar zaman

geçtiğine dair bir tarih vermemiştir. Romanın sonunda hatıralarını anlatan Zeynep, genç bir delikanlı olan oğlundan bahseder. Oğlu ile bir gezi esnasında hürriyetin ilan edilmesinden sonra hükümeti devralan ittihatçılardan ve sürgünden geri dönen Ferruh'un son halinden söz eder. Zeynep'in okuyucularına bir gün gibi kısa sürede geriye dönüş tekniği ile anlattığı hatıraları çocukluğundan başlayarak yaklaşık otuz yaşına kadar yaşadığı zaman diliminden oluşur.

Benliğim Benimdir romanında mekân İstanbul'un Şişli semti ve Erenköy'deki konaktır. Romanın başlangıcında Zeynep'in geldiği ve hayal meyal hatırladığı köyü de bir diğer mekândır. Anlatıcı kahraman Zeynep olduğu için mekân dar bir çerçevede kalmıştır. Zeynep, satılık bir köledir ve onun dışarı çıkması yasaktır. Bu yüzden olaylar hep konak içinde gelişir. Mekân, zenginliğin göstergesi şık, gösterişli konakla sınırlı kalmıştır. Zeynep'in bakış açısından anlatılan konak, “*onun kendisini, köyünde iken dinlediği “Yusuf aleyhüsselamla Züleyhanın masalı içinde”* (s. 20) zannetmesine yol açacak kadar güzel ve ihtişamlıdır.

Benliğim Benimdir romanının tamamı, başkahraman Zeynep'in bakış açısından yansıtılır. Kahraman-anlatıcı çoğu defa diğer kahramanlar hakkında yorum yapar ve kendini gizleme gereği duymaz. Romanın giriş kısmında anlatıcının kendi hikâyesini anlatacağını da okuyucuya ifade eder.

“*Ben bir çerkes kızyım... aslım, neslim belli değil! Kendimi bildim bileli kimin çocuğu olduğumu bilmiyorum... Görüyorsunuz ya!... Her şeyimi, olduğu gibi anlatacağım... İlk satırlarda samimi itiraflarıma başladım bile... onları yazarken o kadar tabî, o kadar müsterihim...Çünkü ben onları yapmamak, öyle olmamak için o kadar çalıştım çabaladım... kaderim böyle imiş!... Ne o!?... Güliyorsunuz değil mi? kader de ne demek? Diyor ve müstehzi dudak бүkьyorsunuz... Ben de, öyle derdim.*” (s. 3-4) Roman boyunca devam edecek bu üslup, romanın hatıra şeklinde olmasının yanında olaylara bakış açısının da sübjektif kalmasına neden olacaktır.

*Ebenin Hatıratı*²⁹ adlı roman Vâlâ Nurettin'in çerçeve olay örgüsü ile oluşturduğu bir eserdir. Roman, mukaddime bölümünde ebe-doktor N. N. Hanım'la yazarın, yolda konuşmasıyla başlar. Zeyl bölümünde yine yazarın bu kadın kahraman N. N. Hanım'la bir davette karşılaşp evlenmesiyle biter. Mukaddime ve zeyl bölümü arasındaki kısım ise N. N. Hanım'ın muayenehanesinde karşılaştığı ilginç hikâyelerin

²⁹ *Ebenin Hatıratı*, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul 1929, 215 sayfa.

toplamından oluşan on bir hikâyeden oluşur. Bu on bir bölümde kadın erkek ilişkileri, kadının toplumdaki yeri, haksızlığa ve tacize uğrayan kadınların yaşadığı psikolojik travmalar gibi temalar işlenmiştir. Romanın girişinde tanıtılan kahraman ise gazeteci kimliğiyle yazarın kendisi Vâlâ Nurettin'dir. Romanın mukaddime bölümünde Vâlâ Nurettin, trenle Bostancı'daki evine giderken karşılaştığı Doktor N. N. Hanım'a gazete köşesinde farklı bir yaklaşım olsun diye tesadüf ettiği ilginç hikâyeleri yazmasını ister. N. N. Hanım karşılaştığı ilginç vakaları yazıp gazeteye gönderdiğinde kendisi de İstanbul dışında bir yere tayin edilmiştir. Roman mukaddime bölümünden sonra, on bir hadise şeklinde kaleme alınmış farklı hayat hikâyelerini anlatan N. N. Hanım'ın yazdıklarına geçmiştir.

Romanın kadın kahramanı N. N. akıllı, güzel ve modern bir kadındır. İstanbul'da bir devlet hastanesinde kadın hastalıkları doktorudur. Onun doktor oluşu romanın malzemesini oluşturacak hikâyelerin bir araya gelmesini sağlar. Romanın çerçeve kısmında anlatılan diğer bir kahraman F. C. H. Hanım ise İstanbul'un tanınmış sosyetik simalarındandır. Ahlaki olarak zayıf yaşamı onun frengi hastası olmasına sebep olmuştur. Tedavi görmeyi kabullenmeyen F. C. H. Hanım, erkeklerle ilişkiye girerek hastalıkları onlara bulaştırmayı isteyecek kadar bencildir.

Romanın N. N. Hanım'ın hatıralarından oluşan kısmında on bir hikâye, on bir farklı kahraman ve olay anlatılır. Farklı çevrelerden gelen bu insanlar, Türkiye'nin o dönemki farklı sosyal tabakalarından insan örnekleri sunar. Fakat olayların geçtiği tarihî zaman belirsizdir. Romanda mekân, İstanbul'dur. Fakat mekân özellikleri üzerinde hiç durulmamıştır. Romanın çerçeve kısmı kahraman-anlatıcı Vâlâ Nurettin'in, alt anlatı kısmında anlatılan olaylar ise N. N. Hanım'ın bakış açısından verilir.

Yazarın aynı yıl yayımlanan ve altı kısım, yirmi bir bölümden oluşan *Casus Mektebi*,³⁰ konusu Almanya'da geçen ve bütün kahramanları yabancı olan bir casusluk romanıdır. Romanın başkahramanı Mis Nora, Fransızlar adına casusluk yapan bir Amerikalı'dır. Casus Mektebi'nde okuyan Mis Nora, güzelliği ve zekâsıyla ön plâna çıkar. Almanya'ya casusluk için gönderilen Mis Nora'nın orada tanıştığı Yüzbaşı Veller ise romanın ön plâna çıkan erkek kahramanıdır.

Romanın diğer kahramanları, Mis Nora'ya yardım eden Fransız casuslar Mülazım Korbey, Vilyam Herbert ve Kapiton Skottur. Almanya cephesinde öne çıkan

³⁰ *Casus Mektebi*, Kanaat Kitapevi, İstanbul 1929, 280 sayfa.

kahramanlar ise tarihten alınan kişiliklerden oluşur. İttifak Devletlerinin yöneticilerinden oluşan Kayser ve Türk General Enver Paşa bu cephedeki diğer kahramanlardır.

Romanda kahramanların öne çıkan özellikleri bağlı bulundukları ülke için her türlü tehlikeyi göze alıp savaşmalarıdır. Birinci Dünya Savaşı'nı konu edinen roman, cephe gerisinde yaşanan gizli istihbarat örgütlerinin faaliyetlerini anlatır. Romanın anlatma zamanı Birinci Dünya Savaşı'nın sonları, bir diğer ifadeyle 1918 yılıdır.

Romanda mekân, savaşın iki farklı cephesini temsil eden Fransa ve Almanya'dır. Mis Nora'nın Fransa yolculuğunda öne çıkan savaş manzarası, gemi seyahatinde denizde görülen parçalanmış cesetler dışında mekâna ait dikkatler verilmemiştir. Bunun nedeni savaşın devam ettiği cephede geçen askeri bir savunmadan ziyade, cephe gerisinde askeri bilgileri sızdırmaya çalışan casusların hikâyesini romanın konu edinmesidir. Yazar-anlatıcının bakış açısından aktarılan olaylar yer yer Mis Nora'nın bakış açısından da verilir. Mis Nora'nın gizli bilgileri gönderdiği vesikalar savaşın vahametini göstermesi açısından önemlidir.

1.2. 1930'DA YAYIMLANAN ROMANLARIN ÖZELLİKLERİ

1930 yılında yayımlandığı tespit edilen on romandan beşi aşk teması etrafında gelişen basit piyasa romanları olarak yazılmışlardır. Roman sayısındaki azlık yine Harf İnkılâbı'na bağlanabilir. Yazılan diğer eserler de dönemin ekonomik yetersizliğinden oluşan toplumsal kriz ve yozlaşmayı anlatır. Güzide Sabri'nin *Hicran Gecesi*, Mebrure Hurşit'in *Sönen Işık*, Vâlâ Nurettin'in *Aşkın Birinci Şartı*, Burhan Cahit Morkaya'nın *Aşk Politikası*, Mahmut Yesârî'nin *Kırlangıçlar* adını taşıyan romanları basit kurgularıyla dikkat çeken aşk romanlarıdır. Aşk temasının işleminin yanı sıra Batılılaşma hevesiyle ailelerin dejenere olduğu, ahlâkî kaygıları dile getiren Reşat Nuri'nin *Yaprak Dökümü*; Cumhuriyet'in kurulmasıyla yapılan inkılâpları anlatan Aka Gündüz'ün *Çapkın Kız* ve *Yaldız*, Münir Salih'in polisiye-macera şeklinde kaleme aldığı *Kalpazan* ve Fazlı Necip'in üç devrin panoramasını çizdiği *Külhani Edipler* adlı romanları da yine bu yıl yayımlanmıştır.

Bu yıl okuyucuyla buluşan en önemli roman şüphesiz bir dönemin panoramasını çizecek olan *Yaprak Dökümü*'dür. Roman, ele aldığı toplumsal çöküş ve maddî imkânsızlık gibi ferdi temalarıyla diğer romanlardan ayrılır. *Çapkın Kız* ise Kurtuluş Savaşı'ndan sonra ülkenin genel durumunu, yapılan inkılâpları anlatması

bakımından dikkat çeker. Bu özelliğiyle de sonraki yıllarda yazılacak Cumhuriyet'in kurulmasını öven romanların ilklerinden sayılır.

Reşat Nuri'nin 1930 yılında yayımladığı *Yaprak Dökümü*³¹ aile, idealizm, evlilik ve maddî sıkıntıların işlendiği bireysel ve toplumsal plânda olması istenenle, kişisel arzuların çatışması üzerine kurulmuş bir romandır. Otuz üç bölümden oluşan romanın birinci bölümü hariç, diğer bölümlerinde yazar-anlatıcı tarafından Ali Rıza Bey, ailesi ve çevresi anlatılmıştır. Birinci bölümde romanın aslî kahramanı Ali Rıza Bey'in çalıştığı Altın Yaprak Anonim Şirketi'nde genç bir delikanlının hayat hakkındaki düşüncelerine yer verilmiş; bu gencin fikirleri ile romanın bütünü arasında bir ilgi kurulmaya çalışılmıştır.

“Karanlık kış akşamları, delik tabanımdan giren çamurun soğuğu ciğerime işlemiş, alacaklı dükkânların önünden geçmeyeyim diye sokakları dolana dolana evime giderken, omuz başımdan lüks otomobiller geçer... Eğlenmeye avuç dolusu para yemeye gidiyorlar. Bunların hepsi benden değerli insanlar mı? Onlar böyle alabildiklerine yaşıyıp eğlenirken, ben niçin köpek gibi sokaklarda sürüneyim?”

Böylece aylarca, senelerce kendi kendimle çekiştikten sonra nihayet şu neticede karar kıldım, ‘Babam, fazla namuslu adammış... ‘bir babanın çocuklarına bırakacağı en kıymetli miras temiz bir isimdir’ der gidermiş... Temiz bir isim, bir miktar dünyalıkla beraber olursa âlâ. Fakat züğürt evlatlarda ancak bir, nihayet iki göbek dayanabilir.” (s. 6) Romanın bütünü, Altın Yaprak Anonim Şirketi'nde çalışan bu gencin düşünceleri etrafında şekillenmiştir. Eser, bu fikirler çerçevesinde maddî imkânsızlıkların eğlence ve zevk hayatına düşkün bir aileyi önce yozlaştırmasını, sonrasında dağılıp yok olmasını işler.

Birol Emil'in anlatımıyla *“Yaprak Dökümü romanı, her şeyden önce sosyal bir problemi ortaya koymak ve onun sonuçlarını isbat etmek gayesini güder. Bu problem, o devirde bir humma gibi Türk cemiyetini saran asri hayat modasının muhafazakâr bir ailede yarattığı sarsıntı ve bu yüzden meydana gelen ahlak sukutudur. Bu sukutun temelinde para ile namus arasındaki çatışma vardır. Sonunda paranın galebesiyle ahlaki değerlerin iflası romanı idare eden anafikirdir.”*³²

³¹ *Yaprak Dökümü*, A. Halit Kitapevi, İstanbul 1930 (Biz çalışmamızda şu baskıyı esas aldık: İnkılâp Yayınları, İstanbul 1997, 168 sayfa).

³² Birol Emil, *Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Şahıslar Dünyası*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları no: 3190, İstanbul 1984, s. 408.

Romanın aslî kahramanı Altın Yaprak Anonim Şirketi'nde çalışan Ali Rıza Bey'dir. Birinci bölümde yazar kahramanı şöyle tanıtır. *“Ali Rıza Bey isminde altmış yaşlarında bir eski mutasarrıftı. Odanın bir köşesindeki yazıhanesinde, bir çöl ortasındaki gibi, daima yalnız ve unutulmuş, çalışır, kimse ile konuşmazdı.*

Çok iyi ve terbiyeli bir adam olduğu için, büyük, küçük, herkes hatırını sayardı.” (s. 9) Mülkiye'de memur olan Ali Rıza Bey, özel ve iş hayatını katı kurallar çevresinde uygulanan bir ahlak anlayışı üzerine şekillendirmiştir. Ali Rıza Bey'in olaylar ve insanlar karşısındaki ahlâkî duruşu, ailesinin dağılmasına sebep olacak kadar sert ve katıdır. Ali Rıza Bey, bu özellikleriyle gerçek hayatta karşılaşılabilecek bir insandan oldukça farklı, idealize edilmiş bir kahramandır.

*“Aslî şahıs, romancının öteki eserlerinde görüldüğü gibi doğrudan doğruya hayatın içinden gelen bir karakterden ziyade muayyen bir fikrin temsilcisi olarak tasarlanmış ‘incarné’ bir tiptir. Bu bakımdan özellikle vak’aların tertibinde açık bir zorlama göze çarpar. Olaylar şahıslar arası münasebetler Ali Rıza Bey'in ömrü boyunca savunduğu katı ahlak prensiplerinin derece derece nasıl iflas ettiğini ortaya koyacak şekilde zorlanarak düzenlenmiştir.”*³³

Romanın ön plâna çıkan diğer kahramanları Ali Rıza Bey'in eşi ve çocuklarıdır. Ali Rıza Bey, annesi ve kız kardeşini peş peşe kaybettikten sonra uzun bir süre yalnız yaşamış kırkına yaklaştığı zaman hiç evlilik düşünmediği halde iş yerinden bir arkadaşının önerisiyle evlenmek zorunda kalmıştır. Bu evlilik Ali Rıza Bey'in *“hayır”* demeye utandığı için *“pekâlâ”* demesiyle olmuştur. Eşi Hayriye Hanım da Ali Rıza Bey'in yaşayışına uygun *“pek ağırbaşlı ve temiz bir kadın”* dır. Geleneksel aile yapısı içinde eşinin her zaman yanında yer alan Hayriye Hanım, Ali Rıza Bey'e göre cahil olmasına rağmen, *“aile menfaatine dokunan işlerde hiç şakası olmayan maddi hesaplı bir kadın”*dır. (s. 25) Fakat romanın son kısımlarında Hayriye Hanım, çocukları ve kişisel çıkarları için değişmiş, yıllarca beraber olduğu eşi Ali Rıza Bey'e olumsuz davranışlar sergilemiştir. Ali Rıza Bey'in namus düşkünlüğü karşısında çocuklarının iyi bir gelecekleri olmadığını düşünen Hayriye Hanım, eşiyle fikir ayrılığı yaşar. Ali Rıza Bey'in sosyal sorumluluklarını yerine getirmek için ailesinin namusunu tehlikeye sokması ise, Hayriye Hanım'ın kişiliğini bütünüyle değiştirir. Saf, temiz ahlaklı bir şekilde yetiştirdiği çocuklarının gayri ahlaki hayata özenmeleri Hayriye Hanım'ı

³³ Emil, s. 408.

mecburi olarak değiştirir. Ali Rıza Bey, Hayriye Hanım'ın değişimini ifade ederken onun “*iğrenç bir insan*” olduğunu düşünür. Fakat Hayriye Hanım'ın bu iğrençliği, bozulan aile düzeninin “*son parçalarını muhafaza için katlandığı zaruretlendir*”.³⁴

Romanın diğer kahramanları Ali Rıza Bey'in çocukları ise babalarının baskıcı, disiplinli, tutucu eğitimiyle büyümüş, cahil ama iyi niyetli çocuklardır.

Kızlarının en büyüğü Fikret, en akıllı olanlarıdır. Diğer kardeşlerinden akıllı olduğu kadar bir o kadar da çirkin olan genç kızı babası büyük bir titizlikle yetiştirir. Hasta gözüne rağmen iyi bir okuyucu olan Fikret, aydın bir genç kız olarak büyür. Kardeşlerinin “*eski kafalı*” buldukları Fikret, babasının bakışı açısından, “*hiçbir eksiği*” olmayan, “*herhangi bir erkeği tam manasıyla memnun etmeğe muktedir*”, dört başı mamur bir “*melektir.*” (s. 29) Ali Rıza Bey, mükemmel yetiştiğini düşündüğü Fikret'in zekâ ve bilgi yönünden üstün olmasına rağmen fiziksel kusurları nedeniyle, onu anlayacak bir erkek bulamayacağını düşünür.

“*Çirkin bir kalbin içine uyanık bir ruh koymak niçin? Beğenilmediğini, her yerde, her şeyde ihmal edildiğini daha çabuk fark etsin diye mi? Çirkinin ağzındaki güzel söz, âcizin ağzındaki haklı söz kadar boş faydasız bir şeydi.*” (s. 33) Ali Rıza Bey, Fikret'i “*Keşke onu hayatta bir erkek gibi çalışıp çarpışacak dişli, tırnaklı, duygusuz ve fiksiz bir kız*” (s. 33) gibi yetiştirmediğini düşüncesiyle kendini suçlar.

Bütün çocuklarını titizlik içinde ahlaklı birer birey olarak yetiştirmek isteyen Ali Rıza Bey, hiç birinde bu başarıyı yakalayamaz. Onların geleceğini düşünürken okuyucuya da tek tek tanıtır. “*Bu on dokuz yaşımda ufak tefek bir kızdı. Fakat otuz yaşımdan bir insandan daha ağırdı. Evde annesi için en kıymetli bir yardımcı aralarındaki ehemmiyetsiz yaş farkına rağmen kardeşleri için bir ikinci anne idi. Fikret güzel değildi. Fazla olarak sağ gözünde bir leke vardı. Ali Rıza Bey'e göre o leke bile kusur sayılmazdı. Bilakis bu, çehreye getirdiği mazlumluk, yüreğe verdiği rikkatle bir ayrı güzellik bile teşkil ederdi...*

Ali Rıza Bey Fikret'ten sonra Leyla ve Necla'yı gözünün önüne getirdi. Onlar ablaları kadar zeki değildirler. Fakat tam manasıyla güzeldirler. Leyla on sekizini sürüyordu. Necla on altıya yeni basmıştı.

Ayşe'ye gelince, Ali Rıza Bey onu öteden beri kardeşlerinin malı addetmeye alışmıştı. Kendi olsa da, olmasa da Şevket onu himaye etmeye muktediri.” (s. 42)

³⁴ Emil, s. 424.

Ali Rıza Bey, oğlu Şevket'i ise kendi gibi yetiştirmeye özen göstermiş, en çok onun tahsili ile ilgilenmiştir. Babası gibi gururlu olan Şevket, ailenin en büyük çocuğudur. Ali Rıza Bey işinden ayrıldığı gün, Şevket işe girmiştir. Bu yeni iş şerefine verilen yemekte Ali Rıza Bey, masanın başında oturduğu yerini oğluna devrederek evin reisi onu tayin eder. Şevket'i *“bir çiçek meraklısı, bahçesi ile oynar gibi oynamış, onu ancak kendi hayalinde yaşayan mükemmel insan modeline göre işlemiştir.”* (s. 27) Ali Rıza Bey'in en büyük çocuğu olan Şevket, babasının izinden gider, Ali Rıza Bey de Şevket üzerindeki tesirinin *“kafasında”* değil *“kalbinde”* olduğuna emindir. *“Tahsili oldukça düzgündü. Bilhassa iyi lisan bilirdi. Mamefih bunu bütün gezginci memur çocukları gibi iki, üç seneden fazla devam edemediği mekteplerden ziyade, babasının gayretine borçlu idi.”* (s. 30)

Ali Rıza Bey, dünyada her şeyden şüphe edebileceğini, fakat *“dünyanın hiçbir kuvvetinin kırıp kirletemeyeceği bir elmas parçası”* olduğunu düşündüğü Şevket'ten gayri ahlaki bir davranış görmeyeceği kanaatindedir. Şevket'in gençlik hevesiyle evlendiği *“başından türlü maceralar geçmiş, şüpheli”* bir kadınla evliliği ise otuz yıllık ailenin ilk yaprak dökümünü başlatmış olur.

Ali Rıza Bey'in Leyla ve Necla ismindeki kızları Fikret'e göre zekâ ve kültürden eksik olmalarına rağmen, ondan çok daha güzel ve çekicidirler. Güzel oldukları için Ali Rıza Bey tarafından daha az itina ile büyütülmüş olan genç kızlar, ahlaklı ve saf büyümlerine karşın, yüzeysel bakış açıları ve tecrübesizlikleri ile insanlarla ilk temaslarında yanlışa düşerler. Ali Rıza Bey, yaşlandıktan sonra *“ikiz meleklerinin”* ona mutlu bir yaşam ve sevgi dolu bir gelecek sunacağını hayal ederken, şımarık, hoppa yetişen Leyla ve Necla, maddi imkânsızlıklar karşısında gerçek kişiliklerini ortaya koyarlar. Ali Rıza Bey, kızlarının istekleri karşısında yeterli parayı bulamayınca, evin içinde yaşanan huzursuzluk zamanla açıktan açığa isyana dönüşür. Necla ve Leyla, yengeleri Ferhunde'nin de etkisiyle babalarının yıllarca hapisane hayatı yaşattığı evden kurtulup özgürce yaşamak arzusu duyarlar.

“... Onlar da genç değil miydi? İnsan içine çıkmak, sosyetelere girmek, dans etmek istemezler miydi? Gençlikleri geçiyor sayılırdı. Bu gidişle sonları ne olacaktı? Babaları kendileri için bir şey hazırlamışlar mıydı? Ev, delik bir gemi gibi, günden güne batıyordu. Böyle zamanda herkese başının çaresine bakmak hakkı neden

verilmiyordu? Üstlerindeki baskıyı kaldırmak zamanı gelmiş de geçiyordu. Kendi başlarına bırakılırsa belki birer hayırlı koca bulur, canlarını kurtarırlardı.” (s. 42)

Ali Rıza Bey ve ailesi dışında romanda ön plâna çıkan ve Ali Rıza Bey’in masum ailesini bozacak üç kahraman daha vardır. Bunlar iyilik karşısında kötülüğü temsil ederler. Bu kişilerden en önemlisi konağa gelin olan Ferhunde’dir. Ali Rıza Bey’in oğlu Şevket ile aynı iş yerinde çalışan Ferhunde, evli olduğu halde Şevket ile ilişki içine girer. Eşi bunu fark edince onu evinden kovar. “*Zeki olduğu kadar da hilekâr ve cesur*” olan Ferhunde, Şevket’e “*intihar*” edeceğini söyleyerek onunla evlenmesini sağlar. Ferhunde, yas evine benzettiği konağa geldikten sonra, başta Ali Rıza Bey’in kızları Leyla ve Necla olmak üzere herkesin yaşam biçimini değiştirir. Sadece paranın, ihtişamın önemli olduğunu düşünen Ferhunde, eşi hapishaneye düşünce onu terk edecek kadar da düşük ahlâklı biridir.

Hem Leyla hem de Necla ile nişanlanan Arap Abdülvehhap Bey ise romanda kötülüğü temsil eden diğer kahramandır. Üsküdar vapurunda gördüğü Leyla’ya âşık olan Arap, güzel ve genç olmamasına rağmen, zengin olduğu için aile tarafından kabul edilir. Bir süre Leyla ile gezdikten sonra ondan sıkılan Arap, Leyla’dan daha güzel olan Necla ile evlenmek isteyecek kadar açgözlüdür. Necla ise bu teklif karşısında, zengin bir prenses olmak hevesiyle evlenmeye razı olur. Evlendikten sonra Mısır’a giden Necla, hayalini kurduğu “*Raca kâşanesi*” yerine bir tavuk kümesi, iki tane daha eş ve anneleri ölmüş yetimlerle karşılaşır.

Leyla’nın tedavi gördüğü süreçte tanıştığı ve metresi olduğu avukat hakkında fazla bilgi verilmez. Avukat, aileye zengin ve ferah bir hayat sunmuş olsa da ailenin gurunu zedeleyerek asıl kötülüğü yapmıştır.

Yazar-anlatıcı bakış açısıyla yazılan roman, geri dönüşlerle Ali Rıza Bey’in Anadolu’nun çeşitli şehirlerinde yirmi beş yıl mutasarrıflık yaptığı dönemlerden sonra bir haksızlık yüzünden işine son verilip İstanbul’a gelmesiyle başlar. Bütün ailesinin dağılıp kendinin de kızının evine muhtaç duruma düşmesiyle son bulur.

Yaprak Dökümü romanında olaylar İstanbul’da geçer. Ana mekân Ali Rıza Bey’in Bağlarbaşı’nda babasından kalma konağıdır. Diğer mekânlar yine dar mekânlar olarak ifade edilen Fikret’in Adapazarı’ndaki evi, Ali Rıza Bey’in konak satıldıktan sonra taşındıkları Dolapdere’deki evleri ve son olarak Leyla’nın avukat sevgilisinin tuttuğu Taksim’deki apartman dairesidir. Yazar, Bağlarbaşı’ndaki konak haricinde diğer

mekânlar üzerinde fazla durmamıştır. Bağlarbaşı'ndaki bu konak, geleneklerin yaşatıldığı, mutlu olanların sessiz sedasız geçindikleri ve hiçbir kötülüğün içeri girmesine izin verilmeyen, manevi değeri olan bir yerdir. Konağın satılması ailenin yaşayacağı çöküntüyü hızlandırması ve aileyi bir arada tutan bağların kopmasının sebebi olarak önemli bir semboldür. Konağın borçlar yüzünden satılması, aile bireylerin her birinin bir yere dağılmasına neden olmuştur. Konak, içinde yaşayan bireyler iyi anlaşılmasa da, birbirlerini bir arada tutan bir zincir görevi görür. Konaktan sonra alınan Dolapdere'deki ev küçüktür. Parçalanmış bir aileyi bir araya toplayan bu evde aile bireylerinden sadece Ali Rıza Bey, eşi ve küçük kızı birbirlerinden kopuk ve sevgisiz bir şekilde yaşarlar.

Romanda Fikret'in ailenin çöküşünü fark edip bunları babasına duyurmak ve Necla'nın Arap ile yaşadığı sorunları dile getirmek için yazdığı mektuplara da yer verilmiştir.

Aka Gündüz'ün 1930'da büyük bölümü farklı kişilerin yazdığı mektuplardan oluşan *Çapkın Kız*³⁵ romanı, yirmi dört bölümden oluşmaktadır. Mekândan hareketle iki bölüme ayrılabilir. Romanda birinci bölüm Ankara'da geçer ve romanın aslî kahramanı Çapkın Kız'ın, Cicim Ali'ye yazdığı mektuplardan oluşur. İkinci bölüm ise İstanbul'da geçer. Bu bölümde Çapkın Kız'ın yazdığı mektupların yanı sıra yine onun bakış açısından vaka anlatılır. Roman, yazarın diğer çoğu eseri gibi birçok yönüyle gerçeklikten uzak, kuru bir duygusallıkla yazılmıştır.

Romanın aslî kahramanı Çapkın Kız, şen, hoppa görünmesine karşın yazarın idealize ettiği bir kadındır. Batılılaşmanın getirdiği bütün yenilikleri doğru olarak özümsemiş, iyi niyetli, güçlü ve erkekçe tavırları olan Çapkın Kız ile yazar, şehirli modern aydın kadının Anadolu insanı ile bütünleşmesi örneğini vermek ister. Mektep mezunu olan Çapkın, at binmekten otomobil kullanmaya kadar birçok asri uğraşları olan serbest ve samimi bir kızdır. Halasının yetiştirdiği Çapkın, duygularıyla değil aklı ve mantığıyla hareket eden biri olarak büyümüştür. Onun bu özelliği kadın-erkek ilişkilerinde ve aşk konusunda ortaya çıkacaktır.

Çapkın, Dumlupınar'da "Ata"yla beraber cephe savaşmış, savaş sonrası da dul kadınlar, sahipsiz çocuklar ve işsizler için maddî-manevi birçok çalışma yapmıştır. Yazar, Çapkın Kız'ı, *Dikmen Yıldız*'ı romanının aslî kahramanı Yıldız'a benzetir; onun

³⁵ *Çapkın Kız*, A. Halit Kitapevi, İstanbul 1930, 255 sayfa.

gibi idealist/örnek bir genç kız modeli çizer. Yıldız’a romanın bir bölümünde değinen yazar, Çapkın Kız’ı onun evini ziyaret ettirerek fikrini açıkça ortaya koyar.

Romanın erkek kahramanı olan Cicim Ali ise fiziksel olarak güzel olmasa da Çapkın için çok değerli ve “*tertemiz*” dostluğa sahip bir kişidir. Romanın olaya dayalı ağırlık merkezi, Çapkın Kız’ın İstanbul’a geri dönmesiyle başlar. Bu bölümde Çapkın Kız’ı daha yakından tanırız ve romana karakter roman özelliği veren de bu bölümdür. Çapkın Kız, şen, hoppa ve züppe tanınmasına karşın, aslında hayat düsturu bunun tam tersidir. Anne ve babasını hiç görmeyen, halasının yetiştirdiği, gülüşlerinin ardında gözyaşları saklı olan biridir. Çapkın, Cicim Ali’ye yazdığı mektuplarda kendini anlatırken gizli kalmış dünyasına ait dikkatlere yer verir.

“Çapkın kız, şaşkın kız değildir. Sen bakma benim anasız babasız büyüdüğüme. Şımarıklığım paramın bolluğundan ve halamın en sevgilisi olduğumdandır. Sen beni Hayret Bey’e sor ki hemen hemen elinde büyüdüm demektir. Ben İngilizceyi, matmazelimle en kuvvetli ağız kavgası edebileyim diye öğrendim, Fransızca’yı modadan ayrılmamış olmak için su gibi ezberledim. Parise kaba demesinler, Berline görmemiş demesinler diye gittim.” (s. 18-19) Onun karakterinin en önemli özelliklerinden biri de erkeklere olan yaklaşımıdır. Çevresindeki bütün erkeklerin onu beğenmesi, çoğunun evlenme teklifi Çapkın Kız’ın pek de ilgisini çekmez.

Romanın diğer önemli erkek kahramanı Hayret Bey, Çapkın Kız’a göre yaşlı olmasına rağmen, onun en iyi arkadaşıdır. Fakat romanın son bölümünde Hayret Bey, Çapkın Kız’ın yıllarca ölü bildiği gayri meşru babası olarak ortaya çıkar. Kahraman anlatıcı bakış açısıyla anlatılan eserde yazarın olaylara müdahale ettiği, hatta roman kendini kahraman olarak yerleştirdiği görülür. Bir davet sırasında yazar Aka Gündüz ve Çapkın Kız arasında geçen diyalog romanın yazılma amacını verir. Bunun yanı sıra yazarın olaylara gerçeklik hissi katması da söz konusudur.

“ – Ben görmeyeli saçların çok ağarmış Aka!

– Uzun siyah çizgi olsun Fakat gönlüm simsiyah.

– Yoo...edebiyatça laf yasak. Şurada ağız tadile, ziyafetini haklayalım.

– Edebiyat ağız tadı değil mi?

– Etrafa bakarak, diş ağrısı gibi bir şey.

– Sen bana çatmak istiyorsun galiba.

– Biraz da öyle.

- *Sebebini söyler misin?*
- *Çapraz delikanlı ile aynı hayatın huncını çıkarmak istiyorum da.*
- *Ben onlarla barışalı çok oldu.*
- *Şimdi ne yazıyorsun.*
- *Seni yazıyorum.*
- *Beni mi? Ne diye?*
- *Çapkın Kız, adında bir roman yazıyorum.*
- *Sahi ben miyim o?” (s. 39-40)*

Romanın diğer kahramanları üzerinde pek durulmamış, birkaç çizgiyle verilmiştir. Çapkın Kız’ın halası, Ankara’da yaşayan uzaktan akrabaları, ona evlenme teklif eden Bülent, İhsan, Kamuran Bey ve köy çocuğu Mehmet, İstanbul sosyetesinin tanınmış simaları, Çapkın Kız’ın açtığı işyerlerinde çalışanlar, romanda sadece isimleri ile vardır. Çapkın Kız öne çıkarıldığında diğer kahramanlar genç kızın yaşadığı çatışmaları ve toplum adına yaptığı çalışmaları vurgulamak için romana girmişlerdir.

Romanda belirli bir zaman verilmemiştir ama aktüel zamana işaret edecek olaylar bulunmaktadır. Bu olaylardan en açık olanı Çapkın Kız’ın, Gazi Atatürk ile karşılaşmasıdır. Çapkın Kız’ın Cicim Ali’ye yazdığı bir mektupta arkadaşı Nebile’nin düğününde Gazi’nin ağır ağır geçerken “*Mavi ve muvazi bakışı kimsesiz içini bütün bir aile, bütün bir hayat dolduracak*” şeklinde baktığını ifade eder. Ayrıca yine Çapkın’ın kısa bir süre önce Dumlupınar’a katılması tarihi bulmamızda yardımcı olacaktır. Bu iki durumu dikkate aldığımızda romanın Cumhuriyet’in ilanından sonraki dönemi anlattığını söylenebilir.

Aka Gündüz aynı yıl yayımladığı bir diğer romanı *Yaldız*’da³⁶ Kurtuluş Savaşı esnasında yaşanan imkânsız bir aşkı ele alır. Romanları arasında olay ve kahraman bağlantıları olan Aka Gündüz, bu eserinde de diğer romanlarında rastlanılan kişileri kahraman olarak karşımıza çıkarır.

Romanın kahramanları da olayla bağlantılı olarak iki grupta toplanabilir. Birinci grup Milli Mücadele içinde savaşa fiilen katılanlar, Milli Mücadele’yi destekleyenler ve kurtuluşa Atatürk’ün önderliğinde inanan insanlardan oluşur. İkinci gruptaki kişiler ise bu kişilerle sürekli çatışma yaşayan, Milli Mücadele’ye inanmayan, mandaya, himayeye bağlanmak isteyen, Avrupa hayranı kişilerdir. Birinci grubu dört

³⁶ *Yaldız*, Hüsniyat Matbaası, İstanbul 1930, 183 sayfa.

kişi temsil eder; Eligül, Umur, Mufahham ve Gülören. Romanın giriş kısmında tanıtılan bu dört kişiden Gülören ve Tayyareci Umur, Milli Mücadele'nin önemli isimlerindendir. Mufahham ve Eligül ise tesadüfler ve mecburiyetlerden dolayı taraf değiştirip Milli Mücadele'ye katılırlar.

Romanın aslî kahramanlarından Umur, Kurtuluş Savaşı'nın önemli bir askeridir. Cesur, güçlü ve sağduyulu olan Umur, Milli Mücadele başlarında İstanbul'da gizli bir teşkilatın içindedir. Anadolu'ya geçtiğinde ise düşman askerlerini büyük bir yenilgiye uğratabilecek tayyarecilerden olacaktır. O,

“Bir harp ve macera miralayının oğludur.

“Çocukluğu Yemen’de, Havran’da, Balkanlar’da geçmiştir.”

“Çatalca müdafasında mülazımdı. Çanakkale’den evvel, Kafkas’ta yüzbaşı ve Galiçya’da kıdemli olmuştu.”(s. 6)

Umur’un nişanlısı Eligül ise bir harp zenginin kızıdır. Anne tarafından saraya akraba olan Eligül, düşünce yapısı ve yetiştirme şartlarına bağlı olarak Osmanlı düzenine karşı olmayan bir aile içinde büyümüştür. Fakat Umur’un Milli Mücadele’ye gönülden bağlı bir asker oluşu onu da bu yöne kaydırmıştır.

Eligül’ün Kurtuluş Savaşı’na desteği vatan bilincinden değil Umur’a olan sevgisinden ileri gelir. Romanın son kısmında düğün hazırlıkları yapan genç kız, bir uçak kazasından sonra eski güzelliğini kaybeden Umur’u görünce bütün duygularını kaybeder. Bu da Eligül’ün aşkının yüzeyselliğini gösterir. Sakat bir şekilde savaştan dönen nişanlısı Umur’u görür görmez onu terk eden Eligül, daha önce kendisini seven fakat Umur için aradan çekilen Mufahham’a dönecek kadar basittir. Mufahham ise genç kızın alçak ve küstahça davranışını sorgular ve yaptığı yanlışları onu çok sevmesine rağmen ortaya koyarken genç kızı acımasızca eleştirir.

“Dün cepheye giden Umur yakışıklı, güzel, tam bir erkekti. Bugün cepheden dönen Umur her tarafı kırılmış çirkin bir vazoya döndü. Aşkınla hakikat sen de mücadele etti. Hakikat galebe çaldı. Çirkin adamı şöylece kirli bir eldiven atar gibi attın, güzel değilse bile sakat olmayan ve hayatını temiz bir yola koyan bana döndün. Susma! Hakikat budur. Bunu ya biliyorsun itiraf etmeye utanıyorsun yahut yeni baştan aldandırıyorsun. İki hâlde de benim yapacağım hiçbir şey yoktur.”(s. 147)

Romanın diğer iki kahramanından Gülören, Umur gibi mücadeleye gönülden inanmış ve bu uğurda çalışan bir genç kızdır. Eligül’ün akrabası olan Gülören de

Umur'u sevmektedir. Çevresinin özellikle de Eligül'ün bu hisleri bilmesi sürekli olarak Gülören'i kışkırtmasına neden olacaktır.

Son olarak maddi çıkarları uğruna yabancı himaye ve padişahı destekleyen Mufahham, Umur'un sayesinde Milli Mücadele'ye katılmış ve Umur'un büyük destekçisi olmuştur. Mufahham Eligül'den hoşlanır ve onun Milli Mücadele'ye karşı olması ve sonradan katılması bu sevgiye bağlı olarak değişir. Mufahham'ın samimi bir şekilde Kurtuluş Savaşı'na desteği Umur ve onun gibileri tanımasıyla başlar.

“Birinci Dünya Savaşı yıllarında İsviçre’de kaçak yaşayan Mufahham’ın savaş yıllarında tek bir amacı vardır: “Büyük bir Avrupa payitahtına büyük bir para ve postla kurulmak.” (s. 25) Yazarın yozlaşmış bir tip olarak çizdiği Mufahham, Millî Mücadele ruhuna kesinlikle inanmaz, Türk Milleti'nin kahramanlık devirlerinin Mondros'ta sulara gömüldüğünü iddia eder. İddiası öyle bir hâl alır ki işgal devrini, *“medeniyet ve sulh, sükûn devri”* (s. 19) olarak adlandırır. Damat Ferit'in hususî şehir kuryeliğini üstlenen Mufahham, Damat Ferit'le yabancı devletlerin arasındaki *“mahrem mekikliği”*ni iyi yaptığı için büyük vaatler alır. Mufahham, Millî Mücadele ruhuna inanmadığı/güvenmediği gibi Millî Mücadele karşıtları ve işgal güçleriyle birlikte hareket eder. Millî Mücadeleciler'in faaliyetleri hakkında edindiği bilgileri hemen işgalci devletlerin müttefik istihbaratçılarına ulaştırır. Millî Mücadeleciler'in gizli teşkilatı Tayyare Aşırma Teşkilatı'nın varlığını işgal kuvvetlerine bildirir. Milletine ihanet etmekte hiçbir vicdani rahatsızlık hissetmeyen Mufahham'ın davranışları İngilizler'in de tepkisini çeker. Her iki tarafın da güvenini kaybeden Mufahham, gerçek kimliğine ait değerlere Umur'un sayesinde kavuşur. Bu andan itibaren Milli Mücadele ve Umur'un en büyük destekçisi olur.

Romanın ikinci grupta kalan kahramanları, harp zengini olan Eligül'ün ailesidir. Sarayla akrabalığı olan bu aile, kızlarının Milli Mücadele'ye katılmalarına karşılardır. Eligül, babasının çıkar ilişkilerine dayanan davranışlarını ifade ederek ailenin ne kadar hırslı olduğunu gösterir.

Romanın arka planda kalan kahramanları Dikmen Yıldız'ının eşi Murat, Atatürk, onun silah arkadaşları ve padişah gibi tarihî kişiliklerdir.

Roman Boğaziçi'nin mehtaplı bir gecesiyle başlar. İlk bölümlerde mekân İstanbul'dur. Bunun dışında İstanbul'un çeşitli semtleri diğer mekânlardır.

Romanın ikinci kısmında mekân, geniş coğrafyasıyla Anadolu'dur. Bazı Millî Mücadele romanlarında görülen İstanbul'dan Anadolu'ya geçiş, bu eserin de en belirgin özelliğidir.

Romanda vaka zamanı Padişah Vahdettin döneminde başlar. “*Harb-i Umumi*” sona erdiğinde biter. Romanda tarih, başlıklar altında belirgin olarak verilmiştir. Olay akışında tarih kullanılarak zamanın ne kadar geçtiği ifade edilir.

Burhan Cahit'in sosyal değişimin daha çok evlilik boyutunu ele alan *Aşk Politikası*³⁷ isimli romanı iki bölümden oluşur. Popüler romanlarıyla ün yapmış olan Burhan Cahit'in bu eseri “*modernleşme sürecine bilinçli bir katlı olarak kaleme alınmış, ‘modernist’ bir söylemle ‘modernliği’ anlamaya, anlatmaya ve öğretmeye çalışan popüler bir romandır.*”³⁸ Zenginlik, mirasyedilik, evlilik gibi konuları işleyen romanın aslî kahramanları Necati ve Aysel'dir. Birinci bölümde Necati'nin yaşamı ve çevresi ön plândadır. İkinci bölüm ise Aysel'in Paris'te kaldığı süreyi kapsar ve bu bölümün başkahramanı Aysel'dir. Dayı-hala çocukları olan Aysel ve Necati hemen hemen aynı yaşıdadırlar. Necati Galatasaray Lisesi'ni, Aysel Fransız Okulu'nu bitirmiştir. Necati okulunu bitirdikten sonra dönemin zengin gençleri gibi baba parası yiyen, akşama kadar gezip eğlenen züppe bir tip olmuştur. “*Ele avuca sığmaz, akıllı ve haylaz bir gençti. Fransızca'yı mektepten ziyade Beyoğlunda ahbap olduğu Yahudi, Rum kızlarından öğrenmişti.*” (s. 7-8) Aysel, ise mezun olduktan sonra eğitimine devam etmek için Paris'e gitmeye hazırlanan, akıllı, olgun bir genç kızdır. “*Aysel biraz liseye, daha fazla sörlere devam etmiş resme ve elbiseye meraklı çevik, şen, lâkırdıcı bir kızdı. Belki çok güzel değil, fakat şirin ve sevimli, her şeyden evvel iyi konuşmasını, sevdirmesini bilen bir kız. Koyu kestane gözlerinde istihza ile karışık örtülü bir zekâ var.*” (s. 17) İki kuzen arasındaki bu zıtlık, onların uzun süre anlaşamamalarına, bir araya geldiklerinde “*iki yaramaz ve geçimsiz mektep arkadaşı gibi sert münakaşalarla kavga*” (s. 18) etmelerine sebep olur.

Romanın diğer kahramanları Necati'nin ailesinin yanı sıra Necati'nin İstanbul hayatında tanıştığı Şura isimli Rus bir kız ve yine bu eğlencelerde tanıştığı Serap adında orta yaşlı bir kadındır. Romanın sınırlı olan bu kahramanlarından Necati'nin ailesinde ön plâna amcası Hamdi Bey çıkar. Ellili yaşlarda olan Hamdi Bey, hiç evlenmemiştir. Bu konuda Necati'ye de yol gösterecek olan amca, Necati'ye, gençlik hevesiyle beraber

³⁷ *Aşk Politikası*, Burhan Cahit Matbaası, İstanbul 1930, 200 sayfa.

³⁸ Tülin Kurtarıcı, “Modern, Millî ve Popüler Bir Aşk Politikası”, *Virgöl*, Mart 2000, s. 52-54.

olduğu ahlaksız kadınlarla nasıl arkadaşlık kuracağını gösterir. İkinci bölümde ise Aysel'in Paris'te tanıştığı farklı etnik kökenli öğrencilerden söz edilir ama bu kişiler üzerinde fazla durmamıştır.

Romanda belirli bir tarih yoktur. Yirmili yaşlarda tanıtılan Necati'nin askere çağırılması sadece belirli bir tarihe götürür. Buna göre 1910 doğumluların askere çağırılması romanın yazım tarihinin 1929-1930 olduğunu gösterir. Romanda olaylar, okulların kapanıp yaz tatilinin girmesiyle başlar. Kronolojik olarak devam eder. Yılbaşına bir hafta kala Aysel'in Paris'e gitmesi ve orda altı ay kalmasıyla biter. Bu dikkatle bakıldığında roman yaklaşık bir yıllık bir süreyi kapsar.

Romanın birinci bölümünde mekân İstanbul'dur. Bu bölümde Necati'nin evi, Taksim Caddesi, Maksim Gazinosu ön plâna çıkan yerlerdir. İkinci bölümde mekân Paris'tir. Yazar bu bölümde mekânlar üzerinde daha ayrıntılı durmuş, kahraman birçok yeri gezip dolaşmıştır. *“Altı yedi caddenin büyük ve coşkun nehirler gibi dalga dalga insanı sürükleyip yığdıkları bu geniş meydana binlerce ve binlerce otomobili bir keklik sürüsü gibi kaldırıp konduran elektrik zilleri muntazam fasılalarla çalışıyor. Havayı dolduran binbir çeşid pudra ve lavanta kokusu dalgalanıyor”* (s.128)

Kırlangıçlar'da³⁹ hevesleri peşinde koşarak kendine ve çevresine zarar veren Bahir Vecdi'nin hikâyesini anlatan Mahmut Yesârî, aşk, evlilik, ahlâk gibi temaları farklı bakış açılarından yansıtır. On beş bölümden oluşan romanın aslî kahramanı Bahir Vecdi, titiz hassas kırılgan bir insan örneği olarak verilir. Ada'da yaşayan genç adam çevresindeki diğer insanlardan oldukça farklıdır, onu farklı yapan da hassasiyetinin yanında aşırı titizliği ve vesvesesidir.

Onun bu titizliği eş bulma konusunda da sorun olarak karşısına çıkar. Özellikle kadın-erkek ilişkilerinde tecrübesizliği Bahir Vecdi'yi yalnızlığa ve platonik aşklara yönlendirir. Adaya gelen zengin avcısı Süreyya, onun bu özelliğini Şaduman'a şöyle anlatır.

“Bunun ismi ‘Aşıktır’ herkes onu ‘Aşık’ deyince tanır. Çok zengindir, evde emektar dadısı, halayıkları, aşçısı, bahçevanı vardır. Ama rahat yüzüne hasrettir! (...) Dünyayı kendine zindan ediyor. Merak getirmiş... Kimse ile konuşmaz, kimsenin elini tutmaz, parmaklarını bir yere dokundurmaz.” (s. 12).

³⁹ *Kırlangıçlar*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1930, (Biz çalışmamızda şu baskıyı esas aldık: Letafet Matbaası, İstanbul 1935, 102 sayfa).

Romanda geniş bir şahıs kadrosu olmadığı gibi diğer kahramanlar üzerinde fazlaca durulmamıştır. Bu kahramanların hepsi Bahir Vecdi'nin yanında çalışan uşak, hizmetçi ve dadısı dışındaki kahramanlar, metres hayatı yaşayan kadınlar ve para için düzenbazlık yapan erkeklerden oluşur. Şaduman, Süreyya, Sabriye, Mürvet, İstavro, Madam Eleni gibi Beyoğlu çevresinde kendilerini satarak geçimlerini sağlayan kadınlar ve onları zengin erkeklerle tanıştıran, ilişki kurmalarını sağlayan erkek kahramanlar, yozlaşmanın ve ahlaki çöküntünün birer parçasıdır. Yazar, bunların hayatlarını, İstanbul'un belli muhitlerinde yaşanan zevki, eğlenceyi ve ahlâksızlığı vermek amacıyla, bazen kendi bakış açısıyla bazen de Bahir Vecdi'nin metresi Şaduman'ın ağzından çeşitli tablolar halinde sunar.

Romanda anlatılan olaylar romana adını da veren kırlangıçların ilkbahar da adaya geldikleri zaman başlar, yine kırlangıçların adadan göç etmeleriyle yani sonbaharda son bulur.

*“Romanda kırlangıç zamansız bir iş yapmanın ve bu işi yapan Bahir Vecdi'nin sembolü olarak kullanılmıştır. Beyoğlu çapkınlıklarının doğru mevsimi, sonbahar ve kıştır. Oysa Bahir Vecdi, herkesin sayfiyelere taşındığı yaz başlangıcında, çapkınlık maksadıyla Beyoğlu'na gider.”*⁴⁰ İstanbul merkezli romanda daha çok zengin semtlerin adı geçer. Taksim, Tarabya gibi semtlerin yanı sıra Bahir Vecdi'nin oturduğu Heybeli Adası da bir başka mekândır.

Mebrure Hurşit'in 1930'da yayımlanan ilk romanı *Sönen Işık*⁴¹ bir karakter romanı olarak değerlendirilebilir. İlk bölümü rakamlarla ayrılmış on sekiz kısımdan, ikinci bölümü ise aynı şekilde numaralandırılmış on dört kısımdan oluşan roman kahramanlarına bakıldığında aslî kahraman Namık etrafında sıralandıkları görülür. Namık'ın en belirgin özelliği, insanlara karşı güvensizliğinin verdiği duyguyla toplumdan kaçmasını sağlayan fiziksel görünüşünü beğenmemesidir. Romanın başında, onun bu hâle gelmesine sebep olan olaylar anlatılır. Annesi Nigâr Hanım'ın tek çocuğu olması, küçükken geçirdiği hastalıklar ve bedeninin naifliği Namık'ı *“Biçareliğini öyle büyük bir mazlumiyet ile kabul etmişti ki, daha pek küçük iken bile, hayat fırtınasında kırılıp çiğnenmeğe mahkûm bir zavallı olduğunu anlamış ve daha o zamandan itibaren, gözlerine hırpalanıp, dövülen kölelerdeki o mütevekkil bakışı olan”* (s. 21) biri

⁴⁰ Şevket Toker, *Romancı Yönüyle Mahmut Yesârî*, E. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, no: 87 İzmir 1996, s. 273.

⁴¹ *Sönen Işık*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1930, 255 sayfa.

yapmıştır. Onun bu hassasiyeti hiç arkadaşının olmamasına, eğitim için okula gitmemesine ve “*annesinin eteğinin dibinden*” ayrılmayan huysuz, çekingen ve bedbaht yetişmesine neden olmuştur. Namık’ın bütün bu özellikleri, roman boyunca onunla diğer şahıslar arasındaki ilişkilerine yön verecektir.

Romanın diğer kahramanları ise Namık’la ilişkileri nispetinde romanda yer almışlardır. Bunlardan özellikle Namık’ın eşi Kâmrân ve kızı Neyran derinlemesine işlenen kişilerdir. Namık’ın otuz üç yaşındayken evlendiği Kâmrân, para, zenginlik, gösteriş düşkünü biri olarak karşımıza çıkar. Romanın birinci bölümünde geri dönüşlerle Kâmrân’ın ailesi tanıtılır. Fakirliğine “*sessiz bir tehevvür, öyle acı bir istihza*” ile bakan Kâmrân, çarkçı yüzbaşısı olan babasının ölümüyle annesiyle Beşiktaş’taki evlerinde dikiş dikerek geçinmeye çalışır. Namık’ın evine dikiş için gelen genç, güzel ve sevimli Kâmrân kurnazlığı ve sinsiliği sayesinde rüyalarını süsleyen bu konağa kısa zamanda gelin olarak girer. Aradığı mutluluğun sadece zenginlik olmadığını fark etmesi uzun sürmeyen Kâmrân, kısa süre sonra yakışıklı bir mühendis olan Münir Fuat’a kaçar.

Romanın ikinci bölümünde tanıtılan Neyran, Kâmrân’ın verem olup Münir Fuat’ın onu terk etmesiyle ortada kalan kızıdır. Ölüm döşeğinde yatan annesinden başka kimsesi olmayan bu kıza Namık sahip çıkar. Annesi gibi güzel, alımlı olan Neyran genç kızlık dönemine kadar soğuk, kuralcı, sinirli Namık “*baba*”nın himayesinde içine kapanık biri olarak yetişir.

Romanın diğer kadın kahramanları Münir Fuat’ın eşi Süheyla Hanım ve Neyran’ın on iki yaşında iken eğitimi için tutulan İskoç hoca Mis Meybel’dir. Günlüklerinden tanıtılan Münir Fuat’ın eşi Süheyla Hanım ve mektuplarından hayat hikâyesi verilen Mis Meybel romanda olması gerekeni temsil eden, saf ve temiz bayanlardır.

Romanın erkek kahramanları Münir Fuat ve Münir’in oğlu Neyran’ın da kardeşi olduğunu bilmeden âşık olduğu Ekrem’dir. Bu iki kahraman üzerinde fazla durulmamış sadece çok yakışıklı olduklarına değinilmiştir. Yazarın bu romanda kahramanlarını sosyal çevreden soyutlayarak verdiği görülür. Romana, çevreye ve sosyal hayata dair hiçbir olay veya durum girmemiştir.

Yazar-anlatıcı bakış açısıyla sunulan romanda, kahramanların mektuplarına ve günlüklerine de yer verilir. Anlatıcının özellikle Namık’a olan yaklaşımı, ona acıyan

tavrı sürekli hissedilir. Romanda mekânlar üzerinde fazla durulmamış, adı geçen mekânlar da dar mekânlar olarak Namık'ın Nişantaşı'nda kaldığı köşkle Beşiktaş'taki Kâmran'ın annesiyle yaşadığı babasından kalma eski harap evle sınırlı kalmıştır. Namık'ın Kâmran'la beraber gittikleri Davos hakkında da hiçbir bilgi verilmemiştir. Roman, Namık'ın hayatına göre şekillendiği için, onun hayatı ve iç dünyası öne çıkarılmıştır. Bunun yanı sıra günlüklerden yola çıkarak Süheyla'nın ve Neyran'ın Mis Meybel'e yazdığı mektuplardan, onların psikolojilerinin de başarılı bir şekilde verildiği görülür.

Romanın zamanı hakkında bir bilgi yoktur. Dış dünyaya yer verilmediği için yaşanan zaman dilimi belli değildir. Sadece Namık'ın otuz üç yaşında evliliğiyle başlayan romanın üç yıl sonra Neyran'ı yanına alıp büyütmesi ve onun da on yedi yaşlarında bunalıma girmesiyle romanın bittiği dikkate alındığında, anlatma zamanın yirmi yıllık bir süreyi kapsadığı görülür.

Güzide Sabri'nin evlatlık olarak yetiştirilen bir genç kızın ihtiraslı hayatını anlattığı *Hicran Gecesi*⁴² isimli romanda aşk, ihanet, yasak aşk gibi temalar işlenir. Romanın oldukça dar olan şahıs kadrosunda aslî kahraman diğer aşk romanlarında da görüleceği gibi hassas, güzel ve melankolik bir kadın olan Serap'tır. *“Gözü aç değildi, kanaatkâr bir ruhu vardı. Yalnız çok muhteris bir his taşıyordu, istediği bir şeye şiddetli bir arzu ile sarılıyor, iradesi kuvvetli olduğu için yapmam, dediği bir şeyi yapmıyordu. Büyük bir zekâ saklayan güzel biçimli başı genç kızlık hayatına bin bir hayal hazırlıyordu.”* (s. 11-12) Yazar, romanın başında okuyucuya tanıttığı kahramanının bu özellikleri ile, romanın yapısına yön verecek ipuçlarını göstermiştir.

Yirmi yıl önce bir konağın kapısına bırakılan Serap, konağın sahipleri İclâl Hanım ve eşi Sami Bey tarafından *“evlatlıktan öte öz evlat”* gibi yetiştirilmiş, iyi eğitim ve terbiye verilerek büyütülmüş ihtiraslı bir kadındır. Evlatlık olduğunu uzun süre bilmeyen Serap, nişanlısının terk etmesi üzerine kimsesiz olduğunu öğrenir. Romanın diğer kahramanları Serap'la ilişkileri neticesinde romanda yer alırlar.

Romanın Serap dışında kalan kahramanları sınırlıdır ve belli özellikler etrafında toplanmıştır. Yazar, bu kahramanları romanın başında Fazıl Şükrü Bey'in köşkündeki bir düğün sahnesinde bir araya getirir. Düğün, ev sahibi Fazıl Şükrü ve genç karısı Serap'ındır. Serap'ın eşi Fazıl Şükrü elli beş yaşını geçmiş olmasına rağmen genç

⁴² *Hicran Gecesi*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1930, 160 sayfa.

karısıyla beraber ruhu yenilenmiş şen, saf ve iyi niyetli bir tiptir. Romanın diğer erkek kahramanı Celâl ise Serap'ın evlendikten sonra yasak aşk yaşayacağı Fazıl Şükrü'nün yetiştirdiği adamıdır. Celâl, ilk başlarda Serap'ın güzelliğinden büyülenerek onun etkisi altına girse de, zamanla bu aşktan tiksinecek ve Serap'tan kaçmaya çalışacaktır.

Romanın Serap dışındaki kadın kahramanları Serap'ın amcasının kızı İlhan ve üvey kızı Emel'dir. Bu iki kadın Serap'a duruşlarıyla zıt özellikler taşır. İlhan sürekli Serap'ın yanlışlarını düzelterek yanında yer alan bir yardımcı konumundayken üvey kızı Emel, her fırsatı değerlendirip, gördüğü her açığı kullanarak babasından Serap'ı ayırmaya çalışan ve Serap dışında kimseye zararı dokunmayan biridir. İlhan, Serap'a göre daha akılcı ve mantıklıdır. Özellikle Serap'ın, Celal ile olan ilişkisinde Serap'a verdiği nasihatlerle bu yönü daha çok ön plâna çıkar.

Hicran Gecesi'nde tarihi zaman belirsizdir. Roman Serap'ın düğün gecesiyle başlar. Yaklaşık bir yıl sonra Serap'ın intiharıyla biter. Zamandaki bu belirsizlik mekânlarda da kendini gösterir. Mekân olarak sadece yer isimlerinin ifade edilmesiyle yetinilmiştir. Mekân, İstanbul'da Fazıl Şükrü'nün köşkünün bulunduğu Erenköy'dür. Celal ile Serap'ın gizlice buluştukları Şişli'deki apartman dairesi de kapalı mekân özelliği ile kalmıştır.

Hâkim bakış açısıyla yazılan romanın son bölümünde Celal ile Kenan ve İlham ile Serap arasındaki mektuplaşmalar verilerek romanın anlatımı zenginleştirilmeye çalışılmıştır.

Vâlâ Nurettin'in on bir bölümden oluşan romanı *Aşkın Birinci Şartı*⁴³ evlilik, kadın-erkek ilişkileri, ihanet gibi temalar etrafında şekillenmiştir. Yazar, romanın başlangıcında diğer eserlerinde olduğu gibi yazdıklarının gerçek olduğu imajını vermek için arkadaşına ait hatıralarla eseri oluşturduğunu ifade eder.

“Bu macera, maatteşekkür, benim başımdan geçmemiştir; bir ahbabın hatırat defterinden iktibas edilmiştir.” (s. 1)

Romanın aslı kahramanı Ahmet, altı yıldır Zehra ile evlidir. Sessiz, sakın süren evlilikleri ve bu hayata uygun kahramanların kişilik özellikleri vardır. Yazar olan Ahmet Bey, *“Cleopatra”* isminde bir roman yazmaya çalışmaktadır. Eşi Zehra ise ev hanımıdır. Kişilik özellikleri ön plâna çıkmayan bu iki kahraman dışında Ahmet Bey'in eski sevgilisi Hayriye ve arkadaşı Enver, romanın diğer kahramanlarıdır.

⁴³ *Aşkın Birinci Şartı*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1930, 174 sayfa.

Hayriye, Ahmet'in erkeklik yönünü ortaya çıkarır. Enver ise eşiyle sorun yaşayan Ahmet'e verdiği fikirlerle romanda yer alır. Ahmet'in karakterinin en belirgin yanı, içine düştüğü bunalım ve buna bağlı olarak yaşadığı paranoya halidir. Bunların sebebi ise karısının kendini aldattığını izlemesi ve bu olay karşısında tepkisiz kalmasıdır. Zehra ise eşine ihanet ederek, gayri ahlaki bir hayata özenir. Fakat romanda Zehra'nın düşkün bir kadın olmasının üzerinde fazla durulmamıştır. Ahmet Bey, eşinin ihanet sebebi olarak kendini suçlu bulur. Yazar, böylelikle okuyucunun bakış açısında Zehra'nın olumsuz bir tip olarak çizilmesini engellemiştir.

Roman, Ahmet Bey'in bakış açısından yazıldığı için onun iç dünyasını yansıtmada ve iç hesaplaşmalarını vermede başarılıdır. Yazar, romanın kahramanlarını çeşitli mekânlara götürmüş ise de mekân özelliklerine dikkat etmemiş, Ahmet Bey'in evi hatta yatak odası ile sınırlı kalmıştır. Altı yıllık evlilikleri süresince mutluluğu, temizliği ve samimiyeti taşıyan konağa karşı Ahmet Bey'in yatak odası şehveti, günahı ve ihaneti temsil etmektedir. Bu oda ve Ahmet Bey'in bu odada gördüğü ihanet, romanın ana olay örgüsünü oluşturacaktır.

Romanın kapalı mekânlarda geçmesi, dış dünyaya ait sosyal ve siyasal değişimlerin yansımaları da engellemiştir. Romanda mekân İstanbul'dur bunun yanı sıra Ahmet'in dinlenmek için gittiği Bursa ve tatil için gittikleri İtalya da doğal güzellikleri ile verilmiştir.

Münir Salih'in polisiye-macera romanı olarak değerlendirecek *Kalpazan*⁴⁴ romanı, konuyla ilgili başlıklandırılmış beş bölümden oluşmaktadır. Romanın yapısına göre kahramanları iki grupta toplanabilir. İlk grupta eski polis memuru Salih Bey ve beraber çalıştığı polis memurları iyi, nitelikli kahramanlardır. Para, uyuşturucu gibi kaçakçılık, kalpazanlık işleri ile uğraşan Andon, Hacı Hasan, Ömer ise kötü, olumsuz nitelikteki kahramanlardır. Heyecan ve gerilim dolu roman İstanbul'da geçer. Kahraman-anlatıcının bakış açısından sunulan romanın zamanı ise "*Harbi Umumi*"nin ilan edilmesinden sonradır.

Fazlı Necib'in 1860'lı yıllardan Cumhuriyet'in ilk dönemlerine kadar ki zamanda geçen siyasi, edebi, toplumsal olayları bir aile etrafında anlattığı romanı *Külhani Edipler*⁴⁵ yedi bölümden oluşur. Uzun bir süreyi kapsayan roman, dönemin

⁴⁴ *Kalpazan*, Suhûlet Kütüphanesi, İstanbul 1930, 77 sayfa.

⁴⁵ *Külhani Edipler*, İstanbul Devlet Matbaası, İstanbul 1930 (Biz çalışmamızda şu baskıyı esas aldık: *Külhani Enteller* Arba Yayınları, İstanbul, 1991, 223 sayfa).

siyasi çalkantıları, edebi münakaşaları gibi birçok konuyu romanın aslî kahramanı Kenan Bey'in ilişkileri çerçevesinde anlatır. Romanda olaylar, Kenan Bey'in yirmili yaşlarında birkaç arkadaşıyla beraber çalıştığı Mecmua-i Fünun ofisinde başlar. Tanzimat döneminin zengin insanlarından olan Kenan Bey, çevresine topladığı ediplerle, aydınlarla “hürriyet” fikrini yaymaya çalışan biridir. Romanın diğer kahramanları, Kenan Bey'in ilişkileri nispetince ön plâna çıkan ailesi ve arkadaşlarıdır. Roman, Kenan Bey'in üç dönemini ele alır. İlk döneminde kendisi ve çevresindeki kişiler; ikinci kısım Kenan Bey'in iki kızı ve onların evlilikleri; üçüncü kısım ise Kenan Bey'in torunları ve onların arkadaş ilişkileri çevresinde şekillenir. Bu üç dönem, Kenan Bey'in yaşadığı konak merkeze alınarak anlatılır. Kenan Bey'in mebus olma hırsını anlatan roman, aslî kahramanın ilk dönemlerine gelen kısmı Tanzimat, kızlarının evliliğinin anlatıldığı bölüm Meşrutiyet ve son olarak torunlarının ilişkilerinin anlatıldığı bölüm ise Cumhuriyet Dönemini kapsar.

Romanda anlatılan olayın zaman olarak uzun bir süreyi kapsaması kahramanların sayısını artırmıştır. Bazı isimler özellikle dönemin genel yapısını gösterecek entel tipler gerekli olan yerlerde romana girmiş, fikirlerini belirtmiş sonra da romandan çıkmışlardır. Bunlar arasında tarihi şahsiyetler de mevcuttur. Dönemin padişahı, saray halkı, Şinasi, Namık Kemal gibi yazar ve şairler, siyasi fikir adamları, Mustafa Kemal Atatürk bunlardan bazılarıdır.

Romanın ilk bölümünde tanıtılan Kenan Bey, yakışıklı, zeki, görgülü biridir. Mısırlı Fazıl Paşa'nın bir akrabası ile evliliği onun şöhretini biraz daha artırır. Fazlı Necip'in eserlerin inceleyen İbrahim Şahin, yazarın kahramanlarını tanıtırken kişilik ve fiziki özelliklerinin birbirleriyle bağlantılı olduğunu söyler. *“Fazlı Necib'in genelde bütün romanlarında göze çarpan bir husus burada dikkat çekmektedir. Onun romanlarında ruhen iyi insanların fizik görüntüleri de iyidir, güzeldir. Ruhen kötü insanların fizik görüntüleri de çirkin olarak çizilmiştir. Mesela Kenan Bey, fildişi gibi beyaz ve mücella bir fer, üzerinde parlayan ateşin dudaklar, ince sarı bıyıklar, iri mavi gözler necip ve cazibeli bir simaya sahiptir. Geniş alnını, dalgalı sarı saçlarını aziziye kalıplı küçük mor fesi az örtmektedir. O bir Avrupalı gibi giyinmektedir. Zamanın büyüklerine göre vakarla, yavaş yavaş yürümekte adet olduğu halde Kenan Bey seri adımlarla hafif ve mütebessim yürümektedir.”*⁴⁶ Genç ve yakışıklı biri olan Kenan

⁴⁶ İbrahim Şahin, *Selanikli Fazlı Necib'in Hayatı ve Eserleri*, Ankara Bilge Yayın Evi, 1999, s. 362.

Bey'in maddi olarak bir kaygısı yoktur. Paris'te aldığı eğitimden sonra İstanbul'a dönen Kenan Bey, edip ve şairlerle sohbet etmekten büyük bir haz duyar. Onun evinde verdiği bu davetlerle hem romanın diğer kahramanları devreye girer hem de toplumun sosyal ve kültürel yapısı hakkında bilgi verilir.

Romanın bu bölümünde Kenan Bey'in ailesi de tanıtılır. Nesrin ve Nezahat isminde Kenan Bey'in iki kızı, kayınvalidesi ve hizmetçiler konağın sakinlerini oluşturur. Ayrıca konakta düzenlenen edebi toplantılara katılan şairler, Fransa'dan konuk olarak gelen Bay Edmond Periye ve Bayan Periye romanın bu bölümdeki kahramanlarıdır. Romanın ilerleyen kısımlarında olay örgüsüne yön verecek, ön plâna çıkacak kahramanlar da yine bu kısımda tanıtılan Kenan Bey'in kızlarıdır.

Kenan Bey'in ilk kızı Nesrin Kenan Bey'den sonra gelen romanın en güçlü kahramanıdır. Yazar onu da dış görünüşü ile değerlendirir. Yakışıklı babası ve güzel annesinden hiçbir özellik almayan Nesrin, kara-kuru, esmer, ufak tefek bir kızdır. Fiziki görünüşünün çirkin olduğunu bilen Nesrin, kendini ilim ve edebiyat sahasında yetiştirmiştir. Zeki ve inatçı bir kişilik olan Nesrin, kesin kararları ve duruşu ile çevresi tarafından çekinilen biri olur.

“Ateşin bir zekâsı, keçi yavrusu gibi çevikliği ve inadı vardı. Hanımefendi olarak anılan anneannesi, onu ziyade sevmekte ve şımartmaktadır.” (s. 11) Kendisinden çok daha güzel olan kardeşi ile sürekli yaşadığı çatışmaları değerlendirilen Nesrin, kıskançlığın verdiği üzüntüyle kendinde var olan bu açığı zekâsı ile örtmeye çalışır.

Nesrin'in iki yaş küçük kız kardeşi Nezahat ise ablasından fiziki ve ruhi olarak tamamen farklı biridir. Romanda kardeşine göre silik kalan Nezahat, çok güzel olmasına rağmen biraz saftır. Kardeşi gibi eğitimden ve okumaktan nasibini alamamış, evde Hanımefendi'nin yanında kendini kaderine bırakmış biridir. Bir kaç dil bilen, Batı edebiyatını takip eden, Türk edebiyatına hâkim ablasından farklı olarak, ev kadını gibi temayülleri olan bir tiptir. Babasının onun eğitimi için tuttuğu Fransız mürebbiye de eğitiminde pek etkili olmamıştır.

Mürebbiye Marilüz, hem kızların eğitimden sorumludur hem de Kenan Bey'e geceleri metreslik etmektedir. Aslında Kenan Bey'in daha önceden metresi olan Marilüz ile buluşmaları zor ve tehlikeli olduğundan, onu konağa mürebbiye olarak almıştır. Böylelikle Kenan Bey hem çocuklarına Fransız eğitmen tutar hem de genç kadınla ilişkisini rahat bir şekilde sürdürür. Güzel ve şuh bir kadın olan Marilüz,

edebiyata ve şiire meraklıdır. Onun şiir tutkunluğu konağa gelen Fransız Şair Edmond Piyer'in ondan etkilenmesine ve beraber kaçmalarına neden olacaktır.

Romanın siyasi olarak ikinci kısmında kişi kadrosu biraz genişler. Meşrutiyeti temsil eden Nezahat ve Nesrin büyümüşlerdir. Nesrin ve Nezahat'ın eşleri ve çocukları da bu bölümde romana dâhil olurlar. Nesrin Atıf Hamit ile, Nezahat ise babasının tavsiyesi üzerine İhsan Kamil ile evlenir.

Romanın Cumhuriyet'e denk gelen üçüncü kısmında kahramanların sayısında daha fazla bir artış görülür. Kenan Bey'in mebus olmak için verdiği toplantılara gelenler, Nezahat ve Nesrin'in ikinci eşleri ve onların çocukları, eşleri bu bölümün kahramanlarıdır. Nesrin'in Avrupa'da karşılaştığı Necmeddin ikinci eşidir. Saray mensubu olan Necmeddin, sarışın, çelimsiz, hastalıklı bir tiptir. Kendi başına hareket edemeyen Necmeddin, sürekli birilerinin yönlendirmesiyle davranışlarını şekillendirir. Yazar, hastalıklı bu gencin özellikleriyle bütün bir Osmanlı Devleti'ni temsil etmeye çalışmıştır. Nesrin'in kızı İclal ise teyzesi gibi güzel bir genç kızdır. Fakat yine teyzesi gibi saftır.

Roman, bir konakta yaşanan yozlaşmış ilişkilerden hareketle bir dönemi sorgular. Romanın anlattığı son dönem Cumhuriyet'i kapsar. Bu dönemi temsil eden kişi ise Nezahat'ın oğlu Bülent'tir. Almanya'da tahsil gören Bülent, Cumhuriyet'in ilanından sonra Türkiye'ye döner.

“...annesinin güzelliğini, babasının yüksek zekâsını almış, on iki sene hiç İstanbula uğramaksızın Fransada, İngilterede, Almanyada yüksek muhitlerde yaşamış bir gençti. Onun ne tahsil ettiğini, hangi meslek için, hangi darülfünuna devam ettiğini ailede bilen yoktu. Kimse sormuyor, öğrenmeğe de lüzum görmüyordu.” (s. 295) İstanbul'a döndükten sonra, Cumhuriyet'in destekçisi, Atatürk sevdalısı biri olarak yazarın sözcülüğünü yapar. Romanın sonunda Kenan Bey'in Bülent'e verdiği nasihatler ve onun beklentileri, bütün bir romanı özetler.

Kenan Bey'in konağı çevresinde oluşan bu kahramanlar dışında romana ismini veren “*edipler*”, romanın ikinci derece kahramanlarıdır. Yazar konuya ya da olay örgüsüne dâhil olan bütün şahısları ayrıntılı olarak tanıtmıştır. Yukarıda ismi geçen kahramanlar dışında Kenan Bey'in toplantılarına devam eden Tanzimat dönemi edip ve şairleri romanda arka planda kalanlarına rağmen, toplumun sosyal ve kültürel yapısı hakkında bilgi vermek için romana yerleştirilmişlerdir.

Romanda zaman daha önce de belirtildiği gibi yaklaşık altmış yıllık bir süreyi kapsar. Romanın alt başlığı olan “*Jön Türklerden Cumhuriyete Kadar Geçen Tarihi Zaman*” romanın Tanzimat Dönemi ile başlayıp Cumhuriyet’le bittiğini gösterir. Tarihi olaylara dayanan roman kronolojik bir sıra takip etmiştir. Romanda kahraman-zaman ilişkisi de ön plandadır. Kahramanlar yaşadıkları dönemin özelliklerini açıkça yansıtırlar.

Mahmut Yesârî’nin bir çocuğun hatıraları etrafında gelişen romanı *Bağrı Yanık Ömer*⁴⁷, “*yurdumun çocuklarına*” ithafıyla yayımlanır. Çerçeve olay örgüsünden oluşan roman, olay örgüsüne uygun olarak iki aslî kahraman etrafında gelişir. Çerçeve kısmı oluşturan kısım köye gelen yabancı bir adamla ona rehberlik eden köylünün konuşmalarından oluşur. Küçük bir başlangıç olarak değerlendirilebilecek bu kısımda, belirtilen iki kahraman hakkında bilgi verilmemiştir. Köye ilk defa giden yabancı, uzun yolda rehberinin anlattığı köye ait bir hikâyeyi merakla dinler. Bu hikâye de alt anlatı kısmını oluşturur.

Küçük bir çocuğun anne babasının kişisel hırslarından dolayı sıkıntılı hayatını konu alan bu kısım, kıskançlık, ahlaki yozlaşma, evlilik gibi konular üzerinde durur ve romanın asıl olay örgüsünü oluşturur. Romanın aslî kahramanı Ömer, beş yaşında küçük bir çocuktur. Ailesinin geçimsizliğinden dolayı içine kapanık, çekingen bir şekilde büyür. Ailesi arasındaki büyük çekişme Ömer’i yaşıtlarından farklı bir olgunluğa erdirmiştir. Ömer’in anne ve babası arasındaki zıtlıklardan doğan çatışmalar, romandaki aksiyona da yön verir.

Bir köyde geçen romanın olay örgüsünde Ömer dışındaki önemli kahramanları Ömer’in annesi Emine, babası Bakır Efe ve Ömer’in bakıcılığını yapan Hacı Hafız’dır. Emine, köyün zengin ağalarından birinin genç, güzel kızıdır. Bakır Efe’de yine aynı köyün zengin bir ağasıdır. Sakin ve sessiz evlilikleri Emine’nin dik kafalığından Bakır Efe’nin hırçın tabiatından dolayı kısa sürede bozulur. Emine, hırçın, aksi ve ahlaken düşük olarak değişir, Bakır Efe ise sert, asık suratlı, huysuz ve eşine şiddet uygulayan biri olur. Bu durum en çok beş yaşındaki Ömer’i etkiler. Ömer, bu kavgalı ve şiddet ortamında pısırık, korkak, çekingen yetişir. Ona uzun süre sahip çıkacak olan Hacı Hafız, Bakır Efe’nin adamıdır. Ömer’i annesinden ayırdıktan sonra Hacı Hafız’ın himayesine veren Bakır Efe, onun gerçek özelliklerini de ortaya çıkarmasını sağlamıştır.

⁴⁷ *Bağrı Yanık Ömer*, Kanaat Kitapevi, İstanbul 1930 (Biz çalışmamızda şu baskıyı esas aldık: Meram Yayınları, İstanbul 2005, 175 sayfa).

Hacı Hafız, zekâsı ve yönetici kişiliği sayesinde Ömer'in çocuk ruhundan anlamış ve onun aslında diğer çocuklar gibi olduğunu görmüştür.

Çerçeve olay örgüsü ile oluşan roman, iki farklı anlatıcı ile oluşturulmuştur. Romanın çerçeve kısmı kahraman-anlatıcının bakış açısından sunulmuştur. Ömer'in hikâyesinin verildiği alt anlatı kısmında ise yazar-anlatıcının bakış açısından olaylar anlatılmıştır. Yazar-anlatıcı bu kısımda, kendini gizleme gereği duymaz. Özellikle kahramanlarını değerlendirirken olumlu veya olumsuz tavır takınır. Romanda anlatılan olaylar, çerçeve kısmında bir günlük bir zaman dilimini kapsar, alt anlatı kısmında ise beş yıllık bir zaman dilimi anlatılır. İki olay örgüsünde de aktüel zaman belirsizdir. İki olay örgüsü arasındaki zaman farkı “Yüzlerce yıl önceydi.” ifadesiyle belirtilmiştir. Romanda mekân Söğütçük diğer ismi ile Kızılpınar ve Ömer'in hikâyesinden sonra da Ömerli olarak adlandırılan bir Anadolu kasabasıdır. İki olayı birbirine bağlayan kurgu bu mekânlar aracılığıyla sağlanmıştır. Çerçeve olayda anlatılan mekânın özelliklerini merak eden anlatıcı, kasabada rastladığı bir yaşlıdan buranın hikâyesini öğrenir. Söğütçük bölgesine verilen Ömerli ismi, çevrenin kurak, dik yokuşlu, çorak ve ıssız olması ile ilintilidir. Çerçeve olayda görülen mekân kurak, ıssız bir bölgedir, Ömer'in hikâyesinin anlatıldığı bölümde ise Söğütlü, verimli, sulak ve bereketli bir yer olarak anlatılır.

1.3. 1931'DE YAYIMLANAN ROMANLARIN ÖZELLİKLERİ

1931 yılından sonra, önceki yıllardan farklı olarak, hem roman sayısında bir artış yaşanır hem de yayımlanan romanların nitelikleri olumlu manada gelişir. Peyami Safa'nın *Fatih Harbiye*, Ethem İzzet Benice'nin *Beş Hasta Var*, Suat Derviş'in *Emine* isimli romanları sosyal konulara temas etmeleriyle ön plâna çıkarlar. Tahsin Nur'un *Gözlerin Sırrı* ve Şükûfe Nihal'in *Yakut Kayalar*'ı, romantik bakış açısıyla yazılmış aşk romanlarıdır. Bu dönemde yazılmış en ilginç romanlardan biri Sadri Ertem'in *Çıkrıklar Durunca*'sıdır. Bir köy romanı olan eserde, farklı inançlara sahip olan insanların bir arada yaşamalarından meydana gelen çatışmalar romanı diğer yazılan eserlerden farklı kılar. Dini inançlarda yaşanan yozlaşmayı ele alan bir başka eser de Burhan Cahit'in *Şeyh Zeynullah* adlı eseridir. Cumhuriyet Dönemi'nin etkin siyasi ve sosyal düşüncelerini romanlarına yansıtan yazarın bu eseri, geçmişe dair yaşamların bir eleştirisi olarak okunabilir. Yaşar Nabi Nayır'ın *Bir Kadın Söylüyor* isimli romanında genç bir kızın yaşadığı bunalımlar anlatılır. Yusuf Ziya, *Kürkçü Dükkânı*'nda açgözlü

ve ahlâksız bir kadının yol açtığı facia ve entrikaları anlatırken, Raşit Vecihi de *Fedakâr Doğan*'da yine isterik bir kadının sınırsız istek ve arzularının sebep olduğu ahâlî yozlaşmayı ele alır. Kardeşler ve sevgililer arasında yaşanan kıskançlıkları işleyen Selami İzzet'in *Kül Kedisi Evlendi* romanında aşkın her engel karşısındaki gücü vurgulanır. Reşat Sinan da *Molla Mehmet*'te, küçük bir çocuğun Anadolu'dan İstanbul'a uzanan macera dolu hayatına yer verir.

Toplumcu gerçekçi yazarlardan Suat Derviş, ilk sosyal gerçekçi eseri⁴⁸ *Emine*⁴⁹ romanında, işgal yıllarının İstanbul'u, küçük bir kız çocuğunun ıstırap dolu hayatıyla verilir. Roman, yazar-anlatıcının bakış açısından Emine'nin çevresine odaklanarak verilmiştir. Eserlerinde toplum hayatının çelişkilerini inceleyen yazar, daha çok kadınların bireysel var olmalarını ele aldığı eserlerini maddi imkân-imkânsızlık çatışması, sosyal yaptırımlar, vicdanî kanunlar gibi temalarla birlikte verir. Suat Derviş'in romanlarında “*Kadın, bir bakıma toplumun yıpranmış davranış değerleri ile çatışma yaşar.*”⁵⁰ *Emine* romanında aslî kahraman Emine de bireysel çıkmazlarının yanında toplumda yer edinme çabası içerisinde çevresindeki insanlarla sürekli bir çatışma içerisinde.

Emine'nin, kim olduğu, nereden geldiği belirtilmemiştir. Cepheye giden babasından hiçbir haber alınamamıştır. Annesi ve kardeşlerini ise köyü basan işgal kuvvetleri hunharca yakarak öldürmüştür. Dağa kaçarak kurtulmayı başaran Emine'yi yetim yurdunda başlayıp hizmetçilikle devam edecek sıkıntılı bir gelecek beklemektedir. Emine'nin geçmişine dair ayrıntılar ve kişiliğine ait özellikler yazar-anlatıcı tarafından geri dönüşlerle verilir. Romanın başkahramanı olmasına rağmen gerek yazar-anlatıcının olayları anlatması gerekse de Emine'nin kişilik özelliklerinden dolayı Emine eser içinde silik kalmıştır. Emine, kendisine yapılan haksızlıklara, eziyetlere asla ses çıkarmaz, her söylenene itiraz etmeksizin evet der. Bu uysallık ve “*bön*”lük onun karakterinin en belirgin özelliğini oluşturur. Yazar, Emine'yi tanıtırken fiziksel görünüşü ile değil daha çok kişilik özellikleri ve bulunduğu duruma göre değerlendirmiştir. Romanın bütününde de Emine'nin acıklı ve mahzun kişiliği, davranışlarının açıklanması için kullanılmıştır.

⁴⁸ Şenol Aktürk, *Sosyal Gerçekçilik Anlayışı Ve Suat Derviş'in Romanlarında Yapı, Tema, Anlatım*; (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2010, s. 33.

⁴⁹ *Emine*, Resimli Ay Basımevi, İstanbul 1931, 175 sayfa.

⁵⁰ Yakup Çelik, “*Cumhuriyet Dönemi Romanı (1920-1960), Türk Edebiyatı Tarihi IV*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 260.

“O zayıf bünyeli, solgun benizli, korkak bir çocuktur... Gülmesini ona kimse öğretmemiş, o ağlamasını da bilmiyor. Bunun için mektebin büyük kapısından çıkarken gözleri böyle kurudur... Yaşamasını öğrenmemiş olan ölü gözleri...” (s. 12)

Romanın diğer kahramanları Emine’nin etrafında, onunla ilişkileri nispetinde yer alırlar. *“Romadaki kişiler, sık rastlanan trajik durumlarda belirgin rolleri olan tipleri temsil ederler. Sosyal gerçekliğin içindeki tiplerdir bunlar. Kahramanlar; üretim ilişkileri ve üretim araçları, sınıf, ezen-ezilen gibi kavramlar etrafında ortaya çıkan roman kişileri değildir. Dolayısıyla sosyalist gerçekçi bir dikkatle konumlanmış rollere ve roman kahramanlarına tesadüf ettiğimizi söyleyemeyiz.”*⁵¹

Roman mekân olarak iki kısımda incelendiğinde birinci bölüm Emine’nin yetim yurdu ve oradan bir eczacı ailenin yanına ahretlik olarak yerleştirilmesi sürecini kapsar. Çektiği sıkıntı ve dayaklardan kaçarak sokaklarda kalan Emine’nin üçüncü durağı, durumuna acıyan bir polisin yardımıyla İstanbul’da bir aile olur. İstanbul’a geliş, romanın ikinci bölümü olarak alınabilir. Savaş ve cephe gerisi burada kendini daha çok hissettirir. Kimsesiz Emine, İstanbul’da da dört farklı aile yanında kalır.

İlk durağı ona yardım eden polisin ablasının evidir. Bu evde de çok çalışır fakat dayak ve azar yok denecek kadar azdır. İsimleri ve kişilik özellikleri hakkında bilgi verilmeyen bu ailenin bir düğün esnasında çalınan altın zincirin suçlusu olarak Emine’yi görmesi, onun yine kaçmasına neden olur. Kimsesiz, aç, yorgun bir şekilde kaldığı sokaklarda geçirdiği trafik kazası sonucu yattığı hastanede ona sahip çıkan Doktor Cemil Şevket Bey’in evi ikinci durağı olur. Romanda ismi ve hayat hikâyesi verilen tek olumlu kişi bu doktordur. Doktor, beş ay önce ölen kızına benzettiği Emine’ye sahip çıkar. Emine bu aile yanında çok mutludur ama Doktor Cemil Şevket Bey’in ölümü onu önce ismi verilmeyen zengin bir ailenin yanına hizmetçiliğe gitmesine, bir süre sonra da kendinden yaşlı, hasta ve aksi Bekir Efendi ile evlenmesine neden olur. Romanda doktor haricinde diğer kahramanların acımasız ve kötü oldukları ifade edilir. Toplumcu gerçekçi yazarın, bireysel hassasiyetleri dikkate alarak yazdığı eserlerinde kahramanlarını savunma, koruma eğilimi göze çarpar. *Emine* romanında aslî kahraman Emine’nin şahsında yazar, toplumu eleştirirken, Emine’nin savunmasını da kendi yapar. Yazar hakkında biyografik çalışma yapan Liz Behmoaras, Emine’nin bu yönünü dikkate alarak eseri şöyle değerlendirir:

⁵¹ Aktürk, s. 257.

“Yazar Emine’nin hayatı boyunca güçlülerin ve zenginlerin hizmetinde, onların himayesinde çektiği acıları, uğradığı hakaretleri kaleme alırken sonuna kadar ondan yanadır. Onun yani yoksulun, ezilmişin, horlananın tarafını tutar. Zengini ve zenginin Emine gibilerini ezmesine yol açan düzeni açıkça eleştirir.

*Bu yaklaşım Suat Derviş’in eserlerinin içinde bir ilktir.”*⁵²

Emine’de olayların geçtiği zaman, Mütareke’den hemen sonra düşman kuvvetlerinin ülkeyi işgal etmesiyle başlar. Romanın başında Emine’nin yetimhanede on iki yaşında ayrılması ve İstanbul’da on altı on yedi yaşında evlenmesi olayların yaklaşık beş yıllık bir süre içinde gerçekleştiğini göstermektedir.

Yazar-anlatıcının bakış açısından sunulan romanda yazarın yorumlarına, değerlendirmelerine, okuyucuya hitaplarına rastlanır. Yazar, özellikle tasvirlerde kendini hissettirir. Daha önce belirtildiği gibi Emine’yi tanıtırken öznel yaklaşımları, diğer kahramanların kötülüklerini vurgularken de açıkça görülür.

“İnsanlar neden bu kadar hain... Niçin ötekiler bu küçük kızı bu kadar üzüyor, hırpalıyor, incitiyorlar? Niçin bütün en ağır en güç işleri ona yükletiyorlar? Sonra neden bu daimî ve fena istihzâ? ...

Emine öyle mahzun ki... Onlara mukabele etmeyi aklından bile geçirmeden, onlara hiddet etmeye cesaret edemeden, bütün bu şeylere tahammül etmek öyle zor ki...” (s. 135)

Sadri Ethem Ertem’in ilk romanı *Çıkrıklar Durunca*⁵³ işlediği konu ve temasıyla Cumhuriyet Dönemi’ndeki en ilginç romanlardan biridir. 23 Şubat 1929 - 10 Haziran 1929 yılları arasında Vakıf’ta tefrika edilen roman, bir yıl sonra kitap olarak basılır. Ekonomik sıkıntıların oluşturduğu çatışmayı Alevi - Sünni zemininde işleyen roman, sekiz bölümden oluşur. Çok geniş bir şahıs kadrosuna sahip olan romanın aslî kahramanı Dudu ve Esmâ Bacı’dır. Bu iki kahraman dışında Hasan ve Ömer Efendi de birinci derece kahramanlardır. Romanın diğer kahramanlarını ise köy halkı, köyün ağası Sıddıkzâdeler, Stavyer adında yabancı bir tüccar, İstanbul’da tüccarları koruma cemiyetinde çalışanlar, dağda askerden kaçan eşkıyalar oluşturur. Oldukça kalabalık olan bu kadro, tezli bir roman olan eserde önemli misyonlar üstlenmiştir.

Romanın aslî kahramanları Dudu ve Esmâ Bacı Kastamonu’nun Adaköy’ünde yaşayan Alevi liderlerdir. Özellikle Dudu, halk tarafından Hz. Ali’nin peygamber olarak

⁵² Liz Behmoaras, *Suat Derviş, Efsane Bir Kadın ve Dönemi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2008, s. 27.

⁵³ *Çıkrıklar Durunca*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1931, 285 sayfa.

görevlendirdiği kişi olarak bilinir. Sessiz, sakın bir kadın olan Dudu, rüyalarında kendine gelen emirlerle hareket eder. Esma Bacı ise onun sözcüsüdür. Romanın başında Esma, Dudu'nun arkasında, onun izindedir fakat yönetme hırsı onu esir alır. Dudu'nun hastalığını bahane ederek kendi peygamberliğini ilan edecek kadar hırslı olan Esma Bacı, ayrıca ahlâken düşük, zayıf biridir. Dinî bir kurumun temsilcisi olan Esma Bacı, sadece törenler sırasında, temsil ettiği geleneğe uygun davranır; bunun dışında zevk ve ihtiras düşkününü bir kadın olarak görülür. Öyle ki onun erkeklerle olan ilişkisi ahlâk sınırlarını zorlayacak niteliktedir.

“Esma'nın kumral kirpiklerinin altında sert bakan gözleri parıl parıl yanıyordu. Etrafı kınından çekilmiş hançer gibi süzdü. Dudu'nun yanına yaklaştı. Sanki bu gelen kadın, oraya şifa getirdi. Bu kadının gelişi, köylüler arasında bu tesiri yaptı. Zaten Esma ile Dudu birbirlerini tamamlayan bir çiftti. Fikirleri ve hisleri arasında müthiş bir benzeyiş vardı. Hatta bu iki kadın denilebilir ki bir zekânın, bir duyusun iki bedene bölünmüş iki parçasıydı. Yalnız Esma'nın Dudu'dan farklı olan tarafı bir kadından çok erkeği andırması ve eline geçiremediği her şeyi kırmak, parçalamak istemesiydi. Esma'nın en büyük merakı kendisine herkesin önem verdiğini görmektir. Sevgili olarak yalnız kendi adının dillerde dolaşmasını isterdi. Onun için yanına dünya güzeli getirilse: ‘Aman, ne çirkin şey’ derdi. Köyde at yarışı olsa, derhal Esma ileri atılır: ‘Ben, derdi. Var mı bana karşı çıkacak?’ Silahtan söz edilse Esma: ‘Ben, diye ortaya atılır. Getirin, derdi, tabanca getirin. Martini, ne isterseniz getirin. Ama kellenizi sakının’.

Özetle Esma aklına eseni derhal yapan bir kadındı. Olur mu, olmaz mı; mümkün mü, değil mi, diye düşünmek onun kârı değildi. Fakat bu yosma erkeğimsi kadın son zamanlarda Dudu'nun küçük kardeşi Hüseyin askere gittikten sonra Dudu'dan hiç ayrılmaz oldu.” (s. 25-26)

Romanın diğer kahramanları iki grupta toplanabilir. Düzene karşı gelip haklarını savunan, lider olarak da Dudu'yu gören Alevi köy halkı ilk grup; onları ezen, sömüren, Sünni devlet adamları ile köyün ağası Sıddıkzâde diğer gruptur. Toplumsal sorunların ekonomik ilişkilerin belirleyici etkilerinden oluştuğunu ispatlamaya çalışan Ertem⁵⁴, *“hareket noktası olarak aldığı bu tezi ortaya koymak, ispatlamak amacıyla kişileri de mümkün mertebe sosyo-ekonomik açıdan ezen/ezilen, sömüren/sömürülen,*

⁵⁴ Rauf Mutluay, *50 Yılın Türk Edebiyatı*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1973, s. 418.

kandırılan/kandırılan, zengin/yoksul, zalim/mazlum, kapitalist/işçi, yöneten/yönetilen zıtlığı ve çatışması ekseninde iki farklı safta toplamıştır ki bu durum toplumcu gerçekçi bir yazarın tavrıdır. Ekonomik temelli bu çatışma; toplumsal yapıdaki ezen/ezilen, sömüren/sömürülen, kandırılan/kandırılan şeklindeki zıtların karşı karşıya gelmesinin ortaya çıkardığı bir çatışmadır.”⁵⁵

Dağınık bir olay örgüsü ve konu çeşitliliğiyle öne çıkan romanda farklı bölümlerde belirtilen kahramanların ayrı ayrı hikâyeleri anlatılır. Ekonomik etkenlerin toplumsal yapıyı belirlediği romanda bu kahramanların iç dünyalarına pek değinilmemiştir.

Dudu ve Esmâ Bacı’nın en büyük yardımcısı ve “*Dörtler Meclisinin*” üyelerinden Hasan, yıllarca gurbette kaldıktan sonra köyüne sevdiği kız Hatice’yi almak için dönmüş, ancak genç kadının ağasının eziyeti ile ölmesi nedeniyle hem bir tepki olarak hem de bireysel nefretinden dolayı Sıddıkzâde’nin karşısında, Dudu’nun yanında yer almıştır.

Dudu’nun etrafında yer alan Ömer ve diğer köy halkı, tipik Anadolu insanı özelliği taşır. Saf ve cahil olan bu insanlar inanacakları kutsal bir varlığa ihtiyaç duyarlar. Çocuklarını Yemen’e gönderdikten sonra haber alamayan, ektiği toprağı ürün vermeyen köylü “*karanlıkta sendeleyeni her insan gibi kendilerine biraz ümit verecek herkese derhal uyacak*” (s. 15) bir durumdadır. Dudu’nun ilahi emirle konuştuğunu düşünen köy halkı, sorgusuz ona inanır.

Alevilerin ayaklanmasının ardından devletle sorunları olan ve Adaköylüler’e yardım için dağdan gelen eşkıyalar da Dudu ve Esmâ Bacı’nın yanında yer alan kahramanlardır. Pazvantoğlu Musa, Deli Bekir, Araçlı Kâzım gibi “*Dağların ve kuytu ormanların Ali kıran baş kesenleri ilahi hükümetin ordusuna*” katılır, devlete karşı aynı amaç etrafında birleşirler. Eşkıyalardan ise Pazvantoğlu Musa ile Cin Emin birey olarak öne çıkarlar. Pazvantoğlu Musa, Esmâ’nın hayat kadını olduğu yılları, karanlık geçmişini bilir. Sonradan peygamberliğini ilan ettiğinde bile ona şüpheyile bakar. Esmâ Bacı ile aralarında oluşan bu çatışmada Esmâ Bacı’nın kendisini öldüreceğini düşünerek devlete teslim olur. Pazvantoğlu’nun arkadaşı olan Cin Emin ise Dürriye’ye olan aşkıyla öne çıkar. Cin Emin, maddi imkânsızlıktan dolayı sevdiği kızı alamaz ve

⁵⁵ Ahmet Demir, *Sosyal Gerçekçilik Anlayışı ve Sadri Ertem’in Roman ve Hikâyelerinde Yapı, Tema, Anlatım*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006, s. 112.

Dürriye, nahiye müdürünün oğlu Şevket'e verilir. Cin Emin de Dudu'nun ordusuna katılır. Nitekim ölümü de yine bu aşk nedeniyle olur. Cin Emin, Pazvantoğlu'nun Mengen'i aldığı sırada Dürriye'nin evinden açılan ateş sonucu öldürülür.

Romanda kötüyü ve yönetimi temsil eden Sıddıkzâde ise, Dudu'nun yaşadığı köy ile beraber birkaç köyün daha ağasıdır. Sıddıkzâde, bölgede en etkin güçtür. Köylünün maddi geçimi ağanın elinde olduğu için herkes ondan çekinir ve korkar.

Sıddıkzâde ile beraber iş yapan Stavyers de ilginç bir karakterdir. Stavyers Anadolu'dan Güney Afrika'ya tiftik keçisi götürüp orada yetiştirerek yaptığı dokumaları tekrar Osmanlı'ya getirir. Yaptığı dokumalarla iç pazarda Türk köylüsü ile rekabet eder. Anadolu insanın saflığı ve dini duygularını kullanarak onları sömüren Stavyers, kendini ilahiyatçı tanıtarak daha çok itibar görür. *“Zaten, Stavyers de Osmanlı bürokrasisinin Batı hayranlığını ve yabancı din adamlarına olan saygısını bildiğinden kendisini bilinçli bir şekilde ilahiyat uzmanı olarak tanıtır. Stavyers, Osmanlı bürokrasisinin Batı hayranlığını, yabancı din adamlarına verdikleri değeri bildiğinden bürokrasinin bu zaafiyetinden yararlanır ve Anadolu'dan istediği tiftik keçilerini alarak ayrılır.”*⁵⁶

Çıkrıklar Durunca'da tarihî zaman, romanın başında *“bundan tam elli iki sene evvel”* ifadesi kullanılarak belirtilmiştir. Mustafa Parlak, bu tarihin Tanzimat ve Sultan Abdülaziz Devri olmak üzere iki ayrı kesit olarak seçildiğini ifade etmiştir.⁵⁷ Bunlardan Tanzimat yılları, sosyal, siyasî ve ekonomik yapısıyla ağırlıklı bir yere sahiptir. Tanzimat Fermanı'ndan Sultan Abdülaziz Devri'ne kadar olan bir kesiti vak'a zamanı olarak seçen yazarın bu tercihi, bir devrin sosyal ve ekonomik ortamını yansıtması açısından manidardır. Nitekim romanın başında Sadri Ethem Ertem, *“tam elli iki sene evvel”* diyerek söz konusu yılları işaret eder.⁵⁸ Yazarın bu yılları seçmedeki amacı kapitülasyonlarla birlikte iç pazarın çökmesine neden olan devlet düzenini eleştirmektir. Romana adını veren *“çıkrıklar”* ucuz hammadde ve giysinin Anadolu'ya gelmesiyle kapanan iş gücünü temsil eder.

Romanda mekân bilinçli olarak seçilmiştir ve romanın ilk kısmında bu yeri dip not olarak açıklar. *“Adaköy, o zaman Kastamonu vilayetinin Bolu mutasarrıflığına tabi*

⁵⁶ Demir, s. 138.

⁵⁷ Mustafa Parlak, *Sadri E. Ertem'in Romanlarının Tahlili*, Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Matbaası, Kayseri 2003, s.18-21.

⁵⁸ Canan Sevinç, *“Çıkrıklar Durunca'da Alevilik ve Hz. Ali Motifi”*, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 2011 s. 59.

Gerede nahiyesinin bir karyesi.” (s. 1) Yazar, köy merkezli romana köyün tasvirini yaparak başlar.

“Bir gece yarısı... Adaköy horluya horluya uyuyordu. Sırt sırta vermiş, öbek öbek zift yığınları gibi sıralanan evlerin ocaklarındaki kütükler çoktan yan yana tükenmiş, kül olmuş, kıvılcım bile kalmamıştı. Bezir lambaları, idare kandilleri daha akşamdan üflenerek söndürülmüştü. Her zaman olduğu gibi gecenin bu saatinde köy, iri çam dalları altında yere diz çökmüş sinsi filler gibi yalnız burnundan soluyordu. Bu saatte ne ayakta dolaşan bir adama rast gelinir ne bir ışık görülür, ne de konuşan bir insan sesi işitilir. Yalnız çam oluktan fışkıran su durmadan dinlenmeden çağıl çağıl çağlar, çağlar, çağlar... Susmayan bir o. Bir de reçine kokulu rüzgâr.” (s.1)

Adaköy ve çevresi Alevi halktan oluşur. Bağlı bulunduğu kasaba ise hem Alevi hem de Sünniler’in yaşadığı bir merkezdir. Yazar, bu köy ile Anadolu’nun perişanlığını, fakirliğini gözler önüne serer.

Çıkrıklar Durunca’da olay ve kişiler yazar-anlatıcının hâkim bakış açısıyla sunulur. Anlatıcı olayların, şahısların çok yakınındadır, onların bütün davranış ve hareketlerini gözlemler.

Roman, bir dönemin sosyal-politik yaşamına ışık tutsa da kurgusal olarak birçok hatayı barındırır. Yazar, birden çok çatışmayı işlediği romanın kurgusunda belirgin bir zayıflık da göze çarpar. Ramazan Kaplan, yazarın, dokumacılık ile oluşan çatışmayı vermeye çalışsa da sağlam bir roman tekniğine sahip olmayışı ve ideolojik tutumu sebebiyle tam olarak bu amacı gerçekleştiremediğini vurgular:

“Sadri Ertem, yerli dokumacılığın Avrupa dokumacılığı karşısındaki güçsüzlüğünü göstermeye çalıştığı Çıkrıklar Durunca’da, iki sebepten dolayı bu amacını tam olarak gerçekleştiremez: Sağlam bir roman tekniğine sahip olmayışı ve ideolojik tutumu. Romanda ele alınan öteki konularla (işsizlik, bilgisizlik, evlilik dışı ilişkiler vb. konular) asıl konu arasında bir dengenin ve inandırıcı bir ilginin kurulamayışı; ikinci, üçüncü derecedeki konuların asıl konuyu gölgelemesine yol açar. Ayrıca yazarın ideolojik bir tutum içinde olması da konuyu yavaş yavaş yerli dokuma-yabancı dokuma mücadelesi olmaktan çıkararak Alevi halk-Sünni devlet güçleri çatışması hâline dönüştürür. Bu romanda olduğu gibi kendisini yakından ilgilendiren teknolojik bir yenilik karşısında köylünün hareketsiz kalması düşünülemez. Ancak

*Çıkırıklar Durunca'daki şekliyle, isyan ve devletle çatışmanın çözüm olarak düşünülmesi de ideolojik tutumun bir sonucudur.”*⁵⁹

Tahir Alangu ise çok çeşitli çatışmaların konuyu dağıttığını düşünür ve bunun anlatım açısından kusur oluşturduğunu ifade eder.

*“Çıkırıklar Durunca'da 19. yüzyılın son yarısından başlayarak fabrika malı kumaşların Türkiye'deki yerli dokuma tezgâhlarını nasıl yok ettiği, bu iktisadî evrim içinde Bolu ve Kastamonu gibi el tezgâhlarının yaygın olduğu bölgelerdeki ayaklanmalar tasvir edilmektedir. Bu çevrelerde yerli dokumalar, eski sofların yerini Avrupa malı dokumalar alırken meydana gelen sarsıntılar, köylü ayaklanmaları, bunları destekleyen eski Alevi-dağlı köylüler ve Pazvantoğlu gibi eşkıyaların, karşısına şehirli esnaf ve tüccarın çıkışından doğan yarı dinî, yarı iktisadî çekişmelerden bahsedışı, romana çok karışık, bağları zayıf, bütün yapısında yer yer boşluklar kalmış bir taslak mahiyeti vermektedir. Bu fabrika-çıkırık çatışmaları, aslında, yer yer ufak tefek taşkınlıklara sebep olabilirdi. Yazarın bunları bir koldan Pazvantoğlu hareketine, bir koldan da Alevi köylerinin mezhep ihtilaflarına dayaması ilmî bakımdan sıhhatini bir tarafa koysak bile, romanın kuruluşunda inandırıcı, çekici, kandırıcı bir değer taşıyacak seviyede olmaktan uzaktır.”*⁶⁰

Olca Öner toy da romanın kurgusalılığındaki zayıflığın yanı sıra yazarın araya sık sık girmesinin, “Sevgilinizi, çocuğunuzu yitirdiyseniz bilirsiniz. Yataktaki vücudun izleri, yastıktaki kırışıklıklar, yorgandaki sevgili kokusu sizi onlara dokunmaktan men eder, onları bozmaktan, onları düzeltmekten korkarsınız. Bir çalı, bir minder, bir avuç pamuk şilte ve yarım arşın yün örtüye sahip olmayanlar için ancak bir bahar mevsimi vardır, bir döşek hatırasını ancak o canlandırır. Onun için ot mevsimi Hasan'ı yaktı, harap etti.” (s. 55) örneğindeki gibi kendi düşüncelerini ifade etmesinin olay akışını aksattığını ve olay örgüsündeki bütünlüğü bozduğunu ifade eder.⁶¹

Ethem İzzet Benice'nin, *Beş Hasta Var*⁶² isimli romanı iki ana kısımdan ve birbirinden rakamlarla ayrılmış dört alt bölümden oluşmaktadır. İşlenen tema ve konu olarak dönemin diğer romanlarına benzeyen bu romanda kadının toplumdaki yeri,

⁵⁹ Ramazan Kaplan, *Türk Romanında Köy*, Akçağ Yayınları, Ankara 1997, s.79.

⁶⁰ Tahir Alangu, *Cumhuriyet'ten Sonra Hikâye ve Roman 1919-1930*, İstanbul, İstanbul Matbaası 1959, cilt I, s. 71.

⁶¹ Olca Öner toy, *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı ve Öyküsü*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1984, s. 47.

⁶² *Beş Hasta Var*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1931 (Biz çalışmamızda su baskıyı esas aldık: Doğan Kitapçılık, İstanbul 2002, 390 sayfa).

kadın-erkek ilişkileri ve arka plânda İstanbul'un işgalinin getirdiği sıkıntılar işlemiştir. İstanbul'daki çeşitli sosyal sınıflara mensup tiplere yer verilen romanın başında tanıtılan “*çocuk*”, yazarın kendisidir. Romanın girişinde bir önsözle başlayan ve sonunda bir sonsözle romanı bitiren yazar, önsözle sonsöz arasına “*çocukken*” tanıdığı bir kadının gerçek hikâyesini koyduğunu söyler. Belkıys Hanım'ın hikâyesinin anlatıldığı alt anlatıda yapı, İstanbul'da o dönemde yaşanan bütün sefaleti, ahlâksızlığı, yanlış Batılılaşmayı, oldukça realist bir dikkatle gözler önüne serer.

Romanın başkahramanı Belkıys, Emirgan'da oturan genç, güzel ve kendi halinde bir kız olarak okuyucuya tanıtılır. Fakat on yedi yaşında sevdiğinden zorla ayrılıp Abuk Paşa ile evlenince sonucu bambaşka biri olur. Belkıys Hanım, yozlaşmış ahlâken zayıf, züppe tipinin bütün özelliklerini taşır. Evlilik ve evliğin getirdiği “*karun kadar*” zenginlik, ona eski sevgilisinin intikamını almak için yeni bir kapı açar. His, ıstırap, aşk, vicdan ve fazileti hor gören Belkıys, istediği erkeğin kollarında sarhoş sabahlamaktan da ahlâki olarak bir endişe duymaz.

Romanın diğer kahramanları Belkıys Hanım'ın etrafında ona âşık erkeklerden oluşur. Ülke ve halk çok zor günler geçirirken lüks konaklarda gününü gün eden, cinsî arzular peşinde koşan mebuslar, nazırlar, harp zenginlerinden oluşan bu kalabalık kadro, İstanbul'da o dönem yaşanan yolsuzlukları, düzenbazlıkları ve ahlâksızlığı vermek için romana yerleştirilmiştir.

Belkıys Hanım'ın eşi Abuk Cafer Paşa, Mısırlı, zengin bir paşadır. Zenginliğini kullanarak Belkıys'a zorla sahip olur. Belkıys'ın kendi isteği dışında olan bu evlilik onu Beyoğlu, Şişli gibi Batılılaşma'nın Osmanlı'daki giriş kapısı olan mekânlardaki eğlence yerlerine sürükler. Belkıys Hanım'ın buralarda tanıdığı Hayati Bey, Rıfat Şükrü, Şehzade Mithat, Nazır Bey, Yahya Şuayip Bey, Nedim Nazmi Bey, Rıdvan Bey ahlâken düşük, çıkarıcı tiplerdir. Belkıys Hanım ile gönül macerası yaşamak için her türlü kepezeliği yaptıklarına, evli olanların eşlerini çocuklarını terk edecek kadar sefil olduklarına değinilir. Belkıys bir çay partisi sırasında bu insanların birbirlerini çekıştirmelerini ifade ederken, kişiliklerinin olumsuz yönlerini de ortaya koyar:

“Rıfat Şükrü deyince, herkes de onu bu memleketin en yüksek, en temiz avukatı zanneder. Onun ne rezil olduğunu bilmek için yakından tanımalı, diye söze başladı. Durmadan söyledi. Bir iki cümlesi harfi harfine aklımda kaldı:

-İnsafsız herif herhangi bir davalıyı bir kere eline düşürdü mü sırtlan gibi iliklerine kadar emer. Hiçbir müvekkil, üstündeki yorgani bile satıp parasını bu adamın eline tutuşturmadan yakasını kurtaramamıştır. Kaç davasını ben bilirim ki davacı aleyhine karşı tarafla uyuşmuş, iki tarafı da soymuş soğana çevirmiştir. Rüşvet bunlarda, komisyonculuk bunlarda, tellallık bunlarda... Kaç defa önüne düştüğü Frenkleri de soymak için Mersin Limanı ve Trabzon rıhtımı imtiyazı etrafında iş ve komisyon teklif etti. Gene, ben insan... diye bu herifin yüzüne bakıyordum. Servetinin yarısını muhakkak şantajcılıktan yapmıştı. Birkaç Yahudi'yle birlik olup Kohen Şalmon ailesini nasıl soyduğunu bilmeyen kalmamıştır. Bu, böyle şirret bir heriftir!" (s. 230)

Romanda Belkıys'a iyi davranan üç erkek kahraman vardır; Cahit, Nusret ve Tırnovalı Halim. Cahit, Belkıys'ın ilk aşkıdır, paşanın Belkıys'a zorla sahip olması ona zorunlu Avrupa tahsili yolunu açmıştır. Roman boyunca Belkıys'ın, Cahit'i unutamadığı ve yaptığı hataların, taşkınlıkların altında ona duyduğu özlemin acıları olduğu ifade edilir. Belkıys'ı, çıkarsız sevenlerden genç, yakışıklı Nusret ise Belkıys'ın evliliği boyunca yanında olmuştur. Romanın son bölümünde düştüğü karanlık, pis ve kirli hayattan Belkıys'ı kurtarmak için her türlü fedakârlığı yapan Tırnovalı Halim ise romanın bir diğer iyi kahramanıdır.

Dört kısımdan oluşan romanda olaylar Emirgan'da Belkıys'ın evinde başlar ve yine orada biter. Romanın başkahramanı Belkıys'ın, Avrupa seyahatleri olmuştur ama bu ülkelerin sosyal hayatı, mekânsal özellikleri hatta isimleri üzerinde bile durulmamıştır. Belkıys'ın, Abuk Paşa ile evlenmesinden sonra Boğaz'daki paşanın köşkü, Belkıys'ın eğlence hayatı yaşadığı Beyoğlu ve çevresi öne çıkan mekânlardır. Bu semtler aslında modern hayata geçişte Türk romanının simgelerinden biri olmuştur. Batılı hayatın yaşandığı bu yerlerde yanlış ve ahlâksız hayatın süregelmesi, birçok romancının mekân olarak buraları kullanmasına yol açmıştır. Zevk ve eğlencenin merkezi olan Beyoğlu, Şişli, kadın ve erkeklerin rahatça, teklifsiz bir şekilde buluşup eğlendikleri mekânlardır. Gardenbar ve Tokatlıyan gibi mekânlar da modern hayatın en üst noktalarını yaşayan insanların eğlenmek için girip çıktıkları yerlerdir.

Romanın aslî kahramanı Belkıys'ın hatıralarından oluşan romanda, yine onun bakış açısıyla evlilik, kadın-erkek ilişkileri, dönemin sosyal yaşantısının eleştirisi gibi objektif olaylar dile getirilir. Romanın zamanı ise doğrusal bir çizgide ilerler. On yedi yaşında zorla evlendirilen Belkıys'ın hatıra defterinde olaylar zamansal olarak

sınıflandırmıştır. Romanın en sonunda Cahit'in yirmi beş sene sonra İstanbul'a gelişinden, romanın anlatma zamanının yirmi beş yıllık bir süreyi kapsadığı anlaşılmaktadır.

Yaşar Nabi'nin, *Bir Kadın Söylüyor*⁶³ isimli romanı, aşk, nefret, evlilik ve derinlemesine de kadın hakları üzerine kurgulanmıştır. Selma adında bir genç kızın hatıra defterinden oluşan romanda Selma'nın dışındaki diğer kahramanlar Selma'yla ilişkileri nispetince romanda yer almaktadır. Selma dışında ön plâna çıkan başka bir kişi yoktur. Kahraman-anlatıcı Selma'nın gözünden olaylar anlatıldığı için, onun haricindeki kahramanlar yüzeysel bir şekilde kalmıştır. Bir genç kız olarak tanıtılan Selma güzel, hırslı, çalışkan, yenilik taraftarıdır. Özellikle feminist düşünceleriyle ön plana çıkarılır.

Eser, Selma'nın hatıra defterinden oluşur. Umumi Harp Dönemi'nde İstanbul'a gelmeleriyle başlayan bu hatıralar, anlatıcının evlenip İstanbul'dan ayrılmasıyla son bulur.

Romanın asıl kahramanı Selma, hatıralarını yazmaya başladığı dönemde hayata yeni atılan bir gençtir. Romanın hemen başında, onun karakterinin belirli özellikleri ve çocukluk döneminin genel hatları kendi ağzından okuyucuya aktarılır; daha önce de belirtildiği gibi kalabalık olmayan şahıs kadrosu, Selma'yla ilişkileri nispetinde ortaya çıkar. Selma'nın geleneklere sıkı sıkı bağlı olan annesi, mülkiyede okuyan arkadaşı Reşit, Avrupa'dan dönüş yaptıktan sonra evlendiği Kerim ve gizli bir şiir parçasından öğrendiği kadarıyla kendisine âşık üvey babası romanın diğer kahramanlarıdır. Bu kahramanların özellikleri Selma'nın hatıralarından yola çıkılarak, yine onun bakış açısından tasvir edilir.

Romanda Selma'nın hatıralarını anlatmaya başladığı dönem Birinci Dünya Savaşı'nın başlarıdır, fakat Birinci Dünya Savaşı yılları verilmez. Selma o zamanlar on üç yaşındadır. Hatıralarında çocukluğuna ait dikkatler, kronolojik sıraya uygun olarak dokuz yaşında kaybettiği babası, dayısının Kafkas Cephesi'nde şehit olması, ailenin İstanbul'a gelişi ve annesinin başka biriyle evlenmesi şeklinde anlatılır. Anlatıcı-kahraman, altı yıllık bu zaman diliminden sonra hatıralarını günlük şeklinde tutmaya başlar. Bu sürede yirmi bir yaşındaki Selma, Kerim'le birlikte yaşamaya karar verir ve defterine son kez yazar.

⁶³ *Bir Kadın Söylüyor*, A. Halit Kitapevi, İstanbul 1931, 111 sayfa.

Bir Kadın Söylüyor'da, olaylar İstanbul'da geçmektedir. Selma'nın çocukluğuna ait anlattığı hatıralar Trabzon'da geçer ama bu şehir sadece isim olarak kalmış, mekân olarak bir bilgi verilmemiştir.

Nur Tahsin'in, aşk ve ayrılık temasını işleyen *Gözlerin Sırrı*⁶⁴ hassas, ince, duygusal karakterli genç bir kadın olan Füsun'un yazdığı günlüklerden oluşur. Romanın dar olan şahıs kadrosu içerisinde aslî kahraman Füsun haricinde, yine Füsun'un dört arkadaşı diğer kahramanları oluşturur. Füsun'un arkadaşları Nazan, Fahri Celâl, Süha ve Kaya'dır. Nazan ve Fahri Celâl, Füsun'un çocukluk arkadaşlarıdır. Edebi kişiliğiyle ön plâna çıkan Füsun, Nazan'a göre daha akıllı ve fedakârdır. Özellikle ikisi de Fahri Celâl'e âşıkken Füsun'un hislerini kimseye söylemeyip onların ikisinin mutluluğu için aralarından çekilmesi onun kişiliğini belirgin hâle getirir. Romanın diğer iki erkek kahramanından Kaya, Füsun'un dert ortağı ve akrabası, Süha ise Füsun'u karşılıksız seven ve bir ömür bekleyecek fedakâr erkektir.

Gözlerin Sırrı'nda olayların geçtiği tarih belirsizdir. Bir yaz mevsiminde geçtiği ifade edilir. Bunun yanı sıra, aslî kahraman Füsun'un çocukluğuna ait bazı hatıralar da geri dönüş tekniğiyle anlatılmıştır. Zamandaki bu belirsizlik gibi mekân özellikleri üzerinde de fazla durulmamıştır. Romanda olaylar üç ayrı mekân; İstanbul, İzmir ve Bursa'da geçer. İstanbul, Füsun'un çocukluk anlarına ev sahipliği yapan bir yerdir ve bu şehir ona ıstırap verir. İzmir, üzüntü veren İstanbul'dan kaçmak için sığındığı şehir, Bursa ise bütün yaşadıklarını ardında bırakıp yeni bir hayata başlamak için gittiği mekândır.

Romanın sonunda yazar-anlatıcı devreye girer ve Fahri Celâl'in Füsun'a aşkını itiraf için yazdığı mektubu ve Füsun'un bu mektubu okuduktan sonra yaktığı günlükleri hakkında bilgi verir.

Şükûfe Nihal'in *Yakut Kayalar*⁶⁵, aşk temasının oluşturduğu nefretin etrafında şekillenen basit kurgulu bir romandır. Romanın aslî kahramanı ve anlatıcısı, sanatçı bir ruha sahip, ince, hassas ve romantik biridir. Romanın sonunda kahraman-anlatıcının romanı, kendi hatıra defterine yazdığı metinlerden oluşturduğu görülür.

Ailesinin tek kızı olarak büyüyen kahraman, olgunluk çağına gelince etrafındaki insanların hiç birinin kendine benzemediğini görür. Sanata, resime, müziğe

⁶⁴ *Gözlerin Sırrı*, A. Halit Kitapevi, İstanbul 1931, 88 sayfa.

⁶⁵ *Yakut Kayalar*, İstanbul 1931, (Biz çalışmamızda şu baskıyı esas aldık: Mor Kitaplık Kadın Tarihi ve Eserleri, İstanbul 2008, 82 sayfa).

düşkünlüğüyle ön plâna çıkan anlatıcı kimdir, adı nedir belirtilmemiştir. Sadece anlatıcı değil, romanda hiçbir kahramanın ismi verilmemiştir.

*“Romanın tezli bir eser oluşuna ağıl olarak yazar geneli kavramak için eserinin kahramanlarını isimlendirmez. Çünkü onlar hayatın her köşesinde her an karşılaşılabilir insanlardır.”*⁶⁶ Anlatıcı, genç bir kız olduğunda babasının eski bir dostuyla nişanı yapılır. Bu nişanlanma olayı sanatçı ruhlu genç kızı derinden etkiler. Çünkü romantik yapılı anlatıcının nişanlısı diğer insanlar gibi sıradan biridir. Onun eşsiz ruhunu asla anlamayacaktır.

İsmi verilmeyen ve kişilik özellikleri üzerinde durulmayan bu nişanlıdan anlatıcı genç kızı, sanatçı bir kişi kurtaracaktır. Onu müziği ile tanımış ve bu ikilinin arkadaşlığı zamanla aşka dönüşmüştür. Sanatçı ruhlu adam bu ilişkiyi devam ettirmek istese de anlatıcı onun hodbince bir davranışı karşısında onu yargılar ve terk eder. Bu ayrılık sanatçı ruhlu adamı ölüme, anlatıcıyı da ömür boyu sürecek vicdan azabına ve yalnızlığa mahkûm eder.

Romanın diğer kahramanları anlatıcının annesi, babası, nişanlısı ve arkadaşlarıdır. Ancak onlar cansız bir nesne gibi sunulmuşlardır. Bunların insan olarak hiçbir gerçek özelliği yoktur. Sadece tüm bu kahramanlar sanat zevkinden uzak, düz insanlar olarak gösterilir. Anlatıcıyı zorla evlendirmeyi düşünen ailesi, onun sanata düşkün olan ruhunu, ince yapısını asla anlayamaz. Çocuklarını zengin, ferah içinde yetiştirmekle her şeyin tamam olacağını düşünen aile, aslında ona en büyük kötülüğü yapmış olur. Anlatıcı hem aileden gelen zenginlik hem de nişanlısından gelen servetin manevi hayatını hiç doldurmadığını, aksine paranın, mülkün saadetini bozduğunu düşünür.

Anlatıcı, vakayı suni bir ortamda, sosyal hayatın gerçekliğinden uzak bir şekilde aktarır. Mekân olarak İstanbul’un bazı semtlerinin adları geçen romanda zaman olarak somut hiçbir gerçekliğe ulaşılmamaktadır. Romana da adını veren *“yakut kayalar”* anlatıcının sanatkâr arkadaşıyla tanıştıktan sonra, değişen bakış açısıyla boğaz gezisinde gördüğü manzaradır.

“Boğaz’dan geçiyorum:

Rumelihisarı değil, Bebek değil, Emirgan mı, Tarabya mı, ne bileyim bunlardan biri...

⁶⁶ Hülya Argunşah, *Bir Cumhuriyet Kadını Şükûfe Nihal*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002, s. 215.

Kızıl, canlı, şeffaf kızıl, yakut kayalar...

Temmuz güneşinde alev alev parlayan sarı, kızıl, yakut kayalar...

Canlı, şeffaf kızıl, canlı, şeffaf sarı, mavi yakuttan zirveler...

Ben buradan geçmedim mi şimdiye kadar?

Hiç öyle şey olur mu? Güzel İstanbul'u benim kadar tanıyan kim var? Ben bu efsaneye benzeyen tepelere nasıl olup da şimdiye kadar dikkat etmedim? Gözlerim kamaştı, ruhum, rengin verdiği sarhoşlukla sarsıldı." (s. 78) Romanın sonunda, anlatıcı, sanatkâr arkadaşının ölümüyle farklı bir ruh hali alır. Anlatıcı, pişmanlığını ifade eder ama yapacak hiçbir şeyi yoktur. Sevdiği adamın öldüğü hastanede, geriye dönüşlerle romanı oluşturacak hatıralarını kaleme alır. Anlatıcının geriye dönüşlerle yazdığı hatıraları beş yaşlarında başlar. Romanın anlatma zamanı ise on yıllık bir süreyi kapsar. Beş yıl önce yaşanmış ve beş yıl sürmüş bir aşkın hatıraları romanı oluşturur.

Kahraman-anlatıcı bakış açısından sunulan romanda anlatım tarzı olarak şairane bir üslup seçilmiştir. Olayların şairane ifade edilişi romanın kurgusal açıdan zayıflatmıştır. Eser hakkında kaleme alınan eleştiriler de yazarın bu tarzıyla ilgili olur. Hüseyin Cahit, yazarın bu üslubunu dikkatle alarak eseri şöyle değerlendirir:

*"Muharrir için bu, sanatkârlık fevkinde ayrıca bir muvaffakiyet. Fakat bu muvaffakiyetin büyüklüğü roman için bir zaaf teşkil ediyor. Bazı pek hoş, pek cazip, fakat çok kuvvetli kokular vardır, uzun müddet tahammül edilmez. Fenalığından değil, şiddetinden. İşte "Yakut Kayalar"ı" okurken duyduğum bütün bedii zevke, muharririne karşı hissettiğim hayret ve hürmete rağmen kendimde, nasıl anlatayım? Sanki bir parça yorgunluğa benzer bir şey vardı. Muharrir okuyucularını ilk sahifeden mağlup ve esir ederek yakalıyor, sanatının şiir ve haşmeti arkasında sürüklüyor, nefes almağa, dinlemeğe vakit bırakmıyor."*⁶⁷ Hüseyin Cahit, Şükûfe Nihal açısından bu üslubu bir sanatkârlık olarak değerlendirir fakat roman açısından kusur olduğu görüşündedir. Murat Uraz ise yazarın bu tekniğini bizde "romen de styla"nın⁶⁸ en güzel örneği olduğunu ifade eder.

*Fatih-Harbiye*⁶⁹, romanında, Peyami Safa Batılılaşma ve modernleşme meselesini ele almış ve yanlış Batılılaşmanın neden olabileceği olumsuzlukları

⁶⁷ Hüseyin Cahit Yalçın, "Şükûfe Nihal Hanımefendi: Romanları Yakut Kayalar", *Fikir Hareketleri*, 14 Kânunuevvel 1933, s. 8-10.

⁶⁸ Murat Uraz, *Resimli Kadın Şair ve Muharrirlerimiz*, Tefeyyüz Kitapevi, İstanbul 1941, s.151.

⁶⁹ *Fatih Harbiye*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1931, (Biz çalışmamızda şu baskıyı esas aldık: Alkım Yayınları, İstanbul 1999, 159 sayfa).

işlemiştir. Birbirinden romen rakamlarıyla ayrılmış on bir kısımdan oluşan romanın kahramanları İstanbul'un tutucu toplum yapısını sunan Fatih semtinden seçilmiş kişilerdir.

Romanın aslî kahramanları olan Şinasi ve Neriman, Fatih'te oturan iki mektep arkadaşıdır. İkisi de geleneksel bir ortamda yetişmiş, muhafazakâr, Şark kültürünü temsil eden tiplerdir. Bu ailelerden ön plâna Neriman'ın ailesi çıkar. Aile, Neriman haricinde emektar bir dadı ve Neriman'ın babası Faiz Bey'den oluşur. Eşini kaybettikten sonra emekli olup Fatih'e yerleşen Faiz Bey, Şark kültürünün bir minyatürü gibidir. Mesnevisini elinden düşürmeyen Faiz Bey olgun, dürüst bir kişi ve sanatkârdır. Şinasi ile birçok benzerlik gösteren Faiz Bey'in bu adamla asıl yaklaşması müziğe olan ilgisiyle oluşur. Faiz Bey'in musiki sevgisi ve ney üflemesi, Şinasi'nin kemençe çalması bu ikili arasında oluşacak samimi dostluğa, geceler boyunca sürececek sanat muhabbetlerine, Faiz Bey'in küçük yaştan itibaren kızı Neriman'ı ona yakıştırmasına ve yaklaşmalarını hoş görmesine sebep olacaktır.

Romanın aslî kahramanı Neriman, Faiz Bey'in tek çocuğudur. Yazar, romanın başında onu belli çizgilerle tanıtarak, romanın yapısında nasıl bir rol üstleneceğini okuyucuya göstermiş olur. Şinasi ile Darülelhan'da okuyan Neriman, alaturka hayat tarzı ve anlayışından usanmış, medeniyetin beşiği olarak gördüğü ve imrendiği Batılı yaşam tarzı olan alafrangaliğe özenmeye başlamıştır. Alaturka adına ne varsa, o kültüre ait her şeyin basit, gelişmemiş, geri olduğunu düşünen Neriman, Batılı anlayışı sadece şekli yapısı itibarıyla beğenir ve uygulamaya çalışır. Şarklı olmak ve Batılı olmayı istemek arasında gelgitler yaşayan Neriman, yazarın olumsuz çizdiği bir kahraman değildir. Tezli roman denebilecek *Fatih-Harbiye*'de aslında hiçbir olumsuz kahraman yoktur. “İki medeniyetin ayrı ayrı tesirlerinin halitasını yapan muhtelit bir içtimai terbiye” (s. 62) ile yetişen Neriman, “*Galatasaray'dan çıkan ve tahsilini Avrupa'da bitiren dayısı ve kızları*” (s. 63) tesiriyle “*Garp hayatına karşı inzicap*” (s. 63) duyar. Fakat yine dayısının kızlarının anlattığı “*Rus bir kızın*” hikâyesiyle Batılı yaşama, asrileşmeye duyduğu arzusu daha yolun başında iken biter.

Romanın diğer kahramanı Şinasi de yine yazarın yanlış Batılılaşma ile ilgili düşüncelerini okuyucuya vermek amacıyla seçtiği tiptir. Yazar, huy olarak Faiz Bey'e çok benzeyen Şinasi'yi durağan yaşantısı ve sessiz kalarak verdiği tepkilerle tanıtır.

“Daima ‘pasif’ dövüşüp yenmesini isteyen bir mizacı vardır. Hücumu ekseriya karşı tarafa bırakarak sarsılmaz ve sessiz bir müdafaa ile muzaffer olmayı sevenlerdendi. Bir Şarklı, hakiki Şarklı. Vakıa, dünyada, vasıfları değişmeyen umumî bir Şarklı enmuzeci mevcut olmamakla beraber, Şinasi, bir Garplı ile kendi arasındaki nisbî farkları ekseriya muhafaza edenlerdendi; bunun için, Şark ekseriyetle ‘Lâzım’ ve Garp ‘Müteaddi’dir.” (s. 109) Neriman’a olan hissi duygularının yanında Faiz Bey’e olan sonsuz saygısı, onun koruyucu bir kimlik üstlenmesine neden olacaktır. Neriman Batılılaşma hevesi, medeni yaşam arzusu uğruna kendini bilinmeyen bir geleceğin kollarına atarken, Şinasi, onun ve ailesinin yanında yer alıp, Neriman’ın bu arzulardan kurtulması ve öz benliğine dönmesini sağlamıştır.

Romanın diğer kahramanları, Neriman’ı Beyoğlu eğlencelerine sürükleyen, alıştırıran ve özentî duymasını sağlayan Macit, Şinasi’nin mektepten birkaç arkadaşı ve Neriman’ın evlerinin emektar hizmetçisi Gülsüm’dür. Romanda olayların geçtiği tarih, dönemin siyasî ve toplumsal hadiseleriyle ilişki kurularak belirtilmiştir. *“Nitekim Fatih-Harbiye romanında, bu zaman dairesinde gündeme gelen ve yanlış anlaşılan ‘asrileşme’ hadisesinin, fert plânındaki akisleri ele alınmakta, daha sonra meselenin nasıl bir sosyal boyut kazandığı dikkatlere sunulmaktadır. Bu sunuşta zaman unsuru dinamik bir şekilde kullanılmaktadır.”*⁷⁰ Romanda Şinasi ve Neriman’ın tanıştıkları on yıllık hatıralar geriye dönüş tekniği kullanılarak anlatılır. Olay örgüsü ve kahramanların geçmişine ait bu bilgilerde Lozan Antlaşması’nın bireyler üzerindeki etkisinden söz edilir.

“Lozan Sulhunun sonra, resmi Türkiye’nin de kanunla herkese kabul ettirdiği bu asrileşme, Neriman’ın ruhunda gizli gizli yaşayan bu iştîyaka en kuvvetli gıdasını vermişti. Akraba ve arkadaşlarından, örneklerden, gittikçe medenileşen İstanbul’un dekorundan, kitaplarından, resimlerinden, tiyatro ve sinemalardan gelen bu telkinler, yeni kanunlarda müeyyidesini bulmuş oluyordu.” (s. 65)

Bu bilgi romanın tarihî zamanının belirlenmesinde önemli bir noktadır. *“Vak’a zamanının böyle belirgin işaretler taşıması, bu işaretlerin fert üzerinde tesirli olması, daha doğrusu zaman unsurunun roman terkinde etkin bir belirleyen olarak yer alması, Fatih-Harbiye’yi bir zaman romanı (zeitroman) yapar.”*⁷¹

⁷⁰ Tekin, s. 136.

⁷¹ Tekin, s. 137.

Romanın anlatma zamanı Neriman'ın Macit'le beraber Löbon'da buluşup Maksim Gazinosuna gitmeleriyle başlar ve bir hafta sonra perşembe gecesi verilecek baloya kadar sürer, bu da yaklaşık altı günlük bir süreyi kapsar. Bu süre romanın son kısmında “*on gün*” olarak gösterilir. Mehmet Tekin, anlatma süresinde oluşan bu yanılgıyı romanın terkinde yer alan “*bal*” meselesine⁷² bağlar.

Romanda mekâna ait özelliklerin romanın konusuyla doğrudan bağlantılı olduğu görülür. Değişen sosyal hayatın getirdiği ikilik, mekânlardan yola çıkılarak anlatılmaya çalışılmıştır. İstanbul'da Batılı ve modern hayatın yaşandığı Harbiye, Bebek, Beyoğlu gibi yerler ile geleneksel hayatın devam ettiği Fatih ve civarı arasındaki farklılıklar, Neriman'ın bakış açısıyla verilir. Fatih'te kaldıkları ev ve yaşadıkları mahalle, bu genç kızın içine sıkıntı ve karamsarlık veren yerlerdir. Şık, gösterişli giyinip sokağa çıktığında mahalle halkı tarafında hemen fark edilen Neriman için bu insanlar geri kalmış, cahil ve tembeldirler.

“...Oturduğum mahalle, oturduğum ev, konuştuğum adamların çoğu sinirime dokunuyor. O Fatih meydanının önünden geçerken meydan kahvelerinde bir sürü işsiz güçsüz, softa makulesi adamlar oturuyorlar. Biraz temizce giyindin mi insanın arkasından fena fena bakıyorlar, kim bilir neler söylemiyorlar, insan yolda bile rahat yürüyemiyor. Sonra o dükkânların hâli nedir? Adım başında ahçı ve kahve. Erkeklerin işi gücü kahvede, caminin önünde oturup sokağı seyretmek. Dün Tünel'den Galatasaray'a kadar dükkânlara baktım. Esnaf bile zevk sahibi. İnsan bir bahçede geziyormuş gibi oluyor. Her camekân çiçek gibi. En âdi eşyayı öyle biçime getiriyorlar ki mücevher gibi görünüyor. Sonra halkı da bambaşka. Dönüp bakmazlar. Yürümesini giyinmesini bilirler. Her şeyi bilirler canım... O Macit'in ellerine baktım, kadın eli gibi, tertemiz, incecik, tırnaklarının üstünde bile çalışılmış. Şinasi'nin elleri gözümün önüne geldi. Tırnağının biri kırık, öbürü Batık... Ne imiş? Kemençe çalarmış. Böyle insanın elini parçalayan sazı parçalamalı. Hiç telin kenarına tırnak sürtülen saz görülmüş müdür? Her işimiz acayip, nefret ediyorum...” (s. 30-31) Oysa Batılılaşma'nın yaşandığı Beyoğlu ve Harbiye çok farklı yerlerdir. Buraların cazibesi, dükkânların süslü vitrinleri, çay içtikleri nezih bir pastane Neriman'ı bir mıknaş gibi çeker. Yeni keşfettiği bu hayatın hiçbir eğlence ve lüksünü kaçırmak istemeyen Neriman'ın bakış açısından bu zıtlık başarılı bir şekilde ifade edilir.

⁷² Tekin, s. 138.

“Bir utriyat mağazasının camekânı önünde durdular. Burada her şey, tek başına konmuş zarîf bir küçük şişenin tatlı mavisi, kırmızı ipek bir püskül, siyah kadifelerin arasına gizlenmiş bir ampulün yumuşak ziyası, bir gümüşün parıltısı... gözleri ayrı çekiyor ve zaptediyordu; burada her şey, rahat ve mesut insanların kullanmayı adet ettikleri eşyaydı; burası aynı zamanda, bir insanın ne kadar mesut olunabileceğini hissettiren imkanlara doğru açılmış pencereydi, Neriman burada her duruşunda, bu pencereden onların saadetini imrenerek seyrediyordu.” (s. 35)

Beyoğlu ve civarı, Batılı hayata özentî duyan insanları, genç kızları baştan çıkarırken, bu romanda modernizmin karşıt gücü olan konak hayatının ve geleneksel yaşamın sonunu hazırlamaz, aksine güçlendirir. Şark’a ait değerlerin kaybedilmediği romanda Neriman’ın yaşadığı bunalımların çözümü olarak da değerlere sahip çıkmak gerektiği vurgulanmıştır. Doğu kültürünün, Batılı anlayış karşısında yıkılmayıp iyice güçlenmesini savunan yazar, tezli bir roman haline getirdiği eserinde aslî kahramanı Neriman’ın doğruları bulup kendi değerlerine dönüşüyle de görüşünü kuvvetlendirmiştir.

Romanda Şinasi’nin, arkadaşı Ferit Bey’in Neriman’ın hayatını dikkate alarak söylediği Doğu ve Batı hakkındaki düşünceleri ise bu konuda bir senteze gidilmek gerektiğinin amaçlandığını gösterir.

“Şark ve garp, mütevasıl kaplardaki su gibi birbirlerinin eksik taraflarını tamamlamak suretiyle, hem bugünkü müthiş kültür buhranını halledecek, hem de yeni terkiplere doğru gideceklerdir.

Şarkla garbın mültekasında olan Türkiye, garpten tesir almakta tereddüt etmemelidir. Ancak bu tesir, bizim tarafımızdan yapılacak mukabil bir tesiri ihlal etmeyecek derecede kalmalı, yani kültürümüzün güzel ve halis köklerine kadar nüfuz etmemelidir.” (s. 147) Romanda yazarın temsilcisi olan Ferit’in bu düşünceleri, Doğu-Batı arasında olması gereken ilişkiyi de en iyi şekilde açıklar.

Raşit Vecihi’nin, *Fedakâr Doğan*⁷³ adını taşıyan romanı bireysel boyutta, aşk, ahlâk, sadakat, merhamet gibi konuları işleyen bir eser olarak dikkat çeker. Romanın aslî kahramanı Doğan, “yüksek bir aileye mensup bulunduğu halde hasbelkader zaruret içinde kalan Hikmet bey namında namuslu bir zatın oğlu” dur. Annesini ve babasını peş peşe kaybedince Şadan isminde zengin bir bey ona sahip çıkar ve yine evlatlığı Nesrin

⁷³ *Fedakâr Doğan*, İkbâl Kitapevi, İstanbul 1931, 152 sayfa.

ile iyi bir eğitim almasını sağlar. Roman boyunca asil, dürüst kimliğiyle ön plâna çıkan Doğan, bu karakter özelliğiyle romandaki olay örgüsünü de etkileyecektir.

Romanın kadın kahramanı Nesrin, Doğan'dan iki yaş küçük, onunla beraber büyümüş ve Doğan gibi asil ruhlu biridir. Şadan Bey'in dadısının kızı olan Nesrin ise, evde bir yardımcı hizmetli olarak değil, Şadan ve eşinin kızı olarak büyümüştür. Romanın bir diğer kadın kahramanı Gülten, Şadan Bey'in genç, güzel ve fettan karısıdır. Doğan ile Nesrin'in manevi annesi olan Gülten, ilerleyen yaşlarında Doğan'a âşık olur, âşkına karşılık bulamayınca da çevresindeki herkese kötülük edecek kadar değişir.

Roman, Şadan Bey'in köşkünde geçer. Mekânın kapalı olması olay örgüsünün bu üç kahraman etrafında şekillenmesine neden olur. Üç kahramanı bir araya getiren Şadan Bey ise romanda mektuplarıyla ve son kısımda ani ölümüyle yer alır. Babacan, iyi niyetli Şadan Bey'in en büyük hatası kendinden çok küçük, şuh bir kadın olan Gülten ile evlenmesi olur.

Gülten'in sevgilisi Semih, kardeşi Oğuz ve Gülten'in hizmetçisi Anjel romanın olumsuz kahramanları olarak dikkat çeker. Gülten'in karşı komşusu Semih, evli kadınlarla ilişki kuran bir mirasyedir. Anjel de Gülten'in işbirlikçisidir. Gülten ile Semih'in arasını yapan Anjel bu görevle kısa zamanda küçük bir servet de yapmıştır.

Yazar-anlatıcı bakış açısıyla yazılan roman İzmir'de geçer. Şadan Bey'in konağında geçen roman bu dar mekânla sınırlı kalmıştır. Doğan'ın tayinin çıktığı Samsun da bir diğer mekândır. Romanın aslî kahramanı Doğan'ın bakış açısından verilen bazı bölümler ise geçmişe ait bilgiler içerir. Doğan'ın yirmi dört yaşındayken başlayan romanın anlatma zamanı on üç yıl sonra biter. Ayrıca yazar-anlatıcı romanın ilk bölümünde geri dönüşlerle Doğan'ın konağa on iki yaşındayken gelişini ve Gülten'le evliliğini de anlatır.

Selami İzzet'in, *Külkedisi Evlendi*⁷⁴ romanı, aşk, iyilik, kötülük, ihanet gibi temalar üzerinde yoğunlaşan ve ismini aldığı Külkedisi Masalı'yla konu benzerliği gösteren bir eserdir. Roman, genel olarak iki kısma, iki kısım da alt numaralandırmayla birbirinden ayrılmış, masal öğeleri ile duygusallığın ve tesadüflerin abartıldığı bir eser olarak dikkat çeker.

⁷⁴ *Külkedisi Evlendi*, İkbâl Kitabevi, İstanbul 1931, 253 sayfa.

Romanın aslî kahramanı Hicran, tıpkı masaldaki gibi üvey iki ablası ve babası ile yaşar. Üvey kardeşlerinin sürekli manevi eziyetlerine maruz kalan Hicran, annesi Hatice gibi “*yapılanlara da ses*” çıkarmaz. Romanın başında Hicran’ın evinde verilen bir toplantıda ailenin geçmişine ait “*aile sırları*” komşuları tarafından anlatılır, böylelikle hem üvey kardeşleri hem de ailenin hikâyesi okuyucu tarafından öğrenilmiş olur. Hicran’ın üvey ablaları Cavidan ve Şehriban, ondan on iki yaş büyük huysuz, kötü, çirkin, geçimsiz ve kıskançlıkları ile ön plâna çıkan tiplerdir. Şehriban, evin yöneticisidir. Babasının uşağını baştan çıkararak ona kaçan Şehriban, üç gün içinde eşini terk ederek baba evine döner. Ev halkı ondan korkar ve çekinir. Cavidan, Şehriban kadar kötü olmasa da kardeşinin etkisiyle o da kötülük ve eziyet etmekten çekinmez. Babaları Hüsnü Bey’i de Hicran konusunda olumsuz fikirlerle etkileyen üvey ablalar, kardeşlerinin çevrelerinde “*Külkedisi*” olarak anılmasına neden olurlar. Hüsnü Bey, küçük kızı Hicran’ı diğer kızlarının etkisiyle “*yalancı, asi, tembel*” şeklinde tanır.

Romanın diğer erkek kahramanı Selim Naci, Hicran’ın yaşadığı sıkıntılardan kurtulması için onunla evlenen, otuz dört yaşında yakışıklı, ciddi biridir. Evli bir kadına âşıkken Hicran ile evlenmiştir. Selim Naci’nin âşık olduğu Halide Cahit, bir heykel kadar güzel, alımlı, bir o kadar da saf ve patavatsız biridir. “*Kaz boyunlu leylek*” diye çevresi tarafından lakap takılan Halide, “*kadim bir ilahe heykel*” kadar güzel olmasına rağmen, “*aptallığı*” ile ün salmıştır. Selim Naci’nin arkadaşları Kâşif Bey, eşi, Nurettin Bey ve Venedik’te karşılaştıkları kişiler de romanın diğer kahramanlarıdır.

Romanın ilk kısmında mekân İstanbul’dur. Selim ile Hicran evlendikten sonra Roma ve Venedik’e giderler. İstanbul’da bir konakta sınırlı kalan mekân, Venedik safhasında genişler. Venedik’teki müzeler, şehrin ortasından geçen nehir, gondollar, saraylar, fabrikalar, mağazalar, oteller ayrıntıları ile anlatılır. Tarihi kimliğiyle ortaya çıkan Venedik, mimari eserlerin yapılış hikâyeleri ile de doldurulur. Yazar-anlatıcının bakış açısından sunulan romanda güncel tarih belirsizdir. Yalnız Selim Naci’nin arkadaşı Kâşif Bey’in otuz sene Abdülhamit’in hizmetinde çalışıldığı ifade edilir. Roman Kâşif Bey’in, emekli olduktan sonraki döneminde yazılır. Bu dönem de muhtemelen Cumhuriyet’in ilânından sonradır.

Burhan Cahit’in *Şeyh Zeynullah*⁷⁵ isimli romanında tekke ve dergâhlarda yaşayan softalar ile saray mensuplarının yaşadığı çarpık ilişkiler anlatılır. Farklı

⁷⁵ *Şeyh Zeynullah*, Köroğlu Matbaası, İstanbul 1931, 257 sayfa.

başlıklar altında yedi bölümden oluşan romanın şahıs kadrosu oldukça kalabalıktır. Tekke mensupları ve saray halkı olarak iki grupta toplanabilecek bu kahramanların hepsi olumsuz çizilmişlerdir. 1925 yılında yürürlüğe giren kanunla tekke, zaviye gibi yerlerin kapatılmasının ardından halkın bakış açısını değiştirmek için devlet yönetimi bir takım kararlar almıştır. Dönemin aydın kişileri tarafından ısmarlama ya da isteyerek oluşturulan “*tekkelere olumsuz bakma*” düşüncesi bu yıllarda yazılan, yapılan birçok çalışmada kendini gösterir.⁷⁶ Burhan Cahit’in de bu amaçla yazdığı *Şeyh Zeynullah* romanı, tekke mensuplarını eleştirmesinin yanı sıra onları koruyan, hamilik eden ve maddi yardımlarda bulunan saray halkını da eleştirmiştir.⁷⁷

Babası ve dedesi şeyh olan Burhan Cahit, Burak Çetintaş’a⁷⁸ göre, anlatılan hikâyenin sansasyonel sonu hariç, tekkede dedesinin ve babasının yanında yetişirken gördüklerinden hareket etmiştir. Burhan Cahit’in bu tavrı dönemin etkin siyasi görüşüyle bağlantılıdır. Burhan Cahit’in tarihî çalışmalarında da bu dikkat açıkça gözlemlenir.⁷⁹

Şeyh Zeynullah romanının aslî kahramanı, romana ismini de veren hoca Zeynullah’tır. Yirmi beş yaşında babasının ölümüyle onun postuna oturan Zeynullah, yakışıklı, iri yarı ve hedonist bir tiptir. Babasından kendisine kalan şeyhlik makamı hakkında bir bilgisi olmayan, çocukluğu serbest geçen, şeyh olduktan sonra da kuvvetli hitap gücüyle bildiklerini anlatan genç adam, en çok da çapkınlığı ile ünlüdür.

“Kuvvetli ve kıllı vücudu, iri yeşil gözler, geniş omuzları ile bir din ve ahret adamından ziyade dinç bir pehlivana benzeyen Zeynullah Efendi, gençliğinde bütün vaktini tekke bahçelerinin cevizleri altında sırt üstü yatmak, Çırpıcı çayırında akrabalar

⁷⁶ Bu dönemde yazılan Yakup Kadri’nin *Nur Baba’sı* (1922) ile *Yaban’ı* (1932), Refik Halit Karay’ın *Kadınlar Tekkesi* (1956), Reşat Nuri Güntekin’in *Yeşil Gece’si* (1928), *Miskinler Tekkesi* (1946) ve *Münzevinin Esrarı* (1927) ile Esat Mahmut Karakurt’un *Perde Arkası* (1926), dergâh, tarikat ve şeyhlikle ilgili eleştirel yazılan romanlara örnek gösterilebilir.

⁷⁷ Burhan Cahit Morkaya’nın tekke, dergâh ve şeyhlerin olumsuzluklarını ele aldığı “*Gâvur İmam*” isimli bir de piyesi vardır. Yazar, bu kurumların olumsuzluklarını Millî Mücadele içinde yaşanan olumsuzluklarla değerlendirmiştir.

⁷⁸ Burak Çetintaş, “Bir Hayat: Burhan Cahit Morkaya”, *Kitap-lık*, (2005-Ocak, sayı79), s. 63-75.

⁷⁹ Burhan Cahit Morkaya, *Mudanya-Lozan-Ankara* kitabında tekke ve şeyhlere karşı olan bakış açısını şöyle ifade eder: “*Tekkeler, Arap ve Bizans mutaassıplarının yadigârı birer fesat yuvası idi. Hükümdarlar halkın cahil kalmasını ister. Şeyhler, hocalar da aynı fikirdedir. Çünkü menfaatleri müşterektir. Halk uyanırsa hükümdarlardan hakkını ister ve “kadı”nın, şeyhin, hocanın cahilane martavalını yutmaz. Bunun için sarayla tekkeler elele çalışırlar. Bir tarafın silah kuvveti, bir tarafın din kuvveti halkı boğmuştur. Din arada terazidir. Ve ağırlık milletin sırtındadır. Tekke sıkışınca saray silahı ile imdada koşar. Saray müşküle düşürse hoca elinde fetvası ile ortaya çıkar. Bazen bu iki kuvvet birbirine düşer. Fakat menfaatleri müşterek olduğu için çabuk barışırlar.*” *Mudanya-Lozan-Ankara*, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul 1933, s. 56.

ile görüşmek, haftada iki defa zâkir başı Selim Efendiye hıfzını dinletmek ve geceleri de harem koridorlarında hizmetçi, kalfa kovalamakla geçirmişti.” (s. 14) Bu özellikleri ile Yakup Kadri’nin “*Nur Baba*”sına benzeyen Şeyh Zeynullah, onun gibi dini bir kurumun temsilcisi olmasına rağmen, sadece dini merasimlerde, zikirlerde temsil ettiği geleneğin kurallarına uyar, onun dışında içki ve zevk meclislerinin başında görülür. Şeyh Zeynullah’ın kadınlarla olan ilişkisi küçük yaşlarda başlamış, tekkede kalan birkaç genç kıza zorla sahip olmuş, bir kaçını da hamile bırakmıştır.

Onda ceddinden geçmiş kuvvetli bir bünye, keskin bir zekâ ve kuvvetli bir iştaha vardı.” (s. 14)

Şeyh Zeynullah’ın annesi Laliyar Hanım ve hocası Abdülkadir Efendi, onun karar vermesinde ve hareket etmesinde rol oynayan kişilerdir. Laliyar Hanım, saraydan Şeyh Nurullah’a nikâhlanmış, tekke ve saray ilişkilerine hâkim bir kadındır. Oğlunun posta oturmasını sağlayan Laliyar Hanım, zeki ve otoriter kişiliğiyle tekkenin yönetimini sağlar. Şeyh Zeynullah’ın babasının dostu olan Abdülkadir Efendi, yine Şeyh Zeynullah’ın postunu korumasına ve devam ettirmesine annesi gibi yardımcı olmuştur. Bütün işlerinde “*hocası*” Abdülkadir Efendi’ye danışarak hareket eden Zeynullah, onun verdiği akıl ile sürülmekten ve öldürülmekten kurtulmuştur. Yazar, onun diğer şeyhlerle konuşması ile tekke ve dergâhların, burada yaşayan insanların iç yüzünü ortaya koymuştur.

Tekkede yaşayan bir diğer kahraman Zeynullah’ın eşi Fahriye’dir. Kendi halinde ve saf bir kadın olan Fahriye, kocasının ilgisizliğinden dolayı tekkede kalan diğer kadınlarla lezbiyen ilişki içine girer. Tekkede bu kahramanlar dışında saraydan çıkartılıp tekkeye gönderilen kadınlar ve tekkeden ders alan erkekler vardır. Kadınlar, güzel ise Zeynullah Efendi’nin metresi, eğer ilgi çekmiyorlarsa hem cinsleriyle ilişkiye giren kişiler olarak çizilirler. Erkekler de yine aynı şekilde tekkeye gelen saf, yaşları küçük hem cinsleri ile ilişki içerisindeyler.

Zakir Baş, Selim Efendi, Meydancı Ahmet Dede, Cemil Efendi, Zevkiyap Usta, Hafız Nuri, Hafız Sami ve Derviş Ahmet, tekkede kalan ve tekkede yaşanan olumsuzlukları göstermek için romanda yer alırlar.

Romanın saraylı kahramanları olarak Nerime Sultan, Adile Sultan, Hazinekar ön plâna çıkar. Zeynullah’ın güzelliğinden, çekiciliğinden etkilenen bu bayanlar tarihten alınmış kişilerdir.

Adile ve Nerime Sultan, saray mensubu genç ve güzel kadınlardır. Adile Sultan tekkelere ilgisi olan, otuz beş yaşlarında biridir. Tekkelere dini amaçla katılımı Şeyh Zeynullah'ı gördükten sonra değişmiştir. Tekkeye Zeynullah'ı görmek için giden Adile Sultan, maddi yardımları ile de tekkeyi korur. Nerime Sultan ise daha genç ve zeki bir kadındır. Zeynullah'ın güzelliğini duyduktan sonra tekkeye katılan Nerime Sultan, yaşlı bir paşa ile mutsuz evliliği nedeniyle Zeynullah'a ilgi gösterir. Adile Sultan'ın yardımcısı Hazinekar kadın da Zeynullah'a âşık olmuştur. Onunla birlikte olmak için her yolu deneyen Hazinekar, Zeynullah'ın iki sultan ile ilişkisini duyunca kıskançlığının etkisiyle ona karşıt güç olur.

Romanın sarayda yaşayan diğer kahramanları Padişah, onun kâtibi İzzet Paşa, Valide Sultan ve Bekir Ağa ikinci derecede kalan tarihî kişiliklerdir.

Şeyh Zeynullah'ta olaylar II. Abdülhamit Dönemi'nde geçer. Yazar, özellikle Osmanlı'nın son dönemlerinde yaşanan dini yozlaşmaya dikkat çekmek için bu devri kullanmıştır. Romanın vaka zamanı iki yıllık bir süreyi kapsar. Şeyh Zeynullah'ın yirmi beş yaşında babasından kalan posta oturmasıyla başlar, iki yıl sonra kadınlı bir eğlencede basılmasıyla biter. Şeyh Zeynullah'ı ve tekkede yaşananların daha iyi anlaşılabilmesi için yazar, geriye dönüş tekniğini kullanarak, özellikle Zeynullah'ın çocukluğuna ait bilgiler verir.

Romanda iki mekân ön plâna çıkar. Tekke ve sarayların mekân olarak kullanıldığı romanda iç mekânlar daha çok kullanılmıştır. Tekkelerin özellikle fonksiyonel olarak kullanıldığı eserde, mekânların şahısları etkilediği görülür. Tekke büyük bir ayin ve aş evi merkezidir. Merasim yapılan büyük salonlar, dedelerin kaldığı odalar, mutfaklar, kadınların haremî öne çıkan mekânlardır.

“Geniş gül bahçelerine bakan dört cephele binanın üç kısmı hep dedelere ait hücrelerden ibaretti. Her cephede sekiz oda vardı. Cümle kapısından girince sağ taraftaki daire şeyh efendi ve onun misafirlerine mahsustu. Bundan sonra taamhane geliyordu. Bu daireden itibaren kıdem ve rütbe sırasıyla dedagan odaları başlıyordu.”

(s. 10) Şeyh Zeynullah'ın odasının tasvirini de ayrıntılı olarak veren yazar, dini motiflerle süslenmiş duvarlar ile bu yaşama hiç uymayan hocaların hayatlarını zıtlıklar içinde sunmuştur. Yazar-anlatıcı bakış açısından sunulan romanda yazarın kendi şahsî fikirlerinin, özellikle saray ve tekkelere ait olumsuz fikirlerinin kendi ifadesiyle romanda yer aldığı görülür. Bunun yanında yazar, Abdülkadir ile konuşan şeyh ile

kendi fikirlerini ironik bir şekilde yansıtmıştır. Abdülkadir'in bu şeyh ile konuşmaları olması gereken dini düzeni gösterir. Ancak Abdülkadir, söylediklerinin tam tersi davranışlar sergiler.

Reşat Sinan'ın, "*Büyük sergüzeşt romanı*" olarak 1931'de yayımladığı *Molla Mehmet*⁸⁰, aşk ve macera teması etrafında şekillenen basit kurgulu bir romandır. Bap adı verilen on kısımdan, bu baplar da farklı başlıklarda on kısımda anlatılacak olaylarla ilgili söz gruplarından oluşmuştur. Olay örgüsünün başlangıç, gerilim, çözülme, sonuç gibi klasik düzeni her bapta tekrarlanmıştır. Romanın ilgi odağını oluşturacak büyük bir gerilim yoktur. Bunun yerine merakı canlı tutan küçük gerilimlere yer verilmiştir.

Romanın aslî kahramanı olan Molla Mehmet, cesur ve iyi niyetli bir tip olarak çizilir. Küçük yaşlarda başlayan serüvenli yolculuğu, onun kişiliğinin olgunlaşmasında ve değişmesinde büyük rol oynayacaktır. Romanın birinci babında "*Molla Mehmedin Tavsifi Beyanındadır*" başlığı altında kendini şöyle tanıtır:

"Ben abdi hakim, fakir pür taksir Molla Mehmet, an asıl Konyanın Akşehir kasabasındayım. Babam pala bıyık Mustafa Ağa, Konya paşasının emrinde uzun zaman muhafızlık ettikten sonra mahalli tevellüdü olan Akşehire gelmişti. Orda gençliğini ilk çağları artık geçmiş bulunan ufak tefen bir kızcağız ile evlendi ve izdivaçlarının dokuzuncu ayının onucu gününde ben dünyaya geldim." (s. 3) Molla Mehmet, yoğun olarak çalışan babası ve annesinden çok Molla olan dayısının eğitimiyle büyür. Molla Mehmet dışında romanın diğer şahıs kadrosu oldukça kalabalıktır ve farklı sosyal tabakalardan insanlar vardır. Bu kalabalık şahıs kadrosunun hepsi aslî kahraman Molla Mehmet'in çevresinde sıralanır. İki grup halinde incelenebilecek bu kahramanların ilk grubunu Molla Mehmet'in Konya'dan İstanbul'a yolculuk yaptığı sürede yolda tanıştığı kişilerden oluşur. İkinci gruptakiler ise kahramanın iş için yanında çalıştığı kişilerdir.

Molla Mehmet'in Bursa, Bilecik, İstanbul, Isparta, Yalova gibi şehirlerde yanında çalıştığı Cellat Doktor, Kadı Zahit Efendi, Pamuk Nine, Duman Mehmet, Narin Ahmet, Nergis Kadı Efendi, Şekerpare, Nazlı ve Yusuf bu kişiler arasında ön plâna çıkanlardır. Molla Mehmet'in bakış açısından tek tek tanıtılan bu insanlar, kahramanla ilişkileri nispetince romanda yer alırlar.

Tarihî zaman olarak Üçüncü Ahmet döneminde geçen olaylar, yaklaşık bir yıllık zaman dilimi içerisinde gerçekleşir. Molla Mehmet'in eğitim için İstanbul'a gitme

⁸⁰ *Molla Mehmet*, A. Halit Kitapevi, İstanbul, 1931 156 sayfa.

serüveniyle başlayan roman, kahramanın tekrar Konya'ya dönmesiyle sonlanır. Romanın geniş mekânı Anadolu coğrafyası olmakla birlikte Molla Mehmet'in, eşkıyalar ile birlikte kaldığı yer altı mağarası, Cellat Doktor'un kliniği, Kadı Zahit Efendi'nin kitaplarla dolu konağı bu yerlerin başlıcalarıdır. Diğer kapalı mekânlar da içerisinde barındırdığı insanlarla ön plâna çıkar.

Romanın en dikkat çeken yönlerinden biri anlatıcının pozisyonudur. Halk hikâyeciliğinde görülen anlatıcı tipi, bu romandaki kahraman-anlatıcının özellikleriyle bağdaşır. Okuyucunun heyecan duygularını uyandıran, merak duygusunu artırmak için aksiyoner olaylar katan, okuyucuyu yönlendiren kahraman-anlatıcının duruşu, romanın göze çarpan kusurlarından biridir. Romanın kurgusunda da birkaç kusur göze çarpar. Olayları kurgulamada acemi olan yazar, olay örgülerini tesadüflerle birbirine bağlamıştır. Bu acemilik kahramanların kişilik özelliklerini yansıtırken de dikkat çeker. Olay ağırlıklı romanda Molla Mehmet'in Şekerpare'ye âşık olması ve onun için yeni maceralara atılması, yine aksiyonu ve heyecanı artıran unsurlardandır.

Yusuf Ziya'nın, *Kürkçü Dükkânı*⁸¹ adını taşıyan romanı, bireysel boyutta aşk, ihtiras, evlilik, aile baskısı, aile gibi konuları işleyen bir roman olarak dikkat çeker. Bir annenin ihtiras dolu isteklerine boyun eğen Süreyya, romanın aslî kahramanıdır. On dokuz yaşında zengin, sosyetik bir ailenin kızı olarak büyüyen Süreyya, annenin egemen olduğu bir ailede baskı altında yetişmiştir. Romanın aslî kahramanı Süreyya olmasına rağmen, olay örgüsüne yön veren kişi, baskın bir kişilik olan Süreyya'nın annesi Ayşe Hanım'dır. Kızını kendi istediği biriyle evlendirmek isteyen Ayşe Hanım, yozlaşmış, eğlence ve lüks düşkünü biridir. Sevgilisi Doktor Cevdet ve eşi Ferit Bey ile aynı evde yaşayan Ayşe Hanım, arzu ve istekleri için çevresinin beklentilerini hiçe sayacak kadar bencildir. Evinde sürekli partiler, eğlenceler düzenleyen Ayşe Hanım'ın çevresi de kendi gibi yozlaşmış kişilerden oluşur.

Hacimli bir eser olmayan *Kürkçü Dükkânı* romanında olay örgüsü, kahraman merkezlidir ve oldukça basit kurgulanmıştır. Olaylara yön veren Ayşe Hanım ve Süreyya dışındaki kahramanlar, Süreyya'nın babası, genç kızın hayatına giren üç erkek ve Ayşe Hanım'ı yönlendiren sevgilisi Doktor Cevdet'ten oluşur.

Süreyya'nın babası Ferit Bey, eşinin şiddet ve gazabından korkan, pısrık, ezilmiş, kumar düşkünü biridir. Ferit Bey, silik bir tiptir, ailede sözü geçmez, kararları

⁸¹ *Kürkçü Dükkânı*, Akşam Matbaası, İstanbul 1931, 51 sayfa.

dikkate alınmaz. Ayşe Hanım'ın istek ve taleplerine uyan Ferit Bey'i, alkol ve kumarın dışında pek bir şey ilgilendirmez.

Süreyya'nın hayatına giren üç erkekten ilki Cemal Münir, fakir, dürüst, sanatçı ruhlu biridir. Süreyya ile nişanlandıktan altı ay sonra Ayşe Hanım'ın onu hor görmesinden dolayı nişan yüzüğü iade edilip, ilişkisi bitirilir. Süreyya, diğer erkeklerle ilişkisini anlattığı hatıralarında Cemal Münir'in kişilik özelliklerini bu erkeklerle karşılaştırarak zıtlıklar içinde verir. Diğer eşleri ile Cemal Münir'i karşılaştırdığı noktalar, sanatçı ruhlu adamın mükemmel özelliklerini de ortaya koyar. Roman boyunca Süreyya ve çevresinin Cemal Münir ile ilgili düşünceleri onun kişiliğini daha belirgin hale getirir. Bunlardan özellikle Ferit Bey'in, Cemal Münir ile ilgili düşünceleri Süreyya ile bozulan nişanlarının sebebini de en iyi açıklayan unsurdur.

“Cemal Münir'in bir kusuru vardı: Parasızlık... Yoksa, cidden zeki, malumatlı, uyanık gençti... Onu, maiyetime almak, şimdilik bir nahiye müdürü yapmak istedimdi... Kabul etseydi, bunlar olmazdı. Etmedi! Züğürtlükle gururun bu kadar birleştiğini onda gördüm... Gafil çocuk: İstikbal benim. Diyip gidiyor. Bilmiyor ki, İstikbal ayağa kapanmasını bilenlerindir!...” (s. 22)

Süreyya'nın ilk eşi Adnan Bey ise, mirasyedi, kumarbaz, ahlâkî olarak yozlaşmış, sarhoş bir tiptir. Süreyya, hatıralarında onu, Cemal Münir ile karşılaştırarak tanıtır.

“Cemalin yanında ben, denize düşen bir damla gibi kalıyordum. Adnan ise benim yanımda ummana düşen bir katre gibi yok oluyor... Cemal, bir güneşti... Adnan, bir ateş böceği değil... Cemal ile göz göze geldiğim zaman paratonere kapılmış bir yıldırım gibi onun kolları arasına düşer, bir külçe olurdum... Adnan ise benimle göz göze gelince kuru bir yaprak gibi titriyor...” (s. 10) Kumara düşkünlüğü ile öne çıkan Adnan Bey, aslında zengin değildir.

Süreyya'nın ikinci eşi amcasının oğlu, nahiye müdürü Ekrem Bey'dir. *“Konuşu ürkek, bakışı çekingen”* olan Ekrem'e, Serçe ovasındaki köy hayatı ona *“ahmak bir iffet içinde geçen”* yaşam vermiştir. Süreyya onu da tanıtırken yine diğer eşlerinin özelliklerini karşılaştırarak ortaya koyar.

“Ekrem, hoşuma gitmiyor değildi... O, ne Cemal Münir gibi hassas bir zekâ idi, ne de Adnan gibi bir hilekâr... Bir eski zaman gelini kadar utangaç, saf, silik bir çocuktuktu...”

Cemal Münir, çok hoştu... Sesi hoş, bakışı hoş, sohbeti hoş, her hali hoş..

Adnan, çok iğrençti... Lakırdısı iğrenç, ruhu iğrenç, gözlerinin manası iğrenç...

Ekrem ise, çok güzeldi. Küçücük, ateş gibi ıslak dudakları vardı. Teni düzgün, beyaz, dalga dalga pembeydi... alnına dökülen altın lüleler, o genç başa sevimli bir bebek manzarası veriyordu.” (s. 27)

Bu kahramanlar dışında ismi geçen, fakat romanda fon karakter olarak kalan Ayşe Hanım’ın davetlerine katılan harp zenginleri, İstanbul’un sosyete ve sonradan görmüş zenginleri, Serçe Ovası’nın halkı, Ekrem Bey’in ailesi ve Süheyla’nın çocukluk arkadaşı Melûl gibi kahramanlar vardır.

Yazar-anlatıcının bakış açısından sunulan romanın bir kısmı Süreyya’nın hatıralarından oluşur. Romanın mekânları da Süreyya merkezlidir. Süreyya’nın kaldığı Şişli’deki ev ilk mekândır. İstanbul sosyetesinin uğrak yeri olan bu ev, ahlâkî yozlaşmanın, çarpık ilişkilerin yaşandığı bir mekân olarak dikkat çeker. Süreyya’nın Ekrem ile evlendikten sonra gittiği Serçe Ovası ise bir diğer mekândır. Süreyya’nın yalnızlık çektiği bu köy olumsuz özellikleri ile ön plâna çıkar. Süreyya’nın mutsuzluğu bu köyü/ovayı daha da olumsuz yapmıştır.

Roman Süreyya’nın Celâl Münir ile nişanlanmasından altı ay sonra başlar. Eserin başında Süreyya’nın Celâl Münir’e ayrıldığını bildirmek için gönderdiği “*nişan halkasında*” belirtilen tarihe göre zaman 11 Eylül 1927’den altı ay sonradır. Fakat romanın Süreyya’nın hatıralarından oluşan kısmında tarih 5 Mayıs 1918 olarak belirtilir. Bu da yazarın, romanın kurgusuna çok da dikkat etmediğini gösterir. Romanda anlatılan olaylar ise yaklaşık iki yıllık bir zaman dilimini kapsar.

1.4. 1932’DE YAYIMLANAN ROMANLARIN ÖZELLİKLERİ

1932 yılı roman sayısı ve çeşitliliği bakımından zengin bir yıl olur. Roman sayısında artışın yanında değişik konularda romanlar kaleme alınır. Bu yıl içinde popüler aşk romanları, fantastik içerikli romanlar, sosyal içerikli romanlar yayımlanmış, bu romanlar da yine kendi içlerinde farklı temalarla çeşitlenmiştir. Reşat Enis’in *Kanun Namına*, Ethem İzzet’in *Göz Yaşları*, Burhan Cahit Morkaya’nın *Bir Çatı Altında*, Yaşar Nabi’nin *Âdem ve Havva*, Yusuf Ziya Teber’in *Şeker Osman*. Mahmut Yesârî’nin *Bahçemde Bir Gül Açtı*, romanları, popüler çizgiyi sürdüren aşk romanlarıdır. İskender Fahrettin’in *Hint Yıldızı Yogada* isimli romanında aşk teması etrafında fantastik olaylar

merak uyandıracak şekilde anlatılır. Millî Mücadele romanı olarak değerlendirebilecek *Gökmen*, Güney Halim 'in millî duygularla kaleme aldığı eseridir. Suat Salih Arsal'ın, *Dağ Adamı* romanı ise Milli Mücadele'nin bireylerin yaşantısında bıraktığı etkiyi anlatmasının yanı sıra, savaşın toplumların fakirleşmesinin sonucu yaşadıkları yıkıntıları da ele alır. Kurtuluş Savaşı'nın insanlar üzerinde bıraktığı etkiyi, bir adamın içine düştüğü toplumda yabancılaşmayla anlatan Yakup Kadri'nin *Yaban* romanı bu yıl yayınlanır. Ayrıca roman aydın-köylü çatışmasını etraflıca işler. Anadolu insanı ve yaşantısı ile ilgili oldukça olumsuz düşüncelere yer vermesi açısından roman büyük ses getirir. Bunun yanı sıra birçok eleştiriye maruz kalır. Bu yıl yayımlanan ve konusu köyde geçen Burhan Cahit'in *Köy Hekimi* isimli romanı, köy yaşayışını anlatan basit kurgulu aşk romanıdır. Mahmut Yesârî de *Kalbimin Suçu* ve *Su Sinekleri*'nde aşk, evlilik, Batılılaşma'nın getirdiği yozlaşma gibi temalar üzerinde durur. Reşat Nuri *Kızılçık Dalları* da hizmetçi ve kimsesiz bir kızın, zengin bir konakta yaşadığı çilelerle dolu hayatını hüznü bir şekilde dile getirir. Kemal Ahmet *Sokakta Harp Var*'da Birinci Dünya Savaşı sonrası İstanbul'un fakirleşen iktisadi hayatını çeşitli tablolar halinde anlatır. İskender Fahrettin Sertelli, konusu ve kahramanlarının hepsi Avrupa'da geçen *Sakin Beni Okuma* ve *Üç Çiçek Bir Böcek*'te, aile içinde yaşanan yasak aşkların bireylerde meydana getirdiği ahlâkî yozlaşmaya değinir. İskender Fahrettin *Lavrens İstanbul*'da ise, Orta Doğu'da başlayıp İstanbul'a kadar uzanan dünyaca ünlü casus Lavrens'in macera dolu hayatının bir kısmını ele alır. Bu yıl yayımlanan ilginç romanlardan biri de Falih Rıfkı Atay'ın *Roman*'ıdır. Roman yazmaya çalışan bir yazarın roman konusu bulmak için çevresi ile diyalogu romanın olay örgüsünü oluşturur, bunun yanı sıra arka plânda İstanbul'un o gününe ait toplumsal ve siyasal olaylarına da değinilir. Dönemin popüler romancılarından biri de Şemsettin Cem'dir. Yazar, *Yalnız Bir Bahar*'da evlilik, aile ve ailenin birey üzerindeki baskısı gibi konuları ele alır. Son olarak, Necati Memduh *Dilek* romanında Osmanlı başta olmak üzere Orta Asya Türkleri'nin Milli Mücadele'de yaşadıkları sıkıntıları vermenin yanı sıra, Türkler'in düşman güçlerine karşı tek bir çatı altında toplanmalarının gerekliliğini vurgulamaya çalışır.

Mahmut Yesârî'nin, Batılı yaşamın etkisinde İstanbul'da yaşanan ahlâkî çöküntüyü anlattığı romanı *Su Sinekleri*⁸², bir grup genç kızın aşk hikâyeleri etrafında,

⁸² *Su Sinekleri*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1932, 337 sayfa.

realist bir yaklaşımla, yozlaşmanın değiştirdiği İstanbul'u tablolar hâlinde dile getirir.⁸³ Romanın geniş bir şahıs kadrosuna sahip olması bu kahramanlardan hareketle yazarın dönemin sosyal yapısını başarılı bir şekilde yansıtmayı sağlamıştır. Romanın aslî kahramanları, karakterlerinin belli başlı özellikleriyle ortaya konulan Sabbek, Ayfer, Dürdane, Nuran ve Fatma'dır. Romanın başında tanıtılan Nuran ve Sabbek, okuldan arkadaşlıklar ve Batı'ya özenen genç kızlardır. Fakat iki genç kız arasında maddî imkânsızlıkların doğurduğu farklı yaşam biçimi ve beklentileri vardır.

Yaşları on beş ve on sekiz arasında değişen beş arkadaş Nuran, Sabbek, Dürdane, Fatma ve Ayfer, sinemada gördükleri yabancı artistleri beğenerek hayatlarının en büyük kararlarını alırken, bu kişiler onlara yaşayacakları acı hatıraların da yolunu açar. Yazar, birçok yönden birbirine benzeyen bu kızları bir arada tanıtır.

“Nuran, Fatma, Ayfer, Dürdane, Sabbek, onbeşle onsekiz arasında kızlardı. Nuran boyu uzuna yakın, açık buğday tenli, koyu siyah saçlı; Fatma da onun biraz kısacası ve zayıfı idi. Ayfer, çilli yüzü ile hemen tokat yemiş bir çocuğa benziyordu. En narin ve en uzun boyluları olan Dürdanenin çehresine, yalnız parlak lacivert gözleri renk ve ışık veriyordu. Etliliğine, topluluğuna rağmen kemikleri ufak olduğu için aralarında en küçük görüneni Sabbek'ti.

Ayrı mekteplere gittikleri, nispeten ayrı semtlerde oturdukları halde, sinema hastalığı onları, birbirine dert ortağı yapmıştı.” (s. 78)

Genç kızlar, medeni olmayı ve Batılı yaşama şeklini çağdaşları diğer birçok genç gibi yanlış anlayan, görünüşte, kıyafette, konuşmada basit Batı taklitçiliği yapan cahil tiplerdir. Yazar tek tek tanıttığı bu kızların aileleri ve ailelerinin yaşayış tarzları hakkında bilgi vererek, romanın ilerleyen kısımlarında yaşanacak hazin olayların sebeplerini önceden bildirmiş olur.

Otuz üç bölümden oluşan roman, Sabbek isimli genç kızın hikâyesi olarak başlasa da romanın ilerleyen bölümlerinde Sabbek'in arkadaşlarını kişilik ve tip özellikleriyle yazarın tanıtmayı romanı bir genç kız topluluğunun romanı yapmıştır. Beş genç kıızı ortak bir paydada buluşturan sinema, sinemada gördükleri ve hepsinin ayrı ayrı âşık olduğu film artistleridir. Bir araya gelince biriktirdikleri kart postallara bakıp

⁸³ Mahmut Yesârî bazı konularını gerçek hayattan alır. Bu eserinden bahsederken *“Su Sinekleri’ndeki kızlar, şimdi yaşlı başlı bayanlar oldular, hele ikisinin canlarına kasdetme hadisesi gazetelere bile aksetmişti. Şahıslardan bahsetmekle mazurum, hem uzun sürer, hem zülfüyâra dokunur, der.”* Enver Naci Gökşen, “Roman Kahramanları”, *Resimli Herşey*, nr. 165, 15, Son Kanun 1943, s. 6.

hayallere dalan bu kızlardan en fakiri, arkadaşlarına verdiği fikirlerle ön plâna çıkan Sabbek'tir. Liseyi bitirdikten sonra çalışacak ve ailesine katkıda bulunacaktır. Ancak aile, Sabbek'in arkadaş çevresiyle oluşan Batılı yaşama arzusunu göz ardı etmişlerdir. Hızlı ve pahalı başlayan bu istek aileyi zor durumda bıraksa da Sabbek'in isteklerine hayır denilmez.

Sabbek'in en yakın arkadaşı Nuran ona göre biraz daha zengin ve yine Sabbek'e göre daha saf biridir. Ailesi hakkında fazla bilgi verilmeyen Nuran, belirgin bir kişilik özelliğiyle ön plâna çıkmaz. Sabbek'in gölgesinde kalan Nuran kararlarını verirken ona danışmadan hareket etmez. Diğer kızlara göre silik kalması Sabbek'in ön plâna çıkarılmak istenmesinden kaynaklanır. Romanda Nuran gibi Ayfer'in de üzerinde pek durulmamıştır.

Romanın kahramanlarından Fatma ve Dürdane hem kendileri hem de yozlaşmış aile bireyleriyle ön plâna çıkmışlardır. Fatma, hafif davranışlı ve geçkin yaşına rağmen genç kız edasıyla arkadaşlarının peşinden ayrılmayan annesi Nezahat Hanım gibi ahlâki kaygıları olmayan birisidir. Eşi hariç herkesin bildiği Nezahat Hanım'ın kaçamakları genellikle maddî çıkarlar içindir. Anne-kız birbirlerinin ahlâki olmayan davranışlarını bildikleri için karşılıklı olarak yaptıklarına göz yumarlar. Bütün kızlarla beraber katıldığı kamp gezisinde Nezahat Hanım, kırkı aşmış yaşına rağmen *“eline düşecek goncayla”* ilişki kuracak kadar ahlâki zaafı vardır.

Dürdane ise sonradan görme ailesi ve kendi zenginlik takıntısı ile romanda yanlış Batılılaşma'nın en güzel örneğini verir. Beş kızın içinde en zengin olan Dürdane, hepsinin katılacağı kamp gezisine özel bir hazırlık yapar. Başarılı ve zeki olduğu için lider durumdaki Sabbek'i geçmek, takdir edilmek için parasını kullanır ve tüm kamp masraflarını üzerine alır. Onu bu fikre ise babası yönlendirir. Erkeklerle beraber geçirilecek bu kamp dönemi için Dürdane'nin ailesi özellikle hiçbir tepkide bulunmaz.

“Hazımsızlık kurbanı şımarık” bir tip olan Dürdane'nin ailesi, onun fakir aile kızlarıyla arkadaşlık etmesine ses çıkarmazlar. Dürdane, zengin olduğu için çevresindeki herkesin bunu bilip ona göre davranmalarını ister. Her yerde ve her konuda önde olmayı isteyen Dürdane arkadaşlarına hava atmak için yalan söylemekten de çekinmez.

Romanın erkek kahramanları da genç kızlar gibi Batı meraklısı züppe tiplerdir. Medeni olmak adına her türlü ahlâksızlığı yapmaktan çekinmeyen, içki, kumar, gece

eğlencelerinin yanında uyuşturucu madde kullanan bu gençler, gelecek kaygısı duymazlar. Yazar, yozlaşma örneği olarak ele aldığı kızlar gibi erkekleri de aynı şekilde bir arada tanıtmıştır.

“Vamık Behçet, Ekrem Besim, Hüsrev Hakkı, Naim Naci, yüzlerini Allahın yarattığı şekli beğenmeyip, kabul etmeyip, sinema kapılarını süsleyen artist fotoğraflarına benzetmeye uğraşan ve kısmen de muvaffak olan, umumi harp senelerinde süpürge tohumu ekmeğiyle ilikleri kuruyan çocuklardı.

Turhan Tahir, Douglas’a benzemeğe uğraşıyordu. Vamık Behçet İvan Petraviç; Ekrem Besim, Roman Novarro; Naim Naci, Con Jilbert; Hüsrev Hakkı da Valantino idi. Fakat bu özeniş, benzeyiş, benzetiş kendi hallerinin doğurduğu bir vehimden başka bir şey değildi. Douglas, İvan Petraviç, Novarro, Con Jilbert, Valantino ile karşılaşacak olsalar, iki taraf da birbirini tanımakta hayli güçlük çekerd. Suretle nüshai asliyeler arasında öyle farklar vardır ki aslına mutabıktır! Damgası vurmak, değme ahli vukuf’un ehli hibrenin kari değildi.” (s. 176)

Gençlerin aşk maceraları üzerine kurgulanmış romanda erkek kahramanlardan sadece bir kişi olumlu çizilmiştir. Nuran’ın akrabası olan Haldun Nedret saf, iyi niyetli ve arkadaşları tarafından kullanılan biridir. Romanda Haldun Nedret de dâhil olmak üzere, erkek kahramanlar üzerinde pek durulmamıştır.

Romanın mekânı İstanbul’dur. Kamp için gittikleri İstanbul’un Bostancı civarları üzerinde pek durulmaz, sadece burada yaşayan insanların görgüsüz ve cahil oldukları kahramanlar tarafından ifade edilir. Romanda zaman olarak bakıldığında güncel tarihe götürecek belirli bir olay yoktur. Romanda anlatılan olaylar okulların tatil olduktan sonra kızların bir kampa gitmeleri ile başlar, iki ay sonra kahramanların nerde ve nasıl olduklarını gösteren bir bölüm ile sona erer. Bu bilgiler dikkate alındığında anlatma zamanının üç- dört ay gibi bir sürede geçtiği söylenebilir.

Romanın son bölümünde yazar, romana ismini veren “*su sinekleri*”nin özelliklerini anlatarak kızların hayatlarının baharında yaşadıkları acı olaylarla benzerlik kurmaya çalışmıştır.

“Başlarını, kuyruklarını birbirlerine bitiştirerek incik, uzun bir kurda benzeyen vücutlarını yarım ay gibi germiş, uzun, şeffaf, toz havai mavi kanatlarını açmış su sinekleri, derenin durgun suları üzerinde tatlı bir ahenkle baygın baygın dönüyorlar, uçmaktan çok, dudak dudağa dans eden sarhoş çiftler gibi salına salına havada daireler

çiziyorlardı. Kâh iri bir yaprağın üstüne çıkıp dinlenen, kâh suya atlayan, karaya sıçrayan kurbağaların vıgıltıları onları ürkütmüyor, sarhoşluklarından ayıltmıyordu.

Onlar, incecik, uzun, kurt vücutlu, şeffaf, toz mavi kanatlı su sinekleri o sabahki, güneşle beraber doğmuşlardı.

Evvelâ kanat alıştırdılar, sonra uçtular ve sulara varıncaya kadar uçtular.

Yeryüzünde her şey hayata yeni doğar, yeniden hazırlanırken, su sinekleri, tabiatın kendilerine verdiği bir günlük ömrü, bir tek bahar gününü uçmakla geçirdiler.

Karanlıklardan ışığa doğmuşlardı. Kendi hayallerinden başka renk, başka ışıık görmeden, gene karanlıklara döndüler.

Bir bahar sabahında doğan su sinekleri, o, bahar akşamında öldüler.

Ve ancak bir bahar güneşi gördüler... (s. 332-333)

Falih Rıfki Atay'ın, *Roman*⁸⁴ isimli eseri, rakamlarla ayrılmış on altı bölümden ve "Son Sözler" başlıklı yazdıklarına cevap oluşturabilecek şekilde kurgulanmış kısımdan oluşmaktadır. Üslup ve kurgusuyla eserin yayımlanmasından sonra birçok gazete ve dergide eserin roman olup olmadığı tartışılmıştır. Yazarın kendisi romanın olay örgüsü içinde bu sorulara cevap vermiştir. Ayrıca romanın üçüncü basımını yapan Varlık Yayınları da eserin ne olduğunu ifade etmeye çalışmıştır.

*"Roman bir roman mıdır? Yoksa toplum hayatımızdan bir röportaj mı, yahut inkılâplar karşısında irticanın ayak direnmesini tahlil eden bir deneme mi? Kitap 1932'de çıktığı zaman bu noktalar üzerinde duranlar, eserin hangi edebi nev'e girdiğini araştıranlar oldu. Bu suallere cevap vermeyi, bir kitabı belli bir tarza bağlayarak tasnif etmedikçe içleri rahat etmeyen edebiyat tarihçilerine bakalım, herhalde kimsenin şüphe etmeyi hatırına getirmedığı bir nokta varsa o da eserin büyük sanat kalitesidir."*⁸⁵

Roman, kurgusal açıdan bu yıllarda yazılan eserlerden farklılık gösterir. Eser, İstanbul yaşantısının bir döneme ait panoramasını çizerken, ön plânda bir roman nasıl yazılır, konusu nasıl belirlenebilir gibi dikkatlerle "roman deneme parçaları" sayılacak eseri oluşturur. Bu açıdan roman karmaşık olay örgüsü parçalarından ve oldukça kalabalık bir şahıs kadrosundan oluşur.

Romanın merkezinde yazarın kendisi vardır. Çeşitli gazete ve dergilerdeki yazılarından sonra bir de "roman" yazmaya karar verir. Eserin büyük bölümü yazarın

⁸⁴ *Roman*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1932 (Biz çalışmamızda şu baskıyı esas aldık: Varlık Yayınları, İstanbul 1964, 3.basım 160 sayfa).

⁸⁵ *Roman*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1964 s. 161 (-Arka Kapak-).

yazacağı roman parçalarından oluşur. Parçaların içeriğinde ise günlük yaşantıya ait dikkatler farklı kişiler aracılığıyla sunulmuştur. Romanın aslî kahramanı Falih Rıfkı, kırk yaşlarında bir roman yazmaya karar verir. Hatıralarını veya itiraflarını anlatmak istemediği eserinde roman konusu bulmakta zorlanır.

“Açıktır söylemek isterim: Ne doğduğum güne, ne geçirdiğim ömre ehemmiyet verenlerdenim. Ne öyle doğmak, ne böyle yaşamak isterdim. İstiraplarımı kitapçılara satmak için bile gözden geçirmek hevesinde değilim.

Evet, ne örnek almağa değerim; ne de gülünç olmaktan zevk alırım. Birçok kimseler, hayatlarını yazarken, size soyulmuş bir portakal ikram etmişlerdir. Kabuklarını hangi çöplüğe sakladıklarını kendilerinden başkası bilmez.” (s. 14) Yazar-anlatıcı merkezli romanda olay örgüsü kahraman merkezli şekillenir. Falih Rıfkı, romanda gerçek ve kurgusal kişilik olarak birbirine karışarak ilerler. Eserde, Falih Rıfkı’nın verdiği kendine ait bilgiler ve toplumsal olaylara ait dikkatlerin hepsi gerçek hayatı yansıtır. Örneğin Keriman Halis Ece’nin *“güzellik kraliçesi”* seçildikten sonra Türkiye’ye gelişi ve o günlere ait izlenimlerin hepsi gerçektir. Anlatıcının diğer toplumsal ve siyasi olaylar hakkında verdiği bilgiler de yine *“bütün 1932 İstanbul”*una aittir. Değiştirilmiş isim ve mekân haricinde olayların birçoğu gerçektir.

Falih Rıfkı, romanı için bir konu bulamayınca *“Milliyet”* gazetesine bir reklam verir. *“Keriman Hanıma yağdığı kadar bir sürü”* mektup gelir. Farklı olayları içeren ve farklı kişilerden gelen yedi mektup, romanın bir kısmını, Falih Rıfkı Atay’ın gazete ve dergilerdeki yazıları bir kısmı, yine Falih Rıfkı’nın günlük hayatında yaşadığı ve karşılaştığı olay ve kişiler de romanın geri kalan kısmını oluşturur. Falih Rıfkı’nın kendi günlük hayatında karşılaştığı olaylar hariç üç arkadaşına ait verdiği dikkatler de yine romanın bir bölümünü oluşturur. Yazar-anlatıcı, romanda Kemalist-modernleşme sürecini romanın diğer kahramanlarına söyleterek bir tartışma ortamı oluşturmuş, kendisi de bu tartışma ortamında Kemalizm’i ve bunun yanı sıra sanatı kişisel olarak sorgulamıştır.

Romanın karmaşık yapısında daha önce de belirtildiği gibi aslî kahraman olarak yazar-anlatıcı Falih Rıfkı çıkar. Romanın diğer kahramanları ise oldukça kalabalık bir sayıya sahiptir. Mektup yollayan roman meraklıları, Falih Rıfkı’nın gazeteden arkadaşları, kahramanın Bostancıdaki çevresi, davetlerde karşılaştığı kişiler, bir Bektaşî dergâhında kalanlar, Ahmet Haşim, Yakup Kadri, hayali bir kahraman olan

Karagöz ve daha fazlası romanın kahramanlarını oluşturur. Romanda gerçek hayattan kesitler halinde verilen bu kişilerden birçoğunun ismi ve fiziksel özellikleri belirtilmemiştir. Romanda özellikle ismi verilen ve yazarın *“İstanbul’da sık sık buluştuğum”* diye tanıttığı dört arkadaşından ayrıntılı bahsedilir.

Bunlardan ilki kırk beş yaşlarında Mehmet Ali Bey’dir. Sonradan görme bir zengin olan Mehmet Ali’nin gıdası *“başkası”*dır. Hodbin biri olan Mehmet Ali için değerli olan sadece kendisidir.

“İki hiciv cümlesi buldu mu, Mehmet Ali bir lodos durulur gibi diner. Onun işkencesi gülünç olmayan, lakaplanamayan adamdır.

Mehmet Ali’nin gıdası başkası’dır. Başkasının etini yer, kemiğini kemirir. Onda fassallık yalnız sanatlaşmış değildir; geçim yolu da odur.

Mehmet Ali’nin yalanına gülünür; doğrusuna inanılmaz. O, bütün bunları, varmak, erişmek için yapar.” (s. 56) Mehmet Ali’ye benzer yönüyle tanıtılan Raşit, otuz beş yaşlarında kıskanç, yavan, *“pek kötü göz”* biridir. Mehmet Ali’ye benzer ama ondan biraz farklıdır.

“Bir fark daha; Raşit’in üstüne karşı terbiyesi, köpek yaltaklığı kadar aşırıdır; aşağısına karşı terbiyesizliği, zulüm derecesine varır.” (s. 58) Çevresindeki insanların iyi bir mevkie gelmesi Raşit’i kışkandırır ve bu kıskançlık onun saldırgan bir tutum sergilemesine neden olur. Üçüncü kişi Avukat Şakir’dir. Menfaatleri doğrultusunda iş yapan Şakir, Türkiye’de *“vatanperverce kazanç palavrasını icat eden”*dir.

“Kazanç, her yerde kupkuru, dümdüz, apaçık menfaattir. Avukat Şakir’de öyle değildir. Yeni bir apartman aldığı zaman, İzmir’i geri almış zannedersiniz. Mademki Türk, üstüne yeni bir mal geçirmiştir; tapusunu, etek gibi öpüp Amme cüzü gibi başınıza koymalısınız. Cihangir sırtının bir caddesi onun iratlarının isimleri ile donanmıştır. İstiklal apartmanı, Dumlupınar apartmanı, 31 Ağustos apartmanı, 9 Eylül apartmanı!

Teneke ile kaplanmış gibi, Yahudi ile kaplanmıştır. Fakat yürürken Borsa’dan mı geliyor, cepheden mi fark edemezsiniz. Menfaatine dokunan adam, ipe gitmek için lazım gelen hükümleri giyer: Bolşevik, milli sermaye düşmanı, vs. parayı hak kazanır gibi, bağıra bağıra, alkışlar arasında kazanır; marş çaldırarak harcar.” (s. 60) Son olarak tanıttığı Muallim Kadri ise bu kişiler içinde en saf, temiz ve idealist olanıdır.

“Mehmet Ali’nin nüktelerini gözü yaşararak, Raşit’in hıncını gözü dolarak, avukat Şakir’in Borsa oyunlarını ağlayarak ve bütün bunları bu vatan niçin

kiymetlendirmez, bu millet niçin şuurlu şuurlu anlamaz, hep buna hicranlanarak dinler ve sever. Aç kalır, haksızlığa uğrar, fakat şikâyet etmez.” (s. 61) Romanın bir kısmı bu kişilerin yaşantıları etrafında yazar-anlatıcı ile şekillenirken, bir kısmı da yazar-anlatıcının oluşturmak istediği romanına ait parçalarla ilgilidir. Yazarın çevresinin öngördüğü fikirler ve okuyucularından gelen mektuplarla oluşturduğu parçalar bireysel çatışmalarla ilgilidir. Arkadaşı olan bu dört kişi ile ilgili olan kısımlar ise daha çok toplumsal yozlaşmayı ve bozulmaları içerir.

Romanın tarihi zamanı “*Cumhuriyet’in ilanından*” dokuz yıl sonradır. Yani romanın basıldığı yılı da içeren 1932 yılıdır. Roman, dört-beş aylık bir zaman dilimini kapsar. Yakın geçmişe ait dikkatler ise geriye dönüş tekniğiyle verilir.

Reşat Nuri Güntekin’in sahipsiz, fakir bir kızın hayatını anlattığı *Kızılılık Dalları*⁸⁶ roman rakamlarıyla ayrılmış otuz altı bölümden oluşur. Romanın aslî kahramanı Gülsüm’ün hayatı etrafında şekillenen olaylar bir konak içerisinde yaşanılanlarla sınırlı kalmıştır. Birol Emil, *Kızılılık Dalları*’nı “*sınıf tezaadı ve bundan doğan çatışmalar*” şeklinde sosyal tabakalaşmanın problem olarak işlendiği bir roman olduğunu ifade eder. Fakat bu problem bir sınıf mücadelesi olarak değil “*şahıs tipleri planında ele alınmış, yalnız insan etrafında toplanmıştır.*”⁸⁷

Romanın aslî kahramanı Gülsüm, Anadolu’nun yoksul, kurak Dere köyünde yaşayan fakir bir kızdır. Önce babası sonra da annesinin ölümüyle ortada kalan Gülsüm’e amcası sahip çıkar. Gülsüm’ü ve kardeşi İsmail’i alıp İstanbul’a getirir. Romanın ilk bölümünde karşımıza çıkan Gülsüm’ün ahretlik olarak verildiği konağın sahibi Nadide Hanım ve ailesidir. Gülsüm’ün kişilik özellikleri bu aileyle yaşamaya başladıktan sonra Nadide Hanım ve çocuklarının ifadeleriyle, bakış açılarıyla tanıtılır.

Çevresi tarafından umursamaz, sakar, çirkin biraz da alık olarak yansıtılan Gülsüm için konaktaki hayat oldukça zordur. Konağın sahibi Nadide Hanım’dan en küçük çocuğuna, aşçısından uşağına kadar herkesin her türlü işi için koşturduğu Gülsüm, yapısı ve yaşı itibarıyla kendisine yapılan haksızlıklara ses çıkarmaz.

Konakta yaşayan kişiler oldukça fazla sayıda olmasına rağmen derinlemesine işlenen şahıslar Nadide Hanım ve Tahir Ağa’dır. Eserde, Gülsüm, Nadide Hanım ve

⁸⁶ *Kızılılık Dalları*, İnkılap Kitapevi, İstanbul 1932 (Biz çalışmamızda şu baskıyı esas aldık: İnkılap Kitapevi Yayınları, İstanbul 1993, 216 sayfa).

⁸⁷ Emil, s. 455.

Tahir Ağa ön plâna çıksa da, romanda ismi geçen ya da vaka içinde Gülsüm ile ilişki içerisinde olan diğer kahramanların da özelliklerine değinilmiştir.

Konağın sahibi, Gülsüm’ü evlatlık alan Nadide Hanım, genç yaşta yatalak olmuş, eşinin savurganlığıyla gelirleri yarı yarıya düşünce yataktan çıkıp evin idaresini iki yıl içinde düzene koymuş orta yaşlı, diktatör biridir. Parasını aldığı ayın ilk günleri “sevimli ve vergili bir hanımefendi” olan, “ağzından bal, mâsum yeşil gözlerinden muhabbet” akan Nadide Hanım, ay sonuna doğru ise hırçın ve saldırgan olur. Bu özelliği şöyle anlatılır.

“Hanımın en tatlı zamanları ayın ilk haftaları idi... O müddet esnasında istersen kadıncağızdan canını iste. Fakat ayın on beşini geçirdin mi, yandın demektir. O zaman büyük hanımda, tekmede kabarmaya bırakılan ekmek hamuru gibi, için için bir mayalanma başlar, evvela haline bir durgunluk çöker, söylenilen sözleri dinlemeyerek derin derin düşünürdü. Daha sonra şakaklarında, ellerinde mor damarlar peyda olur, güzel yeşil gözleri, ürkmüş hayvan gözleri gibi deli deli parıldar, burnu, ağzı takallüs ederdi. O vakit, en ehemmiyetsiz bir söz ve hareket onu çileden çıkarmaya kâfi gelirdi.” (s. 25)

Gülsüm’ün konağa gelmesi ve yerleşmesi Nadide Hanım’ın yine bu iyi günlerine tesadüf eder. İlk başlarda oldukça iyi geçinen ikili, zamanla Gülsüm’ün hoyrat davranışlarıyla bozulur. Daha önce yanına aldığı ahretlik kızlar gibi Gülsüm’ün de kaçacağını düşünen Nadide Hanım, küçük kıza yüz vermez. Nadide Hanım ve evin diğer sakinleri kızlar, damatlar ve hizmetliler de Gülsüm’e işlerini yaptırdıkları sürece iyi davranırlar.

Yazar-anlatıcı dikkatiyle sunulan romanda iyi ya da kötü kahraman yoktur. Konakta yaşayanlar, eve gelen bütün hizmetlilere kötü davranırlar; evde yaşayan uşaklar, hizmetçiler ise maddî olarak konağı kullanırlar ama yazar bunların hiç birini kötü karakter olarak çizmez. Hepsi bulundukları konuma ve statüye göre hak ettikleri şekilde yaşadıklarını düşünürler.

Romanda mekân İstanbul ve son bölümde Ankara’dır. Olayların geçtiği mekân iç mekân olan konakla sınırlı kalmıştır. Romanda olayların geçtiği zaman “Abdülhamit zamanından” birkaç sene sonra başlar. Romanın başında Gülsüm konağa geldiğinde dokuz yaşındadır. Konaktan kaçıp kantocu olarak işe başladığında yaklaşık yirmi beş

yaşlarında olduğu görülür. Romanda geri dönüşlerle anlatılan olayların dışında da vaka zamanı on altı yıllık bir süreyi kapsar.

Türk Edebiyatı'nda ilk gerçekçi köy⁸⁸ romanlarından *Yaban*⁸⁹, yazıldığı dönem ve sonrasında çok ses getiren bir eserdir. *Yaban*, yazarın ikinci baskının önsüzünde belirttiği "*Yaban, çölde bir feryattır*" tanımına uygun olarak, yalnız ve tecrit edilmiş bir insanın hayatta kalma çabasını anlatır. Eser, romanın aslî kahramanı Ahmet Celâl'in hatıralarından oluşur.

İstanbul'lu seçkin bir ailenin oğlu olan Ahmet Celâl, otuz iki yaşında iken, Çanakkale Cephesi'nde yaralanır ve tek koluyla askerlik mesleğini sürdüremeyince, emir eri Mehmet Ali'nin Porsuk Çayı kenarındaki köyüne yerleşir. Sevdiği bir meslekten ve insanların ona olumsuz bakışından kaçan Ahmet Celâl, gururuna yenik düşer ve iç dünyasını, yazdığı hatıralarında "*tiyatro sahnesinde ya başrolü oynarım ya da hiç oynamam*" şeklinde ifade eder. Mehmet Ali'nin köyünde Ahmet Celâl, köy halkı tarafından asla anlaşılmaz, yalnız bırakılır. Ahmet Celâl, köye geldikten sonra yaşadığı hüsrana ve yalnızlık romanın sonuna kadar devam eder. Düş kırıklığı, yaşadığı bu durum onu hatıralarını yazmaya yönlendirir. Bu hatıraları niye kaleme aldığını eserde kendisi ifade eder.

"Ben bu yazıları, kendi kendimle konuşmak için, yalnız bunun için yazıyorum. Eğer günün birinde memleket kurtulur da tekrar kendi muhitime dönersem, ilk yapacağım is bunları yakmak olacaktır. Yakmazsam bu defter başkalarının eline geçebilir. O vakit, benim bu köydeki uzun gurbetimin hiç bir kıymeti kalmayacaktır. Bu uzun gurbet, alelade bir edebiyat mevzuu olacaktır. Edebiyatı, sanatı başkaları yaparken hoş bulurum. Ama kendim bundan nefret ederim. Edebiyat ve sanat

⁸⁸ "1932'de yayımlandığında, Nâbizâde Nâzım'ın "*Karabibik*"i (1890) ile Ebubekir Hazım Tepeyran'ın "*Küçük Paşa*"sından (1910) sonra köyü ve köylüyü konu alan, dönemin gerçekçilik anlayışına uygun üçüncü romandır. Ama ilk ikisinden farklı olarak konuyu tarihsel ve toplumsal bir sorun biçiminde gündeme getirir. Başından beri Kurtuluş Savaşı'nı destekleyen, saygınlığını koruyan, romancılığını kanıtlamış bir yazarın ürünü olduğu için övgüyle karşılanır. Getirdiği eleştirideki doğruluk vurgulanır. Ama çok geçmeden Türk köylüsünü yanlış tanıttığı, gerçekleri çarpıttığı öne sürülecektir. Bu yargı aradan on yıl geçtikten sonra geçersizleşir. *Yaban*, 1942'de açılan CHP Roman Mükâfatı'nda, yayımlandıktan on yıl sonra Sinekli Bakkal'ın ardından ikinci gelir. *Yaban*'ın, Yakup Kadri'nin romancılığında köye, köylüye yönelik tek eseri olduğu söylenir. Konusu açısından düşünüldüğünde belki doğrudur bu yargı. Ama "*Yaban*"ı sanatçının romanlarının oluşturduğu bütünden ayrı düşünmek zordur." Atilla Özkırımlı, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, cilt 4, Cem Yayınevi, İstanbul 1990, s.13.

⁸⁹ *Yaban*, A. Halit Kitapevi, İstanbul 315 sayfa (Biz çalışmamızda şu baskıyı esas aldık: Remzi Kitapevi 2. Basım, İstanbul 1942, 182 sayfa).

dünyasında yalnız dâhiler söz konusudur. Ondan ötesi, bir alay zavallı taklitçi, bir alay zavallı maskaradır.” (s. 144)

Yazarın, eserde yeni neslin temsilcisi olarak göstermek istediği Ahmet Celâl, milli görüşü tam anlamıyla benimseyen bir kişi olamamıştır. İnci Enginün, onun bu durumunu şöyle açıklar:

“Bu insan, Hakkı Celis olabilirdi. Ama o, Çanakkale’de şehit oldu. Yakup Kadri’nin eserlerinde bile bir türlü gelişemedi. Bu insan Ahmet Celâl (Yaban) olabilirdi. Ama o, I. Dünya Savaşı’nda bir kolunu kaybetti, sığındığı köyde ülkesinin insanına ve şartlarına yabancılığını hissetti. Ankara romanındaki Hakkı Bey ile Murat Bey, memleketi düşman istilasından kurtardıktan sonra kendi geçmişlerine ve yasama biçimlerine yabancılaştılar. Bu romanın sınırları içinde Neşet Sabit, olması gerekeni gördü ama hayata hâkim olabilecek gücü bulamadı, kendi düşüncelerine kendisini inandırmakta güçlük çekti.”⁹⁰ Yakup Kadri’nin Ahmet Celâl’in kişiliğini dikkate alarak değerlendiren Orhan Okay da eserin realist değil idealist olduğunu ifade eder.

“...Yaban’ın Anadolu köy realitesini aksettiren realist bir roman değil, bilakis idealist bir roman olduğuna hükmetmek gerekir. Romanın en acı tarafı, bence, köylüden gördüğü bütün ezaya, cefaya, adeta zulme rağmen Ahmet Celâl’in, romanın sonlarına doğru ‘ben sizleri affettim’ demesidir. Bu sözün, bir merhamet ifadesi olmadığı anılmak için romanın bütünü önümüzdedir. Bu tavır, o insanlara istiğna ile küçümseme ile bakan, insanın, şimdi Yakup Kadri’nin de çok sevdiği Nietzsche’nin ifadesiyle söyleyelim. Üstün İnsan’ın uzaklaşan kalabalıklara karşı büyüklüğünün lütfudur.”⁹¹

Romanın ikinci önemli kahramanı, Ahmet Celâl’in köye gelmesine neden olan emir eri Mehmet Ali, yaşadığı köyün sınırlı imkânları ile büyümüş saf, iyi niyetli biridir. Savaşı, köyün kısıtlı imkânlarında geçim derdi, toprak savaşı olarak gören Mehmet Ali ve onun gibi gençler, köylerini düşman kuvvetleri işgal edene kadar bilinçsiz bir şekilde Padişah ve yönetimini desteklerler.

Romanın öne çıkan kadın kahramanı Emine, küçük yaşta ailesini kaybettikten sonra halasının yanında büyüyen utangaç, çekingen bir köylü kızıdır. Ahmet Celâl ile aralarında duygusal yakınlık olmasına rağmen çevresinin baskısıyla Ahmet Celâl’in “Sümüklü İsmail” dediği kişiyle evlenir.

⁹⁰ İnci Enginün, *Ankara Romanında Batılılaşma Meselesi*, Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları, Dergâh Yayınları, İstanbul 1983, s. 209.

⁹¹ Orhan Okay, *Edebiyat ve Edebî Eser Üzerine*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2011 s. 240.

Romanın diğer kahramanları Mehmet Ali ve Ahmet Celâl'in kaldığı köyün halkıdır. Köy ve köyün halkı geri kalmışlığı, yobazlığı, sefaleti simgeler. Özellikle Milli Mücadele karşısındaki tutum ve davranışları ile bu insanlar olan ve olması gerekenin çatışmasını ortaya koyarlar. Hem Millî Mücadele'ye kayıtsız kalmaları hem de bir savaş gazisini dışlamaları onları toplum olarak yazarın bakış açısında “yobaz” yapar.

Romanda ismi geçen köy halkından ön plâna Salih Ağa, Zeynep Kadın, Şeyh Yusuf, İsmail, Süleyman çıkar. Tipik Anadolu köylüsünü temsil eden bu kişiler Ahmet Celâl'in bakış açısında geri kalmış ve olumsuz tiplerdir.

Salih Ağa, köyün zenginlerindendir. Ahmet Celâl'in hatıralarından oluşan romanda kahramanlar, yine onun bakış açısından tanıtılır. Salih Ağa çok zengin olmasına rağmen, bir dilenci gibi giyinir. Zengin ve nüfuzlu olmasından dolayı halka zulüm eden Ağa, köylünün korktuğu ve saygı duyduğu biridir. Ahmet Celâl'in özellikle ayaklarına dikkat çektiği Salih Ağa, tipi ve kıyafetiyle bir bütün olarak tanıtılır.

“Salih Ağa, köyün en zengin adamlarından biridir. Lakin kılık kıyafet itibarıyla, dilenciden hiç farkı yoktur. Kışın en soğuk günlerinde bile, onun, çorap giydiğini hatırlamıyorum. Ökçesi basık bir yemeninin içinde, kara ve çatlak topuklu ayakları, ellerinden ziyade ortadadır. Denilebilir ki rüşeymi ve tahtelarz şahsiyetinin bütün ifadesi bu ayaklarda toplanmıştır. Rahat mıdır? Sinirli midir? Bir arazi meselesinde, köylülerden birine, bir oyun oynamak üzere midir? Bir işte kazanmış mıdır? Kayıbı var mıdır? Sizin hakkınızda ne düşünüyor? Bunları anlamak için hemen ayaklarına bakınız.

Eğer ayaklardan birinin bas parmağı ovulmakta ise, Salih Ağa'nın canı bir şeye mutlaka sıkılmış demektir. Eğer ayaklardan biri ayakkabısını parmaklarının ucunda hafif hafif oynatmakta ise biliniz ki keyfi yerindedir. Çıplak tabanlarını sizin yüzünüze doğru uzatıyor ve hareketsiz duruyorsa, emin olunuz ki yeni gasp ettiği bir lokmanın hazım devresini geçirmektedir. Ama sizin hakkınızda bir fesat kurmakla meşgulse bu ayaklar iki büklüm onun altında saklıdır. Sinsi sinsi bir ava doğru yaklaşan tilkinin adım atışlarını hiç görmedinizse Salih Ağa'nın yürüyüşüne bakınız.” (s. 12)

Kendi çıkarları doğrultusunda köylüyü yönlendiren Salih Ağa, işgal altında kalan köy halkını ve vatanını kurtarmak için çaba sarf etmek yerine Yunan askerlerine yardım edecek kadar bencildir. Romanda Ahmet Celâl ile zıt düşünceleri sonucu sürekli onunla çatışma yaşar.

Mehmet Ali ve İsmail'in annesi Zeynep Kadın, tipik Anadolu kadını temsil eder. Tarlasında, pazarında çalışan Zeynep Kadın, on iki yıldır dul olmasına rağmen evinin reisliğini üstlenmiş güçlü bir kadındır. Sert bir mizacı ve fevri davranışları ile çevresinde korkuyla karışık saygı uyandıran Zeynep Kadın'ı Ahmet Celâl, toprak ile bütünleştirip tanıtır.

“Eli, ayağı, bir ağacın henüz topraktan sökülmüş kökleri gibidir ve bilirim ki, vücudu bir meşe kütüğü gibi sağlamdır.” (s. 39)

“Bostan korkuluklarının en biçimsizine benziyor.” (s. 18) şeklinde Ahmet Celâl'in tanıttığı İsmail, Mehmet Ali'nin küçük kardeşidir. Ahmet Celâl'in acıyarak ve merhamet ederek yaklaştığı İsmail, Emine'ye yakınlaşınca Ahmet Celâl'in bakış açısı ve onunla ilgili düşünceleri de değişir.

“Kabuk yarıldı, içinden hiçbirimizin tanımadığı yeni bir mahlûk çıktı. Bu mahlûk, bir salyangoz gibi esrarlı, cıvık ve siniktir. Bir taraftan dokunulduğu vakit sertleşir, antenlerini uzatır ve elinizin üstüne sümüğünü bırakır.” (s. 110) Emine'ye duygusal yakınlığı olan Ahmet Celâl, İsmail'in de onu sevdiğini ve evleneceğini duyduğunda, merhamet ve acıma duygusu nefrete dönüşür. Ahmet Celâl'in geçirdiği bu duygu değişimlerinde kahramanlara olan bakış açısı ve onların kişilik özellikleri de değişir.

“Hay Allahım, Emine'yi İsmail'den kıskanıyorum. Ben, Celâl Paşa'nın oğlu Ahmet, neferim Mehmet Ali'nin kardaşı bücür İsmail'i kıskanıyorum. Boğazını sıkıp öldüresiye kıskanıyorum.” (s. 116)

Ahmet Celâl'in köyde anlaştığı ender insanlardan Bekir Çavuş, yirmi üç yıllık askerlik döneminden sonra köyüne yerleşmiş orta yaşlı biridir. Çok gezip gördüğü için diğer köylü akranlarına göre ufku biraz daha geniştir. Bekir Çavuş'un bakış açısındaki bu geniş sınır, onun Ahmet Celâl'i daha iyi anlamasını sağlar.

Bu dönem romanlarında sıkça rastladığımız dini bir hüviyet altında cahil köylüleri kandıran *“şeyh tipini”* bu romanda Şeyh Yusuf temsil eder. Köylülerin uzun ve meraklı bir bekleyişin ardından köye gelen Şeyh Yusuf, hurafelerle, dini sapkınlıklarla halkın malına el koyar. Fakat köylü onu mübarek bir insan olarak tanır. Her yıl bir dönem geldiği köyde okur, üfler, nasihatler verir ve bunların karşılığı olarak *“eşeginin beli büküle büküle”* köyden ayrılır. Dini inançları ve insanların saf niyetlerini

kullanan Şeyh Yusuf tam bir din taciridir. Salih Ağa, romanda ekonomik olarak halkı sömürür, Şeyh Yusuf da aynı şekilde dini kullanarak insanları sömürür.

Şeyh Yusuf'un Milli Mücadele karşısındaki tutumu diğer köylüler gibi olumsuzdur. Milli Mücadele'yi boş bir heves ve padişaha yapılmış bir ayaklanma olarak gören Şeyh ve köylüyü Ahmet Celâl, bir İngiliz subayından farksız görmez. Ahmet Celâl'e göre Şeyh ve onun gibi düşünenler vatan hainidir.

“Benim için, bu bunak Türk şeyhinin, İstanbul'daki İngiliz subayından farkı nedir? Her ikisinin ruhu ile benim ruhum arasındaki uçurum, aynı derecede derin ve karanlıktır. Bu da onun gibi, beni kamçı ile dövecek ya da, etimi bir zindanda çürütmekten zevk duyacak.

Şu anda, burada bulanacağıma, Londra'da bir mutaassıp Protestan rahibinin evinde olsaydım, aynı istiskali (yüz vermeme, kovma) görmeyecek mi idim? Aynı hüznü, aynı elemi, aynı yabancılık ve kimsesizlik hissini duymayacak mı idim?” (s. 48)

Roman kahraman-anlatıcı bakış açısından verilmiştir. Ahmet Celâl'in hatıra defterinden oluşan roman, işgal kuvvetlerinin geri çekilmesiyle yanan köyün kalıntılarında bulunmuştur. Ahmet Celâl ve Emine düşman askerlerinin iç bölgelere saldırmasıyla köyden kaçmışlardır. Yolda Emine yaralanır ve Ahmet Celâl, hatıra defterini Emine'nin yanına bırakarak gider. Sakarya Savaşı'ndan sonra düşman askerleri çekilir. Köye gelen Tetkik-i Mezalim Heyeti, yıkıntılar içinde bir defter bulur. Bu defter Ahmet Celâl'in hatıralardır. Defteri bulan heyettekiler içindekilere hiç dokunmadan aktarmışlardır. Böyle bir kurguyla yazar, romandaki inandırıcılığı sağlayarak okuyucuyla arasındaki mesafeyi korumuştur.

Eserde olay, insan, mekân unsurları kahraman anlatıcının bakış açısıyla dile getirilir. Bu yüzden olayların anlatımında geniş bir görüş yoktur. Kişiler ve mekânlar da kahramanın bakış açısından öğrenilir.

Yakup Kadri, anlatımda zaman zaman objektiflikten uzaklaşarak subjektife doğru bir anlatım sergiler. Romanın ikinci basımına yazdığı ön sözde Yakup Kadri de, eserde nesnelliğin aranmaması gerektiğini vurgular. Milletin kanayan yarasını ele alan yazar, yorumlarını açıkça dile getirmiştir. Yine de nesnellik aranmamasını istediği bir yapıtta, Yakup Kadri, dolaylı yollarla nesnel saptamalarla eleştirel gerçekliğe ulaşmıştır.

Selim İleri'nin ifadesiyle, *“Yakup Kadri ‘deneme’yi çağrıştıran bir rahatlıkla köy yaşamından sahneler çizer, Kurtuluş Savaşı’nı da toplumbilimsel diyebileceğimiz bir anlayışla ürününe katar. Bu değerlendirmeleri biçimin yapısından dolayı sarkmaz.”*⁹²

Ahmet Celâl, köy hayatına dair hatıralarını anlatırken romanın arka plânında kahramanın İstanbul’dan gelen gazetelerden öğrendiği bilgilerle İstiklal Savaşı’nın safhalarına değinir. Ahmet Celâl’in hatıralarını dikkate alındığında roman yaklaşık 1919-1923 yılları arasında dört yıllık bir süreyi kapsadığı söylenebilir.

Romanda mekân ise adı verilmemekle birlikte, Haymana ovasının ortasında, Porsuk Çayı dolaylarında bir köydür. Ahmet Celâl’in küsmüş ruh haliyle değerlendirdiği köy ve köy hayatı Yakup Kadri’nin *Yaban* romanının en çok eleştirilen kısmı olmuştur. Yakup Kadri, *Yaban* romanıyla, ütöpik bir bakış açısıyla anlatılan “köy” imajını yıkmıştır. Yakup Kadri eserinde, temiz, saf, inançlı, masum köylü ve Anadolu’nun el değmemiş köyü yerine, çirkin, kısır bir doğa, pis bir ortam, sakat, hastalıklı insanlar, cahil, batıl inançlı ve içgüdülerin yön verdiği bir hayat tarzını yansıtmıştır. Köylü Millî mücadele ve işgal karşısında sadece askere çağrılma korkusu yaşar. Bu da, bir aydın olarak köye gelen Ahmet Celâl’in gözünde köylünün saygınlığını yok etmiş, sevmediği köy halkı karşısında aynı nefretle köyü de alçaltmıştır. Berna Moran bu yaklaşımı şöyle değerlendirir.

*“Eserde sert, çorak ve kokuşmuş bir doğa ile köylüleri bütünleştirilmiştir. Olumsuz nitelikler, hem doğaya hem insanlara verilmek suretiyle olumsuzluklar, atmosferin bir ögesi haline getirilmiştir.”*⁹³

Ahmet Celâl’in köye bakış açısındaki bu nefret, köy halkının onu yabancılaştırmasının bir tezahürüdür.

*“Yaşamdan çok ölümle çağrışımlar yapan bu çorak doğada eksik olan şey hayattır, harekettir. Yazar bu ölü hareketsizlik duygusunu romana yaymak için birtakım sıfatları doğayı betimlemek için tekrar tekrar kullanırken, insanları da aynı sıfatla anlatarak onları adeta doğanın bir uzantısı haline sokar.”*⁹⁴ Moran’ın bu tespitini romanın birçok yerindeki köy tasvirleri ile örneklendirebilir.

⁹² Selim İleri, “Yaban Üzerine”, *Türk Dili Dergisi, Türk Romanında Kurtuluş Savaşı Özel Sayısı*, cilt: 34, (Temmuz 1976), s. 298.

⁹³ Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*, İletişim Yayınları, İstanbul 1998, s. 209.

⁹⁴ Moran, s. 200.

Kaç yaşımda olduğumu ve arkamda bıraktığım geçmişi unuttuğum gün, Kim bilir, ne kadar rahat edeceğim! Lâkin, bu hale vardığım vakit de, gene bu engin ve kurak ovaların korkunç genişliğini hissetmekten kurtulamayacağım. Bu his her an yüreğimi burkuyor, basımı döndürüyor ve irademi hurdahaş ediyor.

Lâkin, bu köy, bir çöl ortasında, bir konak kadar bile yüreğime güven vermiyor. Bir konak, mesafe içinde bir hareketi gösterir. Bugün, burada iseniz, yarın bir vahanın kenarına erişeceksiniz. Öbür gün, bir büyük nehrin suları sizi karşılayacaktır. Oysa Orta Anadolu'da bir köy, donmuş bir konaktır. Burada, mesafe sizi yutmuştur. Siz, mesafe içinde, dehşetten donmuşsunuzdur.

Gerçekten, bir eski Hitit harabesine benzeyen bu köyde, insanların, toprak altından henüz çıkarılmış kırık dökük heykellerden farkı ne? (s. 49)

Ahmet Celâl, sakatlığından dolayı kaçtığı İstanbul'dan, huzur ve teselli bulacağı bir yer olarak köyü seçmiştir. Ancak geldiği köy, Ahmet Celâl'in ruh dünyasına cevap verecek bir mekân değil, çıplak, çorak bir bozkırdır. Yazar, Ahmet Celâl'in köy yaşantısı ile Anadolu'nun geniş coğrafyasına karşı insanı dar bir mekâna esir eden zıtlığı göstermeye çalışır. Şevket Süreyya Aydemir, Kadro dergisinde Yaban'la ilgili yazısında geniş coğrafyayı eksen alarak bu zıtlığı şöyle ifade eder:

*“Biz bozkırın çocuklarıyız. Bozkır bir meyve verdi ki onun adına Türk Milleti dediler. Bozkır güzeldir, engindir, fakat merhametsizdir. Türk milleti bu bozkırların ve yaylaların üstünde hareket ve kudretini kaybettiği gün daima onun elinde zebun kaldı ve iptidaileşti. Bu macerada Ahmet Celâl'in düşmanı bu duygusuz köylülük değil, bilakis hem Ahmet Celâl'in hem bu köylülüğün düşmanı bu asi tabiattır”.*⁹⁵

Köylü için bir “yaban” olan Ahmet Celâl'in tek göz odası ise onun manevi ruhunu zenginleştiren bir mekân olarak gösterilir.

Geceleri sabahlara kadar okumayayım da ne yapayım? Ben, el ayak çekildikten sonra odamın kapısını sürmeleyip kitaplarımla bas basa kalmak saatini dört gözle beklerim. Çünkü bu ömrümün bütün hazin sergüzeştini ve yaşadığım anın ağır sıkıntısını unuttuğum tek saattir. O vakit, bu çıplak ve yalçın oda, gerçek dünyadan daha geniş, daha ferahlı bir âlemin munis, sevimli ve her biri sihir ve füsunla yoğrulmuş mahlûkları ile dolmağa baslar. Kendileri çekildikten sonra kokuları havada kalan dilber ve nadide kadınlar, sesleri bir ana sesinden daha yakın, daha dokunaklı

⁹⁵ Aktaran: İlhan Tekeli – Selim İlkin, *Kadrocuları ve Kadro'yu Anlamak*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003, s. 313.

arkadaşlar, nur çehreli ihtiyarlar, coşkun suya benzeyen berrak gözlü gençler, mahzun sevdalılar, gülümser sevgililer, Dante'nin Beatrice'nin, Petrarka'nın Leonora'sı, Romeo'lar, Julietta'lar ve daha birçok tatlı hayaller... kimi yatağımın üstünde yan yana, kimi bir küçük çocuk gibi benim kucağımda, kimi bir iskemlede tek basına, kimi ayakta, kimi pencerenin kenarında dirseğine dayanmış; kimi odanın içinde bir aşağı beş yukarı dolaşarak benimle sabahı ederler; ve sabaha kadar, havada kutsal bir orkestranın yankıları dalgalanır ve Yaradanlarla yaratıkların elele verip hep bir arada raks ettikleri sezilir. (s. 36)

Geniş köy alanının Ahmet Celâl'de oluşturduğu darlık, küçük bir odada bulunduğu genişlikle çatışır. Çıplak ve boş bir oda olan bu mekân, Ahmet Celâl'in kitapları sayesinde zengin bir hayal dünyasının merkezi olur. Ayrıca bu oda yabancı olarak Ahmet Celâl'in köylüden kaçtığı bir yerdir.

Yusuf Ziya'nın 1932'de yayımlanan romanı *Şeker Osman*⁹⁶ bir karakter romanı olarak değerlendirilebilir. Rakamlarla ayrılmış dört bölümden oluşan romanın kahramanları Şeker Osman'ın etrafında sıralanır. Osman'ın karakterinin en belirgin özelliği kendi iç dünyasında yaşadığı yalnızlığı ve onu rahatsız eden bu durumun psikolojisinde yarattığı ters tepkiyle oluşan davranışlarıdır. İçine kapanıklığının yanı sıra dış dünyaya karşı oldukça sahte bir neşe takınması, onun çevresiyle ilişkilerini belirlemenin yanında insanların onu gerçek manada tam olarak anlamamasına sebep olur. Şeker Osman'ın romanın başında ona niçin “Şeker” lakabıyla takıldıkları ve onun bu hâle gelmesine neden olan olaylar anlatılır. Lise dönemlerine kadar uzanan bu olayı Şeker Osman kendisi ifade eder. “*Ürkek ruhlu, nazlı, çelimsiz paşa çocuklarından değildi. Sınıfa girer girmez, her ağızdan yükselen kümes çığlıkları, şakalar, alaylar, beni hiç şaşırtmamıştı. Hepsine ayrı ayrı cevaplar yetiştirmiş ve ilk dakikada bütün çocuklarla dost oluvermiştim. Her sıra, beni kendine çağırıyordu. İşte, o gündenberi, ben, ömrü davetlerde geçen bir adamım!... Hiç unutmam, ilk ders coğrafya idi. Muallimimiz, Saffet Bey. Kısa boylu, peltek dilli bir zat. Talebenin umumî seviyesini anlamak için her sıradan bir çocuk kaldırıp yokluyordu. Her muallimle bir başka şive konuştum. Kimi beni Vilayeti şarkiyeden yeni gelmiş bir kürt çocuğu sandı, kimi Adapazarlı bir çerkes zannetti, kimi Debre Beylerinden birinin oğlu... İşte isminin*

⁹⁶ *Şeker Osman*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1932, 59 sayfa.

başında taşıdığım bu ‘Şeker’ lâkabı bana daha mektep sıralarında bir küçük talebe iken arkadaşlarım tarafından takılmıştır.” (s. 9)

Şeker Osman’ın bütün bu özellikleri, roman boyunca onunla diğer kahramanlar arasındaki ilişkiye yön verir. Onun gösterişli ve eğlence düşkünü çevresinde sevdiği tek kişi Fehamet’tir. Şeker Osman’la çok iyi arkadaş olan Fehamet, onun kendisine duyduğu platonik aşktan da habersizdir. Fehamet, Cemal adında bir gence âşıktır. Şeker Osman, Fehamet ve diğer kahramanların hiçbiri olumsuz tip değildir. Romanın bu kahramanları, aslî kahraman Şeker Osman ile ilişkileri nispetinde tanıtılırlar. Sosyal hayata dair olaylara rastlanmayan romanda sadece 31 Mart Vakası’nda Şeker Osman’ın babasının tutuklandığı ifade edilir. Bu bilgi olayların geçtiği tarihi bulmaya yardımcı olur. 31 Mart Vakası’nda liseli bir çocuk olan Şeker Osman, olayların geçtiği tarihte otuz yaşlarında bir beydir. 13 Nisan 1909’da çıkan 31 Mart İsyanı’nı dikkate alındığında, romanın anlatma zamanı 1928-29 yılıdır. İlkbahar mevsiminde Fehamet’in nişanlanmasıyla başlayan roman, sonbahara doğru yine Fehamet’in evlenmesi ve Şeker Osman’ın intiharıyla son bulur.

Roman İstanbul’un iki ayrı semtinde geçmiştir. Şeker Osman’ın gençliğinin geçtiği Beyoğlu ile hastalandığı zaman kaldığı kardeşi Nimet Hanım’ın Yeşilköy’deki köşkü yaşanan günlük hayat tarzı bakımından birbirleriyle zıtlık oluşturmaktadır. Şeker Osman, Fehamet’in de etkisiyle takıldığı eğlence hayatında, yorgun ve bitap düşer. Sığındığı kardeşinin köşkünde ise huzur bulduğunu düşünür. Herkesten ve her şeyden uzakta sessiz, dingin bir şekilde yaşadığı bu köşk ve kardeşinin yaşattığı aile saadeti onu geçmişinde yaşadığı bütün acılardan, korkulardan sıyrır. Yeşilköy’deki köşkte bulunduğu huzuru Fehamet’in onu tekrar Beyoğlu’na götürmesiyle kaybeder.

Şeker Osman romanında yazar/anlatıcı bakış acısı kullanılmıştır. Anlatıcı genelde hâkim bakış acısını kullanmakla beraber, bazen roman kahramanı Şeker Osman’ın bakış acısını kullanmayı da tercih etmiştir.

Mahmut Yesârî’nin, 1932’de yayımladığı *Bahçemde Bir Gül Açtı*⁹⁷ romanı, aşk temasını işleyen bir roman olarak kadın erkek ilişkileri, evlilik ve kuşak çatışması gibi meseleler etrafında şekillenir. Yirmi dört bölümden oluşan romanın aslî kahramanları Hüsrev Hakkı, Rasih, Nevres Vacit Beyler ile Belma Hanım’dır. Bu kahramanların

⁹⁷ *Bahçemde Bir Gül Açtı*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1932, 412 sayfa.

yanında daha çok Nevres Vacit Bey’le ilişkileri nispetinde ve onun bakış açısından sunulan ikinci derecede kahramanlar da yer almaktadır.

Merkez şahıs olan Nevres Vacit Bey, döneminin ünlü bir roman yazarıdır. Gençliğinde oldukça huysuz ve asabi olan Nevres Bey, yaşı ilerledikçe görme yetisini kaybetmiş ve iyice hırçınlaşmıştır. Ailesinden bir tek oğlu Rasih ve kardeşi Hüsrev Hakkı Bey’den başkası kalmayan Nevres Vacit Bey’in ömrünün son demlerinde âşık olduğu genç ve güzel Belma, onda tekrar yaşama ve yazma arzusu uyandırmıştır.

Nevres Vacit Bey’in oğlu Rasih babasının gölgesinde büyümüş, içine kapanık ve babasıyla sürekli çatışmaktan yenilgiyi kabullenmiş, akıllı bir kişidir.

“Rasih Nevres, büyüdüğü, yaşı ilerledikçe, kalbinde, şüphe halindeki kanaate, imanı artırıyordu. Meşhur adamların oğlu olmak, bir hayat başlangıcı için bedbahtlıktır.” (s. 18)

Rasih, küçükken bu tesiri hissetmese de büyüyüp kendi fikirlerini ortaya koymak istediğinde, bu kanaat bütün manevi varlığını etkilemiştir. Babası Nevres Vacit’in basit fikirlerine bile hürmet edilmesi onun itiraz hakkını elinden alır. Nevres Bey’in çevresinde onu müdafaa edenlerin çok olması da, onun ağzını açıp bir şey söylemesine lüzum bırakmamıştır.

“– Aman çocuğum. Senin böyle şeylere daha aklın ermez. Bakalım, bir kere bey baban ne diyor? Onun fikrini al.. Her şeyi, ona danışmalısın. Görmüyor musun? Âlem ona fikir danışmağa geliyor!..” (s. 18-19)

Rasih Nevres’in babasıyla bu çatışması, ona olan hürmetini değiştirmez fakat çevresinin davranışları onun bu şöhretle iftihar etmesine engel olur. Babasının en saçma fikirlerine dahi itiraz etme hakkına sahip olmadığını anlar. Kendine ait sözlerin babasına mal edilmesine sebep olur.

Bu durum Rasih Nevres’in ilerleyen yaşlarında ahlâkını, huyunu değiştirir. Babasıyla hemfikir olduğu bir meselede bile tamamen farklı bir bakış açısı bulup onu savunmayı tercih eder. Rasih Nevres bir yetişkin olup meslek seçiminde babasıyla yaşadığı tartışmada *“samimiyetinin müebbeden iflas”* ettiğini anlar, fakat hürmet maskesi altında riyasını gizleyip babasına hissettirmemeye çalışır.

Romanın bir diğer kahramanı Rasih Nevres’in amcası Hüsrev Hakkı Bey ömrünü yabancı ülkelerde, eğlence içinde geçirmiş, ilerleyen yaşına rağmen genç kızlarla gönül eylemekten çekinmeyen yaşlı bir *“amcadır.”* Hüsrev Hakkı’nın

İstanbul'a ziyaret maksadıyla abisinin yanına gelmesi, Rasih Nevres için hem iyi hem de kötü olmuştur. İyi tarafı babasıyla olan ilişkilerinde bir yardımcı olarak amcasının varlığı, kötü tarafı amcasının misafirliği uzatmasıyla arkadaş çevresindeki kadınlar karşısında kendisine rakip olmasındandır. Hüsrev Hakkı yaşlı olmasına rağmen kadınların, genç kızların gönlünü çelmede, kalp avlamada oldukça maharetlidir.

Nevres Vacit Bey'e yeni bir roman yazdıran Belma, romanın kadın kahramanıdır. Genç, sporcu ve asri bir kız olan Belma hem Nevres Vacit Bey'i hem de kardeşi Hüsrev Hakkı'yı etkileyecektir.

“Belma, küstahlık derecesine çıkmış mağrur bir kızdı. Her şeyi istihfaf ederdi. Nevres Vacit'in şöhretini, kendi hüsnü, gurur için, bir çelenk gibi kullanmaktan çekinmezdi. Kendisine lüzum olduğu kadar, onu bir süs gibi taşır, gözünden düştüğü, ehemmiyeti kalmadığını hissettiği takdirde fırlatıp atıverirdi.” (s. 55) Rasih Nevres tarafından böyle tanıtılan Belma, Hüsrev Hakkı ve Nevres Vacit için apaçık bir tehlikedir. Bunun farkında olan Rasih Nevres, amca ve babasına acımaktadır. Belma'dan çekinen Rasih Nevres ikisi arasında yaptığı karşılaştırmadan sportmen Belma karşısında kendi acizliğine de değinir. *“Sizin gibi sportmen bir hanımın sinirleri kuvvetlidir. Günün saatlerinin, sizin için hususî kıymet, kuvvet ve ehemmiyetleri yoktur. Ben, sabahları mahzun, öğleleri mânasız, akşamları neşeli bir adamımdır. Güneşin vakte, saate göre değişen ışıkları ve hususiyetleri bile âsabıma tesir eder. Ama, şimdi mi? Ta çocukluğumdan beri... Çünkü mariz bir insanım. Siz sıhhatlisiniz. Sinirleriniz, bütün haricî tesirlere mukavemet eder. Onun için, sizin daima dispoze olduğunuza inanırım!”* (s. 136)

Belma'nın en iyi arkadaşı romanın diğer kadın kahramanı Ferhunde, Rasih Nevres'in kız arkadaşıdır. Belma gibi güzel ve asri bir kız olan Ferhunde, Nevres Vacit ve oğlunun hayatlarını etkileyecek kararlar almalarına neden olacaktır.

Roman, İstanbul'da Nevres Vacit'in köşkünde geçer. Yazarın İstanbul'un o dönem sosyal hayatına değinmemesi mekânın köşkle sınırlı kalmasına bağlıdır. Romanın zamanı ise doğrusal bir çizgide ilerler. Hüsrev Hakkı'nın kardeşini ziyaret için İstanbul'a gelişi, yaz mevsiminin başlangıcıdır. Sonbahara kadar kardeşinin köşkünde kalan Hüsrev Hakkı'nın kış başlangıcında yurt dışına gitmesiyle roman biter. Anlatılan olaylar yaklaşık altı aylık bir süreyi kapsar. Yazar/anlatıcı tarafından anlatılan olaylara onun bakış açısı hâkimdir.

İskender Fahrettin Sertelli'nin 1932 yılında yayımlanan *Hint Yıldızı Yogada*⁹⁸ “*Harbî umumîde Hindistanda cereyan etmiş, esrarengiz bir aşk ve sergüzeşt romanı*” açıklamasıyla başlar. Eser, İskender Fahrettin’e Akşam Gazetesi’nde çalışırken Ali Rıza isminde bir askerin, esir düştüğü Hindistan’da yaşadığı maceraları yayımlaması için gönderdiği hatıralardan oluşur. Yazar, böylelikle romana, kurgu olmaktan ziyade yaşanan bir hatırayı anlattığı izlenimi vermiştir. Romanın aslî kahramanı Ali Rıza, 1916 senesinde Filistin Cephesi’nde İngilizler’e esir düşmüş bir Türk askeridir. On altı bölümden oluşan roman, Ali Rıza’nın Mura’dan Kaptan Tomson’la beraber Bombay’a gitmesiyle başlar. Romanın oldukça kalabalık kahramanları içinde Hintli esirler, İngiliz casuslar, kabile üyeleri, Fransız askerleri vardır. Roman, Ali Rıza’nın bakış açısıyla anlatıldığı için kahramanlar da onunla ilişki içinde bulundukları sürece tanıtılırlar.

Romanın erkek kahramanlarından Ali Rıza’nın esareti boyunca hizmet ettiği Yüzbaşı Tomsun, bölgeye hâkim olan İngilizler’i temsil eder. İngilizler’in güç ve düzeni korumak için görevlendirdiği Yüzbaşı Tomsun, sinsî ve cesur bir askerdir. Ali Rıza’nın yabancı dil bilmesi onu esir olarak ölmekten kurtarır ve Yüzbaşı Tomsun için Hindistan’da ajanlık yapmasına neden olur.

Yüzbaşı Tomsun ve Ali Rıza’yı Mura’dan Bombay götüren Hintli ajan Tari, romanın olay örgüsünü yönlendirecek ve Ali Rıza Bey’in taraf değiştirmesini sağlayacak kişi olarak ön plâna çıkar. Hintli Tari’nin de ilginç bir hikâyesi vardır. Kabile reisi tarafından “*mugayir hareketlerde*” bulunduğu için dilinin ucu kesilen ve peltek konuşan Tari, Mura’da İngilizler’e sığınmıştır. Bombay yolunda Ali’nin tuhaf hareketlerinden şüphelendiği Tari’nin hikâyesini Tomsun şöyle anlatır. “*Brahmanlar, iki elile başını kaşıyan, yağmur yağarken yürüyen insanları tel’in ettikleri gibi, bu büyük günahı işleyenlere selam dahi vermezler. Brahma mezhebinde, bu iki günahı işleyenlerin ruhu, vahşi bir hayvan cisminde intikal edeceği kanaati vardır. Brahmanlar bu imanla yaşarlar. Tari, brahma mezhebine mensup olmamakla beraber, o, bu kanatla maluldür. Günün birinde kendisinin öldükten sonra vahşi ve müstekreh bir hayvanın cisminde intikal ederek tekrar dünyaya geleceğini zanneder. Derdini söyleyemez ve bunu hatırladıkça kaşını gözünü oynatır, ne yapacağını bilemez.*” (s. 14) Tari’yi böyle tanıtan Tomsun’un bilmediği bir gerçek vardır, o da Tari’nin Gandhi’ye bağlı olarak “*Hindistan’ın bağımsızlığı*” için çalışmasıdır. Tari’nin gerçek kişiliği ve üstlendiği

⁹⁸ *Hint Yıldızı Yogada*, Tefeyyüz Kitapevi, İstanbul 1932, 407 sayfa.

misyon, casus olarak yakalanıp asılmaya götürülürken, Hintli halkın bakış açısından anlatılır.

Ali, Bombay'a geldikten sonra Hintli bir Mehrace ve meşhur İngiliz casus Lavrens'le tanışır. Hintli Mehrace ve kızı Yogoda Hindistan'ın zengin ve nüfuzlu ailelerindendir. İngiliz casus Lavrens, Ali'yi kullanarak Hintliler'in özgürlük mücadelelerine yardım eden Mehrace'nin plânlarını öğrenmek ister. Ali, Mehrace'nin kızı Yogoda'ya hoca olarak girdiği sarayda, Hindistan halkının bağımsızlık savaşına tanık olur. Romanın bu bölümünde Ali'nin bakış açısından kahramanlar iki gruba ayrılır: Hintliler ve İngilizler. Hintliler, Mehracenin sarayında yaşayan ev halkı, hizmetçiler, Gandhi, Gandhi'ye yardım eden hâimler; İngilizler ise Tomson, Lavrens'den başka yine casusluk için Hindistan'da bulunan Lili ve askerlerden oluşur.

Roman, Ali'nin kaldığı yerlere göre üç bölüme ayrıldığından, ilk bölümü Ali ve İngiliz Casus Tomsun'un ilişkileri oluşturur. İkinci bölümde Mehrace'nin sarayında Ali'nin özellikle Yogada ile olan aşkı merkezdedir. Üçüncü bölüm ise Ali'nin Yogada ile beraber İngiliz ve Hintliler'den kaçtığı Muya'da geçer. Burada ise Hintli bir kabile, romanın kahramanlarını oluşturur. Ali, yine oldukça kalabalık olan bu kahramanları tek tek, kişilik özellikleri üzerinde durarak tanıtır. Bu bölümde Mehracenin sarayından kurtardığı Hintli büyücü, oğlu Lamaya ve kızı Nita ön plâna çıkanlardır. Mekânın özelliklerinden hareketle Hintliler'in ruhunu ve kişiliğini daha iyi anlayan Ali Rıza'nın gözlemleri, mekân-insan ilişkisini yansıtmaları bakımından önemlidir.

Asıl romanı oluşturan ve İstanbul'da geçen çerçeve olayda romana iki kişi daha katılır. Bu kişiler dönemin ünlü gazetecilerinden Vâlâ Nurettin ve romanın yazarı İskender Fahrettin Sertelli'dir. Romanın gerçek hayattan bir kesit olduğunu okuyucuya hissettirmek için yazar, kendini ve arkadaşını Akşam Gazetesi'ndeki bürolarında Ali Rıza'dan gelen metinleri okurken gösterir.

Roman mekân olarak geniş bir coğrafyayı kapsar. Olaylar İstanbul, Ankara ve Hindistan'da geçer. Özellikle Hindistan, Ali Rıza'nın bakış açısından mekânlara ait dikkatler alınarak ifade edilmiştir. Bombay, Mura, Mısır, Muya gibi şehir ve bölgelerin coğrafi durumlarının yanı sıra orada yaşayan yerli halkın özellikleri üzerinde de durmuştur. İstanbul'da dar bir mekânda başlayan olaylar, Ali Rıza'nın Hindistan'a esir olarak düşmesiyle geniş bir coğrafyaya yayılır.

Romanda zaman Ali Rıza'nın 5 Mayıs 1931'de anılarının yayımlanması için İskender Fahrettin'e rica mektubu göndermesi ile başlar; yazarın da bu mektubu dikkati alarak romanı Akşam Gazetesi'nde bir yıl sonra 1932 yılında yayımlaması ile biter. Romanda vakanın anlatma zamanı ise, *"1916 senesi Martın dokuzuncu günü Filistin cephesinde İngilizlere esir düşen"* Ali Rıza'nın Mısır'a gelmesiyle başlar. Bu süre içerisinde anlatılan olaylar romanın asıl vakasını oluşturur ve yaklaşık iki yıllık bir süreyi kapsar.

Yaşar Nabi Nayır'ın, aşk temasını işleyen romanı *Âdem ile Havva*⁹⁹ kadın erkek ilişkileri, evlilik ve aşkın oluşturduğu derin acılar üzerine şekillenir. Çerçeve roman yapısıyla yazılan romanın aslî kahramanı Cahit ve sevgilisi Deniz'dir. Bu kahramanların yanında Cahit'le ilişkileri nispetinde ve onun bakış açısından tanıtılan ikinci derecede kahramanlar bulunmaktadır.

Merkezi şahıs olan Cahit'in kişilik özellikleri Deniz'e âşık olmadan önce ve sonrasında farklılık gösterir. Cahit başarılı bir avukat, yakışıklı ve dürüst bir gençken, komşularının organize ettiği baloda tanıştığı Deniz'den çok etkilenir. Berlin'den dönen arkadaşı Sedat, iki yılda Cahit'te meydana gelen değişikliği ifade ederken, Cahit'in sadece kişilik özellikleri değil fiziki görünüşünün de değiştiği ifade eder. *"Yirmi beş yaşına kadar ağzına alkol, cigara koymayan, sıhhatine titiz bir itina gösteren, uykusunu feda etmemek için arkadaşlarının eğlencelerine iştirak etmeyen eski Cahitle şimdi karşımda gördüğüm kafası kara düşüncelerle dolu, ölümü isteyen, ölümü kendi elile hazırlayan adam aynı insan mı diye düşünüyorum."* (s. 9) Arkadaşının bu kadar yorgun ve bitap olduğunu gören Doktor Sedat Bey, onu tıp bilimlerinin ilerlediği ölçüde tedavi etmek ister, ama karşılıklı konuşmalarından onun bedenlen değil ruhen hasta olduğunu anlar. Sedat arkadaşının bu durumunu tahlil ederken önceki halini hatırlayıp bugünkü durumuyla karşılaştırır.

"- Tuhaf, sen ve bir aşk macerası... bu hiç akla gelmezdi.. Fakat neden olmasın.. Esasen senin gibi, insandan kaçan, muhayyilesine kapanarak dünyayı herkesten başka ve dumanlı bir adese arkasından, olduğundan çok başka bir şekilde, görenler değil midir ki bu hastalığın en fazla kurbanı olurlar.. Tuhaf, vallahi tuhaf, Berlinden dönerken karşıma çıkacak ilk hastanın bir aşk hastası olacağını hiç tahmin etmemiştim..." (s. 11)

⁹⁹ *Âdem ile Havva*, A. Halit Kitapevi, İstanbul 1932, 266 sayfa.

Cahit'in hayatına girerek onun psikolojisini alt üst eden Deniz, Erenköy'de verilen baloda tanıştığı oldukça güzel ve çekici bir bayandır. Baloda yaptıkları ilk dansta Cahit'in bakış açısından Deniz, fiziki görünüşünün güzelliği ile ön plâna çıkar.

“Pek az dekolte, düz, süssüz fakat çok ahenktar bir şekilde vücudunu kaplayan beyaz ipekli robu ile büyük bir tezat teşkil eden kömür siyahı bol ve kabarık saçları omuzlarına dökülüyordu. Ve kırmızı belki boyalı dudakları içinde bembeyaz dişleri gülüyordu. Evvelâ yüzünde ilk fark ettiğim saçları ve dişleri oldu. Sonra gözlerine baktım ve asıl o zaman içim daha kuvvetli ürperdi... Yüzünün bütün çizgiler muntazam ve sertti. Karşidan on yedi, on sekiz yaşlarında bir kız hissini verdiği halde yakından bakınca yaşının muhakkak yirmiden fazla olduğunu tahmin ettim. Gözlerinin etrafında bir kadında, ancak yirmiden sonra peyda olan olgunluk rengi ve dudaklarının kenarında hafif kırışıklar fark ediliyordu. Fakat başını ara sıra büyük lüks lambasının kuvvetli zıyasından kurtarıp mehtaba doğru kaldırınca, bir sihirbaz elile bütün çizgileri kayboluyor, genç kızlık çağına yeni girmiş masum bir çocuk yüzü peyda oluyordu.” (s. 27-28) Cahit onun harika bir sevgili olduğunu düşünür ama evlilik için kendine uygun olmadığı kanaatindedir. Deniz, Cahit'in aşk duygularını tatmin etse de tesadüfler sonucu oluşan yanlış anlaşılmalara, onunla yaşayacağı çatışmalara neden olacaktır. Bu durum ikisinin ayrılmasına ve farklı insanlarla evlenmelerine yol açacaktır.

Cahit ve Deniz'in psikolojisini olumsuz yönde etkileyen romanın diğer kahramanları silik ve monoton tiplerdir. Cahit'in arkadaşı Sedat, Avrupa'da iki yıl eğitim aldıktan sonra Türkiye'ye dönen genç bir doktordur. Olayların anlatımında Sedat, kilit nokta olmasına rağmen hakkında fazla bilgi verilmemiştir. Cahit'in değişikliğini fark eden Sedat, romanın oluşmasını sağlayacak metni ortaya çıkarır. Deniz'in evlendiği deniz mirliva mütekaiddi Şeci Paşa ve Cahit'in Konya'dan misafir olarak gelen öğretmen kardeşi Celâl'in de kişilik özellikleri üzerinde çok durulmamıştır. Deniz haricinde kadın kahraman olarak Cahit'in Deniz'den intikam almak ve ona daha yakın olmak için evlendiği Şeci Paşa'nın kızı Süheyla vardır.

Yazar, Deniz ve Cahit'i romanın başında Erenköy'de köşkte verilen davette bir araya getirir. Köşkte başlayan olaylar Cahit'in Beyoğlu'ndaki yazıhanesinde, Erenköy'de Şeci Paşa'nın köşkü ve son bölümde Deniz'in öğretmenlik yapmak ve herkesten kaçmak için gittiği Niğde'de geçer. Cahit'in bakış açısından sunulan romanda dış mekân üzerinde fazla durulmaz. İç mekân olarak Şeci Paşa'nın geniş, büyük ve

oldukça zengin köşkünden bahsedilir. Anadolu'nun ücra bir köşesinde öğretmenlik yapan Deniz'in kaldığı yerler yine Cahit'in bakış açısından anlatılır. Romanın zamanı ise doğrusal bir çizgide ilerler. Erenköy'de ilkbahar mevsiminde verilen davetle başlayan olaylar kışın Cahit'in Niğde'den dönüşüyle biter.

Burhan Cahit'in aynı yıl yayımlanan romanı *Bir Çatı Altında*¹⁰⁰ kadın-erkek ilişkileri, aşk, evlilik ve ihanet gibi konular üzerine şekillenmiştir. Konusuna göre üç ana kısma ayrılabilir romanın aslı kahramanı Mesut Kemal Bey ticaretle uğraşan, iyi niyetli, saf biri olarak tanıtılır. Otuz iki yaşına kadar hayatını kazanmak için çalışmış, küçük başladığı işini kısa zamanda büyütmüş, “*başlı başına bir ticarethane sahibi*” olmuştur. İşe ilk başladığında Musevi ortağı ona hayatın yalnız çalışmak, kazanmak ve biriktirmek olduğu gerçeğini öğretmiştir. Kısa zamanda işleri büyütüp ortağından ayrılınca esaretten kurtulmuş “*bir delikanlı gibi*” olmuştur. Mesut Kemal Bey, işlerinin yolunda olmasıyla gururlanırken bir yandan da hayatında eksik bir şeyler olduğunu fark eder. “*Mesut Kemal Bey işte böyle düşmek için kuvvetli bir meltem bekleyen olgun meyveler gibi kendi kendine sulanırken*”, akrabalarından bir hanım ona evlenmesi için bir genç kızdan bahseder.

Romanın ikinci aslı kahramanı Sabiha Hanım, Mesut Kemal Bey'e evlenmesi için teklif edilen genç kızdır. Yirmi iki yaşında varlıklı bir ailenin tek çocuğu olan Sabiha, olgun, hassas, ağırbaşlı ve eğitilidir. Mesut Kemal Bey'i “*münakaşa etmeden*” kabul eder.

Romanın Sabiha Hanım'dan sonra gelen kadın kahramanı Lerzan Hanım, Mesut Kemal Bey'in metresidir. Romanın ikinci bölümünde hem Mesut Kemal Bey'i hem de Sabiha Hanım'ı ahlâki olarak değiştirecek olan Lerzan Hanım zeki, güzel, iyi eğitilmiş bir kişidir. Küçük yaşta ailesini kaybeden Lerzan, yalnız yaşayan halasının yanında büyür.

İhtiraslı bir kadın olan Lerzan Hanım, Mesut Kemal Bey'in iş yerinde daktilograf olarak işe başlamış, kısa zamanda Mesut Kemal Bey'in kendine âşık olduğunu fark edince “*gâilesiz ve hissiz*” evlilik hayatından dolayı onu kolayca elde edeceğini düşünerek, Mesut Kemal Bey'in beraber olma teklifini kabul etmiştir.

Romanın kalabalık olmayan şahıs kadrosunda Mesut Kemal Bey ve onun ilişkide bulunduğu iki hanım haricinde Sabiha Hanım'ın teyzesi Nafia Hanım vardır.

¹⁰⁰ *Bir Çatı Altında*, İkbâl Kitapevi, İstanbul 1932, 318 sayfa.

Nafia Hanım, güngörmüş, akli başında ve Sabiha Hanım'a yol gösteren, dertlerini dinleyen, akıl veren, koruyucu kimliğiyle ön plâna çıkar.

Romanda sosyal zaman belirsizdir. Olaylar yaz günü Sabiha Hanım ve Mesut Bey'in evliliğiyle başlar, iki buçuk yıl sonra sonbaharda Mesut Bey'in iki kadın tarafından terk edilmesiyle biter. Romanda mekân İstanbul ve Bursa'dır. Bursa'da olayların geçtiği yer ailenin gittiği kaplıca oteliyle sınırlı iken İstanbul'da mekân Cumhuriyet'ten sonra zengin insanların yaşadığı semtler olarak ön plâna çıkan Taksim, Şişli ve Nişantaşı'dır. Kışın Kalamış'ta tutulan köşk, yazın ise Nişantaşı'ndaki konak, Mesut Kemal Bey ve ailesinin yaşadığı yerler olarak geçer. Roman bu iki mekân arasındaki karşılaştırmaların ön plâna çıkardığı çatışma üzerinde şekillenir. Mesut Kemal Bey her gün uğradığı bu iki ev ve yaşantısını düşünürken evlerin olduğu mekândan iç dekoruna kadar her şeyiyle içindeki insanları bütünleştirir. Mesut Kemal Bey, Nişantaşı'ndaki evini ve yaşamını tek düze bulurken, Taksim'deki apartman dairesi ve Lerzan'ın ona sunduğu hayatı Batılı ve modern olarak ifade etmiştir.

Romandaki anlatıcı, yazar/anlatıcıdır; ancak romanın bazı kısımları çoğul bakış açısıyla sunulur. Bu bakış açıları bir yazara, diğerleri ise Mesut Kemal Bey, eşi Sabiha ve metresi Lerzan'a aittir. Yazar/anlatıcı roman boyunca bu üç kişinin olaylar karşısındaki tavırlarını yine kendileri aracılığıyla sunmuştur. Yazar/anlatıcı olaylar, mekânlar ve kahramanlar karşısında kahraman bakış açısı kullanarak okuyucunun bütün olaylara vakıf olmasını sağlamıştır.

Burhan Cahit'in aynı yıl yayımlanan *Köy Hekimi*¹⁰¹ isimli romanı Anadolu'nun Bademli Köyü'nde yaşayan Emine isimli köylü bir kızın hikâyesini anlatır. Yazar Emine'nin hikâyesinin yanında aşk, evlilik, ihanet gibi temaları da farklı kahramanların bakış açılarından yansıtır. Burhan Cahit'in tek köy romanı olarak *Köy Hekimi*, kurgusal açıdan köy halkının yaşadığı sıkıntıları ifade etmesi açısından başarılıdır. Ahmet Kıymaz, *Köy Hekimi*'ni köy halkının yaşadıkları sıkıntıları vermesi bakımından başarılı bulur.

“... içerdği konu itibarıyla ilgi çekicidir. Anadolu'nun bir köyünde meydana gelen yasak ilişki ve bu ilişkinin insanlara verdiği zararlar, etkili bir biçimde yansıtılır. Ayrıca, Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele'ye katılan Tosun Çavuş'un savaştan sonraki köy hayatını, iyi niyete dayanan saf özelliklerini, bir Anadolu köylüsünün hayat

¹⁰¹ *Köy Hekimi*, İkbâl Kitapevi, İstanbul 1932, 320 sayfa.

mücadelesini vermesi yönüyle de roman, başarılıdır. Bu özellikleriyle roman, köy edebiyatı eseri özelliğini de taşımaktadır. Köy Hekimi'nin okunmaya değer, kurgusu ve entrik unsurları iyi düzenlenmiş popüler bir roman olduğu rahatlıkla söylenebilir."¹⁰²

Emine on üç yaşlarında kimsesiz bir çocukken, Antalya'ya tayini çıkan valinin sahip çıkıp modern bir şekilde yetiştirmesi romanın birinci kısmını oluşturur. Emine'nin evlendikten sonra köye geri dönüp yeni atanan doktorla gizli bir ilişki yaşaması da romanın ikinci kısmını oluşturur.

Köy Hekimi'nde oldukça geniş bir şahıs kadrosu vardır. Isparta'nın Bademli Köyü'nde yaşayan halk ile İstanbul'dan köye gelen memur kişiler olmak üzere roman kahramanları iki grupta incelenebilir. Romanın ilk bölümünde köylü Emine, Tosun Onbaşı ve valinin eşi Nevada Hanım ön plâna çıkan kahramanlardır. Yirmi iki yaşında cepheden döndükten sonra nişanlanan Tosun Onbaşı, Bademli Köyü'nün şehit ya da gazi olmayan birkaç erkeğindendir. İstiklâl Muharebesi başladığında tekrar askere giden Tosun Onbaşı vatansever, namuslu ve gözü pek biridir. Romanın aslî kahramanı Emine, Tosun Onbaşının Büyük Muharebe'ye gitmeden önce nişanlandığı, Kurtuluş Savaşı bittikten sonra evlendiği kimsesiz köylü kızdır. Emine, romanın başında basit ve sıradan bir köylü olarak tanıtılır. On üç yaşlarında köyünden geçen Antalya valisinin eşi Nevada Hanım'ın onu sahiplenmesi ve yetiştirmesiyle bambaşka biri olur. Diğer köylü kızları gibi cahil olan Emine, Nevada Hanım ile Antalya'ya yerleştikten üç ay sonra okuma yazma öğrenir ve Batı edebiyatına ait klasikleri okur, böylelikle fikir ve ruh dünyası modernleşir.

Yazar, Anadolu'nun *"bin bir mahrumiyetli dağ köylerinden"* alıp, *"deniz kenarında filiz"* gibi yeşeren Emine'deki gelişimi şöyle anlatır: *"Müreffeh ve endişesiz bir hayat içinde vücutça gittikçe serpilip güzelleşen, zevkleri ve hareketleri inceleyen Emine'nin istidadı gittikçe açılıyordu. Tesadüf onu ücra bir köyün isli ocak başından çekip almakla ondaki cevherin meydana çıkmasını temin etmişti. Kimi bir sarp dağın yamacında, kimi yüksek kavak ağaçlarının gölgesinde kimi coşkun bir suyun eteğinde böle bir nebati hayat geçiren kim bilir kaç genç kız ve kaç genç kadın vardır ki yüreklerindeki kabiliyeti işletmek için böyle bir fırsat ve tesadüfe intizar eder."* (s. 14) Ömer Türkeş, Emine'nin Batılı kimliğe geçiş aşamasında eğitilmiş birey olması yönünde

¹⁰² Ahmet Kıymaz, *1928-1946 Arası Yayımlanan Türk Romanlarında Dünya Savaşları, Milli Mücadele ve Ağrı Dağı İsyanı'nın Yansıma Biçimleri İle Belgesel Özellikleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2001.

yaşadığı değişim ve bu değişimi nedeniyle yaşayacağı modern aşkı fikrî ve edebî yönden başarılı bulmaz. “*Burhan Cahit Morkaya’nın Cumhuriyet idealleri doğrultusunda yazdığı, hayali köy ve köylü tasvirleri ile umutlu bir gelecek vadeden Köy Hekimi ne fikri ne de edebi anlamda başarılıdır.*”¹⁰³ Emine’nin kısa zamanda yaşadığı değişim Ömer Türkeş’in de belirttiği gibi romanın kurgusunu zayıflatmıştır. Genç bir kız olana kadar köy şartlarında cahil olarak yetişen, üstelik kimsesiz olduğu için her şeyden yoksun büyüyen Emine’nin, Nevada Hanım sayesinde iki yıla yakın bir sürede olağanüstü değişimi idealist bir yaklaşım olmuştur.

Bu bölümün diğer bir kahramanı Nevada Hanım’dır. Emine’nin ruhen ve bedenlen gelişmesinde önemli bir kişi olan Nevada Hanım, Antalya’ya tayini çıkan valinin eşidir. İnce, hassas bir kadın olan Nevada Hanım, romanın ilk kısmından sonra sadece Emine’ye gönderdiği mektuplarla romanda yer alır. Yazar, Emine için görevlendirdiği misyonunu tamamlattıktan sonra onu ve eşini görev sebebiyle Karadeniz’e gönderir. Vali ve eşi Nevada Hanım’ın gitmesi Emine ve Tosun’u tekrar köye dönmeye mecbur bırakır.

Romanın ikinci bölümü olarak değerlendirilecek kısım Emine ve eşinin köylerine dönmesi ile başlar. Köye dönüş romanın şahıs kadrosunu da artırır. Köy halkı, İstanbul’dan gelen doktor Suat Naci ve kız arkadaşı Leyla, nahiye müdürü, mal müdürü bu kahramanlardan ön plâna çıkanlardır. Romanın aslî kahramanı birinci bölümde Emine’yken, köye dönüşünün ardından romanın ağırlık kazanan kahramanı Suat Naci olmuştur. İkinci kısımdan itibaren kahramanlar, Suat Naci’nin ilişkileri neticesinde romanda yer alır.

İstanbul’da doğup büyümüş, genç, kibar ve çapkın olarak tanıtılan Suat Naci, tıp fakültesini yeni bitirmiş ve ilk görev yeri olarak Emine’nin kasabasına tayin olmuştur. İşe başlamanın verdiği neşe ve hevesle kasabaya ilk geldiği günden itibaren mesleğinde muvaffak olmaya çalışan Suat Naci, yazarın okuyucuya tanıttığı “*muntazam tuttuğu fizyoloji notlarının birkaç misli aşk mektubu yazmış, arkadaşlarının adedinden çok fazla kız tanışmış, genç kadın gönüllerini müdafaaya fırsat vermeden zapt etmeğe çalışan*” yönüyle kasabaya geldikten kısa bir süre sonra, farklı arayışlara başlamıştır. Suat Naci’nin içine düştüğü bu yalnızlığı gidermesinde İstanbul’dan gelen kız arkadaşı Leyla ve köylü kızı Zehra olacaktır.

¹⁰³ Ömer Türkeş, “Güdükl Bir Edebiyat Kanonu”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Kemalizm*, cilt 2, İstanbul İletişim Yayınları, 2009, s. 429.

Leyla, Suat Naci'nin İstanbul'da tıp öğrencisiyken tanıştığı kız arkadaşıdır. Zengin, kültürlü, şımarık bir genç kız olarak tanıtılan Leyla'nın, Suat Naci'yle gönül bağı vardır. Suat Naci'nin öğrencilik yıllarında “*okşayıp geçtiği genç kızlar ve kadınlar gurubundan*” olan Leyla, Suat Naci'yi unutamaz ve onun peşinden köye gelerek Suat Naci'nin üçlü bir çatışma yaşamasına neden olur. Romanın aslı kahramanlarından Emine dışındaki şahıslar Suat Naci'nin çevresinde şekillenen kişilerden oluşmaktadır. Suat Naci'nin çevresinde yer alan Leyla'nın İstanbul'daki yaşantısı ve ailesi hakkında bilgi verilmez. Leyla, yirmi günlük köy ziyaretinde ve gönderdiği mektuplarda tanıtılır. Acıbadem'e geldikten sonra fikir ve arzuları değişen Suat Naci, onun rahatlığı karşısında şaşırır ve İstanbul'da çekici gelen hareketlerini köyde eleştirir.

Suat Naci'nin hoşlandığı Sarıbağlar'ın zenginlerinden Hacı Yakup Efendi'nin kızı Zehra ve çevresinde ilişkide olduğu diğer köylüler, Anadolu'da savaşı sonrası o dönem görülen cehaleti, geri kalmışlığı, yobazlığı göstermesi açısından önemlidir. Suat Naci'nin doktor olması sebebiyle evlerine, işyerlerine, mahremlerine girip-çıktığı köy halkının ortak özelliği “*kara cehaletleri*”dir.

Köy Hekimi'nde olaylar, Yunan askerlerinin İzmir'i işgaliyle başlar ve Kurtuluş Savaşı bittikten üç yıl sonra sona erir. Tosun Çavuş, iki yıl önce gittiği cepheden döndükten sonra üç ay köyde kalmış, İzmir'in işgaliyle tekrar askere alınmıştır. Kronolojik sıraya uygun olarak yazılan romanda, köyüne dönen Tosun Çavuş'un Emine ile iki yıl süren evliliklerinin ardından Tosun Çavuş'un işlediği cinayetle roman son bulur. Emine'nin on üç yaşında başlayıp on sekiz yaşında ölmesiyle sonuçlanan bu zaman dilimi ile romanın beş yıllık bir anlatma zamanını kapsadığı söylenebilir.

Romanda mekân ise Emine'nin hayat akışına uygun olarak farklı çevrelerde geçmektedir. Acıbadem Kasabasının Bademli Köyü, Antalya ve Emine'nin orman içinde kaldığı ev romanda geçen başlıca mekânlardır. Özellikle ormanın içindeki ev tabii özelliklerin insanda yarattığı bilinçsel rahatlama, huzur ve dinginlikle ön plâna çıkar. Emine'nin cahil bulduğu köylü akranlarından kaçtığı, kitapları ve kendi dünyasıyla baş başa kaldığı bu ev zamanla Suat Naci için de günlük yorgunluklarından kurtulduğu ve huzur bulduğu bir “*yeşil yuva*” haline gelir. Yazar, bu mekânların tasvirinde iki farklı anlatıcı kullanır. Orman içindeki bu güzel ev Emine'nin bakış açısından tasvir edilse de ön plâna Suat Naci'nin dikkatiyle çıkar.

Köy Hekimi'nde olaylar, yazar/anlatıcı tarafından aktarılır. Ancak yazar daha çok romanın kahramanlardan Emine ve Suat Naci'nin bakış açısından olayları yansıtır. Romanın başarılı bir yönü, Emine ve Suat Naci'nin karşılaştığı bunalım, çıkmaz, iç hesaplaşma anlatılırken monolog tekniğini kullanmasıdır. Yazar, bu tekniği kullanarak iki sevgilinin açmazlarının oluşturduğu çatışmayı etkili bir şekilde ifade eder.

Şemsettin Cem'in sonu hüznle biten bir aşk hikâyesini anlattığı *Yalnız Bir Bahar*¹⁰⁴ romanı, anlatılan olayların içeriğine uygun olarak yirmi bir bölümden oluşur. Aşk temasının işlendiği romanın aslî kahramanları Fikret ve Siret'tir. Romanın başında verilen bir baloda kahraman-anlatıcı hem kendini hem de Siret'in özelliklerini verir. Fikret, en yakın iki arkadaşının düğününde teşrifatçı olarak gelen misafirlerle ilgilenmektedir. Genç kızların, kadınların, hatta bazı erkeklerin dikkatini çektiğini söyleyen Fikret, kendini yakışıklı ve güzel bulur. Kendine olan hayranlığını ifade eden Fikret, her masada onunla ilgili konuşulması hoşuna gidecek kadar megalomandır. Romanın ikinci önemli kahramanı Siret ise dans ederken kavalyesinin azizliğine uğrayıp yere düşerken Fikret'in kurtardığı genç bir daktilografıdır. Fikret, alkolün de etkisiyle alelade bir kız olan Siret'e âşık olur. Romanın olay örgüsünü bu ikilinin beraberliklerinde oluşacak anlaşmazlıklar meydana getirir. Siret, sessiz, olgun ve dingin ruh yapısıyla ön plâna çıkarken, Fikret hodbin, canlı ve şen özellikleriyle tanıtılır.

Romanın bir diğer kadın kahramanı Nigâr, Fikret'in üç yıldır tanıdığı ve bir zamanlar flört ettiği hoppa bir kızdır. Romanın giriş kısmında verilen düğün daveti Nigâr'a aittir. Fikret, Nigâr'dan ayrılınca onu arkadaşlarından birine tavsiye etmiş ve böylelikle ikisinin evlenmesine sebep olmuştur. Kıskanç, huysuz ve hafif biri olan Nigâr, Fikret'in tekrar hayatına girip Siret ile olan ilişkisini değiştirecek kişidir.

Romanın, Fikret'in okul devrelerine ait bölümü İstanbul'da geçer. Fikret, mezun olduktan sonra ilk görev yeri olan İzmir'e atanmasıyla olaylar İzmir'e taşınır. İstanbul'da kapalı mekânlarda geçen olaylar, İzmir'de doğayla iç içe olan kasabalarda devam eder. Kahraman/bakış açısıyla anlatılan İzmir, yaşanılacak, ömür geçirilecek doğa harikası bir yer olarak tanıtılır. Fikret, İzmir'e geldikten sonra hastalanır ve doktor dinlenmesi için onu bir köye gönderir. Köye geldiği andan itibaren iyileşen Fikret, doğanın güzellikleri karşısında kendini ilk defa ifade eder. *"Oh... düşünecek zaman var. Hayatın sırrını tabiatın felsefesini, temiz ve güzel şeyi görmek için mutlaka buralarda,*

¹⁰⁴ *Yalnız Bir Bahar*, Ahmet İhsan Matbaası, İstanbul 1932, 91 sayfa.

bu çizgisiz, şekilsiz fakat renkli ve ruhlu bir âlem içinde yaşamak behemehâl bu ücra köylerin, sakin, mütevekkil insanları arasında yaşamak lazım.” (s. 68)

İlkbaharda Nigâr'ın düğünü ile başlayan roman, Sonbaharda Siret'in veremden ölmesiyle biter. Romanın anlatma zamanı altı aylık bir zaman dilimini kapsar; kronolojik zamana pek uyulmayan romanda anlatıcı, kahramanları tanıtırken geriye dönüşler yapar. Romanın tarihi zamanı ise belirsizdir. Kahraman anlatıcının kullanıldığı romanda, Siret'in günlüğü de romanın anlatım tekniklerindendir.

Birinci Dünya Savaşı yıllarında bir Anadolu kasabasının sosyal hayatını çeşitli tablolar halinde anlatan *Dağ Adamı*¹⁰⁵ romanı, yazarın Muzaffer Basri'ye ithafıyla başlar. Birbirinden rakamlarla ayrılmış yirmi dört bölümden oluşan roman ahlâk, aile ve vatan gibi temalar çevresinde gelişen çeşitli çatışmalar üzerine kurulmuştur. Cemil adında köylü bir kadının etrafında gelişen olaylar, yukarıda belirtildiği gibi Birinci Dünya Savaşı yıllarında gerçekleşir. Romanın ilk bölümünde Cemile'nin kötü yola düşmesine neden olacak olaylar verilmiştir. Dört yıllık bir zaman dilimini anlatan romanda Birinci Dünya Savaşı, romanın arka plânında bir fon olarak hissedilir.

Romanın aslî kahramanı Cemile'dir. Romana ismini veren dağ adamı romanın giriş kısmında Galiçya Cephesine giden ve romanın son bölümünde askerden döndüğünde her şeyini kaybetmiş olan Cemile'nin kocası Sarı Gazi'dir. Yazar/anlatıcı bakış açısıyla anlatılan romanda Sarı Gazi'nin köyden gidişi ve gelişi hakkında bilgi verilmiştir. Sarı Gazi ve köyün diğer gençleri askere gittikten sonra köyde kalanlar hem yalnızlık hem fakirlik hem de köyde kalan diğer erkelerin tacizleriyle sıkıntı içinde yaşarlar.

Cemile ve diğer kadınların eşleri, köyde eli silah tutan herkes cephelere çağrılır. Sarı Gazi'nin eşi olan Cemile, on dört yaşındaki oğlu Halil ile köyde yalnız kalanlardandır. Otuz iki yaşında olan Cemile, eşi askere gidince köyün ağası Mestan'ın tarlasında çalışmaya başlamış saf bir köylüdür. Cemile'nin, kötü yola düşmesinde ve karakterinin değişmesinde Mestan Ağa'nın onu kandırıp tecavüz etmesi büyük rol oynar.

Cemile'nin oğlu Halil'in yaşadıkları yine zengin köy ağalarının zalimliklerini göstermesi açısından önemlidir. Halil, annesinin kötü yola düşmesinden sonra evini terk ederek eşkıya olur. Annesine tecavüz eden Mestan Ağa'nın kızını dağa kaçırarak

¹⁰⁵ *Dağ Adamı*, İstanbul Tevzi Merkezi Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, Yeni Mersin Matbaası, Mersin 1932, 77 sayfa.

intikam almak isteyen Halil, bireysel olarak verdiği mücadelede yenik düşer ve yakalanır. Halil, annesi gibi köyde yaşayan, ezilen sınıfı temsil eder.

Romanın diğer kahramanları onun etrafında sıralanan ikinci derecede şahıslardır. Onunla beraber fakirlik yüzünden kötü yola düşen kadınlar ve onları bu yola düşüren zengin, zalim köy ağası ve gücü elinde bulunduran erkekler romanın diğer kahramanlarıdır. Yanık Ayşe, Kezban ve ismi verilmeyen birkaç kadın yalnız kaldıkları köylerinde geçim sıkıntısından “*karın tokluğuna*” kendilerini satarlar. Cemile ile aynı kaderi paylaşan bu kadınların ismi dışında diğer özelliklerine pek değinilmemiştir.

Bu genç kadınları kullanan ağalar ve jandarma ise romanın olumsuz kahramanlarını temsil eder. Romanın kahramanları içinde ikinci derecede kalmış köy halkı da mevcuttur. İsimleri, kişilik özellikleri verilmeyen bu kişiler Cemile ile ilişkileri nispetince romanda yer alırlar ve “*muhtar, köylü, köylü kadın, kadı, çavuş*” gibi meslekleriyle anılırlar.

Romanda mekân Anadolu’nun bir kasabasıdır. İsmi verilmeyen bu kasaba “*Sarılar*” mevkii olarak geçer. Toprakların verimsizliğinden dolayı fakir halkın yaşadığı bu yer, Halil’in Rum korsanlarla kaçtığı bilgisine dayanarak, Ege kıyılarında olduğunu söyleyebiliriz. Yazar/anlatıcının şiirsel bir üslupla yazdığı romanın zamanı ise Birinci Dünya Savaşı yıllarıdır. Harp başladığında askere giden Sarı Gazi’nin dört yıl sonra memleketine dönmesiyle roman biter.

İskender Fahrettin’in, aşk, ahlâksızlık, çocuk eğitimi gibi temalar etrafında oluşturduğu romanı *Üç Çiçek Bir Böcek*¹⁰⁶, konusu Almanya’da geçen ve kahramanları tamamen yabancı olan “*Almanya’da Bir Ailenin Romanı*”dır. “*Evlât Sevgisi mi Galip, Aşk mı*” alt başlığı altında yazılan roman otuz sekiz bölümden oluşur.

Romanın kahramanlarını Petra isimli dul bir kadın ve ailesi oluşturur. Almanya’da yaşayan Petra, eşini savaşta kaybetmiştir. Bir yıldır dul olan Petra en küçük kızı Rut ile yaşamaktadır. Petra’nın diğer kızlarından Gabi babasından kalan çiftlikte tek başına kalır, İlse ise zengin bir bürokratla evlidir. Petra’nın eşi öldükten sonra en büyük yardımcısı avukatlık yapan kardeşidir. Romanda Petra’nın ailesi dışında diğer bir kahraman da Cirucil’dir.

Romanın aslî kahramanları Petra ve kızları, kişilik özellikleri çok farklı olan kişilerdir. Petra, ölen eşiyle hiçbir zaman anlaşılamayan, bencil ve soylu bir kadındır. Altı

¹⁰⁶ *Üç Çiçek Bir Böcek*, Tefeyyüz Kitaphanesi, İstanbul 1932, 224 sayfa.

yıl öncesine dayanan başka bir erkekle ilişkisi evli olması nedeniyle sonuçlanamaz. Petra'nın en küçük kızı Rut annesinin anlatmasıyla sevimsiz, ruhsuz bir kızıdır. Eşinin tecavüzüyle hamile kaldığı Rut, babasının cezasını çeker. Rut ile anlaşılamayan Petra kızını kardeşi Walter'e şöyle anlatır.

“Bu kız ne kadar anlaşılmaz ve ne kadar sevimsizdi! Bu kız sanki kendinden doğmuş değildi. Kendisi ile kızı arasında o kadar büyük bir fark vardı.

Hatta babasına da benzememişti. Bütün maddî ihtiraslarına, bitin kabalıklarına rağmen, onun güldüğü, neşeli olduğu anlar da olurdu. Fakat Rut? Her zaman durgundu. Hiç gülmezdi.

Bu kız ne kimseyi severdi, ne kendini kimseye sevdirdi. O, sevmeyi de sevilmeği de inkâr ederdi.” (s. 9)

Yazar Petra'nın diğer kızlarını yine kahramanın bakış açısıyla okuyucuya tanıtır. Toprak işleriyle uğraşan ikinci kızı Gabi sevimli, cana yakın bir çiftçidir. Annesi bu kızını da çiftlik işleri gibi köylülerin uğraştıkları basit işlerle oyalandığı için sevmez. *“Gabi, kısa kesilmiş saçları ve basit dar ve kısa mavi keten kostümü ile çok cazip, çok samimi idi. Fakat onun bu kıyafeti, ananeperest ve aristokrat ruhlu valdesi üzerinde iyi bir tesir yapmamıştı. Petra altı aydan beri görmediği ortanca kızını, büsbütün başka bir tovaletle görmek istemişti. Hâlbuki Gabi, zarif, şık bir hanım gibi giyineceği yerde, köylü kızı gibi giyinmişti.”* (s. 19)

Petra, kızlarından en çok en büyük kızı İlse'yi kendine benzetir ve onu takdir eder. Gabi ve Rut'tan çok daha güzel olan İlse şuh bir kadındır.

Üç Çiçek Bir Böcek'te yukarıda özelliklerini vermeye çalıştığımız Petra'nın ailesi dışında çok az kahraman vardır. Bunlar Petra ve kızlarının içinde bulunduğu çevrenin insanlarıdır. Bu kahramanların çoğunu erkekler oluşturur. Ön plâna ise Cirocil isimli İlse'nin eşinin yanında çalışan bir memur çıkar. Saf ve dürüst olan Cirocil, Petra ve kızları arasında yaşanacak aşk çatışmalarını oluşturacak kişidir. Kırk yaşlarında ve oldukça yakışıklı olan Cirocil'e, dört kadın da âşık olur.

Petra'nın erkek kardeşi Walter, Gabi'nin çiftliğinde çalışan işçiler, İlse'nin eşi, Petra'nın uzun süre birlikte olduğu Meksikalı Konsolos ve onun oğlu Bernd, romanın şahıs kadrosu içinde yer almaktadır. Avukat Walter, romanda dengeleyici unsur olarak karşımıza çıkar. Başta kardeşi Petra olmak üzere, yeğenlerine ve Cirocil'e yol gösteren Walter, ailenin en büyük destekleyicisidir.

Üç Çiçek Bir Böcek'te olayların zaman çerçevesini Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllar oluşturur. Yeni hayat düzeni içinde Avrupa'nın zengin çevrelerindeki modern yasayıştan kesitler yer alır. Yazar, romanın aslî kahramanlarının geçmişlerini geriye dönüşle özetler halinde verir. Romanın olay örgüsü ise yaklaşık bir yıllık bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşir.

Üç Çiçek Bir Böcek'te mekân, Almanya'nın çeşitli bölgeleridir. Garmiş, Berlin, Nürberge, Anhalter, İsar Nehrinin çevresi, Münih isimleri gecen bazı eyaletlerdir. Olaylar ve kişiler ise yazar/anlatıcının bakış açısından verilmekle birlikte, özellikle Petra'nın bakış açısı da ön plâna çıkar. Yazar, aslî kahramanın bakış açısını sıkça kullanır. Bunun yanında bazen kendini doğrudan hissettirdiği de olur.

Reşat Enis'in *Kanun Namına*¹⁰⁷ romanında aşk temasını macera ve kıskançlık temasıyla birlikte ele alır. Okuyucuyu sürükleyecek cinayet, intikam, merak unsurlarıyla ön plân çıkan roman, altı büyük bölümden oluşur. Romanın aslî kahramanı Mebrure, ahlâksız bir anneyle birlikte yaşayan güzel, hassas genç kız olarak karşımıza çıkar. Yazar, onun belirgin özelliklerini romanın başında annesiyle çatışma oluşturacak şekilde vermiş, romanın dördüncü bölümünden sonra ise annesi gibi, değişen ruh ve kişiliğiyle tanıtmıştır. Romanın diğer kahramanları da onun etrafında sıralanır.

Mebrure, romanın ilk üç bölümünde edepli, hassas, ahlâklı on üç yaşlarında bir kız olarak tanıtılırken, İstanbul'a gittikten sonra değişen hayatıyla sahip olduğu ahlâklı insan hüviyetinden sıyrılır. Annesi gibi düşük ahlâksız, zengin erkeklere metreslik yapan biri olur.

Romanın diğer kahramanları İstanbul'da ve Mebrure'nin ismi verilmeyen olduğu kasabada yaşayanlar diye iki grupta toplanabilir.

Romanın, ilk dört bölümü ve son kısmı ismi verilmeyen bir kasabada geçer. Mebrure, annesi, babası ve hizmetçileri Pakize ile aynı evde kalır. Kahraman-anlatıcı bakış açısıyla yazılan romanda, romanın diğer bütün kahramanları Mebrure'nin bakış açısından tanıtılır. Aslî kahraman Mebrure'nin kişilik özelliklerini etkileyen en önemli kahraman annesi Nebile'dir. Annesini hiçbir zaman sevmeyen Mebrure, şuh ve ahlâksız bir kadın olan Nebile'yi ve ailesini hatıralarına dayanarak şöyle tanıtır.

“Annem, toy mülkiyeliyi, kafes arkasından bile, o iri, siyah gözlerinin sihirleyici bakışlaile tıslımlamış, kendine bendetmiş... Ve, Nihayet bir gün, kuş

¹⁰⁷ *Kanun Namına*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1932, 168 sayfa.

kafesinden uçuvermiş.. kanların en hararetle deveran ettiği bir çağda, birbirini seven, hem de birbirini çıldırasıya seven iki gencin birleşşi, ateşle barutun teması gibi bir şey.. Bir gün, bu hoppa kızı, genç mülkiyeliye nikâhlamak zarureti hâsıl olmuş.

Ben, babamın ilk kaymakamlık ettiği, Anadolunun ücra bir kasabacığında doğduğum zaman, annemle babamın arasındaki o ilk ateş, o ilk muhabbet kalmamış bulunuyormuş...

Kimbilir neden, benim dünyaya gelişim annemi hiç memnun etmemiş. Daha ilk gözüümü açtığım dakikada, ağzıma yabancı bir kadın memesi dayamışlar. Anne sütünün tadını tatmamışım...

Onun, bana gösterdiği bu soğukluk senelerce devam etti.. Ve.. ben yabancı ellerde, anne kucağından uzak, anne şefkatinden, anne sevgisinden uzak büyüdüm.

O ihtirash bir kadındı.. Her gördüğü, her beğendiği erkek karşısında, hayvanca bir şehvet hırsı duyuyordu. İhtirasın, babamın şeref ve namusunu kurban etmekten çekinmiyordu.” (s. 15)

Mebrure, babasını annesinin onu başka erkeklerle aldattığını fark etmeyecek kadar saf, annesini ise evli olduğu halde genç erkeklerle aldatacak kadar ahlâksız bulur.

İsmi verilmeyen bu kasabada geçen diğer kahramanlar, kaymakamın evinde gece yarılarına kadar poker oyunlarına katılan kasabanın avukatı Nuri Münci Bey ve Doktor Sadrettin Bey’dir. Genç ve yakışıklılığıyla tanıtılan Doktor Sadrettin Bey, Nebile Hanım gibi gayr-i ahlâkî ilişkileri yanında, tıp bilimlerini kullanarak cinayet işleyecek kadar canî ruhlu biridir.

Romanın İstanbul’da geçen bölümünde kahramanlar mekânın genişlemesiyle artmıştır. Mebrure’nin okul yıllarından arkadaşları ve akrabası İclâl’in yanında tanıştığı zengin erkeklerden oluşur.

Mebrure’nin okul arkadaşlarından ön plâna Meliha çıkar. Genç ve güzel Meliha, Mebrure’nin annesi gibi ahlâksız bir genç kızdır. Evlilik dışı hamile kalması onu ölüme götürecek bir sebep olur. Mebrure, Meliha’dan İstanbul’un toplumsal yaşayışıyla ilgili birçok şey öğrenir.

Mebrure’nin değişiminde en büyük rolü oynayan İclâl ise Doktor Sadrettin Bey’in İstanbul’daki amcasının genç ve ihtirash karısıdır. Mebrure, yarıyıl tatilinde kaldığı İclâl’in evinden bir daha okula gitmemiştir. Romanın İstanbul’da karşımıza

çıkan diğer kahramanları Mebrure'nin, İclâl ile tanıştıktan sonra değişen kimliğiyle metreslik yaptığı erkeklerden oluşur.

Kanun Namına'da olayların geçtiği tarihi zaman belirsizdir. Romanın tarihini belirleyecek sosyal hadiselerden bahsedilmez. Mebrure'nin, on üç yaşındayken, ananesinin ölümü üzere İstanbul'a gitmeleri ile başlayan roman, üç yıl sonra Mebrure'nin üvey babası ile evlenmesiyle son bulur. Kahraman/anlatıcının hâkim bakış açısıyla sunulan romanda, geri dönüş tekniğiyle Mebrure, ailesine ait hatıraları dile getirir. Anlatıcı, çevresindeki insanların kişilik özelliklerini kuvvetli bir gözlem ve tahlil gücüyle anlatır.

Ethem İzzet'in, *Göz Yaşları*¹⁰⁸ isimli romanı, zamanı ve konunun içeriğini özetleyecek başlıklardan oluşmuş, oldukça hacimli bir eserdir. Romanın aslî kahramanı Ruhi'nin ağzından ve onun hatıra defterinden anlatılan olaylara, kahramanın bakış açısı hâkimdir. Romanın giriş ve sonuç kısmında yazar, romanın konusuna dair bilgi vermiştir. Gerçek bir olayın anlatıldığını ifade eden yazar, romana geçmeden önce genç bir kızın aşk yüzünden verem olup ölmesini anlatır. Devamında da “*başka evlerde*” yaşanan trajedi ve mutlu olaylara değinir. Yazarın buradaki amacı günlük yaşanan olayları örnek vererek kendi anlatacağı hikâyenin gerçeklik tarafını vurgulamaktır.

Yazar, romanın sonunda yine kendi bakış açısından devam eden hayata dair bazı dikkatler ve anlatılan Ruhi Bey'in hikâyesine dair gazetelerde çıkan haberlere yer vermiştir.

Romanın başında tanıdığımız Çamur Ruhi, bir katildir. İdamı istenen biri olarak ölümünü bekleyen Ruhi Bey, kendisine layık görülen suçlar karşısında hatıralarını yazdığı bir defteri incelemesi için hâkim heyetine sunar. Romanın bu kısımdan sonrası Ruhi Bey'in hatıralarından oluşur.

Hatıralarından tanıtılan Ruhi Bey, şifre müdürüdür. Bilgili, kültürlü, dürüst ve çalışkan Ruhi Bey, çapkın ve sadakatsiz bir tiptir. Metresi uğruna ailesini terk eden Ruhi Bey, metresinin casus olduğunu fark etmeyince devlete ait gizli bilgileri onunla paylaşır. Bu durum ise onun işinden atılmasına neden olur. İşsizlikten sokaklarda kalan, Ruhi Bey, içki ve esrar müptelası biri olur. Romanın ikinci önemli kahramanı Naran, Ruhi'yi, iyi bir mevkiden, sokaklara düşüren, katil eden ihtirashı, güzel ve akıllı bir

¹⁰⁸ *Göz Yaşları*, İkbâl Kütüphanesi, İstanbul 1932, 394 sayfa.

casustur. Hayat kadını olarak yüksek rütbeli kişilerle yakın ilişkilerde bulunan Naran, öğrendiği gizli bilgileri de İngilizler'e, Ruslar'a satarak para için vatanına ihanet eder.

Romanın diğer kahramanları ikinci derecede kişilerdir. Hacimli bir eser olmasına rağmen, olay örgüsü bu iki kişi arasında gerçekleşir. Diğer kahramanlar da Ruhi'nin çevresinde yer alırlar. Ruhi'nin bakış açısından tanıtılan bu insanlar Ruhi'nin eşi, iki oğlu ve Ruhi'nin sokaktan arkadaşlarından oluşur.

Romanda anlatılan olaylar yaklaşık beş yıllık bir süreyi kapsar. Bu dönem, şifre müdürlüğü yapan Ruhi Bey'in gönderdiği “*şifreler*” dikkate alındığında vaka zamanı Birinci Dünya Savaşı'nın olduğu yılları kapsar. Kahraman/anlatıcı, Almanlardan harple ilgili gelen özel şifreleri çözüp, gitmesi gereken yerlere ulaştırmakla görevlidir. Yazar, zamanı doğrudan değil Ruhi'nin üstlendiği göreviyle vermiştir. Romandaki olaylar İstanbul'da geçmektedir. Beyoğlu, Şişli gibi zengin kişilerin eğlence için buluştukları yerler romanın ilk kısım mekânlarıdır. Ruhi, bir esrarkeş olduktan sonra ise İstanbul'un batakhaneleri, fakir semtleri, dehlizler, bataklık mahalleleri, meyhaneleri gibi ikinci sınıf yerler romanın mekânı olur. Yazar, romanda iki farklı anlatıcı kullanır. Romanın başında yazarın kendisi, gündelik hayat ile ilgili ve romanın yazılış sebebini açıklayan bilgi verir. “*Roman*” başlığı altında ise romanın aslî kahramanı Ruhi'nin bakış açısı ve hatıralarını not ettiği belgeler vardır. Romanın sonunda yine yazar/anlatıcın bakış açısından Ruhi'nin son haline dair görüşleri ve mahkeme sonuçları vardır.

Mahmut Yesârî'nin fuhuş, sefahat, ahlâksızlık, toplumsal yozlaşma gibi temaları işlediği *Kalbimin Suçu*¹⁰⁹ rakamlarla birbirinden ayrılmış on dokuz bölümden oluşmaktadır. Çoğu kahramanın birinci bölümde tanıtıldığı romanın aslî kahramanı Necil Sabit, bedeni zevkleri peşinde koşan, istikrarsız ve hedonist bir kişiliktir. Oldukça zengin olan Necil Sabit, çevresindeki insanlara hayır diyemediği için dalkavuk ve asalak tipler onu kullanır. Saflığı ile tanınan Necil Sabit kendisi de bu özelliğinin farkındadır ve arkadaşı Fahir Bülent ile yaptığı konuşmada kendini bu yönüyle ifade eder. “*O geçirdiğim hatta geçirmekte olduğum fırtınalı, huzursuz, istirahatatsız hayatı düşün... Daima yalan, riya... Seviyorum zannetmişim, aldanmışım... Çok defa, ikimiz de birbirimizi sevmediğimiz halde seviyor görünmüştük!... Sevdiklerimin çoğunu unuttum, sevmediklerimin birini hatırlamıyorum... Bazen sokakta giderken, bir kadın koluma*

¹⁰⁹ *Kalbimin Suçu*, Suhûlet Kütüphanesi, İstanbul 1932, 261 sayfa.

giriyor, yüzüme gülüyor, senli benli konuşuyor.” (s. 16) Necil Sabit’in insanlarla ilişkileri karşısında verdiği tepkiler ve miskin tavırları romanın olay örgüsünü de şekillendirir.

Romanın diğer bütün kahramanları, Necil Sabit’ten menfaatleri için arkadaş, sevgili ve yardımcı/hizmetkâr olan kişilerden oluşur. Çıkarıcı ve ahlâkî olarak yozlaşmış olan bu tipler genç adamın parasını sömürmek için yanında yer alırlar. Bu kişilerden ön plâna Necil Sabit’in en yakın arkadaşı Fahir Bülent, Zabit Efendi ve Sabri çıkar. Fahir Bülent, Necil Sabit’in akıl danıştığı bir arkadaşdır. Geçiminin bir kısmını Necil Sabit’ten sağlayan Fahir, içki ve kumar düşkündür. Zabit ve Sabri Efendi de içkiye çok düşkün, çıkarıcı, düzenbaz tiplerdir. Asalak gibi yaşayan ikilinin tek geçim kaynağı Necil Sabit’in yardımlarıdır.

Romanın kadın kahramanları, erkekler gibi Necil Sabit’in peşinde koşan, ondan biraz pay almak için her türlü ahlâksızlığı yapan kişilerdir. Necil Sabit’in öncesinde hayatına giren ve bir dönem sevgilileri olmuş bu kadınlar, Reyhan, ablası Vuslat, Süveyda, Mihriban, Polin ve Tiyno’dur. Ahlâkî yozlaşmayı gösteren bu kadınlar, para için her türlü düşüklüğü yaparlar. Necil Sabit’in evlenmeyi düşündüğü Zerrin ise ev kızıdır. Zerrin, genç adamın fikirlerinin değişmesinde etkili olmuş ama onun başka kadınlarla birlikteliğini engelleyememiştir.

Kalbimin Suçu’nda sosyal tarih belirsizdir. Romanın başında sadece olayların eylül ayında başladığı verilir ve olaylar kronolojik akışa uygun olarak biter. Romanda olayların geçtiği mekân İstanbul’dur. Romanın başında İzmir’den gelen Necil Sabit, İstanbul’un Batılılaşmayla yozlaşmış semtleri Beyoğlu, Şişli gibi çevrelerde yaşar. Yazar/anlatıcının bakış açısından sunulan romanda kahramanların özellikle Necil Sabit ile Fahir Bülent’in diyaloglarına yer verilir. Bu karşılıklı konuşmalar kişileri ve olayları daha belirgin hâle getirir.

İskender Fahrettin’in, kahramanları ve konusu tamamen Türkiye dışında geçen romanı *Sakin Beni Okuma*¹¹⁰, içerikle ilişkilendirilmiş on bir bölümden oluşur. İhanet, kıskançlık, taassup, dinde yozlaşma gibi temaların şekillendirdiği çatışmalar etrafında yazılan romanın aslî kahramanı Jülyet’tir. Aradığı mutluluğu evliliğinde bulamayan genç bir kızın ruhunu temizlemek adına kapandığı manastırda yaşadığı trajik olayların anlatıldığı roman “*Manastıra girip çıkan bir genç kızın romanı*” alt başlığı altında

¹¹⁰ *Sakin Beni Okuma*, Tefeyyüz Kütüphanesi, İstanbul 1932, 110 sayfa.

başlar. Romanın aslî kahramanı yirmi yaşında, küçük yaşta babasını kaybetmiş genç, güzel ve asi ruhlu bir genç kızdır. Roman, onun çevresinde ve onun bakış açısında ilerler. Romanın büyük bir bölümü de çoğunlukla Jülyet'in arkadaşlarına yazdığı mektuplardan ve yine onun tuttuğu notlardan oluşur. Bu nedenle romanın diğer kahramanları Jülyet ile ilişkileri nispetince ve onun gözlemlediği kadar tanıtılır.

Romanı geçtiği mekânlara göre ikiye ayırdığımızda Jülyet etrafında gelişen iki olay örgüsünden söz edebiliriz. Diğer kahramanları da mekânlara göre iki grupta toplanabilir. Birinci kısımda mekân Londra'dır ve kahramanlar Jülyet'in sorumsuz ve şehvetli annesi, çapkın ve iradesiz kocası ile Jülyet'in mektuplarından tanıtılan Margaret'ten oluşur.

Annesini eşiyle beraber yakalayan ve annesinin eşinden hamile kaldığını öğrenince hayattan soğuyan Jülyet'in Suriye yakınlarında Hayfa'da gittiği manastırın sakinleri de romanın diğer kahramanlarını oluşturur. Nonet ismi verilen öğrenci genç kızlar ve sör rahiplerden oluşan bu kişilerden Sör Mari, Nonet Bilakenşet ve Nonet Anna ön plâna çıkanlardır. Genç nonetler, ilim ve din adına geldikleri bu yerde sessiz, sakin ve sorgusuz bir hayat yaşarlar. Kişilik özellikleri olarak birbirine yakın olmaları bu kızların sıkı bir taassup hayatı yaşamalarına bağlıdır. Sör Mari ise gençliğinde bir sürü kirliliğe bulaşmış, ahlâksız bir yaşam sürmüş, fakirliğe düşünce bu manastıra geçmiştir. Gençliğinde yaptığı günahların tövbesini burada yapar ve “sörlüğe” kadar yükselir. Fakat Sör Mari manastıra gelen genç kızlarla zorla ilişkiye girmektedir. Böylece manastır bir yasak ilişkiler yeri olarak da ele alınmış olur.

Romanda kapalı mekânlarda geçen olaylarda mekânlar kasvetli bir ruh haliyle çizilmiştir. Soğuk, ürpertici olan bu yerlerin ikisi de günahkâr doludur. Mekânların olumsuz çizilmesinde en büyük neden, içinde yaşayan insanların suçluluklarından ileri gelir. Kahraman/anlatıcının özellikle manastırla ilgili tasvirleri manastırının olumsuzlukları üzerinedir ve bu yerlerden ailelerin kız çocuklarını kaçırmaması gerektiğini ifade eder.

“Buraya, bu tarikei dünyalar âlemine, Kleman gibi, yüz karası ile iltica edeni, dünyanın zevkini sürdükten sonra töbekar olup gelenleri doldursunlar. Ben, dünyanın hasretini çekiyorum. Dünyanın, aydınlık, geniş ve namütenahi yolları varken, bu dar âlemin karanlık, iğrenç ve uydurma yollarından gitmek bir nevi cinnettir. Ben deli

değilim. Manastırda huzur aradım ve geldim. Hâlbuki burası insana elem ve sükûn ıstırap veren; insanı tedricen boğan, öldüren bir mezbahane imiş.” (s. 35)

Romanda güncel tarih belirtilmemiştir. Olayların akışı ve ne kadar zaman geçtiği de özellikle mektupların başında verilen gün-ay bilgileri dikkate alınarak tespit edilebilir. Roman, Jülyet’in Margaret’e yazdığı mektuplarla başlar. Bir yıllık evli olan Jülyet, mutlu değildir. Annesiyle eşinin kendini aldattığını görünce evini terk eder ve manastıra çekilir bu da yaklaşık sekiz yıl sürer. Jülyet, manastır civarında gezerken bir yerde “*sekiz yıldır buradayım bu yolu görmedim*” ifadesini kullanır. Fakat romanın son bölümünde, manastır yaşantısına ait tuttuğu notların “*beş yıllık hatıraları*” içerdiği belirtilir. Bu da yazarın dikkatinden kaçmış bir hatadır. Muhtemelen Jülyet, manastırda beş yıl kalmıştır. Londra’ya tekrar döndüğünde annesinin kendi kocasından olan çocuğu hizmetçinin kucağındadır ve onu “*piç bir bebek*” diye tanımlar. Manastırda sekiz yıl kalsaydı döndüğünde bu kucakta bir bebek olmazdı.

Daha önce de belirttiğimiz gibi roman kahraman/anlatıcı bakış açısıyla sunulmuştur ve birçok bölüm uzun mektuplardan ve Jülyet’in tuttuğu notlardan oluşur. Yazarın da kendini hissettirdiği ve manastırlarla ilgili kısımlarda kendi fikrini ortaya koyduğu, yanlı davranarak olumsuz bir bakış açısı sergilediği söylenebilir.

Kemal Ahmet’in, sosyal bir tema olarak fakirliği işlediği romanı *Sokakta Harp Var*¹¹¹, yazarın kendi hayatından izler taşıyan otobiyografik bir eser niteliğindedir. Gazeteci olan Kemal Ahmet, bu eserinde bir sokak muhabirinin izlenimlerini anlatmıştır. Yaşadığı dönemin zorluklarını ve hayatının yalnızlığını eserine taşıyan yazar, romanın giriş kısmında şahsıyla ilgili verdiği tanımla bunu hissettirmiştir.

“*Kitaba Girmeden Evvel*” başlığını taşıyan bu kısım, yazarın çevresinde nasıl anıldığını ifade eder. Bu bölüm, özellikle işçi sınıfına verdiği destekle hükümet tarafından sorgulanan, bu olaydan sonra dışlanan, hor görülen, anlaşılmayan, ölüme terk edilen ve hayata “*tutunamayan*” bir insanın ironik şekilde kendini tanıttığı kısımdır. Yazar kendini tanıttığı bu kişi ile romanın aslî kahramanı Mehmet Neşe arasında benzerlik kurmuştur.

Romanın aslî kahramanı Mehmet Neşe isminde bir gazetecidir. Romanın ilk kısmında Zonguldak limanında çalışan insanların sıkıntılarını anlattıktan sonra kendini şöyle tanıtır:

¹¹¹ *Sokakta Harp Var*, İstanbul Numune Matbaası, İstanbul 1932, 79 sayfa.

“Ey okuyucularım!... Satırlar gözlerinizi yorarken elbet beni öğrenmek istersiniz. Rakımülhuruf Zonguldaktan gelirim. Bir kömür şirketinde çalışırdım. İşler bozuk gidiyormuş’ Şirketin müdürü masrafı yüksek görmüş! Getirin bakalım demiş şu kadroyu! Yakalığını düzeltmiş! Maroken koltuğa geçmiş! Ve sonra!” (s. 9)

Zonguldak’tan göç etmek zorunda kalan Mehmet Neşe, İstanbul’a gelir ve romanın asıl olay örgüsü de burada gelişir. Mehmet Neşe okuldan bir arkadaşının vasıtasıyla bir gazetede işe başlar.

Romanın diğer kahramanları Mehmet Neşe’nin gazetede beraber çalıştığı arkadaşları ve Mehmet Neşe’nin İstanbul’daki akrabalarıdır. Gazetede çalışan kişiler, romanın yazılış amacına uygun olarak İstanbul’da yaşanan fakirlikleri ve çarpık ilişkileri yansıtmak için romanda yer alır. Aynı şekilde Mehmet Neşe’nin amcası ve ailesi fakirliğin ve yoksulluğun vardığı boyutu yaşamları ile sergilerler.

Mehmet Neşe’nin amcası, eşi ve kızı Emine ile yaşar. Kırk yaşlarında olan amca fakirliğin yanında işsizdir ve içki onu saldırgan davranışlara yönlendirmiştir. Perişan bir şekilde yaşayan aileye Mehmet Neşe kazandığı çok az para ile yardım eder. Amca, fakirlikten dolayı on sekiz yaşlarında olan kızı Emine’yi satmayı bile düşünür. Yazar, kahramanların hepsini kullanarak İstanbul başta olmak üzere birçok yerde yaşanan fakirliği tablolar halinde yansıtmaya çalışır.

Romanda mekân ilk kısımda Zonguldak Limanı’dır. İştten atılan Mehmet Neşe’nin iş için İstanbul’a gelmesi mekânı değiştirir. Bu kısımdan sonra roman İstanbul’da geçer. Mehmet Neşe’nin amcasının oturduğu Etyemez semti dışında, Babıali başta olmak üzere İstanbul’un birçok semti romanda yer alır. Romanda mekânlar, yaşanan haksızlıkları, fakirliğin vardığı boyutları, çarpık ilişkilerin sonuçlarını göstermek için sıralanır. Romana ismini de veren “*sokak*”lar, fakirliğin yaşandığı yerlerdir. Bu sokaklardaki harp yaşam mücadelesinin savaşıdır. Romanda sosyal tarih belirsizdir. Fakat özellikle Avrupa’da çıkan gazete makalelerinde Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra tüm dünyada oluşan ekonomik krizden bahsedilir. Bu bilgi anlatma zamanının Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra olduğunu gösterir. Kahraman/anlatıcının bakış açısından anlatılan olaylar yaklaşık bir yıllık bir süreyi kapsar.

Güney Halim'in, *Gökmen*¹¹²'i, aşk temasını milli duygularla birlikte ele alır. Romanın aslî kahramanı Gökmen'in ilişkilerine göre dört bölüme ayrılabilir roman, genç bir kızın iki erkek karşısında yaşadığı aşk olarak başlar, fakat geri plânda Anadolu'daki Millî Mücadele ile toplumsal bir boyuta geçer.

Romanın aslî kahramanı Gökmen, Darülfünun talebesidir. İstanbul'da eğitim gören Gökmen yaz tatilinde ailesinin bulunduğu Bursa'ya gelir. Güzel, temiz, idealist ve ailesinin muhafazakâr yapısına karşılık serbest yaşayan bir kızdır. Gökmen'in bu serbest yaşam tarzı romanın olay örgüsünü şekillendirir. Romanın girişinde yazar Gökmen'i tanıtırken verdiği özellikler romanın ilerleyen kısımlarında yaşanacak çatışmaları da açıklar.

"Bu kızın adı 'Gökmen'di.

Gökmen Darülfünun talebesi idi. İstanbulda amcasının yanında ikamet eden bu kız, tatil zamanı olduğu için Bursa'ya ailesinin nezdine gidiyordu.

Üç sene evel Muallim mektebine bitirmiş, Fransız mektebinin Türkçe hocalığını almıştı. Bu vazife kâfi derecede zaman bıraktığı için Darülfünun felsefe şubesine devam ediyordu. O zaman hanımlar, henüz Darülfünuna resmen kabul edilmedikleri için, samiin sıfatıyla bulunabiliyordu.

Romanda karşımıza çıkan kahramanların hepsi Gökmen ile ilişkileri nispetince vardırırlar. İlk bölümde görülen bazı kahramanlar romanının ilerleyen kısımlarında mekân ve olayların değişince bir daha görülmezler. Örneğin birinci bölümde sadece muhafazakâr oluşları ve kızlarının hayatlarını kısıtlamasıyla tanıtılan Gökmen'in ailesi ve Gökmen'e arkadaşlık eden Saadet, romanın birinci kısmı olarak nitelenebilecek Gökmen'in Bursa hayatı dışında romanda yer almazlar. Birinci bölümde ön plâna çıkan ve Gökmen'in duygusal ve toplumsal yaşamını en çok etkileyecek kişi Samim'dir. Kardeşi Samime ile Bursa kaplıcalarına gelen Samim, zengin, kültürlü, yakışıklı ve kadınlara zaafî olan biridir.

Gökmen'in evi yandıktan sonra evinde kaldığı Necat ve ailesi ikinci bölümün kahramanlarıdır. Gökmen'e yardımcıları ile iyi bir aile özelliği gösteren bu kişilerden de sadece Necat romanın son kısmında romanda bir kez daha yer alır. Genç, sporcu Necat, Millî Mücadele döneminde iyi bir savaşçı ve vatansever "*tayyareci*" olarak karşımıza çıkar.

¹¹² *Gökmen*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1932, 174 sayfa.

Birinci Dünya Savaşı başladıktan sonra mekân ve kişiler değişir. Romanın üçüncü kısmı olan bu bölüm, tarafsız Fransız ve Amerikan sağlık ekibinin oluşturduğu bir gemide geçer. Gökmen'e ve savaşta yaralanan diğer insanlara yardım eden bu ekipte ön plâna Doktor Piyer çıkar. Doktor ve hemşireler hümanist yaklaşımlarıyla insanların yardımına koşan kişiler olarak gösterilmiştir. Samim ve Gökmen'in arasındaki aşkı anlatan bölümler dışında Milli Mücadele'nin cephe gerisindeki yıkımlarını anlatan romanda kişiler tek tip olarak karşımıza çıkarlar. Aşkına ihanet eden Samim savaşta gösterdiği üstün başarıyla okuyucunun bakış açısında ve Gökmen'in gönlünde bir kahraman olarak anılmıştır. Gökmen ve Samim dışındaki diğer kahramanlar da vatanın kurtuluşu için çalışan temiz insanlar olarak çizilmiştir. Türkler dışındaki Amerikan ve Fransız sağlık ekibi de aynı şekilde barış elçileri olarak gösterilmiştir.

Romanın son bölümündeki kahramanlar yaralı olan Gökmen'in bulunduğu sınır köyünde karşılaştığı insanlardır. Yazar, Gökmen aracılığı ile romana soktuğu bu kişilerin hepsini Milli Mücadele'nin kazanılacağı şuuru içinde yaşatmış ve bu kişileri kadın/erkek fark etmeden canla-başla savaşan cesur insanlar olarak göstermiştir. Bu bölümde Satı adında bir genç kız ve çevresinin Milli Mücadele'ye olan inançlarıyla romanda yer aldıklarını görülür.

Gökmen romanı, Gökmen'in İstanbul'dan Bursa'ya gelişi ile başlar ve Necat ile Milli Mücadele için Mudanya'ya gitmesiyle biter. Ancak olay örgüsüne yön veren asıl mekânlar, başta Bursa olmak üzere, Anadolu'da işgal edilen bölgeleri ve köyleridir. İşgalin en şiddetli yaşandığı Anadolu, bu özelliğiyle romanda yer alır. Bu mekânlarda yaşayan insanlar romanın olumlu tiplerini temsil eder ve savaşçı/direnışçi, vatansever olarak yaşatılırlar.

Romanda olaylar, Gökmen'in İstanbul'da eğitimini tamamladıktan sonra Bursa'ya gelişi ile başlar, 21 Ağustos 1922'den bir ay sonra biter. Bu süreç diğer bir ifadeyle Yunanlıların İzmir'e girmesiyle başlar, Milli Mücadele'nin başarıyla sonuçlanmasıyla biter. Yazar/anlatıcı, olaylara hâkim bakış açısından bakarken, bazen de romanın merkezî kahramanı Gökmen'in bakış açısına başvurur. Anadolu'da verilen mücadele onun dikkatiyle verilir. Romanda kişiler ve olaylar arasındaki tesadüfî gelişmeler ise romanın gerçekliğini yer yer aksatmaktadır.

Memduh Necati'nin sonu hüznle biten bir aşk hikâyesini anlattığı *Dilek*¹¹³ adlı romanı, anlatılan olayların içeriğine uygun olarak beş büyük bölümden oluşur. Çerçeve olay örgüsü ile oluşturulan romanın iç hikâyesi (alt anlatı) bir askerin hatıra defterinden oluşur. Aşk temasının milli duygularla beraber işlendiği romanın aslî kahramanı Refik'tir. Romanın (dış) çerçevesi kahraman bakış açısıyla, iç çerçeve olay örgüsü ise Refik'in mektupları ve hatıra defterinden oluşur ve olaylara onun dikkatiyle bakılır.

Romanın aslî kahramanı Balkan Savaşları'na katıldıktan sonra ismi belirtilmeyen bir kasabada komutanın ailesini korumaktadır. Olayların ve şahısların müphem kaldığı romanda kahramanların karakter ve kişilik özelliklerine de değinilmemiştir. Romanın diğer kahramanları Refik Bey'in askerlik görevi için Azerbaycan'da tanıştığı M. Bey, Gülsüm ve Nina'dır.

Refik'in hayatına giren Nina ve Gülsüm de yine M. Bey gibi Refik'in düşüncelerini etkileyecektir. Nina ve Gülsüm arasında kalan Refik milli olanı temsil eden Gülsüm'ü seçer.

Romanın çerçeve olay örgüsünü oluşturan bölümde “*üç arkadaş*” bir aradadır. Necdet, Memur Fahri ve Ben olarak isimlendirilen kahraman/anlatıcı Refik'in mektubunu okumak için bir araya gelmişlerdir. Romanın son bölümünde de Refik'in ve ailesinin sonunun ne olduğunu okuyucuya bildirmek için aralarında konuşurlar. Şirin bir kasabada yaşayan bu üç arkadaşın isimleri dışında bir bilgi verilmemiştir.

Romanın iç hikâyesinde zaman, Refik Bey'in soğuk bir kış gününde İnönü Muharebesi'ne katılmasıyla başlar, aynı yılın yazı biter. Dış çerçeve olay örgüsünde ise tarihi zaman belirsizdir.

Romanda mekân ismi verilmeyen Anadolu'da bir kasaba ve Azerbaycan'dır. İki kardeş bölge halkının birbirleriyle olan ilişkilerini ve milli bütünlük gayesini anlatan romanda mekânlar da fonksiyonel olarak kullanılmıştır.

1.5. 1933'TE YAYIMLANAN ROMANLARIN ÖZELLİKLERİ

1933 yılı roman sayısı ve çeşitliliği bakımından oldukça zengin bir yıldır. Aşk konulu bireysel romanların çoğunlukta olduğu bu dönemde sosyal yönü ağır basan romanlar da kaleme alınmıştır. Burhan Cahit bu yılda da popüler aşk romanlarıyla ön plâna çıkar. *Düğün Gecesi*, *Yalı Çapkını*, aşk temasıyla yazılmışken, *Yüzbaşı Celâl* ve *İhtiyat Zabiti* adıyla kaleme aldığı romanları, Kurtuluş Savaşı'nın Güney Cephesinde

¹¹³ *Dilek*, Vilayet Matbaası, Amasya 1932, 147 sayfa.

geçen olayları roman kahramanları olan askerlerin dikkatiyle, tarihî gerçeklerin dışına çıkarak anlatır. Sadık Fehmi'nin *Kır Armağanı*, Selami İzzet Sedes'in *Canım Ayşe* ve *Küçük Hanımın Kismeti*, Muazzez Tahsin Berkand'ın *Sen ve Ben*, Raif Necdet Kestelli'nin *Semavi İhtiras* romanları, imkânsız aşkı kadın kahraman merkezli işleyen eserlerdir. Reşat Enis ise fuhşun ve gayrı meşru ilişkilerin aile kurumu üzerindeki olumsuz etkilerini *Gonk Vurdu*'da ele alır. Halide Nusret Zorlutuna da aynı temayı *Gül'ün Babası Kim*'de genç bir kızın hayatı çevresinde işler. Aka Gündüz Aysel ve *Üç Kızın Hikâyesi*, Nezihe Muhittin *Güzellikler Kraliçesi* adlı romanlarında yozlaşmış genç kızların, ahlâki kaygıları ile istekleri arasındaki çatışmayı konu edinirler. Aka Gündüz, *Onların Romanı*'nda toplumun birey üzerindeki etkisinden hareketle, genç bir kadının çevresinde uğradığı ihanetlerle hayatta kalma çabasına değinir. *Üvey Ana*'da ise pek de başarılı olmayan anlatım ve kurguyla kadınların çalışma hayatında karşılaşılabilecekleri sorunları dile getirir. Aka Gündüz'ün *Ben Öldürmedim*, *Kokain*, Hikmet Feridun Es *İki Cinayet Gecesi*, Vâlâ Nurettin, (Vâ, Nû), *Dipsiz Kuyu* ve *Kardeş Katili'nde*, dedektif romanı örneğini verirler. Vâlâ Nurettin bu yıl yayımlanan diğer iki romanı *Küçük İlânlar* ve *Leke*'de evlilik ve ahlâk meselelerini işler. Selami İzzet Sedes *Fadime*'de Batılılaşma ve aydın-köylü ilişkisini, kadının geleneksel toplum hayatındaki yerini anlatır. Ethem İzzet Benice, ideolojik bir roman olarak değerlendirebilecek ve Cumhuriyet'in Onuncu Yıl kutlamaları için devlet tarafından yazdırılan *On Yılın Romanı*'nda eğitim meselesini eski-yeni çatışması içerisinde konu edinir. Reşat Nalbandoğlu *Başım Dönüyor*'da ise idealist bir insanın içinde bulunduğu toplumla mücadelesini ve bunun sonunda içine düştüğü bunalımı anlatır. Felsefi derinliği olan bu romanın yanı sıra kişisel ve toplumsal huzursuzlukların anlatıldığı bir diğer roman da Peyami Safa'nın, *Bir Tereddüdün Romanı*'dır. Galip Bahtiyar *Gök Bayrak*'ta imkânsız aşkı Millî Mücadele içinde ele alır. Abdülhamit Döneminin baskıcı ve ezici yönetimini ince ve derin bir alayla hicveden Sermet Muhtar Alus, bu yıl yayımladığı *Kıvırcık Paşa* ve *Pembe Maşlahlı Hanım*'da, bu üslubunu fazlasıyla hissettirmiştir. Toplumcu gerçekçi yazarlardan Sadri Ertem *Bir Varmış Bir Yokmuş* isimli romanda Osmanlı'nın yıkılma dönemindeki dış politikasını eleştirir. Selami İzzet Sedes'in *Deli* romanında ise fantastik unsurlar göze çarpar. Mahmut Yesârî bu yıl yayımlanan *Ölünün Gözleri* ve *Tipi Dindi*'de toplumsal yozlaşmanın fakir hayatlar çevresinde etkilerini gösterir. Şükûfe Nihal'in daha önceki eserlerinde görülen feminist yaklaşım bu yıl yayımlanan

Çöl Güneşi isimli romanında da devam eder. Mehmet Hamdi köy hayatı içinde yaşanan sosyal adaletsizlikleri *Tımarhane* isimli romanında aşk teması etrafında verir.

Muazzez Tahsin'in *Sen ve Ben*'i¹¹⁴ basit bir şekilde kurgulanmış aşk romanıdır. Prolog şeklinde verilen bir girişten sonra romanın konusuna göre bölümler başlıklandırılmıştır.

Roman evlilik, yasak aşk, aşk temaları etrafında şekillenir. İmkânsız aşkın verdiği ıstırap ve olanaksızlığın işlendiği romanın aslî kahramanı Leyla'dır. Şen, romantik ve eğlenceli bir tip olan Leyla'nın kişilik özellikleri, çocukluktan bu yana beraber olduğu ve *"bir iki yıldır"* nişanlandığı Nejat ile tezat oluşturacak şekilde verilir. Leyla'nın aksine Nejat tembel, uyuşuk, gerçekçi ve materyalist bir tiptir. Olay örgüsünü şekillendirecek olan çatışmalar da iki kişi arasında yaşanır. Akıllı, namuslu, kibar bir kimyager olan Nejat, Leyla'nın bakış açısından şöyle değerlendirir.

"Niçin Nejat bu kadar sakın, rahatına düşkün sade bir adam? Bazı günler, onun bu halleri canımı sıkıyor. Çocukluktan beri teyzemin oğlu iken, bir senedir nişanlım oldu... yakında kocam olacak; fakat bütün bunlar onda bir değişiklik yapmadı. Küçükken beni nasıl seviyorduydu, yine öyle sakın ve gösterişsiz bir muhabbetle seviyor. Onda başka nişanlıların gözünde parlayan alev eksik... Evde annesinin hususi işlerle uğraşmadığı gibi, hizmetçilere ve kimseye de karışmaz. Yalnız kendi istirahatinin tamamile temin edildiğini ister... Bunun için titizdir. Muayyen saatte yatar, muayyen saatte kalkar. Akşamları hiçbir vakit geç kalmaz. Sabahları da vapura yetişeceğim diye telaş ettiğini görmedim. Doğduğu zaman kurulmuş ve hâlâ aynı ayarda giden bir kronometre..." (s. 12-13) Kısa bir süre sonra evlenecek olan Leyla, Nejat'ın vurumduymaz halinden dolayı tedirgindir. İkilinin evlilikleri boyunca devam edecek zıt durumlar, evlilikte uyum-uyumsuzluk çatışması içinde verilir.

Romanın bir diğer erkek kahramanı Bedi Muammer ise Leyla'nın uzun yıllar görmediği büyük teyzesinin oğludur. Romanın prolog bölümünde verilen bilgide Leyla bir yıl önce geçirdiği helikopter kazasında Bedi Muammer ile tanışır. Genç adamın kuzeni olduğunu bilmeyen Leyla ondan hoşlanır, fakat bu hislerini kimse ile paylaşmaz. Bedi Muammer İstanbul'a kesin dönüş yaptıktan sonra birbirlerine aşık olduklarını fark ederler. İkisine de annelik görevi yapmış, büyütmüş olan Nejat'ın annesi Ayşe Hanım ise bu aşka engel olacak kişidir aynı zamanda diğer iki kız kardeşinin İstanbul'da

¹¹⁴ *Sen ve Ben*, Resimli Ay Basımevi, İstanbul 1933, 128 sayfa.

olmamasından dolayı Leyla'ya ve Bedi Muammer'e okudukları müddet boyunca sahip çıkmış munis, fedakâr bir duldur.

Romanda kişilik özellikleri hakkında bilgi verilmeyen Güzin, Leyla'nın en yakın arkadaşıdır. Leyla'nın sırdaşı olan Güzin yine ona yol göstermede, doğru olanı ifade etmede en yakın kişidir. Ayrıca Leyla'nın Güzin'e yazdığı samimi mektuplar genç kızın yaşadığı buhranları açıkça göstermesi açısından önemlidir.

Sen ve Ben'de olaylar, Leyla'nın Güzin'e yazdığı mektuplarla tespit edilebilir. Buna göre vakanın başladığı tarih “25 Temmuz 1928”den birkaç gün öncedir. Romanın girişinde verilen prolog kısmını dikkate alırsak anlatma zamanı 1926'da başlar. İki arkadaşın roman boyunca yazdıkları mektuplardan olayın kronolojik bir şekilde ilerlediği görülür. Roman, Leyla ve Nejat'ın evliliklerinden iki yıl sonra Bedi Muammer'in Paris'e dönmesiyle biter. Roman, İstanbul merkezli bir çevrede geçer ama Leyla evlendikten sonra bir süre Lübnan'da yaşarlar. Leyla'nın evlendikten sonra balayı için gittiği Lübnan, tabiat özellikleriyle ön plâna çıkar. Romanda olayların gelişiminde tabiatın tasvirleri önemli bir yere sahiptir. Evlendikten sonra hüznü bir kişiliğe dönüşen Leyla'nın ruh haline uygun olarak tabiat tasvirleri çizilmiştir.

Yazar/anlatıcı dikkatiyle yazılan romanda yazar, kahramanları tanıtırken Leyla'nın bakış açısını kullanır. Kendi yorumlarından ziyade özellikle erkek kahramanlar Leyla'nın bakış açısıyla tanıtılır. Romanın son bölümünde mektupların yer alması yine kahramanların bakış açısından sunulan dikkatleri gösterir. Yazar, bu mektuplar sayesinde kahramanların olaylar karşısındaki ruh hallerini kendi ağızlarından vermeyi amaçlamıştır.

Mahmut Yesârî'nin aile, mirasyedilik, fakirlik, komşuluk ilişkileri gibi temaları işlediği *Ölünün Gözleri*¹¹⁵ on üç bölümden oluşur. Roman İstanbul'un fakir bir semtinde tekke denilen bir binanın odalarını paylaşmış farklı ailelerin hayatlarını sunar. Her ailenin birleştiği nokta ise yatalak kadın Kevser Hanım'ın odasıdır. Farklı ailelerin hayatları ve kişilik özellikleri yazar/anlatıcı tarafından anlatılır. Kevser Hanım yatalak bir hastadır. Tekkede onun haricinde dört aile daha kalmaktadır. Romanın kahramanları Kevser Hanım çevresinde oluşmuştur; Kevser Hanım'ın komşuları dul bir kadın Hamide Hanım, dominant komşusu Hilkat Hanım, otantik, sessiz, meczup Hilmi Bey ve ev sahipleri tekkede kalan kişileri oluşturmaktadır. Kevser Hanım'ın tekkede kalmayan,

¹¹⁵ *Ölünün Gözleri*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1933, 240 sayfa.

onu hiç arayıp sormayan üç uzak akrabası Mihriban Hanım, Asım Bey ve kunduracı Sadık Efendi romanın diğer kahramanlarıdır.

Roman, ölüm döşeğinde yatan Kevser Hanım'a bakan tekkedeki komşularının tartışmalarıyla başlar. Kendisine parası için bakan komşularına emri vaki isteklerde bulunan Kevser Hanım kurnaz ve akıllıdır, komşularına beş parasız olduğunu daima söyleyerek kendini fakir göstermeye çalışır. Olay örgüsünü şekillendirecek olan çatışmalar da daha çok Kevser Hanım ile çevresiyle arasındaki ilişkilerden doğacaktır.

Kevser Hanım'ın komşularından ön plâna çıkan saf, dul bir kadın olan Hamide kızı Necla ile yaşamaktadır. Tütün satarak geçinen Hamide Hanım Kevser Hanım'ın son bakıcısıdır. Komşusu Hilkat Hanım eşi Yahya Efendi ve oğlu Mahir ile tekkede kalmaktadır. Kevser Hanım'ın uzun süre bakıcılığını yapan Hilkat Hanım ondan maddî bir kazanç elde edemeyince bakımını bırakır. Parayı çok seven Hilkat Hanım evini ve Hamide Hanım'ı yönlendirir. Tekkenin bir başka sakini Hilmi Bey müzikle uğraşan, konuşmalarında felsefeyle alakalı cümleler kuran, sürekli içki içen eksantrik bir kişiliktir. Tekkede oturan erkeklerin sohbetiyle bir araya gelmelerini sağlar.

Kevser Hanım'ın tekke dışında yaşayan uzak akrabalarından Mihriban Hanım düşük bir kadındır. Yozlaşmış bir tip olarak çizilen Mihrabını yazar tanıtırken bir dönem düşük kadınların panoramasını da çizer.

“Mihriban, bazı safdil, görgüsüz muharrirlerin romanlarında, hikâyelerinde sosyete kadın! Diye tasvir etmek istedikleri ve renklerle, edalar ile tuvaletler ile göz aldatan kadın tiplerinden biri idi.(.....)

Bu kadınlar, tiyatro dekorlarına benzerler, yüzden bakılınca, renklidirler, göz kamaştırırlar, birer san'at nefisesi, harikası gibi görünürler; fakat kulise girdiğiniz mi, boyaları dökülür, çiçekleri sırtır, foyaları meydana çıkıverir.” (s. 73)

Kevser Hanım'ın diğer akrabaları, Asım Bey ve kunduracı Salih Bey, para hırsıyla her türlü ahlâksızlığı ve gayri ciddi işleri yapabilecek tiplerdir. Asım Bey, Kevser Hanım'ın mirasına konmak için geldiği tekkede, evli olduğu halde Hamide Hanım'ın kızı Neriman'a ve Mihriban'a asılmaktan kendini alıkoyamaz.

Romanın diğer kahramanları, ikinci dereceden kişilerdir. Tekkede kalan diğer ev sahipleri, Hilkat'in oğlu Mahir, falcı Dilruba ve Mihriban'ın erkek arkadaşları, hizmetçisi Tişano bu şahıs kadrosunu oluşturur.

Romanda olayların geçtiği tarihi zaman belirsizdir. Roman, İstanbul’da birçok ailenin bir arada kaldığı tekkede Kevser Hanım’ın hastalığıyla başlar, yine aynı yerde Kevser Hanım’ın ölümüyle biter. Bu sürecin ne kadar olduğunu, ne kadar zaman geçtiğini ifade eden belirli takvim aralığı verilmemiştir. Roman, İstanbul merkezli bir çevre içinde geçer. Romanda öne çıkan yer Kevser Hanım ve komşularının kaldığı fakir bir semtteki tekkedir. Bir diğer mekân da Mihriban Hanım’ın apartmanıdır. Yazar, tekkede evi verirken mekân-insan ilişkisini başarılı bir şekilde sağlar. Tekkede kalan fakir insanların evi, dönemin bütün yoksulluğunu-sefaletini gösterecek şekilde kurgulanmıştır. Zengin olmasına rağmen parasına hiç el sürmeyen Kevser Hanım’ın odası bu sefaleti açıkça gösterir.

Reşat Enis’in aşk, ahlâk, kıskançlık, gibi temaları işlediği romanı *Gonk Vurdu*¹¹⁶, on dokuz kısımdan oluşmaktadır. Romanın aslı kahramanı bir gazeteci olarak tanıtılan Ömer’in bakış açısından, devrin toplumsal hayatına ait gözlemlere de yer verilmiştir. Lise son sınıf öğrencisi olan Ömer, bazı derslerini veremeyip mezun olamamıştır. Annesinin terzilik yaparak kazandığı üç-beş kuruşla geçinmeye çalışan aile, Ömer’in okulu bitirememesiyle daha bunalımlı günler yaşamaya başlar. Hassas, kırılgan, romantik bir tip olan Ömer, uzun süre iş arar, sıkıntılı günler geçirir, intihara kalkışır, en son zengin arkadaşının vasıtasıyla gazetede bir iş bulur. Ömer’in gazetede “*serbest muharrirlik*” görevine gelmesiyle yazar, dönemin toplumsal olaylarını, ekonomik buhranlarını, sosyal çöküşlerini realist bir bakışla kolaylıkla ifade eder. Romanın kadın kahramanı Ömer’in çocukluk aşkı Selma’dır. Kötü bir tesadüf eseri karşılaştığı Serap ile evlenen Ömer, bir gece onun herkesten sakladığı günlüğünü bulunca Serap’ın geçmişine ait sırlarını öğrenir. Ahlâksız bir hayat süren babasının, patronundan çaldığı paraları ödemek için yine babasının zorlamasıyla patronla beraber olan Selma, düşük ahlaklı bir kadındır. Selma gibi ahlaksız bir diğer kadın kahraman Ömer’in kiracılarının kızı Vasfiye’dir. Vasfiye, bir mecburiyet karşısında değil, keyfi olarak gayri ahlâki hayat yaşar. Romanın diğer kahramanları ikinci derecede kişilerdir. Ömer’in çalıştığı gazetenin sahibi Cemil Mualla hakkında pek bilgi verilmesi de romanın olay akışına yön verecek kişi olacaktır. Ömer’in karısı Serap ile beraber olan Cemil Mualla, Ömer’in yazdığı tiyatro eserini de çalarak kendi adına yayınlayacak kadar hırslı, bencil ve ahlaksızdır.

¹¹⁶ *Gonk Vurdu*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1933, 285 sayfa.

Yazar, kahramanlarının birçoğunu Ömer'e kötülük, fenalık yapmak için romana yerleştirmiştir. Talihsiz, bir o kadar sefil olan Ömer'i, hayatında, ilişkili olduğu her kişi sömürmüştür.

Gonk Vurdu'da zaman, romanın hemen başında, Ömer doğduğunda isim koymak için düşünen babasına arkadaşının, “*Beşinci Mehmet cülus ediyor, onun ismini koy*” diye önerisiyle tespit edilebilir. Buna göre romanda olayların anlatma zamanı Beşinci Mehmet'in tahta çıkışından on yedi yıl sonra, Ömer'in lise son sınıf öğrencisi olduğu yılda başlar. Bu da 1926 yılına denk gelir. Bundan sonra olayların geçtiği süreler, yazarın “*üç ay geçti, on beş gün sonra*” gibi kullandığı ifadelerle haber verilerek sürdürülür. Ömer liseyi bitirdikten iki yıl sonra Serap ile evlenir; Serap'ın onu aldattığını fark edip İstanbul'dan uzaklaşması ve üç yıl sonra tekrar İstanbul'a gelmesiyle roman biter. Bu da romandaki olayların yaklaşık beş yıllık bir zaman dilimi içerisinde gerçekleştiğini gösterir. Romanın olay örgüsü de bu kronolojik sıraya göre ilerler. Sadece Serap'ın geçmişi geriye dönüşle özet halinde verilir.

Romanda olaylar İstanbul'da başlar ve tekrar İstanbul'da sona erer. Ömer'in Kocamustafapaşa'da annesiyle birlikte oturduğu ev, Serap ile evlendikten sonra Çarşıkapı'daki ev ve Ömer'in gazetede çalışırken gidip geldiği Babıali, romanın İstanbul'daki mekânlarıdır. Bu mekânlara, Ömer'in haber toplamak için İstanbul'un gezdiği her mahallesi de katılabilir. Ancak bu mekânlar üzerinde pek durmayan yazar, toplumsal çöküşe daha çok değinmiştir. Ömer'in, eşinin kendini aldattığını öğrendikten sonra Anadolu'ya kaçışında da belirgin bir yer ismi verilmemiştir. Ömer, Anadolu'ya bir tiyatro kumpanyasında “*jönprömiye*” olarak katılmış, üç sene sonra da tekrar İstanbul'a gelmiştir. Romanın en başarılı yönü, yazarın Ömer'in karşılaştığı olumsuz durumlarda içine düştüğü bunalımı anlatırken iç monolog tekniğini kullanmasıdır. Yazar, bu teknikle onun bunalımlarını, açmazlarını ve çatışmalarını etkili bir şekilde gözler önüne serer.

Aka Gündüz'ün, aralarındaki sınıfsal farklılıklardan dolayı büyük acılar çeken ve sonunda kavuşan iki gencin aşkını anlattığı *Aysel/Bir Anadolu Hikâyesi*¹¹⁷ romanı¹¹⁸, içeriğine göre başlıklandırılmış on bir bölümden oluşur. Anadolu'da bir köyde, köylü

¹¹⁷ *Aysel*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1933, 135 sayfa.

¹¹⁸ Bu roman 1915 yılında *Kurbağacık* adıyla yazılmış, 1919 yılında aynı adla kitap olarak basılmıştır. (*Kurbağacık*, Cemiyet Kütüphanesi, Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul 1335/1919). 1933 yılında eserin içeriğini etkilemeyen birkaç ufak değişiklik (uzun paragrafı iki paragrafa ayırma gibi) *Aysel/ Bir Anadolu Hikâyesi* adıyla yayınlanır. (Alıntılar *Aysel* adıyla yayınlanan ilk baskıdandır).

bir ailenin kızı olarak dünyaya gelen Aysel, köyün en zenginlerinden Hacı Nafiz'in kızıdır. Merhametli, cömert Aysel'i köylü de çok sever. Hacı Nafiz'in cimriliği karşısında Aysel'in tok gözlülüğü köyün ona sempatisini artırır. Köy halkı Hacı Nafiz'in ölümünü umutla bekler. Çünkü onun ölmesi durumunda tek mirasçısı olarak Aysel onları refaha kavuşturacaktır.

Romanın erkek kahramanı Ali, fakir bir köylünün çocuğudur. Köyde tek okuma yazması olan Ali, jandarma karakolunda kâtiplik ederek geçinir. Romanın aslî kişileri olan Aysel ve Ali, romantik, iyi niyetli kahramanlar olarak çizilirler. Romana ismini de veren Aysel etrafında olay örgüsü şekillenmekle birlikte romanın hâkim karakteri Ali'dir.

Vakayı yönlendiren olumsuz kahramanlar ise Aysel'in babası Hacı Nafiz Efendi ile Jandarma Çavuş'udur. Hacı Nafiz, sahip olduğu zenginliğini ve nüfuzunu kullanarak köylüyü istediği gibi yönlendirir. Bu doğrultuda yalan söylemekten de çekinmez. Jandarma Çavuş'u ise Tekâlif-i Harbiye'nin köye yaptığı yardımları diğer görevliler ile bölüşecek kadar vurguncu ve üçkâğıtçı kimliğiyle öne çıkar. Roman boyunca Hacı Nafiz ve Jandarma Çavuşu farklı beklentileri nedeniyle Ali ve Aysel'in evliliklerine engel olurlar. Romanda bu ikili köy hayatı içinde halkı ezen Osmanlı Yönetimi'ni temsil etmektedir. Romanın diğer kahramanları çeşitli vesilelerle Aysel ve Ali'nin evliliklerine onay verip yardımcı olan ve bu evliliğe engel olup zorluk çıkaran kişilerden oluşur. Bu kahramanlar, köylü halktan bürokratlara kadar geniş sayılabilecek bir şahıs kadrosundan oluşur. Romanın tarihî zamanı olarak Birinci Dünya Savaşı dönemi ve sonrasını kapsadığı görülür. Köye gelen mültezimin müjdeli haberi zamanı öğrenmemiz açısından önemlidir. *“Askerimiz Moskofu kırıp Karsa doğru gidiyor. Erdahanı aldık. Moskof kırmak, Kars, Erdahan... Üç kelime bütün ihtiyarların asabını ateşli bir seyyale gibi dolaştı. En ihtiyar Hacı Recep yerinden doğrularak Efe zeybek oyununa başladı.”* (s. 22) Mültezimin bu haberi romanın anlatma zamanının Birinci Dünya Savaşı'nın en hareketli dönemi olduğunu gösterir. Olayların geçtiği mekân ise Yuvaköy'dür. Yazar, köyü merkez aldığı mekândan yola çıkarak Anadolu'nun bu köşesinde geri kalmışlığı, halkın cehaletini, taassubunu, erkek egemenliğini göstermeye çalışır.

Yazar/anlatıcının bakış açısıyla anlatılan eserde yazar, kahramanlar ve köylü hakkında yaptığı yorumlarla sık sık kendini hissettirir.

Aka Gündüz'ün Nemide Ali ile birlikte yazdığı “*Üç Kızın Hikâyesi*”¹¹⁹ on altı bölümden oluşmakta olup üç kızın hikâyesini anlatır. Romanın aslî kahramanları, romanın başlangıç kısmında üç genç kız olarak karşımıza çıksa da, roman Filik'in etrafında gelişir. Aile baskısı altında yetişen Filik, zor şartlar altında liseye gider. Her yaptığı davranışı ayıplayan, suçlayan ailenin kızlarını baskıcı tutumla yetiştirmeleri, ileride ahlâken yozlaşmasına neden olacaktır. Filik'in yaptığı her davranışı günah ve ayıp gören aile, kızlarının ruh dünyalarındaki açtıkları yarayı pek umursamazlar. Ailesinin isteklerine karşı uzun süre boyun eğen Filik, lisede gördüğü yeni yaşantıyla ruh kasırgalarına engel olamaz ve başlangıçta tanıtılan özellikleriyle, ilerleyen bölümlerde kişilik özelliklerinde değişme olur.

“Filik bütün hayata karşı korkunç bir vazife ile mükellef olduğunu biliyordu: Şikâyet etmemek vazifesi... Mütehakkim, cahil bir kadınla bir adamın arzularına körü körüne itaate mecburdu. Kafası yeni ve güzel fikirleri alırken, gözleri yeni, güzeli görürken, kalbi bunlara karşı çarparken; hareketleri büsbütün aksini yamağa mahkûmdur.” (s. 30) Filik'in dışında lisede okuyan diğer kızlardan Dürer, ailesi ve kişiliğiyle diğer kızlara örnek gösterilen tiptir. Yazarın ideal kahramanı Dürer, ailesinin iyi bir eğitim verdiği modern bir kızdır. Dürer'in ailesi kızlarını serbest yetiştirmiş, eğitimine devam etmesini sağlamıştır. Dürer, her davranışıyla o dönem kızları için örnek gösterilecek bir genç kız olarak çizilmiştir.

“Sesinde, insanı haberi olmadan kendine bağlayan bir ahenk, gözlerinde derin bir cazibe ve nihayetsiz bir sevgi vardı. Böylesini sevmemenin imkânı olur mu? Evet olur. Tabiat insanların nebatın tuhaf renkleri gibi muhtelif vasıtalarla yaratır.” (s. 5) Dürer, liseden sonra fakülte eğitimine de devam etmek istemez. Fakültede alacağı eğitimin ileride beklentilerine cevap vermeyeceğini düşünür. Dürer, evlendikten sonra iyi bir anne olarak çocuklarını yetiştirmeyi plânlar. Yazar Dürer'e yüklediği misyonla Türk devletinin gerek duyduğu bilinçli, ahlaklı nesilleri yetiştirmeyi amaçlar. Lisede okuyan diğer kızlardan Betigül, yine Filik'in kişilik özelliklerindeki farklılıkları ortaya çıkartır. Dürer, diğer iki genç kıza karşı örnek gösterilirken, Betigül hem Filik'i yoldan çıkardığı için hem de ileride Filik gibi ahlâken yozlaştığı için Filik'ten sonraki en önemli kahramandır.

¹¹⁹ *Üç Kızın Hikâyesi*, Resimli Ay Basımevi, İstanbul 1933, 248 sayfa.

Romanın yazarları, Betigül ve Filik'in iç dünyalarını yansıtmada başarılı olurken, romanın kurgusunda pek başarılı olamamışlardır. Roman kahramanlarını dış dünyadan, sosyal hayattan soyutlanmıştır. Kahramanlar sürekli dış mekânlarda olsalar da mekân özelliklerinin ve isimlerinin verilmeyişi romana kapalılık vermiştir.

Romanın diğer kahramanları, üç genç kızın ailesinden oluşur. Kızlarda olduğu gibi bu aileleri tanıtmak için yazar “*evin köşeleri*” başlıkları verdiği kısımlarda aileleri birbirlerine zıtlık oluşturacak şekilde anlatır. Bu ailelerden ön plâna çıkan, genç kızlarda olduğu gibi Filik'in ailesidir. İsimleri ve fiziksel görünüşlerinden çok kişilik özellikleriyle anlatılan aile, Filik'in kişilik özelliklerinin değişmesinde en önemli etkidir.

Dürer ve Betigül'ün aileleri ise bu aileye göre oldukça medeni ve hoşgörülüdür. Ama bu üç aileden olması gerekeni Dürer'in ailesi temsil eder. Betigül'ün ailesi modern olmakla beraber kızlarını fazla serbest bıraktıklarından ileride yaayacağı olumsuzluklara zemin hazırlamışlardır.

Üç Kızın Hikâyesi romanı, üç kızın Ankara'da liseye gitmeleriyle başlar, Betigül'ün İstanbul'a kaçtıktan sonra Ali isimli biriyle evlenmesiyle biter. Olay örgüsüne yön veren mekânlar Ankara'da kenar mahalleler, fakir semtlerdir. İstanbul'da ise Batılı yaşamın ilk yerleşkesi olan Cihangir gibi semtlerde olaylar geçer.

Romanda olaylar, kızların liseye başladıkları yıl başlar. Romanın başında on altı yaşında tanıdığımız Filik, romanın sonlarında on dokuz yaşındadır. Bu da romanın yaklaşık üç yıllık bir zaman dilimini kapsadığını gösterir. Yazar/ anlatıcı, olaylara hâkim bakış açısından bakarken, bazen de romanın merkezi kahramanları Betigül ve Filik'in bakış açısına, günlüklerine başvurur.

Selami İzzet'in sonu mutlu bir aşk ile biten romanı *Küçük Hanımın Kısmeti*¹²⁰ olay örgüsünün ayrıldığı halkalara uygun olarak üç kısımdan oluşmuştur. Aşk, ayrılık ve özlem temalarının işlendiği romanın aslı kahramanı Belma ve Hidayet'tir. Romanın başında bu iki kahraman hâkim bakış açısıyla tanıtılır. Belma, ailesinin iki çocuğundan büyüğü ve babası tarafından şımartılmış genç bir kızdır. Hidayet ise otuz iki yaşında, olgun, yakışıklı bir askerdir. Belma'nın karşısında ideal bir erkek olarak çizilir. Yaşının verdiği olgunluğa ulaşamamış, şımarık hareketleri ile çevresi tarafından “*afacan*” diye adlandırılan Belma, güzelliği ile Hidayeti kendisine âşık eder. Hidayet evlenmek

¹²⁰ *Küçük Hanımın Kısmeti*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1933, 150 sayfa.

istediği kızın Belma olduğunu ailesine söyleyince şaşkınlık geçiren kız kardeşi, kardeşinin Belma ile evlenmesine razı olmaz. Bunun sebebi olarak genç kızın kişilik özelliklerini ileri sürer.

Romanın diğer kahramanları Hidayet'in ailesi, Belma'nın ailesi ve arkadaşlarından oluşur ve bunlar Belma ile ilişkileri nispetince yazar tarafından tanıtılır.

Yazar/anlatıcının bakış açısından sunulan romanın üçüncü bölümünde Belma ile Hidayet'in mektuplarına yer verilir. Burada anlatılan olaylara hâkim bakış açısı etkindir. Romanın son kısmında yine yazar anlatıcı devreye girer. Romanda olayların geçtiği mekân üzerinde pek durulmaz. Belma'nın ailesi ile birlikte Erenköy'de oturduğu köşk birinci bölümün ilk mekânıdır. Romanın ikinci bölümünde Hidayet'in görev için gittiği Güney Cephesi'nde Dicle Nehri'nin kuraklığı, Adana ilinin sıcaklığından bahsedilir. Bir yıllık bir zaman diliminin kullanıldığı romanda olaylar kronolojik sıraya uygun olarak verilir. Romanın tarihî zamanı ise Kurtuluş Savaşı'nı olduğu yılları kapsar.

Halide Nusret Zorlutuna'nın, Lamia Mazhar'a ithaf ettiği *Gül'ün Babası Kim*¹²¹ isimli romanı, genç bir kızın sevdiği erkek tarafından aldatılmasını hikâye edinir. Roman beş kısımdan oluşur. Romanın şahıs kadrosu içinde farklı sınıflara mensup insanlar vardır. Bu gruplar romanın aslî kahramanın bulunduğu mekâna göre farklılıklar gösterir. Birinci grupta romanın aslî kahramanı Meclâ ve onun zengin ailesi, ikinci grupta ise Meclâ'nın, Edirne'nin bir kasabasında mecburi kaldığı mahallenin fakir ve cahil insanları vardır. Yazar, fakir insanların hayatlarını kahraman bakış açısını kullanarak, günlükler aracılığıyla realist bir şekilde vermeye çalışır.

Romanın başında asi ve hodbin bir genç kız olarak çizilen Meclâ, ailesine ve çevresine karşı oldukça duyarsızdır. Ailesinin ve aldığı eğitimin sonucu kişilik özellikleri değişen Meclâ, yaşayacağı bir felaketin ardından bambaşka biri olacaktır. Bu dikkatle bakıldığında, romanın birinci bölümünde tanıtılan kahraman ile diğer bölümlerde karşımıza çıkan kahraman, farklı kişilik özellikleri taşıyan iki farklı insan gibidir. Birinci bölümde ablasına, kendinin “*harpten sonraki imansız ve bedbaht*” nesilden olduğunu söylen, garip fikirleriyle tanınan Meclâ, fikir ve ruh yapısıyla dönemin “*mutusuz genç*” neslinden birisidir.

¹²¹ Halide Nusret Zorlutuna, *Gül'ün Babası Kim*, Remzi Kitapevi, İstanbul 1933, (Biz çalışmamızda şu baskıyı esas aldık: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Cep Kitapları Dizisi/16, Ankara 2002, 212 sayfa).

Meclâ, romanın ikinci bölümünden itibaren “*Havva*” adıyla bir köyde yaşayan tuhaf, ürkek biri olarak karşımıza çıkar. Meclâ’nın kişilik özelliklerinden tamamen farklı olan Havva, yaşadığı felaketten sonra, kendi halinde, sessiz, sakin biri olmuştur.

Romanın ikinci bölümünden sonra Edirne’nin bir kasabasında yaşayan fakir insanlar, romanın diğer kahramanlarını oluşturur. Meclâ, onu terk eden bir erkekten hamile kalınca ailesi ona sahip çıkmaz; bu utancı duyurmamak için onu bir tanıdıklarının yanına gönderirler. Hasan Bey ve Pembe Hanım, Meclâ’nın yeni ailesidir. Bu kişilerden Pembe Hanım ön plâna çıkar. Pembe Hanım, uyanık, maddî çıkarlarını her şeyden üstün tutan, sıradan, görgüsüz bir kadındır. Pembe Hanım dışında köyün diğer kadınları saf Anadolu kadın imajı çizerler. Meclâ’nın günlüklerinde anlattığı bu insanlar cahil, görgüsüz tipler olarak geçer.

Pembe Hanım’ın eşi Hasan Bey ise, İstanbul’da nezarete iyi bir memur iken, savaşın getirdiği felaketler onu ve ailesini etkilemiş, bütün yakınlarını kaybettikten sonra Edirne’ye taşınmış ve bir lisede “*hademelik*” yapmaya başlamıştır. İyi niyetli ve saf biri olan Hasan Bey, romanın olumlu kahramanlarından.

Hasan Bey’in çalıştığı okulda çalışan yedi öğretmen ise romanın diğer olumlu kahramanlarıdır. Meclâ’nın günlüklerinden tanıtılan bu öğretmenler genç kadına her konuda destek olurlar.

Romanın son bölümünde dâhil olan İbrahim Mümtaz isimli bir edebiyatçı ise Meclâ ve kızının hayatını kurtaran bir kahraman olarak romana sokulmuştur. Dönemin birçok romanında görülen bir yaklaşım olarak, hayatlarının bir döneminde hata yapan genç kızlar, pişmanlık duyarak, geri kalan yaşantılarını saf ve temiz bir şekilde geçirirler. *Gül’ün Babası Kim* romanında da yazar, Meclâ’nın değişen hayatı, yaşadığı pişmanlıkları gösterdikten sonra kahramanına mutlu bir son hazırlar. Meclâ, yaşadığı tüm kötülüklerden sonra İbrahim Mümtaz’ın yardımıyla kurtulur. Yazar, saf ve temiz kalmayanların sonunu ise romanın başında Meclâ ile aynı durumda olan Leman örneğiyle verir. Leman, Meclâ ile aynı erkekten hamile kalmış, fakat kendini koruyamamış ve ahlâksız bir kadın olarak fuhuş yapmaya başlamıştır. Yazar, ahlaksız yaşamı ile önce ölümcül hastalıklara bulaşan Leman’ı, tedavi olamayınca onu bu yola düşüren adamı öldürerek intikam aldıktan sonra intihar ettirmiştir.

Romanın birinci bölümünde mekân İstanbul’dur. Romanın ikinci bölümünden sonra mekân Edirne olur. Edirne’nin kenar mahallelerinden birinin mekân olarak

seçildiği eserde mekân-insan ilişkisini yazar, başarılı bir şekilde işler. Edirne'nin sıradan bir semti olan bu yerde, alt tabakadan insanlar çoğunluktadır. Meclâ'ya zorla sahip olmak isteyen Murat Bey dışında hemen hemen herkes fakirdir. Murat Bey'in zenginliği ise “*harp vurgunculuğundan*” gelir. Yazar, kadınların konuşmalarını ve Meclâ'nın günlüklerini kullanarak, bu yerlerin belirgin özelliklerini ortaya çıkarmaya çalışır.

Romanda zaman belirsizdir. Meclâ on sekiz yaşındayken başlayan roman iki buçuk yıl sonra biter. Meclâ'nın kızı doğduktan sonra tutmaya başladığı günlüğüne düştüğü tarih “4 II 192X” dir. Romanın anlatma zamanı bundan bir yıl önce başlar ve son tarih olarak Meclâ'nın kardeşine yazdığı mektuplarda kızının iki yaşını kutladığını söyler. Bu dikkatle bakıldığında roman Meclâ'nın, iki buçuk yılını anlatır. Yazar/anlatıcı bakış açısından sunulan romanın üçüncü ve dördüncü bölümü “*onun defteri*” başlığı altında Meclâ'nın tuttuğu günlüklerden oluşur.

Burhan Cahit Morkaya'nın *Yüzbaşı Celâl*'i¹²² Arap ve Fransızlar'ın arasında kalan Türk askerinin durumunu anlatan bir romandır. Roman konusuna göre sınıflandırabilecek “27” bölümden oluşur. Yazar, sadece “17. Bölüm ‘Dönüş’” başlığının vererek bu bölümü isimlendirmeyi tercih etmiştir.

Romanda oldukça fazla sayıda kahraman olmasına rağmen derinlemesine işlenen şahıs anlatılan vakanın merkezinde de olan Yüzbaşı Celâl'dir. Romanın aslı kahramanı Celâl, vatanını çok seven, gözü pek, “*müfrit*” milliyetçi, ciddi ve kibar bir askerdir. Romanın diğer kahramanları, Yüzbaşı Celâl'in askerlik görevi için geldiği Güney Cephesindeki karşıt Arap güçleridir. Romanın kahramanları iki farklı millete ait insanlar diye iki gruba da ayrılabilir. Arap milletinden gelen ve ön plâna çıkan kahramanlar Şeyh Sadun ve kızı Zehra'dır.

Şeyh Sadun, Arabistan bölgesinde yaşayan çok zengin bir aşiret reisidir. Fransızlar'a karşı ajanlık yapan Şeyh Sadun, bölgede etkin gücü ve nüfuzuyla ön plâna çıkar.

Şeyh Sadun'un kızı Zehra da babası gibi zekâsıyla tanıtılır. O da babası gibi Fransız ve diğer sömürge milletleri için ajanlık yapmaktadır. Fransız hayranı, kendi halkını küçümseyen, beğenmeyen Zehra kurnaz, çekici ve şehvetlidir. Yüzbaşı Celâl, Zehra'yı ilk gördüğünde erkekleri çıldırtan bedenini Mısır'ın şehvet abidesi Tais'e

¹²² *Yüzbaşı Celâl*, Köroğlu Kütüphanesi, İstanbul 1933, 211 sayfa.

benzetir. “*Tais.. Tais Mısırın Şehvet mabudesi.. Galiba ruhun Lübnan kızının vücuduna girip asırlarca sonra Halebüşşahba’da karşımıza çıktı.*” (s. 28) Başında daima Avrupa havası esen ve hayallerini Paris’in manzaraları süsleyen Zehra’yı Yüzbaşı Celâl, onun üzerindeki Fransız etkisinden yola çıkarak, Flaubert’in, Madam Bovary’indeki Emma’ya benzetir. “*Emma da tıpkı böyle birçok hayali romanlar okumuş, Parisin, Operanın, yüksek âlemlerin rüyası içinde büyümüş, yaşadığı iptidai kasaba onu sıkıtkça sıkmış, nihayet büyük aşkların hülyası içinde kendini bir noter kâtibini kollarına bırakıvermişti. Dimağı yaşadığı muhitten bu kadar uzak kalan bir genç kızın hayatına zam olacak her yıl onun ruhunda taze bir isyan fırtınası koparacaktı. Ve şimdi Zehra çöl ortasında bu havayı teneffüs ettikçe solan bir krizantem gibi yaşamak için serin memleketlerin ratıp havasını bekliyordu.*” (s. 87)

Romanda Osmanlı yönetimiyle ilgili olan eleştiriler, yazarın siyasal tavrını da ortaya koyar; yaşanan tüm sıkıntıların nedeni olarak yönetimi suçlayan Burhan Cahit, diğer romanlarında da bu yaklaşımını devam ettirir. Özellikle sınır bölgelerde yaşanan Araplar’ın ihaneti, Burhan Cahit’in romanlarına belirgin bir şekilde Arap düşmanlığı olarak yansımaktadır.

Romanın diğer kahramanları Yüzbaşı Celâl’in asker arkadaşları Yüzbaşı Kadri, Mülazım Kenan, Kaymakam Şakir Bey, Mülazım Rıfat ve yine orduda görevli askerlerdir. Bu askeri ve siyasî güçleri oluşturan kişilerin hepsinin ortak özelliği Türk Ordusu’nun gücünü ve halkın güvenliğini sağlamak için kendi canlarını tehlikeye sokarak çalışmalarıdır. Bu kişilerden Mülazım Rıfat, Yüzbaşı Celâl’e yakın olmasıyla ön plâna çıkar ve roman boyunca Yüzbaşı Celâl’in silah arkadaşı olarak onun yanında yer alır.

Romanda Zehra haricinde bir diğer kadın kahraman Zeliha’dır. Yüzbaşı Celâl’e âşık olan Zeliha saf, güzel bir dansçıdır. Zeliha, romanda sadece Yüzbaşı Celâl’i güzelliği ve şuhluğuyla etkileyen biri olarak vardır.

Romanda olayların geçtiği mekân Orta Doğu bölgesi ve Suriye, ağırlıklı olarak olayların geçtiği yerdir. Romanda olayların geçtiği yerlere göre ismi geçen diğer yerleşimler ise Halep, Bintülanep, Aynülkum, Şam, Tedmur, Adana, Birulsadeh, Ayıntap, Kozan ve Urfa’dır. Olayların geçtiği bu mekânlar az da olsa tasvir edilmiştir. Yazar, orada yaşayan halkın tipik özelliklerine değinmek için çevreden yola çıkar.

Mekân tasvirlerinde dış mekân tasvirlerinin yanında özellikle Şeyh Sadun'un sarayını anlatırken iç mekân tasvirlerine de girmiştir.

Romanda, vakanın geçtiği zaman Birinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı 1913/1918 yılları arasındır. Kronolojik olarak anlatılan vakada savaş patlak vermeden önceki zaman daha çok işlenmiştir. Yazar, savaştan ziyade Araplar'ın yaptığı ihanet üzerinde daha çok durmak istemiştir. Romanın vaka zamanı yaklaşık beş yıllık bir süreyi kapsar. Bu Yüzbaşı Celâl'in "*beş seneden beri kan ve ateş içinde boğuştukları*" ifadesinden anlaşılır. Yazar/anlatıcı bakış açısıyla yazılan romanda hâkim bakış açısının yanında kahramanların bakış açısına da yer verilmiştir.

Burhan Cahit, Milli Mücadele'yi ele aldığı bir diğer romanı *İhtiyat Zabiti*'nde¹²³ yine Suriye Cephesi'nde yaşanan olayları anlatır.

Üç bölümden oluşan romanın birinci bölümü çeşitli cephelere gönderilecek zabitelerin nasıl ve hangi koşullarda yetiştirildiğinin anlatılmasıyla başlar. Çerçeve olay örgüsünden oluşan romanın ikinci bölümünde yazarın romanın aslî kahramanı ile nasıl tanıştığı anlatılır. Üçüncü bölümde ise alt anlatıyı oluşturan kısma geçilmiş olur. Romanın aslî kahramanı Cevdet'in hatıralarından oluşan roman, Suriye Cephesi'nde savaşan Türk askerlerinin durumunu anlatır.

Romanın aslî kahramanı Cevdet, İstanbul'da askeri okulda eğitim alan bir mühendistir. Güçlü, gözü pek biri olan Cevdet, görevli olarak Suriye Cephesi'ne gönderilir. Böylece Birinci Dünya Savaşı'nın verdiği zararlar, Cevdet'in bakış açısından tablolar halinde verilir. Savaş esnasında çok az bir birlikle cesurca savaşan Cevdet, vatanseverliği ile ön plâna çıkar. Romanda asker olan bütün Türkler idealize edilmiş tiplerdir.

Cevdet dışında romanın ikinci derecede, Türk zabitelerinden, tarihten alınmış gerçek kişiliklerden, Alman, İngiliz ve Arap gibi karşı güçlere ait askerlerden oluşan oldukça kalabalık bir kadrosu vardır. Türk askerleri, cesaretleri, savaş esnasında çelik gibi sinirlere sahip olmaları ve zekâlarıyla tanıtılırken, İngilizler, Araplar ve Almanlar korkak ve hain olarak ön plana çıkarlar.

Yazar, romanın duygusal boyutunu ise Cevdet-Rüya aşkıyla vermeye çalışır. Cevdet, Suriye Cephesi'nden izinli olarak döndüğünde İstanbul'da tanıştığı Rüya, temiz bir "*aile kadınıdır*" ve Cevdet'in bir resimden tanıdığı yüzbaşısının eşidir.

¹²³ *İhtiyat Zabiti*, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul 1933, 349 sayfa.

Çerçeve olay örgüsünden oluşan romanın anlatıcısı yazar Burhan Cahit Morkaya'dır. Alt anlatıyı oluşturacak hikâyenin anlatıcısı yazarın arkadaşı Zabit Cevdet'tir. Araplar'ın ihanetiyle ölen Cevdet, arkadaşına hatıra defterini göndererek yayımlamasını ister. İki yıl kaldığı Suriye Cephesi'ni anlatan Cevdet, mekân olarak da Filistin, Gazze gibi sınırda yer alan şehirleri kullanır. Burhan Cahit'in romanı yazdığı tarih eserin sonunda "*17 Mayıs 1933, Emirgan*" olarak verilir. Suriye Cephesi'ndeki savaşların 1917-1918 yılları arasında geçtiğini düşünürsek, roman vaka zamanından yaklaşık on beş yıl sonra kaleme alınmıştır.

Burhan Cahit'in bu yıl yayınlanan *Yalı Çapkını*¹²⁴ isimli romanı ise yazarın prolog şeklinde yazdığı giriş kısmıyla başlar. Prolog da eserin gerçek bir hayat hikâyesinden alındığını ifade ederek, romana gerçekten yaşanmış izlenimi vermek istemiştir.

İhtiraslı bir aşk temasının işlendiği romanın aslî kahramanı Dâhiliye Nezaretinde kalem-i mahsusa olarak çalışan Fazıl Azmi Bey'dir. Fazıl Azmi, şık, kibar görüntüsüyle İstanbul'un modern semtlerinde tanıtılır. "*Bu kibar erkeklerin abartılı derecede süslü olanları, Burhan Cahit'in de çok sevdiği bir yazar olan Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Şık'ını hatırlatmaktadır.*"¹²⁵

Burhan Cahit'in diğer romanlarında görülen ruhi tasvirlerin eksikliği bu romanda da söz konusudur. Şık, çapkın, kibar ve zengin Fazıl Azmi hakkında ailesi ile birlikte yaşadığı ifade edilir. Romanın diğer kahramanı Sabiha, Fazıl Azmi'nin âşık olduğu genç kızdır. Romana ismini veren "*Yalı Çapkını*" Sabiha Hanım'dır. Güzel, zarif ve hisli bir genç kız olan Sabiha, hayatına giren hiçbir erkekle mutlu olamaz. Sabiha'nın ismi verilmeyen ablası dul bir kadındır. Sabiha gibi güzel, alımlı olan abla, Sabiha'dan daha şuhuttur. Fazıl Azmi, beğendiği bu iki genç kızdan birini seçmek durumunda kalınca, iki kız kardeşin özelliklerini göz önünde bulundurarak düşünür. Sabiha'yı sessiz, sakın masum bulan Fazıl Azmi, ablasını daha "*olgun ve pür iştiha*" olarak tanımlar ve onu daha çok arzular.

Roman, bir aşk hikâyesidir. Aşk romanlarının en önemli özelliği olan bir erkek ve bir kadında yoğunlaşma bu romanın da en belirgin yönüdür.

¹²⁴ *Yalı Çapkını*, Akşam Kitaphanesi, İstanbul 1933, 141 sayfa.

¹²⁵ Hatice Çimen, *Burhan Cahit Morkaya'nın Romanlarında Kadın Tipleri*, (Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2006, s. 110.

Romanda Fazıl Azmi ve Sabiha'nın çevresinden oluşan diğer kahramanlar ise, iki aşkın aileleri ve eşleridir. Fazıl Azmi'nin eşi Leyla, kardeşi Kamil Azmi, anneleri Necmiye Hanım; Sabiha'nın birinci eşi Sadi ve ikinci eşi Genç Bahriyeli romanın diğer kahramanlarıdır. Romanda silik kalan bu kahramanlardan sadece Genç Bahriyeli olumsuz bir tiptir.

Yalı Çapkını romanın giriş kısmında yazarın proloğun altına düştüğü tarih 24 Ağustos 1930'dur. Yine bu prolog da verilen bilgiye göre romanda geçen hikâye on dokuz yıl önceye aittir. “*bu romanın mevzuu on dokuz yıl evvel Boğaziçinde geçmiş...*” Böylece vaka zamanı 1912 yılına aittir. Mekân ise İstanbul'dur. Roman, iki kişinin tanışmasına zemin hazırlayacak Çubuklu'nun tasviri ile başlar. Özellikle o dönemde kadınların erkeklerin birbirleriyle tanıştıkları, az da olsa konuşabildikleri gezinti yerleri romanın dış mekânlarıdır.

Raif Necdet'in, “*Vaka'ası yirminci asır ortalarında cereyan*” ettiği bilgisiyle başlayan *Semavi İhtiras*¹²⁶ romanı on iki bölümden oluşur. Roman, yazarın muhayyilesinde düşündüğü yirminci asrın yenilikleri ve teknolojilerini konu edilişle ütopik bir özelliğe sahiptir.

Romanın aslî kahramanı Yıldız, yirminci yüzyıl İstanbul'unun en gelişmiş teknolojisiyle donatılmış bir lisede okuyan modern bir genç kızdır. Genç, güzel ve zeki olarak tanıtılan Yıldız, yazarın örnek gösterdiği bir kişiliktir. Okuduğu Türk Kız Koleji, Avrupa eğitim sistemini özendirecek kadar gelişmiştir. Zeki, çalışkan, başarılı kız öğrencilerin okuduğu bu okulun müdürü Nejat Bey, romanın diğer kahramanıdır. Yıldız'ın annesi Bedia Hanım'ın çocukluk arkadaşı olan Nejat Bey orta yaşına rağmen yakışıklı, idealist ve modern biridir. Kız Kolejinde tarih öğretmeni olan Nejat Bey, yazdığı eserlerin biriyle Nobel Ödülü kazanmıştır. Romanın kadın kahramanlarından Bedia Hanım, namuslu ve asil oluşuyla tanıtılır. İzmir milletvekilinin eşi olan Bedia Hanım, kızlar için kurulmuş yardım kuruluşlarında gönüllü olarak çalışmaktadır.

Romanın diğer kahramanları bu üç kişi etrafında onlarla ilişkileri nispetince yer alırlar. Kişilik özellikleri ve görünüşleri hakkında fazla bilgi verilmeyen bu kişilerden olumsuz çizilen hiçbir kahraman yoktur.

Romanda mekân İstanbul'dur. Yirminci yüzyılda olması muhtemel teknolojileri ve yaşantıları romana sokan yazar, oldukça hayali bir konuyu eserine

¹²⁶ *Semavi İhtiras*, Sanayi Nefise Mektebi, İstanbul 1933, 243 sayfa.

taşımıştır. Romanın anlatma zamanı üç yıllık bir süreyi kapsar. Geri dönüşlerle Nejat ve Bedia'nın çocuklarının anlatıldığı yıllar ise “*Meşrutiyet ilan edileli henüz bir yıl oldu*” ifadesini dikkate alırsak 1909 yılıdır. Buna göre romanda anlatma zamanı üç yıllık bir zaman dilimini kapsarken, geri dönüşle olaylar yaklaşık kırk yıllık bir sürede olur. Yıldız'ın Kız Kolejine başladığı yıl başlayan roman Yıldız'ın, mezun olduktan sonra intihar etmesiyle son bulur.

1931 yılı sonu ile 1932 yılı başında Akşam Gazetesi'nde tefrika edilen, Sermet Muhtar Alus'un *Kıvırcık Paşa*¹²⁷ romanı, Batıl inançlar, çapkınlık, ahlâkî yozlaşma, birçok kadınla beraberlik gibi temaları mizahi boyutta işleyen bir roman özelliği gösterir. Eserlerinde II. Abdülhamit'in istibdat yönetimini alaycı bir üslupla ortaya koymaya çalışan yazar, bunu başarıyla sağlamıştır. Akli olan ile olamayanın çatışması romanın yapısını belirler. Yazar, ahlâkî olmayanı gösterip olması gerekeni de sezdirmeye çalışır.

Romanın aslî kişisi Kıvırcık Paşa, sarayda kısa zamanda yükselmiş, padişahın güvenin kazanmış biridir. Altmış yaşlarında, korkak, sünepe ve evhamlı kişiliğiyle tanıtılan Paşa'ya, saçlarının kıvrır kıvrır olmasından dolayı “*Kıvırcık*” lakabı takılmıştır. Yazar, Kıvırcık Paşa'nın özelliklerine değinerek, “*padişahlık zamanında paşalığa kadar yükselenlerin ne karakterde insanlar oldukları, çevirdikleri gizli işler ve kolayca dağıtılan yöneticilikler*” e dikkat çekmeye çalışmıştır.”¹²⁸ Kıvırcık Paşa, hayli kalabalık ailesi, hizmetçileri, akrabaları ve yardımcıları ile büyük bir konakta yaşamaktadır. Yazar, ilerlemiş yaşına rağmen genç bir kadınla evlenmek isteyen Paşayı, eşi ve sevgiliyle yaşadığı ikili ilişkiye bağlı olarak oluşacak çatışmayla romanın yapısını geliştirir.

İki kadın arasında kalacak olan Paşa'nın yaşadığı iç çatışma, konaktaki diğer insanlarla yaşadığı ilişki, evlilik, vicdan, aşk gibi temalar, yapıyı biçimlendiren ve destekleyen unsurlar olur. Hayatının son zamanlarında genç bir sevgiliyle güzel anlar geçirme hevesi, roman boyunca Kıvırcık Paşa'nın davranışlarını belirleyen etken olur.

Kıvırcık Paşa'nın konakta tek yardımcısı, Şehri'dir. Üçkâğıtçı, kurnaz ve çıkarıcı kişiliğiyle tanıtılan Şehri, Paşa'nın yardımcısı olarak gözüke de, çıkarları için Paşa'yı ve çevresindeki diğer insanları kullanmaktan çekinmez. Yazar, “*Cin gibi, fıldır fıldır gözlü, ufacak tefecik, ehli dil, güngörmüş, yaş yaşamış, sındırlıyı sıyırtmış,*

¹²⁷ *Kıvırcık Paşa*, Akşam Kitaphanesi, İstanbul 1933, 224 sayfa.

¹²⁸ Öner, s. 53.

karaağaca kandil asmış takımından” şeklinde tanıttığı Şehri Efendi’nin fiziki özellikleri ile kişiliği birleştirilmeye çalışılmıştır.

Romanın diğer kahramanları Kıvırcık Paşa’nın eşi, konağın hizmetçileri, tarihi bir kişilik olan Padişah II. Abdülhamit ve Paşa’nın sevgilisi Tirifelek’tir. Romanın kadın kahramanları ihtirasları ile ön plâna çıkarlar. Bu kadınlar istekleri doğrultusunda Kıvırcık Paşa’nın komik duruma düşmesine neden olurlar.

Romanda mekân Nişantaşı’nda bir konak ve Fatih’te bir evdir, ayrıca Abdülhamit’in yaşadığı ama özellikleri verilmeyen Yıldız Sarayı’dır. Eserlerinde devrin yapısını yansıtmaya çalışan yazar, mekân üzerinden bunu hissettirmeye çalışır. “...*Bir Kıvırcık Paşa romanında Yıldız Sarayından Göztepe köşklerine ve İstanbul’un kenar mahallelerine kadar bütün bir devri, dekoru ve tipleri bulabilirsiniz.*”¹²⁹

Romanda anlatılan olaylar ramazan ayında başlayıp ramazan bayramında biten bir buçuk aylık bir zaman dilimin kapsar. Kıvırcık Paşa’nın hayatına ait bazı kesitler geri dönüş tekniği kullanılarak anlatılmıştır. Kesin bir tarih verilmemekle beraber olaylar Abdülhamit döneminde (1902 yıllarında) geçer. Kıvırcık Paşa, Abdülhamit’in padişahlığının son dönemlerinde, saray çevresinde pek sevilmeyen bir Paşa’dır.

Sermet Muhtar Alus’un aynı yıl “*Resimli Milli Roman*” ibaresi ile yayımladığı *Pembe Maşlahlı Hanım*¹³⁰ romanı, Osmanlının son dönemlerinde yaşanan ahlâkî yozlaşmayı anlatır. Romanın aslî kahramanı Pembe Maşlahlı üzerinden sunulan bozulma, ironik bir şekilde verilmiştir. Pembe Maşlahlı’nın hatıraları şeklinde sunulan romanda anlatılanlar günlük şeklinde düzenlenir ve “*1 Mayıs 13***” başlar, “*30 Temmuz 13***” biter. Hatıralarından sonraki durumunu da “*İki sene sonra*” başlığı altında son kısmında verir.

Romanın aslî kahramanı Pembe Maşlahlı, on yedi yaşlarında güzel, işveli bir duldur. Küçük yaşta üvey annesinin başından savmak için zorla evlendirdiği Pembe Maşlahlı, bir yıl sonra da eşi tarafından terk edilir. Pembe Maşlahlı, bu olaydan sonra evini terk eder ve uzak akrabalarından birinin evine yerleşir.

Pembe Maşlahlı, kocasına sadık, çekingen, temiz ahlâklı bir genç kızken, eşi terk ettikten sonra ahlâken yozlaşır. Gerçek ismi Hayriye olan genç kadın akrabası Ayşe Hanım’ın “...*ah budala kız, gençliğinin kıymetini bilmiyorsun, güzelliğini ziyan ediyordun, ömrünü boşu boşuna kütah eliyorsun...*” şeklinde yönlendirmesiyle,

¹²⁹ *İki Cinayet Gecesi*, Akşam Kitapevi, İstanbul 1933, 94 sayfa.

¹³⁰ *Pembe Maşlahlı Hanım*, Akşam Kitaphanesi, İstanbul 1933, 243 sayfa.

çevresindeki hayran erkeklerden Hanende Şehim'in ona taktığı lakapla “*Pembe Maşlahlı Hanım*” dönemini başlatır. Enişte dediği bir adamın evinde yakın akrabası Ayşe Hanım ile kalan Pembe Maşlahlı çevrelerindeki erkekleri kullanarak maddî kazançlar elde eder.

Pembe Maşlahlı'nın yakın akrabası Ayşe Hanım, sesinin güzelliğinden dolayı “*Kanarya*” ismiyle tanınır. Pembe Maşlahlı'nın annesinin “*iyi hoş hatuna benziyor amma açıkça saçıkça, fazla laubali. Fena yerlerden yetişme imiş, bilmem kaç beye kapatmalık etmiş; bizimle hallihamur olacaklardan değil!*” (s. 33) şeklinde tanıttığı Kanarya Ayşe Hanım, “*Kurnazlığın temsilcisi olan ve içinde bulundukları konumun, kendi menfaatleri doğrultusunda kullanımda yardımcı-yönlendirici rolü oynayan*” bir fonksiyona sahiptir.¹³¹ Pembe Maşlahlı Hanım'ın annesinin uzak akrabalarından Enişte Bey ise “*teyze hanım*” denilen bir hanımın kocasıdır. Pembe Maşlahlı, kocasının terk etmesinden sonra Kanarya Ayşe Hanım ile Enişte Bey'in evinde kalmaya başlar. Pembe Maşlahlı Hanım, Kanarya ve Enişte Bey arasındaki ilişki menfaate dayanır. Bu birlikteliğin ortak sermayesi de Pembe Maşlahlı'nın “*sermayesi*”¹³² dir.

Pembe Maşlahlı Hanım'ın şahıs kadrosu oldukça kalabalıktır. Bu kalabalık şahıs kadrosu içinde birçok şahıs, aslî kahraman Pembe Maşlahlı'nın çevresinde ve bulunduğu yerlerde ortaya çıkar. Piknik gezilerinde, düğünlerde, davetlerde onun etrafında yer alırlar. Romanın uzun bir bölümü Pembe Maşlahlı'nın hayatındaki erkeklerle olan kaçma-kovalama serüvenleriyle geçer. Pembe Maşlahlı'nın hayatındaki kişiler dönemin erkek tiplerini göstermesi açısından önemlidir. Topaç Molla, Dâna Efendi, Şanizade Tayfur Bey, Ülfet Bey, Peşkircizâde Hasip Paşa, Süheyl Bey, Doktor Ali Mehmet, Nacatüddin gibi çapkın, para için her şeyi yapabilen kişilerdir. Yazar, bu kişileri kullanarak Osmanlı Devlet sistemini de eleştirir. Fakat yazar, aşk ve macera romanın arka plânına yerleştirdiği Osmanlı Devleti'nin yozlaşma temasını çok iyi işleyememiştir.

Yazar, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın tesiriyle¹³³ ele aldığı kurgusal metnin de II. Abdülhamit devrindeki gizli çapkınlıkları anlatmanın yanı sıra İstanbul'un çeşitli sahneleri canlı bir şekilde sunmuştur. Bu dikkatle bakıldığında mekân olarak Şani

¹³¹ Meral Demiryürek, *Bir İstanbul Bilgesi Sermet Muhtar Alus 1887-1952*, Kitapyayınevi, İstanbul 2007 s. 98.

¹³² Demiryürek, s. 98.

¹³³ Cevdet Kudret, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 2- İnceleme ve Örnekler Meşrutiyetten Cumhuriyete 1910-1923*, Varlık Yayınları, İstanbul 1967, s. 391.

Paşa'nın köşkü, Ebuzarif'in Kuşdili'ndeki ve Topaç Molla'nın Mesarburnu'nda tuttuğu köşk ön plana çıkar. Romanda zaman çok açıktır. Pembe Maşlahlı'nın günlüğü üç aylık bir zaman diliminde anlatılanları kapsar. 1 Mayıs- 30 Temmuz 1907 arasını kapsayan bu dönemden sonra Ağustos 1909'da da gelinen son nokta özetlenir.

Pembe Maşlahlı'nın aşk hayatıyla, Osmanlı'nın son dönemini eleştiren eserin sonunda Cumhuriyet'in ilanı ile bütün bu olumsuz kahramanları cezalandırılması romanı, bir çeşit “*siyasî hiciv romanı*” yapmıştır.

Aka Gündüz'ün, *Ben Öldürmedim, Kokain*¹³⁴ isimli romanı aşk, cinayet, yabancı madde kullanımı gibi temalar etrafında kurgulanmıştır. Aslî kahraman yazar Aka Gündüz'dür. Roman, Aka Gündüz'ün yakın bir arkadaşının hatırlarından oluşur. Romanın girişinde “*Başlangıç*” başlığı altında Aka Gündüz, romanın nasıl oluştuğunu ve yazma sebebini ifade eder.

“Eserin (Kokain) adını alışı, mevzuunun mihverini teşkil etmesindendir. Ve bu adı ben bulmadım. Asıl vaftiz babası, eserin esas itibarile sahibi olan zattır. (Kokain) in çerçevesini çizen, krokisini yapan noktalarını biriktiren bir arkadaşımdır. Ve roman bizzat yaşanmıştır. Fakat yazıcılıkla pek işigali olmadığı için yazmaktan çekinmiştir.

Başından geçen bu hem karışık, hem hazin maceranın karanlıkta kalmasına gönlü razı olmayan dostum, onları bana vermişti.

Anemik münekkitlerin ne diyeceklerine bir defa ehemmiyet vermeyerek canım ve keyfim nasıl isterse öyle bir roman meydana getirdim. Bunda da cesaretimi, beni seven büyük kari kütlesinin tükenmeden artan muhabbetinden aldım. (s. 1)

Yazar, diğer eserlerinde görülen bir dikkatle yazdıklarına gerçeklik hissi vermeyi bu romanında da uygulamıştır. Aynı şekilde *Ben Öldürmedim, Kokain* romanını da bir arkadaşının hatırlarını, sadece olayda adı geçen kişilerin isimleri değiştirerek yayımladığını ifade eder.

Romanın aslî kahramanı kendidir. Ankara'da gazetecilik yapan anlatıcı, romanın üç fasıldan oluşan ilk bölümünde Ankara'nın aydın kesiminin yaşantılarından kesitler verdikten sonra, gazinoya gelen bir kadını tanıtır.

Romanın ikinci önemli kahramanı İdil, serbest davranışlarıyla ön plâna çıkar. Kimsesi olmayan İdil, kadınların tek başına çalışıp ayakta kalmasının gerekliliğine vurgu yapar. Aka Gündüz'ün romanlarında rastlanan kadın kahramanların ortak

¹³⁴ *Ben Öldürmedim Kokain*, Semih Lütfi Suhûlet Kütüphanesi, İstanbul 1933, 176 sayfa.

noktaları aile sevgisinden yoksun olmalarıdır. Aile sevgisizliği genç kızları, fuhuş batağına sürükler. Toplumun da bu durum karşısında bireyleri dışlaması kadınların ahlâkî düşüşlerini hızlandırır. *“Aka Gündüz’ün romanlarında fuhuşa sürüklenen kadınlar dikkat çekici yoğunluktadır. Bu kadınların en çarpıcı yönleri yaşadıkları devre göre eğitilmiş olmaları ve iyi bir aile içinde dünyaya gelmeleridir. Ancak yazarın üzerinde ısrarla durduğu ayrıntılar sebebiyle düzenli aile içinden uzaklaşmışlardır. Dış dünyayı tanımazlar. Saf ve tecrübesizdirler. Düşme sebepleri farklı farklıdır; Kimi tecavüze uğrar; kimi evlenme vaadi ile kandırılır; kimi aile, kimi dost, kimi çevre, kimi lüks hayat özleminin kurbanı olur; kimi kadın simsarların eline düşer. Aileden, sosyal çevreden veya insan şahsiyetinden kaynaklanan farklı sebepler olsa da Aka Gündüz’ün romanlarındaki ortak nokta bu kadınların hepsinin aile himayesinden –özellikle de öz anne ilgisinden- mahrum olmaları ve toplumdaki fazilet timsali şahıslar tarafından dışlanmalarıdır.”*¹³⁵

İdil’in toplum karşısında yaşadıkları Alev Sınar’ın belirttiği sebeplere dayanır. Küçük yaşta ailesini kaybeden İdil, onu himaye eden teyzesinin onu bir erkeğe satmasıyla düşük ahlaklı yaşamı ilk adımlarını atar. Bu hayattan kurtulmak için attığı her adımında ise toplumun sert tokadıyla karşılaşır. İdil, İstanbul’da yaşadığı yozlaşmış hayatını bırakarak Ankara’ya gelir. Ankara’da Fransız şirketinde sekreter olarak işe başlar. Fakat İdil’in namusuyla çalışmasını Anadolu halkı yadırgar ve hakkında çeşitli dedikodular çıkar. Rahat davranışları, gaziolarda, barlarda erkeklerle aynı masada oturup içki içmesi, dans etmesi, patronuyla yakın ilişkisi Cumhuriyet’in henüz ilan edildiği bir dönemde halkın yadırgayacağı tavırlar olarak görülür. Romanın ikinci bölümünde aldığı kokainin etkisiyle İdil, kendi ağzından hayat hikâyesini anlatır ve çok yakın ilişki kurduğu patronunun da babası olduğunu öğrenir.

İdil’in yanında çalıştığı Ahmet Bey, Avrupa’da şirket sahibi bir şubesi de Ankara’da olan zengin orta yaşlı bir beydir. İdil ile samimi davranışları çevrelerinde, genç kızın Ahmet Bey’in metresi olduğunu düşündürür. Fakat Ahmet Bey, İdil’in babası Ali Bey’dir. Geçmişte işlediği cinayet nedeniyle herkesten kimliğini gizlemek zorunda kalır.

Romanın diğer kahramanları, yazar ve İdil’in çevrelerindeki ortak arkadaşlarından oluşur. Yazar ve İdil’in arkadaşları Oral ve Ercan, karşıt güç olarak

¹³⁵ Sınar, s. 55.

romanda yer alırlar. İki erkeğin de İdil'e âşık olmaları, İdil'in ise onlara soğuk davranması yaşanacak çatışmalara zemin hazırlar.

Üç kısımdan oluşan *Ben Öldürmedim, Kokain*'in ilk iki kısmında mekân Ankara'dır. Ankara'nın özellikle gece eğlencelerinde ön plâna çıkan gazinoları, barları gibi kapalı mekânları üzerinde durulmuştur.

İdil'in hatırların anlattığı İstanbul'da bir diğer mekândır. Genç bir kızın, çocukluk hatıralarını teşkil eden İstanbul, İdil'in yaşadığı Pangaltı mahallesiyle sınırlı kalmıştır. Bir çocuğun bakış açısından mekânı değerlendirmenin sınırlı oluşu bu romanda kendini gösterir.

Kahraman/anlatıcı bakış açısından yazılan romanın, son kısmı İdil'in hatıralarından oluşur. İdil'in, İstanbul'da geçen çocukluk günleri Balkan Savaşları'na denk gelir. Olayın anlatma zamanını belirtecek tam bir tarih verilmemiştir. Fakat İdil'in çocukluk hatıraları dikkate alındığında, bu tarihin Cumhuriyetin ilk yılları olduğu söylenebilir.

Aka Gündüz'ün, yirmi iki bölümden oluşan *Üvey Ana*¹³⁶ romanı, kadınların sosyal hayatta kalma mücadelesini anlatır. Romanın aslî kahramanı Lale, bir yaşında cephede babasını, altı yaşında ise veremden annesini kaybetmiştir. İkiz kardeşi Gül ile kimsesiz kalan Lale'ye, onlar gibi kimsesiz büyümüş Lobut sahip çıkar. Lobut, çevresi tarafından sevilen yaşı ve heybetinden dolayı çekinilen ve geçimini taksicilikle sağlayan biridir. Lale ve Gül'e annelik eden Pakize ise Lobut'un metresidir. Ankara barlarında çalışırken tanıdığı Pakize'yi evine getirip sahip çıkan Lobut, Pakize ile evli değildir ama beraber yaşarlar. Aşklarının azalmasından endişelendikleri için evlenmezler.¹³⁷ Lale ve Gül'ü de evlatlık alınca bir aile gibi olurlar.

Lale, İsmet Paşa Enstitüsü'nü bitirdikten sonra zengin, kendi halinde biri olan Emin Bey'in evinde mürebbiyelik yapmaya başlar. Eşi veremden öldükten sonra bütün hayatını kızı Bibi'ye adayan Emin Bey, kızını eğitmek için tuttuğu Fransız mürebbiyenin tesiriyle Bibi sorunlu bir çocuk olmuştur. Hassas, kırılgan ve Batı hayranı olan Bibi, Lale'nin verdiği eğitimden sonra kendi öz değerlerine sahip çıkmıştır.

Romanın kahraman kadrosu Lale ve ilişkili olduğu kişiler çevresinde yoğunlaşır. Romanın ikinci dereceden oldukça kalabalık şahıs kadrosu vardır. Yazarın

¹³⁶ *Üvey Ana*, Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, İstanbul 1933, (Biz bu çalışmamızda şu baskıyı esas aldık: Metinler Matbaası, İstanbul 1990, 271 sayfa).

¹³⁷ Abide Doğan, *Aka Gündüz*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989, s. 163.

özellikle Emin Bey'in hayatını geri dönüşlerle verdiği bölümlerde Emin Bey'in eşi, metresi Matmazel Diyan, Diyan'ın eşi Alfenson, Emin Bey'in arkadaşları Fikrünnas, Özdilek Seyhan Hanım, Bibi'yi tedavi eden Doktor Ergun, ayrıca Lobut'un taksici arkadaşları, Lale'nin İstanbul'da ve Sivas'ta mürebbiyelik yaptığı aileler bunlar arasındadır. Matmazel Diyan, eşi ve Pakize'yi yetiştiren Matmazel romanın olumsuz kahramanlarıdır. Diğerlerinin olumlu çizildiği romanda bazı düşünceleri ile Lobut ve Özdilek Hanım yazarın sözcüsü konumundadır. Yazar/anlatıcının bakış açısından anlatılan romanda kadınların kendilerini ifade etmek için kullandıkları mektuplar da bir diğer anlatma özelliği gösterir. Tanzimat döneminde de yoğun biçimde yararlanılan mektup, baskı altında kalan ve kendini yeterince ifade edemeyen kadının “sesi” ve “dışa açılan penceresi” olur.¹³⁸ Bibi de, kendini ifade etmek, kararlarının karşı tarafa bildirmek için mektubu kullanır. Böylece yazar, Bibi'nin şahsında “Cumhuriyet döneminde kadınların toplumsal alanda gerçekleştirilen inkılaplara rağmen, geleneksel baskıdan tam anlamıyla kurtulamadığını vurgular.”¹³⁹

Romanda mekân Ankara'dır. Lale'nin bir iftiradan dolayı ailesi tarafından kovulmasından sonra Lale İstanbul'a gelir ve orada tanıştığı bir işadaminin çocuklarına mürebbiyelik yapmak için Sivas'a gider. Soğuk, ne şehir ne kasabaya benzeyen, yemiş ormanlarından oluşmuş Sivas, Lale'nin hastalığının artmasına sebep olur. Kuru ve soğuk havasıyla tanıtılan Sivas dışında diğer mekânların özelliklerine değinilmemiştir. Romanda varlığını hissettiren diğer bir mekân ise sanatoryumlardır. Romandaki çoğu kahraman veremlidir. Böylece Antalya'da, İstanbul'da, Ankara'da ve son olarak Lale'nin hasta olarak tedavi gördüğü Adadaki sanatoryum olumsuz yerler olarak çizilir.

Roman altı yaşında sahipsiz kalan Lale'nin Lobut tarafından büyütülmesi ile başlar, Lale'nin yirmi bir yaşlarında veremden ölmesiyle biter. On beş yıllık bir anlatma sürecini kapsayan romanın tarihi zamanı ise Kurtuluş Savaşından sonradır. Lale'nin bir yaşında cepheye ölen babasını dikkate alırsak romanın tarihi zamanı 1921-22 yılından beş yıl sonradır.

Aka Gündüz'ün *Onların Romanı*¹⁴⁰ üç fasıldan, bu üç fasıl da kendi içinde numaralandırılmayla oluşmuştur. İlk iki fasılda Gülöz'ün hikâyesine değinen yazar,

¹³⁸ Emel Kefeli, *Anlatım Tekniği Olarak Mektup*, Kitapevi Yayınları, İstanbul 2002, s. 46.

¹³⁹ Mehmet Güneş, *Sosyal Meseleler Karşısında Aka Gündüz*, Kitapevi Yayınları, İstanbul 2011, s. 22.

¹⁴⁰ *Onların Romanı*, Suhûlet Kütüphanesi, İstanbul 1933, 220 sayfa.

üçüncü fasılda “*Bir Varmış Bir Yokmuş*”¹⁴¹ başlığı altında başka bir vaka anlatır. Yazar, romanın üçüncü faslında ve sonunda bu iki farklı hikâyenin neden bir arada olduğuna da değinir. Gülöz’ün hikâyesinden sonra;

“*Genç romancı Vural, Cim Paşaya ithaf edip te uzun zaman neşrine cesaret edemediği bu romanı burada bitirmişti. Fakat neşrine imkân bulur bulmaz, asıl (Onların Romanı) nı şu romanla bitirdi.*” (s. 169) ifadesi ile başka bir hikâyeye asıl onların dediği kahramanların romanına geçer. Vural bu ifadeden sonra üçüncü faslın başına koyduğu bir mektupla eserini niçin ve kime ithafen yazdığını belirtir.

“*Mülga ve mefsuh Ayan azasından Cin Paşaya:*

Eserimin birinci ve ikinci faslını size ithaf etmiş, fakat neşredememiştım.

Azaplı uzun seneler geçti. Benim yaşıım ilerledi. Siz de büsbütün ihtiyarladınız.

Bugün eski ithafın manası kalmadı. Onun için bu sefer, eserin tamamını, insanlara ithaf ettim.” (s. 169)

Romanın sonunda yine yazar eseriyle ilgili bilgi vermiştir. Üçüncü fasılda belirttiği hikâyenin de bitmediğini ifade eden yazar, asıl kimliğini ortaya koyar. Üçüncü faslın aslî kahramanı Ali Bey’in oğlu Ender’dır. Vural imzasını kullanarak yazdığı romanı ithaf ettiği kişi yine romanın kahramanlarından Cevdet Paşa’dır. Ender Vural, ayrı ayrı yazdığı iki farklı hikâyede, her zaman karışımıza çıkacak fırsatçı insanları vermeye çalışmıştır. İki farklı hikâyede geçen kişilerin, karakter olarak hep yaşadıklarını vurgulayan yazar, onların hikâyesiyle toplumda yaşanan haksızlıkları anlatmayı amaçlaştıır.

Eserin sonunda Aka Gündüz, okuyucularına seslenerek “*Onların romanının*” bitmediğini ifade eder.

“*Evet, aziz karilerim! Onların romanı asıl şimdi başladı. İnanmıyorsan hayata, etrafa şöyle bir bak, göreceksin ki onların romanı ezeli ve ebedidir, nerede biterse orada başlar.*” (s. 220)

Onların Romanı’nın, Gülöz, yirmi dört yaşında genç, güzel ve eğitimli bir kadındır. Ailesini küçük yaşta kaybeden Gülöz’ü nüfuzlu biri olan büyükbabası büyötmüştür. Gülöz’ün eşi olan ve ismi verilmeyen Defterdar Beyi de, sarhoş babasının ölümünden sonra Gülöz’ün büyükbabası himaye etmiştir. Gülöz ile evlendikten sonra

¹⁴¹ Mehmet Güneş Aka Gündüz ile ilgili çalışmasında bu başlığı roman olarak değerlendirmiştir.

Anadolu'ya giden Defterdar, eşinden daha çirkin bir kadınla babası Hacı Reşit Efendi'nin bölgedeki etkin gücünden dolayı evlenir.

Romanın ikinci faslı Gülöz'ün, eşinden boşandıktan sonra veremli bir erkek ve annesiyle beraber yaşantısını konu edinir. Bu bölümde ön plâna çıkan erkek kahraman Ahmet'te tıpkı Defterdar gibi Gülöz'ün bütün imkânlarını kullanıp, onu sömürdükten sonra yüzüstü bırakan ve zengin bir kadınla evlenen sefil biridir. Ahmet, sıradan bir memurdur. Verem hastası olunca işleri ve düzeni yolunda gitmez. Gülöz ile tanışınca onun serveti ve desteği sayesinde iyileşir. Gülöz ile ilişkileri nispetince romanda yer alan kahramanlardan Defterdar ve Ahmet dışında Gülöz'ün emektar dadısı, Ahmet'in annesi ve Gülöz'e âşık olan köy çocuğu Mehmet romanın ikinci derecedeki kahramanlarıdır.

Roman, Anadolu'ya tayini çıkan Defterdar'ın bulunduğu Çankırı'da başlar. Gülöz'ün Ahmet ile tanışmalarından sonra Ahmet'in tedavi için gittiği Çerkeş Beli, Ilgaz Dağları, İstanbul, Adalar, Ankara ve Anadolu'nun dağ köyleri diğer mekânlardır. Romanda Anadolu'nun perişanlığı, sefilliği, savaşımlardan sonraki yıkık hali yanında, dağ köyleri özellikle temiz havası, yeşil doğasıyla anlatılmıştır. Yazar/anlatıcının bakış açısından sunulan romanda Ahmet'in tedavi için gittiği hastanelerden İzmir'in işgal altında olduğu ifade edilir. Ahmet iyileştikten sonra Milli Mücadele bitmiştir ve Ahmet' istiklal mahkemelerinde kâtiplik işi verilmiştir. Bu bilgilere dayanarak romanın anlatma zamanı yaklaşık olarak iki yıllık bir süreyi kapsar.

Romanı üçüncü faslı “*Bir Varmış Bir Yokmuş*” başlığı altında “*İnsanların masalını*” (s. 174) anlatır. Romanın aslî kahramanları Hasan, Hüseyin ve onların çocukları Ali ve Veli'dir. Hasan ve Hüseyin bir konakta kardeşten öte büyürler. Beraber başladıkları hayat yolculuklarında aynı anda evlenirler ve ikisinin aynı dönem Ali ve Veli isimlerini verdikleri çocukları olur. Hüseyin, siyasi anlaşmazlıklardan dolayı Magosa'ya sürgün edilir ardından ölür. Eşi de onun yaşadığı haksızlıklar karşısında verem olur ölür. Hüseyin'in oğlu Veli'yi Hasan kendi oğlu ile büyütür. Ali, saf temiz bir kişi iken Veli alıngan, içli ve zeki bir çocuktur.

İki kardeş gibi büyüyen Ali ve Veli II. Meşrutiyet döneminde etkin bir siyasetçi olur ama Veli onu yetiştiren aileye ihanet eder. Yazar, ilk roman örneğinde Ahmet ve Defterdar ile bu hikâyedeki Veli'nin ihanetini göstererek insanların nankörlüğüne vurgu yapar.

Bir Varmış Bir Yokmuş kısmında belirtilen kahramanlar dışında romanda tarihten alınmış gerçek kişilikler mevcuttur. Tevfik Fikret, Ziya Gökalp, Ebu Ziya Tevfik, Abdülhamit gibi tarihi şahsiyetler romanın diğer kahramanlarıdır. Yazar/anlatıcının bakış açısından sunulan romanda asıl mekân İstanbul'dur. İstanbul'un yanı sıra Abdülhamit'in Jön Türkleri sürgüne gönderdiği Magosa, Diyarbakır, Konya ve yine Abdülhamit'in zulmünden kaçanların adresi olan Paris diğer mekânlardır. Üç kuşaklık bir dönemin anlatıldığı romanda zaman, Veli'nin yaşadığı dönemle açıkça verilmiştir. Abdülhamit döneminden yirmi beş sene önce başlayan roman yine bu dönemden yaklaşık yirmi yıl sonra sona erer.

Selami İzzet'in, *Deli*¹⁴² isimli romanında, romana adını veren bir delinin hatıraları fantastik bir yapı içerisinde anlatılır. Çerçeve olay örgüsünden oluşan romanın aslî kahramanı yazarın kendisidir. Genç bir kadının sevgilisini bulması için yardım istemesi ve yazarın adamı bulmak için bir tımarhaneye gidişi, romanın alt anlatı kısmındaki olay örgüsünü oluşturur. Dokuz bölümden meydana gelen bu kısım tımarhanede yatan bir delinin hatıralarından oluşur. Alt anlatı kısmının aslî kahramanı ise Ali Kuli Han'dır. Hatıralarını anlattığı bu kısımda kendi hayat hikâyesini yine kendi bakış açısından verir. On üç yaşına kadar, nasıl yaşadığını hatırlamayan Ali, on üç yaşından itibaren hayatına dair bilgileri not eder. Ali, şeyhiyle Gence yakınında bir meyhanenin üst katında oturur. Ailesini tanımayan Ali, babasından yüklü bir miras sahibi olunca İstanbul'a gelir. Romanın diğer kahramanları Ali'nin hayatında önemli bir yere sahip olan ve onun hayatını etkileyen kişilerdir.

Ali'nin, Gence'de kaldığı evin altındaki meyhanede tanıdığı Capon, iri yarı ve güçlü biridir. Daha sonra İstanbul'da karşılaşacağı Capon, hususi evini evlilik dışı beraber olduğu insanlara kiralar ve özel hayatlarını bildiği bu kişilere şantaj yaparak para kazanır. Ali'nin, Yalova'da tanıştığı Piraye ilk aşkıdır. Şuh, genç, güzel ve zeki olan Piraye, Ali tımarhaneye düştükten sonra kurtarmaya çalışan ve yazarla irtibata geçen kişidir.

Ali'nin, intihar etmek isterken kurtardığı ve eğitimini tamamlaması için yardım ettiği Sağfur, iyi ve tanınmış bir doktordur. Ali'nin sayesinde hayatta kalan Sağfur, ayrıca Ali'nin en iyi arkadaşıdır. Ali'nin bakış açısından anlatılan romanda kahramanların kişilik ve fiziki özellikleri yine kahramanın bakış açısından

¹⁴² *Deli*, Akşam Kitapevi, İstanbul 1933, 147 sayfa.

yansıtılmıştır. Sağfur, güldüğü zaman “*otuz iki dişi*” görünen ve bu yapısıyla Ali’nin dostluğunu kazanan biridir. Romanın bir diğer kahramanı Hatice ise Ali’nin eşidir. Bir delinin hatıralarını kaleme alan yazar, Ali’nin tüm ilişkilerinde tuhaf yakınlaşmalar ve birliktekiler kurgulamıştır. Ali’nin Hatice olan ilişkisi “*baharatlı akide şekeri*” yemesine bağlıdır. Ali’nin özellikle Hatice ile evliliği fantastik öğelerle süslüdür.

Roman, Ali’nin on üç yaşında başlayan ve otuz yıl süren hikâyesini konu edinir. Romanın, güncel tarihine dair bir bilgi yoktur. Romanın çerçeve kısmı ise yazarın, birkaç saatlik uyku zamanından oluşur. Çerçeve olayda mekân İstanbul’da bir ofistir. Ali’nin hikâyesinin anlatıldığı alt anlatıda ise olaylar Gence’de başlayıp Yalova, İstanbul ve ismi verilmeyen bir mağarada ve son olarak Pendik civarlarında bir tımarhanede geçer.

Burhan Cahit’in zenginleri ve ezilenleri anlattığı *Düğün Gecesi*¹⁴³ isimli romanı olayların geçtiği mekânlara dayalı üç ana bölümden oluşur. Roman, para-zenginlik, kişisel hırslar, açgözlülük gibi bireysel temaların yanı sıra, evlilik, ahlâk gibi toplumsal temalar etrafında gelişmektedir. Romanın büyük bir bölümü Cevdet Bey ve onun çevresinde etrafında şekillenir. Olay örgüsü içinde Cevdet Bey’in yaşantısı daha ağırlıktadır.

Roman, Burhan Cahit’in diğer romanlarında olduğu gibi, kahramanların tanıtılması için verilen büyük bir organizasyon bir davetle başlar. Romanın aslı kahramanı Cevdet Bey bu davete gelen işadamlarındandır. Eski politikacı yeni işadamı Cevdet Bey, evli iki çocuk babasıdır. Orhan ve Turgut isimindeki çocuklarının isimlerinin birleşmesiyle oluşan Turhan Şirketinin sahibidir. Kırklı yaşlardaki Cevdet Bey, evli olmasına rağmen ailesinden ayrı yaşar. Gece hayatına, eğlenceye düşkün olan kahraman aynı zamanda cimrilik derecesinde tutumludur.

Romanın kadın kahramanı Hale yirmi iki yaşlarında, güzel, akıllı, iyi yetişmiş bir genç kızdır. Para ve zenginliğe olan düşkünlüğü/hırsı onu farklı maceralara sürüklemiş, en son “*para*” için Galip Bey’in metresi olmuş biridir. Hale’yi Viyana’dan İstanbul’a getiren Galip Bey ise tütün kralıdır. Kırklı yaşlarında, kaba, görgüsüz, çirkin, zevke ve kadınlara düşkünlüğüyle verilir. Hale gibi genç, güzel bir kadının onunla beraberliği sadece para içindir.

¹⁴³ *Düğün Gecesi*, Akşam Kitaphanesi, İstanbul 1933, 484 sayfa.

Romanın ilk olay örgüsündeki diğer kahramanlar Cevdet Bey'in etrafında oluşur. Cevdet Bey'in mühendisi Alâeddin, sekreteri Ferda Hanım, yanında çalışan Nuri Bey, Cevdet Bey'in eşi, çocukları, metresi Hülya ve iş hayatında çekişme yaşadığı Ahmet Sami bunlardan sadece ön plâna çıkanlardır. Romanın diğer kahramanları, yozlaşmış kişilikleriyle Cevdet Bey'in çevresinde yer alan kişiler; madenci Mithat Bey, iş adamı Malik Bey, Güzide, Sakıp, vekil Nihat, Sezai, Kemal Bey, Şeref Bey, Avukat Ekrem, Doktor İsmet, Canan Hanım, Cevher Bey vs. gibi oldukça kalabalık bir gruptan oluşur. Ortak yönleri çarpık ilişkileridir.

Romanın ikinci olay örgüsü Cevdet Bey'in baraj ihalesini aldığı bir köyde geçer. Köyde yaşayan halk romanın kahramanlarıdır. Cana yakın, samimi ve temiz insanlar olarak tanıtılan köy halkından Tosun ön plâna çıkan karakterdir. Köy muhtarının oğlu olan Tosun, kendi köyünden Ayşe ile nişanlıdır. Düğün için İstanbul'da çalışan Tosu, döndüğünde ise Ayşe ile evlenir. Romana ismini veren düğün, Tosun'un sonu trajedi ile sonuçlanan düğünüdür.

Düğün Gecesi'nde mekân ilk bölümde İstanbul'dur. İkinci bölümde Büyükkada ve son olarak üçüncü bölümde olaylar Zigana'da geçer. İstanbul'da karşımıza çıkan yerler, Batılılaşmanın erken başladığı Şişlibar, Altınpalas gibi sosyetik eğlence yerlerinin yer aldığı Taksim, Şişli, Maçka, Erenköy gibi semtlerdir. Aynı şekilde Büyükkada'da zengin insanların takıldığı, poker gibi kumar oynanan, eğlenceli partiler düzenlenen yat kulüpleriyle çıkar. Zigana bendinin yapıldığı köy de üçüncü bölümde karşımıza çıkan ve romanı sonuçlandıran mekândır. Cevdet Bey'in hilekârlıkla inşa ettiği bendin çökmesiyle yok olan köy, doğal güzellikleri ile değil, mekânın insana etkisiyle önemlidir.

Romanda güncel tarihe götürecek bir bilgi yoktur ama anlatılanları incelendiğinde 1930'lu yıllarda yaşandığını söyleyebilir. Zaman kavramı, yazarın diğer pek çok romanında olduğu gibi, mevsimlerle verilir.¹⁴⁴ Romanın anlatma zamanı bir buçuk yıllık bir zaman dilimini kapsar. Altınpalas'ta yazın verilen bir balo ile başlayan roman Tosun'un düğünüyle sona erer. Yazar/anlatıcının kullanıldığı romanda, yazarın müdahaleleri vardır, yazar, roman boyunca varlığını hissettirir. Ayrıca kahramanlar hakkında kişisel bilgileri, onların zihin dünyalarından geçenleri de bilir ve romana yansıtır.

¹⁴⁴ Gülendâ, s. 383.

Bir köy romanı olarak değerlendirebilecek ve on iki bölümden oluşan *Fadime*¹⁴⁵ ise, genç bir kadının fakirlikten köyünü, ailesini terk edip İstanbul'a gelişi ve yaşadığı yozlaşmayı anlatır. Romanın aslî kahramanı ve romana ismini veren kişi Fadime olmasına rağmen Fadime'den ziyade onun perişan halde bıraktığı köydeki eşi ve çocukları ön plâna çıkmıştır. Roman Anadolu'nun bir köyünde yaşayan Fadime ve eşinin tasviri ile başlar.

“Erkek, iri yapılı, dinçti, kadın ufak tefek, fakat gürbüzdü. Her ikisi de sütü sütüne Anadolu toprağında yetişmişti.” (s. 5)

Fadime yirmi dört yaşında üç çocuk annesidir. Altı senelik evlilikleri yoklukla geçen Fadime, İstanbul'da sütanneye ihtiyaç olduğunu öğrenince para kazanmak için *“büyük şehre”* gider. Gittikten kısa bir süre sonra tamamen değişen Fadime, kötü yola düşer. Para ve rahat yaşam Fadime'nin başını döndürür, İstanbul'un yozlaşmış gece hayatı onu köyüne ve ailesine geri dönmesini engeller.

Fadime'nin eşi Hasan ise köyde çocuklar ile kalır. Demir Ay, Gündoğu ve Gülderin Hasan'ın Fadime'den olan çocuklarıdır. Hasan, çalışkan, güçlü bir erkektir ama fakirlik onu göç etmeye zorlar. Köy hayatı içinde yokluğun yanı sıra Fadime hakkında çıkan dedikodular bu gidişi mecburi hale getirir. Hasan, iş bulmak için Adana'ya doğru gider. Yolda tanıştığı ve kim olduğu ifade edilmeyen kadın, Hasan'a bu yolculukta arkadaş olur. Fadime'den sonra birlikte yaşadığı ve ismi verilmeyen bu kadından Tekin isimli oğlu olur. *“Sarı Çıyan”* olarak tanıtılan bu kadın, kirli bir geçmişe sahiptir. Hasan'ın geçirdiği bir kaza sonucu sakat kalmasının ardından, çocuklarını ve eşini terk ederek kayıplara karışır.

Fadime ise İstanbul'da Nuri adında, içkici, hedonist bir tiple yaşamaktadır. Fadime'yi maddî ve manevî olarak kullanan Nuri, ahlâksız biridir.

Romana hâkim olan Hasan'ın ruh hali ve psikolojik tepkilerdir. Hasan'ın çektiği yalnızlığı ve fakirliğin verdiği sıkıntıları yazar/anlatıcı başarıyla yansıtmıştır.

Romanda mekân Anadolu'nun kurak, fakir ve geri kalmış bir köyüdür. Ektiği toprakta ürün alamayınca Adana'ya göç eden Hasan'ın burada da toprak mücadelesi devam eder. Ağır ve zor şartlarda yaşayan Hasan ve çocukların dramı köy zorluklarını göstermesi açısından önemlidir. Diğer bir mekân, Fadime'nin sekiz yıl kaldığı Şişli'de bir konak ve deniz kenarında Fadime'nin işlettiği bardır. Romanın aktüel tarihi ise

¹⁴⁵ *Fadime*, Remzi Kitaphenesi, İstanbul 1933, 154 sayfa.

belirsizdir. Olaylar sekiz yıllık bir süreyi kapsar ama kronolojik bir sıra takip etmez. Hasan, Adana'ya gittikten bir yıl sonra zamanda yedi yıllık atlama yapılır. Sekizinci bölümünde ise Fadime'nin sekiz yıl sonra İstanbul'daki hayatına geçer. Yazar/anlatıcının bakış açısından sunulan romanda kahramanların kişilik özellikleri, psikolojik tahlilleri başarıyla yansıtılmıştır.

Selami İzzet'in aynı yıl yayımlanan *Canım Ayşe*¹⁴⁶ romanı ise aşk temasını sadakat zemininde işleyen bir eserdir. Roman, birbirini seven iki insanın tüm zorluklara karşın, mutluluğu yakalayacağı tezini savunur. İki büyük bölümden, bu bölümlerde konuyla ilişkili alt başlıklardan oluşan roman oldukça hacimlidir. Birbirleriyle ilintili birçok konunun bağlantılı olduğu romanda, yazarın diğer eserlerinde görülen tesadüflerin çokluğu bu romanda da görülür.

Romanın aslî kahramanı Ayşe, sevimliliği, cana yakınlığı nedeniyle çevresi tarafından “*Canım Ayşe*” diye tanınır. Romanın diğer bütün kahramanları Ayşe etrafında şekillenir. Konu olarak birçok çatışmayı anlatan romanın kahraman sayısı da bu çatışmalara bağlı olarak artar. Olay ağırlıklı romanda kahramanların özelliklerine pek değinilmemiştir.

Romanın diğer kahramanları Seniha, Ahmet Baruni ve Kemal'dir. Kemal, ailesi olmadığı için Ayşe'nin babası Şefik Bey'in elinde büyümüştür. Kirli bir aile geçmişi olan Kemal Bey, bu dönemde yazılan birçok romandaki erkek aslî kahramanlar gibi yakışıklı, gururlu, çevresi tarafından takdir edilen ve sevilen bir tiptir. Roman onun Paris'ten ve on sekiz yaşında büyümüş, serpilmiş gördüğü Ayşe'ye âşık oluşuyla başlar.

Seniha da Ayşe'ye âşık olan bir diğer erkektir. Oldukça şişman olan Seniha, ailesi çok zengindir. Romanın ilk bölümünde Ayşe'yi herkesten kıskanan Seniha, romanın ikinci bölümünde Ayşe'ye yaptığı yardımlarla öne çıkar. Romanın birinci bölümünde Ayşe'nin babası ve arkadaşları romanın ikinci derecedeki diğer kahramanlarıdır.

Birinci bölümde kötülüğü ve olumsuz davranışlarıyla ön plâna çıkan bir diğer erkek Ahmet Baruni de, Ayşe'ye olan ihtiraslı sevgisiyle tanıtılır. Bunun yanı sıra kötü ve huysuz oluşundan dolayı fiziksel olarak sevimsiz bir ihtiyar olarak çizilmiştir. Şişman, tıknaz, elli beş yaşlarında olan Ahmet Baruni, Kemal'in dayısıdır. Kemal'in Ayşe ile evliliğine katılmak için Mısır'dan gelen Ahmet Baruni, Ayşe'nin güzelliği ve

¹⁴⁶ *Canım Ayşe*, Remzi Kitaphanesi, İstanbul 1933, 207 sayfa.

cazibesi karşısında ondan etkilenmiştir. Bu duygusal yakınlık, Ahmet Baruni'nin yeğenini Tunus'a tayin ettirmesine neden olur. Kemal'in gidişiyle boşalan yerini doldurmak ister ve Ayşe ile zorla evlenmeye çalışır O romanın olumsuz kişisidir. Romanın sonunda da büyük servetini insanların haklarına, mallarına el koyarak kazandığı Kemal Bey tarafından ifade edilir. Romanda ismi geçen Fransız şarkıcı da yine dayının kişilik özelliklerini ortaya koymak için esere eklenmiştir.

Romanda geniş bir coğrafi mekân vardır. İstanbul'un çeşitli semtlerinin yanı sıra, Bursa, Kemal'in iş ve eğitim için bulunduğu Tunus, Paris, Ahmet Baruni'nin yaşadığı Mısır, Senih'in görev amacıyla gittiği Anadolu bu mekânların başlıcalarıdır. Mekânların çeşitliliğine rağmen olay ağırlıklı bu romanda mekânlar kahramanların gittiği-bulunduğu yer olarak sadece isimleriyle vardır.

Romanda güncel tarih belirsizdir. Anlatılan olaylar ise yaklaşık bir yıllık bir dönem içerisinde gerçekleşir. Yazar/anlatıcının hâkim bakış açısından sunulan romanda, kahramanların mektuplarına da yer verilir. Yazarın, sık sık araya girip olaylar ve romanın geleceğine dair ipuçları verdiği gibi daha önce yayınlanan romanlarına da gönderme yaparak varlığını iyice hissettirmiştir.

Mehmet Hamdi'nin 1933 yılında yayımlanan *Tımarhane*¹⁴⁷ romanı, yıldız işaretleriyle birbirinden ayrılmış on iki bölümden oluşmaktadır. Roman, ailesinin maddî hırsları yüzünden deli diye tımarhaneye yatırılan Hasan'ın ilginç hikâyesini anlatır. Romanın aslî kahramanı Hasan, Bursa'nın Akduğan köyünde çiftlik sahibi, zengin bir ağanın oğludur. Annesi ve amcasının oyununa gelip deli diye İstanbul'da bir tımarhaneye yerleştirilmiştir. Romanın ilk bölümü İstanbul'da bir konakta geçer. Konağın sahibi İzzettin Efendi paşalıktan Sadrazamlığa terfi etmiş, padişahın çok sevdiği bir adamıdır. Romanın kahramanları Hasan ve İzzettin Efendi'nin etrafında oluşur.

İzzettin Efendi dışında konakta kalan birçok kişi vardır. Yazarın olumlu çizdiği bu kişiler İzzettin Efendi'nin oğlu Şemsettin, eşi, İzzettin Efendi'nin yardımcıları Ali Ağa, Cafer Ağa, evin hizmetkârları ve evlatlığı Emine'den oluşur.

Hasan'ın çevresinde ise tımarhanenin bekçisi Güllâbi Ağa, Hasan'ın annesi amcası Çalık Ahmet ve çiftlikte çalışan kâhya ve hizmetçilerden oluşur. Hasan'ın

¹⁴⁷ *Tımarhane*, Güneş Matbaası, İstanbul 1933, 120 sayfa.

etrafındaki kahramanlar ise olumsuz çizilmiştir ve bu kahramanlar Hasan'ın hayatını değiştirecek davranışlarda bulunurlar.

İzzettin Paşa'nın, savaştan döndükleri sırada eşkıyaların elinden kurtardığı Emine, Hasan ile yakın köylerin birinde oturan bir ağanın kızıdır. Hasan ile nişanlanınca, bu evliliği istemeyen Hasan'ın amcası tarafından kaçırılmış, ancak yolda İzzettin Paşa'nın müdahalesiyle kurtulmuş ve konağa gelmiştir.

Olay ağırlıklı romanda kahramanlar yüzeysel çizilmişlerdir. Kişilerin fiziksel görünüşleri üzerinde hemen hemen hiç durulmamıştır.

Romanda olayların geçtiği tarih romanın başlangıç kısmında “1126-1810” ilkbaharı olarak verilmiştir. Hasan'ın geriye dönüşlerle anlattığı kendi hayat hikâyesinde ise çocukluğundan başlayarak tımarhaneye geldiği zamana kadarki olaylar anlatılır. Olaylar kronolojik bir sıra takip ederken, Hasan'ın, Emine'nin, Hasan'ın amcası Çalık Ahmet'in geçmişleri geri dönüşlerle verilir. Mekânların başında İstanbul'da Süleymaniye'deki tımarhane ve İzzettin Paşa'nın konağı gelir. Diğer bir mekân ise Bursa'nın Akduğan ve Deydin köyleridir. Romanda olaylar, yazar/anlatıcının hâkim bakış açısından anlatılır. Yazar, bir halk hikâyecisi gibi davranır. Kahramanları hakkında yorumlar yapar, heyecanı ve gerilimi üst seviyede tutmaya çalışır. Olayların anlatımı da bir masala benzer. Halk arasında kullanılan bazı deyim ve kelimeleri okuyucusunun bilmediğini düşünerek dipnot olarak açıklama yapar.

Vâlâ Nurettin'in polisiye-macera romanı olarak değerlendirilebilecek *Kardeş Katili*¹⁴⁸, rakamlarla ayrılmış ve konuya göre başlıklandırılmış beş bölümden oluşmaktadır. Romanın birinci bölümü “*Esrarengiz Bir Cinayet*” başlığıyla İstanbul'da işlenen bir cinayetin içeriğini anlatmaktadır. Bu bilgi romanın bir cinayetten dolayı yapılacak soruşturmanın konuyu şekillendireceğini gösterir. Kahraman/anlatıcının polis hafiyesi olarak, işlenen cinayete ilgili çalışmaları ve karşılaştıkları sorunların çözümü romanı oluşturur. Romanın yapısına uygun olarak kahramanları iki grupta toplanabilir. İlk grupta anlatıcı, onun polis arkadaşları ve cinayetin nedeni iki kardeş romanın iyi nitelikli kahramanlarıdır, cinayet işlenen konağın sahibi Ali Yılmaz ise romanın tek olumsuz kahramanıdır.

Romanın iki anlatıcısı vardır. Yazar/anlatıcı olayların anlatımında, kahraman/anlatıcı ise işlenen cinayetin sırrını çözmek için vardır. Kahraman/anlatıcı

¹⁴⁸ *Kardeş Katili*, Akşam Kitaphanesi, İstanbul 1933, 75 sayfa.

Yılmaz Ali Bey meraklı, çalışkan ve akıllı bir polistir. Cinayetin odağında yer alan Reşide ve Feride, küçük yaşta ailelerini kaybetmiş, amcalarının himayesinde kalan ikiz kardeşlerdir. On sekiz yaşlarını dolduran kızlar, zengin, terbiyeli, güzel ve asil kişiliklerdir. Amcaları Ali Bey ise tembel, uyuşuk, menfaatçi ve “*bakışlarıyla*” insanı etkileyen, hipnoz yeteneği olan biridir.

Diğer polisiye romanlarında olduğu gibi heyecan ve gerilimin sürekli canlı tutulduğu bu romanda mekân ve zaman unsurları yeterince ele alınmamıştır.

Vâlâ Nurettin’in bu yıl polisiye ağırlıklı olmak üzere üç roman daha yayınladığı görülür. Bu romanlardan biri, tıbbî konulara dayalı “*Aşk, Macera ve Fen romanı*” alt başlığı ile yayımlanan *Leke*’dir¹⁴⁹. Dört büyük bölümden oluşan roman, yanlış batılılaşmanın neden olduğu faciaları işlemiştir. Romanın kahramanları da bu temalara uygun olarak İstanbul’un zengin ve sosyete sınıfından seçilmiştir.

Romanın aslî kahramanı Vesime, zengin ama mutaassıp bir ailenin kızıdır. Fakat Vesime’nin arkadaş grubu modernleşme adı altında yozlaşmış tiplerdir. Vesime de ailesinin tutucu yetiştirmelerine ve beklentilerine karşı çıkarak, arkadaşları gibi batı hayranı biridir.

“Vesime, spor yaparak büyümüş bir kız olduğu için, hakikatte olduğundan daha yaşlı görünüyordu; zira vücutça nemalanmıştı... Orta boylu, mevzun vücutlu, güzel yürüyüşlü bir kızdı. Kocaman kocaman ela gözleri vardı. Boyasız dudakları kıpkırmızıydı. Kestane renkli bukleleri omuzlarına düşüyordu. Onu her gören doya doya bakmak istiyordu.

Yirmi yaşlarında görünüyordu. Kalbi, aşk uğrunda henüz çarpmamıştı. Daha doğrusu yeni yeni çarpmağa başlıyordu.” (s. 14) Yazar, romanda ön plâna çıkan bütün kahramanları tek tek tanıtır. Bu tanıtmanın yanında birbirleri ile olan ilişkilerini de anlatır. Vesime, romanın ilk bölümünde ailesinin mutaassıp hayatı içinde kendi halinde yaşayan bir genç kızdır. Akrabalarından M...Zade Basri Tahir Bey’in metresi Jülide ile tanışması bütün hayatını değiştirir. Vesime’nin düştüğü yanlış yolun sebeplerinden biri olarak yazar, bu kadını ikinci olarak da ailesini gösterir. Jülide, ilk eşinden ayrıldıktan sonra güzelliği ve zekâsı sayesinde zengin erkeklerin metresi olmuş, böylelikle “*boş kasasını*” her daim doldurmayı başarmıştır. Geçimini de bu şekilde sağlayan Jülide, kurnazlığı ile kendisine İstanbul sosyetesinden çevre edinmiştir. Kurnazlığı, mutaassıp

¹⁴⁹ *Leke*, Suhûlet Kütüphanesi, İstanbul 1933, 178 sayfa.

aile ortamlarına girmeye, metres olmasına rağmen iyi bir aile kadını gibi tanınmasına yol açmıştır.

“Jülide’ye, ne güzellik, ne de zekâ cihetinden itiraz edilmezdi. Kendisi, epi senelerdir, otuz yaşlarında tevakkuf etmenin kolay yolunu bulmuştu. Simsiyah saçlarının boyalı olup olmadığını tayin mümkün değildi. Hele dişleri, hele dişleri; kızıl dudakları güzel bir tebessümle açıldığı vakit, bu dişler, bembeyaz bir şimşek halinde nasıl da parlardı. Gözleri hayatiyet ifaderile ışıldardı. Bacakları da mevzundu; ayak bilekleri geyiklerinki kadar narin ve zarifti! Zannedirim ki, bir kadının umumi hututa da bunlardan ibarettir!” (s. 6)

Vesime’nin Jülide’den etkilenmesinin sebebi, yoğun iş temposunda çalışan babası, abileri ve hasta annesinin ilgisizliğidir. Yazar Vesime’nin ailesini bireyler olarak tanıtmamasının ötesinde Vesime’nin hayatını şekillendiren özellikleri üzerinde daha çok durmuştur.

Leke romanın diğer kahramanları aslî kahraman Vesime’nin çevresinde şekillenmiştir. İlk bölümde Vesime’nin zengin hayatından etkilenip onunla evlenmek isteyen Mısırlı Fazıl Alkasdî Bey, yine yazarın uzun tasvirleriyle tanıtılmıştır.

Düzgün fiziği, zenginliği Fazıl Alkasdî’nin genç kızların yoğun ilgisine ve çevresinde Don Juan olarak anılmasına sebep olur. Yazar, daha önce de belirtildiği gibi, kahramanları em fiziki hem de ruhi olarak ayrıntılı olarak anlatmıştır. Aynı şekilde ikinci derecede kalan kahramanları da ayrıntılı bir şekilde tasvir etmiştir. Yazar, böylelikle kahramanların aralarında oluşacak çatışmaların sebebini kişilik özellikleri ile açıklamaya çalışır. Birinci bölümde belirtilen bu kahramanlar dışında Jülide ve Fazıl Alkasdî’nin oldukça kalabalık çevresi vardır. Yozlaşmış ve bozulmuş kişileri temsil eden bu kişiler romanda olmayı temsil ederler.

Romanın ikinci bölümde mekân değişikliği ile Vesime’nin teyzesi Pakize Hanım ve Ahmet Ferit ön plâna çıkarlar.

Ahmet Ferit, Vesime’nin Suriye seyahatinde tanıdığı, olgun, dürüst, zengin bir İzmir beyidir. Vesime’nin ilk eşi olan Ahmet Ferit, babasıyla birlikte ticaretle uğraşır.

Ahmet Ferit, efendiliği ve terbiyesi ile Fazıl Alkasdi’nin tam zıttı bir kişiliktir. İki erkeğin zıtlığı Vesime’nin hayatında oynadığı role de uygundur. Vesime, gençlik ve cahillik devrelerinde karşısına çıkan bu eğlenceli ve çapkın tipe hemen kapılmıştır. Fazıl Alkasdi’nin ona ihanetinden sonra durgunlaşmış, akli başına gelmiştir. Onun bu

aklıselim zamanında Ahmet Ferit karşısına çıkmış, yakışıklı olmamasına rağmen terbiyeli ve kibarlığı ile onunla evlenmeye razı olmuştur.

İkinci bölümde romana giren Pakize Hanım ise yaşının genç olmasının yanı sıra hayat tecrübesi ile Vesime'nin hayatında büyük rol oynayan teyzesidir. Genç yaşta yaşadığı acı bir aşk tecrübesi ile ruhunda derin yaralar açılmış Pakize Hanım, kaybettiği kızlık onuru ile Vesime'yi çok iyi anlar. Pakize Hanım'ın, romandaki misyonu Vesime'yi teselli etmek, yol göstermek ve korumaktır.

Romanın bu bölümünden sonra yine ikinci derecede birçok kahramanın ismi geçer. Bu kahramanlar Vesime ve Fazıl Ahmet'in evliliğinden sonra çevrelerinde oluşan kişileri kapsar.

Yazar/anlatıcının bakış açısından sunulan romanda yazarın olaylara, kişilere karşı açık bir tutumu ve müdahalesi vardır. Yukarıda kişilik özelliklerini verilen bütün kahramanlarda yazarın yorumu veya eleştirisi göze çarpar. Kişilerin fiziksel özelliklerini verdikten sonra, onların yapacakları davranışlara, sergileyecekleri hareketlere göre olumlu ya da olumsuz yargılar verir. Aynı şekilde, Vesime'nin esmer bir çocuğu olduğunda bunun tıbbi ve fenni açıklamasını örnekler göstererek ansiklopedik bir bilgi gibi sayfalarca yazar. Biyolojik bir olayın açıklamasını doktor gibi anlatan yazar, romanın gerçekliğinden uzaklaşır.

“Karilerimize, burada, kendilerine bir biolige dersi vereceğimizden korkmasınlar. Bunun hem imkânsız hem de lüzumsuz addediyoruz. Fakat, Türk âliminin Vesime H. mes'elesine dair yazdığı rapor hiç te ukalaca olmadığı ve tabiatın bazı esrarını sinesinde gizlediği için, aşağıda, ondan azıcık bahsedeceğiz ve esasen, eserimizin en enteresan sayfeleri de bu rapordan iktibas edeceğimiz parçalardır.” (s. 140)

Romanda mekân geniş bir coğrafyayı kapsar. İstanbul'da başlayan olay örgüsü İstanbul'un çeşitli semtleri ve Adalar dâhil olmak üzere birçok yerde geçer. İstanbul dışında İzmir, Beyrut, Şam, Suriye, Lübnan gibi Osmanlı'nın Güney bölgeleri de romanın diğer mekânlardır. Ancak bu mekânlar üzerinde pek durulmaz, sadece gezdikleri ülkenin sosyal hayatları, gelenek ve görenekleri ön plâna çıkar.

Romanda sosyal zaman belirsizdir, ancak romanın giriş kısmında Vesime'nin ailesi ve Ahmet Ferit tanıtılırken Milli Mücadele'ye katıldıklarından bahsedilir. Buna ek olarak, çerçeve olay örgüsünde yazar, vakanın “dört sene” önce olduğunu ve kendinin

ancak dört yılda romanı tamamladığını ifade eder. Bu ifadeden romandaki olayların 1927-1928 yıllarında geçtiği söylenebilir.

Vâlâ Nurettin'in bir erkek tarafından kandırılmış genç kızın ilginç ve cesur hayatını anlatan *Küçük İlânlar*¹⁵⁰, aşk, ihanet, kıskançlık gibi temaları etrafında şekillenir. Beş kısımdan oluşan romanın aslî kahramanı Ferit Kadri Bey'dir. Zengin, maddi endişeleri olmayan, yakışıklı ve yalnız biridir.

Roman, Ferit Kadri'nin sevdiği kadın Aliye'den ayrılmasının üzüntüsüyle verdiği intihar kararıyla başlar. Romanın ikinci önemli kahramanı, Ferit Kadri'nin intihar etmeye karar verdiğinde, son kez göz attığı gazetede gördüğü küçük bir ilânın sahibi Didar'dır. Ferit Kemal ilk gördüğünde Didar'ı şöyle gözlemler:

“Epice ufak tefek bir kadındı. Kendisine hiç te güzel denemezdi. Gayet basit bir şıklıkla giyinmişti. Hüsnü tabiat sahibi olduğu anlaşıyordu. İnce, çalak bir vücudu vardı. Halinden, mağrur, vakur olduğu anlaşıyordu.” (s. 33) Roman bu iki aslî kahraman etrafında oluşur. Romanın ikinci derecede kalan diğer kahramanları, Didar'ın ailesi, Didar'ı terk eden Harun Daver Bey, Ferit'in arkadaşları ve hizmetçileridir. Olay örgüsü içinde Harun Daver ve Didar'ın annesi Macide Hanım, kötü olmalarıyla ön plâna çıkarlar.

Harun Daver ünlü bir romancıdır. Bu ünü ve şöhreti sayesinde genç kızları kolayca elde edip daha sonra başından atmaktadır. Rahat, pervasız ve sorumsuz biri olan Harun Daver Bey, Didar'ı da hamile bıraktıktan sonra evinden kovmuş, genç kıza sahip çıkmamıştır. Didar'ın annesi Macide Hanım ise *“üvey anne”* olmanın bütün özelliklerini taşır. Kötü, huysuz ve kıskanç bir kadın olan Macide, Didar'ı asla sevmez. Her defasında babasına onu kötüleyen Macide Hanım, böylelikle Didar'ın çevresi tarafından dışlanmasına neden olmuştur.

Roman oldukça hacimli olmasına rağmen olay örgüsünün iki kişi etrafında yoğunlaşmasından dolayı, romandaki diğer kahramanlar aslî kahramanlarla ilişkileri nispetince romanda yer alırlar. Romanda zaman da sınırlıdır. Bir buçuk aylık bir zaman dilimini anlatan romanın vaka zamanı ise, yazar/anlatıcının verdiği bir gazete ilânıyla belirgin olur. *“28 Temmuz 1914'te Bosnada Avusturya Macar veliahdına atılan bir kurşun, sadece onu öldürmekle kalmamıştı ...”* (s. 218)

¹⁵⁰ *Küçük İlânlar*, Akşam Kitapevi, İstanbul 1933, 371 sayfa.

Romanda mekân çok geniştir. İstanbul'un Sirkeci, Beyoğlu, Yeniköy, Taksim, Şişli, Heybeliada gibi semtleri ve Avrupa'nın Atina, Bulgaristan, Selanik gibi şehirleri romanda zikredilir. Romanda mekân üzerinde fazla ayrıntılı durulmamıştır.

Peyami Safa'nın genç bir gazetecinin iki kadın ile yaşadığı sancılı ilişkisi anlattığı *Bir Tereddüdün Romani*¹⁵¹, ilginç ve derin bir romandır. 9. Hariciye Koğuşu gibi psikolojik tahlillerin yoğun olduğu romanlarda karşılaşılan okuyucunun ruhuna ve aklına nüfuz etme özelliği, bu romanda da başarıyla kurgulanmıştır. Romanın aslı kahramanı tereddütlerinin neden olduğu çıkmazlarla yaşayan duygusal, kararsız genç bir yazardır.

Yazarın karşısına çıkan iki kadın Mualla ve Vildan ise romanın kadın kahramanlarıdır. Mualla, asil ve zengin bir ailenin kızıdır. Dürüst ve saflığıyla ön plâna çıkan genç kız, genç yazarın kararsızlığının kurbanı olmuştur. Vildan da İtalya'da yaşarken, genç yazarın büyüüne kapılıp eşini terk ederek İstanbul'a yerleşen biridir. Kıskanç ve inatçı olan Vildan, genç yazarı elde etmeye çalışır ama yazarın tereddütleri onu da kısa sürede saf dışı bırakır. Vildan, genç yazar ile konuşurken kişiliğine ait istek ve kararsız özelliklerini ortaya koyar. Yazar gibi Vildan da kararsız ve aynı zamanda değişken biridir.

“Başka bir insan olmak için buraya geldim; çok seyahat ettiğim için biliyorum ki her memleket ve her iklim, her içtimaî muhit, insana yeni bir şahsiyet veriyor. Bilmem siz bunu nasıl izah edersiniz? Benim hüviyetim, giydiğim elbise, şapka, bulduğum yer, etrafımdaki eşya, konuştuğum adam, düşündüğüm şey, yaptığım tavru hareketle beraber değişir. İnanız buna. Yeni bir eldiven giydiğim gün, benliğimin küçük bir parçasında bir değişiklik olduğunu hissederim; ben İtalya'da başka, burada başka bir insanım; kocamla konuşurken ve sizin karşınızda başka başkayım. Hani sizin bir resminizin ötekine benzemediğini söylemişim, benimki de öyle. O kadar ki ben yok oluyorum. Kendimi bulduğumu zannettiğim zamanlar nefretten boğuluyorum. Siz demin Tokatlıyan'dan çıkmayı teklif edince sevindim. Aynı yerde uzun müddet kalamıyorum. Hatta biraz sonra buradan çıkıp başka yere gitmek daha iyi olacak. Bir koltukta yarım saat oturduğum vaki değildir. Belki dünyayı değiştirmek için intihar etmek istiyorum. Tahlil ediniz bunu. Nedir bu? Söyleyiniz bana. Hiçbir mes'ele üstünde bir çeyrek saatten fazla düşünemem. Onun için bende hiç tahlil kabiliyeti yoktur. Siz yapın bunu.

¹⁵¹ *Bir Tereddüdün Romani*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1933, (Biz çalışmamızda şu baskıyı esas aldık: Ötügen Yayınları, 5. Basım, İstanbul 1980, 179 sayfa).

Evet, bir hafta evvel, yatağıma girdim. Rovelveri şakağıma dayadım ve tetiğe parmağımy götürdüm. Kat'i kararımı vermiştim. Fakat yapamadım. Ölümden korktuğum için değil. Hâlbuki ölümden çok defa korkarım. Fakat bu korkudan kurtulmak için de insan kendini öldürebilir değil mi?" (s. 104-105) Tutarsız ve tuhaf bir kadın olan Vildan'ın yaptıkları ile söyledikleri arasında çelişki vardır. Romanın sonunda, aslında Ermeni asıllı biri olduğunu ve genç yazara söylediklerinin hepsinin yalan olduğunu sarhoş olduğu bir gece itiraf eder.

Romanın diğer kahramanları olay örgüsünün atmosferine uygun olarak bu üçüyle benzerlik gösterir. İkinci derecede kalan ve fazla olmayan bu kişiler "*tereddüt*" psikolojisi içinde kararsız bir hayat yaşarlar. Romanın geneline hâkim olan bu duygu kahramanların üzerinde gösterdiği etkinin yanı sıra, zaman ve mekânda da varlığını hissettirir.

Bir Tereddüdün Romanı'nda mekân tümüyle İstanbul'dur. Genç yazarın bakış açısından sunulan romanda dış mekân ayrıntılarına fazla yer verilmez. Raif'in evi, Mualla'nın konağı ve yazarın kaldığı Tepebaşındaki otel bu mekânların öne çıkanlarıdır. İç mekânların ön plâna çıktığı romanda özellikle İstanbul'un gece ve eğlence hayatına dair bazı dikkatler sunulur. Yazarın katıldığı içkili-kumarlı bir eğlencede Beyoğlu gibi kozmopolit yerler gerçek yüzüyle aktarılır. Mekân ile ilgili bu dikkatler, mekân-insan ilişkisinin çok başarılı şekilde yansıtır.

Romanda tarihî zaman ise belirsizdir. Olayların geçtiği tarihe bizi yönlendirecek bir ipucu kahramanların yaşadığı bunalımların Birinci Dünya Savaşı sonrasında başladığını gösterir. Savaşın olumsuz etkileri insanlar üzerinde devam etmektedir. Başarıyla bitirilmiş bir kurtuluş mücadelesinden sonra bile insanlar hâlâ özgüven ve inanç eksikliği yaşamaktadır. Olayların anlatma zamanı ise bir yılı aşkın bir dönemi kapsar. Fakat olaylar kronolojik bir sıra takip etmez. Geriye dönüş tekniğiyle kahraman/anlatıcının çocukluğuna inilir.

Romanda Kahraman/anlatıcı olarak karşımıza çıkan yazarın bazı ifadeleri ve gönderme yaptığı bazı eserlerden, romanın yazarıyla benzer özellik taşıdığını söylenebilir. Romanda özellikle Vildan ile yazar arasında geçen diyaloglar, romanda geçen kahramanın yazarın kendisi olduğu kanısını güçlendirir. Yazarın eserleri üzerine çalışan Mehmet Tekin de romanın bu yönüne dikkat çekmiş ancak "*bütün bu*

benzerlikler, anlatıcı ile yazarı aynileştirmeye kâfi sebep teşkil etmez”¹⁵² diyerek, eserdeki kahramanın “*itibari âleme*” ait “*itibari varlık*”¹⁵³ olduğunu ifade etmiştir.

Nezihe Muhittin *Güzellikler Kraliçesi*¹⁵⁴ romanında aşk, Batılılaşma, modernleşme, kıskançlık temaları işlemiş ve yanlış modernleşmenin neden olacağı faciaları ele almıştır. Romanın kahramanları da bu temalara uygun olarak İstanbul’un daha çok kozmopolit ve sosyete çevresinden seçilmiş kişilerdir. Romanın aslî kahramanı modern tarzda yetiştirilmiş serbest bir kız olan Belkıs’tır. Babası Adnan Bey ile beraber yaşayan Belkıs, annesini küçük yaşta kaybetmesinden dolayı oldukça şımarık büyütülmüştür. Yirmili yaşlarında komşusu Ziver Paşa’nın oğlu ile nişanlanan genç kız, İstanbul’un sosyetik eğlence hayatında bu ilişkiye sadık kalamaz ve kişiliği değişir.

Sporcu, saf ve temiz olarak tanıtılan Belkıs, romanın ilerleyen bölümlerinde aşk ve kıskançlık duyguları ile haset, sorumsuz, ihtiraslı ve eğlence düşkünü bir kişiliğe dönüşür. Romanın diğer kahramanları Belkıs ile ilişkileri nispetince yer alır. Bunlar Belkıs’ın hayatına yön verecek olan üç erkektir.

Belkıs’ın babası Adnan Bey, onun yetişmesinde üstlendiği rol ile romanın en önemli ikinci kahramanı olur. Romanda Adnan Bey’in ön plâna çıkarılan yönü, kızının eğitim ve yetişmesinde aldığı rahat tavrıdır. Adnan Bey, eşinin ölümünden sonra, tek varlığı olan kızını diğer akranlarından farklı büyüterek onu korumayı amaçlamıştır. Yazar, Adnan’ın Belkıs’ı nasıl yetiştirdiğini anlatırken, genç kızın kişiliği hakkında bilgi vermeyi amaçlamıştır. Böylelikle ileride kişilik özellikleri değişecek Belkıs’ın ruhi yapısının nasıl olduğu ve davranışlarının nedeni gösterilmiş olur.

“Adnan Bey küçük Belkıs’ı bir erkek gibi büyütmeğe azmetmişti. Genç babanın bütün meşgalesi, sevgili kızını manen ve maddeten bir erkek gibi hazırlamaktan ibaret kalmıştı. Küçük Belkıs, mariz anasını şefkat ve hararetiyle yakından temas etmediği için, cinsiyetinin ırsî hususiyet ve temayüllerle pek çok mücadele etmeden emellerine muvaffak oluyordu. Gürbüz, bünyeli mini mini Belkıs, bütün küçük kızlar gibi renkli ve süslü şeyler karşısında bile bir zaaf göstermeden büyüdü. Tercih ettiği erkek çocuklarla oynarken ataklıkta, cesaretle onlardan geri kalmak şöyle dursun, hatta tefevvuk davasında bulunuyordu. Düşüp mırıldanan küçük kızlara istihfafla bakan Belkıs’ın, en

¹⁵² Tekin, s. 150.

¹⁵³ Aktaş, s. 86.

¹⁵⁴ *Güzellikler Kraliçesi*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1933, 168 sayfa.

soğuk havalarda bile sıcak bir odanın köşesine büzülerek, bebek oynadığı görülmemiştir. Fransız mürebbiyesi, serkeş küçüğe arzularını, emirlerini kabul ettiremeyecek kadar acze düşmüştü. Bu yaşta istikbalini pervasızca ilan eden küçük serkeşe çıkmak isteyen babasını sesi boğazında düğümlemişti.” (s. 77)

Belkıs’ın hayatına yön verecek diğer iki erkek ise âşık olduğu Vedat Naci ve nişanlısı Nedim Münir Bey’dir. Osmanlı’nın eski paşalarından birinin oğlu olan Nedim Münir Bey, Paris’te tıp tahsili yapmaktadır. Küçük yaşlarda tanıdığı Belkıs’ı saf ve temiz duygularla sevmektedir. Mutaassıp bir yaşantıya sahip olan Nedim Münir ve ailesi, Belkıs’ın aşırı serbest davranışlarını onaylamazlar ve bu konuda Nedim Münir’in babası Ziver Paşa, Adnan Bey ile tartışır.

Vedat Naci ise bir gazetecidir. Bir güzellik yarışmasında tanıştığı Belkıs’a âşık olan Vedat Naci, onun ahlâksız bir hayat yaşamasını engeller. Orta yaşlı, yakışıklı ve bütün kızların dikkatini çeken Vedat Naci, Belkıs’ın nişanlı olmasından dolayı onunla ilişkisini ilerletmemiş, Nedim Münir Paris’ten döndüğünde de aralarından çekilmiştir.

Romanın ön plâna çıkan diğer kahramanları Belkıs’ın en samimi arkadaşı Lamia ve Harun Mecdi’dir. Mısırlı zengin bir tüccar olan Harun Mecdi, Belkıs’ı para ve lüks bir yaşam ile kandırarak metres yapmak isteyen biridir. Romanda Batılılaşmanın tesiriyle yozlaşan tipler vardır ama romanın tek kötü kahramanı Harun Mecdi olarak çizilmiştir.

Romanda mekân Belkıs’ın kaldığı konaktır. Bunun yanında İstanbul gece hayatını yaşandığı gazinolar, eğlencelerin düzenlendiği otel salonları da diğer iç mekânlardır. Kahramanları bir araya toplayan eğlence yerleri daha çok ön plâna çıkmıştır. Adnan Bey’in konağıyla Ziver Paşa’nın konağı karşı karşıyadır. Adnan Bey’in konağı, eşyaların seçimi, mobilyalar, bahçesindeki tenis kortu ile modern yaşantıyı yansıtır. Romanda olaylar, güzellik yarışmasına katılan daha önceki güzelleri yıllara göre tanıtan Vedat Naci’nin verdiği bilgiyle başlar. Daha önceki yılda güzel seçilen genç kız “1927 yılı” güzelidir. Bu bilgiye dayanarak romanın anlatma zamanının 1928-29 olduğunu söylenebilir. Bir güzellik yarışmasının düzenlendiği gece başlayan roman bir yıl sonraki güzellik yarışmasıyla biter. Romanın son kısmında “üç yıl sonra” başlığı altında romana eklenen zeyl bölümünde ise, Belkıs’ın ve ailesinin neler yaptığı, mutlu aile hayatı gösterilir. Yazar, böylece zeyl bölümüyle ailesine bağlı olan dürüst insanların hep mutlu olacağını vurgulamış olur.

Yazar/anlatıcının hâkim bakış açısıyla anlatılan romanda, anlatıcı sık sık kendini hissettirir. Batılı hayat karşısında yozlaşan hayatları Adnan Bey'in kızına verdiği yanlış eğitimi eleştirir.

Hikmet Feridun polisiye türünde yazılmış romanı *İki Cinayet Gecesi*¹⁵⁵ dokuz bölümden oluşur. Roman peşi sıra işlenen ve birbiriyle bağlantılı olan iki esrarengiz cinayetin birincisinin haberiyle başlar. Topkapı civarında oturan Hasibe Hanım, kafasına aldığı keser darbeleriyle öldürülmüştür. Romanın aslî kahramanı bu ve devamında işlenecek cinayetleri araştıran, esrarengiz olaylar, müphem kişiler-olaylar ortasında vakayı aydınlatmaya çalışan Müstantiktir.

Meraklı ve zeki bir dedektif olan Müstantik'in dışında cinayetin çevresinde potansiyel suçlu olanlar romanın diğer kahramanlarıdır. Bunlar Tefeci Hasibe Hanım'ın kiracısı Pembe, ondan borç alan Çamur, Tavşan Halil, sıksa mektep çocuğu Kemal ve mahalle sakinleridir.

Tarihi zamanın belirsiz olduğu romanda, olayların merkezi ilk mekânı, cinayetin işlendiği Topkapı'dır; ikinci cinayetin işlendiği mekân ise katilin saklandığı Taksim, Beyoğlu gibi semtleridir. Yazar/anlatıcının bakış açısından aktarılan olaylarda Müstantik'in bakış açısına da yer verilmiştir.

Sadri Ertem'in *Bir Varmış Bir Yokmuş*¹⁵⁶ romanı yaklaşık yüzyıllık bir süreçte Osmanlı İmparatorluğundan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde milli değerlere sahip olma teması üzerine kurulmuştur. Bu bağlamda romanın kahramanları üç grupta toplanabilir. Özellikle romanın ilk olay örgüsünde karşımıza çıkan bütün kahramanlar olumsuzdur ve ikinci olay örgüsünü oluşturacak kahramanlarla zıtlık oluşturacak tarzda kurgulanmış tarihî şahsiyetlerdir.

İlk bölümdeki kahramanları da iki kısma ayırabiliriz. Birincisi Osmanlı Sarayında yaşayan padişahlar, valide sultanlar, paşalar, vezirler gibi saray haremidir. Çoklu olay örgüsüyle oluşturan romanın ikinci kısmında ise Fransa, Rusya gibi devletlerin ticaretle uğraşan işadamları ve devlet yöneticileri görülür.

Uzun bir süreyi kapsayan romanda Sultan Abdülmecit, Sultan Abdülmecit'in annesi Valide Sultan, Mustafa Reşit Paşa, Sultan Abdülmecit'in âşık olduğu gözdesi Gülbahar, Ali Paşa, Fuat Paşa, Sultan Vahdettin, Osmanlı sarayının diğer görevlileri,

¹⁵⁵ *İki Cinayet Gecesi*, Akşam Kitapevi, İstanbul 1933, 94 sayfa.

¹⁵⁶ *Bir Varmış Bir Yokmuş*, İstanbul Devlet Matbaası, İstanbul 1933, 157 sayfa.

Sultan Vahdettin, İttihat ve Terakki yöneticisi Enver Paşa, Damat Ferit Paşa gibi tarihten alınma şahsiyetler vardır.

Yine bu kısımda Osmanlı Devletinin yıkmaya ve sömürmeye çalışan dış güçler; III. Napolyon, Rus Çarı Nikola, Sultan Abdülmecit döneminde Osmanlı Devleti'ne getirdiği ucuz Avrupa kumaşlarını satan kapitalist, Yahudi asıllı İngiliz Tomas, savaşlarda ölen Türk şehitlerinden mum yapan, Rusya'nın tek mum fabrikasının müdürü Simirnof Sultan Abdülmecit döneminde İngiltere sefiri Stratfort ve Fransa sefiri Tuvenel, Rusya sefiri Mençikof, romanın olumsuz kahramanlarını oluşturur. Yine bu kişiler de tarihî şahsiyetlerdir.

Kız peşinde koşan ve milli değerleri hiçe sayan Sultan Abdülmecit gibi Osmanlı Padişahları, halktan uzak, kendi çıkarları peşinde koşan kişiler olarak tanıtılır. Padişah ile beraberindeki devlet adamları da yabancı devletlerinin sömürüsüne razı olan aciz tiplerdir.

Osmanlı topraklarında istedikleri gibi hareket eden, gerektiğinde verdikleri borç para ile padişaha bile söz geçiren Avrupalı işadamları, yöneticiler kapitalizm ve sömürüyü temsil ederler. Osmanlı Devletini “*Hasta Adam*” olarak gören Fransa ve Rusya, farklı çıkarları için padişahı ve Osmanlı saray görevlilerini kullanırlar. Fransa İmparatoru III. Napolyon, İngiltere Sefiri Tuvenel, Rus Çarı Nikola, Rusya sefiri Mencikof hep aynı bakış açısıyla tanıtılmıştır. Bu devlet adamlarının ve işadamlarının tek isteği Osmanlıyı borçlandırıp, sömürge bir devlet haline getirmektir. *Çıkrıklar Durunca* romanın da değindiği ithal kumaşın iç pazara girmesi ve Türk esnafını yıkıma uğratması. Bu kumaşı ülkeye getiren Yahudi asıllı İngiliz Tomas eliyle olur. Üç kuşaktır, Osmanlı topraklarında hüküm süren bu aile istedikleri zaman devlet işlerine de karışırlar.

Rus mum tüccarı Simirnof Rusların sıcak denizlere inme isteğinin yanı sıra mumun hammaddesi olan yağ için askerde ölen “*şişman Türk askerlerini*” kullanmak ister.

Ön plâna çıkan bir diğer Fransız kahraman ise, silah tüccarı, Reno'dur. Osmanlı'nın savaşa girmesini isteyen bu işadamlarının amacı da silah satmaktır. Rus tüccar din adamlarının, Fransız tüccar ise Napolyon'un desteğini alarak ilerler.

Romanın, Cumhuriyet kurulmasından sonra karşımıza çıkan kahramanları Atatürk, İsmet İnönü, Fevzi Çakmak gibi yeni bir devletin kurulmasını sağlayan askeri

kahramanlardır. Tezli bir roman olarak yazılan *Bir Varmış Bir Yokmuş*'ta, olumlu kişiler de bunlardır. Sömürüye ve kapitalizme karşı olarak bu askerler, Osmanlı'yı yıkıp yeni Türk Devleti'ni kurarlar. Bu kişiler iyi olanı, güçlü ve özgürlükçü yönleriyle de olması gerekeni temsil eder.

Dokuz bölümden oluşan roman daha önce de belirtildiği gibi yüz yıllık bir dönemi kapsar. Sultan Abdülmecit Dönemi'nde başlayan roman, Lozan Antlaşmasının imzalanmasına kadar sürer. Tanzimat ve Lozan arasındaki bu süre kronolojik olarak devam etmiştir. Zaman, tarihe yön verecek kişilerin ve olayların belirtilmesiyle belirginleşir. "*Bir Varmış Bir Yokmuş*"ta yalnızca romanın başkahramanı Sultan Abdülmecit çerçevesinde gelişen olaylar dikkate sunulurken çok basit de olsa ferdî zaman öne çıkarılır.

Ferdî zaman, kozmik zamanın ölçüleri dışına çıkan, kozmik zamana ait ifadelerle ifade edilse bile onun ölçüleri dışında gelişen ve bireyi belli bir iç değişim, yeni bir oluş içerisinde gösteren zamandır."¹⁵⁷

Şerif Aktaş ayrıca romanın zaman olarak "*olay örgüsü-zaman ilişkisi*" bakımından akronik bir karakter taşıdığını ifade eder. "*Romanda kronolojik olarak düzenlenen olay örgüsünde, yer yer "geriye dönüş" aracılığıyla "hâl"den ayrılıp "geçmiş"e gidildiği, "geçmiş"in dikkate sunulması ile birlikte geçmişin "hâl (an)"e taşındığı ve böylece "eş zamanlılık"ın ortaya çıktığı görülür. Olay örgüsünün, "geriye dönüş"le ortaya çıkan bu eş zamanlılık esasına göre düzenlenmesi, doğal olarak romana akronik bir karakter kazandırır. Romanda, yer yer "geriye dönüş"le geçmişe gidilmesinin amacı "hâl"den ve gerçeklikten kaçış değil; geçmişte yaşanmış olayları dikkate sunmak, farklı zaman boyutlarında kalan ve çekirdek vakayı açıklayıcı unsurları "hâl"e taşımak ve kahramanları tanıtmak, onların geçmişten hâle kadar gelen maceralarını ortaya koymaktır. Örneğin; Sultan Abdülmecit döneminde Osmanlı Devleti'nin bütçesinin sıfır noktasında olduğu, devletin yoksullaştığı dikkate sunulurken "geriye dönüş"le Osmanlı Devleti'nin geçmişteki zenginliği, Sultan Abdülmecit'in çocukluğunda Osmanlı sarayının her şeye sahip olduğu anlatılır ve geçmiş ile "hâl"in mukayesesi aracılığıyla "hâl"deki yoksulluk açıkça ortaya konur.*"¹⁵⁸

¹⁵⁷ Roland-R. Quillet Bourneur, 1989 *Roman Dünyası ve İncelemesi*. Çev. Hüseyin Gümüş, Ankara s. 126.

¹⁵⁸ Bourneur, s. 212.

Romanda mekânın da geniş bir yelpazesi vardır. İstanbul'dan Anadolu'ya, Fransa'dan İngiltere ve Rusya'ya kadar uzanan geniş bir bölge eserde yer alır. Fakat bu mekânlar üzerinde ayrıntılı durulmamıştır. Şüphesiz bunun sebebi yazarın olayları ön plâna çıkarmak istemesidir. Romanda mekânlar daha çok devlet işlerinin görüldüğü yerler olarak karşımıza çıkar. Osmanlı'da saraylar, Fransa, Rusya ve İngiltere'de idari meclisler, saraylar, zenginlerin toplandıkları büyük evler dış mekânlar olarak geçer.

Toplumsal gerçekçi romanların ilk örneklerini sunan Sadri Ertem, *Çıkrıklar Durunca*'da da gördüğümüz gibi, taraflı bir anlatıma sahiptir. Yazar/anlatıcının bakış açısından sunulan *Bir Varmış Bir Yokmuş*'ta da, yazarın Cumhuriyet'ten yana bir anlatım seçtiği görülür. Osmanlı Devleti'ne ve yönetimin de açıkça eleştirel tavır takınır. Bir dönemin kesitler halinde verildiği ve yazarın iyi-kötü karşısında aldığı yaklaşım için Tahir Alangu şöyle der.

*“Onun (Ertem'in), Bir Varmış Bir Yokmuş adındaki eserini roman sırasında saymak ile doğru değil. Tanzimat'tan sonra gittikçe daralan, bir boğucu çember hâline gelen iktisadî-malî kapitülasyonların 1839'dan başlayarak azgın bir tempo ile imparatorluğun bünyesini nasıl sardığı, tarihî bilgilere dayanılarak, fragmanlar hâlinde tasvir edilmektedir. Rusya ve büyük Avrupa devletlerinin saldırıları arasında bir muvazene kurarak istikrazlarla geçinen koca bir imparatorluk gövdesinin içinden çürüyüşü, devlet mekanizmasının en üst kademelerinden başlayarak ricalin kukla hâline gelişleri, siyasî ve iktisadî davaların 1923'te Lozan'da çözülünceye kadar ne kılıklara girdikleri, Cumhuriyet'in kuruluş yıllarının propaganda eserleri üslûbu ile anlatılmaktadır.”*¹⁵⁹

Cumhuriyet'in onuncu yılını kutlamak amacıyla çıkarılan kanunla, inkılâpları ve İstiklâl Savaşını öven çalışmalar teşvik edilir. İşte bu kutlamalar¹⁶⁰ arasında çıkan Ethem İzzet'in *On Yılın Romanı*¹⁶¹, içerik olarak bu dönemde çıkan en kapsamlı

¹⁵⁹ Alangu, s. 73.

¹⁶⁰ Cumhuriyetin onuncu yılını kutlama çalışmalarını yürütmek amacıyla 11 Haziran 1933'te 2305 sayılı “Cumhuriyet İlânının Onuncu Yıl Dönümü Kutlama Kanunu” çıkarılmış, bu kanun çerçevesinde yapılacak kutlama faaliyetlerini düzenlemek için çalışmalara başlayan “Kutlama Yüksek Komisyonu, bir yandan yardımcı komiteler kurarken, bir yandan da ülkenin bütün fikir ve sanat çevrelerini göreve çağırarak, inkılâbın yüksek anlamını ve cumhuriyetin ilk on yılında gerçekleştirilen atılımları anlatacak heyecanlı eserler, söylev, piyes ve şiirlerin yazılmasını istemiştir.(Nezahat Demirhan, *Cumhuriyetin Onuncu Yılının Türk İnkılâp Tarihinde Yeri ve Önemi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s.52).

¹⁶¹ *On Yılın Romanı*, İstanbul Devlet Matbaası, İstanbul 1933, 170 sayfa.

eserlerdendir.¹⁶² Diğer eserlerde görülen Osmanlı'ya, Osmanlı'nın yönetimine olumsuz yaklaşım, bu romanda da belirgin bir şekilde vardır. Romanın kahramanları bu dikkatle incelendiğinde kahramanlar iki kısma ayrılabilir. Osmanlı yönetimini temsil eden ve olumsuz olarak verilen kişiler ile, Cumhuriyet Tarihi'nden alınan ve Cumhuriyet rejimini temsil eden olumlu ve aydın kişilerdir.

Uzun bir dönemi anlatan romanın şahıs kadrosu oldukça kalabalıktır. Üç bölüm ve her bölüm de konuyla ilgili alt başlıklardan oluşan roman, Bingöl'ün isminin nereden geldiği ile başlar. Romanın ilk kısmının aslı kahramanları da bu köyün halkından oluşur. Ağa-köylü çatışmasının anlatıldığı bu kısımda kahramanları iki gruba ayrılabilir. Ağa, imam, paşa gibi zenginler hep bir özelliktedir; güçlü olanın, yönetimin yanında olan bu kişiler Osmanlı'nın despot idaresini temsil ederler. Ezilen sınıf, kadınlar, fakir köylüler ve çocuklar ise aynı şekilde mazlumluğu ve biçareliği temsil eder. Köyde görülen bu kişilerden Demirçavuş, Erhan ve Torun romanın diğer olay örgülerinde de merkez kişiler olarak yer alır. Gücü elinde bulunduran yönetim ve ezilen halk, isimleri değişmekle beraber temsil ettikleri gruplar olarak aynı özellikleri taşır. Yazar, bu iki grup arasındaki zıtlığı roman boyunca tekrarlarla ifade edecektir. Demirçavuş'un köye gelen Paşa'dan istediği mektep ile bu zıtlık belirginleşir. “Eşşek”, “dangalak” diye anılan köylüler uğradıkları hakaret karşısında ses çıkardıklarında “temiz bir dayak” yerler.

“1912 yılında Osmanlı İmparatorluğunun köyü hep budur.

Köyliyi paşa sevmez.

Ağa sevmez.

İmam sevmez.

Mültezim sevmez.

Tahsildar sevmez.

Zaptiye sevmez.

Şeyh sevmez!

Köye devlet uğramamıştır. Paşa ona: Dangalak diye bakar. Şeyh onu: Dangalaktır diye över.

Köyü şahı, padişahı imamdır. Şeyh Allahlık yapar. Zaptiyenin astığı astık, kestiği kestiktir. Tahsildarın eli köylünün imüğünden ayrılmaz. Mültezime pay verir.

¹⁶² Diğer eserlerle ilgili bkz: Selçuk Çıkla, “Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Anısına Yapılan Edebî Yayınlar”, 1, *Turkish Studies /Türkoloji Dergisi I 2006*, s. 46-63.

Ağa... lafindan, yıldırımından yılar gibi yılar. Toprak onundur. Ölüm dirim onun elindedir. Bir altına adam astırır. Bir meci diyeye insan sırtında zaptiye kırbağı kırar. Beş on kile buğdaya anayla, danayla, kızla kısırakla çalışıp esirlik etmek onun ağırlığındandır!

Köye mektep yapılmaz... diyen paşanın şeyhin kulağına eğilip: Allah, padişah korkusunu çoğaltmalı, demesi ve

Tekke

Medrese

Cami

Softa cehil

Saltanatın afyon aşısı, köylüye çizme yalatmanın ayrılmaz tadıdır.

Demirçavuş bu köy dünyası içinde bir rastlamadır. Bütün geçmişte bir:

Demirçavuş

Daha yoktur.

Fakat

Zaptiye

İmam

Tahsildar

Mültezim

Şeyh

Her vakit odur. Değişmemiştir.

Paşa

Padişah

Devlet

Daima odur.” (s. 34-35)

Çarpık düzeni temsil eden bu kişilerin isimleri değişse de düzen aynı şekilde devam eder. Sürekli tekrar eden bu kısımlardan yola çıkarak yazarın Osmanlı’yı kötü gösterme başarısının gerçeklikten uzaklaştığı söylenebilir. Kurtuluş Savaşı’nın Anadolu insanı sayesinde kazanıldığı göz önüne alınırsa, bu bilgilerin “ısmarlama roman” yazmaktan kaynaklandığı açıkça belli olur.

İki Pınar köyünde tanıtılan Torun ve Erhan, ailelerini kıtlıktan ve savaştan dolayı kaybetmişlerdir. Kimseleri yoktur. Demirçavuş’un sahip çıktığı bu çocuklar on

bir yaşlarında Ankara’da Atatürk ile tanışır. Bu karşılaşma onların mektebe gitmelerine, Avrupa’da tahsil görmelerine sebep olur. Avrupa’dan geldikten sonra Erhan hariciyede memur, Torun ise öğretmen olur. Ülkenin kalkınması için Atatürk’e verdikleri sözleri tutan çocuklar, bütün arzu ve isteklerini de vatan sevgisinden üstün tutmuş, ideal kişilerdir. Ankara’ya Milli Mücadele’ye katılmak için gelen Torun ve Erhan ile kısa bir konuşma yapan Atatürk, çocukların zekâlarını çevresindekilere şöyle ifade eder.

“Torunun gözlerinden zekâ fışkırıyordu.

Erhanın bakışlarında yanan bir alev vardı.

Mustafa Kemal Paşa, Recep Beye:

Bu iki çocuğa dikkat edin... dedi ve onlara sordu:

Buraya niçin geldiniz?

Millete hizmet için paşam.” (s. 69)

Torun, Erhan ve Demirçavuş dışında tarihî kronolojiye uygun olaylar içinde oluşturulan kahramanlar, yine tarihten alınan gerçek kişiliklerdir. Romanın olay örgüsü bir tarihi belgeden alınmış gibidir. Bu bağlamda Atatürk, beraberindeki ordu komutanlar, işgal kuvvetleri komutanları, Padişah, Padişahın yaverleri diğer gerçek kahramanlarıdır.

Romana dâhil olan Amerikalı Profesör Vilyam Hamilton ise Yeni Türkiye’nin “kuruluş” kitabını yazmak için Türkiye’ye gelmiştir. Daha sonra padişah, tekke, harem, yobazlık olarak bildiği Türkiye’yi yeni çehresiyle tanıyınca, Türkiye’yi ve Türkler’i olumsuz bir şekilde tanıttığı kitabını suya atar ve Erhan’ın anlattığı inkılaplar eşliğinde yeni kitabını yazmaya başlar.

Romanda mekân birinci kısımda Osmanlı’nın sahip olduğu bütün topraklardır. Milli sınırlar çizildikten sonra da Türkiye’dir. Kurtuluş Savaşı’nda Anadolu’nun savaştan her bölgesi, Birinci Dünya Savaşı’nda Türklerin katıldığı cepheler Galiçya, Yemen, Pilevne, Bağdat, Suriye, Atatürk’ün kongreler yapmak için gittiği şehirler Ankara, İstanbul, Sivas, Erzurum romanda ismi geçen yerlerdir. Bu mekânlar Anadolu’nun kurtuluş mücadelesini temsil etmek için verilmiştir. İnsanlar gibi mekânlar da birer semboldür. Bu dikkatle bakıldığında İstanbul; gücü, kötülüğü, zorbalığı, padişah sistemini, yobazlığı, Ankara; barışı, milli gücü, hâkimiyeti ve özgürlüğü, Anadolu ise yoksulluğu, ezilmişliği, imkânsızlığı temsil eder. Atatürk’ün, başlattığı

Kurtuluş Mücadele'sinde Anadolu, ümitli bekleyiş, başkaldırı ve direniştir. Roman 1912 yılında Bingöl'de başlar ve 1933 yılında yine Bingöl'de biter. Fakat yazar, belirttiği bu tarihler arasını değil, romana adını da veren 1923-1933 yılları arasındaki zaman dilimi ile on yıllık bir süreci anlatmaya çalışır. Roman, 1912 yılında başlar ama Erhan ve Torun'un Ankara'ya geldikleri bölüm olan “*Roman*” başlıklı kısmında, asıl romanın 1912'de başlamadığı vurgulanır. Yazar/anlatıcı dikkatiyle sunulan roman, daha önce belirtildiği gibi büyük bir kısmı tarihi bilgilere dayanan olaylardan oluşur. Yazarın, Osmanlıya karşı olumsuz tavırları ve yaklaşımı söz konusudur, Cumhuriyet yönetimine karşı da oldukça olumlu bir bakış açısı ortaya koymuştur. Bu anlatım biçimiyle yazarın yan tuttuğu açıkça görülür. Tarihi bilgileri yansıtırken özellikle Osmanlı ile ilgili düşünceleri gerçeklikten uzaktır. Profesör Hamilton ile Erhan'ın diyaloglarında Erhan'ın yazarın temsilcisi olduğunu ve yazarın anlatmak istediği on yıllık inkılâpları anlatma görevini ona verdiği görülür.

Reşat Nuri'nin konu ve kahramanlarının açık etkisi göze çarpan Mahmut Yesârî'nin *Tipi Dindi*¹⁶³ isimli romanı, *Su Sinekleri* gibi toplum gerçeklerine eğildiği eserlerinden biridir.

Romanda oldukça fazla sayıda şahıs olmasına rağmen derinlemesine işlenen şahıslar Macit, Müzehher ve Niyazi'dir. Romanın aslî kahramanı Macit, kırk yaşlarında, zayıf karakterli ve biraz da saf biridir. On sekiz yaşında ailesinden ayrılıp gazeteciliğe başlayan Macit, zevk ve eğlence hayatının vazgeçilmezlerindendir. Yazar, Macit'in evden kaçışını, sefih hayatını ve kırk yaşına kadar neler yaptığını belirtmez. Roman, Macit'in Beyoğlu'nda bir barda otururken anlatmaya başlar. Yabancı kadınlar ve gazeteden arkadaşları ile eroin, içki ve sigara içerek eğlenen Macit, o gün işinden ayrılmıştır ve sevdiği kız başkasıyla nişanlanmıştır.

Müzehher ve Niyazi ise Macit'in kardeşleridir. Kısa bir süre önce babalarını kaybeden kardeşler, kimsesiz kalmışlardır. Abisine bir mektup yazarak yanına gelmesini isteyen Müzehher, romanın asıl olay örgüsünü oluşturacak beraberliği sağlamış olur. Romanın diğer kahramanları, bu aile ile ilişki içinde olan komşular, alacaklılar, uzaktan akrabalar ve Macit'in iş ile eğlence hayatından tanıdığı kişilerdir. Son olarak romanın çerçeve yapısını oluşturan kısımda yazarın kendisi roman kahramanı olmuştur.

¹⁶³ *Tipi Dindi*, Suhûlet Kitaphanesi, İstanbul 1933, (Biz çalışmamızda şu baskıyı esas aldık: Remzi Kitapevi İstanbul 1943, 2. Baskı, 190 sayfa).

Romanda olayların geçtiği mekânlar üzerinde fazla durulmamıştır. İstanbul'un çeşitli semtleri ve son olarak bir hastahane romanın mekânlarıdır. Bu semtlerin ortak özellikleri ise romanın anlattığı 1930'lu yıllardaki fakir hayatları göstermesidir. Romanda olaylar sonbaharda başlar, mart ayının ortalarında biter. Romanda güncel tarih belirsizdir. Macit'in kardeşlerine sahip çıkmak için giriştiği mücadele yaklaşık altı ay sürmüştür. Mahmut Yesârî romanın ikinci ve son kısmında devreye girerek, yazdıklarının Macit'e ait hatıralar olduğunu ifade eder. Cerrahpaşa'da son nefesini veren Macit'i tesadüfen gören yazar, onun hatıralarına ulaşmış ve yayımlamıştır. Romanın sonuna da “*Kadıköy 933*” notunu düşmüştür.

Şükûfe Nihal'in kadın haklarını feminist bir dikkatle ele aldığı *Çöl Güneşi*¹⁶⁴ romanı, büyük bir kısmı hatıra defterlerinden ve mektuplardan oluşan üç genç kadının hayata bakış açılarını anlatır. Romanın ilk kısmında bir baloda karşılaşan üç kadın, ilkokuldan sınıf arkadaşlarıdır. Romanın merkezinde olan ve olması gerekeni temsil eden Zehra, yazarın sözcüsüdür. Yirmili yaşlarında, kadının bir asalak gibi yaşamasına karşı olan Zehra, çalışmayı, kimseye bağlı olmadan yaşamayı ve kazanmayı amaçlar. Bu bakımdan bütün genç kızlara, kadınlara örnek gösterilir. Kitap okumayı seven, sade ve gösterişsiz bir hayat içinde yaşayan Zehra, kendine iş olarak bir kitapçı dükkânı açmıştır. Romanın diğer kahramanı Müeyyet, geleneksel yaşam tarzı ile Zehra'nın tam zıttı birisidir. Çöl Güneşi olarak adlandırılan Feriha ise Zehra'nın izinde giderek özgür yaşamı seçen feminist kadını temsil eder. Üç sınıf arkadaşından Müeyyet, on üç yaşlarında görücü usulü ile evlenmiştir. Geleneksel Türk ailesi içinde, eşinin gölgesinde yaşayan Müeyyet, rahat olarak gördüğü bu yaşamı benimsemektedir. Romanın bütününde Müeyyet ile Zehra arasında bu özelliklerinden dolayı sürekli çatışma yaşanır.

Romana adını da veren “*Çöl Güneşi*” Feriha, Müeyyet gibi küçük yaşta evlenmiş, eşinin ihaneti ve yaşadığı büyük tecrübelerden sonra iç dünyasını kapatmış, yüzeysel ilişkiler yaşayan oldukça güzel biridir. Çöl Güneşi ismini ona âşık olan erkeklerden biri takmıştır. Eşinin onu terk etmesinden dolayı küçük kızı ile ortada kalan Feriha, Zehra ile karşılaşınca fikirlerinde ve hayat felsefesinde köklü değişimler olur. Zehra gibi kadının çalışması taraftarı olan Feriha, bir iş kurar ve geçimini kimseye muhtaç olmadan kendi sağlar. Şükûfe Nihal'in kendi hayatından izler taşıyan eser, kadının toplum içerisinde olması gereken yeri göstermeye çalışır. Tüm hayatı boyunca

¹⁶⁴ *Çöl Güneşi*, A. Halit Kitapevi, İstanbul 1933, (Biz çalışmamızda şu baskıyı esas aldık: Mor Kitaplık Kadın Tarihi ve Eserleri, İstanbul 2008, 100 sayfa).

kadınların “gururlu” bir şekilde yaşamasını arzulayan yazar, roman kahramanlarını da bu doğrultuda oluşturmuştur. “*Şükûfe Nihal, Çöl Güneşi isimli bu romanında, esere unvanını veren Feriha’nın hikâyesine, kendisin de içinde bulunduğu bu yıllara ait Türk kadın hareketlerinin seyrini, karşılaştığı meseleleri ve aldığı mesafeleri yüklemiştir. Romanın sonucunda da açıkça çıkarılabileceği gibi yazar, hayatta aktif rolleri üstlenmek için kadından diploma sahibi olmayı istemez. Önemli olan kadının kendini fark etmesi, kabiliyetlerini değerlendirebilmesidir.*”¹⁶⁵

Romanın diğer kahramanları bu üç kişinin özelliklerini ortaya koyacak ikinci derecede erkek kahramanlardır. Romanın ilk kısımlarında fonksiyonel olarak yer alan bu kişiler, mektup ve hatıralardan oluşan kısımlarda sadece isimleri ile vardır. Bu erkek kahramanlar, geleneksel davranış biçimleri sergileyen tiplerdir.

Roman, yazar/anlatıcı tarafından kaleme alınmıştır. İstanbul’un çeşitli semtlerinin mekân olarak geçtiği romanda özellikle Babıali ve civarı, Zehra’nın kitapçı dükkânının orada bulunmasından dolayı sıkça geçer. Romanın zamanı ise, mektupların başında verilen tarihi dikkate alırsak 1928-1929 yıllarını kapsar. Romanın anlatma zamanı yaklaşık bir yıl sürer. Eskiye doğru hatıralar ise geri dönüş tekniğiyle verilmiştir.

*Kır Armağanı*¹⁶⁶ Sadık Fehmi’nin ilk romanıdır. Yazar eserine şöyle bir girişle başlar.

“Mevzuum okuduğunuz zaman anlaşılacağına göre kısmen hayali; kısmen gezip görmekten mütecellit edindiğim intiba mahsulüdür. Romanı yazarken pek fazla heyecan duydum. Bunu ilk romancılık hayatına atıldığımı atf ediyorum, aynı heyecanı okuyucularıma da duyurmaya çalıştım. Hata ve kusurdan salim olmayacağını takdir ederim. Tenkit edecek okuyucularıma minnettar kalacağımı söylemeyi borç bilirim.” (s. 1) Karşılıksız bir aşk hikâyesini konu edinen romanın aslî kahramanı Anadolu’da ismi verilmeyen bir yerde öğretmenlik yapan Selahattin’dir. Aynı kasabada öğretmenlik yapan arkadaşı Didar da romanın ilk kısımlarında ikinci plânda kalan, fakat sonraları romanın merkezinde olan kişidir.

Roman Selahattin’in, İstanbul’da eğitimini tamamladıktan sonra ailesinin bulunduğu yere gelmesiyle başlar. İdealist bir öğretmen olarak geldiği kasaba okulunda tanıştığı iki kadın öğretmenle ilişkisi, romanın olay örgüsünü oluşturur.

¹⁶⁵ Argunşah, s. 244.

¹⁶⁶ *Kır Armağanı*, Sebat Matbaası, İstanbul 1933, 109 sayfa.

Bu kadınlardan ilki Didar, hassas, narin, ince yapılı ve içine kapanık biridir. Selahattin ile aynı zamanda göreve başlayan Didar da idealist bir öğretmendir. Duygusal ve romantik biri olan Didar, Selahattin ile hissi birliktelik içine girse de bu onun kişilik özelliklerinden dolayı fazla ilerlemez.

Diğer öğretmen Lamia ise daha kadınsıdır. Selahattin bu iki kadın arasında kaldığında duygularına hitap eden Didar'ı değil, ihtiraslı bir aşk yaşayacağı Lamia'yı seçer.

Roman yazarın belirttiği gibi ilk eseridir ve basit bir aşk hikâyesidir. Selahattin'in macerası olarak başlamış Didar'ın özemleri ile bitmiştir. Romanın büyük bölümü de Didar'ın farklı kişilik özelliklerini gösterecek olaylar ve kişiler üzerinde gelişir. Romanın diğer kahramanları, olay örgüsünün boşluklarını doldurmak için konmuş ikinci derecede kahramanlardır.

Romanda mekân ismi belirtilmemiştir. Özellikle söz konusu kasabanın doğa güzellikleri, Selahattin ve Didar'ın buluştukları kırlar, ormanlık mesire yerleri temizlikleri, saflıkları ve el değmemişliği ile ön plâna çıkar. Yazar, bol bol tabiat tasviri yapmıştır. Romana ismini de veren “*kır çiçeklerinin*” yetiştirildikleri yerler, akıcı bir üslupla anlatılmıştır. Anadolu'da bir kasabada geçen romanda vaka zamanı da belirsizdir. Selahattin'in eve dönüşü sırasında yazar, aileyi beklettiği yol kenarını tasvir ederken buraların bir zamanlar mermi ve top sesleri ile bir yıkıntı halinde olduğunu ifade eder. Bu bilgiden yola çıkarak romanın Kurtuluş Savaş'ından sonra yazıldığını söylenebilir. Yazar/anlatıcının kaleme aldığı romanda yazarın kendini hissettirdiği görülür. Ayrıca Selahattin'in hatıra defteri ve Didar'ın bazı mektupları romanın diğer bir anlatma biçimidir.

Reşat Nalbandoğlu'nun roman alanında yayınladığı ilk eseri *Başım Dönüyor*¹⁶⁷ ise, altı büyük bölümden ve bu bölümler de romanın konusuna göre iki başlık altında oluşmuştur. *Vurgun* adını taşıyan ve romanın ilk iki bölümünü oluşturan kısımda, Ayhan isimli bir genç kızın intiharına sebep olan nedenler anlatılır. *Aşk ve Şehvet* adını taşıyan ve romanın diğer bölümlerini kapsayan kısımda ise Ayhan'ın abisi ve etrafında kişilerle olan ilişkisi anlatılır.

Roman, çamlık gezisine çıkmış yedi kişinin sohbetiyle başlar. Belirtilen yedi kişi Ayhan, abisi Selimoğlu Reşat ve küçük kardeşi Ertuğrul, amcakızları Gönül, onun

¹⁶⁷ *Başım Dönüyor*, Kanaat Kitapevi, İstanbul 1933, 171 sayfa.

teyzadesi Ziya ve nişanlısı Bülent ve arkadaşları Emel'den oluşur. Bu arkadaş grubu arasındaki çatışmalar romanı olay örgüsünü meydana getirir.

Romanın birinci kısmında kişiler romana dâhil oldukça kişilik özellikleri verilir. İlginç ve felsefi derinliği olan romana hâkim olan hava “hiçlik”tir. Romanda ön plâna çıkan Selimoğlu kardeşlerin iç dünyalarını ayrıntılı bir şekilde veren yazar, özellikle onların dünyaya bakışlarını ve arayış psikolojilerini başarılı bir şekilde yansıtmıştır.

Ayhan “içli ve alıngan” bir genç kızdır. Abisine düşkünlüğü ve kişilik olarak da ona benzerliğiyle tanıtılır. İyi ve hümanistliği ile kimseyi kırmadan, üzmeden yaşamak isteyen Ayhan'ın, iç dünyasında fırtınalar kopar. Hayatın anlamsızlığı ve hiçliği karşısında kendini boşlukta hissedenden genç kız, “bir yılan gibi” düşüncelerini saran sorular nedeniyle hastalıklar geçirir. Yazarın, Ayhan'ı abisi Reşat ile karşılaştırdığı bölümde hem Ayhan'ın hem de Reşat'ın özellikleri açıkça ortaya konulur.

“Hakikatte, bir ana ve babadan doğanların ruhları da kardeş yaratılmıştır. Ayhan'ın da birçok huyları Reşit'e benzerdi. Onun gibi derin duygulu, ince fikirli ve nihayetsiz derecede iyiydi. Etrafına bir zararı dokunur diye içi titrerdi. Kendinden fazla başkalarını düşünürdü. Ona, merhametin verdiği elem, can acısından üstün gelirdi...

Seyrek bulunur bir ruh güzelliğine ve onura sahipti. Belki bu duygu coşkunuğundan o derce itidal sahibi değildi. Hâlbuki Reşit, düşünce ve hareketlerinde ölçülü ve hayret verecek derecede soğukkanlıydı. İradesi bütün kuvvetlerine hâkimdi. Kudretini iyi ve yerinde kullanırdı. Bazen bütün varlığıyla coşar, yerinde bir kaya hissizliğile susmasını da bilirdi. Onda, o büyük ruhlara vergi, geniş bir ferah ve hudutsuz bir sabır vardı.” (s. 52) Ayhan'ın içine kapanık, titiz ve sabırsız oluşu ruhi yorgunluğunu artırır. Düşüncelerinden çok duygularıyla karar vermesi, onun en küçük hatada küsmesine, kırılmasına yol açtığı gibi sonunda hastalanmasına ve intiharına neden olur.

Ayhan'ın hep örnek aldığı, “takdir ve tebci” ettiği abisi Selimoğlu Reşit felsefe öğretmenidir. Ayhan gibi varlık karşısında sorgulamalarıyla tanıtılır. Hiçlik üzerindeki Ayhan ile derin tartışmaları onun özelliklerini ortaya koyar. Ölümlü dünyada insanın acizliğine kardeşi gibi inanan Reşit, Ayhan kadar karamsar değildir. Hayatın sayısız kusurlarına rağmen “geleceği dinç ve ferah bir yürekle” karşılar. Ayhan'dan

farklı olarak kendi iç dünyasında özgürce yaşar ve çevresinin değil sadece kendi “içinin sesini” dinler. Ayhan’ın başkalarının davranışlarına bağlı huzursuzluğuna karşı, Reşit’in sadece kendine olan güveninden kaynaklanan bir mutluluğu vardır. Yazar özellikle bu iki kardeşi ruhlarında yaşadıkları fırtınalara göre okuyucuya tanıtmıştır. Fiziki görüntülerinin dışında iç dünyalarında yaşadıkları çatışmalarla ön plâna çıkan Reşit ve Ayhan dışında diğer kahramanlar romanda ikinci plânda kalmıştır.

İkinci derecedeki kişiler içinde en çok Bülent ön plâna çıkmıştır. İhtiraslı ve kadınsı kimliğiyle tanıtılan Bülent, Reşit’in çocukluk arkadaşıdır. Yazar, Reşit ve Ayhan’ın iç dünyalarını yansıtmış; Bülent’i ise bir kadın olarak ihtiraslarıyla, maddi çıkarları ile olumsuz bir örnek olarak çizmiştir. Reşit’e olan sevgisine karşılık görmediği için sürekli yanlışlar yapan Bülent, kişilik özelliklerine uygun olarak eşini aldattır. Sonradan kötü yola düşer.

Romanda mekân İzmir’dir. Yedi gencin bir gezinti esnasında muhabbetleri ile başlayan roman, uzun bir tabiat tasviriyle devam eder. Ayhan’ın anlatıldığı bölümlerde ise ruhtaki hiçlik ve olumsuzluklar onun tabiata bakış açısını da değiştirir. Aynı şekilde Ayhan öldükten sonra, Reşit’in onun gömüldüğü Soğukkuyu mezarlığına bakışı da zıtlıklar içinde verilir.

“Soğukkuya’ya تنها bir yoldan gidilir. Sol tarafta tektük evler vardır. Sağ tarafta narlı bahçeleri sıralanır. Kuyunun etrafı büyük çınar ağaçlarıyla çevrilidir. Karşılıklı iki kır kahvesinin sandalyeleri bu ağaçların gölgesinde yayılı durur. Cuma günleri akşama yakın, Karşıyakalılar, koyu gölgelerin altında oturmak ve kuyunun güzel suyundan içmek için buraya kadar gelirler.

Romanda güncel tarih belirsizdir. Eserin ilk kısmı olarak nitelenebilecek Ayhan’ın intihar edişi ve sonrası bir yıl sürer. Reşit ve Gönül’ün ilişkisi ve devamında Gönül’ün ölmesini anlatan kısım da bir buçuk yıla yakın bir dönemi anlatır. Romanda vaka zamanı iki buçuk yıla yakın bir zamanı kapsar fakat bu tarih çok net bir şekilde ifade edilmemiştir. Yazar/anlatıcının bakış açısından verilen romanda kahramanlar arasındaki uzun diyaloglar ve Ayhan’ın karmaşık zihin dünyasını yazdığı notlar, romanın anlatma yöntemidir. Yazar, psikolojik durumları ve kişilerin iç dünyalarını yansıtmada başarılı olmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

YAPISAL SINIFLAMA

İncelediğimiz romanları, bir romanın yapısını belirleyen aslî unsurun olay örgüsü olduğunu dikkate alarak değerlendirdik. Çalışmamızın bu bölümünde 1929-1934 yılları arasında yazılan romanları olay örgülerini dikkate alarak yapısal olarak inceleyeceğiz. Vakayı oluşturan metin halkaları farklı şekillerde bir araya gelebilmektedir. Bunun sonucu olarak olay örgüsü değişik şekillerde kurgulanmış romanlar ortaya çıkar. Metin halkalarının oluşturduğu olay örgüsünde yapının farklı şekiller almasında en önemli etken kahramanlardır. Bazı romanlar tek bir kahramanın etrafında bir metin halkası oluşturacak şekilde ilerlerken, bazı romanlarda kahramanların değişmesiyle farklı metin halkaları oluşur ve roman birbirleriyle ilişkili birçok olay örgüsünün birleşiminden meydana gelir.

Romanda yapı (büyük bir oranda), kişilerin birbirleriyle iletişimiyle meydana gelen çatışmadan oluşur. Romanın yapı merkezleri de romanda adı geçen kahramanların arasındaki ilişkileri kapsar. Şerif Aktaş, metin halkalarının birbirine bağlanışını ve onlardan meydana gelen metinlerde vakanın arzettiği hususiyetleri dikkate alarak, anlatma esasına bağlı edebi metinlerde yapısal sınıflamayı şöyle sınıflandırmaktadır:

“1-Olay, tek bir zincir halinde nakledilir: Bu gruba girenler, daha ziyade, *Sergüzeşt* romanı cinsinden eserlerdir. Bir merkezî insan vardır, onun belirli bir zaman dilimi içinde sürdürdüğü yasayış tarzı söz konusudur. Eserde anlatılan her şey bu şahısla ilgilidir. Birbirine bağlanmış metin halkaları tek bir olayın parçaları durumundadır. *Hüsni ü Aşk* mesnevisi böyledir.

2-Eserin olayı, iki veya daha fazla olay zincirinden meydana gelir. Bunlar bazı noktalarda kesişirler. Bir hadise belirli bir noktaya kadar nakledilir, sonra bir diğerine geçilir. Bu geçişler umumiyetle olay zincirlerinin kesiştiği noktalardır. Söz konusu kesişme noktaları her iki veya daha fazla olay zincirinde ortak bir yer, şahıs, tema olabilir. Masallarda bu husus açıkça belirtilir. (Aktaş, bu olay örgüsü tipiyle yazılmış romanlara örnek olarak *Gün Uzar Yüzyıl Olur*, *Küçük Ağa* ve *Handan* isimli romanları gösterir.)

3-Bir olay, bir başka olay içine yerleştirilerek sunulur. Bu durumda ilk olay ikinciye çerçeve vazifesini görür. Böyle eserlerde olay zinciri yerine iç içe geçmiş olaylardan söz etmek yerinde olur. Halit Ziya Uşaklıgil’in *Bir Şir-i Hayal* adlı hikâyesi

bu tarza örnek olacak cinstendir. Şüphesiz bu tarzın en güzel örneği *Binbir Gece* masallarındır.”¹⁶⁸

Şerif Aktaş’ın belirttiği bu üç olay örgüsü dışında ikiden fazla kahramanın etrafında gelişen farklı olay örgülerini oluşturduğu yapı özelliği daha vardır. Farklı olan bu vaka çizgileri bazen bir noktada birleşir bazen de kesişmeden roman biter. Çoklu olay örgüsü olarak adlandırıldığımız bu yapı şekli Sadri Ertem’in *Çıkrıklar Durunca* adlı romanında farklı şahıslar etrafında kurgulana bir roman örneği olarak karşımıza çıkar.

2.1. TEKLİ OLAY ÖRGÜSÜNDEN OLUŞAN ROMANLAR

Benliğim Benimdir romanı hürriyet ve kölelik yapısını üzerine kurulmuştur. Küçük yaşta zengin ailelere hizmet için köylerinden toplatılan ve geldikleri yerlerde bir meta gibi alınıp satılan biçare kızların hikâyesi konu edinilir. Romanda iki karşıt güç, özgürlük–esaret çatışması ortaya konulur. Genç bir kızın arzuladığı serbest yaşam karşısında güçlü olana başkaldırması ezen-ezilen çatışmasını doğurur. Romanda ön plâna çıkmayan bir çatışma da Zeynep’in ailesinin maddi anlamda imkân-imkânsızlık çatışması yaşamasıdır. Kalabalık olan aile geçimlerini zor sağlar. Erkek çocuklarını iş gücü olarak kullanan aile, kız çocuklarını ise para karşılığında satarlar. Çocuklarına daha iyi bir gelecek vaat eden zengin köşklerde çalışmalarını istemeleri yanı sıra kız çocuklarını sattıktan sonra kazandıkları bir miktar para ile kendilerine katkı sağlamaları bu tercihi onlara yaptırmıştır. Yazarın bu çatışmayı derinlemesine işleyememesinin nedeni asıl amacının kızların “para” karşılığı satılmasını değil onların özgürlük için verdiği mücadeleleri vurgulamak istemesidir. Romanın aslî kahramanı olan Zeynep’in özgür yaşama fikri, satılmadan çok önceleri daha küçük bir çocukken sahip olduğu bir durumdur. “Her akşamüstü, köyün genç kızları subaşıda toplanırdık... onlar için kaçırılmak, satılmak bazen sabırsızlıkla beklenen mesut hadiselerdi... halâ güzelliklerine emin olanların hülya kâşaneleri, hep bu esaslar üzerine kurulurdu... konaklar, saraylar, atlar, abralar, elmaslar, ipeklere mazhariyet ancak satılmakla vasıl olunacak tatlı ümitlerdi... hele Padişaha gözde olmak, emellerin şahikasıydı!... Ara sıra bana, onların bu gülünç ve iğrenç temennilerine hakaretle bakan bana, gıpta ile çevrilen gözler, hasetle kıvrılan dudaklarının arasından:

¹⁶⁸ Aktaş, s. 76.

– *Bu güzellik varken !... – derlerdi – kim bilir hangi şehzadenin odalığı olacaksın ?!... Ben tehevvrle suratlarına keskin bir sille gibi haykırırdım:*

– *Bu bir saadet mi ?! budalalar !...*” (s. 5)

On iki, on üç yaşında okula bile gitmeyen bir köylü kızın bu şekilde düşüncelere sahip olması romanın kurgusunu zayıflatır. Yazarın, özgürlük fikrini yüceltmek ve bunun önemine değinmek için kahramanlara bu ifadeleri söyletmesi romanı realiteden uzaklaştırmıştır. Özgürlüğü insanın gerçeklerinden biri olarak gören yazar, kahramanlarına söylettiği bu düşünceler ile özellikle kendi feminist fikirlerini duyurmak ister. Zeynep’in İstanbul’a geldikten sonra iki kere intihara kalkışması romanın ne yönde gelişeceğini okuyucuya hissettirmenin yanında, romanın yapısını da ortaya koyar. Bir eşya/hayvan gibi satılmak fikri Zeynep’in onurunu zedeler. Zeynep, köyünden İstanbul’a getirildiğinde meşhur bir “*esircinin*” eline düşer. Burada kendisi gibi genç kızlarla satılmayı bekleyen Zeynep, hırçın ve asi davranışlarıyla öne çıkar. Esircinin evine gelen zengin insanlara sunulan kızlar, “*hayırlı ve zengin*” bir beklenti içinde kalırken o, bütün bu yapılanları “*aşağılanma*” olarak görür. Satılmak amacıyla bekleyen genç kız bahçedeki kuyuya kendini atarak bireysel olarak tepkisini ortaya koyar. Zeynep, bu olaydan sonra Abdülhamit’in sevdiği paşalardan Dilaver Paşa’nın konağına satılır.

Kahramanın, Dilaver Paşa konağına satılmasıyla olay örgüsünün ikinci aşamasına geçilir. Zeynep bu konağa ilk geldiği günler piyano dersleri alır, Fransız hoca tutulur, dil öğrenir, eğitilir. Konakta geçirdiği güzel günlerin, Dilaver Paşa’nın onu ne amaçla aldığını öğrenmesiyle biter. Romanda gücü, kötüyü ve yönetimi temsil eden Dilaver Paşa feminist, özgürlükçü kıza zorla sahip olmak ister. Zeynep’e sahip olmak için Paşa’nın yaptığı mücadele o dönem saray ve çevresindeki insanların hangi zihniyette olduklarını göstermek için sunulur. Kendi kişisel istekleri için büyük bir mücadele veren Zeynep haklı olanı, Dilaver Paşa ise yaptıklarıyla hem kötüyü hem de ahlâksız olanı temsil eder. İktidar ve gücü elinde bulunduran bu adamın elinde özgürce yaşam mücadelesi veren Zeynep’in temsil ettiği hürriyet, kötünün karşısında esarete-yenilgiye uğrar. Hürriyet için verilen bu kişisel mücadele, istibdat ve çıkarıcıların galibiyeti, yazarın siyasî otoritenin kötülüğünü ispatlamak için verdiği bir sonuç olarak görülebilir. Bu yenilgiyi kabullenemeyen Zeynep için yapılacak tek şey intikam almak için İttihatçılar’a yardım etmek olacaktır.

Zeynep, Paşa'nın tacizlerinden kaçarken Paşa'nın oğlu Ferruh ile karşılaşması ve Ferruh'un genç kıza yardım etmesi, baba-oğul arasında yaşanacak çatışmaları başlatır. Zeynep gizli gizli Namık Kemal'i okuyan Ferruh'u bir kurtarıcı olarak görür ve ona âşık olur. Dilaver Paşa, oğlu Ferruh ile, Padişaha bağlılığından değil, Zeynep ile arasına girmesi nedeniyle aşk-ihamet çatışması yaşar. Hem kendi oğlunun hem de ona lüks yaşamın kapılarını açtığı Zeynep'in intikamını almak için İttihatçı olan oğlunu Padişah'a jurnalleyip Fizan'a sürgüne göndermesine neden olur.

Romanda devrin sosyal olaylarına fazla değinilmemiştir. Dilaver Paşa'nın kişiliğinde dönemin padişahı Abdülhamit'e gönderme yapılmıştır. İktidar ve zorba kişiliği temsil eden Dilaver Paşa'nın İttihatçılar tarafından yakalanıp linç edilerek ölmesiyle roman sonuçlanır. Zeynep ise, kötü ve iyiler arasında yaşadığı mücadelede dik ve kararlı duruşuyla kazanan taraf olur. Kişiliğini ve bireysel sınırlarını sonuna kadar koruyan Zeynep, "*Benliğim Benimdir*" şeklinde ifadesi ile kendini arzuladığı kişiye verir. Roman, bir kadın yazarın kaleminden, kadın hareketlerinin romana nasıl yansıdığını göstermesi açısından dönemin diğer eserlerinden farkını ortaya koyarken, feminizm adına önemli adımların da başlangıcını oluşturur.

Yaprak Dökümü romanında yazar, yeni anlayışla yetişen gençlerin özellikle aile bağları konusunda büyükleriyle olan mücadeleleri sonucunda yaşamış oldukları yenilgiyi başarılı bir şekilde sunar. Roman, doğruluk, dürüstlük timsali olan Ali Rıza Bey'in, beş çocuğunu yetiştirirken her birinin karşılaştığı sıkıntıları ve bu sıkıntılardan doğan ayrılıkları anlatmaktadır. Meydana gelen olaylar Ali Rıza Bey'in psikolojisini etkilediği gibi romandaki çatışmayı sağlayacak vakanın gelişimini de örgüler.

Romanın yapısı ihanet, kıskançlık duygularıyla kuşak çatışmaları üzerine kurulmuştur. Romanda iki karşıt güç ortaya koyulur. Bunlar geleneğe bağlı olarak dürüstlük ve ahlâk ile modernleşme uğruna kaybedilen değerlerdir. Bu çatışma içerisinde modernleşme galip çıkar. Ali Rıza Bey gibi idealist bir tip, bu uğurda bütün değer yargılarından vazgeçmek zorunda kalır. Altmış yaşında muhafazakâr, ciddi bir beyefendi olan Ali Rıza Bey, çocuklarını da kendi gibi yetiştirir, fakat aileye yeni giren bir kişinin sayesinde uzun süre muhafaza ettiği mutaassıp hayat düzeni bozulur. Ali Rıza Bey'in evin içinde hâkimiyetini kaybetmesi, sadece yaşlılığı ve çocuklarının, gelini Ferhunde tarafından yönlendirilmesi değildir. Ekonomik yoksunlukların sebep olduğu toplumsal bir problem, imkân-imkânsızlık çatışması da bir başka etkidir.

İşinden ayrılan Ali Rıza Bey'in evde hiçbir otoritesi kalmadığı gibi zamanla hor görülme, değerleri ile alay edilmeye başlanır. *“Fukaralık Ali Rıza Bey için ne güzel bir mektep olmuştu. Her şeyi hakiki rengiyle, hakiki çehresiyle görmeye başladı. Artık kimse bu parasız ihtiyara kendini olduğundan başka türlü göstermek için canını sıkıntıya sokmuyordu. Hatta çocukları bile...”* (s. 52) Ali Rıza Bey'in eşi ve çocuklarının modern yaşam özentisi, olması gereken karşısında olmayanı temsil eder.

Romanın Ali Rıza Bey ve çocukları arasındaki çatışmayı ele aldığını söylemiştik. Bu çatışmayı doğuran ise romanda silik bir tip olarak kalsa da Ferhunde'dir. Ahlâken yozlaşmış, dejenere olmuş Ferhunde *“öteden beri zevk ve eğlenceye”* düşkün bir kadındır. Ferhunde, gelin olarak geldikten sonra konak, her hafta davetlerin ve eğlencelerin verildiği sabahlara kadar ahlâksız ilişkilerin sürdüğü bir yer haline gelir. Bu durumdan en çok evin yetişkin kızları Necla ve Leyla memnundur ama bu mutlu günler oldukça kısa ömürlü olur. Maddî imkânsızlıklar kısa sürede ailede yaşanacak fırtınaları hazırlar. Bu da şöyle verilir:

“Sefalet son dereceyi bulmaya başlamıştı. Bazen evde ateş yanmadığı, tencere kaynamadığı günler oluyordu. Dolabında daime gizli reçelleri, kutu sardalyeleri olan Ferhunde müstesna olmak üzere herkes eline geçirdiği zeytin peynirle, pastırmasıyla bir köşede karnını doyuruyor, pek soğuk havalarda kapsız yorganlara sarınılıyordu.” (s. 79)

Sosyal hayattaki değişmeyi ve yozlaşmayı aile merkezli olarak ele alan ve bu insanların hayatlarını realist bir bakışla ortaya koyan yazar, romanın yapısını ahlâkî olanla olmayanın üzerine kurmuştur. Bunun için de Ali Rıza Bey'in kızlarını öne çıkarır.

Ali Rıza Bey edepten ve namustan taviz vermemesine, iki kızı Necla ve Leyla, Ferhunde sayesinde ahlâksız, rezil kişilere dönüşmüşlerdir. Anne Hayriye Hanım, kızları zengin koca bulsunlar diye davetlere meze hazırlarken, kızlar davetlere katılan yabancı erkeklerle yakın ilişki kurmaktadırlar. Leyla'yla evlenmek isteyen Arap zengini Leyla'dan sıkılınca küçük kardeşi Necla'ya talip olur.

Ali Rıza Bey'in en büyük kızı bu rezaletlere tahammül edemeyince ailesinden gizli Adapazarı'nda dul bir adamla evlenir. Ali Rıza Bey'in oğlu Şevket ise, eşinin masraflarını karşılayamadığı için çalıştığı kurumdan para çalar; bu yolsuzluk Şevket'in hapishaneye düşmesine neden olur. Gelin Ferhunde ise, bu olaydan sonra kendini yeni

bulduğu zengin bir adamın kollarına bırakır. Romana ismini veren “*yaprak dökümü*” bütün hızıyla devam eder. Necla’nın ihanetinden sonra yataklara düşen Leyla, tedavi olmaya başlar. Tedavi sürecinde serbest kalmasının iyi olacağını söyleyen doktorun tavsiyesiyle Leyla sahile gezmeye çıkarılır. Bu gezintiler Leyla’yı yeni bir yolun kavşağına getirir. Ali Rıza Bey, kızının bir avukatın metresi olduğunu öğrenmesiyle bir yaprak daha düşmüş olur.

Aile bireylerinin hesapsız harcamaları, Şevket’in hapishaneye düşmesine, Bağlarbaşı’ndaki konağın satılıp daha ucuz ve küçük bir eve çıkılmasına neden olur. Dolapdere’de tutulan ev bakımsız, rutubetli ve eskidir. Soğuk, rutubetli ev ve bunun yanında yaşanan maddi imkânsızlık Hayriye Hanım’ı Leyla’nın yanına gitmeye mecbur bırakır. Ali Rıza Bey ise yalnızlık, yaşlılık ve nemli yerlerin sebep olduğu rahatsızlık nedeniyle hastaneye kaldırılır. Leyla, babasının bu haline dayanamaz ve yanına alır. Hastalıktan dingin, sessiz, kabulcü bir ruh haline bürünen Ali Rıza Bey, Leyla’nın yanında yaşamaya bir çocuk gibi sevinir.

Yazarın natüralist bir yaklaşımla ortaya koyduğu Ali Rıza Bey, karakterine uygun bir şekilde hareket ettirilir. Romanın sonuna eklenen “*Netice*” bölümü ile Ali Rıza Bey’in romanın en başında eleştirdiği ve durumuna acıdığı kişiyle aynı kaderi paylaşması anlatılır. “*Evde oturmaktan sıkıldığı vakit, onu tertemiz giydiriyorlar, açık bir arabaya bindirerek hava almaya gönderiyorlardı... Ali Rıza Bey o günlerde, bayram elbiseleriyle bayram beşiğine binmiş çocuklar kadar neşelidir. Yalnız, sokaklardaki kalabalığın içinde ara sıra eski kahve arkadaşlarından bazıları ile göz göze gelmese...*” (s. 160)

Çapkın Kız romanının yapısı, merkezi kahraman Çapkın Kız’ın çeşitli zamanlarda, farklı mekân ve yerlerde tanıştığı insanlarla olan ilişkisine dayanır. Roman, sosyal çevrenin ve buna bağlı meselelerin oldukça yoğun olduğu bir eserdir. Siyasî gelişmeler yoktur ama romanın olay örgüsü içine yerleştirilmiş Gazi Atatürk’ün modern Türkiye’de yaptığı çalışmaların birçoğu yerleştirilmiştir ve romanın aslî kahramanı Çapkın Kız, Atatürk’ün inkılâplarına değinir.

İki ana kısımdan meydana gelen romanın büyük bir kısmı kahramanın yazdığı mektuplardan oluşur. Roman, hem ruhi hem de fiziki güzelliğiyle yazarın ön plâna çıkardığı idealist Çapkın Kız’la onu bu şekliyle kabullenemeyen ve kıskanan sosyal çevresiyle arasında yaşadığı çatışma üzerine kurulmuştur. Yapının bu çatışmaya

dayandığı romanda olay örgüsüne yön veren tema ise aidiyetsizliktir. Yapının çok basit bir olay üzerine kurulduğu romanda yazar, milli ve inkılâpçı fikirlerini de gerçeklikten çok uzak bir yolla ortaya koymuştur.

Aka Gündüz, bu eserinde kimlik bunalımı yaşayan bir genç kıızı savaş sonrası dönemde bozulan sosyal ve ekonomik düzeni kurtarmaya yönelik çalışmalar yapan bir kimliğe bürür. Romanın büyük bir bölümüne yazar, Çapkın Kız'ın idealist kişiliğinin yanı sıra İstanbul ve Ankara da yaptığı başarılı girişimleri sıralar.

Çapkın Kız, güçlü, akıllı, güzel bir kız olarak, talibi olmasına rağmen, evlenmeyi düşünmez. Romandaki düğüm de burada oluşur. Erkeklerle olan rahat davranışları Çapkın Kız'ın çevresindeki insanların dedikodu yapmasına neden olur. Bu durumdan kurtulmak isteyen genç kız, evlenmeye karar verir. Akıllı ile duyguları arasında çatışma yaşayan genç kız, âşık birlikteliği olmasa da kendine aklen uyan biriyle evlenmek ister. Romanda çözülme, evlilik beklentisiyle başlar. Çapkın Kız, arkadaş çevresinde en güvendiği kişi olarak baba dostu Hayret Bey'e evlenme teklif eder. Buhran içerisinde yaptığı bu teklif onu kimlik bunalımına sokar. Kendinin bir yasak aşkın çocuğu olduğunu ve babasının Hayret Bey olduğunu öğrenmesiyle roman son bulur.

Romanın bir genç kızın bunalımını anlatan kısmında bireysel çatışmalar Çapkın Kız'ın erkeklerle yaşadığı ilişkilere dayanır. Onun Ankara ve İstanbul'da sosyal hayat içinde üstlendiği farklı bir misyonu vardır. Anadolu kadınına eğitmeye, yol göstermeye çalışan Çapkın, İstanbul'da ise kadınlara küçük işletmeler açıp, onların sosyal hayata girmesini sağlamıştır. Oldukça kuru ve yapay kalan bu bölümlerde yazarın amacı bir kadının kişiliğinde Cumhuriyet ideolojisinin övgüsünü yapmaktır. O dönem için uç sınırlarda bir hayat tarzı olan Çapkın Kız'ın özel hayatının yanı sıra toplumsal alanda ortaya koyduğu fikir ve çalışmalar da biraz ütöpik kalmıştır.

Örnek yaşamıyla çevresinin takdirini toplayan Çapkın, toplumsal alanda yakaladığı başarısını bireysel hayatına taşıyamaz. Çapkın Kız'ın kendiyle çatışması da bu noktada ortaya çıkar. Başarılı bir hayatın arkasına, genç bir kızın kimsesizliği ve geleneksel hayat karşısında savunmasızlığı vardır.

Çapkın Kız'ın hayatı başarılarla dolu bir grafik çizer. Milli Mücadele'nin başladığı dönemde Anadolu'da savaşa katılan genç kız, Atatürk ile beraber düşmana karşı durmuştur. Bir Türk kızının görevinin sadece savaş döneminde cephede savaşmak

olmadığını düşünen Çapkın, savaş sonrası ülkeyi kalkındırmak için kadınların/kızların her alanda çalışması gerektiğini düşünür. İstanbul’da “emek evi” açarak hemcinslerinin erkeklere bağlı olmadan geçimlerini sağlar. Eşlerini cephede kaybeden, çocukları ile ortada kalan genç kadınlar için de “bebek evi” açarak, çocuklarının güven içinde bakılmasına uygun ortam hazırlar.

*“Bihter ve Çapkın Kız örneklerinde Aka Gündüz, irade ve sorumluluk sahibi kadının bu vasıflarını sosyal hayatta kullanmaları gerektiğine işaret eder. Onlar kendilerini muhtaç hemcinslerine adanmış kültürlü kadınlardır. Kadın ile yaratıcılık, kuruculuk arasında bir bağlantı olduğu bilinmektedir. Bu bakış açısı ile Aka Gündüz’ün Bihter ve Çapkın Kız adlı kahramanları da kadınlar için sığınma, meslek öğretme ve maddi kazanç ve sosyal itibar temin etmişlerdir. Onlar belki şehir kurucusu değildirler ama itilen, ezilen, batağa sürüklenmek istenen kadına sağladıkları imkânlarla kadına toplumda saygınlık kazandırma görevini üstlenmiş, kadının medeni ölçülerde yaşaması gerektiğine dikkat çeken, sosyal müessese kurucularıdır. Aka Gündüz’ün böyle bir görev için kadın kahramanları seçmesi, şuur altında yaşayan kadının kuruculuk özelliği ile de açıklamak mümkündür.”*¹⁶⁹

Mahmut Yesârî 1930’da yayınlanan *Kırlangıçlar*’da aslî kahraman Bahir Vecdi’ye bağlı olarak İstanbul’un zengin çevrelerinde yaşayan insanların gayri ahlâkî hayatlarını tablolar halinde sunar. Romanın yapısı, Bahir Vecdi’nin kişiliğine bağlı olarak değişen hayatı etrafında gelişir. Kadın erkek ilişkilerinde olan ve olması gerekenin çatışması üzerine kurulan romanda olması gereken, düşünce halinde kalırken, Bahir Vecdi, Şaduman, Süreyya ve bunların çevresindeki diğer kahramanlar yaşadıkları gönül maceralarıyla olanı ortaya koyarlar. Bahir Vecdi’nin kendi halinde yaşarken hayatına giren Şaduman ve Süreyya romanın içyapısını oluşturacak olayları başlatır.

Yazar, Bahir Vecdi ve sevgilisi Şaduman’ın aşk maceralarını ve Bahir Vecdi’nin diğer bayanlarla olan ilişkilerine bağlı olarak oluşan hayal kırıklıklarını vererek, değişen sosyal hayatın insanlar üzerindeki olumsuz tesirlerine dikkat çekmek ister. Özellikle para, mülk ve ihtiras peşinde koşan kadınların aşk oyunlarına aldanarak hayatlarını rezil eden saf ve hassas erkeklerin dramları, onları bu ahlaksızlığa sürükleyen kadınların İstanbul’un arka sokaklarında yaşadıkları yozlaşmış ve ahlâksız ilişkileri vurgular.

¹⁶⁹ Sınar, s. 192-193.

Romanın ilk kısımlarında Bahir Vecdi, bütün zayıf noktalarıyla Şaduman ve Süreyya'nın ağzından tanıtılır. Heybeli Ada'da yaşayan Bahir Vecdi oldukça zengin ve şımarık bir gençtir. Ada'da kendi halinde yaşayan Bahir Vecdi, gezinti sırasında tanıştığı Şaduman'la hayatı büsbütün değişir. Yazarın çizdiği hassas titiz ve pimpirikli tip de bu tanışmadan sonra değişmeye başlar. Romanın olay örgüsü mekâna bağlı olarak iki safhada gerçekleşir. İlkinde Heybeli Ada'da sesiz sedasız kendi halinde yaşayan Bahir Vecdi'nin durumu yer alır. Çevresindeki insanlar tarafından “âşık” lakabıyla tanınan Bahir Vecdi'nin Şaduman'ın peşinden İstanbul'a gitmesi olay örgüsünün ikinci kısmını oluşturur.

Bahir Vecdi'nin İstanbul'a gidişi onun için bir dönüm noktası olur. Öncesinde kendi su içtiği bardağını dahi “*sabunlamadan*” kullanmayan kahraman, Şaduman'la yaşamaya başladıktan sonra ikinci sınıf otellerde kalan, başkasının bardağını, tabağını rahatlıkla kullanan kimse söylemese kirli gömleğini değiştirmeyen, pasaklı, vurdumduymaz, gözü dışarıda biri olur.

“*Bahir Vecdi, kendini kopup koyuvermişti. Mürvet, değiştirmese günlerce kirli yakalıklarla geziyordu, turnakları uzamış, saç sakala karışmış, derbederliği tam manasile ele almıştı.*” (s. 86) Zenginliği haddinden fazla olan Bahir Vecdi, Şaduman başta olmak üzere birçok ahlâksız kadın tarafından adeta sömürülür. Romanda devrin sosyal hayatına dair tablolar da yer almaktadır. Tarabya ve Beyoğlu çevresinde yaşanan modern hayat, kadın-erkek ilişkileri, özellikle Türk kadınlarının ahlâk ve anlayış olarak nasıl kötü ve olumsuz bir duruma düştüklerini yazar, Şaduman, Süreyya ve diğer kahramanları kullanarak eleştirel gözle anlatılır.

Bahir Vecdi, kadınlar ile yaşadığı bu hayattan bıkınca etrafına farklı gözlerle bakmaya başlar. Kendilerini gece âlemlerinde eğitmiş, erkekleri para olarak gören ve metres hayatı yaşayan düşük ahlâklı Şaduman ve Sabriye, bu farklılaşmayı daha önce aynı şekilde yaşamlarına giren “*Şinasi*” adlı kişinin hayatından örnek göstererek yorumlarlar.

“*Şinasi'yi bilirsin, o da Bahir Vecdi cinsindendi. Kendi bahçesinden yetiştirmeyen salatayı yemezdi, lokantadaki bıçak ve çatalları ispirto ile kotorize ederdi, ellerini havluya kurulamazdı, çünkü havlunun tüyleri, mikropların yuva yapmalarına müsaitmiş... Ben onu tanıdığım zaman pek toydu, ama çok, çok zengindi. Beraber yaşamağa başladık, o da titizliği bıraktı, hatta pisliğe vurdu. İskarpinlerini çıkarmadan,*

yatağa giriyor, yerlere tükürüyor, sigarasını halıya silkeliyor, yemek tabağında sigara söndürüyordu... Böylece bir hayli vakit geçti. Yavaş yavaş düşünmeğe başladı. Ben bunu evvela paraların suyunu çektiğine hamlettim, çünkü parayı da iktisatla sarf ediyordu... Günün birinde kayboldu. Gidiş o gidiş... Üç sene sonra ona tesadüf etmiştim. Ona durgunluğunun sebebini sormuştum, anlattı: yeni hayat insanı tuhaf bir sarhoşlukla sarıyor, bir şey düşünemiyor. Behemiyet geliyor. Akıl, muhakeme behimiyetin yumruğu altında eziliyor, siniyor. Behemiyet diktatörlük ilan ediyor. Bunun devamı da evvela paranın, sonra bünyenin mukavemetine bağlı... Yavaş yavaş sarhoşluk devri geçiyor, ayılma devri geliyor... Yani düşünme devri!” (s. 98-99)

Sabriye’nin anlattığı “Şinasi” hikâyesi aynı şekilde Bahir Vecdi’nin hayatında “vukuu” bulur. Ayılma devresinde, Bahir Vecdi bir sarhoş gibi girdiği bu hızlı, canlı ve şaşalı hayattan bıkar ve etrafında dönen oyunların farkına varır; bütün bu yaşananları arkasında bırakarak tekrar adaya döner.

Emine’de, olay örgüsü Birinci Dünya Savaşı’nda ailesini kaybetmiş küçük bir kız çocuğunun savaş sonrası İstanbul’da yaşadığı sıkıntılara göre şekillenir. Romanın yapısı, Emine’nin iç dünyasındaki çatışmalardan oluşur ki bu iç dünyanın altında savaşta ailesinin yakıldığını gören ve babasının akıbetini bilmeyen bir kız çocuğunun bunalımı yatar. Yazar, savaştan kaynaklanan sebeplerden dolayı yaşanan huzursuzluğu, Emine’nin iç dünyasıyla ilgili yaşadığı çatışmalara bağlı olarak başarılı bir şekilde vermiştir. Romanın başında Emine’nin yetimhanede başlayan çileli, sıkıntılı hayatı roman boyunca yazar/anlatıcının bakış açısıyla dikkatlere sunulur. Romanın yapısı da bu noktada hem sınıflar arası, hem de maddî anlamda imkân-imkânsızlık çatışması üzerinde şekillenir. Yazar, bu çatışmayı daha da belirginleştirmek için Emine’nin karşısına çıkardığı zengin ve kötü insanların hayatlarını kısa, fakat realist çizgilerle dile getirir.

Yazar onu, sahipsizliğinin yanında ağlamayı, sevinmeyi kendini savunmayı bile bilmeyen biri olarak takdim eder. *“Emine bütün söylenilen sözlere, muhakeme etmeden inanıyor... Ve gözlerinin yolunu bilmeyen gözyaşları boğazında düğümleniyor.”* (s. 67)

Emine, roman boyunca başkalarının dediklerini sorgusuz kabullenecektir. Sahipsizliğin ortaya çıkardığı çatışma onun en küçük bir yardımı ihsan olarak görüp bir yerlerde sığıntı olarak yaşamak için elinden geleni yapmaya yöneltmiştir. Emine onu

evlatlık olarak yanına alan Doktor Cemil Şevket Bey'in evi haricinde hiçbir yerde mutlu olmamıştır. Doktorun evinde sadece kendisi için yün ceket alınması *“söylemek istediği cümleleri yapmak için, birbirine bağlamasını bilmeyen”* zavallının, ilk kez kendini ifade etmesini sağlar ve bir istekte bulunmasını öğrenir.

Emine'nin olaylar karşısında öğrenemediği *“duyguları”* ifade etmedeki zorluğundan kaynaklanan çatışmalar roman boyunca tekrarlanır. Bir leitmotif gibi *“gözlerinin yolunu bilmeyen zehirli yaşlar kalbine akıyor... Boğazı tıkanıyor. Ona kimse gülmesini öğretmemiş, o, ağlamasını da bilmiyor.”* (s. 23) ifadesi, olay örgüsünü yönlendiren bir çekirdek kalıp olur.

Emine'nin sahihsizliğini sonlandırmak için çevresi onu evlendirmeye karar verir. Sınıflar arası eşitsizliğin net bir şekilde görüldüğü bu evlilikte Emine, kimsesiz fakat ahlaklı olmasına karşı yaşlı, hastalıklı ve çirkin bir adamla evlendirilir. On altı yaşında olan Emine'nin, sahiplenme duygusu ile kabul ettiği Bekir Bey'le bu evlilikte duyguları ve aklı ile çatışma yaşaması onun kendini tanıyıp ifade etmesinin yolunu açar. Olayların her zaman iradesinin dışında geliştiği Emine, yatalak eşinin aşırı saldırgan tutumu ve şiddetiyle tartakladığı bir anda kendini bulur. *“Eminenin gözlerinde, iki yanardağ haşmetiyle tutuşan şey, bütün haksızlıkların, bütün hakaretlerin o karanlık kuvvetlere karşı duyduğu isyanın ateşi”* olur.

Yaşar Nabi'nin, bir kadının hatıralarını anlattığı ve kadın hakları, feminizm, eğitim üzerine yoğunlaşmış romanı *Bir Kadın Söylüyor*'da olay örgüsü basit bir şekilde kurgulanmıştır. Selma'nın hatıralarına dayanan romana yazılış amacı açıklanarak başlanır. *“Uzun zamandan beri bir hatıra defteri tutmaya niyetim var. İlk defa bu arzu bana, zannederim, hatıra şeklinde yazılmış bir romanı okurken, bundan birkaç sene evvel gelmişti. Fakat tembel tabiatımdan mı, yoksa maymun iştahlılığımı bildiğim için çabuk vazgeçeceğimden korktuğumdan mı bilmem, bir türlü bu işe başlayamamıştım. Bu gün artık kat'i kararımı verdim. Bu, hayatımda yapacağım ilk ciddi iş olacak ve defterimi bir iki sayfa karaladıktan sonra terk etmemeyi kendim için bir izzetinefis meselesi addedeceğim.”* (s. 7) Eserde, geriye dönüşle hatıralarını yazan Selma'nın, hayat hakkındaki fikirleri ve bu fikirlerin onun hayatını ne kadar etkilediği anlatılır. Sürekli okuyan, kendini geliştiren Selma, İstanbul'a geldikten sonra gittiği sör okulunda inançsız, değer yargılarını hiçe sayan geleneklere uymayan biri olmuştur.

Selma'nın bu değişimi, geleneklere gözü kapalı bir şekilde uyan annesiyle yaşayacağı kuşak çatışmasına neden olacaktır. Annesinin beklentileri dışında yetişen Selma, sürekli olarak eski-yeni, özgürlük-baskı üzerinde çatışma yaşayacaktır. Selma, kendi sevdiği erkekle tanışıp evlenmeyi isterken annesi görücü usulü ile evlenmesini ve kendisinin benimsediği kişiyle birlikte olması için onu zorlar.

Özgür iradesini kullanmak isteyen Selma'ya destek olarak evde sadece üvey babası vardır. Selma aydın, okumuş “*beybabasının*” onun gibi serbest düşünceli biri olduğunu düşünse de romanın sonunda okuduğu bir şiir parçasına dayanarak kendisine âşık olduğundan annesine karşı onu koruduğunu anlar. Romanda gerilim, beybabanın bu metinde ifade ettiği “*Fakat en büyük felaket sevilen insanı görmek ihtimali de kaybolduktan sonra başlar*” cümlesiyle olur. Selma, Kerim ile beraber yaşamaya karar verip Sivas'a gidince üvey baba intihar eder.

Yazar, aralarında yaş farkı olan akraba/hısım gibi bireylerin âşk ilişkisi yanında Selma'nın şahsında, geleneksel yaşam noktasında onun ailesi ile yaşadığı zıtlıklar üzerinde durmuştur.

Yakut Kayalar'da yapı, basit bir âşk teması etrafında şekillenir. Romanın aslı kahramanı, ismi verilmeyen genç kızdır ve âşkına cevap vermeyerek ölümüne sebep olduğunu düşündüğü sanatkâr arkadaşının, vicdan azabına dayanamayıp kendini cezalandırması ve değişen sanatçı hassasiyetiyle şekillendirdiği yeni dünyası, romanın konusunu oluşturur. Romanın ilk kısmında yapı, bir ney sesi ile eski günlerini hatırlayan idealist ve tuhaf anlatıcının, çevresiyle yaşadığı anlaşmazlık ve çatışma üzerine oturur. Anlatıcı bu anlaşmazlığı şiirsel bir ifade ve anlatma yoluyla ortaya koyar. Özellikle anlatıcının yazarın kendi olması¹⁷⁰ içinde bulunduğu sıkıntılı ve bunalımlı durumu başarılı bir şekilde ayrıntılarıyla ifade etmesini sağlamıştır.

Bu noktada bir leitmotif sayabileceğimiz “*babaya inme gelir*” cümlesi anlatıcının hayatını şekillendirecek ve ruhunu tırmalayan bir vicdan azabı olarak kalacaktır. Romanın ilerleyen bölümlerinde bu cümlenin ona elem veren bir izlek olduğu ortaya çıkacaktır.

Anlatıcı/kahramanın yaşadığı çatışma, onun sanatkâr ruhundan anlamayan ailesinin yine sanat zevkinden yoksun birisiyle zorla nişanlaması sebep olacaktır. Kendini sanat, müzik, resim zevkinden yoksun bırakacak hayatı yaşamayı asla kabul

¹⁷⁰ Argunşah, s. 215.

edemez. Romanın bu bölümünde geri dönüşle kahramanın geçmişini anlatan yazar, onun bakış açısını kullanır ve bilinç akımı yoluyla yukarda ifade edilen “*babaya inme*” gelir cümlesinin anlatıcının hayatındaki önemini belirtmiş olur. Çocuk denecek kadar küçük bir yaşta nişanlanması ve ona hiçbir söz hakkı verilmemesi, kendini savunamaması babasına bir fenalık geleceği korkusundandır. Sevmediği halde biriyle nişanlanmak sonrasında evlenmek ve bir ömür beraber geçirmek sanatkâr ruhlu kahraman için azap vericidir, ama ailesinin telkinleri ve her karşı çıkışında babaya bir şey olması korkusu onu bu istemediği yola zorla girmeyi seçtirmiştir. Kahraman bu olayı kabullenip kendini bir köşeye çektiğinde, romanın düğüm kısmını oluşturacak sanatçı ruhlu adamla tanışır.

Anlatıcının duygularını, sanat yönünü tatmin eden bu adam, anlatıcıyı yeni bir çıkmaza sokar. Ailesinin isteğiyle nişanlandığı kişi ile sevdiği arasında hayal-hakikat çatışması yaşar ve bu çatışmada hakikatler baskın gelir. Nişanlıdan ayrılamama ve aileyi üzmemesi adına anlatıcı kendi arzularından ve sanat anlayışından vazgeçer, ama bu sefer de sanatkâr adam onu bırakmaz. Ona yazdığı bir mektup ise anlatıcının incinmesine ve bir ömür onu affetmemeye iter. Anlatıcının, sanatkâr adamı terk etmesi, onun başarısız intiharına, ardından da hastalanıp ölmesine neden olur. Roman sanatçı adamın ölümü sonrasında anlatıcının vicdan azabı yaşayarak, onun öldüğü hastanede gönüllü olarak çalışması ve bu azaptan kurtulmak için sanata dair ne varsa hepsini bırakmak istemesiyle son bulur.

Peyami Safa’nın, Batılı hayata özenmenin yanlış taraflarını ortaya koyduğu *Fatih-Harbiye* isimli romanında, asri olmak adına milli değerlerini kaybetme noktasına gelmiş bir genç kızın hikâyesi anlatılır. Batılılaşma problemini olan ve olması gerekenin çatışması şeklinde değerlendiren yazar, Doğulu anlayışı savunur. Yazar, Neriman isimli genç kızın yaşadıklarını ortaya koyarak Batılılaşmanın biz de nasıl yanlış uygulandığını ve medenileşmenin nasıl olması gerekliliğini ortaya koymaya çalışır. Şinasi ve Neriman’dan oluşan iki aslî kahramana rağmen romanda olay örgüsü tek bir çizgi halinde gider. Neriman değişen hayat düzenine ayak uydurup aile yapısının tam zıttı bir kişilik sergiler. Bu genç kız için kısa süreli bir özentî anlayışıdır ama bu anlayışın temeli Neriman’ın çocukluğuna İstanbul’a geldikleri döneme dayanır.

“Neriman’daki değişiklikler, Macit’i tanıdıktan sonra meydana çıkmıştı; fakat hilkatte, Neriman’ın yenileşmeye karşı arzuları o tarihte başlamaz. Bunun başlangıcını bulmak için daha evvellere, ta çocukluğuna kadar gitmek lâzımdır.

Birçok Türk kızları gibi, Neriman da, ailesinden ve muhitinden karışık bir telkin, iki medeniyetin ayrı ayrı tesirlerinin halitasını yapan muhtelit bir içtimaî terbiye almıştır.

Annesi ve babası ona halis bir Şarklı itiyatları vermişlerdi; Anadolu’da, birçok memuriyetlerde gezen Faiz Bey, Neriman’ı yedi yaşına kadar saf Türk muhitlerinde büyütmişti. Fakat İstanbul’da yerleştikten sonra, Neriman’ın akrabalarından bilhassa büyük dayısının ailesinden aldığı tesirler bambaşkadır. Galatasaray’dan çıkan ve tahsilini Avrupa’da bitiren büyük dayısı ve kızları, Neriman’da Garp hayatına karşı inzicap uyandırmışlardı.” (s. 68-69) Romanın ilk bölümünde Şinasi ve Neriman’ın ailesi hakkında kısa bilgi verildikten sonra, Şinasi’nin kişilik özellikleri üzerinde durulmuştur. Sonrasında ise Neriman ön plâna çıkmaya başlar ve romanın yapısı onun etrafında şekillenir.

İstanbul’a yerleştikten sonra Neriman’da uyanan asrileşme hevesini Şark kültürünün dingin ruhunu taşıyan ve Faiz Bey’e çok benzeyen Şinasi uzun süre sindirmeye çalışmıştır. Fakat akraba ve arkadaşlarından örnekler ve gittikçe modernleşen İstanbul’un dekorunda, resimlerinden, tiyatro ve sinemalardan gelen telkinler, Neriman’ın ruhunda kendinin bile fark edemediği gizli gizli modernleşme eğilimini filizlendirir. Romanda Neriman’ın medenileşme isteğinin yarattığı olumsuz bir sonuç olmadığı gibi Neriman’ı bu sürece hazırlayan özel okullarda eğitim, yabancı mürebbiye ya da modern aile, komşu ilişkileri gibi belirgin bir neden yoktur. Batılılaşma serüveni birçok kişiyi olumlu ya da olumsuz etkilemiştir. Bu akım Şinasi’nin yardımıyla Neriman’ı da teğet geçecekken, onun Batılılaşma macerasına kendini kaptırmış Macit’i tanınası Neriman’da iki ayrı medeniyetin zıt telkinleri altında çatışmasını sağlayacaktır. Neriman bu iki ayrı medeniyeti açıkça fark edip birbirleriyle karşılaştırması onu yeni bir başlangıcın eşiğine getirir; Macit’le beraber olup medenice yaşamak veya kendi kültürüne sahip çıkıp Şinasi ve ailesiyle hayatını sürdürmek.

Neriman’ın bu çıkmazdan kurtulması baloya birkaç gün kala dayısının kızlarından Rus bir ailenin yaşadığı dramı öğrenmesiyle yeni bir boyut kazanır. Doğu kültürüyle bilinçlenmiş bir yapı, şekillenmiş bir hayat, heves ve arzularıyla kendini

gösteriş ve eğlencenin kucağına taşıyacak, Batılı yaşayış karşısında ona hayatının en önemli kararını verdirecek olan bu ailenin trajik hikâyesi yazar tarafından bilinçli ve acemice sokulmuştur. Dayı kızlarının anlattığı Rus genç kızının hikâyesiyle, Neriman'ın yaşam tarzı birçok yönden birbirine benzeşmektedir. Anlatılan hikâye Neriman'ın ruh dünyasında yaşanan çıkmazlara cevap olmuştur ama son nokta tramvayda karşılaştığı Macit'in umursamaz tavırlarıyla olur.

Neriman bu iki olgu karşısında kendi doğrusunu bulmayı düşünürken, Şinasi ve Faiz Bey, onu pişmanlık duyacağı bir ortama çekerler. Neriman'da asrileşme isteği de başlamadan ve hiçbir değer kaybetmeden biter.

Kızılılık Dalları'nda yapı, ezilen-ezen çatışması üzerine kurulmuştur. Roman, küçük yaşta ailesini kaybeden Gülsüm'ün İstanbul'da yanlarına yerleştiği Nadide Hanım konağında yaşadığı eziyetleri, sıkıntıları ve evdeki diğer hizmetçilere/yardımcılara uygulanan baskıları anlatır. Fakirlikten dolayı köylerinden göç eden Gülsüm, amcası ve kardeşi İsmail'le İstanbul'a giderken yolda tanıştığı Nadide Hanım'ın tarafından evlat edinilir. Romanın bundan sonraki kısmı konakta yaşanan günlük olaylardan oluşur. Gülsüm merkezli bu olaylarda konağın kalabalık sakinlerinin Gülsüm'le olan ilişkilerinden yola çıkılarak tek tek onların hayat hikâyeleri anlatılıp yine Gülsüm'e yaptıkları davranışlarla olay ilerler. Küçük yaşta konağa gelen Gülsüm, diğer ev sahipleri ve çalışanları tarafından sürekli ezilen, zor ve pis işlerin yaptırıldığı biri olur. Gülsüm'ün kendine yapılan bu haksızlıklara başkaldıracak ya da itiraz edecek iradesi yoktur. Bu nedenle sürekli sıkıntılı günler geçirir. Romana ismini veren "*kızılılık dalları*" da Gülsüm'ün yediği dayakların bazılarında kızılılık ağacının dallarının kullanılmasından gelir. Konağa geldiği ilk günler herkes tarafından kullanılan Gülsüm, biraz büyüyüp herkesin huyunu suyunu öğrendiğinde, o da onları kullanmaya ve kendini alıklığa verip işten güçten kaçmaya başlar.

Romanın otuzuncu bölümünde karşımıza çıkan Murat Bey ve ailesi, Gülsüm için yeni yaşamının ilk kapısı olur. Veremli eşi ve iki çocuğuyla Pendik'te Nadide Hanım'ın köşkünün karşısında ev tutan Murat Bey, oldukça zengin ama bahtsız biridir. Eşinin hastalığı onu akrabası olduğunu sonradan öğrendiği Nadide Hanım'a yaklaştıır. Veremin bulaşıcı olduğuna kanaat getiren Nadide Hanım, bu genç kadının son zamanlarını rahat geçirmesi için Gülsüm'ü gönderir. Gülsüm'ün severek ve sevap olduğunu düşünerek bu hizmete gitmesi ve evin hanımının ölmesiyle sona erer. Murat

Bey'in evinde emeğinin karşılığını alan Gülsüm, konakta ezildiğini, sömürüldüğünü ve kullanıldığını anlar. Bu kadar iyilik gördüğü bu evden ayrılırken hanımının son vasiyeti olarak Nadide Hanım'a bir mesaj iletir. Murat Bey'in eşi ölmeden önce Gülsüm'e eğer Nadide Hanım kızı Saniye'yi eşiyle evlendirecek olursa *"hiçbir çocuğunun hayrını görme"* diye beddua ettiğini söyler. Bu haber Nadide Hanım'ın baygınlık geçirmesine, Gülsüm'ün ise evden kaçmasına sebep olacaktır.

Yazar bu olaydan sonra romana bir sonuç bölümü eklemiştir. Bu kısımda Gülsüm'ün neler yaptığı ve konakta yaşayan sakinlerin son durumları hakkında bilgi verilir. Yaşı yetmiş geçiren Nadide Hanım, İstanbul'da kimsesi kalmayınca damadıyla Ankara'ya taşınmıştır. Burada karşılaştıkları uzak bir akrabaları onları gece eğlencesine davet edince Nadide Hanım meşhur bir kantocu olan Gülsüm ile karşılaşır. Roman bu iki kavuşmanın gözyaşları içinde son bulur.

Yusuf Ziya'nın romantik ve sonu hüznle biten platonik bir aşkı anlattığı *Şeker Osman* adlı eserinde, romanın aslî kahramanı Şeker Osman'ın, Fehamet Hanım'a duyduğu karşılıksız aşkı konu edinir. Olay örgüsü, Batılı yaşamının yozlaştırdığı kişiliklerin gündelik hayatlarında meydana getirdikleri ahlaksız ve sorumsuz davranışlara göre şekillenir. Dört bölümden oluşan romanın birinci bölümünde Şeker Osman'ın ve Fehamet'in kimler olduğu ve birbirleri aralarındaki ilişkiyi anlatan yazar, iki kahramanın kişilik özelliklerine değinerek romanın diğer bölümlerinde gelişecek olaylar hakkında okuyucuyu hazırlamış olur. Oldukça şen, eğlenceli ve umursamaz olarak tanıtılan iki kahramandan Şeker Osman, Fehamet'e duyduğu platonik aşktan dolayı kırılgan, hassas ve melankolik bir kişiliğe bürünür. Eğlence hayatının en çok aranan kişisi Şeker Osman hissiz, gamsız biri olduğu düşünülse de, yaşadığı karşılıksız aşk onu kederli, zavallı biri yapar. Şeker Osman, çevresindeki arkadaşlarla beraberken neşeli bir tavır takınmasına rağmen, aşk noktasında yaşadığı hayal-hakikat çatışmasından dolayı iç dünyasında karamsar bir kişi olur. Kahramanın kendi ruh halinde yaşadığı bu çatışma ve devamında sevdiği kadının nişanlanması onu buhran dolu bir hastalığın eşiğine getirir.

İnsanların beklentilerine cevaben neşeli görünüp onları eğlendirmek adına maskaralıklar yapan ve tek kaldığı zaman bütün bu yaptığı soytarılıklardan nefret eden Şeker Osman, yaşadığı bu çatışmadan kurtulmak içinde hiçbir caba göstermez.

Romanın ikinci bölümünde Şeker Osman'ın acılar içinde geçirdiği bu gecelerden birinde hastalandığını ve kardeşinin köşküne taşındığı görülür.

Yeni bir mekân ve çevreyle Şeker Osman'ın beden sağlığı yanında ruh hali de iyileşir. Eğlence hayatından ve platonik aşkı Fehamet'ten uzak kalmak onun huzurunu tekrar yerine getirir. Kardeşiyle beraber Yeşilköy'de gözden uzak bir yaşam sürerken, Fehamet'in onu bulması ile ruhî hayato yeniden alt üst olur. Fehamet Osman'ın aşkından habersizdir ve kendi düğününe yardım için Şeker Osman'ı yanında görmek ister. Fehamet ve Cemal balayı için Paris'e gidince o da kendini trenin altına atar. Böylelikle de roman faciayla sona ermiş olur.

Hicran Gecesi'nde kızı yaşındaki biriyle evlenen Fazıl Şükrü'nün köşkünde yaşayan insanların çarpık ilişkileri anlatılır. Bu ilişkilerin temelinde bedeni zevkler ön plâna çıkar. Romanın yapısı da yozlaşmış bu hayat içerisinde kahramanların yaşadıkları çatışma üzerine kurulur. Romanın başında yazarın okuyucuya tanıttığı Serap'ın *"müphem ihtirası ve kıskacılığı"*, romanın ilerleyen bölümlerinde belirgin bir hal alıp olayların seyrini değiştirir.

Roman, Serap'ın şahsiyetinin değişimine paralel olarak gelişir. Fazıl Şükrü Bey ile evlenip köşke yerleşen Serap, ihtiyar eşinin kendini mutlu edememesi sonucu başka arayışlara yönelir. Genç kadın, kendinde oluşan duygusal açlığı eşinin en iyi arkadaşı Celâl ile ilişki içine girerek gidermeye çalışır. Serap evlenmeden önce iki kez nişanlanır ve bu nişanlar çevrelerinin yaptığı dedikodu yüzünden bozulur. Serap'ın evlatlık olması nişanlandığı adamların ondan ayrılmasına neden olmuştur.

Aşk-ahlâk çatışması yaşayan genç kız adını ve lekeli geçmişini kurtarmak için kendi duygu ve düşüncelerinin yanı sıra yaşına da uygun olmayan bir evlilik seçer. Serap'ın, yaşlı bir adamla evlenmesinin sebebi bu gerçeklerin hepsini Fazıl Şükrü'nün kabullenmiş olmasıdır.

"Serap hayatının en büyük ayıbını temizleyen, kendini rezil olmaktan kurtaran kocasını derin bir minnet hissiyle sevdiği halde ruhunda tutuşan aşk ihtiyacını tatmin etmek kudretinden mahrum olan bu nazik adamın karşısında çok sıkıntılı dakikalar geçiriyor, maddî fedakârlıklar onun manevî arzularını canlandırıyordu." (s. 38)

Serap, eşi Fazıl Şükrü'ye minnet duysa da onu en iyi arkadaşıyla aldatır. Bu aldatma sürerken annesinin ölümüyle yalnız kalan amcasının kızı İlhan onun yanına gelir. Fazıl Şükrü'nün de eğitimini tamamlayan kızı Emel'in Viyana'dan dönmesi

köşkün içinde bir hareketlenmeye neden olur. İlhan, Serap'ın bu ilişkisine karşı durmakla beraber Serap'ın mutluluğu adına ses çıkarmaz. Emel ise babasının aldatıldığını fark eder ve bu duruma son vermek için çeşitli hilelere başvurur. Romana bu olayla biraz aksiyon katılır.

Emel'in bir gece Serap'la Celal'i samimi bir şekilde görmesi Celal'i pişman eder ve köşkten uzaklaştırır. Hırslı, her istediğine sahip olmak isteyen Serap, Celal'in davranışını yanlış bulur; Celal'in Şişli'deki evine giderek orada buluşmaya başlar. Celal, Serap'ın güzelliği ve onu yetiştiren Fazıl Şükrü arasında yaşadığı ihanet-ihiras çatışmasından kaçmaya çalışır ama Serap'ın elinden kurtulamaz. Celal için kaçış yolunu babasını bu rezaletten kurtarmaya çalışan Emel bulur. Celal'in, İlhan ile evlenmesi karşılığında bildiği her şeyi gizleyeceğine söz veren Emel, ikisinin evlenmesine sebep olur.

İkili bir antlaşma şeklinde başlayan bu evlilikte Emel babasını kurtardığı için Celal de Serap'ın hırçın ve müptela aşkından uzaklaştığı için mutludur. Bu evliliğe Serap'ın mutluluğu için razı olan İlhan ve Celal'den ayrı kalan Serap mutlu olmaz ve her kahraman kendi içinde bir çatışma yaşar. Romanın, İlhan ve Celal'in evliliklerinden sonraki bölümü mektuplaşma yöntemiyle devam eder. Balayı için İzmir'e giden Celal, arkadaşı Kenan'a yazdığı mektuplarda kendini “*ıstırap ve azap kaynağının içine*” atan bu kadına karşı hiçbir acıma hissetmediğini yazar. Bu evlilik iki aylık bir sözleşmeyle başlar, fakat yaşadığı ihanet ve ihtiraslardan sonra Celal, huzuru bulduğu İlhan'a âşık olur. Bu haberin Serap tarafından öğrenilmesi ise onun intiharına sebep olur. Roman da bu dramatik sonla biter.

Temiz ve sadakate dayalı bir aşkı anlatan *Sen ve Ben*'de yapı sevgi açısından aşk ve ahlâk çatışması üzerine kurulmuştur; fakat olaylar basit bir şekilde ve tesadüflerle kurgulanmıştır. Romanın aslî kahramanı Leyla'nın hayatı etrafında gelişen olaylar anlatma zamanından iki yıl önce verilen “*prolog*” da Bedi Muammer ile tanışmasıyla başlar. Leyla ve Bedi Muammer arasındaki aşk ilişkisi o gün başlasa da birbirlerini bir daha görmeyecek olmaları bunun gizli bir his olarak kalmasını sağlayacaktır. Leyla'nın o dönemde nişanlanması ayrıca bu aşkın imkânsızlığını kesin kılar. İki teyze oğlu arasında kalan Leyla'nın psikolojisi romandaki çatışmayı sağladığı gibi, olay örgüsünün gelişmesini de sağlar.

İki yıl sonra Bedi Muammer'in Paris'ten İstanbul'a kesin dönüş yapması, tesadüfen başlayan bu ilişkinin tekrar canlanmasına neden olacaktır. Leyla uzatmalı nişanlısı ile çok mutlu olmasa da aile baskısı ve nişanlısının annesi Ayşe Teyzesine olan vefa borcu onu bu beraberliğe mecbur bırakmıştır. Leyla'nın nişanlılık süresi boyunca nişanlısına karşı yaşadığı sevgi ve dostluk çatışmasını yazar yine kahramanın ağzından söyler.

“Evet seviyor; fakat bu sevgisi teyzemin sevgisine pek benziyor. Mesela, ben hastalansam, sıhhatimle alâkadar oluyor, yemek yemesem canı sıkılıyor, sevdiğim yemekleri, alıp önüme koyuyor.

Evet, bunları Nejat yaptı... Fakat bir defa olsun benim çaldığım piyanoyu dinlemek hevesine düşmediği gibi ne benle tenis oynadı, ne sandalla birlikte geldik...

Biraz haksızlık ediyorum belki... Fakat ne yapayım? Nejadın bana karşı olan fedakârlığından ben biraz vazife kokusu duyuyorum... Büyük bir ağabeyin, kardeşine karşı olan vazifesi...

Beni bir nişanlı gibi seviyor mu? İşte kördüğüm gibi kafamın içinde düğümlenen sual...” (s. 21-22)

Romanın olay örgüsü iki kısımda gerçekleşir. İki olay örgüsünün merkezinde ise Leyla'nın iç dünyası ve çevresiyle yaşadığı çatışma vardır. Romanın birinci olay örgüsünde Leyla iç dünyasında huzursuz bir ilişki yaşamaktadır, dar çevresi ve kapalı hayatı onu başka ilişkiler yaşamasına engel olmakta, böylelikle de Nejat'la mecburi bir beraberliğe doğru gitmektedir. Bu beraberliği kesin kılan bir diğer etken ise roman boyunca kişiliği hakkında çok bilgi verilmese de olaylara yön verecek kahraman Nejat'ın annesi Ayşe Hanım'dır. Kız kardeşinin Anadolu'da görev yapması sebebiyle Leyla eğitimi için İstanbul'da teyzesinin yanında kalması ve ailesini kaybettikten sonra tamamen teyzesinin himayesine geçmesi, Ayşe Hanım'ı Leyla'nın hayatı üstünde söz sahibi yapmıştır.

Olay örgüsünün ikinci kısmında ise köşke yeni birinin gelmesi Leyla'nın yaşadığı iç çatışmayı ortaya çıkarır ve bu çatışmayı çevresindeki bireylerle yaşamaya başlar. Leyla, Nejat ile evliliğinden sonra bu birlikteliğin kendini mutlu edemeyeceğini anlar. Leyla, çok yakın arkadaşı Güzin ile sorunlarını paylaşırken evlendikten sonra Bedi Muammer'e olan hislerini fark eder ve kimseye anlatamadığı bu duygularını günlük tutarak dile getirir. Yazar, Leyla'nın günlüğüyle onun iç dünyasını yansıtmada

başarılı olur. Çatışma içinde kalan Leyla, karakterine uygun olarak eşine âşık olmadığı halde, âşık olduğu adamla da beraber olmaz. İlk aşkını eşinden başka birine duyan ve aşkın kutsallığına inanan Leyla, bu düşüncesi ve vicdanı arasında çatışma yaşar. Leyla'yı vicdanın yanı sıra onu bu yasak ilişkiden alıkoyan, büyümesinde annesi kadar emeği olan teyzesinin oğlunu terk edip diğer kuzeniyle beraber olmasından duyacağı üzüntüdür. Leyla, bu zıt duygular içinde aşkını değil vicdanın sesini dinler, nişanlısıyla evlenir. Fakat bu evlilik mutluluk getirmez. Bir müddet sonra mutsuzluğu hastalığı dönüşen Leyla için ailesi yurt dışında gezmeyi teklif eder. Leyla düğünden sekiz ay sonra Lübnan'a giden bir trenle Nejat ile tatile çıkar. Bu gidişle Bedi Muammer'i uzun bir süre göremeyecek olan Leyla üzgündür. Yazar, kahramanları Lübnan'a göndermekle Leyla'nın yaşadığı çatışmayı iç monolog yöntemiyle daha başarılı vermeyi hedeflemiştir. Sekiz ay gibi Lübnan'da kalan Leyla ve eşi orada tanıştıkları Fransız iki seyyah kardeşle beraber İstanbul'a dönerler. Olay örgüsünün son aşaması olan bu kısımda Leyla'nın yaşadığı iç çatışma ön plâna çıkartılır. Leyla sevmediği bir erkekle evlidir, teyzesinin hatırı için boşanmayı düşünmez; diğer tarafta da yine aynı konak içinde âşık olduğu Bedi Muammer'e karşı duyguları ona vicdan-aşk çatışması yaşatır. Nejat'ın, iş için Anadolu'ya gitmesi Leyla'nın Bedi Muammer ile yakınlaşmasını sağlar ama bu birliktelik sadece "*kalp beraberliği*" olarak kalacaktır. Ayşe Teyzelerini bir hastalıktan sonra kaybetmeleri Bedi Muammer'e yine beraber olmak için ümit verir. Leyla, bu fikir karşısında çok düşünse de hamile olduğunu öğrenince seçimini eşi Nejat tarafından kullanır. Leyla, Büyük Ada'da geri kalan hayatını kızını yetiştirmek için ayırırken, Bedi Muammer kimseye haber vermeden Türkiye'yi terk eder.

Mahmut Yesârî'nin *Ölünün Gözleri*'nde İstanbul'un fakir bir mahallesinde yaşayan insanların geçim sıkıntıları ve bu insanların zengin olduklarını düşündükleri yaşlı yatalak bir kadının mirası peşinde birbirleriyle yaşadıkları çatışmalar anlatılır. Romanın yapısı Kevser Hanım ile aynı yerde oturan komşular ve uzak akrabaları arasında geçen miras etrafında oluşur ve yazar özellikle Kevser Hanım'ın komşularının fakirliklerini ayrı birer vaka parçacığı halinde verir. Romanın olay örgüsü mekâna bağlı olarak iki safhada gerçekleşir. İlkinde Kevser Hanım'ın da kaldığı tekke denilen çok odalı eski bir binada fakir insanların sefalet içindeki hayatlarından bölümler verilir. Tekkede kalan aileler özellikleriyle tanıtıldıktan sonra Kevser Hanım ile olan ilişkileri anlatılır. Kevser Hanım yatalak bir hastadır ve sağlığı da git gide bozulmaktadır. Kevser

Hanım'a uzun süredir komşusu Hamide Hanım bakmaktadır. Ama sağlığının bozulmasıyla yakın bir zamanda öleceğini düşünen diğer komşusu Hilkat Hanım, yaşlı kadının mirasından biraz olsun pay almak için bakımını üstlenmek ister. Bu amaçla ona bakan komşusu Hamide Hanım'a yaklaşır ve Kevser Hanım'ı kandırıp mirasın üzerine konmayı düşünür. Hilkat Hanım'ın gözünü para hırsı bürümüştür, Kevser Hanım'dan kalacak mirası uzak akrabalarına kaptırmamak için yaşlı kadını kaçırmayı bile düşünür. Hiçbir yere gitmek istemeyen Kevser Hanım ile onu diğer mirasçılardan kaçırmayı düşünen komşuları arasında çatışma yaşanır. Hilkat Hanım'ın eşi Yahya Efendi, yaşlı kadın son anlarında mutlu olur diye akrabalarına haber gönderince, çatışma üç grup arasında olur. Paragöz akrabalar Kevser Hanım'ın ölüm döşeğinde olduğunu fark edince mirasın en yakın hak sahibi kendilerini görüp tekkede kalan komşuları buradan uzaklaştırarak yaşlı kadının yanında kalmaya başlarlar.

Kevser Hanım'ın uzak akrabaları kunduracı Sadık Efendi, Asım Bey ve Mihriban Hanım tekkede nöbetleşe kalırlar. Yazar, menfaatleri için bir araya gelen bu üçlünün nasıl insanlar olduklarını tek tek okuyucuya anlatır. Kevser Hanım'ın en yakın akrabası Mihriban Hanım düşük ahlaklı bir kadındır. Asım Bey ve Kunduracı Salih Efendi zengin görünmeye çalışan, ama çıkarları uğruna her türlü kötülüğü yapabilecek tiplerdir. Tekkede, Kevser Hanım'ın merkezde bulunduğu iki farklı gruplaşma oluşmuştur. Mihriban Hanım, kurnazlığı ve insanları idare etme yönüyle bu iki grubu da yönetir. Tekkenin diğer sakinlerine küçük işlerini gördürüp, birazcık parayla kandıran Mihriban, hasta teyzesine de hürmetkâr görünerek gönlünü almaya çalışır.

Mihriban, teyzesinin yatalak olmasını perhiz yemeklerine bağlayarak diyetini bozar ve istediği ne varsa aldırır, yedirir. Mahalle doktorunun verdiği tedavi yöntemini beğenmeyen Mihriban, tekkede kalan komşularına yedikçe iyileştiğini söyler. Fakat bu yemekler yaşlı kadının sonunu hazırlar ve çok geçmeden bir gece vakti ölür. Kevser Hanım'ın akrabaları gözleri açık giden ölüyü bir kenara koyup odanın altını üstüne getirirler ve sonunda kadının beline bağlı altınları bulurlar. Sabah olmadan altınları paylaşan üçlü ölünün gözlerini kapatmayı unuturlar. Cansız, soğuyan bedende kasların donuklaşmasıyla ölünün gözleri kapanmaz. Sağlığında da bitkin vücuduna rağmen dipdiri ve bir cam gibi parlak gözleriyle insanların ondan ürkmesine neden olan bakışları, ölürken açık gitmesi akrabalarını korkutur. Kevser Hanım'ın cenazesi kaldırıldıktan sonra Mihriban hariç, herkes normal hayatına döner.

Romanının olay örgüsünün mekâna bağlı ikinci kısmı Mihriban'ın teyzesinin ölümünden sonra korkuyla karışık baygınlıklar geçirdiği kendi apartmanında başlar. Mihriban apartmanına dönmüştür ama teyzesinin gözleri sürekli onun üstündeymiş gibi hissederek ve buhranlar içinde yataklara düşer. Mihriban, aldığı altınların haksız kazanç olduğunu düşünür ve vicdan ile duyguları arasında çatışma yaşar. Uzun bir süre kendini bilmeden yattıktan sonra uyandığında yine Kevser Hanım'ın ezici bakışları aklına gelir ve bu ağır duygudan kurtulmak için altınları Hamide Hanım'a verir. Böylece Mihriban vicdan azabından kurtulur.

Romanın sonunda kahramanlardan sadece Mihriban ve Hamide Hanım'ın akıbeti verilmiştir. Mihriban yaptığı hatanın bedelini ödemiş, Hamide ise karşılıksız baktığı Kevser Hanım'ın mirasından biraz pay alarak hakkına kavuşmuştur. Bu paranın kimseye hayır getirmeyeceğinin düşünen Hamide Hanım'da huzursuzlanır ve bu huzursuzluk onda gelecekle ilgili kaygılarını artırır ve yaşayacağı iç çatışmaları doğurur.

Gonk Vurdu'da romanın yapısı, geniş ve çeşitli çatışmalar zemininde gelişir. Roman, aslî kahraman Ömer'e bağlı olarak gelişen; ıstırap-mutluluk, ümit-ümitsizlik, maddî anlamda imkân-imkânsızlık, ahlâkî anlamda olan/olması gereken gibi unsurların çatışmasından oluşur.

Roman, Ömer'in liseden mezun olamamasından dolayı uzun bir işsizlik günlerinden sonra, zengin arkadaşının yardımıyla bir gazetede "*serbest muharrir*" olarak işe alınmasıyla başlar. Romanda, Ömer'in çekeceği sıkıntılardan ilki, okulu bitiremeyişle başlar, işe girdikten sonra annesini kaybetmesiyle devam eder. Annesinden başka kimsesi olmayan Ömer, onun ölümüyle ilk yenilgisini yaşamış olur.

Romanın olay örgüsüne yön verecek asıl olay zinciri, Ömer'in, Eminönü'nde yardım ettiği genç bir kadın Serap ile tanışmasıyla başlar. Tanıştığı günün gecesini genç, güzel bayanla geçiren Ömer, sabah olduğunda Serap'ın vesikasından onun çocukluk arkadaşı olduğunu öğrenir. Ömer, çocukluk arkadaşını kötü yola düştüğünü öğrenince ne yapacağını şaşırır; birkaç gün sonra da Serap'ı, çocukluk ismiyle Naciye'yi kurtarmak için onunla evlenmeye karar verir. Romanın bu bölümünde Serap'ın şahsından kötü yola düşen kadınların, çıkmazlarına değinilmiştir. Ömer, Serap ile evlendikten sonra eşine ait "*yeşil kaplı*" bir defter bulur. Serap, günlük şeklinde tuttuğu defterinden bu yola nasıl düştüğünü anlatır. Yazar, bu günlüklerde yazılan

hatıralarda Serap'ın bakış acısını kullanarak yoksul, perişan halkın içinde onun gibi kimsesizlerin bu yola düşmesinin mecburi sonuç olduğuna değinir. Serap'ın günlüğüne geçirdiği yazılar ahlâkî olan ile olmayanın çatışması şeklinde düzenlenir.

“Fertlerin haklarını korumak için kanunlar yapan, medeni efendilerim... Ben, sizin hepinizi tanırım. Siz, hepiniz, yüzlerinizdeki maskeyi, loş, karanlık, küf ve permanganat kokulu odamın eşiğinde düşürdünüz... Ve ben, hayvanca bir hırsla dudaklarımı emmek için üzerime çullandığınız dakikalarda, maskesiz suratınızda, kapkara içinizin iğrenç hakikatini okudum...

Evet... hırsızı söndürüp, sükunet bulduktan sonra, hepiniz acıyordunuz... Ne âlâ!.. Bu genç, bu güzel, bu hassas, bu kimsesiz, bu okumuş kızın oruspu oluşu sizi kederlendiriyordu. Amma, bu güzel kimsesiz kızı düştüğü çirkefin içinden çekip çıkaracak, gene kendi elinizle kararttığınız alnını silecek bir müessese kurmağı düşünüyordunuz... Bu namus müflisini, hor bir hizmetçi olarak bile, evinize uğratmak cür'etini kendinde bulanınız olmadı...” (s. 184-185)

Yazar sadece Serap'ın günlüklerini değil, iyi bir gözlemci olan Ömer'i de kullanarak o dönemde özellikle maddî imkânsızlıklardan dolayı yaygınlaşan fuhuş, toplumsal çöküşün birer örneği olarak dikkatlere sunar. Ömer, Serap ile evlendikten sonra mutlu birkaç zaman geçirir. Bu mutlu günlere Serap'ın tanınacağı korkusuyla hiç kimseyle görüşmemesi ve dışarı çıkmaması sebep olur. Ömer'in yeni yıl kutlamaları için eşiyle beraber Beyoğlu'na çıkması felaketler zincirini tekrar başlatır. Beyoğlu'nda Serap'ı çalıştıran randevu evinin sahibi Şerife Hanım'ın, Serap'ı görmesi sokakta başlayıp karakolda biten bir tartışmayı başlatır. Serap'ın, Şerife Hanım'a borcundan dolayı Kocamustafapaşa'daki eve haciz gelmesi mahallenin şüphelendiği gerçekleri biraz daha netleştirir. Serap'ın mahalle halkından sürekli taciz görmesi, rahatsız edilmesi, sosyal bir problem olan fuhuş ve bunun içindeki hayat kadınlarının hayatları, ahlâkî çöküntünün vardığı boyutları göstermesi bakımından romanın natüralist yönünü ortaya çıkarır.

Aslında ahlâklı bir ev kadını olmak isteyen Serap, geçmişinde yaşadığı bu düşkün hayattan kendini kurtarmak, adını temizlemek, namusuyla yaşamak ister. Evliliklerin ilk günlerinde bu hassasiyetini korumaya çabalasa da artan baskılar, iftiralar, Serap'ı bu çirkin hayattan kaçamayacağı ihtimalini güçlendirir. Romanın XVII. Bölümü, Serap'ın, başka bir randevu evinde çalışan arkadaşı Suzi'ye yazdığı

mektuplardan oluşur. Bu mektuplar, Serap'ın yaşadığı sorunları ve iki hayat arasındaki çıkmazı bütün çıplaklığıyla göstermesi açısından önemlidir. Serap, Ömer ile evlendikten sonra uzun süre evinden dışarı çıkmaz. Dışarı her çıktığında onu tanıyan bakışlardan ve sözlü tacizlerden çekinir. Mahalleye yeni taşınan ve rahat davranışları ile tanıtılan Taşhan ile arkadaşlığı bu sebeple kısa sürede samimi dostluğa dönüşür. Taşhan, Serap'ın geçmişine dair bir şey bilmez ve kadın-erkek ilişkilerinde serbest davranışları Serap'ın onunla arkadaşlık bağını artırır. Fakat Taşhan'ın bu arkadaşlıktan beklentileri farklıdır. Taşhan, Serap'ın güvenini kazandıktan sonra onu oyuna getirip kardeşi Osman'ın tuzağına düşürmesine sebep olur. Serap'ın Suzi'ye yazdığı mektuplarda ilkin zorla olan bu ilişkiden sonra kendi isteğiyle Osman ile haftada birkaç kere buluştuğunun itirafını eder. Serap, böyle bir yasak aşka yelken açmasının sebebinin şimdiye kadar kendisine verilmeyen değerın Osman tarafından güzel sözcüklerle ifade etmesine bağlar ve kendini haklı çıkarmaya çalışır. Yazar, bu örnekle kötü yola düşen bir kadının felaketlerini dile getirirken, kurtulmak istese de her gün bu bataklığa biraz kendinin biraz da toplumun baskısıyla tekrar yöneleceğini gösterir. Osman'ın sevgi sözcükleri, Serap'ın kadınlık gururunu okşar fakat Osman'ın sevgisi bir aşktan ziyade cinsel arzulara dayalı, bedeni isteklerin şekillendirdiği yüzeysel bir birliktelik olarak kalır. Serap, mektuplarında Ömer'e acıdığını ifade eder ama bu beraberlikten de vazgeçemez. Yine Suzi'ye yazdığı bir mektubunda bu hayattan sıkıldığını da ifade ederek yaşadığı hürriyet-esaret çatışmasını dile getirir.

“Suzan, sana daha garip bir şey söyleyeyim mi? Ben bu ‘kurtuluş’tan da pek anlamamağa başladım. Randevucu Şerife’nin küf kakan, rutubet kokan apartmanında gerçi bir esirdim. Fakat, Kocamustafapaşa’da, bu kağşamış evde ondan başka bir şey miyim? Bin türlü mahrumiyet yetiştirmiyormuş gibi, hürriyetimden de oldum. Artık dışarısı bana haram. Bayram sokağında, Doğruyol’da söz atan, çimdik basan olmaz değildi. Ama, oruspuluğumu yüzüme haykıranı, kötülüğümü başıma kakanı pek te görmemişti. Burada, en düzgün yürüyüşümden bile oruspuluğum çıkarılıyordu. Her attığım adıma bin türlü kötü mana veren vardı.

Randevucu Şerife’nin küf kakan, rutubet kokan apartmanını aramağa başladım...” (s. 242-243)

Serap'ın, Ömer'i aldatması sadece Osman ile olmaz. Ömer'in “Şef” dediği ünlü bir gazeteci ve patronu Cemil Mualla ile de aldatır. Bütün ihanetlerden habersiz

olan Ömer'e mahallenin yaşlılarından Abidin Efendi, karısının onu aldattığını ve bir gece baskın yaparak onları suçüstü yakalamaları teklifinde bulunur. Saf, dürüst Ömer bunun bir iftira olduğunu düşünse de bir gün sonra evine baskın yapar ve karısı Serap'ı, Celil Mualla ile görür. Ömer gördüğü bu manzara karşısında şaşkınlık geçirir. Serap'ın "*Velinimet*" Cemil Mualla'yı değil kendini öldürmesi için yalvarması ise onu büsbütün perişan eder. Onları bu halde terk eden Ömer, Anadolu'ya turneye çıkan bir tiyatroya katılarak İstanbul'u terk eder.

Romanın on sekizinci bölümü üç yıllık bir atlamayla başlar. Bu üç yıl içinde Ömer'in Anadolu'da geçirdiği zorlu hayata değinilemez. İstanbul'a dönen Ömer'in bitkin, fakir, perişan bir vaziyette sokaklarda aç karnına gezerken gösterilir. Cebinde kalan son parasıyla çorba içmek için gittiği yerde önemli bir piyesin gösterileceği haberini öğrenir. Son parasıyla çorba içmek yerine çok merak ettiği bu piyese bilet alarak gider. Piyes, bittikten sonra Ömer şaşkınlığını gizleyemez. Çünkü bu kendinin kaleme aldığı ve Naciye'nin hayatını anlattığı piyesidir. Piyesi yazarken gösterdiği ve fikirlerini almak için başvurduğu Cemil Mualla hem eşini hem de yazdığı oyunu çalmıştır. Piyes bittikten sonra vurulan "*gonk*" sesiyle perde açılır ve Cemil Mualla alkışlar eşliğinde sahneye çıkar ve locada oturan Serap'ı göstererek ona da alkış ister. Roman Ömer'in şaşkınlık ifadesi altında biter. Yazar, Serap'ın, Cemil Mualla'nın ve Ömer'in sonlarının ne olduğunu bildirmez.

Aysel'de yapı, sınıf farklılığı, evlilikte ve eşlerin birbirini seçme konusunda olan ve olması gerekenin çatışması üzerine kurulmuştur. Bu yapıya yön veren ve çatışmaların ortaya çıkmasına neden olan tema ise aşktır. Masal dünyasında karşımıza çokça çıkan zengin kız fakir erkek kavuşamaması çatışmasını, yazar basit kurgulu bir aşk hikâyesi içinde verir. Romanın yapısı, fakir genç erkekle zengin kızın, bazı engeller -ki bu engeller zengin babanın kızını bir meta gibi değerini düşünerek zengin biriyle evlendirmek istemesi- sonucu uzun süre sıkıntı çektikten sonra mutlu sonla ile biten bir aşk oluşturur.

Köyün ağası Hacı Nafiz, cimri ve çıkarıcıdır. Kızı Aysel'in fakir Ali'yi sevdiğini fark edince bu ikilinin birleşmesine engel olmak için çeşitli iftiralar atar, yalan söyler hatta kızını zengin yaşlı ve evli bir adama vermeyi düşünür. Romandaki ilk çatışma zengin-fakirlik üzerine oluşur. Hacı Nafiz kızını vermemek için çeşitli oyunlar yapar bu oyunlarda ona yardımcı olacak kişi de Ali'nin katiplik yaptığı jandarmanın

Çavuş’udur. Yazar, basit bir aşk temasıyla romanın yapısını oluşturmuştur bunun yanı sıra romanda mekânın köy olması köy de yaşanan cehaleti, eğitimsizliği, taassubu, din istismarını, çok evlilik gibi sosyal temaları da göstermesi açısından önem kazanmıştır.

On beş yaşına gelen Aysel, köylüsü Ali’den hoşlanır; Ali’de Aysel’e karşı duygusal olarak boş değildir. Birbirlerine olan hislerini ifade edince gizlice buluşurlar. Köy gibi küçük bir yerde bu olayın duyulması kısa sürer. Hacı Nafiz, kızının “aşifte” olduğunu düşünür ve şiddet uygular. Sadece kızına değil köyde sözü geçtiği için Ali’nin de işten atılmasına sebep olur. Kızını Ali gibi bir “çulsuza” vermektense evli, yaşlı ama “kadın kıymeti bilecek” çavuşa vermeyi düşünür. Bu noktadan sonra romanın yapısı iyilik-kötülük çatışması üzerinde şekillenmeye başlar.

Romanda fazla durulmamakla beraber Ali ile Aysel’in durumuna benzer başka bir aşk ilişkisinden de bahsedilir. Ailesinin karşı çıkmasına rağmen gönlünü kaptırdığı gence kaçan Ayşe’nin hikâyesi ve sonunda birbirlerini sevdiklerini anladıkları gençleri affedip, bağışlayan ailelerin durumu romanda olması gerekeni gösterir. Yazar, Aysel ve Ayşe’nin aşkları karşısında ailelerin davranışlarını göstermek için bu örneği özellikle vermiştir. Ne yazık ki Aysel’in ailesi Ayşe’yi basit bir kız olarak değerlendirir ve aşkı için yaptığı davranışları ahlâksızlık olarak görür ve bu durumu Aysel’e örnek göstererek böyle bir durumda asla affedilmeyeceğini söylerler. Aysel, sevmenin ne kadar ahlâksız bir davranış olduğunu düşünürken kendisi gibi sevenlerin durumunu düşünerek karşılaştırma yapar. “*Sevmek günah olsaydı, anası da üç yıl babasını sevmezdi. Tam üç yıl sevişmişlerdi. Demek onlar yaparlarsa iyi bunlar yaparsa kabahat.. Sanki ne oldu işte Ayşe kaçtı, bir iki hafta dargınlık oldu, işte iki haftadır gene barışıp geldiler. Karı kova, ana baba gül gibi yaşıyorlar.*” (s. 37) Bu zıtlıklar Aysel’in duygusal anlamda çatışma yaşamasına neden olur.

Hacı Nafiz ve sözünü geçirebildiği köylülerin Ali’ye plân kurup köyden uzaklaştırmak istemeleri “ilk oyun” ve “ikinci oyun” bölümleri altında işlenmiştir. Birinci oyunda jandarma Çavuş’unu kullanarak Ali’nin işten çıkarılmasını sağlamıştır. Çavuş, Hacı Nafiz’in kendine gösterdiği hürmetkâr davranıştan cesaret bularak eşini Aysel’i istemesi için Hacı Nafiz’in evine gönderir. Üç çocuklu, yaşlı ve zengin olmayan birine kızını vermek istemeyen Hacı Nafiz, ayrıca jandarmayla da kötü olmak istemez ve zaman ister. Bu cevabın hayır olduğunu anlayan Çavuş, Ali’yi tekrar işe alarak Hacı

Nafiz'den intikamını alır. Çıkar ilişkilerinin yön verdiği bu arkadaşlıklar sürekli farklı beklentiler nedeniyle maddi anlamda imkânsızlık çatışması yaşar.

Birinci oyununda başarısız olan Hacı Nafiz, ikinci oyununda daha korkunç bir plân hazırlar. Hacı Nafiz, köylü halkın masum duygularını ve cehaletlerini kullanır. Hamile gösterdiği karısını, Ali ve arkadaşlarının döverek çocuğu düşürdüğünü söyleyerek şikâyetçi olur. Köylü halkın sevgisinin kazanmanın yanında köye gelen memurların da sevgisini kazanan Ali, kendisine atılan bu iftirayla onu şimdiye kadar koruyan herkesin nefretini kazanır. Kaymakam, bu durum karşısında çok hiddetlenir, Ali'yi bu güne kadar koruduğu için pişman olur. Ezilen, şiddet gören bir tavır takınan Hacı Nafiz, bu sefer Ali'yi hapisaneye göndererek hem adını hem de kızını kurtardığını düşünür. Ama masalsı bir yapıya sahip olan romanda doğruları söyleyecek bir kurtarıcıyla olayların seyri değişir, gerçekler gün yüzüne çıkar ve iki seven kavuşur. Aysel, babasının bir kurbağayı öldürdükten sonra derisini soyarak onları kandırdığını itiraf eder. Böylelikle Kaymakam Hacı Nafiz'i köşeye sıkıştırır ve kızını Ali'ye vermeye mecbur bırakır. Hacı Nafiz de kendi kazdığı kuyuya kendi düşmüş olur. Kötü-iyi çatışmasında iyiler kazanır ve roman mutlu sonla biter.

İskender Fahrettin'in, kaleme aldığı *Casus Mektebi*, konusu bakımından ilginç bir romandır. Romanın yapısı aşk-ideal çatışması üzerine kurulmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı iki farklı ülkenin iç çatışmalarını konu alan romanın, kahramanları ve konusu Türk değildir.

Amerikalı bir genç kızın casusluk için Almanya'ya gitmesi romanın birinci olay örgüsünü oluşturur. Mis Nora cesareti, zekâsı ve güzelliğiyle ön plâna çıkar. Casus Mektebi'nin en iyi öğrencisi olan genç kız, Amerikan'ın Birinci Dünya Savaşı'na girmesinden sonra görevli olarak Fransa'nın casusu olarak Almanya'ya gider. Tehlikeli ve güç bir yolculuktan sonra Almanya'ya varan Mis Nora burada eşi cephede ölen genç bir dul olarak Madam Hüzberg adıyla bir apartman dairesine yerleşir. Kısa sürede komşusu Yüzbaşı Veller ile yakınlık kuran Madam Hüzberg herkesin güvenini kazanarak bilgi sızdırmaya başlar. Genç bir kadının başarılarla dolu bir yaşam hırsı ile girdiği casusluk işinde yaşadığı duygusal birliktelikler ile de aşk bağlamında milli olan ve olmayan çatışması yaşar.

Almanya'nın savaş politikasını, askeri bilgilerini Veller sayesinde Fransa'ya gönderen Nora bu konuda oldukça başarılıdır. Yakalanma tehlikesi geçiren Nora, bu

işin üzerinden de ustaca kurtulur. Gerçek kimliğini fark eden Alman istihbaratındaki bir polisi kendini taciz ettiğini söyleyerek öldüren Nora, Veller ile nişanlı olmasından dolayı da kimsenin şüphesini çekmez.

Nora'nın casusluk konusunda her türlü beladan, sıkıntıdan sorunsuzca kurtulmasında şanslı olmasının yanında, yazarın olay örgüsünü zayıf kurgulaması da sebep olmuştur. Nora, Alman ordusunun gizli belgelerini taşıyan generalin yaverini kandırarak belgelerden birini çalar. Askerin sınırda savaşa gönderilmesi Nora'yı yine bir felaketten kurtarır. Askerin yaralanıp tekrar yaşadığı kasabaya dönmesi Nora, için tehlikeli bir durum arz eder. Tedavi gördüğü hastaneye giderek onu pencereden aşağı atıp intihar süsü vermesi yine Nora'yı kurtarır. Sürekli ölümle burun buruna yaşayan genç kadın vatanın kurtuluşu için ölüm-yaşam arasında çatışma yaşar; bu çatışmada yakalandığında idam edileceğini bilse de vatanın kurtuluşu için görevinden vazgeçmez.

Nora, başarılı bir şekilde casusluk görevini yerine getirdikten sonra Yüzbaşı Veller ile evlenecekleri gün bir mektup bırakıp Almanya'yı terk ederek Fransa'ya döner. Milli olan ve olmayanın çatışmasını yaşayan Nora, vatan sevgisini Yüzbaşı Veller'e olan aşkıdan üstün görür. Aynı çatışmayı yaşayan Yüzbaşı Veller de vatan sevgisini üstün görür ve mektubu okuduktan sonra istemeden de olsa vatanına ihanet ettiği için intihar eder.

Yüzbaşı Celâl, Birinci Dünya Savaşı'nda, Güney Cephesi'nde, asker olan Yüzbaşı Celâl'in, maceralarından oluşur. Romanın olay örgüsünü hâkimiyetimiz altına girdiklerinden bu yana ihanetleri ile tanılan Arapların meydana getirdikleri davranışlara göre şekillenir. Osmanlı'ya ait olan topraklarda yaşayan Arapların ihaneti, milli olan ve olmayanın çatışması şeklinde verilir. Roman, Birinci Dünya Savaşı ile Milli Mücadele Dönemi'nde Türk-Arap ilişkilerini konu olarak ele alır. Bu ilişkiler içinde Türkler tarafından Araplar'a duyulan sevgi, merhamet duyguları ve savaş zamanı yaptıkları yardımlara rağmen, Araplar'ın İngiliz ve Fransızlar'la olan birlikteliği de yansıtılır. Yazar, bütün bu durumları da tarihi gerçeklere dayandırmaya çalışır. Milli Mücadele'de güney illerini savunmasında önemli yararlılıkları bulunan Kılıç Ali Bey'in¹⁷¹ hayatı ve

¹⁷¹ Kılıç Ali Bey ile ilgili daha geniş bilgi için bkz. *Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali'nin Anıları*, Derleyen: Hulûsi Turgut, 2. Baskı, İş Bankası Kültür Yayınları İstanbul 2005.

faaliyetleriyle roman kahramanı Yüzbaşı Celâl'in özelliklerinin örtüşmesi de romana bir başka güzellik katar.¹⁷²

Roman, Yüzbaşı Celâl'in Aynülkum'a görevlendirilmesiyle başlar. Bölgeye geldikten sonra bir karargâh kuran ve öncelikli olarak çevreyi tanımaya çalışan Yüzbaşı Celâl, bölgede etkin nüfuzuyla ön plâna çıkan Şeyh Sadun ile tanışır. Şeyh Sadun bölgedeki en kuvvetli güçtür. Roman, bu tanışmadan sonra Şeyh Sadun ve Yüzbaşı Celâl'in kişiliğinde Arap ile Türkler arasında yaşanacak güç/iktidar mücadelesine dönüşür. İkili arasında ilişkinin ilerlemesini ve ileride yaşanacak çatışmaları oluşturan kişi ise Şeyh Sadun'un kızı Zehra olacaktır. Fransız tesirinde kalmış, yaşamını ve davranışlarını Batı hayatının getirdiklerine göre işleyen Zehra, istekleri, beklentileri ile hayatın ona sundukları karşısında hayal hakikat çatışması yaşayacaktır. Şeyh Sadun, açıkgozlülüğü ve bölgesindeki etkin gücünü kullanarak Yüzbaşı Celâl'i, saf dışı bırakmayı düşünür. Kızı Zehra'da babasına destek olmak ve Fransızlar'ın isteğini yerine getirmek için Yüzbaşı Celâl'i kadınlık güçlerinin kullanarak etkilemeye çalışır. Yüzbaşı Celâl'in Şeyh Sadun ve ailesindeki Fransız etkisine şahit olunca onların bütün lütufkâr davranışlarına karşılık pek yüz vermez.

Yüzbaşı Celâl, Birinci Dünya Savaşı başlayana kadar da Şeyh Sadun ve bölgenin diğer insanlarıyla özellikle ikili ilişkilerinde dikkatli olmaya çalışır. Genç asker Aynülkum'da görevini sürdürürken Birinci Dünya Savaşı başlar; savaşın başlamasıyla yapılan hazırlıklar, savaşın gidişatı ayrıntılarıyla anlatılır. Birinci Dünya Savaşı bütün hızı ve kayıplarıyla devam ederken Yüzbaşı Celâl'de, hem işgal güçlerine hem de bölge halkının ayaklanmalarını bastırmaya çalışır.

Harp başladıktan sonra yazar, savaşın getirdiği bütün felaketleri tüm ayrıntıları ile vermeye çalıştıktan sonra, romanın vakasını tekrar Yüzbaşı Celâl ile Şeyh Sadun arasında yaşanacak milli olan ve olmayanın çatışmasına çevirir. Şeyh Sadun Müslüman'dır ama çıkarları için Fransızlar'ın yanında yer alır. Aynı dine ağılı bulunmalarına karşı Araplar'ın bağlı bulundukları ve yaşadıkları toprakların sahibi Türkler'e destek olmak yerine Fransızlar'ın yanında yer almaları Yüzbaşı Celâl şahsında bütün Türkler'i iki ateş arasında bırakmıştır.

¹⁷² Ahmet Kıymaz, *1928-1946 Arası Yayınlanan Türk Romanlarında Dünya Savaşları, Milli Mücadele ve Ağrı Dağı İsyanı'nın Yansıma Biçimleri İle Belgesellik Özellikleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Birinci Dünya Savaşı'nın sonrasında yapılan antlaşmalara uyularak Türkler Halep'ten daha iç kesimlere taşınmaya başlamıştır. Kaymakamlığa terfi eden Yüzbaşı Celâl ise halkın güvenli bir şekilde bölgeyi terk etmesi için görevlendirilmiştir. Halep'ten çıkarken şimdiye kadar Türkler'in hükmünde yaşanan toprakların her yerinde Fransız bayrakları asılıdır. Yazar, Kaymakam Celâl'in bakış açısında Araplar'ın bu ihanetini değerlendirirken Osmanlı'nın şimdiye kadar buraya harcadığı maddî-manevi hizmetlerin ne kadar boş olduğunu vurgulamak ister. *“Kaymakam Celâl askeri merasimle şehri terkederken asılardan beri ana vatanını ihmal ederek bu kavmi necip için mal ve can veren Türk askerine pencerelerden Arapça küfürler savrulduğunu işitiyordu.”* (s. 159) Ramazan Gülendam, Burhan Cahit Morkaya'nın koyu bir Arap düşmanı¹⁷³ olduğunu ifade eder. Gülendam'a göre yazarın asıl amacı da savaşı anlatmak değil *“Arapların Türklere yaptığı ihaneti”*¹⁷⁴ anlatmak olduğunu ifade eder. Bu görüşle romana bakıldığında romanın birçok bölümünde Araplar için yapılan fedakârlıkların boş olduğunu yazarın hâkim bakış açısıyla ifade ettiği açıkça görülür. *“İşte beş yüz sene üstüne titrediğimiz Arabistan'ı bırakıyoruz. Daha bu nankör çöllerin bir Türk kemiğine değmeyeceğini anlamadık mı?”* (s. 145)

Roman Birinci Dünya Savaşı bittikten dört yıl sonra *“Dönüş”* başlığı altında Türkler'in Güney bölgelerinden çekilmelerini anlatarak devam eder. Halep'te anlaşma için Kaymakam Celâl ve birkaç arkadaşı kalmıştır. Kaymakam Celâl, Güney Cephesi'nin yenilgisinden sonra belirtilen şartlara uygun olarak iç kesimlere çekilmiştir. Fransız bayraklarının çarşaf büyüklüğünde balkonlarda asıldığını gören Celal, buruk bir acı hisseder. Bu bayrakların birine sarılmış bir kadın Zehra'nın kahkahalarıyla kendine gelen Celâl, Araplar'a ihanetlerinden dolayı acıyarak bakar ve belirtilen bölgeleri hemen terk eder.

Harpten sonra *“heyecanlı ve bozgundan beter”* iki yıl geçtikten sonra ihtilâl patlak verir. Bu sefer Türk askeri Güney Cephesi'ni korumak için savaş hazırlığı yapar. Yüzbaşı Celâl, Ermeniler'e, Fransızlar'a, İtalyan ve Araplar'a karşı Güney Cephesi'nin komutanıdır. *“1920 senesinin”* Ankara'sının bir kış gecesinde alınan kararla Yüzbaşı

¹⁷³ Burhan Cahit Morkaya'nın bu yönüne değinen bir İngiliz araştırmacının iki yazısına bakabilirsiniz.

- Mango, Andrew “Turkey and the Middle East”, The Middle East in Transition, (ed. Walter Laqueur) London 1958.

- Mango, Andrew “Turkey and the Middle East”, JSTOR: Journal of Contemporary History, Vol: 3, July 1968, s. 225-236.

¹⁷⁴ Burhan Cahit, Morkaya; *Unutulmuş Bir Romancı Burhan Cahit Morkaya*, İstanbul 2011, s. 273.

Celâl, “*halis Türk toprakları*”, Kozan, Urfa Ayıntap ve Adana’yı düşman işgalinden kurtarmak için hareket eder. Miralay rütbesine getirilen Celâl Bey, cephe gerisinde savaşıırken yaşadıkları kayıpların birçoğunu Araplar’ın ihanetinden dolayı alır. Romanın sonunda Şeyh Sadun’un, esir düşmesi romanın Müslüman olan iki ayrı toplumda milli olan ve olmayan çatışmasını göstermesi açısından önemlidir. Şeyh Sadun, Miralay Celâl’in kumandan olduğu askeri birliğin eline esir düşmüştür. Yaralı bir şekilde karargâha getirilen Şeyh Sadun’un ölmeden önceki son sözleri onun kişiliğinde bütün Araplar’ın pişmanlığını ifade eder. “*Hata Ettik, dedi. Sizinle beraber çalışsaydık bu akıbeti görmeyecektik ve Suriye bir Avrupa müstemlekesi olmayacaktı.*” (s. 196)

Roman, Miralay Celâl’in arkadaşı Kaymakam Rıfat’a yazdığı üç mektupla son bulur. Yazar, Arap halkının son durumunu özetlemek için mektup yöntemini kullanmıştır. Mektuplarda Arap halkının değişmediğinin anlatılmasının yanı sıra Şeyh Sadun’un kızı casus Zehra’nın son halini okuyucuya bildirmek istemiştir. Miralay Celâl’in bir baloda karşılaştığı Zehra, casusluklarından dolayı İskenderiye’ye sürülmüştür. Zehra’nın son sözleri de babası gibi pişmanlık ifade eder. Kendi vatanından sürülen Zehra yaptığı hataların farkına varmıştır.

Semavi İhtiras’ta olay örgüsü seçilen konu ve romanın kurgusal bütünlüğündeki eksiklikler nedeniyle başarısız bir şekilde ele alınmıştır. Anadolu’da yıllar önce birbirini seven iki çocuğun kaderi kırk yıl kadar sonra kesişir. Bir erkeğin kalbî olarak ilişki kurduğu iki kadın arasında yaşadığı çatışma, romanın yapısını belirler. Bu yapı içerisinde gerçek aşk, sadakat, merhamet gibi temaları işleyen yazar, romanın başında Bedia ve Nejat Bey’i tanıttıktan sonra onları bir tesadüf sonucu karşılaştırır. Yeni açılan ve modern tarzda eğitim veren Kız Kolejini’nin müdürü Nejat Bey, birinci sınıf öğrencilerinden Yıldız’ın annesi Bedia’ya henüz ilkokuldayken hocalık etmiştir. Çocuk denecek kadar küçük yaşta iki kişinin birbirlerini unutmayacak şekilde sevmeleri ve ileride yaşayacakları birliktelikte bu sevginin hatıralarını aramaları romanın olay örgüsünü zayıflatan ilk örnektir.

Mutlu bir evliliği ve başarılı bir yaşam öyküsü olan Nejat, hayatında ihtiraslı bir aşkın yokluğunu hissetmesi onu âşık olduğu bir anne ve kızı arasında yaşayacağı aşk-ahlâk çatışmasına götürür. Roman, kızının hastalanması üzere okuduğu okula gelen Bedia’nın eski aşkı Nejat’ı görmesi ve anılarının canlanmasıyla başlar. Kendi hayat düzenleri kurmuş, evlenmiş ve çocuk sahibi olmuş kahramanlar, karşılaştıklarında

hayatlarında eksik bir şey olduklarını ve mutsuz olduklarını fark ederler. Romanın olay örgüsü burada geri dönüşlerle Nejat'ın Bedia ile tanışmalarına, ayrılmalarına ve farklı hayatlar peşinde neler yaptıklarını anlatmaya geçer. Nejat Bey Avrupa'da tahsil görmüş, tarihçi, eserleriyle Nobel ödülü kazanmış, ünlü biridir. Yaptığı evlilikten Sedat adında bir oğlu olan Nejat hayatından da pek memnun değildir. Bedia ile karşılaşması Nejat'ın içinde yeni umutlar uyandırır.

Yıldız'ın öğrenciliği süresince Bedia'dan uzak durmaya çalışan Nejat, bunda başarılı olur ama örnek bir öğrenci olan Yıldız'la görüşmeyi engelleyemez. Bedia'nın gençliğini gördüğü Yıldız'dan zamanla hoşlanmaya başlayan Nejat, Yıldız mezun olduğunda ona âşık olduğunu fark eder. Yıldız da aynı şekilde Nejat Bey'den hoşlanır. Annesi Bedia'nın çocukluk aşkı olduğunu bilmeden Nejat Bey'e âşık olan genç kız okul bittikten sonra ümitsiz bir şekilde kendini eve kapatır. Olay örgüsünün birinci kısmını oluşturacak Yıldız'ın okul hayatı başarılı bir şekilde biter. Nejat ve Yıldız birbirlerini severken Bedia Hanım, Nejat'ın kendine hâlâ âşık olduğunu düşünerek yeni umutlar peşinde hayaller kurar. Üçlü bir çatışmaya neden olan bu aşk anne-kız arasında özellikle fikir ayrılıklarına neden olacaktır.

Romanın ikinci olay örgüsü Yıldız'ın mezun olduktan sonra düştüğü bunalımla başlar. Yıldız, Nejat'ın evli olmasından dolayı asla beraber olamayacaklarını bilir. Nejat ise hem evli olmasından hem de Yıldız'ın annesiyle daha önce yaşadıkları ilişkiden dolayı ona yaklaşamaz. Romanın üç kahramanı arasında geçen aşk üçgeni sessiz sedasız yaşanır. Hiçbiri birbirlerine duygularını açmadıkları için üçü arasında tartışma, huzursuzluk yaşanmaz. Romana aksiyon katacak olay Yıldız'ın Nejat'a daha yakın olmak için Nejat'ın Avrupa'dan dönen oğlu Sedat ile evlenmeyi karar vermesiyle başlar. Yıldız'ın kişiliği ile tamamen farklı olan Sedat ile nişanından sonra Bedia Hanım da Nejat'a biraz daha yakın olacağı için sevinir.

Nişanlandıktan sonra tekrar Avrupa'ya giden Sedat, birkaç ay sonra döndüğünde Yıldız ile evlenmeye karar verir. Yıldız yaptığı hatanın farkına varır ve bu olayı sonlandırmak ister. İyi bir pilot olan Yıldız, aşk-imbânsızlık çatışmasında yaşadığı çıkmazı intihar ederek son bulmaya düşünür. Çıkacağı son yolculuğunda Nejat'ı da yanına alan Yıldız, uçuş esnasında Nejat'a sevdiğini itiraf eder. Aynı şekilde Nejat'ta sevdiğini itiraf eder. Birleşmelerinin imkânsızlığını fark eden Yıldız intihar etmeyi teklif eder bu teklifi kabul eden Nejat ile beraber okyanusun sularına uçağını bırakır.

Birinci Dünya Savaşı yıllarında Anadolu'nun bir kasabasında savaşın neden olduğu felaketleri anlatan *Dağ Adamı* isimli romanda, aslî kahraman Cemile'nin etrafında gelişen olaylar anlatılır.

Çeşitli halk tabaklarının durumunu belirsiz bir şekilde anlatan romanın yapısı, Cemile'nin saf, temiz bir köylü kadınıyken, maddî imkânsızlıklar ve çevre faktörü gibi nedenler yüzünden olumludan olumsuz, ahlâklıdan düşük ahlâka doğru değişen hayatı ve az da olsa karakteri üzerinde şekillenir.

Romanda onun yaşadığı olaylara paralel olarak, daha çok fakirlik/yokluk-zenginlik çatışmasına yer verilir. Cemile, eşi Sarı Gazi savaşa katılmak için köyden ayrıldığında oğlu Halil ile tek başına kalır. Bir ineğinden başka geliri olmayan Cemile, köyün ağası Mestan'ın tarlasında çalışarak geçimine katkıda bulunur. Oğlu Halil dağda ineğe bakarken kendisi tarlada çalışır. Borç olarak almak istediği bir çuval un karşısında Mestan Ağa'nın tecavüzüne uğrayan Cemile, sonrasında ağanın başka erkeklere bahsetmesiyle köyün ileri gelenleri tarafından aynı tacizlere maruz kalır. Cemile, geçim sıkıntısının verdiği çıkmazla vicdan-ahlâk çatışması yaşar. Bu günahı bir kere işledikten sonra artık Cemile, üç beş kuruş veren herkese ya da karın tokluğuna bu şekilde yaşamaya devam eder.

Cemile'nin oğlu Halil, annesini köye uğrayan bir yabancıyla aynı yatakta görünce evi terk eder ve o dönem savaştan kaçan erkekler gibi asker kaçağı olarak dağda “eşkîya” olur. Romanın Halil'i anlatan kısmında yapı, çıkarıcı kişiler arasında kalan annesinin namusunu koruyamayan bir erkeğin çıkmazlarına bağlı olarak ahlâkî olan ile ahlâkî olmayanın çatışması üzerine şekillenir. Cemile, köyde yaşantısına kaldığı yerden devam eder. Askere alınan erkeklerin sayısı arttıkça Cemile, kendi gibi kadınların sayısının da fazlalaştığını görür. Yazar, cephelerde yaşanan savaş felaketleri anlatmayıp cephe gerisinde toplumda yaşanan ahlâkî yozlaşmaya vurgu yaparak savaşın başka bir felaketi üzerinde durmaya çalışmıştır. Doğrudan olamasa da savaşta yaşanan kayıpları da “köyde erkek kalmadı” ifadesinde verir. Toplumsal çöküşün yanında yokluk, fakirlik de cephe gerisinde yaşanan başka bir sıkıntıdır. Köyde kalan genç kadınlar eşleri, kardeşleri, babaları olmayanlar Cemile'nin akıbetine uğrar. Yaşlı kadınlar ise köy ağasının tarlasında karın tokluğuna çalışırlar.

Cemile, köyde erkek kalmadığı için köyde görev yapan jandarmayla beraber olmaya başlar. Jandarmanın istediği şekilde kullandığı Cemile, maruz kaldığı şiddete,

köle gibi kullanılmaya ses çıkarmaz, hakkını aramaz. Kendisine gelen bir mektupta eşinin cephede öldüğünü öğrenince artık hiçbir beklentisi kalmaz. Eşleri cephe gerisinde kalanları korumak için savaşı kadınlar, köylerinde kasabalarında zengin azınlığın elinde ahlâksız bir yaşam sürerken, onları bu yola sürükleyen güçlü-zengin kişiler vicdani hiçbir sorumluluk taşımaz. Aynı şekilde savaş için yeterli güçlerini cephelerde savaşmak için konuşlandıran devlet de cephe gerisinde kalanların maddi ve manevi ihtiyaçlarını/taleplerini karşılayamaz. Yazar, para ve güçleri sayesinde savaşa gitmeyen Mestan Ağa örneğiyle ahlâksız insanların yaptıklarını vurgular.

Cemile'nin oğlu Halil ise dağda eşkıyalık yapmaya başlamıştır. Halil'i dağa götüren sebep annesinin intikamının yanı sıra ölüm-yaşam arasında yaşadığı çatışmadır. Babasının askere gidişinden sonra gelen ölüm haberi ise onun bu korkularını daha da artırır. Halil, Rum korsanlarla beraber çalıştığı için de askerler tarafından yakalanamaz. Halil, Zeynep adında sevdiği köy ağasının kızını kaçıncı bütün jandarma, köy halkı peşine düşer. Ağa, Halil'in yerini bildiğini düşünerek Cemile'yi öldüresiye döver. Köyde yaşanan bu haksız olaylara kimse sesini çıkaramaz. Köyde yaşanan hak-haksızlık çatışmasında zengin ve kötü olan ağalar kazanır.

Halil'in peşinde olan jandarma Halil ile çatışma esnasında yanlışlıkla Zeynep'i vurur. Zeynep'i Halil'in vurduğunu düşünen jandarma katil zanlısı ve bir asker kaçağı olarak Halil'in peşine düşerler. Halil'i yakalayan jandarma onu suçlarından dolayı asarak cezasını verir. Bu haberi mutlu bir şekilde annesine haber veren ağa, Cemile'nin ıstırapından da ayrı bir zevk duyar. Cemile, oğlunun cenazesini almaya giderken savaşın biteceğini dair duyumlar ile ümitlenir. Onunla beraber acılar içinde hayatlarını sürdüren diğer köylülerde uzun süren bir savaşın ardında güzel günlerin geleceğini düşünerek umutla yaşarlar.

“Dört senelik büyük muharebenin felaketleri Anadoluda büyük ıstıraplardan sonra içini söylemiyen insanlardan yüksek insanlar ruhunu yapmıştı. Erkek, kadın, çoluk çocuk bütün bu ıstırap çocukları, ayla güneşle yürüyerek; bulutlara koşarak yağmurlar altında çamurlar, sular üzerinde çıplak, yalınayak ölüm ve kan hudutlarına bir yudum ümit götürüyordu.” (s. 62)

Cemile, oğlunun asılı vücudunu gördükten sonra uzun süre kendine gelemmez. Gözlerini her kapadığında *“üç direk dışarıya dili uzanmış bir ölüyü”* görür. Genç kadın köye döndükten sonra kendisi gibi kadınlarla yine jandarmayı eğlendirmeye

gider. Oğlunun cenazesini aldıktan sonra son kez jandarmayla beraber olan Cemile, birkaç gün sonra ölür. Komşuları “*kaskatı ve cansız*” bedenini buldukları Cemile’nin cenazesini yıkamakta tereddüt yaşarlar. Kötü yolda ölen bir kadının cenazesini köylü birkaç kadın “*hayrına*” yıkar, ama sala verilmez. Yazar, sefaleti ve çaresizliği nedeniyle kötü yola düşen bir kadına sahip çıkmayan köylülerin, yobaz ve ahlak dışı davranışlarını eleştirir.

Cemile’nin cenazesini gömdükten sonra evlerine dönen köylüler yolda Sarı Gazi’yi görürler. Sarı Gazi, eşinin ve oğlunun başına gelenleri duyunca savaşta yaralandığından daha çok acı çeker. Yazar, Birinci Dünya Savaşı’nın getirdiği kayıpları cephede Sarı Gazi örneğiyle, cephe gerisinde ise ailelerin yıkılmasını Cemile ve Halil, örneğiyle göstermeye çalışmıştır.

Sermet Muhtar Alus’un, Abdülhamit Dönemi’nde yaşanan ahlâkî çöküntüyü anlattığı romanı *Kıvırcık Paşa*’da yapı, yasak bir aşk hikâyesi üzerine kurulmuş, romanın sosyal yönü de bu yapı içerisinde verilemeye çalışılmıştır. Ahlâkî olan ile olmayanın çatışması üzerine kurulan romanda fuhuşun, aile üzerinde olumsuz etkileri bireysel problem olarak ele alınır.

Romanın ilk bölümünde Şehri ve Kıvırcık Paşa’nın gizlice yaptıkları bir işten bahseden yazar, Kıvırcık Paşa’nın genç bir kızla aşk yaşamak istediği bilgisiyle romana başlar. Kıvırcık Paşa’ya, on sekiz yaşında bir kız bulan Şehri, Paşa’nın eşi ve sevgilisi arasında yaşayacağı maddî imkânlar-kişisel çıkarlar çatışmasına neden olur. Romanın yapısı da bu ilişki içerisinde, bir erkeğin hayatına giren iki kadın arasında yaşayacağı çatışmaya bağlı olarak gelişir.

Kıvırcık Paşa’nın diğer insanlarla ilişkisiyle orantılı olarak ilerleyen roman, Kıvırcık Paşa’nın yaşadığı çatışmaların komedi şeklinde verilmesiyle devam eder. Romanın diğer kahramanlarının Paşa ile ilişkileri, çıkarları doğrultusundadır. Konakta yaşayan ev halkı ve Paşa’nın sevgilisi Tirifelek, beklentilerine verilen cevap ölçüsünde Paşa ile geçinirler.

Romanın ilk bölümleri, Paşa’nın bir sevgili/odalık bulup ona özel bir ev açmasıyla başlar. Bu olayın Paşa’nın eşinin tarafından duyulmasıyla romanın temel çatışmasına yön verecek ilişki de oluşur. Paşa, ömrünün son demlerinde bulduğu sevgilisiyle mutlu bir şekilde yaşarken, eşinin bu olayı duyması bir dizi olayın mizahi bir ifadeyle anlatılmasını sağlayacaktır. Paşa, Tirifelek ile basılınca eşi “*boşanmamak*”

şartı ile bir sürü istekte bulunur. Bir daha sevgilisinin evine gitmeyecek olan Paşa, içki içmekten de men edilmiştir. Paşa'nın yardımcısı olan Şehri, bu olay karşısında evin hanımına destek vermiş ve Paşa'nın bütün mal varlığını ona devretmesi için şartname hazırlatmıştır. Burada iffetle-iffetsizliğin, ahlâk-ahlâksızlığın çatışmasında karşıt güç galip çıkar. Paşa, Şehri'ye emanet ettiği Tirifelek'i görmemeye dayanamaz ve bir gece ona tuttuğu eve giderken yine yakalanır. İçkili eğlencede yapan Paşa, eşiyle yaptığı anlaşmaya göre nikâhı düşer ve bütün mal varlığı da eşine kalır.

Paşa'nın eşi, nikâh düştükten sonra Padişahın, Paşaya iltifatta bulunmasını kıskanarak Paşa ile tekrar evlenmeye karar verir. Geleneksel inançlara göre "hülle" yapılması gerekir ve Paşa bu olayda da en büyük yardımcısı Şehri'yi hülleci tayin eder. Şehri ile evlenen Hanımefendi, bu evlilikten mutlu olur ve ondan boşanmak istemez. Romanın sonunu aceleyle bitirmek isteyen yazar, Şehri'nin kurnazlığını öğrenen Hanımefendi'nin ondan ayrılmasına tekrar Paşa ile evlenmesine ve olayların bu kadar olumsuz gitmesinin nedeni olarak görülen Şehri'nin konak halkı tarafından öldüresiye dövülmesiyle romanı bitirir. Sadakat ve ihanet çatışması şeklinde biten romanın son bölümünde Paşa, dayak yiyen Şehri'yi gizlice korur ve Tirifelek ile görüşme ayarlaması için Şehri'yi yönlendirir.

Roman, bir Paşanın hırslarını ve isteklerini komik bir tarzda anlatmasının yanı sıra, Cumhuriyet'in ilanından sonra yazılan romanların genel özelliklerinden biri olarak Osmanlı'ya olumsuz bakış açısını da hissettirir. Osmanlı Devleti'nin son padişahlarından Abdülhamit Dönemi'nin eleştirilmesi, alay konusu olması yazarın bir diğer romanı *Pembe Maşlahlı Hanım*'da da dolaylı olarak gözlemlenecek bir durumdur. "*Romanda doğruyu, iyiyi, güzeli, dürüstü temsil eden ne bir kişi ne de bir olay vardır. Roman adeta yanlışın, kötünün, çirkinin ve hilekârın hâkim olduğu bir dünyayı temsil etmektedir. Bundan dolayı uzak durulması gereken unsurlarla doludur.*"¹⁷⁵

Ailesini küçük yaşta kaybeden bir kızın çevresiyle olan ilişkisini anlatan *Ben Öldürmedim, Kokain* romanında yapı, aslî kahraman İdil'in çevresiyle yaşadığı çatışmalar üzerine kurulmuştur. Bu çatışmalar daha çok kendini yaşadığı topluma kabul ettirme-kabul ettirememe boyutunda gerçekleşir. Romanın ilk kısmı kahraman-anlatıcının kendi hayatı ve Ankara'nın özellikle gece yaşantısını anlatmakla geçer. Ankara'nın Cumhuriyet'in ilk yıllarını kapsayan dönemdeki toplumsal ve siyasal

¹⁷⁵ Demiryürek, s. 73.

özelliklerini anlatan bu yazılar, romanın giriş kısmı için verilmiştir. Bir barda tanışan kahraman-anlatıcı ve İdil kısa sürede birbirlerine âşık olurlar. İdil'in, serbest yaşamı, patronu Ahmet Bey ile samimi davranışları yazar-anlatıcının onunla beraber olmasına da engel teşkil eder.

Romanın aslî kahramanı ve anlatıcısı ismi verilmeyen kişi, onunla evlenmeyi ister ama İdil'in kötü şöhreti yazarın, aşk-vecdan çatışması yaşamasına neden olur. Yazarın yetişkin bir kızı olması bu evliliğin olmasında en büyük nedeni teşkil eder. Anlatıcı, İdil'in geçmişine ait karanlık hatıraları öğrenmek için onu eroine alıştırır. Geçmişine ait hatıraları kapalı bir kutu saklayan İdil, kendisine atılan iftiralara, suçlamalara karşılık da kimseye bir açıklama yapmaz.

“Ben bunu yapamam! Ben her şey olabilirim. Mazisiz, bir kadın, mazili bir kız, canlı bir sinema, yabancılara kucak açan bir fahişe! Her şey olabilirim. Hatta öteden beri şüphelendikleri gibi en koyu bir casus bile olabilirim! Fakat masum ve mesut bir kızı, masum ve kendini bana vermiş bir babayı bedbaht edecek bir vicdansız olamam.” (s. 114) İdil, geçmişine ait sakladığı sırlarda en büyük korkusu, cinayet zanlısı patronu olarak bilinen babası Ali Bey'in gerçek kimliğinin ifşa olunmasıdır. Anlatıcının bilmediği bu gerçekler onu uyuşturucuya alıştırmasıyla ortaya çıkar.

İdil, uyuşturucu aldıkça geçmişine ait hatıraları anlatır. İdil'in babası Ali Bey, rüşvet kabul etmediği için Anadolu'da bir yere sürülür. Hırslı ve şuh bir kadın olan annesi ise babasının yardımcısı ile beraber olur. Bu durum ailesi ile arasında çatışma yaşamasına neden olacaktır. Ali Bey, öğrendiği bu gerçek üzerine kızını teyzesinin yanına gönderir ve evini yakar. Kendisi de kimliğini değiştirerek Avrupa'ya kaçar. İdil'i yanına yerleştirdiği teyzesi ise genç kız on sekiz yaşına geldiğinde evine çağırdığı erkeklerle zorla onu fuhuşa teşvik eder. İdil, teyzesinin yanında kullanıldığını fark edince isyan eder.

“Yoo! Teyze! Dedim. Boğaziçi'nde Mis Klayn, Beyoğlunda Masör Elizabet, evde yüksek rütbeli Türkçe muallimleri, salonda müstakbel nişanlılar... Bu böyle devam etmez. Ya göğsüme Pikmalyon mağazası gibi bir etiket as, yahut beni serbest bırak.” (s. 138) İdil, teyzesiyle olan tartışmaların sonunda onun bulduğu harp zengini bir adamla evliliği zafer olarak görür. Fakat Nurinisa Teyze, yüklü miktarda para karşılığı İdil'i sahte nikâhla bu adama vermiştir. Gönlü eğlendiren adam bir hafta sonra İdil'i bırakıp gider.

İdil ahlâklı ve fakir bir yaşam karşısında lüks, zenginlik içinde fakat ahlâksız bir gelecek arasında çatışma yaşar. Sahipsiz olduğu için ahlâksız yaşam onu kendine çeker. İdil temiz bir yaşam arzulamasına rağmen çevresinin de etkisiyle fuhuşa başlar. İdil, Nurinisa Teyze'sinin onu bir meta gibi satmasından sonra kendi bulduğu bir tüccarla Avrupa'ya gider. Evlendiği sandığı adam da onu başka erkeklere satmaya başlayınca Türkiye'ye dönmeye çalışır. İdil, Türkiye'de iş bulur ve namusuyla çalışmaya uğraşır ama o dönem kadının çalışılmasına hoş bakılmadığı için İdil sürekli dışlanır. Namus-ekonomik bağımsızlık çatışmasında İdil, toplumun ne dediğini umursamaz ve kendine uygun olan işlerde “*alın teriyle*” çalışır. İdil, en son Ahmet Bey'in şirketinde iş bulur ve bu minnetinden dolayı Ahmet Bey ile çok samimi olur. Çevrelerindeki herkes Ahmet Bey'in onun metresi olduğunu düşünse de gerçekte Ahmet Bey, İdil'in babası Ali Bey'dir.

Anlatıcı, İdil'in hayatına dair bilmesi gerekenleri öğrendikten sonra onunla evlenmeye gönlü ferah bir şekilde razı olur. Ama bu gerçekleri öğrenmek için verdiği kokain aşırı olur ve İdil'in ölümüne sebep olur.

Ethem İzzet'in *Göz Yaşları* adlı romanı, evli bir erkeğin ahlâksız bir kadın uğrunda kaybettiği değerleri ele alır. Batılılaşma problemini olan ve olması gerekenin çatışması şeklinde ele alan romanda yazar, millî bir anlayışı savunur. Çeşitli insanların durumunu başarılı bir şekilde anlatan romanın yapısı, Ruhi Bey'in idealist, ilkeli ve vatansever bir memurken maddi imkânsızlık ve çevre faktörü gibi nedenler yüzünden olumludan olumsuz, sonra tekrar olumsuzdan olumluya doğru değişen hayat ve karakteri üzerine şekillenir. Romanın asli kahramanı Ruhi'dir. Romanın kahramanı tek kişi olmasına rağmen Ruhi, iki farklı kişilikte bir kahraman olarak yansıtılır. Bu iki kişiliğin yaşadıklarını ortaya koyarak Batılılaşmanın nasıl olması gerektiğini vurgulamaya çalışır. Olay örgüsü Ruhi'nin kişiliğine bağlı olarak iki aşamada gerçekleşir. İlki romanın aslî kahramanı Ruhi'nin, Naran adında zengin erkeklere metreslik yapan bir kadın ile yaşadığı ilişkiyi içermektedir. İkincisi ise işinden atılan Ruhi'nin bütün mal varlığını kaybetmesi ve Naran'ın da onu terk etmesiyle esrarkeşe dönen hayatını içermektedir.

Roman, genç ve güzel bir kadını hunharca öldüren katilin yargılandığı duruşma salonunda başlar. Ruhi isimli esrarkeş adam, İstanbul sosyetesinin hayırsever kadınlarından Naran'ı öldürmekten yargılanmaktadır. Sessiz bir şekilde cezasının

hükümlerini dinleyen Ruhi, anlatacağı hatıralar ile olay örgüsünü de oluşturur. İmkânsız aşka bağlı olarak gelişen duygusal çatışmalar, romanın son kısmında milli olan ve olmayanın çatışması şekline dönüşecektir.

Romanın merkezindeki aslî kahraman Ruhi, şifre müdürüdür. İyi, anlayışlı eşi ve Ergin isimli bir oğlu vardır. Evliliği dışında hayat kadınlarıyla beraber olan Ruhi Bey oldukça çapkındır. “*Dalgın kızlar*” ismini verdiği bu hayat kadınlarından Naran’a âşık olur. Romanın ilk kısmı Ruhi’nin, Naran’a olan çılgınca aşkla yazdığı metinlerle doludur. Naran, için eşini ve oğlunu terk eden Ruhi, çalıştığı işinde de ihmalkâr biri olmaya başlar. Aşk-kıskançlık çatışmasında Ruhi, kendi kişiliğini kaybeder. Günlerini Naran’ı düşünerek geçiren Ruhi, genç kadının ahlâksız bir hayat kadını olduğunu unutup onun serbest davranışları karşısında aşırı derecede olumsuz tepkiler gösterir.

Naran, her seferinde Ruhi’yi aldatırsa da kendisine verilmiş bir söz olmadığı için kaygılanmaz. Ruhi’nin “*nikâh*” teklifini de her seferinde geri çevirir. Romanda onun yaşadığı olaylara paralel olarak duygusal olarak aşkın imkânsızlığı olarak başlayan eser, romanın sonunda boyutu tamamen değişir ve daha çok millî olanla millî olmayanın çatışması şekline dönüşür.

Şifre müdürü olan Ruhi, sadece kendisinin bildiği Almanlar’a ait istihbarat raporlarının karşıt güçler tarafından öğrenilmesi sonucu işten çıkartılır ve hapse atılır. Delil yetersizliğinden serbest kalan Ruhi, bu ihanetin kimin yaptığını anlayamaz. İşsiz ve parasız bir şekilde sokaklara düşen Ruhi, ilk iş olarak Naran’a tuttuğu apartman dairesine gider. Naran’ın başka bir zengin erkekle beraber oturduğunu öğrenen Ruhi, berduş bir şekilde sokaklarda kalır. Ruhi, ruhunun derinliklerinde yaşadığı aşk-ihanet çatışmasında, aşkı galip gelir ve Naran’a duyduğu sevgiden vazgeçemez.

Romanın ikinci olay örgüsü, Ruhi’nin sokaklarda geçen sefil hayatını anlatır. Maddi anlamda kendini geçindiremeyen Ruhi, işsiz kalması ve hapse girmesi nedeniyle kimsenin iş vermemesi nedeniyle imkân-imkânsızlık çatışması yaşar. Bu yoksulluk onu sefil hayatın kucağına bırakır ve Ruhi, içkici, esrarkeş yankesici, hırsız biri olur. İçki, birazcık esrar için evleri çekinmeden soyar, dilencilik yapar, para vermeyenlere saldırır. Dilencilik yaptığı bir gün oğlu Ergin’e rastlar ve Ergin’in ile konuşmalarından, Ruhi ailesinin başına neler geldiğini öğrenir. Eşi ile boşandıktan sonra Ruhi’nin bir çocuğu daha olmuştur. Ruhi, çocuklarının manevi olarak eksik büyümelerinden, eşinin üzüntüden dolayı ölmesinden çok da pişman olmaz. Çocukları ile karşılaşan ve onları

ihmal eden Ruhi, bu olaya üzülmek yerine yine Naran'ı düşünür ve ona olan sevgisini, özlemini dile getirir. Hacim olarak oldukça büyük olan romanın büyük kısmını olaylardan çok Ruhi'nin Naran'a olan aşkından dolayı çektiği ıstırap cümleleri doldurur.

Romanın çözülme noktası ise Ruhi'nin, dilencilik yaptığı bir akşam güzel, zengin bir bayanın ona yardım etmesiyle başlar. İş vermek istediğini de söyleyen kadın evinin adresinin bırakarak yanından ayrılır. Esrardan kafası ve dimağını kaybeden Ruhi, Naran'ın evine geldiği anlamaz. Naran, saçı sakalını birbirine karışmış, pislik içindeki bu adama gerçekte kim olduğunu söyler. Onu kandırarak şifreleri öğrenip İngilizler'e satmıştır. Misyoner okullarında okuyan ve casusluk için eğitilen Naran, bu işi layıkıyla becermiştir. Bu sayede oldukça zengin olan Naran'dan hiç kimse de şüphelenmemiştir.

Bu gerçekler karşısında şaşırان Ruhi'ye, vatan haini Naran bir de teklif de bulunur. Ruslar adına casusluk yapmasında ona yardım etmesini ister. Ruhi, daha önce Almanlar'la ilgili çok önemli belgeleri de Naran'ın sızdırdığını anlar. Milli olan ile olmayanın çatışmasında Ruhi, yaptığı hatanın farkına varır. Kendini mahveden, ailesini terk eden, işinden olan Ruhi, her şeye rağmen Naran'ı yine sevmektedir, fakat ölmeyi göze aldığı aşkı tarafından sunulan milletini satmak fikri onu çılgına çevirir. Bu teklif karşısında Ruhi, Naran'ı hunharca öldürür. Mahkeme yürütölen dava Ruhi'nin bu savunmasıyla biter. Olaylar karşısında insanlar, vatan hainini öldüren Ruhi'yi kahraman olarak ifade ederler. Mahkeme heyeti de onu hapishane yerine tedavi olması için bir ruh ve sinir hastalıkları kliniğine yatmasını uygun görürler.

Yazar, birey-toplum çatışmasında da, Ruhi'nin vatani için yaptıklarını göz önünde bulundurarak hapse değil hastaneye yatmasını uygun görür. Böylelikle Naran'ı da cezalandırmış olur. Ruhi'nin kişiliğinde bireyin karakteri ve davranışlarını belirleyen, bireyi suça iten faktörlerin neler olabileceği gibi konular yine onun bakış açısından başarılı bir şekilde dile getirilir. Yazar, Ruhi'nin esrarkeş oluşunda toplumun ve çevrenin ne kadar etkili olduğunu ortaya koyarken, bu manada kendi tezini de geliştirir. Toplumda görölen çeşitli bozuklukların, savaşın getirdiği yozlaşmanın göz önüne alınarak bu gibi meselelere ciddiyetle eğilmek gerektiğini ortaya koymaktır.

Sermet Muhtar, Osmanlı'nın son dönemlerinde değişen sosyal ve siyasal hayatı eleştirel bir açıdan ele aldığı ve bir aşk macerasının arkasına gizlediği *Pembe Maşlahlı Hanım*'da, kişilerin özelliklerinden yola çıkarak dönemi sorgular. Romanın aslı

kahramanı Pembe Maşlahlı'nın hatıralarından oluşan roman, Pembe'nin kendi geçmişinin ve şimdiki haline nasıl geldiği ile başlar.

Üvey annesinin baskısıyla çocuk yaşta evlenen genç kız eşinin kantocu bir kadına aşkından dolayı mutsuz bir evlilik yaşar. Eşinin onu terk etmesiyle akrabasının yanına sığınan Pembe'nin yaşadığı yoksulluk ve kadın olarak kimsesizliği onu farklı işlere iter. Yazar, Pembe'nin yaşadığı hayatı ortaya koyarken dönemin fakir yaşantısını ve sınıflar arası farklılıkları vurgulamaya çalışır. Pembe'nin yaşadıkları, maddi imkânsızlığa bağlı gelişen imkân-imkânsızlık çatışması şeklinde verilmiştir.

Maddi hiçbir geliri olmayan dört kişi Eniştesi, Kanarya Ayşe ile beraber oturmaya başlayan Pembe Maşlahlı, geçimini de zengin erkeklerin hediyeleri ile sağlar. Pembe, kendisine bu kadar âşık erkek varken o Tayfun Şani Bey'den hoşlanır. Bu ilişki Pembe'nin duygu-mantık çatışması yaşamasına neden olur.

Romanın büyük bir kısmı Pembe Maşlahlı'nın kendisine âşık olan erkeklerle kaç-kovalama durumuyla geçer. Özellikle evli erkeklerin eşlerini idare edip Pembe'nin meclislerinde bulunma istekleri duygusal çatışmalara neden olur ve yazar bu olayı trajik komedi şeklinde işler. Pembe Maşlahlı, piknik için gittiği Fenerbahçe'de kendine hayran olan erkekleri kişilik özelliklerine değinirken, oluşacak çatışmaların zeminin de hazırlar. Çevresinde var olan erkekler, Osmanlı yönetim sistemi içinde yetişmiş, korkak, pısrık olmalarının yanı sıra, Pembe gibi hafif kadınlara da güçlerini, kuvvetlerini göstermek için yaptıkları ile komik duruma düşen tiplerdir.

“Bakınız kaç şeyi düşünüyorum; kaç kişi, zihnimin içinde çivi gibi çakılı...

En başta Tayfur. Acaba Tayfur'a mektubu gönderebilecek miyim?

Yusuf İzzeddin Efendi dolayısıyla Çamlıca'ya gidemiyor. Sultan Muradın köşkünü yakın olduğu için acaba Fikirtepesine de mi gelemeyiz?

Sonra zihnimde, Ebuzarîf bey yapışkan...

Sonra, Topaç Molla yılıışı... O püsküllü belayı başımıza çıkaran da enişte beyimiz...

Ya Hasip paşa kakavasına ne buyurusunuz? Narçiçeği fesi, yastık kadar sakalı, nişan dolu göğsü ile karşıma dikilmiş, iğreti dillerini açıp, bir çuval ceviz sallıyor gibi.

Peşkiribaşının oğlu, son günlerde işi azıttı.

Şekip paşanın damadı Şahap bey, Himmet paşazade Süheyl bey, Âmedili Ülfet bey de zihnimdeki hercümerç arasında

Bütün bu simalar arsında yeni bir çehre de belirdi:

Doktor Ali Mehmet beyin melek yüzü, esrarengiz vaziyeti.” (s. 106) Yazarın seçtiği bu kahramanların hepsi Osmanlının son dönemindeki yozlaşmayı gösteren zevkleri peşinde koşan, ahlâksız tiplerdir. Pembe Maşlahlı’nın bakış açısını kullanan yazar, okuyucuya olumsuz bu tipleri sezdirerek gösterir.

Pembe Maşlahlı’nın sevgilisi Tayfur Şani Bey’in padişaha yakın olmak için çok zengin ama oldukça çirkin bir paşa kızı ile evliliği romana hareketlilik kazandırır. Genç kadının düğüne gitmesi, düğün evini, eşyaları, gelenekleri hatıralarına not etmesi ise Osmanlı’nın son dönem eğlence hayatına ait ipuçlarını verir. Tayfun Şani’den ümidini kesen Pembe Maşlahlı diğer taliplerini değerlendirmeye başlar.

Pembe Maşlahlı, zengin ve yakışıklı erkek arayışındadır, çevresindeki erkekler ise onun hafif bir kadın olmasından dolayı gönül eğlendirmek için peşine takılırlar. Romandaki temel çatışmada burada oluşur, Pembe Maşlahlı’nın talipleri zengin fakat yaşlı ve çirkin erkeklerden oluşur. Eşinin evi terk etmesinden sonra Şanizade Tayfur Bey, Ebuzarif, Hasip Paşa, Topaç Molla ve son olarak da Dana Efendi ile Pembe Maşlahlı arzu eden ve arzu edilen çatışması yaşamıştır.

Taliplerin içinde en son Kazasker Semahatlı Dana Efendi Hazretlerine hayır diyemez. Oldukça yaşlı olmasına rağmen eniştesinin para hırsının da etkisiyle onunla evlenir. Rumeli Kazaskeri olan Dana Hazretler’i güçlü ve etkili bir şahıstır. Roman, bu evlilikten sonra Pembe Maşlahlı’nın iki yıl sonraki anılarına geçer. “*Ağustos 1909*” başlığı atılan bu kısımda Pembe sürgünden dönen hürriyetçi gençler içinde eşi Ekrem Vildan’a rastlar ve tekrar onunla mutlu bir şekilde yaşamaya başlar. Romanda ismi geçen Pembe Maşlahlı’nın âşıkları ise sürgüne gönderilmiştir. Romanın ilk kısmında hâkim olan II. Abdülhamit yönetimine bağlı güçtür. Romanın sonunda 1908’de Meşrutiyet’in ilanı ile bu güç önemini yitirir. Sürgüne gönderilen, hapisteye olan hürriyetçi taraflar ise Meşrutiyet’in ilanı ile yönetimin merkezinde olurlar. İyi-kötünün çatışmasında iyi olan kazanırken, yazar ayrıca hürriyet-istibdat çatışmasında da hürriyet düzenini getiren yeni yönetimi destekler.

*“Eserde, sosyal hayat ile siyasi yapı arasında bağlantı kuruluyor. Ayrıca para ve siyasi iradenin bir bütün olarak işlenmesi söz konusudur. İki gücün çatışması durumunda ise, her zaman üstün gelen siyasi iradedir.”*¹⁷⁶

¹⁷⁶ Üner s. 97.

Aşkın Birinci Şartı'nda, eşini ihmal eden bir adamın karısının yaşadığı yasak aşka rağmen onu tekrar kazanma çabası anlatılır. Romanın yapısı da bu yasak ilişkinin neden olduğu aşk-sadakat çatışması üzerine şekillenir. Ahmet'in geçirdiği bunalım ve bunun sonucu olarak bohem bir hayat yaşamasının temelinde eşinin kendini aldatırken izlemesinin neden olduğu iç çatışma vardır. Romanın başında eşi Zehra'ya ait bir notu okuyan Ahmet, eşinin kendini aldattığını anlar. Zehra, sevgilisi ile evinde buluşur ve Ahmet gizlendiği yerde onları izler.

Bir aile romanı olan eserde vaka, eşler arasındaki uyumsuzluk, evlilikte sadakat, karakterler arasındaki mizaç farklılıklarının neden olduğu çatışmalar ile başlar. Ahmet ve Zehra'nın karakterlerindeki zıtlık, roman boyunca devam edecek çatışmalardan ilkinin teşkil edecek şekilde verilir. Altı yıldır evli olduğu Zehra'nın uysal, sakin bir kadın olduğunu düşünen Ahmet, eşini sevgilisi ile gördüğünde ne kadar şuh olduğunu şahit olur ve şaşırır.

Ahmet, eşinin bu ihaneti karşısında akıl danışmak için Bursa'daki arkadaşının yanına gider. İstanbul'a tekrar döndüğünde ise eşine karşı soğuk davranır ve çapkın bir erkek olarak metreslerini eve kadar getirir. Yazar, Ahmet-Zehra evliliğini olumsuz bir örnek olarak ortaya koyarken, İstanbul'un daha çok Beyoğlu ve Nişantaşı merkezli sosyal hayatının ne derece yozlaştığını vermeye çalışır. Bunun için de Ahmet Bey, kız arkadaşlarının ve Zehra'nın yaşadıkları hayat bu anlamda uç bir örnektir.

Ahmet'in bunalımı, bohem hayatı ilerlemiştir. Zehra, bu olanlar karşısında eşinin ayrılmak istediğini anlar ve boşanma davası açarak kardeşinin yanına gider. Ahmet ise eşinin sevgilisine benzemek isteğiyle hızlıca gece hayatına, eğlencelerine karışır. Bu eğlencelerin birinde rast geldiği eski sevgilisi Hayriye ile yakın ilişki kurar. Hayriye de evlidir ama karısının onu aldatmasını kabullendiği gibi Hayriye'nin de eşinin aldatılıp kabullenmesini ister. Ahmet'in bütün çıkmazı eşini aldatan adama benzemek istemesinden kaynaklanır. Sakin bildiği eşini büsbütün değiştiren erkek gibi o da hayatına girdiği bütün kadınların ruh dünyalarını değiştirmek ister. Yazar, bu ilişkileri ortaya koyarak Ahmet ve Zehra'nın ve Ahmet'in baştan çıkardığı Hayriye'nin evliliğini ideal olmayan, sakat bir evlilik olarak gösterir. Bunun yanında olması gereken yani eşlerin uyum içinde oldukları evliliği işaret eder.

Ahmet, çapkın bir hayat sürmekteyse de Zehra'ya olan ilgisi ve sevgisi değişmemiştir. Zehra'nın hasta olduğunu öğrenince aşk-ihanet çatışması yaşar ve bu

çatışma da aşk kazanır. Zehra'yı affeden Ahmet, karısının ihanetinin nedenini de kendinde bulur. Eşiyle fazla ilgilenmeyen Ahmet, karısının sevgiyi başka erkeklerde aramasını hoş karşılar.

Zehra'nın iyi olması için doktor İtalya'ya gitmelerini tavsiye eder. Mekân değişikliği hem ruhen hem de bedenen Ahmet'e ve eşine iyi gelir. Bütün yaşananları unutan aile, İstanbul'a döndüklerinde yeni bir hayata başlamalarıyla roman biter.

Aşk teması etrafında şekillenen *Yalı Çapkını*'nda roman, bu duygunun neden olduğu kişiler arası çatışmalar üzerine kurulmuştur. Bu çatışma; aşk, evlilik, evlilikte eşler arasındaki uyum ve sevgi gibi temalar üzerinde gerçekleşir. Batılılaşma süreci içinde yaşanan toplumsal değişimin aile kurumu üzerindeki etkilerine de vurgu yapılmıştır. Romanın yapısı da kahramanların ilişkilerine göre belirlenir. Merkez kahraman olan Fazıl Azmi sevgilisi Sabiha ve onların eşleri ile olan ilişkileri romanın yapısını belirler.

Romanın başında gezinti yerlerinde tanıtılan Fazıl Azmi'nin Çubuklu gezisinde gördüğü Sabiha ve ablasından hoşlanmasıyla roman başlamış olur. Fazıl Azmi'nin Sabiha ile ilişkisini belirleyen tema aşk ve evlilik unsurudur. Fazıl Azmi ve Sabiha serbest yaşam alışkanlıkları içinde evliliği asla düşünmezler. Fakat birbirlerini sevdikleri halde başkaları ile evlilikleri hem kendi aralarında hem de eşlerine karşı yaşayacakları çatışmaları başlatır.

Romanın ilk olay örgüsü Fazıl Azmi ve Sabiha'nın bu gecedен sonra sık sık buluşup “aşk dolu” zamanlar geçirmesini içerir. Birbirlerini seven Fazıl Azmi ve Sabiha kişilik özellikleri ile de birbirlerine yakındır. Sabiha'nın gururlu ve asil davranışları Fazıl Azmi'nin hoşuna gider. Fazıl Azmi, genç kadına âşıktır ama ikisi arasında geleceğe dair ilişkilerinin ne olacağını konuşmazlar.

Sabiha ile ilişkileri devam ederken Fazıl Azmi, sonbaharda ailesi ile İstanbul'a dönüş yapar. Birbirlerine sürekli mektup yazacaklarını söyleyerek ayrılan ikili, Fazıl Azmi'nin arkadaş çevresinin baskısıyla gece hayatına başlaması bu sözü ona unutturur. Gece hayatı, eğlence ve ailesinin isteğiyle yapacağı evlilik Fazıl Azmi'yi yaşayacağı iç çatışmaya götürür. Sabiha'ya uzun soluklu yazdığı mektuplar zamanla sadece genç kız tarafından gönderilen mektuplar olarak kalır. Olay örgüsünün ikinci kısmı Sabiha ve Fazıl Azmi'nin farklı kişilerle evliliği oluşturur. Evlilik hayatı Fazıl Azmi'ye yanında bulunan güzel bir eş kazandırmıştır, bunun dışında eski özgür gece hayatında hiçbir

değişiklik olmaz. Evlendiği saf ve cahil genç kızda Fazıl Azmi'nin gece hayatını, umursamaz davranışlarını önemsemez.

Bu olayı Sabiha duyduğunda bir mektupla bu haberlerin dedikodu olduğunu yazan Fazıl Azmi, tekrar Sabiha ile buluşmaya başlar. Yazar, bu kısımda aşksız yapılan evliliklerin neden olduğu ahlâki çöküntüyü dile getirir fakat bunu eleştirmez. Sadece ikisinin de evli olduğunu bilen çevrelerinin eleştirileri ve kıskançlıklarının neden olduğu felaketlere değinir. Hiçbir şey değişmemiş gibi yaşayan ikili Sabiha'nın evlenmesiyle de hayatlarına kaldıkları yerden devam ederler. Sabiha evlendikten sonra eşi Doktor Sadi Bey'in tayini Diyarbakır'a çıkar ve Sabiha'yı İstanbul'da bırakarak görevine gider. Sabiha'yı kıskanan bazı erkeklerin Sadi'ye yazdıkları ihanet mektubu doktorun intiharına sebep olur. Sabiha ve Fazıl Azmi bu olaydan sonra vicdanları ve aşkları arasında bir çatışma yaşar fakat bu fazla sürmez. Bu çatışmada aşkları galip gelir ve Sabiha bu olaylardan sonra teselliye Fazıl Azmi'nin kollarında bulur. Gayri meşru bu ilişki devam ederken Sabiha bahriyeli bir genç ile ikinci evliliğini yapar. İlk evliliğinde olduğu gibi serbestçe Fazıl Azmi ile görüşmek isteyen Sabiha, bu sefer eşinin kıskançlığı ile yüzleşir. İki evliliğinde mutlu olamayan ve eşlerine âşık olmayan Sabiha, tüm zorluklara rağmen Fazıl Azmi ile buluşur. Yazar, evlilik fikrine olumsuz bakan fakat ikisini de evlendiren kahramanlar ile olayın kurgusunu zayıflatmıştır. Böylelikle evlilik gibi bir kurum altında bir araya gelen çiftlerin sadece resmi kâğıtlar üzerindeki birlikteliklerini vurgular. Kahramanların yaşantısını verirken onların mutluluklarının evli olmamalarına bağlar. Bunun yanı sıra Fazıl Azmi'nin eşi Necla'nın olaylara hiç dâhil olmaması da tuhaftır. Anadoluhisarı'nda intiharla sonuçlanan bu aşk hikâyesini herkes duymasına rağmen Necla'nın duymaması ve olay örgüsüne etkisinin olmaması, arka planda kalması, yazarın olayları Sabiha'nın çatışmalarına yoğunlaştırmasıyla açıklanabilir.

İki genç Fazıl Azmi ve Sabiha evliliklerinde mutluluğu ve heyecanı bulamamışlardır. Yaşadıkları hayal kırıklıkları ve aşk arayışları onları tekrar buluşturur. Eşlerine saygı ve sevgi duymayışları onlara karşı işledikleri ihanet karşısında çatışma yaşamalarına engel olmuştur. Fazıl Azmi, Sabiha'nın ikinci evliliğinden haberi yoktur. Evlilik kurumunu basite indirgeyen ikili, eşlerine sadakat konusunda samimi davranmazlar. İsmi verilmeyen bahriyeli Sabiha'yı takip eder ve onları samimi bir şekilde yakalayınca Fazıl Azmi ile kavgaya eder. Aşk-kıskançlık çatışması yaşayan

Bahriyeli, olayları mahkemeye taşır, böylelikle Sabiha'nın pişman olup kendisine döneceğinin düşünür fakat aşırı kıskançlığın neden olduğu olaylar genç kadını intihara kadar götürür. Sabiha'yı çok seven eşi ondan ayrılmak istemez, boşanma davası açar ama bu dava ondan ayrılmak değil onu rezil edip yine kendisine dönmesini sağlamak içindir. Gurur-aşk çatışmasında kalan Sabiha, açılan bu davayı kişiliğine yapılan bir hakaret olarak görür ve mahkemeye gitmektense intiharı düşünür. Fazıl Azmi'yle tanıştıklarından bu güne ona olan aşkını her şeyden üstün tutan Sabiha, yaşadığı bu çıkmazda gururunun daha önemli olduğunu düşünür. Yazar/anlatıcı onun durumunu mahkemeye gitmeden önce şöyle açıklar. *“Yalı çapkını bütün neşesini kaybetmişti. Zevkine bağlı, sevgisine alışkın, arzularına düşkün Yalı çapkını bu aykırı hareketler karşısında derin bir inkisara düşmüştü.”* (s. 138)

Mehmet Hamdi, *Tımarhane*'de para ve kadın için ailelerin zarar verdiği bir gencin hikâyesi anlatılır. Olay örgüsü iki aşamada gerçekleşir. İlki romanın aslî kahramanı Hasan'ın deli olarak yattığı tımarhanedeki süreci içerir. İkincisi ise Hasan'ın deli olmadığını anlayan Sadrazam İzzettin Efendi'nin onu tımarhanede çıkarıp sahip çıkmasını ele alır. Romanın merkezi kahramanı, amcasının oyununa gelip uyduruk bir deli raporuyla İstanbul'da bir hastaneye yatırılan Hasan, aslında çok akıllı, kibar ve dürüst bir çocuktur. Romanın ilk olay örgüsünde onun tımarhanede seri bir şekilde anlamlı ve anlamsız cümleler kurmasıyla farklı biri olduğu anlatılır. Romanın yapısı bu bölümde iyilik-kötülük çatışması olarak belirir.

Sadrazam olan İzzettin Efendi, hayır için Süleymaniye'deki bir tımarhaneye yiyecek ve tütün yardımında bulunur. Vekilharcı Ali Ağa ile gönderdiği yardımlar dağıtılırken Ali Ağa'nın tımarhanede rast geldiği Hasan tuhafına gider. Deli gibi art arda bağlantısız cümleler kurar ama cümlelerin hepsi mantıklıdır. Ali Ağa bu olayı konakta anlatınca, İzzettin Efendi'nin evlatlığı Emine baygınlık geçirir. Kendine gelince bu deliyi merak eden konak halkı ve Emine tımarhaneye gidip deliyi görmek isterler.

Emine, tımarhanede rastladığı adamın nişanlısı Hasan olduğunu anlar ve onun oradan çıkıp konağa gelmesini sağlar. Hasan'ın hikâyesi iyilik-kötülük çatışmasının yön verdiği iki kardeşin aşk ve para kıskançlığıyla yaptığı hatalardan oluşur. Konağa gelen Hasan, geri dönüşlerle macerasını anlatır. Yazar, kıskançlıkla işlenen bireysel çıkar çatışmalarının arka plânında Anadolu'nun bir köyünde adaletin sosyal normalara bağlı olarak ilerlemesinin doğurduğu sonuçları da vurgular. Köy yaşantısında toplumsal

düzeni gücü de elinde bulunduran zengin ağalar sağlar. Jandarma, köy muhtarı gibi devleti temsil eden güvenlik güçleri de zenginin emrinde hareket etmektedir. Romanın yapısına yön veren çatışmaların asıl sebebi de budur. Roman bu noktada bireyin içinde bulunduğu mekân ile çatışmasına bağlı olarak ilerleyecektir. Mekân olan köye bağlı olarak gelişen çatışmalar Hasan'ın yaşadıklarıyla verilmiştir bu çatışmaların merkezinde de kıskançlık, ihtiras ve zengin olmak, hükmetmek isteği yatar.

Hasan, Bursa'nın Akduğan köyünde ailesi ile bir çiftlikte oturur. Zengin ve merhametli olan babasına hasetlik düşünen amcası Çalık Ahmet, kardeşinin mükemmel giden hayatını kıskanır ve av esnasında yanlışlıkla vurduğunu iddia eder. Hasan'ın babası ölmez. Amca Çalık Ahmet öteden beri sevdiği kardeşinin eşi ile Ömer'i zehirleyerek öldürürler. Ömer, ölmeden önce annesinin zehirlediğini Hasan'a söyler ama o babasına inanamaz. Üç hafta sonra da Çalık Ahmet'in eşi kuyuda boğularak ölünce Hasan kendisine yapılan oyunu anlar. Annesi ve amcasının evliliği ise onu büsbütün çileden çıkarır. Jandarmaya annesi ve amcasının yaptığı cinayetleri anlatacağını söyleyince Hasan'a bir deli raporu hazırlatarak İstanbul'da bir deli hastanesine yatırılırlar.

Hasan köydeki hayatını Sadrazam İzzettin Efendi'ye anlattıktan sonra tımarhaneye yatırıldıktan sonra da akıllı olduğunu iddia ettikçe dayak yediği için tımarhaneyi ziyarete gelenler karşısında öyle saçmaladığını itiraf eder. İzzettin Efendi, köye adamlarını yollayarak Çalık Ahmet'i, yardımcılarını ve Hasan'ın annesini İstanbul'a getirtir. Masal havası içinde anlatılan bu olaylarda yazarın müdahalesi olaylarla ilgili düşünceleri yer alır.

Çalık Ahmet köy düzeni içinde hüküm süren gücü temsil eder. Hasan'ın babası da ağadır fakat kötü olan kardeşinin karşısında iyiyi temsil eder. Aynı şekilde Emine'nin ailesi de zengin ve iyi insanlardır. Çalık Ahmet, çocukluğundan beri kıskandığı kardeşinin kendi istediği her şeye sahip olmasını hazmedemez. Kin ve nefretle yoğunlaşan hislerine kendi sevdiği kızın onunla evlenmesi de eklenince bu duyguları açığa çıkar. Çalık Ahmet'in uzun süre çocuğu olmaz. Kardeşinin ise sağlıklı bir oğlu olur. İlerleyen zamanlarda Çalık Ahmet'in kızı olur fakat kız köy hayatı içinde makbul görülmez. Ataerkil düzende gücü ve soyu temsil eden erkek çocuğu Çalık Ahmet'in en çok arzuladığı beklenti olur. Çalık Ahmet erkek çocuğa sahip olamaz üstelik işleri de gittikçe bozulmaktadır. Kızını kardeşinin oğlu Hasan'a vererek hem

işlerini düzeltmeyi hem de köyde gücünü artırmayı düşünür. Fakat Hasan ve babası bu evliliğe razı olmayınca Çalık Ahmet öteden beri sevdiği yengesi ile korkunç planlarını uygulurlar.

Çalık Ahmet, köy ağasıdır. Emrinde çalışanlar onun haksız isteklerini sorgulamadan yerine getirirler. Çalık Ahmet kardeşini öldürdükten sonra eşinin şüphelenmesin dolayı onun da kuyuya atar. Hasan ve nişanlısı Emine bu işin üzerine gidince de Hasan'a deli raporu çıkartır, Emine'nin de ailesini pusu kurarak saldırır. Hasan'ın deli raporu alması da köyde oldukça kolay olur. Hasan'ın tanıyan bütün köy halkını korkutarak susturan Çalık Ahmet'in işi kolay olur. Sosyal adaletin ve yargısal düzeninin gevşek uygulandığı köyde Hasan'a kolayca deli raporu alınır ve İstanbul'a gönderilir.

Hasan'a yaptıklarını Çalık Ahmet, annesi ve diğerlerinden tek tek dinleyen İzzettin Efendi, Hasan'ı Emine ile nişanlar köyüne gönderir amcası ve annesini de cezalarını çekmek için mahkemeye sevk eder. Böylece iyi-kötü çatışmasında iyilik de galip gelmiş olur.

Fedakâr Doğan'da, yazar, kendinden yaşça çok büyük bir adamla evlilik yapan genç bir kadının, olgunluk zamanında evlatlığı ve çevresindeki diğer erkeklere duyduğu şehvetin sonucu yaşadığı aşk-ahlâk çatışmasını anlatır. Olay örgüsünün ilk aşaması İzmir'de geçen romanın aslî kahramanlarından Gülten, aralarında çok az yaş farkı bulunan evlatlığı Doğan'a âşık olur. Ayrıca gönlünü eğlendirmek için de karşı konakta oturan Semih ile beraberlik yaşar. Gülten'in bir diğer evlatlığı Nesrin, olanları fark edince evden uzaklaşmaya karar verir.

Doğan, olanların farkında değildir fakat Gülten sarhoşken açıkça onunla beraber olmak istemesi, Doğan'ın Nesrin'i alıp evden kaçmasına neden olur. Doğan ve Nesrin aynı evde büyümenin, beraber okumanın da etkisiyle birbirlerine âşık olduklarını fark ederler. Gülten, bu beraberliğe karşı çıkar ve Doğan'ın kendini reddetmesinin de etkisiyle İstanbul'da yaşayan eşine iftiralarla dolu bir mektup yazar. Romanın olay örgüsü bu noktada zayıftır. Şadan Bey, romanda kilit noktada yer alsa da mektupları dışında ölümüyle romanda yer alır. Şadan Bey'in Gülten ile ilişkisi, niçin İstanbul'da yaşadığı belirtilmez. Gülten'in onunla boşanmak istemesiyle de beş parasız sokakta kalır. Romanda Şadan'ın yaşadığı sefil hayat ve bu hayata nasıl düştüğü anlatılmaz. İzmir'in en zengini olan Şadan Bey'in nasıl fakirleştiği sürecine değinmeyen yazar,

İstanbul'dan döndükten sonra Doğan'ın evinde ölen Şadan'ın cebinden çıkan parayla ne kadar fakir olduğunu vurgular.

Doğan kısa zamanda Nesrin ile evlenir. Tayini Samsun'a çıkan genç adam, eşini alıp Samsun'a gider. Samsun'da doğan ilk çocuklarına ikisini yetiştiren manevi babalarının adı olan Şadan'ı koyarlar. Romanın bu bölümünden sonra vakada on iki yıllık bir atlama yapılır. Şadan on iki yaşında okul dönüşü bir bahçede otururken yanına gelen orta yaşlı ve oldukça fakir görünümlü bir kadının ailesini tanınması üzerine evine götürür. Bu Gülten'dir, tesadüf sonucu fabrika işçisi olarak geldiği bu şehirde Doğan ile karşılaşır. İyilik-kötülük çatışması yaşayan Doğan hiç tereddüt etmeden üvey anneleri Gülten'e evlerini açarlar. Roman, Nesrin ve Doğan'ın onu affetmesiyle biter.

Kalbimin Suçu'nda yapı, sosyal ve bireysel temalara bağlı olarak ahlâkî olan ve olmayanın şeklinde gelişir. Yazar, bu anlamda olanı ortaya koyarak olması gerekeni sezdirir. Roman İstanbul'da yaşayan asalak tipli kişilerin İzmir'den gelecek Necil Sabit'i merakla bekleyişleriyle başlar. Bu kişilerin aciz ve miskin durumları eleştirel bir bakışla ortaya konulur.

Bu noktada, Necil Sabit ile çevresindekileriyle ilişkilerinde, ahlâkî olmayan vurgulanır. Zevk ve menfaat ilişkisinin yön verdiği romanda maddî anlamda imkân-imkânsızlık çatışması doğurur. Necil Sabit, miskin ve bağımlı bir kişiliktir; arkadaş ve sevgililerinin yönlendirmesiyle eylemde bulunur. İzmir'den döndükten sonra eski alışkanlıklarını ve düşük kadınlarla olan ilişkisini kesmek isteyen Necil Sabit, bunda başarılı olamaz. Akbaba gibi onun parasından yararlanmak isteyen Zahit ve Sabri Efendi vapur seferlerini ve otobüs acentelerinin önünde onun gelişini beklemektedirler. Necil Sabit, tüm çabalarına rağmen, onu bekleyenlerden kaçamaz.

Necil Sabit, İstanbul'a geldikten sonra sırayla Zahit Efendi, onun sayesinde Sabri Efendi ve ikisinin işbirliğiyle diğer kadınlar onun geldiğini duyar ve hemen başına üşüşmeye çalışırlar. Zahit ve Sabri Efendi, içkinin bol olduğu Necil Sabit'in evine bir şekilde yerleşirler. Düşük ahlaklı Reyhan, Mihriban, Süveyda ise ondan “*para koparmak*” için uğraşırlar ve az da olsa başarılılar. Fakat Necil Sabit'in yeni gözdesi bir aile kurmak istediği Zerrin'dir. On sekiz yaşında olan Zerrin, rahat tavırlı bir genç kızdır. Ablası Sündüs ile beraber Necil Sabit ile görüşen Zerrin, karşılıklı sohbetlerinden evlilik ve aile kuramı üzerine fikirlerini anlatır.

Necil Sabit, Zerrin ile bir aile kurmak ister ama karakteri ve çevresi buna engel olur. Ahlâkî olarak yozlaşmış bu çevreden kaçmak için Bebek'te bir köşk tutar. Bir aile evinde olacak hiçbir eşya bulunmayan köşkte Necil Sabit acizliğini ortaya koyar. Daha önce beraber olduğu kadınların yemek, temizlik, düzen konusunda kazandırdıkları alışkanlıkları bu köşkte Fahir Bülent ile kalan Necil Sabit'i arayışa yönlendirir. Bu noktada düzen-düzensizlik çatışması yaşayan Necil Sabit'in yardımına Zahit Efendi yetişir. Polin ve Tişano adında iki genç kadın bulan Zahit Efendi, Necil Sabit'in, kadınlara olan zaafından yararlanır. Genç adam arkadaşı Fahir Bülent ile evlerinde yaptıkları eğlencelere Polin ve Tişano'da katılmıştır. İçkiye düşkünlüğe ile bilinen Necil Sabit, Zerrin ile buluşacakları gün sarhoş olmasından dolayı gidemez. Mihriban, Süveyda, Reyhan ve diğerlerinden kaçarken daha uyanık kişilerin eline düşen Necil Sabit, kendi durumunu da acizlik olarak değil, şen ve şıpsevdi *"kalbinin suçu"* olarak görür.

"Hayır... Kimsenin suçu yok... Bir takım işsizleri beslediğim, onlara baktığım için kabahat bende... Çünkü onları işsizliğe alıstırdım, ahlâklarını bozdum... Bir sürü kahpe aşüfteleri affettim, onlar yüz buldular, tabiat ile peşimim bırakmadılar... kabahat kimde? Gene bende! Hangi birini sayayım... İşte bu iki kadın, bizi zorla mı baştan çıkardılar? Soruyorum, silah mı çektiler? Ne yaptılar? Gevşeyen biziz... Haydi, şimdi kovsana bakayım... Vaziyeti olduğu gibi kabul ediyoruz. Çünkü zayıf insanlarız!"

Bütün suç benim... Kalbimin Suçu!.. Cezayı da ben çekeceğim!.." (s. 260)

Roman, Necil Sabit'in arkadaşı Fahir Bülent'e yaptığı bu itirafla biter.

Burhan Cahit, *Şeyh Zeynullah*'ta toplumun kültürel ve dinî hayatında önemli bir yere sahip olan tekkelerdeki bozulmaları ele alır. Romanda üzerinde durulan tema dinî bir dergâhın mekân olmanın yanında tarihî ve toplumsal bir değerinin nasıl yozlaşmaya uğradığıdır. Romanın yapısına yön veren çatışmalar daha çok mekânın bu tarihî ve dinî kimliğiyle ilgilidir. Romandaki çatışmada bu manada mekâna ve inançlara bağlı olarak gelişir. Roman birey ve onun temsil ettiği kurum ile o kuruma bağlı insanların çatışmasını ele alır. Dinsel bir kurumu temsil eden mekâna bağlı olarak gelişen çatışmalar olanla-olması gerekenin çatışmasıdır bunun yanı sıra aşk-ihtiras, kıskançlık çatışmaları da romanın yapısına yön veren önemli temalardır.

Şeyh Zeynullah'ta çatışmaların merkezi Ortaköy'de *"İstanbul'un pek işlek bir semtinde olmamasına karşın şöhreti o kadar salgın"* olan bir dergâhtır. Tekkeler

kuruluş amacına uygun olarak bedenî istekleri terbiye etmeyi amaçlamasına rağmen, zaman içinde yaşanan yozlaşma romanın çerçevesini oluşturur.

Romanın giriş kısmında tanıtılan Şeyh Zeynullah, kişilik özellikleri olarak tekkeye uygun olmayan biridir. Zeynullah'ın içkiye ve kadınlara düşkünlüğü olay örgüsünü şekillendirir. Tekkede diğer kalanlarda aynı şekilde yozlaşmış tiplerdir. Erkekler hem cinsleri ve tekkeye gelen kadınlarla ilişkiye girerken, kadınlar da “*dört duvar arasında*” kısıtlanan özgürlüklerini kendi hem cinsleriyle beraber olarak giderirler. Yazar, bu tabloyla bu dergâhın toplumsal misyonu içinde olmaması gerekeni ortaya koyar. Böylelikle oluşturduğu bu görüntü ile yazar, olan ve olması gereken çatışması içinde, mevcut olanı gösterir. Romanda, olması gerekeni temsil eden kimse de yoktur. Her karakter kişilik özelliğine uygun olarak olumsuz çizilmişlerdir. Tekkede yaşayan şeyh ve dervişler ahlâkî bozulmaya uğramışlardır, zikir için her pazartesi gelen müritler ise karınlarını doyurmak için tekkeye devam eden evsiz-sahipsiz ve sarhoş tiplerdir. Zikir için geldiklerinde önce yemeği yer sonra da dini merasime kalmadan kaçarlar.

Tekkenin büyüklüğü, içinde yaşayan tekke halkının ve giden-gelenin çok olduğu bu mekânın bütün masraflarını saray mensupları öder. Osmanlı Dönemi'nde tekke ve dergâhların yönetimin devlet hazinesi ile ayakta durur. Yazar, bu tekkelerin giderek yozlaştığını, bu yozlaşmanın da bozulan devlet düzeniyle doğrudan bağlantılı olduğunu ifade etmeye çalışır.

Romanda Şeyh Zeynullah'ın tekkesini maddi manevi bütün yardımı sağlayan saray da tekke kadar yozlaşmıştır. Padişahın hareminden olan sultan ve onların yardımcıları Şeyh Zeynullah'ın dini öğretilerinden çok gençliğinden-güzelliğinden etkilenirler.

Saray mensuplarından Adile Sultan, bu tekkeye dini günlerde devam etmektedir. Şeyh Nurullah'ın ölümünden sonra postuna genç oğlunun geçmesini uygun görmeyen “*dedeler-hocalar*” karşısında yine saraydan tekkeye gönderilen Şeyh Zeynullah'ın annesi Laliyar Hanım, saraydaki itibarını da kullanarak oğlunu posta oturmasını sağlar. Adile Sultan'ın da bu esnada tanıdığı Şeyh Zeynullah, onu ve bütün haremi etkilemiştir.

“Buradan itibaren şeyhefendinin hürmetkârları birkaç misli artmıştı. Güzelliği, gençliği dillere destan olan Şeyh Zeynullahı görmek için bütün saraylar kalfalar odalarından fırlamışlardı.

Divanhanelerden geçerken her sütun başında, her kapı önünde güzel genç bir kadın görünüyor. Kaçmak ister gibi: Ay Destur! Diye şahane feryatlar çıkarmakla beraber kendilerini şaşırmış tavuk gibi yol üstüne atıveriyorlardı.

Ve arkasından genç, körpe sesler geliyordu: Maşallah aslan gibi. Yüzünden nur akıyor billahi!” (s. 42)

Adile Sultan, Zeynullah’ı gördükten sonra onu sarayında alıkoyar. Sultan’ın kıskanç ve zeki Haznedar’ı ise geçkin yaşına rağmen Zeynullah’ı onunla da birlikte olması için tehdit eder.

Tekke-din-dergâh ile işi olmayan Nerime Sultan, Adile Sultan’ın etkilendiği bu şeyhi duyunca o da Zeynullah’ın bağlı olduğu Hüdayi Tekkesine gelir. Adile Sultan’dan genç ve güzel olan Nerime Sultan kısa sürede arzusuna kavuşur.

Romanda aksiyonu sağlayan unsur ise Haznedar’ın her iki sultanı kıskanmasından dolayı Nerime Sultanı kışkırtarak Şeyh Zeynullah’ı jurnallemesi ile başlar. Zeynullah, saraydan sorgu için çağrıldığı zaman annesi Laliyar Hanım ve akıl hocası Abdülkadir Efendi ona aptal ve saf gibi cevaplar vermesini tembih eder. Zeynullah’ın zayıf ahlâkî olarak tetkik eden İzzettin Paşa, yeterli delil bulamadığı için serbest bırakır.

Şeyh Zeynullah, iki sultan arasında gönül eğlendirirken, tekkede de aynı şekilde ahlâksız ilişkiler devam eder. Yazar, sultanların Şeyh Zeynullah ile olan ilişkisini onların yaşlı ve güçsüz erkeklerle evli olmalarına bağlarken, tekkede kalan başta Zeynullah’ın eşi Fahriye olmak üzere diğer saraydan sürülmüş kadınların ise bir erkekle birliktelikleri olmadıkları için sapkın yola başvurdıklarını söyler. Tekkenin erkekleri de aynı şekilde hem cinsleri ile olan beraberlikleri tekkenin görünürde olan kurallarına bağlanır.

“Dergâhta hizmet eden erkekler, meydancı Arif dede, bahçıvan İlyas ağa, yamakları, Hafız Nuri, Hafız Sami ve diğer çömezler hep kendilerine göre bir eğlence bulmuşlardı.

Haremdeki kızlar Hafız Sami ve yahut Hafız Nuri minareye ezana çıktıkları vakit dairenin o tarafına bakan aralık pencereleri önüne birikir, gülüşür, fıkırdaşır, cigara fırlatır, delikanlıları huylandırırdı.

Ve onlar da minareden inerken merdiven pencerelerinden kızlara lakırdı atar, cevap verirlerdi.

Bu oynayışlar git gide şakadan çıktı. Kızlarla genç müezzinler mektuplaşmağa başladılar. Sonra geceleri el ayak çekildikten sonra harem kapısının yavaşça açıldığı ve hafız Sami ile Hafız Nuri'nin yavaşça içeriye kaydıkları görüldü.

Gülçin Hafız Nuriye tutkundu, Hafız Sami de Bursalı yeşil gözlü Zerefşanın âşığı idi.

Harem dairesinin nizam ve intizamına bakan Cemalfer kalfanın bütün dikkatlerine rağmen iki kız akşamdan kilitlenen büyük kapının anahtarını kalfanın odasına girip sakladığı yerden almak suret ile açıyor, saatlerce delikanlılarla taşlıktaki sedirlerde karanlıkta cümbüş ediyor, sonra tereyağından kıl çeker gibi yine aynı tertip delikanlıları kafesten salıveriyor, keyiflerine bakıyorlardı.

Ve selamlıkta, bostanda diğer yerli hademeler, uşaklar ve dergâh mensupları da bu sermayesi bol kümesin yağlı tavuklarından istifade ediyor, hallerine göre eş buluyor, eğleniyorlardı.” (s. 91-92)

Şeyh Zeynullah, İzzet Paşa tarafından sorgulandıktan sonra Adile Sultan ile saraya denizden kayıkla gizlice gelerek görüşür, Nerime Sultan’la ise kimsenin bilmediği bir çiftlikte buluşur. Adile Sultan ile buluşmalarına şahit olan Haznedar, bu sefer Nerime Sultan’a bildiklerini anlatarak onun kıskançlığından faydalanır ve böylece Zeynullah’ı cezalandıracağını düşünür.

Nerime Sultan, saraya daha yakın bir isimdir. İzzet Paşa, sultandan aldığı jurnalle daha sıkı bir takibe başlar ama onu Adile Sultan’ın sarayına girerken yakalayamaz, çiftliğini öğrenince oraya baskın etmeye karar verir. “Cürm-ü Meşhut” olarak yakalamak istediği Zeynullah’ı hamamda bir kadın ile beraber yakalayan İzzet Paşa kadınla beraber tutuklama emri çıkartır ama Zeynullah yanında sakladığı kadının yüzünü örten havluyu kaldırınca kadının Nerime Sultan olduğunu görür. Zeynullah, zina yaparken basılır ama yakaladığı kadının saray mensubu olması bu olayın örtbas edilmesine neden olur. Yazar, romanın son kısmında şeyhlerin ahlâkî yozlaşmasını

eleştirmesinin yanı sıra yine bir sultandan dolayı suç ve cezaların değiştiğini göstererek Osmanlı Devlet düzenini de eleştirir.

Batılı ve modern hayatın neden olduğu olumsuzlukları anlatan bir roman olan *Güzellikler Kraliçesi*’nde yapı, bu sosyal meselelere bağlı olarak olan ve olması gerekenin çatışması içerisinde gelişir. Romanın bütün kısımların merkezinde olan kahraman Belkıs Hanım’dır. Romanın başında Belkıs Hanım’ın özellikle fiziki özelliği ve ailesi hakkında bilgi verilir. Belkıs’ın güzelliği davranışlara yön vermesinin yanı sıra olay örgüsünü de şekillenmesi nedeniyle yazar, genç kızın ayrıntılı olarak dış görüşüne değinir. Her yıl düzenlenen “*Güzellik Yarışmasına*” davetli olan Belkıs, güzel bir genç kızdır. Annesini küçük yaşta kaybetmesinden dolayı babası Adnan Bey onu serbest ve oldukça modern yetiştirir. Belkıs’ın rahat hayatına karşılık nişanlısı ve ailesi oldukça mutaassıptır. Romandaki ilk çatışma bu iki aile arasında yaşanır. Belkıs, Paris’te tahsil gören nişanlısı ve ailesine uyumlu değildir.

Belkıs’ın katıldığı güzellik yarışmasında bütün dikkatleri üzerine çekmesi, genç kızın beğenilmekten duyulan egolarını artırır. Düzenlenen yarışmada kızların fotoğraflarını çeken ve onlarla röportaj yapan Vedat Naci ise Belkıs’ın ilgisini çeker. Çevresi tarafından yarışmaya katılması için ısrar edilen Belkıs, yarışmaya katılmaz ama bütün magazin haberlerinde kendinden bahsettirir. Genç kızın güzelliğine hayran olan Mısırlı işadamı Harun Mecdi’de diğer bir çatışma oluşturacak kişi olarak Belkıs’ın hayatına girer.

Belkıs, çocukluk aşkı ve nişanlısı Nedim Münir’e aşinalıktan doğan saf bir sevgiyle bağlıdır, yarışma gecesinde tanıştığı Vedat Naci’ye duygusal bir yakınlık duyar ve âşık olur; son olarak maddi olarak ona lüks bir yaşam sunan Harun Mecdi’nin tekliflerini de hayır diyemez. Üç erkek arasında kalan Belkıs, aşk-sadakat çatışması yaşar.

Güzellik yarışmasından bir gün sonra yeni seçilen güzelden bahsedilmesi, Vedat Naci başta olmak üzere birçok erkeğin bu yeni güzeli takdir etmesi bir yıl sonra düzenlenecek güzellik yarışmasına kadar Belkıs’ı hırslandıracaktır. Belkıs, yarışmaya katılmadığı için üzülür. Nişanlısının ailesi ise bu olay karşısında Belkıs ve babasıyla çatışır. Nedim Münir’in babası Ziver Paşa, gelinin güzellik yarışmasının düzenlendiği baloya gitmesine bile karşıdır. Gazetelerde resminin çıkması ise Ziver Paşa ile Adnan

Bey'in tartışmasına neden olur. Adnan Bey ile Ziver Paşa'nın bu tartışması iki zıt görüşün Doğu-Batı çatışmasının minyatür bir örneğini gösterir.

Farklı beklentilerine cevap veren üç erkek karşısında Belkıs, arzu-sadakat ve aşk-ihiras çatışması yaşar. Belkıs, bir sene süresince buhranlı bir psikoloji geçirir. Nişanlı olması rağmen Vedat Naci'yi sevmesi diğer taraftan da lüks yaşam sunan Harun Mecdi ile ilişkisi onu yıpratır. Vedat Naci ve Harun Mecdi ile sürekli buluşmalarında katıldığı eğlenceli ve yorucu gece hayatı ona başka ufuklar açar.

Güzel oluşunun bütün insanlar tarafından görülmesi ve çevresinin takdirlerini, beğenilerini toplamak istemesi Belkıs, bir yıl sonra düzenlenen yarışmaya babası, nişanlısının ailesi ve Vedat Naci'nin karşı çıkmasını dinlemeyerek katılmasına neden olur. Ailesinden kaçarak sığındığı Harun Mecdi ise ona bu konu da destek sağlar. Düzenlenen güzellik yarışmasında Belkıs, o yılın “*güzellik kraliçesi*” seçilir. Vedat Naci'nin, kuliste karşılaştığı Belkıs'a o gün yayınlanan gazetede nişanlısı Nedim Münir'in tifodan hastalandığı haberini gösterince genç kız kraliçelikten vazgeçer. Geriye dönüşü ise Harun Mecdi'nin ona aldığı ihtişamlı kıyafetleri otelde bırakarak olur. Birbirinden şık ve gösterişli kıyafetleri çıkartıp, buraya gelirken giydiği pardösüyü giyince Belkıs'ın kişiliği de değişir. Bütün hırslarını, arzularını ve gösterişli gece hayatını geride bırakıp ait olduğu yere döner.

Romanın son kısmı “*Üç yıl sonra*” başlığı altında yarışmadan üç yıl sonra zamanda yapılan atlamayla Belkıs'a neler olduğu anlatılır. Belkıs, nişanlısı ile evlenmiş ve bir kızı olmuştur. Yazar, doğruyu bulan, genç kızı mutlu sonla adeta ödüllendirmiştir.

Bir dedektif romanı olan *İki Cinayet Gecesi*'nde, esrarengiz bir cinayetin çözülmesi romanın konusunu oluşturur. İsmi verilmeyen Müstantik'in çözülmesi güç olan bu cinayetleri araştırması için polis ile işbirliği etmesiyle birlikte roman, kanun/kanunsuzluk çatışması üzerine şekillenmeye başlar. Romandaki esrarengizliği büyüten nokta, tefecilik yapan yalnız bir kadının niçin öldürüldüğüdür. Müstantik, maktul Hasibe Hanım'ın kiracısı ve ondan faizle para alan kişilerden şüphelenir. İlk şüpheli Hasibe Hanım'ın ortadan kaybolan kiracısı Pembe Hanım, Karadeniz'e kaçarken vapurda yakalanır. Çantasından Hasibe Hanım'a ait pırlantalar, altınlar ve büyük bir miktarda para çıkan genç kadın ilk suçlu olarak gözaltına alınır ama suç sadece hırsızlık olarak belirlenir.

Hasibe Hanım cinayetinden sonra Kiki isimli bir Yunanlı artistin silahla vurularak ölümü romandaki ikinci cinayettir. İkisi arasında bağlantıyı arayan Müstantik kısa zamanda ipuçlarına ulaşır. Hasibe Hanım öldükten sonra evinde ışıkların yanması, bir hareketliliğin olması, Müstantik'i tekrar buraya yönlendirmiştir. Müstantik, Hasibe Hanım'ın bahçesinde ağaç dibinde kazı yapan sıksa, çelimsiz bir erkek çocuğu ile karşılaşır.

Yazar, romanın Kemal'in işlediği cinayetleri anlatan kısmında bütün ahlâksızlıkların, kötülüklerin nedeni olarak maddî imkânların yetersizliğidir fikrinden hareketle bu problemin neden olduğu bir çatışma üzerine kurar. Sefalet ve yokluğun neden olduğu ahlâkî çöküntüyü de cinayetleri işleyen Kemal örneği ile vermeye çalışır.

İkinci cinayeti de inceleyen Müstantik, ipuçları etrafında bağlantı kurmaya çalışır. Bu nedenle iki maktule en yakın olan kişilerle görüşür. Kiki'nin yanında çalışan Rum hizmetçinin sorgusunda Müstantik Kiki'nin hayranı olan genç bir çocuktan bahseder. İki cinayette de şüpheli olan kişi lise talebesi Kemal'dir. Müstantik, bu kişinin peşine düşer ve vapurda, kahvede karşılaştığı genç çocuğu sorularıyla sıkıştırır.

Yabancı bir artiste tutulan Kemal, yaşadığı aşk-imkânsızlık çatışması onu eroine alıştırarak ve eroin krizinde de cinayet işlemesine neden olacaktır. Lise talebesi Kemal, Kiki ile tanıştıktan sonra onun kölesi olmuştur. Yine aynı kadın tarafından eroine alıştırılan Kemal, maddi imkânsızlıktan dolayı para isteyen Kiki'ye hırsızlık yaparak kazanç sağlar. Son olarak eroin kaçakçılığı için yüklü bir miktarda para isteyen Kiki'ye para getirmek için Hasibe Hanım'dan borç ister. Kemal para vermeyen Hasibe Hanım bu kararıyla ölümüne neden olur. Eroin alarak beyni uyuşan Kemal, para bulamayınca Kiki tarafından da reddedilir. Bu olayı hazımsayaman Kemal, kendini evinden kovan Kiki'yi de vurarak öldürür.

Müstantik bu bilgilere ulaştıktan sonra, Kemal'i polise sevk eder. Fakat eroinden çıldıran Kemal hapse değil, tımarhaneye yatırılır.

Yaban'da olaylar savaşta yaralanıp hiç tanımadığı bir köye sığınan Ahmet Celal'in etrafında gelişir. Bu manada Ahmet Celal hayat karşısında yalnız kalmış bir adam olarak tasvir edilecektir. Özellikle savaşta yaralanması ve sakat kalması onu kendi çevresinden uzaklaştırmıştır. Romanın başında İstanbul'daki yaşamına kabullenip-kabullenmeme çatışması yaşayan Ahmet Celal, İstanbul'dan Eskişehir civarında bir köye yerleşmek zorunda kalır. Romana yön verecek olaylar da bu noktada başlar. Emir

eri Ali'nin köyüne yerleşen Ahmet Celal, kimsesiz biri olarak hayat karşısında ümit-ümitsizlik çatışması yaşar ve bu çatışmada köylülerin baskın kimliklerinin neden olduğu ümitsizlik daha ağır gelir.

Köyde en yakın tanıdığı Ali ile yalnızlığını paylaşmak isteyen Ahmet Celal, zamanla onunda emir eri olmaktan çok köyün adamı olduğunu anlar. Köyde herkese karşı bireysel bir mücadele veren Ahmet Celal, Milli Mücadele karşısında köylülerin takındığı durumdan dolayı da toplumsal bir mücadele de verir. Milli Mücadele karşısında köylülerin vurdumduymazlığı Ahmet Celal, milli olan-milli olmayan çatışması da yaşatır.

Yakup Kadri'nin en çok tartışılan ve eleştirilen bu eserinde esas çatışma ise yazarın da kendi belirttiği ifadeye göre entelektüellerle köylüler arasındaki fikir ve düşüncelerindeki meydana gelen uçurumdan oluşur.

“Türk romanında aydın sorunsalı” dendiğinde ya da “Cumhuriyet romanında köy ve köylülük” dendiğinde yine karşımıza ilk örnek olarak o çıkar. Kısaca Yaban, Türk romanının tartışmasız klasiklerindendir.”¹⁷⁷

Yakup Kadri'nin bir köy romanından çok sosyal bir sorunu anlattığını ifade ettiği romanda, Ahmet Celal'in kişiliğinde¹⁷⁸ aydın ve köylüler arasındaki uçurumu göstermeye çalıştığını ifade eder. Eserin yapısını incelerken Yakup Kadri'nin hayata bakış açısının bilinmesi Ahmet Celal'i daha iyi anlaşılmasını da sağlar.

Romanda aydın kesimi Ahmet Celal tek başına temsil eder, köylü ise cahilliği, geri kalmışlığı, yobazlığı, pisliği temsil eder. Bu iki kavram arasındaki çatışma diğer çatışmaları da doğurur. *“Bu anlamda eserin yapısını birey-çevre çatışması belirlemiştir diyebiliriz. Çatışma unsurları olay örgüsünün devamını ve Yakup Kadri'nin düşünce dünyasındaki ideal yapıyı ortaya koymayı sağlayacaktır.”¹⁷⁹*

Yaban'da Ahmet Celal ile bağlantılı çeşitli olay örgüleri bu olay örgülerinin de oluşturduğu birçok çatışma söz konusudur. Ahmet Celal'in köylü ile aydın-köylü, Şeyh Yusuf ile milli olan- din yobazlığı, Emine ile aşk-ideal ve Kurtuluş Savaşı karşısında köylü ve Ahmet Celal'in bakış açısını yansıtan milli olan ve olmayanın çatışması

¹⁷⁷ Zeki Coşkun, *Türk Romanında Kurtuluş Savaşı*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2203, s. 96.

¹⁷⁸ Yakup Kadri yaptığı bir söyleşide Anadolu'nun çeşitli köyleri gezdiğini ve buralarda gördüğünü *Yaban* romanında Ahmet Celal'in kişiliğinde verdiğini belirtir. Ahmet Celal bu bakımdan romanda aydın kişi olan yazarın kendisidir. Söyleşi için bkz. Adnan Binyazar, *Yakup Kadri Karaosmanoğlu ile Bir Konuşma*, Varlık, s. 775, 1972.

¹⁷⁹ Akpınar, s. 5.

yapının temelini oluşturur. Bunun dışında Süleyman'ın Cennet ile yaşadığı aşk-ihanet çatışması da bir başka olay örgüsü içinde değerlendirilebilir. Roman, arka plânda Kurtuluş Savaşı ve bütün bu çatışmalara ek olarak Ahmet Celal'in yalnızlığını anlatır.

*“Roman biçiminin genel yapısında gördüğümüz “çatışmaların” olay örgüsünü tetiklemesi durumu Yaban’da tamamen terstir. Eserde çatışmalar daha önemli olduğu için ve eserin tezinin çatışmalarda yatmasından dolayı, olay örgüsü çatışmayı (aydın-köylü çatışması) ortaya koymak için kurgulanmıştır ve birbirinden bağımsız gibi görünen olay parçaları çatışmalara çeşitlilik kazandırma görevindedir.”*¹⁸⁰ Roman, temelde iki farklı olay örgüsü ve bunların kesişmesiyle son bulur. Birinci olay örgüsü Ahmet Celal'in yalnızlığı ve yabancılaşmasının yaşattığı, ikicisi de hissedilen bir Milli Mücadele'nin olay örgüsüdür. Olay örgülerin hepsi de Ahmet Celal'e bağlıdır. Romanın Ahmet Celal'in hatıralarından oluşması da yine olay örgülerini kahramana bağlamıştır.

Romanın yapısını Ahmet Celal tek başına ortaya koyar. Ahmet Celal haricindeki bütün kahramanlar da Ahmet Celal'in yabancılaşmasını ortaya koymak için kurgulanmıştır. Ahmet Celal'in bireysel olarak başlayan çatışmaları özellikle köylülerin Kurtuluş Savaşı'na bakışlarından dolayı toplumsal boyuta geçmiş ve ana merkeze oturmuştur.

Ahmet Celal, köye ilk geldiği günden başlayarak İstanbullu bir genç olarak köylü ile aralarında fikir ve yaşantı zıtlığı olmuştur. Ahmet Celal'in, kitap okuması, tıraş olması, saçlarını taraması gibi günlük yaşantısıyla köylü tarafından yadırganır. Ahmet Celal'in kişilik özellikleri ve yetişme şartları köylü ile tamamen farklıdır. Ahmet Celal, köylü gibi düz ve sathi düşünmez. Bu farklılık Ahmet Celal'in psikolojik olarak sürekli sorgulamaya götürür.

“Çatışmanın farklı açılardan bakıldığında hem olumlu hem de olumsuz algılanabildiği durumlar gerilimin en çok yaşandığı durumlardır. Örneğin “kürtaj” hem olumlu hem de olumsuz karşılanabilir. Olumlu bakış açısıyla olası bir insanın ebeveyn sevgisinden ya da maddi imkânsızlıklardan uzak bir şekilde yetişmesi engellenecektir. Toplum için hastalıklı bir birey yetişmeyecektir. Ancak başka bir bakış açısından da bu durum muhtemel bir insanı öldürmek olduğundan, cinayettir. Yaban’da da böyle bir yapı söz konusudur. Çünkü Ahmet Celâl ve köylü arasındaki uyumsuzluğun nedenleri paradoksaldır. Köylünün cehaleti aydın için hoş olmayan, ona sıkıntı veren

¹⁸⁰ Akpınar, s. 23.

bir olgudur ama aynı zamanda köylülerin cahil kalması, aydının onlara ulaşamaması ve onları bilgilendirememesi yüzündendir. Ahmet Celâl'in kendini sorguladığı ve en çok iç-çatışma yaşadığı an, paradoksal durumun ayırdına vardığı zamandır. Eserin çıkmazı da buradan kaynaklanmaktadır."¹⁸¹ Akpınar eserdeki paradoksal yapıyı da romanın temel çatışması olan "Sana ıstırap veren şey senin kendi eserindir." ifadesiyle bir cümleye indirgendiğini söyler.

Yaban'da çatışma tek taraflıdır. Ahmet Celal, köylü ile çatışma yaşar ama bu sadece onu etkiler, köylü sıradan yaşamına devam eder. Köy halkı, Ahmet Celal'in yaşadığı gelgitleri, huzursuzluğunu ve yabancılaştırmasını önemsemez. Köydeki yaşantıda tecrit edilen Ahmet Celal, çatışma unsuru olarak çıkar. Köye ilk geldiğinde yabancı olan kahraman zamanla köylü tarafından önemsemez, hatta kendi haline bırakılır.

Ahmet Celal'in köye geldikten sonraki ilk çatışması çevre-insan ilişkisinde başlar. Savaş gazisi olarak geldiği köyde bir kahraman gibi karşılanma beklentisi hüsrarla sonuçlanır. Köyde herkes hastadır veya sakattır. Ahmet Celal'in zihninde yaşattığı köy imajıyla karşılaştığı köy arasında uçurumlar olduğunu anlar. Bu noktada köye ve köylüye bakış açısı roman boyunca olumsuz ilerler. Daha önce yazılan eserlerde gördüğümüz Anadolu'yu yüceltme bu romanda tam zıddını bulmuştur.

"Yeni dönem gücünü Anadolu'dan almakta, gayesini bu toprakları imar etmek, bu topraklar üzerinde yaşayan insanlara rahat bir hayat sürdürme imkânı hazırlama şeklinde ifade etmektedir. Millî Mücadele, Anadolu hareketidir. Bütün bunlar aydınlarımızı ve yazarlarımızı Anadolu ile ilgilenmeye davet eder. Ancak bu ilginin ölçüsü, zaman zaman kaçırılır. Gerçekle pek bağdaşmayan yazılar ve eserler ortaya çıkar. Anadolu'yu ve Anadolu insanını sevmek başka, onu kendi şartları içinde görmekten kaçmak başka bir davranış tarzıdır. Birincisi gerekli, ikincisi aldatıcıdır."¹⁸²

Ahmet Celal köyün geri kalmışlığıyla bütün köy ile savaşırken bireysel olarak da Salih Ağa, Şeyh Yusuf ve İsmail gibi yobaz ve cahil insanlarla çatışır. Salih Ağa, sahtekâr biridir. Ağalığı ve gücü temsil eden Salih Ağa, menfaatleri için köyü sömürür. Köy halkı ise hem Salih Ağa'dan korktukları için hem de maddi olarak ona bağlı olduklarından Salih Ağa'ya karşı gelmezler. Ahmet Celal köylünün acizliğini gördükçe köylü adına Salih Ağa'yı sürekli sorgular. Herkesin hayatından memnun oluşu Ahmet Celal'i yalnızlığa sürükler. Padişah yanlısı olan Salih Ağa ve köylü, Milli Mücadele'nin

¹⁸¹ Akpınar, s. 25

¹⁸² Şerif Aktaş, *Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s. 77.

padişaha karşı yapılan bir ayaklanma olduğunu düşünürler. Ahmet Celal, böylece Milli Mücadele konusunda da köylüden uzaklaşır. Romanda Ahmet Celal'in bireysel beklentileriyle Milli Mücadele karşısında köylünün ilgisizliği iç içe ilerler.

Romanın ilerleyen kısımlarında roman dâhil olan Şeyh Yusuf ise din adına yaşanacak çatışmaları oluşturur. Köylüyü din adına sömüren Şeyh Yusuf da Ahmet Celal'in çatışma yaşadığı bir başka kişidir.

Ahmet Celal, kadınlar açısından da yalnız ve yabancıdır. Çevre köyleri gezerken gördüğü Emine'den hoşlanır. Romanın bütününde hâkim olan olumsuz görüşleri Emine'ye olan hisleri ile değişiklik gösterir. Ahmet Celal, Emine ile evlenmek ister ama Emine “*elin yabanına*” gitmektense kendi çevresinden olan İsmail ile evlenmeyi tercih eder. Ahmet Celal, Emine'nin İsmail ile evlenmesinden tiksinti duyar ama ondan yine vazgeçemez. Köyü işgal kuvvetleri esir aldığı da Emine, Ahmet Celal'e yakınlık duyar ve onunla kaçmaya karar verir. Romanda Ahmet Celal, Milli bilincin yerleşmesi için çalışan bir aydındır.

Köylüye Milli bilinci yerleştirmek isteyen Ahmet Celal, köyde yabancılaşmaya mahkûm olur, onu yaban gören köylü ise Türk olduğunun bilincinde bile değildir. İşgal kuvvetleri karşısında kendi toprak bütünlüklerini düşünürler. Köylülerin bu düşüncesi Ernest Gellner'in uluslaşma sürecini anlattığı yapıya benzer.

*“Köyistan”ındaki köylüler gibidirler: “Köyistanlılar kendilerini daha önceleri bir aile birimi ve köye, çoğunlukla da bir vadi yöresine, belki bazen de bir dine ait olarak algılıyor ve hissediyorlardı.”*¹⁸³ Ahmet Celal, köylülere kendi toprak bütünlüğünden daha büyük bir birliğe sahip oldukları fikrini göstermeye çalışır. Aslında Ahmet Celal, Yakup Kadri'nin Yaban romanında vermek istediği milliyetçi ve inkılâpçı kişi özelliğini tam da taşımaz.

*“Ahmet Celâl, kişiliği net şekilde oturmuş bir birey değildir. Tıpkı Kıralk Konak'taki Hakkı Celis, Nur Baba'daki Macit Bey ve Sodom ve Gomore'deki Necdet gibi çevre içinde melankolik gezer, aylak bir yapıya sahiptir. Psikolojisine pasiflik hâkimdir. Çevrenin şartlarından hoşnut değildir ama onu köye bağlayan hiçbir neden olmamasına rağmen, kaçıp kurtulamaz.”*¹⁸⁴ Kalmak ve gitmek arasında tereddüt yaşayan Ahmet Celal, köyden gitmeye düşünse de bunu fiiliyata geçiremez.

¹⁸³ Ernest Gellner, *Uluslar ve Ulusçuluk*, (Çev. Büşra Ersanlı, Günay Göksu Özdoğan), Hil Yayın, İstanbul 2008 s. 146.

¹⁸⁴ Akpınar, s. 9.

Düşman kuvvetleri köylerine gelene kadar, padişah ve işgal kuvvetleri tarafında olan köylüler, köyün işgal edilmesiyle perişan olurlar. Ahmet Celal ise köyü basan düşmanlarda Emine'yi de alarak kaçır. Fakat Emine yaralıdır, Ahmet Celal, hatıralarını kaleme aldığı defterini ona bırakarak gider. Sakarya Savaşından sonra o bölgeden düşman ordularının çekilmesi üzerine köye gelen düşman zulümlerini araştırma kurulu, “*Tetkik Mezalim Heyeti*” yıkıntıları, kemikleşmiş insan kemikleri arasında bir defter bulur. Kenarları yanık, yırtık bu defter, Ahmet Celal'in hatıralarını anlattığı *Yaban*'ı oluşturur. Roman Ahmet Celal'in bilinmeyen sonuyla biter.

Basit bir aşk hikâyesi üzerine kurulan *Canım Ayşe*'de dört kişi arasında geçen aşk ilişkisinin neden olduğu bir çatışma yaşanır. Bu dört kişinin arasında geçen olayların belirlediği olay örgüsü, tesadüfler sonucu oluşmuştur.

Bir kadının kalbi olarak ilişki kurduğu üç erkek arasında yaşadığı çatışma, romanın yapısını belirler. Bu yapı içerisinde aşk, sadakat, ihanet gibi temaları işleyen yazar, romanın başında Ayşe ve ona ilgisi olan iki erkek Senih ve Kemal ile başlayan aşk üçgenini vererek romana başlar. Gerçek ailesinin suçlu etiketinden dolayı toplumda kabul görme-kabul görmeme çatışması yaşayan Kemal'e en büyük destek, kirli geçmişinden onu kurtarıp iyi bir gelecek hazırlayan Şefik Bey sayesinde olur. Paris'ten dönen Kemal, Ayşe'nin ünlü bir avukat olan babası Şefik Bey'in yanında çalışır böylelikle ona olan minnet borcunu ödeyeceğini düşünür. Geçmişinde kirli bir mazisi olan Kemal, Şefik Bey sayesinde hayatını kurtarmıştır. Hayatı boyunca bir etiket gibi taşıdığı “*katil çocuğu*” olmasını Şefik Bey'in onu yurt dışına göndermesiyle silmeye çalışır. Fakat Kemal, İstanbul'a tekrar döndüğünde bu hatıralar onun peşinin bırakmaz. Geçmişi ile sürekli bir çatışma yaşayan Kemal, İstanbul'a döndüğünde onu suçlayan toplumla da bireysel olarak çatışma içine girer. Bunun sonucu olarak Ayşe'ye evlenmek için soyadını değiştirmeye karar verir.

Romanda aksiyon oluşturacak kısımda bu noktada başlar. Şefik Bey, kendisi yetiştirmiş olsa da kızını bir katilin oğluna vermek istemez. Kemal, lekeli bir geçmişten kurtulmak için onurlu bir “*soyadı*” almak ister. Bu amaçla on yıldır görmediği Mısır'daki dayısı Ahmet Baruni'yi İstanbul'a çağırması kendisi, dayısı ve Ayşe arasında yaşanacak üçlü çatışmayı hazırlar. Ahmet Baruni, Ayşe ile tanışınca genç kıza âşık olur. Ayşe ile evlenmesine Kemal'in engel olacağını bildiği için Şefik Bey'i kandırıp, Tunus'a tayininin çıkmasına neden olur.

Romanın bir diğerk erkek kahramanı Senih de Ayşe'ye âşıktır ama Kemal ile arasında çatışma yaşanmaz. Kemal'in Ayşe'ye olan hislerini öğrenince aradan çekilir. Ahmet Baruni'nin ise Ayşe'yle zorla evlenmek istemesinde de kurtarıcı kişi olarak ortaya çıkar. Senih, Ayşe'nin düğün günü kaçmasına yardım eder ve Tunus'ta olan Kemal'e haber vererek Ayşe hakkında bilmesi gerekenleri söyler.

Ahmet Baruni, Şefik Bey'in küçük bir rahatsızlığını bahane ederek, doktor getirmek şartını onunla evlenmesine bağlar. Romanın kurgusal zayıflığı burada kendini gösterir. Şefik Bey, hafif bir hastalık geçirmiştir. Ayşe'nin panikleyip bir doktor getirememeye acizliği romanın realitesine uygun düşmez. Genç kız evlilik teklifini babasını kurtarmak için kabul eder.

Düğün hazırlıkları yapılır ama düğün günü Ayşe, verdiği söze rağmen Ahmet Baruni ile evlenemeyeceğini anlar ve kaçır. Kemal'de Senih'in mektubu üzerine İstanbul'a gelmiştir. Romanın bu kısmında da kurgusal eksikliklerin yanı sıra olay örgüsünde tesadüfler yoğunluktadır. Tesadüfi bağlantılar romanın sonunun aceleyle bitirildiği izlenimini verir. Ahmet Baruni, nikâh için otelden ayrılır ve bir arabanın altında kalır. Aynı anda Kemal ve Senih de oradadır. Kemal dayısını kurtarmak ister fakat hayvan darbeleriyle ölür. Yazar, amacına uygun olarak birbirini seven iki genci sonunda “mutlu son” a kavuşturur.

Popüler aşk romanlarıyla ün yapan Burhan Cahit'in *Komşunun Romanı* isimli eseri de bu kategoriye girer. Romanda yapı aşk-sadakat çatışmasına bağlı olarak gelişir. Bu çatışma da; aşk, evlilik, evlilikte eşler arasındaki uyum ve sevgi gibi temalar üzerinde gerçekleşir. Batılılaşma süreci içinde yaşanan toplumsal değişimin aile kurumu üzerindeki etkilerine de vurgu yapılmıştır.

Roman elli yaşlarında olan kahraman/anlatıcının emekli olduktan Feneryolunda kaldığı sessiz-sakin köşkünde kendini tanıtmaya başlar. İsmi verilmeyen bu kişi romanda denge konumundadır. Yaşlı Adam, köşkünün bitişiğine gelen yeni komşuları evli bir çiftin evliliklerini olgunlaştıracak ve hayat tecrübelerini onlara aktaracaktır. Yaşlı Adam uzun yıllar çalışma hayatında yorulduktan sonra çekildiği bu köşesinde bahçıvanı Tosun ve ev işlerine bakan Cemile Hanım'dan başka büyük köşkünde zengin bir kütüphanesi vardır.

Köşkün bitişiğine gelen yeni evli bir çift, Yaşlı Adam'ın durağan ve sessiz hayatını değiştirecektir. Komşu olarak genç bir çiftin taşınışı anlatıcıyı sevindirir.

“Çok güzel dedim, gençliğe vedadan sonra aşka bu kadar yakınlaşmak bahtiyarlıktır. Bu mesut çiftin hayatı beni de sevindirecek” (s. 10) Kısa bir sürede samimi olduğu yeni komşular hakkındaki bilgiler de evin hanımı Narin ile Yaşlı Adam arasında geçen diyaloglarla verilir.

Yeni komşuların anlatıldığı bölümde Narin’in eşi Suat Naci ile ilişkisi olay örgüsüne yön verir. Bu ilişkiyi belirleyen tema ise kıskançlık ve ihanettir. Romanın yapısına da daha çok bu duygu yön verir ve Narin eşine karşı duyduğu güvensizlik çatışması etrafında gelişir. Altı ay içinde tanışarak evlenen Narin ve Suat çok mutlu gözüktürler. Narin’in ailesi çapkın bir genç olarak bilinen Suat Bey’e kızlarını vermek istemezler ama kızlarının ısrarı sonunda çaresiz kalırlar. Narin, ailesi oldukça zengindir. Ailesi bu evlilik için ona uzak dursa da oturdukları köşkü babası almıştır. Yaşlı Adam’ın her gün görüştüğü ve ailenin tüm özel hayatı ile ilgili ayrıntılara vakıf olduğu bu çiftte karşı bir *“baba”* hassasiyeti ile davranır. Evlenmemiş, bekâr yaşam sürmüş Yaşlı Adam’ın çocuğu da yoktur. Narin’in ailesi tarafından manevi destek görmemesi Yaşlı Adam’ın bu kadına karşı ilgisini artırır.

Yeni evli çiftin evliliklerinin ilk üç ayı çok iyi geçer. Kahraman anlatıcının bakış açısından sunulan bu gözlemler, üç ay sonra değişmeye başlar. Romanın yapısını hareket getirecek gelişme, Suat Bey’in, üç ay sonra eve gelişlerinde alışık olduğu saatin dışına çıkmasıyla başlar. İlerleyen zamanlarda işten geç dönmenin yanı sıra fazladan mesaiye çıkar. Çapkınlığı ile bilinen eşine inanıp inanmama konusunda iç çatışma yaşayan Narin, eşinin değişen düzeninden dolayı onu kıskanmaya başlar. Eşinin davranışlarından şüphelenen genç kadın her defasında Suat tarafından kandırılır. Suat Bey’in evlenmeden önceki çapkın hayatı, aşk maceralarından sonra Narin ile evliliği, aşk, evlilik, evlilikte sadakat gibi konularda yazarın düşüncelerini ve iddialarını ispatlaması açısından iyi bir örnek teşkil eder. Evlilikte eşler arasındaki doğruluğun çok önemli olduğu fikrinden hareketle, Narin’in ve Yaşlı Adam’ın ağzından bu konudaki düşüncelerini dile getiren yazar, eşler arasındaki duygusal yakınlığın ve sadakatin mutluluğun en temel şartı olduğunu ortaya koyar. Suat Bey’le olan evliliği bu anlamda ihanet ve yalanlarla geçen Narin’in, komşuları Cevat Bey ile yakınlaşmasına neden olur. Bu münasebetin ilk başlarında kocasına karşı ahlâkî ve vicdanî sorumlulukla hareket eden Narin, bir noktadan sonra beraber yaptıkları yat gezilerinin masumane olduğunu söyler. Narin ile Cevat arasındaki böylesine bir yasak ilişki de yaşanmaz. Sadece Yaşlı

Adam baş başa çıkılan yat gezilerinin çevreleri tarafından ihanet olarak görüleceğini söyleyerek genç kadına dikkat etmesini ifade eder ve bu konuda derinleşmeden kapanır. Narin'in hayatına giren Cevat bu nokta da Suat'ın eşini kıskanmasına ve değerinin anlaşılmasına yardımcı olur.

Hayat karşısında tecrübeleri az olan, özgürce bir yaşam sürmek isteyen gençlere evlilik ile olması gerekeni Yaşlı Adam öğretir. Evlenmeden önceki serbest ve rahat hayatını özleyen Suat'ın evliliğe uyum noktasındaki yaşadığı uyumsuzluk problemini de yine komşuları çözecektir. Yaşlı Adam, Narin'in de ihanet karşısında yaşayacağı iç çatışmaların çözüme ulaşmasını sağlar. Evliliklerinin ilk aylarında aldatılan bir kadının ani kararlar neticesinde evliliğini sonlandıracağını bilen Yaşlı Adam bu sırada devreye girer. Narin'e bu geç kalmaların tesadüf olduğunu belirtir, Suat'a ise çapkınlık yapacaksa kurallarına uyması gerektiğini anlatır. Narin'in tek akıl hocası ve sırlarını vakıf olan Yaşlı Adam, aynı şekilde Suat'ın da beraber olduğu kadın ve ilişkisinin derecesini bilmektedir. Eşinin bankada çalışan bir kadınla yasak aşk yaşadığını ve Kadıköy'de haftanın iki günü buluştuklarını öğrenen bu kişiye karşı Yaşlı Adam, yine evliliklerini bitirecek olan Narin'in fevri karar vermesini engeller.

Gençliğin verdiği heyecan ve alışkanlıkları nedeniyle Suat, çapkınlık yapmaya devam eder. Denge unsuru olan Yaşlı Adam'ın, Karadeniz'e yolculuğu ise Narin'in cebinde sevgilisine ait bir resim ve mektup ile yakaladığı Suat'la boşanmanın eşliğine getirir. Yaşlı Adam'ın, erken dönüşü bu ayrılmayı yine erteler. Verdiği nasihatlerle evliliği kurtaran Yaşlı Adam, bu noktada yazarın sözcüsü olur ve olması gereken evlilik modelini ortaya koyar.

Kış ayları ile Feneryolun'da yaşayanlar İstanbul'a dönmeye başlarlar. Yaşlı Adam ise sağlığına daha iyi geleceğini düşündüğü Avrupa'ya gider. İstanbul'a dönüşte anlatıcıyı, Narin eşi ve minik bebekleri Atilla karşılar. Narin, komşusunun sözünü tutmuş, Suat'ın, ihaneti karşısında pişmanlığını gördüğü eşini affetmiş ve yine komşusunun nasihatleriyle bu yuvayı bir çocukla sağlamlaştırmıştır.

Küçük İlanlar romanı iki farklı çatışmanın birleştirdiği insanlar etrafında gelişir. Romandaki çatışmalar, romanın aslî kahramanı Ferit Kadri'nin terk ettiği sevgilisinin üzüntüsüyle yaşadığı bunalım ve intihar etmek istemesi vicdan-ahlâk çatışması olarak birincisidir, ikicisi ise romanın diğer aslî kahramanı Didar'ın terk edildiği bir erkekten hamile kalması ve onun da yaşadığı bunalımla hayat-ölüm arasında

yaşadığı karasızlıktır. Bu iki kahramanın bir araya gelmesi ise Didar'ın gazeteye verdiği küçük bir ilanla olur. Didar, karnında sahipsiz bir bebekle ölmekten korkar ve durumunu ifade eden bir ilanla evlenmek istediğini söyler.

Batılılaşmanın veya modernleşmenin geleneksel çevrelerde uyandırdığı yanlış yansımalar Ferit Kadri ve Didar'ın sevgili Harun Daver örneğiyle verilir. Batılılaşmaya karşı ifrata kaçan davranışları kadınlarla olan ilişkileri noktasında vurgulanır. Ferit Kadri flört ettiği kadını ortada bırakır. Harun Daver ise ünlü bir romancı olma kimliğiyle hayranı olan kadınlarla gayri meşru ilişkilerde bulunur. Romanda işlenen bu fikre yardımcı olarak, insanını dış görünüşü, yetiştirdiği aile ve davranışlarıyla namus, ahlâk vicdan arasında bir ilişki olmadığı düşüncesi de vurgulanmıştır.

Ferit Kadri para, şöhret ve yakışıklı olmanın getirdiği avantajlarla kadınlar arasında ilgi uyandırır. Kadınların onu arzulayışı egosunu artırır. Ferit Kadri, bu popülerliğine güvenerek sevdiği kadın olan Aliye'yi terk etmiştir. Sebepsiz verilen bu karar Aliye'yi şaşırtmamış ve genç adamın peşinde koşturmamıştır. Kısa bir zaman sonra da Aliye evlenir. Ferit Kadri, Aliye'nin vurdumduymazlığı karşısında iç çatışmaya düşer. Onun düğününe giden Ferit Kadri, bu üzüntüyle eve gelir ve intihara karar verir. Bütün hazırlıklarını yaptıktan sonra son kez gazeteleri okumak isteyen Ferit Kadri, Didar'ın ilanını görür. Düşkün ve aciz bir kadına yardım etmenin intihar etmekten daha iyi olacağını düşünen genç adam intihardan vazgeçerek genç kadına cevap yazması ikili arasında yaşanacak olayları başlatır.

Romanın Ferit Kadri ve Didar'ı anlatan bölümünde yapı aşk-sadakat çerçevesinde ilerler. Mektup yazdıktan bir gün sonra buluşan Ferit Kadri ve Didar kendi durumlarını anlatan bir açıklamadan sonra evlenmekte karar kılarlar. Didar'ın hamile olması ve giderek karnının büyümesi bu evliliği hızlandırır. İkilinin evlilikleri önce basit bir şekilde düğümlenir. Ferit Kadri, yakışıklı, zengin biridir. Didar, yüzce fazla güzel olmayan, ufak tefek ve normal bir aile kızıdır. Kibar ve hanım oluşu ile Ferit Kadri'nin beğenisini kazandığını düşünse de böylesine zengin birinin kendisi gibi kirletilmiş bir kadınla evlenmesine bir türü inanamaz. Kendini babasından isteyene kadar bu fikrinde emin olan Didar, Ferit Kadri'nin asil ve kibar duruşundan ve kesin niyetinden dolayı ona inanır. Kısa bir süre sonra evlenen iki kahraman balayı için Avrupa'ya giderler. Yazar, romanı monotonluktan kurtarmak için üçlü bir çatışmayı ortaya çıkaracak olan Harun Daver'i eserleri ile romana sokar. Harun Daver ve Didar

arasındaki çatışmaya Ferit Kadri de dâhil olur. Çatışma ve gerilim Harun Daver'in ahlâksız istekleri ile artar ve romana aksiyon/gerilim katar.

Tatil esnasında Ferit Kadri'nin sıkılmamak için aldığı roman Didar'ı hamile bırakan ünlü romancı Harun Daver'in bir eseridir. Ferit Kadri'nin iyilikleri karşısında vicdan-suç çatışması yaşayan Didar, eşine her şeyi anlatır.

Harun Daver ile Beyoğlu'nda bir kitapçada tanışan Didar, gençliğinin ve saflığının etkisiyle onun güzel sözlerine kanar. Kısa zamanda hamile kaldığını fark eden Didar, bunu Harun Daver'e söyleyince bir daha görüşmemek üzere evinden kovulur. Düşük ahlâklılı, bencil ve umursamaz biri olan Harun Daver, bu olaydan sonra bir daha Didar'ı görmez.

Romanda kötüyü temsil eden Harun Daver, ahlâksız istekleriyle ön plâna çıkar. Didar'ın iki erkek arasında kalmasını sağlayacak ve olayları ahlâki olan ile olmayan çatışmasına çevirecek olan Harun Daver, Didar ile ilgili olan ilişkisini ele aldığı romanını gazetede tefrika etmeye başlar. Didar ise gazeteleri görünce üzüntüyle ona bir mektup yazar. Kişiliğinin, hayat hikâyesinin alenen bir romana konu olmaması için adeta yalvarır. Harun Daver ise, ona tekrar buluşmayı teklif eder. Birkaç saatlik beraberlikten sonra romanı tefrika etmeyeceğini söyler ve gelmezse daha açık bir şekilde yazacağını ifade ederek tehdit eder.

Romanı çözüme ulaştıracak vaka anlaşmalı bir evlilik yapan Didar ve Ferit Kadir'in birbirlerine ona âşık olmalarını fark etmeleriyle olur. Harun Daver'den gelen şantaj mektubu genç kadında aşk-vicdan çatışması yaşatır ve Ferit Kadir'e Harun Daver'in tehdidini söyler.

Ferit Kadri, Harun Daver ile bu konuyu konuşur ve kibar bir şekilde devam etmemesini ister. Küstah ve kendini beğenmiş bir romancı olan Harun Daver, bu isteği reddeder. Ferit Kadri onu doğrudan vurmak istemez ve düelloya davet eder. Belli bir sayıya gelince beraber ateş etmeleri gerekirken Harun Daver, erken davranarak Ferit Kadir'i vurmak ister. O kadar şanslı olmayan Harun Daver, hedefi tutturamaz ve kendisi ölür.

Ferit Kadri, kaldırdığı engel ile artık mutlu olacağını düşünür. Bu olaydan sonra da Didar da Harun Daver'den olan bebeğini kürtaj yaparak kurtulur. Zor ve tehlikeli bir ameliyattan sonra Didar, bebekten kurtulur. Yazar, böyle bir şekilde bağladığı olayları bir aşk teması etrafında işlerken, tema ve çatışmaların şahısların

psikolojilerini ortaya koymada uygun olmasına rağmen nedense tahlil pek vermez. Aslında bu dönemde yazılan birçok ask romanında bu tip kusurlar oldukça fazladır.

Sokakta Harp Var'da, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İstanbul'da savaşın etkilerinden ve getirdiği ekonomik sıkıntılardan etkilenen insanların hayatları, fakirlik-zenginlik çatışması zemininde ele alınır. Romanın aslî kahramanın bakış açısından verilen bu durum ayrıca yazarın, diğer kahramanlara da verdiği görevlerden dolayı onların bakış açısından da yansıtılır. Maddi yokluklara bağlı olarak gelişen imkân-imkânsızlık çatışması Zonguldak'ta kömür işletmelerinde çalışan Mehmet Neşe'nin, patronu tarafından işten çıkarılmasına neden olur. Bu Mehmet Neşe'nin ilk işten atılışı değildir. Anadolu'da yaşanan fakirlik birçok insana İstanbul göçünü mecbur bırakmıştır. Mehmet Neşe'nin burada başlayan serüveni fakirlik içinde devam eder. Genç adam, İstanbul'a geldiğinde ve orada kaldığı süre boyunca da hem kendi fakirliğini hem de çevresinde gördüğü insanların fakirlik-yokluk çilesini anlatır.

Mehmet Neşe, İstanbul'da amcasının yanına taşınır ve uzun bir süre iş arar. Yazar, tam da romanda vermek istediği ana fikre uygun bir işe yerleştirir aslî kahramanını; gazetecilik. Mehmet Neşe'nin dış muhabirlik yapması yazarın “*sokaklarda yaşanan fakirlik çatışmasını*” göstermesi için önemli bir durumdur. Sadece Mehmet Neşe değil onun haricinde gazetede çalışan bütün muhabirlerin farklı alanlarda o dönemlere ait haberler getirmesi, romanın dönemin toplumsal olaylarına ayna tutan bir hüviyete sokmuştur. Romanda iç ve dış ülkelere ait öne çıkan haberler, politika ve siyasette yaşanan durgunluklar ve bunun sonucu olarak halkın maruz kaldığı yokluğu gösterir. Yazar, sadece yaşanan olumsuzluklara değinmiştir. Türkiye başta olmak üzere birçok ülkeyi sırayla anlatan kahraman/anlatıcı topyekûn bir fakirlikten bahseder.

“Babacan Aptullah gene dertli... Anlatıyor:

Ulan iki gündür öğle yemeğini hazfediyoruz.

Oğlum buhran var buhran! Haberin yok mu? Yalnız Macdonald buhrandan şikâyetçi değil; Hollywood'da da buhran baş göstermiş. Birçok artistler eski elbiselerini giyiyorlarmış oğlum. Lilian Roth bile beş sene evvelki elbisesini sandıktan çıkarmış giyiyormuş...

İki tabiiyat âlimi kitapları karıştırmışlar; arzın satıh mesahasını bulmuşlar. Üzerinde yaşayan nüfusun artmasını hesap etmişler; nihayet yüz sene sonra dünyaya açlık gözükiyormuş. Çünkü çıkacak buğday artacak nüfusa yetmiyormuş.

Aptullah:

Vay canına!... İyi keşif diye dudaklarını ısırđı.

Daha sonra tekrar sordu:

Ehh!.. Buhranın biteceğine dair bir emare yok mu?

Geçende bir makale gördüm. Epi oldu. Alman istatistik ve iktisadi tahavvül müessesesi müdürü Profesör Wagemon diyor ki: Buhranın tevlit eden iktisadi tevakkuf devresi 1920 senesinde başlamış olup 1940 senesine kadar devam edecektir!." (s. 63)

Romanın büyük kısmı, gerçek olaylara dayanan tarihsel gerçeklerin halk üzerindeki tesirlerini anlatımıyla ilgilidir. Mehmet Neşe'nin gazetecilik hayatı dışında özel hayatı da fakirlik teması etrafında şekillenir. Mehmet Neşe, İstanbul'un fakir semtlerinden Samatya'da oturan amcasının yanında kalır. Amcası eşi ve on sekiz yaşlarında kızları Emine ile fakirlik içinde yaşayan aile bireyleri sürekli çatışma içindedir. Özellikle amcanın işsiz oluşu amca ile eşi arasında kavgalara neden olur. Mehmet Neşe ise Emine'yi sevmektedir fakat aldığı maaş sadece geçimine yettiği için Emine ile evlenemez.

Sokakta Harp Var romanı yazarın deyimiyle "eksik" kalmış bir eserdir. Roman parasızlık ve çaresizlikten dolayı Mehmet Neşe'nin amcasının komşularından birinin boynunu kopartmasıyla biter. Romanı burada sonlandıran yazar, nedenini de iktisadi sebeplere bağlar. Romanın girişinde kendini tanıtan yazar romanın sonunda da eserinin eksik kalmasının sebeplerini yazar.

"Sizden kusurumun affını rica ederim okuyucularım... Çünkü romanımız burada kalmıştır.

İş; ben muharriri hakirü fakirü pür taksire kalsa daha yazacağım.

Fakat tam yazımın burasına geldiğim sırada matbaada makine birdenbire durdu:

Ve bizim tabi Serkis Zeki'nin sesi işitildi.

Nafile zahmet etme Kemal Ahmet, nafile zahmet etme... Yazdığın kafi...

Hayrola diyecek oldum.

Hayrı mayrı, ben; beş formadan fazla cevahir yumurtlasan kitap basamam; dedi.

Ben:

Neden? Demeğe kalmadan o:

Uyuyordun galiba oğlum... Beş formdan fazla kitap basarsak üzerine kaç kuruş fiyat koyacağız? Sonra bunu nasıl satacağız? Kâğıtçı kâğıdı bedava vermiyor. Dışarı çık ta şöyle bir krizi seyret.” (s. 77) Yazar, son olarak değindiği bu noktayla yazdığı eserde anlattığı vaka tarihi ile eseri yazdığı zaman diliminin aynı olduğunu ve aynı şekilde anlattığı olayların gerçek olduğunu vurgulamak istemiştir. Edebiyat alanında yazdığı eseri tamamlayamayacak kadar ülke bir yokluk içindedir. Yazar, romanın olay örgüsü içinde değindiği konularla romanın sonunda yine değinmiş ve yokluğun tüm dünyayı etkilediğini de ifade ederek daha önce de söylenildiği gibi eserinin gerçeklerini yansıttığını söyleyemeye çalışmıştır.

Basit bir aşk hikâyesi üzerine kurulan *Kır Armağanı*’nda üç kişi arasında geçen aşk ilişkisinin neden olduğu çatışma anlatılır. Bu üç kişi arasında geçen olayların belirlediği olay örgüsü, tesadüfler üzerine kurulmuştur.

Bir erkeğin kalbî olarak ilişki kurduğu iki kadın arasında yaşadığı çatışma, romanın yapısını belirler. Bu yapı içerisinde platonik aşk, sadakat, ayrılık gibi temaları işleyen yazar, romanın başında Didar ve Selahattin’i tanıttıktan sonra onları bir eğitim kurumunda görev icabı karşılaştırır. İstanbul’da eğitimini aldıktan sonra yaşadığı kasabada öğretmenliğe başlayan Selahattin, Didar’ı önceden tanır. Ailelerinde tanışık olduğu Selahattin ve Didar sürekli birlikte bulunurlar. Romanın ilk kısmında bu ikilinin dostluklarına özellikle Didar’ın kişiliğini dikkate alarak ilişkilerinin nasıl yol alacağı gösterilmiştir. Didar, hisli ve romantik bir kişiliktir. Selahattin ise dışa dönük, eğlenceli ve realisttir. Kahramanların iç dünyalarının yansıtmada başarılı olamayan yazar, olay örgüsünün kurulmasında da acemi ve yüzeyseldir. Romanın bütününde de bu kurgusal eksiklik kendini belli eder. Yazar romanın girişinde “*bir iki söz*” başlığı altında bu eksikliğin nedenini okuyucularına ilk eserin acemiliğinden kaynaklandığını ifade eder.

Selahattin’in görev yaptığı okulda başka bir kadına âşık olması romanın olay örgüsüne biraz aksiyon katar. Didar, Selahattin ile yaptığı gezintiler ve görüşmeler neticesinde evleneceklerini düşünür. Aileleri de bu konuda hem fikirdir. Fakat Selahattin, hisli, alıngan ve romantik Didar yerine kadınsı, işveli Lamia ile evlenmeyi tercih eder. Didar’ın kısa bir süreliğine tatil için gittiği çiftlikten döndüğünde Selahattin ile Lamia’nın evlendiğini öğrenir. Oldukça durağan bir yapıya sahip olan roman Didar’ın bir demet “*kır çiçeği*” ile yeni evlileri tebrike gitmesiyle son bulur.

Üç Çiçek Bir Böcek'te aynı erkeğe âşık olan anne ve üç kızın hikâyesi anlatılır. Ahlâkî olan ve ahlâkî olmayanın çatışması üzerine kurulan romanda yazar, kahramanlarını birçok yönden ahlâkî olmayan davranışlar içinde göstererek ahlâkî olanı vurgulamaya çalışır. Ahlâksızlığı insanın gerçeklerinden biri olarak gören yazar, eserin konusu ve muhtevasını tamamen Türk olmayan kişilerden oluşturur. En büyük kızının evli olmasına rağmen başka bir erkekle ilişkisi ve bu erkeğe diğer kardeşlerinin yanı sıra annesinin âşık olmasının sonucu birbirlerine kötülük yapmalarını romanın sonunda yazar, bir nevi cezaya çarptırır. Madam Petra, genç yaşta dul kalmış güzel ve asil bir kadındır. Eşi öldükten sonra beraber olduğu erkeğe de ilgisi olmayan Petra, kızının evli olduğu halde âşık olduğu Çirolin'e âşık olur. Evli olan en büyük kızı eşinin ilgisizliğinden dolayı mutsuz bir evlilik geçirmektedir. Madam Petra da eşiyile mutsuz bir hayat sürmüştür. Yazar ahlâkî olmayan bu durumun neden olacağı sakıncaları önceden okuyucuya hissettirmek için Petra ve kızının hangi amaçlarla bu ise kalkıştıklarını ortaya koyar. Ana kızın bütün amaçları Çirocil gibi yakışıklı ve romantik adamla evlenmektir. Ancak onları böyle bir eyleme iten nedenler vardır. Ömrünün geri kalanında mutlu olmak isteyen Petra, kızlarının istikbalini düşünmeden kendi çıkarları için Çirocil ile evlenmek ister. Böylece anne ve kızları arasında yaşanacak çatışmalar başlamış olur. Kızların ve annenin mutluluğu arayışları, onları ahlâkî olmayan bir harekete yönlendirmiş olur.

Romandaki gerilimi sağlayan unsur ise, Çirocil'in İlse'nin isteğiyle annesinin yaşadığı eve gelmesi ve diğer kardeşlerin de ona âşık olmasıyla olur. Bu durum aile içinde güven-güvensizlik çatışması doğurur. Petra'nın ikinci kızı Gabi, İlse'nin tuhaf davranışlarından dolayı Çirocil'i kullandığını düşünür ve onunla evliliğin ilk adımı olan nişanını yapar. Yazarın sahip olmadığı Alman kültürü nedeniyle olay örgüsü zayıf kalmıştır. Çarpık ve ahlâksız ilişkileri bir çatı altında gösteren yazar, kurgu da bir erkeğe âşık olan dört kadını bir araya getirerek olay örgüsünü abartmıştır. Bu dört kadının anne ve kızlarından oluşması da bu durumu açıklayan iyi bir örnektir. Yazarın natüralist bir dikkatle ortaya koymaya çalıştığı çarpık ilişkiler nedeniyle kahramanlarını yabancı seçmesi de isabetli olmuştur. Türk kültür ve geleneği içinde asil ve modern yapıya sahip olan bir aile Almanya'da yaşayan Petra ve kızları kadar ahlâkî yozlaşma içine girmez. Yazarın yabancı kahramanlar etrafında olay örgüsünün şekillendirmesinin nedeni bu olabilir.

Gabi'nin nişanından sonra evin en küçük kızı Rut'un günlüklerinden, onun da Çirocil'e âşık olduğu belirtilir. Böylelikle Petra ve kızları birbirlerinin Çirocil'e olan arzularını öğrenirler.

Petra bütün bu olanlardan sonra kızları ve sevdiği adam arasında çatışma yaşar. Bu duygu çıkmazı Petra'nın sevdiği adam tarafında kullanmasına neden olur. İlse ise yaşadığı bunalımların ardından özel bir kliniğe yatırılır. Çirocil'in de bu kızların en küçüğü Rut ile kaçması Petra'nın ölümüne sebep olur.

Başım Dönüyor, adlı romanda yapı, Reşit ve Gönül isimli iki gencin aralarındaki aşk ilişkisine dayanır. Romanın en ilginç yönü büyük bir kısmını Reşit ve kardeşi Ayhan'ın varlıklarını sorgulayışlarını içeren konuşmaları oluşturur. Eser bu yönüyle bu yıllarda yazılan diğer edebi eserlerden önemli farklılıklar içerir. Olay örgüsüne Reşit ve Gönül'ün ilişkilerinin yön verdiği romanda ilişkiyi belirleyen tema ise saf aşktır.

Reşit, felsefe öğretmeni olarak ailesinin yanına döndüğünde fikirlerinde varlığın derin bir sorgulayışı vardır. Varlığın hiçliğine ait bu sorularının bir kısmına cevap bulsa da bu onu tatmin etmez. Reşit'in kız kardeşi Ayhan da aynı şekilde bu sorgulamayı yapmaktadır. Romanın "*Vurgun*" ismini taşıyan kısmında daha çok Ayhan'ın fikirlerinde oluşan hiçliğin genç kıza verdiği ıstıraplara değinilmiştir. Ayhan'ın varlığı sorgulayışı onu ümit-ümitsizlik çatışmasına götürür. Ruh sağlığındaki bu bozukluk onu bedensel olarak da yıpratır. "*İçli ve nihayetsiz derecede alıngan olan*" genç kız, düşüncelerinde oluşan çıkmazdan ölecek huzura kavuşacağını düşünür. Yazar, olay örgüsünü zayıf kurgulamasına rağmen Ayhan ve Reşit'in dünyanın hiçliği karşısındaki düşüncelerini oldukça başarılı bir şekilde yansıtmıştır. Ayhan'ın bireysel sorgulaması onu yokluğu götürürken, Reşit daha mantıklı olduğu için sorularına cevap bulmuş ve hayata daha olumlu bakmıştır.

Ayhan, varlığın boş, lüzumsuz olduğunu düşünür. İnsanı varlık olarak bayağı gören Ayhan'ın inançlar noktasında da zayıf olduğu göze çarpar. İnsanların günlük uğraşlarını kötü olarak algılayan Ayhan, sürekli buhranlı günler geçirir.

"Cinsiyet... İnsanın yüz karası... Onu çamurda süründüren bağ. Bunu koparmak imkânsız. İnsan yaratılışında fena ve çirkin yaratılmış. Alelade, hatta daha kötü ve iğrenç bir hayvan hamuruyla... Hiçbir yükseliş ve kurtuluş yolu yok onun için... O halde bu var olmanın ne başında bir hayır aramalı, ne de sonunda bir güzellik

beklemeli.” (s. 24) Ayhan’ın insan varlığının bu acizliği karşısındaki fikirleri onu hayattan soğutur. Yaşamak için hiçbir gaye bulamayan genç kız sürekli ölümü düşünür.

“Yemek, bir hayvan midenin esiri olmak onu büyük bir tikslenme ile sıkıyordu. Hele varlığını bir çarşaf gibi şakırdatan saġnaklar, her fırtınada ruhunun bir parçasını kopararak alıp gidiyordu. Ve böylece cins bir ruh taşımanın cezası gibi, her gün canını birini kaybederek, her gün hayatı bir basamak daha arkada bırakarak yaşamaktan kaçıyor, elimde olmadan hayattan uzaklaşıyordu.” (s. 25) Varlığının sorgulamasını sonucu hayatın boş olduğuna kanaat getiren Ayhan, yaşam karşısında hayal kırıklığı yaşar. Yazar, Ayhan’ın yaşadığı çatışmayı başarılı bir şekilde verir. Özellikle Ayhan’ın öldükten sonra hayatın hiçliği hakkında yazdığı metinlerde genç kızın ruh hali başarıyla tasvir edilmiştir.

“Bu çukurda, bu fenalıklar ve çirkinlikler ortasında ruhum, konacak dal bulamayan bir kuş gibi çırpınıyor... İnanmıyorum... İyi ve güzel bir gidişe inanmıyorum. Biz, zavallı insanlar, irademiz üstünde, hayattaki fenalıkları işlemeğe ve bu çamurda yuvarlanmağa mahkûmuz. Bizi bu deritten kurtaracak ilahi devaya gelince; varlık zincirine böyle bir halka takılmamıştır.” (s. 44) Hayatın hiçliği karşısında kurtuluşun olmayacağını varlığın oluşabileceğine inanmayan genç kız, ölümden başka bir kurtuluşun olmadığını da farkındadır. Ayhan’ın intiharını da bu bağlamda hiçlik duygusunun bir sonucu olarak gösteren yazar, onu ölüme götüren süreci başarılı bir şekilde vermiştir.

Olay örgüsünün ikinci kısmı Ayhan’ın ölümünden sonra Reşit ile Gönül arasındaki aşk ilişkisine dayanır. Yeni anlayış ve eğitimle yetişmenin ötesinde Ayhan’ı ölüme götüren nedenlerden dolayı Reşit’in evlilik konusunda büyükleriyle olan mücadeleleri sonucunda yaşamış olduğu yenilgi başarılı bir şekilde sunulur. Romanın bu kısmında evliliği dünyevi zevk olarak gören Reşit’in saf sevginin böyle bir zincire bağlanamayacağını düşünür. Romanın yapısı da aşk ve ayrılık duygularıyla birlikte evlilik konusunda, gençlerin farklı düşüncelerinin neden olduğu çatışmalar üzerine kurulmuştur. Evliliğin gizli bir bayağılık kanısında Reşit ile aynı fikirde olan amcasının kızı Gönül de birlikteliklerinin resmiyete dökülmesini istemez. Aşkın evlilik gibi cinsel münasebetlere dayanan yönünü iki genç de *“hayvani”* bulur.

“Niçin Allahım, niçin bizi böyle yarattın? Niçin bizim mayamıza çamur kattın? Niçin insanlığa hayvanlığı karıştırdın? Niçin aşkı şehvetle kirlettin? Açlık ve cinsiyeti,

insanlara, kemirici iki canavar gibi musallat ettin. İnsana hareketlerinde saf, iyi ve güzel olmak arzusunu verdinde, böyle olmak kudretini niçin vermedin? Niçin onu aciz yarattın? İyiyi ve güzeli duymak, fakat birden kendisinin ne kadar fena yaratılıştaki olduğunu görmek. İnsan için bundan daha acı ne olabilir.” (s. 138) Romanın büyük bir oranını kapsayan Reşit ve Ayhan’ın felsefi sorgulamaları eserin başarılı yönü olsa da uzun uzun tanımlamalar monotonluğa sürüklemiştir. Yazar, esere aksiyon katmak amacıyla Reşit’in karşısına Gönül’ün akrabası Bülent’i çıkarır. Bülent, dünyevi zevklerin ahlâksızlaştırdığı bir kadın olmasının yanı sıra Reşit’in evlilik hakkındaki görüşlerinin tam zıttı olması nedeniyle sürekli genç adamla çatışma yaşar. Reşit ile evlenmek isteyen Bülent, her defasında onun sert ve uzak duruşuyla karşılaşır. Bülent’in, intikam için sevmediği Ziya ile evliliği ise ona ahlâksız yaşamın yolunu açar. Romanın son kısmı aceleyle bitirilmiş gibidir. Bülent, eşinin ölümünden sonra *“kendisini uçuruma götüren merdivenin basamaklarını”* hızlıca inmeye başlar, Gönül’ün ise verem hastalığından ölmesiyle roman biter. Yazar, aceleyle bitirilmiş bu sona karşı romana *“Birinci kitabın sonu”* ifadesi vererek Reşit’in hikâyesinin devam edeceğini vurgulamıştır.

Vâlâ Nurettin’in *Dipsiz Kuyu* isimli eseri dedektif romanı özelliği gösterir. Roman Rus istihbaratı adına çalışan bir casusun yakalanması ile başlar. Boğazlar müdafaası memurlarından Saffet Beyi öldürmek ve devleti ait önemli belgeleri çalmaktan tutuklu bulunan Yusuf Vahabı’nın idam edilmesine karar verilir. Aynı dönemlerde Veli Berki isimli önemli bir paşanın kardeşi Bolu kasabasından İstanbul’a gelirken kaybolmuştur. Bu esrarengiz şekilde kayboluş, Yusuf Vahabı ile meşhur polis hafîyesi Ali Bey’in bir araya gelmesine neden olur. Romanın başındaki verilen bu sır eserin sonuna kadar gizemini koruyacaktır, bu sayede esere esrarengiz bir hava da katılmıştır.

Veli Bey, kardeşinin bulunması için Ali Bey’den yardım istemesiyle birlikte roman, kanun/kanunsuzluk çatışması üzerine şekillenmeye başlar. Romandaki esrarengizliği büyüten nokta, Yusuf Vahabı’nın idam edilmeyip Ali Bey’in hizmeti için çalışmasıyla başlar. Ali Bey, gizemli bir şekilde kaybolan Lamiâ’yı bulmak için Rus casus Yusuf Vahabı alarak yola çıkar. Lamiâ Hanım’ın en son kaybolduğu Üç Pınar köyüne giden, Ali Bey, burada Dipsiz Kuyu olarak bilinen bir otelde genç kızın en son görüldüğünü öğrenir. Çevresi tarafından esrarengiz kayıp hikâyeleri ile tanınan bu otel

aslında ajanlık edenlerin kaçmasına olanak sağlayan dehlizlerle doludur. Ali Bey, bu dehlize Yusuf Vahabı'yı kullanarak keşif eder.

Zekâsını yardımıyla olayı çözen Ali Bey, tesadüfler sonucu genç kızın kaçırıldığını öğrenir. Bu noktadan sonra esrarengiz olayların çözüm süreci başlamış olur. Yusuf Vahabı, kaymakam Saffet Bey'i öldürdükten sonra Üç Pınar köyünde bulunan bu otele gelerek, dehlizler yardımı ile Rusya'yı giden bir gemiyle kaçmayı planlar. Tesadüfler sonucu onun yakalanması ve bu odayı Lamiâ Hanım'ın kiralaması olayın seyrini değiştirir. Rus casuslar Yusuf'u değil Lamiâ'yı yanlışlıkla kaçırlar. Ali Bey'in çözdüğü bu olaydan sonra Veli Bey'in dostluğunu kazanır ve ünü artar. Yusuf Vahabı ise Ali Bey'e yardım ederken düştüğü çukurda ölür. Böylece adalet yerini bulur, haksızlık karşısında hem olay çözülmüş olur hem de casusun ölmesiyle hak ettiği cezayı alır.

Vâlâ Nurettin'in macera romanı olarak yazdığı *Kardeş Katili*'nde ikiz kardeş olan Feride ile Reşide'nin karıştığı bir cinayetin çözümü dedektif/polis Yılmaz Ali'nin karşılaştığı tuhaf hikâye anlatılır. Roman, "*Akşam*" gazetesinde çıkan bir cinayet haberiyle başlar. Cinayetin çözülmesi için polis hafiyesi Ali Bey'den yardım istenmesiyle birlikte roman, kanun/kanunsuzluk çatışması üzerine şekillenmeye başlar.

Görünürde cinayeti işleyen katil ortadadır. Kıskançlıktan dolayı ikiz kardeşi Reşide'yi öldüren Feride'dir. Cinayetin işlendiği sırada evde bulunan hizmetçi ve diğer çalışanlar Reşide'nin odasında iki kardeşin olduğunu ve Reşide'nin son söz olarak kardeşinin onu öldürdüğünü söyler. Yılmaz Ali, ortada bir cinayet olduğunu katilin ve maktulün bilindiğini ve gerekli işlemlerin yapılmasına rağmen bir konuda tereddüt yaşar. Cinayet soruşturması için tekrar kardeşlerin yaşadığı konağa gelir ve ayrıntılı araştırma yapmaya karar verir.

Konakta çalışmalarına devam eden Yılmaz Ali, bir yandan da iki kardeş hakkında bilgi toplamaya başlar. Anne ve babalarını küçük yaşta kaybeden kızları, amcaları Ali Bey, vekâletlerini üstlenerek bakmaya başlar. Kısa bir süre önce on sekiz yaşlarına giren kardeşler "*birbirlerini çok severmişler, oldukça iyi anlaşmışlar.*" Yakın çevrelerinin böyle tanıttıkları kardeşlerden birinin diğerini öldürmesi için bilinen tek sebebin "*kıskançlık*" olacağını ise amcaları Ali Bey ifade eder. Yılmaz Ali Bey, tüm bu bildikleri karşısında ve olayı gören şahitlerin ifadesi doğrultusunda katilin Feride olacağını yine inanmaz.

Polis/hafiyesi Yılmaz Ali, konağın etrafında bekleyerek bir ipucu bulmaya çalışır ve bu bekleme kısa sürmez. Konak çalışanlarından Hasan Efendi'yi bir bavul ile çıkarken gören Yılmaz Ali, Şamlı Hacı Efendi'yi alarak takip eder. Bavuldan çıkan kitaplar polisin şüphelerini doğrular. Amca Ali, hipnoz yöntemi ile istediği kişiyi istediği gibi yönlendirmektedir. Yılmaz Ali'nin bulduğu Şamlı Hacı da çok iyi bir hipnozcuudur. Hasan Efendi'yi, Feride'yi ve Ali Bey'i hipnoz ederek bildiklerini yazmalarını ister. Hipnozun etkisinde bütün gerçekler ortaya çıkar.

Tembel ve miskin biri olan Ali Bey, yeğenlerine kalan mirası ele geçirmek için kızlardan birini katil diğerini ise öldürmeye karar verir. Ali Bey, hayatında hiçbir şeyin sahibi olamamıştır, abisi ise başarılı ve zengin bir validir. Abisini gölgesinde kalan ve onu kıskanan Ali Bey, varlık-yokluk çatışması yaşar. Tam yokluğa düşmüşken kardeşi ve eşi bir kazada ölür. Ali Bey, iki kızın bakımını üstlenerek onların mal varlıklarından yararlanır. Kızlar on sekiz yaşlarına girdiklerinde velayetin biteceğini bildiği için bir plân yapar. Okuduğu kitaplarla kendini geliştiren Ali Bey, bu amacına da kısa sürede ulaşır. Roman Ali Bey'in tutuklanması ile biter.

2.2 İKİLİ OLAY ÖRGÜSÜNDEN OLUŞAN ROMANLAR

Mehmet Rauf, *Halâs* adını verdiği eseri ikili olay örgüsünden oluşur. Romanın olay örgüsü, işgalcilerin gündelik hayatta meydana getirdikleri hareketlere göre şekillenir. Meydana gelen olayların Nihat'ın ruh hali üzerindeki etkileri, romandaki çatışmayı sağladığı gibi, vakanın gelişmesini de temin eder. Eserin ilk olay örgüsünde, Mülazım Nihat'ın, İzmir'de işgal kuvvetleriyle olan mücadelesi anlatılır. Romanın yapısı Nihat'ın çevresiyle olan çatışmaları ve ilişkileri üzerine kurulmuştur.

Kurtuluşun hikâyesini vatanseverlik, milli irade gibi toplumsal temalar ile ele alan yazar, kahramanın yaşadığı aşk ve kıskançlık duygularıyla romanı bireysel alana da taşımış olur. Kahramanın Beatrice ve İclâl ile yaşadığı aşk da yapıyı şekillendirir. Bu aşkların ilki olan Nihat-Beatrice aşkı, ayrıca bir çatışma da doğurur. Bu çatışmalar vatan sevgisi, Milli Mücadele'ye bakış gibi konular üzerine kurulmuştur. Gerçek bir olay olan İzmir'in işgalinden esinlenerek yazılmış *Halâs* romanını yazar, romantik bir yaklaşımla ortaya koymaya çalışmıştır.

Roman, miras işlemleri için Nihat'ın İzmir'e gelmesiyle başlar. Milli olan ve olmayanın çatışması üzerine kurulan bu bölümde, işgalcilerin taşkın hareketleri ve İzmir'in işgali verilerek Nihat'ta oluşacak değişim vurgulanır. Nihat zaten askerdir,

cephede savaşırmıştır, kısa bir süreliğine geldiği İzmir’de yabancı kuvvetlerin varlığıyla karşılaşması vatanperverlik duygularını daha da artırır.

Romanın bu kısmındaki asıl çatışma, Nihat’ın vatanî duyguları karşısında onunla fikir ayrılıkları içinde olanlarla oluşur. İzmir’in işgaliyle azınlıkta kalan birkaç kişi dışında diğer Türkler hemen mağlubiyeti kabullenmişlerdir. Mandacılık, mütareke, İngiliz hayranlığı, Milli Mücadele konusundaki düşünce ayrılıkları yapıyı belirleyen çatışma merkezleridir. *Halâs* bu açıdan, “*vatanı kurtarmak isteyenlerle, kendini kurtarmak isteyenlerin romanıdır.*”¹⁸⁵ Nihat, İzmir’in işgaliyle başlayan dönemde etrafındaki duyarsız, kayıtsız kişileri birer vatan haini olarak görür. “*Meselâ bugün bin bir belâgat çiçeği ile süsleyerek bir nakarat gibi dakikada bir ümit kalmadığını, mahvolduğumuzu öten Kemal Mümtaz bir düşman... Milleti çöküş uçurumlarına sürükleyecek gündüzki gösterilerden istifade edip yalancılık meylini memnun etmek için ilhak oyununu uyduran Cevat bir düşman... Bütün şehir halkı binbir ihtiras kasırgası içinde ya sevinir, sıçrar, ya yerinir ağlarken kendi mel’un nefsinin zevki için dünyaya kayıtsız, dükkânının önünde kadın bekleyen Saffet bir düşman... Sonra dünyada paradan başka tanrı tanımayan ve bu uğurda milletini, vatanını satmaya hazır bulunan Hasan Cemil ve Sadi bir düşman... Bu kadar gürültü arasında sakın ve mütebessim durabilen Fahri bir düşman...*” (s. 58-59)

İzmir ve diğer bölgelerin işgali romanda çatışmaları doğuran temel etkidir. Nihat ve çevresindekilerin bu işgale bakışı romanı geliştirir. Nihat’ın çevresiyle olan çatışması, işgalden önce dost olduğu Rumlar’ın işgal ile birlikte onu küçümsemesi, aşağılaması ve bazı Türkler’in yabancılardan himaye kabul etmeyi konuşmasıdır. Nihat, kendi gibi bu uğurda çalışan birkaç kişi bulur. Bunlardan Miralay Emin Bey, romanın ikinci olay örgüsünü başlatacak olan İclâl’in babasıdır. Miralay’ın İzmir’deki evi de bir nevi siyasî merkez olur.

Miralay’ın ölmesi, kızına bıraktığı mirası nedeniyle Nihat’ın İstanbul’a gelişi romanın ikinci bölümünü şekillendirir. Nihat ile İclâl’i aynı noktada birleştiren ve birbirlerine âşık olmalarını sağlayan unsur ise, milletin geleceği karşısında hissettikleri ülkü birliğidir. Nihat, Rum olan Beatrice’ye karşı vatanperver İclâl’le karşılaşması ve onunla vatan uğruna bilinmez bir yola girmesi romanın diğer bir vakasıdır.

¹⁸⁵ Törenek, s. 118.

Romanın olay örgüsünün, Nihat'a bağılı olarak iki safhada gerçekleştiğı belirtilmişti. İlk safhada mekân işgal edilen İzmir'dir. Romanın ikinci kısmı İstanbul'da geçer ve bu noktada bireysel duyguların da olay örgüsünü belirleyen bir öge olduğı görölür. Bu yönüyle romanın bir diğeri yönü ortaya çıkar ki bu da aşk-ideal çatışmasıdır. Yazar, aşk, kıskançlık gibi duyguların psikolojik yönünü başarılı veremediğı gibi, Anadolu'da yaşanan olayların anlatıldığı sosyal yönü de başarılı işleyememiştir. Romanın İstanbul'da geçen bölümünde Nihat, Milli Mücadele'ye katılmak için Anadolu'ya gitme hazırlığı yaptığı sırada bir İngiliz askerini yaralar. Bu sebeple Anadolu'ya karayolu ile gitmek zorunda kalır ve yolda yakalanır. Yazar, romanın bu kısmında Nihat'ın İngilizler'e ait bir hücrede geçen sekiz-dokuz aylık hapis hane hayatını verir. Nihat'ın hapis hane de kaldığı süre boyunca, Anadolu'da neler olduğı anlatılmaz. Yaklaşık bir yıl sonra Beatrice'nin yardımıyla özgürlüğüne kavuşan Nihat, İclâl ile Milli Mücadele'ye kaldığı yerden devam eder. Yazar, kahramanın hapis hane de kaldığı müddet boyunca iç monolog yöntemiyle yaşadığı bunalımı anlatması gerçekçi olmuştur. Romanın bütününe bakıldığında en başarılı kısmın da bu bölüm olduğı söylenebilir.

İki Süngü Arasında romanı bir dönemin siyasî olaylarının insanlar üzerindeki etkisini ve bir kadın üzerinde yarattığı travmatik olayların neden olduğı kişisel çatışmaları ele alır. Yapısını, yalnız kalan bir kadının çaresizliğinin belirlediğı romanın aslı kahramanı Emine'dir ve onun olay ve kişiler karşısındaki tavrı, romanın yapısını şekillendirir. İlk olay örgüsü kendini yetişirmiş, iyi niyetli bir genç olan Emine'nin, uğradığı iftira sonucu hapis hane ye düşmesiyle başlar. Süngüler arasında kirletilmiş ve ümitsiz bir hayat geçiren Emine'nin ruh sağılığından şüphelenilmesi esareten kurtuluşunun ilk adımı olur. İkinci olay ise, Emine'nin sinir hastalıkları hastanesindeki tedavi sürecidir.

Toplumun sosyal normları karşısında bireysel kadın kimliğı ile var olmaya alışan Emine'nin ilk yenilgisi, kıskançlık çatışması yaşayacağı hem cinsinden gelir. Abisi sürgüne gönderilen, dadısı felç olan Emine, abisinin çalıştığı gazete patronundan yardım ister. Genç kıza sahip çıkan Beyefendi, kendi çocuklarına mürebbiyelik etmesi için Emine'yi yanına alır. Ancak evin Hanımefendi'sinin kıskançlığı, onun hırsızlıkla suçlanacağı ve devam edecek suçluluk dönemini başlatır. Emine, temiz ve iyi niyetli yaklaştığı insanların ihanetinden sonra masum olduğına kimseye inandıramaz. Genç

kızın bireylerle olan mücadelesi, kendisinin suçsuz olduğunu anlatmaya çalıştığı toplum ile devam eder.

İlk mahkûmiyetten sonra Emine'nin ruhî dengesi bozulmaya başlar. Çevresinin ve yargı sisteminin haksız kararları onun fikri yapısını da etkiler. Hapisten çıktıktan sonra muhtarın evinde kalan Emine, bu kez de muhtarın hanımının yeğeni Ahmet'in tacizlerine uğrar. Erkekler karşısında aciz ve ikinci derecede kalan kadınların savunmasını eserlerinde sıklıkla konu edinen yazar, bu eserinde de yine sahipsiz bir kızın hak arayışları karşısında düştüğü çıkmazı vurgular. Tacizlerine dayanamayan Emine, paslı bir kamayla Ahmet'in bileklerini keser. O da, daha önce hırsızlık suçlanmasını fırsat bilerek, sarkıntılığı Emine'nin ettiğini ve yeleğinin cebindeki altın saatini çaldığını söyleyerek iftira atar. İkinci suçlamanın birinci suçlamayla benzerlik göstermesi, Ahmet'in iddialarını kesinleştirir ve genç kız mahkemede yargılandıktan sonra tekrar hapisaneyeye geri döner.

Kendisine yüklenen suçlardan dolayı Emine, toplum huzurunda kendini aklayamaz. Güven-güvensizlik çatışmasında genç kız hep yenilgiye uğrar. Yaşadığı ilk olaydan sonra da her suçlamada ilk önce Emine'nin sorgulanması bunu açıkça gösterir. Romana adını da veren “*süngüler*” Emine'nin hapisane-adliye yolunda iki zabitin arasında gidip gelişindendir. Emine, en çok bu durumdan utanç duyar.

“Ben sizden şunu istiyorum: Beni iki süngü arasından kurtarınız. Beni iftiralar, ne fenalıklar, ne vicdansızlar, ne cehaletler... Hiç, hiçbir şey lânetlenmiş yapmadı. Beni ezen, bitiren, kahreden yalnız bu iki süngüdür. Her ince damarımda ateşli bir incelik ve insanlık kanı dolaşırken, bu iki süngü ar ve hayâmin şah damarını patlattı. Yalnız bu iki süngü beni yok etti.” (s. 99)

Hapishaneye giren her bireyin kendince haklı sebepleri vardır. Bu nedenle masum olduklarına inanırlar. Emine ise gerçekten suçsuz olmasına rağmen, koğuş arkadaşlarını dahi masum olduğunu inandıramaz.

Romanı yapısı Emine merkezli olmakla beraber, onun hapisanede olduğu süreç boyunca tanıdığı kişiler ve yaşadığı olaylara da yer verilir. Roman bu nedenle dış dünyaya dönük bir şekilde ilerler. Türk tarihinin en karmaşık dönemlerinin birinde sahipsiz kalan Emine'nin, farklı insanlarla tanışıklığı, toplumun çeşitli kesimlerindeki ilişkileri göstermesi açısından önemlidir. Romanın yapısı bu noktada, şahıs-dönem ve

çevre ilişkisi üçgeninde ilerler. Özellikle romanın ikinci kısmında Emine'nin doktoruyla terapi sırasında geçmişini anlattığı kısım bu üçgene örnektir.

Romanın ikinci bölümü, Emine'nin ruh sağlığının bozuk olduğunu düşünen avukatın, onun bir ruh ve sinir hastalıkları hastanesine yatmasını uygun görmesiyle başlar. Avukat, atılan bir iftira sonucu intihar eden kızına benzettiği Emine'yi kurtarmak ister. Bu bölümde yazar, Emine'nin bakış açısından okuyucuya hayat hikâyesini anlatır. Emine, kendinde meydana gelen olumlu değişmelere rağmen, toplumun bakış açısının sabit kaldığını bildiğinden, cemiyet hayatına tekrar girmeyi istemez. Dışarıda onu bekleyen bir cemiyetin, onu suçlayan bir kalabalığın farkındadır. Yazar, okuyucusuna sevdirmek istediği bu kahraman için sonunda şöyle da bir yolu bulur. Hastanede onun gibi tedavi olup iyileşen İhsan'la evlendirip kimselerin onları tanımadığı Selanik'e göndererek romanı bitirir.

Adam Sarrafın'da yapı basit bir geleneğin uygulanışındaki ironiye dayanır. Roman, zenginlik ve bunun doğurduğu ahlâksızlığın neden olduğu toplumsal çöküntüyü dile getirir. Romanın aslî kahramanı Hobatzade Tosun, geleneklere uygun bir şekilde evlendiği kızın bakire olmasını ister; ilk evliliğinde bunu bulamayan ve genç kıza iftira atan Hobatzade, ikinci evliliğinde daha titiz davranarak bir kız seçer ama bu kız da İstanbul eğlencelerinden arta kalan biridir. Gelişmiş fen sayesinde kendini "*körpe bir gonca*" olarak eşine sunduğunda, Hobatzade buna inanır. İroni bir şekilde oluşturulmuş romanın ismiyle arasındaki ilişki de sağlanmış olur.

Geleneksel yaşamın hüküm sürdüğü Anadolu'da başlayan romanın ilk olay örgüsü, ataerkil bir düzen içinde oluşan çatışmalar üzerine şekillenir. Bu bağlamda eser, ataerkil toplumlarda görülen erkeklerin ahlâksızlığının hoş görülmesi anlayışı karşısında aynı şekilde geleneklere uygun evliliklerinde ahlâklı kadın beklentilerinin çatışması üzerine kurulmuştur. Romanda özellikle zengin ve çapkın erkeklerin gönül eğlendirmek için oturak âlemleri yapmaları ve İstanbul'un zengin kesimlerinde yaşanan yozlaşmış ve ahlâksız ilişkileri vurgulanır.

Romanın birinci bölümünde kahramanlar tanıtıldıktan sonra Hobatzade'nin kişiliği üzerinde durulur. Babasının gayretleriyle iyi bir ticaret adamı olan Hobatzade onun vefatıyla işlerin başına geçer ve kısa sürede İstanbul ve Konya'da olmak üzere iki büyük iş yeri açar. Yazar, bu kısımda Hobatzade Tosun'un İstanbul'a gitmesine neden olacak kardeşi Recep'in yaşadığı gönül macerasına değinir. Konya eşrafından Hacı

Efendi'nin kızı Asiye ile Recep geceleri gizlice buluşmaları sonucu Asiye, hamile kalır. Asiye'nin hamileliğinin ilerlemesi bu yasak ilişkinin meydana çıkmasına sebep olur. Kızına güven-güvensizlik çatışması yaşayan Hacı Efendi, *“ecdadından saklayıp ahfadına aynı temizlikle terk edeceği iddiasında bulunduğu namusunun kızı tarafından böyle param parça edilmesinden...”* (S. 7) dolayı felç geçirir. İki tarafın karşılıklı anlaşmasıyla namus meselesi tatlıya bağlanır ve gençler evlendirilir. Yazar, değindiği bu vaka ile modern ve geleneksel yaşam arasında uygulanan sosyal yaptırımların tezatlıklarını göstermeye çalışır.

Hobatzade Tosun'un İstanbul'a geldikten sonra hemşerisi, Hacı Hüseyin Efendi'yle ahbaplık kurması onu gece âlemlerinin müdavimi yapar. Hobatzade, zamanla bu gece eğlentilerinden bıkar ve kendisine düzenli hayatın imkânlarını sunacak olan evliliğe karar verir. Romanın ikinci kısmı, Tosun'un evlilik fikrini öğrenen gece âlemlerine beraber takıldığı arkadaşı Hacızade Hüseyin'in tarafından bu fikrinden vaz geçirilmek için uğraşmasıyla şekillenir.

Hobatzade, arkadaşından destek göremeyince, bir bankacı dostundan yardım ister. Hobatzade, İstanbul'un görgülü ve kibar ailelerinden biriyle tanıştırılır ve Lale isminde narin bir genç kızla evlenmesine karar verilir. Konya'dan gelen ailenin ve Hobatzade'nin bu evlilikten ilk beklentileri gelinin bekâret müjdesidir. Geleneklere sıkı sıkıya bağlı olan ailenin ilk gecede bu beklentileri olmayınca kandırıldığını düşünen Hobatzade, hiçbir şey dinlemeden boşanmaya karar verir. Hobatzade bu evlilikte en büyük korkusuyla yüzleşmiş ve istediği mutluluğu bulamayınca tekrar arkadaşıyla gece âlemlerinde görülmeye başlamıştır.

Üçüncü bölümde hüsrarla biten evlilik üzerinden bir yıl geçmiştir. Düğün gecesi bir iftiraya uğrayan Lale, yurtdışındaki sefaret kâtiplerinin biriyle evlenir. Hobatzade Tosun ise arkadaşıyla beraber takıldığı gece âlemlerinden yine sıkılmaya başlar ve evlenmeye karar verir. Daha önce mutsuz bir şekilde biten evliliği Hobatzade'yi daha temkinli eder. İstanbul'da namuslu bir kız bulamayacağını düşünen Hobatzade, ümit-ümitsizlik gibi zıt duygular arasında kalır. Yazar, bu adamın yaşadığı hüsrancı cehaletine bağlar.

İkinci evliliğinde arkadaşı ona temiz bir aile kızı bulmaya söz verir. Romanda çözülme de burada başlar. Romanın ikinci olay örgüsünü oluşturan bu kısımda Hobatzade Tosun ile Benli Şükûfe arasındaki ilişki beklentilerin çatışmasına dayanır.

Hobatzade'ye kız bulmak için Azize Hanım görevlendirilir. Azize Hanım, bir eğlencede Hobatzade'ye kız aradığını söyleyince İstanbul gecelerinden düşe kalka bıkip usanan Benli Şükûfe bu isteğe talip olur. Romandaki bir çatışma da Benli Şükûfe'nin ahlâksız yaşamış geçmişi ve gelecekte beklediği iyi bir aile kurma isteğiyle yaşanır. Bu uğurda her şeyi göze alan Benli Şükûfe, ilerlemiş tıp sayesinde kendini yeniler ve Hobatzade'nin istediği gibi “kız oğlan kız” olup dünya evine girer. Kendini çevresindeki insanların nasıl kişilikte olduğunu hemen anlayacak kadar insan sarrafi sanan “*tırnaklarının ucuna kadar atavizmin tesirinden kurtulamayan, yeni hayatın hareketine ayak uydurmakla beraber irsî telakkıylerden, itiyat haline gelen göreneklerden sıyrılamayan*” (s. 15) Hobatzade, bu düğün gecesinde yüz aklığını bulduğunu düşünür. Yazar, Hobatzade'ye böyle bir son hazırlaması yaptığı ilk evlilikte eşi Lale'ye attığı iftiranın intikamını almak istemesinden kaynaklanır. Geleneklere sıkı sıkıya bağlı olan, taassup düşkünü bu cahili kendini kız oğlan kız yutturmuş Benli Şükûfe'yle cezalandırmıştır.

İskender Fahrettin, *Abdülhamit ve Afrodit*'de Osmanlı Sarayı'ndaki harem dairesinde yaşanan olumsuzlukları, cariyelerin hayatını Abdülhamit'in kadın ve makam düşkünlüğüyle anlatılmaya çalışılır. Yazar, saraya bağlı olarak gelişen çeşitli olaylar aracılığıyla, padişahın şehvet düşkünlüğünü, cariyelerin ıstırap dolu hayatlarını, haremde yaşanan bazı ahlâksızlıkların yanı sıra toplumda baş gösteren padişah aleyhtarlıklarını da yansıtmayı amaçlamıştır. İki bölümden oluşan romanın birinci bölümünde romanın aslı kahramanı Melahat ve Abdülhamit tanıtılır. Böylece padişahın kadın düşkünlüğünün yanında Melahat'ın güzelliği ve kurnazlığı öne çıkarılarak, romanın ahlâkî olanla olmayan çatışması üzerine kurulacağı hissettirilir. Bu çatışmalar aslında daha geniş anlamda iktidar-güç çatışması içinde yerini bulur.

Padişah güç ve iktidarı, Melahat ve diğer cariyeler bu güce sahip olmak isteyenleri temsil ederler. Abdülhamit'in başkâtiplerinden Cevdet Bey'in kızı Melahat'ı görüp beğenmesi ve saraya aldırma istemesiyle roman başlar. Saraya yeni gelen bu genç ve güzel kız, padişahın kısa sürede gözdesi olur ve diğer cariyeleri kıskandırır. Cariyeler arası kıskançlık cinayetlere varan komplolara yol açar. Yazar, romanın başında Çerkez cariyesi Nazikter'i Melahat'a öldürtmesi ile romanın sonunda Melahat'ın başına geleceklerinin ipuçlarını vermeye çalışmıştır.

Birinci bölümde yazar, Abdülhamit'in kadınlara olan zaafının yanında, o dönem Osmanlı'da cereyan eden ayaklanmalara, kapitülasyonlara ve isyanlara da değinmiştir. Roman, böylelikle aşk romanı olmaktan çıkmış, toplumsal boyutlu bir yapı kazanmıştır. Abdülhamit'in devletin bütünlüğünü koruyamadığı bilgisini vermek için, bu aşk romanının arasına Yemen İsyanı'nı, İngilizler'e verilen kapitülasyonları ve İttihatçılar'ın gizli cemiyetlerini romana acemice koyan yazar, aşk-ahlâk çatışmasının ötesinde siyasal boşluğu da vurgulamak istemiştir. Fakat romanda bu konular yüzeysel kalmıştır. Yazar, kişileri ve olayları Yıldız Saray'ından dışarıya çıkartamamış; böylelikle toplumsal olaylar askıda kalmıştır.

Romanın ikinci olay örgüsünde, saraya karşıt güç olarak İttihatçı Doktor Ali Bey'i öne çıkarır. Padişahın vurdumduymazlığına karşı İttihatçılar, yeni bir düzen getirmek için gizlice toplantılar düzenlerler. Korkaklığı ve vehimi nedeniyle sarayın içine kendini hapseden Abdülhamit, kendine karşı olan İttihatçılar'ı sürgüne göndererek onlardan kurtulur.

Hürriyet isteyen Doktor Ali Bey ve arkadaşlarının icraatları Abdülhamit'i endişelendirdiğinden, bu nedenle onları yakalamak için evlerine casus göndermeyi düşünür. Bu iş için en meşhur hafiyesi Fehmi Bey yerine Melahat'ı kullanır. Güç ve iktidar arzusuyla Padişahın her isteğini yerine getiren Melahat'ın, bu insanlarla tanışması yaşayacağı çatışmalara zemin hazırlar. Padişah karısı olup güç ve iktidara kavuşmak isteğiyle birçok yalan, iftira, cinayet, gibi eylemlerde bulunan Melahat, ikinci bölümde bunları bir kenara bırakıp hürriyet isteyen Ali Bey ve arkadaşlarına yardım etmeye başlar. Bu olay onun sonunu hazırlar. Roman, Melahat'ın hürriyet taraftarlarına yardım ettiğini öğrenen Abdülhamit tarafından idam fermanını imzalamasıyla sona erer. Romanda çatışmaların merkezini Padişah ve İttihatçılar arasındaki mücadeleye taşımaya çalışan yazar, başarılı olamamıştır. Romanın sonunu hızlıca bitmesi, bu çatışmaların yüzeysel kalmasına sebep olmuştur.

Burhan Cahit'in *Aşk Politikası* adını taşıyan romanı, iki ayrı olay örgüsünden oluşur. Romanın başında aslî kahramanların aileleri birkaç kısa çizgiyle anlatılır. Romanın birinci olay örgüsünü oluşturacak Necati'nin yaşam biçimi ve maceraları, sonraki ilişkileri de hazırlayacak şekilde anlatılır. Birinci kısmın sonuna kadar yazar anlatıcı tarafından verilir. Necati, liseden sonra hızlı bir şekilde gece hayatına giren

tanıştığı Rus dansçıyla yaşamaya başlayan Necati, onunla anlaşılamayacağını anlayınca ayrılır ve bu sefer de, evli olan orta yaşlı Serap ile birlikte yaşamaya başlar.

İki olay örgüsünü birleştirecek vaka da bu nokta da gelişir Necati'yi ailesi bir an önce evlendirmek gerektiğini düşünür. Necati'nin annesi oğlu için en uygun kızın yine kendisi gibi okumuş kültürlü ve akraba oldukları, Aysel olduğuna karar verir.

İkinci olay örgüsünü, Aysel'in eğitimine devam etmek için Paris'e gitmesi oluşturur. Aysel, Paris'e gittikten sonra yazar onun yaşadıklarını anlatmaya başlar. Aysel, Paris'e kendisi gibi eğitim için gelen İngiliz genci Danyelson'la tanışır ve ondan evlilik teklifi alır. Bir müddet kendi içinde çatışmalar yaşayan Aysel için bu çatışmayı bitirecek olay Necati'nin Paris'e gelmesiyle başlar. Birbirlerini seven ama ifade edemeyen iki genç Paris'te evlenme kararı alırlar. Olumsuz hiçbir kahramana yer verilmeyen romanda iyilerin ve ahlâklı olanların sonunda hep mutlu olacakları vurgulanmıştır.

Mebrure Hurşit'in *Sönen Işık* isimli romanında iki ayrı olay örgüsünden oluşan yapı içerisinde, aşk, evlilik, ihanet, aldatma ve kadın gibi konular ele alınır. İkili olay örgüsünün ilk halkasını Nişantaşı'nda yaşayan Nigâr Hanım'ın köşkünde Namık ve Kâmran'ın evlilikleri oluşturur. İkincisi ise, yine bu köşkte Namık ve Neyran'ın etrafında gelişen halkadır. Bu iki olay örgüsünü Kâmran'ın kızı Neyran'ı ölmeden önce Namık'a emanet etmesi birleştirir.

Romanın birinci bölümünde Kâmran'ın annesi Kamile Hanımı ve köşkte kalan çalışanlar tanıtılırken, orta yaşlı dul bir kadın olan Nigâr Hanım, oğluna aşırı düşkünlüğüyle ön plâna çıkar. Namık'ın en belirgin özelliği ise hastalıkların beslediği hassas ve kırılgan yapısıyla içine kapanık, huzursuz, sinirli bir tip olmasıdır.

Anne, geçkin ve hastalıkların soldurduğu bu oğluna hiçbir kızı layık bulmazken, köşke dikiş için gelen Kâmran kısa sürede Namık'a kendini beğendirir. Böylece zengin ve çirkin erkekle fakir güzel kızın yakınlaşması aşk-para çatışmasını doğurur.

Romanın birinci bölümünde evlilikle sonuçlanan bu birliktelik Davos'a yapılan bir geziyle sona erer. Yeni çevre yeni ilişkileri ortaya çıkarır, gizli arayışlara zemin hazırlar. Parayı mı Namık'ı mı sevdiği belli olmayan Kâmran, Davos'ta komşuları avukat Münir Fuat ile karşılaşınca rüyalarını süsleyen bakışların bu adama ait olduğunu düşünür ve onun işveli davranışlarına dayanamayan Münir Fuat'la birlikte, ardında

kalanları hiç düşünmeden kaçarlar. Romanın ikinci olay örgüsünü oluşturacak Neyran bu beraberlikten doğan kız çocuğudur.

Romanın ikinci bölümünde Neyran'ın yaşadığı olaylar anlatılır. Neyran'ın çocukluğu ve yaşadığı olaylar geriye dönüşle verilir. Neyran iki buçuk yaşına kadar verimli annesinin yanında kalmış, öleceğini anlayan Kâmrân kızını çok iyi bakacağını düşündüğü eski eşi Namık'a emanet etmiştir. Böylece Neyran on yedi yaşına kadar ailesi hakkında hiçbir şey bilmeden yaşar.

Namık, Neyran'ın eğitimi ve yetişmesi için her türlü imkânı hazırlar. On dört yaşına geldiğinde ona İskoç bir mürebbiye tutar. Öğretmenlik yaptığı bu ailenin mutsuz babası, ona ilgi duyarak birlikte kaçmayı teklif edince, o hiç düşünmeden geri çevirir. Sonra da kaçıp gider. Böylece Mis Meybel ile Kâmrân'ın şahsında yazar, olan ve olması gerekenin çatışmasında ahlâklı olanı ortaya koyar.

Neyran, zengin ve refah içinde yaşamasına rağmen geçmişinde saklı kalan sırları açığa çıkarma isteğine kapılır. Gizli tutulan annesinin eski odasına girdiğinde yaşadığı korkular ve sıkıntılar sonucu hastalanır. Bu olay sonrasında Neyran'ın olmak zorunda olduğu tedavilerle yeni bir ilişki devresi hazırlanır. Bir mekân değişikliği, onun Ekrem'le karşılaşmasına yol açar. Romanın bu bölümünde karşımıza çıkan Ekrem hem Neyran'ın sevgilisi hem de üvey kardeşidir. Kâmrân'ın yıllar önce yıktığı ailenin oğlu Ekrem ve geçmişte neler yaşadıkları Ekrem'in Neyran'a verdiği annesinin günlüklerinden anlatılır. Roman'ın sonu dramatik bir kurguya sahiptir.

Neyran ve Ekrem birbirlerini severler. Namık'ın şiddetle karşı çıkması üzerine birlikte kaçarlar. Bu kaçışın ardından Namık tarafından gerçeklerin yazıldığı mektup romanın çözümleme bölümünü başlatır ve Neyran'ın yıllardır bilmediği gerçeği öğrenmesine ve Ekrem'in de intiharına sebep olur.

Onların Romanı'nda iki farklı olay örgüsünde insanların iyilikleri karşısında gördükleri ihanetler ele alınır. İlk olay örgüsünde yapı, sınıf farklılığı, evlilikte uyum ve ihanet konusunda olan ve olması gerekenin çatışması üzerine kurulmuştur. Bu yapıya yön veren ve çatışmaların ortaya çıkmasına neden olan tema ise sadakattir. Gülöz, genç ve güzel bir bayandır, eşinin tayini Anadolu'ya çıkınca o da ziyaret için yanına gider. Ancak, hırsları ve para kazanma arzusuyla ona birçok iyilik yapan eşini boşayarak, defterdar olarak bulunduğu Çankırı'da eşinden daha çirkin ve yaşlı bir kadınla evlenir ve Eşine “*boşanma kâğıdını*”, postayla gönderir. Fakat mektup gitmeden Gülöz'ün

sürpriz gelişiyle karşılaşır. Defterdar, boşandığı halde eşiyle beraber olur. Kullanıldığını sabah öğrenen Gülöz, bunu guruna yediremez ve İstanbul'a gitmekten vazgeçer. Emektar dadısı ile kaldığı bir handa tanıdığı verem hastası Ahmet'e ilgi duyar. Ahmet'in bedenen, Gülöz'in ruhen tedaviye ihtiyacı vardır. Genç kadın eşinin ihanetinden sonra namus-ahlâk çatışması yaşar. Ahmet'in iyileşmesi için maddî ve manevi bütün yardımlarını seferber eder.

Maddî durumu oldukça iyi olan genç kadın, mal varlığını satarak Ahmet'i çeşitli sanatoryumlarda, özel bakım evlerinde, verem hastalarına iyi gelen dağ evlerinde tedavi ettirir. Hatta bir işe de yerleştirir. Daha önce Ahmet'ten hamile kalan ve onun sağlığı için çocuğunu aldırان Gülöz, yaptığı fedakârlığın karşılığı olan mutluluğu yaşarken, Ahmet'in bir başkasıyla evliliğiyle yıkılır. Hayatına giren iki erkeğin de ihanetine uğrayan Gülöz, suçlu olarak sadece kendini görür. Çünkü Ahmet'in mektubu ihanetin, nankörlüğün itirafından başka bir şey değildir.

"İyileşen veremlinin egoist olduğunu bilmiyor muydun? Niye peşime düştün? Temiz bir etin vardı, şehvetinle besledin. Temiz bir servetin vardı, sıhhatimi doyurdun. Temiz memelerinle temiz bir kalbin vardı, son damlasına kadar emdirdin. Artık bir posa kaldın! Bırak beni! Ben zindeyim, sıhhatliyim, demir gibiyim. Bırak beni! Biraz da Hafız Muhsin'in küçük kızı ve büyük servetini kemireyim..." (s. 172) Gülöz, yaşadığı bu son darbeden sonra *"bir köşeye yığılır."*

Yazarın ikinci fasıl olarak belirttiği bu kısım burada biter. Fakat yazarın *"onların romanın"* bitmediğini *"asıl şimdi başladığını"* söyleyerek üçüncü fasılda başka bir hikâyeye geçer. *Bir Varmış Bir Yokmuş* başlığını taşıyan bu kısımda iki samimi arkadaşın birbirlerine makam/mevki için yaptıkları ihanetini konu edinir. Romanda yapı da ihanetlere bağlı olarak

Konya'da bir konakta yaşayan oldukça varlıklı bir ailenin çocukları Hasan ve Hüseyin beraber ve aynı şartlarda büyürler. Aynı zamanda evlenen ve aynı anda erkek çocukları olan Hasan ve Hüseyin çocuklarının da kendileri gibi yetişmelerini isterler. Masalımsı bir tarzla anlatılan bu kısımda Abdülhamit'in son dönemlerinde gazaba uğrayan Hüseyin Magosa'ya sürgün edilir. Bu kısımdan sonrasında hem kahramanlar hem de olaylar daha gerçekçidir. Hasan, Hüseyin ve Ali romandaki iyi kişilerin başında gelir. Bu noktada zaten Ali'nin başına bir felaketin geleceğini de sezmiş oluruz.

Hüseyin sürgünde, eşi de üzüntüden öldükten sonra Hasan, kendi oğlu Ali ve Hüseyin'in oğlu Veli'nin bütün sorumluluklarını üstlenir. Yıllar sonra düşüncelerinden dolayı bu sefer de Veli, Trablusgarp'a sürülür. Hüseyin'in “*yadigârı*” Veli'yi kurtarmak için imkânlarını zorlayan Hasan, bunda başarılı olur. Buraya kadar mutlu bir tablo olarak çizilen bu ailelerin yaşantısı, Veli Bey'in ihaneti ile bozulur. Ali ve Veli İstanbul'dadır ama kötü “*bir yel esmiş*” Veli'yi iyi bir görev başına atmış, Ali'nin ise işsiz ve vatan haini sıfatıyla damgalanmasına yol açmıştır. Romanın yapısını belirleyen iyilik ve kötülük çatışması da Veli'nin hırslı ve vurdumduymaz oluşuyla başlar. Yazar, çatışmanın temelini maddî isteklere ulaşma arzusu üzerine oturtur. Veli, dönemin etkin politikasına ters düşüp işini ve servetini kaybetmek istemez.

Ali'nin oğlu Ender ise, Paris'te zor şartlar altında eğitimine devam eder. Devir değişmiştir, eskiden sürgüne gönderilenler şimdi kahraman, o dönemde söz sahibi olanlar da zindanlarda veya sürgünlerde ölmektedir.

Kötülüğü temsil eden Veli'nin iyiliği temsil eden Ali ve ailesi arasındaki çatışmanın sonucu aceleyle bitirilmiş hissini vermektedir. Romanın başından itibaren tek yönlü olarak verilen kahramanlar bu çatışma içinde hiçbir değişiklik geçirmezler. Kötülüğü temsil edenlerin sonu hakkında bilgi verilmez.

Ali'nin oğlu Ender, Birinci Dünya Savaşı bittikten sonra Türkiye'ye döner. Bir vatan hainin oğlu olarak döndüğünü düşünerek kimliğini gizlese de babasının dostları onun alnı açık bir şekilde gezmesi gerektiğini söyler.

Yazar, bu hikâyeyi de burada bitirir ve romanın sonunda bu romanında daha bitmediğini böyle insanların her zaman var olduğunu şartlar ve durumlar değişse de alçak, düzenbaz insanların hep böyle oyunlar oynayacağını anlatmaya çalışır.

Sadakate ve masumiyete dayalı aşkın önemini vurgulayan *Fadime*'de yapı, maddî anlamda imkân-imkânsızlık çatışması üzerine kurulur. Birbirinden rakamla ayrılmış on iki bölümden oluşan romanda olaylar, ikili olay örgüsüne uygun olarak iki aslî kahraman etrafında gelişir. Roman, iki aslî kahramanın bir arada oldukları Anadolu'nun kurak bir köyünde başlar. Yokluk ve fakirlik içinde yaşayan Hasan, son çare olarak eşi Fadime'yi İstanbul'a “*süt annelik*” yapması için gönderir. Fadime, üç çocuğunu ve Hasan'ı, on yedi yaşlarında köyün hafif kızlarından Hatice'ye emanet eder, İstanbul'a, bilmediği bir hayata doğru heyecanla koşar. Yokluktan ve köyün kuraklığından bıkan Fadime, İstanbul'u yeni umutlarının kapısı olarak görür.

Romanın ilk sekiz bölümünü Fadime'nin köye yazdığı üç-dört mektupla Hasan'ın üç çocuğu ile köyde yaşadığı fakirlik, açlık ve içinde, Adana'ya göç etmesi oluşturur. Göçün başlamasına fakirlik neden olduğu kadar, Fadime'nin kötü yola düştüğü söylentisi de etkili olmuştur. Hasan'ın yolculuk süresince yaşadığı sıkıntılar, gördüğü manzaralarla da, dönemin Anadolu'sunun sorunları tüm çıplaklığı ile ortaya konur.

Adana'ya giderken yolda kim olduğu belirsiz bir kadın peşine takılması ile de Hasan'ın şahsında yoksullukla ahlâk meselesi karşı karşıya getirilir. Yazar, bu kadın örneğiyle toplumsal eleştiride bulunur. Hasan'ın peşine takılan kadın yokluktan, yoksunluktan ahlâksız ilişkilerle geçimini sağlamaktadır. Sonunda Hasan ile yolları birleşen kadın da Adana'ya gelir ve Hasan'dan bir oğlu olduğu gibi, diğer çocuklara da “üvey analık” eder.

Romanın sekizinci kısmında Fadime'ye dönülür ve Fadime'nin İstanbul'da nasıl yaşadığı, neler yaptığı anlatılır. Zamanda sekiz yıllık bir atlama olmuştur. Hasan'ın çalıştığı köyden Fadime'nin çalıştığı bara gelen bu adam, Fadime'ye çocukları hakkında bilgi verir. Hasan'ın, kaybolduğunu, çocuklarının öldüğünü düşünen Fadime, bu adamın anlattıklarıyla yeniden ümitlenir. Fadime'nin ümitli bekleyişinde sekiz yılda neler yaşadığının sorgulamasını ise yazar yapar.

“Fadime çocuk huyluydu, akli kafasından bir karış yukarıdaydı ve zevke, eğlenceye düşkündü. Elektrik, radyo, sinema ona saadet gibi göründü. Maneviyatın, gün geçtikçe, müdafaadan aciz kalıyordu. Etrafında sarf edilen para gözlerini karartmış, başını döndürmüştü. Her gün elinde geçen ipekliler, danteller, tuvaletler bunu sarhoş etmişti. Koca şehrin, gece gündüz, bıkıp usanmayan gizli gizli, yüzüsüzce daveti vardır ki insanın evvela hülyasını mahveder, sonra gözlerini kör eder, hatıralarının izini siler ve kalbe öyle zayıf düşer ki...

Altı ay zarfında, Şişli Fadime'yi kendine hazırladı. Şişe geçirilecek bir piliç gibi, tüylerini yoldu, ta yüreğine varıncaya kadar içini deşti çıkardı.” (s. 90)

Fadime zevk ve eğlence hayatında göreceğini görmüş, lüksün ve zevkin tadını çıkarmıştır. Ama o bir annedir ve çocuklarını unutamamıştır. Yazar onları bu duygu üzerinden birleştirir. Hasan ile Fadime'nin tekrar kavuşmasını sağlayacak bir sebep bulur. Hasan Taş ocağında göçük altında kalmış, yaralanmıştır. Yedi yıldır birlikte yaşadığı “sarı çıyan” ise, bu olay üzerine evi terk etmiştir. Yatalak babası ve üç

çocukla ortada kalan Gülderen, annesine gelmesi için mektup yazar. Bir yıl sonra gelen bu mektup Fadime'yi hiç düşünmeden Yenice'nin yoluna düşürür. Trene bindiğinde düşündüğü tek şey Hasan'a sekiz yılın hesabını nasıl vereceğidir. Sekiz yıl boyunca yaşadığı ahlâksız hayat, ona vicdanında kabul edilme-edilmeme çatışması yaşatır. Roman Fadime'nin köyden ayrılırken giydiği giymeyi ve onu ümitle bekleyen çocuklarına kavuşması ile biter.

Aka Gündüz'ün bu yıl yayımlanan bir diğer romanı *Yaldız* da, milli olan ile olmayanın çatışması üzerine kurulur. Tayyareci Umur ve Gülören romanda milli olanı temsil eder; Umur'un nişanlısı Eligül, Eligül'ü tutkulu bir şekilde seven Mufahham ve Eligül'ün ailesi de Osmanlı yönetimini desteklerler, dolayısıyla milli olmayanı temsil ederler. Fakat romanın ilerleyen kısımlarında Eligül ve Mufahham'ın düşüncelerinde değişme olur ve onlar da Milli Mücadele'ye katılırlar.

Romana, saray hanedanına mensup bir sultanın evinde verilen yemekte, kahramanların birbirleri ile olan ilişkisi anlatılarak başlanır. Umur, Eligül ile nişanlıdır. Eligül'ün dayısının kızı Gülören de Umur'u sevmektedir. Eligül, genç, yakışıklı ve cesur bir genç olarak Umur'u arzulamaktadır. Gülören ise onun Milli Mücadele karşısındaki duruşunu ve Gazi'ye olan inancından dolayı sevmektedir. İki genç kızın aynı erkekten hoşlanması roman boyunca sürekli yaşanacak kıskançlık çatışmasına neden olacaktır.

Romanın ilk olay örgüsünde bu dört kahraman dışında Eligül'ün çıkarıcı ailesine özellikle yer verilmiştir. Yazar, bu aile ile Milli Mücadele direnişi ve onun karşısında olanların zıtlıklarını daha iyi örneklendirmeye çalışır. Harp zengini olan aile, savaşı bir ticarete dönüştürmüştür. Kazançlarını artıracak her şeyi de çekinmeden yaparlar.

Romanın ikinci olay örgüsü, Milli Mücadeleci gençlerin savaşın kalbinin attığı Anadolu'ya geçmesiyle başlar. Eligül, Mufahham ve Umur'un farklı amaçlarla geçtiği Anadolu'da Kurtuluş Savaşı'nın yoğun bir şekilde devam ettiği anlatılır. Ankara'ya gelen kahramanlar Milli Mücadele'ye farklı şekillerde katkılarda bulunurlar. Eligül, Himaye-i Etfâl'de çalışır, Gülören Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde öğretmenlik yaparak halkı bilinçlendirir. İlk başlarda Milli Mücadele ruhuna inanmayan ve Damat Ferit'in hususi şehir kuryeliğini üstlenen Mufahham da Ankara'ya Umur'un sayesinde

geçince düşünceleri değişir. Umur'un en yakın arkadaşı olan Mufahham, Milli Birlik inancıyla yaşamaya devam eder.

Olay örgüsündeki gerilimi artıracak olay ise Umur'un bir uçak kazasında yaralanmasıyla başlar. Eligül, Ankara'da düğün hazırlığı yaparken, Umur, geçirdiği uçak kazasından sonra uzun süre kendine gelemez, iyileştikten sonra da yüzünde ve vücudunda derin izler oluşmuş, bir ayağı sakat kalmıştır. Ankara'da düğün hazırlığı içinde olan Eligül, sakat bir adamla karşılaşınca bütün duyguları değişir. Umur'un bu durumu karşısında duyguları ve istekleri arasında bir çatışma yaşar.

Umur ile evlenmekten vazgeçen Eligül, daha önce onunla evlenmek isteyen Mufahham'a yaklaşması romanda ayrı bir çatışma oluşturur. Umur'a olan sevgisi için ailesini terk eden Eligül, sakatlıktan sonra, Milli Mücadele'ye olan inancından da uzaklaşır. Sonuç olarak Eligül'ü Milli Mücadele'ye bağlayan millî birlik hislerinden çok Umur'a olan sevgisi olduğu görülür. Yazar, bu romanda Eligül ve ailesinin şahsında İstanbul'da -özellikle seçkin zümrede- yozlaşmış tiplerin halkın ve yurdun yaşadığı ıstıraplara karşı umarsız davrandıklarına, Millî Mücadele ruhunu kavrayamadıklarına dikkat çeker.¹⁸⁶

Uçak kazası hepsinin yollarının ayrılmasına neden olmuştur. Roman, Umur'un Mufahham ile inzivaya çekilmesine, Gülören'in Anadolu'da bir yere öğretmenlik için gitmesine ve Eligül'ün de hepsinden uzaklaşarak İstanbul'a kaçmasıyla son bulur. Yazar, romana adını veren “yaldızı” ise Eligül'ün genç ve yakışıklı bir erkek iken Umur'a olan hislerinin, bir anda bitişine gönderme yapmak için seçmiştir. Eligül, Umur'u terk etmekle gerçek kişiliğini ortaya koymuş, yaldız gibi olan dış güzelliği dökülmüştür.

Aşk temasını basit bir kurgu biçiminde işleyen Mahmut Yesârî'nin *Bahçemde Bir Gül Açtı* romanında yapı, geçkin yaşlarına rağmen iki kardeşin aynı genç kıza âşık olmalarıyla yaşadıkları çatışmayı konu alır. Bu çatışma; aşk, iki kişi arasında uyum ve kıskançlık temaları üzerine gerçekleşir. Batılılaşma süreci içinde yaşanan toplumsal değişimin gençler ve aileler üzerindeki olumsuz etkilerine de vurgu yapılmıştır.

Romanın birinci kısmı Hüsrev Hakkı'nın ziyaret amacıyla yurt dışından İstanbul'a gelişiyle başlar. Kardeşi Nevres Vacit ve oğlu Rasih'ten başka kimsenin yaşamadığı bu evleri sessiz, ciddi ve eğlencesiz bir yerdir. Oldukça hovarda olan

¹⁸⁶ Güneş, s. 195.

Hüsrev'in Belma ile karşılaşması yeni bir ilgiliyi ve kardeşi Nevres Vacit'in de aynı kıza âşık olması ikisi arasında oluşacak çatışmayı oluşturur.

Bir diğer çatışma fikir ayrılıkları yüzünden baba Nevres Vacit ile oğlu Rasih Nevres arasında yaşanır. Romanın asıl yapısını oluşturan bu çatışma babasının gölgesinde kalmış bir gencin kendini ispat etmek isteme gayreti ve babasının ona yaptıklarına karşı bir başkaldırı şeklindedir. Döneminin meşhur yazarlarından olan Nevres Vacit, sevdiği kız için son romanını kaleme almak ister, ama gözlerinde meydana gelen bozukluk yazmasını engeller. Romanı birine “*dikte*” ettirmesi gerekince bu işe oğlu Rasih talip olur. Yazılacak yeni roman Rasih'in kalemine bırakılınca, Rasih o güne kadar biriktirdiği intikam alma duygularıyla ve kendini ortaya koymak adına romanın çerçevesini değiştirmeye karar verir.

Belma'nın bir roman kahramanı olması, onun en yakın arkadaşı ve Rasih'in sevgilisi Ferhunde'yi kışkandırır. Ferhunde, kadınlığını kullanmanın yanı sıra Rasih'i bırakma tehdidiyle, romanda kendi hikâyesinin anlatılması hususunda Rasih'i ikna eder. Böylece iki kadın arasındaki çekişme, bir romanda yer alma hususunda olur. Belma, yazılan romanın başkarakterinin kendisi olduğunu çevresindeki herkese anlatırken, Ferhunde içten içe romanın kendini anlattığını bildiği için mutludur.

Gözleri çok az görmesine rağmen Belma'yı mutlu etmek ve beklentilerine cevap vermek için gençliğinde bile sergilemediği neşeli davranışlar gösteren Nevres Vacit ve Belma'ya ayak uydurabilmek adına parti ve eğlenceler düzenler.

Rasih Nevres ise, babasının aşkından, amcasının genç kızları tavlama için yaptığı hareketlerden, evlerinde verilen partilerden, Belma'nın ve amcasının ısrarı ile köşklerinin bahçelerinde yaptırdıkları tenis kortundan oldukça rahatsızdır. Baba, oğul, amca ve genç kızlar arasında yaşanan bu çatışma dönemin bakış açısını yansıtmaya açısından da önemlidir. Dönemin yaygın olan kuşak çatışması bu romanda ters bir şekilde sunulmuştur. Romanda Batılı hayat tarzını ve yaşayışını kabul edip uygulayan Nevres Vacit ve kardeşi Hüsrev Hakkı'dır. İki kardeşin karşısında Doğu kültürünü savunan romanın genç kahramanı Rasih Nevres'tir. İçine kapanıklığı ve olayların dışında kalışı, babasıyla ilişkilerini de etkilemiştir. Bu manada eski-yeni çatışmasının yaşandığı konakta eski, yok olmaya mahkûm bir görüntü çizer.

Asri yaşamak adı altında her türlü eğlenceleri düzenleyen iki kardeş, bahçeye yaptırdıkları tenis kortu çevresindeki eğlencelere bir taraftan eğlence mevsimi

anlatılırken, diğer taraftan yazılmakta olan roman için zaman oluşturulur. Eğlencelerle de ilişkilerin özellikleri, bayağılıklar sergilenir.

Yazarın bir aşk teması etrafında olayları işlerken kahramanların kendi aralarında konuşmalarına da yer vermesi şahısların psikolojilerini ortaya koymak için uygun bir zemin hazırlar. Olay örgüsünün son aşaması olan sonbahar sonlarında romanın yayınlanması ise bütün karakterlerin kendi aralarındaki hesaplaşmanı sağlar. Roman yayımlanmıştır ama tepkiler oldukça farklıdır. Rasih, amcası ve babasından kaçır, Ferhunde ve Belma ortada yoktur. Nevres Vacit bu durumu şüpheli bulur ve romanın ilk baskılarından birini Hüsrev Hakkı'ya okutur. Romanın kendine ait olmadığını, oğlunun onun gözlerinin kör olmasından faydalanarak kendi sevdiği kadının romanını yazdığını farkeder. Hayatının sonbaharında açan bir çiçek olan Belma'yı ve onu kahraman seçerek yazdığı romanı “*Bahçemde Bir Gül Açtı*” adlı eseri, onun olmaktan tamamen çıkmıştır. Roman, Nevres Vacit'in bu hırsla, Belma'yı anımsattığı için ektiği sarı gülfidanlarını kendi eliyle söküp atmasıyla biter.

Burhan Cahit'in *Bir Çatı Altında* adını taşıyan romanında yapı, aile içi uyumsuzluk ve karşılıklı ilişkiler içindeki insanların birbirlerine ihanet etmelerine bağlı çatışmalardan oluşur. Görücü usulü evliliğin belirlediği sıkıntılar ve romanın aslı kahramanı Mesut Kemal Bey'in olgunluk çağında girdiği aşk arayışı romanın seyrini değiştirir.

Roman, Mesut Kemal Bey'in düğün gününün tasviriyle başlar. Evlendiği güne kadar hayatında çalışmaktan başka gayesi olmayan Mesut Kemal Bey aynı zihniyet yapısına sahip olan Sabiha Hanım'la evlenince düzenli bir hayatı olur ama tek düzelikten kurtulamaz. Romanın birinci bölümü bu sıkıcı ve rutin evliliği anlatır. Aradığı mutluluğu ve heyecanı evlilikte bulamayan Mesut Kemal Bey aşk ihanet çatışması yaşar. Romanın ikinci bölümü olarak nitelendirilen ve romana aksiyon katacak Lerzan aşkı ise Mesut Kemal Bey'in yaşadığı çatışma ve arayışları sonlandırır.

Lerzan ise yaşadığı maddi sıkıntılardan dolayı imkân-imkânsızlık çatışması yaşamaktadır. Mesut Kemal Bey gibi zengin birinin kendisine ilgisi olduğunu fark ettiğinde ise onu kendisine bağlayarak arzuladığı ferah yaşama başlar.

Mesut Kemal ve hayatındaki iki kadın verilirken, yazar sık sık müzaçlarına ait tahlillerde bulunur. Mesut Kemal Bey, Lerzan'ı işe aldıktan sonra “*halinde kalbinin köşelerinde saklı kalmış tecrübesiz*” birinin davranışı şeklinde hareketleri değişir.

Lerzan, vasat insanların “arzularını uzun süre zapt etmelerine” rağmen günün birinde onların hissiyatlarını anlayacak genç bir kızla tanıştıkları zaman “bahar çiçekleri gibi açılıp dertlerini dökeceklerini” bilir. Böylece Lerzan, aşk-şehvet-ihanet çatışmasında denge unsuru olur ve diğer kahramanları idare eder. Mesut Kemal Bey ise Lerzan’a Taksim’de tuttuğu apartman dairesi ve Nişantaşı’ndaki Sabiha Hanım’la kaldığı konak arasında bir düzen kurmaya çabalar. Mesut Kemal Bey, Sabiha Hanım’a karşı vicdan azabı duysa da Lerzan’ın yanında yakaladığı mutluluk onu bu duygulardan kurtarır; ayrıca Lerzan Hanım’ın Mesut Kemal Bey’in hayatında “metres” olarak kalması ve ondan eşiyile boşanıp kendisiyle evlenmesini istememesi Sabiha Hanım’a karşı yapılan bu suçu ikisinin nezdinde hafifletir.

Mesut Kemal Bey’in iki ev arasında kurduğu bu düzen Sabiha Hanım’a gelen bir dost mektubuyla tehlikeye girer.

Romanda dengeleyici ve yön verici kahraman olarak ön plâna çıkan Nafia Teyze, Sabiha’ya mektup olayında yardımcı olur. Nafia Teyze, belirtilen adrese gidip Mesut Kemal Bey’in kimlerin oturduğunu öğrenmeye çelışır, Taksim’de belirtilen adrese gittiğinde hangi kata çıkacağını bilemeyip aklınca “dairelerde oturanların ağzından bir şeyler” öğrenirim umuduyla birkaç dairenin zilini çalar. Müspet bir cevap bulamayınca Lerzan’ın oturduğu kata kadar geldiğinde, Lerzan’ın gelenin kim olduğunu anlar ve kıvrak zekâsıyla işleri kolayca yoluna sokar. Nafia Teyze daireden ayrıldığında Mesut Kemal Bey Taksim’deki apartmanın birinci katında oturan bekâr bir beye ara sıra takılmaktadır.

Romanın üçüncü bölümü Mesut Kemal Bey, Sabiha Hanım ve Lerzan üçlüsünün bu olaydan sonra bir arada yaşaması ile başlar. Nafia Teyze’nin hafiyeye ustalığıyla üstesinden geldiğini sandığı bu iş, Lerzan ve Sabiha Hanım’ın iki samimi dost olmasını sağlar. Birbirlerine sıkça gidip gelen ikili “bir çatı altında” farklı yüzleriyle yaşamaya çalışırlar. Aile ilişkileri ve gizli duygusal birliklerinden habersiz yaşananları organize eden Lerzan, kendi istediğine göre hem Mesut Kemal Bey’i hem de Sabiha Hanım’ı idare eder.

Lerzan’ın isteklerine göre şekillenen hayatlar, Bursa kaplıcalarına yapılacak tatille değişir. Mesut Kemal Bey iki kadını da ihmal edip kumar oynar ve başka kadınlarla ilgilenir, Sabiha Hanım yine İstanbul’dan tatil için orada bulunan çapkın bir erkekle beraber olur, Lerzan ise bu ikisinden ayrı kendine en iyi düzeni seçen olur.

Mısır'dan gelen Vahit Bey'le evlenmeye karar verir. Sonuçta pişmanlığı vermek için yazar Mesut Kemal Bey'e döner. Mesut Kemal Bey kumarda kayıpları çok olunca teselliye Lerzan'da bulacağını düşünerek Taksim'deki eve gider. Boş bir daire karşılaşınca Lerzan'ın gittiğini anlar bu sefer Nişantaşı'ndaki evine gitmek için yola çıkar.

Evine yaklaşınca yanında geçen arabada eşi Sabiha Hanım ve sevgilisi Mahir Bey'i görür. Romanı bu manzara karşısında bitiren yazar bütün bu işlerin sorumlusu Mesut Kemal Bey'i cezalandırmış olur.

Köy Hekimi'nde olaylar, romanın aslı kahramanları ve anlatıcıları Emine ve Suat Naci etrafında gelişir. Romandaki çatışmalar, geleneksel hayatın alışkanlıklarını terk etmek istemeyen köylü ile yüzyılın ya da modernimizin getirdiği yenilikler arasındaki mücadeleler üzerine kurulmuştur. İki bölüme ayırabilecek romanın birinci kısmında Emine'nin Antalya çevresinde birlikte yaşadığı insanlarla, ikinci kısmında ise Suat Naci ve etrafındaki köy halkı ile olan ilişkisi verilir.

Roman, Tosun Çavuş'un Birinci Dünya Savaşı'nda bulunduğu cepheden köye dönmesiyle başlar. Tosun Çavuş, köye döner dönmez daha önceden beğendiği Emine ile nişanlanır. Bu nişanlılıktan bir ay sonra Tosun Çavuş tekrar askere, Emine de tayini çıkan bir valiyle beraber Antalya'ya gider. On üç yaşında köyden ayrılan Emine, yeni bir mekânda yeni tanıştığı insanlarla bambaşka biri olur. Valinin eşi Nevada Hanım'ın yanında medenileşme adına ne varsa öğrenen Emine için asıl önemli olan okuma yazma öğrenmesi sonucu fikir ve düşünce dünyasında meydana gelen genişlemedir. Romandaki ilk çatışma Emine'nin değişiminden dolayı kendisiyle ve çevresiyle ilişkide zihniyetlerindeki zıtlıktan oluşur.

Kurtuluş Savaşı'nın bitmesiyle Antalya'ya döner ve orman muhafaza memuru olarak işe başlayan Tosun, iş yerine yakın olması amacıyla köyden uzakta ormanın kuytu bir köşesinde küçük ve sevimli bir ev yaptırır. Emine köyden uzak bu bağ evinde Nevada Hanım'dan kalan geniş bir kütüphaneye vakit geçirirken, köylü akrabaları ve eşi Tosun Çavuş ile ilişkilerinde yaşadığı zihniyet çatışması romana yön verir. Emine ilk başlarda bu zıtlığın farkında olsa da yaşadığı bu çıkmazı sorgulaması kasabaya yeni atanan doktor Suat Naci ile tanışmasıyla oluşur.

Romanın ikinci bölümü olarak değerlendirilebilecek bu kısımdan sonra olaylar Suat Naci'nin bakış açısından yansıtılır. İstanbullu genç, kibar ve çapkın biri olarak

tanıtılan Suat Naci, ilk görev hevesiyle geldiği bu ücra kasabada idealist bir doktor olarak görevini yapsa da, zamanla kasabada kendine denk biriyle dostluk edemeyince boşluk içerisine düşer. Emine'nin bir gün rahatsızlanması sonucu doktorun bu sessiz, sakin bağ evine gelmesi ikisinin de hayatını tamamen değiştirir. Emine'nin evli olması ikisi arasındaki ilişkiyi engeller ve roman boyunca Emine'nin kendisiyle yaşayacağı aşk-ahlâk çatışmasını doğurur.

Emine, okuduğu Batı klasiklerinin tesiriyle eşi Tosun'a ve hayata yabancılaşmaya ve uzaklaşmaya başlar. Emine'yi bu noktada yaşama bağlayan Doktor Suat Naci ile gizlice yaptıkları muhabbetler olur. Dost sohbetleriyle başlayan bu ilişki zamanla aşka dönünce ikisi de çevreleriyle ve kendileriyle ahlâkî bir çatışma içine girerler.

Suat Naci'nin, Emine ile arkadaşlığı devam ederken İstanbul'daki eski sevgilisi Leyla ve tedavi ederken tanıştığı Sarıbağ'ın en güzel kızı Zehra ile de gizlice bir ilişki kurar. Romanın bu bölümünde Suat Naci'nin etrafındaki kadınlar ayrı bir öykü oluşturacak şekilde tanıtılır. Romanın bütünlüğü ise Suat Naci'nin kadınlarla yaşadığı çatışma ile sağlanır. Suat Naci, bu üç kadın arasında birini seçmek ya da üçünü de ayrı ayrı idare etmek konusunda kendisiyle çatışma içine düşer. Suat Naci'nin bakış açısından anlatılan bu bölümde köyde yaşanan olumsuzluklara da değinilir. Doktor olması sebebiyle her eve girip çıkan Suat Naci, Anadolu'nun o günkü şartlarını ve halkın yobazlığını da gözler önüne serer. Zehra'yı tedavi etmek için birkaç kere evlerine giden Suat Naci, Zehra'yı ilk gördüğünde adeta çarpılır. Oldukça güzel olan Zehra'yı tedavi ederken hiç yalnız kalamayan Suat Naci kızın kendisine olan ilgisini de anlayamaz. Geri kalmışlığın ve cehaletin hüküm sürdüğü köylerde genç kızlar, kendilerini kurtaracak modern ve asri genci beklerler. Köylerine herhangi bir sebeple memur olarak gelen erkeklerle evlenip köyden kurtulmak isteyen kızların bakışlarında köy, esarettir. Modern olmak, batılı yaşamak hevesiyle bu uğurda da her şeyi göze alırlar. Emine'nin şalvarla çıktığı köye şehirli bir kız edasıyla dönmesi kızları kıskançlığa ve bu arzularının artmasına neden olur. Zehra köyün en zengini olmasına rağmen o da köy gibi küçük, geri kalmış bu hayatta yaşadığı bunalımlardan kurtulmak için güzelliğini kullanarak doktor ile evlenmeyi düşünür. Zehra'nın doktorla gizlice buluşmak istemesi, aynı dönemde Suat Naci'nin eski sevgilisi Leyla'nın İstanbul'dan kasabaya gelmesi genç adamı üçlü bir çatışmaya götürür.

Suat Naci, Zehra ile görüşmesi cinselliğe dayalı beklentiler nedeniyle gerçekleşir. Buluşma anına kadar Suat Naci için geçen büyümlü zaman Zehra'nın konuşmasıyla bozulur. Zehra'nın yerel ağız ile konuşması Suat Naci'nin genç kıza bakışını değiştirir ve bu konuşmadan sonra Zehra, alelade bir köylü kıızı gibi gelir.

Suat Naci'nin hayatından Zehra'nın çıkmasıyla Suat Naci tekrar Leyla'ya döner ve bu noktada onu sığınacak bir liman gibi görür. Cinsel bir tutku peşinde koştuğu Zehra'dan kurtulduktan sonra Leyla'ya olan hislerinin de cinsel istek dışına çıkmadığını fark eden Suat Naci, Emine'ye tercih eder. Zehra ve Leyla daha çok cinselliğin verdiği arzuyu temsil ederken Emine, huzuru, temizliği ve olgunluğu temsil eder. İki kadında bulamadığı saflığı Emine'de bulan Suat Naci onunla kaçmaya karar verir. Eşinin son zamanlardaki değişimi nedeniyle güven-güvensizlik çatışması yaşayan Tosun Çavuş, Suat Naci ve Emine'yi kaçma plânları yaparken suçüstü yakalar.

Roman Tosun Çavuş'un hiddetinden Suat Naci'yi öldürmek için yöneldiğinde Emine'nin siper olması ve Suat Naci de Emine'nin vurulması üzerine ve onsuz yaşayamayacağını düşünerek kendi silahını çıkartıp intihar etmesiyle biter.

Yalnız Bir Bahar'da aşk teması etrafında gelişen olaylar anlatılır. Bireysel hislerin ön plânda olduğu romanda, yapı da bireysel duyguların neden olduğu çatışmalar üzerine kurulmuştur. Aşk-güzellik ve aşk-ihanet çatışması olarak gerçekleşen bu olay örgüsü yapıya yön verir. Kahramanların fiziki görünüşlerinin neden olduğu hodbin davranışlar, romanın aslî kahramanı Fikret ve Nigâr'ın şahsında gerçekleşir. Fiziki güzelliğin neden olduğu çatışmaların merkezinde, Fikret vardır. Fikret'in çok yakışıklı olması, çevresinde bekâr genç kızların, evli kadınların ondan hoşlanmasına sebep olur. Fikret'in ise âşık olduğu genç kızın çirkin, sevimsiz olması bu ilişkiyi anlamayan ve karşı çıkanların oluşturacağı çatışmalara neden olacaktır. Fikret ve Siret'in beraberliği romanın olay örgüsünü belirleyen çatışmaların temel noktasını oluşturacaktır.

Fikret, henüz öğrencidir. Sahip olduğu fiziki güzellikler onu narsist bir kişi yapmıştır. Bir süre flört ettiği Nigâr'dan ayrıldıktan sonra onu yüzüstü bırakmamak için sevdiği bir arkadaşı ile tanışıp evlenmelerini sağlar. Olay örgüsünün çıkışını belirleyen noktada Nigâr'ın düğününde kazara düşen Siret'i, Fikret'in kurtarması ve ona o anda âşık olmasıdır. Fikret'in çirkin ve sevimsiz bir kadına âşık olması, genç adamın yakışıklılığından dolayı çevresinden sürekli eleştiri almasına neden olur. Siret'i, işinden çıkararak, ev tutup nikâhsız bir şekilde yaşamaya başlayan Fikret'in etrafında dedikodular

da artar. Eski Ően halinden eser kalmayan Fikret, anlık heyecan ile verdiĐi karardan piŐman olur ama Siret'i de terk edemez. Siret'in olaylar karŐısında sessiz duruŐu, tepkisiz kalması da Fikret'i bunalıma sűrűkler.

Fikret'in okul dűnűŐű Nigâr ile karŐılaŐtıĐı bir gűn onun davetini kıramaz ve evine gider. Nigâr'ın iŐveli ve ūehvetli duruŐu karŐısında kendine sahip olamayan Fikret, Nigâr ile birlikte olur. Fikret, Siret'i aldatmaktan çok kendi duygularına ihanet ettiĐi için piŐman olur. Siret'in ise bu olay karŐısında onu kabullenmesi Fikret'i aŐk-ihanet atıŐması içine sokar. Fikret, aldatma vakasından sonra hiçbir ūey olmamıŐ gibi davranılması hoŐuna gider ve Fikret'in bitirme sınavlarının baŐlaması ile bu olay unutulur.

Fikret, sınavları bitirdikten sonra ilk memuriyeti İzmir'in bir ilçesine çıkar. İzmir'e gitmeden önce vapurda karŐılaŐtıĐı Nigâr'ın, annesi lműŐtűr ve eŐiyle boŐanma aŐamasındadır; dinlemek için İzmir'e gitmeyi dűŐűnen Nigâr, Fikret ile aynı ilçeye gideceĐini öĐrenince çok sevinir. Fikret, İzmir'e gittikten sonra kimseyi tanımadıĐı için Nigâr onu karŐılar ve kendinin kaldıĐı halasının evine gűtűrűr. Nigâr'ın halası Nigâr ile Fikret'in arasında bir iliŐki olduĐunu dűŐűnűnce aynı evde kalmalarına ses çıkarmaz bilakis mutlu olur. Nigâr'ın, Fikret'e yakınlaŐması genç adamın aŐk-Őehvet atıŐması yaŐamasına sebep olacaktır. İstanbul'da bırakıp geldiĐi ve aŐk baĐı ile baĐlı olduĐu Siret, İzmir'de ise her an yanbaŐında olan ve onu baŐtan çıkaran Nigâr karŐısında Fikret, ne yapacaĐını ūaŐırır. Nigâr ile yaŐadıkları sonrasında hep piŐman olsa da iliŐki yaŐamaktan kendini alamaz. Fikret, Siret'i de sűrekli aldattıĐı için vicdanen rahatsız olur.

Fikret, evini ve iŐlerini biraz dűzene koyduktan sonra Nigâr'ı terk edip Siret'i yanına alıp evlenmeyi dűŐűnűr. Mali durumunu dűzelttikten sonra Siret'e mektup yazan Fikret, ona İzmir'e gelmesini sűyler. Fikret'in, bu mektubu yazdıĐı sıralarda hastalanıp doktorun onu hava alması için kűye gitmesini tavsiye etmesi Fikret ile Siret'in ayrılmasına neden olacak olayların baŐlamasına neden olur. Fikret kűyde hasta yatarken İzmir'e gelen Siret, Fikret'in evinde Nigâr'ın Fikret ile beraber olduĐunu sűyleyince sessiz sedasız İzmir'i terk eder. Yazar, bu noktaya kadar romanın kurgusunu tesadűflerle oluŐturmuŐtur. Kahramanların yaŐadıĐı bu kadar tesadűf de romanın kurgusunu zayıflatmıŐtır.

Fikret iyileştikten sonra bu vakayı Nigâr'a şiddet uygulayarak öğrenir ve hemen İstanbul'a döner. Fikret, İstanbul'a geldiğinde Siret'e ait bir hatıra defteri bulur. Siret'in yazdığı hatıra defterinden yalnızca bir bahar süren mutluluğunun hazin biten sonuna değinir ve sevgisi karşısında ihanet edilmişliğin üzüntüsünü dile getirir. Siret, Nigâr'dan aldığı haberdan sonra verem olmuştur ve kısa zamanda ilerleyen hastalığından sonra Heybeliada'da bir hastanede vefat eder.

Üç Kızın Hikâyesi'nde olay örgüsü, geniş bir çatışma zeminin de gerçekleşir. Romanın aslî kahramanı Filik'in liseye gitmesiyle başlayan olaylar üç genç kızın etrafında yoğunlaşır. Okulun tatil olmasıyla üç kızın farklı hayat tarzlarını benimsemeleri ya da mecburi bir seçim yapmaları bireysel olarak yaşanacak çatışmaları başlatır. Romanın ilerleyen kısımlarında ise üç kızdan Filik'in ve Betigül'ün yaşamları ahlâk-ahlâksızlık çatışmasına doğru kayar. Bu çatışmaların ortaya çıkmasını sağlayan vaka, kızların lisede birbirlerini etkilemeleriyle başlar. Romanın aksiyonunu belirleyecek Filik ve Betigül arasındaki ilişki de bu olayla belirginleşir.

Olay örgüsü ise iki ayrı aşamada gerçekleşir ve bu iki noktadan ilkinin ve büyük bir kısmının merkezinde Filik, ikinci kısımda ise Betigül vardır. İlk olay örgüsü, Filik'in romanın sadece bu kısmında bahsedilen üvey abisinin zoruyla liseye gitmesiyle başlar. Lisede okuyan kızlardan dejenere olan tipler saf, mazlum Filik'in, gözünü açar, baştan çıkmasına neden olur. Romanın yapısını yönlendiren çatışmalar lisede okuyan kızların ilişkilerine bağlıdır. Lisede üç samimi arkadaş olan kızlardan Betigül, Batılı ve yozlaşmış hayatı temsil eder. Dürer ise onun tam tersi karakterde gösterilir ve Batıyı doğru anlamış, modern bir Cumhuriyet kızı olarak çizilir. Filik okula ilk geldiğinde çevresinde bu iki kızın dostluğunu ve yönlendirmesini görecekt fakat o olması gereken Dürer'in hayatını değil, Betigül'ün özentisi dolu yozlaşmış hayatına özenip sonrasında daha kötü bir yola sapacaktır.

Romanın ilk kısmındaki çatışmalar Filik'in hem ruh dünyasında hem de ailesiyle olur. Yobaz ve tutucu aile Filik'in ev kızı olmasını düşünür bir daha okula göndermek istemezler; Filik, üvey abisinin ailesine yaptığı baskıyla liseye kayıt olur. Evdeki muhafazakâr ortam ile lisede yaşadığı özgür ortam arasında şaşkınlık geçiren Filik, birey olarak toplumdaki ve ailedeki yerini anlar. Ailesinin sürekli baskısı Filik'i, iç dünyasında yaşayacağı çatışmalara götürür, içinden çıkılmaz bir hâle geldiğinde de Filik, farklı arayışlar içine girer. Filik'in, sınıf arkadaşlarında aldığı bir romanı okumak

için annesinden izin isterken gördüğü muamele onu isyan ettirir. “*Genç kız hayatında en büyük darbeyi, bugün yemişti. Dişleri ihtiyarsız gıcırdıyordu. İçinde bir buhar kazanı, bir kenarından deliniverdi. Ahtetti. Bundan sonra en fena hareketlerde bile bulunsa bu kadına söylemeyecekti. On altı sene içinde ilk defa annesine ‘bu kadın’ tabirini kullanmakla beraber, gene bir hicap duydu. İsyan etmekle saffetini kaybetmemişti. Fakat ne yapsın ki bütün gençlik neşesi ve hayat nefesleri dudaklarında açılmadan sönüyor. Ruhî ihtiyaçları derin ihtilaçlarla sarsılıp soluyordu. Filik bunların hepsine razı idi. İki kat esirliğe can atardı. Yalnız ‘bu kadın’ yalnız bu en iptidaiden daha eski kadın ve bu taş devrinden daha taş yürekli, beyni örümcekli baba, aziz ve samimi hislerini hurlamasınlar...*” (s. 28) Filik’in yaşadığı bu eziyet karşısında iki farklı aile yapısıyla karşılaşması onu daha da isyankâr eder. “*Bir evin köşesi*” ve “*üçüncü evin köşesi*” başlıklarıyla yazılan bölümlerde Dürer ve Betigül’ün aile yaşantılarını, yazar Filik’in ailesi ile karşılaştırmak için verir. Dürer’in ailesi örnek aile olarak gösterirken, Betigül’ün ailesi aşırı rahatlığıyla yine olmaması gerekeni temsil eder.

Filik’in, ailesiyle ilgili yaşadığı çatışma, zamanla ekonomik yetersizliklerden dolayı imkân-imbânsızlık çatışmasına dönüşür. Roman boyunca yaşanacak bu çatışma Filik’in ruhi azaplar çekmesine, ailesinin onu terk etmesiyle de yaşadığı ekonomik sıkıntılardan dolayı kötü yola düşmesine sebep olacaktır.

Filik’in ahlaksız bir yaşama başlamasında ekonomik sebeplerin yanı sıra arkadaşı Betigül’ün de etkisi söz konusudur. Betigül, hırslı ve kıskançtır. Filik’in diğer kızlardan güzel olması Betigül’ün kıskanmasına, bu kıskançlık sonunda da Filik’e atacağı bir iftirayla onun hayatını tamamen değişmesine neden olur. Yobaz ve mutaassıp bir ailenin kızı olan Filik, ailesinden izinsiz erkek arkadaşıyla buluşması Betigül annesine haber verip intikam aldırmaı düşündürür. Ailenin, kızlarını bir erkekle yakalamaları namusunun bozulduğunu düşünerek kapıya atmalarına; evden atılan ve gidilecek bir yeri olamayan, sahipsiz kalan Filik’in de kötü yola düşmesine neden olur. Romanın başlangıç kısmında yer alan Filik’in, okuması için her türlü imkânı sunan “*ağabey*” romanın bu kısmında adeta yok olmuştur. Romanın geri kalan kısmında artık ondan bahis edilmez. Romanın bu kısmı olay örgüsündeki zayıflığı gösterir. Filik kapı dışarı edildiğinde ona “*ağabeyi*” sahip çıkabilirdi. Kimsesizlikten ve fakirlikten dolayı Filik, kötü yola düşer.

Romanın ikinci olay örgüsü Filik'in intikam için Betigül'e iftira atıp Betigül'ün İstanbul'a kaçmasıyla başlar. Betigül, atılan bu iftiraya ailesinin de inanması şüphe-güven çatışması oluşturur. İstanbul'a ailesinin düşündüğü gibi bir kız olmak için giden Betigül kendini kötü yola düşürmeye çalışsa da başarılı olamaz.

İstanbul çevresinde tanıştığı kişilerle ahabpık kuran, barlara takılan, gece hayatına başlayan Betigül, ahlâkî yozlaşmayı beceremez. Kendini öyle tanıtırsa da ona yaklaşan erkeklerle namusuna leke getirecek bir davranışta bulunamaz. Betigül'ün iyi niyeti, onunla metres hayatı yaşayan Ali'nin günlüğünü bulmasıyla son bulur. Betigül'ü tanıdığından beri onun saf ve temiz olduğuna inanan Ali, onunla evlenmesiyle roman biter. Betigül, romanın giriş kısmında Filik'e yaptıklarından sonra pişman olmuş ve bu pişmanlığını hal ve davranışlarında adeta inzivaya çekilerek ödeyen sonrasında da İstanbul'da yaşadığı maceralarda temiz kalarak, iffetini koruyarak masumluğunu ispatlamıştır.

Yazar üç genç kızı farklı yönlerle sevk ederek olan ve olması gerekenin çatışmasında yeni nesil gençlere seçtikleri hayat tarzına göre yaşayacakları sonu göstermeye çalışmıştır. Üç hayat hikâyesi özellikle genç kızlara yol göstermek için yazarın kullandığı örnekler olmuştur. Kızlardan Filik'in üçüncü sınıf barlarda çalıştığı ve hasta olduğuna değindikten sonra ikinci olay örgüsü kısmında bir daha bahsedilmez, Dürer ise evli bir çocuk annesidir. Olması gerekeni temsil eden Dürer, Betigül'ün masum olduğunu Ali'ye ispat etmede yardımcı olmuştur. Roman Betigül'ün masum oluşu ve evliliği ile mutlu son şeklinde biter.

Basit bir aşk hikâyesi üzerine kurulu olan *Küçük Hanım'ın Kısmeti*'nde iki kişi arasında geçen aşk ilişkisinin neden olduğu çatışma yaşanır. İkili arasında yaşanan aşkın oluşturduğu olay örgüsü ise tesadüfler üzerine kurulmuştur.

Bir erkeğin sevdiği kadından beklentileri karşısında yaşadığı düş kırıklığı sonucu, genç kızdan vazgeçmek ya da sevmek arasında oluşan çatışma, romanın yapısını belirler. Bu yapı içerisinde aşk, yalnızlık, özlem gibi temaları işleyen yazar, romanın başında tanıttığı Hidayet ve Belma'yı bir davette karşılaştırır. Kendine uygun eş bulmak için gittiği İclâl Hanım'ın davetinde çılgın davranışları ve güzelliğiyle Belma'ya âşık olan Hidayet, olgun ve ağır tavırlarıyla bu istediğinden dolayı herkes tarafından eleştirilir. Sadece kendi çevresi değil Belma'nın yakın dostları ve akrabaları bu evliliğin olumsuz olacağına kanaat getirir.

Belma'nın çocukça ve şımarık tavırları ailesinin bu evliliğe razı olmayacağını düşündürür, fakat Belma daha özgür olacağını hayal ederek Hidayet ile evlenmek ister. Nişan günü şımarık davranışlarıyla misafirlerin ve Hidayet'in tepkisini çeken Belma, arkadaş çevresine üstünlüğünü kanıtlamak için nişanlısına ağır hakaretlerde bulunması bu evliliği başlamadan bitirir. İki farklı yaşam biçimine sahip olan Hidayet ve Belma aralarında uyuşmazlık çıkar. Bu anlaşmazlık, beklentilerine cevap bulamayan ikilinin kültürel çatışmasına neden olur. Yazarın kendi bakış açısından değerlendirdiği olay nişan günü bir mektup ile Belma'ya veda eden Hidayet uzak bir yerde görev isteyerek İstanbul'dan kaçmasıyla sonlanır.

Romanın ikinci bölümünde Belma, aciz, düşkün olgun ve aklı başında bir kız olarak karşımıza çıkar. Geri dönüşlerle verilen bilgide Belma'nın babasını kaybettikten sonra maddî olarak zor durumda kaldıklarını, annesi ve kız kardeşi büyükbabasıyla Ankara'ya gittiklerini, kendinin ise İstanbul'da kalıp az bir maaşla bir triko fabrikasında çalıştığı anlatılır. Hidayet ise güney sınırında Adana yakınlarında askeri görevine devam etmektedir.

Romanın üçüncü bölümünde ortak tanıdıkları vasıtasıyla Hidayet'in yerini öğrenen Belma'nın başka bir isim adı altında mektup yazmayı düşünür. Belma, çok değişmiştir ve Hidayet ile evlenmeyi arzular. Hidayet ise yazdığı mektuplarında, yaşadığı bir aşk hikâyesinden dolayı ne kadar mustarip olduğunu ifade eder. Mektuplaşmalar ikilinin arasındaki arkadaşlığı ilerletir ve zamanla Hidayet, mektubun yazarına âşık olarak İstanbul'a gelmeye karar verir. Belma, hem ona yalan söylediği için hem de hâlâ ondan nefret ettiğini düşündüğünden İstanbul'a geldiğinde karşılaştıklarında yaşayacaklarından vicdan-aşk çatışması yaşar.

Belma'nın buluşacakları an bir arabanın ona çarpması Hidayet tarafından affedilmesine neden olur. Belma'nın arkadaşlarının onun ne kadar değiştiğini anlatması Hidayet'in duygularını değiştirir. Belma, hastanede kendine geldiğinde birbirlerine sevdiklerini ifade ederler ve ikili tekrar evlenmeye karar verir.

Yazar, hatalarını fark edip sabırla sevdiğini bekleyen genç kızın hayatını mutlu sonla bitirerek dönemin gençlerine bir mesaj vermeyi amaçlamıştır. Sadece bu romanda değil bu dönem yazılan birçok romanda yazarlar bilinçli olarak romanın başında olumsuz olarak tanıttıkları kişiyi romanın sonunda değişmiş, olumlu kişi olarak göstererek olması gerekeni vermeyi amaçlamışlardır.

Gül'ün Babası Kim'de, savaş sonrası değişen sosyal hayatın getirdiği ahlâkî yozlaşma, inançsızlık, üst tabakadan bir aileye mensup olan Meclâ'nın hayatı etrafında verilir. Roman bu zemin üzerinde farklı çatışmalara bağlı olarak gelişir. Batılılaşma konusunda olan ve olması gereken, maddî anlamda imkân-imkânsızlık, ahlâkî olan ve olmayan, geçmiş bugün çatışması şeklinde özetlenebilecek bu çatışmalar, romanın aslî kahramanı Meclâ'ya bağlı olarak diğer kahramanlar etrafında gerçekleşir.

Gül'ün Babası Kim romanın, ilk bölümde kahramanların kişilik özelliklerinin verilmesiyle başlar. Ocak ayının soğuk bir kış gecesinde gizlice buluşan iki sevgilinin aşk dolu saatleri verildikten sonran zaman atlamasıyla aynı yılın temmuz ayında yaşanan olaylara geçilir. Meclâ ve kız kardeşi Nezihe'nin konuşmaları ve Leman isimli bir genç kadınla Meclâ'nın mektuplaşmalarının yer aldığı bu bölümde daha çok çatışma oluşturacak konular ve kişiler tanıtılmıştır.

Meclâ, ablası ile aralarında on iki yaş farkı vardır ve hayat felsefeleri, dünyaya bakış açıları tamamen farklıdır; bu nedenle sürekli tartışırlar. Meclâ ailesi ile de anlaşamaz. Babasının onu yedi yaşında iken yatılı okula vermesi, babasının gayri ahlâkî yaşantısına şahit olması, metreslerini bilmesi Meclâ'nın ruh dünyasında bozulmalara yol açmıştır. Umursamaz ve bencilleşen Meclâ, sevdiği adamın başka bir kadınla ilişkisini hatta çocuğunu bildiği halde aradan çekilmez. Leman isimli genç kadın Talat'ın kendinin kandırdığını çocuğuyla ortada bıraktığını aynı ahlâksızlığı ona yapacağı konusunda uyarsa da Meclâ, gençliğin verdiği heves ve hodbinlikle bu söylenenleri dikkate almaz.

Romanın ikinci bölümünden sonra Meclâ, Havva ismiyle Edirne'nin bir köyüne yerleşir. Ailesi özellikle babası, evlilik dışı hamile kalan kızlarını evden kovar. Yazar, bu noktada kadın ve erkeğin geleneksel yaşam içinde aynı hata karşısında farklı tepkiler almasını eleştirir. Meclâ'nın babası kızını evden kovarken ahlâk-vicdan çatışması yaşar. Namusunun kirletildiğini düşünen baba kızını evden uzaklaştırarak adını temizler. Kendisi birkaç metresiyle daha iyi yaşamak için evini ihmal eder, iyi bir baba olmaz. Meclâ ise sevdiği adamdan hamile kalınca ailenin ahlâkî bozulduğu için kapı dışarı edilir.

Havva, terk edilmişliğin ve ihanet edilmenin sarsıntısıyla kişilik özellikleri tamamen değişir. Karnında çocuğuyla elinden hiçbir iş gelmeyen Havva, Pembe gibi edepsiz bir kadınla aynı çatı altında yaşamaya başlar. Uysal kişiliğiyle ön plân çıkan

Havva, diğer köylü kadınlar ve Pembe Hanım'ın onu sürekli taciz etmesinden de şikâyetçi değildir. Gidecek bir yeri olmayan Havva, kardeşinin gönderdiği parayla burada geçinir.

Havva'ya köyde sahip çıkan Hasan Bey ve onun çalıştığı okulun öğretmenleri vardır. Bu kişiler Havva'nın her konuda destekçisi olurlar. Özellikle Güzin öğretmen Havva'ya verdiği akılla onu kötü niyetli kişilerin eline düşmesinden kurtarır.

Romanın üçüncü ve dördüncü bölümü Havva'nın kızı doğduktan sonra tuttuğu günlüklerden oluşur. Bu günlükler sayesinde geriye dönüşlerle Havva'nın bu süreçte neler yaşadığını anlatılır. Havva'nın Gül isminde bir kızı olmuştur. Mahalle sakinlerinden evli bir adam olan Murat Bey, Havva ile metres hayatı yaşamak ister. Komşusuyla haber gönderen Murat Bey, arabulucu ettiği kişilerle sürekli genç kadını taciz etmeye başlar. Mahallenin arsız çocuklarına “*Gül'ün babası*” kim diye sorarak dalga geçirir. Havva, bu “*yılışık*” adamdan öğretmen arkadaşı Güzin sayesinde kurtulur.

Kültürlü ve bilgili Havva'ya, yaşadığı bu ıstırap günleri ilham vermiştir. Özellikle kızına “*piç*” denilmesi onu çok etkilemiştir. Duyarlılığı artan Havva, şiir yazarak kendini ifade eder. Şiirleri altmış manzume olunca İstanbul'da bir basımevine gönderir.

Romanın dördüncü bölümü “*Beklenmeyen Misafir*” başlığı altında aralık ayının tipili bir gününde Havva dışarıda yardım isteyen birini fark etmesiyle başlar. Donmak üzereyken kurtardığı bu kişi ünlü bir yazar İbrahim Mümtaz'dır. Edirne'ye meçhul bir şair olan Havva'yı aramaya gelen Mümtaz Bey, tesadüf eseri Havva'nın evinin önünde arabası bozulur. İbrahim Mümtaz, hayatını kurtaran Havva'ya son zamanların edebiyat toplantılarında en çok konuşulan, tartışılan ve edebiyat sahasına yeni bir hava getiren meçhul şairin kitabını verir. Havva, eline aldığı kitabın kendine ait olduğunu öğrenince şaşkınlık geçirir ama kimliğini İbrahim Mümtaz'a söylemez.

Romanın beşinci bölümü Havva'dan çok etkilenen İbrahim Mümtaz'ın onunla evlenmek istemesini anlatır. Havva, bütün hayatını kızına adadığı için bu teklife sıcak bakmaz. Kızıyla sevdiği adam arasında sevgi-umutsuzluk çatışması yaşayan Havva'yı bu durumdan mahallenin arsız çocuğu Hayri kurtarır. Hayri, bu konuşmalar esnasında “*Gül'ün babası*” kim diye dalga geçtiği sırada Mümtaz Bey “*benim*” deyince Havva, çocuğunun üstündeki “*piç*” lakabından kurtulmuş olur. Roman ikisinin evlenip

Ankara'ya yerleşmesiyle biter. Yazar, romanın sonuna son olarak bir gazetede ki haberi vererek okuyucusuna iyi-kötü arasındaki galibin kim olduğunu göstermeye çalışmıştır. Gazete haberinde Leman'ın beraber olduğu erkeklerden birinden hastalık kap tığını bunun intikamıyla da Talat'ı öldürdüğünü yazar. Bu dönem romanların birçoğunda görülen ve “*masalsı*” anlatıma benzeyen bu romanların genel özelliği iyilerin ve kötülerin çatışmasında sabreden iyilerin mutlu sona ulaşmasıdır.

Kanun Namına'da, her türlü ahlâkî kaygıdan uzak bir hayat süren bir genç kızın bedeni zevkler uğruna yaşadığı düşkün hayat ve bu süreçteki değişimi anlatılır. Romanın yapısı da romanın aslı kahramanı Mebrure'nin, değişen kişiliğinin neden olduğu çatışmalar oluşturur. Bu çatışmalar da en çok annesi Nebile ile olur. Romanın başında tanıtılan Mebrure on üç yaşlarında bir çocuktur. Ananesinin ölümü üzerine annesiyle İstanbul'a giden anne-kızın yol boyunca yaşadıkları romanın olay örgüsünün nasıl olacağı hakkında okuyucuya bilgi verir. Nebile, genç, şuh ve ahlâksız bir kadındır. Mebrure'nin annesiyle ilgili ilk çatışması onun ahlâksız davranışları ile oluşur. Mebrure, yolculuk boyunca annesinin beğendiği erkeklerle beraber olmasından utanır. Annesini sürekli uyaran genç kız, bu konuda başarılı olamaz. Babasının ise saflığını bir türlü anlayamaz.

Mebrure, İstanbul'dan dönüş yolunda kendi kasabalarına tayini çıkan Sadettin Bey ile tanışır. Hem Nebile Hanım hem de Mebrure'nin doktordan hoşlanması aralarındaki çatışmanın artmasına sebep olur. Mebrure annesinin evli olduğu için doktorla ilişki içine girmeyeceğini düşünse de doktor, kasabaya yerleştikten sonra Mebrure'nin evlerinin gedikli misafiri olur. Kasabanın doktoru, avukatı ve diğer birkaç memuru, kaymakamın evinde sabaha kadar süren oyun masalarında, içkili sofralarında eğlence düzenler, insanlar dağıldıktan sonra da Nebile sevdiği erkeği alıkoyarak onunla beraber olur. Günlük yaşamları Nebile'nin ahlâksız davranışlarıyla, Mebrure'nin ise sürekli annesiyle çatışması içinde devam eder. Mebrure'nin babasının ateşli bir hastalığa yakalanması olay örgüsüne hareketlilik kazandırır. Kaymakam, hastalığı iyiye doğru giderken Nebile Hanım ve sevgilisinin zehirli iğne yapması ile ölür. Üç ay sonrada sahipsiz kalan bu aileye sadece korumak bahanesiyle Doktor Sadettin, Nebile ile evlenir. Fakat Mebrure, hizmetçilerinin sayesinde gerçekleri öğrenir ama müdahale edemeden ailesi onu İstanbul'da yatılı bir okula gönderirler.

Romanın ikinci olay örgüsü Mebrure'nin İstanbul'da öğrenim gördüğü eğitimi kapsar. Okula başladıktan kısa süre sonra Meliha isminde bir genç kızla arkadaş olur. Mebrure, okul sıralarında tanıştığı bu arkadaşından hayata dair birçok tecrübe edinir. Meliha, kendini terk eden bir erkekten hamile kalınca, hijyenik olmayan bir evde uygunsuz bir şekilde kürtaj olur. Genç kız bu olaydan kısa süre sonra ölür. Bu olay Mebrure'nin hayatını alt-üst eder. Meliha'nın ölümünden sonra okullar kapanır ve Mebrure'ye annesinden gelen bir mektupta "*kısa süreliğine kasabaya*" gelmemesini üvey babası Sadettin Bey'in, İstanbul'da yaşayan amcasında kalmasını gerektiğini yazar.

Mebrure'nin Mazlum Bey'in yanına yerleştikten sonra, annesinin ahlâksız hayatının aynı örneklerini burada da görür. Mazlum Bey'in, kendisinden otuz beş yaş küçük karısı İclâl, genç kadının halası Şekûre, onun kızı Cavidan ve eve gelen diğer misafirler Namık Bey, Vefik Necdet Bey, Kâmıran Bey, Şişli çevresinde yaşanan ahlâkî yozlaşmayı gösteren örneklerdir. Mebrure'nin bakış açısından tanıtılan bu insanlar, zamanla Mebrure'nin yoldan çıkmasına sebep olurlar.

Özellikle İclâl'in etkileriyle Mebrure zengin erkeklere metreslik yapmaya başlar. Daha önce annesinin eleştirdiği hayatını artık kendisi yaşamaktadır. Yazar, toplum tarafından bozulan bir genç kızın sadece çevre faktörüne değil, soyaçekimine de bağlı olarak değişebileceği örneğini verir. Mebrure, annesi ve annesinin yaşadığı hayattan nefreti, genç bir kız olduğunda onun kaderi olmuştur. Genç kızın içine düştüğü bu çatışma *Aşk-ı Memnu* romanının aslî kahramanı Bihter'e benzer. Bihter gibi Mebrure de taşıdığı kanın, ne kadar ahlâklı ve terbiyeli bir hayat istese de onu gelip bulacağına inanır ve düştüğü bu yozlaşmış hayatı yadırgamaz.

"Ben annemin kızıyım.

Damarlarımda dolaşan kan, annemin kanı...

Onun da, böyle düzinelerle dostu vardı... düzinelerle âşıkı vardı.." (s. 132)

Üç yıl sonra Mebrure, Beyoğlu'nda Sadettin Bey'e rastlar. İlk tanıştığı günden beri onu yakışıklı bulan Mebrure, biraz daha olgunlaşmış hali ile daha güzel olduğunu düşünür. Sadettin Bey'de, Mebrure'yi görünce hayret eder ve Nebile'nin gençliğini andıran bu kızın daha güzel ve işveli olduğuna kanaat getirir.

Mebrure, İstanbul'da yaşadığı gösterişli ve günahkâr hayattan bıktığını anlayınca Sadettin Bey ile doğduğu kasabaya dönmeye karar verir. Üç yıl sonra evine

döndüğünde felç geçirip yatalak olan bir anne ve kendine âşık bir erkekle karşılaşır. Nebile, kızının eve gelişine memnun olmaz onda gençliğini ve ihtirasını gördüğü için Sadettin ile beraber olacağını düşünür. Nebile, aşk-ihanet çatışması yaşadığı bir anda sürünerek gittiği odaların birinde eşini ve kızını yakalar.

Sadettin Bey mutluluğunun önüne çıkan eşini, daha önce kocasına yaptığı gibi zehirleyerek öldürür. Böylelikle içinde bulunduğu mutlu-mutsuzluk çatışmasından kurtulur.

Mebrure, bu olaydan çok memnun olsa da geceleri kapının çalınıp polislerin geldiğini gördüğü kâbuslar, onu yıpratır. Yazar, romanın sonunu Mebrure'nin yaşadığı yakalanma korkusu-ihtiras çatışmasında “*kanun namına*” onları tutuklamaya gelecek polisi bekleme korkusuyla bitirir.

Üvey Ana'da aldığı eğitim ve yaşadığı hayatın bir sonucu olarak çevresinde yapıcı ve milli insanların yetişmesini isteyen bir kızın karşılaştığı bağınaz insanlarla yaşadığı çatışma anlatılır.

Romanın aslî kahramanı Lale, küçük yaşlarda babasını savaşta, annesini ise veremden kaybetmiştir. İkiz kardeşi Gül ile sahipsiz kalan Lale'yi Lobut adında bir taksi şoförü sahiplenir. Ablası ve metresi Pakize ile yaşayan Lobut kızları eğitilmiş, dürüst ve kendi başlarına yetinmeyi bilecek kadar düzgün yetiştirmeyi plânlar. Kızlar on dört yaşına geldiğinde Gül annesi gibi verem olur. Tedavi için götürdükleri sanatoryumda Lobut'un özel şoförlüğünü yaptığı Emin Bey ile karşılaşır. Emin Bey'in eşi de beş yıldır veremdir. Bu hastanelerde yeteri kadar tedavi imkânı olmadığı için Gül'ün, tedavi için başka bir hastaneye yatmasına karar verilir ama olanak-olanaksızlık çatışmasında yeteri kadar para olmadığı için bu süreç uzar. Lobut tedavi için arabasını satmaya karar verdiğinde ise hastalığı iyice ilerlemiş olan Gül ölür. Emin Bey'in eşi de hastanede rahmetli olur.

Emin Bey, Ankara'nın sayılı zenginlerindendir. Kızı Bibi ve onun mürebbiyesi aynı zamanda kendi metresi olan Matmazel Diyan ile Selvi köşkte kalır. Hastalığı süresince eşine hizmet eden ayrıca kızının eğitimini üstlenen Matmazel Diyan evin tek söz sahibidir. Amacı Bibi ve Emin Bey'i ölmesinden sonra kalacak mirasa konmak olan Diyan, Emin Bey'e yazılan bir dost mektubuyla gerçek yüzü ortaya çıkar. Aka Gündüz'ün diğer romanlarında da rastlanan yabancı mürebbiyelerin Türk kültür ve ahlak yapısını bozduğuna dair örnekleri bu eserinde de Matmazel Diyan ile verilmiştir.

Diyan aslında evlidir ve Emin Bey'in yaşlılığından kızı Bibi'nin ise veremden ölmesini planlayarak eşiyle bütün mirasa konmak ister. Emin Bey, eşiyle beraber yakaladığı Diyan'ın amacını öğrendikten sonra onunla ilişkisini keser.

Emin Bey, Diyan'dan sonra yeni bir mürebbiye için gazeteye ilan verir. On dokuz yaşında İsmet Paşa Kız lisesini birincilikle bitiren Lale bu işe başvurur ve Emin Bey'le Lale'nin yolları böylece çakışır. Yabancı bir mürebbiyenin kini ve Türklere nefreti altında büyüyen Bibi, Türk mürebbiye istemese de Emin Bey Diyan'ın ihanetinden sonra kendi örf ve adetlerini bilen ve arkadaşı Özdilek Seyhan'ın da etkisiyle Lale'yi mürebbiye olarak alır.

Lale, köşke geldikten bir sene sonra Emin Bey otuz yaş farkına rağmen genç kızdan hoşlanır. Yaş farkı ve Lale'nin eğitiminden dolayı aşk-imbânsızlık çatışması yaşayan Emin Bey, yine de evlilik fikrini Lale'ye açmaya karar verir. Emin Bey'in çevresi ise Lale'nin Emin Bey'e uygun olmadığını düşünür. Fakir bir taksicinin kızı olan Lale, bağlı bulunduğu sosyal tabaka ile Emin Bey'e yakıştırılmaz. Bütün dedikodu ve onları ayırmak için plân yapan insanların tesirinden uzak Lale, Emin Bey ile evlenmeye razı olur. Lale'nin bu evliliği kabul etmesinde bir diğer etken ise Bibi'nin de verem hastası olmasıdır. Lale, kardeşi Gül'ün yerine koyduğu Bibi'yi çok sever, üvey annesi olmasına rağmen bir abla gibi yaklaşır ve onun iyi olması için kendi mutluluğunu feda eder. Tedavi için gittiği Doktor Ergun ile Bibi'nin hastalığını gizleyen Lale, Ergun Bey ile sıkı münasebetleri dedikoduları da beraberinde getirir. Diyan'dan sonra Lale'nin de kendini aldattığını düşünen Emin Bey aldığı bir haber ile doktorun kliniğine gider. Lale ile Ergun bir arada gören Emin Bey, genç kadının ihanetini onaylar ve onu dinlemeden kovar. Lale'nin dürüst ve ahlâklı olduğunu bilen Emin Bey bu olaydan sonra aşk-vicdan çatışması yaşar ve üzüntüden felç olur.

Lale, sadece köşkten değil baba evinden de kovulur. Ankara'da kalamayacağını anlayan Lale İstanbul'a gelir. Bir süre burada geçici bulduğu işlerde çalışan Lale, bir işadammın teklifiyle Sivas'a iki çocuğa mürebbiyelik etmeye gider. Yaşadığı üzüntülerin yanında Sivas'ın soğuk ve kuru havası Lale'yi de verem hastası yapar. Tekrar İstanbul'a dönen Lale, parasızlıktan ve bakımsızlıktan ölür. Böylece ekonomik sıkıntıların neden olduğu sağlık ilgili bir problem, imkân-imbânsızlık çatışması şeklinde verilir. Emin Bey ve Lobut, Lale'nin masum olduğunu anlar ve af

dilemek için onu aramaya başlarlar ama Lale'yi değil genç kızın gömülü olduğu mezarı bulurlar.

Üvey Ana romanında aşk duygusunun neden olduğu çatışmaların anlatılmasının yanı sıra arka planda Cumhuriyet Dönemi'nde yaşayan genç bir kızın çalışarak ekonomik bağımsızlığını elde edeceği vurgulanmıştır. Lale'nin öğrenim gördüğü İsmet Paşa Kız Enstitüsü Cumhuriyet inkılâplarının ideolojisini topluma yayarak ve benimseterek bunları uygulayabilecek kızlar yetiştirmeyi hedefler. Lale de bu okulu bitirdikten sonra birçok işi başarabilecek bir donanıma sahip olmuştur. Mürebbiyeliği kendisine daha yakın gören genç kız, çevresinin tuhaf yaklaşımlarına aldırmadan işe başlar. Mürebbiyelik sayesinde Türk kültür örf ve adetlerine uygun gençler yetiştirmeyi planlar. Yazar, Lale'nin kişiliğinde Türk kadınına bakışı değiştirmeye çalışır. Kadınların çalışma hayatına girişleri ile ülke kalkınmasında önemli vazifeler yükleneceğini düşünür. Lale, Ankara ve Sivas'ta mürebbiyelik yaptıktan sonra hastalığı sebebiyle bir süre de terziplik yapar. Veremden ölene kadar da hiç kimseye muhtaç olmadan çalışarak hayatını kazanır.

Münir Salih'in polisiye-macera romanı olarak kaleme aldığı *Kalpazan*'da, sahte para piyasa süren kalpazan Andon ile onu yakalamaya çalışan Hafîye Salih arasında yaşanan mücadele anlatılır. Gerilimin, aksiyonun ve merakın sürekli üst noktada yaşandığı romanda sahte paranın nerede ve kimin tarafından basıldığı gizlice araştırılır. Basımhaneyi bulmak için verilen mücadelede Salih Bey'in karşılaştığı engeller imkânsızlığı temsil eder. Böylece roman, sahte paraları bulmaya bağlı olarak imkân-imkânsızlık çatışması etrafında şekillenir.

İstanbul'da 310 yılında Nazım Paşa'ya bağlı olarak çalışan polis memuru Salih Efendi, 324 senesinde Meşrutiyet'in İlan'ından sonra iki yerden maaş almayı uygun bulmadığı için polisliği bırakır. 1914 senesinde Harbi Umumi'nin ilanından sonra İstanbul'da yaşanan kaçakçılık olayları üzerine bu mesleğe meraklı Salih Efendi tekrar işine döner.

Olay örgüsünün ilk aşaması Beyoğlu polis merkezinin Ömer adında bir genci lokantada yediği yemeğe karşı ödediği sahte para üzerine takibe alınmasıyla başlar. Üç defa sahte parayı piyasaya sürmek isteyen Ömer, bütün şüpheleri kendi üstünde toplamıştır. Salih Efendi, bu parayı kimin yaptığını bulmak için tekrar iş başındadır. Ömer'in aynı yerde üç kere yakalanmasını dikkate alarak bu işi onun yapmadığını

düşünen Salih Efendi, onu suçsuz bulur ve Ömer'den hareketle onunla ilişkide bulunan insanları takibe başlar. Ömer'in takibi Salih Efendi'yi kalyon civarında bir meyhaneye götürür.

Olay örgüsünün ikinci aşaması, bu meyhanede kendinin kaçak tütün satıcısı olarak tanıtan Salih Efendi'nin, Andon isimli Yunan sobacı ile tanışmasıyla başlar. Kaçakçı Salih Efendi, Andon'un, meyhane sahibi ile gizli görüşmelerinden şüphelenir ve Andon'u göz hapsine alır. Fakat tuhaf hiçbir şey yoktur. Salih Efendi, Andon ile kaçak tütün üzerine muhabbet açarak onu konuşturmayı başarır. Andon, evinin bir odasında gizlice mecdiye kesmektedir. Salih Efendi, beraber iş yapmayı teklif eder. Andon'un işinin inceliklerini öğrendikten sonra da Andon'u suçüstü yakalayarak hapishaneye girmesini sağlar. Böylece adalet suçtan üstün gelir.

Burhan Cahit'in *Düğün Gecesi* isimli romanında ihtiraslı bir kadının zevkleri ve eğlenceleri için çevresindeki insanları perişanlığa ve yoksulluğa sürüklemesi anlatılır. Romanın yapısı da bu aslı kahramanın merkezi olmakla beraber, onun yaklaşık bir yıl içinde tanıdığı erkeklere ve olaylara dayanmaktadır. Bu yüzden roman dış dünyaya ve toplumsal olaylara bağlı olarak ilerler. Yazar, Cumhuriyet'in İlan'ından sonra Batılılaşma'nın en yoğun yaşandığı Şişli, Taksim gibi mekânlarda, üst sınıftan insanların birbirleriyle ilişkileri, menfaatleri için ahlâksız davranışlarda bulunmaları, çıkarları uğruna dostlarını satmaları göstererek romanın toplumsal eleştiri yönünü ortaya koyar. Böylece roman, yapısı, şahıs-devir ve çevre ilişkisi üçgeninde ilerler.

Romanın olay örgüsü üç aşamada gerçekleşir. İlk aşama, Altıncıpalas'ta yapılan ve "*Kalem Mamullerinin*" menfaatine verilen balo ile başlar. İşadamlarının, zengin tüccarların, mebusların katıldığı bu balo ile yazar, İstanbul'un bir dönem sosyete insanların eğlence hayatının göstermesinin yanında, insan ilişkilerindeki çarpıklığı da yansıtır. Burhan Cahit, birçok romanında görülen giriş kısmında bir davet, balo, mesire gibi eğlence yerlerinde topladığı insanları özellikle öne çıkanları tek tek tanıtarak romanın ilerleyen kısımlarında kurgunun nasıl ilerleyeceğinin ipuçlarını okuyucuya verir. Baloda Cevdet Bey, tütün kralı olarak Galip Bey ve onun metresi Hale tanıtılır. Cevdet Bey eski bir mebustur şimdi ise eski mebusluğunun etiketini ve güçlü dostlarını kullanarak ticaret hayatına atılmıştır. Evli ve iki yetişkin olmasına rağmen davetlerde bir bekâr gibi hareket eder. Hale ise zenginlik ve gösteriş meraklısı bir kadındır Viyana'daki eşini terk ederek para ve gücü temsil eden Galip Bey'in metresi olarak

İstanbul'a gelir. Bir metresten çok hanımefendi kişiliğiyle ön plâna çıkan Hale'yi, çevresi ahlâksız bir kadın olarak telakki etmez aksine herkesi kendine hayran bırakır.

Bu baloda Cevdet Bey ve Hale Hanım'ın tanışmasına vesile olur, o günden sonra daha yakın görüşülecek arkadaşlığın da başlangıcını sağlar. Yazar Cevdet Bey, Galip Bey ve Hale Hanım'ın sık sık bir araya gelerek verdikleri partilerde, toplantılarda, İstanbul'un zengin kesiminin hayatlarını daha ayrıntılı gözler önüne serer. Bunun yanı sıra özellikle Cevdet Bey'in yaptığı işlerde, aldığı ihalelerde gücünün kötüye kullanarak nasıl eksik ve kusurlu binalar, yollar, barajlar yaptığını ortaya koyar. Cevdet Bey'in yanında çalışan mühendis Alâeddin, yapılan bu hasarlı işlere onay vermese de Cevdet Bey'in daha çok kazanma hırsını onu zorla susturur. Bu kısımda mühendis iş ahlâkında olanı, Cevdet Bey, düzenbazlığıyla olmaması gerekeni temsil eder. Romanın ilk olay örgüsünde Cevdet Bey'in aldığı inşaat ihalelerini nasıl yaptığını anlatan yazar, onun işi nasıl bitirdiğini okuyucuya göstererek romanın sonunda yaşanacak felakete hazırlar. Cevdet Bey'in diğer bir işadamı Ahmet Sami ile girdiği ihalelerde yaptıkları çekişmeler ise yine Cevdet Bey ve diğer zenginlerin düzenbazlıklarını gösterir. Cevdet Bey, tren ihalesini almak için Ahmet Sami'nin kâtibini "10 bin" lira karşılığında satın alır. Fakat kâtip Fahir de üçkâğıtçıdır, patronu Ahmet Sami'den de bir miktar alan Fahir, işi Cevdet Bey'in kaybetmesine neden olmuştur.

Romanın ikinci olay örgüsü Antalya-Burdur tren yolu ihalesini kaybeden Cevdet Bey'in, Antalya Liman inşaatı ihalesi ve Zigana Bendi inşaatını alarak Ahmet Sami'ye karşı kazandığı zaferle başlar. Fakat bu işler diğerlerine göre daha az kârlıdır. Türkiye ise ekonomik buhran geçirmektedir. Piyasa da yaşanan ekonomik kriz işadamlarının hepsini etkiler.

"O sene piyasada ani bir kriz olmuştu. Tütünçüler ecnebi rekabet yüzünden mallarını satamamışlar, stoklarını bankalara bırakıp parasını da yemeye başlamışlardı." (s. 236) Galip Bey ise oluşan krizde istifa etmiş ve yurt dışına kaçmıştır. Cevdet Bey, daha önce de yakınlaşması olan Hale ile ilişkisini topluma karşı isimlendirir. Artık Hale, Cevdet Bey'in metresidir.

Zigana Bendinin inşası için köye giden Alâeddin ve Cevdet Bey gerekli olan tetkikleri yaptıktan sonra köyün muhtarının oğlu Tosun'u beraberlerine alarak İstanbul'a getirirler. Temiz ve saf insanları temsil eden köy insanları her sene köylerini, ürünlerini sel götürmesine karşılık yapılacak barajı sevinçle karşılarlar. Cevdet Bey'in

evlenmeyi düşünen Tosun’u yanında götürüp biraz para kazanmak için çalıştırması, köylülerin iyice sempatisini kazanmasına neden olur. Yazar/anlatıcı, romanın bu bölümüne kadar Cevdet Bey ile ilgili olumsuz hiçbir şey söylememiştir, okuyucusunu da bu fikre yönlendirecek bir bilgi vermemiştir. Romanın ilk olaya örgüsünde Hülya adında fakirlikten sokaklara düşen bir kızı kurtarışı, köy çocuğu Tosun’u para kazanması için yardım etmesi, yanında çalışan ihtiyaç sahiplerine yardımı ve himayesi onu okuyucunun gözünde “kahraman” yapmaya bile yeterdir.

Romanın üçüncü kısmında ise bu kanaat değişir. Mühendis Alâeddin, barajı bitirmek, gerekli malzemeleri almak için Cevdet Bey’den para ister. Cevdet Bay ise devletten aldığı hibe parasını Hale’ye söz verdiği “gerdanlığı” almak için kullanır.

“Hâle’ye bir kolye vadettim. Gittik gördük o da beğendi. Ona otuz bin lira vereceğim. Geriye elli bin lira kalıyor. Sana da ancak kırk bin lira ayırabileceğim, işi idare edersin.” (s.446)

Tosun da bu konuşmaları gizlice dinler ama bir anlam veremez, o biran önce köye dönüp barajın bitmesinden sonra yapılacak düğününe odaklanır. İşine sadık ve güvenilir olan Mühendis Alâeddin ise iş ahlâkı-mecburiyet çatışması yaşar. Köye döndükten sonra az bir parayla işine devam eden mühendis, baraj yapımı için demir yerine demir rengine boyanmış tahta putrel kullanır.¹⁸⁷ On dokuz köyü kurtaracak olan baraj inşaatı bittikten sonra kutlamalar ve Tosun düğünü aynı gün yapılır. Fakat bütün gece yağmur yağar. Köy halkı barajdan dolayı rahatsa da, Alâeddin bu kadar yağmura inşaatın çökeceğinin düşünür ve romana ismini veren Tosun’un düğün gecesi bittikten sonra baraj yıkılır. Ne olduğunu anlayamayan köylü sel altında kalır. Tosun, İstanbul’da Cevdet Bey’in konuştuklarını şimdi anlar ve sel sularına kapılmadan önce “*Kahpe, kahpe, diyordu. O gerdanlık boynunda ateş olsun!*” diye haykırır, Alâeddin ise onun bu

¹⁸⁷ Oğuz Atay, *Tutunamayanlar* isimli romanında Burhan Cahit’in tahta putrelden baraj yapmasını komik/ironi bir şekilde kendi roman kahramanı Mühendis Turgut’a ifade ettirir. (*Tutunamayanlar*-2008, İstanbul İletişim Yayıncılık s. 258) Turgut, bu bölümün gerçeklikten uzak bir şekilde kurgulanmış olduğunu ve bir mühendis olarak okuduğunda hayretler içinde kaldığını söyler. “*O kocaman barajın betonuna putrel yerine, tahta parçaları koyuyor boyayıp. Hey gidi koca müteahhit! Anadolu’nun sellerine iki tahta parçası dayanır mı? Turgut: Dayanmaz, dedi. Ben mühendisim bilirim. Katiyyen dayanmaz. Ondan sonra, iş bitmek üzereyken, yağmurlar başlıyor. Ortalık tufan gibi oluyor. Seller gelip barajın seddine dayanıyor. Tahta putrelli barajın seddine mi? Evet tahta putrelli barajın seddine. Romancıdaki inşaat bilgisine de hayran olmamak elden gelmiyor. Müteahhit, merak ve korkuyla, inşaat yerindeki binada şeyde... Şantiyede... dedi Turgut... sonra, sular barajı yıkıyor tabii. Tabi dedi Turgut. Bundan tabi ne olabilir? Sular da müteahhidin betona koyduğu tahta parçaları da yüzüyor. Olur şey değil, dedi. Nasıl da çıktılar betonun içinden o tahta parçaları.*” Oğuz Atay, kahramanı Turgut’a romanın devamında düğün gecesi yaşananları anlattırır ve yine bu bilgilerden yola çıkarak romanın realitesini tartışır.

bedduasını duyduktan sonra “*Alçak, diye bağırdı, bir dakikalık keyfi için...*” der ve devamını getirmeden o da “*çatlayan bendin kudurmuş suları içinde*” boğulur.

Bir masaldan alınan temalarla oluşturulan *Külkedisi Evlendi*, romanın aslı kahramanları olan Selim Naci ve karısı Hicran ile ilişkisi olay örgüsüne yön verir. Bu ilişkiyi belirleyen tema ise kıskançlıktır. Bu duygunun yön verdiği romanın yapısı, Hicran’ın kendi içinde eşine karşı duyduğu sevgi-nefret çatışması etrafında şekillenir. İki kısımdan oluşan romanda Hicran’ın birinci bölümde üvey kardeşlerinden ikinci bölümde ise eşinden dolayı yaşadığı sıkıntılar anlatır. Hicran’ın özellikle ablaları Cavidan ve Şehriban tarafından kıskanılması, onu özgür yaşama-sınırlı yaşama noktasında sürekli iç çatışma yaşatır. Hicran’daki bu sıkıntı zamanla psikolojik bir arıza haline dönüşür, sürekli gözetim altında kalmak, kardeşlerinin baskısı onu intihara sürükler.

Hicran, kardeşlerinin onu eve hapsetmesinden sonra bir mektup arkadaşı edinir. İntihar etmeye karar verdiği gün Paris’teki mektup arkadaşı Selim Naci’ye de verilmek üzere bir mektup bırakmıştır. Tesadüfen Selim Naci, Hicran’ın intihar etmeyi düşündüğü anda eve gelmiştir. Mektubu okuyup Hicran’dan da ablalarının yaptığı eziyeti öğrenen Selim Naci, iyilik olması adına genç kızla evlenmeye karar verir.

İki ay içinde düğünü olan Hicran, evlendiği gün eşine gelen gizli bir mektupla bu sefer eşini tarafından yapılan manevi eziyetlere maruz kalır. Selim Naci, Halide Cahit adında evli bir kadına âşıktır. Halide Cahit, çok güzel bir kadındır, kendinden yaşça çok büyük bir adamla evlenmiştir. Selim Naci’nin evlendiği gece Halide Cahit, eşinin öldüğüne ve kendinin özgür olduğuna dair bir telgraf çeker. Bu haberle Selim Naci kendinin “*bağlı*” olduğunu düşünerek isyan eder ve Hicran’dan uzaklaşır. Selim Naci, iki kadın arasında aşk-ihanet çatışmasında kalır ve aşkı galip gelir. Halide, Selim Naci’ye âşık olduğu kadar, Hicran da bir kurtuluş olarak baktığı bu erkeğe artık âşık olmuştur.

Selim Naci, sebep olmadan eşini boşayamadığı için iş seyahati adı altında Roma’ya gitmeye karar verir. Orada yaşayacakları huzursuzluktan dolayı hemen ayrılacaklarını söyleyerek Hicran ile anlaşmalı bir şekilde yolculuğa başlarlar. Hicran, aşk-ayrılık duyguları ile çatışma yaşasa da Selim Naci’nin Halide Cahit’i tutkuyla sevdiğini gördüğü için ondan ayrılmaya karar verir. Roma’ya giden Selim Naci iş gereği Venedik’e Nurettin Bey’i görmeye mecbur kalır. Bir an önce Hicran’ı boşamak isteyen

Selim Naci sürekli çıkan engeller karşısında asabı bozulur. “*Aşk Şehri Venedik*”e geldikten sonra Hicran ise eşiyle tekrar bir araya gelir ümidiyle mutlu olur ama Halide Cahit’in de oraya gelmesi bütün ümitlerini yıkar.

Halide Cahit, Hicran’dan çok daha güzeldir, “*Sanem bir heykele*” benzetilen genç kadın, güzel olduğu kadar “*patavatsız ve saf*” bir kadındır. Hicran bunu fark eder. Selim Naci’nin âşık olduğu kadının aptallığını anlayınca nefret edeceğini düşünür ve tekrar onu kazanmak için çareler arar. Öyle de olur Selim Naci, “*kaz boyunlu leylek*” diye anılan bu kadınla bir sahil gezisinde ne kadar “*aptal*” olduğunu anlar. Venedik’te güneşin batışını izlerken Selim Naci, Halide’ye onu sevip sevmediğini sorunca duygusal bir cevap beklerken Halide ona evlendiklerinde yapacakları yemeklerden bahseder.

“Bak sana neler yedireceğim. Artık yemek pişirmesini öğrendim. Bir ciğer yahnisi tarif ettiler, insan parmaklarını beraber yer... İki ciğeri alıyorsun...”

Grubun ilahi kızılığı içinde mermer bir heykel kadar güzel bir kadın ciğer yahnisinden bahsediyordu...

Selim Naci susmuştu. Bir şey söylemiyordu. Ağzını açacak olsa, Halide ciğer yahnisini bırakıp gene kızamıktan, kıızıdan bahsedecekti, buna emindi.

Hayır, Halide konuşmamalı idi. Sanemler konuşur mu hiç? Bu kadın güzel bir mermer heykelden başka bir şey değildi, konuşmamalı idi.” (s. 192)

Halide’nin bu özelliklerini gören, Selim Naci yine de onu sevmek ister ama Hicran’ın Nurettin Bey tarafından beğenilmesini kıskanır ve bu kıskançlık onun Hicran’a dönmesini sağlar. Nurettin Bey’in, Hicran’a olan aşkı ve ümitleri ona Selim Naci’nin daha iyi bir göreve getirilmesi ve buradan uzaklaşması için bir fırsat verir. Aşkı önünde engel olan Selim Naci’nin başka bir kadına âşık olduğunu düşünen Nurettin Bey, aynı evde misafir oldukları Kâşif Bey’e, Hicran’a olan sevgisinden ve geleceğe dair yapacaklarından söz eder. Selim Naci bunları işitir ve nehir kenarında gördüğü Nurettin Bey ile tartışır ve ikisi de nehre düşerler. Masalımsı bir tarzla yazılan romanın sonunda Selim Naci kurtulur ve Hicran ile tekrar mutlu bir beraberliğe başlarlar.

Peyami Safa, *Bir Tereddüdün Romanı*’nda, Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra oluşan boşlukta huzursuzluk ve kararsızlık yaşayan insanların, olaylar karşısında karar vermede yaşadıkları çatışmaları anlatır. Roman, merkezinde olan kahramanın, iki kadınla olan ilişkisi üzerine kurulmuştur. Romanın aslî kahramanı genç yazarın yaşadığı

tereddütler ve onun hayatına girenlerin de karasız davranışları bu ilişkiyi şekillendirir. Romanı bu ilişkilere dayanarak baktığımızda iki olay örgüsü karşımıza çıkar. Birincisi yazarın eserlerini okuyan ve onu merak eden Mualla adında genç bir kızın yazar ile olan ilişkisi; ikicisi yazarı çok önceleri de eserlerinden tanıyan ve onun için İtalya'daki eşini terk eden Vildan olan ilişkisi.

Roman genç bir kız olan Mualla'nın *“Bir Adamın Hayatı”* romanını okumasıyla başlar. Romandan metinlerin verildiği eser bir adamın eğlence ve gece hayatında aldığı eroinin etkisiyle zehirlenmesini anlatır. Mualla daha çok *“konusu yaşanmış olan ya da bir yazarın hayatını anlatan”* eserlerden hoşlanır. O yüzden bu romanı baştan sona değil de parça parça okur. Metinler de dağınık bir şekilde verilir. Mualla, aile dostları Raif Bey'in bir davetinde bu romanın yazarı ile tanışır. Genç yazar, Mualla'dan hoşlanır ve ona evlenme teklif eder. Romanın bütününe hâkim olan tereddüt duygusu Mualla'nın bu teklif karşısında kararsız kalmasına neden olacaktır. Okuduğu romanda anlatılan hikâyenin yazarın hayatından izler taşıdığını da öğrenen Mualla, yazarla evlilik teklifi karşısında tedirginlik hisseder.

Genç yazar Mualla'dan olumlu-olumsuz bir sonuç alamayınca İtalya'dan gelen ve kendisine hayran olan Vildan ile tanışmaya karar verir. Vildan müphem ve geçmişî karanlık bir kadındır. Söyledikleri ve yaptıkları arasında yaşadığı çelişki, onu da *“mütereddit”* biri yapmıştır. Yazarın bu kadınla ilişkisinde bilinmezlik ve karasızlık hâkim olur. Ama bu kadından değil yazardan kaynaklanan şüphelerden nedeniyle oluşur.

*“Söz konusu ikili ilişkiler her ne kadar müstakil vaziyette görünürse de, esere hâkim olan ‘tereddüt’ atmosferi, bu ilişkileri, aynı mecraya sevkeder ve hemen hemen aynı sonuca bağlar.”*¹⁸⁸

Olay örgüsünün, zamanın ve mekânın bütününde oluşan *“tereddüt”* havası kahramanlar arasında sadakat-ihanet çatışmasına neden olur. Mualla, genç yazarın kendini doğru bir şekilde ifade etmediğini düşünür, genç yazar ise Vildan'ın sakladığı başka bir hayatı olduğunu tahmin eder ve bu üçlü ilişkide taraflar birbirine asla güven duygusu uyandırmaz. Sonuç olarak bu ayrı ayrı oluşan ikili ilişkide mutlak bir sonuç da oluşmaz.

¹⁸⁸ Tekin, s. 163.

“Aslında söz konusu şartlar altında her iki ilişkinin de müsbet bir sonuca bağlanmasını bekleyemeyiz. Zamana hâkim olan tereddüt hali, fertlerle birlikte, bazı müesseseleri de etkilemiştir. Ancak ‘tereddüt kasırgası’ karşısında tutunamayan asıl unsur ferd olur. Bir Tereddüdün Romanı, asıl mahiyeti itibariyle ferdin ‘tereddüt’ karşısındaki dramını anlatan bir eserdir. Yazar, bu dramı, iki ayrı fakat ortak kaderi paylaştan ilişkiler sathında dikkatlere sunmaya çalışmıştır.” (s. 160)

Genç yazar, Mualla’nın karasızlığı karşısında Vildan ile beraber olmaya başlar fakat bu seferde genç yazarın tereddütlü oluşu bu ilişkiyi bitirmiştir. Genç yazar, Vildan ile son kez buluştuklarında onun gizemli geçmişini öğrenmek için içki ve eroin verir. Sarhoşluğun tesiriyle aslında Suriye asıllı bir Ermeni olduğunu ifade eden Vildan adının da başka olduğunu söyler. İtalya’daki eşi haricinde bir de sevgilisi olduğunu, ailesinin onu reddetmesinden dolayı da sürekli intihara teşebbüs ettiğini sayıklamalarla anlatır. Hiçbir eyleminde başarılı olamayan ve sürekli tekdüzelikten sıkılan Vildan, intihar etmeyi de başaramaz. Genç yazar, onun bu durumunu savaş sonrası oluşan boşlukta kalan insanların inançsızlığına benzetir.

“Adeta söylediklerine inanmıyorum, korkuyorum. İsmi bilmediğim bir memleket. Dağların, denizlerin ötesi. İnsan ayağı basmamış bir toprak parçası. Bir dere kenarı. Bir ağaç altında oturan genç bir kadın. Göğsü kıpkırmızı ve başı arkaya doğru sarkmış. Gün geçiyor: Islak kan elbisesinin üstünde kurumuş v solmuş. Yüz sapsarı. Ay geçiyor: Yüz, eller simsiyah, kupkuru. Yıl geçiyor: Bir iskelet. Ve yıllar geçiyor, asırlar geçiyor, Vildan orada, aynı vaziyette, hiç kımldamıyor. Şu Vildan: şu, şu, bir adım ötede nefes alan Vildan.

Mümkün mü bu? Yapar mı, yapabilir mi? Yüzde yüz bir kestirişle ‘yapamaz!’ diyemiyorum. Hatta o anın, hailevi imkânları kolaylaştıran muhayyilesile bunu yapmağa mahkûm olduğuna hükmediyorum: Yapacak, zira ümitsiz. Hiçbir şeye inanmıyor, tutunacak hiçbir şey bulamıyor. Buna benzer genç bir Fransız romancısının intihara teşebbüs ettiğini hatırladım: Baudelaire’i, Nietzsche’yi Dostoyevski’yi okuyarak, Allah’a, cemiyete, insana, kendine isyan etmiş bir çocuk. On sekiz yaşında Paris’e geliyor ve hedefsizlikten çıldırarak kendini sefahate atıyor. Zekâsı tam bir anarşi içinde...

Hiçbir mesleğe girmiyor: Zaman zaman avukat kâtibi, arabacı, bankacı... Bir taraftan da, yarım yamalak darülfünun tahsiline devam... Sonra kendini dünyanın dört

bucağına atıyor. Seyahatler: İtalya, İngiltere, İsveç, İspanya, İsviçre, Cezayir... Hep şüphe. Ümitsizlik çıkmaz. İntihar fikirleri. Hep tereddüt, tereddüt. Bu, bütün bir harp sonu neslinin romanı.” (s. 171)

Genç yazar, müphem bir geçmişi olan Vildan'ı gece terk eder ve bir gün sonra geldiğinde hiçbir iz bırakmadan ve nereye gittiğini kimseye söylemeden gittiğini öğrenir. Genç yazar, iki kadın tarafından terk edişinde suçlu olarak kendi tereddütlerini görür.

“Bu, nikbin devirlerin masalları gibi, kırk gün kırk gece süren düğünlerin sevinciyle bitmiyor. Biz onlardan çok uzağız. Onlar kadar sevmiyoruz, kendimizi vermiyoruz, şüphe ve tereddüt ediyoruz.” (s. 179)

İskender Fahrettin *Sakın Beni Okuma*'da kıskançlık ve arzuların neden olduğu ahlâkî çöküntüyü dile getirir. Roman, konusunu ve kahramanlarını tamamen Avrupa'dan almıştır. Londra başlayıp Suriye'de devam eden roman tekrar Londra'da biter. Londra'da ve Suriye'de yaşanan olayların temelinde ahlâkî yozlaşmanın neden olduğu çatışmalar vardır. Romanın aslî kahramanı Jülyet'in kişilik özellikleri, beklentileri ile yaşadığı olayların karşısında düştüğü hayal kırıklığı onda bir iç çatışmaya da neden olur.

Jülyet'in yaşadığı ilk çatışma bir yıldır evli olduğu eşinin annesinin yatak odasında ikisini görmesiyle yaşanır. Bu olaydan sonra evini terk eden Jülyet, kısa süreli işler bularak geçimini sağlamaya çalışır. Genç ve güzel bir kadın olması girdiği işlerde sürekli tacize uğramasına neden olur. En son girdiği posta santrali işinde tesadüfen annesi ve eşini bağladığı telefonu dinlediğinde annesinin bir de hamile olduğunu öğrenir. Jülyet'in bu yaşadıkları Margerit adında bir arkadaşına yazdığı mektuplardan öğreniriz.

Margerit'in Jülyet'e cevaben yazdığı mektupta ise eşine karşı haksızlık ettiğini söyler. Jülyet kısa bir süre sonra Margaret'in de eşini sevdiğini anlar. Yaşadığı bu bunalımın ardından ruhunu huzura kavuşturmak için Suriye civarında bir manastıra kapanır. Dışarıyla irtibatı olmayan bu manastırda Jülyet'in yaşadıkları daha ağır olacaktır.

Manastıra geldikten iki yıl sonra hatıralarını anlatmaya başlayan Jülyet, genç nonetlerden Bilanşet'in ani ölümü sarsılır. Manastıra huzur bulmaya gelen Jülyet burada yaşadığı eziyet/işkence ve kölelik karşısında ruhu daha çok azap görür. Bilanşet'in ona

biraktığı mektuba dayanarak Sör Mari'nin ahlâksız biri olduğunu itiraf etmesi ise, tecrit cezasına çaptırılmasına sebep olur. On sekiz gün boyunca ekmek ve su haricinde soğuk bir hücrede yaşayan Jülyet, Sör Mari'ye günah çıkartmadığı içinde çarmıha gerilip deri kemerle dayak yer. Kendine geldiğinde farelerin vücudunu kemirdiği hisseden Jülyet, gördüğü işkencenin etkisiyle kıpırdayıp fareleri kovamaz. Bedenen harap olan Jülyet, bedeninin aksine daha iyi çalışan zihniyle buradan kurtulmanın yollarını arar. Su vermek için gelen bir rahibenin, Hz. İsa'yı Jülyet'in baş uçuunda gördüğünü ve onu affetmesini söylemesi, Jülyet'i ölümün kıyısından dönüş yaptırır. Jülyet, artık affedilmiş ve kutsanmıştır. Hastanede yattığı sürece iyi bakım alan genç kadın, öksürükten dolayı da güneşli ve havadar başka bir manastıra gönderilmesine karar verilir.

Sör Mari, Jülyet'e yaptığı bu kadar işkenceden sonra hem Hz. İsa'nın onu affetmesi için görünmesinden hem de artık herkesin onu kutsal olarak kabul etmesinden dolayı ondan çekinir. Jülyet ise bütün isyankâr ve huzursuzluğuna karşı, günahkârla dolu bu manastırdan kurtulmak için Sör Mari ile iyi geçinmeye çalışır. Din ve inançlar adına yapılan işkenceler, görülen tacizler Jülyet'i epey korkutur. Yaşadığı bunalımı mektup veya hatıralında not eden genç kadın bunların bulunmasından da çekinir.

İyi bir aziz adayı olan Jülyet, Nonetlikten söre geçişte de Sör Mari etkili olmuştur ve bunu kutsamak için gece yarısı Jülyet'i odasına çağırır. Jülyet, şehvet düşkününü bu kadının arzularını ve isteklerini bilmesine rağmen, uysal görünmek için bu teklifi kabul eder. Gece yarısı gittiği Sör Mari'nin odasında içtiği şarabın etkisiyle sarhoş olan Jülyet, Sör Mari'nin tacizine maruz kalır. Fakat buna da ses çıkarmayan Jülyet bir gün sonra başka bir manastıra giderken yolda firar eder ve konsolosluğa sığınır.

Londra'ya tekrar dönen Jülyet, birkaç gün ölen annesinden kalan bir ev ve eski kocasından olma bir kardeşle karşılaşır. Sıkıntılarının bitmediğini gören Jülyet, beş senedir bulamadığı huzuru yazdığı sayfalar bir yayıncının ilgisini çeker. 'Sakin Beni Okuma' başlığını koyarak tehlikeli bir kitap olduğunu belirtmek isteyen yayıncı sonra da romanı yayınlar.

İskender Fahrettin'in İngilizlerin meşhur casusu Lavrens'in başından geçen büyük bir macerayı anlattığı *Lavrens İstanbul'da*, cesur ve korkusuz bir casusun hikâyesi anlatılır. Farklı mekân ve coğrafyalarda geçen romanın aslî kahramanı Lavrens'in hayatı etrafında gelişen olayların yanında, aynı zamanda çeşitli tarihi

hadiselere de temas edilir. Yazar, bu bilgilerle ayrıca Birinci Dünya Savaşı'nda yaşanan cephe gerisindeki faaliyetleri de verir.

Roman Lavrens'in harbin en şiddetli yaşandığı yerlerden biri olan Orta Doğu'ya casusluk için gönderilmesiyle başlar. Belirtilen görev savaşın kaderini değiştirecek kadar önemlidir. İttifak Devletleri'nin gizli plânlarını öğrenmek amacıyla Kudüs'e gönderilen Lavrens, farklı kişiler ile ilişkileri neticesinde aldığı bilgileri İngiliz devletine sızdırır. Arap şeyhi kılığında gezindiği Kudüs sokaklarında tanıdığı Habibe ise ona yeni maceraların peşinde koşmasına neden olur. Habibe de Türk casustur. Lavrens'in izinin peşine düşen Habibe, onu ararken otelde çalışan gayri ahlâklı bir Arap kadını kılığına girer. Lavrens de aynı otele Arap şeyhi olarak gelir. Kısa sürede aralarında duygusal birliktelik olan Lavrens ve Habibe savaşın hızının artmasıyla İngilizler'e ait karargâha sığınır. Habibe'nin çantalarında gizli belgelere rastlayan Lavrens onun bir casus olduğunu anlar ve ona âşık olmasına rağmen ihbar ederek öldürülmesine sebep olur.

Lavrens, bu olaydan sonra savaşın seyrini değiştirecek komuta merkezinin Türkiye'de olduğunu düşünür. Lavrens'i Türkiye'ye sokacak olay ona çok benzeyen Avustralyalı Yüzbaşı Kres'in yakalanmasıyla olur. Yüzbaşı Kres olarak Türkiye'ye rahatlıkla giren Lavrens, yolda tanıştığı Türk asker Kemal ile de samimi olunca İstanbul'da rahatlıkla yaşam alanı bulur.

Yüzbaşı Kres olarak geldiği İstanbul'da tesadüfen Habibe'nin ablası Selma'nın konağında bir oda kiralar. Selma ile de aralarında duygusal yakınlık olur. Selma'nın kardeşi Orhan'da önemli bir askeri görevdedir. Aralarında oluşan samimi dostlukla beraber Lavrens, Orhan'dan savaşın gidişatına dair en önemli belgeleri çalar. Selma'nın evlatlığı Pervin'in ise değerli eşyalarla birlikte Lavrens'e ait eşyaları da çalması belgelerin kaybolmasına neden olur. Pervin ve eşyaların bulunmasının ardında Lavrens, acil olarak tekrar Kudüs'e döner. Getirdiği gizli bilgileri okumak için komutana verdiğinde ise hayatının en büyük pişmanlığını yaşar. Türkçe bilmediği için Orhan'dan çaldığı belgeleri kopya eden Lavrens, sakladığı belge yerine Pervin'in notuyla karşılaşır. Pervin, Lavrens'in ceketini kuyuya düşürdüğü için aynısını yaptırıp gönderdiğini söyler. Lavrens ise iyi bir casus olmasına rağmen dilini bilmediği bir yere bir daha gitmeyeceğini ifade ederek romanı bitirir.

2.3 ÇERÇEVE OLAY ÖRGÜSÜNDEN OLUŞAN ROMANLAR

Vâlâ Nurettin'in *Ebenin Hatıratı* çerçeve olay örgüsüyle kurgulanmış bir romandır. Döneminde tanınan meşhur bir gazeteci ve romancı vardır. Yazar/anlatıcı bu kahramanın kendisidir. Anlatıcı, tren yolculuğunda karşılaştığı ve ismi verilmeyen Doktor N. N Hanıma, hastalarla ilişkilerinde rastladığı tuhaf olayları kaleme almasını ister. Adı verilmeyen bu doktor da on bir bölümden oluşacak ve her bölümde farklı hastaların konu edildiği hikâyeleri yazıp gazeteye gönderir.

Romanın bu bölümü çerçeve olayın içine yerleştirilen alt anlatı kısmını oluşturur. Bu örgü de kadınların gündelik hayatlarında karşılaştıkları sorunlara göre şekillenir. Hikâyelerin ortak noktasını ise kadın erkek ilişkileri teşkil eder. N. N Hanımın Hipokrat yemini etmiş bir doktor titizliğiyle olaylara yaklaştığını ve psikolojik yardımlarda fazla bulunmayarak duyarsız kaldığı görülür. Romanın zeyl bölümünde bu hikâyeler Vâlâ Nurettin tarafından okunup gözden geçirilir.

Hikâyeler bittikten sonra tekrar çerçeve olay örgüsüne geçilir. Anadolu'ya görevle giden N. N Hanım, bir süre sonra İstanbul'a dönmüştür. Daha önce tedavi ettiği frengili bir hastasıyla beraber gördüğü Vâlâ Nurettin'i bu ilişkiden kurtarmak için girişimde bulunur ve bu yakınlaşma onları evlilikle bitecek bir sürece dönüştür.

Ethem İzzet Benice'nin 1931 yılında yazdığı *Beş Hasta Var* adlı romanı küçük bir çocuğun ağabeyi ve ablası olarak isimlendirdiği kişilerin aşk mektuplarını taşıyan bir anlatıcının anlattıkları ile başlar. Yazarın kendisi olan bu kişi, alt anlatı kısmında birbirine âşık olan bu gençlerden ablasının hikâyesini vereceğini söyler. Kendini gizlemeyen yazar romanın ilk bölümünde “*Yazarın ilk sözleri başlığı*” altında romanın konusunu da belirtir ve anlatacağı olayların tamamen gerçek olduğunu ifade eder.

“Bundaki sırrı da yirmi beş sene sonra öğrenmiş oluyorum ki o sır bugün bu roman! Roman da değil, onun yazıları. Belkiys'in yirmi beş sene sonra elime sıkıştırdığı bir deste kâğıttaki satırlar.

Ben onlara tek bir kelime ilave etmedim, bir tek cümlesine bile dokunmadım.

Çıldırın Kadın'ı ben yazdım. O ailenin müdafaasıydı.

Yakılacak Kitap Fazilet'in müdafaası oldu.

Istırap Çocuğu alın yerine müdafaası hakkını verdi.

Aşk Güneşi bütün bir milleti müdafaası etti.

Fakat bu sadece Belkiys'in romanı. O yazıyor, o söylüyor, o haykırıyor:

Beş hasta var!..” (s. 13)

Bu girişle yazar, Belkıys’ın hatıralarını kaleme aldığı defterini aynen romana koyduğunu söyler. Romanın sonuna da ayrıca “*Yazarın son sözleri*” isimli bir bölüm daha ekler. Burada da yine romanın Belkıys’ın hatıraları olduğunu, yirmi beş yıl sonra İstanbul’da karşılaştığı Cahit, abisinin anlattıklarıyla bir roman yazmaya karar verdiğini, onunla birlikte gittiklerinde ölüm döşğinde yatan Belkıys’ın hatıralarının yazılı olduğu defterle karşılaştığını, romanın da böyle ortaya çıktığını bir kez daha belirtir.

“ *Uzun bir ayrılık hikâyesi, entrikalar, macera, İstanbul’a dönüş, Süleymaniye’deki küçük oda, gazete kâğıtlarından yatak, eriye eriye bir avucu dolduracak kadar küçülen Belkıys, onun son sözleri, onun ölümü, Cahit’in haykırışı, bir annenin ceset üzerine yığılışı ve benim ağlayışım... bu roman olmaz da ne olurdu?... Fakat:-Beş hasta var! Bu romanı öldürdü ve... Kendiliğinden yazılmış bulundu. Belkıys’ın romanı. Onun romanı benim yazacağımdan çok daha üstün. Onları ben yazacaktım. Kendimden verecektim, hayalimden verecektim, benliğimden verecektim. Annenin:*

-İşte Belkıys’ın romanı... deyip elime tutuşturduğu müsvedde yığını romanın ta kendisi oldu. İlk söylediğim gibi ben o romana, asıl romana tek bir kelime ilave etmedim. Tek satırına dokunmadım. Ona yalnız bir baş ve son yaptım, o kadar. İsmi de kendinin:

-Beş hasta var!” (s. 389-390)

Yazarın “*Roman*” başlığı altında verdiği bölüm Belkıys’ın hikâyesi, romanın alt anlatısıdır. Aşk, ihanet ve intikam üzerine şekillenen roman, iki genç sevgilinin ayrılması sonrasında genç kızın yaşadığı sıkıntıları, ihtirasları ve felaketleri anlatır. Ayrıldıktan sonra kendinden yirmi sekiz yaş büyük bir paşayla evlenen, mutlu olmak için mücadele veren, bu arayışta sevdiğine ve eşine ihanet eden Belkıys’ın hikâyesinde aldatmanın ortaya çıkardığı maceralar vardır.

“ İnsanlar, her şeyi unutmaya mahkûmdurlar...

Hatta, o kadar unuttum ki ve... o kadar unutmaya alıştım ki, kendimi bile yeniden yarattım!.. Venedik’in gondol alemlerinde, Monte Carlo’nun bakara salonlarında, Alp’lerin kışında, Paris’in çılgınlığında, Nis’in hülyalı gecelerinde, Valensiya’nın Madrid’in Jenev’in ve Viyana’nın şehveti kudurtan günlerinde bir kere bile kendime sormadım: Belkıys bu ne hal ?..Çünkü o Belkıys değildi. Onda: Fazilet...

vardı. Bunda yok. Vicdan... vardı. Bunda yok. Aile, bağlılık, aşk... diye bilinen kavramlar vardı. Bunda yok. O Belkıs öldü, şimdi yeni bir Belkıs yaşıyor:

Prenses Belkıs!..

Yaşamak için yaşayan Prenses!..

İkiyüzlü Prenses.” (s.132)

İyiden kötüye doğru olan değişimin ilk göstergesi Paşa’ya karşı sürekli intikam hırsı içinde olmasıdır. Nitekim Paşa ile Avrupa seyahatlerinde kendini Viyanalı Hans’a vererek ilk ihanetini gerçekleştirir. Belkıs İstanbul’a döndükten sonra da bu taşkın ve ahlâkî olmayan hayatına devam eder. Ahlâkî kaygılardan uzak bir yaşam sergilemesi Prenses Belkıs’ı rahatsız etmez, hatta böyle bir kaygısı da yoktur. Çevresinde yaşayan insanların yaşantısını öğrendiğinde, kendini namuslu bile bulur. Yazar, Belkıs’ın yozlaşmış çevresi üzerinde durarak ilişkide olduğu insanların ne kadar ahlâksız olduklarını vurgulamıştır.

Romanın üçüncü bölümünde Belkıs’ın, Paşa’nın şiddeti ve kızgınlığı üzerine evi terk edip Taksim’de bir apartman dairesine yerleşmesi anlatılır. Uzun bir süre gençliğinin ve güzelliğinin imkânlarını kullanarak ayakta kalmayı beceren Belkıs’ın bakış açısından, o dönemde yaşanan yolsuzluklar, ihanetler, devleti soyup zengin olmaya çalışan insanların halleri anlatılır. Roman, Belkıs’ı ablası olarak gören yazar/anlatıcının kaleminden çıkması dolayısıyla, olay örgüsü içinde tüm kötülükler ve yozlaşmış ahlâksız hayatlar, Belkıs’ın çevresini oluşturan insanlara yüklenmiştir. Evli olduğu halde başka erkeklerle beraber olan, eğlence ve zevk için alkol alan, eroin kullanan, geceleri ayık gezmeyen Belkıs, roman boyunca temiz ve saf olarak yansıtılmıştır. Belkıs değil, Belkıs’ı bu yola düşüren, başta Paşa olmak üzere bürokrasi ve zengin kişilerden oluşan Belkıs’ın âşıkları olumsuzluklar içinde değerlendirilir. Romanın bütünlüğünü bu şahısların kahraman ile yaşayacakları aşk-ihanet çatışmaları belirler.

Romanın son bölümü Belkıs’ın gece eğlencelerinin, içkinin, yorgunluğun etkisiyle yaşlandığı dönemi anlatır. Bu kısım maddi anlamda imkân-imkânsızlık çatışması yaşayan Belkıs’ın iç çatışmaları üzerinde yoğunlaşır. Belkıs biraz morfin alabilmek için her türlü ahlâksızlığı yapmaktadır. Bu bataklık onu frengi hastalığıyla tanıştırır. O da bulaşıcı ve öldürücü bu hastalığı intikam duygusuyla Paşa başta olmak üzere Nedim Bey, Nazmi, Rıdvan Bey ve Hayati Bey’i onlara bulaştırmaya çalışır.

Romana da ismini veren beş hasta bu kişilerdir. Belkiys, bu tür psikolojileri bozuk, hastalıklı kişilerin hep olduğunu ve olacağını söyleyerek toplumsal bir eleştiride de bulunur.

“Bütün günahlar yalnız bu beş hastanın başına mı kopuyor? Cemiyetin bunda hiçbir suçu yok mu? Cemiyet hasta değil mi, insanlığın hastalığı yok mu?..

Ruhlarda hastalık var. İlet vicdanlarda, mikroplar insan ahlâkı, onun fazileti, onun feragati, onun hüviyeti üzerinde birer ur gibi açıp büyüyorlar. Aile hasta. Kalpler hasta. Ve... hayata bütün bu hastalıkların zehirli mikroplarını salyalı dişlerinin arasında besleyen bir kayak! Hastalığa hangi tarafından bakılsa tek hasta yalnız o gözüküyor:

Hayat !...” (s.379)

Mahmut Yesârî’nin bir çocuğun trajik hikâyesini anlattığı *Bağrı Yanık Ömer* romanının çerçeve kısmını Söğütlü kasabasına gelen bir yabancının, yolculuğu boyunca gördüğü mekânlara ait bir hikâyeyi merak etmesinden oluşur. Anlatıcı, rehberi ve kasabaya geliş nedenleri belirtilmeyen bu bölüm, Ömer’in hikâyesine giriş için hazırlanmış bir kısım gibidir. Alt anlatı bölümünde ise, anne ve babasının tartışmalarından bıkan ve içinde bulunduğu olumsuz ve karamsar psikolojinin tesiriyle kişilik özellikleri değişen, bunun sonucu ölümü arzulayan Ömer isimli küçük bir çocuğun yaşadığı olaylar ve hayal kırıklıkları anlatılmaktadır. Romanın yapısı da Ömer’in psikolojisine bağlı olarak hayal-hakikat çatışması üzerine şekillenir. Roman, köye gelen bir yabancıya anlatılan masalın ürünüdür. Söğütlü ve çevresindeki inanışları merak eden yabancının dinlediği bu hikâye, yaklaşık dört yıllık bir süreyi kapsamaktadır.

Olay örgüsü, Ömer’in bu dört yıl içinde yaşadıklarına bağlı olarak üç safhada gerçekleşir. Romanın birinci kısmında Ömer’in sürekli kavga eden anne-babası ile birlikte yaşadıkları anlatılır. Ömer, anne ve babasını sevmekte, onlar ise Ömer’e olan bağılıklarından dolayı boşanmayı göze alamamaktadırlar. Ancak Emine’nin rahat tavırları, adı kötüye çıkmış kadınlarla arkadaşlığı, serbest yaşantısı eşi Bakır Efe ile tartışmasının temelini oluşturur. Bakır Efe, döverek, şiddet uygulayarak Emine’yi uslandıramayacağını anlayınca boşanmaya karar verir. Fakat Ömer’in beş yaşında oluşu onu bu fikrinden vaz geçirir, çünkü boşanması halinde Ömer’in annesine verileceğini bilir. Bakır Efe’de Emine’yi daha serbest bırakarak adının kötüye çıkması halinde

kadının Ömer'i kendisine vereceğini düşünür. Bu nedenle Emine, serbest kalır ve kendini eğlencelere verir, Bakır Efe ise sabırla plânını uygulamayı bekler.

Olay örgüsünün ikinci safhası, Bakır Efe'nin, Emine'yi bir gece ansızın bütün gerçekleri söyleyerek, kardeşlerinin bulunduğu Tekeli çiftliğine göndermesiyle başlar. Bakır Efe, Ömer'i de Hacı Hafız isimli yardımcısı ile Boz Pınar çiftliğine gönderir. Romanın bu kısmı Hacı Hafız'ın Ömer ile arkadaşlığı ve bir çocuk olarak Ömer'in özlem ve hayal kırıklığıdır. Ömer'in şiddetli kavgalardan uzak sessiz hayatı ve anne özlemi, bu iki zıt duygu arasındaki iniş çıkışları, Hacı Hafız ile olan ilişkileri belirler. Hacı Hafız, kendisine emanet edilen bu çocuğu sevgi ile bakar iki yıl süren çekişmeli bir süreç sonunda Emine'den boşanır ama en çok da bu ayrılıktan Ömer etkilenir ve psikolojisi bozulur.

“Bu kavga, çekişme, dırıltı, gürültülerle iki yıl geçmişti. Ömürlerinin iki yılı zindan olup gitmişti... Geçen iki yıl, zehirli bir kasırga gibi tarlaları, bağları, ağaçları, yakmış kavurmuştu.” (s. 132)

Olay örgüsünün üçüncü aşaması Bakır Efe'nin Fatma adında bir kadınla, Emine'nin de ona nispet Ahmet Efe ile evlenmesiyle ve birbirlerine yakın evlerde oturmaları ile başlar. Ömer, annesini rahatça gördüğü için memnundur. Kendi hayatlarını kuran anne ve babasına karşı umulandan fazla olgunluk gösteren Ömer, üvey annesi ve üvey babasının hor davranışlarını çevresinden gizler. Ancak iki ailenin yeni çocuklarının olması ile Ömer büsbütün yalnızlığa itilir.

Ömer, bağlarda ve iki evin arasında geçen zenginlik içindeki fakir yaşamı, çok susadığı bir gün ne annesinin ne de babasının bağından bir salkım üzüm yiyemeden, kendini Kızılıpınar'daki boşluğa bırakıp ölmesiyle sonuçlanır.

“Derler ki; Ömer'in, susuzluktan dili, damağı, ana, baba hasretinden bağı yanarken elinde bir söğüt dalı ile kendini boşluğa bırakıverdiği Kızılıpınar, işte gece taştı.” (s. 174)

Nur Tahsin'in *Gözlerin Sırrı* isimli romanı “*Fusunun defterinden*” başlığıyla başlar ve bu defteri aslı kahraman Fusun'un günlüklerinin oluşturduğu ifade edilir. Romanın en sonunda ise, kim olduğu bilinmeyen yazar/anlatıcı “*Son Kısım*” başlığı altında Fusun'un başkalarının mutluluğu için kendi düzen ve beklentilerini hiçe saymasının sonuçlarını veren bir takım açıklamalarda bulunur.

Alt anlatının, olay örgüsünü, Füsün'un yanlış anlaşılmalara neticesinde yapacağı mutsuz evlilik şekillendirir. Meydana gelen olayların Füsün'un ruh hali üzerindeki etkileri romandaki çatışmayı sağladığı gibi vakanın gelişimi de temin eder. Küçük bir çocukken arkadaşı Fahri Celâl'e hissi yakınlık duyan ve babalarının onlara “*nişanlılar*” yakıştırmasıyla aralarında kuvvetli bir hissiyat oluşan bu ikilinin birliktekileri Fahri Celâl'in annesinin engellemesi, sonrasında da Almanya'ya gidişleri ile mecburi ayrılıkla sonuçlanmıştır.

Füsün'un Fahri Celâl'den kaçışı, Füsün'un çirkinliğinden dolayı Fahri Celâl'in annesinin sert ve kesin tavrıdır. Annenin bu tavrı, yıllar sonra tekrar İstanbul'a döndüklerinde yine devam edecek, oğlunun Nazan'la evlenmesi için baskıcı tavırlarda bulunacaktır. Annesini kırmamak için Nazan'la evlenmeyi düşünen, aynı zaman da Füsün'u seven Fahri Celâl ise, bu ikili arasında aşk-vecdan çatışması yaşar. Benzer çatışmayı Füsün da yaşar; Nazan'ın Fahri Celâl'e âşık olduğunu biliyordur ve Fahri Celâl'in de ondan hoşlandığını düşünür. Füsün onların birlikteliğine dayanamaz ve İzmir'e kaçar.

Olayın kilit noktası, birini Nerime Cavit müstearını kullanarak mecmualarda şiir yazan Füsün'u, Fahri Celâl'in bilmeden sevmesi, âşık olmasıdır. İstanbul'a geldikten sonra, Nerime Cavit'in, Füsün olduğunu öğrenen, beraber bulundukları ortamda edebiyat, müzik ve şiir sohbetleri yapıp konuyu sürekli Nerime Cavit'in şiirlerine çeken Fahri Celâl, her defasında da ona hayranlığını dile getirir. Nazan'ın hırçınlığına sebep olan bu durum Füsün'un, İzmir'e kaçmasına neden olur. Fahri Celâl Nerime Cavit'in Füsün olduğunu bilmekle beraber, Nazan'ı kırmamak için, Nerime Cavit'in Füsün olduğuna inanmaz görünür. Füsün, orada kalmaktan kurtulmak için, onu sevgiyle bekleyen Süha'yla evlenmeye karar verir. Roman Füsün'a gönderilen ve Fahri Celâl'in aşkını itiraf ettiği mektupla son bulur.

İskender Fahrettin'in romanı *Hint Yıldızı Yogada*'da yapıyı, aslı kahraman Ali Rıza'nın vatanından ayrı bir ülkede köle olarak yaşadığı sıkıntılar oluşturur. Vatan sevgisi, aşk ve kıskançlık temaları da yapıdaki çatışmaları şekillendirir. Olay örgüsünün çerçeve yapısını oluşturan olaylar İstanbul'da bir matbaada geçer. Bu bölüm, Vâlâ Nurettin, yazar İskender Fahrettin ve romanın aslı kahramanı Ali Rıza arasında geçen konuşmadan ibarettir. İskender Fahrettin'e gelen bir mektupla başından geçen maceraları yazmasını isteyen Ali Rıza'nın yaşadıkları alt anlatı kısmındaki olay

örgüsünü oluşturur. Mısır'da başlayan Ali Rıza'nın hikâyesi, İngiliz bir subaya yardımcı olarak Bombay'a gitmesiyle ve orada yaşadıklarıyla şekillenir. Önceleri bir yardımcı olarak başladığı görevinde, İngilizler tarafından Hindistan halkının özel bilgilerine ulaşmak için hafiyelik yapması istenmesiyle, olay ve kahraman yapısı da genişler. Ali Rıza, canına karşılık istenen bu görevler karşısında sessizce kabullenmekten başka bir çıkar yol bulamaz. Ne Hint ne de İngilizler'i kendini yakın görmediği için yapacağı hafiyeliği ihanet olarak düşünmez. Ali Rıza'nın meşhur bir hafiye olan İngiliz casus Lavrens tarafından Hindistan'ın meşhur bir sarayına yerleştirilmesiyle bakış açısı tamamen değişir. Saraydaki görevi, Kral Mehracenin kızının kendine âşık olmasını sağlamak olan Ali, saraya intikaliyle başka bir açıdan Hintli insanların mücadelesine tanık olur. Hindistan halkının geleneksel yapısı içerisinde özgürce yaşamak istemesini kendi vatanının bağımsızlık savaşlarına benzetir ve onlara destek olmaya karar verir. Mehracenin kızına Farsça dersi veren Ali Rıza, Mehracenin kızı Yogoda'ya ilk görüşte âşık olur. Ali Rıza'nın Hintliler'in bağımsızlık mücadelesini desteklemesinde ve Lavrens'le çatışmasında Hintliler'i haklı görmesinin yanında, Yogada'ya olan aşkı da şüphesiz etkilidir.

Ali Rıza'nın saraydaki yaşantısı ve sonrası okuyucunun merak seviyesini en üst noktada tutacak olan aksiyon ve gerilimlerle doludur. Bunun yanı sıra eserde fantastik öğelerinin olay örgüsüne yön vermesi, romanın macera özelliğini artırmıştır. Kahramanın sarayda kaldığı sürece Lavrens tarafından izlenmesi onun çevresine karşı güven-güvensizlik çatışması yaşamasına neden olacaktır. Sarayda güvendiği tek kişi babasının hayatını kurtardığı Lamaya'dır; kendisinin ve Yogada'nın hayatının tehlikeye girdiğini gördüğü anda Lamaya'nın yardımı ile onun köyüne kaçarlar. Bu kaçışla, Ali Rıza uzun süredir yaşadığı esareten ve yaşadığı aşk-ölüm çatışmasından bir süreliğine kurtulduğunu düşünür.

Lamaya'nın köyüne kaçış romanın boyutunu değiştirir. Buraya kadar olan bölümde Hintliler'le İngilizler'in bağımsızlık ve sömürge mücadelesinde bir Türk gencinin yaşadığı çıkmaz söz konusuysa Lamaya'nın köyünde dinsel törenler ve aşk çatışması vakayı şekillendirir. Romana hâkim olan fantastik hava burada daha ağır basar. Şehir merkezine çok uzak olan bu köyde büyücülerle, Budizm inancının şekillendirdiği ilginç yaşantılarla ve törelere göre yaşayan kabile halkının oluşturduğu kapalı bir toplum yapısı örneğiyle iç içe kalır. Ali Rıza ve Yogada'nın ölümden kaçıp

sığındığı köyde onları başka tehlikeler beklemektedir. Budizm inançları iki gencin buluşmasını dini ritüeller gereği bir takım kutsal olunduğuna inanılan otların seyrine bırakır. Lamaya'nın kız kardeşi büyücü Nita'nın da Ali Rıza'dan hoşlanması ve ona sahip olmak istemesi ikili bir aşk çatışmasını ortaya çıkarır. Ali Rıza bu gerçeği çok sonraları Nita'nın kutsal tohumları yeşermesini engellenmesinin ardından Yogada'yı zehirlemesiyle fark eder. Kabilede birçok büyücü olmasına rağmen Yogada'yı ölmekten kurtaramazlar. Yogada'nın ölümüyle Ali Rıza'yı, Hindistan'a bağlayacak hiçbir olgu kalmamıştır. Hintli kabile Yogada'nın ölümünden sorumlu tuttuğu Ali Rıza'yı yakmaya karar verince Ali Rıza daha önce Lavrens'in bölgeye yolladığı ve yakalanan casus Vilyam'ı kurtararak Bombay'dan kaçır. Tesadüfler yardımıyla Türkiye'ye dönen Ali Rıza yaşadığı bu ilginç hayat deneyimini kaleme alır. Romanın bütününde gözlenen acemi kurgulanış Ali Rıza'nın kaçışının anlatıldığı kısımda kendini daha çok gösterir.

Yaşar Nabi Nayır'ın *Âdem ve Havva* adlı romanı çerçeve olay örgüsüyle kurgulanmıştır. Berlin'den iki yıl ihtisas yaptıktan sonra Türkiye'ye dönen doktor Sedat'ın en yakın arkadaşı Cahit'le karşılaşması ve Sedat'ın yorgun, bitkin gördüğü arkadaşının durumunu sorması romanın çerçevesini oluşturur. Cahit'in hastalığını anlattığı kısım ise çerçeve olayının alt anlatı kısmını oluşturur. Romanın yapısını Cahit'in âşık olduğu Deniz'le yaşadığı ilişki şekillendirir. Dönemin genç ve başarılı hukukçularından Cahit, Erenköy'de verilen bir davete, dayısının kızı İclâl'in ısrarıyla katılır. Çalınan müzik, eğlence, yemek ve davetliler Cahit'i pek cezp etmez ve ev sahibi onun sıkıldığını fark eder. Romandaki aşk-ahlâk çatışmasını oluşturacak diğer kahramanı da bu noktada esere girer. Ev sahibi Cahit'le ilgilenmesi için Deniz'le tanıştırır. Romanın olay örgüsüne yön verecek ilişki, ikilinin tanışıp dans etmesiyle başlar. Cahit'e bağlı gelişen olaylar; ıstırap-mutluluk, intikam-ihanet, ahlâkî anlamda olan ve olması gerekenin çatışmasıyla kurgulanır.

Roman konusuna göre üç ana kısma ayrıldığında Cahit ile Deniz'in Erenköy'de verilen davette tanışıp birbirlerine âşık olmaları ilk kısmı oluşturur. Bu aşk özellikle Cahit açısından hayatını olumsuz etkileyecek bir düzine sıkıntıyı beraberinde getirir. İkili, aşklarında samimi olmayıp birbirlerine güvenmeseler de, ayrılmalarını gerektirecek sevgisizlik de aralarında oluşmaz. Roman, Cahit'in bakış açısından anlatıldığından Deniz'in onu gerçekten aldatıp aldatmadığı bilinmez. Deniz'i sürekli yanlış kişilerle uygunsuz ortamlarda görmesi Cahit'te, onu aldattığı kanaati oluşur.

Cahit, onun ahlâksız biri olduğunu söyleyerek Deniz'in bu ilişkiyi bitirmesine sebep olur.

Romanın ikinci kısmını, Deniz'in kendinden oldukça yaşlı Şeci Paşa ile evlenmesi ve Cahit'in de onu kıskandırmak için Şeci Paşa'nın kızıyla evlenmesiyle meydana gelen dörtlü bir çatışma oluşturur. Cahit'in evliliğinde kıskançlığın yanında Cahit'in Deniz'i daha rahat görmeyi arzulaması da etkili olmuştur. Bu iki evlilik de herkes kendi içinde çatışma yaşar. İlk önce Şeci Paşa'nın karısı Deniz'den şüphelenmesi sonra kızı Süheyla'nın da eşi Cahit'i Deniz ile beraber yakalaması, gizli saklı köşelerde yaşanan bu aşkı gün yüzüne çıkarır. Fakat Şeci Paşa iki sevgili arasında geçen yasak aşkı Deniz'i kaybetmemek için dile getirmez, kızı Süheyla da kendi çıkarları adına tepki göstermez. Köşkte yaşanan gizli kapaklı aşk kaçamakları Cahit'in kardeşi Celal'in Deniz'e olan karşılıksız sevgisi yüzünden intihar etmesiyle başka bir boyut halini alır. İkilinin arasındaki aşkın ve davranışlardaki çözülmenin başlangıcı da bu intiharla olur.

Celal'in intihar etmesi Deniz'i yeni bir yolun kavşağına getirir. Herkesin bir suçlu aradığı bu vakada bütün gözler Deniz üzerinde yoğunlaşır. Aşk ve vicdanı arasında duygusal çatışmalar yaşayan Deniz, intihar vakası, öncesinde Cahit ile olan ilişkisinin ortaya çıkması nedeniyle bu çevreden kaçar.

Romanın üçüncü olay örgüsü Cahit'in Deniz ile olan ilişkisini arkadaşı Sedat'a anlatıp bitirmesinden sonra başlar. Cahit, Deniz'in gidişinden sonra büsbütün yıkılmıştır. Arkadaşı Sedat'a iki yılda yaşadığı gizli aşkını anlattıktan sonra bürosuna dönen Cahit, Deniz tarafından gönderilmiş ve tanıştıkları günden bu güne kadar yanlış anlaşılmaların nedenini anlatan bir mektup bulur. Deniz'in bir İngiliz subayıyla yurt dışına kaçtığını düşünen Cahit, bu mektupla tekrar ümitlenir ve romanın yön verecek ve sonuca ulaştıracak aşamaya geçilmiş olur. Sevdigi kadının Anadolu'nun ücra bir köşesinde öğretmenlik yaptığını öğrenen Cahit, bu heyecanla yola çıkar. Kış aylarında başladığı bu yolculukta oldukça zorlanan Cahit, Niğde'ye vardığında Deniz'in trafik kazası geçirdiğini ve ciddi yaraları olduğunu öğrenir. Deniz ile karşılaşınca sevgi, güzellik, özlem adına ne varsa hepsini bir anda bitirir. Deniz'e tutkuyla bağlı olan Cahit, onun vücudunun yaralar içinde görünce ondan iğrenir. Cahit'in aşkının bittiğini anlayan Deniz ise, onu evinden kovar.

Bu kovulmayı kurtuluşu olarak düşünen Cahit, Niğde'den İstanbul'a dönerken aklında başka bir kadının hayali şekillenir. Yazar, bu düşünceyle erkeklerin geçici

güzellik uğruna harcadıkları zaman ve değerleri karşılaştırmıştır. İki varlık olan erkek ve kadın arasındaki ilişkiyi Âdem ve Havva ile sembolleştiren yazar, iki cins arasında oluşan bağların çatışmasını, bu romanda aşk teması etrafında vermeye çalışmıştır.

Burhan Cahit'in, *İhtiyat Zabiti* romanı, üç büyük bölümden oluşur ve romanın ilk iki kısmı asıl hikâyeye hazırlık olmak üzere kurgulanmıştır. İhtiyat zabitleri hakkında teorik bilginin verildiği bu bölümde romanın aslı kahramanı ve askere giden diğer zabitlerin nasıl yetiştiği anlatılır.

Romanın üçüncü bölümü asıl romanı oluşturan kısımdır. Milli olan ve olmayanın çatışması üzerine kurulan romanda, Cevdet Bey'in Suriye Cephesinde İngilizler'le yaşadığı sıcak çatışmalar anlatılır.

Roman, Cevdet'in Suriye Cephesi'ne atanmasıyla başlar. Gazze'de kıyasıya bir savaş vardır. İngilizler, denizden bölgeyi kuşatmışlardır. Cevdet Bey, sınırda savaşan birliğin komutanıdır ve az bir birlikle, çoğunlukta olan İngilizler'i yenmeyi başarmıştır.

Roman, Cevdet Bey ve arkadaşlarının cephe anılarıyla devam eder. İngilizler'in, ilerlemesiyle iç bölgelerde savaşa devam eden Türkler'in yanında onlara destek olacak başka birlik de yoktur. Yazarın daha önce *Yüzbaşı Celal*'de gösterdiği Arap düşmanlığı bu romanda da gözlemlenir. Romanın sonunda Cevdet'in Araplar tarafından öldürülmesi buna örnektir. Araplar'ın yanı sıra Birinci Dünya Savaşı'nda aynı tarafta olduğumuz Almanlar da bölgede teyakkuz halindedir, ama cephede sadece Türkler savaşır, Almanlar sadece karargâhta emir vermekle yetinirler.

Alt anlatı Cevdet Bey'in savaş günlüklerinden oluşur. 27 Mart'ta, İngilizlerle omuz omuza çarpışan Türk askerleri, İngilizler'i yenmişlerdir. Sonraki günlerde İngilizler'den topladıkları ganimetleri paylaşmış, diğer bir saldırı için kazdıkları çukurlarda beklemektedirler. Bu kısımda bekleyişin verdiği sıkıntı, cephedeki yokluk verilirken, sık sık geri plândaki durum Alman askerleri ve Enver Paşa gibi komutanların yaşantısıyla karşıtlık oluşturacak şekilde kurgulanır. Yazar, sadece Türklerin Araplar ve düşman kuvvetleri ile olan çatışmasını değil, askeri sitemde alt-üst arasında var olan çatışmayı da vurgulamaya çalışır. Oluşan zıtlıklar askerin maneviyatında oluşacak vatan sevgisi şüphelerini de artırır.

Gazze, İngilizler'in savaşmadan masa üstünde yapılan antlaşmalarla düşürülür. Cevdet Bey daha iç bölgede Filistin Cephesi'ni korumaya görevlendirilir. Savaş yine devam eder. Cevdet Bey, not düşürdüğü günlüğünün bir sayfasında iki yıldır Güney

Cephesi'nde olduğunu söyler. Nablüs hattında iken dayısının aracılığıyla, yaklaşık iki yıl sonra altı haftalığına İstanbul'a gelir.

Romanın son olay örgüsü Cevdet'in İstanbul'da arkadaşlarının ısrarıyla birkaç iyi gün geçirmek için tanıştırdıkları Rüya adlı bir bayanla sonu hüznle biten aşk hikâyesini konu edinir. Cepheye dönmeden önce evine davet ettiği Cevdet ile beraber olacakları sırada Cevdet'in duvarda cephedeki Yüzbaşısının resmini görmesi ikisi içinde şok etkisi yaratır.

Yazar, romanı burada bitirir ve arkadaşı Cevdet'in hatırasına saygıdan günlüğü burada keser. Burhan Cahit'in bu çeşit olay örgüsü diğer romanlarında da karşımıza çıkar. Romanın giriş kısmında verilen olay romanın sonunda kaldığı yerden devam eder ve biter.

Selami İzzet'in, *Deli* adlı romanı, çerçeve olay örgüsüyle kurgulanmıştır. Sıcak bir yaz günü ofisinde oturan yazar, Selami İzzet'e bir kadın misafir gelir. Sevgilisinin, eşi ve onun aşığı tarafından “*deli*” damgasıyla bir kliniğe yatırıldığından bahseder ve ondan yardım ister. Kadının tesirinde kalan yazar, tımarhaneye gider ve adam ile görüşmeye çalışır. Tımarhaneye gittiğinin ikinci günü ise deli adama ait bir hatıra defteri ile karşılaşır ve yazılanları okumaya başlar.

Romanın karı-koca-sevgili üçgeninde şekillenen alt anlatı kısmında ise, Ali Kuli Han'ın karısı Hatice Hanım, sevgili Piraye, en iyi arkadaşı ve karısının sevgilisi Sağfur ile ilişkileri ve tuhaf hikâyeleri anlatılmaktadır. Romanın yapısı, eşlerin birbirine ihaneti etrafında şekillenir. Aldatılan eşlerin ilişkisi, ahlâkî olan ve olmayanın çatışması içinde verilir.

Romanın birinci bölümünde Gence'de yaşayan Ali'nin, babasından yüklü bir miras kalmasından sonra Batı'ya göç etmesiyle başlar. Ailesini tanımayan Ali, çevresinde “*piç*” diye anılmaktadır ve bu durumun neden olduğu huzursuzluktan dolayı kaçır. Ali, Yalova'ya geldiğinde Piraye adında düşük ahlâklı bir kadınla beraber olur ve ilk aşkı olacak Piraye'yi, bir süre sonra terk eder. Ali, İstanbul'a geldiğinde intihar etmek isteyen birini kurtarır. Tıp öğrencisi olan Sağfur, gülüşü esnasında görünen “*otuz iki dişi*” ile Ali'nin en iyi arkadaşı olur.

Maddî sıkıntısı olmayan Ali, can sıkıntısından bilmediği yerlere yolculuk eder. Nerde olduğunu bilmediği bir yerde yaşlı, tuhaf bir adamla karşılaşır. İsmi söylemese

de insanların evveli “*Âdem*” olarak tanıtılan adam onu torununun dört kuşak sonraki torunu Hatice ile evlenmesini ister.

Tuhaf bir evlilikleri olan Ali ve Hatice’yi birbirine bağlayan “*baharatlı akide şeker*” dir. Beş yıllık evlilikleri süresince mutlu bir evlilikleri olmayan Ali’nin Piraye ile karşılaşması bu evliliği temelinden sarsar. Ali, Piraye ile tekrar buluşur, Hatice ise eşinin en yakın arkadaşı Sağfur ile aldatır. Ali, bu gerçeği Gence’de tanıdığı Capon’un, gizli ilişkilerin yaşandığı kiralık evini izlerken öğrenir. Bu bilgi onun eşi ve Sağfur tarafından “*deli*” diye kliniğe yatırılmasına sebep olur. Piraye onu kurtarmak için girişimde bulunur ve yazar/anlatıcıyla yolları bu noktada kesişir. Piraye, yazar/anlatıcıdan onu klinikten çıkarması için yardım ister. Hastaneye giden yazar/anlatıcı Ali Kuli Han’ın tuhaf geçmişini kaleme aldığı notlarla geri döner. Yazar/anlatıcı son olarak yaşadığı bu olay örgüsünün hepsinin “*iki saatlik uykusu*” sırasında gördüğü rüya olduğunu ifade eder.

Memduh Necati’nin, *Dilek* romanı “*Şirin bir kasabada*” üç arkadaşın buldukları bir mektup ve günlüğü okumalarıyla başlar. Günlük Refik adında bir askere aittir. Birinci Dünya Savaşı ve devamında Kurtuluş Savaşı’nda yaşanan olayları, aşk teması etrafında, millî olan ve olmayanın karşıtlığı ekseninde işlenmektedir. Balkan Savaşları’na katılan Refik, yenilgiyle sonuçlanan savaştan sonra çoğunluğunu kadın ve çocukların oluşturduğu halk ile iç kesimlere doğru hareket ederler. Soğuk bir kış günü başlayan bu göç, Refik’in bakış açısından verilir. Soğuğa dayanamayan çocuklar, bebekler, hastalıklı yaşlı insanlar ve kadınlar gidecekleri yere varmadan ölürler. Yazarın amacı bu kısımda Anadolu’nun perişanlığını yansıtmaktır ve bunu kadın, çocuk ve yaşlılar üzerinden vererek savaşın acımasızlığını göstermeye çalışır. Romana aksiyon katacak olay ise Refik’in, kasabada tanıştığı Azerbaycanlı bir memurla birlikte Azerbaycan’a gitmesidir. Refik, Azerbaycan’a gittikten sonra orada M. Bey ve dostları ile beraber, Milli Mücadele’ye katılma plânları yaparken Gülsüm ve Nina ile de tanışır. Refik iki kadını da beğenir fakat Nina’nın yabancı olması ve millî olanla ilgili zıt düşünceleri onu Gülsüm’e yönlendirir. Gülsüm ile nişanlandıktan sonra Türkiye’ye gelmeyi plânlarlar.

Refik’in defteri burada biter ve tekrar üç arkadaş romana dâhil olur ve romanın çerçevesini oluşturacak son bölümü ifade ederler. Refik, Gülsüm ile nişanlandıktan sonra bir “*Dilek*” olarak gördükleri vatanın bütünlüğü ve bağımsızlık gününü hedef

olarak görür ve kurtuluştan sonra evlenmeyi düşünürler. Bu amaçla başladıkları girişimde Refik şehit olur ve Gülsüm de onun aziz hatırası için İstanbul'a yerleşir. Üç arkadaşın konuşmalarından verilen bu bilgi ile roman biter.

Tipi Dindi'de yapı, romanın aslî kişisi Macit'in ailesi ve çevresiyle olan ilişkilerine göre şekillenir. Bu ilişkileri belirleyen unsur ise daha çok yokluğun-fakirliğin doğurduğu çatışmadır. Romanın olay örgüsü bu çatışmaya bağlı olarak iki aşamada gerçekleşir.

Çerçeve olay örgüsü ile yazılan roman, Macit'in hatıralarından oluşur. İlk olay örgüsü de bu hatıraları yazmaya başladığı zamandır. Macit, sevgilisi Nesrin'den ayrılmıştır, gazetede işine de gitmez ve işten atılır. Macit'in arkadaş çevresiyle ilişkisine bağlı olarak gelişen bu olay örgüsünde Macit'in hayattan beklentisinin olmaması ümit-ümitsizlik çatışması yaşatır ve onu intiharın eşiğine getirir. Beyoğlu'nda arkadaşları ile gittiği bir barda eroin ve içkinin tesiriyle intihar fikri kesinleşir ve kaldığı otele gidip kendi silahıyla ölmeyi plânlar. Fakat arkadaşının getirdiği bir mektup bütün hayatını değiştirir. Bu mektup kardeşi Müzehher'dendir; babasının ölüm döşeginde olduğunu ve o öldükten sonra da kimseleri kalmayacağı yazmaktadır.

Romanın ikici aşaması Macit'in intihardan vaz geçip on sekiz yaşlarında ayrıldığı evine, ailesine sahip çıkmak için gelmesiyle başlar. Bu aşamada Müzehher ve Niyazi'nin yaşadığı ortamdaki fakirlik de verilmeye başlanır. Roman bu kısımdan itibaren üç kardeşin fakirlik ve yokluk içindeki yaşamlarını konu alır. Bu aşamada romandaki yokluk-varlık çatışmasına ek olarak iyi-kötülük çatışması da romanın yapısına yön verir.

Macit'in yıllar sonra döndüğü evde artık her şey değişmiştir. Mirasyedi olarak başladığı rahat ve sorumsuz hayatına iki çocuk ve fakirlik içinde devam etmeye başlar. Macit, evde yokluk, dışarıda ise kapısına eşyaları için gelen hamallar, su-yiyecek gibi borçlar için gelen esnaf, kira bedeli için uğrayan ev sahipleri ile uğraşmaktadır. Fakirliğin yanı sıra birey-çevre çatışması içinde verdiği mücadelede Macit, hayat tecrübesizliği nedeniyle sürekli yenilgiye uğrar. Macit, işsizdir, iş aramak için bir-iki yere uğrar ama gururundan söyleyemez. Eski arkadaşları ise onun bu derece düşkün olduğuna inanmaz. Macit, geçim darlığı içinde evdeki eşyaları teker teker satmaya başlar. Birkaç eşyaları kaldığında ise daha ucuz ev aramaya başlar. Bu süreç Topkapı'da harabe, ucuz bir ev tutana kadar devam eder.

Yazar, bu kısımda daha önce çok zengin olan Macit'in bir işe giremeyişi normal olarak gösterir. Macit, rahata alışkın biridir, rahat bir hayat sürmüştür, fakir olduktan sonra da başka bir yerde çalışmaz. Sürekli hazır para tüketen Macit, para, satılacak eşya, değerli antika ellerinde kalmadığında fakirlikleri açlık boyutuna gelir.

Hamalın, esnafın, komşuların bildiği bu gerçekle Macit yüzleşmek istemez. Herkesin onların yaşamlarını bilmesi onu daha da tedirgin eder. Zengin ve rahat bir yaşam süren aile, insanların gerçek yüzlerini görmemişlerdir. Babaları sağ ve paralı iken evlerinde yemeklerini yiyen, geçimlerini sağlayan akrabalar ve komşular, aile reisi babanın ölümü ile ilk fırsatta akbaba gibi ailenin başına üşüşmüşlerdir. Macit'te yirmi yıllık bir ayrılıktan sonra geldiği evin düzenini bilmediği için o da aynı şekilde hareket eder. Yoksulluğu, sefaleti anlatmayı seçen romancı, dramatik durumlarla romanı sonlandırmayı sever.

Nitekim Müzehher iyi bakılmamaktan, ilaç alamamaktan ve soğuktan vereme yenik düşer. Macit ise kardeşinin öksürüklerinin şiddetlendiği bir gece yarısı doktor çağırmak için dışarı çıkar. Mart ayının ortalarında bir kar fırtınasına yakalanan Macit, evinden fazla uzaklaşmadan donar. Sabaha karşı bulunan Macit'in Cerrahpaşa'da son sözleri “*tipi dindi*” olur. Mahmut Yesârî, Macit'in notlarını ve hatıralarını olduğu gibi anlattığı bu metinde iki kere karşımıza çıkar. Romanın ikinci bölümü sayılabilecek kısımda, yazar, kendini romana sokar ve Macit'in hatıralarını düzensiz tuttuğunu ifade eder. Yazar/anlatıcı, bir de romanın sonunda Macit'in son nefesini verirken doktor Sertabip Rüştü Bey ile hastanın odasında görülür. Macit'in hatıralarını nereden almıştır, niçin almıştır belli değildir.

Batılı ve modern yaşamın neden olduğu olumsuzlukları anlatan bir roman olan *Leke*'de yapı, bu sosyal meselelere bağlı olarak, olan ve olması gerekenin çatışması içinde gelişir. Çerçeve olay örgüsüyle yazılan romanın merkezinde romanın aslî kahramanı Vesime vardır. Romanın başında Vesime, Vesime'nin yanlış yapmasına neden olan ailesi ve çevresi hakkında geniş bilgi verilir, onu Batılılaşma sürecine hazırlayan, kişiler de ayrıntılı olarak tasvir edilir.

Romanın birinci bölümü Vesime'nin muhafazakâr ve sıkıcı hayatından bir kaçış olarak gördüğü Jülide'nin yanında yozlaşması ile başlar. Vesime, yine Jülide'nin düzenlediği çay partilerinde-eğlencelerde tanıdığı Mısırlı işadamı Fazıl Alkasdî ile beraberliği bozulmuş “*bu muhitte*” olur. Rahat ve serbest bir hayatın eşiğinde genç bir

kız olan Vesime, saflığın ve gençliğinin tecrübesizliğiyle Fazıl Alkasdî'nin metresi olur. Bu ilişkiyi evlilikle noktalamak isteyen Vesime, ailesinin olumsuz fikirleriyle karşılaşır. Vesime, Fazıl Alkasdî'yle her şekilde evlenmeye mecbur kaldığında genç ve yakışıklı adamın çapkınlığı ile yüzleşir. Aşk-ihanet çatışmasında aldatılan bir kadın olan Vesime, Fazıl Alkasdî'den hamile kalmasıyla da iyice bunalıma girer. Güçlü ve sağlam bir kişiliğe sahip olan Vesime, yaptığı hatayı anlar, çevresiyle özellikle Jülide ve ekibiyle olan ilişkisini keser. Çocuğunu da aldirdikten sonra İzmir'e teyzesinin yanında inzivaya çekilir.

Vâlâ Nurettin'in bazı romanlarında rastlanılan olan ve olması gerekeni temsil eden kahramanlar bu eserinde de vardır. Vesime, yozlaşmış çevresiyle ilişkisinde bir erkeğin metresi olmuş sonra da terk edilmiştir. Aile kızlarını bu bataklığa sürükleyen sebepler olarak da hem aile hem de çevresini göstermiştir. Bu romanda Vesime'nin hayatı olanı gösterir. Vesime'nin İzmir'de yaşayan Pakize ismindeki teyzesi ise olması gerekeni temsil eder. Vesime gibi gençliğinde karşılıksız bir aşka tutulan Pakize, bedeni/namusunu muhafaza etmiş fakat kalben yaralanmıştır. Sevdığı erkek bir başka kadınla evlendikten sonra Pakize, İstanbul'u terk edip İzmir'de kendi halinde yaşamaya başlar. Yazar iki hayatı da göstererek olan ve olması gerekenin çatışmasını vurgulamaya bunun yanında yapılan hataların ilerde ne sonuçlar doğuracağını göstermeye çalışmıştır.

Romanın ikinci olay örgüsü bu noktada başlar. Vesime İzmir'e geldikten sonra sessiz ve içine kapanık bir yaşam sürer. Bir miras meselesi ise olay örgüsünün değişmesine neden olur. Suriye'de olan miras işinin görülmesi için Pakize Hanım gönüllü olur. Vesime ile vapurla Suriye hareket eden Pakize, bu uzun yolculukta Ahmet Ferit ile tanışır. Üç günün ardında Beyrut'a varan yolculardan Vesime ile Ahmet Ferit arasında sonu hüznle biten bir aşkta başlamış olur.

Ahmet Ferit'in bu yolculuğa çıkmasının sebebi, ailesinin onu sürekli evlendirmeye yönlendirmesinden kaçmak içindir. Fakat vapurda tanıştığı Vesime'ye âşık olmuştur ve Suriye'ye geldikten hemen sonra ona evlenme teklif eder. Lekeli bir geçmişi olan Vesime, Ahmet Ferit'i sevmekle beraber yaşadığı acı tecrübelerden dolayı da çekimserdir. Suriye'de Ahmet Ferit, Vesime ile nişanlanır ve ailesine evlenmek istediğini belirten bir mektup yazar. Vesime ve ailesi hakkında olumlu bir bilgi toplamayan Ahmet Ferit'in aile ise bu evliliğe karşı durur.

Romanın üçüncü bölümü Vesime ve Ahmet Ferit'in evlenmesiyle başlar. Vesime, düğünden önce geçmişinde yaşadığı lekeyi Jülide'nin tavsiyesiyle örtbas etmeye çalışır. Gelişmiş tıp sayesinde önceki ilişkilerini saklayan Vesime, eşinden sakladığı geçmişiyle düğününden on üç ay sonra yaşayacağı faciayı hazırlar. Vesime'nin, mutlu giden evliliği zenci bir erkek çocuğu doğurmasıyla bozulur. Ahmet Ferit, evlenmeden önce ailesinin ve çevresinin dediklerine karşı eşinin sadakatine hep inanmıştır, bu çocuk ise onun aşk-ihanet çatışması yaşamasına neden olur. Ahmet Ferit, girdiği çıkmazdan Vesime'yi peşine de kendini silahla vurarak kurtulmaya çalışır. Vesime, olay anında ölür Ahmet Ferit ise ağır yaralı olarak hastaneye kaldırılır.

Bu olaydan sonra zengin ve şöhretli olan iki aile olayın iç yüzünü araştırmaya başlar. Fazıl Alkasdî'nin metresi olan Sabiha isimli bir kadın Vesime'nin geçmişte Fazıl Alkasdî'nin metresi olduğunu ve ilişkilerinin hâlâ devam ettiğini söyler. Özellikle Pakize Hanım ve eşinin araştırdığı bu konu da Fazıl Alkasdî'nin Vesime'nin evlenmeden önce Nil Nehri üzerinde timsahlar tarafından öldürüldüğünü öğrenir. Bu bilgi aileyi hem rahatlatır hem de çıkmaza sokar. Zenci bir çocuğun açıklamasını kimse yapamaz. Bu çocuğun açıklamasını Vesime'nin arkadaşı Jülide yapar. Fazıl Alkasdî ile ilişkisini ve bir çocuk aldığını söyleyen Jülide, Vesime'nin evlendikten sonra onunla hiçbir ilişkisi kalmadığını da ifade eder.

Bu bilgiden sonra yazar romanın birçok kısmında olduğu gibi devreye girer ve hem kendisi hem de kendine sözcü seçtiği bir doktorun bakışından bu olayın tıp adındaki “*telegonie*” olduğunu açıklar. Vesime'nin masumiyetine en başından beri inanan aile bu bilgiyi ölmek üzere olan Ahmet Ferit'e de bildirirler. Pakize Hanım bu olaydan sonra çocuğu sahiplenir ve Vesime'nin adının temize çıkması için de bu bilgileri yazarın kendisine verir. Romanın çerçeve kısmı yazarın bu bilgileri dört yıl içinde düzene koyup yayınlaması ve Vesime'nin sadakatine olan inancını açıklamasıyla biter.

2.4 ÇOKLU OLAY ÖRGÜSÜNDEN OLUŞAN ROMANLAR

Sadri Ertem'in *Bir Varmış Bir Yokmuş* adlı tarihi-toplumsal gerçekçi romanı, çoklu olay örgüsünden oluşan yapı özelliği göstermektedir. Hâkimiyet ve güç çatışması üzerine kurulan romanda, çatışmaların merkez noktası, Osmanlı Devleti'dir ve onu yıkmaya çalışan dış güçler de iki yönetim arasındaki çatışmayı doğuran nedendir.

Romanda farklı olay ve noktalardan başlayan ve gelişen olaylar daha sonra Osmanlı Devleti'nin işgaliyle birleşir ve Cumhuriyet'in kurulmasıyla bir sonuca ulaşılır.

Romanın ilk çizgisi padişah Abdülmecit etrafında gelişir. Aşk ve eğlence içinde geçen, zevk ve kadınlardan başka bir şey düşünmeyen Abdülmecid, halkın aciz, fakir durumunu görmezden gelir. Onun tek eğlencesi havuzda, sarayın bahçesinde kızlarla eğlenmektir. Romanın giriş kısmında padişahın düşünceli olduğu görülür.

Padişahın bu durgunluğu Gülbahar isimli cariyenin elmas kadehten şarap içmek istemesine bağlıdır. Bu kadeh sarayın giderleri için Yahudi bir tüccara satılmıştır. Atalarından yadigâr olan bu kıymetli hediyein yokluğu ve alınamayacak durumda olması, padişahı üzer. Padişahın bu hâli çevresinde ise yapılacak bir taarruza yorumlanır.

Romanın birinci bölümünden sonra ikinci bölümü Rusya'da, üçüncü bölüm ise Fransa'da toplanan asillerin konuşmalarını içerir. Dördüncü bölüm tekrar Rusya'da geçen olayları anlatır. Sonrasındaki bölümler de Osmanlı topraklarında geçer. Beşinci ve altıncı bölümde İstanbul'da yaşayan İngilizler'in yanı sıra yine Osmanlı Sarayı'nda gelişen olaylar anlatılır. Romanın diğer üç bölümün de olay her iki güç karşısında yeni oluşan Anadolu halkının gücü ve Anadolu'da başlayan kurtuluş hareketini değerlendirir. Romanın bütününde geçen çoklu bakış da bu son olay örgüsüne bağlanır.

Romanın ikinci bölümü Rusya'da geçer. Padişah Abdülmecid döneminde (1852'li yıllar) Osmanlı-Rus ilişkilerini içeren bölüm, Rus mum tüccarı Yahudi asıllı Simonof ile din adamlarının toplantısıyla başlar. Ülkenin tek mum fabrikası sahibi Simonof, küçük işletmeleri, mum yapan yerel işletmeleri ele geçirmiş ihtiraslı biridir. Bireysel hırslarını devletlerin çekişmesi şekline çeviren Simonof, kendi halkının da manevi duygularını ve cehaletlerini kullanarak zenginliğini artırır. Bu olayları bir şekilde Osmanlı ülkesiyle ilişkilendiren yazar, devletlerarası anlaşmazlıkları, çıkar ilişkileri ve halkını düşünmeyen yöneticiler karşılığında somutlaştırmaya çalışır.

Romanın üçüncü bölümü ise Fransız-Osmanlı ilişkileri ekseninde ise silah/harp malzemesi satan bir Fransız şirketin genel toplantısı ile başlar. Ruslar'ın, ölümlerinden mum yapmak istedikleri Türkler'le ilgili düşüncelerine karşı, Fransa ise ellerinde var olan silah stokunu eritmek için Osmanlı'nın olası bir savaşa girmesini desteklemektedir. Rusya karşısında Fransa'nın şansını artırır. Rusya'da mum tüccarı Simonof, Fransa'da ise silah tüccarı Reno, Osmanlı'yı ve kendi ülkelerini görünürde Ortodoks-Katolik

inancına bağılı olarak din adına fakat temelde maddi kazançları için hükümdarlarını ikna edip, Osmanlı'yı kullanmaya çalışırlar.

Dördüncü bölüm yine Rusya'da geçer. Rus aristokrat sınıfının verdiği yemekte Çar Nikola ile İngiliz sefiri Lord Seymür'ün konuşmaları bölümün temelini oluşturur. İngiltere, Fransa'nın Osmanlı Devletine karşı plânlarda Rusya'nın yanında yer alacağını ve boğazlara inmesinde yardımcı olacağını ifade eder. Bir tarafta dünya ülkelerinin birlikteliği, diğer tarafta ise Sultan Abdülmecid'in kişisel çıkarları ve bir cariyesinin istediği elmas kadeh için halkın isteklerini ve perişanlığını görmezden gelişi vardır.

Romanın altıncı bölümü ise İngilizlerin diplomatik manevralarını konu edinir. Reşit Paşa ile İngiltere sefiri Stratfort'un konuşmaları ve 1856'da Kırım Savaşı'na neden olacak sebepler ortaya konur. Abdülmecid, Gülbahar'a elmas kadehi bulmak arzusu ile uğraşırken, Reşit Paşa, İngilizler'in desteği ile Mehmet Ali Paşa yerine sadrazam olur. Böylelikle İngilizler'e Osmanlı topraklarında söz hakkı doğmuştur.

İngilizler, bu hâkimiyetten sonra Ruslar'ın sıcak denizlere inmesini engellemek için Kırım Savaşı'nı başlatır. Anadolu'nun fakir ve perişan halkı, neye ve kime hizmet ettiğini bilmeden bu savaşa katılır. Savaş sonunda “*şışman Türk askerlerinin*” ölüleriyle Ruslar mum yapar, Fransa da elindeki eski model silah stokunu eritir.

Abdülmecid, tüm yaşananlar karşısında bencil bir yaklaşımla Gülbahar'ın ona değer vermemesinden dolayı üzüntü duyar. Valide Sultan, sarayın iç dekoruyla uğraşan ressam Albertini ile Gülbahar'ın aşk yaşadığını oğluna söyler. Aşk haberi, Abdülmecid'i daha da üzer ve bu ihanet karşısında kaza süsü vererek ikisini de öldürür. Bu olaydan sonra sultan, kendini Mevleviliğe ve tasavvufa verir, yalnız kaldığında da afyon, şarap, ney ve ibadetle avunur. Uzun bir süre gemisiyle Akdeniz'de yolculuk yapan Abdülmecid, İstanbul'a döndüğünde Reşit Paşa'nın ölümü ve İngiliz Sefir Stratfort'un ülkesine dönmesiyle biraz rahatlar. İngiliz sefirinin yerini Fransa sefiri Tuvenel'in almak istemesi yeni çatışmaları doğurur.

Altıncı bölümün devamında Abdülmecid'in bu ilişkilerinden dolayı Osmanlı'nın düştüğü durum ve kurtuluş mücadelesi anlatılır.

Yedinci bölüm kronolojik sıraya uygun olarak zamanda bir atlamayla başlar ve 1871 yıllarındaki siyasi hadiselerden 1918 yılında imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'na kadar ki tarihi olaylar özet şeklinde geçer.

Romanın ilk altı bölümü Osmanlı'yı yıkılış sürecine sokan sebepler üzerinde durmuştur. Buna sebep olarak da Padişahın kadınlara olan düşkünlüğü gösterilmiştir. Avrupa devletlerinin Osmanlı üzerinde hâkimiyeti, İngiliz tüccarların saray da hâkimiyeti ilginç olaylarla verilerek kurgu zenginleştirilir. Şu değerlendirme de bunu göstermektedir.

“Sadri Ertem’in ‘davası’ bugünün (Cumhuriyet’in) ussallaştırılmasıdır. Türkiye toplumunun gelişim sürecindeki olanaklı tek-doğru biçimin ‘bugün (Cumhuriyet dönemi) olduğunu kanıtlamak. Yazınsal verimlerinin sorunsalı budur. Böyle bir tutumun ‘önkoşulu’, kuşkusuz, ‘bugün’le uyum içerisinde olmaktır. (...)

‘Bugün’ü ‘geçmiş’e göre konumlandırmayı denemesinin de, ‘geçmiş’i, ‘bugün’e göre tanımlamaya kalkışmasının da gerisinde yatan budur. Sadri Ertem’in ‘davası’nı temellendirmek, diğer bir deyişle de ‘bugün’ü ussallaştırmak için ‘otopsi masası’na yatırdığı ‘geçmiş’, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e uzanan yaklaşık yüz yıllık geçmiştir. (...)

Ussallaştırma çabasının doğal bir sonucu olarak Tanzimat’tan Cumhuriyet’e uzanan dönemi yok sayıyor Sadri Ertem. ‘Bugüne (Cumhuriyet’e)’ uzanan hiçbir şey yapılmadığını ileri sürerek geçmişi olumsuzluyor.”¹⁸⁹

Su Sinekleri, birden fazla şahsın etrafında şekillenen olay örgülerinden oluşan bir romandır. Bu olay halkaları, şahıslar arasındaki Batılılaşma özentisinin belirlediği ilişkilerle birbirine bağlanmaktadır. Roman, modern olmak isteyen genç kızların sinema artistlerinin hayatlarına özenmeleri sonucu, büyük aile facialarına neden olabileceği fikri üzerine kurulmuştur.

Romanında yapı romanın aslî kişilerinden Sabbek ve arkadaşlarının çevresiyle olan ilişkilerine göre şekillenir. Bu ilişkileri belirleyen unsur ise, ahlâkî olmayan hayat tarzının doğurduğu çatışmadır. Romanın olay örgüsü, bu çatışmaya bağlı olarak iki aşamada gerçekleşir. İlk aşamada, Sabbek’in ailesi ve ailesinin yaşadığı fakirlik verilir. Yazar, genç kızların yozlaşmış hayatlarını Sabbek’in maddi anlamda yaşadığı sıkıntıları verirken, dönemin de panoramasını çizmeye çalışmıştır.

Annesi ve anneannesi ile yaşayan arkadaşları içinde en fakiri olan Sabbek, onlardan geri kalmamak için ailesinin tüm imkânlarını kullanır. Ailesinin, kızlarına fakir olduklarını hissettirmemek için her isteğini yerine getirmeye çalışmaları Sabbek’i

¹⁸⁹ Mehmet Ergün, “Altı Ok’lu Bir Sanatçı: Sadri Ertem”, *Yazılı Günler*, Kasım-Aralık 1992, sayı: 18, s. 64-74.

hülyalarla dolu bir hayatın kucağına atar. Ailenin bu tutumu genç kızın hayal-hakikat çatışması yaşamasına neden olur.

Roman, Sabbek merkezli ilerlerse de diğer kızların hikâyeleri de yeni olay halkaları oluşturur. Kızlardan Fatma annesi ile çatışması yaşamaktadır. Nezahat Hanım, geçkin yaşına evli ve genç bir kız sahibi oluşuna rağmen, küçük ve basit istekleri uğruna keyfince yaşamak ister. Kocasının saflığı, kızı Fatma'nın uyumsuzluğu onun ahlâksız yaşamını gizli eğlencelere dönüştürür.

Nuran ve Dürdane ise kızların en zengin olanlarıdır. Nuran, ailesinin onu fazla serbest bırakmasıyla yaşayacağı çatışmalar ile öne çıkarken, Dürdane sonradan görmeliğini oluşturduğu gösteriş merakıyla öne çıkar. Kızların hepsini bir araya getiren sinema sevgisi ise yozlaşmanın ve bozulmanın örneği olarak gösterilir.

Roman kızların ayrı hikâyeleriyle devam eder. Romanın bütünlüğü bu şahıslar arasındaki çatışmalar ile sağlanır. Batılılaşma özentisinin neden olduğu bu çatışmaların temelinde, evlilik, gençlerin yozlaşma nedenleri, erkek-kadın ilişkileri temel problem olarak ele alınır. Genç kızlar erkeklerle rahat ve serbest ilişki kurmak isterler.

Kızların film sanatçılarına benzetmeye çalıştıkları erkekler gurubuyla kampa gitmeleri olay örgüsünün ikinci aşamasını oluşturur. Kamp hayatı Sabbek ve diğer dört arkadaşı için gerçek hayatla yüzleşmenin yeri olacaktır. Kamptan önce çok iyi anlaşılan beş arkadaşın, kamp hayatı boyunca, bireysel çıkarları nedeniyle ilişkileri bozulur. Bireyler arasında oluşan fikir ayrılığının en büyük sebebi de Fatma'nın annesi Nezahat Hanım'ın ahlâkî olmayan davranışları, Sabbek ve Ayfer'in beğendikleri erkeklerle ilişki yaşamasıdır.

Yazar romanda, kızların medenî olmak uğruna yaptıkları yanlışlar, günlük hayatlarına yansıyan özentilerine daha fazla yer verir. Bunlardan biri, kızların birbirlerine isimleri yerine isimlerinin kısaltılmışı Sabiş, Nora, Fati, Dora hatta geçkin yaşına rağmen kızlarla “*takılan*” Fatma'nın annesi Nezahat Hanım'a Nezo gibi gülünç ifadelerle seslenmeleridir. Birbirleriyle konuşurken yarım-yamalak bildikleri Fransızca kelimelerle kendilerini ifade etmeye çalışmalarıdır. Yazar bu davranışları Sabbek'in anneannesi Ruhsar Hanım'ı konuşturarak eleştirir.

“Şaşıyorum, bunlar yeni isimlermiş! Neresi yeni, anlayamadım ki?... Eski çerkes, Arap halayık isimleri... Benim çeyiz halayığımın adı, Gülter'di. Zühtü Paşalar da bir şirin Habeş vardı, sen de bilirsin, onu, Şepter diye çağırmazlar mıydı? Ayten;

Nurten, Gülten, onların biraz değişmiş... Ayfer de; Hüsnüfer, Cemalifer'in eşi, Aynur demiyorlar mı? Bizim Fahire hanımların Mahinur kalfasını hatırlıyorum, hep! ... Sabbek'in, Sabiș oluşuna da pek canım sıkılıyor. Nedir o, Fati, Kamuş? Hani lavanta çiçeği alırız; yağız bir kız vardı; onun adı, Fatoş, değil miydi? Arena satan gevik ağızlı karınunki de ona benzer bir şey... Geçen sabah, Avni Beylerin oğlu Selim'e: Selo, Salo diyorlardı. Parmağım ağzımda kaldı! ... Eski mahallenin bekçisi Hasan ağayı, memleketleri, Haso, diye çağırırlardı. Haso, Miro, Hiro bunlar da kırk yıllık bildiğimiz kürt isimleri..." (s. 62-63)

Kampa hazırlandıkları süre boyunca büyük beklenti içinde olan Sabbek ve arkadaşları kampa ilk geldikleri günden itibaren büyük bir hayal kırıklığı yaşarlar. Yaşı bir hayli geçkin olmasına rağmen kızının arkadaşlarının peşine takılıp genç bir kız edasıyla kampa katılan Nezahat Hanım ilk önce Ayfer'in hoşlandığı Vamık Behçet ile ilişki kurar. Kampa gelmeden önce de para ve eşya için bedenini satan Nezahat Hanım, kampta kendini eğlendirmek, hoş zaman geçirmek için yaşına bakmadan erkeklerle gönül macerası yaşar. Vamık Behçet'ten sonra da Sabbek'in sevdiği Naim Naci ile ilişki kurar.

Kampta kalan kızların özenti ilişkilerinin ortaya çıkardığı aldatmalar ve terk edişler yanında uyuşturucuya alışmaları bir başka yanlılık olarak verilir. Örneğin daha öncesinde eter koklayan Nuran, kokaine kolayca alışır. Uyuşturucu madde kullanmanın onlara ayrıcalık kazandırdığını düşünen Nuran, bunu medenileşmenin bir aracı olarak algılar. Sabbek ve Nuran sevdikleri erkekler tarafından aldatıldıklarını anlayınca intiharın eşiğine gelirler. Sabbek ve Nuran'ın intihar şekilleri yine Batılı sinema yıldızlarına özenerek olur.

İki genç kızın intihar girişimi başarılı olmaz ve onları balıkçılar son anda denizde boğulmaktan kurtarırlar. İntihar olayı kampın dağılmasına ve beş kızın her birinin yeni bir hayat kurmasına yol açar. Sabbek ve Nuran evlenir. Nezahat Hanım eşiyle boşanır ve kızı Fatma'nın Dürdane'nin babası ile metres hayatı yaşamasına sebep olur.

Çıkrıklar Durunca'da yapı, inançların yönlendirdiği ilişkilere göre şekillenir. Bu ilişkileri belirleyen unsur ise mezhep kavgalarının doğurduğu çatışmadır. Dönemin sosyal gerçekçi¹⁹⁰ romancılarından Sadri Ertem'in, Alevi-Sünni karşıtlığı ekseninde

¹⁹⁰ Sevinç, s. 355.

yoksulluk, sanayileşme ve yerli üretim gibi birçok konuya da temas eder. Farklı çatışmalar üzerine kurulan romanda birçok da olay örgüsü vardır. Romanın ilk olay örgüsü Adaköy’de yaşayan Alevi kadın Dudu’nun çevresiyle olan ilişkisidir. Köy halkı Dudu’yu Hz. Ali’nin seçtiğine ve kendilerine yardım için gönderdiğine inanmaktadır. Romanın bu evresinde Alevilik inancına ait motifler, inanışlar ve yaşayışlar bolca görülür. Dudu bir gece rüyasında Hz. Ali’yi gördüğünü ve kendisine bir evini yıkıp türbe yaptırmasını istediğini söyleyince köylüler, Dudu’yu “*kadın peygamber*” olarak kabul etmeye başladılar.

Yazar, Dudu’nun peygamberliğe giden sürecinde köylünün yaşadığı sıkıntıları da parçalar halinde verir. Romanın ikinci olay örgüsünü Sıddıkzâde’nin çevresiyle ilişkisi belirler. Köylü geçimini yün işinden kazanmaktadır. Romanda kötüyü temsil eden Sıddıkzâde, köyün elinden yünü/yün işçiliğini ucuza aldığı gibi, Osmanlı’nın son dönemlerinde kapitülasyonların sebep olduğu Avrupa’dan ucuz kumaşın iç pazara girmesinin de önünü açar. Adaköy ve Anadolu’nun birçok bölgesinde iç pazara ucuz malın girişi Türk köylüsünün de yoksulluğunu başlatır.

Romanda konular bir bütün içinde değil de parça parça verilmiştir. Bu da romanın bütün olarak değerlendirmeyi zorlaştırır. Dudu, onun sözcüsü Esmâ Bacı “*Dörtler Meclisini*” oluşturan Dudu’nun eşi Ömer ve Hasan, dergâhın halkla olan bağlantısını oluşturur. Esmâ Bacı sahip olduğu misyonunu hırslarından dolayı kötüye kullanmaktadır.

Hasan ise uzun yıllar gurbette kalmış, sevdiği kadın Hatice ile evlenmek için köye döndüğünde ise, Sıddıkzâde tarafından genç kızın yüzünün yaralandığını görmüştür. Hatice daha sonra ölür ve Sıddıkzâde’ye kimse bir şey yapamaz. Gücü temsil eden ağa, köylünün kendine olan borcundan dolayı, onlar üzerinde etkin ve sorumsuz bir konuma sahiptir. Ezen-ezilen çatışması yaşayan Hasan hem bireysel nefretinden hem de toplumsal tepkisinden dolayı Dudu’nun yanında yer alır.

Sıddıkzâde, maliyeti daha ucuz kumaşı köye getirerek çıkırıkları kapattırır. Bu durum köylü-ağa arasında çatışmaya neden olduğu gibi Alevi-Sünni çatışmasını da başlatır. Sünni halk ağanın tarafında olup Alevi halkın sapıttığını düşünür. İki farklı inanç arasında yaşanan bu çatışmanın başlangıcı maddi yoksunluktur. İki karşı görüş ağa ve Sünni halk ile Alevi köyleri arasında çıkan anlaşmazlık cinayetler işlemeye kadar varır.

Romanda bir diğerk olay halkası da Osmanlı devletini sömürgeye bağlayan bir İngiliz ailesine aittir. Stavyer ile işbirliği içinde olan Sıddıkzâde köylülerin geçim kaynaklarına engel olurlar. Kendini ilahiyatçı bir din adamı olarak Anadolu köylüsüne tanıtan Stavyers, halkın cehaletini kullanarak onları sömürür.

Esmâ Bacı, dergâhın sözcüsü ve dış işler sorumlusudur. Köylüyü örgütleyen ve yöneten de Dudu adına odur. Dudu gelen ilahi emirleri Esmâ Bacı vasıtasıyla duyurur. Ağa ve zengin yönetime karşı Zülfıkar'ın ordusunu kurmaya kalkışan Esmâ Bacı, bunun da ilahi bir emir olduğunu söyler. Bu şekilde bütün Aleviler'i çevresinde toplar. Dağda eşkıyalık yapan asker kaçaklarının da bu orduya katılması onları güçlendirir. Bu kişilerden Pazvant oğlu Deli Bekir ile Cin Ali'nin hikâyelerini de yine yazar küçük olay halkaları oluşturacak şekilde verir. Ayrıca Bolu hapishanesinde yatan ve böyle bir ordunun kurulduğunu duyan mahkûmlar kaçarak onlara katılır.

Esmâ Bacı'nın önderliğinde kurulan ordu Devrek'i ele geçirir. Zülfıkar'ın ordusunun bu kadar kuvvetlendiğini gören devlet, Sıddıkzâde ile beraber onlarla savaşımaya başlar. Mengen'e gelen Esmâ Bacı ve adamları aralarında çıkan muhalefetten dolayı dağılırlar; hükümet de kısa sürede “*ışyan*” olarak gördükleri bu olayı bastırır. Teslim olmayı kabul etmeyen Dudu, Esmâ Bacı ve Ömer sıkıştıkları evde öldürölürler. Böylelikle ezen-ezilen çatışmasında güçlü olan “*Ağa*” kazanan taraf olur.

Fazlı Necib'in, üç dönemin panoramasını çizdiği *Külhani Edipler*, bireysel anlamda aşk, kıskançlık ve ihtiras gibi temalar etrafında şekillenirken, toplumsal olarak da siyasi ve kültürel anlamda olan ve olması gerekenin çatışması üzerine kurulur. Roman aslî kahraman Kenan Bey'in Mecmu-i Fünun yazıhanesinde onun ve çevresinin tanıtılmasıyla başlar. Yirmi beş yaşlarında olan Kenan Bey'in konağı edebi toplantıların yapıldığı, dönemin entelektüel aydınlarının katıldığı bir mekândır. Kenan Bey, Fransa'da tanıştığı ihtilalci bir şairi ve yanındaki bayanı yemeğe davet eder. Edmond Periye, adına verilen yemekte romanın ilk olay örgüsünde yaşanacak olayların ipuçları verilir. Kenan Bey'in çocuklarına mürebbiyelik eden, geceleri de genç adamla metres hayatı yaşayan Marilüz, bu yemekte Fransız şair ile kayıplara karışır. Yine bu toplantıda konuşan şairlerin Osmanlı Devleti'nde var olmayan özgürlükçü ortamdan dolayı Paris'e kaçtıkları ifade edilir. Bu toplantıdan sonra bilinen tarihi olaylar Kenan Bey'in ailesi üzerinden verilmeye başlanır. Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet ile ilgili gelişmelerin hem Kenan Bey'in konağında yarattığı etki hem de konağın bu

süreçteki değişimleri romanın yapısını oluşturur. Bu bakımda roman üç kuşağı anlatan Yakup Kadri'nin *Kıralık Konak* romanına benzer.

Romana ismini veren Külhani Edipler, Tanzimat sonrasında Kenan Bey'in çevresinde oluşan aydınlardır. Romanın ilerleyen kısımlarında bu ediplerin çok da samimi olmadığını yazar ifade eder. Menfaatleri ve hırsları için Kenan Bey'in konağını ve nüfusunu kullanan bu kişiler, devir ve yönetim değişikçe savundukları fikirlerden döndükleri, Kenan Bey'in sözlerinden anlaşılır. Fakat romanın arka plânında yaşanan bu olaylarla ilgili eleştirel bir yaklaşım görülmez. Yazar, sadece bilgi vermek, ardında kahramanlara ağırlık vererek konuyu bireysel anlamda değerlendirmeye ve sosyal alanda yaşanan çatışmaların bireyler üzerinde etkisini vermeye çalışmıştır. Örneğin romanın birinci bölümü "*Edip İhtilalciler*" başlığı altında Padişah Abdülaziz'in bahçe tasviri ile başlayan roman, Tanzimat sonrası 1851'de, Reşit Paşa'nın kurduğu Encümen-i Danış yapılan çalışmalar, Yeni Osmanlıların, Şinasi'nin, Ziya Paşa'nın, Namık Kemal'in faaliyetleri hakkında bilgi verilir. Romanın İkinci bölümü "*Yalancı Sabah*" başlığı altında bir zaman ifadesi ile başlar. On yıl sonra İstanbul'da yaşanan değişiklikler yazar/anlatıcı dikkatiyle kaleme alınır. Sultan Murad'ın tahta çıkışından sonra toplumun beklentilerinin yanı sıra, edebiyat alanında da sansürden kurtulmuş özgürcü ve geniş bir yelpazesi olan bir yayın hayatından bahsedilir. Devam eden bölümler de yine Birinci Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı, Milli Mücadele, Balkan Savaşları gibi tarihi olaylar ve bunların toplumsal hayata özellikle de edebiyata yansımaları anlatılmıştır.

Romanın ikinci olay örgüsü, Tanzimat Dönemi'ne denk gelir. Bu dönemi Kenan Bey'in sefih ve yarınlarnı düşünmeyen kızları temsil eder. Kenan Bey'in büyük kızı Nesrin, fiziki görünüşünün verdiği eksikle kendini eğitim alanında iyi yetiştirmiş bir kızdır. Tek amacı saray mensubu biriyle evlenmek olan Nesrin, bu amaçla komşuları Necmeddin'in ilgisini kazanmaya çalışır. Necmeddin'in Nesrin'in Fransız yazarlardan etkilenerek gönderdiği mektuplardan ona ilgi duyar fakat saray mensupları özellikle de valide sultan bu evliliğe karşı çıkar. Saray dışı bir kızı gelin olarak almak, saray mensupları için asil olmayan bir davranıştır. Halktan biri ile asla evlenmesine razı olmadıkları Necmeddin'i yurt dışına gönderen ailesi, onu bu şekilde korumaya çalışırlar. Yazar, Necmeddin'in şahsında da padişah, sultan ve paşalar hakkında düşüncelerini dile getirir. Saray, kapıları halka kapalı, kendi keyiflerine düşkün ve

acımasız kişilerin yaşadığı mekân olarak çizilir. Tanzimat ve öncesinde özellikle aydınların sürgüne gönderilmesi de iktidarın sansürcü yapısını gösterir.

Nesrin, hırsları ve arzularının istediği bu evlilik gerçekleşmeyince Yahudi kitapçı Vik'te gördüğü Atıf Hikmet ile evlenmeye karar verir. Atıf Hikmet'in ise bu evlilikten beklentileri zengin ve söz sahibi bir konağa iç güveysi giderek, ünlü bir doktor olmaktır. Kısa sürede Nesrin'in yönlendirici ve hükmedici tavırlarından sıkılsa da bu evliliğe katlanır. Fakat zevklerine ve özgürlüğüne düşkün olan Nesrin, Atıf Hikmet'ten sıkılır ve onu boşar. Kızı İclal'i alarak Avrupa'ya giden Nesrin orada karşılaştığı Necmeddin'i bu sefer kandırır ve evlenir.

Nezahat, ablası kadar bilgili ve zeki değildir. Ablasından çok daha güzel olan Nezahat'ın eş seçiminde de karar verecek bir durumda olmamasından dolayı Kenan Bey, onu kendi edebiyat sohbetlerinden tanıdığı İhsan Kamil ile evlendirir. Fakat bu evlilikte Nesrin'in oynadığı bir oyunla biter. Nezahat ikinci evliliğini de yine babasının önerdiği Şefik Celalettin ile yapar. Bu evlilikte farklı beklentileri olan eşler arasındaki uyumsuzluktan dolayı çabuk biter. Handan ve Bülent adında iki çocuğu olan Nezahat ve Necmeddin'den sıkılıp İstanbul'a dönen Nesrin ile Kenan Bey'in konağı yine kalabalıklaşır. Nesrin, hırsları ve gösteriş merakının verdiği kıskançlıkla sürekli huzursuz bir hayat yaşar ve bu huzursuzluk iç dünyasında çatışmalar doğurur. Nezahat ise olanlar karşısında kendini ifade edemeyecek kadar tembel ve uyuşuktur.

Romanın üçüncü kısmı, Cumhuriyet Dönemi'ni ve Atatürkçü düşüncüyü temsil eder. Bu kısımda üçüncü kuşak da romanın kahramanları arasına girmiştir. Roman boyunca tanıtılan kahramanlar içinde olumlu olan ve olması gerekeni temsil eden tek kişi de bu kuşakta ortaya çıkacak olan üçüncü kuşak torun Bülent'tir. Romanın bu kısmı güzel bir genç kız olan İclal'in saray mensubu biri ile evlenmesi ile başlar. Avrupa'nın çeşitli bölgelerinde eğitim gören ve Kemalist/hürriyetçi bir düşünceyle İstanbul'a dönen Bülent, bu evliliğe razı olmaz. Bülent'in saray ve yönetime karşı olan düşünceleri, yazarın romanın başlangıcından beri vermek istediği ana düşünceleri temsil eder. Bülent ve dedesi Kenan Bey'in konuşmaları bu düşünceleri ortaya koyar. Bülent'in düğünü bozacağını düşünerek Mısır'da olan miras işlerini halletmesi için oraya gönderilmesi ile İclal ile ismi verilmeyen Saraylı ile engel olmadan evlenir.

Teyzesi Nesrin gibi güzel olmayan ama onun gibi de zeki olan Handan ise konağa gelen ve ünlü bir romancı olan Sinan ile beraberdir. Sinan, Melek adında bilgili

ve görgülü bir kız ile evlidir. Sinan'ın ünlü bir romancı olması tamamen Melek Hanım sayesinde. Melek Hanım, mutaassıp bir aileye sahip olduğu için edebî eserlerini yayınlamaz. Sinan vasıtasıyla eserlerini piyasa sunan Melek Hanım, büyük başarı kazanmıştır. Fakat romanın yazarı olarak herkes Sinan Bey'i bilir. Şöhretin etkisiyle Sinan'dan hoşlanan Handan, onunla birlikte olur. 31 Mart vakasında aranılanlar listesinde Sinan'ın olması ve Kenan Bey'in onu himaye etmesi, Sinan'ı Melek'i boşayıp, Handan ile evlenmeye mecbur bırakmıştır.

Romanın Kenan Bey ve tayfasını içeren kahramanların baskın kişiler olarak göze çarpan özellikleri, karşılarında onlarla diyalog içinde bulunan sıradan insanlarla ilişkilerinin menfaatleri doğrultuda olmasıdır. Roman boyunca özellikle kadın-erkek ilişkilerinde yapılan evliliklerde bu durum gözlenir. Bu menfaat ilişkileri de romanın yapısını oluşturacak beklenti-çıkarcı çatışmasına neden olacaktır. Kişiler ilişkilerinde samimi olmaz. Birçoğu keyfine ya da işine geleni yapmaktadır. Olması gerekeni temsil eden Bülent ise İclal'in evliliğine engel olarak karşımıza çıkar. Bülent'in dedesi Kenan Bey ile de konuşmaları Cumhuriyet düzeninin temelini ve gerekliliğini gösterir fakat onun Mısır'a gönderilmesi fikirlerin sadece düşünce boyutunda kalmasına neden olmuş fiili davranışa dönmemiştir.

“Daima vatanını, milletini, istiklalini, cumhuriyeti sev... Senin asıl ismin Kenan'dır... Bülent Mahlasındır. Benim ruhum ve hislerim sende yaşasın isterim... Büyükbaban Kenan'ın gitti yolu takip et... Vatanın, büyük Türk milletinin daima teali edeceğini, yükseleceğini göreceksin... İşte benim ruhum da mesut günleri gördüğü için yükseliyor... uçuyor... uçuyor...” (s. 315) Kenan Bey'in toruna verdiği bu nasihat roman boyunca mebus olmak isteyen kendisinin de gerçekleri kavramış, doğru olanı bulduğunu gösterir. Bu noktada yazar, Kenan Bey'i kendi sözcüsü seçer. Romanın ana fikrini yazar Kenan Bey'i kullanarak ifade eder.

“Anlatıcının bakış açısı, devrin siyasi ve sosyal durumunu tenkid eden, vak'ada rol alan şahıs kadrosunun hal, tavır ve düşüncelerine muhalif olan bir bakış açısidir. Anlatıcı, Tanzimat'ın bilinen edip ve şairlerinin fikirleri söz konusu olduğunda onlarla aynı şekilde düşündüğünü belli etmekten kaçınmaz. Kenan Bey'in düşüncelerini de doğru bulmakla beraber, sağlığını eleştirir diyebiliriz. Kenan Bey'in saflığı daha çok,

etrafına toplanan bu entelektüellerin gerçek yüzünü anlamayışı, onları hakikaten birer hamîyyet ve vatan perverlik abidesi zannetmesidir.”¹⁹¹

Roman, son bölümü “Cumhuriyet” başlığı altında yazar “Umumi Savaşta” sonraki Türk toplumundaki değişmelerinin Kenan Bey’in ailesini nasıl etkilediğini ifade eder. Padişah ve diğer saray mensuplarının yurt dışına çıkarılması ile ilgili haber üzerine Kenan Bey’in konağında toplanan aile iki gruba ayrılmıştır. Bülent ve Kenan Bey, Cumhuriyet ve Atatürkçü bir yaklaşım izlerken, saraydan bir Paşa ile evli olan İclal ve bir şehzade ile evlenme hazırlığı içinde olan Handan başta olmak üzere konağın diğer kalanları Osmanlıcılık fikriyle diğer tarafta yer alır. Ateşli bir kavga haline gelen bu tartışma sonunda Kenan Bey’in kalbi dayanamaz ve ölür. Roman, Kenan Bey’in, çocuklarına, torunlarına özellikle de Bülent’e verdiği nasihatlerle biter. Onun son sözleri de Cumhuriyet rejiminin gerekliliği ve önemine vurgu yapar.

“... Bu gün canlanan, tazelenen hatıralarımla yaşamak, bu hisleri size ve bu cahil, mağrur genç kadınlara da anlatmak isterim... Elli senedir hürriyet için türlü devrimler arasında yuvarlandım... Hepsini tekrar görüyorum, yeniden yaşıyor gibiyim...Jön Türkler uygun bir yer bulamamış, bir kaleye hücum eden silahsız cesur bir avuç kahramanlar gibi istibdadın müthiş duvarlarına çarptılar... Karanlıklar içinde nura çıkacak yol aradılar...

1877 Kanunu Esasî’si bir yalancı sabah gibi açılırken Moskof savaşının felaketleri, Abdülhamid’in istibdat hırsı gene etrafı karanlıklara sardı.

1908 Meşrutiyetinde İttihad ve Tereakki’nin tecrübesiz gençleri iktidar mevkiine geçince unsurları birleştirme hayali arkasında koştular. Muhtelif unsurları birleştirecekler diye baskı yaptılar... Hepsi bu birlik fikri aleyhine kalktı... Hain unsurlar Türkleri ve memleketi medeniyet âlemine fena göstermek için çalışıyorlardı Şairin dediği gibi:

Böyle gecenin hayr umulur mu seherinden?

Bu müthiş buhranlar, sakin siyasetler nihayet Balkan Savaşı’nı doğurdu... Balkan Savaşı’nın felaketleri, yaraları tımar edilmemişken, Dünya Savaşına atıldık... O şanından, şerefinden bahsettiğiniz, saltanat makamının aciz, hıyaneti yüzünden İstanbul yabancıların eline düştü. Bin türlü zulümler, hakaretler gördük...

¹⁹¹ Şahin, s. 359.

Nihayet Anadolu'nun güzel toprakları miskin Yunan Ordusu'nun istilasına uğradı. Bu son darbe millete bir uyanıklık, bir hareket doğurdu... Büyük kurtarıcıyı meydana çıkardı...

Gazi bütün Türklük hayatında, asırlardanberi yetişen en yüksek dâhidir... Vatan aşkını, millet sevdasını elinde meşale gibi tutarak gidilecek doğru yolu keşfeden, gösteren ve aydın, fedakâr onur sahiplerini bu meşale etrafına toplamaya muvaffak olan yegâne kurtarıcıdır... Ben onu daima uzaktan uzağa ruhumla, heyecanla takip ve takdis ediyorum...

Gazi'nin bir doruktan diğerine, daha yükseğine atlayan ileri ve muvaffakiyet adımlarını, devrim hareketlerini gördükçe:

İşte aradığım ve beklediğim budur, diye bağıryorum... Evet asırlardanberi milletin bu yollarda ilerlemesine engel olmuş bulunan saltanat hanedanı artık önümüzden çekilmelidir..." (s. 220-221) Kenan Bey'in bu son sözleri yedi bölüme ayrılmış romanın her bölümünün ana temasını özetler gibidir. Her bölümün giriş kısmında dönemin genel özelliklerini, sosyolojik olayları, edebiyat çevresini kısa da olsa değinen yazar, Kenan Bey'in konağına yaşanan bu olaylardan sadece bir tanesini eklemiştir. Romanın aslî kahramanın kızlarına ve torunlarına ifade ettiği bu durumların hiçbirinden etkilenmemiştir. Örneğin Birinci Dünya Savaşı, Balkan Savaşları, İstibdat Döneminde yaşanan sürgünler, Anadolu'nun kurtuluşu, Milli Mücadele gibi yüz yıla yakın bir süreçte yaşanan toplumsal ve sosyal olaylar Kenan Bey'in konak düzeninde bir değiştirme meydana getirmez. Romanın giriş kısmında anlatılan zengin ve gösterişli hayat, eğlenceler, davetler, yemekler hiç değişmez. Konağın değişimi son bölümde Bülent'in gelişi ile olur. Yenilikçi Bülent ve Kenan Bey'in bu düşünceleri de fiiliyatta yine yoktur.

Falih Rıfkı Atay, *Roman* adlı eserinde bir edebi eser yazmak serüvenini anlatır. Eser, Falih Rıfkı'nın roman yazmak için topladığı malzemeler ile kahraman/anlatıcının günlük yaşantısına ait dikkatler ve karşılaştığı insanların roman konusu için önerilerinden oluşur.

Kahraman/anlatıcının eserini oluşturmak için verdiği düşünsel gayreti, birçok konuyu ve çatışmayı beraberinde getirir. Kırk yaşlarında edebiyat alanında fikir yazıları ve gezi, makale, hatıra gibi alanlarda eser kaleme alan ve eserin yazarı Falih Rıfkı ile özdeşleşen anlatıcı, son olarak bir başka alanda eser yazmaya karar verir. Şiire kendini

yakın görmeyen kahraman romanda karar kılar. Fakat romana başlamadan önce roman nedir, nasıl yazılır, kimi anlatır gibi sorularına cevap bulmak ister. Türk ve Dünya Edebiyatı'nda yazarların hatıralarının veya itiraflarının roman olarak yazıldığını söyleyerek, kendinin sosyal hayata dair sıkıntıları kaleme almak istediğini belirtir.

Romanın bir kısmı yazarın muhayyilesinde oluşturduğu roman parçalarından ve Milliyet Gazetesi'ne verdiği ilânla roman konusuna dair gelen mektuplardan oluşmaktadır. Bu parçalar da daha çok bireysel çatışmaları ele alır. Aşk, ihanet, kıskançlık, ayrılık gibi temaların bireysel boyutta yaşattığı çatışmaları anlatan mektuplardan yedi tanesini de yayımlar. Anlatıcının, çevresinden görüp etkilendiği ya da çevresinin verdiği fikirlerle oluşturmaya çalıştığı parçalar da yine bireysel konularla sınırlı kalmıştır.

Kahraman/anlatıcıya gelen mektuplar haricinde Falih Rıfkı'yı bir Bektaşî tekkesine götürüp romanına malzeme buldurmak isteyen arkadaşı, yenileşme sürecinde tekkede yaşanan değişimleri de göstermiş olur.

Falih Rıfkı, arkadaşının eşliğinde geldiği Bektaşî tekkesindeki yozlaşmayı okuyucuya anlatırken, dergâha gelen kişilerin ve şeyhlerin hırsları ve menfaatleri için insanları nasıl kandırdıklarına da değinir. Anlatıcı bir Bektaşî tekkesine bağlı insanların hayatlarını anlatırken onları düştüğü eski-yeni çatışmasını da dikkate sunar.

“Şeyh Veysel Efendinin eş dostları, zavallı adam ihtiyarlıkta sürünmesin diye bir kulüp açarak, reisliğini ona verdiler. Şeyh efendi, sakalını kesti, bıyığını kırdı, Hacı Bektaşî Veli'nin külah kalıbına bir kara melon geçirdi ama reis olduğu için gene tekkede yatıyor. Bostanı var, bağı var... Büsbütün dertsiz de zannetme. İki şeyden rahatsızdır: Geceleri sivrisinek, gündüzleri kulüp azası gençlerden! İntihap yaklaştı mı, gençler reisliğe, idare azlıklarını ellerine geçirmek için uğraşır didinirler. İşte o zaman Şeyh Efendi, yatağını, patlıcanını ve üzümünü elden kaptıracağını görür görmez, yaman bir politikacı kesilir. Bütün eski müritlerini yanına toplar. Demokrasi der, peygamber demez. Ekseriyeti öksürüklü ise de, henüz rey verecek kadar kolunu oynatabilir.

İki de bir: Ah der, bir de Bektaşilikte gizli din ver, derlerdi; o gizli din, Cumhuriyet değildi de ne idi?” (s. 45) Bektaşî şeyhi bireysel çıkarları için dergâhını Cumhuriyet düzenine uydurmaya çalışırken, tekkeye gelen ve menfaatleri için çalışan diğer müritleri de ondan farksız değildir.

Tekkeye gelen eski molla, mürit, şeyhler şimdi koyu bir demokrasi taraftarı olmuşlardır. Eskiden şeriata uydurmak istediklerini şimdi demokrasiye uydurmaya çalışırlar. Cumhuriyet'ten önce aşırı derecede yobaz olan hocalar Cumhuriyet'in ilânıyla “*demokrasi vaizi*” vermeye başlamışlardır. Dergâha gelen gençler ve şeyhler arasında yaşanan zıtlık iki tarafın da modern Atatürkçü düşünceden ne anladıklarını ortaya koyar.

Kahraman/anlatıcının romanın dokuzuncu bölümünde tanıttığı dört kişinin hayatı ise toplumsal alanda yaşanan çatışmaları gösterir. Romanın esasını ve yapısını teşkil eden bu çatışmalar da din ile çağdaş yaşam daha doğrusu dinî görüşün hâkim olduğu eski zihniyet ile müspet ilim ve laik görüşe dayanan yeni zihniyet arasındaki çatışmadan doğar. Belirtilen kişiler toplumda rastlanabilecek dört tipi temsil eder. Böylece, Avukat Şakir, Mehmet Ali, Raşit ve Muallim Kadri vasfında toplumdaki bozulmayı, yozlaşmayı, göstermeye çalışmıştır.

Her bölümde farklı hayatlara değindiği eserinde “*1932 İstanbul*”unda yaşanan olaylar dikkatlere sunulmuştur.

Roman'da gelişimini ve sonunu beklediğimiz tek ve büyük bir olay yoktur. Daha öncede belirttiğimiz gibi eserin amacı okuyucuya bir dönem ait halkın ve aydınlarını çatışmalarını göstermektir. Falih Rıfkı eserin son kısmında “*Son Sözler*” başlığı altında sanat ile ilgili görüşlerinde de amacını açıkça belirtmiştir. Eserini bitirdikten sonra roman ile ilgili gelen iki mektubu ve cevaplarını da yayınlayan Falih Rıfkı, eserde geçen bazı noktaları da açıklamaya çalışmıştır.

“Hiç şüphesiz eserine başlarken, bildiğimiz roman olmasa da ona benzer bir şey yazmak istiyordum. Günlerden beri okuyorum; roman mı, hikâye mi, fıkra mı, makale mi, nerede yürüyor, nerede duruyor? Anlayamadım gitti. Bu tecrübe sana başlı başına sanatın güçlüğünü öğretmiştir, sanırım. Acele etmeseydin, daha eğlenceli bir şey, daha çok kimse tarafından okunur bir şey yazabilirdin. Gözlüğü gözünden, saçı başından, kravatı boynundan daha enteresan insanlar vardır; senin bu eserinde de her şey, bizzat sanattan fazla göze çarpıyor.” (s. 142)

Roman adlı eserinde Falih Rıfkı, olay örgüsü içinde bir macera sunmamıştır. Eser ile yazar, Kemalist düzenin toplumsal ve sosyal yaşamı ne ölçüde etkilediğini vurgulamaya çalışmıştır.

Yazarın “*Son Söz*” başlığı altında yazdığı bu kısım bir bakıma kendini aklamak için kaleme alınmıştır denebilir. Romanın bütününde anlattığı ve sivri bir dille

eleştirdiği olaylara gelecek olumsuz tavırlara yine kendisi herkesten önce açıklayarak gelecek yorumları engellemiş olur. Daha önce de belirttiğimiz gibi birbirinden bağımsız ve farklı olayların, mektupların, gazete yazılarının, bireylerin düşünceleri ile bir araya gelmiş olan eser, roman kurgusunun da o dönem için sınırlarını zorlamıştır.

Ethem İzzet'in, Cumhuriyet'in onuncu yılı şerefine çıkartılan bir kanunla yazdığı eseri *On Yılın Romanı*'nda, eski ve yeninin karşılaştırmasını yapmıştır. Roman Cumhuriyet'ten sonra yapılan inkılâp hareketleri ve onlara yön veren Atatürk prensipleriyle ilgilidir. Bu bağlamda Saltanatın Kaldırılması, Cumhuriyet'in İlanı, tekke-medrese gibi yerlerin kapatılması şeyhliğin, Hilafetin kaldırılması, laiklik, harf ve dil inkılâbı, laiklik, kadın hakları gibi inkılâplar romanın ana yapısını oluşturur. Romanın yapısını teşkil eden bu gelişmeler, eski zihniyet ile yeni olumlu görüşler arasında eski-yeni çatışması oluşturur. Bu yönüyle *On Yılın Romanı*, 1933 yılında çıkartılan kanunla yazılan eserler içinde tam İnkılap Türkiye'sinin romanı özelliğini taşır. Romanın olay örgüsü Erhan ve Torun'un etrafında gelişir.

Romanın ilk kısmı, Bingöl'ün İki Pınar köyünde yaşanan ağa-halk çatışmasını anlatır. Ezen ağa, zaptiye, hoca, şeyhler yönetimi-gücü ve Osmanlı'yı temsil eder. Köylü ise, nüfus olarak çocuk ve kadınlardan oluşur. Köyün erkekleri Yemen, Galiçya, Suriye Cepheler'inde ölmüşlerdir. Köyde kalanların büyük bir kısmı da tifo gibi bulaşıcı hastalıklardan veya kıtlıktan ölmüştür. Kalan kadın ve çocuklar da köyde gücü elinde bulunduran ağalar tarafından ezilmektedir. Romanın bu kısmını yazar, 1912 yılında Osmanlı bütün köylerinde görülebilecek bir durum olarak sergiler.

Bu bir harman sunuydu ve 1916 yılında Osmanlı İmparatorluğunun her köyünde görünüş böyleydi.” (s. 36)

Yazarın olumsuz bir bakış açısıyla çizdiği Osmanlı Devleti'nin her kurumu romanın diğer bölümlerde anlattığı gerçeklik kaygısıyla zıtlaşır. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra yapılan bütün yenilikleri tüm çıplaklığı ile gözler önüne seren yazar, gerçeklik anlayışından uzaklaşmaz, oluşturduğu olay örgüsü tarih kitaplarında rastlanacak bilgilerle paraleldir. Fakat aynı bakış açısını Osmanlı Devleti'ne ait izlenimleri verirken gerçeklik kaygısını göz ardı eder. Bu durum daha önce de belirtildiği gibi ısmarlama yazılan roman gerçeği anlayışına uygun olmuştur.

Köyde yaşanan bir başka olayda yine bu durumu açıklar. Köydeki ağalar, mültezimler köylüye zulmederken, zorla elinde ne varsa alınırken, şeyhler, hocalarda,

vatan kurtarmak için cephede savaşan erkeklerin eşlerine musallat olur, tedavi adı altında genç kadınlara sahip olurlar.

İbadet.” (s. 24-25) İki Pınar Köyü değil bütün Anadolu’nun böyle olduğunu vurgulayan yazar, şeyh ve ağadan sonra mültezim, zaptiye, muhtar, paşa gibi güçlü insanların köylülere neler yaptığı özellikle Torun ve Erhan merkezli örneklerle göstermeye çalışır.

Romanın ikinci bölümü, “*Roman Başladı*” başlığı altında 1919 yılı itibariyle Atatürk’ün merkezde olduğu ve onun prensipleriyle yapılan savaşlar ve inkılâplar anlatılır. Atatürk ve silah arkadaşlarının anlatıldığı bu bölümde karşıt güç ise Padişah’tır ve Kurtuluş Savaşı başladığında da düşman kuvvetlerdir.

Yazar ikinci bölümde iki ayrı olay örgüsü oluşturmuştur. Birincisi Atatürk ve Atatürk’e inanan vatanseverlerin yaptıkları Milli Mücadele direnişi tarihi sıraya ve tarihi gerçeklere uygun olarak verilmiştir. Bu bilgiler herhangi bir tarih kitabından Cumhuriyet’in kuruluş yıllarını veren tarihi belgelerden farksızdır. İkinci olay örgüsü ise Demir Çavuşla beraber Ankara’ya gelen Torun ve Erhan’ın Atatürk ile karşılaşmalarından sonra değişen hayatlarının anlatılmasıyla oluşur. Bu da yine Atatürk’ün ilke inkılâplarını okuyucuya sunmak için seçilmiş bir yöntemdir. Romanın yazılmak amacını da göz önünde bulundurursak bu kısım romanın kurgusuna uygun olmuştur.

Erhan ve Torun, köyde yaşanan kıtlıktan, hastalıktan ve zulümden kaçarak Demir Çavuşla beraber Milli Mücadele’nin başladığı Ankara’ya gelirler. Atatürk ile karşılaşan bu çocuklar, zekâ ve inançlarıyla Atatürk’ü etkilerler. Atatürk, çocukların yatılı mektebe gitmeleri için emir Maarif Vekâletine emir verir. Biri on diğeri on iki yaşındaki bu çocuklar Milli Mücadele’nin sosyal yönünü teşkil edecektir. İyi bir eğitim alarak yetişen çocukları, sadece okul çalışanları değil bütün bir Ankara tanır. “*İki ham zekâ*” Türk Milleti’nin gelişmesine faydalı olacak şekilde işlenmek üzeredir. Romanın bu kısmı, 1919 yılından 1923 yılına kadar olan ve özellikle Atatürk’ün başarılarına odaklanmış bir anlatımla devam eder. Bunun yanında Osmanlı Devleti’nin çöküşü de yine olumsuz bir bakış açısıyla yansıtılır. Romanın bu kısmında, Kurtuluş Savaşı, I. ve II. İnönü Savaşı, Büyük Taarruz, Baş Kumandanlık Savaşı, Dumlupınar, Lozan Antlaşması gibi tarihi sıra takip edilerek tarihi olaylara yer verilmiştir. Yazar, tarihi

olayları “*tarihi belgeler*” gibi ortaya koyduğu bu bölümü tarih yazmadığını ifade ederek bitirir.

“Burada yine:

Tarih yazmıyoruz...

Diyelim. Tarihte bütün bunların her biri beşer cilt, beşer milyon satırdır.

Biz sadece romanı aydınlatıyoruz.

Kahramanlarımızı tanıtıyoruz.

Onları aydına çıkarıyoruz.

Kahramanlar romanımızdır.

Romanımız kahramanlarımızdır.

Kahramanlarımız tarihin içindedir.

Tarih kahramanlarımızın ülkesüdür.” (s. 81)

Romanın üçüncü bölümü ise “*Romanın Kendisi*” başlığı altında 1923 ile 1933 yılları arasında Erhan ve Torun’un macerasını anlatır. Romanı asıl oluşturan bölüm yazarın ifadesiyle bu kısımdır. Erhan ve Torun başarılı bir şekilde okulu bitirmişlerdir. Erhan yurtdışında da eğitim görmüş Türkiye’ye dönüşte de Hariciye Vekaletinde işe girmiştir.

“Tevfik Rüştü Bey Erhanla çok Samim, idi. Onunla bir vekil gibi değil, çok sevdiği çok beğendiği bir arkadaşı gibi konuşuyordu. Bütün Ankarada onu o duygu, o görüş ile seviyordu. Onun bir adı da:

Gazi Çocuğu!

İdi. İki Pınarın Erhanı en kısa senler içinde liseyi, Ankara hukukunu bitirmiş, en iyinin iyisi diploma almıştır.

Diplomasını İsmet Paşa verdi.

Alnından öptü.

Gazi de onu o gün alnından öptü:

Aferin Erhan... dediğimi yaptın...

Şimdi yolun başına girdin.

Dedi ve Maarif Vekâletine emretti:

Erhanı Londraya gönderiniz.

Ve ilave etti:

İngilizceyi iyi öğrenir. Fransızcasını kuvvetlendirir. Doktorasını yapar. Avrupayı, Garp kültürünü içinden tanır.

Mustafa Kemal Türkiye'si ile beraber büyüyen, yaşlanan, yetişen en genç, en yetişmiş memur.” (s. 84)

Modern bir genç kız olarak büyüyen Torun ise öğretmen olmuştur. Torun, Anadolu’da halkı bilinçlendirmek için eğitim savaşı başlatmıştır. Köy köy şehir şehir gezip halka Modern Türkiye’nin gerçeklerini, Atatürk’ün inkılâplarını anlatmaktadır.

Erhan’a da yeni bir görev verilmiştir. Yabancı dil bilen Erhan, Amerika’dan gelen ve Türk Tarihi’ni yazan Profesör Hamilton’a Modern Türkiye’yi anlatmakla görevlendirilir. Amerikalı bilim adamı Hamilton, yetmiş yaşlarında bilgili bir Osmanlı tarihçisidir. “300 sayfalık kara kaplı” bir kitapla İstanbul’a gelmiştir. Bu kitap Türkiye ile ilgili yazılmış en son kitaptır. Fakat kitabın içeriğiyle yeni kurulan Modern Türkiye’nin hiçbir ilgisi yoktur. Erhan’ın “*mihmandarlığı*” eşliğinde Türkiye’yi gezen Hamilton, şaşkınlığını gizleyemez. Romanın bu kısmında Erhan, Atatürk’ün ilke ve inkılâplarını anlatır. Torun’da mektuplarıyla Anadolu’nun kalkınmasını Erhan’a bildirir.

Erhan’ın eşliğinde Türkiye’yi gezen Hamilton, Türkiye’den ayrılırken yanında getirdiği “*siyah kaplı*” defteri boğaza atar ve Erhan’ın anlattığı ve kendi gördüğü yeni Türkiye kitabını yazmak için Amerika’ya döner. Hamilton bildiği ile Erhan’ın anlattığı Türkiye arasında büyük bir çatışma vardır. Hamilton, Osmanlı yönetimini dikkate alarak tanıtılmış Türkiye’ye gelince eski-yeni çatışmasını daha iyi anlayacaktır. Sürekli olarak eskiye ait, şeyh tekkeleri bekleyen, haremler arayan, okuma-yazma bilmeyen bir toplumla ve daha fazlası ile karşılaşacağını düşünen Hamilton, gezdiği her noktada bu bilgi yanlışlığını fark eder. Yazar burada da romanın giriş kısmından bu yana var olan Osmanlı’nın olumsuz yönlerinin olduğu fikrini yineler. Bu sefer Osmanlı, Hamilton’un getirdiği kitapta aşırı olumsuz eleştirilmiştir.

Romanın son kısmında da Padişah, sadrazam ve paşalar ile köylerde yaşayan ve Padişahı temsil eden güçlerin sonu da feci bir şekilde bitirilmiştir. Yazar, bu kişilerin hepsini cezalandırmış, onlara karşıt güç olan Erhan, Torun ve Demir Çavuş başta olmak üzere Milli Mücadele inanan herkesi de adeta ödüllendirmiştir. Roman Erhan ile Torun’un İki Pınar köyünde evlenmesi ile biter.

Osmanlı’nın son dönemlerindeki İstanbul’un Şişli merkezli sosyal hayatından bir kesiti anlatan *Kürkçü Dükkânı*’nda olay örgüsü Süheylâ adındaki genç bir kadının

ahlâken yozlaşmış ailesine karşı verdiği mücadeleye dayanır. Bir kısmı Süheylâ'nın hatıralarından oluşan roman, Süheylâ'nın annesi Ayşe Hanım'ın arzu ve isteklerinden dolayı ahlâksızlaşan insanların hikâyesidir. Romanın yapısı da bu temalara bağlı olarak ahlâkî olanla ahlâkî olmayanın çatışması üzerine kurulmuştur. Ancak bu çatışmada ahlâkî olmayanı ortaya koyan yazar, ahlâkî olanı temsil eden karakterleri ortaya koymaz. Yaşanan ahlâksızlıklar karşısında olması gereken de sezdirilmez. Sadece yozlaşmış hayatların genç bir kızın hayatını nasıl etkilediği verilir. Bu çatışma mekâna bağlı olarak ortaya çıkar ki bu mekân Şişli ve çevresidir.

Süheylâ'yı Şişli hayatının zevk ve eğlence hayatına sokan annesi Ayşe Hanım olur; Ayşe Hanım da öteden beri hedonistçe bir yaşama ve eğlenceye düşkün bir kadındır. Süheylâ'nın ailesi Şişli hayatının en bilenen kişilerinden oluşur.

Ayşe Hanım'ın apartmanı bir çekim merkezine benzer. Hemen her gün davetler ve eğlencelerin verildiği bu eve gelen insanlar sabahlara kadar süren toplantılarda eğlenirler. Süheylâ, bu hayattan ve çevresindeki doğal olmayan bu insanlardan nefret eder. Kurtuluşu olarak gördüğü nişanlısından annesinin zoruyla ayrılan genç kız büyük bir bunalıma girer.

Süheylâ, nişanlısı Cemal Münir'den fakir olduğu için ayrılmak zorunda bırakıldıktan sonra, yine annesinin isteği ile zengin olduğu düşünülen ama aslında bir paşanın mirasyedi oğluyla evlenmesine mecbur bırakılır. Daha ilk zamanlarda bu insanların içyüzünü anlayan Süheylâ, kendini bu hayattan ve insanlardan kurtaracak iradeyi gösteremez. Bu insanların hayatlarını realist bir bakışla ortaya koyan yazar, romanın yapısını ahlâkî olanla olmayanın yanında, zengin-fakir çatışması şekline sokar. Süheylâ'nın ruh eşi olduğunu düşündüğü Cemal Münir'den annesi Ayşe Hanım'ın ayırmasının tek sebebi parasızlıktır. Ayşe Hanım ikisinin evlenmesi sonucu ekonomik olarak oluşan farklılıkların kızını mutsuz edeceğini düşünür.

Süheylâ, annesinin bencil ve düşük ahlâklı yaşamından nefret eder. Onun sevdiğine değil parası olan birine verilmesine isyan eder. Fakat annesine karşı gelemeyen Süheylâ babasından da destek göremeyince bu evliliğe razı olur. Basık ve sessiz bir erkek olan Süheylâ'nın babası eşi Ayşe Hanım'ın emirleri karısında da tepkisiz kalır. Eşinin sevgilisi olan doktor ile aynı evde bile yaşamasına ses çıkarmayan baba, Süheylâ'nın bir meta gibi satılmasına göz yumar.

Süheylâ evlerine gelen bu insanları yakından tanır. Yazar, okuyucuya da onun bakış açısından bu kişilerin özellikle olumsuz yönleri üstünde durarak verir. Şişli eğlencelerinde bir araya gelen bu insanların hepsi de ahlâksız, düşkün, mirasyedi ve yozlaşmış tiplerdir.

Süheylâ, bu eğlencelerde kendini paşa oğlu olarak tanıtan Adnan ile nişanlanmasına ses çıkaramaz. Adnan Bey'in kumarbaz ve sarhoş günleri Süheylâ'nın konağında devam eder. Mirasyedi bir tip olan Adnan Bey, kumarda her kaybettiğe de Süheylâ'nın ailesinden para isteyecek kadar yüzüsüzdür. Ayşe Hanım'ın verdiği değerli bir kolyeyi de çalan Adnan Bey, Süheylâ'nın büyük bir nefretini kazanır ve aile nişanı bozar. Adnan Bey, adının kirlendiğini düşünerek nişan bozulmasına karşılık yüklü miktarda para talep eder.

Süheylâ, mutsuz biten bu nişan olayından sonra amcasının yanına Büyük Ada'ya gider. Aile ziyareti için tatilini Büyük Ada'da geçiren amca oğlu Ekrem ise Süheylâ'yı gördüğü anda âşık olur. *“Al yanaklı, kiraz dudaklı evvel kızlarına”* benzeyen Ekrem, Süheylâ ile evlendikten sonra Eskişehir civarlarında görev aldığı köyüne geri döner. Nikâhtan sonra *“yeniçeri rolü oynamak sevdasına”* düşen Ekrem, Süheylâ'yı köy hayatı içine hapisane eder. Kıskanç ve yobaz tavırları ile Süheylâ'yı bıktıran Ekrem, onun İstanbul'a gitmesine de engel olur. Köydeki sessiz, dingin yaşam, Şişli hayatının eğlenceli ve hızlı yaşamına alışan Süheylâ'yı kısa sürede huzursuz eder. Yaşam ve kültür dokularındaki çatışma, Süheylâ'nın fırsatını bulduğu bir gün İstanbul'a kaçmasıyla sonlanır.

İstanbul'a dönen genç kız bir yıldır özlemini duyduğu gece hayatına, eğlencelere kavuşur. Romanın ilk kısımlarında bu yerlerden nefret eden Süheylâ, Ekrem ile gittiği köyde özlemle bu mekânları aramaya başlar. Köyden kaçtıktan sonra da İstanbul'un eğlence hayatına hızlı bir giriş yapar. Süheylâ, köyden kaçarak onu bağlayan bütün bağlardan kurtulmuştur. Şişli'deki evleri tekrar çayların ve eğlencelerin merkezi haline gelir. Süheylâ'nın da içinde olduğu bu değişim, Batılılaşmanın mekânlar üzerindeki tesirinin hangi boyutta olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Süheylâ'nın bir yıl uzak kaldığı bu eğlencelere *“yeni türeyen zenginler”* ve farklı kişiler katılmıştır. Süheylâ gece hayatı içinde zevk ve eğlenceye dalar. Annesi Ayşe Hanım'da bu sefer kızına sonradan görme zengin fakat *“alık”* bir erkekle evlendirmek ister. Fakat Süheylâ'nın bir gün Cemal Münir ile karşılaşması ise genç kızın ona karşı hiç bitmeyen

sevgisini tekrar yoğunlaştırır. Pişmanlığını dile getiren genç kız Cemal Münir ile tekrar beraber olur. Annesi ise bu aşka karşı duramayacağını anlar ve kızının Cemal Münir ile evliliğini onaylar. Süheylâ, düğün günü Cemal Münir'in evine gittiğinde kendisine verilen nişan yüzüğü ile karşılaşır. Cemal Münir, romanın ilk kısmında kendisine yapılan davranışın aynısını sevdiği genç kıza yaparak intikamını almış olur. Yazar, Süheylâ'nın durumunu "*kürkçü dükkânına*" geri dönen tilkilere benzeterek romanı sonlandırır.

Güney Halim'in *Gökmen* romanında olay örgüsü, geniş bir çatışma zeminine oturur. Gökmen'in İstanbul'dan Bursa'ya gelişiyle başlayan ve Anadolu'ya gidişiyle sona eren romanın başında bireysel farklılıklardan kaynaklanan çatışmalar, ileriki safhalarda milli olan ve olmayanın ve savaş-barış çatışmasına doğru kayar. Bu çatışmaların ortaya çıkmasını sağlayan vaka, Gökmen'in Samim isimli flört ettiği erkek arkadaşıyla beraber olmasıyla başlar. Romanın aksiyonunu belirleyen Samim ve Gökmen arasındaki ilişki de bu birliktelikle olur.

Olay örgüsü ise, dört ayrı aşamada gerçekleşir ve bu noktaların merkezinde Gökmen vardır. İlk nokta, Gökmen'in mutaassıp ailesine rağmen evlilik dışı ilişki yaşamasıyla başlar. Ailesinin bu olayı öğrenmesi üzerine evden kaçan Gökmen, Samim ile beraber yaşamaya başlar. Ailesinin ona ait eşyaları ve nüfus kâğıdını Gökmen'e vermemesi nikâh işlemini geciktirir. Samim'in ailesinin yanına Eskişehir'e bir hastalık sebebiyle gitmesi bu birlikteliği tamamen bitirir. Samim, Eskişehir'e hastalık için değil amcasının kızı ile evlendirilmek için çağırılmıştır. Bu olaylara engel olamayan Samim, kadınlara olan zaafından dolayı da amcasının kızı ile evlenir.

Bursa'da kalan Gökmen evinde yangın çıkması ve Gökmen'in Necat isimli bir komşusunun kurtarması ikinci olay örgüsünü oluşturur. Gökmen'e sahip çıkan Necat, büyük bir tesadüf sonucu Samim'in de en yakın arkadaşıdır. Yazar, kahramanlar arasında olay örgüsünü birbirine bağlamak için fazlaca tesadüfler kurgulamıştır. Romanın ilerleyen kısımlarında da bu şekilde tesadüfler yine vardır ve yine aynı şekilde yazarın zorlamasıyla oluşmuştur.

Gökmen, iyileştikten sonra Samim'in Necat'a yazdığı mektuplardan evlendiğini öğrenir. Necat, Samim'in aradan çekilmesinden sonra Gökmen'e âşık olduğunu ifade eder. İki erkek arasında çatışma yaşayan Gökmen'i Yunanlıların işgali kurtarır. Gökmen, işgalden dolayı Necat'a olan duygularını erteler. Bursa'ya doğru

gelen Yunan kuvvetlerinden dolayı herkes İstanbul'a doğru kaçmaya başlar. Gökmen, bu kaçışta yaralanır. Onu Amerikan sıhhiye teşkilatına mensup bir heyet kurtarır ve Bandırma'da denize açılmış bir gemide onun gibi yaralılarla beraber tedavi olur.

Romanın bu kısmından itibaren Gökmen'in faal olarak Milli Mücadele ile ilgili çalışmaları başlar. Dönemin diğer romanlarından farklı olarak romana giren Amerikan ve Fransız sağlık ekibi ise hümanist çalışmalarıyla romanın sonuna kadar görev yaparlar. Gökmen, iyileştikten sonra bu sağlık merkezinde hemşire olarak çalışır. Romanın yapısını yönlendiren olaylar bu merkezde gerçekleşir. Burada çalışan doktor, hemşire, sağlık ekibinin hepsinin tek bir amacı vardır; savaşın sona ermesi. Hem Türkler hem de Amerikalılar, savaşı vahşet olarak nitelendirirler. Bu noktada romana dâhil olan bütün kahramanlar idealist tipler olarak çizilirler. İşgal esnasında ve sonrasında yaşanan çatışma verilmemiştir, bu sebeple romanda olumsuz kahraman da yoktur. Romanda cephe gerisinde yaralanan insanların acıları, kurtuluş hikâyeleri vardır. Romanın birbirine bağlantılı olay örgülerinin arasında da mana bozuklukları vardır. Daha önce de belirtildiği gibi tesadüfler romanın olay örgüsünde mantıki yanlışlıklara sebep olmuştur.

Gökmen, sağlık ekibinin içinde çalışırken Samim, buraya yaralı olarak gelir. Gökmen'e karşı kendini suçlu gören Samim, hastanede kaldığı müddetçe genç kızdan affını ister. Bir süre burada yatan Samim hastalığı artar ve ölmeden önce Gökmen'e savaşın seyrini değiştirecek önemli belgeler verir.

Gökmen, aldığı belgelerle bir tayyareye biner ve Bandırma'ya gider. Yine tesadüfler sonucu tayyareyi süren asker Necat'tır. İniş esnasında tayyare düşer ve Necat, ölür, Gökmen ise yine yaralanır. Gökmen, kısa süre Bandırma'da bir köy evinde hasta yatar, iyileştikten sonra taşıdığı önemli belgelerin savaşın seyrini değiştirdiğini öğrenir. Önce Samim'in sonra Necat'ın ölümü ise Gökmen'in ıstırabını artırır. Verdiği kayıplardan sonra Gökmen'in düşünceleri ise romanın ana fikrini özetler gibidir:

“Hayır onun yaşamasını ve daima aşk sızan bir memba olarak yaşamasını ve benim hatıramı da yaşatmasını istiyorum, diye haykırdığım işitti, bu emre itaat etti ve bir avuç toprak alarak ormanın karanlıklarına daldı. Tipiye tutulmuş çıplak bir vücut gibi titriyor ve kalbi akrep yuvasına düşmüş yavru bir kuş gibi döğünüyordu. İstirabın yüzüne son nefesini boşaltır gibi inledi; harp harp, işte harp! Ve neticesi: bir aşk ve iki aşkın neşterini taşıyan bir kalp ve bir kalpte iki meften!..

Harp harp! Kim mağlup? Zavallı beşer!

Kim galip? Toprak: O, namağlup rakip !...” (s. 175)

Şükûfe Nihal’ın feminist bir kadının yaşam mücadelesini anlattığı *Çöl Güneşi*’nde yapıyı erkek-kadın ilişkilerindeki çatışma oluşturur. Üç kızın ilkokul sıralarında başlayan dostlukları yıllar sonra karşılaştıklarında kaldığı yerden devam eder. Üç farklı kişilik ve hayat hikâyesi romanın olay örgüsünü oluşturur. Kızlardan Zehra ve “*Çöl Güneşi*” olarak tanınan Feriha olması gerekeni Müeyyet ise geleneksel yaşam tarzı içinde olanı temsil eder. Bir kadın yazarın bakış açısından sunulan roman kadınların sorunlarını anlatmada ve beklentilerini ifade etmede başarılı olmuştur. Fakat romanın büyük bir kısmı mektup ve günlüklerden oluştuğu için romana bir durgunluk hâkimdir. Müeyyet, Zehra ve Feriha’nın bir davette karşılaşmasının ardından roman, Konya’ya giden Müeyyet’e Zehra tarafından yazılmış yirmi altı mektup ve Feriha’nın günlüğünün bir kısmından oluşur. Mektupların tek taraflı olması, Müeyyet’inin cevaplarının da Zehra’nın ifadelerinden verilmesi romanı biraz daha tek düze haline getirmiştir. Romana aksiyon katacak olay ve kişilerin de yine Zehra’nın mektuplarıyla sınırlı kalması bu tek düzeliği yine artırmıştır.

Romanın ilerleyen kısımları hem Müeyyet hem de Feriha hakkında gelişen olayların Zehra merkezli ve onun bakış açısıyla anlatılmasıyla devam eder. Bu noktada Müeyyet sadece geleneksel olanı temsil eder ve Zehra’nın olaylar hakkında mektuplar gönderdiği kişi olarak kalır.

Romanın mektuplarda anlatılan ve olay örgüsünü oluşturan ilişkiler Zehra ve Feriha’nın yaşadıklarıdır. Yapıyı oluşturacak çatışmalar da bu ikisinin beklentilerine göre oluşmaktadır. Zehra, yazdığı mektupları birinde kendi hayatından bir diğerinde Feriha’nın yaşadıklarından bahsederek gönderir.

İki kadının farklı hayatları da olsa ortak noktaları erkeklerle olan ilişkileridir. Zehra, Babiâli’de bir kitapçı dükkânı işletir. Düşünceleri ile olması gereken Türk kadını temsil eden Zehra, o dönemlere göre de oldukça ileri feminist düşüncelere sahiptir. Hasan isimli bir banka memuruyla kendisinden fazla kazandığı için evliliğin eşiğinden dönen Zehra sonradan nişanlandığı gazeteci Selim ile de evlilik sözleşmesi yaparak nikâh masasına oturur. Onun bu dik, gururlu ve azimli duruşu Feriha’yı da etkiler.

Feriha, on üç yaşında evlendiği eşinin ihanetinden sonra ailesini de kaybeder ve kızı İnci ile uzun yıllar inzivaya çekilir. Geçirdiği şiddetli bir hastalıktan sonra

akrabalarından biri Feriha ile evlenmek ister ama kızını babasına vermek şartıyla, bu istek Feriha'nın bütün fikirlerini değiştirir. Feriha, genç, güzel yirmi beş yaşlarında dul bir kadın olarak girdiği İstanbul gece hayatının en beğenilen ve arzu edilen kadını olur. Yine kendisine âşık olan Cemil Fahir'in taktığı isimle artık o İstanbul sosyetesinin “*Çöl Güneşi*”dir. Erkeklerin peşinden koştuğu Feriha, yaşadığı olumsuzluklardan sonra hiçbirine yüz vermez.

Feriha, Zehra ile tekrar bir araya geldikten sonra erkeklerle olan ilişkilerinde yaşadığı çatışmaları sonlandırmak ister. Onunla evlenmek isteyen Cemal Fahir'in teklifini kabul eder, fakat egosunu tatmin eden Cemal Fahir, birçok kişiyle ismi anılan “*serbest bir kadın*” olan Feriha'yı istemez. Feriha için bu olay bir başlangıç olur. Serbest ve rahat yaşamı çevresindeki erkeklerin hoşuna gider ama sadece geçici ilişkiler için onu isterler. Feriha, bu yenilgiden sonra orta yaşlı Sedat Bey ile nişanlanır. Büyük bir miktarda servete sahip olan Sedat Bey, bir kısmını nişandan sonra Feriha'ya bırakır. Dedikodulara neden olan bu durum Feriha'nın Sedat Bey'den de ayrılmasına neden olur. Zehra'nın da etkisiyle başkasının kazandığı para ile yaşamak istemez. Roman, Zehra'nın işlerini büyütmesi ve Feriha'nın da el işi yapan bir işyeri açmasıyla biter.

Tarihi-macera romanı *Molla Mehmet*'te farklı mekân ve coğrafyalarda macera peşinde sürüklenen cesur bir çocuğun hikâyesi anlatılır. Aslî kahraman Molla Mehmet'in hayatı etrafında gelişen olayların yanında, aynı zaman da çeşitli tarihi hadiseler de temas edilir. Yazar, bu olayları ve hadiseleri Molla Mehmet'in saflığını ve dürüstlüğünü göstermek için anlatır. Roman, Molla Mehmet'in yine Molla olan dayısının isteğiyle eğitim için Konya'ya göndermesiyle başlar. On yedi yaşlarında saf ve tecrübesiz bir çocuğun büyük bir yolculuğa başlaması romanda haklı-haksız çatışması şeklinde gelişeceğini gösterir. Yazar, Molla Mehmet'in yaşadıklarıyla Üçüncü Ahmet Döneminde halkın arasındaki sınıf farklılığının neden olduğu çatışmalara da değinir. Eğitim için çıktığı yolculukta ilk vardığı handa, han sahibinin hırsızlık olayına karşı Molla Mehmet ve arkadaşlarını suçlar. Molla Mehmet, üzerine atılan itiraftan kaçarken, eşkıyalık yapan bir grup tarafından kaçırılıp yer altındaki bir dehlize getirilir. Burada eşkıyalara bir süre hizmet eden Molla Mehmet, eşkıyaların kaçırdığı bir kızı ve kendini kurtarmak için bulunduğu yer altı dehlizinden kaçır. Eşkıyaların kaçırdığı kız Ilgın Beyin kızı Kübra'dır. Ilgın Bey'i kızının namusunu ve hayatını kurtaran Molla

Mehmet'e maddi olarak yardım eder. Molla Mehmet, yolculuğuna kaldığı yerden devam eder ve Konya'ya gitmek için tekrar yola koyulur.

Konya yolunda karşılaştığı Molla Ahmet ile arkadaşlığı eğitim yolundaki fikirlerini değiştirir. Yalvaç'ta karşılaştığı Molla Ahmet ona “*dergâhın isli çatısı altında*” eğitim görmek yerine bir iş bulmayı teklif eder. Molla Mehmet, böylelikle, Sabık Kadı Zahit Efendi'nin yanında çalışır. Kadının ölmesinden sonra da yine Yalvaç'ta bir doktorun yanına çırak olarak işe girer.

Molla Mehmet'in maceraları bundan sonra, Konya, Isparta, Bilecik, Bursa gibi farklı şehirlerde farklı olay ve çatışmalarla sürer. Molla Mehmet yaşadıkları karşısında hep toy ve acemi kalır. Onun hayat karşısında bu tecrübesizliği sürekli zayıf-güçlü çatışması yaşamasına neden olur ve her defasında da hayat karşısında mağlup olur.

Molla Mehmet İstanbul'a geldikten sonra da defterdarlığın kâtipliğini yapar fakat çevresinin kıskançlığı onun yine iftiraya uğramasına neden olur. Kısa süre kaldığı İstanbul'da arkadaşı Molla Ahmet'in sayesinde hapishane olmaktan kurtulur ve tekrar köyüne döner.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TEMATİK SINIFLAMA

3.1. SOSYAL PROBLEMLER ETRAFINDA BELİREN TEMALAR

3.1.1. Doğu Batı Çatışması

Batılılaşmanın ilk izlerinin görüldüğü Tanzimat’la birlikte sosyal alanlarda yaşanan en büyük çatışmalardan biri, geleneksel hayatla batılı değerler arasında olur. Batı medeniyeti ile Şark kültürü arasında kalan toplum, yaşantıda, kültürde, değerler noktasında bir çatışmayı yaşamaya başlar. Sosyal hayatta görülen bu uyumsuzluk yahut ikilem, hayatı anlatmaya çalışan roman için de zengin bir konu kaynağı olacaktır.¹⁹² Sonraki dönemlerde işlenmeye devam eden bu karşıtlık, bu dönemde de devam eder. Ancak, Batı başlangıçtaki özenti duyulacak bir öge olmaktan çıkmış, Batılılaşmanın getirdiği yozlaşma daha çok öne çıkarılmaya çalışılmıştır. Buna karşılık Doğu ise, yükselen bir değer olarak romanımızda yerini almaya başlamıştır. Doğu kültürünün milli değerimiz olarak sosyal alanda aydınlar tarafından fark edilmesi, toplumsal manada Batıya ait değerlerin alınmaması gerektiğini düşündürmüştür.

Bu fark ediş çalışmamızı başlattığımız Harf İnkılabı öncesinde de görülmüştür.

*“1919- 1928 yılları arasında yayımlanan romanlarda durum biraz farklıdır. Birinci Dünya Savası ve bunun sonrasında yaşanan gelişmeler, Türk aydını dolayısıyla Türk romancısı için bir şok olur. Değerlerini savundukları medeniyetin gerçek yüzünü görürler ve ulaşmak istedikleri sentezde, millî olma ve millî kalabilme fikri ön plâna çıkmaya baslar.”*¹⁹³

Bu çerçevede doğu batı karşıtlığı ekseninde kültürel çatışma, batı hayranlığı, batılı hayatın ortaya çıkardığı yozlaşma ve temaları romanımızın özellikle üzerine kurulduğu ana izlekler olur. Bu romanların dikkat çeken yönlerinden biri de tezli roman olarak kaleme alınmalarıdır.

3.1.1.1. Kültür Çatışması

Bireyler arasında meydana gelip toplumun bütününe etkileyecek bir şekilde yön alan bu çatışma dönemin en popüler romanlarında işlenmiştir. Tema, Doğu-Batı

¹⁹² Meşrutiyet dönemi romanımızda Batı ve Batılılaşma probleminin nasıl ele alındığı hakkında geniş bilgi için bkz. Osman Gündüz, *Meşrutiyet Romanında Yapı ve Tema*, MEB Yayınları, İstanbul 1997.

¹⁹³ Murat Kacıroğlu, *Milli Mücadele ve Erken Dönem Cumhuriyet Romanı (1919-1928)*, Kriter Yayınları, İstanbul 2008, s. 480.

zıtlaşmasında büyük bir oranda gençlerle-ihtiyarlar arasında bir çatışma olarak ele alınmıştır. Doğu kültürünün muhafazakâr yapısını savunan aile büyükleri karşısında Batı özentisine kendini kaptırmış ve genelde sonu hüsranlı hayatla biten gençler arasında yaşanan çatışmada, yazar da bilinçli olarak milli olanın savunulması gerektiğini düşünmüştür. Bu romanlar içinde en ön plâna çıkan *Fatih-Harbiye*’dir.

Fatih-Harbiye, romanında bu mesele daha çok bireyler arasında eski olanı savunanla yeni olanı savunanlar arasında yazarın milli görüşü destekleyici bir tutum sergilemesi şeklinde oluşur. Genelde bu romanlarda Batılı anlayışa özenen gençlerin sonu, hüsrân ve pişmanlıkla biter ve yazar eserinde medenileşme hevesine kapılanlarla onlara doğruları göstermeye çalışanların çatışmasında olması gerekeni, Doğunun üstünlüğünü savunarak romanı sonlandırır.

Peyami Safa, *Fatih-Harbiye*’de Darülelhan’a giden genç bir kızın yeni tanıdığı ve gördüğü asrî hayata özenmesinin sonucu onun ailesi ve çevresiyle yaşadığı kültür çatışmasını temel alır. Yazar, romanın ilerleyen bölümlerinde Tanzimat’la birlikte değişen toplumun yapısını da kahramanın gözünden açıkça irdeler. İstanbul merkezli yaşanan bu değişimi yazar, kahraman ve mekândan yola çıkarak başlamış müzik aletleri, giyiniş ve yaşam biçimlerine kadar her noktada karşılaştırıp ilginç bir benzetmeyle eleştirmiştir.

“Neriman düşündü ve bir anda Şarklıların kedileri ve Garplıların köpekleri niçin bu kadar sevdiğini anladı. Hristiyan evlerinde köpek ve Müslüman evlerinde kedi bolluğu şundandı: Şarklılar kediye, garplılar köpeğe benziyorlar! Kedi yer, içer, yatar, uyur, doğurur; hayatı hep minder üstünde ve rüya içinde geçer; gözleri bazı uyanıkken bile rüya görmüş gibidir; lâpacı, tembel ve hayalperest mahlûk, çalışmayı hiç sevmez. Köpek diri, çevik, atılgandır. İşe yarar, birçok işlere yarar. Uyurken bile uyanıktır. En küçük sesleri bile duyar, sıçrar, bağırır. (s. 54)

Büyük bir kültür birikimi olmayan Neriman’ın Şark ve Garp’ı, bu iki hayvandan yola çıkarak karşılaştırması, Doğu kültürünü temsil eden babasına karşı bir tartışma ortamı yaratmasına neden olur. Şark anlayışının olumlu özelliklerini benimsemiş olan Faiz Bey, kızının bu benzetmesini yine bu iki hayvanı kullanarak çürütür.

“...Filhakika Şarklılar kedileri, Garplılar da köpekleri bunun için severler; Şarklı tembel, Garplı da çalışkandır. Fakat gel seninle bu muammayı birlikte halledelim. Acaba her oturan adam tembel, her koşan adam çalışkan mıdır?

Neriman’a baktı ve cevap vermesini beklemeden devam eti:

Kimi adam vardır ki sabahtan akşama kadar oturur ve düşünür. Onun bir hazine-i efkârı vardır, yani fikir cihetinden zengindir; kimi adam da vardır ki sabahtan akşama kadar ayak üstü çalışır, mesela bir rençber, fakat yaptığı iş dört tuğlayı üst üste koymaktan ibarettir. Evvel ki insan tembel görünür, velakin çalışkandır; diğer insan çalışkan görünür, velakin yaptığı iş sudandır. Zira birisi maneviyatı ile, zihin gayreti ile yapılan iştir; öbürü vücut ile, bedenle yapılan iştir. Maneviyat daima daha âlidir, vücut sefildir. Yapılan işlerin farkı da bundadır.” (s. 57)

Baba ve kız arasındaki çatışma, nihayetinde alt yapısı olmadan düşünen ve tartan Neriman’ın karşısında babası Faiz Bey’in galibiyetiyle sonuçlanır. Neriman’ın hevesten öteye geçmeyen Batılı yaşamak isteği, davranışlarında ve eğitiminde bir değişikliğe sebep olmadığı için, aile hayatlarını bitirecek veya değiştirecek olumsuz bir tabloyla da karşılaşılmaz.

Halide Nusret Zorlutuna, *Gül’ün Babası Kim*’de almış olduğu eğitim ve yanlış ilişkiler sonuncu ailesiyle çatışma yaşayan genç bir kızın hikâyesini konu edinir. Yedi yaşında ailesinin zorla gönderdiği yatılı okulda kişilik özellikleri değişen Meclâ, genç bir kız olduğunda öğrendiği bilgilerin tesiriyle uyumsuz bir kişilik olur. Özellikle, aralarında on iki yaş olan ablası Nezihe ile çatışma yaşayan Meclâ, acı tecrübeler sonucu yaptığı yanlışları fark eder. Meclâ özellikle hayata bakış açısıyla eleştirilerin hedefi olur. Erkek arkadaşıyla rahat gezinmeleri, davranışları, ailesi tarafından hoş karşılanmaz. Meclâ’nın ablası Nezihe ile aile kavramı üzerine konuşmaları, genç kızın uç fikirlerini göstermesi açısından önemlidir.

“Ben böyle konuşurum! Sana kaç defa söyledim; öyle abla imiş, anne imiş, baba imiş, ben bilmem! Ben tanımam öyle şey. İnsan insandır. Üç sene, beş sene, elli sene fazla yaşamış olmanın da gerçi bir kıymeti vardır. Fakat ana baba hakkı...

Sus kuzum! Yine damarıma basıp beni söyleteceksin, ondan sonra karşıma geçip ağlayacaksın değil mi?... Ana hakkı, baba hakkı!... O da ne demekmiş öyle? Ben böyle şey tanımıyorum. Anladın mı?

Nankör! Anan seni dokuz ay karnında taşıdı.

Taşımasaydı. Taşımasını kendisinden rica etmemiştim?

İnce bacaklarını uzatıyor, her mukaddes şeyini çiğnemeğe hazır gibi duran küstah küçük ayaklarını birbiri üstüne koyuyor, yanaklarından alevler çıkararak söylüyordu:

Bizi dünyaya getirdikten sonra beslemek, büyütmek; arzularımıza tabi olmak vazifeleri idi!

Mükemmel insan, tabiata galebe edebilen insandır. Zaten insanlar, en büyük mücadeleyi tabiatla etmiyorlar mı? Sen beni dinle Nezihe, annelerle babalar mücrimdirler. Mücrim! Kanun yapmak elimde olsa en ağır cezaları onlara koyardım...”
(s. 11-12)

Toplum tarafından kabul edilen değerleri önemsemeyen Meclâ, Nezihe ve ailenin diğer bireyleri ile çatışma yaşar. Meclâ'nın zihniyet ve hayata bakış tarzındaki farklılıklar onu yozlaşmış bir hayatın eşiğine getirir. Nezihe dışında, çatışma yaşadığı diğer aile bireylerinin Meclâ üzerinde fazla etkilerinin olmaması, onun daha kolay ve rahat yanlış yapmasına neden olur. Meclâ'nın yozlaşmasında ailesinin, özellikle de babasının sorumsuz davranışları hızlandırmıştır.

Meclâ'nın babasının bir metresi vardır. Keyfine göre hodbince yaşar. Baba da yozlaşmış bir kişidir, fakat onun davranışları ve yanlışları sorgulanmaz. Meclâ'nın erkeklerle olan ilişkisini öğrenince büyük bir tepki gösterir. Kendisi evli olduğu halde yaptıkları makul karşılanırken, Meclâ'nın evlilik dışı hamile kalması evden kovulmasına neden olur. Yazar, Meclâ'nın aile bireyleriyle yaşadığı çatışmayı ablasının ağzından şöyle verir.

“Gençliğin yegâne rüyasını, bütün ömrünün biricik hülyasını, biricik maksadını bir hiçe feda ettin. Nezihe! Yazık oldu sana! Babamın manasız bir arzusuna, babamın zalim kibir ve inadına kendini körükörüne feda ettin; seni hiçbir zaman anlamayan, hiçbir zaman anlamayacak olan bir sersemle evlendin, bedbaht oldun! Niçin? Ama düşün ablacık: Niçin? Babam, metresleri peşinde koşarken bizler onu men ediyor muyduk? Kendi zevk ve hevesi uğruna meydana attığı çocukları, sersem anacıklarıyla beraber onun yolunu beklerken, o, yeni yeni kadınlar arkasında koşuyordu. Sonra kızını, kızının yegâne aşkını, ümidini de yine kendi arzusuna feda etti... Haydi, canım sende! Vazife böyle mi yapılır? Bu şaheser bir hodbinliktir. Senin yaptığında...” (s. 16)

3.1.1.2. Batı Hayranlığı ve Batılı Yaşam Tarzı

Batıdan alınan romanda, yayınlanan ilk eserlerden itibaren yanlış Batılılaşma ve medeniyet değiştirmenin ortaya çıkardığı şekil ve görünüşte kalan bir yaşam tarzı, değişmez bir tema olarak işlenmiştir.

“*Bir medeniyetler çatışması halini alan bu durum, hem toplumsal, hem de bireysel çatışmaları besler.*”¹⁹⁴ Batılılaşma hevesinin gençlerin üzerinde bıraktığı yanlış tesirler, romanın başlangıcından itibaren işlenmiştir. Romanların birçoğunda yazarlar, Batı hayranı bir kadın karşısında onu bu yola çeken bir erkek, yine bu yolda kurtarmaya çalışan ve doğuyu temsil eden erkek ya da bilge kişi konumunda bir kurtarıcıyla romandaki çatışmayı oluşturacak modeli vermeye çalışmışlardır. Batı materyalizmine karşı doğunun gelenekçi yapılarının savunulduğu kimi eserlerde Batı hayranlığı, genelde aşk teması etrafında şekillenir.

İngiliz ve Fransızların işgali altındaki Osmanlı Devletinin belli bir kesiminin yozlaşmasını anlatan *Halâs* ve *Yüzbaşı Celal* dışındaki romanlar, bireysel boyutta bir yozlaşmayı işlerler. *Yaprak Dökümü*, *Ben Öldürmedim*, *Kokain*, *Küçük Hanım'ın Kısmeti*, *Su Sinekleri* ve *Üç Kızın Hikâyesi* gibi Cumhuriyet Döneminde vakaları geçen romanlar da kahramanlar modern bir çevreden seçilmiştir ve onlara ayak uydurmaya çalışan yozlaşmış tipler söz konusudur.

Batılılaşma temasını milli bir bakışla işleyen Mehmet Rauf'un *Halâs* romanında aslî kahramanlardan İclâl'in dayısı ve kuzeni gibi tipler, Batı hayranı kişiler olarak çizilirler. İclâl ise dayısının yanında büyümüş, yabancı okullarda eğitim görmüş olmasına rağmen, millî bilincini babasının gizli mektupları sayesinde almıştır. İstanbul'un işgal edileceği söylentilerinin artması, İclâl'in dayısı Saim Remzi Bey'in siyasî tavrını değiştirmesine yol açar. İngilizlerle iyi geçinerek evinde balolar verir ve bu balolarda İngiliz erkeklerinin, Fransız askerlerinin rahat tavırlarına göz yumar. Saim Remzi Bey, İngiliz ve Fransız askerlerini haftada bir iki kere yemeğe çağırır, çay partileri verir, içki içip kumar oynar ve dans partileri düzenlerler. Öğrendiği birkaç kelime İngilizce ve Fransızca ile evine gelen yabancı subaylarla konuşmaya çalışır ve komik duruma düşer.

“*Artık Saim Remzi Bey kırdığı potları, gösterdiği iradesizlikleri güya tamir için yeni potlar kırmaya, yeni iradesizlikler yapmaya başlamıştı. Eğlenmek için evine*

¹⁹⁴ Kacıroğlu, s. 493.

çağırdığı İngiliz'e iki dans arasında sürülecek, hapsolunacak İttihatçılar listesini vermek istemişti, heriften nazik bir retle bunun yerinin burası olmadığını öğrenmişti. Buna ek olarak şimdi ne yaradılıştta, ne fikirde adam olduğunu bilmeden Nihat'a partilerinin belli başlı emellerini ve icraatını ve başarısızlıklarını ifşa etmiş bulunuyordu.” (s. 138)

Yaprak Dökümü’nde, Batılılaşmanın bireyler üzerinde neden olduğu kültürel çatışmanın hangi boyutlara geldiğini gösteren yazar, geleneği Ali Rıza Bey ile ifade etmeye çalışır. Batılı yaşamı ise Ali Rıza Bey’in çocukları, gelini, eşi ve Ali Rıza Bey’in yardım etmek istediği eski bir arkadaşının kızı temsil eder.

Romanda gelenek, Ali Rıza Bey’in İstanbul’a geldikten sonra kaldıkları konak ile özdeşleşmiştir; yeniyi, Batılı yaşamı ise aile yapısının tahribatına neden olduğu düşünülen apartmanlar temsil eder.

Konak hayatı sakin, huzurlu bir şekilde devam ederken, Ferhunde’nin eve gelin gelmesi bütün ailenin hayatını değiştirecek olayların başlangıcı olur. Konak hayatını “türbeye” benzeten, Batılı yaşam özentili Ferhunde, kısa sürede evin diğer bireylerini de hâkimiyeti altına alarak, konağı gayr-i ahlâki ilişkilerin yaşanacağı bir ortama dönüştürür. Evde verilen partiler, Ali Rıza Bey’in kızları Necla ve Leyla’nın o güne kadar yaşadıkları ve “cehenneme” benzettikleri konak hayatına yeni bir neşe getirmiştir.

Konakta verilen partilerde evin genç kızları, misafir gelen erkeklerle samimi sohbetler yapar, dans eder, tenhalarda uygunsuz davranışlarda bulunurlar. Ali Rıza Bey, bütün bu yapılanlara karşı koymak ister ama başarılı olamaz. Kızlarına iyi ve zengin bir miras bırakamadığı için bir an önce onları evlendirip, rezil yaşamdan kurtarmayı düşünür. Partiler verildiğinde “çatı katında” kaldığı inzivadan çıkıp artık eğlenceye dâhil olur. Yazar, Ali Rıza Bey’in hem kendi çocukları hem de eğlenmeye gelen diğer gayri ahlâki tipleri objektif bir şekilde anlatır.

“Bir yanda evin sakat döşemelerini çökertircesine dans edilirken, öbür tarafta salon oyunları oynanıyor, saçlı sakalı adamlar sandalyelere tüneyerek horoz gibi kanat çırpıp duruyorlar yahut yerlerde dört ayaküstü yürüyerek çifte atıyorlar, el şıkırtıları, kahkahalar arasında eşek taklidi yapıyorlar, avaz avaz anırtıyorlardı. Fakat Ali Rıza Bey bu alabildiğine eğlenmek ve delilik etmekten başka bir şey istemiyor gibi görünen insanlar arasında türlü türlü entrikalar ve facialar yakalamakta gecikmedi. Gizli gizli

yahut yüz­süz bir açlıkla se­vişenler, bir­bir­le­ri­ni al­da­tan­lar, kı­skan­an­lar, baş­ta­n çıkarmaya çalış­an­lar... bir gece bir ka­dın­ın bir­den­bire bayıldığı görü­l­ü­yor, bir baş­ka gece iki sarhoş bir­az hava almak bahanesiyle bah­çe­ye çıkarak bir­bir­le­ri­nin başını yarıyorlardı.” (s. 94-95)

Zevk ve eğ­len­ce meclislerinde ya­şan­an bu ahlâksızlıkların hepsi modern hayat adı altında hoş gör­ül­me­ye çalışılır, olması gereken diye gösterilir. Ali Rıza Bey, baş­lan­ğı­ta tasvip etmediği, eleştirdiği bu durumu, çocuklarının hayatlarının facialarını birer birer yaşıyarak razı olacaktır.

Romanda Batılılaşma hevesiyle yaşamını alt üst eden bir başka genç kız örneği daha verilir. Eserin ilk bölümlerinde Ali Rıza Bey, eski bir arkadaşının kızı mağdur durumda iken ona yardım etmek ister. Kendi çalıştığı iş yerinde ona bir iş ayarlar. Kendi kızlarının da arkadaşı olan ve ona bir baba desteğiyle yaklaşan Ali Rıza Bey, Leman’ın düşüşünü de acıyla izler. Yazar Leman’ı okuyucuya tanıtırken başına gelecek felaketlerin de ipucunu verir.

“Leman belki temiz bir kızdı, fakat çok hafif ve cahildi. Kendini idare etmesini bilmiyor, şirketteki memurlarla münasebetsiz şakalar ediyordu.

Ali Rıza Bey birkaç defa ona nasihat verdi. Genç kız onu dinlerken hak verir, yaptıklarından utanır gibi görünürdü. Fakat yarım saat geçmeden yine eski münasebetsiz şakalar başlıyordu.” (s. 17)

Leman, işe girdikten iki ay kadar sonra patronundan hamile kalır ve çocuğu aldırır. Ali Rıza Bey, Leman’ı kendisi işe aldığı için yapılan bu namussuzluğu kendi şahsına yapılmış kabul eder ve patronuyla konuşmaya karar verir. Patron Muzaffer Bey, Leman’ın masum olmadığını vurgular; daha önce de birçok ilişkisi olduğunu söylediği Leman’ın çocuğunun babasının da kim olduğunu belli olmadığını ifade eder. Duydukları karşısında şok olan Ali Rıza Bey, istifa ederek ileride yaşayacağı ekonomik sebeplerden dolayı kendi çocuklarının hayatlarının kararmasına neden olur.

Peyami Safa, *Fatih-Harbiye*’de Batılı hayat tarzına özenen bir genç kız ve onu bu istekten kurtarmaya çalışan tiplere yer vermiştir. Romanın aslî kahramanlarından Neriman, Batılılaşma hevesine kapılan bir genç kızdır. Neriman’ın bilinçsiz eğilimi ve kültürel zayıflığına karşılık, babası Faiz Bey ve arkadaşı Şinasi kendini yetiştirmiş, Doğu kültürünün manevi yapısına hâkim, Batı kültürünün özünü anlamış eğitilmiş kişilerdir. Romanın bu kahramanları ayrıca güzel sanatlarla da ilgilidirler. Faiz Bey,

Şinasi ve arkadaşları alaturka müzikle ilgilenirken, Neriman Batılılaşmanın sanat alanındaki yansımalarından işe başlayarak alafranga müziği tercih eder. Modernliği temsil ettiğini düşündüğü Beyoğlu'nda apartman dairesinde yaşamayı hayal eden genç kız için modern/batılı olmak, gazinolarda içki içip dans etmek, alafranga müzik eşliğinde sabahlamak olarak düşünülür. Bu fikirleri ile Neriman, Fatih'te yoksulluk içinde yaşanan milli ve yerli hayatla bir çatışma yaşar ve sahip olduğu her şeye öfke duyar.

Fatih-Harbiye romanında yazar, Batılı yaşama özenti duyan gençlerin durumunu, medeniyeti kültür meselesi olarak almadıklarını, özellikle kadınların bunu “fantezi” olarak düşündüklerini vurgular ve Şinasi ile arkadaşı Ferit'in bu konuyla ilgili düşüncelerini vererek bizdeki Batılılaşmanın halk tarafından yanlış anlaşılmasının sonuçlarını söyler.

“Kadınlar, medeniyeti gözleriyle anlamaya mahkûmdur. Bunlar, hakikî medeniyetçilerden daha bahtiyarlardır: şekillerle iktifa ederler ve renklerin değişmesi onları eğlendirir. Fakat hakikî terakkiye inanan, kültür sahibi bir İngiliz kızın sukutuhayalini düşün! Her şeye vâsıl olmuş, fakat hiçbir şey bulamamıştır. İçlerinde intihar edenler var. Bu daha fena. Zira onlar için medeniyet, cazip bir renkler âleminde ibaret değildir. Onlar bütün ümitlerini insanlığın muhteva olarak tekâmülüne bağlamışlar ve büyük harp misaliyle de aldandıklarını anlamışlardır. Onlar ideal sahibidirler; bizimkiler fantezi düşkün; onların aldanişı daha korkunçtur.” (s. 117)

Batılılaşma temasını gençlerin üzerindeki olumsuz yönlerini işleyen Mahmut Yesârî'nin, *Su Sinekleri* adlı romanında Nuran, Sabbek, Ayfer, Dürdane ve Fatma Batı hayranı tipler olarak çizilirler. Bu kızların hepsinin Batı hayranı olmalarında, izledikleri yabancı sinema filmlerinin etkisi çok fazladır. Yabancı aktrislerin tavırlarını taklit eden kızlar, sevdikleri erkeklerde de bir sinema aktörünün kaş, gözü, bakışı, duruşu gibi birtakım benzerlikler ararlar. Yazar anlatıcı, kızların Batılılaşma özentisini eleştirel bir bakış açısıyla ifade eder.

“Onlar, hayalleri içinde o kadar bunalmışlar, boğulmuşlardı ki ölümlerin dirilmeleri imkânına, ihtimaline bile inanıyorlardı. En olmayacak şeyleri tabii gören bir imanları vardı. Esasen gördükleri, kendi hayallerinden başka bir şey değildi. Düşüne,

düşüne arıya arıya dimağlarındaki hayalleri gerçekte var sanıyor, daha doğrusu benzetiyorlardı.” (s. 31)

Sabbek’in anneannesi ise kızların isimlerini değiştirmelerini Avrupaî değil komik bulur.

Aka Gündüz ve Nemide Ali’nin beraber yazdığı *Üç Kızın Hikâyesi* romanı, Batılı hayat tarzına alışmış kızların hayatlarını konu edinir. Romanın belli başlı şahısları Filik, Betigül ve Dürer’dir. Bunlardan sadece Dürer, Batılılaşmayı sindirmiş, yozlaşmamış bir tiptir. Betigül ve onun etkisinde kalan Filik, Batılılaşmayı sadece şekilde kavramış ve zamanla ahlâken yozlaşacak kişilerdir. Betigül ve Filik sinemaya meraklıdırlar, gizlice ders çalışmak yerine roman okurlar. Romanın yazarları, genç kız örneklerinden olanı ve olması gerekeni göstermeye çalışmışlardır. Dürer, her davranışıyla, giyimiyle, konuşmasıyla ve ailesiyle yeni nesil gençlere örnek oluşturacak şekilde çizilmiştir. Genç kız, babasına yazdığı bir mektupta kendi kişilik özelliklerine değinirken bu güçlü temelleri de Cumhuriyet ile kazandığını ifade eder.

“İnanır mısın baba! Ben çok mesudum. Saadetin hepsi ile bütün teferruatı ile mesudum. Bunu sana tekrar tekrar temin edebilirim. Bana inan. On altı senelik hayatımda dudakların bir kere bile ısırapla burkulmadı. Bu saadeti sana ve anneme borçluyum. Ve hepimiz Mustafa Kemale borçluyuz. Onun en büyük gazası ve gaziliği bizim neslimizi yetiştirmesindedir.

Aziz babam! Bana ne mutlu. Beni Mustafa Kemalın kızı olarak yetiştiriyorsunuz. Bütün benliğimde yekpare bir his var ki vatan ve aile muhabbetinden ibaret. Bana bu şuurlu muhabbeti veren seni ve annemi on altı mumlu masamın başında bir defa daha takdis ederim. Bana bütün mevcudiyetinle inanabilirsin baba. Cumhuriyetin kızı, modern kız hadisatı o kadar tabi görmeğe liyakat kesp etmiştir ki yarın en büyük kuvvetlerin karşısında en ufak bir irkinti bile bana yaklaşamayacaktır.” (s. 8-9)

Diğer iki kızıdan Betigül gerek kişilik özellikleri gerekse ailesinin serbestliği yüzünden bu hayatı seçmiştir. Filik ise ailesinin tutucu, baskıcı davranışlarından, sonra Batılılaşmayı bir kaçış olarak görmüş, bu yeni hayat tarzı onu ahlâken yozlaşmaya, düşük bir kadın olarak yaşamaya itmiştir. Bu özentî onları genç kızlık dönemlerinde yakalamış, cehaletin verdiği özentî ile Betigül, ailesinden kaçıp geldiği İstanbul’da gayri

ahlaki bir hayatın eşiğine gelmiş, Filik ise fuhuş batağına düşerek ahlâksız biri olmuştur.

Küçük Hanım'ın Kısmeti'nde Belma Hanım, ailesinin yetiştirme şekli ve aldığı eğitim sonucu Batılı değerlerle donanmıştır. Veysi Bey kızı Belma'yı doğduğu günden itibaren serbest bırakmış şımarık, yaramaz bir çocukluğun ardından Belma, genç kızlık döneminde de bu kişiliğini devam ettirmiştir. Çevresinde “*afacan*” olarak çağrılan Belma, davranış ve giyinişiyle de modern bir hayat tarzı sergiler. Özellikle açık giyinmek konusunda ve evlilikle ilgili düşüncelerinde ailesinden farklı düşünür. Bu da onu anlamayan annesiyle sürekli çatışma yaşamasına neden olur.

Yüzbaşı Celal'de Batılı eğitim ve yaşayış şekliyle bütünleşmiş genç bir kızın, vatanına ihanetleri sonucu uğradığı yenilgi anlatır. Birinci Dünya Savaşı öncesinde Fransızlar yerleştiği Güney Cephesinde Batı medeniyetinin ilerlemiş sanat ve teknolojik kurumlarını hayata aksettirince, bu hayata özenen romanın kadın kahramanı Zehra, babası Şeyh Sadun'un da etkisiyle Fransız hayranı biri olur. Şeyh Sadun Şark zihniyetiyle büyümüştür ama evi, kütüphanesi, kıyafeti, bilgisi ile bir Garplı gibidir.

Romanın aslî kahramanı Yüzbaşı Celal'in, Şeyh Sadun'u ziyareti esnasında gördükleri, Şeyhin Batı hayranlığını göstermesi açısından önemlidir. Yetişme şekli ve yaşayış tarzlarına bağlı olarak döşenmiş ev Yüzbaşı Celal'in bakışa açısıyla verilir.

“Burası hakikaten şato idi. İç içe duvarlar, kale bedenini andırıyordu. Harabelerden getirilen tarihi sütunlarla süslenmiş büyük bir kapıdan geniş bir divanhaneye girdiler. Burası birbirinden güzel seccadeler, sedef işlemeli divanlar, sedirler, renk renk arabesk avizeler, kandiller, kılıçlar, eski silahlarla süslü büyük bir salondur. Sol tarafta dört köşeli kafesli geniş bir kısım görünüyor, ipek ve sırma işlemeli kalın perdeler kafesin iki tarafını örtüyordu. Burası asıl iç harem dairesine giden taraftı. Sağda baştanbaşa bir mermer sütunlu bir parmaklık vardı. Buradan çölün engin ufukları görünüyor. Yerlerde vahşi hayvan postları, doldurulmuş kaplan kafaları, alçak sedef işlemeli tabureler, mangallar, nargileler vardı...”

Yemekler bile Garp usulü idi. Yüzbaşı Celali kristal takımları, keten örtüleri, tam Fransız usulü yemekleri ile hazırlanan bu mükellef sofrada Şeyh Sadun'un Tedmur harabelerinin tarihi hakkında verdiği cidden vakıfıane malumatı dinleyerek yemek yedi.” (s. 63-65)

Şeyh Sadun'un Kütüphanesi de Fransız yazarlar başta olmak üzere garp hayatının önde gelen eserleriyle doludur.

“Burası geniş bir kütüphane salonu idi. Yüzbaşı Celal'in pek sevdiği kitaplar sıra sıra iki duvarı kaplayan ceviz sedef işlemeli raflara temiz bir intizamla yerleştirilmişti. Ortada geniş, ceviz bir yazı masası vardı. Bir garp mütefekkirinin evinde görülse pek tabi olarak kabul edilebilecek bu kadar zengin bir kütüphanenin çöl ortasında, Arap şeyhinin malikânesinde görülmesi garip bir tesir yapıyor, vaziyete esrarengiz bir yapı veriyordu.” (s. 67)

Şeyh Sadun'un bu hayranlığı kızı Zehra'ya da geçmiştir. Zehra Fransız kültürü hayranı ve kendi ırkını, kültürünü aşağılayacak kadar da Şark zihniyetinden nefret eden biridir. Yüzbaşı Celal'in, *“Şarkın baharlı, adaleli, şehvetkâr bünyesinde Garp inceliğini, Fransız hoşluğunu toplayan genç kız taşkın gibi hoppalığına rağmen cazibeli ve sevimli bir mahlûktu”* şeklinde tanıttığı Zehra, rahat tavırlarıyla genç askeri şaşırtır. Zehra'nın, Yüzbaşı Celal ile konuşmaları ve fikirleri onun ne kadar Batı hayranı olduğunu gösterir. Tek emelinin Paris'e gitmek olduğunu söyleyen Zehra'nın şark kültürüne ait hiçbir değeri benimsemediği ve kendi kültürüne ne kadar yabancılaştığını anlatıcı/yazar aslî kahramanın bakış açısından verir.

“Yüzbaşı Celal kuvvetli, kahir Fransız tedris ve terbiyesile dinini ve milliyetini, tabiiyetini,, hatta gururunu kaybeden bu güzel Arap yavrusunu merakla dinliyordu. Bu genç kız damdösyon rahibelerinin koyu Katolik terbiyeleri altında gözlerini büsbütün başka bir âleme açmıştı. Artık onun ceylan bakışları önünde ne Mekkenin mukaddes siyah perdesi, ne Şamın ecnebilerni bile hayretini uyandıran Emeviye Camii, ne de İstanbulun Arz üzerinde emsali olmayan güzel Boğazı yoktu... Bu gözlerde Notrdam dö Pari'nin sivri kuleleri, Sen nehrinin bulanık suları, Arkdötriyomf'un taştan kaideleri tutuyordu. Ve güzel İskelet altında kim bilir ne behimî bir ruh vardı.” (s. 85)

Şeyh Sadun ve Zehra'nın Batı hayranlığı, onların Birinci Dünya Savaşı sırasında aynı dine sahip olduğu ve bağlı bulundukları Osmanlı yerine Fransızların yanında yer almalarına neden olmuştur. Bu durum, yani Zehra'nın Batılılaşma hevesi, yenilgiyle sonuçlanan savaşın ardından kendi vatanından sürülmesiyle sonuçlanır.

Ben Öldürmedim, Kokain romanında aslî kadın kahraman İdil, tam olarak Batı hayranı olmamakla beraber, okuduğu yabancı okulların tesiri ve hayatın getirdiği zorunluklar karşısında Batılı yaşamın getirdiği modernizmi yaşamaktadır. Uzun süre

Avrupa’da yaşadktan sonra Ankara’da işe başlayan İdil, rahat ve serbest tavırları ile dikkat çeker. Ankara’da aydınların takıldığı bir barda ilk “tangoyu” yapan İdil’in, patronu ile yakın ilişkisi de onun zengin adamlara metreslik yaptığı dedikodusunu çevresine yayar. Giyiminin açık olması, kaldığı otel odasında perdeler açıkken patronu ile yakınlık kurması, onu Ankara’da herkesin diline düşürmüştür.

Toplumdan dışlanan İdil’in, anlatıcı ile evlilik dışı birlikteliği de toplum ahlâkının bozulduğunu gösterir. Anlatıcı Aka Gündüz, evlilik öncesi bu ilişkiyi normal görür ve bunu irdelemez. Onun için önemli olan yaşanan bu ahlâksız hayat değil, İdil’in daha önceki yıllarda kimlere metreslik yaptığıdır.

3.1.1.3. Batılılaşmanın Şekli ve Yöntemleri

Doğu-Batı zıtlığı içerisinde ele alınan Batılılaşma teması yine bu iki değer içinde şekli ve yöntemlerini de ifade etmiştir. Batılılaşma şekillerinden Batıya ait olanların bazıları eleştirilirken, bazı değerler bu dönem romanlarından itibaren ‘modern olmak’ kapsamında ‘olması gereken’ olarak gösterilmiştir. Daha önceki dönemlerde gördüğümüz Batı değerlerine karşı sürekli eleştiri bu dönemde azalmış, zamanla bu değerler milli kültürümüz içinde yerini aldığından yaklaşımlar da farklılaşmaya başlamıştır.

Bahçemde Bir Gül Açtı’da yüzeysel olarak Batılılaşmanın şekli üzerinde eleştiriler yapılmıştır. Konuyu kadınlar ve erkeklerin hareketleri ve davranışlarını dikkate alarak ayrı ayrı ortaya koyan Mahmut Yesârî, bu konudaki görüşlerini kendisi ifade etmiştir. Avrupa’dan yeni dönmüş Hüsrev Hakkı için Batılılaşma, kadınlarla rahat konuşmak, Beyoğlu’nda hiçbir eğlenceyi kaçırmamaktır. İstanbul’da yaşayan en asri kızları bile Avrupa’daki yaşıtlarına göre oldukça muhafazakâr görür. Köşkün bahçesine yapılan tenis kortu ise spor amacından çok eğlence amaçlı bir çalışma olmuştur. Yazar, köşke gelen misafirleri eleştirirken, Batılılaşmanın doğurduğu olumsuz sonuçları da vurgulamıştır.

“Kâmil Bey, damatlık mesleği ile eksik taayyüş eden insanlardandı. Müflis Paşazade, Beyzadeler, bu san’atın ileri gelen, mühim erkânındandırlar.

Onlar, o müflis Paşazade, Beyzadeler, hayata tufeyli olarak doğarlar. Zeki bir fakir çocuğu, mahalle mektebini bitirince, evin nafakasına yardım için bir işçinin yanına çıraklığa girerken, mütereddi Beyzade, Avrupaya tahsile gönderilir. Memleketin parası senelerce, senelerce Avrupa terzilerinin, barlarının, kumarhanelerinin kasasına

akar ve Beyzadenin sukabağı kafası, kumaş tüccarlarının, terzilerin, kunduracıların, gömlekçilerin adreslerle dolar. Memlekete döndüğü zaman burnunda, dudaklarının kenarlarında istikrah akan bir kıvrıntı peyda olur.

Paraları tükenir, fakat itibarı tükenmez. Sağlam kefile, kıymetli rehinle, ağır faizle para veren yerler, onlara şartsız, kayıtsız, hudutsuz bir müsamaha ile keselerinin ağızlarını açarlar. Ve Paşazadenin daima satılacak, rehine konacak bir dükkân hissesi, bir ev enkazı çıkar.” (s. 236-237)

Yazar, Avrupa’da birkaç kelime öğrenip ülkelerine döndüklerinde boş ve amaçsızca yaşayan ve borç para ile geçinen, aldığını geri vermeyen ya da eşlerinin para için kaçamaklarını görmezden gelmek gibi basit davranışlara sahip bu kişilerin parasını, alın teriyle kazanan namuslu insanlarla karşılaştırır. Genç kızların da ahlâksızca yaşayan bu insanlardan hoşlandıklarını, onların bütün kusurlarının, günahlarının “*kibar, asil bir cazibe*” şeklinde gördüklerini söyler.

“Barlarda, karasinekler gibi masadan masaya konarak sabahı ederler. Para vermek şöyle dursun, bazen tabağa bırakılan garson bahşişi de gayet üstadane bir el çabukluğu ile onların cebine girivermiş bulunur.

Bu mütereddi tufeyliler, her devirde çalışmadan, namus kaydından âzade, ferih fahur yaşarlar.

Zengin kızları, onların son avı, son desteğidir. Eğer yaşları ve sıhhatleri müsait olursa, bir ikinci, bir üçüncü, hatta bir dördüncü, bir beşinci izdivaç ihtimali vardır. Bu, izdivaçlarda gençlik, güzellik mevzuubahis değildir. En büyük rolü para oynar. Fakat bazen gençlik, güzellik te, servet hizmetini görür.” (s. 238)

3.1.1.4. Batılı Yaşam Tarzının Getirdiği Yozlaşma

Türk romanında özellikle bireylerin yaşadığı beden-ruh çatışması, şüphesiz, kültür dokusuna yabancı unsurların sokulmasıyla ilintilidir. Batıya ait değerlerin taklidi ve benimsenmesi, bireylerde başlayan ahlâki çöküntünün zamanla topluma yayılması ve yozlaşmayı beraberinde getirir.

Cumhuriyet’in ilk yıllarında Beyoğlu ve çevresindeki küçük bir zümrenin hayatlarını konu alan *Aşk Politikası*, Batılılaşma ve modernleşme adına genç bir erkeğin yozlaşmasını ele alır. Romanın asli kahramanı Necati, Galatasaray Lisesinden mezun olmuştur. Ailesinin tek çocuğu olması ve oldukça zengin hayatları ona şımarıklığın kapılarını açmıştır. Eğitimini zorla tamamlayan Necati, okul bittikten sonra da kendini

eğlencenin ve sefahatin içine bırakır. Spor ve eğlenceden başka bir şey düşünmeyen Necati'nin en büyük destekçisi ve fikir arkadaşı amcası Hamdi Bey'dir. Amcası ile Maksim'de barlara giden Necati, Rus kadınlarla beraber olur.

Necati, Rus kız arkadaşı ile birlikteliği bitince evli bir kadın olan Serap ile gönül eğlendirir. Zengin ve sosyetik çevrelerde evli kadınların genç erkeklerle beraberliğinin normal olduğunu söyleyen amca Hamdi Bey, yine de dikkatli olması için Necati'yi uyarır.

Oldukça hızlı ve eğlenceli bir hayattan sonra Necati, onun zıt karakteri olarak romanda gösterilen Aysel sayesinde bu yozlaşmış hayatına bir son verir.

Bir Çatı Altında'da, İstanbul'un Batılılaşmaya ilk önce başlayan semtlerinden Taksim'de metresiyle yaşayan Mesut Kemal'in, ahlâk anlayışının değişmesi ve ondaki bu özentinin bir aileyi nasıl etkilediğinin örneği verilir. Otuzlu yaşlarına kadar para kazanmak için çalışan, geç gelen evliliğinde sade ve sakın bir ömür geçiren Mesut Kemal Bey, yanında çalışmaya başlayan ve asri bir tip olan Lerzan ile ilişki içerisine girince onun ve ailesini felakete götürecek süreci başlatmış olur. Akıllı ve modern biri olan Lerzan'ın, Mesut Kemal'e şimdiye kadar görmediği güzellikleri sunması, onun kısa zamanda yozlaşmış ve ahlâki çöküntüye uğramış bu hayat içine girmesine neden olur. Mesut Kemal Nişantaşı'nda ailesiyle kaldığı konak ile Taksim'deki metresine tuttuğu apartman dairesini karşılaştırırken Batılı yaşamın getirdiği rahatlıklar üzerinde durur.

*“Mekânların romandaki fonksiyonu önemlidir. Lerzan'ın yaşadığı yer, Beyoğlu'nda bir apartman katıdır ki burası, modern hayatı temsil etmektedir. Mesut Kemal Bey, karısı Sabiha Hanım ile birlikte olduğu yerleri, sürekli olarak Lerzan'la yaşadığı evle kıyaslamaktadır. O, aradığı heyecan ile birlikte özlemini çektiği tüm güzellikleri, Gülnihal apartmanında bulmuştur.”*¹⁹⁵ Mesut Kemal Bey, Lerzan'ın Avrupai tarzda döşediği evinde oldukça rahattır. Özellikle konağın büyük, şaşıklı eşyaları arasında küçük/sevimli bu evi çok sever. Nişantaşı'ndaki konağında banyo yaptıktan sonra *“yıkayıp yukarı çıkmak”* çok zor gelir, oysa Lerzan'a tuttuğu apartmanda *“banyoyu kullanıp hemen yatağa uzanmak”* onun için büyük rahatlıktır. Fakat apartman ve Beyoğlu hayatının getirdiği eğlenceli ve rahat yaşam Mesut

¹⁹⁵ Gülendamlar, s. 65.

Kemal'in kişilik özelliklerini değiştirmiş, gece hayatından, balo gibi eğlencelerden ve kumar masalarından kendini alamaz olmuştur.

Batılılaşma ve modernleşme adına Türk toplumunun belli bir kesiminin içine düştüğü yozlaşmayı anlatan *Kalbimin Suçun*'da da, Şişli ve Beyoğlu çevresinde yaşayan insanların hayatlarının bir bölümü, romanın asli kahramanın Sabit Necil'in yaşantısı ile dikkatlere sunulmuştur. Kışları İzmir'de, yazları İstanbul'da yaşayan Sabit Necil, zenginliğinden dolayı etrafında birçok kişi tarafından “akbaba” ların bir ölüyü beklemesi gibi beklenmekte, kolları bağlanmaktadır. Zengin ve zaafları olan genç adam, çevresindeki çıkarıcı kişilerin isteklerine hayır diyemez. Sabit Necil'in peşinde olan bu çıkarıcı kişiler kumarbaz ve ayyaş erkekler ile fuhuş yapan kadınlardır. Bu kişiler de kendi aralarında genç adamın sahip olduklarını daha çok kullanmak için birbirleriyle yarışmaktadırlar.

Bu kişilerden kadınlar, Sabit Necil'i, fuhuş ve eğlence hayatına çekerek kullanırlar. Genç adamın kadınlara olan zaafı onu bu hayat içinde düşürdükçe düşürür.

Mahmut Yesârî *Su Sinekleri* romanında, Batılı hayat tarzının ve Batı hayranlığının toplumda oluşturduğu yozlaşma üzerinde durmuştur. Romandaki gençlerin ortak noktası sinema ve oyuncular olsa da, hepsinin ayrı bir hikâyesi vardır ve ailelerinin yaşantılarına göre farklılıklar göstermektedir. Genç kızların kendi aralarında çok iyi anlaşmaları kamp için bir araya geldiklerinde biter ve kızların gerçek tabiatları ortaya çıkar. Romanın ön plâna çıkan kahramanı Sabbek, içlerinde en fakir ve en akıllı olanıdır. Nuran ve diğer kızlar üzerinde söz hakkı olan Sabbek, arkadaşlarına ayak uydurmak için ailesinin “üç beş kuruş” parasını çalmaktan çekinmez. Beraber gidecekleri kamp için ailesinin aldığı emekli maaşını çekinmeden kullanır. Sabbek'in Batılılaşma hevesi ailesinin içinde bulunduğu geçim sıkıntısıyla sürekli çatışır. Sabbek'in en çok anlaştığı Nuran biraz daha saftır, bu yüzden Sabbek ile beraber eyleme geçerler. Bu iki genç kızın Batı özentisi yüzeysel ve sinema filmlerinden çıkma hareketlerle sınırlı kalmıştır. Kampın son günü kokain kullanıp Vilma Banki'nin “*Seher Vakti*” filmindeki dramatik sahneyi dikkate alarak intihar ederler. Onları intihara sürükleyen sebep ise yozlaşmanın uç noktaya getirdiği bir başka kahraman Nezahat'ın davranışlarıdır.

Romanda ön plâna çıkan bir diğer hayat hikâyesi ise Fatma ve annesi Nezahat Hanım'ın hayat karşısındaki tutumlarıdır. Nezahat Hanım için “*güzel kadın*”, yargısı

onun hayatının sonbaharında gençlik ateşiyle yanmasına sebep olur. Nezahat Hanım'ı ahlâksız bir yola iten nedenler gençliğin sıkı bir mahrumiyet içinde geçirmiş olması ve eşinin kazandığı az paraya kanaat etmemesidir. Fatma'nın annesinin yaptıklarını bilmesi ve babasından gizlemesi ise, annesiyle bir günah arkadaşlığını getirir. Fatma'yı ahlâksızlığa iten yol ise Batılılaşmanın yanlış anlaşılmasından kaynaklanır. Arkadaşlarına özenerek, onlar gibi erkeklerle ilişkiler kurar. Nezahat Hanım, kampa geldikten sonra Ayfer ve Sabbek'in sevdikleri erkeklerle beraber olunca, Sabbek intihardan önce, Nezahat Hanım'ın eşine, mektupla, yaptığı ahlâksızlıkları anlatıp onun eşinden ayrılmasına neden olur. Ancak, Nezahat Hanım bu olaydan müteessir değil bizzat memnun olmuş kızıyla, beraber gizli olan işlerini alenen ve daha rahat yapma ortamı yakalanmıştır.

Romanın zengin ve “*hazımsızlık kurbanı şımarıklarından*” Dürdane, ailesinin ve kendisinin sonradan görmüşlüğü ile tanıtılır. Zenginliğin verdiği özgüvenle çevrelerindeki herkesi küçümseyen bu aile, anlatıcı/yazarın bakış açısından Batılılaşmanın yozlaştırdığı tiplere en iyi örnektir.

Batılılaşmanın toplumsal boyutta yıkıntılara sebep olduğunu gösteren *Düğün Gecesi'nde*, Altınpalas, Taksim, Şişli ve Beyoğlu çevresinde yaşayan insanların hayatları, lüks oteller, Büyük Ada ve romanın erkek kahramanlarının takıldığı özel kulüpler anlatılmıştır. Romanda, kadınlı-erkekli zengin insanların toplandıkları bu yerler, özellikle kadınların yozlaşmasını göstermesi açısından önemlidir.

Yazar/anlatıcının dikkatiyle sunulan romanda ön plâna Hale Hanım ve onun çevresiyle olan ilişkisi çıkar. Yirmi bir yaşında genç ve güzel bir kadın olan Hale Hanım para ve lüks hayat arzusuyla Viyana'da tanıştığı Galip Bey ile beraber olmak için eşini boşar. Türkiye'ye yerleştikten sonra, Avrupa'da yetişmiş bir kadın rahatlığı ile davranışlar sergileyen Hale kısa zamanda çevresinin beğenisini toplar. Hale'nin paraya düşkünlüğünün yanı sıra seçkinliği ve ciddiyeti olması Galip Bey ile yaşadığı metres hayatının toplum tarafından sorgulanmamasını sağlamıştır.

Galip Bey, eğlence ve kumar hayatından işlerini aksattığı için kısa sürede iflas eder ve Hale'yi bırakıp kaçır. Tanıştıkları günden beri Hale'yi beğenen Cevdet Bey bunu bir fırsat bilir ve ona yardımlarda bulunarak kendi metresi yapar. Cevdet Bet evli ve iki çocuk babasıdır. Hale'nin hayatına girmesiyle, az ilgilendiği ailesi ve çocukları ile artık hiç ilgilenmez olur. Hale'ye Büyük Adada bir köşk kiralayan Cevdet Bey,

Hale'nin eğlenceleri ve gösterişi için her türlü imkânı sağlar. Cevdet Bey, genç kadına daha yakın olmak, gönlünü hoş etmek için ihalesini aldığı barajın parasıyla ona bir kolye satın alır.

Yazar/anlatıcı, Cevdet Bey ve çevresinin lüks içinde yaşamlarını ve gayr-i ahlâkî davranışlarını eleştirmez. İstanbul'un yüksek ve zengin sınıfının Batılılaşma altında yaptıkları bu davranışlar olağan bir hayat olarak yansıtılır. Romanın erkek kahramanlarından Ahmet Sami ise sonradan bu sınıfa parasıyla dâhil olmuştur. Yazar/anlatıcı özellikle Cevdet Bey'in rakibi olarak tanıttığı Ahmet Sami'nin davranışlarını ve sonradan görmüşlüğüne eleştirir. Cevdet Bey'in her ihalesinde karşısına çıkan Ahmet Sami, kadınlarla ilişkisinde de yine onun rakibi olarak Hale ile beraber olmak ister. Hale'yi sevmekten çok ihtirasları yüzünden sahip olmak isteyen Ahmet Sami genç kadına para teklif eder. Hale'den bir ümit bulamayan Ahmet Sami, zengin insanların takıldığı kulüplere ve eğlence yerlerine sıradan/basit kızlarla takılır, bu da onu rezil eder. Ahmet Sami zengindir ama yüksek sosyeteye bir türlü kendini kabul ettiremez. Anlatıcı özellikle onun bu hevesinden ve görgüsüzlüğünden dolayı düştüğü komik tavır üzerinde durmuştur.

“Ahmet Sami o yıl Nizamda vezirlerden birinin deniz tarafındaki büyük köşkünü satın almış, bahçesini bir cennet haline getirmiş, bu hasut ve para aşığı muhitte, herkesi kıskandıran, bazılarını hayrette bırakan ve birçoklarını hiddetlendiren tantanalı bir hayat sürüyordu.

Evli ve çocukları vardı. Fakat sonradan zengin oldukları için yürüdükleri ve girdikleri hayata ailelerini sokmayan, onları yalnız sinide yemek yemekten ve bakla ayıklamaktan kurtarıp evlerine bir ahçı bir hizmetçi alan bu iş adamları sosyete hayatı diye girdikleri bu âlemde ferah ferah eğlenebilmek için bekâr görünmeyi tercih ediyorlardı. Ahmet Sami Beyde köşkün üst katını ailesine ayırmış, alt katlarda şatafatlı bir eski zaman selamlık hayatı sürüyor hatta bu âleme yabancı kadınlar bile sokuyordu.” (s. 236)

Fadime'de temel olarak fakirlik konusu işlenmekle beraber, romanın toplumsal eleştiri yönü de vardır. Anadolu-İstanbul karşıtlığı şeklinde özetleyeceğimiz bu yapı, Batılı hayat ve yozlaşma gibi temalarla beslenmektedir. Romana ismini de veren Fadime, Konya civarlarından bir köyden “sütannelik” için İstanbul'a gelir. Doğuyu temsil eden genç kadın ile Şişli'de kaldığı konağın sahipleri ve çalışanları arasında

Fadime'nin merkez olduğu bir çatışma yaşanmaktadır. Fadime'nin köydeki yaşantısı ile konaktaki hayatını karşılaştıran diğeri hizmetçiler, duydukları karşısında hayret ederler. Anadolu'daki zor ve çilekeş hayatı öğrenenler Fadime'ye üzürlüler.

“Fadime, artık köye mektup yazmıyordu... Kocasını odun gibi, hamhalat bir adam sanıyorlardı... Zavallı Hasan! ... Köyden bahis açıldığı zaman, herkesten evveli kendisi kocasile alay ediyor, ismi geçince, dudak büküp gülüyordu.

Ne zaman mutfakta toplansalar, dadı kalfanın odasında birleşseler, ona muhakkak sorarlardı:

- Sahiden çift mi sürerdin? ... Odun mu keserdin? ... O herifin hiç mi merhameti yoktu? ... Senin gibi kadına öyle işler gördürülür mü? ...

Hemen hepsi de aynı şeyleri söylüyorlardı.

Kadınlar, çocuklarının sayısını fazla buluyorlardı. Beş senede üç çocuk! ... günah değil miydi bu güzel vücuda... Bazan, Fadimenin tatlı tatlı yadettiği o geçen günlerine acıyorlardı. (s. 90-91)

Anadolu'nun geri kalmışlığı, fakirliği zamanla Fadime'yi de korkutur; sütannelik yaptığı çocuğun ölmesinden sonra da sefil köy hayatına dönmek yerine İstanbul'da yozlaşmış bir hayatı seçer. Fadime kısa bir sürede Şişli hayatının eğlencesine ve gayri ahlâkî ilişkilerine kendini kaptırır. Köyden çıktığında giydiği elbiselerini, saçlarını, tavrını değiştiren Fadime, Şişli'de yıllardır oturan bir hanımdan farkı kalmaz. Batılı hayat tarzı, Fadime ve onun gibi bireylerin kendi değerlerine yabancılaşmasına neden olmuştur. Toplum kimliğinde ve Fadime'nin kişiliğinde oluşan bu yozlaşma ve tahribat, romanda yazar/anlatıcının dikkatiyle ifade edilmiştir.

*Güzellikler Kraliçesi'*nde, batılı hayat tarzının getirdiği yozlaşma İstanbul'un sosyetik çevresinde yaşayan Adnan Bey'in hayatı ile dikkatlere sunulmuştur. Eşini kaybettikten sonra kızı ile hayatlarına devam eden Adnan Bey, kızı Belkıs'ı Türk geleneklerine göre yetiştirmez. Annesinin yokluğunu da hissettirmek istemeyen Adnan Bey kızını, özgür, serbest ve sporcu biri olarak yetiştirir. Belkıs'ın yaşamı romanda olmayanı simgeler. Yazar, onun bu modern hayatını daha çok vurgulamak için eski paşalardan Ziver Bey'in oğlu ile nişanlı göstererek zıtlıkları vurgular.

Belkıs, çevresindeki herkesin karşı olduğu “güzellik yarışmasına” katılmak ister ve babası da onaylar ve destek olur. Kızı arzu ve isteklerinde serbest bırakan Adnan Bey, verdiği kararlara da pek karışmaz. İstanbul'un sosyetik sınıfı arasında

düzenlenen bu yarışmaların iç yüzünü bilen Vedat Naci ise Belkıs'ın bu yarışmaya katılmasına karşıdır. Yarışmaya katılan ve daha çocuk denecek kadar küçük kızların değişimini Belkıs'a anlatan Vedat Naci, böylelikle onu bu ahlâksız hayattan kurtarmaya çalışır. Fakat onun güzelliğine hayran kalan ve metres yapmak isteyen Mısırlı işadamı Harun Mecdi, ona, sunduğu lüks yaşam ile aklını çelmeye çalışır.

Roman, Belkıs'ın tereddütleri ve pişmanlıkları ile devam eder. Onu bu yozlaşmış hayattan yine Vedat Naci kurtarır. Tereddütler sonrasında, nişanlısının da hasta olması onu üzer ve katıldığı güzellik yarışmasında kazandığı birincilik ödülünü bırakarak olması gereken yaşamına geri döner.

Leke'de ise İstanbul'un Beyoğlu, Şişli, Tarabya merkezli sosyal hayatındaki yozlaşma, Jülide Hanım'ın evi ve çevresi ile verilmiştir. Jülide, Fazıl Alkasdî, Murtaza, Gazeteci Faruk, Leman yozlaşmış tipler olarak öne çıkarlar. Bu kişilerin hepsi gayri ahlaki bir ilişki içerisinde. Yazar/anlatıcının bakış açısından sunulan bu tipler içinde en dikkat çeken Vesime'dir. Mutaassıp bir aileye sahip olan Vesime, arkadaşı olan Jülide çevresindeki kadınlı-erkekli bu toplantıların iç yüzünü anlamaz.

“Bizim İstanbul, garip memlekettir. Burada, Jülide nevinden hafif meşrep kadınlarla Vesime ve annesi nevinden aile kızları ve kadınları arasında, Seddicin gibi aşılmaz bir duvar yoktur. Avrupa şehirlerinde, kendini bilen bir aile kadını ne bara gider, ne kumar oynar, ne içki içer, ne de kendi içtimaî tabakasından hariç, hür kadınlarla görüşür. Hâlbuki bizde, kendini bilen kadınlar da bu saydığımız şeyleri yaparlar ve şehrimizin teamülü, adetleri, bunu ayıp saymamaktadır. Hafif meşrep kadınla aile kadını aynı sosyeteye devam edebilmektedir. Garp de olduğu gibi bunları ayıran Seddicin mevcut değildir.” (s. 10) Yazarın bakış açısından verilen bu eleştiride Türk halkının Batılılaşmayı ne kadar yanlış anladığı vurgulanır.

Vesime, Jülide ve onun yozlaşmış çevresiyle olan arkadaşlığının sonucu birlikte olduğu Fazıl Alkasdî'den hamile kalır. Fazıl'ın kendisiyle evlenmek için değil gönül eğlendirmek için beraber olduğunu fark eden Vesime, çocuğunu aldırır ve geç de olsa kendine namuslu bir hayat kurmak ister.

Vesime'nin bu hataları yapmasında en büyük etken olan Jülide de uzun süre farklı insanlarla ilişkiler yaşamıştır. Jülide'nin erkeklerle metres hayatının yaşamasının bir diğer nedeni de ekonomik sebeplerdir.

“Jülide hanımefendi zengin görünüyordu. Fakat bu zahirdeki serveti, babadan anadan kalma değildi. Zenginliği, ilk kocasından boşandıktan sonra başgöstermişti. Tesadüfün büyüklüğüne bakın ki onu, Avrupa fabrikarlarile devlet müessesleri arasında müteahhitlik yapan bir zatın karşısına çıkarıvermişti. Bu müteahhit, Jülide hanımefendiye düştüğü girdaptan çekmiş çıkarmış, ona, yekten, bir apartman, bir ev, bir otomobil ve mücevherat alıvermişti.” (s. 6) Jülide, bu müteahhidi de bir sporcu için terk eder. Sporcu ile kısa süre beraber yaşayan Jülide, parası bitince “bir boş kasa tedarik edip, bunu doldurmak üzere, gene hayatın ortasına” atılır. Uzun süre metreslik hayatı yaşayan Jülide, Murtaza adında bir fabrikatör ile evlenerek bütün kirli hayatını arkasında bırakmaya çalışır.

Vâlâ Nurettin’in *Küçük İlanlar* isimli romanında da *Leke*’de olduğu gibi, masum ve temiz bir kızın bir erkekle ilişkisi sonucu yaşadığı hüsrân anlatılır. Romanın asli kahramanı Didar, genç ve oldukça cahil bir kızdır. Üvey annesinin baskısı onu farklı çevrelere ve ilişkilere yönlendirmiştir.

Didar kitap okumaya meraklı bir gençtir. Babıali’de sürekli gittiği bir kitapçıda Harun Daver ile tanışması, onu felakete götürecek süreci başlatır. Arkadaşlıkları kısa sürede aşka dönen ikiliden Harun Daver, çapkın biridir. Modern olduğunu düşünen Harun Daver, hayranı olan genç kızlarla ilişkiye girmekten çekinmez. Didar ile de birlikteliğini, kısa süre sonra genç kızın hamile olduğunu öğrenmesi üzerine bitirir. Didar ise gençliğin verdiği heyecan ve cehaletle genç ve şöhretli yazarın onu sevdiğini ve evleneceğini düşünür. Didar’ın bu yanlışı yapmasında ailesinin rahat ve modern bir yaşamı tercih etmesinin yanı sıra, genç kızın aile baskısından dolayı bir kaçıışı olarak yazarı tercih ettiğini söyleyebiliriz.

Harun Daver yozlaşmış bir kişiliktir. Batıdaki meslektaşlarını örnek aldığı yaşamıyla çevresinde uyandırdığı hayranlık ve şöhret sarhoşluğuyla genç kızlarla kısa ilişkiler yaşar. Bu ilişkilerinden aldığı ilhamla da eserlerini oluşturan Harun Daver toplumun ahlâkî yapısının da bozar. Harun Daver’in ihaneti ve yazarlığıyla ilişkisi, Didar’ın cümleleriyle şöyle verilir.

“Ne parlak cümlelerle, ne şairane sözlerle başımı döndürdün. Bana vaatlerde bulundu. Müstakbel peri aşkı ben olacağımı, romanlarında beni terennüm edeceğini söyledi. Ben olmasam, aşkım olmasa, artık bundan sonra çalışamaz, eser vücuda getiremezmiş.

Bu sözler üzerine başım döndü. Kendimi onun kolları arasına bıraktım.

Aradan üç hafta geçtikten sonra, beni kendine metres yapmış bulunuyordu. Onun nazarında hatta bu payeye bile layık değildim. Beni sever gibi görüldüğü zaman bir ay bile sürmedi.” (s. 204) Harun Daver, Didar’dan sonra onun bu aldanmışlığını son romanın konusu yaparak gazetede tefrika ettirir. Evli bir kadının namusunu gazete köşesinde yayınlamak için de Didar’a tekrar metresi olmasını ister.

3.1.1.5. Avrupa’nın/ Diğer Milletlerin Türklere Bakışı

Dönem romanlarında az da olsa yabancıların Türklere bakış açısının olumsuz olduğunu görmekteyiz. Özellikle Kurtuluş Savaşı ve Birinci Dünya Savaşını konu edinen romanlarda Avrupa’dan gelen işgalci kuvvetlerin Türklere acıyarak, küçük görerek baktıkları ifade edilir. Daha çok Türkiye’de kısa süreliğine yerleşen Avrupalıların, Türklere bakış açısı *Dilek* gibi kurtuluş mücadelesini anlatan romanlarda görüleceği gibi Türkler sefil ve ülkelerini yıkılmaktan kurtarmayıp sömürge isteyen aciz insanlar olarak anlatılır. İlk incelediğimiz *Aşk Politikası* isimli roman ise bu görüşlerden tamamen farklıdır. Öğrenim gördüğü Paris’te farklı milletlerden insanlarla arkadaş olan Aysel, onlarla sohbetlerinde Türklerin, kahraman, misafirperver, cesur, mert gibi üstün özelliklere sahip insanlar olarak tanındığını görür.

Romanın aslî kahramanlarından olan Aysel, Fransız Koleji mezunudur. Tahsilinin devamı için Avrupa’ya gitmeyi plânlar. Aysel, medeniyetlerin geliştiğini, Batıya gitmeden eğitimin yarım kalacağını düşünür. İleri görüşlü, açık fikirleri Aysel’in bakış açısından Avrupa zengin kültür birikimi şöyle ifade edilir.

“...Bugün o kadar iptidaiyiz ki daha çoğumuz taklit ettiğimiz Avrupayı bile tanımıyoruz... Avrupayı bırak... Eski dünyanın kendine göre fevkaladelikleri var. Zengin bir edebiyatı, canlı bir tarihi, bu tarihin kuvvetli vesikaları, yerleşmiş bir medeniyeti var...” (s. 95) Avrupa’yı böyle tahlil eden, Aysel yarım kalan eğitimini tamamlamak için Paris’e gider. Paris’te kaldığı süre boyunca modern yaşantısına devam eden Aysel, Türkleri yanlış tanıyan Batılıların bakış açısını değiştirir. Farklı ülkelerden arkadaşlarıyla katıldıkları partilerde Aysel, Türkleri en iyi şekilde temsil eder. Arkadaşları onun bu davranışlarını sayesinde şimdiye kadar yanlış tanıdıkları Türkiye’nin nasıl bir yer olduğu hakkında bilgi edinirler.

“Bütün bu güzel şeyler ve başlı başına Matmazel Aysel Türkiye’nin işittiğimizden çok başka, bizim memleketlerimiz gibi ve bazı cihetlerden daha güzel bir

yer olduğunu isbat ediyor.” (s. 145) diye düşünmeye başlarlar. Arkadaşlarının bu düşünceleri Aysel’i daha da heyecanlandırmış ve hem kültür hem de coğrafi olarak Türkiye’nin güzelliklerini anlatmaya yönlendirmiştir. Bu gayret, yabancı arkadaşlarını Türklerle ilgili bilgilerini dile getirmeye yönlendirmiştir.

Türklerin Çanakkale ve diğer cephelerde kahramanca cesur bir şekilde savaştıklarını dedelerinden duyan İsveçli bir öğrenci Türkler için şöyle der:

“Türklerin bütün milletler gibi kendilerine mahsus mimarileri, edebiyatları, san’atları var... Uzun bir tarihleri var. Hem öyle bir tarih ki Avrupanın en büyük devletlerle harplerin zaferleriyle doludur... Bizim İsveç tarihi Türklerin merdane dostluklarını hürmetle yazmıştır.” (s. 146)

Fransız bir genç de dayısının anlattığı savaş kahramanlıkları hikâyelerinden etkilenmiş ve Türkleri cesur bir millet olarak tanımıştır.

“Muharebede Çanakkale’ye çıkan Fransız kuvvetleri arasında dayım da zabıt bulunuyordu. Denizden iki büyük devletin filosu kendilerini himaye ettiği halde Türklerin onları iki gecede denize dökmüşler.” (s. 147)

Aysel’e ise, Avrupa’da Türkleri tanıtan bir elçi görevi verilmiştir. O, tavır ve davranışlarıyla da Türkleri tanıtmak için çaba göstermektedir. Aysel, Paris’te kaldığı müddet zarfında milli kimliği ile Türk aydınını yansıtmıştır.

Dilek romanında ise Umumi Harp döneminde, Azerbaycan halkının özellikle yönetimi elinde bulunduran güçlerin Türklere bakış açılarını bir Türk askerinin hatıralarından öğreniriz. İşgal kuvvetlerinin ülkenin her tarafını istila etmeye başlamasıyla Refik isimli bu asker komutanın ailesini daha güvenli bir yere götürmekle görevlendirilir. Onunla beraber birkaç aile de düşmandan kaçmaya çalışır fakat ağır kış koşulları birçoğunun ölümüne sebep olur.

Refik ismi belirtilmeyen bir kasabada Azerbaycanlı bir komutanla tanışır. Niçin ve ne amaçla Azerbaycan’a gittiği verilmeyen Refik, *“kardeş ülkeye”* geldiğinde milli birliğin sağlanması için hep beraber çalışılması gerektiği fikrini görür ve o da bunu savunur. Osmanlının yıkılış nedenini *“hilafet peşinde koşmaya”* bağlayan ismi verilmeyen bu komutanın Türklerle ilgili düşünceleri de romanın yazıldığı dönemdeki fikirleri temsil eder. Padişah ve onun yönetime karşı olan komutan milli birliğin islam değil *“Türk birliği”* ile oluşacağını savunur. Refik’in Azerbaycan’da bulunması savaşta ve barışta halkını koruyan Azerbaycan Cemiyet-i Hayriye reisini de mutlu eder. Refik,

orada Türk milletini temsilen bulunmaktadır. Fakat romanın kurgusal anlamda var olan boşluklarından dolayı Refik'in tam anlamıyla niçin gittiğini ve neler yaptığını anlayamayız. Refik'in, beraber gittiği komutan ve Cemiyeti Hayriye reisi ile hazırladıkları raporlar milli birliğin nasıl sağlanacağını gösterir.

“Senelerdenberi Türk ocaklarında çalışmış bir yerli bana dedi ki: Milliyet cereyanları etrafında haykırılan hakikatlerin mesnetlerini ve yayılan fikirlerin nüvelerindeki sağlamlığı artık yakından görüyoruz. Zira siz kardeşlerimiz; başucumuzda hemen görünürmekle o hakikatlerin harsi tecellileri de gözlerimizde canlanmış oldu.

Bizi bağrınıza bastırdığınız için sizi daha yakından tanımış ve sevmiş olduk.

Evet haritaların kara hudut çizgileri ardında meğer Türkün daha milyonlarca canları varmış. Bunu siz bize öğrettiniz.

Yardım umduran böyle günlerde bizimle hallaşıyor; bizimle hemdert oluyorsunuz.

Emin olunuz ki yarın yüreklere yerleşecek her yeni bir züpte ve akidenin temel taşlarını da yine siz atmış oluyorsunuz(...)

Biliyorsunuz ki Yurdumuzun Osmanlı lafzı ile yazılıp okunan bir damgası ve sözde bu damganın hem varisi, hem de nighban farzolunan bir de sultan var.

Bu damga; memleket haritasının veya vatan haritasının hakiki bir remzi midir? Orasını kestiremem.

Yalnız şu kadarını öğrendik ki: tevehhüm olunan halifelik de, ona manevi bir kuvvet süsü vermeğe özenenlerin hayalleri de sakat ve çürükmüş... İçinde bulunduğumuz umumi harp bütün bu manasızlıkları döktü meydana.

Şu halde harpten sonra saltanatla artık muhazi ve muvazi yürümeyecektir.

M Beyin raporda işaret ettiği akidelerin biri diğerini tamamlayacak olan hızlarından şuurlu bir birlik yani Türk milliyetperverliği teessüs edecek ve bunun harsi sahasında da şümullü ve spontane bir Türkçülük doğacaktır.” (s. 36-37) Biri Türk diğerleri Azerbaycanlı asker ve devlet adamlarının bu düşünceleri Osmanlı düzeninin ve saltanatın, saltanatın güç aldığı halifeliğin ülkeyi kaosa sürüklediği üzerine kuruludur. Yeni kurulacak Cumhuriyet yönetimine de gönderme yapan Azerbaycanlı komutan, bunun sonucunda saltanatın kalkacağını ve bütün Türk milletlerinin bir arada birlik içinde kuvvetleneceğini düşünür. Bu düşünce Ziya Gökalp'in “Kızıl Elma” ülküsünü

hatırlatır. Komutan, milli birliğin olması için Milli Mücadele'ye de topyekûn katılıp, Türk milletlerinin birbirine yardım etmesi gerekliliği üzerinde durur. Böylelikle de bütün Türklerin dünya üzerinde güçlü, kuvvetli bir iktidara sahip olacağını düşünür.

3.1.1.6. Osmanlı Topraklarının İşgali/Kapitülasyonlar/Anadolunun İşgali

1929-1930 yıllarından sonra Türk tarihinin en çalkantılı dönemi sona ermiştir. Savaş sonrası kurtuluş mücadelesi verilmiş, birçok toprak, asker, maddî kazançlar kaybedilmesine rağmen milli sınırlar içerisinde bir vatan kurulmuştur. Bu dönemde yazılan tarihi romanlar da yakın dönem Osmanlı İmparatorluğunda yaşanan, İstanbul başta olmak üzere Anadolu'nun çeşitli bölgelerinin işgali yazarlarımızı derinden etkilemiş ve o dönemde yazdıkları romanlarında bu konuyu işlemişlerdir.

Halâs'ta, İzmir'in işgali ve ardından bu işgali fırsat bilen Rumların ayaklanması romanın vaka çekirdeğini oluşturur. Romanda İzmir'in işgali vakayı yönlendiren hadise olsa da aslî kahramanı Nihat'ın bu işgalden sonra aldığı tavır ve onun bakış açısından olaylar anlatması romanı, Nihat'ın kahramanlaşma hikâyesi yapar.

İzmir'in resmen işgali karşısında Nihat, İzmir'den İstanbul'a gelir ve alacağı emirle Kurtuluş Savaşının başladığı Anadolu'ya geçmeye karar verir. Deniz yoluyla İstanbul'u terk ederken bir İngiliz askerinin taşkınlıkları karşısında onu yumruklaması, kara yoluyla kaçarken yakalanmasına neden olur. Sekiz ay kaldığı ölüm hücresinden çıktığında tekrar Milli Mücadeleye katılmak için Anadolu'ya geçer. İzmir'in işgalinden sonra romanın anlatıcı kişinin hapse girmesi, okuyucunun işgal edilen bölgeler hakkında bilgi almasını engeller. Sekiz ay Nihat'ın bir hücrede yaşadığı sıkıntıyı ve hayatta kalma çabasını görürüz. Nihat bir asker olmasına, romanın başkahramanı olmasına rağmen, İzmir'in işgalinde ve Anadolu'nun işgali karşısında bekleme de kalmıştır. Olaylar ve vakanın gidişatı Nihat'ı birebir savaşın içinde olmasını, işgal karşısında tepkisiz kalmasına neden olmuştur. Nihat'ın roman boyunca işgal karşısında yaptığı tepki bir İngiliz subayına yumruk atmasından ibaret kalmıştır.

*“Bütün bunlar Nihat'ın aksiyonlerden çok takipçi olduğunu gösterir. Yine de olay örgüsü onundur ve vakanın seyri, şemada görüleceği üzere, Nihat'ın ümitsizlikten ümide, kozmopolitlikten kahramanlığa yükselişine hizmet eder.”*¹⁹⁶

Abdülhamit ve Afrodit'te Osmanlı topraklarının işgali ve kapitülasyonlar romanının aslî kahramanı ve dönem padişahı Abdülhamit'in yaşadıklarıyla verilmeye

¹⁹⁶ Mehmet Törenek, *Hikâye ve Romanlarıyla Mehmet Rauf*, İstanbul 1999, s. 180.

çalışılır. Ülke topraklarının her bir yerinde isyanlar çıkarken Abdülhamit keyfi ve güvenliği için geçici çözümler üretir.

“Memleketin bir kaç yerinde birden kopan isyan ve ihtilâller, Osmanlı devletinin siyasî ve dâhilî vaziyetini günden güne tehlikeye düşürürken Abdülhamit kendi sefahatından ve kendi canından başka bir şey düşünmüyordu.” (s. 44) Abdülhamit, o dönem isyan çıkaran azınlıklara sus payı olarak da para, toprak, mülk vererek sükûneti sağlamıştır.

Abdülhamit ve Afrodit’te Osmanlı devletinin yıkılma döneminde yaşadığı yabancı devletlerin iç-dış toprak bütünlüğünü sarsacak kapitülasyonlara da değinilir. İttihatçı Doktor Ali Bey’in, Abdülhamit’in şiddetinden İngiliz elçiliğine sığınması sonucu gelişen olaylar o dönem yaşanan çöküntüyü daha iyi anlatır.

“Zaten, sefirin ısrarı önünde başka ne yapılabilirdi? Osmanlı devleti nihayetsiz kapitülasyonlarla düveli muazzamaya karşı eli ve kolu bağlı bir vaziyette değimliydi?” (s. 11) İngiliz elçiliğine gidip yönetime karşı gelen bu adamları tutuklamak isteyen Abdülhamit’in adamları, kendi toprak bütünlüğü içinde başka devletin adamlarına karşı gelemmezler.

Suat Derviş, *Emine*’de genç bir kızın yalnızlığı ve kimsesizliği üzerinde yoğunlaşırken, işgalle birlikte İstanbul’un değişen yönüne de vurgu yapar. Yazar, Emine’nin çocukluk hatıralarını anlatırken Anadolu’nun işgalini de Emine’nin bakış açısından yansıtır. Emine, romanın ilk bölümünde ismi belirtilmeyen bir Anadolu kasabasında düşman işgali esnasında bütün ailesini kaybetmiştir. Roman boyunca Emine’nin çocukluk hatıralarında ailesinin öldürülmesi leit motif olarak tekrarlanmıştır. Bu hatıralar, Emine’nin kişilik özelliklerinin şekillenmesinde etkili olmuştur.

“Emine uyuyor. Her gece, her gece toprak rengi üniformasını giydiği gün kendisini göğsü üzerinde sıkarak askeri düşünüyor. Nerede olduğunu, nerede öldüğünü bilmediği babasını... sonra köylerinde yapılan katliamı, bütün vahşeti, bütün fecaiile gözlerinin önünde tecessüm ettiriyor. Açlıktan, hastalıktan harap olmuş ihtiyarlar... kadınları kesen o adamla kimlerdi... Oyulmuş gözlerin, kesilmiş burunların, koparılmış başların, hayali hatırasında hâlâ o kadar canlı ki!.. Sonra yanan bir kulübenin alevler içinde küçük kardeşile annesini bırakarak bir cılgın gibi kaçtığı günü hatırasından silemiyor.” (s. 23) Yazar, işgal esnasında yaşanan vahşetin küçük bir çocuğun zihninde

bıraktığı acı hatıraların yanı sıra, halkın işgal sonrasında yaşadığı fakirliğe de vurgu yapmıştır.

Emine, İstanbul'a geldiğinde Milli Mücadele devam etmektedir. Tren garında, askere giden gençler, askerden dönen yaralı askerler, tabutlar içinde şehitler, garda onları bekleyen fakir halk Emine'nin dikkatinden sunulmuştur. Yine onun bakış açısından 'gümüşi' bir şehir olarak adlandırılan İstanbul'da, iki farklı halk tabakasının yaşantısını aksettirir. Emine, gece uyumadan önce şehri izler. Bir tarafta şehit olan oğlu için yıkık dökük evinde kuran okuyan gözü yaşlı anneleri görürken, diğer tarafta harp zengini bir adamın köşkünden Avrupalı müziklerle düzenlediği eğlencelerin sesleri gelir. Yazar, en çok da işgalin fakir halk tabakası üzerinde bıraktığı etkiyi vurgulamıştır.

“Büyük, ihtiyar, eski şehrin, damları altında genç dullar, ihtiyar anneler, solgun maşukalar, yetim çocuklar, hararetle hınçkırıyorlar... Cami avluları, uzun ve uzak yerlerden, gelen muhacirlerin yorgun müşteki nefesleriyle dolu. Acı, acı öten trenler, doymayan bir ejderhaya insan eti taşıyorlar. Gayet yakın yerlerde, insanlar boğuşuyor. Mağmum hastahanelerde, hastahane yapılmış binaların hepsinde en feci ihtizarla can verenler var. İnliyen yaralıların ıstıraplı feryadı var...” (s. 54)

Gökmen'de Anadolu'nun işgali, romanın asli kahramanı Gökmen'in bir gece ansızın kaldığı aile ile İstanbul'a gitmeleriyle verilir. Gökmen, nikâhsız yaşadığı eşi tarafından terk edilmiştir. Bir yangından sonra sığındığı Nejat, bir gece onu ve ailesini işgal kuvvetlerinden kaçırmak ister. Fakat kaçış esnasında Gökmen vurulur. Romanın buradan sonraki kısmı ilginç bir şekilde ilerler. Gökmen'i Mudanya sahilinde demirlenen bir Amerika Sıhhiye gemisindeki doktorlar kurtarır. Gökmen, iyileştikten sonra bu gemide ve karada kurulan sıhhiye çadırında Amerikalı doktor ve hemşirelerle beraber gönüllü hemşirelik yapmaya başlar.

Gökmen, işgal edilen köy, kasaba gibi yerleri gezerek yaralı halka yardım eder. Bu kontrolleri sırasında Anadolu'nun işgal edilen bölgeleri ve yaptıkları tahribatlar Gökmen'in bakış açısından verilir.

“Kamyonların yanık Bandırma sokaklarından, sönmüş köyler civarından geçerken öten kornaları bu hanümanları söndürenlerin zaferini haykıran vapur çığlıklarını hatırlatıyordu. Adım başında rast gelinen feci sahnelerle neş'esi kırılan kafile, öğleye doğru küçük bir ormancığa giriyordu...”

Yeşil derenin boyunca ilerlediler. Buraları çok latifti. Kır çiçeklerinden birer buket yapmak hevesine düştüler. Şu çiçek, bu çiçek derken epi uzaklaştılar. Gökmen, bir çiçek kümesine eğilirken çimenler arasında ateş renkli parlak bir demet gördü. Bu bir saç demetine benziyordu, evet! Bu bir saç demeti idi ve bir toprak yığının altından sızmıştı, bu taze bir mezardı. Kimsesiz yerlerde, öksüz ve yetim bir mezar... Yattığı çimenin kenarındaki yar yıkılıvermişte altında kalmış gibi. İşte bir el... Toprağa düşmüş solgun bir zambak gibi yatıyor. Kınalı parmaklarının arasında siyah çizgiler var; bunlar, avucundan sızan kurumuş kan izleridir. Hayatının baharına göz koyan keskin bir demire zambakla mukabele etmiş olacak... Ne hazin! Şu toprak yığını bu güzel saçları, bu narin eli, güneşten, ziyadan ayırmak mı istemiş... Hayır! İşte çimenlerde kanlı... Kanı dinmeden toprağa konmuş... Acaba yaşıyor mu yoksa? Hayır! Donmuş, belli ki tutacak bir el aramış. Bunun şahidi şu boynu bükük kanlı çimenlerdir. Bu saçlar, yuvasına örülecek matem tüllerinin ipekleridir.” (s. 98-99) Yazarın bir kadının hassasiyetini dikkate alarak verdiği işgal sonrası görüntüler oldukça duygusaldır. Gökmen, hemşirelik yaptığı süre boyunca işgal kuvvetlerinin yıktığı köyleri, öldürdüğü/yaraladığı insanları yine kendi bakış açısıyla vermiştir. Gökmen’in eski eşi Samim ise yaralı olarak geldiği seyyar hastanede genç kız ile karşılaşır. Samim de Anadolu’nun işgalini görmüştür. Asker olarak görev yaptığı Anadolu’da özellikle Yunanlıların yıkıcı ve tahrip edici davranışlarını anlatır.

Dilek, romanında bir askerin bakış açısından anlatılan Anadolu’nun işgali cephede yaşananların yanı sıra cephe gerisinde düşmanın yakıp yıktığı Anadolu ve perişan halkı realist bir dikkatle verilmeye çalışılmıştır. Refik isimli bir askerin hatıra defterinden oluşan roman Türklerin işgal zamanı milli birliğini sağlaması için Türk olan Orta Asya ülkeleri ile birlik içinde olması gerektiği fikrini savunur. Bu açıdan dönemde yazılan diğer romanlarından farklıdır. “*Büyük seferberliğin*” en şiddetli günlerinde bir hudutta askerlik eden Refik, düşman askerlerinin acımasızca katlettikleri Türk köylülerini ayrıntılı bir şekilde anlatır. Kış günü düşmandan kaçan köylülerin birçoğu soğuktan donarak ölür, sağ kalanlar ise uzun süreli hastalıklara maruz kalırlar.

3.1.1.7. Azınlıklar

1929 yılından sonra yazılan eserlerde özellikle işgal döneminde Anadolu ve İstanbul’da yaşayan Rum azınlıkların yaptığı taşkın hareketler vurgulanır. Anadolu’ya yerleşen Türkler, kendileri oraya yerleşmeden önceki halkla bütünlük kurmuş ve uzun

süre yine Türklerin gayretiyle barış içinde yaşamışlardır. En küçük bir ayaklanmada azınlıkların tekrar vatan kurma isteği, yazarlar tarafından milli olan ve olmayanın çatışması şeklinde verilmiştir.

Halâs romanında, Birinci Dünya Savaşından sonra, İzmir başta olmak üzere İstanbul ve Anadolu'da, farklı sosyal ve etnik sınıflara mensup olan insanların hayatlarına yer verilirken, özellikle İzmir'in işgali sırasında Rum azınlıkların bu sıkıntılı süreçte gerçek yüzlerini nasıl ortaya koydukları vurgulanır. Romanın giriş kısmında Nihat'ın ilişki içerisinde olduğu Fransız, İngiliz, dostları Frenk mahallesinde kaldığı otelin sahibi, uzun bir şekilde tanıtılır. Oldukça dost canlısı bu insanlar iki Yunan gemisinin kıyıya yaklaşp içlerinden inen askerlerin "*Zito Venizelos*" deyişlerine adeta olayları patlatır. Bu bekleyiş, azınlıkların uyuyan milliyetçilik duygularını canlandırır. Sokaklara Yunan bayrakları asıp, peşlerinden sürükledikleri yerli Rum halkla, Türk halkına işkence etmeye, dükkânları yağmalamaya, karşı koyanları ise hakaretler eşliğinde şiddet uygulamaya başlarlar. Romanın aslî kahramanı Nihat olmasına rağmen, işgal karşısında milliyetçi ve savaşçı ruhuyla Kemal Mümtaz ön plâna çıkar. Yazar azınlıkların taşkınlıklarının nedeni de yine Kemal Mümtaz'ı söyleterek ifade eder.

"Bir kere memleketimiz memleket değil ki... Sanki bir türlü tenceresi bizimle beraber, bizim mahallemizde, bizim sokağımızda, bizim hayatımız içinde ırkları, cinsleri, dinleri, adetleri ayrı olarak ömür süren düşmanları göz önüne getiriniz. Haydi Araplar'ı Arnavutları ve Çerkezler'i din kardeşi diye bir tarafa bırakalım, ya o din yönünden de, menfaat yönünden de hasmımız olan Rumlar'a, Ermeniler'e, Bulgarlar'a hatta Yahudiler'e ne diyeceksiniz? Bunlar en önemsiz bahanelerle sokaklarımızı her gün bombalarla ateşe boğan haydutlar... Şimdi mütareke koşulları gereğince galiplerin stratejik noktalarını yahut emniyetlerini tehlikede gördükleri yerleri işgal etmek hakkını düşününüz. Şu iki gemi parçasının rıhtımda yalnız demir atması ile bu kadar azan, böyle kuduran bu lanetliler yarın bu şehri şayet İtalyan, Fransız, İngiliz askerleri işgal ederse ne olacak ne yapacaklar? Her Rum, her Ermeni evlerinden araba araba silah, bomba çıkarak mahallelerimizi ölüm yerlerine döndürmezler mi?" (s. 26-27) Kemal Mümtaz'ın bu endişesi, romanın ikinci kısmında İzmir'in resmen işgaliyle doruğa çıkacaktır. Rumlar, taşkın hareketlerini daha ileriye götürerek Türkleri sudan sebeplerle öldürmeye başlamışlardır.

3.1.1.8. Kuşak Çatışması

Her kültür, gelenekten geleceğe doğru bir yol alır. Türk toplumunda Tanzimat döneminde başlayan ve gittikçe artan bir değişimle dikkat çeken Batılı yaşam tarzı, Cumhuriyet'in ilk yıllarında gelişimini hızlıca devam ettirir. Osmanlının son döneminde etkisini daha çok hissettiren Avrupa kültürü Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bir yaşam tarzı haline gelir. Bu değişim, etkileşimde olduğu halka birçok sıkıntıyı da getirmiştir. Taklit ile başlayan bu süreç, milli kültürün yozlaşmasında en büyük etken olmuştur. Manevi hayatta yaşanacak bu tehlikeli süreç zamanla maddi-iktisadi hayatı da etkiler. *“Bir millet, kendisini hiçe sayarak yabancıların manevî kölesi olursa, er geç maddî kölesi de olur.”*¹⁹⁷

Toplumların manevi değerlerinin, çeşitli etkilenmelerle değişmesi kültürel yabancılaşmaya, bu yabancılaşma da zamanla nesiller arasında çatışmaya neden olur. Çatışma da daha çok, gençlerin duygu, düşünce ve davranışları ile yetişkinlerin değer yargılarının örtüşmemesinden kaynaklanan bir sorun olarak karşımıza çıkar.

Osman Gündüz, bir makalesinde Cumhuriyet dönemi Türk romanının Cumhuriyet ideolojisi çevresinde şekillendiğini; bir önceki döneme ait romanların ise, yanlış batılılaşma, kaybolan değerler ve modernizm gibi temel izlekler çevresinde biçimlendiğini ifade etmektedir.¹⁹⁸ Bu dikkatle baktığımızda, incelediğimiz dönemdeki romanların bir kısmı Batılılaşmanın olumsuz sonuçlarına, nesiller arası çatışmalar ekseninde ye vermektedirler.

Bu dönemde yazılan romanlarda, nesiller arası çatışma Batı hayranı gençler ile Doğu kültürünü temsil eden büyükler arasında yaşanır.

Reşat Nuri Güntekin, *Yaprak Dökümü*'nde, ailelerine yeni gelen bireyin etkisiyle, basit birer Batı taklitçisi olan bir ailenin, özellikle bu aile üyelerinden iki genç kız kardeşin hikâyesini anlatırken, Batılılaşmanın neden olduğu kültür çatışmasını irdeler. Necla ve Leyla kardeşler, asri hayatın içine, ağabeylerinin evlendiği Ferhunde isimli gelinleri sayesinde düşerler.

İki kız kardeşin hal ve tavırlarında ortaya çıkan yapmacık/modern davranışlar ailelerinden farklılaşmalarına neden olur ve özellikle babaları ve ablaları Fikret ile bir

¹⁹⁷ Mehmet Kaplan, *Kültür ve Dil*, İstanbul 1982, Dergâh Yayınları s. 44.

¹⁹⁸ Osman Gündüz “Yakın Dönem Tarihî Romanlarda Çatışma Alanları ve Tarihî Romanların “Ulusal Kimlik” Edinmedeki Rolü”, Erzurum 2007, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sayı: 35, s. 135-146.

kültür çatışması yaşatır. Fikret ailede yaşanan bu yozlaşmayı fark eder ve babasını bu konuda uyarır. Ekonomik sebeplerden dolayı babalarını dinlemeyen kızlar, annelerinin desteğiyle zengin koca bulmak umuduyla ailenin ahlâki yaşantısına ters düşecek hareketlerde bulunurlar. Leyla ve Necla'nın yozlaşmış bu davranışlarına tepkisini Fikret tanımadığı bir erkekle evlenerek bu aileden kurtulma şeklinde ortaya kor.

Ali Rıza Bey evinde yapılan sazlı sözlü eğlencelerden bıktığını ifade ettiğinde, evin diğer bireylerini karşısında görür. Eşi Hayriye Hanım, kızları, gelini onunla çatışma yaşarlar. Şevket, babasının yaşadığı bu kuşak çatışmasını şöyle dile getirir.

“Baba hayat değişmiş, diyordu. Emin ol ki bu eğlencelerde zannettiğin kadar korkulacak bir şey yok... Şimdi bütün dünya böyle... Ne yapalım... Asrın icraatına uymaya mecburuz... Sen başka bir zamanın adamı olduğun için bunların ne kadar tabii ve zaruri şeyler olduğunu görmüyorsun.” (s. 79)

Ev halkının, sürekli bu telkinleri Ali Rıza Bey'i istemese de eğlenceleri kabul etmek zorunda bırakmıştır. Kızlarının ahlâki yozlaşması karşısında ‘koca bulmaları’ ümidiyle o da bu olanlara zamanla ses çıkarmamaya başlar. Ali Rıza Bey, aile içinde yaşanan bu çatışmada yenilgiye uğrar ve kızlarının istediği gibi modern bir baba olarak, gelen misafirlerin yanına çıkmaya başlar. Hayriye Hanım'ın telkinleriyle kızlarının ‘oynaştığı’ erkekleri inceler ve hangisi ‘iyi bir eş olur diye’ gözlemlerde bulunur.

“Eskiden kızlarının yabancı erkeklerin kucağında dans ettiğini, onlarla ağız ağza konuşup güldüğünü, تنها yerlerde kol kola gezdiğini gördükçe hırsından kendi kendini yedi.”

Şimdi bu acıyı ve utancı eskisi kadar duymuyor, kızların bu sayede belki iyi bir koca avlayacaklarını ümit ederek, bütün yolsuzluklara göz yumuyordu.” (s. 93)

Mahmut Yesârî, *Su Sinekleri*'nde arkadaş çevresini oluşturan zengin ve yozlaşmış tiplerle Batı hayranı olan Sabbek'in hikâyesini anlatırken, Batılılaşmanın getirdiği kültür çatışmasını, Sabbek'in annesi ve ninesini kullanarak ifade eder. Romanın aslî kahramanı Sabbek, arkadaşları Nuran, Fatma, Ayfer ve Dürdane ile izledikleri sinema filmlerindekilere benzer bir asri hayatı yaşamaya başlarlar. Hal ve hareketleriyle yaşadığı aileden ve çevresinden farklılaşmaya başlayan Sabbek, annesi ve anneannesi ile kültür çatışması yaşar. Özellikle Sabbek fakirliğinden dolayı özendiği kıyafetlerin taklitlerini giymesi nedeniyle, yazarın bakış açısından eleştirilir. Sabbek'in

kamp için diktirdiği o senenin modası köylü biçimi elbise, anneannesini için alay konusu olur:

“Anneanne, elbisem nasıl olmuş? Ruhsar hanım, daha iyi görmek için başını önüne iğmişti: Aman; Sabbek, birden tanıyamadım! Güzel, değil mi? Ninesi, ‘kretondan köylü biçimi’ elbiseye hayran hayran baka kaldı: İlahi kızım, bu dallı güllü basmayı, nereden buldun? Fena mı ‘Desen’leri gayet ‘orijinal!’A, yavrum, bunlardan şilte yüzü yaparlar. Sabbek, hırçın hırçın tepindi: Ah, siz, zaten her şeyde, daima böylesiniz... Ciddi mi yoksa şaka mı söylüyorsunuz? Vallahi şaka etmiyorum, çocuğum! Peki ama, rica ederim, şilte yüzü, ne demek. Bu adeta aşağılama!.. Mademki anlamıyorsunuz hakaret etmeyiniz!... Aşağılamaya hakkınız yok... Aşağılamayı hakaret etmeyi nereden çıkarıyorsun Sabbek? Eskiden bu kumaşlardan şilte yüzü yapardık ta, görünce hatırladım... Anneanne, bu, kreton’dan, köylü biçimi, en son moda bir ‘tuvalet!’ Bilmiyorsunuz! İhtiyar kadın, gözlerini yumdu, yutkundu: Öğreniyoruz, kızım! Ütü ile kuruttuğu çorapları getiren Nebiye Hanım, Sabbek’in kılığına baktı, elile ağzını kapadı: A aa!.. Bu, döşemelik kumaş... Elbise olur mu hiç? Sabbek, sinirden morarmıştı, annesinin koluna doladığı çorapları çekti aldı: Ben, ne yaparım da size beğendirebilirim ki... Şimdi de döşemelik kumaş oldu. Kızım, bu basmaları, döşemelik, perdelik diye alırdık... Üvey teyzemin eltisi Şaziye Hanımın Fatih Çarşambasındaki evine gidelim; bunun eşi kanepa takımı ile perdelerini gözlerinle görürsün. Gülleri kırmızıdır da, yaprakları çağa yeşilidir. Ara yerlerinde konca gibi, filiz gibi serpme renkle de vardır. (s. 86-87)

Sabbek’in bu hali ailesi tarafından hoş karşılanmayıp sürekli bir tartışma oluşturmaya rağmen, babasızlığı ve diğer arkadaşlarından daha fakir olması ailesinin bu çatışmada bir adım geride kalmasını sağlamış ve Sabbek’in hatalarını geç fark etmesine sebep olmuştur. Diğer kızların aileleri ile de aralarında kuşak çatışması söz konusudur. Fakat bu Sabbek’in ailesiyle yaşadığı kadar değildir. Sabbek’in ailesiyle yaşadığı çatışma onun ailesini ve çevresini küçük görmesine, beğenmesine yol açmıştır.

Yakut Kayalar romanında sanat düşkünü olan anlatıcı annesi başta olmak üzere bütün tanıdıklarıyla bir çatışma halindedir. Bunun başlıca sebebi de sanat hissiden yoksun olan insanların onu anlayamamasıdır. Anlatıcı bu durumu bir bakıma kabullenmiştir ama bu seferde çevresi onu rahat bırakmaz. Ailesinin uygun gördüğü biriyle nişanlandıktan sonra tanıştığı sanatçı adam ise ona bambaşka bir dünyanın

kapısını aralar. Düşünüşünde, duyuşunda sanatçılara has incelik olan bu adam anlatıcının aradığı, beklediği kişidir. Ailesinin tutucu davranışları ve kendi adına birilerine verilen söz verilmişlik onu bu aşktan mahrum bırakır. Ayrılık ve yalnızlık anlatıcıyı daha büyük bir bunalıma sokar ve çevresiyle arasındaki çatışmayı daha belirgin hâle getirir.

Bir Kadın Söylüyor'un başkahramanı Selma, Trabzon'da doğmuş, mahalle mektebine gittikten sonra okumaktan vazgeçmiş, Umumi Savaş sonrası geçim sıkıntısı yüzünden İstanbul'a geldikten sonra sörlerin okullarına devam etmeye başlamış, kendini iyi yetiştirmiş bir genç kızdır. İstanbul'a taşındıktan sonra annesinin evlenmesi ve beybabasının bilgili ve aydın olması ona yeni bir eğitimin de kapısını açmıştır. Beybabası ile yabancı dil öğrenmenin yanında felsefe dersleri de alması, Selma'nın ufkunu genişletmiştir. Bu durumdan en çok rahatsız olan, geleneklere taassupla bağlı olan annesidir. Selma için okumak, araştırmak en büyük uğraşken, annesi ev temizleme, oda toplama, yemek yapma gibi işlerin daha önemli olduğunu söyleyerek aralarında doğacak çatışmayı hazırlar. Selma'nın, zoraki yapılacak bir evlilik düşüncesinden dolayı annesiyle yaptığı tartışmanın ardından hatıralarına yazdığı ifadeler bu çatışmayı tamamen ortaya koyar.

“Doğru düşündüklerini zanneden cahil insanların tahakkümüne tahammül edilmiyor. Bunlar bir baba veya ana olsalar bile.

Dünyayı kendilerinden bambaşka türlü gören bir neslin yetiştiğine akılları ermiyor. Bizi hâlâ kendileri gibi zannediyorlar... Ananelerin haricine çıkılabileceğini hatırlarına getirmiyorlar.

Hürriyet, bu dünyanın en iyi şeyi hürriyetmiş. Hatta sefalet içinde bile olsa... Tamamen elde etmek istediğim hürriyetime yeni bir zincir vurmalarına müsaade etmeyeceğim. Asla...

Bugün bedbinliğim üstünde. Annemin sözleri beni fena halde sinirlendirdi. Basit düşünceli ve mahdut görüşlü olduğumu biliyor ve affetmek istiyorum.” (s. 43-44)

Bahçemde Bir Gül Açtı'da baba ve oğlu arasındaki kültür ve anlayış çatışmaları, romanın ele aldığı temel meselelerden biridir. Nevres Vacit'in yanı sıra daha çok Avrupa görmüş Hüsrev Hakkı Bey ile de yaşanan bu çatışma muhafazakâr bir çocuk olan Rasih Nevres'in hayat görüşüne ve fikirlerine uymayan amcası ve babasıyla yaşadığı anlaşmazlığı ele alır. Dönem romanlarında karşımıza çıkan kuşak çatışması

genellikle genç bireylerin Batı hayranlığı, Batı donanımıyla yaşamaları karşısında ebeveynlerin verdiği tepkiyle oluşurken bu romanda ilginç bir şekilde yaşlı iki bireyin Batılı yaşam tarzını ve onlara karşı gelen genç Rasih'i görmekteyiz. Rasih Nevres, genç zeki ve modern olmasının yanı sıra sahip olduğu değerlerin farkında ve bunlara sahip çıkmaktadır. Yazar, Rasih Nevres'in sahip olduğu Doğu kültürünü ve amcası Hüsrev Hakkı'yla babası Nevres Vacit'in Batılı anlayışını derinlemesine değinmemiştir.

Bu iki kuşak arasındaki çatışma Batılı yaşamın getirdiği yozlaşmanın yanında kahramanların kişisel çıkarlarıyla da bağlantılıdır. Rasih Nevres, yeni bir aşk uğruna kızı yaşında birine âşık olup davranışlarını ona göre düzenlemeye çalışan babası Nevres Vacit'i, sürekli korumaya çalışsa da bunda pek başarılı olamaz. Amca Hüsrev Hakkı'nın kızlarla biraz daha fazla zaman geçirmek adına köşkün bahçesindeki eski limonluğu yıktırıp tenis kortu yaptırmak istemesi Rasih Nevres için yaşanacak felaketlerin başlangıcı olarak görülür.

“Rasih Nevres için için isyan ediyordu. Babası da bu fikri muvafık bulacaktı. Evlerini bir fırtına mı tehdit ediyordu? Limonluktan başlanıp neyi ve nereleri tahrip edecektir?” (s. 71)

Rasih Nevres'in tenis kortunun yapılmasının doğuracağı sonuçlar düşündüğü gibi çıkmıştır. Kendini Batılı yaşama adapte ettiğini düşünen tanıdık veya tanımadık kişiler kort bahanesiyle sürekli köşke gelirler. Zamanla köşkün huzuru ve dinginliği bu misafirler sayesinde bozulur.

3.1.2. Eğitim

Eğitim meselesi romanımızda en çok işlenen temalardan biridir. Milli Mücadele hareketinin başarıyla sonuçlanmasından sonra Türk toplumunu modern ve çağdaş medeniyet seviyesine ulaştırmayı isteyen Atatürk, bu amacı doğrultusunda ülkede köklü inkılâp hareketlerine girişmiştir. Bu hareketin merkezinde hedef alınan ana düşünce milli, çağdaş ve laik bir toplum meydana getirmektir. Bütün bunlar ise ancak milli bir eğitim sayesinde gerçekleşebilirdi. Hedeflenen amaçta Harf İnkılabının yapılması, eğitimin halkla doğru olması, Latin harflerine geçiş toplumu birçok alanda rahatlatmıştır. Cumhuriyet döneminde aydınlara düşen görev de ısmarlama ya da isteyerek bu inkılâbın olumlu sonuçlarını eserlerinde işlemeleridir. Yazar ve aydınlarımız roman, şiir, tiyatro, gezi gibi topluma yönelik eserlerinde bu temaları öğretmek ve duyurmak amaçlı ele almışlardır.

Harf İnkılabından sonra özellikle kadınların eğitimi üzerine konular romanda işlenmiştir. Cumhuriyetin İlanından sonra yapılan kültürel ve toplumsal değişimler/inkılâplar, kız çocuklarının okula gönderilmesini, gidemeyenlerinde özel hocalar tutularak eğitilmesini başlatmıştır. Bu eğitim sadece ilmi ve fenni değil güzel sanatlar alanında da olmuştur. Sosyal alanda yaşanan bu değişimleri romanlarda ön plâna çıkan kadın kahramanlara yansıdığını görürüz. Batılı eğitim ise artık bir yozlaşma unsuru olmaktan çıkmıştır; Avrupa'ya gitmek veya Batılı gibi yaşamak, Batının geliştirdiği ilim ve fen sayesinde olacağını anlayan aydınımız ve yazarlarımız özellikle tezli romanlarda, okuyan, kendini geliştiren bireyleri romanın olumlu kahramanları göstererek ön plâna çıkartmışlardır.

3.1.2.1. Batılı ve Yerli Eğitim

Bu dönem romanlarında, yabancı ve yerli eğitim öğrenim amaçlı ele alınmıştır. Dönem romanlarına baktığımızda ise erkeklerin eğitimi, kız çocuklarının hatta eve alınan cariyelerin özel hocalar tutularak eğitildiğini görürüz.

Benliğim Benimdir romanının aslî kahramanı Zeynep, Dilaver Paşa konağına satıldıktan sonra paşa onun yetişmesi için Fransız ve Türk hocalar tutar. Zeynep köşke yerleştikten sonra okuma yazma öğreneceğini duyunca çok sevinir. Mektebe gideceğini düşünen Zeynep, konak kızlarının eğitim için okula gitmediklerini, özel hocaların eve gelip ders verdiklerini öğrenir. Saltanatın son döneminde zenginler, paşalar çocuklarının eğitimi, özellikle kız çocuklarının eğitimi için eve özel hocalar getirtmişlerdir. Eğitimin yanında sanat-müzik dersleri için ise yabancı mürebbiyeleri tercih etmişlerdir. Bu yabancı hocalar müzik gibi sanat yönlerini geliştirdikleri öğrencilerin, fikir dünyalarında meydana gelecek köklü değişimlere de sebep olmuşlardır.

Zeynep'i eğitmek için konağa “*ak sakallı, beyaz sarıklı*” bir muallimin dışında, piyano öğretmesi için de bir madam getirtilir. Okuma-yazma öğrenmek Zeynep'i hürriyet fikirlerini temsil eden Namık Kemal'in eserlerine yönlendirmiştir. Madam ise Zeynep'e yabancı romanlar getirmeye başlamıştır. Zeynep, ruh ve fikir dünyasında gelişen değişimini şöyle ifade eder.

“Bu suretle, Namık Kemal'in, Abdülhak Hamid'in, Tevfik Fikret'in eserlerini okuyordum... bir taraftan da Madam Lüsyenin getirdiği, Pole Virjini, graziyelle, Refaeli okumağa çalışıyordum... bu kitapların tesiri altında hissien romantik hayal perver olduğum kadar fikren büsbütün isyankâr ve cidalcu bir genç kız olmuştum... genç ve

büyük ruhlu üstadın tuttuğu ışıkla, iyilik güzellik, doğruluk mefhumlarını sezen gözlerim, çirkin, küçük ve eğri şeylerden tevahhuşla öğreniyordu...” (s. 34)

Paşa onun zarif eğitilmiş bir kadın olarak yetiştirmek istese de Zeynep bu hocalardan daha çok hürriyet, özgürlük konularını öğrenir. Zeynep’in bu öğrendikleri ona zorla sahip olmak isteyen Paşa’nın sonunu hazırlar. Hürriyet, özgürce yaşam, bireysel haklar gibi kanunları öğrenen Zeynep, hürriyetçilerin ayaklanmalarıyla kendine yeni bir hayatın kapısını aralar. Padişah ve Paşaların tutuklandığı bir dönemde kendine esaret hayatı yaşatan Dilaver Paşa’yı kendi elleriyle teslim eder.

Sönen Işık’ta Batılı ve yerli eğitim bir arada verilmiş, kahramandan hareketle ortaya konan eğitimin eksik yönlerinden bahsedilmiştir. Neyran, yerli eğitim için önce Şemsi Hoca’dan ders almış, bir genç kız olduğunda ise Şemsi Hoca’nın yanında İskoç kökenli Mis Meybel tutularak, özellikle Batılı eğitimle birlikte hayata dair bilgiler öğrenmesi amaçlanmıştır. Ancak yazar, bu mürebbiyeleri bir problem olarak ele almaz; sadece değişen hayatın getirdiği ve özellikle zengin çevrelerinde görülen bir uygulama olduğu anlaşılır. Yabancı hocanın tutulması sadece kahramanın dadısı “geceanneyi” etkilemiştir. Dadısını sevmemesinin sebebi elinde büyüyen Neyran’ı kıskanması yanında ona kötü fikirler öğretmesinden korktuğundandır.

“Tehlike büyüktü. Ya bu kadın Neyranın kalbindeki yeri çalarsa, küçüğü ondan bütün manası ile ayırırsa...”

İşte o zamanlar, gözleri dola dola Neyranı karşısına alıyor, önüne en sevdiği yemişleri yığarak ona her dakika yeni bir şey ilave olunan uzun nasihatler veriyordu.

- *Neyrancığım, sakın o kadının bardağından falan su içme... Yüzünü de öptürme... Seni yatağına falan almak isterse zinhar razı olma... dinliyor musun Neyran? bu gavur karıları Müslüman çocuklarına garezdirler...” (s. 76)* Neyran, annesini küçük yaşta kaybetmiştir, babası da ilgisizliği biridir; dolayısıyla hayata dair tüm birikimini eğitim için tutulan hocalardan almıştır. Neyran sadece bilimsel bilgi değil hayata bakış, gelenek, toplum kuralları gibi ahlaki ve sosyal öğretileri de yine eğitim için tutulan hocalardan öğrenmiştir.

Burhan Cahit, üç bölümden oluşan *İhtiyat Zabiti*’nin birinci bölümünde zabıt yetiştiren okulların eğitimi hakkında bilgi vermiştir. Sadece bilgiden oluşan bu bölümde Kurtuluş Savaşına asker yetiştirmek için farklı mesleklerden ve farklı şehirlerden gelen gençlerin nasıl yetiştirildiği üzerinde durulmuştur. Harbiye Mektebine gelen gençler

özenle, ciddi bir şekilde eğitim aldıktan sonra farklı cephelere gönderilmeye başlanır. Romanın aslî kahramanı Cevdet Bey de Harbiye Mektebinde askeri eğitim aldıktan sonra Güney cephesine gönderilmiştir.

Cevdet Bey, aldığı eğitim sayesinde harpte başarılı olmuştur. Böylece mektebin sadece savaşta süngüleri takıp askeri bir saldırı taktiği öğretmediği, aynı zamanda psikolojik olarak da manevi gücün öğretilmeye çalışıldığı vurgulanmıştır.

3.1.2.2. Yabancı Okullar

Azınlık halklarının çocukları için açılan yabancı okullar zamanla Türk'lerinde tercih ettiği eğitim yerleri olmuşlardır. Dönem romanlarının bazısında kahramanların yahut onların çocuklarının yabancı okullarda okuduklarını ve bu özelliklerinin olayların gidişatına veya ilişkilere yansıdığını görmekteyiz. Yabancı okullarda alınan eğitim ve okullarda sürdürülen misyonerlik çalışmaları, Türk çocuklarının Batı hayranlığını artırmış genç nesiller üzerinde bir kültürel yozlaşmaya neden olmuştur.¹⁹⁹

Abdülhamit ve Afrodite romanının aslî kahramanı Melahat, Fransız Koleji mezunudur. Abdülhamit'in gözdesi olan Melahat saraya ilk geldiğinde çekingen tavırlar sergiler. Bu okulların yaptığı çalışmalardan çok burada okuyan kızların daha rahat olduğunu, hareket ve davranışlarında fazlaca özgür olduklarını yazar II. Abdülhamit'in ağzında anlatır.

“Abdülhamit, genç kızı kucağına oturtarak seveğe başladı:

Hele şu yanaklara bak! Ne kadar da kırmızı... Galiba, çok sıkıldın! Biraz serbest ol bakayım! Yoksa bu işi yapmayacak mısın?

Nazan ümit ve neşe dolu gözlerini Padişaha çevirerek güldü:

Bu kadar basit bir işi görmekten daha kolay ne var, Padişahım?... Dedi

Padişah genç görüşürken bir nokta, nazarı dikkatini celb etmişti.

Abdülhamit, Melahatı yeni tanıdığı zaman, Nazikteri öldürmek için ona zehir paketi verirken de aynı cevabı almıştı.

Abdülhamit kendi kendine şu kararı vermişti: Nazan ve Melahat ikisi de ecnebi mektebinde tahsil görmüşlerdi. Bu mekteplerde talebeyi cesur ve metin yetiştiriyorlardı.” (s. 232)

¹⁹⁹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Selahattin Çitçi, *Türk Romanında Yabancı Okulların Kültür Değişimindeki Rolü*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2008.

Melahat'ın sınıf arkadaşı Nazan'ın da saraya geldikten kısa süre sonra padişahın gözdesi olması güzelliğinden değil, aldığı eğitimle kendini geliştirmesi ve zeki olmasındandır.

Bir Kadın Söylüyor 'da Sör okulları, Selma'da önceden kendisinde var olan itikatsızlık düşüncesini temellendirmeye sebep olmuştur. Selma'nın, manevi değerleri tamamen terk etmesi Sör okullarının ezbercilik ve dini propagandası yanında, ailesinin onu koyu bir taassup içinde yetiştirmek istemesi de etkili olmuştur. Ancak Selma “*hayatlarını mukaddes bir gayeye vakfetmiş Sörlerin*” bu fedakârlıklarını da manasız görür. Sör okullarının o dönem Türk ve azınlık çocukları üzerinde yaptığı dini propaganda çalışmaları ve bunlardan olumlu ya da olumsuz etkilenen gençlerin ileride yaşayacağı travmatik sonuçlar. Selma gibi bir genci maneviyattan yoksun yapan sör okulları, bazı gençleri propagandası yapılan dine karşı dolu hassas yaparken, bazılarını ise tam tersi olarak ateşli, milli değerleri savunan bir gençlik yapar.

Göz Yaşları romanında yabancı okullarda okuyan bir Türk kızının nasıl vatan haini olup casusluk yaptığı anlatılır. Romanın başında Naran'ı zengin erkeklere metreslik yapan biri olarak tanırız. En son olarak Ruhi ismindeki şifre müdürü ile beraberliği, ona zenginlik ve ünlü bir casus olmak yolunu açar. Biçare ve saf olarak gördüğü Naran'a Almanlardan gelen gizli bilgileri aktaran Ruhi, suçlu görülür ve işinden atılır. Ruhi, ahlâksızlık yapan bir kadının böylesine tehlikeli ve zor bir görevi yapma ihtimali olmadığını düşünür ve genç kadından asla şüphelenmez. Naran'ın geçmişine dair bilmediği birçok şey vardır. Bunlardan biri de Naran'ın yabancı okullarda misyoner faaliyetleri içinde eğitim almasıdır.

“*Misyonerler mektebinde okuyan, kozmopolit bir terbiye ve görgü alan ve kendi janrında aynı şekilde anormalliğe sahip olan Naran*” manevi açıdan da zayıf yetişmiştir.

Gül'ün Babası Kim'de, Nezihe, yabancı okulda okuyan kardeşine dikkate alarak, bu okulun misyonerlik çalışmaları sonucu kimliklerinin nasıl değiştiğini eleştirir. Okulu bitirdikten sonra evine dönen Meclâ, sürekli ailesiyle tartışır. Bu tartışmaların temelinde, Meclâ'nın uzun süre yatılı olarak okuduğu yabancı okulların etkisi yatmaktadır. Yazar, çocukların daha iyi bir eğitimi olsun düşüncesiyle küçük yaşta yatılı okula gönderilmelerini yanlış bulur ve bunu yedi yaşında yabancıların eğitim verdiği bir okula giden Meclâ'nın şahsında vermeye çalışır. Meclâ'nın babası eşine ve ailesine

bağlı değildir, büyük kızı evlidir; küçük kızını da yatılı okula göndererek sorumluluklarını azaltmayı düşünmüştür. Ondaki değişimi ve ortaya çıkardığı çatışmayı babası değil de kardeşi fark eder.

“Meclâ’yı babası yedi yaşını bitirmeden, bir ecnebi mektebine leyli vermişti. Çocuk evvela ağlamış, sızlamış gitmek istememişti. Fakat sonra sonra mektebine o kadar ısınmıştı ki bazen ayda bir gece bile eve gelmezdi. Ve her gelişinde evinden, ocağından, ailesinden biraz daha uzaklaşmış bulunurdu. Bu müthiş hakikati yalnız Nezihe görüyordu. O kendi dertleri, kendi ıstırapları arasında bile, kardeşinin ruhundaki azim ve korkunç tahavvülü fark ediyordu.” (s. 18)

Ben Öldürmedim, Kokain’de İdil, ailesini kaybettikten sonra Dam de Bordel’de eğitimine devam eder. İngilizce ve Fransızca’yı öğrendiği bu okulda aldığı eğitimle fikir dünyasında değişmesiyle başlar. Rahibe kimliği altında okuldaki öğrencilere yardım eden Sör Elizabeth, İdil’i yetenekli bulur ve kendi inançlarını empoze etmeye çalışır. İdil dini açıdan değil ama fikir açısından bu okuldaki eğitimden etkilenir ve yaptığı tartışmalarda yabancı fikir adamlarından örnekler verir.

3.1.2.3 Batılı Mürebbiyeler

Batılı yaşam tarzının en belirgin göstergelerinden olan yabancı mürebbiyeler romanlarımızda, gençlere müzik eğitimi verme, yabancı dil ve görgü kurallarını öğretmek amacıyla tutulmaktadırlar. Konaklarda, lüks yaşam içindeki ailelerde yer alan mürebbiyeler gençleri kendi kültürlerine göre yetiştirme ve çıkarıcı kişilikleriyle görünürler.

Türk romanında yabancı mürebbiyeler büyük oranda olumsuz davranış ve yönlendirici eğitimleriyle ön plana çıkarlar. *Sönen Işık* romanında bu genel kanının aksine, *Aşk-ı Memnu* da olduğu gibi, yabancı mürebbiye olarak Mis Meybel oldukça olumlu bir tiptir. İskoç kökenli olan Mis Meybel, Neyran’ın eğitim ve öğretiminde etkin bir isimdir. Sessiz, sakin ve dingin ruhuyla Neyran’ın kişiliğinin oluşmasında olumlu sonuçlar veren Mis Meybel, ayrıca yüksek ahlakı ile de annesiz büyüyen Neyran’ın bu eksikliğini kapatmıştır.

Mis Meybel’in yüksek kişiliği, sadakati ve temiz geçmişi yazar/anlatıcı tarafından vurgulanarak anlatılır. Özellikle romanda olumsuz/kötü örnek olarak gösterilen Neyran’ın annesine karşı Mis Meybel örneği iki zıt yaşamı daha iyi açıklar. İskoç öğretmen daha önce mürebbiyelik yaptığı öğrencinin babasıyla duygusal yakınlık

içine girer. Öğrencisinin psikolojisinin etkileneceğini düşünmesinin yanı sıra, bir ailenin de yıkılmasına karşı olduğu için yaşadığı o şehri terk ederek Türkiye'ye gelmiştir. Romanlarda evli erkekleri baştan çıkaran, maddi olarak aileleri zarara uğratan, çocukların ahlâkî ve milli kimliklerini değiştiren öğretmenlerin aksine Mis Meybel asilzade ve onurlu bir kadın olarak çizilir.

Üvey Ana'da yabancı mürebbiyelerin gençler ve aileler üzerindeki yıkıcı tesirlerine dikkat çekilir. Emin Bey, eşinin verem olmasından dolayı kızının bakımı için Matmazel Diyan isimli yabancı bir mürebbiye tutar. Diyan, hem Bibi'yi ahlâken yozlaşmış bir genç kız olarak yetiştirir hem de Emin Bey'in eşinin ölümünü hızlandırmak için öldürücü ilaçlar hazırlar. Bibi'yi annesiyle sürekli yakın temasta bulundurarak hastalığın ona da bulaşmasını isteyen Diyan, Emin Bey'i aynı yöntemle hasta ederek mirasına konmak ister.

Matmazel Diyan'ın Türklere, Türk köylüsüne de ayrı bir kını vardır. Her seferinde Türkleri aşağılayarak Bibi'yi sahip olduğu değerlerinden soğutmaya çalışır. Annesinin tedavisi için gittikleri Beynam'da, karşılaştıkları köylü çocuklarının pis olduğunu söyler ve bu çocuklardan yola çıkarak bütün Türk köylüsünün pis, hastalıklı olduğunu ve *“hayvan gibi”* yaşadıklarını söyleyerek Bibi'nin kendi halkından nefret etmesini, iğrenmesini sağlamıştır. Olumsuz bir kişiliği temsil eden Matmazel Diyan, yazarın da Türk mürebbiyenin önemini anlatmak için kullandığı bir tip olur. Matmazel Diyan'ın hem kendisini hem de kızını aldattığını fark eden Emin Bey, bir dostunun *“Evinizi biraz da Türk mürebbiyelere emanet ediniz”* görüşünden yola çıkarak, gazeteye ilanıyla Türk mürebbiye almaya karar verir. Özdilek Seyhan Hanım'ın bu tavsiyesi, *“Atatürk'ün söylediği; “Beni Türk hekimlerine emanet ediniz.” sözünü hatırlatır.”*²⁰⁰

Milli olanı tercih eden yazar, Matmazel Diyan dışında Pakize'yi yetiştiren Madam Nobles örneği ile de bu fikrini kuvvetlendirir. Lobut'un metresi Pakize'nin kötü yola düşmesinin, barlarda çalışmasının nedeni de yabancı bir mürebbiyenin eğitimiyle büyümüş olmasındandır. Hasta bir anne ve kumarbaz sorumsuz bir babanın çocuğu olan Pakize, eğitimini, yetişmesini Madam Nobles isimli yabancı bir mürebbiyeden alır. Nobles'in tesiri altında kalan Pakize, yabancı mürebbiyelerin Türk kültürünü derinden etkilediğini, gençleri olumsuz yetiştirdiklerini düşünür ve o da Türk mürebbiyelerin önemine değinir.

²⁰⁰ Güneş, s. 137.

3.1.2.4. Gençlerin ve Çocukların Eğitimi Meselesi

Dönem yazılan romanlarında gençlerin eğitim meselesi üzerinde önemle durulmuş, çocuklarını okula göndermeyen aileler eleştirilmiştir. Muhafazakâr ailelerin kız çocuklarını okula göndermek konusunda yaşadıkları ahlâkî kaygı, bunun yanında ailelerin cehalet-ahlâk arasında yaşadıkları çatışma önemli bir tema olarak karşımıza çıkar. İnkılaplar sonrasında gençlerin daha rahat ve düzenli bir eğitime geçişleri, kızların okula gönderilmeleri hatta tahsillerinin devamı için Avrupa'ya gitmeleri, dönem romanları içinde verilen diğer önemli bir temadır.

Yaprak Dökümü romanın aslî kahramanı Ali Rıza Bey, eğitime oldukça önem verir. Çocuklarından büyük oğlu Şevket'i sürekli tayin meselesinden dolayı düzgün bir şekilde okula gönderememiş, ama kendisi evde okulun vereceği eğitimden daha fazlasıyla oğlunu eğitmiş, ona lisan öğretmiştir. “*Ali Rıza Bey, bu ilk çocuğu ile çiçek meraklısı bahçesi ile oynar gibi oynamış, onu ancak hayalinde yaşayan mükemmel insan modeline göre işlemişti.*” (s. 30)

Ali Rıza Bey, ikinci çocuğu Fikret'i de aynı şekilde yetiştirmeye çalışmıştır. Böylece Fikret bir kız çocuğu olarak yaşlılarından daha bilgili ve görgülü büyümüştür. Ali Rıza Bey'in, kızının tahsiline önem vermesinde onun diğer kızlarına göre daha çirkin olmasının da etkisi vardır. Ali Rıza Bey, kızıyla evlenecek adamın onda bulamadığı yüz güzelliğini bilgisi ile kapatmasını hayal ederek yetiştirdiği Fikret, ailede yaşanan ahlâkî çöküntüden dolayı kendini kurtarmak adına dul bir adamla evlenir. Eğitimi ve bilgisi Batılı yaşama özenen diğer kız kardeşlerini kurtarmak için kullanırsa da bir faydası olmaz.

Ali Rıza Bey'in diğer çocukları ise Fikret ve Şevket kadar eğitilmiş değildirlir. Bu bilgisizlik ve cehaletleri nedeniyle de ailenin yıkımına neden olurlar. Eğitime verdiği önemle ön plâna çıkan Ali Rıza Bey'in diğer üç çocuğunu niye yetiştirmediğinin nedenleri verilmemiştir. Kendisi de kaymakam olan ve okumaya düşkünlüğüyle tanıtılan Ali Rıza Bey'e sadece kızı Fikret benzemiştir. İyi bir kütüphaneye sahip olan konakta bu mekânın tek ziyaretçisi Fikret olur.

Fakirliğin neden olduğu haksızlıkları anlatan *Kızılıcak Dalları*'nda, evde yetişen bütün çocukların eğitimi üzerinde durulur. Sadece konak sahiplerinin çocukları değil eve gelen evlatlıkların da eğitim için okula gönderildiklerini görürüz. Romanın aslî kahramanı Gülsüm, çocukların sorumluluğu üzerinde olduğundan, onları okula

götürdüğünde kendisi de boş durmamak ve çocuklara okul içinde sahip olmak amacıyla derslere katılır. Ancak Gülsüm, derslerde başarısız olur. Onun başarısızlığında derslere kayıtsız olmasının yanı sıra, eğitim veren hocaların ve bakıcılık yaptığı çocukların da etkisi vardır. Gülsüm'ün Edirne' de olduğunu düşündüğü kardeşi İsmail'e mektup yazma hevesi okula ve okulda yaşadığı eziyete sevinçle katlanmasına sebep olacaktır. Gülsüm'ün konakta yaşadığı eziyetler, okulda da çocukların şımarıklığı yüzünden devam edecektir.

“Mektebe başlayan çocuklar, hiç olmazsa beş gün, bir hafta misafir muamelesi görürlerdi. Fakat Gülsüm'ün bu misafirliği yirmi dört saat sürdü. (yani geldiğinin ertesi gününden itibaren hocalardan ve kalfalardan dayak yemeye başladı.)” (s. 43)

Konağın emektar lalası Tahir Ağa da eğitime önem veren ve okuma yazması olanlara gıpta ile bakan, okuyamadığı için kendisini eksik gören ve vaktinde okula gidememesini garipseyen bir kişiliktir. Tahir Ağa, çocukların bakımıyla beraber eğitimlerini de önemsemekte ve onları okumaya teşvik etmektedir.

“Lalanın okuyup yazması yoktu, fakat kitaba, mektebe o kadar ehemmiyet verir, gezdiği, yürüdüğü yerde tahsilinin faydaları hakkında öyle propagandalar yapardı ki, kendisine bir maarif nişanı verilse hiç de haksız olmazdı.” (s. 38)

Çocuklarının eğitimi yanında romanda dikkati çeken bir diğer husus da ikili eğitimin mahalle mektepleri ile Maarif Mekteplerinin karşılaştırılmasıdır. Bu çeşitlilik aileleri, hangisinin daha iyi olduğunu konusunda ikileme düşürmüştür. Konak sahibi Nadide Hanım, çocukların nazıyla uğraşan, onlara ayrıcalıklı davranış gösteren mahalle mektebini Maarif Mektebine tercih eder. Bu kararı vermesinin nedeni ise çocukların eğitiminden onların şımarık ve arsızca davranışlarına sadece mahalle mektebindeki hocaların katlanmasındandır.

Cumhuriyetin “Onuncu Yıl” kutlamaları için düzenlenen programda yer alan *On Yılın Romanı*, Atatürk İnkılaplarının hepsini içine alan en kapsamlı çalışmalardan biridir. Bingöl'ün İki Pınar köyünde başlayan romanın asli kahramanları Erhan ve Torun, köylerinde yaşanan şiddet, açlık, yokluk gibi nedenlerden dolayı Milli Mücadele'nin merkezi olan Ankara'ya gelirler. İki Pınar köyünden gelen bu çocuklar Mustafa Kemal Atatürk sahip çıkar. Erhan ve Torun'daki zeki bakışları gören Atatürk, çocukların okumalarını ve onların modern yaşantıyı, benimseyecek inkılâpçı bir gençlik olmalarını ister. Atatürk'ün sahip çıktığı bu çocuklar, üstün başarı gösterip okullarından

en iyi dereceyle mezun olurlar. Erhan ve Torun eğitimlerinin devamı için Avrupa'ya gidip kendilerini geliştirirler.

Türkiye'ye döndüklerinde ise artık Cumhuriyet'in iki önemli temsilcileri olurlar. Atatürk'ün eğitime verdiği önemi göstermek için seçilen Erhan ve Torun, bu görevlerini de en iyi şekilde gösterirler. Erhan, hariciyede yüksek bir memur olarak işe başlar, Torun ise öğretmen olarak Atatürk inkılapları ışığında yeni öğrenciler yetiştirir.

3.1.2.5. Kadınların Eğitimi

Cumhuriyet'in ilanından sonra kız çocuklarının eğitime daha çok önem verilmiştir. Cumhuriyet dönemine kadar, kızların sadece ilkokul düzeyinde sıbyan mekteplerine gitmelerine izin verilmiş, zenginler ise imkânları dâhilinde kızlarının eğitimlerini özel hocalara tutarak devam ettirmişlerdir. Eğitim ile ilgili köklü değişimler yapan Atatürk, modern bir devlet kurmak için toplumsal alanda yeniden yapılandırmanın ilk ayağı olarak eğitimde reforma önem vermiştir. Eğitimdeki bu gelişmeler Türk romanına, aydın/modern kadın yetiştirmek isteyen ailelerin, kızlarına vereceği eğitimin önemini vurgulayarak yansımıştır.

İki Süngü Arasında romanının başkişisi Emine, babasını henüz birkaç aylıkken kaybeder, annesini ise hatırlamayacak kadar küçükken ölmüştür. İttihatçı bir ağabeyi ve yaşlı bir dadının elinde büyüyen Emine eğitimini de abisinden alır. Meşrutiyetin ilana inanan ağabey, Emine'nin bu yönde fikirlerinin gelişmesi için eğitir. Türk Edebiyatından Tevfik Fikret'in siyasî ağırlıklı eserlerini, Batı Edebiyatından da Jules Verne'yi okutan Ağabey, kardeşinin ruh dünyasında yaşanacak değişmelere zemin hazırlamıştır. Abisinden aldığı eğitim sayesinde kendini mahkemede iyi bir şekilde ifade eden Emine, yine mahpushanede kaldığı süreçte arkadaşlarının onu okumuş insan laflarıyla konuşmasına şaşırılmışlardır.

Emine'nin ağabeysinden öğrendiği bu fikirler onun toplum karşısında suçsuz olduğu halde yargılanmasından dolayı tamamen değişmiştir. Emine hak ve eşitliğin geleceğini öğreten kardeşinin düşüncelerinden zamanla gördüğü muamele ve işkenceden dolayı ümidi keser, zamanla süngüler arasında geçen ömrünün özgürlüğe kavuşacağına değil yine süngü takan zihniyetin güçleneceğine inanır.

Emine'nin kardeşinin sürülmesinden sonra sığındığı konağın hanımefendisinin sürekli hırpalaması, taciz etmesi, zekâsından güzelliğinden dolayı kıskanması onu eğitimle ilgili bazı sorgulamalara götürür. Tedavi olduğu süreçte doktoruna anlattığı bu

kıskançlık olayı ona cahil kalsaydı basit bir dadı olacağına ve kimsenin dikkatini çekmeyeceğini ifade eder. *“Bazı yalnız kaldığım zamanlar zavallı ağabeyimin aleyhinde düşünürdüm. Niye muharrir oldun, niye bana birçok şey öğrettin ve niye şimdi bırakıp gittin? Derdim. Sonra makul olurdum. Ya beni de kıymetli bir fistan içinde dip diri bir cahil, op odun bir kız yetiştirseydi. Gerçi o zaman nebati bir hayat yaşayacaktım, ben de orta çapta bir hanım efendi veya küçük çapta bir dadı kalfa olacaktım. Belki o hayat daha iyi idi: ipten sinirler, süngerden dimağlar, eşek dikeninin yuvarlak tomurcuğundan kalplar halinde yaşamak...”* (s. 94-95)

Aşk Politikası’nda, romanın asli kahramanı Aysel, okumaya meraklı bir genç kızdır. Çağdaş bir aileye sahip olması onun okumak/araştırmak için önüne çıkan engelleri aşmasını kolaylaştırmıştır. Ailenin tek kızı olması Aysel’in narin yetişmesinin yanı sıra, özenli ve titiz bir eğitim almasını da sağlamıştır. Aysel’in babası kızına her konuda güvenir. Okuldaki başarısı, babasını gururlandırdığı gibi kızının daha iyi bir eğitim alması için yurt dışına göndermesine sebep olur. Fransız kolejini bitiren Aysel, resime ilgisinden dolayı eğitimini tamamlamak için Paris’e gider. En büyük destekçisi bu konuda ailesi olur. O dönemde bir kız çocuğunun eğitim için yurt dışına gönderilmesi büyük bir olay olarak karşılanır. Aysel’e her konuda güvenen aile, bu itirazlara değer vermez. Onunla aynı yaşta olan kuzeni Necat, Aysel’in Paris’e gideceğine inanmaz. Onun itirazları hem kıskançlığını hem de toplumun genel yargısını ifade eder.

“...Ne kadar olsa... Bizim aile terbiyemiz başka, adetlerimiz başka... Kadınlarımız kapalı alıştır, hayata çok karışmadılar... Ne kadar okusalar yine tecrübeleri yok...” (s. 87) Necat’ın bu düşüncesine karşılık Aysel de sadece kadınların/kızların değil erkeklerin de kapalı bir şekilde yaşadığını ifade eder. Bunu aşmak için de kız çocuklarının serbest bir şekilde eğitilmesine vurgu yapar.

“Erkeklerimiz bizden çok mu hayata karışmış. Herhangi bir ecnebi gencile siz kendinizi bir tutabilir misiniz. Hayata alışkanlık yalnız başına mücadele etmek ecnebi gençler için o kadar kolaydır ki onlar tahsillerini yapar yapmaz hayatlarını kazanmak için uzak uzak yerlere gider, bilmedikleri muhitlerde, görmedikleri insanlar içinde para kazanırlar. İstikbal hazırlarlar. Bir İngiliz genci daha yirmi yaşında Hindistan, Avusturalyaya gider, bir Fransız delikanlısı Cenubi Amerikaya gider, iş bulur, para kazanır. Bizim gençlerimiz arkalarında ya ailelerinin yardım kesesi, ya hükûmetin

memur aylığı olduğu halde tahsil için gittikleri yerlerde ya beş parasız kalır, sıkıntı çekerler yahut sefahat içinde sıhhatlerini bozarlar, istikballerini kötürüm ederler. Bakalım bir de kızlarımızı tecrübe edelim.” (s. 88) Aysel erkek çocuklarının yaptıkları yanlışlara karşı kız çocuklarının daha kararlı ve istikrarlı olduğunu düşünür. Nitekim kendisi Paris’te başarılı bir şekilde eğitimini tamamlayıp Türkiye’ye aydın biri olarak döner.

Eğitim meselesine, *Yakut Kayalar*’da farklı bir açıdan yaklaşan yazar, okuldan ziyade aile içerisinde anne-babanın çocuklarını nasıl eğitmesi gerektiği konusu üzerinde durmuştur. İsmi verilmeyen romanın aslı kahramanı, ailenin tek kızı olmasına rağmen ebeveynleri onun eğitimi için özel bir gayret göstermişlerdir. Eğitimi ve öğretimi sadece lüks içinde ve kimseye muhtaç olmadan yaşatmak gibi gören büyüklerine kızları cahilce bulur ve bu “hodbinliği” eleştirir.

“Babamın yüreğine inmesin, âlem bize bir şey söylemesin! Diye mantık, cesaret denen şeylere ben de çoktan veda etmiştim.

Yumruk kadar kafamla benim bile aklım eriyordu: Bir genç kız nasıl yetiştirilir? Onunla nasıl meşgul olunur? Yaşadığı muhitte, onun kafasını, kalbini yapan şeylerle atılacağı muhit, karşılaşacağı cereyanlar arasında nasıl bir münasebet aramak lazımdır? Bunu yapmadılar.

Bir genç kızı, bütün bu şuursuzlukların kurbanı ettikten sonra kocaman bir tehditle karşısına çıktılar.” (s. 95) Anlatıcı kahramana göre bu yanlış yetiştirme şekli hayatında tamir olunamayacak hatalar ortaya çıkarmıştır. Romanın sonunda da anlatıcının hayatı ve yarım kalmış ilişkileri böyle bir eğitim anlayışının zararlarını ortaya çıkaracak şekilde verilir. Sadece kendinin değil çevresinin de bu yanlış eğitimin kurbanları olduğunu düşünen kahraman onlarında yaşadığı ve yaptıkları hataları tecrübesizliklerinin yanında eksik eğitimden kaynaklandığını anlatır.

Üç Kızın Hikâyesi romanı, liseye giden üç kızın hayatlarının, aldıkları yanlış eğitim sonucunda nasıl değiştiğini göstermeye çalışır. Romanın aslı kahramanı Filik, ilköğretimden sonra ailesi okula göndermek istemez. Ağabeysinin, ailesini zorlamasıyla okula giden Filik, ailesi tarafından sürekli hırpalanır. Lisede yapılan faaliyetlerin hiçbirine katılamayan Filik, ailesine katılmak istediği müsamereyi söyleyince annesinden ve babasından şiddet görür. Okulun, kızlarını ‘aşüfte’ ettiğini düşünen aile lisedeki arkadaşlarının kızlarının ahlâkını bozduğunu düşünürler.

Kızların diğeri ikisi Betigöl ve Dürer okula aileleri okuması için gönderirler. Bu kızlardan Betigöl, okulu gezmek, eğlenmek ve erkeklerle rahat konuşmak yeri olarak değerlendirirken, kızların en akıllısı Dürer, kendini geliştirmek için okula gelir. Dürer'in ailesi kızlarını iyi bir eğitim alması için okula göndermişler, iyi bir eğitim alması için her türlü desteği sağlamışlardır.

Romanın sonunda yazar kendi tezini doğrular şekilde ailenin iyi eğitim vermediği, kız çocuklarının hazine sonunu gösterirken, kendini yetiştiren, okuyan genç kızların da hayattaki başarısı üzerinde durarak olanı göstermeye çalışmıştır.

Semavi İhtiras, konusu itibariyle dönemin diğeri romanlarından farklılık gösterir. Aşk teması etrafında gelişen roman, yirminci yüzyılda gelişen olayları anlatır. Yazar, romanda aynı erkeğe âşık olan anne-kız çatışması yanında Cumhuriyet kurulduktan yaklaşık elli yıl sonra yaşanan olumlu gelişmeleri de vermek istemiştir. Romanın aşk üçgeninde gelişen kısmı başarılı bir şekilde kurgulanmışken, romanın aslî kahramanı Yıldız'ın eğitim süreci romanın kurgusunda fazlalık gibi kalmıştır. Yazar, özellikle yirminci yüzyılda öngördüğü eğitim sistemini romanın kurgusu içine idealleştirerek yerleştirir.

Romanın anlatma döneminden beş yıl önce açılan Türk Kız Koleji Avrupa da dâhil birçok eğitim kuruluşlarının üstündedir ve eğitim camiasında sürekli okulun başarılarından bahsedilir. Yıldız da bu okulun kuruluşunun beşinci senesinde eğitime başlayan başarılı bir genç kızdır. Büyük bir alanda eğitim veren okulun beşeri ilimlerin yanında spor ve sanat eğitimini de yer verildiği görülür. Okulun en başarılı öğrencisi Yıldız'ın okuldaki faaliyetlerinden okulda var olan farklı branşları görürüz. Okulda yüzme, koşu, müzik, gibi eğitimin yanında uçuş eğitimi veren büyük bir de hangar vardır. Genç kızların sürekli uçuş eğitimi aldıkları bu okulda tek motorlu uçaklarla Avrupa'ya kadar giden cesur kızlar övgüyle anlatılır.

Yıldız bu uçuşların birinde rahatsızlanır ve yine okulun içinde bulunan revirde tedavi görür. Hastalandığını duyan annesi kızını görmeye gelir ve ilk defa geldiği okulu hayretle gezer. Bedia Hanım kızını ziyaret ettikten sonra Yıldız, annesine okulun temiz ve bakımlı revir odası dışında da çok güzel sınıfları, kütüphanesi olduğunu söyleyerek diğeri yerlere de bakmasını ister. Yazar bu noktada, özellikle okulu gezen Bedia Hanım'ın bakış açısından Türk Kız Kolejinin mükemmel ötesi yerleşkesini ve eğitim/öğretimini vermeyi hedeflemiştir.

“Mektebin kabul ettiği prensipler ve müdürün şiddetle takip ettiği terbiyevi emeller, manevi birer komprime halinde birbirine benzeyen şu üç cümlede teksif edilebilir: Ruhan kibar, aristokrat, fikren müşfik, demokratik bir nesil yetiştirmek... ilim ve fenle dimağı memur ederken ruhu harabezare çevirmemek... zekânın inkişafına çalışırken kalbi ifsat etmemek... bütün bu komprimelerde iyi insan, iyi vatandaş, iyi zevce, iyi anne, iyi ev hanımı ve iyi salon kadını olmak hassaları var!.

Sınıfların kadroları yetmiş ile seksen arasında mütehavvil.. Her sınıf iki şubeden müteşekkil.. Teessüsünde üç sınıftan terekkep eden kolej iki sene sonra vatana almış beş nurlu kız hediye etmiştir...

Müzakere vakti sınıflarda ve mütalaa salonlarında sezilen veya görülen gürültü, hayat ve hareket nezahetin, vakarın ruhunu incitmekten çok uzak.. Bilakis bu temiz ve şeffaf gürültünün, bu nezih ve nurlu hayat ve hareketin sinirlere kudret ve inşirah veren öyle mümtaz bir hususiyeti, bir asaleti var ki...” Eğitimin verildiği çeşitli salon ve sınıflarının modern/çağdaş olmasının yanı sıra, okulda çalışan öğretmenler, müdür, hizmetliler, kat görevlileri de idealist tiplerden oluşur. Okulda eğitim gören öğrencilerde aynı şekilde edep, bilgili, başarılı ve idealize edilmiş çocuklardır. Büyük bir disiplin, geniş, rahat bir bakış açısı, refah ortam, eğitimin verilmesinde de başarıyı getirmiştir.

Muallim derse girince hürmetkâr bir sükûn, irfana susamış bir intizar dershanenin havasında bir esir gibi dalgalanır. Bu ismet ve samimiyet, bu şiir ve şuur dolu hay içinde muallim ilahi bir iştiha ile derse başlar.. söyleyen muallim de, dinleyen talebe de mes’ut ve münşerih...

İnsanlığı kemiren mikroplar manen dezenfekte edilmiş mektebin havasına bir an olsun nüfuz edemiyor, sinemiyor...” (s. 24-25)

Yazar, Yıldız’ı bu okuldan mezun ettikten sonra romanın olay örgüsünü tamamen aşk teması etrafında yoğunlaştırır. Bu nedenle eğitimin Yıldız’ın hayatına getirdiği yenilikleri öğrenemeyiz. Roman bu noktada kusurlu sayılır. Yıldız, başarılı bir şekilde dönemin en iyi okullarından mezun olduktan sonra evde oturup evlenmeyi bekler. Okulda aldığı eğitim doğrultusunda hiçbir iş yapmaz. Yazar, yaşadığı dönemden yaklaşık elli yıl sonrayı anlatmaya çalıştığı bu romanda, genç bir kızın mezun olduktan sonra iş sahasında çalışacağını kurgulayamamış olabilir. Tezli bir roman olarak düşünceğimiz Semavi İhtiras romanında yazarın amacı Atatürk’ün kurduğu

Cumhuriyet'in yıllar sonraki başarısıdır. Bu temayı da aşk temasıyla sonlandırması, yazarın romanı tezli olmaktan kurtarmak istemesindendir.

Üvey Ana'da, anne-babasını kaybettikten sonra Lobut isminde bir taksicinin evlatlık edindiği Lale ve Gül, temiz, akıllı ve idealist genç kızı temsil eder. İkiz kardeşlerden Gül, veremden öldükten sonra aile Lale'nin eğitimine daha önem verir. Kendi ekonomik bağımsızlığını kazanması için yetiştirilen Lale, bunda da başarılı olur. Ankara'da İsmet Paşa Kız lisesini birincilikle bitiren Lale, üç yabancı dil bilmektedir. Lale, kendi gibi medeni, modern, kız çocukları yetiştirmek için mürebbiye olmaya karar verir.

*“Lâle'nin üstlendiği görev millî bir görevdir. Yazar, Lâle'nin şahsında kendisinin hayalini kurduğu eğitim anlayışı ve eğitici örneğini gösterir.”*²⁰¹ Yazar, Lale'nin kişiliğinde Türk kadının başarısını vermeye çalışır. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında yabancı mürebbiyelerinin Türk kültürüne olumsuz etkilerinin yanında Türk kızlarının bu mesleği daha iyi yaptıklarını göstermeye çalışan yazar, yeni açılan okulların da modern eğitim verdiklerini ifade etmiştir.

3.1.3. Kılık Kıyafet

3.1.3.1. Batılı-Modern Giyim Tarzı

1929 yılından sonra yazılan romanların birçoğunda Batılı giyim tarzı, Cumhuriyet ideolojisine uygun olarak artık eleştirilmekten çok modern yaşamın bir parçası olarak yansıtılmıştır. Batılı giyim tarzının çatışma unsuru oluşturduğu *Üç Kızın Hikâyesi*, *Yaprak Dökümü* gibi romanlarda ise yapı Doğu-Batı çatışmasının şekillendirmek amaçlı kurulmuştur. Yazar, bu romanlarda kahramanların kişilik özelliklerinin değişimini, giyim tarzlarını göstererek ortaya koymaya çalışır.

Çapkın Kız'da romanın aslî kahramanı Çapkın, Batılı yaşamı olması gereken gibi algılamış, aldığı eğitim ve kültür derecesinde modern yaşamı benimsemiştir. Romanda her davranışlarıyla örnek gösterilen Çapkın, kıyafetiyle özellikle Anadolu kadınına örnek olur. Ankara'da, düzenlenen gezilerde, çay partilerinde, atla yapılan dolaşmalarda, Batılı, asri bir genç kız gibi giyinir. Çevresi tarafından da takdir edilen Çapkın, kadınları her konuda olduğu gibi giyimde de eğitmeye çalışır.

²⁰¹ Güneş, s. 138.

Çapkın, Ankara’da bir gezi esnasında tanıştığı Anadolulu genç köylü kadınına kocası kendisini aldattığında ne yapması gerektiğini sorar. Çapkın Kız, köylü kadına akıl verirken modern bir kadın olmanın eşi de eve bağlayacağını savunur. Yeni harflerle okuma yazma öğrenmesini tavsiye eden genç kız, kocasına dışarda gördüğü modern hayatı da kendisinin uygulamasını öğretir.

“...Kocana sevgilim mevgilim diye tezkere, mektup yaz, roman oku ona. Sonra danesi manesi diyip te küfretme, sen de dansı öğren, istersen ben sana bir haftada öğretirim. Sonra çıkar bu şalvarı, daha ucuza bir rop kuşan. Daha sonra defet şu damalı pürgüyü, yakası tüylü, yünlü bir manto giy. Hem daha ucuz hem daha tango. Sil çıkar şu kınaları, pencerelerden fırlat şu bebe toprağını. Yere çömelip beş parmakla borani yiyeceğine iskemleye oturup çatalla, tabakla sade suya fasulye ye! Kocan da saftır. Dışarıda bunları görüyor, hayatı görüyor ve oraya gidiyor. Sen daha iyisini göster ve oraya gidiyor. Sen daha iyisini göster sana dönsün.” (s. 16) Çapkın’ı bir ideoloji için roman kahramanı yapan yazar, onun halka yol gösterici biri olarak yaşatır.

Çapkın’ın giyinişi de dönemine göre oldukça ileri seviyededir. Uzun süre Paris’te, Berlin’de ve Avrupa’nın diğer şehirlerinde gezen Çapkın, şık giyimiyle dikkat çeker. Onun bu giyinişi Batıya özentinin çok ötesinde yeni kurulan Cumhuriyetin yetiştirdiği genç neslin özelliğidir.

Yaprak Dökümü’nde, on yedi, on sekiz yaşlarına kadar kapalı bir ortamda yetişen iki genç kızın, ailelerine gelin gelen Ferhunde’nin etkisiyle nasıl değiştiği verilirken giyim kuşama özellikle dikkat çekilir. Evlerini eğlence merkezine dönüştüren kızlar, çaylara ve partilere açık ve yeni kıyafetleriyle katılırlar. Erkeklerle de çok serbest olan bu kızlar, dekolte elbiseleriyle erkeklerle “oynaşmaktan” geri durmazlar. Yazar, modernleşme konusunda kızların giyim tarzını göstererek olmaması gerekenin örneğini verir. Ali Rıza Bey’in de katıldığı bir eğlencede yazarın gözlemlediği ev ortamı, yapmacık ve özentili dolu gençlerin acıklı durumunu gösterir. Sadece gençler değil, evin reisi Ali Rıza Bey de bu hengâme içinde kendine düşen rolü oynamaya başlamıştır.

“Artık davet akşamları o da oyuna çıkacak bir aktör gibi bir köşede hazırlık yapıyordu. Kunduralarını boyuyor, pantolonun paçasından sarkan iplikleri makasla kesiyor, gömleğinin yırtıklarını büyük dikkatle kravatının altına sokuyor, sacını sakalını fırçalıyordu.

Ali Rıza Bey, eskiden idare meclisine girerken aldığı ciddi vaziyetle içeri girince, kızlar pullu, boncuklu tuvaletlerinden çıkan çıplak kollarını kanat gibi sallayarak koşuşuyorlar, şımarık çığlıklarla:

-Babacık... Cici küçük babacık, diye boynuna sarılarak bir koltuğa oturuyorlar. Bisküviler, sandviçler getirip zorla ağzına sokmaya çalışıyorlar. Misafirlere karşı bu ne iğrenç sahtekârlıktı. Ali Rıza Bey kızlarını bira önce kuliste itip kaktıkları ihtiyar bir aktörü, perde açılınca rol icabı öpüp koklamaya başlayan tiyatro kızlarına benzetiyor, hem onlardan, hem kendinden iğreniyordu.” (s. 25) Fakirliğin de neden olduğu ekonomik sıkıntılar, genç kızların koca bulma yarışlarında komik ve trajik bir şekilde giyinmelerine neden olur. Davet ve partilerde, kıyafetlerini değiştirip/kesip yeni modeller yapmaya çalışan kızlar, komik kıyafetleri yüzlerine/gözlerine sürdükleri aşırı makyaj ile daha çok eleştirilir.

Üç Kızın Hikâyesi’nde, Filik, ağabeysinin baskısı ve babasının işinden olurum korkusuyla okula gönderilmiştir. Annesi onun lise kıyafetlerini çok ilginç ve açık bulur. Kızının her davranışını eleştiren anne, bu halini “sokak kadınlarına” benzetir. Filik, annesine göre evin içinde sürekli iş yapar halde ve dağınık bir şekilde yaşamalıdır. Süslenmesini, temiz giyinmesini, saçlarını taramasını ayıp olarak Filik’e öğretmiştir.

“Evin içinde bir ev kızı gibi temiz pak hizmet etmek bile günah. Ya nasıl olacak? Kir pas içinde, ayakları çıplak, baş taranmamış bir halde süpürge elden bırakılmayacak.” (s. 31)

Romanda olması gerekeni temsil eden Dürer, giydiği kıyafetlerle de ideal genç tipini çizer. Modern bir genç olan Dürer, Batılı yaşamı, giyinişi, davranışı iyi anlamış, özümsemiş ve kendi kültürüyle bütünleştirmiştir. Okulun kıyafet müsabakası için kendi diktiği elbise, aydın genç neslin bakış açısını göstermesi açısından önemlidir.

“...Bu, açık gülkurusu ipek üzerine işlemeli bir basit dekolte idi. İşlemelerin kıymeti yakından bakınca görülüüyordu. Açık gülkurusu üzerine karmen ipekle birçok şeyler sık sık işlenmişti. Karşıdan sık serpmeye çiçeklere benzeyen bu işlemler ne resimdi, ne çiçek. Her birisi bir isim, bir cümle idi. Omuzlardan bele kadar hep şunlar işlenmişti: Gazi, İnönü, Sakarya, Dumlupınar, Murat dağı, Mudanya, Lozan, 30 Ağustos, 29 Teşrinievvel, Cumhuriyet ve aralarında gene Gazi, Gazi, Gazi...” (s. 38) Kıyafetleri yeni kurulan Cumhuriyetin çizgisinde olan Dürer, giysileri açık olmasına rağmen Batılı değildir.

Su Sinekleri’nde genç kızların zamanın modasını takip etmeye çalıştıkları ve sinema filmlerinden gördükleri Batılı sanatçılar gibi giyinmeye çalıştıkları görülür. Kızların açık gezmeleri asriliğin gereği olarak düşünülür. Gençlerin hepsi kıyafetlerine özen göstererek modern giymeye çalışırlar ve aileleri de bu konuda ses çıkarmaz. Sadece Sabbek’in anneannesi torunun giydiği bu kıyafetleri açık ve komik bulur.

Romanın bir diğer kahramanı Dürdane’nin ailesi ve kendisi, sonradan görmeliğin verdiği görgüsüzlükle medeni olmayı kılık kıyafette, ev, eşya gibi dış görünüşe ait nesnelerin değişimiyle bir tutarlar. Bu konuda Kamil Bey’in kızı, Dürdane’yi manken gibi süslemekle medeni bir görev yaptığını düşünür.

“Dürdane; yarın kabul günün, değil? yeni ‘tuvalet’ini giy... Arkadaşların görsünler... Aynını yapmasalar bile, moda, elegans hakkında bir fikir edinirler, görüşleri değişir, başkalaşır... Sen; bir model olacaksın! Şunu anlatmalısın ki bu kostümün, sırf modayı takip ettiğin için yapılmıştır. Yoksa öyle herkesin yapması lazım gelen, yapabileceği şeylerden değildir. Sayılı kostümü olanların sırtında, bu elbise gülünç düşer... Arkadaşlarına, bunu hissettir, yazıktır, heves etmesinler! Zevklerini düzeltip, değiştirsinler yeter!..” (s. 67-68)

Romanda kıyafeti için eleştirilen diğer bir kişi ahlâksız, düşük bir hayatı benimseyen Fatma’nın annesi Nezahat Hanım’dır. Yaşına uygun olmayan bir şekilde açık-seçik giyinmesi sonucu düştüğü komik hali yazar/anlatıcı eleştirel bir ifadeyle ele alır.

“Ömürlerinin sonbaharında açılan bu solgun çiçekler, yüksek ökçeli iskarpinler üzerinde genç kızlar gibi seke seke yürümek isterlerken, ayak bileklerini zaman zaman hafifçe bükülür, pörsümüş baldırları tiril tiril titrer, adım başında sendeler.

Kışın, kürk ve yahut kalın kumaş mantolarla sarılırlar. Soğuklar, onları ağır başlı, alımlı bir hanımefendi yapar. Fakat yazın, poplinden kripdöşinden, muslinden, ince tül gibi ipeklerden kolları omuz başlarına, göğüsleri meme çukurlarına kadar açık kostümler giyerler.

Bunların fakirleri ile zenginleri arasında, önemli bir fark göze çarpar: Zenginler, yüzlerinin kırışıklıklarını, küçük ameliyatlara boyunlarından, kulak altlarından gerdirirler, tazeleşirler. Fakirlerin çehrelerinde çizgileri allık ve pudra örter.” (s. 99-100)

Külkedisi Evlendi romanının aslı kahramanı Hicran, üvey ablaları tarafından sürekli hırpalanır, hor görülür ve onlardan daha güzel olduğu için kıskanılır. Arkadaş toplantılarına, düğünlere, partilere gitmesi yasak olan Hicran, mecburen gitmek zorunda kaldığında da ablalarının ona verdiği kıyafetlerle komik görünür. Çevresi tarafından giysileri ve yaşadıklarıyla “*külkedisi*” lakabıyla tanınan Hicran, evlendikten sonra kılık ve kıyafetini değiştirir, kendine uygun giymeye başlar. Hicran, eşi Selim Naci ile birlikte Venedik’e gidince giydiklerinde Avrupalı bir tarz ve şıklık kendini gösterir. Çevresinin özellikle Venedikli genç bayanların etkisiyle giyim kuşamına dikkat eden Hicran, bu sayede ondan boşanmak isteyen eşini de tekrar kazanmış olur.

3.1.4. Evlilik

Evlilik teması, dönem romanlarının çoğunda hem bireysel hem de toplumsal alanda çatışma unsuru oluşturacak şekilde kurgulanmıştır. Yazarlar bu konuda söyleyeceklerini, daha çok olmaması gereken örnekler üzerinden vermeyi seçmişlerdir. Uyumsuz evlilikler bu açıdan en çok macerayı içinde barındıran ortamlardır. Bu da aşk arayışları, eşlerin birbirlerini anlayamaması, sevgisizlik gibi nedenlerle verilir. Yine evlilik teması altında geleneklerde var olan erken yaşta evlilik, kız çocuklarının küçük yaşta evliliği, çok eşlilik gibi konular da eleştirilir. Yazarlar bu haliyle ele aldıkları romanların birçoğunda evliliğin nasıl olması gerektiğini, olmaması gereken örnekler üzerinden anlatmaya çalışılmışlardır. Dönemin en ilginç romanlarından biri Şükûfe Nihal’in *Çöl Güneşi* adlı eseridir. Roman, kahramanların evlenmeden önce aralarında imzaladıkları “*evlilik sözleşmesi*” ile feminist yaklaşımıyla dönem romanları için oldukça ileri bir örnek ortaya koymaktadır.

3.1.4.1. Uyumsuz Evlilikler ve İhanet

İdeal evliliğin şartlarının başında, eşlerin birbiriyle uyumu gelir. Ancak roman için asıl malzeme olacak konu, uyum değil uyumsuzluktur. Anlaşmazlıklar, çatışmalar da uyumsuzlukla ortaya çıkar. Genç kızların kendilerinden büyük erkeklerle evlendirilmeleri, herhangi bir şekilde kötü yola düşen kadınların kendilerini kurtarmak adına uygun olmayan kişilerle evlenmeleri, farklı yaşama biçimlerinin ortaya çıkardığı mutsuzluk yahut aşk arayışları anlaşmazlığı ve ihaneti ortaya çıkarır.

Âdem ve Havva’da evlilik meselesi iki farklı şekilde ele alınır. İlki aslı kahramanlardan Deniz’in kocası Şeci Paşa ile ilişkisi çerçevesinde meydana gelen

uyumsuzluktur. Deniz, yaşça büyük Şeci Paşa ile evlendikten sonra kendini eğlenceye, alışverişe verir ve kocasına karşı ilgisiz davranmaya başlar. Bunun en önemli nedeni Deniz'in bir kaçış için evlendiği Şeci Paşa ile evliliklerinin durağan ve duygusuz bir hal almasıdır. Zamanla bu duruma alışsa da, yaşadıkları konağa eski sevgilisi Cahit'in iç güveyi olarak gelmesiyle düzeni bozulur.

Evlilik konusunda ikinci husus, Deniz'in üvey kızı Süreyya ile aralarındaki çatışmadır. Süreyya, babasının kendi yaşlarında bir genç kızla evlenmesi ve Deniz'in oldukça güzel, gösterişli olması bu çatışmanın başlangıcını teşkil eder. Deniz'in sevgilisi Cahit'in, ona yakın olmak ve intikam almak için Süreyya ile evlenerek iç güveyi olması, iki genç kadın arasındaki çatışmayı hissi olmaktan çıkarıp hareketlerle ve sözlerle ifade edilmesi boyutuna geçirir.

Deniz'in Şeci Paşa ile evliliği ise sevgisizlik ve uyumsuzluk nedeniyle bitmez. Hatta Şeci Paşa, Deniz'in Cahit'le açıkça ilişkisi olduğunu sezmesine rağmen, ona olan düşkünlüğünden bu olaya ses çıkarmaz. Böylece yazar Şeci Paşa ile çok farklı bir koca profili sergiler.

“İhanetini hiçbir zaman Deniz'in yüzüne vurmadım. Aramızdaki büyük yaş farkının bu hakkı benden aldığına kaniyim. Hem bunun ne faydası olurdu? Mademki onsuz yapamayacağım, her şeyine tahammül etmem lazım.” (s. 165) Şeci Paşa, genç kadının ihanetini yerinde bulduğu gibi, konakta yaşayan diğer şahıslar da, zamanla öğrendikleri bu ilişkiye olumsuz tepki göstermezler.

Adam Sarrafi'nda Anadolu'da doğup büyüyen, oranın örf ve adetlerine bağlı olan Hobatzade Tosun'un, iş için İstanbul'a yerleşmesinin ardından yaşadığı gayri ahlâki ilişkiler ve evliliği anlatılır. İstanbul'da yaşadığı eğlenceli gece hayatı Tosun'u kadınlar hakkında geniş bilgi sahibi olduğuna inandırmıştır. Tosun, uzun süren eğlence hayatından sonra “*ev kadını*” bir kızla evlenmek ister. Kendine modern hayatın imkânlarını sunan bu şehir, evlilikte de karşısına yine modern tarzda yaşamış bir genç kız çıkarır. Evleneceği kişide Doğu örf, adet ve gelenek-göreneklerini arayan Tosun'un isteklerine eşi olacak Lale ve ailesi önceleri ses çıkarmazlar.

Burhan Cahit, romanında ahlâki kaygıları, evlilik, eşlerin birbirleriyle uyumu gibi konularla birlikte ele alır ve romanını bu temaların neden olduğu çatışmalar üzerine kurar. Düğün için ailelerin tanışması, modern hayatın her yeniliğini evlerinde ve yaşamlarında bulunduran Lale Hanım için komedi, Tosun ve ailesi için bir kâbus gibi

olur. Hobatzade Tosun'un evlilikten beklentisi, kendisine uygun olan bir eşten ziyade ailesine, geleneklerine ve yaşadığı topluma uygun bir kadın bulmaktır. Beklentilerinin başında da evlendiği eşinin “*bâkire*” olması gelir.

Tosun'un eşi Lale de ahlâki açıdan kaygılar taşıyan biridir. Gençliğinde herhangi bir erkekle gönül macerası olmayan Lale, kendini saf ve temiz bir şekilde eşine sunar. Lale modern olanı temsil ederken, Tosun geleneği yansıtır ve ikisinin evliliği, aile ve çevrenin baskısıyla oluşur. Sadece iki genç değil aileler de tamamen zıt görüşlü bireylerden oluşur.

Tosun'un annesinin beklediği gelin modeli Lale'den oldukça farklıdır.

“Topuğuna kadar saçları, çınar gibi boyu, elvan gibi çehresi, gümrah gümrah kaşlarıyla karşısında mükellef bir İstanbul kızı göreceğini tahmin eden ihtiyar kadın, bu filiz gibi narin, yasemin kadar nazik kızı görünce tuhaflaştı, durakladı” (s. 62)

Bütün bu uyumsuzluğa rağmen Tosun, modern hayata adım atmak ve düzenli bir yaşama sahip olmak için, Lale'nin ailesi ise bozulan maddî durumlarını biraz ferahlatmak amacıyla düğünü yaparlar. Düğün gecesi eşinin bakire olmadığını düşünerek evden ayrılan Tosun, birkaç gün içinde boşanma işlemlerini başlatır. Fakat Lale, Tosun'un düşündüğü gibi daha önce bir erkekle beraber olmamıştır. Doktora giderek bu bilgiyi raporlandırıran Lale, mahkemede bu raporu belge olarak gösterse de Tosun'u inandıramaz. Bu konuda kesin ve değişmez hükümlere sahip olan Tosun, geleneksel çizginin dışına çıkamaz. Yazar, aslî kahramanın yaşadığı hezeyanları dile getirirken, Lale'nin bu olaydan sonraki iç dünyasını, yaşadığı ruh kasırgalarını anlatmaz, sadece onu mahkeme salonunda rengi solmuş “*bir fidana*” benzetir. Ekonomik bakımdan aynı seviyede olan iki ailenin yaşama biçimleri ve hayata bakış açılarının tamamen zıt olması nedeniyle, uyumsuzluk boşanmayla sonuçlanır.

Burhan Cahit, *Köy Hekimi* romanında ise evlilikte eşler arasındaki denklik üzerinde durmuştur. Romanın aslî kahramanı Emine, köyündeki diğer genç kızlar gibi mahalle hocasından biraz okumayı öğrenmiş, tarlada, bahçede çalışan biridir. Köyün delikanlılarından Tosun'la nişanlanır. Tosun askere gittikten sonra Emine'yi Antalya'ya giden bir valinin sahiplenip beraberinde götürmesi, iki genç arasındaki ilişkinin bozulmasına sebep olmuştur.

Valinin eşi Nevada Hanım, Emine'yi kendi çocuğu olmadığı için çocuğu yerine koyar ve bir genç kızın yetiştirilmesinde gerekli olan eğitimi ona vermeye çalışır.

Nevada Hanım, Emine'ye, giyim, kuşam, yemek adabı gibi gündelik hayatın gereklerini öğretmeninin yanında fikir dünyasını geliştirecek okuma-yazma eğitimi de vermeye çalışır. Zengin bir kütüphaneye sahip olan Nevada Hanım, Emine'nin ruh ve düşünce dünyasını geliştirmeye gayret eder. Kazandığı bu olgunluk, askerden dönen Tosun ile evliliğinin ilk günlerinde kendini hissettirecektir. Yazar Emine'nin içine düştüğü çatışmayı şöyle ifade eder.

“İlk zamanlar (Tosun)u beklemek için akşamları işini bitirip dere boyuna çıktığı zaman içinde vazifeşinas bir ev kadınına duyduğu sakin, memnun sevinci duyardı. Fakat bu sevinç çok kere (Tosun)un çok geri, çok iptidai lâtifeleri veyahut köyden getirdiği turfa haberleri karşısında bir saman alevi gibi hemen söner, kararır. Genç kadın tehlikeli bir istihale geçiriyordu. Ya bu hayata uyacak, okuduğunu, gördüğünü unutacak veyahut hayalini dolduran başka âlemlerini tahassürle bu ıssız çam ormanı içinde bakımsız, devasız bir nadide kuş gibi sönüp gidecekti.” (s. 201)

Köye döndükten sonra, köyün diğer genç kızlarından ve eşinden farklı bir bakış açısına sahip olduğunu anlayan Emine, ormanın kuytu bir köşesinde, herkesten uzak evinde iç dünyasına kapanır ve Nevada Hanım'dan kalan kitaplarla günlerini geçirir. Emine'nin eşiyle arasındaki fikir ayrılığı her iki tarafın da fark ettiği bir durum olmasına rağmen, Emine için başka bir hayat tarzı mümkün değildir. Emine, bu mecburi beraberliği Tosunu mutlu edecek bir şekilde devam ettirir. Ancak onun Tosun'a olan muhabbetini köye gelen ve kendisi gibi okuma meraklısı olan Doktor Suat Naci değiştirecektir. Emine ile Tosun arasındaki uyuşmazlık aile içi huzursuzluk yaratmasa da, özellikle Emine'nin ruh eşi olduğuna inandığı Suat Naci ile beraber kaçmasına da engel olamayacaktır.

Burhan Cahit'in birçok romanında karşımıza çıkan evlilikte aşk ve uyum teması *Aşk Politikası* romanında farklı bir yönüyle işlenmiştir. Kahramanlarının birçoğunu zengin sınıftan seçen Burhan Cahit, bu romanında iki zengin ailenin çocukları arasında gerçekleşen evliliğe değinir. Yazarın diğer eserlerinde de görülen yol gösterici kişi, bu romanda evlilik ile ilgili düşünceleriyle ön plâna çıkan ve gençlere yol gösteren bir “amca” profiliyle sağlanmıştır. Ömrü boyunca hiç evlenmeyen amca, yeğeni Necati'yle konuşurken evliliğe olumsuz bakışı, Necati'nin de olumsuz yönde etkilenmesine sebep olur.

“Ben elli altı yaşında bir bekâрім böyle meselede kanaata itibar edilmez. Yalnız tecrübelerimi. Yalnız tecrübelerimi söylersem belki istifade edersin. Bazı erkekler doğuşlarında bir kadınla yaşamaya elverişlidirler. Evlenmek onlar için öyle rahatlatıcıdır ki ateş etrafında dolaşan pervaneler gibi döne döne nihayet muratlarına ererler. Artık sabahleyin ellerine verilen köpüklü bir fincan kahve, ayaklarına çevrilen bir çift terlik, önlerine sürülen bir iki kap yemek ve her yıl kollarına verilen bir çocuk onları zaman zaman taze sevinçlere garkeder.

Bazıları da vardır ki kendilerinin ne olduklarını tartıp hesaplamaadan evlenirler. Bunlar aç karnına iştihalı bir sofraya oturmuş pehlivanlara benzerler. İlk hamlede şapırdatıp, avurtlarını şişirerek boğazlarına kadar tıka basa yerler. Şişerler ve sonra yavaş yavaş açıldıkça yemeklerini çeşitlerini, cinsini beğenmez olurlar. Evlilik ilk zamanlar böyledir. İlk kadının kokusu, sıcaklığı, sesinin ahengi, yürüyüşünün kıvraklığı her şeyi erkeği mesteder. Gırtlığına kadar mesut olduğunu zanneder. Sonra tabiattaki bütün eşya gibi manzara durgunlaşır, renk bayağılaşır, yürüyüşünün kıvraklığı kaybolur, sesinin ahengi umumileşir ve artık gönül dolduran o genç, güzel, kokulu, lezzetli hayat arkadaşı mesela duvarları süsleyen çerçeve çarpık, boyası silik bir karlıdağ levhası gibi görünür.” (s. 39-40)

Amcanın, evlilikle ilgili bu fikirleri Necati’nin yaşama ilk atıldığı gençlik yıllarında bar köşelerinde tanıdığı, ya da gazinolarda rast geldiği hafif meşrep kadınlarla gayri ahlaki ilişkilerde bulunmasına neden olacaktır. Yazar evliliğin iki farklı yönünü gösterir; Amcanın kendisinin de hayatı boyunca bar köşelerinde düşük kadınlarla hayat sürmesi ve bunu benimsemesi evliliğin olmaması gereken yönünü; Necati ve Aysel’in hem ailelerinin evlilikleri hem de kendi evlilikleri olanı gösterir.

Necati, amcasının tesirinde uzun süre gece hayatına devam eder; fakat genç bir Rus ile birlikteliği ve sonrasında evli bir kadınla gizli ilişkisi, evlilikle ilgili düşüncelerini değiştirir. Necati, dayısının kızı Aysel’in ise evlilik için kendine en uygun kişi olduğuna kanaat getirir ve onunla evlenmeye karar verir. Aynı ortamda, aynı kültürde yetişen Aysel’in kişiliğine yakın, aile geleneklerine uyumlu olması, Necati’nin tereddüt etmeden onunla evlenmesine neden olur.

Hicran Gecesi romanında Güzide Sabri de, evlilikte aşkın ve denkliğin önemini ele alır. Roman, aşk temasını eşlerin birbirleriyle uyumu ile birlikte işler ve bu temanın neden olduğu çatışmalar üzerinde durur. Romanın aslî kahramanı Serap,

zorunlu olarak aşksız bir evlilik yapmıştır. Bu yüzden sürekli arayış içindedir. Kocasının yaşadığı huzursuzluğu anlayamaz ve mutlu bir evlilik yaşadığını düşünür. Fazıl Şükrü Bey, eşi Serap'ın duygusal açlığını tatmin etmekten uzaktır. Eşinin her türlü ihtiyacını karşılayan, evine bağlı ve eşini delice seven Fazıl Bey, genç karısının ihtiraslı beklentilerine cevap veremez. Daha önce nişanlandığı bir avukat ile beraber olması Serap'ı bu evliliğe mecbur etmiştir. Lekelendiği ve evlatlık olduğu için toplumsal statüsünün bittiğini düşünen Serap, kendinden oldukça yaşlı birinin onu her haliyle evliliğe kabul etmesi sonucu menfaate dayalı bir evliliğe sürüklenmiştir.

Tek taraflı bir aşkla yapılan bu nikâhın kendini mutlu etmeyeceğini düşüneyen Serap, kocasına olan bağlılığını şöyle anlatır.

“Sizin merhametli kalbinize sığınan muhabbetimizin gurur ile dünyanın en mes’ud kadını olacağıma kanaatim var. Beni hayatla barıştıran ellerinize teslim ettiğim kalbim ebediyen sizin sevginizi taşıyacaktır.” (s. 32)

Serap kendisini lekeli bir geçmişten kurtaran Fazıl Şükrü Bey'i sevdiğini zannetse de, zamanla Bihter gibi duygusal ihtiyaçlarının tatminsizliğini hisseder ve eşinin en yakın adamı Celal Bey ile yasak bir ilişki içine girer.

Suat Derviş, *Emine* adlı eseriyle, evlilikte eşler arasındaki uyuma dikkat çeker. Kimsesiz ve yalnız olarak büyüyen Emine, ailesini işgal zamanında kaybettikten sonra süre yetimhanede kalır. Emine genç kız olana kadar birkaç ailenin yanında daha evlatlık, ahretlik olarak sığıntı gibi yaşar. Son olarak bir doktorun sahip çıkmasıyla huzurlu ortama kavuşsa da, onun ölümüyle yine ortada kalır.

Genç kızlık yıllarına adım atan Emine'yi kimse evine almaya yanaşmaz. Komşularından biri Emine'yi evlendirmeyi düşünür. Kimsesiz oluşundan yaşlı, dul ve yatalak bir hasta olan Bekir Efendi ile evlilik ona layık görülür. Emine'ye evlenecek adamı bulan komşusu evlilikte aşktan, sevgiden çok paranın önemli olduğunu söyleyerek onu yaşlı adamla evlendirmeye ikna eder.

“Evlenince anlarsın... Koca o kadar mühim bir şey değildir. Bir kadın ancak, ev bark sahibi olmak için evlenir.

İhtiyar ölünce bütün mallar senin. O zaman gönlünü beğendiği her delikanlı, seni ister. Hele bir var şu herife...” (s. 140)

Emine, çile içinde geçen çocukluğundan sonra kendi evinin kadını olacağı düşüncesiyle, hiç görmediği Bekir Efendi ile evlenir. Ancak Emine, eşinin şiddetine ve

hakaretlerine maruz kalır. Gidecek başka yeri olmadığı için bu sıkıntılı hayata katlanır ve sesini çıkarmaz. Hırçın ve sert olan eşi, onun gibi naif ve korkak bu genç kıızı anlayamaz. Arzularına cevap veremez. Emine ile eşi aralarındaki uyumsuzluk kişilik farklılarından. Hasta ve yaşlı olan Bekir Efendi, Emine'ye kendi ölümünü hızlandırarak kalan mirasını genç sevgilisine yedireceğine dair ithamlarda bulunur. Emine, huzur ve sahiplenme/bağlanma duygusuyla katlandığı bu evliliğe daha fazla dayanamaz ve kendisini sürekli hırpalayan, suçlayan Bekir Efendi'yi öldürür.

Muazzez Tahsin evlilikte aşkın önemini *Sen ve Ben* romanında derinlemesine işler. Roman, aşk temasını evlilik, eşlerin birbirleriyle olan uyumu, yasak aşk gibi konularla birlikte ele alır ve bu temaların sebep olduğu çatışmalar üzerine yoğunlaşır. Romanın aslî kahramanı Leyla, mecbur kalarak evlendiği Nejat'a âşık değildir. Bu nedenle sürekli huzursuzluk içindedir ve bu huzursuzluk onu hasta eder. Eşi Nejat'ın kişiliği, Leyla'nın duygusal ihtiyaçlarını tatmin edemez. Nejat, karısına sadık, evine bağlı bir insan olmasına rağmen, eşinin beklentilerine cevap veremez, onun ruhunun inceliğini anlayamaz. Leyla'nın, Nejat ile evliliği, küçük yaşta kimsesiz kaldığından, onu büyüten teyzesine vefa borcundandır ve Leyla, küçük yaşlardan itibaren içli dışlı olduğu ve teyzesinin ona uygun gördüğü Nejat ile sorgulamadan evlenir. Leyla'nın kapalı bir hayat yaşaması, çevresinin dar olması onun başka erkeklerle ilişki kurmasını engeller. Çok uzun yıllar sonra İstanbul'a dönen diğer teyze oğlu Bedi Muammer, Leyla'nın aynı mekân içerisinde başka bir erkekle yaşamasına ve ona âşık olmasına neden olacaktır. Leyla'nın bu aşkı asla bedeni arzulara dökülmez ve âşık olmadığı eşi Nejat'a da ihanet etmez. Aşksız yapılan evliliğin kişiyi mutlu edemeyeceğini de yazar. Yine Leyla'nın ağzından dile getirir.

“Ben, gençliğimi, bütün emel ve ümitlerimi ona vereceğim. Onun bir şeyi olacağım. Ya o, buna karşılık bana ne verecek Güzin?”

“Şimdiye kadar, bütün bir saatini bile, bana hasretmek ihtiyacını hissetmedi... evlendikten sonra da bu böyle mi olacak. Ben, her zaman için, içimde bu sonu gelmez boşluğu mu duyacağım? Beklediğim ve susadığım isimsiz bir şey var... O isimsiz şey bir gün karşımda canlan mıyacak mı?” (s. 41)

Sen ve Ben dönemin diğer yazılan aşk romanlarından farklılık gösterir. Aşk olmadan yapılan evliliklerde eşlerin birbirlerini aldatması muhtemel olarak işlenen bir

fikir olsa da, bu romanda farklılık gösterir ve Leyla her şeye rağmen eşi Nejat'ı aldatmaz.

Gonk Vurdu'da evlilik teması, olan ve olması gerekenin zıtlığı içerisinde işlenir. Kimsesi olmayan Ömer'in tesadüf eseri karşılaştığı çocukluk aşkı Naciye ile eski günlerdeki güzel hatıraları sebebiyle evlenmesi olumsuz bir davranış olarak gösterilir. Ömer'in, Naciye'yi sevdiğinden mi yoksa Naciye'nin kötü yola düştüğünden mi evlendiği belirsizdir. Ömer'in hedefi Naciye'yi yeni ismiyle Serap'ı düştüğü kötü yoldan kurtarmaktır, Serap da bu hayattan kurtulmak için onunla evliliğe razı olur. Bu bakımdan Serap ile Ömer'in evliliklerinde aşktan söz etmek olanaksızdır. Serap'ın bir süre sonra, başka uğraşlar bulmak için görüştüğü komşusu Osman ve Ömer'in patronu Celil Mualla ile yasak ilişkiler içine girer. Ömer bu evliliği, toplumun düşerken sahip çıkmadığı bir kadını kurtarmak gibi sosyal bir görev olarak algılamış ve Serap ile evlenerek adeta topluma karşı görevini yerine getirmiştir. Ömer'in Serap ile evlenmesinde bir başka nedeni ise kendini toplumdan soyutlamış olmasıdır. Roman boyunca Ömer'in ilişki kurduğu arkadaş veya akraba çevresi yoktur. Kendini çirkin bulan Ömer, fakirliğin verdiği eziklikle kompleksli bir hayat yaşamıştır. Kimsenin onu beğenmeyeceği dürtüsü Ömer'i böyle bir kadınla evlenmeye itmiştir. Aralarında duygusal bir bağ bulunmayan eşlerden zayıf ahlâklı kadın ise, kocasını aldatarak, aşksız ve sevgisiz bir evliliğin yürümeyeceğini göstermiştir.

Yaprak Dökümü romanında yazar, aşk temasını evlilik, eşlerin birbirleriyle uyumu, aşk-ideal uyumsuzluğu gibi konularla birlikte ele alır ve bu temaların neden olduğu çatışmalar üzerinde durur. Romanda olay örgüsüne dâhil olan bütün kahramanlar yanlış evlilikleriyle ön plana çıkmaktadırlar.

Romanın aslî kahramanı Ali Rıza Bey, evlenmeyi hiç düşünmediği halde aile dostlarından birinin yakın akrabasının teklifine “*hayır*” demeye utandığı için evliliği kabul eder. Hayriye Hanımla her ne kadar başlangıçta mutlu bir evliliği paylaşırsa da, yaşadıkları fakirlik, Hayriye Hanım'ın gerçek yüzünü ortaya çıkarır. Hayriye Hanım, eşinin işten ayrılmasının ardından daha önce verdiği değeri artık vermez.

Romanın diğer kahramanların olan, Ali Rıza Bey'in çocukları da kendilerine uygun olmayan evlilikler yapmışlardır. Ali Rıza Bey'in oğlu Şevket, iş yerinde kendisini baştan çıkaran, aynı zamanda evli olan Ferhunde ile oldukça uyumsuz bir

evlilik gerçekleştirir. Kişilik olarak da hiç uyuşmayan bu ikilinin beraberliği, Şevket zor durumda kaldığında genç kadının başka bir erkeğe kaçmasıyla biter.

Ali Rıza Bey'in büyük kızı Fikret ise, ailede yaşanan yozlaşma neticesinde, hiç tanımadığı dul bir adamla evlenir. Fikret'inki bir kaçış eşini bu aşksız evliliğe yönlendiren faktör ise, çocuklarına koruyucu ve bakıcı bir kadın aramasıdır.

Üç Çiçek Bir Böcek romanı, evlilik temasını aşk, ihtiras, aile içi çarpık ilişkiler gibi konularla beraber işler. Yazar romanını bu temaların neden olduğu çatışmalar üzerine kurar. Romanın aslî kahramanı Petra, aşksız ve uyumsuz bir evlilik yapmıştır. Bu yüzden sürekli huzursuzluk ve nefret içindedir. Kocas, Petra'nın duygusal ihtiyaçlarını karşılayamaz bunun yanında Petra gibi asil bir kadının kocası olarak basit bir köylü gibi kalır ve onu toplum içinde taşıyamaz.

Kaba ve duygusuz bir erkek olan eşi Petra'nın ilgisiz halinden dolayı ona zorla sahip olmaya çalışır. Şiddet kullanılarak Petra'ya sahip olması genç kadını eşinden iyice uzaklaştırır. Petra, eşiyle yaşadığı bu uyumsuzluk sonucu, eşi ölmeden beş yıl önce kendisini anlayan ve seven biriyle duygusal beraberlik yaşar ve eşini aldatır.

Petra'nın büyük kızı İlse de eşiyle mutlu bir evlilik yapmamıştır. Evliliklerinde aşkın olmayışı İlse'yi "*küçük kaçamaklar*" yapmaya yönlendirmiştir. İlse, sonunda kendisiyle hiç uyumlu olmadığını düşündüğü eşinden ayrılmak ister. İlse'nin boşanma isteğinde eşiyle olan uyumsuzluğun yanı sıra, İlse'nin kişilik özelliklerinin de etkisi vardır. Eşinden ayrılan İlse ile iki kardeşi ve annesi Petra'nın aynı erkeğe âşık olması ise, aile içi çatışmalara ve hepsinin yanlış hareket etmesine neden olacaktır.

Kanun Namına'da, evlilik meselesi iki farklı açıdan ele alınır. İlki romanın aslî kahramanı Mebrure'nin annesi Nebile Hanım'ın babası ile kişilik farklılığı nedeniyle meydana gelen uyumsuzluktur. Nebile, şuh, neşeli ve serbest bir kadındır. Nebile, henüz mülkiye talebesiyken ihtiraslı davranışlarıyla eşini bulur ve kısa sürede evlenirler. Nebile, zamanla eşinin sakin, dingin hayatından bıkar ve ona karşı eski heyecanını yitirir. Şehvetli bir kadın olan Nebile, eşinin kayıtsız halinden kurtulmak için beğendiği erkeklerle beraber olur. Sürekli eşini aldatan Nebile'yi kızı Mebrure uyarmak istese de annesi her defasında onu azarlayarak susturur.

Nebile en son kasabaya gelen bir doktorla ilişki içine girer. Her gün kaymakamın evinde sabahlara kadar oynanan poker oyunlarının gedikli misafiri olan Doktor Sadettin Bey, Nebile'nin hırsları ve "*kudurmuş şehvetinden*" nasibini alır.

Nebile, eşinin ondan boşanmaya razı olmayacağını, kendisi ile Sadettin Bey'in arasını bozacağını düşünerek doktorla beraber eşini öldürür.

Romanda yaşanan bir diğer uyumsuzluk teması ise Sadettin Bey'in amcası Mazlum Bey ile eşi İclâl Hanım arasında yaşanır. Eşler arasındaki çatışma, İclâl Hanım'ın kendisinden otuz beş yaş büyük eşi Mazlum Bey'le arasındaki yaş farkından kaynaklanır. Daha iyi yaşam koşulları için ailesini ve her şeyini kaybeden İclâl, zengin biri olan Mazlum Bey'in evlilik teklifine razı olur. İclâl de Nebile gibi, eşine karşı bir heyecan hissetmez. O da evine gelen misafirlerle beraber olur. Mazlum Bey, olanların farkındadır ama İclâl'i kaybetmemek için gayri ahlâki bu ilişkilere ses çıkarmaz. Eşinin, evine gelen misafirlerle birlikte oluşuna karşılık verdiği tek tepki de, *“Kuzum... Allah aşkına... Biraz Yavaş... Komşular duyarsa rezil oluruz...”* (s. 117) şeklinde, çevresinin bu olayı duymasından kaynaklanan endişedir.

Mazlum Bey'in yanındayken dahi İclâl'in rahat davranışları, serbest konuşmaları onlarda misafir olan Mebrure'yi şaşırtırsa da, annesine gösterdiği huysuz davranışları genç kadına göstermez.

Burhan Cahit'in birçok romanında karşılaştığımız bu tema *Yalı Çapkını* eserinde önemli bir tema olarak işlenmiştir. Özellikle evlilikte aşkın önemine değinen yazar, bu romanında da aralarında sevgi ve aşk duygusu bulunmayan insanların evlilikte yaşadıkları sıkıntıları konu edinir. Romanın aslî kahramanı Fazıl Azmi, şık, çapkın, serbest yaşamayı seven bir tiptir. Bir gezi esnasında tanıdığı Sabiha'ya âşık olur, ancak beraberlikleri sadece aşk arkadaşlığı olarak kalır, evliliğe dönüşmez. Fazıl Azmi evlilik düşünmese de bu ilişki karakterini değiştirmiştir.

Fazıl Azmi, hayatına giren diğer kadınların hemen evlilik konusu açmalarına alışmıştır. Sabiha ile uzun süredir beraberdirler fakat gururlarından evliliği hiç konuşmazlar.

Daha sonra İstanbul'a dönen Fazıl Azmi, annesinin de isteğiyle Neclâ adında saf bir kızla evlenir. Evlilik konusunda alaycı ve kayıtsız oğlunu oldu-bittiye getirerek evlendiren Necmiye Hanım, onun mürüvvetini görmekten mutludur. Evliliğin kendisine büyük sorumluluk ve mutluluk getireceğini düşünen Fazıl Azmi, aniden gelişen bu evlilik sonrasında, hayatında hiçbir değişiklik olmadığını fark eder. *“O kalbinde büyük hareketler olacağını, hayatının bu mühim adımını çok heyecanla atacağını zannediordu.”* (s. 86)

Sabiha da evlilik konusunda Fazıl Azmi gibi hür düşüncelidir. Evlilikle aşkın bir arada olmayacağını düşünen Sabiha, Fazıl Azmi'nin evli olmasına rağmen hâlâ kendisini sevdiğini bilir. *“Aşkta izdivaç bence bir gaye değildir, sevmek için evlenmek nasıl gayritabi ise izdivaç etmek için de sevişmek gayritabiidir. Seven gönülleri birleştiren nikâh kâğıtları, nişan halkaları değil, gözlerin gönüllerin görülmez ve anlaşılmaz metin bağlarıdır.”* (s. 90) Bu nedenle Doktor Sadi Bey ile evliliği sadece nikâh kâğıtlarından ibaret olan Sabiha, eşini Fazıl Azmi ile aldatır. Sadi öldükten sonra da Bahriyeli bir gençle evlenen Sabiha, böylelikle aşksız bir evlilik daha yapmıştır. Fazıl Azmi ve Sabiha evliliklerinde bulamadıkları aşkı, gayri meşru ilişkilerinde bularak evliliklerine ihanet ederler.

Vâ-Nû *Aşkın Birinci Şartı*'nda Batılılaşma sürecinin evlilik üzerindeki olumsuz tesirlerini ortaya koyar. Bunu da zengin tabakadan insanları hayatların üzerinden yapar. Basit, sıradan ve sakin bir evlilik hayatı olan Ahmet, eşi Zehra'nın kendini aldatıldığını fark edince İstanbul'un zengin çevrelerindeki evli kadınlarla beraber olmaya başlar. Eşi başka erkeklerle eğlenirken, o da düşük kadınlarla gönül eğlendirir. Bir müddet bekârken flört ettiği Hayriye ile beraber olur. Fakat yaptığı bu hareketten sonra pişman olur. Eşi Zehra'nın da pişmanlığını fark edince, eşini affeder. Romancı eserini farklı bir sonla kurgular ve Ahmet, eşiyle birbirlerini aldatmalarına neden olan sorunlarını çözerek tekrar uyumlu bir çift olarak evliliklerine devam ederler.

Batılılaşma sürecinin evlilik kurumu üzerindeki olumsuz tesirlerini gösteren bir diğer roman ise Selami İzzet'in, *Küçük Hanım'ın Kismeti*'dir. Bu romanda Batılılaşma, sadece şekilde kalmamış, toplumun en önemli yapısı olan aile kurumunu da olumsuz etkilemiştir. Evlilik kurumuna fikren karşı olan Belma, daha özgür olmak ve *“Batılılar gibi giyinmek”* için küçük yaşına rağmen, kendinden çok olgun, otuz iki yaşındaki Hidayet Bey'le evlenmeye razı olur. Gençlik dönemlerini sıkı bir aile baskısı altında geçiren genç kızlar, evlendikten sonra aniden kavuştukları özgür ortam içinde bekârken yapamadıklarını gerçekleştirmeyi arzularlar. Belma da evliliği, gezip-tozmak, eğlenmek olarak algılar.

“Hele bir evleneyim, her gece bara gideceğim, hiçbir balo kaçırmayacağım! Durup dinlenmeden dansedeceğim!” (s. 26) Belma'nın bu taşkın ve uçarı görüşleri kısa zamanda Hidayet Beyi evlenmekten vaz geçirir. Belma'nın nişan günü yaptığı rezalet ise Hidayet Bey için son nokta olur. Belma terk edilmişliğin verdiği şokla uzun süre

kendine gelemmez. Aylar sonra yaptığı yanlış fark eder ve uzun yıllar Hidayet'e layık biri olarak yaşamaya karar verir.

Evlilik hayatında aşkın önemini vurgulayan bir diğer roman da Selami İzzet'in *Kül Kedisi Evlendi* adlı eseridir. Genç, güzel ve saf bir kız olan Hicran, üvey ablalarının kıskançlık ve eziyetlerinden kurtulmak için hiç tanımadığı Selim Naci'nin evlilik teklifini düşünmeden kabul eder.

Selim Naci evli bir kadın olan Halide'ye âşıktır. Halide de kendinden oldukça yaşlı olan eşini değil, Selim Naci'yi sevmektedir. Fakat genç kadın eşine ihanet etmek istemediğinden Selim Naci ile birlikte olmaz. Selim Naci, ayrılığın verdiği duygusal huzursuzluktan kurtulmak için zor durumda olan Hicran ile evlenmeyi kendi hayal kırıklıklarına rağmen genç bir kızın hayatını kurtarmayı ister. Her ikisi de kendi istek ve arzuları dışında, mecburiyetten evlenir. Evlendikleri gece Selim Naci'ye Halide'den gelen mektup, anlaşmalı başlayan bu evliliği sorunlu bir hale getirir. Halide gönderdiği mektupta eşinin öldüğünü ve kendisinin artık özgür bir kadın olduğunu ifade etmektedir, ama bu sefer de Selim Naci hür değildir.

Selim Naci hiç tanımadığı ve sevmediği Hicran'dan bu mektup üzerine iyice soğur. Aralarında duygusal birliktelik olmadığı için boşanmak ister. Boşanma işlemlerini Avrupa tatili esnasında yapmaya karar verirler. Viyana'ya giden Selim Naci ve Hicran, boşanmak için beklerlerken, Halide'de de oraya gelir. Selim Naci Avrupa'nın serbest hayatında sık sık bir araya geldiği Halide'nin çok güzel olmasına rağmen, aptal olduğunu fark eder. Eşi Hicran ve Halide arasında kalan Selim Naci, güzelliğin bir evliliğin yürütülmesi için her şeyi karşılayamadığını fark eder.

“Halide'nin güzelliği gözlerinin önünden gitmiyordu; fakat gönlünde heyecan hissetmiyordu...”

Neden? Buna ne âmil olmuştu? Fazla düşünmedi. Hicran'ın zekâsı yanında, Halide'nin güzelliği kaybolmuştu. Gondol seyranından sonra Halide'ye karşı olan aşkı ölmüştü. O Halide'yi bir hayat arkadaşı olsun diye intihap etmişti. Fakat bu derece boş bir kadınla hayat yolunda beraber yürümesine imkân yoktu.” (s. 236) Bu karşılaştırma sonunda Selim Naci, ruhen ve fikren uyduğu eşi Hicran'a geri döner ve boşanmaktan vazgeçer.

3.1.4.2 Görücü Usulü Evlilik/Küçük Yaşta Evlilik/Zorla Evlilik

Tanışmadan yapılan evlilik anlayışı ile bu evliliklerin doğurduğu bireysel ve toplumsal felaketler pek çok romanda tema olarak işlenmiştir. Çoğu defa eski-yeni karşıtlığı içerisinde ele alınan evlilik konusu, eşlerin birbirini anlamaması sonucu çıkan çatışmaların belirlediği olay örgüsünde, görücü usulü evlilik veya yaşça uyumsuzluk olmayanı, tanışarak evlenme ise olanı temsil eder.

Ethem İzzet'in *Beş Hasta Var*'da, kendisinden yirmi sekiz yaş küçük bir genç kızla güç kullanarak zorla evlenen Paşa, bu kötülüğünün bedelini eşi tarafından aldatılarak öder. Paşa aldatıldığını öğrendiği vakit bu durumu eşine gizlice nikâh kıyması ve ona zorla sahip olmasının sebep olduğunu düşünür.

“Yalnız karıkocalık bağı nikâhsa hay hay... Karınızım. Fakat görüyorsunuz ki ben başkalarına da karılık ediyorum. Herkesin karısı olan birisi için artık nikâh bir bağ, bir kudret ifade ediyor mu ?.. Eğer razı iseniz mesele yok, burada benimle çekişmenize de ihtiyaç kalmaz. Benim, zaten sizden fazla istediğim bir şey yok !.. Hareketlerimde serbest kalmamı istiyorum ve şimdiye kadar da serbesttim !..” (s. 189) Genç ve güzel bir kadına sahip olmak için güç ve iktidarını kullanan Paşa, evliliği süresince asla mutlu olamaz. Küçük yaşta bir genç kızı üstelik başka birini sevdiğini bildiği halde zorla sahiplenmesi, Paşa'nın itibarını da zedeler. Eşi Belkıys intikam almak için Paşa'nın nikâhı altında istediği erkekle de beraber olur.

Şükûfe Nihal Yakut *Kayalar*'da, kültür ve kuşak farklılıklarından doğan bir çatışmayı işler. Sanata, ilme düşkünlüğüyle ön plâna çıkan anlatıcı, güzel sanatlardan bihaber amcaoğluyla evlendirilmek istenir. Kendisi hariç bu evliliğe herkesin razı olup kabul etmesi anlatıcıyı bunalıma sürükler. Hem yaşının küçüklüğü hem de hiç tanımadığı bir insanla beraber olacak olması, bu evliliği onun için içinden çıkılmaz bir durum haline getirmiştir. Ailesinin baskısıyla beraber çevrenin “*ne der*” söylentisi, anlatıcının bu evliliğe razı gelmesini sağlamıştır.

Aslî kahramanın evlilik düşüncesi, evleneceği adamın sanatçı olmasına bağlıdır. Evliliği düşünmez ama evlenirse ancak bir sanatkârla evlenebileceğine inanır. Onun aradığı “*Alelade bir beste, bir mısra, bir renk*” bilen bir sanatkâr değildir. O, hayalini kurduğu sanatçının ruhlarda, sosyal hayatta yaşanan ıstırapları, acıları hisseden ve ifade eden olmasını arzular. Karşısına sanatkâr ruhlu bir adam çıkar ama nişanlı olduğu için onunla beraber olamaz. Anlatıcı, sanatkâr adamla tanıştıktan sonra artık

nişanlısıyla asla evlenemeyeceğini anlar ve kendini ömür boyu sürececek bir yalnızlığa iter.

Bir Çatı Altında romanında, romanın aslî kahramanı Mesut Kemal Bey, otuz yaşına kadar işlerinin yoğunluğu nedeniyle evliliğe fırsat bulamamıştır. Ailesinin olmaması onun birilerinin aracılığıyla hiç tanımadığı Sabiha Hanım ile görücü usulü evlenmesine neden olur. Evliliklerinin ilk yılında sessiz sakin bir hayat süren Mesut Kemal Bey, zamanla aile çevresinin dışında arayışlara başlar. Bu durumu yazar, görücü usulü evliliklerde çiftlerin birbirlerini anlayamadıkları ve tanıyamadıkları için evliliklerinde huzuru ve mutluluğu yakalayamadıklarını ifade ederek açıklamıştır.

“Mesut Kemal Bey sevmemiş, gönlü kapalı kalmış bir erkekti. Evlilik onu yalnız pansiyondan çekip çıkarmış, daha rahat, daha temiz, daha ihtimamlı bir yuvaya kapamıştı. Sabiha H. tam manasile bir aile kızıydı. Ağır bir anne zihniyetiyle yetişmiş, kendi ruhî heyecanlarını inkişaf ettirememiş, hayatı serbest, hareketli bir cepheden kavrayamamıştı. Böyle temiz ve masum hisleri beslenmiş, fakat düşünceleri mahdut kalmış kadının; hayatı dışarıda birçok temaslar ve münasebetlerle geçen bir erkeğin üzerinde daimi bir tesir bırakması imkânı yoktu. Aile hayatını tek cepheden gören bir kızın harici tesirlerle arzuları daima tahavvül eden, inkişaf eden bir erkeği uzun zaman güzelliğinin, sevgisinin cazibesi altında yaşatması müşküldü. Mesut Kemal muhitine (Lerzan) gibi zeki ve fikirleri tekâmül etmiş bir kız sokulmamış olsa bile hayatını erkeklere nasip ettiği o meçhul tesadüflerden herhangi biri genç adamı evinin sakin, yeknesak ve hareketsiz hayatından soğutabilirdi.” (s. 65-66)

Pembe Maşlahlı Hanım'da evlilik konusunda gençlerin fikrinin alınması gerektiği savunulur ve erken yaşta evliliğin sakıncalarına değinilir. Bu manada geleneksel evlenme şeklinin, yani görücü usulünün, sakıncaları ve doğuracağı olumsuz sonuçlar, aslî kahraman Pembe Maşlahlı'nın aile zoruyla hiç tanımadığı bir erkekle evlendirilmesi örneğinde ele alınır. Bu adamı hiçbir şekilde tanımayan ve aralarında duygusal bir yakınlık olmayan Pembe Maşlahlı, onun isteklerine çaresiz boyun eğmek zorunda kalır.

“Kocam, gece yarıları, ya zil zurna geliyor yahut hiç görünmüyor, evde bulunduğu zamanlar da, bir etmediğini bırakmıyordu.

Güya, cambazbaşı Rıza beyden jimnastik dersi alıyormuş ta o sebeple gecikiyormuş. Rıza Bey: senden üstün talebem yok; biraz daha çalışırsan yerimi tutabilirsin demiş, diyormuş.

Kocam benim yüzüme bile bakmıyordu. Her şeyden alevlenme, onda, mütemadiyen küfür etme onda. Bana para lazım, para bul diye durmadan anasının üstüne yürüme onda...

Bu haşarılığına, sarhoşluğuna tahammül ediyordum.” (s. 25)

Üvey annesinin zorlamasıyla on altı yaşında evlenen Pembe Maşlahlı'nın, çektiği sıkıntılar karşısında sessizce beklemekten başka çaresi yoktur. Kısa süre sonra da eşinin Kemela adında bir kantocuya âşık olduğunu öğrenince büsbütün yalnız kalır. Pembe Maşlahlı ile aralarında duygusal bir yakınlık olmayan genç adam, evliliklerinde kısa süre sonra da eşini ve çocuğunu terk ederek kayıplara karışır.

Reşat Vecihi, *Fedakâr Doğan*'da, kendisinden yaşça çok küçük ve ahlâken zayıf bir kızla evlenen Şadan Bey, evlatlığı Doğan ve yardımcısının kızı Nesrin tarafından eleştirilir. Çünkü eşi Gülten ile yaş ve karakter farklılıkları vardır. Şadan Bey, bu evliliği yaptığında evlatlığı Doğan, Gülten'den ancak “iki-üç” yaş küçüktür. Gülten, bir kadın olarak olgun bir yaşa gelince çevresindeki erkeklerle aşk ve şehvet duygularını giderecek ilişkiler yaşamaya başlar. Şadan Bey nedeni belirtilmeyen bir sebepten İstanbul'dadır. Gülten bu ayrılığı fırsat bilip kendisiyle akran komşusu Semih ile flört eder. Doğan, yirmi dört yaşlarına geldiği zaman ise genç adama ilan-ı aşk eder. Kendisini büyüten, emek veren baba dediği bir adamın eşine, Gülten'e “anne” makamından başka bir sıfatla bakmayan Doğan, bu teklif karşısında şaşırır ve evi terk eder. Şadan Bey'in emektarı Pervin Hanım ise Gülten'den çok onunla uygun olmayan bir evlilik yapan Şadan Bey'i suçlu bulur. Kendisinden oldukça büyük bir eşte istediği mutluluğu ve evliliği bulamayan genç kadının aldatmasını normal karşılar.

Şükûfe Nihal, *Çöl Güneşi*'nde, görücü usulüyle evlenmenin olumsuz sonuçlarını, anlatıcı Zehra'nın dikkatiyle, görücü usulü evlilik yapmış Feriha örneğiyle verir. Yazar, görücü usulü evliliğin zararları yanında evlilikte gençlerin fikirlerinin alınmasını savunur.

Zehra, Müeyyet ve Feriha okul arkadaşlarıdır. Feriha, çocuk denecek yaşta nişanlanır, kısa süre sonra on üç yaşında da evlenir. Müeyyet de onun gibi küçük yaşta ailelerin tavsiyesiyle evlenir. Zehra ise görücü usulüne karşıdır. Romanda iki kadın

örneği olmaması gerekeni, Zehra da olması gerekeni temsil eder. Yazar/anlatıcı üç kadın örneğiyle özellikle derinlemesine işlediği Zehra ve Feriha'nın hayatlarını karşılaştırarak erken yaşta ve görücü usulüyle evliliğin zararlarına değinmiştir.

Feriha, eşini sevmeden, tanımadan evlenmiştir. Şüphesiz bu evlilikte ailelerin istekleri söz konusudur. Aynı şekilde Feriha'nın eşi de onu bir eş olmaktan ziyade bir arkadaş olarak görmüştür. Kısa süre sonra eğitim için Avrupa'ya giden Feriha'nın eşi, bir Fransız kadınla geri döner. Feriha'nın günlüğüne yazdığı hatıralarında da görücü usulüne ait dikkatler olumsuz bir şekilde verilmiştir.

“Bir gün içimde, sebebini kendim de anlamadığım bir boşluk duydum. Uçuruma benzeyen korkunç bir boşluk! Evimin, kocamın, çocuğumun dolduramadığı bir boşluk!

Kalbimde, on iki yaşından beri arka arkaya beni oyalayan şeylerden birinin vermediği bir çarpıntı vardı. Ne oluyordum?

Evim, rahatım, her şeyim yerinde idi. Neyim eksikti?

Bir akşam, karşımda ansızın parlayan bir çift kuvvetli, siyah göz bana anlattı:

Kalbimde eksik olan şey, yirmi yaşımın heyecanıydı!

Hayatımda eksik olan şey, yirmi yaşımın en tabii hakkı olan aşktı...” (s. 136)

Feriha çocuk yaşta evlendiği eşine arkadaş gibi bağlanır, onu öyle sever. Fakat yirmi yaşlarında gördüğü bir erkek, onu aşkın varlığından haberdar edince evliliğini sorgulamaya başlar. Eşi de aynı hislerle bu boşluğu yurt dışında başka bir kadınla tamamlar. Türkiye’de kalan Feriha ise evliliğine ve namusuna sahip çıkar. Aşkın güzelliğinden haberdar olsa da fiili bir aldatma yoluna gitmez.

3.1.4.3. Modern Evlenme Şekilleri/Evlilik Karşıtlığı

Bu dönem romanlarında geleneksel evlenme şekillerinin yanında Batılılaşmanın tesiriyle ortaya çıkan modern evlenme, evlenmeden bir arada yaşama, ya da evlilik sözleşmeleri gibi yeni temalar romanlarda sıkça işlenmiştir. Batılı yaşamın etkilediği evlilik kurumu bazı romanlarda eşlerin birbirini tanıması, tek eşlilik gibi konularda olması gerekeni gösterirken bazı romanlarda ahlâki yozlaşmaya sebep olduğu için eleştirilmiştir.

Bir Kadın Söylüyor’da, İstanbul’a geldikten sonra Batılı anlayışı benimseyen Selma, fikir ve davranışlarında özgürce hareket etmeyi arzulayan bir tip olarak çıkar. Görücü usulü evliliğe karşı çıktığı gibi birbirini seven iki insanın evlilik-nikâh gibi bir

bağla kısıtlanmasına da karşıdır. Nikâhın insanı esir ettiği görüşüne sahip olmasına rağmen bir erkeğe bağlı kalmayıp başka erkeklerle ilişki içinde olmayı da yanlış bulur. Geleneksel olanla modern olanın zıtlığı içinde verilen bu anlayışta, geleneği temsil eden Selma'nın annesi, Selma için olumsuz olanı temsil eder. Kadın erkek ilişkilerinde serbest davranmayı savunan Selma, evlilik öncesi eşlerin birbirini tanımaları açısından flörtün gerekliliği üzerinde durur.

“Birbirini yanmayan iki vücudun ebediyen birleşmesi gibi ehemmiyetli, hayati bir mesele hakkında ne lâübalî telâkkilerimiz var. Erkek karısından yalnız güzellikler alıyor, kadın kocasının yalnız mevki ve servetine ehemmiyet veriyor ve izdivaçlar bir bezirgân kafasıyla yapılıyor. Fakat ruhlar, tabiatlar, uzvi teşekkülat müşterek bir hayat üzerinden tam bir mutabakat temin edilmesi icap eden bütün hususlar daima ikinci dereceye bırakılıyor” (s. 47)

Gül'ün Babası Kim'de, modern hayatın şekillendirdiği Meclâ, eski evlenme şekillerine hatta evlilik fikrine karşı çıkar. Geleneksel olanla yeni olanın zıtlığı içinde verilen bu anlayışta, romanın aslı kahramanın savunduğu yeni görüşler olumsuz örnek olarak gösterilir. Bütün özellikleriyle yozlaşmış bir tip olan Meclâ, evlilik fikrine karşıdır. Nikâhın bir bağlayıcı unsur olarak görür ve evliliğin insanı esir ettiği düşüncesindedir.

Meclâ, sevdiği erkeğin daha önce ilişkide bulunduğu Leman'dan aldığı mektupta, genç kadının Talat'tan bir çocuk sahibi olduğu ve ilişkilerinin devam ettiğini öğrenir. Meclâ'ya da onunla evlenmemesini, evlendiği takdirde kendisinin ne kadar bedbaht olacağını yazar. Meclâ cevaben yazdığı mektupta yaptığı yanlışı kendisinin düzeltmesi gerektiğini söyler ve evlilik ile ilgili düşüncelerini ifade eder.

“İzdivaç da, hiç şüphesiz, pek saçma bir müessesedir. İki insanın birbirine müebbet sevgi ve sadakat yemini etmesi kadar manasız, gülünç bir yalan tasavvur edilemez. Hiç böyle şey olur mu canım? Birbirini sevmeyen, hatta birbirinden nefret eden iki insanı aynı çatı altında, aynı oda, aynı yatak içinde ömür geçirtmeğe mecbur etmek ne korkunç bir zulümdür.

İnsan dünyaya bir kere gelir. Hayat bu kadar külfete, zahmete; bu kadar eziyete ve üzüntüye değmez! Dünyada en tatlı, en zevkli şey hürriyet iken, budala insanlar kendilerini ondan mahrum edecek bin bir vasıtayı yine kendileri icat etmişlerdir. Nedir o kanunlar, kaideler, kayıtlar; o türlü türlü mecburiyetler?

Hayat, gülmek ve sevişmek için pek cazip, aynı zamanda pek kısıdır. Onu korkunç yapan; uzatan, çekilmez bir hâle getiren hep biziz; hep insanların vazettikleri kayıtlar, mecburiyetlerdir. Yoksa yalnız hürriyet, yalnız zevki tanıyan insanların hayatı kadar tatlı şey olur mu?” (s. 27-28)

Meclâ'nın sevgilisi Talat da evliliğe karşıdır. Zevk ve eğlence içinde geçen hayatında evliliği düşünmeyerek hodbince bir tavır sergiler. Bedenî arzuları için masum ve zavallı kadınları kandırıp sahip olan Talat, karakteri gereği evlilik fikrine karşıdır. Namuslu bir aile kızı olan Leman'ı baştan çıkarıp, arzularını tatmin ettikten sonra, onunla evlenmeye yanaşmaz. Leman, karnında onun çocuğunu taşıdığı için, evliliği bir mecburiyet olarak görür. Toplumun böylesi yasak ilişkiden doğan çocuklara bakışı, bu kadını evlenmeye zorlamaktadır. Ancak Talat bu fikre tamamen karşı olduğu için aralarında bir çatışma yaşanır. Leman'dan sonra, evlenmeye karşı olsa da, hamile kalınca Meclâ da evlenmek ister ama Talat onu da zevkleri için kullanıp terk eder.

Çöl Güneşi romanının asli kahramanı ve romanda olması gerekeni temsil eden Zehra, otuzlu yaşlarına kadar modern bir evlilik düşündüğü için bekâr kalır. İlkokul öğrenciliğine dayanan feminist düşünceleri zamanla şekillenmiştir. Olgun bir kadın olduğunda da kendi istek ve beklentilerine uygun bir evlilik yapmaya karar verir. Bu doğrultuda kendine aykırı bir evliliği de asla yapmayacağını ifade eden Zehra, “*ömrünün sonuna kadar da*” bekâr kalmayı uygunsuz bir evliliğe tercih eder.

Kadın bir yazarın kaleminden çıkan ve yazıldığı dönem için oldukça iddialı düşünceleri olan Zehra, aslında yazarın romandaki temsilcisidir. Zehra, Babıali'de bir kitapçı dükkânı çalıştırır. Evlilik adına ilk adımı Hasan isimli bir bankacıyla yapan Zehra, kısa süre sonra aralarındaki nişanı atar. Müeyyite'ye yazdığı mektuplardan öğrenildiğine göre Zehra, nişanı, Hasan ile birbirlerine denk olmadığını düşündüğü için bozmuştur. Hasan'ın maaşı Zehra'nın iş yerinde kazandığından fazladır. Zehra evli çiftlerin birbirlerine manevi olarak uygunluğunun yanı sıra maddi kazançlarının da denk olmasına önem verir.

Zehra kısa süre sonra gazetede çalışan Selim ile nişanlanır. Kazançlarının birbirine yakın olması Zehra için müspet kabul edilebilir bir durum olmuştur. O dönem için Avrupa'da bile çok yeni sayılabilecek “*evlilik sözleşmesi*” de yine Zehra'nın nikâhta istediği özel şartlardan biridir. Evleneceği adamla sözleşme yapan Zehra, boşandıkları takdirde de hiç kimsenin mağdur olmamasını düşünmüştür.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında tereddüt ve şüphe krizine yakalanan insanın psiko-sosyal²⁰² problemlerinin anlatıldığı *Bir Tereddüdün Romanı*’nda, kahramanları tereddütleri nedeniyle evliliğe sıcak bakmazlar. “*Evlenmek insanı yalnızlıktan kurtarmaz, belki daha müthiş bir yalnızlığa iter.*” Şeklindeki görüşüyle anlatıcı evlilikten uzak durur.

Eserde evlilik konusunda tereddütleri olan sadece yazar/anlatıcı değil onun evlilik teklif ettiği Mualla’nın da evlilikten kaçışları söz konusudur. Anlatıcının eserlerini takip eden Mualla, yazar ile tanışma fırsatı bulduktan sonra aralarında bir yakınlaşma olur. Yazar/anlatıcının eserlerinde bahsettiği kahramanlar ile yakın kişilik özellikleri tespit eden Mualla, onun evlilik teklifine evet diyemez. Yazar ve Mualla’nın mütereddit oluşları evlilik fikrini sürüncemede bırakır.

“*Muharrir, bohemliğinden dolayı tereddüdü zâhiri planda yaşarken, Mualla, muhafazakâr bir ailenin mensubu oluşundan dolayı meseleyi daha derinden yaşar. Ayrıca Bir Adamın Hayatı adlı eserde macerası anlatılan kişinin bizzat Muharrir’in kendisi olduğunu öğrenen Mualla, onun kendisiyle evlenmek istemesine şüphe nazarıyla bakar.*”²⁰³ Evlilik teklifine olumlu bir cevap vermeyen Mualla, olumsuz bir şey söylemeyerek de teklifi askı da bırakır.

Evlilik konusunda ikinci durum ise yazar ile yine yazarı eserlerinden takip eden diğer bir okuyucusu arasında yaşanır. Yazara olan sevgisinden Avrupa’daki ailesini terk ederek İstanbul’a gelen Vildan, yazarın gittiği mekânları öğrenerek onunla buluşma fırsatı yakalar. Müphem ve gizemli bir hayata sahip olan Vildan, yazarla evlenmek ister ancak bu sefer de yazar tereddüt yaşar. Kişiliği ve tutarsız davranışlarıyla yazar üzerinde olumsuz izlenim bırakan Vildan, yazarın ondan uzaklaşmasına neden olur. Böylece şüpheli ve tereddütlü yaşamları kahramanların ilişkilerinin sonuçsuz kalmasına neden olur. Bireyleri etkileyen bohem hayatı, sadece kişileri değil, toplumsal değerleri ve müesseseleri de etkiler. Kahramanların mizaçları ve hayata karşı şüpheli duruşları, onları bağlayacak olan evlilik gibi kurumları da etkiler. Sonuç olarak yazar hem Mualla’yı hem de Vildan’ı kaybeder.

“*Mualla, muhafazakâr bir ailenin mensubu olmak bir yana, tereddüdünden dolayı Muharrir’e müsbet bir cevap veremezken, Vildan, içine düştüğü tereddüt*

²⁰² Tekin, s. 150.

²⁰³ Tekin, s. 159.

psikozunun baskısıyla Muharrir'den uzaklaşır. Muharrir, sebatıslılığının bedelini, Mualla ve Vildan'ı kaybederek öder."²⁰⁴

Kişilik özellikleri nedeniyle evlilik fikrine karşı olan kahramanların anlatıldığı bir diğcr roman da Reşat Nalbandoğlu'nun *Başım Dönüyor* isimli eseridir. Romanın asli kahramanı Reşit felsefe öğretmenidir. Amcasının kızı Gönül ile birbirlerini sevmektedirler. Gönül lisede okuduğı için aileleri, onun okulu bitirdikten sonra evlilik yapmasını istemektedir. Fakat ne Reşit ne de Gönül evlilik müessesesinin gerekliliğine inanmamaktadırlar. Birbirlerini seven iki kalbin basit bir nikâha bağlanması onlara küçültücü bir davranış olarak gelir. Özellikle Reşit, evliliğı bedenî arzulara zemin hazırladığı için bayağı bir durum olarak algılar. Reşit, kendini seven kadının, derdini paylaşacak, sevincine ortak olacak bir "*can yoldaşı*" olarak kalmasını ister.

Ailelerinin onları evlendirmesi karşısında Reşit, ruhlarının beraber olduğu Gönül ile evlenmeyeceğini ve hiçbir zaman birbirlerinin "*bayağılık ve hayvanlık çeşmesi*" olmayacağını ifade eder. Reşit için evlilik, iki kişinin birbirini kullanması, birbirlerini nikâh adı altında sömürmesidir.

"Niçin göklerin ışığı sevgiyi, toprağın çamuruyla lekeliyoruz? İlahi ruh yakınlığı maddenin ıstırabında boğmak neden? Toprağın bayağı meyvelerile beslenen yer köstebekleri, ilahi bir duyguyu, damarlarının ateş sellerine alet ediyorlar. Evlenmek. Bu perdenin arkasında saklı duran ne müthiş bir ruh bayağılığıdır? Ve bütün ömrümce birbirinin düşmanı. Birbirinin yığını... Allahım, sen bizi bu müthiş akıbetten koru... Sen bizi bu kara yazıdan koru." (s. 134) Evlilikten bu derece kaçan ve tiksinen Reşit, evlenen ve çocuk yapan insanları da eleştirir. Evlenerek Allah'ın emrini yerine getirdiklerini düşünen insan yığınlarının ona yakınlaşmak yerine daha büyük günaha girdiklerini düşünür.

"Bütün dertlerin devası, bütün baş ağrılarının uyutucu kevseri, acılı çatırtılarla yıkılmasaydı. Senelerce, asırlarca, bütün acı, sızılarımızı elile uyutmuştu. İnsan, varlık Allahın bir cüz'üdür. Ne boş bir hayal... Hangi cüz'ü? Şu yılan gibi soğuk et parçaları mı? Şu iğrenç iştahlar yuvası başlar, şu şer kaynağı vücutlar mı? Heyhat... Kör, sağır ve dilsiz kayalar, ona bizden daha fazla yakındır. Lanet, o uğursuz tesadüf ki, kâinatın donmuş madde yığını, büyücü bir sihirbaz gibi, arzın toprak çanağında kaynatıp, ona bu terkibi verdi. Çamur ve balçık mayadan, irili ufaklı, yüz karası bir

²⁰⁴ Tekin, s. 161.

hayvan zinciri üretti” (s. 135) Reşit, insanların arasında yapılan evliliklerin sadece bedeni arzuları tatmin etmek için olduğunu düşünerek bunu iğrenç bir halkanın zinciri olarak görür ve sevgisiz, aşksız birlikteliklerden olan çocukları da bu iğrençliğin bir devamı/uzantısı olarak değerlendirir.

Bahçemde Bir Gül Açtı adlı romanın şıpsevdi kahramanı Hüsrev Hakkı da, bütün geleneksel değerlere olduğu gibi evlilik müessesine karşıdır. Adeta bir Donjuan özelliği taşıyan ve uzun süre Avrupa’da yaşayan Hüsrev Hakkı, evlilik gibi bir sorumluluğu kaldıramayacağını düşünür. Evliliğin, bir kadına bağlılığın kendine aykırı bir davranış olduğunu düşünen kahraman, yeğeni Rasih Nevres’i de bu konuda etkilemeye çalışır.

Aşk Politikası adlı romanın asli kahramanı Necati’nin amcası da evlilik fikrine karşıdır. Hamdi Bey, hayatı boyunca hiç evlenmemiş, genç kızlarla, kadınlarla gününbirlik aşk hayatı yaşamış, çapkın bir ihtiyardır. Bir kadınla beraber olup, bir ömür geçirmek yerine rint ve hodbince bir yaşamı seçer. Tek eşliliğin iki taraf için de mümkün olmayacağını düşünen Hamdi Bey, evlilik ile eşlerin ihanet yolunu kendilerinin açtıklarını düşünür.

“Hayatta, bütün ömürlerince birbirlerinin zevkini doyurmuş çiftler yok gibidir. Ya kadın kendi arzularından ve hatta izzeti nefsinden fedakârlık edecek yahut erkek, şerefinden, keyfinden yüzde kırk, elli tenzilat yapacak... Yukarı sınıflar için hayat daha himeyakârdır. Eğlence daha müsaittir. Ve onların incelmış zekâları, bu münasebetleri, zülfü yâre dokunmadan idame ettirirler. Bazen bir taraf aldatır. Bazen iki taraf da bilmeyerek, bilerek aldatır. Netice şu ki; aile havasında samimiyet kalmamıştır. Böyle bir havada yaşamaktansa, kimseye hesap vermeyecek bir bekâr hayatı takip etmek daha iyi değil mi?” (s. 72) Yozlaşan toplum içinde eğlence hayatının insanları baştan çıkaracağını düşünen Hamdi Bey, ihaneti de normal karşılar. İnsanın kendi hamurunda var olan değişiklik isteğinin evlilik bağına asla masum bırakmayacağını, her iki tarafın da aldatması ile kirleneceğini düşünerek evlilikten uzak kalmayı tercih eder.

“Hamdi amca barda kaynaşan, varlıklı, süslü ve neşeli halkı işaret ederek devam etti. Dünyada yaşamının böyle tarafları da olduğunu bilenler, kadın olsun erkek olsun, dar, kanaatkâr hayata tahammül edemezler. En coşkun aşklar bile bir gün gelir mahrumiyet içinde bunalır, boğulurlar. Bir taraf sadık kalsa bile, bir taraf vefasızlığa başlar. Bu değişik neşeli, süslü hayat mukavemet edilmez bir fil hortumu gibi insanı

çeker. Meğer ki sevdalı çiftler zaten dar muhitte yetişmiş, görgüsüz insanlar ola!” (s. 76) Hamdi Bey’in bu düşünceleri Necati’yi de etkiler ve o da uzun süre gazinolarda, metres kadın tutarak yaşar.

*“Aysel dâhil olmak üzere tüm ailenin toplumsal düzen yanlısı bakış açısıyla Hamdi Beyin ve başlangıçta ondan feyz alan Necati’nin bireysel özgürlüğü savunan bakış açısı arasındaki farklar, modernin algılanmasındaki temel bir çelişkiye götürür bizi: Bireysel özgürleşmenin kaynağı olarak modern ve akla dayalı bir toplumsal düzenin kaynağı olarak modern. Birinci algılama daha çok, sosyolojide modernite kavramından karşılığını bulan ve olumlu bir süreç olarak değerlendirilen bir deneyim meselesidir. İkincisi ise bireyin yabancılaşmasıyla son bulduğu iddia edilen, olumsuz bir süreç olarak değerlendirilen, sosyolojide modernizm kavramında karşılığını bulan bir ideoloji meselesidir.”*²⁰⁵ Kurtarıcı’nın belirttiği modern hayatın getirdikleriyle Hamdi Bey, yeterince modern olamamış, modernizm adı altında evlilik gibi kurumlara olumsuz bakarak toplumdan uzaklaşmasına yozlaşmasına/yabancılaşmasına sebep olmuştur. Hamdi Bey, görüş ve fikirleriyle romanda yalnızlığa mahkûm olmuştur. Hamdi Bey’in yabancılaşması Necati’nin ailesinin endişeleri artırmıştır. Fakat zamanla Necati amcasının etkisinden kurtularak düzenli bir hayata geçer.

3.1.5. Maddî/Parasal Güç Problemi

3.1.5.1. Harp Zenginleri/Yolsuzluk

Kurtuluş Savaşından sonra ortaya çıkan ekonomik yetersizlik halk arasında iki ayrı tabaka meydana getirmiştir. Zengin olan sınıf yanında fakirlik içinde boğuşan halkı ön plâna çıkaran yazarlar, eserlerinde savaş yıllarının bilinen gerçeklerine değinmişlerdir. İstanbul merkezli yazılan bu romanlarda harp zengini olan kişiler romanlarda olumsuz tipi; fakir halk kitlesi ise Milli Mücadelenin varlığına inanan mücadeleciler olumlu kişileri temsil eder. *Halâs, Yaldız, Göz Yaşları* gibi romanlarda ayrı sınıfa mensup olan bu kişiler arasındaki ilişkilere yer verilmiştir.

Mehmet Rauf’un Birinci Dünya Savaşından sonra İzmir ve İstanbul’u anlattığı *Halâs* romanında, savaş yıllarında çeşitli yollarla vurgun yapan, işgal zamanında da işgali fırsat bilip harp zengini olan insanlar üzerinde durulur. İzmir’de ticaretle uğraşan Saffet Bey, Sadi Bey, Hasan Cemil Bey, İstanbul’da İclâl’in dayısı Server Bey, savaşı

²⁰⁵ Tülin Kurtarıcı, “Modern, Milli ve Popüler Bir Aşk, Politikası”, *Virgöl*, Mart, 2000, s. 52-53.

fırsat bilip zengin tüccar olmuşlardır. Yazar bunların hayat hikâyelerini Nihat ile ilişkileri nispetince okuyucuya verirken eleştirel bir yaklaşımda bulunur.

Server Bey'in evine, Emin Bey'in kızına yolladığı emaneti vermek için gelen Nihat, evin eşyaları, mobilyaları karşısında şaşkınlığını gizleyemez. İngiliz ve Fransızlarla işbirliği yapan Server Bey'in zenginliği ve sonradan görmüslüğü şöyle ifade edilir.

“Bu adam Nihat’ın anlayışına göre lâübalı bir hayatı aşağı tabakalardan almış, fakat şimdi ikbal ve servet gelince yeni yerinin yükünü daha henüz sindirememiş ve eski teklifsizliklerini bırakamamış olacaktı.” (s. 129)

Ethem İzzet'in, Birinci Dünya Savaşı yıllarında İstanbul'un zengin kesimlerindeki yozlaşmayı gerçekçi bir bakış açısıyla dile getirdiği *Göz Yaşları*'nda, harp zenginlerine geniş bir şekilde yer verilir. İstanbul'da, Almanlardan gelen özel bilgileri çözen şifre müdürü Ruhi Bey, metres olarak tuttuğu Naran'ın saf, para için erkeklerle beraber olduğunu düşünür. Fakat Naran, yabancı okullarda misyonerlerden aldığı eğitimle özel bir casus olarak yetiştirilmiştir. Ruhi sayesinde İngilizler'e sattığı bilgilerle epey para kazanan Naran, Birinci Dünya Savaşından sonra bu işi daha da ilerletmiş, Londra- Moskova arasında bilgi hırsızlığı/casusluk yapmaya başlamıştır. Maddî kazançların yanında bir kadın olarak kendini kanıtlama hırsıyla vatanını düşmanlara satan Naran, bu olaydan dolayı hiçbir vicdani sorumluluk hissetmez, hatta daha fecisi, *“parmağında oynattığı bu devlet adamları”* karşısında haz duyar.

Naran, son bir iş olarak devlet sırlarının olduğu bir çantayı çalmayı plânlar. Bu iş için de perişan ettiği Ruhi'yi kullanmak ister. Ruhi ile konuşmalarında Naran, ne kadar zengin olduğunu, bunu nasıl becerdiğini anlatır. İtalyanlara ait son bir işi yapmak için de Ruhi'den yardım ister. Milletini satması karşılığında çok para kazanacağını Ruhi'ye söylemesi, Naran'ın da sonunu hazırlar ve bu istek karşısında Ruhi, Naran'ı öldürür.

Yaldız'da, Birinci Dünya Savaşı'nın en şiddetli olduğu dönemlerde İstanbul'da savaşın etkilerinden ve getirdiği ekonomik sıkıntılardan uzak yaşayan insanların hayatları, milli olan ve olmayanın çatışması zemininde işlenir. Romanın asli kahramanlarından Eligül ve ailesi ekonomin kaygılardan uzak yaşamanın yanı sıra, savaşı fırsata çevirip, yalan ve sahtekârlıkla zengin olmuşlardır.

Eligül'ün babası maddi çıkarları için her yöne dönebilecek bir kişiliktir. *“Ticaretin dini, milleti olmaz.”* şeklindeki ifadesi onun kişiliğini ortaya koymaktadır.

*“Eligül'ün Millî Mücadele içerisinde etkin bir görev üstlenmesi, babasının Millî Mücadeleye bakışını değiştirmedeği gibi çıkarlarını da olumsuz yönde etkilemez. Her devrin karışık ortamından yararlanmayı bildiği için bu dönemde de İstanbul'un serbest ekonomik havasından yararlanarak servetine servet ekler.”*²⁰⁶

Eligül babasının servetini nasıl kazandığını açıklarken ortaya ilginç bilgiler de koyar. Birinci Dünya Savaşı'nda Eligül'ün babası, Almanya'dan iki çuval patates vesikası almış, bazı çuvalların içerisindeki patatesleri oyup elmas doldurarak Münih'te büyük bir fiyata satmıştır. Bunun gibi hilekârlıklarla savaş döneminde servetine servet katar.²⁰⁷

Eligül'ün aşkı uğruna Milli Mücadele'ye katılmasına ailesi karşı çıkar. Bunun tek sebebi de yine Eligül'ün babasının maddi beklentileridir. Bunu da şöyle ifade eder:

“Senin Anadolu'ya geçmen demek, benim mahvolmam demektir. Seni benden soracaklar, hatta senden ziyade firarını icap ettiren fikirlerin mes'ûlü olarak beni yakalayacaklar. Zaten ittihatçıların eski dostlarından deyip duruyorlar.” (s. 40)

Eligül'ün babasının İttihatçılar ile beraberliği de çıkarları doğrultusundadır. Onun fikri birliği sadece parayı getiren kurum ve insanlarla ortaktır. Babanın, Eligül'ün, Umur ile evlilik fikrine ve Anadolu'daki Milli Mücadele'ye katılma eylemine karşı çıkması üzerine Eligül, babasının gerçek yüzünü gösterecek bilgileri söyleyerek kendini haklı göstermeye çalışır.

“Nihayet benim için kasanı biraz hırpalarlar. Tek kızından ayrılmış bir zengin baba da, tek kızı için bu kadarcık fedakârlığa katlanmalıdır. Kaçmama saik olan fikirlere gelince, bundan sana hiçbir zeval, mesuliyet gelmez. Sen bugüne kadar böyle fikirlerle ünsiyet peyda etmiş bir adam değilsin ki... Neye ittihatçıların eski dostu olarsın? İttihatçılar sana şeker, peynir, paspal sattırdılar, kazandırdılar ve sen de, ben de bunun için onları sevdik. Bugün de, Harbiye nezaretinin mezata verdiği bir sürü

²⁰⁶ Güneş, s. 194.

²⁰⁷ Türk edebiyatında birçok yazar, I. Dünya Savaşındaki otorite boşluğunun ve siyasî kargaşanın nüfuz ticaretine zemin hazırladığına işaret eder. Refik Halit Karay'ın *İstanbul'un Bir Yüzü*, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Kokotlar Mektebi*, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Kiralık Konak*, Peyami Safa'nın *Mahşer*, Reşat Nuri Güntekin *Gizli El*, *Damga*, Ercüment Ekrem Talu *Gün Batarken*, Selahattin Enis Zaniyeler, Fazlı Necip *Türk Kızı*, Kemal Tahir *Esir Şehrin İnsanları*, *Esir Şehrin Mahpusu*, *Bir Mülkiyet Kalesi* gibi yazarlar da nüfuz ticareti meselesini işleyen yazarlardır. Daha geniş bilgi için Bkz. Murat Koç, *Türk Romanında İttihat ve Terakki*, (1908-2004), Temel Yayınları, İstanbul 2005, s. 417-461.

eşyayı, pey sürüp ucuza kapatmağa çalışıyorsun, itilafçıların levazım reisi müsait davranıyor, kazanacaksın, o hâlde şimdikilerin de dostu olabilirsin.” (s. 40-41) Baba ve kızı arasında yaşanan çatışma sonucunda yazar Eligül’ü bilinçli olarak sözcü seçer ve onun bakış açısından kendi ailesinin yozlaşmasını ve harp zenginliğini okuyucuya sunar.

Ethem İzzet, *Beş Hasta Var*’da Osmanlı’nın son yıllarında ortaya çıkan yolsuzlukla zengin olan insanları, asli kahraman olan Belkıs’ın bakış açısından yansıtır. Romanda zengin bir paşanın karısı olan Belkıs, eşinde bulamadığı aşk ve şehveti, çevresindeki erkeklerle tatmin etmeye çalışır. Bu erkeklerin çoğu da devletten eksik/yanlış ihale yoluyla para kazanan işadamları, rüşvetle iş yapan devlet memurları/bürokratlar ya da halkı menfaatleri için dolandıran insanlardan oluşur. Yazar, Belkıs’ın ilişkileri nispetince bu kahramanların hepsinin nasıl para kazandığını yine Belkıs’ın bakış açısından verir. Belkıs’ın peşinde, onunla biraz aşk kaçamağı yapmak isteyen kişilerin hepsi olumsuz çizilmişlerdir. “*Abdülhamit’in dalkavukluğunu yaparak sağdan soldan para çarpan*” ve padişahı para kopararak dalavereli işlerle para kazanan Türkiye Derileri İhraç Şirketi idare meclisi reisi Vedat Bey, “*riyakâr, yılışk, dalkavuk ve başı önde*” devleti soyan simsar, Komisyon adamı Şuayip Efendi, Madenci Şeyhzade Mithat Efendi ve Nafia Nazırı Hayati Beyefendi gibi romanda adı geçen bütün zenginler yolsuzlukla, zengin olmuşlardır. Sadece devleti soyan, devlet dairesindeki işleri kendi hesabına çeviren bu kişiler değil, ayrıca halkı kandırıp zengin olanlar da eleştirilmiştir. Bu insanların başında da Avukatlık yapan Rıfat Şükrü ve Doktor Şükrü Hasan Bey gelir. Avukat Rıfat Şükrü, şantaj yoluyla, eksik ihalelerle servetine servet katmıştır. Eline düşen davalarda ise davalıyı “*sırtlan gibi iliklerine kadar emen*” avukat, müvekkilinin tüm parasını almadan da işini bitirmeyen “*şirret*” bir tiptir.

“*Kaç davasını ben bilirim ki davacı aleyhine karşı tarafla uyuşmuş, iki tarafı da soymuş, soğana çevirmiştir. Rüşvet bunlarda, komisyonculuk bunlarda, tellallık bunlarda...*” (s. 230) Doktor Şükrü Hasan da aynı şekilde hastaları ve yakınlarını devletin imkânlarını kullanarak soymaya çalışır.

“*Hasta gönderir komisyon alır, hasta getirir komisyon verir; o böyle rezil adamdır. Hangi hasta olursa olsun son meteliğine kadar soymadan bırakmaz Vizitası güya dört liradır, hastayı ölümle, tehlikeyle, başkasına güvensizlikle telkin eder; kan*

muayenesi, röntgen muayenesi, idrar muayenesi, şu muayenesi, bu tahlili bir vizitayı yirmi beş liraya getirir.” (s. 231)

Yolsuzlukla devleti soyan bu kişiler, zorbalıkla ya da rüşvetle kazanamadıkları işleri için de kadınları/sevgililerini kullanmaktan çekinmezler. Madenci işadamı Mithat Bey, Belkıys’a nezarete görevli olan aşığı Hayati Bey ile aralarında arabuluculuk etmesini ister. Bunun karşılığında da kayda değer bir para ödemeyi teklif eder. Hayati Bey de Belkıys’ın diğer âşıkları gibi onun yolunda malını, canını, hayatını harcamaya hazır saf âşıklarındandır. Mithat Bey, Hayati Bey’in bu zaafını kullanarak işlerini kolayca bitirmeyi düşünür. Belkıys ise bu teklif karşısında önce şaşırır, sonra da *“devlet hazinesi denize benzer; ne aldığı, ne koyduğun belli olmaz”* düşüncesi ile illegal iş yapma konusunda çatışır. Mithat Bey, tereddütlerini gördüğü Belkıys’ı bu işe ikna ederken de yaptığı işi bir devlet görevi olarak gösterir.

“Vallahi senin bu haline hayret ettim. Yahu böyle yapacağını bilseydim, ağzımı açıp da bir tek kelime söylemezdim. Sanki sana hırsızlık, rüşvet, sahtekârlık teklif etmişim gibi oldum. Dünyanın her tarafında böyledir. Bir iş yapılır, onun komisyonu paylaşılır. Ve nihayet alınan paranın adı da komisyondur. Ben de sana böyle, komisyonu bol bir iş getirdim. Bu işi görece, zahmetinin karşılığı olarak da yüzde bir iki bir şey alacaktın.” (s. 278) Belkıys, Mithat Bey’in bu teklifini uzunca düşünür. Kaybedeceği ve kazanacağı şeyler karşılığında en çok da onurunu düşünür.

“Bu nasıl olur?... Hayati Bey’i kandırıp gayri meşru bir kazanca yol açacağım... Devletin parası şunun bunun cebine girecek!.. Bir kasadan para çalmak ile bu tarzda para almak arasında ne fark var? Suiistimali daha başka nasıl olur? Bu kanunların gösterdiği yol dâhilinde takip edilmiş bir iş değil ki, alınan paranın karşılığı demek olsun... Kanun ve nizam haricinde bir iş teklif etmiş oluyorum...” (s. 279) Belkıys’ın bu tereddüdü fazla sürmez özellikle paraya olan ihtiyacından dolayı bu illegal işi düşünür. *“Rüşvet, dalavere, gayri meşru kazanç, devlet parasını çalmak, memuriyet nüfuzunu suiistimal”* gibi işleri müdafaa eden Mithat Bey karşısında bu işlerin gerçekten de yasal olduğunu o yapmasa başkasının yapacağını, bir şekilde bu işin olacağını bilen Belkıys, para ihtiyacını karşılayacağı için de bu işi kabul eder.

Kazandıkları paralar ile sonradan görmüş bu insanlar Belkıys’ın sürekli eleştirdiği tiplerdir. Evli olmalarına rağmen kazandıkları paranın sarhoşluğu ile gazinolardan, partilerden çıkmayan, metres tutan bu erkekler hem haksız kazançlar hem

de gayri ahlâki yaşantıları ile ön plana çıkarlar. Bolluk, israf içindeki hayatları da Belkıs'ın fakir olduktan sonraki hayatıyla zıtlık oluşturacak şekilde verilir.

Bir köy romanı olan *Aysel*'de, cephedekiler için yardım maksadıyla halktan toplanan ihtiyaç maddelerini kendi hisselerine geçiren çıkarıcı tipler eleştirilir. Anadolu'nun uzak bir köşesinde otorite eksikliğinden kaynaklanan yolsuzluklar, köyün çavuşu tarafından yapılır. Yuvaköy Çavuşu Tekâlif-i Harbiye için köylüden aldığı yüz okkayı, merkeze kırk okka gösterir. Arta kalan altmış okkayı da Yüzbaşı, Mülazım ve kendi arasında paylaştırır. Vurguncu olan bu kişiler devletin en zor zamanında hem kendi köylülerine hem de devlete ihanet ederler. Halktan zorla para almanın yanında, köyün ağası Hacı Nafiz ile birlik olup, güç ve kuvvet kullanarak, sevmedikleri insanları işlerinden çıkartıp kendi emirlerine itaat edece kişileri görevlere getirirler.

Düğün Gecesi'nde, romanın asli kahramanı Cevdet Bey, uzun yıllar siyasetle uğraştıktan sonra büyük ihalelerin döndüğü ticaret işine geçmiştir. Turhan adında tanınmış bir ihale şirketinin sahibi olan Cevdet Bey, meclisteki samimi arkadaşları sayesinde ve yine aydın kesimden tanıdığı ünlü gazeteciler vasıtasıyla, ihalelerden başarıyla çıkan bir işadamı olmuştur. Cevdet Bey evli olmasına rağmen, gece eğlencelerinden, partilerden de geri kalmaz.

Cevdet Bey'in, aldığı ihalelerde en büyük rakibi ise sonradan zengin sınıfına dâhil olmuş Ahmet Sami Bey'dir. Alman grubu adına çalışan Cevdet Bey de Belçika grubu adına çalışan Ahmet Sami Bey de hırslı ve kıskanç kişilerdir. İki işadamı dalavere ve sahtekârlıkla devletin verdiği inşaat işlerini birbirlerine kaptırmamaya çalışırlar. Ahmet Sami Bey, hilekârlıkla tren yolu ihalesini alınca, Cevdet Bey de Zigana Bendi inşaatını almak zorunda kalır.

Cevdet Bey, kendi evi haricinde açtığı bekâr evi ve sevgilisi Hale'ye kiraladığı evin de masraflarını karşılamaktadır. *“O sene piyasada ani bir kriz”* olmasından dolayı, Cevdet Bey ve diğer işadamları sıkıntılı günler yaşarlar. Bu durumda işadamları aldıkları ihale işlerini eksik/kusurlu ve noksan yaparak, belirtilen kalitenin dışına çıkarak, işi/işgücünü ve maliyeti ucuza getirerek, açıklarını kapamaya çalışırlar.

Cevdet Bey, Zigana'da on dokuz köyü selden kurtaracak bendin inşaatı için Mühendis Alaattin'i görevlendirir. Mühendis Alaattin, çelik/demir putrel için Cevdet Bey'den para isteyince, Cevdet Bey Alaattin'den demir yerine demir rengine boyanmış

tahta kullanmasını ister. Çünkü paranın yarısı ile sevgilisi Hale'nin beğendiği kolyeyi almıştır.

Bent inşaatı bittikten sonra köylülerde bir sevinç Alaattin de ise huzursuzluk vardır. Nitekim gece boyunca yağın yağmur, daha büyük bir sele neden olur, Alaattin ve kaçamayan birçok köylü de selde ölür. Köylülerden Cevdet Bey'in yanında çalışan ve tüm gerçeği bilen Tosun'un ölmeden önce söylediği *“Kahpe, kahpe... O gerdanlık boynunda ateş olsun”* sözleri ise, fesat karışan bir işin neden olduğu yıkımları göstermesi açısından iyi bir sonuç olmuştur.

3.1.5.2. Fakirlik-Ekonomik Yetersizlik-Yokluk

1929 yılından sonra yazılan romanlarda -daha önceki dönemleri de dikkate alırsak- ekonomik sıkıntılar ve fakirlik, savaşın getirdiği bir sonuç olarak işlenmeye devam etmiştir. Savaş sonrası İstanbul'un sosyal hayatının en göze çarpan durumu, ekonomik sıkıntıların oluşturduğu yokluktur. İnkılâpların yapıldığı bu dönemde toplumun devlet tarafından kalkınma projesi içinde olduğunu da görürüz.

Fakirlik-zenginlik zıtlığının oluşturduğu sosyal tabakalaşmada eleştirilen nokta ise fakir gençlerin, özellikle genç kızların zengin yaşama özenip birçok hataya düşmesi veya para uğruna kaybedilen onur, namus, ahlâk gibi değerlerin hiçe sayılmasıdır.

Aka Gündüz'ün *İki Süngü Arasında* romanı bir devrin panoramasını gözler önüne sererken, halkın sefaleti de ön plânda tutulmaya çalışılmıştır. Emine, Abdülhamit yönetimine karşı olan ağabeysinin tutuklanması, dadısının felç geçirmesi sonucu kimsesiz kalır. Herhangi bir geliri ve işi olmayan Emine, bir iki hafta komşularıyla idare eder. Ama onların da fakir olması bu sınırı zorlar. Emine bir iş bulmak umuduyla kardeşinin çalıştığı gazetenin matbaasına gider. Matbaanın sahibi çocuklarının eğitimi için Emine'yi kendi evinde çalıştırmaya başlar. Fakat karısının kıskançlığı onun bir iftirayla hapse girmesine neden olur. Emine'nin hapse atılmasıyla birlikte buraya düşmüş kadınların durumuna dikkat çekilir. Sahipsiz kaldıklarından, hırsızlık yaparak ya da namusunu korumak için hapse düşen kadınların sayısı hiç de az değildir.

Emine, hapishanede kaldığı sürece buranın daha güvenli olduğunu düşünerek çıkmak istemez. Dışarıdaki işsizliğin, ahlâksızlığın ve kimsesizliğin onu daha sefil edeceğini düşünerek, sürekli suç işleyip hapiste kalmaya çalışır. Bunu fark eden avukatı, akli dengesinin bozuk olduğunu düşünerek Emine'nin hastaneye yatırılmasını ister.

Emine, hapishane-hastahane arasında yaşadığı sürede de parasız kalır ve hapishanede olan arkadaşına yazdığı mektuptan, istediği üç-beş kuruşu nereden sağladığını kendi diliyle ifade etmiş olur. Emine, Acar Hanım'a yazdığı mektupta, hapishanedeki diğer kadınlardan alacaklarını tahsil edip göndermesini ister. Verdiği borçları zorla toplamaya çalışan ve bir kısmını alamayacağını düşünen Emine, iskarpinlerini isteyen bir arkadaşına da çok ucuza onları bırakır.

Mebrure Hurşit, *Sönen Işık*'ta romanlarda okuyup özendiği zengin hayata kavuşma hırsı uğruna üç ailenin yıkılmasına sebep olan kahramanın hikâyesini anlatır. Romanın başında yazar, Kâmran'ın yaşadığı hayatın sefaletini ayrıntılarıyla verir. Genç yaşta dul kalan bir anne, kızıyla beraber hayata tutunmaya çalışmaktadır. Dikişe gittiği zengin konağın beyi, fakir kıza âşık olunca, bir anda Kâmran bütün istediklerine ulaşır ama ondaki para hırsı, zengin olunca yakışıklı erkeği aramaya yönlendirir. Hayallerini süsleyen erkekle karşılaştığında eşini terk eder ve kaçtığı erkeğin ailesini de yıkar.

Kâmran, iki yıl sonra verem olunca kaçtığı erkek onu terk eder. Sefalet içinde yaşayan yaşlı annesi tüm olanlara rağmen kızını ve torununu yanına alır. Eski bir evde yaşanan hastalıklı yaşam mücadelesini yazar, objektif bir bakış açısıyla yakalamış ve fakirliğin neden olduğu açlığı Kâmran'ın eski eşi Namık'ın gözünden başarılı bir şekilde vermiştir.

“Kâmran, gözleri kapalı, üstüne yığılı yorgan, battaniye, hırka yükü altında sanki daha ezilip küçülmüş gibi yatıyor. Yanacıkları, penbe, penbe... bu renk gözlerinin altındaki kara çürüklerle hiç uymuyor... Namığın öpmeğe bile kıyamadığı o güzel kumral saçları iyice azalmış incelmış gibi... Müstehzî sevimli tebessümlerle kıvrılan kırmızı dudakları şimdi ne renksiz... hele aşağı doğru gerilen uçlarında ne tuhaf sarılık var...

Burası ne de soğuk... duvarın kenarında, karıştırıla karıştırıla kıvılcımı bile kalmamış kül dolu mavi bir eltası var...

Bu mangal ve ateşten bile mahrum, çıplak odaya, yerdeki çarşafsız, boyalı ince şilteye, çaresizlikten ne yapacağını bilmeyen bir annenin soğuk gelmesin diye pencere aralıklarına sıkıştırdığı eski paçavralara, yatağın başucunada duran kurumuş, tozlu, yarım limona bakarken ağzından, bütün elemli düşüncelerini ifade eder.” (s. 53)

Kâmran'ın iki yaşlarındaki kızı Neyran ise günlerdir açıtır.

“Zavallı Neyran, kendi yaşındaki mes’ut zengin çocuklar gibi çikolata şeker düşünmüyor, açlıktan sızlayan küçük midesi ekmekten başka bir şey istemesini bilmiyordu” (s. 62) Namık, kış günü fakirliğin neden olduğu soğuk ve hastalıklı bu evden kendisine ihanet eden eşinin kızına sahip çıkarak ayrılır. Kâmran ise fakirlikten dolayı tedavisi olamaz, tedavi bir yana açlıktan ölür.

Suat Derviş, *Emine*’de, Birinci Dünya Savaşı yıllarında İstanbul başta olmak üzere, Anadolu’nun her köşesinde, savaşın getirdiği fakirliği bir çocuğun bakış açısıyla verir. Romanın ismiyle aynı adı taşıyan asli kahraman Emine, işgal kuvvetlerinin ailesini hunharca öldürmesinden sonra yetimhaneye götürülür. Sessiz, sakin Emine, kendisine söylenen her emri, isteği sorgulamadan yapmaya alışır. Yetimhaneden alınıp, bir eczacının yanına ahretlik olarak verilmesi, onun için çileli hayatının da başlangıcı olur. Yetimhane sahip çıktığı çocukların hepsine bakamadığından, onları “*ahretlik*” adı altında hizmetçi olarak dağıtmaktadır. Emine’nin, hizmetçilik yaptığı evin sahipleri orta hallidir ama Emine’ye bırakılmaz. Emine, kışın soğuklarda evin hanımının eski, yırtık ayakkabıları ve elbiseleriyle dolaşır. Evin kendi çocukları, bolluk içinde yaşarken, Emine’den her şeyi sakınırlar. O da dayaktan ve yoksulluktan kaçarak İstanbul’a gelir.

Yazar, genç kızın bakış açısından İstanbul’daki harp zenginleri ile çocuklarını, eşlerini savaşta kaybeden fakir insanların yaşamlarını yansıtmıştır. On yaşlarında bir çocuğun İstanbul’da ilk gördüğü, zengin köşklerinde, eğlenen, bolluk içinde yemeklerini yiyen azınlık ile savaştan gazi dönen hırpalanmış, zayıflamış askerler, eşlerini kaybeden dul kadınların gelecek kaygısı ve hiçbir güvencesi olmayan sahipsiz insanların hayat mücadelesidir. Emine’nin İstanbul’da ilk durağı yine orta halli bir ailenin yanındır. Dul bir kadın ve iki kızın yaşadığı eski bir eve hizmetçi olarak yerleşir. Bu evde, Emine’nin hırsız olacağı düşünülerek, mutfak dolapları, kiler, ekmek çantası gibi önemli yerler kilitlenir.

Emine bu evden, kendisine atılan bir iftiradan dolayı kaçır. Roman, Emine merkezli olduğu için, onun evden ayrılmasıyla birlikte yoksulluk yine gözler önüne serilir. Emine, evden kaçtıktan sonra, ıstıraplar içinde uzun bir süre dolaşır. Kendisi aç, perişan ve kimsesizken, yaşadığı manzara, İşgal altındaki İstanbul’un iki farklı halk tabakasını göstermesi açısından önemlidir. Azınlıkların, harp zenginlerinin, bolluk içinde süren yaşantılarına karşı kalabalık halk kitlesi perişan vaziyettedir.

“Rum mahallesinde lâternalar çalıyor. Matemli Türk mahallelerinde ses seda yok... Şehrin işgal ordusu zabitleri, mütereddi zengin Türk evlerinde ve levanten aileler içinde sabahlara kadar dans edip eğleniyorlar.

Cami avlularında, açlıktan ölen muhacirler inliyor.

İstanbulun mehtabı bu gece, mezarlıkların, servilerin, karanlık mahallelerin üstünde ne kadar küstahça pırıldıyor.” (s. 71) Savaşta halkını korumak için savaştan/ölen askerlerin yakınları kıtlıkla boğuşurken, korudukları zengin sınıf eğlencesinden, zevkinden ödün vermemektedir. Savaşta yaralı dönen gaziler ise savaşta ölmediklerine/şehit olmadıklarına pişman olurcasına sefil bir yaşam içine düşerler.

Emine’nin bir sonraki durağı zengin bir konaktır. Evin zengin hanımlarının giydiği kıyafetler, taktıkları mücevherler, fakir halkla zıtladır. Yazar, iki farklı sosyal sınıf arasındaki farktan ziyade, Emine’ni iç dünyasında, bu zengin insanların yarattığı etkiye vurgu yapmıştır.

“Soğuktan, titreyen, bu nahif ve küçük vücut bileklerine kadar şişmiş, morarmış, donmuş zavallı ellerle çalışıyor. Herkesin eğlendiği gecenin sabahı, o böyle çalışmaya mecburdur. Ona barınacak bir yer, ona yiyecek yemek ve hizmetine mukabil de aydan aya biraz para veriyorlar. Emine çalışmaya mecburdur. Ve küçük vücudundan umulmayacak bir gayretle çalışıyor. Bir gece evvel, ışıklı salonların, rayihali koynunda, eğlenmiş, beğenilmiş, güzel ve süslü kadınların hayatına haset etmeği düşünmeden çalışıyor.” (s. 131)

Fatih-Harbiye’de, savaş yılları sonrasında yaşanan yoksulluğun doğurduğu hevesler, zenginlerin yaşantısıyla karşılaştırılarak anlatılmıştır. Romanın kahramanı Neriman tarafından Fatih’te yaşanan yoksulluk realist bir gözle anlatılmıştır; ama bu fakirlik modernliğe giden yolda bir engel olarak görülmüş ve halkın çektiği sıkıntıdan çok, kahramanın bireysel isteklerine ulaşamamasının üzüntüsü ifade edilmiştir. Beyoğlu-Harbiye gibi mekânlarda yaşayan insanların zenginlikleri ön plâna çıkarken, bu insanlar romanda sadece dekor olarak kalmış, onların nasıl zengin oldukları, kimlerden oluştuğu verilmemiştir. Romandaki anlatılmayan ama hissedilen bu zenginlerin yaşamı, roman kahramanı Neriman’ın kendi hayatıyla onlarınkini karşılaştırmak için kullanılmıştır.

Harbi Umumi dönemini anlatan *Bir Kadın Söylüyor*'da, romanın aslı kahramanın kaleme aldığı hatıralarında, bir çocuk gözüyle İstanbul'da yaşanan maddî imkânsızlıklar verilmeye çalışılmıştır. Selma, Trabzon'da zengin bir ailenin tek çocuğudur. Evlerinin geçimini sağlayan babası ölünce, dayısı da Kafkas cephesinde şehit düşünce aile, ellerinde var olan gayrimenkulleri satarak.

İstanbul'a geldiklerinde Birinci Dünya Savaşı bütün şiddetiyle devam etmektedir. Selma'nın ailesi bu sefaletten henüz etkilenmemiştir ama ellerindeki arsaların satılıp paralarının bitmesiyle onlar da yoksul günlerle karşılaşacaklardır.

Yazar, Selma'nın bakış açısından, İstanbul'daki savaşın getirdiği yıkıntıları ve yoksunluğu vermeye çalışır. Hastaneleri dolduran askerler, mecburi hastahane olmuş evler, kefenlik bez almak için kupon biriktirenler savaşın getirdiği felaketlerdir. Yoksulluğun nedeni savaş ve onun ortaya çıkardığı çıkarıcı sınıfın doymak bilmez iştahlarıdır.

“Harp buydu. Uyuz, tifüs, dizanteri halkı kırıp geçiriyordu. Sanki cephe gerisindekiler ölmek için cephedekilerden geri kalmamayı bir şeref meselesi addediyorlardı.

Sefalet ve sefahat başbaşa ve kolkola müthiş bir uçuruma doğru ilerliyordu.

Miloviçlere bankonattan yatak yapan muhtekirlerin yanbaşıda samanla, mısır koçanıyla yaşamaya midelerinin tahammülü olmayan bir sürü zavallı her gece can veriyordu.” (s. 20)

Kızılıcak Dalları romanının aslı kahramanı Gülsüm'ün “ahretlik” olarak başlayan hayatı, savaş sonrasının fakirlik ve açlığını göstermesinin yanı sıra, sahipsiz kalan kadın ve çocukların düştüğü yaşantıyı da anlatır. Çerkes'in Dere köyündeki anne ve babasını kaybettikten sonra sahipsiz kalan Gülsüm ve kardeşini İstanbul yollarına düşüren, onlara sahip çıkan amcasının çaresizliği ve yokluğudur. İstanbul'a gelirken yolda konakladıklarında Nadide Hanım ile kendi durumlarının hakkında konuşmaları memleketin genel durumu hakkında bilgi verir.

“Yorganlı yana yakıla anlatıyordu: Onlardan başka bir de dul hemşire vardı ki, ona recep bakardı. Haberi alınca ister istemez Balya'daki işi bıraktık! Çerkeş'e döndük. Çoluk çocuğu başıma toplayıp çalışmaya başladık. İlle üç yıldır üst üste bizim oralarda kuraklık var... Hele bu yıl ölü gözü kadar rahmet görmedik. Köylünün aldığı mahsulü vergilere bile yetmedi. Çoluk çocuk ne yiyip içtiğimizi, ne sen sor, ne ben

söyliyeim... Hâsılı vel kelam köyü dağıttık. Erkeklerin birazı Eskişehir’de, Ankara’da, İstanbul’da çalışmaya gittiler...” (s. 18) Gülsüm’ün, amcası ve kardeşiyle günlerdir aç olarak süren yolculuğu, Nadide Hanım’ın evinde son bulur. Gülsüm’e sahip çıkan yaşlı kadın, amcanın fakirliğinden dolayı da diğer çocuğun yatılı bir okula kayıt olmasını sağlar.

*Ölünün Gözleri’*nde, tarihi zaman belirgin olmasa da Mütareke döneminden sonra yaşanan ekonomik çöküş ve bunalımlar, romanın yapısını belirleyen bir problem olarak ele alınır. Yazar-anlatıcı, sık sık fazla ayrıntıya girmeden halkın içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılara vurgu yapar. Romanın yapısını belirleyen Kevser’in çevresiyle ilişkisinin gidişatı da ekonomik şartlara göre şekil alır. Hasta ve yatalak Kevser’e bakan komşuları, ondan gelecek üç-beş kuruş için hizmet ederler. Kevser Hanım’ın akrabaları da, öldükten sonra ondan kalacak mirasa konmak için yardıma gelirler. Kevser Hanım’ın komşuları, borçlar içinde çırpınan akrabaları ile bu noktada çatışma yaşar. Hilkat Hanım ve tekkeden oda arkadaşı Hamide Hanım ile konuşurken, çocuklarının bakımsızlıktan dolayı zayıflığı, fakirlikten dolayı sığındıkları eski evde tutulduğu romantizmadan bahsedışı, dönemin ekonomik yoksunluğunu bütün çıplığıyla gözler önüne serer.

“...İçmeği bırak, kullanacak su yok... Buna, can mı dayanır, takatler mi gelir?.. Yağmur yağdı mı, odaları su basıyor, sofa göl gibi oluyor... Biz, burada kiracının kiracısıyız, ayol! Kime dert anlatabiliyoruz? Murtaza Efendiye söyleyeceksin de, dam aktaracak, tamir koyacak, Murtaza Efendi, ay başı, oda oda dolaşp aylık toplamayı biliyor sade... Asıl ev sahibinin yüzünü gördük mü? Kimdir, nerededir? İçimizde bileniniz var mı? Geçen ay, Murtaza Efendiye açtım; şimdi burada değil, Samsun’a gitti. Hem sizin ne üzerinize vazife? Demez mi?.. Dam akar, sıvalar dökülür, kaplamalar çürür, bakan, aldıran, üstüne maleden yok... Ne diye kahrını çekeceğiz, bedava oturmuyoruz ki...” (s. 56) Romanda sadece halkın fakirliği değil, zengin tabakayla fakir insanlar arasında yaşanan kopukluğa da değinilmiştir. Ancak daha çok fakirlerin hayatlarından kesitler sunulmuştur.

Reşat Enis, *Gonk Vurdu*’da, savaş sonrası İstanbul’un fakir semtlerinden Kocamustafapaşa’nın bir bütün olarak sosyal ve ekonomik manzarasını ortaya koyar. Romanın başında bu bölgenin çok canlı tasvirini yapan yazar, Osmanlı devletinin son dönemlerinde yaşanan fakirliği de gözler önüne sermiş olur. Eserde Ömer’in bakış

açısıyla hayatları çeşitli tablolar halinde ortaya konulan, özellikle fuhuşa düşmüş kadınlar, fakirlik içinde kıvrınmaktadırlar.

Romanın başında Ömer'in Beyazıt'ta bir bankta otururken gördüğü manzara dönemin fakirliğini göstermesi açısından önemlidir. Açlığın getirdiği zorunluluk yüzünden para karşılığı erkeklerle fuhuş yapan bir kadının, sonu ölümle biten pazarlığı Ömer'in gözlemleriyle anlatılır.

“Bitişik kanepede oturan eski çarşafli, boyalı yüzlü kadın şimdi, siyah pala bıyıklı, kaba giyinişli, iri yarı ve korkunç suratlı bir herifle diz dize, burun burunaydı. Parkın etrafında yanan lambaların aydınlığında daha iyi görünüyordu. Siyah gözleri, biçimli, güzel bir yüzü vardı. Zavallı köpekleşmişti. Yılışmak istiyordu...Bütün bu ‘O’ kadınlardan duyulan lâkırdılar, güzel ağzında ne kadar iğretiidi!.. Ömer, sefahatin, daha kuvvetli bir ihtimalle, sefaletin düşürdüğü bu kadının soluk yüzüne, yalvarır gibi bakan siyah gözlerine acıyarak dikkat etti. Güzel kadın. Dertli kadın...

Gene bir aralık, böyle تنها bir zamanda uzun kollarının kanırışile ansızın kucakladı. Başını çekip dudaklarını öptü. Ve, tiksinierek geriledi: Leş gibi kokuyor ağzın be!.. Çarşafli kadın, omuzlarını kısarak başını önüne eğdi: Açım!...Aç mısın?.. Yirmi altı saatten beri.” (s. 26-28)

Romanın devamında Ömer'in evleneceği Serap'ın, Serap'ın arkadaşı Suzan'ın da fakirlikten dolayı kötü yola düştükleri görülür. Romanda böylelikle, toplumsal çöküşün neden olduğu kimsesiz birçok kadının, kız çocuğunun, özellikle sahipleri ya da bir iş yapabilme yetenekleri olmadığından, sonlarının ahlâksız bir yaşam olduğu vurgulanmıştır.

Romanın aslî kahramanı Ömer de fakirdir. Dönemin yoksulluğu ona ve çevresine de sirayet etmiştir. Okulu bitirdikten sonra iyi bir işe girip annesini rahat ettirmeyi düşünen Ömer, okulu bitiremediği için ümitsizliğe düşer; bu ümitsizlik, ona intiharı bile düşündürür. Romanda bu durumu daha da belirginleştirmek için Ömer'in ruh hali ve acı dolu hayatı yine onun bakış açısından tablolar halinde yansıtılır.

“Gerçi iktisadî buhran diye bir şey hanidir Ömer'in kulağına çalınıyordu. Fakat mektebi, dersleriyle o kadar meşguldü ki, üzerinde zihin yormak değil, bunu adamakıllı dikkat bile etmemişti. Kırmızı kravatlı memur, karmakarışık ve kırık dökük cümlelerle, fakat ta yürekten gelen bir belagatle, buhranın ehemmiyetini, parasızlığı, işsizliği, duyulan ıstırapı Ömer'e pek çabuk anlatabilmişti... Şimdi, düşünüyor: Her

akşam dibine diz çöktüğü sofraya kim bilir ne türlü zorluklarla önüne konuluyordu.” (s. 26-27)

Romanın başlangıcında verilen “*çarşafly kadının*” öldürülmesi, romanın devamında, ahlâken düşük kadınların niçin bu yola düştüklerini açıklaması bakımından iyi bir örnektir. Sokakta kalan bu kadınlara toplum sahip çıkmadığı gibi, fuhuşa sürüklenmelerine de tepkisiz kalmıştır.

Yaprak Dökümü’nde Birinci Dünya Savaşından sonra, ekonomik bunalımların insanların hayatlarını nasıl etkilediği zenginlik- idealler çatışması şeklinde verilmiştir. Romanın giriş kısmında çektiği fakirlik yüzünden yaşadığı sıkıntıları dile getiren Altın Anonim şirketi çalışanlarında biri, yasa dışı işe başladıktan sonra halini düzelttiğini ifade eder. Romanın başına prolog gibi yerleştirilen bu bölüm de Ali Rıza Bey, gencin davranışlarını yanlış bulsa da daha sonra aynı hataları çocukları yapacaktır. Ali Rıza Bey’in bu genç ile yaşadığı çatışma, o dönemde yaşayan iki farklı anlayışı temsil eder. Genç adam, kendinden yola çıkarak iki farklı tabakayı anlatırken, bir devrin de panoramasını çizer.

“Karanlık kış akşamları, delik tabanımdan içeri giren çamuru soğuğu ciğerime işlemiş, alacaklı dükkânların önünden geçmeyeyim diye sokakları dolana dolana evime giderken, omuz başımdan lüks otomobiller geçer. Bunların içindekilerden bir kısmını tanıyorum... Eğlenmeye avuç dolusu para ile gidiyorlar. İçim şöyle bir burkulur. Kendi kendime sorarım: Bunların hepsi benden değerli insanlar mı? Onlar böyle alabildiklerine yaşayıp eğlenirken, ben niçin köpek gibi sokaklarda sürünüyüm? İstediyimi yiyip giymeyeyim?

Böylece aylarca, senelerce kendi kendimle çeliştikten sonra nihayet şu neticede karar kıldım. Babam fazla namuslu adammış... Bir babanın çocuklarına bırakacağı, en kıymetli miras temiz bir isimdir der gidermiş... Temiz bir isim, bir miktar dünyalıkla olursa âlâ. Fakat züğürt evlatlarda ancak bir, nihayet iki göbek dayanabilir.” (s. 5-6) Genç adamın bu sözleri, Ali Rıza Bey’i derinden sarsmıştır. Aynı şeyleri eve geldiğinde eşi Hayriye Hanım’ın da ifade etmesi üzerine Ali Rıza Bey için “*şeriat-ı hayatiye, şeriat-ı iktisadiyi*” öğretir endişesinin kaplamasına neden olur.

Ali Rıza Bey, çalıştığı işyerine kendi yerleştirdiği Leman’ın patronla ilişki içine girmesi, patronun da bu kızla evlenmemesi, Ali Rıza Bey’in işten ayrılmasına neden olur. Leman, hoppa ve hafif bir kızdır, ahlâksız davranışlarının yanı sıra biriyle

evlenmek, özellikle zengin biriyle evlenmek için hamile kalmayı plânlar. Leman'ın bu davranışının altında yatan, hoppalığından çok, fakirlikten ve kimsesizlikten dolayı bir “hami” bulmaktır. Annesi ile yaşayan Leman, hayat karşısında acemi ve korunaksızdır. Fakirlik birçok insanı olduğu gibi Leman'ı da ahlâksız bir yaşamın eşiğine getirmiştir.

Ali Rıza Bey işten ayrılması ise ayrı bir olay vakası ve çatışma oluşturur. Konakta yaşayan herkese karşı parasızlıktan dolayı saygınlığını kaybeder; özellikle eve gelen düşük ahlâklı gelin Ferhunde'den etkilenen evin genç kızları babalarını dikkate almamaya başlarlar.

Kalabalık konağın gelir ve giderler uyuşmayınca da ailede yaprak dökümü başlar. Şevket, evin masraflarını karşılayamayınca hırsızlık yapar ve hapse düşer, Fikret yozlaşan bu ailenin ahlâki kaygılarının bozulduğunu düşünerek, hiç tanımadığı bir adamla kurtuluşu için evlenir. Leyla ve Necla zengin bir koca bulmak için evde verilen partili eğlencelerde kendilerini erkeklerin kollarına bırakırlar. Leyla kendine talip olan Arap şeyhinin zengin olduğunu düşünür ve onunla nişanlanır. Arap şeyhinin ondan bıkip Necla'ya göz koyması, ailede şiddetli ahlâksızlık olarak algılansa da, Necla tüm ailesini karşısına alarak Arap şeyhi ile evlenmeye razı olur. Tüm bu yaşananlar mekân üzerinden verilirken, aile de konaktan pis, rutubetli bir apartman köşesine taşınır.

Leyla, tanıştığı bir avukatın metres olunca da, bu apartmandan kurtulup Taksim'e taşınırlar. Ali Rıza Bey, fakirliğin verdiği düşkünlükle bütün bunlara ses çıkarmadan razı olur. Onun durumu romanın giriş kısmında görüp eleştirdiği yaşlı adamın sonuyla aynıdır. Yazar, Ali Rıza Bey'in romanın başında uygun görmediği davranışları romanın ilerleyen kısımlarında fakirlikten dolayı ona yaşatarak, içine düştüğü çelişkiyi ve paranın gücünü de vurgulamış olur.

Kemal Ahmet, *Sokakta Harp Var*'da fakirlik ve yoksulluğu Zonguldak'tan iş için İstanbul'a gelen Mehmet Neşe'nin yaşadığı olayların ana eksenini olarak verir. Bu tema, gazeteci olan kahramanın çevresindeki olayları haber yapmasıyla etmesiyle daha bir belirginleşir.

Mehmet Neşe, Zonguldak'ta bir kömür fabrikasında çalışırken, ekonomik kriz nedeniyle, beraber çalıştığı birçok arkadaşıyla işten atılır. Mehmet Neşe, Anadolu'nun her köşesinde yaşanan yoksulluktan dolayı bir iş bulmayacağını düşünür ve İstanbul'a gitmeye karar verir. İstanbul'a geldiğinde de Samatya'da yaşayan amcasının yanına yerleşir. Mehmet Neşe'nin amcası, eşi ve kızı Emine de oldukça zor koşullarda yaşarlar.

Fakirlikten dolayı amca sürekli eşiyle tartışır, şiddet uygular. İşi olmadığı için sürekli evde bulunması da eşiyle arasındaki çatışmayı artırır.

Mehmet Neşe ve ailesinin fakirliği yanında gazetecilik mesleği yapan diğer kahramanların gözlemleri, halkın acı dolu hayatını göstermesi açısından önemlidir. Yoksulluk sadece Türkiye’de değil tüm dünyada hissedilmektedir. Gazetede dış servis görevlisi Abdullah Bey, yaşanan ekonomik krizin, tüm dünyayı etkilediğini ve bunun iktisatçılar tarafından yazılan makalelerde, uzun yıllar süreceğinin ifade edildiğini söyler.

Halide Nusret Zorlutuna, *Gül’ün Babası Kim*’de, fakirlik temasını bireysel beklentilerin çatışması olarak ele almıştır. Romanın aslı kahramanı Meclâ’nın bakış açısından tasvir edilen bu fakirlik, kişilerin de menfaatleri için neler yaptığını göstermesi açısından önemlidir.

Meclâ nikâhsız birlikteliğinden hamile kalınca, ailesi onu hizmetçilerinin bir akrabasını yanına gönderir. Meclâ, eşi ölmüş bir dul olarak geldiği köyde halkın içinde bulunduğu ekonomik yoksunluklara da dikkat çeker. Meclâ’nın evinde kaldığı Perihan Hanım, genç kızın evlerinde kalmasına tahammül edemez. Her fırsatta eşi Hasan Bey’e Meclâ’yı şikâyet eder. Ancak Perihan Hanım, genç kızı evlerinde bakmak şartıyla her ay büyük miktarda gelen parayı hatırlayınca kızın gitmesine razı olmaz.

Perihan Hanım’ın komşuları da fakirliklerinden dolayı en üstün değer olarak parayı görürler. İnsanların yaşadığı fakirlik, geçim sıkıntıları doğrudan verilmemiştir; parayla ilgili düşünceleri özellikle Meclâ ile ilişkileri nispetince ifade edilir. Perihan’ın kapı komşusu Sabire Hanım, Meclâ’yı çok beğenen ve onunla beraber olmak isteyen Murat Bey’in isteklerini iletmek için genç kızın yanına gelir. Çok zengin olduğu için bu teklifi geri çevirmeyeceğini düşünen Sabire Hanım, aldığı cevap karşısında şaşırır. Murat Bey, zenginliği sayesinde istediğini almakta gerektiğinde zorbalık yapabilmektedir. Meclâ’nın, onun istediği geri çevirince de tehdit etmeye başlar.

Meclâ, kendisi gibi aynı erkekten hamile kalan ve parasız olduğu için kötü yola düşen Leman’ın hikâyesini anlatırken, Leman’ın ahlâksız bir yaşamı seçmesinin nedeni olarak yine fakirliği gösterir. Leman, Talat’tan hamile kalınca ailesi onu kapı dışarı etmiş, çocuğuyla kimsesiz kalan Leman da fuhuş yapmaya başlamıştır. Yazar, bir erkek tarafından aldatılan iki kızın hayatını anlatırken, Leman’ın fakirlikten kötü yola

düşüğünü, Meclâ'nın ise zengin ailesinin sahip çıkmasıyla uzaklarda refah içinde yaşamını sürdürebileceğini ortaya koymuştur.

Suat Salih, *Dağ Adamı* romanında, fakirlik temasını bireysel boyuttaki sonuçlarının yanı sıra toplumsal alanda yaşattığı yıkıntıları da ele alır. Yazar romanın ilk bölümünde, Anadolu'nun bir köyünde savaşa giden askerlerin ve köyde kalanların halini bir tablo halinde vermiştir. Romanın aslı kahramanı Cemile'de o yıl eşini askere gönderenlerdendir. Cemile, eşi askere gidince on dört yaşındaki oğluyla tek başına kalır. Bir ineğinden başka geliri olmayan Cemile, köyün ağasının tarlasında diğer kadınlar gibi çalışmaya başlar. Köyde tarlada, bahçede, artık hep kadınlar çalışmaktadır. Ağa Cemile'ye kazandığının yanında bir çuval da un verir ama bunun karşılığını da alır.

Cemile'ye tecavüz eden Ağa, köyde gözüne kestirdiği fakir kadınlara da aynı şekilde muamele eder. Köylü kadınlar, genç kızlar da bu iyilik karşısında ağanın ahlâksız davranışlarına ses çıkarmazlar.

Burhan Cahit, *İhtiyat Zabiti*'nde, bu temayı Birinci Dünya Savaşının getirdiği bir sonuç olarak ele alır. Suriye Cephesine katılan bir zabitin gözünden, hem savaş esnasında cephe savaşı askerlerin sefaletini, hem de cephe dönüşü İstanbul'a giderken Anadolu'da gördüğü yoksulluğu anlatır.

Cevdet Bey, Gazze'de, ateş hattında görev yapan bir ihtiyat zabitidir. İngilizlerin bölgeyi ele geçirmek için başlattıkları taarruzda zor şartlar altında savaşmaktadırlar. Bu da yetmez, açlıkla mücadele ederler. Harp meydanında yemek yemeye vakit bulamayan askerler kısa süreliğine verilen ateşte de yiyecek bir şeyler bulamazlar.

Cevdet Bey, ordunun kısa süreliğine geri çekilmesi kararı üzerine karargâha döner. Türk ve Alman komutanların lüks içindeki yaşantılarını görünce, kendisinin ve askerlerinin çektiği sıkıntının boşuna olduğunu düşünür. Cephe göğüs göğse çarpışan askerlerin bir başka derdi de geride bıraktıkları ailelerinin geçim sıkıntısıdır. İletişim kuramadıkları ailelerinin sonları ya sefalet içinde ölmek ya da gayri ahlâki bir yaşantı içerisine girmektir.

Diğer taraftan cephe savaşı askerler için savaşta galip gelmek vatanın kurtuluşu sayılması yanında, zengin İngilizlerin giydikleri elbise, ayakkabı ve yiyeceği de sahiplenmektir. Aylarca cephe banyo edemeyen, hatta günlerce elbiselerini

değiştiremeyen, ayakkabılarını bile çıkaramayan askerin heyecanı savaş kazanıldığında biraz karın doyurmaktan geçer. Yazar bunu kahramanın ağzından şöyle verir.

“İngilizlerin nasıl muharebe ettiklerini gördün ya. Herifler ateş hattına kadar balık konservesi, gümüş yemek takımı, ananas kompostosu ile geliyor. Biz burada tulumba tatlısının şeklini unuttuk, yemiş diye gördüğümüz şu kaynana dilleri.

İçimiz rahat olsa bari. Bak üç ay oldu, bizimkinden mektup yok. Ne yapıyor, ne işliyor, aç mı? Tok mu. Para gönderiyorum, alıyor mu, tayın pusulasından istifade ediyor mu?

Gazze’yi cephane deposuna çevirdiler, hamamlara kadar, camilere kadar, cephane dolu. Sanki: Alın bunları. Başınızın çaresine bakın demek istiyorlar. Peki amma buradakiler de Allahın kulu yahu. Enver Paşa orduyu teftişe geliyor. Yataklı vagonun peşinde iki vagon da Tokatlıyanın lokantası, şampanya büfesi beraber geliyor.

Afiyet olsun. Yesin, içsin amma biraz da ateş hattındakileri düşünsün. Biz yemekten, içmekten vaz geçtik. Artık alman çorbasına zabitler de alıştı. Fakat hiç olmazsa arkada bıraktığımız anamızı, karımızı düşünmesek.” (s. 222)

Cephede uzun süre savaşan Cevdet Bey, dayısının torpili ile altı haftalığına İstanbul’a izinli gider. Suriye’den başlayan yolculuğu boyunca Anadolu’da gördüğü manzaralar, halkın ne kadar fakirlik içinde olduğunu açıkça gösterir. Adana’dan bindiği trende karşılaştığı Karamanlı tüccarın anlattıkları da onun gördüklerini daha da dramatikleştirir.

“Türk köyleri, Türk köylüleri o kadar perişan bir halde idi ki cephe boşluklarını dolduracak yuvaların bu sefaleti beni ürküttü. İstasyonlarda sakat insanlar, sürüklenen ihtiyarlar gelip geçenlerden ekmek bekliyor, soluk benizli, uçuk gözlü kadınlar, kuru dal gibi kızlar tarlalarda tek öküzle çift sürüyorlar.

Konyaya kadar bütün küçük istasyonlarda aynı manzarayı gördüm. Konyada kompartımanıma gelen bir Karamanlı tüccara bundan bahsederken bana: O bir şey değil dedi. Öyle köylerimiz var ki içinde erkek namına sakat bir iki ihtiyardan başka kimse yok.

Tekâlif Harbiye komisyonları köylerde ne davar bıraktı, ne inek, ne öküz. Çok yerde kadınlar tarlalarını köyün bir tek öküzünü sıra ile çalıştırarak sürüyorlar.

Muharebe köylerde ne erkek bıraktı, ne erzak bıraktı, ne hayvan bıraktı. Köylü yıllardan beri yalnız un çorbası ile yaşıyor. Bazı yerlerde köylüye yetişecek kadar

olmadığı için halk buğdaysız kalıyor. Ne un, ne bulgur, ne kesme yapabiliyor. Zaten buğdaydan çok mısır yeniyor. Mısır adamı besler mi?

Eskiden köylü biraz bostan eker, biraz nohut, fasulye yetiştirirdi. Şimdi tohumluk kalmadı. Komisyonlar boyuna köyleri geziyorlar. Yemlik, erzak topluyorlar, toplaması bir şey değil köylünün eli ayağı olan hayvanlarını aldıkları için çok yerde tarlalarda ot бүрүdү. Yağ çıkaracak, ayran, peynir, ekşimik yapacak ahır hayvanları da kalmadı. Öyle köyler var ki çocuklar şeker nedir bilmiyorlar. Bağlar bakımsızlıktan bozuldu. Köylünün en büyük gıdası olan pekmez de yapılmaz oldu.” (s. 326)

Anadolu’nun bu halini gördükten sonra İstanbul’a gelen Cevdet, aynı manzara ile burada karşılaşır. Fakirliğin birçok aileyi yıktığı gerçeğinin yanı sıra, bu fakirliğin tam zıddı zengin olan küçük bir grup azınlığın lüks içinde yaşaması da dikkatini çeker. Fakirin çok fakir olduğu, ekmeği bile zor bulunduğu bu yıllarda, zenginlerin durumu da olabildiğine iyidir.

Selami İzzet, *Fadime*’de fakirlik temasını beşeri boyutta bir ailenin dramı olarak ele alır. Yazar, romanın ilk bölümünde Anadolu’nun kurak, verimsiz, bozkır bir köyünde yaşayan bir çiftin dramı ile başlar. Hasanın, borçla aldığı tarlası ekin vermemektedir, ellerinde var olan bütün büyük eşyaları satmışlardır. Tarlanın borcu için gelen haciz memuruna, tek geçim kaynakları olan ineklerini de vermek istemezler. Hasan ve Fadime’nin yaşadıkları, Hasan’ın Adana’ya göç edişinde çektiği sıkıntıları yazar, realist bir gözlemlerle ortaya koyar. Toprak verimsiz olduğu için ürün toplayamayan aile, hayatlarını değiştirecek bir kararı verirler: Fadime’nin sütannelik için İstanbul’a gitmesi. Yazar, fakirlikten dolayı birçok kadının, genç kızların, “*hizmetçilik, sütannelik, sütannelik*” gibi işler için İstanbul’a, İzmir’e gittiğini ifade eder. Özellikle köyden giden bu genç kızların, zengin konaklardaki lüks ve şatafatı görmeleri onları hırslandırdığı için, gayri ahlâkî işlere girdiklerini, temiz kalmadıklarını söyleyerek ahlâki boyutta olanın-olması gerekenin çatışmasını göstermeye çalışmıştır. Fadime de İstanbul’a gittikten birkaç ay sonra fakirliğin, yokluğun verdiği sıkıntılardan dolayı, konakta işi bittiği halde köye, çocuklarına, eşine dönmek istemez. Özellikle çocuklarını düşünürken yaşadığı vicdan azabı onu kısa bir süre huzursuz etse de, bu duygular uzun sürmez. Fadime, gösterişli bir konak, ipek elbiseler, apartman yaşamı, sinema, eğlenceler gibi modern bir hayatta hizmetçilik yapmayı, köyde fakirlik içinde yaşamaktan daha güzel/çekici bulur.

Köydeki fakir hayatı ile İstanbul'daki zengin yaşamını karşılaştıran Fadime, İstanbul'da kalmayı köydeki çocuklarına tercih eder.

Çıkrıklar Durunca'da, Abdülaziz döneminde yabancılara verilen kapitülasyonların, özellikle Anadolu'da neden olduğu ekonomik sıkıntılar ve halkın yaşadığı bunalım, zengin ağalarla karşılaştırılarak, zıtlık içerisinde ortaya konulur. Kapitülasyonlar sonucu ucuz kumaşın ülkeye girişi, halkın hayatını içinden çıkılmaz bir hale getirmiştir. Yazar, fakirliğin nedeni olarak ucuz hammadde girişiyle köylerde üretimin durmasını gösterir. Ucuz malın girişiyle Adaköy'de çıkrıklar kapanmış ve üretim durmuştur; bu bölümlerde Anadolu yaşantısı fakirlik, yokluk, kıtlık genel görüntüsüyle ortaya konulur. Yazar, Anadolu insanın açlığını belirtirken, romana kendisini de dâhil eder ve anlattıkların hepsinin gerçek olduğunu, yazdıklarının *“fantezi edebiyat metni”* sayılmaması gerektiğini söyler.

“Burada tek basit olan açlık vardır. Açlığın kemiklerini çatırdattığını, kanlarını durgunlaştırdığı, seslerini kısıttığı insanlar vardı. Güzel sözler, sevimli hülyalar, teşbihler cinaslar, arkasından dumanın üstünde ufuneti bütün bir âlemi rahatsız eden hakikat vardı” (s. 47) Anadolu'daki yoksulluğun bir diğer nedeni olarak gençlerin Yemen'e askere gitmelerini gösterir. Köylerde çalışacak işgücünün olmaması, kıtlığı biraz daha artırmıştır.

Mahmut Yesârî, *Tipi Dindi*'de, bir ailenin çöküşünü fakirlik/yokluk temasına bağlar. Bireysel boyutta ele aldığı konuyu, fakirliğin yanında, toplumun duyarsızlığı boyutunda da işler. Macit, oldukça zengin bir ailenin çocuğudur. On sekiz yaşlarında kendine miras kalan rint, hodbin, sorumsuzca bir yaşam sürmektedir. Tek başına yaşadığı için sorumluluk getirecek işlerin altına girmez. Ancak bir gün, yıllardır görmediği ailesinden gelen bir mektupla bütün yaşamı değişir. Macit'in kız kardeşi Müzehher, babasının ağır hasta olduğunu ve eğer babası ölürse onlara sahip çıkacak kimsenin olmadığını yazar. Macit'in babası geçmişte zengindir fakat belirtilmeyen nedenlerden dolayı son zamanlarında iyice yoksullaşmıştır. Genç ve zenginken sahip çıktığı insanlar, uzaktan akrabalar, etrafından uzaklaşmıştır. Macit, baba evine döndüğünde, babasının sahipsiz ölüsünün birkaç hayır sahibi mahalleli tarafından kaldırıldığını öğrenir. Evde ise ürkek/çekingen kardeşlerinin yanı sıra köşkün bir odasını kendine tahsis etmiş bir sütnine vardır. Ancak, daha önce hiçbir aile galesi taşımayan Macit, bir anda omuzlarına yüklenen bu görevi başarıyla devam ettiremez.

Ailenin hiçbir geçim kaynağı yoktur. Macit bir süre hazır parayla geçinir, paralar tükenince evdeki eşyaları satmaya başlar. Komşuları ve yakın akrabaları ise değerli eşyalara sahip olan köşkteki satılanlara akbaba gibi üşüşürler. Ele geçen para bitince de daha küçük bir eve, buranın da kirasını veremeyince eski bir mahallede olan yıkık dökük bir eve taşınırlar. Artık ellerinde kalan birkaç parça mutfak eşyası ve yataklarıyla yaşamaya çalışırlar. Tek sıkıntıları da yiyecek/içecek için para bulmak sıkıntısıdır. Ekmeği, suyu, sütü borçla alırlar. Macit, bir türlü iş bulamaz, ailenin fakirliği de hep hazırdan yemekten kaynaklanır.

Macit'in babasının büyüttüğü ve işe girip zengin olmasını sağladığı akrabaları, onların bu kötü vaziyetlerinde yardım etmek bir yana antika olan babaanneden kalan yağlı boya tabloları değerinin altında alarak onları zarara uğratırlar.

Macit'in sefil ve fakir yaşamı her gün biraz daha artar. İyi bakılmayan kardeşler, günlerce aç kalan aile en sonunda hastalığa yenik düşer. Macit, verem hastası olan kardeşi Müzehher'i tedavi ettiremez ve açlıktan ölümüne neden olur. Kendisi de doktor aramak için çıktığı bir gece yarısında soğuktan donarak ölür.

Üç Kızın Hikâyesi'nde romanın asli kahramanı Filik'in fakir bir hayat içinde yaşadığı bunalımlar anlatılır. Genç bir kız olmanın verdiği hevesle yeniliğe ve gösterişe heves eden Filik, ailesinde var olan taassup ve ilişkilerin yozlaşmışlığı nedeniyle, hayatına istediği şekilde yön vermek isterken çeşitli yollara başvurmasına sebep olur. İlk olarak hırsızlıkla başlayan bu eğilim zamanla ahlâksız bir kadın olmaya kadar varır.

Filik'in hırsıza dönüşmesinde, maddî imkânsızlıkların yanında ailenin yanlış eğitimi ve şımarık çevresinin etkisi büyüktür. Sessiz, uysal bir kız iken lisede tanıştığı kızların lüks içinde yaşamaları, onu imkân-imkânsızlık çatışması içine düşürür.

Filik'in küçük ihtiyaçları ailesinin “*aşifte*” işi diyerek karşılamaması, onun babasının cebinden önce azar azar, alıştıktan sonra ise istediği kadar para çalmasına neden olur. Bu şekilde başlayan arayış, zaman içerisinde önü alınamaz heveslere yol açar. Sonunda Filik ailesinin yanından kaçır. Zamanla da fuhuş batağına saplanır.

3.1.5.3. İki Farklı Sosyal Sınıf Arasındaki İlişki

Savaş sonrası dönemde belirgin bir şekilde ortaya çıkan iki ayrı sınıf vardır. Temelini zengin ve fakir olarak isimlendireceğimiz sosyal tabakaların oluşturduğu bu ayırım, toplumda derin bir farklılık yaratır. Zengin-fakir zıtlığı haricinde, eğitilmiş-cahil

ve köylü-şehirli gibi karşıtlıklar da bu dönem romanlarında görülür. Bu zıtlıklar ise, Türk romanının uzun süre kullanacağı önemli bir malzemesi olmuştur.

Mebrure Hurşit, *Sönen Işık*'ta zengin erkek-fakir genç kız zıtlığını ortaya koyar. Güzel ve genç Kâmran, zenginliğin gösterişine aldanarak kendinden yaşça büyük ve çirkin Namık ile evlenmeyi göze alır. Bu evlilik zengin Namık'ın ailesi tarafından hoş görülmez. Namık'ın annesi bu evliliğe şiddetle karşı çıkar, ama naif oğlunun baskıcı ve istekli olması karşısında fazla duramaz.

“Ne zengin, ne asil ailelerin kızlarını layık bulmadığı Namık, büyük servetlerin yegâne varisi, bu biricik kıymetli evlat, bir zavallı dikişçi kızından başka sevecek kimse bulamamış mı idi?” (s. 22)

Namık'ın annesi gerçekte “yegâne”oğlunu kimseyle paylaşmak istememektedir. Fakat oğlunun arzuları, fakir genç kızı zengin konağına gelin etmiştir. Yazar, toplumsal farklılıklardan kaynaklanan iki grup arasında çoğu zaman anlaşma olmayacağını vurgulamak için de, Kâmran'ın ihanetini örnek gösterir. Fakir genç kız Kâmran, en büyük isteği olan para ve lükse kavuştuktan sonra eksik olanın sadece para olmadığını anlar. Bu da onun başka bir erkeğe âşık olup onunla kaçmasına neden olur.

Reşat Nuri Güntekin ise *Kızılıcak Dallar*'nda, iki farklı sosyal sınıf arasındaki çatışmayı ele alınır. Hak-haksızlık temasının işlendiği romanda, bir köylü kızı olarak tanıdığımız Gülsüm, küçük bir çocukken geldiği konakta, sahipleri tarafından eziyet görür. Sadece Gülsüm değil, konakta yaşayan diğer hizmetliler de küçümsemekte, horlanmaktadır. Konaktaki hizmetçilerden en çok ön plâna çıkan Gülsüm ve Tahir Ağa ile konağın sahibi Nadide Hanım arasındaki tartışma ve anlaşmazlık da, çocukların bakımı yüzünden ortaya çıkar. Asaletli olmak için, büyük aile geleneğinden gelmesi ve zengin olması gerektiğini düşünen Nadide Hanım, evlatlık olarak eve aldığı her genç kızın sahipsiz, anne-baba eğitimi almadan büyüdükleri için sütlerinin bozuk olduğunu düşünür ve ilk fırsatta nankörlük edip kaçmalarını buna bağlar. Aslında Gülsüm de dâhil diğer kızların bir şekilde yolunu bulup evden kaçmaları, konakta yaşadıkları eziyetler nedeniyledir. Konaktaki çocukların sorumlusu olan Gülsüm, bu şımarık çocukların küstahça davranışları karşısında ses çıkarmadan her dediklerini yapmakla yükümlüdür. Yaşı itibariyle evin çocuklarına yakın olan Gülsüm, yapılan haksızlıklar karşısında ilk başlarda tepkisini ortaya koysa da, zamanla hiçbir hak iddia edemeyeceğini anlar.

Mahmut Yesârî, *Ölünün Gözleri*'nde miras nedeniyle bir araya gelen iki farklı sosyal sınıf arasındaki çatışmayı anlatır. Miras temasının işlendiği romanda çok odalı bir tekkede kalan insanlar ile tekkede kalan akrabalarının mirasına konmak isteyen zengin insanlar arasındaki çatışma romanın büyük bir bölümünü oluşturur. Kevser Hanım uzun bir süre yatalak olarak yatmıştır. Bu zaman içinde ona bakan Hamide Hanım ve Hilkat, mirasın onların hakkı olduğunu iddia ederler. Akrabaları ise, ilgilenmeseler de, mirasın onların da hakkı olduğunu düşünürler. Zengin olan akrabalar, tekkeye yerleştiğinde üç-beş kuruşla onları kandırmayı başarırlar. Kevser Hanım öldükten sonra yüklü bir mirasa konacaklarını düşünen akrabalar, fakir komşulara biraz para dağıtmayı yanlış bulmazlar. Mihriban, tekkeye geldiğinde komşular tarafından “*güzelim, evladım*” diye hitap edilen cümleler, eve birkaç parça yiyecek alınması için verilen “*on lira*” paranın hemen ardından “*Mihriban Hanım*” olarak değişir. Para, Mihriban'ı onların bakışında “*Hanım*” etmiştir.

“*Mihriban dinler görünüyor, düşünüyordu. Birkaç dakikanın içinde mevkii, vaziyeti değişmişti. Para cüzdanını karıştırmaya başladığından, bir on liralık çıkarıp verdiği dakikadan beri; hanımefendi olmuştu.*” (s. 122) Romanın son bölümünde ön plâna çıkan Mihriban, hafif meşrep bir kadındır; bunu tekkede kalan kadınlar bilmesine rağmen hürmette eksiklik göstermezler; ona değer veren parasıdır. Hamide Hanım'ın kızı Neriman, zengin olduğunu düşündüğü Mihriban'a özenir, ama annesi onun parasıyla güzel olduğunu, bakımlı olduğu için dikkat çektiğini söyleyerek küçümsenmeyi kabul etmez. Yaşlı bir hasta etrafında toplanan bu insanları birbirlerinden ayrı yapan tek olgu paradır. Mihriban ve diğer mirasçılar, serbest yaşamlarına rağmen, tekkede kalan namuslu ama fakir insanların bakış açısından ulvi insanlar olarak görülür.

Aysel'de, farklı iki sosyal sınıfa ait insanlar arasındaki ilişki romanın yapısını belirleyen unsurlardandır. Köyün en zengin adamının tek çocuğu Aysel, köyde yaşayan ama fakir olan Ali'ye âşık olur. Aysel'in babası Hacı Nafiz ise onların evliliklerine taraftar değildir. Kızın fakir ve çulsuz bir gence vermek yerine evli ve oldukça yaşlı bir adama vermeyi daha mantıklı bulur. Aysel'in babası ağadır. Tek kızı olması sebebiyle damadının da kendisi gibi ün/şöhret ve parasına denk bir adam olmasını ister. Ali, eğitimini tamamlayıp “*Salgın kâtibi*” olduğunda bile, onu “*ortakçı çocuğu*” görüp kızını vermeye layık bulmaz. Gümüşoğulları gibi bir ağa sülâlesinin kızı Aysel'le,

ortakçı çocuğu Günahsızların Ali’yi bir arada düşünmenin mümkün olmayacağını söyleyip teklife karşı çıkar. Nafiz Ağa, kızının mutlu bir evlilik yapmasını değil, “*kız satma*” sayesinde alacağı yüksek başlık parasını düşünür.

Babanın tüm itirazlarına rağmen birleşen gençlere, Ali ile aynı statüde olan köyün diğer insanları yardımcı olur.

Üç Kızın Hikâyesi’nde yazar, farklı iki sosyal sınıfa mensup kızlar arasındaki çatışmayı, romanın yapısını belirleyen unsurlardan biri yapmıştır. Filik Mutaassıp bir aileye sahip iken arkadaşları Betigül ile Dürer oldukça modern ve rahat bir ailede yetişmişlerdir. Onları birbirleriyle buluşturan ortam lise arkadaşlığıdır. Filik başlangıçta sessiz ve çekingen biridir. Sınıfındaki diğer iki kızla samimi olması, onun yaşadığı sıkıntıları ortaya çıkarır. Betigül’ün, sinema artistlerinden birinin resmini okula getirdiğinde Filik, bu sanatçıyı ilk defa duyduğunu söyler ve hiç sinemaya gitmediğini utanarak ifade eder. Çatışma da ailelerin yapısı ve onların kızlarını yetiştirme tarzı üzerine kuruludur. Modern hayat yaşayan Dürer’in ailesi, kızlarını rahat ama kendine güvenen biri olarak yetiştirmişlerdir. Bu özgüven kızlarının mutlu bir hayat sürmesini, düzgün bir evlilik yapmasını sağlar. Filik’in ailesi ise sıkı, tutucu ve şiddete dayanan davranışları ile kızlarının içine kapanık olmasına sebep olurlar. İçer kapanıklık, kendine güvensizlik onun annesi tarafından kapı dışarı edilmesine, teyzesinin oğlunun tecavüzünün ardından avukatının da onu savunmak yerine taciz etmesi ile başlayacak olan düşüşünü hazırlar. Filik’in arkadaşı Betigül ve Dürer arasında yaşanan ayrım ise eğitim-eğitimsizlikten kaynaklanır.

Betigül, aynı sınıfta olan arkadaşı Dürer, maddi olarak birbirlerine yakın gelir seviyelerine sahiptirler. Dürer’in ailesinin modernliğine karşı Betigül’ün ailesi sonradan görmüş, kompleksli bir ailedir. Dürer, özellikle ailesinin verdiği disiplinli eğitim ve hoşgörülü bir hayat karşısında ahlâklı, modern bir genç kız olmuştur. Betigül ise ilgisiz bir ailenin kurbanı olmuştur. Ailesinin vurdumduymaz davranışları onun serbest hareket etmesine, bu rahatlık da gayri ahlâki bir hayat tarzını benimsemesine neden olacaktır.

Yazar böylece bu farklı sosyal sınıflara mensup aile örnekleriyle olan ve olması gerekeni göstermeye çalışmıştır.

Yusuf Ziya, *Kürkçü Dükkânı*’nda iki farklı sosyal sınıf arasındaki çatışmayı anlatır. Aşk temasının işlendiği romanda, fakir olan Cemal Münir, zengin olan nişanlısının ailesi tarafından hor görülür. Kızını kendi sınıfından bir ailenin oğluyla

evlendirmek isteyen anne, ailedeki baskın yapısıyla da bu isteğini uygulamaya koyar. Cemal Münir'e nişan yüzüğünü geri gönderterek, kızı Süreyya'yı kendi ailesine uygun olduğunu düşündüğü bir paşazade ile nişanlar. Fakat paşazade, gerçekte zengin ve asil değildir. Daha sonra ailenin parasına ve değerli eşyalarından bazılarına el koyan paşazade, boşanma kâğıdı için de aileden para talep eder.

Süreyya ikinci kez kendi ailesine denk olan bir akrabasının oğlu ile evlenir. Ailelerin isteğiyle oluşan bu evlilik de yine hüsrarla biter. Süreyya parası olmadığı halde kalben sevdiği ve fikren uyuştığı Cemal Münir'i unutamaz. Yazar, böylece maddi olarak birbirine denk olamayan insanların ruhen anlaşabileceklerini, aynı şekilde parasal olarak eşit olan insanların ilişkilerinin de her zaman iyi sonuçlar vermeyeceğini vurgulamaya çalışmıştır.

3.1.6. Kültür-Sanat ve Edebiyat

3.1.6.1. Şiir ve Edebiyat

1929-1934 arasında yayımlanan romanlarda, kahramanlardan birinin şair olması ve şairliğin verdiği hassasiyet sonucu bu türden kahramanların çevreleriyle yaşadıkları uyumsuzluklar konu edinilir. Az sayıda olmakla birlikte birkaç romanda, kahramanların şiire dair farklı düşüncelerinden kaynaklanan çatışmalar da işlenmiştir.

Gözlerin Sırrı'nda aslî kahraman Füsün hassas, kırılgan içine kapanık bir şairdir. İyi bir şair olabilmek ve birçok kişiye hitap edebilmek için sıkıntı ve kederleri içten duymak gerektiğini düşünen Füsün, şairin de acılar çekmesini, okuyucuyla arasında bağ kurması gerektiğini düşünür.

"Evet şair olmak... hem de benim gibi sevilen bir şair olmak... belki bir çoklarının gıpta ettiği bir bahtiyarlıktır. Fakat bu sevgi ve bahtiyarlık ne kadar ıstıraplar pahasına geliyor.

Kendi gönlümün derdi olamasa, başka gönüllere nasıl teselli verir, bir an için ıstıraplarını nasıl dindirebilirim.

İnsan derdine yabancı olduğu bir insana şifa verir mi?

Bana öyle geliyor ki ıstırapı anlamayan insan şair olamaz ve her şairin gönlünde acıdan bir düğüm vardır.

Her gönlün ıstırapını bir an dindirecek kudrette bir şiir, ancak her gönlünden daha mustarip olan her gönlün ıstırapını kendi içinde bulan bir gönlün sesi olmalıdır.

Bizden daha çok ağlayan gözler karşısında gözyaşlarımızı sildiğimiz gibi, ancak bizden daha çok inleyen sesler, elemelerimizi, hıçkırıklarımızı bir an için dindirebilir.

Bana güzel bir şöret getiren mısralarım, ıstıraplarını haykırdığı zaman ağlayan gözleri kurutabiliyor. Şiirleri, gönlümün ıstıraplar içinde eriyen parçalarıdır.” (s. 28-29)

Fusun, “*Nerime Cavit*” müstear ismini kullanarak mecmualara şiirler yazmaktadır. Yaratılış olarak çirkin bir yüze sahip olduğunu düşünen Fusun, okuyucularının hayalinde yarattığı güzel kadın imgesinin silinmemesi için müstear isminden vazgeçmez. Şiirleri ile ruhlarında incelik oluşturduğu okuyucularının gerçek kimliğini öğrenerek hayal kırıklığı yaşamalarını istemez.

“Aynaya baktığım zaman okuyucularımın beni nasıl tasavvur ettiklerini düşünürüm. O zaman içimden garip bir inkisar duyarım ve bu inkisarı tevlit eden yüzümü bir iki saniye görmemek için gözlerimi kaparım. İnsanı olduğundan başka tasavvur etmeleri ne kadar acı!...namı müstearın bazen öyle garip tarafları oluyor ki, geçen gün lise çocuklarından biri bana şair Nerime Cavit’i nasıl tasavvur ettiğini anlattı da kahkahalarla güldüm.” (s. 16)

Fusun’un kullandığı bu müstear isim, sevdiği insanla arasında yanlış anlaşılmaya sebep olacak ve sonu ayrılıkla bitecek bir aşka zemin hazırlayacaktır. Fahri Celal, Nerime Cavit’in yazdığı şiirlere hayran olduğu gibi şahsına da âşıktır. Fusun, şairin kendisi olduğu gerçeğini Fahri Celal tarafından bilinmesi halinde onunla dalga geçeceğini düşünerek kimliğinin ortaya çıkmasını istemez. Nazan ise, Fahri Celal’in bu aşkın büyüünden kurtulup kendisiyle evlenmesini sağlamak için Nerime Cavit’in kimliğini açıklamak ister ve Fusun da bu durumu istemeyerek onaylar. Fahri Celal gerçekleri öğrenince Nazan’ı kırmamak için Fusun’la dalga geçer. Fahri Celal’in bu yaklaşımı Fusun’un geri dönülmeyecek kararlar vermesine sebep olur.

Gül’ün Babası Kim’de, romanın kadın kahramanı Meclâ, yaşadığı acı hayat tecrübelerinden sonra romantik ve hassas biri olmuştur. Kendi kişiliğine ve çevresine uyumlu olmayan ıssız, sakin bir köyde başlayan şiir yazma hevesi, zamanla amatörlükten öteye geçer ve tanınmaya başlar. Kızı Gül doğduktan sonra özellikle onun hayatından yola çıkarak toplumdaki kadın sorunlarını ele alan şiirler yazması, edebiyatçılar tarafından “*harikulade*” bir yaklaşım olarak karşılanır. Meclâ’nın şiir

defterine verdiği isim de bu noktada ilginçtir. “*Piç*” ismini verdiği altmış beş manzumelik şiir kitabını yayımlanması için gönderdiğinde, edebiyat çevrelerince komik bulunacağını da düşünür. Fakat bu endişesi yersiz çıkar. Meriç müstearıyla yayımlanan “*Piç*” şiir kitabı, kısa zamanda büyük ün kazanır.

Edebiyatçı ve ünlü bir tarihçi olan İbrahim Mümtaz, Meriç müstearını kullanarak edebiyat sahasına “*bomba*” gibi düşen “*Piç*” kitabının asıl yazarını öğrenmek için postanın yollandığı Edirne’ye gelir. Tesadüf eseri Meclâ’nın evlerinin önünde kaza yapan İbrahim Mümtaz, yine Meclâ sayesinde ölmekten kurtulur. Meclâ’nın kütüphanesi karşısında hayretini gizleyemeyen İbrahim Mümtaz, ona son zamanların edebiyat meclislerini alt üst eden bir şiir kitabı armağan eder. Bu Meclâ’nın şiir kitabıdır. Şaşkınlığını gizleyemeyen Meclâ, kendisiyle dalga geçildiğini düşünür ama İbrahim Mümtaz’ın övgü dolu sözleri karşısında o da kendini başarılı bulur.

“Mümtaz Beyefendi, bu bana verdiğiniz kitap, sahiden çok güzel mi?”

Evet Havva Hanım, çok orijinal bir eser. İçtimai (sosyal) kıymeti de var. Müthiş şey. Türkçede böyle coşkun, bu kadar kuvvetli bir eser daha yazılmamıştır.

Yok canım! Bana merak veriyorsunuz. Hemen okumak istiyorum...

Sonra işin en garip ve cazip tarafı nedir bilir misiniz? Bu şaheserin muharriri meçhul.

Cidden garip!

Herkesin deli gibi şöhret peşinde koştuğu, ölü eserlerden şöhret yaratmak için çırpınıp gürültü ettiği bir zamanda bu yepyeni, bu pür hayat eseri yazmak ve kendini saklamak! Olur şey değil bu!... Biliyor musunuz, beni kış günü yollara düşürüp buraya atan kuvvet de bu kitaptır.” (s. 176-177)

Benliğim Benimdir’in başkahramanı Zeynep, çocukluk yıllarında başlayan kuvvetli bir öğrenme arzusuna sahiptir. Fakat fakirlik nedeniyle ailesi Zeynep’i okutmak bir yana, ihtiyaçlarını dahi karşılayamadıklarından onu bir esirciye satarlar. Esircinin elinde uzun süre kalmayan Zeynep, bir Paşa tarafından satın alınır. Dilaver Paşa, kendinden çok küçük yaştaki Zeynep ile evlenmek ister. Zeynep, bir gece Paşa’dan kaçarken Paşa’nın oğlu Ferruh’un odasına girer. Ferruh ise babasından oldukça farklı bir karaktere sahiptir. Hürriyetçi fikirleri ile öne çıkan Ferruh, Emine’ye sahip çıkar ve genç kıza okuması için Namık Kemal’in eserleri başta olmak üzere hürriyetçi fikir adamlarının eserlerini verir. Bu durum, Zeynep’in Paşa ile arasında

çatışma yaşamasına sebep olur. Çünkü onun Namık Kemal ve ihtilalci şairlerin kitaplarından öğrendiği bilgiler padişahın adamı olan Paşa ile uyuşmamaktadır. Zeynep, Paşa'nın karşısına hürriyetçi fikirlerle çıktığında sorun yaşar ama kendi özgürlüğünü her şeyden üstün gören genç kadın, bütün azaplarına rağmen savunduğu fikirden vazgeçmez.

Külhani Edipler'de Kenan Bey, edebiyata ve şiire olan merakı ile eserde ön plâna çıkar. Üç kuşağın hikâyesine değinilen bu romanda kahramanlar ve olaylar sürekli değişirken olay örgüsünün merkezinde Kenan Bey'in edebiyata ve şiire olan merakı merkez nokta olarak kalır. Kenan Bey, Abdülaziz döneminin zengin, Avrupalı gençlerinden biridir. Roman, Mecmua-i Fünun Matbaası'nda Kenan Bey ve edebiyat çevresinin tanıtılmasıyla başlar. Kenan Bey dışında romandaki diğer kahramanlar dönemin tanınmış edebiyatçılarıdır. Yeni Osmanlılar olarak tanıtılan bu kişiler Şinasi, Ziya Paşa ve Namık Kemal gibi şöhretli isimlerden oluşur.

Kenan Bey, edebiyata meraklıdır ama şiir yazamaz. Onun *“en büyük kuvveti eleştiride ve taşlamada”*dır. Şiir yazmaya, edebi metin üretmeye yeteneği olmayan Kenan Bey de dönemin sanatçı ve aydınlarını evinde verdiği ziyafetlerle, davetlerle ağırlar; onlarla yaptığı tartışmalarla egosunu tatmin etmeye çalışır.

Kenan Bey'in tek merakı edebiyattır ancak üç kuşak boyunca edebiyat alanında yaşanan fırtınalara da karışmaz. Onu tek ilgilendiren edebi metinlerdir. Yazar/anlatıcı, farklı dönemlerde, değişik bakış açılarıyla ortaya çıkan edebi toplulukların karışışında Kenan Bey'i tarafsız bırakır.

“Hâlbuki Kenan Bey oralarda değildi. O, yüksek bir ideal arkasında matbaalara uğrar, gazetecilerle, zamanın yazarlarıyla görüşürdü. Dedikodulara ehemmiyet verdiği yoktu. Hiçbir edebi topluluğa dâhil değildi. Senelerce Paris'te, (1848) Fransız Devrimi yapan ihtilalciler arasında yaşamıştı. Türkiye'de de hürriyet ve ileriye doğru giden uyanık fikirler görmek isterdi. Hayatını en büyük zevki, uğraşı hedefi bu idi.” (s. 10) Kenan Bey'in gençliğinde birlikte olduğu edebiyatçı dostları Genç Osmanlılar olarak bilinen hürriyetçilerdir. Yazar, romanın başında Kenan Bey'i tarafsız olarak tanıtsa da Kenan Bey beraber olduğu bu arkadaşlarından etkilenir. Ayrıca Kenan Bey, zengin ve şöhretli sayesinde romana ismini veren *“külhani edipler”* diye bilinen şairleri korur.

“Kenan edipler, şairler, sırasında sayılmak iddiasında bulunmazdı. Fakat bu büyük insanlarla birlikte olmayı severdi. Çünkü memleketi, gençliği ancak bu aydın, vatanperver kalem sahiplerinin uyandırabileceğine inanırdı. Bütün genç yazarlara sevgisi vardı. Yazar ve edip geçinmek isteyen birtakım karaktersiz gençler de Kenan’ın yakınlığından, lütuflarından istifade için ona sokulur, başkalarının malı şiirleri, kasideleri kendi eserleri diye takdim eder, hediyeler alırlardı.” (s. 21) Kenan Bey’in sahip çıktığı bu edipler romanın konu edindiği üç kuşak boyunca olay örgüsüne yön verecek şekilde kurgulanır. Külhani edipler ile Kenan Bey ve ailesinin yaşadığı çatışmalar romanın yapısını da belirler.

Kenan Bey’in ikinci kuşak ailesini oluşturan kızları da bu edebiyat sahası içinde büyümüşlerdir. Nesrin evliliğini istediği biriyle, Nezahat ise Kenan Bey’in evine gelen genç şair/yazarlardan biriyle yapar. Edebiyat sahasında ise sansür dönemi başlamıştır. *Tasvir, İbret, Muhbir* gibi gazete ve yayım organları kapatılmıştır. Bu atmosferde Kenan Bey’in hedefi Meclis-i Meb’usan’a aday olarak kendini göstermektir. Bir önceki siyasi ve ihtilalci şairler de içerik olarak şiirlerini değiştirerek, siyasetten uzak bir edebiyat ortamında az da olsa eser vermeye çalışmışlardır. Kenan Bey de, Sultan Murad döneminde taraftar toplamak için evine edebiyat çevresinden şair ve yazarlar davet etmeye başlar. Külhani edipler olarak adlandırılan fırsatçı çevre de Kenan Bey’i Abdülhamit Dönemi ve sonrasında kendi çıkarları için kullanmaya devam ederler.

3.1.6.2. Roman

Batılaşmanın etkisiyle edebiyat dünyamıza giren roman, Cumhuriyet’in ilk yıllarına kadar mutaassıp halkın bilincinde lüzumsuz bir uğraş olarak görülmüştür. Bu durumu romana yansımaları iki şekilde olmuştur. Birincisi ailelerin genç kızlara romanların ahlâksız davranışlar öğrettiğini düşünerek roman okumalarını yasaklamaları, ikincisi ise popüler roman okuyan genç kızların oradaki hayata özenip taklit etmeleri sonucu yaşadıkları hayal kırıklıklarıdır. Bunun dışında kahramanları ünlü romancılardan oluşan eserlerde görülen yaklaşım ise, roman kahramanları aracılığıyla toplumu bilinçlendirmek ve roman içinde roman yazmak eğilimidir.

Komşunun Romanı’nda, asli kahraman Yaşlı Adam romanın başında kendini tanıtırken *“yirmi yıllık sanat ve mesai”* hayatına sahip olduğunu ifade eder. Aynı şekilde evinin iç dekorasyonundan bahsederken de büyük bir kitaplığından, kitaplıktaki çeşitli eserlerden, Batı klasiklerinden söz eder. Emeklilik hayatını da okuma ve

dinlenmeyle geçiren Yaşlı Adam, komşu köşkte kalan yeni evlilere nasihat ederken okuduğu kitapların etkisinde kalır. Komşu köşke yeni taşınan Narin ince, hassas ve okumuş bir genç kızdır. İstanbul'un tenha yerlerinden olan Feneryolu semtinde oturan bu ailelerin en büyük eğlenceleri ise kitap okumaktır. Yaşlı Adam, kısa sürede evliliği tehlikeye giren Narin'e özellikle evliliklerini kurtaracak ve ona yardım edecek romanlar tavsiye eder. Bu eserleri okuyan Narin, kişilik ve ruh dünyasını değiştirecek fikirlere kavuşur.

Bahçemde Bir Gül Açtı'da Nevres Vacit, devrinin çok ünlü bir romancısıdır. Kendini beğenen, kültürlü ve şöhretli olduğunu düşünen yazar, bu hissiyatlarından dolayı ailesine karşı da duyarsız biri olmuştur. Nevres Vacit'in umursamaz bir romancı oluşu, özellikle oğluyla yaşayacağı çatışmanın temelini teşkil eder. Roman kültürü içinde büyüyen Rasih Nevres, meslek edinmesi gerektiğinde muharrir olmak ister fakat buna ilk tepkiyi babası Nevres Vacit gösterir. Bir romancı olarak ailenin en şöhretli kişisi unvanını kimseye kaptırmak istemez. Bunun yanı sıra iyi bir edebiyat şaheserinin kolay yazılmayacağını bildiği için de oğlunun sanatçı olmasına karşı çıkar.

Nevres Vacit'in ilerleyen yaşı ve gözlerinden rahatsız oluşu, genç bir kızın hayatını anlatacağı son romanını yazarken onu bir yardımcıya muhtaç etmiştir. Bu kişi de onun en yakını olan oğlu Rasih Nevres'tir. Roman yazmaya başladıklarında, romanı yazdıran Nevres Vacit'in de romanı kaleme alan Rasih Nevres'in de farklı kaygıları vardır. Gözleri görmeyen Nevres Vacit eseri oluştururken kalemi ile düşünceleri arasında bir bağ olduğu ve bu en önemli son eserini hayallerine uymadan yazmak zorunda kaldığı için eserinin orijinal olmayacağını düşünür. Kardeşi Hüsrev Hakkı'yla konuşmalarında romanıyla ilgili endişelerini şöyle ifade eder.

“- Evvelce kendim yazardım. Dimağımla, yazdığım satırlar arasında bir vasıta, bir rabıta olan kalemimin ucunu gözlerim görür, her harfî, her kelimeyi, her cümleyi tenkit, muhakeme ederek takip ederdi. Hâlbuki şimdi...

Sesi burkulmuş, yumrukları gevşemişti:

- Hâlbuki şimdi, dimağındaki hayalleri kâğıda nasıl tespit ettiğimi, edebildiğimi göremeyeceğim. O hayaller, benim için, yine hayal olarak kalacak!...” (s. 111) Rasih Nevres ise babasının bu durumunu fırsat bilerek, kendini ispatlamak adına, eserin aslını bozarak kendi kurguladığı parçaları yerleştirmek suretiyle eseri tamamlar.

Romanda eleştirilen bir diğer konu da dönemin oldukça popüler bir romancısı olan Nevres Vacit'in çevresinde Batılılaşma hayranı asri tiplerin bir okuyucu olarak gündemi takip etmemeleridir. Nevres Vacit'in romanına kahraman yaptığı çok yakın komşuları Belma, kardeşi Hüsrev Hakkı, Ferhunde onun hiçbir romanını okumamışlardır. Hatta romanların isimlerini dahi bilmezler. Nevres Vacit, bu gerçeği acı bir şekilde tecrübe ederek öğrenir. Kızlarla olan sohbetinde roman kahramanlarından bahsederken onların hiçbirini duymadıklarını fark etmiştir. Rasih Nevres, ünlü romancı babasının düştüğü bu duruma üzülmüş, iki genç kız karşısında gururunun nasıl yıkıldığını gördükçe konuyu değiştirmeye çalışmıştır.

“İki genç kız, korkar gibi bakıyordu, ikisinin de yanakları pençe pençe kızarmıştı. Tehlikeyi onlar da hissetmişlerdi, bir ağızdan:- Ne gibi enteresan vaziyet beyefendi?

Diye sordular.

- Eserlerini okumuşsunuz. Bu, ezeli, ebedi bir zaafıdır. Evet yegane tesellimiz: okunmak, okunmuş olmak... Evvela Ferhunde Hanım size soruyorum. Hangisini daha çok beğeniyorsunuz?

Ferhunde, Belmaya göz kırptı, kekeledi:

- Hepsini!

- Kabil değil...

- Neden kabil olmasın, efendim?..

- Birini daha fazla beğeneceksiniz!..

- Hepsi ayrı ayrı güzel.. Ayrı ayrı çeşnide güzel, orijinal...

- Fakat bunların içinden birini tercih ediyorsunuzdur.

-Diğerlerini beğenmiyorum, manasına gelir, diye söylemediğimi zannetmeyiniz. Beyefendi. Cidden hepsini ayrı ayrı seviyorum, takdir ediyorum!” (s. 141-142)

Nevres Vacit, Ferhunde ile yaptığı bu konuşmadan sonra aynı şekilde Belma'yı da sorgular. Bir yazar olarak kaygısının okunmak olduğunu söyleyen Nevres Vacit hayatının sonbaharında âşık olduğu genç kızın da hiçbir eserini okumamış olduğunu anlar.

“Nevres Vacit, ağır ağır düşünür gibi söylendi.

- Romanlarımın isimlerini söyleyiniz. Beraberce hatırlarız, olmaz mı?..

Rasih Nevres, eliyle ağzını kapadı, başını eğdi. Tehlike artık kaçınılmayacak hâle gelmişti.

İki genç kız, şaşkın şaşkın bakınıyorlardı.

Nevres Vacit devam etti.

- O halde, ben söyleyeyim! ‘Son Macera’, ‘Güllerin Günahı’, ‘Aşktan Aşka’ ?...

Belma ile Ferhunde, başlarını salladılar:

- Evet... Evet...

Nevres Vacit. Durdu, dizlerine tutunarak ayağa kalktı:

- Bana müsaade çocuklar...

İki genç kız elini sıkmadı, başile selam vererek yürüdü. O, ağır ağır uzaklaşırken, Belma ile Ferhunde:

- Canı bir şeye sıkıldı galibi! ... Dediler.

Rasih Nevres, kollarını kavuşturmuştu:

-Zannederim ki.

- Neden? ...

- Ve haklı da...

- Niçin canım?

- Çünkü saydığı romanların biri babamın değildir!” (s. 144)

Nevres Vacit bu hayal kırıklığını Hüsrev Hakkı ile paylaşınca, kardeşinin de karşılaştığı bu durumu oldukça olumlu bularak, bir yazarın eserlerinin bilinmemesi durumunda ehemmiyetini kaybetmeyeceğini, aksine okuyucunun kudretine, kuvvetine inanıp iman etmesi gerektiğini düşünür. Roman yazarının okuyucular tarafından “meçhul iklimleri gezmiş, efsanevi diyarlarda dolaşmış esatiri kahramanlarla baş başa kalmış, yıldızlarla konuşmuş, ayla, güneşle arkadaşlık etmiş, insanların ruhlarına, kalplerine girmiş, bir esir gibi zamanı, mekânı, mesafeleri istihfaf eden” bir mahlûk olarak düşünüldüğünü söyleyen Hüsrev Hakkı, okuyucunun eseri okuması halinde sükût-ı hayale uğrayacağını söyler. Bunun sebebini de romancının iyi bir eser yazmamasına değil okuyucunun romanı anlamamasına, derinliğine nüfuz edememesine bağlar. İnsan anlamadığı şeye düşman olur, olumlu olduğuna kanaat getirirse sesiz kalır. Bu durumda Hüsrev Hakkı, kardeşinin meşhur oluşunu aydınlar tarafından onaylanmasına bağlar. Eğitim ve kültür düzeyi düşük kişilerin okumamasını kulaktan dolma bilgilerle meşhur olduğunu kabullenmelerini ise yazarın lehine düşünür.

Aşkın Birinci Şartı'nda romanın aslî kahramanı Ahmet, ünlü bir roman yazarıdır. 'Cleopatra' isimli bir eser yazan Ahmet, sürekli olarak Beyazıt Kütüphanesine çalışmaya gider. Eserini iyi bir şekilde bitirmek isteyen Ahmet, evini ve eşini ihmal eder. Eşi Zehra ise arzu ettiği mutluluğu başka erkeklerde arar. Ahmet'in eseri için bazı günler dışarıda olmasını fırsat bilerek sevgilisini eve çağırıp beraber olur. Eşi tarafından aldatıldığını fark eden Ahmet, en yakın arkadaşı Enver'in yanına giderek akıl danışır.

Enver, "*Âsar içindeki kadınların en kadını olan*" Cleopatra'nın romanını yazan arkadaşının aslında kadınları hiç tanımadığını söyler. Kadınlar ile ilgili düşüncelerini ifade eden Enver, Cleopatra gibi ihtiraslı kadınların nasıl yaşadıklarını açıklayarak Ahmet'e yol göstermeye çalışır.

Roman'da Falih Rıfkı, döneminin çok ünlü bir yazarıdır. Kırk yaşlarında, gazete ve dergilerde uzun süre köşe yazarlığı yapmış olan romanın asli kahramanı Falih Rıfkı, yaşlılık yıllarında roman yazmaya karar verir. Bu amaçla çıktığı yolda öncelikle "*roman*"ın ne olduğu ve nasıl yazılabileceğini araştırmakla işe başlar.

"İnsanların maceralarını, ihtiraslarını, seciyelerini gösteren küçük büyük nesir eserlerinin topuna birden romaneks çeşit denilir ki, roman, menkıbe, küçük hikâye şekillerine ayrılmıştır. Bu yazılar mevzuların ya doğrudan doğruya hayalden, ya tarihten, ya hayatın hakikatinden alırlar. Hayattaki her vak'a, her sergüzeşt romanesk çeşide mevzu olabilir." (s. 13)

Komşusuna ait teori kitapları aracılığıyla romanın ne olduğunu öğrendikten sonra da şartlara uygun bir olay örgüsü aramaya başlar.

"Her roman bir ders de vermelidir." (s. 13) Kahraman böylesi teorik bilgilere dayanarak, öncelikle iyi bir mevzu bulması gerektiğine karar verir. Bizdeki ilk eserlerin de tercümelerin bir benzeri oluşuna, romanın en önemli unsurunun mevzu olduğunu örnek gösterir.

Falih Rıfkı daha sonra birçok yazarın kendi hatıra ya da hayatlarını anlatarak romanlarını oluşturduklarına dikkat çeker. Fakat kendisi yazacağı romana hayatından hiçbir kare dahi eklemeyi düşünmez. Romanını orijinal ve klasik bir üslupla, daha önce Türk romanları arasında hiç görülmemiş, duyulmamış bir şekilde yazmak ister. Yazacağı romandaki kahramanları ise Balzac'ın Goriot Baba'sındaki kahramanlara benzetmeye çalışır. Balzac'ın kahramanları varlıklaştırdığını düşünen yazar, onun gibi bir kurgu dünyasında varlıksal kahramanlar yaratma arzusu duyar.

“...Öyle bir adam yaratacağım ki onunla konuşacaksınız; onu göreceksiniz. Yoksa şimdiki romanlar gibi, kahramanın ismini her tefrikada yeniden öğrenmeyeceksiniz. Ben, Balzac’ın Goriot Baba’sını okuduktan sonra, aylarca ne sokakta, ne evde, ne yatak odasında bu adamdan kurtulabildim. Her gün karşılaşacağımız zannedirdim. Allahın yarattıklarından milyonlarda biri, Balzac’ın yarattığı bu adamın binde biri kadar varlaşamaz.” (s. 15)

Yöntemine karar verdiği romanı yazmak için harekete geçen Falih Rıfkı, bu sefer de yazacağı romana konu bulmak için uğraşır. Bu amaçla Milliyet Gazetesi’ne “roman konusu” aradığına dair bir ilan verir. Eser, bu kısımdan sonra farklı çevrelerin tavsiyeleri ve gazeteye gelen farklı mektupların oluşturduğu roman parçalarından oluşacaktır.

Roman konusu olabilecek parçaları bir araya getiren Falih Rıfkı, oluşturduğu bu yapı içinde romanın nasıl olduğunu da yine romanın son sayfasında değerlendirir.

“Örneğini bildiğiniz roman değil, her bir örneğe uymayan benim Roman’ım bile böyle bitmemeliydi.” (s. 160)

Köy Hekimi’nde ise romanların hayatı nasıl etkilediği Emine üzerinden verilir. Romanın aslı kahramanı Emine, köyden ayrılıp Nevada Hanım ile yaşamaya başlayınca okuma yazma öğrenir ve edebiyata özellikle Batı romanlarına merak sarar. Roman, Emine’nin fikir dünyasını değişmesinin yanı sıra Antalya’ya gelmeden önce nişanlandığı Tosun ile beraberliklerini de tehlikeye sokar. Emine’nin karakterinde meydana gelen değişiklikler okuduğu romanlarla ilişkilidir.

Emine, Nevada Hanım’dan ayrılıp köyüne yerleştiğinde kendisindeki bu farklılığı daha iyi anlar. Genç kızın iki yıl önce köyünün sınırlarıyla hududunu çizdiği zihin dünyası okuduğu kitaplar sayesinde “dünyalar içinde dünyalar olduğunu” fark etmesini sağlar. Köyün genç kızları, şalvarlı, eli kınalı Antalya’ya giden Emine’nin ince mantolu, iskarpinli bir şekilde köye dönüşünü gıptayla izlemişler, zamanla ondaki asıl değişikliğin ruh dünyasında olduğunu gözlemlemişlerdir.

“Kış geceleri, (Ayşe) teyzenin dizinin dibinde (Hafız hanım)ın okuduğu (Ahmediye)yi dinlerken gözünün önüne cehennemler, gayyalar, kevser havuzları, kıldan ince sırat köprüleri gelerek uykusu kaçan, saçları diken diken olan (Emine) şimdi (Piyer Loti)nin (Azade)sini (Doma)nın (Ladam o Kamelya)sını okurken şuûrsuz bir inzicap ile

leziz hayallere dalıyor, düşünüyor ve bu derin zevk âleminde ayrıldığını hissediyordu.” (s. 22)

Üç Kızın Hikâyesi’nde ise roman düşkünlüğü ve roman kahramanlığına özenme vardır. Romanın aslî kahramanlarından Dürer ve Betigül, Batılı değerlerle donanmışlardır. Batı’ya ait sanatlara dair zevk sahibi olan bu kahramanlar, sinema zevkleriyle ön plâna çıkmaktadırlar. Bunun yanında Türk edebiyatına ait romanları da zevkle okurlar. Betigül, Reşat Nuri Güntekin’in Dudaktan Kalbe’sini okur. Romanı Filik’e okuması için verdiğinde ise genç kız tereddüt içinde kalır. Annesine danışmadan romanı alamayacağını söyleyen Filik, bu isteğini annesine söylediğinde kendisini isyana götürecek davranışlara maruz kalır. Annenin, romana bakış açısı dönemin muhafazakâr tabakasının genel görüşünü yansıtmayı bakımından oldukça önemlidir.

“...Utan Fili utan! Kazık kadar oldun. Bugün evlensen yarın çocuğun olacak Tanrım beterinden saklasın. Dinden imamdan çıktığımız günlere mi eriştik ne oldu. Roman ha! Siyah önlük, kesik saç, açık renk çorap yetmezmiş gibi bir de ümmeti Muhammed’in başına roman çıkardılar. Aşüfteliğin lüzumu yok.” (s. 27)

Annesinin, bu tepkisi Filik’i farklı davranışlara yönlendirir. Filik, annesinin dayaklarını, babasının dayak ve hakaretlerini hiçe sayarak gizli gizli Dudaktan Kalbe romanını okur. Bu romanı okuduktan sonra romanın kahramanı ile kendini özdeşleştiren Filik, kişiliğinde yaşayacağı değişikliklerin temelini atmış olur.

“Lamia ona örnek olmuştu. Bu dakikaya kadar onun da kalbinde bir boşluk vardı. Nerden geldiğini bilmiyordu. Şimdi bulmuştu. Gerçi bu cehennem azabı iki misli olacaktı, zararı yok, hislerini istediği gibi serbest bıraktıktan sonra...” (s. 51)

3.1.6.3. Dil

Üç Kızın Hikâyesi’nde romanın aslî kahramanlarından Dürer, özellikle o dönem Türkçe’ye yerleşmiş Fransızca kökenli kelimeler yerine, bu kelimelerin Türkçedeki karşılıklarını kullanılmasını ister. Yabancı kökenli sözcüklerin dili bozduğunu düşünen Dürer de yazarın görüşlerini ifade eder. Dürer, bir çay davetinde karşılaştığı, hariciye memuru Sebütkeran Bey’in sürekli Fransızca ağırlıklı cümleler kurmasını eleştirir ve olması gerekeni söyleyerek onu Türkçe konuşmaya davet eder.

“...Hepinize birden HoşBatı! Şen bir gürültü mukabele etti: Hoş geldin! Genç, güzel bir Hanım haykırdı: Ne iyi! Ne iyi! Aman Dürer, bir daha söyle. Hepinize birden HoşBatı! Hariciye memurlarından Sebütkeran Bey sordu. Hoşbatı mı? Me, Kesköseksa?

Dürer izah etti: Efendim, biz garip tabirleri atıyoruz. Hepsini Türkçeleştirmeye çalışıyoruz. Mesela bonjur yerine hoşgün, sabah şerifleriniz hayrolsun münasebetsizliği yerine Hoştan, bonjura mukabil Hoşbatı diyoruz. Allah rahatlık versin! Ne uzun, ne Enderunca şey, hoşyat desen fena mı? Hoşgit. Hoş gel, Hoşkal...” (s.96)

Yazar, Dürer’in bu ifadesinden sonra araya girip her dönem yabancı kelimeleri dilimize sokarak bozan, yabancılaştıran adamlar bulunduğunu ifade eder.

3.1.6.4. Müzik

Aşk temasını işleyen bu dönem romanlarında kahramanların çoğunlukla kendilerini ifade etmek için bir müzik aletine özellikle de piyanoya yöneldikleri görülmektedir. Eve gelen yabancı öğretmenlerin yardımıyla, nasıl çalınacağı öğrenilen müzik aletine eşlik eden notalar da Batı müziğine ait bestelerdir. Batı kültürüne kapılarını sonuna kadar açmış olan Türk toplumunda elit sınıfa mensup bayanların piyano çalmaları, o dönem yazılan romanlara da yansımış, pek çok kadın kahramanın duygusal ve romantik Batı müziğinden besteleri icra ettikleri görülmüştür.

Mehmet Rauf’un *Halâs* isimli romanında aslî kahraman Nihat ile Beatrice’nin arasındaki aşkın başlamasına müzik zevkleri sebep olur. Piyano çalmakta usta olan Beatrice’nin evi ile Nihat’ın kaldığı otel birbirine komşudur. Nihat her sabah kaldığı odanın karşısında bulunan Mister Daster’ın evinden gelen Beatrice’nin çaldığı piyano sesiyle uyanır. Bu sesle kendinden geçen Nihat, müzik bitmeden kaldığı oteli terk etmez. Beatrice de piyano çalarken Nihat’ın onu zevkle dinlediğinin farkındadır.

“...ruhlarımız arasında hayalî, esirî bir râbîta olduğu için takdir etiğim piyanoma gelirdim ve saatlerce orada meşgul olurdum.” (s. 103) Nihat, müziği ile hayran olduğu bu genç kızı tanıdıktan sonra, ona karşı duygusal yakınlığı iyiden iyiye artar. Musiki, iki genç arasında bir communication²⁰⁸ vasıtası olur. Bu duygusal birliktelik, Yunan işgali esnasında Beatrice’nin babası Mister Daster’ın tavrıyla biter. İşgal günü Mister Daster’ın evine giden Nihat, piyano üzerine yeni asılmış “Venizelos” tablosunu görünce adeta yıkılır. Müzik ile başlayan yakınlaşma işgal ile sona erer.

Nihat, İstanbul’a geldikten sonra işgal kuvvetlerine yardım eden Saim Remzi Bey’in evinde de bir gramofon sesi duyar. Evin sahibi Remzi Bey’i ve evde dönen illegal işleri anlayan Nihat, ev ile birlikte evde çalan müzikten de hoşlanmaz.

²⁰⁸ Ayşe Melda Üner, *Roman ve Musiki*, Simurg Yayınları, İstanbul 2006, s. 251.

Ev, gramofondan geldiği anlaşılan yüksek sesli bir müzik eşliğinde dans eden veya “konuşmaya çalışan yabancılarla ve en çok da düşman askerleri” ile doludur.

Gözlerin Sırri’nda müzik, romanın olay örgüsü içerisinde çok önemli bir işlev üstlenmiştir. Romanın aslî kahramanı Füsün ve arkadaşı Fahri Celal keman, Nazan ise piyano çalmayı bilmektedir. Keman çalmakta çok başarılı olan Füsün ve Fahri Celal, ayrıldıkları gün ve yıllar sonra bir araya geldiklerinde, Fahri Celal’in kemanyla aynı parçayı çalması derin hatıraların ortaya çıkmasına neden olacaktır.

“Neşeli bir parça çalacak diye bekliyordum; hâlbuki bana hiç yabancı gelmeyen bir seranata başladı. O kadar güzel çalıyordu ki!...birdenbire hatırladım. Beraber ders aldığımız zaman hocamız ilk olarak bize bu serenadı vermişti. Çok sevmiştik.. İyi çalabilmek için oyundan bile vazgeçerek çalışmıştık. Şimdi o çalarken, gözlerimin önünde iki küçük baş beliriyor: kemanlarına eğilmiş, iki sevimli kumral ve siyah baş.

O, küçük, sevimli, kumral başla, bu gün karşımdakinin arasında hiç fark yok.” (s. 39-40) Fahri Celal, Füsün’u unutmadığını, onu çok sevdiğini ifade etmek için müzik ezgilerini kullanır. İki eski “nişanlı-arkadaş” için yılların getirdiği resmiyet, müziğin eşsiz ritmiyle tekrar samimi bir hal alır.

Yakut Kayalar’da, anlatıcı ve sanatkar arkadaşı güzel sanatların hemen her şubesine hayrandırlar. İkisini yakınlığa taşıyan ve yakınlığın aşka dönüşmesine sebep olan durum da sanat zevklerinin birbirine yakın olmasıdır. Romanın başında anlatıcıyı dalgın bir halde düşünürken geçmişe götüren faktör, duyduğu ney sesi olmuştur. İki arkadaşı/sevgiliyi birbirine bağlayan bu sanat, içinden çıkılan toplumun acılarını, üzüntülerini, neşesini yansıtan; metni okuyan kişinin de yazan sanatçının duygularını hissetmesini sağlayan bir olgudur. Anlatıcı ve arkadaşının bir gün yolda gezerken rastladıkları dilencinin “yanık ney” sesi, onları hayatın acı felsefesiyle yüzleştirir ve ikisi de, diğer insanlardan farklı bir ruh yapısına sahip olduklarını hissederler.

Romanda öne çıkan bir diğer ayrıntı da anlatıcının müziğe olan ilgisi ve duyduğu enstrüman seslerinin onu geçmişine döndürmesidir. Sevgiliyle bir müzik sesinin birleştirdiği yolları ayrılınca, yıllar sonra anlatıcı işittiği bir ney sesiyle adeta uyanır gibi geçmişini anlatmaya başlar. Anlatıcı kendi hayatına dair ilk izlerin de duyduğu bir müzik sesiyle başladığını söyler ve daha öncesine dair hiçbir hatırası olmadığını ifade eder.

“Dünyaya gözlerimi bir keman sesiyle açtım.

Beş yaşında var mıydım, bilmem. Bir yaz gecesi olmalıydı. Pencereleler açıldı, birdenbire uyandım, hayran hayran etrafı dinledim, çıplak ayaklarımla beyaz karyolamdan atladım, panjurları araladım, küçük ruhumu dünyaya davet eden bu ince, sihirli sese ruhumu verdim.

Kalbim, masum bir ürperişle titredi. Gözlerim yaşadığım dünyanın tanıdığım küçük parçasından başka bir yere uçu. Sesi, rengi, şekliyle başka bir dünyaya kapıldım gittim.

Ne duydum, ne anladım, ben de bilmiyorum.

Gözlerim bulutlandı, kalbim titredi. Ruhumda müphem, yüksek bir duyuş belirdi. Ondan evvel yaşadığım günlere ait dünyada hiçbir şey hatırlamıyorum.” (s. 59)

Fatih-Harbiye’de müzik, olay örgüsü içinde önemli bir tema olarak ele alınır. Yazar, romanda alaturka müziği dinleyip icra edenlerle, Batı müziğini sevenler arasında oluşan fikir ayrılıklarını kullanarak romanın konusunu şekillendirecek temel çatışmayı oluşturur. Mekân noktasında milli olanı destekleyen Fatih ve Batıyı temsil eden Harbiye arasında meydana gelen zıtlık, kahramanların kullandıkları müzik aletlerine de yansıtılmıştır. Romanın aslı kahramanı Neriman ve Şinasi Darülelhan’nın alaturka bölümünde müzik eğitimi almaktadırlar. Şinasi kemençe çalarken, Neriman sevmemesine rağmen ud çalar. Neriman’ın babası ise ney üflemektedir. Musiki iki Şark düşünceli adamı, Faiz Bey ve Şinasi’yi birbirlerine bağlayan en önemli unsurlardandır. İkisini bir araya getiren bu musiki sevgisi, Neriman’ı ise Şinasi’den uzaklaştıracaktır. Doğu kültürüne ait ne varsa herşeyden nefret eden Neriman, Darülelhan’ın alafranga bölümünün lağvedilmesine de sıcak bakar.

Neriman her eline alıpta nefretini artıran ud yerine, piyano gibi nazık bir aleti çalmayı tercih eder. Bu iki kültür arasında gelgitler yaşayan Neriman, Darülelhan’da açılan alafranga müzik bölümünde tanıştığı keman çalan Macit’le Şinasi’nin ilginç bir karşılaştırmasını yapar.

“Bu elimdeki ut da sinirime dokunuyor, kıracağım geliyor. Şunu Şamlı’ya bırakalım. Bunun benim elime nereden musallat ettiler? Evdeki hey hey yetişmiyormuş gibi üstelik bir de Darülelhan! Şu alaturka musikiyi kaldıracaklar mı ne yapacaklar? Yapsalar da ben de kurtulsam. Hep ailenin tesiri. Babam Şark terbiyesi almış. Ney çalar, akrabam öyle... Fakat artık sinirime dokunuyor, bir kere şu musibetin biçimine

bak. Hele bu torbası?.. Yirmi gündür elime almıyorum, bugün mecbur oldum. Bırakacağım bu musibeti... Darüelhan'dan da çıkacağım yahut alafranga kısmına gireceğim. Zaten bizim kısmı lağvedeceklermiş. Allah razı olsun. Kendimden nefret ediyorum. Oturduğum mahalle, oturduğum ev, konuştuğum adamların çoğu sinirime dokunuyor. O Fatih meydanının önünden geçerken meydan kahvelerinde bir sürü işsiz güçsüz, softa makulesi adamlar oturuyorlar. Biraz temizce giyindin mi, insanın arkasından fena fena bakıyorlar, kim bilir neler söylemiyorlar, insan yolda bile rahat yürüyemiyor. Sonra o dükkânların hali nedir? Adım başında ahçı ve kahve. Erkeklerin işi gücü kahvede, caminin önünde oturup sokağı seyretmek. Dün Tünel'den Galatasaray'a kadar dükkânlara baktım. Esnaf bile zevk sahibi. İnsan bir bahçede geziyormuş gibi oluyor. Her camekân çiçek gibi. En âdi eşyayı öyle biçime getiriyorlar ki mücevher gibi görünüyor. Sonra halkı da bambaşka. Dönüp bakmazlar. Yürümesini, giyinmesini bilirler. Her şeyi bilirler canım... O Macit'in ellerine baktım, kadın eli gibi, tertemiz, incecik, tırnakların üstünde bile çalışmış. Şinasi'nin elleri gözümün önüne geldi. Tırnağının biri kırık, öbürü Batık... Ne imiş? Kemençe çalarmış. Böyle insanın elini parçalayan sazı parçalamalı. Hiç telin kenarına tırnak sürtülen saz görülmüş müdür? Her işimiz acayip, nefret ediyorum.” (s. 30-31)

Mahmut Yesârî'nin *Ölünün Gözleri* isimli romanında aslî kahramanlardan Mihriban'ın kişiliğini bulmasına, dinlediği müziğin ritmi sebep olur. Tekkedeki odaların birinde kalan Hilmi Baba, tam bir rint ehlidir. İnsanlarla farklı sohbeti, felsefî yaklaşımları, tuhaf cevapları, sürekli içki tüketimi ve elinden düşürmediği neyi ile tekkede yaşayan en ilginç kişiliktir. Pek çok ailenin bir arada kaldığı tekkede en aykırı tip olan Hilmi Baba, kimileri tarafından bir sarhoş olarak değerlendirilirken, tekkede yaşayan bazı komşularına göre de “eren”lik vasfı taşımaktadır. Mihriban, tekkeye ilk geldiğinde Hilmi Baba ile karşılaşır. Aralarında geçen konuşmalarından, Hilmi Baba'nın farklı biri olduğunu anlar. Ayrıca ney eşliğinde söylediği şiirler müzikle, sanatla olan ilgisini göstermektedir.

“Mihriban, müsaade istiyen bir tavırla çekiliyordu.

- *Affedersiniz, Babaefendi, sizi rahatsız ettim.*
- *Sözün haktır, sultan.*

Genç kadın, hayretle duralamıştı; ihtiyar, bıyık altından güldü

- *Mehtaba bile hasret çekenlerin gözünü, elbette güneş rahatsız eder.*

Mihriban çıkmıştı. Hilmi Beybabanın gözleri, kapıdan ayrılmıyordu; uzun uzun göğüs geçirdi:

*Perişan halim oldum, sormadı hali perişanım,
Gamından derde düştüm, kılmadın tedbiri dermanım,*

Böyle mi geçsin rüzgârım, güzel canım,

Gözüm, canım, efendim, sevdiğim, devletli sultanım!’

Elini göğsünden çekti; silme doldurduğu kadehi, avucu içine aldı ve başparmağı ile kenarına bastırdı, bir yudumda içiverdi.

Bir müddet, elinde tuttuğu boş kadehi, hiddetle çarpar gibi tepsiye bıraktı, omzuna attığı mendilin ucuile ağzının sildi.

Sedirin kenarındaki torbayı aldı, açtı, neyini çıkardı, gözlerini kapadı, vect içinde üflemeğe başladı.” (s. 76-77)

Mihriban bu ilk karşılaşmadan sonra Hilmi Baba’dan özellikle de ney çalışından bir hayli etkilenir. Hilmi Baba’nın, geceleri herkes çekildikten sonra oluşan sessizlikte çaldığı ney sesi adeta tekkenin boğucu havasını ruhani bir şekle sokar. Mihriban, bu ney sesiyle kendi ruhu ve karakteri arasındaki bütünlüğü yakalar. Bu ses, kahramanın doğru kararlar almasında etkili olacaktır. Gayri ahlâki bir hayat sürerken, üvey teyzesinden kalan mirasa hakkı olmadığı halde sahip çıkan Mihriban, bu müziğin etkisiyle vicdanın sesini dinler ve doğru bir yaşama ilk adımını atar. Müzik, Mihriban’ın ruhunda yatan ahlâki kaygıları gün yüzüne çıkarır.

“Yıllar oluyordu, bu musikiye hasretti. Dostlarile, ahabplarile, arkadaşlarile gittiği gazinoların, barların çalgısından bıkmıştı. Gramofonda dinlediği musiki konserinden bıkmıştı, tiksinimişti. Ekserisini anlamadığı, zevk duymadığı halde, anlıyor, hoşlanıyor görüldüğü cazbantın havalarından bıkmış, tiksinimiş, usanmış, iğrenmişti.

Nısfiyede, kırık kırık, bir su şakırtısı gibi dökülen esrarlı nağmeler, kalbini gurbet acılarıyla sızlatıyordu.

Asım Beyin fısıltısını duymadı; gözleri kan çanağı, göğsü bağı açık, saç sakalı birbirine karışmış ihtiyar derbederin, kısacık bir kamyş parçasından çıkardığı seseler, genç kadının bütün hislerini uyandırmıştı.” (s. 94-95)

Mihriban’ın gençlik yıllarında boşa geçmiş zamanı için duyduğu pişmanlığı müziğin etkisiyle derinden hissettiren yazar, Batı müziği ile Şark kültürünü karşılaştırmak suretiyle bir başka çatışmayı dikkatlere sunar. Mihriban’ın iç dünyasını

okuyucuya göstererek, iki kültüre ait değerlerin birbirini taklit etmesi halinde kültürlerin kendilerine uygun olmayan unsurları bir diğer kültürden almalarının yanlış olduğuna değinmiştir. Batıya açılan Türk milleti için her değeri sorgulamadan almak, o dönem için modadır. Fakat alınan kültürel temler içinde kendi şahsiyetini, benliğini unutturacak kadar ileri gitmesini yazar olumsuz bir durum olarak değerlendirmiştir. Yazar, bu görüşünü Mihriban'ın gece eğlencelerinde dinlediği ve anlamadığı müziğin onu aslında ne kadar rahatsız ettiğini ifade ederek açıklamıştır.

Mihriban ile beraber, Kevser Hanım'ın yanında kalan diğer akrabaları da “*iptidai*” olduğunu düşündükleri müzikten çok etkilenmişlerdir. Kevser Hanım'ın hastalıklı ve pis kokan odasından kaçarak geldikleri karşı odada neyin etkisiyle huzur bulmuşlardır. İlahi bir tınlama hissi uyandıran ney sesi, köhne, çökmüş tekkeyi huzurlu bir yer haline getirir.

3.1.6.5. Resim

Bu dönem romanlarında modernleşmenin bir göstergesi olan resim Batılı değerlere göre yetişen gençlerin uğraştıkları bir sanat dalıdır. Romanlarda resim ile uğraşan, resim eğitim için yurt dışına giden ve ressam olan genç kahramanlar yer almaktadır.

Aşk Politikası romanının aslî kahramanlarından Aysel, ressamdır. Zengin bir ailenin çocuğu olan Aysel, iyi bir eğitim almıştır. Fransız kolejinden mezun olduktan sonra güzel sanatların başkenti kabul edilen Paris'e giderek kendini geliştirmeye karar verir. Ailesinin de desteğiyle eğitim için Paris'e gider. Yaklaşık bir yıl kaldığı Paris'te güzel sanatlar enstitüsüne giden Aysel, sanat ve dünya görüşü açısından kendini yetiştirir. Farklı milletlerden insanların geldiği bir sergide Aysel'in yaptığı çalışmalar fazlasıyla beğenilir.

Bu arada Aysel, İstanbul'da bıraktığı amcasının oğlunu da unutamaz ve hissi yakınlık duymaya devam eder. Onun bir resmini yaptığı karakalem çalışmasını gören Necati, kendisinin de ona yakınlık duyduğunu hissedince Aysel ile evlenmeye karar verir.

Beş Hasta Var'da aslî kahraman Belkıys morfin alabilmek için sokakta gördüğü her erkekle bir araya gelmeye başlar. Bir gece eroin bulmak için Beyoğlu'nun arka sokaklarında gezerken sarhoş bir adamla tanışır. Sonradan adını öğrendiği Tırnovalı Halim bir ressamdır. Manevi beklentiler içerisine girmediği Belkıys'a maddî

olarak yardım eden Tırnovalı Halim, genç kızın hikâyesini öğrendikten sonra, annesini bulup yanına yerleştirmeye karar verir. Belkıys, frengi hastasıdır. Tırnovalı Halim, ona bir hastanede tedavi olması için para yardımı da yapar.

Hiçbir beklenti içinde olmadan yapılan bu yardımın amacı Tırnovalı Halim'in son eserim diye adlandırdığı Belkıys'ın iyileşmesini sağlamaktır. Halim, ünlü bir ressam değildir, yaptığı çalışmalarla istediği kariyere ulaşamamıştır. Bataklığa girmiş bir kadına yardım ederek sanat çalışmalarında yeterince sergileyemediği başarı açığını kapamaya çalışmıştır.

3.1.6.6. Piyes ve Geleneksel Tiyatro

Gonk Vurdu'da, romanın erkek kahramanı olan Ömer, yaratılış icabı romantik, saf ve hassas bir kişiliğe sahiptir. Kimsesiz düşkün bir kadınla evlendikten sonra mesleğiyle de bağlantılı olarak eşinin hayatını anlatan bir piyes yazar. Gazeteden patronu Celil Mualla'ya fikrini almak için götürdüğü piyesi bir şekilde patronunda kalır. Yazar bu noktayı eksik bırakmıştır. Eserin hangi şekilde Celil Mualla'nın elinde kaldığı bilinmemektedir.

Ömer, karısının kendini aldattığını öğrenip bir gece baskın yapmak üzere ansızın eve geldiğinde eşi Serap ile Celil Mualla'yı beraber yakalar. Hassas/kırılgan olan Ömer, patronuyla birlikte olan karısına ve patronuna hesap sormadan ve kimseye bir şey söylemeden İstanbul'u terk eder. Üç yıl Anadolu'da sefalet içinde yaşadından sonra İstanbul'a döner. İstanbul'a geldiği gün büyük bir tiyatrodan oynanacak meşhur tiyatro eserinin ilanıyla karşılaşır. Cebinde karnını doyuracak kadar parası olan Ömer, garip bir tesadüf ve hissiyatla tiyatroya gitmeye karar verir. Sergilenen tiyatro kendi yazdığı metindir. Sahnede alkışlanan Cemil Mualla ve onun yanında da eşi Serap vardır. Ömer tiyatronun kendi eseri olduğunu öğrenince şaşırmasına rağmen kişiliği gereği yine tepki vermeksizin oradan uzaklaşır.

Falih Rıfkı, *Roman*'da Ahmet Haşim'in çok sevdiği Karagöz'den bahseder. Karagöz'ün öldüğü ve artık oyunlarının sergilenmeyeceği yönündeki haberlerin Haşim'i çok üzeceğini düşünür. Fakat bir okuyucusu, Falih Rıfkı'ya yıllar önce bir köşe yazısında kendisinin de Karagöz'ün öldüğüne değinmiş olduğunu hatırlatır. Falih Rıfkı, bu yazıyı niçin kaleme aldığını ve Karagöz'ün niçin öldüğünü yine kendi açıklar. Yıllar önce Karagözleştirdiği bir sima ile gezinti yaptığı sırada, onları konağına çağıran,

Kanlıkavakta kendi gölgesinden bile korkan bezirgân Yahudi'nin, Karagöz'ü küçültmesi nedeniyle Karagöz'ün öldüğünü ifade eder.

Falih Rıfkı, bu yazısından yıllar sonra Karagözler' in asla ölmeyeceğini halkın içinden gelen, halkı yansıtan bu kişilerin her devirde, her dönemde farklı şekiller ile ortaya çıkacağını örnekleri ile gösterir. Her dönem Karagöz tiyatrosunda oynayan tiplerin varlıklaştığını düşünen Falih Rıfkı, Türk gelenek ve kültür yapısı devam ettiği sürece bu kişilerin de var olacağını söyler.

3.1.7. Birey ve Toplum Arasındaki Problemler

3.1.7.1. Aydın ve Aydının Fonksiyonu

Olan ve olması gereken çatışmasında aydınlara düşen görevleri gösteren tema özellikle Kurtuluş Savaşı ve sonrasını anlatan romanlarda işlenir. *On Yılın Romanı*'nda Cumhuriyet'in ilk yıllarında yetişen iki genç Torun ve Erhan'ın kişiliğinde, Türk aydınının nasıl olması ve neler yapması gerektiği vurgulanır. *Çapkın Kız* romanında da romanın aslî kahramanı Çapkın'ın Anadolu halkını Cumhuriyet ideolojisiyle kalkındırma plânları anlatılır. Dönemin en çok ses getiren romanı *Yaban*'da ise diğer romanlardan farklı olarak Anadolu'yu tanımayan, halka/köylüye inemeyen aydının yaşadığı problemler ele alınır.

Çapkın Kız'da aslî kahraman Çapkın Kız, Cumhuriyet döneminde yetişmiş, modern, eğitilmiş biridir. Yazar onun şahsında yeni nesil Türk kadınında olması gereken özellikleri sıralamıştır. Romanda, savaş sonrası kurulan yeni devlet düzenine ait hem Ankara'da hem de İstanbul'da gerçekleşen değişimler tablolar halinde gösterilmiştir. Kadının bu değişimin her merhalesinde yer alması gerektiğini düşünen yazar, romanın aslî kahramanına bütün bu özellikleri yükleyerek örnek bir kişilik çizmiştir.

Yazar, Cumhuriyet'in ilânıyla yapılan inkılâpların hepsine değinmek istemiş ama bunları bir kişinin etrafında şekillendirmeye çalışmakla romanını gerçeklikten uzaklaştırmıştır. Çapkın Kız, elinden her iş gelen, marifetli, görgülü bir genç kızdır. Birkaç lisan bilir, enstrüman çalar, şarkı söyler, ata biner, modern tarzda kıyafetleri tercih eder. Savaş zamanı cephede bulunmuştur, çevresine duyarlıdır, küçük işletmeler açarak işsiz insanlara iş sağlamaya çalışmıştır. Cumhuriyet döneminde bir erkeğin bile başaramayacağı birçok işi Çapkın tek başına yapar. Topluma faydası olan her kalkınma plânının/inkılâbın arkasında yer alır. O, çevresindeki eğitimsiz kadınlardan kendini

soyutlamaz, aksine köylü kadınları küçümsemeyerek onları eğitmeye çalışır. Köylü kadınların arasına girerek onları da yeni Türk devletinin ihtiyaçlarına uygun biçimde yönlendirmeye çalışır.

Çapkın Kız, bütün yaşamı, kişiliği ve davranışıyla örnek oluşturur, her sözüyle takdir kazanır. Çapkın Kız, yeni kurulan devlette, özellikle aydınların üzerlerine düşen görevi hakkıyla yerine getirmeleri gerektiğine inanır. Görevini yerine getiren aydınlar sayesinde de ülke kalkınmasında daha fazla başarı elde edileceği kanaatindedir. Çevresindeki herkes onunla hem fikirdir, devrin sosyal ve siyasal şartları ona bu konuda rahat hareket etme olanağı sağlamıştır. Çapkın Kız, toplumun fikir dünyasına ait meselelerle ilgili karar vermesi gerektiğinde kendi kültür ve geleneklerinden yararlanır. Batıya ait değerleri bilir, modern tarzda yaşamasına rağmen Çapkın, yozlaşmış bir kişilik değildir.

Yaban'da, asli kahraman Ahmet Celal, okumuş, bilgili, kültürlü, aydın/entelektüel biri olarak karşımıza çıkar. Yazar, onun aracılığıyla köylü-halk karşısında aydının sorumluluklarını ifade etmeye çalışır. Yakup Kadri, eseri için “*onu köy romanı olarak yazmadığını, ortaya bir sosyal sorun attığını, aydın ve köylüler arasındaki uçurumu göstermek için yazdığını*” söyler. Ayrıca *o köylerde dolaştığını ve romanın başkışisi Ahmet Celâl'in de kendisi olduğunu* belirtir.²⁰⁹ Romanda, mütareke dönemine ait çeşitli kesitler ortaya konulurken, Ahmet Celal de yazarın millî bakış açısına uygun olarak, bir aydının yapması gerekenlerin ne olduğunu göstermeye çalışır. Sağ kolunu cephede kaybettikten sonra kişisel bir kaçış nedeniyle Anadolu'da bir köye sığınır. Kendisinden tamamen farklı bu insanların cehaletleri ve yobazlıkları karşısında onları bilinçlendirmeye çalışan Ahmet Celal, bu düşüncesinde de başarılı olamaz. Fakat aydın kişiliği etrafında oluşan milli bilinciyle insanları uyandırmaktan/uyarmaktan da vazgeçmez.

Padişah karşıtı, Kemalistçi düşünce yapısı olan Ahmet Celal, hem köylü halkı hem de köylü halka yeterince ulaşamamış Türk aydınını eleştirir. Romanda okuduğu eğitim kurumları belirtilmese de iyi bir eğitim aldığı, yabancı dil bildiği, zengin bir kütüphaneye sahip olduğu ve Batı edebiyatına ait klasikleri okuduğu belirtilerek, onun iyi yetişmiş bir aydın olduğu ifade edilmiştir. Bir savaş gazisi olarak cephe gerisinde kendine düşen bazı vazifeler olduğunu düşünerek millî mücadele ile ilgili olayları

²⁰⁹ Binyazar, s. 775.

köylülere anlatmak suretiyle onları umursamaz tavırlarından kurtarıp bilinçlendirmeye çalışır.

Bir aydın olması münasebetiyle cephe gerisinde Türk köylüsünü her açıdan yüksek bir yaşam seviyesine getirmek, özellikle Milli Mücadele konusunda düşmana karşı halkı uyanık tutmak isteyen Ahmet Celal, olayların gelişmesinde ve değişmesinde pek de etkili olamaz. Bunun en önemli sebebi aydın olarak geldiği köyde yabancı kalması, köylüye gerçek manada nüfuz edememesidir. Kendisi onlarla ne kadar yakınlaşsa da asla bir köylü gibi, “onlar” gibi olamaz.

Ahmet Celal, aydının köylü ile yaşadığı bu çatışmanın suçlusu olarak yıllardır İstanbul dışına çıkmayan, Anadolu halkına uzaktan bakan, sorunları ile uğraşmayan, kendisi gibi Türk aydınını görür.

“Bunun nedeni Türk aydını gene sensin! Bu viran ülke ve yoksul insan kitlesi için ne yaptın? Yıllarca, yüz yıllarca onun kanını emdikten ve onu bir posa halinde katı toprak üstüne attıktan sonra, şimdi de gelip ondan tiksilmek hakkını kendinde buluyorsun. Anadolu halkının bir ruhu vardı, nüfuz edemedin. Bir kafası vardı aydınlatamadın. Bir vücudu vardı; besleyemedin. Üstünde yaşadığı bir toprak vardı! İşletemedin. Onu, hayvani duyguların, cehaletin, yoksulluğun ve kıtlığın elinde bıraktın. O, katı toprakla kuru göğün arasında bir yabani ot gibi bitti. Şimdi elinde orak buraya hasata gelmişsin. Ne ektin ki ne biçeceksin? Bu ısırganları, bu kuru dikenleri mi? Tabii ayaklarına batacak. İşte her yanın yarılmış bir halde kanıyor ve sen acıdan yüzünü buruşturuyorsun. Öfkeden yumruklarını sıkıyorsun. Sana ıstırap veren şey senin kendi eserindir.” (s.110) Ahmet Celal, ıstırap çektiği nedenlerin kaynağı olarak yine kendisiyle aynı safta yer alan Türk aydınının göstererek romanın ana yapısını da ortaya koyar.

Sana ıstırap veren şey senin kendi eserindir, şeklindeki ifade, romanın yapısını oluşturan en temel anlam birimidir. Eserdeki paradoksal yapı bu ifadeyle tek bir cümleye²¹⁰ indirgenmiştir. Eserin tamamına hâkim olan anlam bütünlüğü de bu cümleye bağlanabilir. Cehaletin, geri kalmışlığın nedenlerini arayan Ahmet Celâl, bu duruma kendisi gibi aydınların halktan uzak/yabancı kalmalarını sebep olarak gösterir.

“Eğer bilmiyorlarsa kabahat kimin? Kabahat benimdir. Kabahat ey bu satırları heyecanla okuyacak arkadaş; senindir. Sen ve ben onları yüzyıllardan beri bu yalçın

²¹⁰ Akpınar, s. 35.

tabiatın göbeğinde, herkesten, her şeyde ve her türlü yaşamak zevkinden yoksun bir avuç kazazede halinde bırakmışız. Açlık, hastalık ve kimsesizlik bunların etrafını çevirmiştir. Ve cehalet denilen zifiri karanlık içinde, ruhları, her yanından örülü bir zindanda gibi mahpus kalmıştır.” (s.181)

Nitekim kendisi de köye gelmeden hayal ettiği köy ve köylü tahayyülü ile karşılaştığı köy arasında derin uçurumlar vardır. Bu hayal kırıklığı da aydınların hiçbirinin Anadolu’da yaşanan perişanlık hakkında bilgi sahibi olmadıklarını gösterir.

Ahmet Celal’in idealist bir çizgide başlayan köy serüveni, köye ilk geldiği anda bozulmuştur. Bu noktadan sonra da hem onlara acımış hem de geri kalmışlıkları için hiçbir çaba sarf etmediklerden onları eleştirmiştir. Yazarın kurmaca olarak çizdiği Ahmet Celal benzeri aydın tipinin en önemli özelliği, İstanbul dışında kalan Anadolu insanından ve Anadolu gerçeğinden habersiz olmalarıdır.

Ahmet Celal, günlük yaşam ve siyasi vakalar açısından eğitemediği köylüye karşı tek sorumlu olarak yine kendisini görür. Ahmet Celal’in itirafları, aslında topyekûn bir neslin itiraflarıdır.

Gökmen’de, aslî kahraman Gökmen, Yunanlıların Bursa’yı işgal etmesi üzerine arkadaşları ve komşuları ile beraber İstanbul’a kaçmayı plânlar. Yolda düşman saldırısına uğrayan Gökmen, yaralanır ve onu Amerikan Sıhhiye ekibi kurtarır. İyileştikten sonra bir aydın olarak vatanına hizmet için cephe gerisinde yaralılara yardım etmeye başlar. Romanda, Mütareke dönemine ait çeşitli kesitler ortaya konulurken Gökmen de yazarın millî bakış açısına uygun olarak bir aydının yapması gerekenleri icra eder. İşgal altındaki köyleri, kasabaları dolaşırken pek çok hazin tablo ile karşılaşır. Amerikalılar’ın da desteğiyle tıbbî yardımların yanı sıra yiyecek-giyecek gibi temel ihtiyaçlarını etmek için insanlara yardım ederler.

3.1.7.2. Aydın ve Halk

Aydın ve halk arasındaki ilişki Cumhuriyet’in ilanından sonra farklı bir boyut kazanır. Bu dönem ve öncesinde yazılan romanların birçoğunda aydın-halk arasında fikir uyuşmazlığının neden olduğu çatışmalar söz konusu iken, Kurtuluş Savaşında, omuz omuza çarpışan Türk halkı, yeni devlet düzeninde ayrı bir yere sahip olmaya başlamıştır. Aydınlar artık halka, köylüye Atatürk’ün ifadesiyle “Efendi” gözüyle bakacaklardır. Romanlara da yansıyan bu durum neticesinde, halk masumiyetin simgesi haline getirilmiş ve yetiştirilmesi gereken bir cevher olarak eserlerde işlenmiştir.

Aydınlar, halkı eğitmek, bilinçlendirmek için Anadolu'ya giderlerken, halk da bu duruma tepkisiz kalmaz ve kendini eğitmek için aydınların yolunda gitmeye özen gösterir.

Çapkın Kız isimli roman, aydın ve halk arasındaki ilişkiyi göstermesi bakımından bu dönemde yazılmış en ilginç romanlardandır. Sosyal bilinç sahibi olan romanın aslî kahramanı Çapkın Kız, Ankara ve İstanbul'da her karşılaştığı insan için akıl öğretene/yol gösterene bir hoca konumundadır. Roman öncelikle Ankara'da başlar. Çapkın Kız, İstanbul'daki arkadaşı Cicim Ali'ye yazdığı mektuplarda Anadolu halkının cehaletini, sahipsizliğini anlatır. Ankara'nın köylerini, gelişmemiş semtlerini gezerek halka yol göstermeye çalışan Çapkın Kız, zor durumda olanlara da iş imkânı sunar. Halkın Çapkın Kız'a kucak açması, onu dikkate alması, dönem için mübalağalı bir durum olarak düşünülebilir. Bir aydına özellikle de yabancı bir kadına bu kadar değer verilmesi, halkla iç içe olması, olanı değil yazarın olması gerekeni isteyişinden kaynaklanır.

Çapkın Kız, Ankara'da köyleri gezerken insanların ona *“Paşacık”* diye hitap ettiklerini görür. Anadolu halkı, Çapkın Kız'ı, yaptığı çalışmalar nedeniyle Atatürk'ten sonra en sevdikleri kişi olarak nitelendirirler. Yirmi yaşında bir genç kızın nasıl paşa olacağını soran Çapkın Kız'a, köylü gençlerin verdiği cevap, Kurtuluş mücadelesinin nasıl kazanıldığını göstermesi bakımından önemlidir.

“Zarar yok, son muharebeden sonra kız da erkekte hep bir olduk, bir uğraştık, bir kurtulduk” (s. 8) Köylünün verdiği bu cevap ile yazar, Atatürk'ün kurduğu yeni düzen içinde, aydın halk arasındaki yabancılaşmanın ortadan kalktığını göstermeye çalışır.

Yakup Kadri aydın-halk arasındaki kopukluğu ve aydının içinden çıktığı milletle yaşadığı çatışmanın ilk örneğini Hüküm Gecesi'nde vermeye çalışmıştır. *Yaban*'da ise bu temayı daha derinlemesine işlemiştir. Romanın aslî kahramanı Ahmet Celal, romanın başında, köylü hakkındaki düşüncelerini ortaya koyarak, yaşanacak çatışmaların nedenini de belirtir. Yeşil bir cennet içinde masum ve duyarlı bir halk ile karşılaşacağını düşünen Ahmet Celal, kurak/çorak bir köyde cahil insanlarla karşılaşınca ilk hayal kırıklığını yaşar. Kendisi gibi aydınların ihmalkârlığının sonucu köylünün geri kaldığını düşünür. Bu da onu her konuda köylüye yardım etmeye yönlendirmiştir.

Köye ilk geldiği günden itibaren de köylüyü modern seviyeye çıkartmak için çalışan Ahmet Celal, ilk olarak köylüyü sağlık/su/temizlik konusunda bilinçlendirmek ister. Daha sonra köyde din adına sömürü yapan sahta şeyh ve yine sahte şeyh gibi köylüyü maddi açıdan kullanan Salih Ağa'ya karşı köylüye haklarını anlatarak, kendilerini korumaları gerektiğini öğretmeye çalışır. Fakat köylü her defasında tepkisiz kalır ve bu olaylar Ahmet Celal'in her denemesinde biraz daha yabancılaşmasına neden olur.

Ahmet Celal için en büyük yenilgi ise Milli Mücadele karşısında köylünün tepkisiz kalmasıdır. Sadece tepkisiz değil, ağanın yönlendirmesi ile düşman tarafında yer alırlar. Köylü halka sürekli Kemalist iktidarın başarısından söz eden genç asker, düşman kuvvetleri köye gelene kadar da halka gerçekleri gösterememiştir. O da bu yenilgi ile düşmanın köye gelişinin ardından köyden ayrılır.

Ahmet Celal, yaşanan bu işgalden köylüyü suçlar. Düşman kuvvetleri köye gelene kadar tek düşünceleri “geçim derdi” olan köy halkı, duyarsızlığının cezasını çekmektedir. Özellikle Salih Ağa'nın keşif için köye gelen düşman askerine yardım ederek maddi kazanç elde etme düşüncesi hüsrarla sonuçlanır. Halkın cehaleti, padişahçı tutumu nedeniyle kolayca ilerleme imkânı bulan düşman askeri, milli kuvvetler tarafından geri püskürtülmüştür. Bu sefer de, terk etmek zorunda oldukları her yeri yakıp yıkarak, geçtikleri her yere zarar vererek çekilirler. Düşmanların zarara uğrattıkları yerlerden biri de Ahmet Celal'in bulunduğu köydür.

3.1.7.3. İdealist Bir İnsanın Çevresiyle Olan İlişkisi

Aydın olma konusuyla bağlantılı olarak, kimi eserlerde okumuş, kültürlü karakterlerin çevreleriyle olan ilişkileri de dikkat çekicidir. Bunu da daha çok kadın yazarların yaşattığı kahramanlarda somutlaştığını görürüz.

Yakut Kayalar'da, ismi verilmeyen idealist bir sanatçı olan anlatıcı, çevresindeki bilgisiz ve sanattan anlamayan arkadaşlarına karşı kendi iç dünyasında büyük mücadele verir. İnce, hassas ruhu karşısında hiçbir sanat kaygısı olmayan, hayatın gerçek öğretileri karşısında hissiz davranan ailesi ve arkadaşları anlatıcı için değerli olamazlar. Hayatını kaleme aldığı hatıralarında, bu insanlarla şahsını karşılaştırırken kendini idealist, çevresindekileri, bomboş insanlar olarak tanıtır.

“Heyecanlarımla alakadar olan kimse yok. Annem sakın, eski bir ev hanımı, babam eski bir mülkiye mütekaidi... Birçok arkadaşım var, bazıları anneleri hoca

tuttuğu için piyano çalıyorlar, bazıları da süs olsun diye kendilerine heves ediyorlar. Etrafımda sanat ihtirası ile yanan, tutuşan ruhlar arıyorum. Bütün o küçük hanımlar bana birer taşbebek gibi geliyor. Arkadaş olamıyorum.

Benim lacivert bir etekliğim, beyaz bir bluzum var. Bir kurdela ile toplanmış saçlarım, boyasız yüzüm var.

Onlar ipekler, danteller içinde. Onlar boyalar, sürmeler içinde... Ben hayatın geniş ufuklarına zincirsiz kanat açmak istiyorum. Başımda azametli gayeler, kalbimde engin ihtiraslar, ruhumda derinden derine uğuldayan kasırgalar var.

Onlar... Onlar hülyalarını sarı yıldızlı, pembe atlaslı bir gelin odasının içinde, telleri takarak, duvaklarını örterek bir kukla olacakları güne bağlamışlar.” (s. 62) Boş ve gagesiz bir yaşam sürdürdüklerini düşündüğü bu insanlar karşısında kahraman sessiz ve tepkisiz davranmak zorunda kalır. Bunun nedeni asla anlayamayacağını bilmesi ve hastalıklı babasına bu ani çıkışlar sonucu “*inme inmesi*”nden korkuyor olmasıdır.

Çapkın Kız’ın aslî kahramanı Çapkın Kız, önce Anadolu’da gönüllü olarak hizmet verir. Çapkın Kız, daha sonra İstanbul’a geldiğinde bu çalışmalarına devam eder. İdealist yönüyle bütünleşen kişiliği, onu evlilikten bile alıkoyar. Sürekli olarak yardım etmeye çalıştığı halk, onu bir efsane gibi yaşatır. Her yerde, her kesimde onun müthiş özelliklerinden övgüyle söz edilir. Diğer romanlardan farklı olarak bu eserde, Çapkın Kız’ın en büyük destekçisi halktır. İlginç olan, Çapkın Kız’ın karşısında kendi gibi idealist insanların varlığıdır. Genç kızın bu yaptıklarını fazlasıyla idealist bulan çevresi, onun hakkında ithamlarda bulunur. Özellikle evlilik karşısındaki duruşu onun çevresiyle yaşayacağı çatışmayı açığa çıkartır.

Şükûfe Nihal’in 1933’te yazdığı *Çöl Güneşi* isimli romanın asli kahramanı Zehra, *Yakut Kayalar* romanındaki kadın kahraman gibi idealist ve farklı bir kadındır. Okumuş, kendi ayakları üzerinde durmak isteyen Zehra’nın düşünce ve ruh yapısı çevresi tarafından beğenilmesini ve ona karşı ilgi gösterilmesini sağlar. Zehra’nın bütün fikirleri özellikle kadınlarla ilgili olanlar, yaşadığı dönem için oldukça ileridir. Kadınları için özgürlüğü savunan Zehra’nın, bugün için dahi oldukça radikal kararları vardır.

Yazar, Zehra’nın kişilik özelliklerini daha belirgin bir şekilde ortaya koymak için geleneksel yaşamdan gelen iki kadını daha romana yerleştirmiştir. Müeyyet ve Feriha, Zehra’yı daha iyi tanımanın yanı sıra, bu iki kadın örneğiyle yazar, olan ve olması gerekenin çatışmasını da ortaya koymuştur.

Zehra'nın ilkokul sıralarında başlayan idealist fikirleri, genç bir kız olduğunda da devam eder. Zehra, kendisi gibi düşünmeyen bir çevreye sahiptir. Kadınlarla ilgili düşünceleri sadece erkekler değil hem cinsleri tarafından da ilginç ve aykırı bulunur. Babıali'de erkeklerin hâkim olduğu bir alanda kitapçı açması, evleneceği adamı kendi seçmesi, Feriha'nın çalışması için ona da bir iş yeri açması gibi Cumhuriyet'in ilk yıllarında cesaret isteyen işleri Zehra tek başına yapar. Yazar, Zehra'nın kişiliğinde Osmanlı'nın muhafazakâr hayatından sonra Cumhuriyet'in rahat ve özgür ortamını da yansıtmaya çalışmıştır.

3.1.7.4. Yabancılaşma/Ötekileştirme

Psikolojik ve travmatik çöküş yaşayan dışlanmış insan tipi, ahlâki olan ve olmayanın çatışmasında kendini gösterir. Ahlâki ilkelere sahip olan kişiler, toplumun olumsuz davranışları-dışlamaları sonucu zamanla kendilerine atfedilen özellikleri kazanmaya başlarlar.

İki Süngü Arasında adlı eserde dürüst bir genç kız olan Fatihli Emine, ailesini kaybettikten sonra yalnız kaldığı toplumda ahlâkını ve temiz ismini korumak için büyük mücadeleler verir. Kahramanın kendini koruma çabası uzun sürmez. Ekonomik sıkıntıların yanında yalnızlık, onu beklentileri ve yaşadıklarıyla çatışmaya sokar. Sonunda mağlup olan Emine, savunduğu bütün değerlerden vazgeçerek toplumun ona yakıştırdığı suçlu kimliğe bürünür. Sahipsiz birey için tek çıkar yolun hapisnede yaşamak olduğunu düşünen Emine, buradan çıkmamak için sürekli suç işlemeye başlar. Yazar, onun bu değişiminin psikolojik boyutunu tedavi için gittiği doktora soru sordurarak vermeye çalışmış, bu noktada kişilerle ilişkisini ve sorunlarını yansıtmada başarılı olmuştur. Ancak Emine için hazırladığı son da bu başarıyı yakalayamamıştır.

Milli bilinci oluşturamadığı köy halkı ile Ahmet Celal'in mücadelesinin anlatıldığı *Yaban* romanın ana teması, romanın asli kahramanı Ahmet Celal'in fikir yapısı, ruh dünyası, kişisel görüşleri, dünyayı algılama biçim bakımından, kendisiyle tamamen farklı olan köylüye yabancılaşmasıdır. Roman, köy sorunları, Milli Mücadele gibi toplumsal konuları anlatsa da asıl vurgulanan aydın/entelektüel bir kişilik olan Ahmet Celal'in yabancılığı ve diğer insanlar tarafından ötekileştirilmesidir.

“Bireyin kendine yabancılaşması sürecinde ortaya çıkan kişinin kendinden, çevresinden, toplumdan, değerlerinden şüphe duyması sorunu; Yakup Kadri'nin romanlarında; siyasi baskılar, milli bilinçsizlik ve karşılıksız sevdaların kişilerde yol

*açtığı benlik sorgulamalarıyla ortaya çıkar.”*²¹¹ Aydın ile köylü anlaşmazlığının en iyi örneğini yaşayan Ahmet Celal, köylünün, yaşadığı tüm olumsuzluklara duyarsız kalması karşısında hayrete düşer. Bu amaçla köye geldiği ilk günden itibaren köy halkında millî bilinci uyandırmaya çalışır, fakat bunda başarılı olamaz. Böylelikle köylü ile arasındaki iletişimsizlik artar ve köylüye yabancılaşır. Köylünün bu duyarsızlığı karşısında kendini de sorgulamaya başlayan Ahmet Celal, kendini yabancılaştıran köylü yanında kendini de suçlu bulur ve iç dünyasını sorgulamaya başlar.

“Geçen gün, kırlarda dolaşırken ayağım bir konserve kutusuna çarpmıştı. Durup bakmıştım. Bu kutu Amerika’dan gelmiş bir kutu idi ve üstünde İngilizce bir şeyin adı yazılı idi. Bu kutuyu buraya hangi yolcular bıraktı? Kim bilir ne zamandan beri kaldı, bilmiyorum. Fakat tuhaf bir ilgiyle eğildim, elime aldım, baktım adeta bir eski aşınayı görür gibi oldum.

Ben, bu topraklarda, işte bu teneke kutunun eşiyim...” (s. 65)

Köyde yaşadığı sürece köylü tarafından sürekli yaban olarak görülen ve köylünün bu davranışı nedeniyle kendini yaban olarak hisseden Ahmet Celal’in, dolaşırken rastladığı bu teneke kutu ile kendini mukayese etmesinin sebebi, kutunun nereye ait olduğunu anlayamamasıdır. Kendisi de tıpkı bu konserve kutusu gibi köylünün gözünde bilinmeyen/anlaşılmayan bir yabandır. Köylü ile sözlü bir ilişki içine giremeyen Ahmet Celal, köylüye varlığıyla da kendini kabul ettiremez. *Porsuk Çayı’nın kenarında bir tohum haline girdiğini* (s. 67) düşünen Ahmet Celal, köylünün umursamaz davranışları arasında sahip olduğu insani değerlerden de şüphelenir.

“Ah, işte ona her şeyden daha acı gelen bu oldu. Bütün bir ömrün boş yere akıp gittiğini öğrenmek, bütün gençliğin boş emeller, boş hayaller, sakat işler peşinde heder olduğunu görmek; giderayak, birdenbire gerçeklerin en iğrenci, en korkuncu ile karşı karşıya gelmek...” (s. 161)

Ahmet Celal, Salih Ağa’nın etkisiyle düşman tarafında yer alan ve onları himaye eden köylü ile arasında artık aşılamayacak bir uçurum fark eder. Gerçekte köylü sadece ona karşı değil kendinden olmayan herkese karşı aynı tavrı takınmaktadır.

“Bu yaban sıfatı, beni, önce çok kızdırdı. Fakat, sonra, anladım ki, Anadolular, Anadolu köyleri tıpkı kadim Yunanlıların kendilerinden başkasına barbar lakabını vermesi gibi her yabancıya yaban diyorlar.” (s. 20) Ahmet Celal, köylü ile birlikte

²¹¹ Nesibe Didem Nakipler, Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun Romanlarında Ötekileştirme Sorunu, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2010, s. 3.

olabilmek için onlar gibi olmaya çalışır ama bu çabaları hep boşa çıkar. Bu yılgınlık onda zamanla ümitsizliğe sebep olur.

“Derenin kenarına çöküyorum. “Dede Korkut’da bir tabir var: Bögür, bögür. Ben, iste bögür bögür ağlamak istiyorum. Nereye gideyim? Benim yerim neresidir? Kimlere doğru varayım? Beni kimler anlar? Kimler derdime deva bulur? Beni bu illetten, beni bu gurbetten kim kurtarabilir?” (s. 69) İstanbul sosyetesinde kendisiyle dalga geçileceğini düşünerek sığındığı bu köyde, yerini, çevresini kaybeden, yabancılaşan Ahmet Celal, zamanla kişiliğini de kaybeder.

“Gün geçtikçe daha iyi anlıyorum: Türk “entellektül”i, Türk aydını, Türk ülkesi denilen bu engin ve bu ıssız dünya içinde bir garip yalnız kişidir.” (s. 37) Köylü ile bu denli aykırılışmasının başlıca nedeni, Milli Mücadele hakkında çevresindekilerden farklı düşüncelere sahip olmasıdır. Köylüleri biraz daha aydınlatmak isteyen Ahmet Celal, her fikir beyanında ya da her uyarısında çevresindekilerin ondan biraz daha uzaklaşmasına neden olur. İki taraf arasında yaşanan bu anlaşmazlık aydın-halk çatışmasına da neden olur.

Köylü, Türk olmayı değil ümmet birliği etrafında toplanmayı tercih eder. Milli değerlere uzak duran köylü, Ahmet Celal gibi Türk milliyetçisi değil *“İslam”* (s. 154) birlikçisidir. *Tarihselliğini sağlayan bellek mekânlarından,*²¹² uzaklaşan köylü, milli sınırlar içinde vatan toprağının değerini anlamaz. Toprak onlar için sadece geçim kaynağıdır. Tarihselliğini yitiren köy halkı için topraklarının işgali, kendilerine gelecek zararla bağlantılıdır. Düşmanın içlerine kadar gelmesi onları tek yönde telaşlandırır; o da ürünlerine el koyulup koyulmayacağıdır. Bu durum Ahmet Celal’in yabancılaşmasını daha da hızlandırır.

“Bunların tecavüzünden ne karılarımızın ırzı, ne çocuklarımızın canı, ne din, ne iman, hiçbir şeyimiz kurtulamadı. Hepsine el uzatıyorlar.” Ve bunları izah eden vakalar anlatıyordum. Tam bu sırada bir de baktım ki, muhtar uyukluyor, Mehmet Ali elindeki çakı ile bir söğüt dalını yontuyor. Salih Ağa, ta uzakta, yamaçta, otlayan davarlarını gözetliyor.” (s. 28) Köylünün duyarsızlıklarına tepki göstermeksizin sadece doğruları izah etmeye çalışan Ahmet Celal, Milli Mücadele konusunda daha titiz davranır.

²¹² Ramazan Korkmaz, *Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri*, Grafiker Yayınları, Ankara 2008, s.31.

Ahmet Celal'i köyde hiç kimse anlamaz. Beraber geldiği emir eri Mehmet Ali, köye gelene kadar onun askeridir. Fakat köye geldikten sonra artık o da köyün bir insanıdır. Ahmet Celal'in daha önceki yaşam tarzına ses çıkaramayan Mehmet Ali, köydeki diğer insanlar gibi Ahmet Celal'i dışlar. O da Ahmet Celal'in aydın kişiliğini anlayamaz. Geceleri kitap okuması, saç taraması, temizliğine dikkat etmesi köylü için tuhaf davranışlardır.

Mahmut Yesârî'nin *Su Sinekleri* romanında batılılaştırmanın neden olduğu yabancılaşma, romanın asli kahramanları genç kızlar ile verilmeye çalışılır. “*Mahmut Yesârî, eserlerinde yozlaşma ve yabancılaşma olgusunu genellikle roman kişilerini farklı toplumların ürünü olan yaşam biçimine, başka milletlerin ruhlarına ait sevinçlere, acılara yönelterek vurgular. Yozlaşma ve yabancılaşma temasını eserlere batılılaştırmayı yanlış algılayarak kendi değerlerinden uzaklaşan bireylerin ahlâki çürüyüşleri; I. Dünya Savaşı esnasında, savaş sonrasında meydana gelen bireysel, kültürel değişikliklerin yansımaları; paranın verdiği güçle zenginin fakiri ezmeye çalışması ve paraya sahip olma hırsı çerçevesinde yansıtır.*”²¹³ *Su Sinekleri*'nde Sabbek, fakir bir ailenin kızı olarak zengin diğer arkadaşları arasında sürekli onlar gibi olmaya çalışarak kendine yabancılaşır. Yapmacık, doğal olmayan davranışlarla arkadaşlarının içinde bulunduğu sosyete sınıfına dâhil olmak isteyen Sabbek, ailesinin bağlı olduğu geleneksel yapıya yabancılaşmanın yanında Türk kimliğinden de uzaklaşır. Sinemanın eğlenceli, aldatıcı büyüsüne kapılan Sabbek, yaşam tarzını sinema sanatçılarının hayat biçimlerine göre değiştirir. Giyinişi, konuşması, hareketleri ile kendi benliğine tamamen yabancı davranışlarla kuşanmış olan Sabbek, hayatıyla ilgili en önemli kararı bile yozlaşma eşiğinde verir. Arkadaşları ile gittiği kampta yine yozlaşmış bir tip olan Nezahat Hanım'ı erkek arkadaşıyla yakalayan Sabbek, intihar etmeye karar verir. İntihar eylemini izlediği bir sinema filmine özenerek gerçekleştirir.

Romanda yer alan diğer gençler de kültürlerine yabancılaşmışlardır. Fakat onların yabancılaşması özentisi ile ilişkilidir. Sabbek'in özentisinin altında yatan ana neden fakirliğidir. Fakirlik, öncelikle onu ailesine, sonra çevresine yabancılaştırmıştır.

“*Yüzlerini Allah'ın yarattığı şekli beğenmeyip, kabul etmeyip sinema kapılarını süsleyen artist fotoğraflarına benzetmeye uğraşan ve kısmen de başaran, genel harp senelerinde süpürge tohumu ekmeğile ilikleri kuruyan çocuklardı.*” (s. 166).

²¹³ Elif Öksüz, *Mahmut Yesârî'nin Romanlarında Yapı ve İzlek*, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon 2010, s. 241.

3.1.8. Türk Romanında Anadolu

3.1.8.1 Aydın-Köylü Ayrılığı

Millî Mücadele'deki üstün hizmetleri ile değer kazanan Anadolu ve Anadolu insanı, sanatçı ve aydınlar tarafından ilk eserlerde romantik bir bakış açısıyla işlenmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında da köye yöneliş devam eder, fakat bu sefer bakış açısı değişir. Temiz, saf, bakir olma özelliğiyle yaklaşılan köye/köylüye realist açıdan bakmaya başlayan Türk sanatçısı, Anadolu'yu var olan kimliği ile ortaya koymaya çalışır. Bunun sonucu olarak eserlerde ihmal edilmiş, ilgilenilmemiş, ezilmiş, cahil kalmış Türk köylüsü ile karşılaşılır. Böylelikle bazı romanlarda köylüyü eğitmek için seferber olmuş aydının hikâyesi anlatılırken, bazı romanlar aracılığıyla da köylü-aydın çatışmasına değinilmiştir. Uzun süre köylü halka yönelmeyen Türk aydını, bu ihmalkârlık nedeniyle çeşitli kimlik sorgulamaları yaşamıştır. Yine bu dönem romanlarında görülen bir başka yaklaşım nedeniyle konusu sadece köyde geçen ve köy halkının sorunlarına değinen eserler vücuda gelmiştir. Mevzu olarak köy yaşantısını seçen bu romanlar, o dönem yaşanan çatışmaları göstermeleri bakımından önemlidir. Köylü-ağa, köylü-şeyh, köylü-jandarma, ezen-ezilen, güçlü-güçsüz gibi çatışmaları çevresinde oluşan bu romanlar, sosyal düzeni, sosyal haksızlıkları, yargı boşluğunu, adaletsizliği de yansıtır. *Yaban* romanının konu edindiği sosyal adaletsizlik, *Aysel*, *Köy Hekimi*, *Tımarhane*, *Çıkrıklar Durunca*, *Fadime* romanlarında da açıkça görülür. Yaşanan haksızlıkların yanında köy halkının cehaleti, batıl inançlar, toprak ekseninde yaşanan mülkiyet meselesi ve güçlüler tarafından baskı altında süren yaşamlar da çeşitli şekillerde romanlara yansıtılmıştır.

*“1923-1950 arasında köy romanları sayıca büyük bir toplam tutmaz. Bu dönem köy romanının daha önceki köy konusuyla ilgili roman ve hikâyelerle benzerliği, düşünüş bakımında değil, bazı malzemelerin ortak kullanılmasını yönündendir. Düşünce bakımından iki eğilim vardır. Cumhuriyet'in prensiplerine bağlı ve köy meselelerini bu açıdan görenler (Yakup kadri Karaosmanoğlu); Cumhuriyet'e bağlı kalmakla birlikte sosyalist görüşü roman ve hikâyede yerleştirmeye çalışanlar (Sadri Ertem ve Sabahattin Ali: 1907-1948) Düşünce planındaki bu eğilimlerden ikincisi, aynı zamanda, 1950'den sonraki sosyalist köy romanı hareketinin de ilk habercisidir.”*²¹⁴

²¹⁴ Ramazan Korkmaz, *Türk Romanında Köy*, Akçağ Yayınları, Ankara 1997, s. 75-76.

Yaban, gerek Yakup Kadri'nin romanları içinde gerekse Türk Edebiyatı'nda yayımlanan eserler arasında farklı bir yere sahiptir. Yayımlandığı 1931 yılından itibaren en çok ses getiren eserlerden biri olmuştur. Köy romanı olarak piyasaya çıkan *Yaban*, Türk aydınları tarafından, Türk köylüsünü yanlış tanıttığı, halktan uzak bir anlayışı yansıttığı ve doğruları çarpıttığı için sıkça eleştirilmiştir.

Romanın asli kahramanı Ahmet Celal, savaşta gazi olduktan sonra emir eri Mehmet Ali'nin Eskişehir yakınlarındaki köyüne yerleşir. Eğitimli, modern, batılı bir anlayışla yetişmiş olan Ahmet Celal, köydeki toplumsal/sosyal yapıyı yadırgar. Hayallerine göre yeşil, cennet gibi bir yer ve masum, milli düşüncelerle donanmış insanlarla karşılaşacağını düşünen Ahmet Celal, köye geldiği ilk andan itibaren hayal kırıklığı yaşar. Ahmet Celal, köyü kısır bir doğa, pis bir ortam, sakat ve hastalıklı insanların yer aldığı, cehalet ve batıl inançların fazlaca yaşandığı bir yer olarak tarif eder. Ayrıca köyde hayat süren insanların kendi iradeleriyle değil başkalarının yönlendirmeleriyle hareket ettiklerine dikkat çeker.

Ahmet Celal'in hatıralarından oluşan romanda olay örgüsü, mekân ve tüm şahıslar yine onun bakış açısıyla yansıtılır. Bu sebeple köy ve köylü Ahmet Celal'in gözlemleriyle tanıtılır. Köy ve köylünün geri kalmışlığının bu kadar acımasızca eleştirilmesinde şüphesiz, romanın yazarı Yakup Kadri'nin toplumsal bilincinin de etkisi vardır. Köylüye bu türden olumsuz bir bakış açısının ardında, yazarın olumsuz fikir dünyası yatmaktadır. Ahmet Celal, yazarın bir nevi eserde vücut bulmuş halidir. Köylünün sefil ve trajik hikâyesinin ardında, Yakup Kadri ve onun gibi aydınların sorumluluklarını yerine getirmemeleri yatmaktadır. Yazar, bir yandan köylünün trajik durumunu gözler önüne sererken, bir yandan da onları bu hale getiren aydınları sorgular.

Yazar, kahramanının köylüye karşı olumsuz tavrını belirtirken, köylünün de Ahmet Celal'e yabancılaştığını ifade eder. Köylü ile aydın arasındaki derin uçurum sosyal ve siyasal boyutta ele alındığı gibi fikir ayrılıkları bakımından da değerlendirilmiş ancak bu mesafenin aydınların yoğun çabalarına rağmen kapamayacağına dikkat çekilmiştir.

“Onlar gibi olmak, onlar gibi giyinmek, onlar gibi yiyip içmek, onlar gibi oturup kalkmak, onların diliyle konuşmak... Haydi, bunların hepsini yapayım, fakat onlar gibi nasıl düşünebilirim? Nasıl onlar gibi hissedebilirim? Odamı dolduran bütün

bu kitapları yakmak... Neye yarar? Hepsi benim içime girdiler. Bende, silinmez, kaçınılmaz, yıkanıp temizlenmez izlerini bıraktılar. Dış cephem değişmiş neye yarar? Ben asıl ben bu toprağın malı olmayan ve hepsi dışarıdan gelen maddelerle yoğrula yoğrula adeta sinai, adeta kimyevi bir şey halini almış.” (s. 76) Ahmet Celal, romanda köylülerin hepsini bağnaz, ilkel, bayağı, bulur. Her fırsatta, köylüyü küçümser. Eserle ilgili eleştiriler de bu nokta da başlar. Romanda köye ve köylüye dair olumlu hiçbir dikkat yer almamıştır. Bu durumda kesinlikle Ahmet Celal’in olumsuz duruşu söz konusudur. İç dünyasında huzursuzluk yaşayan, gazi olduktan sonra dünyaya olumsuz bakan Ahmet Celal, köyü de bu bakış açısıyla değerlendirir.

“Bunlar henüz bir sosyal yaratık haline bile girmemiştir. Ta yontulmamış taş devrindeki insanlar gibi yaşıyorlar.” (s. 90) Köylüleri bu derece aşağılayan Ahmet Celal’in menfi tavrı, civar köylerden bir kadına âşık olmasıyla biraz değişir. Emine isimli bir genç kızı beğenen Ahmet Celal’in değişen ruh hali ile köye ve köylüye bakış açısı da farklılaşır. Kısa süreli de olsa kahramanın ruh halindeki bu iyileşme gösteriyor ki köyün ve köylülerin olumsuz yansıtılması tamamen Ahmet Celal’in ruh hali ve beklentileriyle ilgilidir.

Romanın olay örgüsü içinde köye karşı olumsuz yaklaşım sürekli tekrar eder. Köye gelen memurlar, köyün ağası, şeyh, kadınlar, çocuklar, erkekler, köyün hayvanları gibi köye ait her unsur çağ dışıdır, ilkeldir.

*“Sürekli olarak elitleri göreve çağıran, din ve geleneğin belirlediği toplumsal yapıyı düşman işgaliyle bir tutan, ruhların ve kafaların sürülmesinden ve yeni bir toplum ve yeni bir insan anlayışı oluşmasını isteyen Yakup Kadri Karaosmanoğlu, bu anlayışını öne sürmek adına, karamsar bir köylü ve halk kitlesi çizmiştir. Pozitivist anlayışta geçmişin sıklıkla karanlıkla özdeşleştirilmesi gibi Yakup Kadri Karaosmanoğlu’da mizansenî egzajere etmiş, ölçüyü elitist bir mantıkla bir hayli kaçırmıştır.”*²¹⁵

Yazar, eserinde kahraman aracılığıyla kendi ile muhasebesini de yaparak bu konuda suçlunun sadece köylü olmadığına vurgulamıştır.

“Bunun sebebi Türk aydını gene sensin! Bu viran ülke ve bu yoksul insan kitlesi için ne yaptın? Yıllarca onun kanını emdikten ve onu bir posa halinde katı toprak üstüne attıktan sonra şimdi de gelip ondan tiksirmek hakkını kendinde buluyorsun!

²¹⁵ Ercan Hür, *Bir Siyasi Düşünür Olarak Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya 2010, s. 80.

Anadolu insanının bir ruhu vardı, nüfuz edemedin. Bir kafası vardı aydınlatamadın. Bir vücudu vardı besleyemedin. Üstünde yaşadığı bir toprak vardı! İşletemedin, onu hayvani duyguların, cehaletin, yoksulluğun ve kıtlığın elinde bıraktın. O, katı toprakla kuru göğün arasında bir yabani ot gibi bitti. Simdi elinde orakla buraya hasada gelmişsin, ne ektin ki, ne içeceksin?” (s. 130) Bu itiraflar, İstanbul dışına çıkmayan Türk aydının gerçeklere ne kadar uzak olduğunu gösterir. Türk aydının ulaşamadığı ve ilgilenemediği Türk köylüsü de yıllarca geri kalmış, bağınazca yaşamıştır. Bunun sonucu olarak modern ve küçük bir topluluğun içinde büyüyen aydınlardan birinin isteyerek veya mecburen başlayan köy hayatı hep sıkıntılarla geçmiş, köye hangi amaçla giderse gitsin İstanbul aydını köyde hep ötekileşmek zorunda kalmıştır. Aydının özeleştirisini yapan yazar, suçlu olarak sadece köylü görmek gerektiğini, kendilerinin de bu durumdan sorumlu olduklarını belirterek eser hakkında yapılan eleştirileri biraz olsun yumuşatmıştır.

Sevim Kantarcıoğlu da Ahmet Celal’in köylü ile arasındaki yabancılaşmasını, köylünün aydın kesim tarafından unutulmasına bağlar. “*Ne ekersen, onu biçersin*” mantığıyla bu durumu açıklayan Kantarcıoğlu, Ahmet Celal’i de “*Karanlığın Yüreğinin’deki batılı Kurtz*” gibi ömrünü boş yalanlar ve idealler uğruna harcamış olmanın ızdırabını çektiğini düşünür.

“*Kurtz’un batı medeniyetine verdiği en büyük ders idealizmin ölümünde, insanın düştüğü cehennemi yalnızlık ve yozlaşmanın sonucunun ‘dehşet’ olduğudur. Ahmet Celal ise, mutlak yalnızlığında, köylülerin yozlaşmasında olduğu gibi, değerlerini kaybetmekte ve hayvanlarla aynı ahlak seviyesine düşmektedir...*

...Türk köylüsü, haşin ve sert çöl iklimiyle, turnaklarını geçirdiği topraktan elde ettiği ile icgüdeleriyle hayatını sürdürebilmiş, ama ebedi yalnızlığında hem insanlığını, hem de bütün değerlerini kaybetmiştir. Bunun sonucu olarak bu yalnız ve bencil halk gibi kendi köklerine sığınan aydın da mutlak yalnızlığıyla baş başa kalmıştır. O da ideallerini kaybetmiş ve ideallerinin yokluğunda, iman gücünde bir inancın eksikliğinde, kendisini karanlığın derinliklerine teslim etmiştir.”²¹⁶

Köylü-aydın çatışmasının en iyi örneklerden birini yansıtan *Yaban*’da, olayların özellikle tek taraflı anlatımı eseri objektiflikten uzaklaştırmıştır. Ahmet Celal, huzursuz ve hayata tutunamayan biri olarak köylüleri anlamaz, köylüler de onu sürekli

²¹⁶ Sevim Kantarcıoğlu, *Yakıncağ Tarihimize Roman 1908-1960*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2008, s. 249.

dışlar. Yakup Kadri'nin etkilendiği Balzac ve Zola'nın eserlerinde rastlanan, natüralizm ve realizm, bu eserde başarılı bir şekilde yansıtılmıştır. Yakup Kadri de bu yazarlar gibi Anadolu'yu tüm çıplaklığıyla gözler önüne sererek bir devrin panoramasını çizmek ister. Fakat bu bakış açısı Berna Moran'ın dedi gibi *“Yaban'da vurgulanan temayı köylünün yalnızca olumsuz yönlerinin sergilenmesini ve yaratılmak istenen boğucu atmosferi ancak Karaosmanoğlu'nun ideolojisinin gereği olarak açıklayabilir ve diyebiliriz ki romandaki köy gerçek Anadolu'yu temsil etmez; 1930'lardaki yönetici sınıftan bir aydın bürokratin kafasındaki Anadolu'nun simgesidir.”*²¹⁷

Yakup Kadri, natüralistlerin eserlerinde görülen hayatın kötü tarafını yaklaşımını *Yaban*'da kullanır. Belirtilen eserlerde işlenen ortak temalar aracılığıyla²¹⁸ realistlerin bazı konuları benzer bir biçimde işlememiş olmaları dikkat çekicidir.

*“Yaban'da anlatılanlar bir köy hayatı içinden alınmış örneklerdir. Natüralizmin etkisi altında olan Yakup Kadri, Zola gibi gözlediği çevrenin kötü örneklerini seçmiştir. Natüralistlerle realistler arasındaki en önemli fark natüralistlerin bir konuyu olduğu gibi değil ‘nasıl olmaması gerektiği gibi’ göstermeleridir. Her ne kadar Yakup Kadri tam anlamıyla natüralist ekole dâhil değilse de romanlarında bu ekolden unsurlar sıkça görülür. Yazar romanlarında çöküş devrinin Türkiye'si'ni anlatmıştır. Sodom ve Gomora'de ve Kiralık Konak'ta Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemindeki çöküş sahneleri gösterilirken mekân olarak İstanbul seçilmiştir. Yaban'da seçilen mekân ise köydür. ...Yakup Kadri'nin Kurtuluş Savaşı'nın şartlarını en iyi bilenlerden biri olması sebebiyle romanda görülen figürlerin gerçek hayattan alınmış tipler olduğu da düşünülebilir. ...Yaban sadece bir ümitsizliği ifade etmez. Aydın insana neyi yanlış yaptığını, doğrusunun ne olduğunu da yer yer göstermeye çalışır. Evet, gösterilen ve seçilen örnekler hep olumsuzdur. Ancak bu olumsuzluğun sebebi de gösterilmiş ve Ahmet Celâl tarafından dile getirilmiştir.”*²¹⁹

Tezli romanlarıyla tanınan Aka Gündüz'ün *Çapkın Kız* isimli romanı da benzer bir amaçla kaleme alınmıştır. Milli Mücadele'nin kazanılışının ardından ülkenin kalkınması için yapılan inkılapların bazıları, Türk köylüsünün modernleşmesine

²¹⁷ Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bakış I*, İletişim Yayınları, İstanbul 1994, s. 166.

²¹⁸ Emel Kefeli, “Yaban'da Tesirler”, *Doğumunun 100. Yılında Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1989, s. 116.

²¹⁹ Sevim Acar, “Esere Dönük Tahlil Metodunun Yakup Kadri'nin ‘Yaban’ Adlı Romanına Uygulanması”, *Doğumunun 100. Yılında Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1989, s. 143.

yöneliktir. Yazar, romanda bu inkılâpları asli kahraman Çapkın Kız ile Türk köylüsüne göstermeyi hedefler.

Çapkın Kız, aile ziyareti için gittiği Ankara’da çeşitli köylere uğrar. Eserde köy halkı modern Türkiye’nin gereklerine uygun bir şekilde yansıtılmıştır. Köy halkı milli bilinçle kuşatılmıştır. Köy kadını Kemalist düzenin yönlendirdiği şekilde kendini yetiştirmiştir. Çapkın Kız, köyleri dolaştığında karşılaştığı insanlara yol gösterir. Bağınaz olmayan köy halkı yenilikleri yakından takip etmektedir. Çapkın Kız’ın onları eğitmesini sevinçle karşılarlar. Köy yaşamında haremlik-selamlık bir düzen mevcut değildir. Köy yaşamında kadın, anne olarak değerli olmanın ötesinde kadın olduğu içinde önemlidir.

Çapkın Kız, sınıfsal ayrımlara da karşıdır. Köy gezintilerinin birinde tanıştığı Mehmet ile konuşmalarında bu duruma değinir. Mehmet, köy çocuğu olduğu için çevresindeki zengin İstanbul sosyetesinin onu sürekli küçük gördüğünü düşünür. Böylesi bir fikrin etkisi köy insanı üzerinde uzun süre devam etmiştir. Bunun suçlusu ise köye gitmeyen, onu anlamayan Türk aydınıdır. Çapkın Kız, köylünün hâkir görülmesine şiddetle karşıdır. Atatürk’ün “*Köylü milletin efendisidir*” sözüyle doğru orantılı olarak Türk köylüsünün yüce değerlerine gönderme yapar.

Mehmet, köylü olması nedeniyle sürekli eziklik hisseder. Çevresindeki bazı insanlar da davranışları ile onun bu duyguya kapılmasına sebep olurlar. Mehmet, İstanbul’dan gelen herkese karşı önyargılıdır. Ezikliğini sürekli “*ben köylüyüm*” ifadesiyle vurgular. Mehmet, Çapkın Kız ve romanın yazarı Aka Gündüz ile tanıştığında onlarla karşı olumlu yaklaşımlar sergiler fakat önyargıları da devam eder. Çapkın Kız, ona “*sizce ve kabahat zannettiğiniz şeylerin hep köylülükten geldiğini söylemek istiyorsunuz. Köylü olmak iyi olmaktır.*” (s. 46) diyerek köylü halk ile aydın arasında oluşan sınıfsal ayrıma karşı olduğunu vurgular. Yazarın sözcüsü olan Çapkın Kız, Mehmet ile konuşmalarında/mektuplarında köy halkını yücelten fikirler öne sürer. Yazar, Çapkın Kız’ın bu konuşmalarıyla Atatürk’ün halkçılık ilkesine gönderme yapar.

“*Şehir kızları köy çocuklarına ve şehir çocukları köy kızlarına yaklaştıkları vakit daha başka bir inkılâp olacaktır.*” Çapkın Kızın bu fikirleri yazarın *Dikmen Yıldız*’ı romanındaki asli kahraman ile paralellik gösterir. Yazar, birçok eserinde olduğu gibi bu romanda da diğer eserleri ile fikir bütünlüğü sağlamıştır.

Mehmet kardeşi Sevil’le birlikte Çapkın Kız’ın daveti üzerine İstanbul’a gelir. Çapkın Kız ve onun gibi modern düşünceli arkadaşları Mehmet’i olumlu karşılmasına rağmen İstanbul sosyetesinin bir kısmı, onları küçümser. Onların İstanbul’da bir baloda yöresel oyunlar oynamasını alay konusu ederler. Şehirlilerin kendisini hor gördüğünü anlayan Mehmet anlar ve kendi durumunu: “*Biz burada yapamıyoruz. Biz saksısı değiştirilmiş çiçeklere benzeriz. Eksik taraflarını hisseden duyguların gururu ağır oluyor.*” (s. 164) şeklinde ifade eder. Yazar, her ne kadar Türk toplumunun modern seviyeye ulaştığını düşünse de Mehmet’in bu ifadesi, köylü ile aydın arasında devam eden/edecek olan uçurumu açıkça gösterir.

İdealist bir doktorun ilk tayin yeri olarak geldiği bir köyde yaşadığı maceraları anlatan *Köy Hekimi* romanında, İstanbul-Anadolu çatışması içinde köy halkının yaşantısı da verilmeye çalışılmıştır. Yazar, İstanbul’da yetişmiş bir doktoru köye getirerek köy yaşamının bütün ayrıntılarını yansıtmayı başarmıştır. Romanın asli kahramanı doktor Suat Naci, mesleği sayesinde her eve, her ortama girer. Yazarın eserinde realist bakış açısıyla tahlil ettiği köy hayatına dair canlı tablolarla rastlamak mümkündür. Saf, temiz, doğayla iç içe köy yaşantısı arzulayan Suat Naci, İstanbul’da doğup büyümesine rağmen ilk tayin yerinin bir köy olmasını sevinçle karşılar. Fakat köye geldikten sonra dar zihniyet ve zor yaşam koşulları ile karşılaşınca idealist yapısını kaybeder. İstanbul’da oldukça çapkın ve eğlenceli bir hayat süren Suat Naci, köy yaşamı içinde haremlik-selamlık nedeniyle kadın yüzü göremez. Muayene için gittiği evlerde kadınların-genç kızların yanında ikinci bir kişi ile karşılaşır.

Kadınlar için sıkı ve mahremiyete dayalı bir hayat sunan köy yaşamı erkekler karşısında oldukça cömerttir. Erkek egemenliğinin hüküm sürdüğü köylerde kadınlar, cahil ve ezilmiş konumdadır. Köy hayatı içinde tek farklılık ise köye tesadüfen uğrayan bir valinin köy çocukları içinden sahipsiz Emine’yi evlatlık almasıyla olur. Valinin eşi Neveda Hanım’ın eğitimiyle hayata atılan Emine’nin köye dönüşü ve köylüye bakış açısı oldukça farklılaşır. Okuduğu kitaplar sayesinde ufku genişleyen Emine, köyün tek düze hayatına katlanamaz. Üstelik köylü bir erkekle evli olması, onu yabancılaşmaya iter. Köyden ayrılmadan önce arkadaş olduğu kızlar ile görüşmek istemez. Tek eğlenceleri başkalarının dedikodusunu yapmak olan köylü kızları arasında dünyayı okuduğu kitaplarla anlayan Emine sıkılır.

Köy hayatı içinde bir başka dikkat de, “kız kaçırma” eylemidir. Dönemin birçok romanında karşılaşılan bu tema, özellikle köy hayatı içinde evliliklerin sebebinin oluşturur. Bazen gönüllü bazen de gönülsüz-zorla gerçekleştirilen bu eylem, genelde köy gibi kırsal bölgelerde yahut Anadolu’dan İstanbul’a göç eden ailelerde görülür. *Aysel* adlı eserde Hamza ile Ayşe, *Üç Kızın Hikâyesi*’nde ise Hacı Ata Efendi’nin kızı kaçarak evlenmişlerdir. Bu romanlarda gönül birliği ile gerçekleşen kaçma- kaçırma eylemi, Köy Hekimi romanında zorla yapılan bir eylem olarak işlenir. Köyün zengin ağalarından birinin kızı olan Zehra, güzelliği ile nam salar. Hiçbir erkeği beğenmeyen Zehra, köyün derebeyi tarafından kaçırılır. Fakat ağa gücü ve zenginliğini kullanarak kızını kurtarır.

3.1.8.2 Köyün Sosyal Hayatı- Toprak Mücadelesi

Bağrı Yanık Ömer adlı romanda yüzlerce yıl önce Anadolu’nun Söğütçük köyü/kasabasında yaşayan küçük bir çocuğun başından geçenler anlatılır. Ömer’in, trajik hikâyesini konu edinen romanın arka plânında, köy yaşamına ait dikkatler sunulmuştur. Köy hayatı, halkın inançları, gelenekleri, âhlaki değerleri, toprak kavgaları kısmen de olsa romanın işlediği diğer temalardır.

Ömer, beş yaşlarında, ailesinin uyumsuzluğu nedeniyle içine kapanmış, korkak bir çocuktur. Babası Bakır Efe, köyün ileri gelen zenginlerindendir. Annesi Emine de Tekeli çiftliğinin sahibi zengin ve güçlü bir ailenin kızıdır. İkisinin evliliği kısa sürede daha da güçlenmelerini sağlamış, zenginliklerini artırmıştır. İki yıl kadar süren mutlu evlilikleri, Emine’nin hırçın davranışları sonucu bozulur. Emine köy gibi sınırlı bir çevrede, herkesin birbirini tanıdığı bir mekânda ahlâksız kadınlarla görüşür. Köy halkının küçük eğlenceler dışında yapacak pek de işi olmadığından, Emine gibi zengin ve güzel bir kadının aşırı rahat tavırları dikkatleri üzerine çekmiştir. Komşuları Fakı Hasan’ın kızı Ayşe, Cıvcık Zehra, Çengi Raziye, Bozpınarlı Naile gibi adları kötüye çıkmış kadınlarla görüşmesi, kısa sürede kendi adının da lekelenmesine sebep olur.

Bakır Efe, uzun süredir eşi Emine’nin huysuzlukları nedeniyle boşanmayı düşünmektedir. Fakat beş yaşındaki Ömer’in velayetinin kendinde kalması için bu süreyi uzatıp oğlunun yedi yaşına girmesini bekler. Emine’nin gayri ahlâkî hayata özenmesi ise Bakır Efe için fırsat olur. Bakır Efe, namus düşkün olan halkın bu ahlâksızlığı kısa sürede yayacağını ve bu durumun boşanma esnasında Ömer’in kendinde kalmasını sağlayacağını düşünür. Emine ise Bakır Efe’nin kendi hayatına

karışmamasında, “*edepsizliğinin*” işe yaradığını düşünerek mutlu olur. Bakır Efe sonunda, köydeki dedikoduların ayyuka çıktığını görünce Emine’yi ailesinin yanına, Tekeli çiftliğine gönderir. Emine, Ömer’i almadan ailesinin yanına döner.

Bakır Efe ve Emine’nin boşanmaları, her iki tarafa da “hıncı” olan kadı tarafından iki yıl uzatıldıktan sonra gerçekleşir. Köylüye menfaatleri doğrultusunda iyi ya da kötü davranan kadı, bu boşanma davasını bahane ederek eski vakıf topraklarının satın alınması gibi üzerinden yıllar geçmiş dosyaları tekrar açarak rüşvet almayı sürdürür ve iki aileyi sömürmek için bütün fırsatları değerlendirir. Yıllardır zengin ve güçlü bu ailelere sözünü geçiremeyen kadı bütün kişisel nefretini Emine ile Bakır Efe’nin boşanmasını fırsat bilerek onlardan çıkarır.

İki yıl süren boşanma mevzuu her iki aileyi de yıpratır. Bakır Efe, iki yıl sadece boşanma işleri ile uğraşınca tarlası, evi ve çiftliği ile ilgilenemez. Yanında çalışan işçilerle, köylüler bu boşluğu fırsata çevirirler. Bakır Efe ve Tekeli ailesi köy hayatındaki yasal boşluklar nedeniyle maddi kayba uğrarlar.

Anadolu’nun bir köyünde halkın yaşadığı güçlü-zayıf çatışmasını anlatan Aysel adlı esere mekân olarak da Yuvaköy seçilmiştir. Erkek ve kadınların rahatça görüşemediği, bir araya gelemediği ortamda birbirlerini seven fakat konuşamadıkları için birbirlerini yanlış anlayan Ali ve Aysel, harman sefasının olduğu bir gün buluşurlar. Ağa kızı olan Aysel ile gariban bir köylü çocuğu olan Ali arasındaki tek engel birbirlerini yanlış anlamaları değil, özellikle Aysel’in babası Hacı Nafiz’in geleneksel beklentileridir. Köyün en büyük ağalardan olan Hacı Nafiz, kızını bir garibana vermek yerine toprak bütünlüğünü koruyacak ve büyütecek kendi gibi zengin, soylu bir adama vermek istemektedir. Geleneklerin etkisiyle erkek egemen hayat sunulan köylerde kadınlara söz hakkı verilmemesi, kadınların kendi hayatları üzerinde tasarruf sahibi olmamaları mutsuz bir neslin oluşmasına neden olur. Hacı Nafiz, kızını Ali’ye vermediği gibi evleneceği kişiyi de kendisi seçmek ister. Ali’den kızını kaçırmak için köyün çavuşundan yardım alan Hacı Nafiz, bunun karşılık kızını kendisine vereceğini söyleyerek çavuşu kandırır. Köy gibi küçük yerleşimlerde baskın gücün herkesi ezdiği görülür. Hacı Nafiz, gücü ve kuvveti sayesinde köyde herkese sözünü geçirir.

Köy yaşamı içinde çok eşlilik de normal karşılanır. Köyün çavuşu evli olmasına rağmen eşini Aysel’i istemesi için Hacı Nafiz’in evine gönderir. Köy de hiçbir sosyal güvencesi olmayan çavuşun eşi, çaresiz bir şekilde buna razı olur. Eşine karşı

geldiği zaman hiçbir gücün onu koruyamayacağını bilen köylü kadın maddi olarak da bir kazancı olmadığından kendisine “*kuma*” gelmesine ses çıkarmaz. Köy geleneği içinde erkek egemenliğinin hâkimiyeti, kadınların birey olarak toplumda yer almasını engellemiştir. Çavuşun ve Hacı Nafiz’in istekleri doğrultusunda dini kullanmaları, “*şeriatı*” dikkate almaları da onların her dediklerine inanan köylünün cehaletini ortaya koyar.

Kızını kendisi gibi zengin adamla evlendirmek isteyen Hacı Nafiz, kızını başlık parası ile satmayı düşünür. Kız çocuklarının meta olarak görüldüğü köy yerlerinde bazen kız çocuklarının ihtiyaçlarını gören hayvanlardan da değersiz görür.

Köylünün saflık ve cehaletini gösteren bir diğer husus da din unsurdur. Köye yirmi yıl önce gelip yerleşen Arap Hacı, köylünün dini duygularını istismar ederek küçük bir servet elde eder. Köylü din kisvesi altında hastaları tedavi ettiğini köye bereket getirdiğini söyleyen sahte hocaya sorgusuz sualsiz inanır.

Timarhane romanında Bursa Akduğan kasabasında iki kardeşin kıskançlıkla başlayan toprak kavgalarının sebep olduğu felaketler anlatılır. Çalık Ahmet ve Ömer kardeşirler. Babaları öldükten sonra her ikisini de ayrı birer çiftlik bırakır. Çalık Ahmet, hayatı boyunca mutlu olmamış, sürekli kardeşini kıskanmış, onun sahip olduklarını arzulamış biridir. Köy ortamında sürekli birlikte yaşayan kardeşlerden Ömer’in sürekli başarılı olması Çalık Ahmet’in kıskançlığını gün geçtikçe biraz daha artırır.

Köy gibi küçük yerleşimlerde erkek nüfusu önemlidir. Erkek, hem işgücünü hem de soyu temsil eder. Çalık Ahmet’in uzun yıllar evlat hasreti çektikten sonra bir kız evladına kavuşur. Kız çocuğu “*gelin*” olduktan sonra aileden ayrılır. Çalık Ahmet, mal varlığının yabancı bir damada gitmesi yerine, kardeşinin oğlu ile kızını evlendirerek, daha da güçlenmeyi planlar. Kardeşinin bu isteğini yerine getirmeyen Ömer, köydeki yasal boşlukları kullanan Çalık Ahmet tarafından öldürülür. Çalık Ahmet, kardeşinin eşinde gönlü olduğu için kendi eşini de öldürüp, onunla evlenir.

Bütün bu yaşananlara karşı tek tepki Ömer’in oğlu Hasan’dan gelir. Hasan’ın, bütün gerçekleri söylemesi üzerine Çalık Ahmet, muhtara ve çavuşa rüşvet vererek Hasan’ın deli olduğuna dair rapor çıkartır. Köyde muhtar haricinde yetkili bir makam olmadığı için bu karara kimse tepki gösteremez.

3.1.8.3 Sosyal Hayatın Geriliği

Fadime, romanı köyde yaşayan bir ailenin fakirlik sonucu yaşadığı trajediyi konu edinir. Yoksul ve gariban olan Fadime, bir tanıdığı vasıtasıyla İstanbul'a çalışmaya gider. Eşi ve çocukları ise köyde kalır. Çorak, ıssız bir köyde tek geçim kaynağı taşlı, verimsiz, kiralık bir arsa ile hastalıklı bir inek olan Hasan, köyün verimsiz ortamında daha fazla kalamaz.

Fadime hakkında yapılan dedikodular onun köyden kaçışını hızlandırır. Köy küçüktür, olumlu ya da olumsuz bütün haberler kısa zamanda yayılır. Bu haberlerin doğruluk payı olmasa da cahil halk duyduğu her şeye inanır. Fadime'nin İstanbul'da kötü yola düştüğü haberi Hasan'ı insan içine çıkamaz hale getirir. Diğer yandan verimsiz tarlasından yeterince ürün alamayan Hasan'ın elindeki ürün ve paraya köyün ağası faiziyle birlikte el koyar. Parasının yanı sıra şerefini de kaybeden Hasan, kendini tanıyan bu insanların içinde artık yaşayamayacağına kanaat getirir ve bir gece üç çocuğunu da yanına alarak başka köylere gitmeye karar verir. Hasan, bir "*el arabası*"na yerleştirdiği çocukları ile yollara düşer. Doğduğu köy ve yol üstünde gördüğü köylerde fakirlik hüküm sürmektedir. Hasan'a bu nedenle kimse yardım edemez. Açlık ve hastalıkla geçen uzun bir yolculuğun ardından, Adana civarında başka bir köye yerleşen Hasan, bu köyde fakirliğin pençesine düşer. Çocuklarına bakacak kimsesi olmadığından düzenli olarak çalışamayan roman kahramanı fakirlik içinde de olsa üç çocuğunu büyütmeyi başarır.

Dağ Adamı romanı, Milli Mücadele döneminde yaşanan fakirliğin, yolsuzluğun neden olduğu ahlâkî çöküntüyü vurgulamaya çalışır. Romanın asli kahramanı Cemile, eşi Sarı Gazi'yi savaşa gönderdikten sonra oğlu Halil ile geçinmeye çalışan saf, temiz bir Anadolu kadınıdır. Ağa-işçi sınıfının temel yapıyı oluşturduğu romanda Cemile, sahipsiz bir kadını temsil eder. Bu sahipsizlik onun kısa sürede ahlâkî yozlaşmasına sebep olacaktır. Köydeki diğer kadınlar gibi ağanın tarlasında boğaz tokluğuna çalışan Cemile, ağanın ona yardım edeceğini söylemesi üzerine ağanın yanına gider. Fakat ağa, ona bir çuval unu tecavüz ettikten sonra verir. Diğer köy romanlarında da karşılaşılan kadının çaresizliği bu romanda da mevcuttur. Haklı olduğu halde kimseye derdini anlatamayan, ağayı hiçbir kuruma şikâyet edemeyen Cemile, ağanın bütün kirli arzularına baş eğmek zorunda kalır. Cemile'nin adının çıkması da uzun sürmez. O artık köylünün ona taktığı isimle "*Albasma Cemile*"dir.

Eşleri ve kızlarını geride bırakarak vatan müdafaası için cepheye giden askerlerin namuslarına, canları pahasına korudukları halkın erkeleri tarafından göz koyulur. Çaresiz, cahil kadınlar ise bu duruma asla ses çıkaramazlar. Cemile gibi birçok kadın, ayrılıktan, hastalıktan ya da açlıktan hayata daha fazla tutunamazlar.

Köyde adı çıkan Cemile'nin oğlu Hasan, bu utanç karşısında intikam almak hevesi ile dağa çıkarak eşkıya olur. Bu dönem köy romanlarında görülen ve ilerleyen zamanlarda önemli bir tema olacak “eşkıyalık” teminin ilk örneklerinden biri *Dağ Adamı* adlı eser ile verilir. Sadece annesine yapılan zulümler nedeniyle değil aynı zamanda yaşadığı fakirlik sonucu arkadaşlarıyla birlikte dağa çıkar. Hasan dağa çıktıktan sonra ünlü bir eşkıya olur. Fakat annesine tecavüz eden ağanın kızını kaçırmaması, onun sonunu hazırlar. Askerler tarafından yakalanan Hasan, asker kaçağı olması, eşkıyalık yapması ve kız kaçırmaması nedeniyle idam edilir.

Toplumcu gerçekçi yazarlardan Sadri Ertem'in kaleme aldığı *Çıkrıklar Durunca*, Birinci Dünya Savaşı sürerken Anadolu'nun bir köyünde yaşanan fakirlik, ağa baskısı, güçlü-güçsüz çatışması gibi o dönem köylerinde rastlanan zorlukların yanı sıra, farklı inançlara sahip iki grubun çatışmasını da dikkatlere sunar. Kastamonu'nun Adaköy çevresinde oturan köy halkı, geçimini dokumacılıkla sağlar. Köyün çıkarıcı ve zengin ağalarından Sıddıkzade, Avrupa'dan gelen makine dokumacılığını köye getirerek köy halkının geçim kaynağını elinden alır. Romandaki ilk çatışma ekonomik nedenlerden kaynaklanır.

*“Sadri Ertem, yerli dokumacılığın Avrupa dokumacılığı karşısındaki güçsüzlüğünü göstermeye çalıştığı Çıkrıklar Durunca’da, iki sebepten dolayı bu amacını tam olarak gerçekleştiremez: Sağlam bir roman tekniğine sahip olmayışı ve ideolojik tutumu. Romanda ele alınan öteki konularla asıl konu arasında bir dengenin ve inandırıcı bir ilginin kurulamayışı, ikinci, üçüncü derecedeki konuların asıl konuyu gölgelemesine yol açar. Ayrıca yazarın ideolojik bir tutum içinde olması da, konuyu yavaş yavaş yerli dokuma yabancı dokuma mücadelesi olmaktan çıkarak, alevi halk Sünni devlet güçleri çatışması haline dönüştürür.”*²²⁰

Köy halkının büyük bir kısmı Alevilerden oluşur. Alevileri temsil eden hoca ise Dudu isimli kadındır. Köy halkı cahildir, fakirliği ve cahilliği onların Dudu'nun önderliğinde ayaklanmaya iter.

²²⁰ Korkmaz, s. 80.

Tek gelir kaynaklarının kaybolmasına tepki olarak çevre köylerdeki insanları da Alevilik çatısı altında toplayan Dudu ve yardımcısı Esma Bacı, “*hükümete*” karşı ayaklanır.

Savaştan kaçan askerlerin yakalanmamak için dağlara kaçması ve eşkıyalık yapmaları daha önce de belirtildiği gibi bu dönem romanlarında rastlanan yeni bir temadır. Erkeklerin askere gitmeleri sonucu köy nüfusunun büyük bir kısmı kadın ve çocuklardan oluşur. Dudu, hükümete karşı ayaklanmalarında etkin güç olarak dağdaki eşkıyalardan yararlanır. Ekonomik nedenlerde baş gösteren ayaklanma, köyün zengini Sıddıkzade tarafından dini boyuta taşınır. Sünni olan Sıddıkzade ve hükümet çalışanları, eşkıyaların da katıldığı ayaklanmayı dini propagandaymış gibi göstererek kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederler. Yaşanan sosyal adaletsizlik karşısında hakkını arayan Dudu ve arkadaşları Alevi olmaları sebebiyle haksız duruma düşerler. Güçlü ve zengin duran kişinin arkasında olan hükümet, Sıddıkzade’nin etkisiyle Dudu’yu ve onunla beraber ayaklanan herkesi öldürerek sükûneti sağladığını düşünür.

3.1.9. İnançlar ve Din

3.1.9.1. Dine Bakış ve Din İstismarı

Bu dönemde kaleme alınan eserlerde din, cemaat, çıkarıcılık ve kadın düşkünlüğü temaları etrafında, şeyhler, bilgisiz insanlar ya da halkın bilinçsizce sürdürdüğü inanışlar ekseninde ele alınmıştır. Bu özelliğiyle eserlerin çoğusunda olumsuzluklardan hareketle dinî yaşayış eleştirilmiştir. Dinî inançları kullanarak halkın malını, canını kullanmaya çalışan din adamlarına da sıkça rastlanır. *Abdülhamit ve Afrodit*’te büyüye inanan padişah kendisine karşı yapılacak saldırıları Şam’da devecilik yaparken yolu İstanbul’a düşmüş cahil bir Arap olan Ebülhüda Efendi’nin sözlerine bakarak öğrenir. Cinleri olduğunu ve onlar sayesinde yapılan gizli işleri öğrendiğini söyleyen Ebülhüda, düzenbazın biridir.

“O günlerde saray dâhil ve haricinde cereyan eden siyasî ve hususi bütün hadiseleri adamları vasıtası ile takip ve tahkik ettiren bu Arap sihirbazı Padişaha karşı daima hazırlıklı bulunurdu.” (s. 26)

Padişah Abdülhamit, yediği yemekten zehirlendiğini zannederek Ebülhüda’yı yanına çağırır. Ebülhüda, bu durumu fırsat bilerek daha önce sarkıntılık edip de karşılık

bulamadığı cariye Nazikter'i suçlayarak intikamını almak ister. Ebülhüda'ya inanan Padişah, onun cinler sayesinde her şeyi bildiğine kanaat getirir.

“Padişah şeyh Ebülhüdanın kerametine kail olmuştu... Onun bütün dediklerine inanırdı.” (s. 26) Cinlerden de çok korkan Abdülhamit, Ebülhüda'ya hürmette kusur edecek olursa, cinlerini onun üzerine gönderip çarpacağını düşünür.

Kızılıcak Dalları'nda bir konak hayatı içinde yaşanan günlük olaylar anlatılırken farklı sınıftan insanların dine bakışı da yansıtılmıştır. Konağın her konuda söz sahibi ve büyüğü olan Nadide Hanım, ölünün ardından gerçekleştirilen ritüeller, yas, mevlit gibi dini törenleri hiç sevmez, hatta bu gibi merasimler kendisine ölüler ve ölümü hatırlattığı için adeta korkar. Bu sebepten konakta bulunanlar dinin gereği olan farz ibadetlerini dahi yerine getiremezler. Dini ritüeller açıkça yasaklanmamasına rağmen başta Nevnihal kalfa olmak üzere Nevnihal kalfaya yardım eden diğer hizmetçiler de özel odalarında gizlice ibadet ederler.

Nevnihal kalfa ve konaktaki diğer hizmetçiler, din adına Gülsüm'ü kullanırlar. Öldüğünü sandığı kardeşi İsmail'i rüyasında görmek için dualar okuyan, namaz kılan, okunmuş sular içen Gülsüm, kardeşinin kendisine kırıldığı için bir türlü rüyalarına girmediğini düşünür. Onun bu zaafını bilen konak halkı, rüyalarında İsmail'i gördüklerini söyleyerek Gülsüm'e kendi işlerini kolayca yaptırırlar. Son olarak Gülsüm'ün İsmail'in ruhu için okuttuğu mevlitte konak sahiplerinin rahmetli babaları için de dua edilmesi *“küçük hanımların izzet-i nefislerine”* dokunur. Onlar, Gülsüm'ün okuttuğu *“gülünç mevlûte”* paşa babalarının ihtiyacı olmadığını düşünerek, farklı bakışlarını ortaya korlar.

Yaban'da ise dine olumsuz bakış Şey Yusuf örneği üzerinden verilir. Ahmet Celal'in Milli Mücadele sırasında sığınmacı olarak kaldığı köyde halka kazandırmaya çalıştığı milli bilinç, köye gelen Şeyhin tutumu nedeniyle iyice zorlaşır. Ahmet Celal' göre Şeyh Yusuf, saçma hurafeler, sapkın inanışlar, çıkarıcı eğilimleri ile köylüyü kandıran sahte bir hocadır. Yılda bir kere uğradığı bu köye geldiği zaman ihtiyaçlarını karşılar, halkın inançları ile onları kullanır ve yönlendirdiği bu kişileri kendine bağlayarak köyden ayrılır. Dini gerçeklerden saptırılmış unsurlarla köylüyü kandıran Şeyh, yurt savunmasında da padişah yanlısı kalarak halkı olumsuz yönde etkiler. Halk, onun uydurduğu sapkın düşünceleri ile Ahmet Celal'in milli bilinci ve vatan sevgisinin farkına bile varamaz. Köylünün tutumu Şeyhin karşısında koşulsuz itaat şeklindedir.

Ağızından çıkan her sözü kutsal bir kelime, yaptığı her davranışı inanca yönelik bir eylem olarak kabul eden köylü, Şeyhin manevi olduğuna inandıkları her davranışına tam bir teslimiyetle inanırlar. Ahmet Celal adını ilk duyduğunda kölüyle aralarında geçen konuşmaları şöyle verir.

“—*Bu Şeyh Yusuf da kim oluyor?*

—*Mübarek, büyük bir adam. Her yıl gelir, duasını alırız.*

Hastaları okur üfler. Bize güzel öğütler verir. Yol gösterir.

Başı sıkıda olanları selamete çıkarır.” (s. 46)

İşgal konusuna değinen dönem romanlarının birçoğunda Anadolu’nun her köşesine yayılan bu türden çıkarıcı tipler eleştirilir. Halkın dini duygularını suiistimal eden şeyhler, mollalar, köylünün hiçbir sorununu/derdini çözmedikleri gibi onları yanlış yönlendirerek refah yollarını da kapatmışlardır. Kendilerini bu şeyhlerin sapkın görüşlerine kaptıran cahil halk, zamanla dini bir yozlaşmaya da kapılmışlardır.

Şeyh Yusuf’un nefesinin kötürümlere, hastalıklara, iyi geldiğini düşünen köylüler, onun gelmesiyle çorak toprakların da bereketleneceğini düşünürler. Büyük bir heyecan ve sevgiyle beklenen Şeyh Yusuf, köye geldiğinde en değerli misafir olarak karşılanır. Sohbetleri vecd ile dinlenen Şeyh Yusuf, Ahmet Celal’in köylü karşısındaki durumunu daha da olumsuzlaştırır. Sapkın, saçma fikirleri ile köylüleri kandırdığını anlayan Ahmet Celal, Şeyh Yusuf’a karşı çıkararak daha büyük bir nefret toplar. Köylü karşısında gayet az olan itibarı neredeyse yok olur.

Şeyh Yusuf’un köye gelişinden sonraki günleri ve Ahmet Celal’in gözünden görünüşü şöyle verir.

“*Nihayet, Şeyh Yusuf Efendi’ye yalvarıp onu bu eve getirmeye karar veriyoruz. Bu işi bin bela, Mehmet Ali üstüne aldı. Muhtarın evine gitti. Fakat, gitmesi ile gelmesi bir oldu. Muhtar ‘O sizin ayağınıza gider mi? Siz onun ayağına gelin’ demiş. Bunun üzerine hep birlikte kalktık; gitmeğe mecbur olduk. Muhtarın evinde, Şeyh Yusuf’un oturduğu oda tıka basa insanla dolu. O, köşede bir hasır üstünde bağdaş kurmuş oturuyor. Sirtında eskiden yeşil olduğu belli bir cüppe var. Üstü başı, sakalı o kadar kirli ki, - yanına yaklaşmağa hacet yok – kapıdan itibaren bir teke gibi kokuyor. Beni görünce küçük kalabalık, kendiliğinden dağıldı. Mehmet Ali ile anası arkamda, içerdi girdik. – Merhaba Şeyh Efendi. Rahatı kaçmış bir adam huzursuzluğuyla başını kaldırdı.*

Beni, uzun uzadıya süzdükten sonra dişsiz ağzının içinde bir homurtu halini alan şu sözleri geveledi:

– Merhaba, merhametten gelir. Sen kim oluyorsun ki, bana merhamet edeceksin? Hemen, Muhtar söze karıştı: – Kusura bakma; yabaninin biridir, dedi. Ben, tek elimin yumruğunu, bir anda, hem Şeyh’in, hem Muhtar’ın suratına savurmak ihtiyacını güç zapt ediyordum.

Ahmet Celal, Şeyhin Milli Mücadele karşısındaki olumsuz tavrını ve padişah yanlısı tutumunu, dine bakış üzerinden verirken olabildiğine acımasızdır. Onun tutumunu ancak bir Türk düşmanın yapacağı derecede büyük bir kötülük olarak değerlendirir.

“Benim için, bu bunak Türk şeyhinin, İstanbul’daki İngiliz subayından farkı nedir? Her ikisinin ruhu ile benim ruhum arasındaki uçurum, aynı derecede derin ve karanlıktır. Bu da onun gibi, beni kamçı ile dövecek ya da, etimi bir zindanda çürütmekten zevk duyacak. Şu anda, burada bulanacağıma, Londra’da bir mutaassıp Protestan rahibinin evinde olsaydım, aynı istiskali (yüz vermeme, kovma) görmeyecek mi idim? Aynı hüznü, aynı elemi, aynı yabancılık ve kimsesizlik hissini duymayacak mı idim?” (s. 48)

Bir köy romanı olan *Aysel’de* de dine bakış, bir şeyh üzerinden eleştirilir. Yuvaköy halkı, her yıl “*harman sefası*” zamanı derviş olarak köye gelen hocayı kutsal bir şeyh olarak kabul etmişlerdir.

Hint tarafından gelen derviş kılıklı bu adam, Bülucistan evliyasının türbesinde hizmetçilik yaptığını, Abdulkâdir Geylanî’nin eşiğine yüz sürdüğünü söyleyerek masum köylüleri kandırır. Böylelikle her sene gelişini köylünün bir uğur olarak görmesini sağlar.

Köylülerin dini inançlarını istismar eden Arap Hacı, bir süre kaldığı köyde ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra orayı terk eder. Kimse onun nereye gittiğini bilmez. Köy halkı dervişin hayır dualarına karşılık iyilik ve bereket bulacağını umar. Arap Hacı, iyilik gördüğü bu köye yirmi dört yıl önce de yerleşir.

“Bütün köylü ses çıkarmadan, bıkmadan, bir şey söyleyip günaha girmeden tastamam yirmi dört seneden beri ona böylece bakıyorlardı. Damı, bahçesi neyi vardı. Yer, içer, giyinir, kuşanır ve kırk hacılığına dayanarak her şeye hükmederdi.

Kırk sekiz bayramda topladığı (Avait)leri harcayacak yer bulamazdı. Çünkü ona masraf ettirmek köylünün şanından değildi. Nikâhla iki öksüz kız bile vermişlerdi. Bu çifte karıdan dört oğlu, altı kızı olmuştu. Kendi düğünlerini, kızlarının düğünlerini, oğullarının sünnetini bile köylü imece ile yapmıştı.

Baş okur, yürek okur, kızamuk okur ve sıtmayı tâ kökünden bağlardı.” (s. 12) Köye yerleşmesi de gördüğü bir rüyanın etkisiyle olur. Rüyasında Hz. Peygamberin kendisine Yuvaköy, Dereköy, Pınarbayır ve tüm kazada “*hacılık delili*” olmasını söylediğini iddia eder.

Arap Hacı’yı “*Kırk kere hacetmiş mübarek bir Arap’tı, ama kum Arap’ı mı yoksa ne Arap’ı olduğunu kimse bilmezdi.*” (s. 12) sözleriyle tanıtan anlatıcı, mizahi bir ifadeyle de, şeyhlerin halka ait saf duyguları istismar etmelerini eleştirir.

Halkın çok değer verdiği Arap Hacı, her duruma hükmeder, böylelikle yüklü miktarda servet elde eder. Yazar bu romandaki Arap Hacı örneğiyle dinin bireysel çıkarlar için kullanıldığına işaret eder.

Kıvırcık Paşa’da, dini kötüye kullanan kahramanların düştükleri komik durumlar vurgulanır. Romanın aslî kahramanı Kıvırcık Paşa, geçkin yaşına rağmen on sekiz yaşlarında bir genç kızı metres edinerek eşini kiskandırmıştır. Kıvırcık Paşa’yı metresinden kurtararak tekrar elde etmek için büyü yapmaya karar veren Hanımefendi, “*Aynalı*” isimli bir hocanın evine gider. Evin içini görünce şaşkınlık geçirir. Evine şifa almak için gelenlerin ağızlarından kaçırdıkları birkaç kelimedden yola çıkarak sıkıntılarını anlayan Aynalı Kadın, hanımefendinin de boş bulunduğu bir anda farkında olmadan Paşa’ya hakaret etmesi üzerine olayın bir kıskançlık vakası olduğunu anlar.

Aynalı Kadın, Paşa’ya çok güçlü bir büyü yapıldığını ve bunu bozmak için muskalar yapılması, tütsüler yakılması ve yanında Paşa’nın giysilerine bir takım pislikler sürülmesi gerektiğini söyler. Yapacağı “*kadından soğutma*” büyüsü için de Hanımefendiden yüklü miktarda para alır.

Çıkırıklar Durunca’da dini bir hususta yaşanan yozlaşmaya dikkat çekilmek istenir. Yoğun olarak Alevi inanışları ve Hz. Ali’yi merkeze alan bir kültürün anlatıldığı romanda, hem Alevilerin hem de Sünnilerin kendi içlerinde yaşadıkları çatışmalar ve her iki mezhebin isyana varan davranışları anlatılır.

Roman, Padişah Abdülaziz döneminde verilen kapitülasyonların ve Avrupa’dan ithal edilen ucuz kumaşın Anadolu’daki iç pazarın çöküşüne sebep

olmasıyla başlar. Romanın temel unsurunu oluşturan bu olay örgüsü iki farklı konu üzerinden anlatılmıştır. Birincisi fakirleşen köylülerin çektiği sıkıntılar, ikincisi ise fakir ve sahipsiz Alevi köylülerin para ve gücü elinde bulunduran Sünni Ağa'ya isyan etmeleridir. Romanda Alevi lider Dudu kadın, fakir halkın ümidi olmuştur. Dudu ve onun oluşturduğu “*Dörtler Meclisi*” Alevi inancını kullanarak halkı ağalık düzenine karşı kıskırtır. Dudu ve eşi inançlarında samimi iken, Hasan bireysel kininden, Esmâ Bacı'da kişisel hırsları nedeniyle Dudu'nun kurduğu Alevi Dergâhını kullanırlar. Hasan, sevdiği kızın ölümüne sebep olan Sıddıkzâde'den intikam almak ister. Köylerindeki çıkırıkların kapatılması da bireysel nefretini toplumsal intikama dönüştürür. Esmâ Bacı ise geçmişinde gayri ahlâkî bir yaşam sürmüştür. Dergâhta Dudu'nun sözcüsü olan Esmâ Bacı, geçmişini unutmak ister ama gayri ahlâkî ilişkilerine de devam eder. Esmâ Bacı, samimi bir inançtan ve dergâha hizmet etmekten ziyade Dudu'nun dini güçlerini kullanarak Alevilerin siyasi lideri olmak emelindedir.

Alevi-Sünni çatışmasını başlatan bir başka sebep de Sünnilerin “*dinin elden gittiğini*” düşünerek halkı Alevilere karşı doldurmalarıdır. Birbirlerini seven Hasan'ın ile Hatice'nin çeşme başındaki konuşmaları “*zina yaptıkları*” suçlamasıyla halkın onları “*recmetmesi*” için kıskırtma nedeni olur. Aslında Hasan ve Hatice sadece konuşmuşlardır. Hasan, sevdiği kadını alarak dağlara kaçır. Gizlendikleri yerde onları suçlayan hoca ve arkadaşlarının içkili eğlence yaptıklarını görürler. Oradan geçmekte olan Çingene kafilesindeki erkek çocuklarıyla da ilişki kurmak istemeleri, Hasan'ı büsbütün şaşırtır.

“Binlik binlik rakı. Bol bol meze. Genç, neş'eli güzel yüzlü saki,, kıvrak bedenli rakkaslar. Burada kadından başka her şey vardı. Herkes keyfince felekten gam almağa çalışıyordu. Zarif nüktedan müftü sarığı bir tarafa yığılmış, gözleri dönük bağdaş kurduğu yerde fırıl, fırıl kâh sağa kâh sola dönüyor, bazen sakiye bazen köçeğe bitkin bitkin bakıyor, bakıyor, baktıkça kendinden geçiyor. Ara sıra ağzından bir mısra fırlıyor.

Dökülen mey kırılan şişei rindan olsun!.. Bu mısra ateşli bir buse gibi rakkasa doğru uçuyor. Müftü efendi bir başkasının saki ile şöylece bir ahbaplaştığını görünce yanındakinin kulağına:

- Kaçan ada uyur.. o zaman gösteririm sana. Diye fısıldıyor.

Bir başkası ona takılıyor.

- *Hocam haram değil mi?*

- *Şaraba tuz koyunca helal olur. Ben üstüne koymuyorum da tuzluyu hemen arkasından yiyorum... Aynı şey, şekil farkı; ahkâm zamanla tebeddül eder.*” (s. 48) Her iki tarafta da iyiler olduğu kadar, sahip oldukları inançları kötüye kullananlar da vardır. Bu kişilerin de kişisel hırsları kendi içlerinde dağılmalarına neden olur. Romanın sonunda Alevi gruptan Dörtler Meclisi, Sünniler tarafından öldürülür.

Şeyh Zeynullah romanında ise dinî bir kurumda yaşanan yozlaşmaya dikkat çekilmiştir. Yazar Osmanlının son dönemlerinde birçok kurumunda olduğu gibi kültürel ve dinî hayatta yerini kaybeden tekkelerin çözülüşünü ele alır. Tekkenin yanı sıra tekke ve dergâhlara maddi-manevi destekte bulunan sarayı da bu çözülüş sürecinde değerlendirir. Hüdaî postunda oturan Şeyh Zeynullah ve tekkesi, dini bir kurum olmaktan çıkmış, içki âlemlerinin yapıldığı bir mekâna dönüşmüştür. Kadınlara olan düşkünlüğü Şeyh Zeynullah’ı, tören için gelen kadınlara sahip olmaktan başka bir şey düşündürmez olmuştur.

Tekkede herkes kendi çıkarı ve eğlencesi için dinî sıfatı kullanır. Saray mensubu kadınlar, hayran oldukları Şeyh Zeynullah’ı, kendi saraylarına getirmek ya da dergâha kolayca gidebilmek için inançlarını öne sürerler. Ayin-zikir düzenlenmesi için bir araya gelen kadınlar, zikirden önce Şeyh Zeynullah’ı odalarında ağırırılar. Dergâh kadınların özgürce hareket etmelerini kolaylaştıran bir mekân haline gelmiştir. Zikir için bir araya gelen şeyh ve kadınlardan kimse şüphelenmez. Yazar/anlatıcının bakış açısıyla sunulan romanda yazar, tekkelerin durumunu şu şekilde ifade eder.

“İbadeti hay huyu bir öğün yemek mukabilinde yapan bu aç ve cahil insanları elde tutmak için onların karınlarını doyurmak bunun içinde yukarıyı hoş tutmak lazımdı. Tekke, adeta bir komisyon eviydi. Bu evde birbirinden korkan, çekinen iki müşterinin işi görülürdü. Saray nedense pek ürktüğü halk tabakasına hoş görünmek için, bu tekkelere yaranmak isterdi. Tembel, aciz, sefil bir kısım insanlar da bedava karın doyurmak, zahmetsiz yaşamak için böyle kapısı açık, sofrası yağlı yerler ararlardı. İşte tekkeler bu alıcı ile satıcının arasını bulur ve kendisini de doya doya beslenirdi.

Ne yukarının tekkeleri himaye etmesinde ciddi, samimi ve dini bir maksat, ne de buraya devam eden aç, sefil ve serseri mahlûkların ibadetlerinde hakiki bir cezbe ve niyet vardı.

Abdestsiz devrana giren, yemeği yiyince meydancıya gözükmekten sıvışan, esrar çekip, kendinden geçerek devir hatimine giren, kendi sefaleti yetmiyormuş gibi, yanında pis, serseri bir de oğlan taşıyan bu yüzleri su görmemiş, sakalları bitli, hırkaları bin bir şefaatin kiri ve lekesile paçavra haline gelmiş, sefil mahlûkların kıldıkları namazda asalet, yaptıkları, necabet ve samimiyet olur” (s. 128)

Tekkede mecburi olarak kalan, özellikle saraydan çıkartılan genç kızlar, tekkenin dört duvarı arasında hafızlarla ya da kendi cinsleriyle ilişkiye girmekten çekinmezler. Hadım olan erkekler ise yine aynı şekilde kendi cinsleri ile tekkenin küçük “hücrelerinde” birlikte olurlar. Yazar, bu yozlaşmayı sürekli dinî merasimlerin peşinden gösterir. Böylelikle okuyucuya olan ve olması gereken arasındaki çatışma sezdirilmeye çalışılmıştır.

İskender Fahrettin, *Sakın Beni Okuma* adlı eseriyle Hristiyanlıkta inançların nasıl yozlaştığını bir tapınakta yaşayan genç kadınların hayatlarıyla vermeye çalışır. Jülyet, eşinin annesiyle olan beraberliği sonucu hayattan nefret eder ve bir kaçış olarak gördüğü manastıra kapanarak arınmayı düşünür. Jülyet, manastıra yerleştikten kısa süre sonra kişisel haklarına getirilen kısıtlama sonucu isyan eder. Bu isyandan sonra çok yakın bir arkadaşının ölümü ise onun bu durumu sorgulamasına sebep olur. Jülyet, arkadaşının ölümünün cinayet olduğunu düşünür. Bildiklerini baş rahibeye anlatacağını söyleyen Jülyet hakkında dine karşı geldiğine, isyankâr olduğuna dair suçlamalar açığa çıkar. Jülyet, bildiklerini anlatmaması ve cinayeti irdelememesi için işkenceye tabi tutulur.

Günlerce aç-susuz bırakıldıktan sonra bir hücrede işkence edilerek ölüme terk edilir. Jülyet’e son kez yemin ettirmek için giden rahiplerden birinin Hz. İsa’yı Jülyet’in başucunda görmesi onu ölümden kurtarır. Uzun süre tedavi edildikten sonra başrahibe Monica Jülyet’in bir üst rütbeye geçtiğini ifade eder. Onun nonet oluşunu kutlamak isteyen başrahibe, gece yarısı Jülyet’i odasına davet eder.

Jülyet bütün gerçeği baş rahibenin odasına gidince öğrenir. Uyuşturucu verdikten sonra Jülyet’in baygın halinden faydalanarak ona tecavüz eden başrahibe, daha önce öldürülen nonete de aynı şeyleri yapmak istemiştir. Jülyetin arkadaşı olan nonetin başrahibe direndiği ve arzularına boyun eğmediği için intihar süsü verilerek öldürüldüğünü anlayan Jülyet, kimseyle görüşürülmediği bu manastırda her şeyi kabullenmiş gibi davranarak imkân bulduğu vakit kaçmayı planlar. Jülyet’i sağlık

durumuna daha iyi geleceği düşünülerek başka bir manastıra sevk edilirken yolda kaçmayı başarır.

3.1.9.2. İsyân/ İnançsızlık

Dine bakışın bir başka yansıması, bireylerin inanç noktasında yaşadıkları isyan yahut sorgulamadır. Bu sorgulamalar da ister istemez inkârı öne çıkarmaktadır.

Benliğim Benimdir romanının aslî kahramanı Zeynep'in serüveni, küçük bir çocukken satılmasıyla başlar. Hayatı sorgulamalar ve kadere isyanla geçen Zeynep, adım adım inançsızlığın eşiğine gelerek intihara kalkışır. Zeynep'in kendini öldürme girişiminin ardından Lalifer kalfanın istiğfar etmeyi önermesi üzerine söyledikleri yaşadığı sorgulamaları açıkça gösterir.

“Kalfanın bu sözleri, halsiz vücuduma sığmayan bir isyanla ruhumu coşturuyordu... Hangi Allahın divanında diz çöküp affımı talep edecektim? Bunlar birer günahsa, mesuliyeti kime aitti?” (s. 12) Zeynep, Dilaver Paşa konağına satıldıktan sonra paşanın kendisine zorla sahip olmasını da kabullenemez. Başından geçenlerin ardından paşanın ölmesi için dua eden Zeynep, Allah'ın dualarını işitmediğini düşünür.

“Eğer onu gizli gizli öldürmenin imkânını bulabilseydim bir dakika tereddüt etmeyecektim.! Böyle isyan anlarında, onu öldürmek için hatıra binlerce katil vasıtaları gelir, onu bilâ merhamet hayalen birkaç türlü öldürür, cesedini uzatır, haz ve heyecandan kısılmış dişlerimin arasından derin bir huzur nefesi alırken, onun cesedinde yine hareketler başlar, gene bana musallat olmaya çalışırdı!!! O zaman aciz içinde çırpına çırpına ağlayarak, Allaha, onun canını alması için dua ederdim. Allah ta bu coşkun ıstırap karşısında sağır ve dilsiz kaldıkça ona da küfür ve isyan ederdim!!..” (s. 43)

Yaprak Dökümü romanının erkek kahramanı Ali Rıza Bey'in şahsında inançsızlık ve bir şeye bağlanamaması sonucu yaşadığı iç çatışmalar görülür. Ali Rıza Bey, *“İtikatsiz”* ve *“gökten beklenecek bir şeyi bulunmamasına”* (s. 11) rağmen, çocuklarının geleceği için endişelenerek, yalnız kaldığı zamanlar *“Yarabbi, sen çocuklarımı muhafaza et!”* diye dua eder. Ali Rıza Bey'in itikatsizliği çaresiz kaldığı zamanlarda bir yaratıcının varlığını kabul etmek suretiyle ondan yardım alma istemesiyle sonuçlanır.

Yaşar Nabi'nin, *Bir Kadın Söylüyor* romanın başkahramanı Selma, küçük yaştan itibaren tabiatı gereği bir yaratıcının varlığını kabullenemez. Çocukken ailesinin gönderdiği, ağırlıklı olarak dini eğitim veren mahalle mekteplerinden hoşlanmaz. Babasının ölümüyle başlayan dini merasimleri de oldukça gereksiz ve anlamsız bulur. Dini unsurlara uzak kalışını mahalle mektebinde katı davranışlar sergileyen ve çocukları ezbere mecbur eden Hoca Hanım'ın sebep olduğunu düşünen Selma, *"İki tarafına sallana sallana hep bir ağızdan ilahi söyleyen çocukları"* seyrederken içini bir sıkıntı kaplar. Selma'nın inanç noktasındaki zayıflığı, İstanbul'a geldikten sonra yarım kalan eğitimini tamamlamak için gittiği Sörler okulunda daha da belirginleşir.

"Şüpheyi ilk defa Sörlerin üçüncü sınıfında iken duydum. Fakat bu şüphe ile beraber içime korku girmişti. Ya onların dedikleri doğruysa, ya ben günaha giriyorsam, diyordum. Son sınıfa geldiğim zaman artık şüphem kalmamıştı. Hiçbir şeye inanmayan, maddî bir kız olmuştum." (s. 24)

Falih Rıfkı *Roman* adlı eserinde, Kemalist düzen karşısında yer alan dincileri/din hüviyeti altında yozlaşan insanları eleştirir. Kahraman/anlatıcı, yazacağı romana bir konu bulmak için gittiği Bektaşî dergâhında, insanların eski ile yeni arasında nasıl bocaladıklarını bir gazete yazısına dair değerlendirmeler yaparak ortaya koyar.

"Elektriğin kaçınıcı asırda keşfedildiğini bilirsiniz. Bütün kuvvetler kuvvetinin tarihin karanlığında keşfedilmiş olduğu nasıl kabul olunabilir? İnsanın bilmediklerini, anlamadıklarının, korktuklarının topuna birden Allah denilir. Hepimizde bilgi ve anlayış artıkça Allah azalı, yerine; insan gelir." (s. 50) Dergâhtakiler, bu yazı karşısında şok olurlar. Determinizm etkisiyle kaleme alınan bu yazıda, Allah insanların bağlanabilecek üstün güç Peygamberi ise Arapların komutanı olarak değerlendirilmiştir.

"...Peygamber Allahtan değil, kendinde, insandan haber getiren adamdır. İnsandan evvel ve insandan sonra yoktur. Şimdi Allah ve peygambere, yaratıcı irada denir. Biz kendimizi yarattık.

Allah teslim olmuş olanların rüyasıdır.

Yaratıcı irade teslim olmamış olanların Allahlığıdır. Muhammet, Allahın peygamberi değildi; Hicaz Araplarının dahi şefi, kumandanı..." (s. 50) Dergâhta bulunanlar, köşe yazısının devamında Allah'ı inkâr edenlerin Mustafa Kemal Atatürk'e de *"dil uzatacaklarını"* düşünürler. Yazının devamında Allah ile Gazi'yi de

karşılaştıran köşe yazarı, insanların kendi fikir dünyalarında Allah'ı oluşturduklarını, Gazi'nin ise asıl yaratıcı olduğunu ifade eder.

“...Allah yaratılmış bir şeydir. Gazi yaratmış olan bir şeydir: Allahları dâhiler yaratmışlardır. Bilmeyen yığınları, bilmedikleri bir şeye inandırmakta kolaylık vardır. Herkes Fransayı, Allaha hiç inanmayan, Clemenceau'nun kurtardığını bilir. Allahı, millet kendisinde görmek lazımdır. Mustafa Kemal hiçbir sırrını 1000 sene sonra açılıp okunmak üzere zarfına koymadığı gibi, eğer olsaydı, Allahta 100 bin, 200 bin, 300 bin sene insanların elektrikten mahrum etmeyecek, dedelerimiz ömürlerini çıra ateşi, yağ dumanı, gaz kokusu içinde geçirmeyeceklerdi.” (s. 51) İnanca göre her şeyi bilen, gören, geçmişten sonsuza kadar her zaman diliminde bütün ilimlere hâkim olan tanrının elektriğe dair bilgisini insanlardan saklaması, başlı başına bir saçmalık olarak ifade edilir.

3.2. BİREYSEL ÇATIŞMALAR ETRAFINDA BELİREN TEMALAR

Bireyin ruh hali, fiziki görünüşü ve çevresiyle olan birlikteliği, kendisiyle yaşayacağı çatışmaların temel sebeplerini meydana getirir. Aşk, evlilik, intihar, yalnızlık gibi değişik temalar etrafında oluşan bu çatışmalar, roman kahramanlarının hayatlarını etkiler ve romanın yapısında belirleyici bir unsur haline gelir. Bireyin iç dünyasında yaşadığı sıkıntıların yanı sıra toplumsal boyutta karşılaştığı sorunlar, kahramanların kişilik özelliklerini değiştirmekle birlikte, ahlâkî olan ve olmayan arasında çatışma meydana getirerek, büyük oranda ahlâkî olmayana yönelişler şeklinde devam eder.

3.2.1. Bireyin Kendisi ve İç Dünyasıyla İle İlgili Olanlar

3.2.1.1. Aşk

Türk edebiyatında, ilk dönem romanlarından itibaren en çok işlenen temalardan biri aşktır. Farklı şekillerde işlenen bu tema, bireylerin hayatlarını etkileyen en önemli etkenlerden biri olarak gösterilir. *Hicran Gecesi*, *Sönen Işık*, *Beş Hasta Var*, *Kırlangıçlar*, *Yakut Kayalar*, *Bir Çatı Altında*, *Köy Hekimi*, *Hint Yıldızı* *Yogada*, *Sen ve Ben* romanlarında aşk sonu hüznle biten bir tema olarak işlenir. Bazı romanlarda da aşk, mutlu biten bir sondan ziyade, ulaşılması imkânsız bir aşk olarak basit kurgu içinde oluşturulmuştur. Kahramanların iç dünyalarını gerek iç monolog yöntemiyle gerek

kahramanların tuttukları günlükler aracılığıyla yansıtan yazarlar, onların psikolojik durumlarını vermede az da olsa başarılı olmuşlardır.

1929-1934 yılları arasında yazılan pek çok romanda aşk teması işlenmiştir. Kimi zaman ana tema olarak seçilen aşk, kimi zamanda yan tema durumundadır.

Halâs romanında aşk, vatanın kurtuluşu ile birlikte ele alınır. Bu aşk, “*platonik bir duygu olarak, zevk ve hazdan uzak, milli duygularla da yüceltilmiştir.*”²²¹ Eserin başkahramanı Nihat “*demevi mizaçlı, ateşli bir aşk genci*” dir. Ona göre her şeyin başı ve sonu aşktır. “*Her neşe ve saadet yalnız aşktan çıkar ve bütün sıkıntılar, bütün marazlar ancak aşkın füsunu ile uçar, dağılırdı. Doğanın bolluğu nasıl en çok mehtaplı gecelerde ortaya çıkarsa her şey de aşkın sinesinde öyle doğardı.*” (s. 18) Nihat, İzmir’de İngiliz Beatrice’ye âşık olur. İzmir’in işgaliyle başlayan süreçte bu aşk, Nihat tarafından bitirilir. Nihat’ın vatani kurtarmak için İstanbul’a gelişi ve vatan sevgisiyle dolu olan İclâl ile karşılaşması, onda yeni heyecanlar ve umutlar doğurur. Aşkın cazibesiyle yeni bir hayata başlayan Nihat, bu aşkın devamını da milletin kurtuluşuna bağlar.

Aşk duygusunun insan ruhunda neden olduğu fırtınaları başarılı bir şekilde işleyen *Beş Hasta Var*’da, aşk teması romanın önemli bir yönünü oluşturur. Cahit ve çocukluk arkadaşı Belkıys birbirlerine ölesiye âşıktırlar. Bu aşk, Belkıys’a önce zengin, gösterişli bir hayat bağışlarken sonrasında onu sefahatin kucağına düşürecektir.

Belkıys’a sadece Cahit âşık değildir. Güzelliği karşısında tanıştığı her erkek kısa sürede ona âşık olur. Bu âşıklar, genç ve güzel Belkıys’ın çevresinde pervane gibi dönerler. Belkıys geçirdiği hastalıklar sonucu eski güzelliğini kaybedince de eski âşıkları ondan bir cüzzamlı gibi kaçarlar. Belkıys’a bu kadar âşık varken o, kalbinde sadece Cahit’i yaşatarak çevresindekilere ve kendisine acı ve üzüntü vererek intikam alma yolunu seçmiştir.

Yakut Kayalar’da kendini bu dünyada yabancı hisseden, kimse tarafından anlaşılmadığını düşünen anlatıcı, karşısına kendisi gibi sanata düşkün biri çıkınca ona âşık olur. Önceleri birbirlerine ifade edemedikleri ve dostluk dedikleri bu ilişki, zamanla ruh benzerlikleri nedeniyle aşka dönüşür. İkiisi arasındaki bu aşk, anlatıcı kızın nişanlı olması nedeniyle hep gizli kalır. Bu durum anlatıcının ailesi tarafından hissedilse de

²²¹ Törenek, s. 203.

kimse inanmak istemez. Anlatıcının ailesi ve çevresini düşünerek sevdiği adama hayır demesi, aşkı tamamen gizli ve geçmişte kalan müphem bir aşk haline dönüştürmüştür.

Kırlangıçlar'da platonik aşk, romanın aslî kahramanı Bahir Vecdi'ye bağlı olarak işlenir. Bahir Vecdi, Heybeli Ada'da kaldığı konakta her sene adaya gelen genç ve güzel bir bayana âşık olur. Bu aşk, kahramanın hal ve hareketleri sonucu ada sakinleri tarafından hissedilir. Bahir Vecdi hassas kişiliği nedeniyle duygularını kimseyle paylaşmaz. Genç adamın platonik duyguları kabul edilme-edilmeme çatışmasının yanında temizliğe aşırı düşkünlüğünden ileri gelir. Adaya zengin erkekleri kandırıp geçimlerini sağlamak için gelen Şaduman, Bahir Vecdi'nin saflığını kullanarak onu kandırır ve bu durumu şöyle ifade eder:

“Bunun ismi ‘âşıktır’ herkes ona ‘âşık’ deyince tanır. Çok zengindir, evde emektar dadısı, halayıkları, ahçısı, bahçıvanı vardır. Ama rahat yüzüne hasrettir!

Neden?

Dünyayı kendine zindan ediyor. Merak getirmiş... Kimse ile konuşmaz, kimsenin elini tutmaz, parmaklarını bir yere dokundurmaz...

Neden merak getirmiş acaba? Âşık diyorsun birine mi tutulmuş?

Birine değil, o herkese tutkundur, her yaz muhakkak bir kadına, bir kıza tutulur.

İşte öyle her sene birini gözüne kestirir, onun nereye çıktığını nerelerde gezdiğini tahkik ettirir. Uzaktan takip eder. Artık ne göz süzmeler, ne iç çekmeler, ne ahlars, ne oflar... Biçare, kendi kendine gelin güvey olur.” (s. 12-13) Erkek avcısı Şaduman'a da âşık olan Bahir Vecdi, onun peşinden İstanbul'a giderse de, kısa sürede sefil ve pis bir hayata adım atar. Şaduman'dan sonra tanıdığı ve âşık olduğu ahlâksız kadınlar onun “gözünü açar-kışılığını değiştirir” ve eskisi gibi titiz olmak hastalığından da kurtulur.

Yaşar Nabi'nin *Âdem ve Havva* romanı, bedeni hazlara dayanan aşkı ve bu aşk için yapılan ihanetleri konu edinir. Romanın aslî kahramanı Cahit, bir davette tanıştığı Deniz'e ilk görüşte âşık olur ve onun esrarengiz büyüüne kapılır. Davetten sonra sık sık buluşan ikilinin yakınlaşmaları bedeni arzulara dönüşür. Cahit, Deniz'e olan aşkının sınırsız olduğunu ifade etse de birbirlerine sürekli yalan söylemeleri güven-güvensizlik çatışmasını doğurur. Bu güvensizlik ve yanlış anlaşılmalara, birbirlerini çok sevmelerine

rağmen ayrılmalara; Deniz'in kendine uygun olmayan Şeci Paşa ile Cahit'in de intikam almak için Paşa'nın kızı Süreyya ile evlenmesine sebep olacaktır.

İki sevgilinin farklı kişilerle evlenmesi ve aynı evde oturmaları, bitmemiş olan aşklarını tekrar sürdürmelerine ve ikisinin de eşlerine ihanet etmelerine neden yol açar. Bedenî ihtiraslara dayanan bu aşk, Deniz'in geçirdiği bir kaza sonucu güzelliğini kaybetmesiyle son bulur. Cahit, ihtiras dolu bu aşk uğruna eşine ihanet eder, kendine bedensel zararlar verir ve hatta kardeşinin intiharı dahi Deniz ile aralarındaki ilişkiden kaynaklanır. Her şeye rağmen ihtiraslı aşkını sürdüren Cahit'in genç kadından vazgeçmesi Deniz'in yüzünü yara bere içinde görmesiyle olur. Aşkı için gittiği Niğde'de Deniz'i fiziksel zayıflar içinde görünce oradan adeta kaçarcasına uzaklaşır ve hiçbir duygusal çöküntü de yaşamaz.

“Ardında parçalanmış bir kalp, mahvolmuş bir gurur bıraktığını düşünürken sadece bir merhamet duyuyor ve bu merhamet hissi aylardır, senelerdir kalbini buran, dimağını ezen işkenceler yanında ne kadar ehemmiyetsiz kalıyordu.

Hayatın lezzetini yeni duymaya başlıyordu.” (s. 265-266)

Cem Şemsettin, *Yalnız Bir Bahar*'da, farklı iki sosyal sınıfa mensup toplum tarafından fiziki olarak birbirlerine yakıştırılmayan iki gencin romantik ve sonu ayrılıkla biten aşklarını anlatır. Gurur-baskı çatışması yüzünden Fikret'i terk eden Siret, kısa sürede verem olur ve yattığı hastanede kimsesiz ölür.

Genç ve oldukça yakışıklı olan Fikret, bir davet esnasında âşık olduğu Siret'i çevresine hiçbir zaman beğendiremez. Onları birbirine yakıştıramayan arkadaşları, akrabaları sürekli olarak bu ilişkiyi sonlandırmaya çalışırlar. Fikret'in, İzmir'e tayinin çıkması onların ayrılmasını sağlayacak zemini oluşturur. Tesadüfen Fikret'in daha önceki flörtü, eşinden boşanmış ve Fikret'in tayinin çıktığı yerde bulunan halasına gitmeye karar vermiştir. Nigâr, öteden beri sevdiği Fikret'e kadınlık hislerini kullanarak tekrar sahip olmaya çalışır. Siret'e aşkı devam eden Fikret, her defasında Nigâr'dan kaçmak istese de başarılı olamaz. İzmir'e yerleştikten sonra Siret'i yanına çağıran Fikret, rahatsızlanır ve Siret'i İzmir'e geldiğinde Nigâr karşılar. Nigâr, kıskançlık ve nefret içinde verdiği kararla Siret'e Fikret ile beraber olduğunu söyler.

Hiçbir şeyden haberi olmayan Fikret, bunları öğrendiğinde Nigâr'a şiddet uygular ve Siret'in peşinden İstanbul'a döner. Genç âşık, İstanbul'a geldiğinde sevdiği

kadına ait bir hatıra defteri ve yeni gömülmüş bir mezar bulur. Siret, yazdığı satırlarda bir bahar süren mutluluğunu ve onu hasta eden aşkına dair hatıralarını kaleme almıştır.

Semavi İhtiras'ta platonik aşkın bireyin iç dünyasında neden olduğu çatışmalar, romanın aslî kahramanı Yıldız, Yıldız'ın annesi Bedia ve iki kadının da sevdiği Nejat arasında yaşananlar aracılığıyla sergilenir. Bedia, küçük bir çocukken kendisine dersleri için yardım eden Nejat âşık olur. Kısa süren bu beraberlikten sonra iki çocuğun ailesi farklı şehirlere göç ederler. Kızının okul durumunu öğrenmek için Türk Kız Kolejine giden Bedia, kırk yıl sonra Nejat ile karşılaşınca eski duyguları tekrar uyanır. Bulduğu her fırsatta Nejat ile konuşmaya, görüşmeye çalışan Bedia, Nejat'ın da kendini sevdiğini düşünür.

Nejat ise Bedia'nın gençliğine benzettiği Yıldız'a âşık olur. Yıldız'da bu aşka kayıtsız değildir. Üç kahraman arasında ve hiçbirini bir diğeriyle duygularını paylaşmadığı için iç dünyalarında sessizce yaşanan bir aşk haline gelir. Romanda aşkın gizli kalması, özellikle anne-kız arasında oluşacak çatışmayı engeller.

Üç Çiçek Bir Böcek romanında, Cirocil isminde yakışıklı ve dürüst bir erkeğe âşık olan üç genç kız ve annelerinin hayatları, aşkın meydana getirdiği değişikliklerle birlikte işlenmiştir. İlse'nin yanında çalışan Cirocil'e öncelikle İlse âşık olur. Eşinden ayrılıp onunla beraber yaşamayı düşünen İlse, Cirocil'i annesinin yanına gönderip eşiyle boşandıktan sonra buluşmayı teklif eder. Cirocil, Garmış'e geldiğinde İlse'nin bir küçük kardeşi Gabi ona âşık olur. Gabi ile evlenmeye karar veren, Cirocil, İlse'nin saldırılarına uğrar.

Diğer yandan kızların anneleri Petra da Cirocil'e âşık olmuştur. Kızıyla onu ayırıp evlenmeyi düşünen Petra, en küçük kızı Rut'un günlüğünü okuduğu zaman onun da Cirocil'e âşık olduğunu öğrenir. Yazar, romanda aşkın neden olduğu aile içi huzursuzluğun yanı sıra, kendilerine uygun olmayan aşklar nedeniyle kadınların hayatlarını ne kadar tehlikeye soktuklarını göstermek istemiştir. Romanın sonunda Cirocil'e olan duyguları ve onu kaybetmenin verdiği üzüntüyle hastalanan Petra'nın Bernd'e söylediği son sözleri, aşkın zararlarını ifade etmesi açısından önemlidir.

“Aşk bir afettir, yavrum! Yaşadığı müddetçe, kendini bu beladan kurtarmaya çalış.” (s. 224)

Göz Yaşları romanında aşk ana temadır. Roman, Ruhi ile Naran arasında geçen karşılıksız bir ilişki üzerine şekillenir. Ruhi, evli olmasına rağmen metresi Naran'a âşık

olmuştur. Eşini terk ettikten iki ay sonra Naran ile beraber yaşamaya başlayan Ruhi, işinden atılması ve sahip olduğu nüfuzun kaybolması nedeniyle Naran tarafından terk edilir. Romanın oldukça kısa olan bu kısmından sonra, Ruhi'nin esrarkeş, sarhoş biri olarak olumsuz hayatı anlatılır. Uğruna eşini ve çocuklarını terk ettiği Naran ise bir başka zengin erkeğin metresi olmuştur. Romanın büyük bir kısmı Ruhi'nin sürekli olarak Naran'a aşkı ve hezeyanlarını hatıra defterine kaydetmesiyle geçer. Ruhi, her şeye rağmen Naran'ı sever ve onu affetmesini arzular. Yedi yaşlarındaki oğlu ve hamile karısını bir kez olsun aramayan Ruhi, Naran'ı her an düşünür.

“Naran'dan ayrılamam...

Her şey bir tarafa, o bir tarafa...

Ölürüm de ondan uzak olamam.

Dünya ne olursa ben onunla beraberim!

Seviyorum.” (s. 69)

Ruhi, beş yıl boyunca sürekli olarak Naran'ın hayali ile yaşamış ve ümitleri bittiğinde kendisiyle hesaplaşmaya başlamıştır.

“Melek gibi karını bırakıverdin!

Çocuklarını kedi yavrusu gibi atıverdin!

Bir kahpenin peşine takıldın!

O seni mahvetti!

Sana hıyanet etti.

Bir gün bile sana yar olmadı!

Şerefini aldı, haysiyetini aldı, aklını aldı, ruhunu aldı; seni aldı!

Seni kendine merdiven yaptı!” (s. 333)

Ruhi esrarlı kafasıyla bunları düşünse de, bu fikir uzun sürmez. Nihayet birkaç gün sonra yine Naran'a olan kuvvetli aşkını itiraf eder. Yazar, romanın sonunda Ruhi ile Naran'ı tekrar bir araya getirir. Yıllar sonra Ruhi ve Naran'ın durumlarını göstererek iyi-kötü çatışmasında kimin galip geldiğini belirtir. Ruhi, Naran'ı tanıyamamıştır. Zengin bir kadının kendisine hayır yapacağını düşünen Ruhi, Naran'a ne olduğu sorulunca eski hatıraları canlanır ve hâlâ onu sevdiğini itiraf eder.

Ruhi, çılgın bir aşkla bağlandığı Naran'ın kapısında hizmetçi olmaya bile razı olur. Onu tekrar görmek Ruhi için en büyük mutluluk olmuştur. Dilencilik ederken rastladığı oğlu Engin'i görünce bile bu kadar mutlu olmayan Ruhi, Naran'ın yaptığı

teklif karşısında şaşırır. Naran'ın, ilişkide bulunduğu ülke adına stratejik bilgileri çalmasını istediği Ruhi, bir anda değişir. Aşk için ölmeyi göze aldığı Naran karşısında vatan sevgisi daha ağır basan Ruhi bu teklif nedeniyle vatan haini gördüğü Naran'ı parçalayarak öldürür. Yazar, böylelikle aşk romanın içerisine yerleştirdiği vatan sevgisi temasını yerleştirmiş olur. İkisi aracılığıyla da aşk-vatan sevgisi çatışmasına yer verir.

Kalbimin Suçu'nda aşk, yaşanan eğlence ve zevk hayatından bıkan kahramanın düzenli bir hayatı tercih etmesiyle ortaya çıkar. Çevresindeki insanların parası ve itibarı için onunla arkadaş-sevgili olduğunu bilen Necil Sabit, kendisi gibi zengin olan genç ve güzel Zerrin ile kalbî bir beraberlik yaşayacağını düşünür. Zerrin'i ilk gördüğünde ilan-ı aşk eden Necil Sabit, bohem bir yaşama alışkın olması nedeniyle bu aşkta samimi olamaz.

Necil Sabit, olaylar karşısında tek başına karar veremediği için, Zerrin'e âşık olduğu halde onunla istediği gibi bir ilişki kuramaz. İkili ilişkilerinde yaşadığı bu sıkıntı, Necil Sabit'in âşık olduğu kadın ile birlikte olmasını engeller.

Aşk, *Gökmen* romanının da ana temasıdır. Bu aşk Samim ile Gökmen arasında yaşanan romantik bir ilişki üzerine şekillenir. Roman, Gökmen'in Milli Mücadele'de yaptığı görevleri anlatsa da temelde romantik bir aşk macerasına değinmektedir. Gökmen, bu aşk uğruna evlilik dışı birliktelik yaşar. Samim ise Eskişehir'de ailesinin baskıları nedeniyle amcasının kızı Zekiye ile evlenir. Gökmen, Samim'i hayatından çıkarır ama ona duyduğu aşkı unutamaz.

Milli Mücadele'de önemli görevler üstlenen Samim, askeri bilgileri cephe arası götürüp-getirmektedir. Gökmen'in nerede olduğunu öğrenince, zorlu bir görevi üstlenir, düşman hattını geçerek hem askeri bilgileri götürmeye karar verir hem de gittiği yere yakın bir yerde olan Gökmen'i görmeyi düşünür. Ancak Samim, düşmanla çarpışarak yaralanır. Diğer taraftan cephe gerisinde yaralılara yardım eden Gökmen, gelen hastalardan birinin Samim olduğunu fark eder. Gökmen, Samim'i gördüğünde ona âşık olduğunu anlar fakat görevi dolayısıyla yakınlık göstermez. Samim-Gökmen aşkı bu noktadan sonra Milli duyguların birliği şeklinde tezahür eder. Samim, ağır yaralı olduğunu bilir. Bu sebeple savaşın seyrini değiştirecek bir bilgiyi Gökmen'e verir. Gökmen, âşık olduğu Samim'in bu son görevini devralır. Aşk, böylelikle duygusal olarak başlamış fakat işgal altında kutsal bir göreve dönüşmüştür.

Burhan Cahit, *Komşunun Romanı*'nda saf aşk ile bedeni hazlara dayalı ilişkileri karşılaştırır ve saf aşkın yüceliğini romanın asli kahramanı ve sözcüsü durumundaki Yaşlı Adam'a ifade ettirir. Özellikle saf ve romantik bir kişiliğe sahip Narin'in yaşadığı sıkıntılara bu bakımdan yer verilir. Suat, bir bankada çalışan genç, yakışıklı ve çapkın bir erkektir. Kısa bir süre önce tanıştığı Narin'e âşık olur ve Narin'in ailesinin itirazlarına rağmen onunla evlenir. Evliliğinin ilk aylarında mutlu günler geçiren aile, Suat'ın bedeni arzuları peşinden tekrar çapkın hayatına dönmesiyle huzursuz bir hal alır.

Narin'in komşusu Yaşlı Adam, bu noktada onların en büyük destekçisi olur. İki gençle ayrı ayrı konuşan anlatıcı, özellikle Narin'e aşklarının temiz bir şekilde devam etmesi için çocuk yapmasını söyler. Yaşlı Adam, evliliklerin ilk aylarında yaşanan aşkın kısa sürede bıkkınlık ve yeni arayışlar getirdiğini, bundan kurtulmak için de aileye ve aşka yeni bir canlılık sağlayacak olan çocuk yapma fikrini söyler.

Selami İzzet, *Canım Ayşe*'de beraber büyüyen iki gencin evlenmelerine mani olan sosyal statüleri nedeniyle yaşadıkları romantik ve duygusal aşklarını işler. Kemal'in, kirli/suçlu bir aile geçmişi vardır. Küçük bir çocukken kendini sarhoş ve suçlu bir aileden kurtaran Şefik Bey'in kızı Ayşe'ye âşık olur. Ayşe de Kemal'i sevmektedir. İkisinin evliliği söz konusu olunca Şefik Bey, Kemal'in "*kirli soyadını*" düşünerek evliliğe razı olmaz. Kemal, Mısır'da yaşayan dayısının nüfusuna geçerek ismini temizlemek ister ama bu romanda aşk-ideal çatışmasına zemin hazırlar. Mısır'dan gelen dayı Ahmet Baruni de Ayşe'ye âşık olur. Zenginliği ile Ayşe'yi Kemal'in aşkından vazgeçiremeyen Ahmet Baruni, yeğeninin yurtdışına görevlendirilmesine neden olarak ikisinin ayrılmasına zemin hazırlar. Ayşe'yi de babasının hastalığında oyuna getiren Ahmet Baruni, Ayşe'yi kendisiyle evlenmeye mecbur eder.

Ayşe bu evliliğe razı olur ama düğün günü Kemal'e olan aşkı ağır basar ve düğünü terk eder. Yazar, mutlu bir sonla bitirmek istediği romanda iki sevgiliyi birleştirir. Ahmet Baruni'nin de düğün günü bir araba kazası sonucu ölümünü sağlayarak, aradaki engelleri kaldırır.

Muhittin Nezihe, *Güzellik Kraliçesi*'nde aslî kahraman Belkıs'ın Vedat Naci isimli bir gazeteciye duyduğu tutkulu aşk ve bu aşk uğruna yaşadığı bunalımı anlatır. Yazar, Belkıs'ın melankolik ve arzulu duygularından hareketle aşkın en kuvvetli duygu olduğunu ortaya koyar. Belkıs'ın Vedat Naci'ye olan duyguları karakterinden gelen bir

etkiyle sevgiden öte bir hırs halini alır. Üstelik genç kız, Paris'te eğitim gören Nedim Münir ile nişanlıdır. Bu bağlılık, Belkıs'ın Vedat Naci'yi çok sevmesine rağmen nişanlısını aldatacağı fiili bir davranışa dönüşmez. Romanın son kısmında Vedat Naci'nin de Belkıs'a âşık olduğu fark edilir. Kahramanın itiraf ettiği bu duygu anlık bir duygudur. Belkıs'a olan sevgisi, onun hem kendisi hem de başkalarının kirletmesini engellemiştir. Nişanlısı Paris'ten dönene kadar genç kızı koruyan Vedat Naci, onların evlenmesiyle aradan çekilir.

İhtirashı şekilde birbirini seven bu ikilinin birleşmek yerine ayrılmaları, yazarın iki kahramanı da okuyucunun nefretinden kurtarmak istemesinden kaynaklanır. Vedat Naci, Belkıs'ı korumak amacıyla onun en yakın arkadaşı olan Lamia ile yakınlık kurar ancak bu durum karşısında fazlasıyla sinirlenen Belkıs Vedat Naci'yi vurur. Sevdığı adamın yakın arkadaşı ile birlikteliği Belkıs'ı cinayete işlemeye iter. Fakat hafif yaralanan Vedat Naci, o anda aşkını itiraf eder. Yazar bu noktayı da yarım bırakarak aniden hastalanan Nedim Münir'e yönelir. Tifo olan genç doktor, Belkıs'ın da adeta çirkin ve mutsuz hayatından sıyrılmasına neden olacaktır.

3.2.1.2. Yasak Aşk

Aşk temasını işleyen romanlarda, özellikle zenginlik-fakirlik zıtlığı içinde para için yapılan evliliklerde yasak aşkın neden olduğu çatışmalar geniş bir yer tutar. Bu zıtlığın oluşturduğu yasak aşk, toplum tarafından eleştirilir ve yine çevresi tarafından suçlanır, dışlanır. Bazen de evli çiftlerden birinin yasak aşk yaşaması ölüm ya da intiharla sonuçlanır. Yasak aşkın bir diğer işleniş şekli bedeni arzulara dayanan gayri ahlâkî ilişkilerdir. Yasak aşkı anlatan romanlarda yazarların, bu tür ilişkiler yaşayan kahramanlara bakış açıları da önemlidir. Kimi yazarlar, mutsuz evlilikler yaşayan kahramanların eşlerinden başka birinde saf ve temiz bir aşk bulmalarını eleştirmez, tam aksine bu aşkı kutsallaştırırlar. Kavuşmayla sonuçlanmayan böylesi saf ilişkilerin dışında tamamen bedeni arzulara dayalı yasak aşklar ise gerek yazar gerekse romanlarda yer alan diğer kahramanlar tarafından hoş karşılanmaz. Yasak aşklarıyla eşlerini aldatan bu tür kahramanlar ahlâkî yozlaşmanın göstergeleri olarak eleştirirler. Aldatılan eş ise masumluk ve saflığıyla ön plâna çıkar.

Çapkın Kız, romanın aslı kahramanı Çapkın Kız yasak bir aşk neticesinde dünyaya gelmiştir. Yıllarca anne, babasını ölü bilen ve halası tarafından büyütülmüş

genç kız, gerçek kimliğini bir bunalım esnasında öğrenir. Yirmi üç yaşına kadar herkesten gizlenen bu sırrı öğrenmesiyle de *Çapkın Kız* romanı sonuca varır.

Çapkın Kız, kimsesizliğin verdiği aidiyetsizlik ve halasının rahat tavırları, modern hayatı nedeniyle oldukça serbest yetişmiştir. Aile hasretini hep hisseden ve bu nedenle kimliğinde, kişiliğinde derin yaralar açılan Çapkın Kız, her ne kadar mutlu, sahipmiş gibi görünse de, yalnız kaldığı vakitler bir buhran içine düşer.

Çapkın Kız'ın yaşamı boyunca halası, babası yaşındaki Hayret Bey ve Cicim Ali destek olmuşlardır. Çevresinin evlilik hususunda yaptığı baskılar Çapkın Kız'ı evlenmek için arayışlara yönlendirmiştir. Zorunlu kaldığı bu evlilik için en yakın arkadaşı Hayret Bey'i düşünür ve bir gece ona evlenme teklif eder. Bu evlilik Çapkın Kız'ın içine düştüğü kimlik bunalımından kurtulmasını sağlayacaktır. Bu güne kadar en yakın dostu olan Hayret Bey, ona babası olduğunu söyler. Bu andan itibaren Hayret Bey'in yasak aşkının hikâyesine geçilir.

Hayret Bey, gençken yaşadığı yasak aşkının hem pişmanlığını ifade eder hem de sevdiği kadına verdiği sözü tutuşunun hikâyesini anlatır. Hayret Bey'in mektupçu olarak yanında çalıştığı vali, eşinin rahmetli olması üzerine, oldukça genç ve güzel bir kadını eş olarak alır. Vali, eşi ve Hayret Bey aynı konakta yaşarlar. Genç kadın, Hayret Bey'e bir yıl boyunca “*ağabey*”, sonraki iki yıl ise “*sevgilim*” diye hitap eder. Hayret Bey genç kadını çok sevmekle beraber velinimetini Valiye yaptığı ihanet nedeniyle vicdan- aşk çatışması yaşar. Vali, üç yıl sonrasında ölürken, eşini ve bütün mal varlığını Hayret Bey'e emanet eder. Uzun bir süre şehir dışına çıkmak zorunda kalan Hayret Bey, döndüğünde Eyüp'te bir mezar, bir kız çocuğu ve bir de mektup bulur. Yasak aşkın kurbanı olan kadının bıraktığı mektupta herkesin hayatını etkileyecek bir miras söz konusudur.

“Ben aşk egoisti oldum. Eğer ölürsem sakın evlenme! Bu, birazda paşaya ettiğimiz ihanetin cezası olsun. Aşkımızdan doğan bebeğimizin adını ‘Çapkın’ koyan sensin, O halde bütün ömrünü onu bir Çapkın Kız olarak yetiştirmeye vakfet. Paşa bizi affetsin.” (s. 254)

Aşk temasını farklı bir yaklaşımla ele alan *Sönen Işık*, trajik bir şekilde sonuçlanan üç ayrı aşk hikâyesiyle dikkat çeker. İlki Namık'dır ve âşık olduğu Kâmrân tarafından birbirlerine layık olmadıkları düşüncesiyle genç kadının Namık'ı terk etmesiyle başlar. Bu beraberliğin dışındaki iki ilişki “*yasak aşk*” şeklinde yaşanır.

Sönen Işık'ta zevke dayanan ilk yasak aşk, Kâmran-Münir Fuat ilişkisinde kendini gösterir. Mutlu bir evliliği olduğunu düşünen Kâmran, genç ve güzel bir bayandır. Hastalığını bahane ederek gittikleri Davos'ta tanıştığı avukat Münir Fuat'ı “*cilveli*” hareketleriyle baştan çıkarır. Bedeni isteklere bağlı olan bu birliktelik fazla sürmez. Kâmran'ın iki yıl sonra verem olması Münir Fuat'ın onu terk edip eski eşine dönmesine sebep olur. Kâmran, iki yaşındaki kızıyla anne evine döndükten sonra fakirliğin de etkisiyle yakalandığı hastalıkla mücadele edemez ve ölür.

Kâmran'ın kızı olan Neyran'ın, yıllar sonra âşık olacağı Ekrem ise Münir Fuat'ın ilk evliliğinden oğlu yani genç kızın üvey kardeşidir. Neyran, karşı konulmaz bir sevgiyle bağlandığı Ekrem ile evlenmesine babasının karşı koymasını anlayamaz ve onunla kaçarak beraber olur. Neyran, Ekrem'le birlikte olduğu gecenin sabahında, yasak aşk yaşadığı bu gencin erkek kardeşi olduğunu öğrenince çıldırır, Ekrem ise intihar eder.

Yaşar Nabi'nin *Bir Kadın Söylüyor* adlı eserinde ise romanın aslî kahraman Selma'ya karşı platonik bir aşk besleyen üvey babanın trajik sonu anlatılır. Kahraman bakış açısıyla anlatılan romanda üvey babanın kişilik özellikleri bilinmemekte, sadece bir kitabın köşesine yazdığı yazıdan kime âşık olduğu ve neden intihar ettiği anlaşılmaktadır. Üvey babanın kızı Selma'ya hissettiği bu yasak aşk, hissi olarak kalmış, kendiyile beraber ölüme götüreceği bu gerçeği Selma da tesadüf eseri öğrenmiştir.

Burhan Cahit, *Köy Hekimi*'nde, aşkın ve fikrî beraberliğin evlilik açısından önemi üzerinde durur. İki farklı yönüyle tasvir edilen romanın aslî kahramanı Emine, eserin ilk bölümlerinde saf, iyi niyetli sıradan bir köylü kızı iken, onu sahiplenen Nevada Hanım aracılığıyla edebiyat dünyasının büyülü atmosferine adım atmasıyla değişir. İki yıl sonra köye döndüğünde ise severek evlendiği eşi Tosun'la ayrı dünyalara sahip olduklarını fark eder. Emine, eşini sever ama manevi dünyasına hitap etmediği için zamanla duygusal anlamda tatminsizlik yaşadığını hisseder. Bu duygusal açlığı kendine ifade etmeyi dahi eşine ihanet olarak gören Emine, köye doktor olarak gelen Suat Naci'yi tanıdıktan sonra bu fikrinden vazgeçer ve zamanla Suat Naci'ye âşık olur. Karşılıklı yaşanan bu ilişki Emine'nin Tosun'dan ayrılmasına ve Suat Naci'yle kaçmasına sebep olur.

Güzide Sabri, *Hicran Gecesi*'nde aşk ve uyumun evlilikteki önemini vurgularken evli olduğu halde yasak bir ilişki yaşayan Serap ile Celal'in hikâyesini anlatır. Evlilikte aşkın bir ihtiyaç olduğu düşüncesidir ancak o, Serap'ın geçmişte yaşadığı gayri ahlâki bir ilişki sonucu kendini bu haliyle kabul eden Celal'le mecburi bir evlilik yapmıştır. Aşkın olmayışı Serap'ı çeşitli arayışlara yöneltir. Celal'le birlikte olmadan önce bu eksikliği zenginlik içinde lüks yaşamla avutmaya çalışan Serap, kısa sürede her şeyden bıkar.

Celal ise, tanıştıkları günden itibaren kendinden yaşlı biriyle evlendiği için bir servet avcısı olarak gördüğü Serap'a önceden soğuk davranmıştır. Fakat Serap'ın aşkını itiraf etmesi güzel ve oldukça müstesna bir kadın tarafından sevilme fikri gururunu okşamıştır. Bu aşka düşünmeden karşılık veren Celal ilk beraberliklerinden sonra yaptığı ahlâksızlığı anlar ve derin bir yeise kapılır. Yazar, Celal'in aşk ve ihanet arasındaki çelişkisini şöyle ifade eder.

“Acı, çok acı bir hakikate dönüş Celal için o kadar büyük bir azap olmuştu ki...duyduğu derin bir tikslenme ile bütün insanlığından iğrendi. Bu oda, bu eşya, bu kadın, her şey şimdi ona ikrah ve nedametle karışık bir tikslenme veriyordu. Parlak bir güzellik içinde tatlı bir gülüşle kendisine bakan Seraba bulanık ve sitemli bir bakışlarla mukabele ediyordu. Vicdanında feci bir nedamet işkencesile kıvranan genç adam bir an kaçmakla cinayetin izini kaybedeceğini zanneden mücrimler gibi kapıya koştu” (s. 55)

Beş Hasta Var'da zevke ve intikama dayalı yasak aşklar, Belkıys ve beğendiği erkekler arasında yaşanır. Zoraki yapılan bir evlilik, içinde bulunduğu Beyoğlu-Şişli merkezli çevre ahlâki değerleri yok sayma, Belkıys'ı kendisinden yaşça çok büyük eşini aldatmaya sevk etmiştir. Belkıys'ın, Nusret ve diğer erkeklerle olan aşklarını gizli yaşamak gibi bir düşüncesi yoktur. Paşa'yı zenginliği nedeniyle *“sağmal bir inek”* gibi gören Belkıys, yasak aşklarının duyulmasından kaynaklanacak felaketleri hiç düşünmez.

Nusret'le beraberliğini aşk, diğer birliktekilerini ise gönül eğlencesi olarak değerlendiren Belkıys, bütün bunlara rağmen kendini oldukça saf ve temiz bulur. *“Bir kadın en aşağı beş-on erkeği bir arada idare edemezse onun kadınlığı neye yarar”* diye düşünen Belkıys'ın arkadaşlarında yozlaşma o kadar artmıştır ki sevdiği erkekle yeni evlenen Nazan'ın düğün gecesinde üç ayrı erkeği bir arada idare etmesini bir beceri olarak görürler. Anlatıcı, bu yasak aşkların türü ve boyutlarını da yine yozlaşmanın uç noktasında anlatır.

“Bir kadının başına toplanan ne kadar çok erkek olursa zevk, heyecan, ihtiras ve... tam ifadesiyle keyif de o kadar çok ve hudutsuz oluyor. Birisini bekletmek, birisine ümit vermek, birisine vaat etmek, birisine:

-Daha sıran değil... demek, birisinin ayaklarının dibine düşüp yalvarmasını seyretmek, öbürünü dilinin ucuna toparlayabildiği bütün övgü cümlelerini söylerken dinlemek, daha bir başkasını yana yakıla aşkından, ıstırabından, intihar etmeyi bile düşündüğünü söylediğini görmekten zevkli şey olur mu?” (s. 134)

Burhan Cahit’in birçok romanında görülen aşkın evlilikteki önemi *Bir Çatı Altında* adlı eserinde vurgulanmıştır. Mesut Kemal Bey, huzurlu bir evlilik yaşamasına rağmen, aşkı bir ihtiyaç kabul ederek Lerzan ile yasak ilişki içerisine girer. Mesut Kemal, eşi Sabiha’ya âşık olmadığı için duygusal anlamda tatminsizlik yaşar. Bu boşluğu ilk görüşte âşık olduğu Lerzan ile doldurmaya çalışır. Mesut Kemal Bey’in yanında muhasebeci olarak işe başlayan Lerzan, patronunun kendisine olan aşkını anlayınca bu zengin velinimetini geri çevirmez. Lerzan’a Taksim’de tutulan daire son moda eşyalarla döşenir, lüks mağazalardan her istediği alınır, hatta Mesut Kemal Bey bu aşk için evliliğini de gözden çıkarmıştır.

İstanbul’un Beyoğlu merkezli sosyal hayatı içinde, zengin, sonradan gözü açılmış zevk ve eğlence düşkünü Mesut Kemal Bey, metresi Lerzan’la gününü gün etmektedir. Taksim’de tutulan apartman dairesinde ahlâka ve toplum değerlerine aykırı olan şeyler medenilik adına yapılmakta ve bu durum yazar tarafından eleştirilmemektedir. Romanın son bölümünde Mesut Kemal Bey’in eşi Sabiha Hanım da başka bir erkekle eğlenirken görülür. Bu durum Mesut Kemal Bey’in içine düştüğü çıkmazı gözler önüne sermektedir.

Muazzez Tahsin, *Sen ve Ben*’de aşkın evlilikteki önemini vurgular. Leyla teyzesinin oğlu Nejat ile evlidir. Ancak Nejat’a âşık olmadığı için diğer teyzesinin oğlu Bedi Muammer’le hissî beraberlik içine girer. Leyla, kocasına âşık olmadığı için duygusal tatminsizlik içindedir. Bunu Bedi Muammer’le doldurmaya çalışır ama bedeni bir ilişki içine girmez. Nejat ile evlendikten sonra huzursuzluğu hastalığa dönüşen Leyla, tatil için gittikleri Lübnan’da Bedi Muammer’e olan hislerini daha iyi anlar. Evli bir kadın olmasına rağmen başka bir erkeğe âşık olan Leyla’nın bu yasak aşkı, hiçbir zaman fiili bir aldatmaya dönüşmez. İstanbul’a döndükten sonra çok sevdiği halde Bedi

Muammer'in beraber kaçma fikrine karşı koyar. Bu tavır ikisinin de aşkını kendi içlerinde yaşamalarına sebep olur. Onlara göre bu aşk, beşeri olmaktan çıkmıştır.

Nejat'ın üç-beş aylığına görev için Anadolu'ya gitmesi üzerine Bedi Muammer'le iyice yakınlaşan Leyla, hissî bir yakınlığın eşini aldatmak anlamına gelmeyeceğini düşünür. Leyla, evlilikleri süresince kendini duygusal manada tatmin edemeyen Nejat'ı kuzeni Bedi Muammer'le yakınlaşmayı mecburi bir durum olarak görür. Leyla'nın tuttuğu günlüğü yazdığı hatıraları yaşadığı çatışma açıkça gösterir.

“Nejat'ı aldatırken kalbimde bir azap var mı?

Hayır... Yüz binlerce defa hayır!..

Hayatımın bütün saf ve temiz düşüncelerini... inkişaf etmemiş hislerimi... şen ve şakrak gençliğimi onun ömrüne serdim... bunlardan istifade etmesini bilmedi... Bilemedi... Belki de bilmek ihtiyacı duymadı.

Beni, hayatına girmiş yeni bir şey... ne bileyim ben, belki alelade bir ev eşyası gibi basit gözlerle gördü. Ben de bir ruh... bir ihtiyaç... bir istek olabileceğini düşünmedi. Benim taşan ve coşan hislerimi tatmin etmedi. Hodbin düşünceler ve hareketlerle benim en mukaddes hissiyatımın üzerinden, kıymetli bir halının üstüne çamurlu ve kaba ayaklarla basar gibi, geçti... onları çiğnedi... ezdi.

Bende emel, ümit diye ne varsa hepsini yok etti. Bütün bunlar varken ve bunları gözümle görür ve elimle tutarken, yine onu aldatmadım. Bu kelimenin ifade ettiği mana ile aldatmadım. Bunu için kaç kişiye karşı durdum!

Bugün seviyorum. Temiz ve saf bir aşkla ilk defa seviyorum.. Bu aşkı kirliletmeyeceğim. Bunun Nejat için değil, fakat Bedi Muammerin temiz sevgisine hürmet ettiğim için yapacağım. Başkasının karısı olduğum halde ona kendimi vermeyeceğim. Yazık olur lekesiz sevgimize!” (s. 108-109) Bu hatıralar aracılığıyla yazar, aşksız bir evliliğin eninde sonunda yasak bir ilişkiye dönüşeceğini vurgular. Leyla'nın günlüğüne karaladığı bu satırlardan sonra teyzesi hastalanır. Teyzesinin ölmeden önce son istek olarak oğlunu Leyla'ya emanet etmesi, Leyla'nın bir gün içinde verdiği kararı değiştirir. Leyla, yasak aşk yaşadığı Bedi Muammer'le her şeyi geride bırakıp gitmeye hazırlanırken kararından vazgeçer ve mutsuz olsa dahi Nejat ile kalmaya karar verir.

Kıvrıcık Paşa'da, zevke dayanan yasak aşk, Kıvrıcık Paşa-Tirifelek ilişkisinde kendini gösterir. Seviyeli bir evliliği olan Kıvrıcık Paşa, Abdülhamit döneminin önemli paşalarından biridir. Yaşlılığın verdiği nedenlerden dolayı eşinden bıkan Kıvrıcık Paşa

genç bir kızla metres hayatı yaşamaya karar verir. Konakta yaşayan yardımcısı Şehri Efendi'nin de etkisiyle köle olarak satılan Tirifelek'i alan Kıvırcık Paşa, ona Fatih'te bir ev açar. Zamanla sazlı, içkili eğlence hayatına alışan Kıvırcık Paşa, genç kızla gününü gün etmeye başlar.

Paşa'nın eşi, bir tanıdığı vasıtasıyla Paşa'nın metres tuttuğunu ve ona âşık olduğunu anlar. Akrobalarını ve mahallenin imamını alarak Fatih'teki Tirifelek'in evine Paşa da oradayken baskın yapar. Hanımefendinin hakaretlerine ve şiddetine maruz kalan genç kadın, yediği dayak sonucu uzun süre kendine gelemez. Paşa ise bir daha Tirifelek'i görmemeye mecbur olur.

Kanun Namına'da zevke dayanan yasak aşk, Nebile ile Sadettin Bey arasında yaşanır. Nebile, Anadolu'nun bir kasabasında kızı ve eşiyle yaşamaktadır. Annesinin ölümü üzerine İstanbul'a giden Nebile, dönüş yolunda kendi kasabalarına tayini çıkan Doktor Sadettin ile tanışır ve ondan hoşlanır. Aynı şekilde henüz duygularını isimlendiremeyen on üç yaşındaki kızı Mevrure de doktora âşık olur. Nebile, sıksa ve çelimsiz kızının duygularını anlamakla beraber, doktoru kimseye kaptırmamak adına bütün şehvetli duygularıyla onu baştan çıkarır.

Kasabaya geldikten sonra Nebile, evlerinde verdikleri partilerde, eğlencelerde hiç eksik olmayan Sadettin Bey'e daha çok bağlanır. Nebile, eşinin bu ilişkiye izin vermeyeceğini düşünerek onu öldürmeyi plânlar ve doktorla beraber onu zehirler.

Nebile, eşi öldükten sonra Sadettin Bey ile evlenir ve Mevrure'yi de İstanbul'da yatılı bir okula gönderir. Üç yıl sonra, Mevrure de annesi gibi ahlâksız bir kadın haline gelir. Beyoğlu'nda tesadüfen gördüğü Sadettin Bey'i hâlâ sevdiğini anlayan Mevrure onunla beraber kasabaya döner. Bu sefer yasak aşk Sadettin Bey ile eşinin kızı Mevrure arasında yaşanır. Nebile felç geçirerek yatalak olmasına rağmen, eşi ve kızı arasında yaşananları fark eder. Sadettin Bey yıllar önce Nebile'nin eşini öldürdüğü zehirle şimdi Nebile'yi öldürmeye karar verir. Yazar, Nebile'yi romanın sonunda cezalandırarak, hem eşinin hem de kötü yola düşmesine sebep olduğu kızının intikamını alır. Yazar, Nebile haricinde romanın diğer olumsuz kahramanlarını da cezalandırmak suretiyle olması gerekeni vurgulamaya çalışmıştır.

Fedakâr Doğan'da, zevke dayalı yasak aşk, Gülten ile Semih ilişkisinde kendini gösterir. Yaşlı bir adamla evli olan Gülten, ahlâklı, seviyeli bir evliliği olmasına rağmen aradığı mutluluğu, zevkleri kocasında bulamaz. Gülten, eşinin yokluğundan

istifade ederek karşı komşusu Semih'i eve alır. Züppe ve mirasyedi bir genç olan Semih, Gülten gibi zengin kadınları ve servetlerini ele geçirdikten sonra beraber olduğu kadınlara sahip çıkmamaktadır. Semih'in erkek kardeşi Oğuz da abisi gibi hedonist bir tiptir. Birkaç kere gördüğü Gülten'in evlatlığı Nesrin'i beğenir ve onunla gönül eğlendirmek için Gülten'i kullanır. Gülten, birkaç dakikalık zevk için elinde büyüttüğü Nesrin'i feda etmekten çekinmez.

Nesrin, kendisine karşı kurulan bu oyunu anladığında evden ayrılır. Gülten ise eşi Şadan Bey'i boşayarak Semih'le yaşamaya başlar. On yıl içerisinde Gülten'in bütün servetini harcayan Semih, parası bitince Gülten'i kapı dışarı eder.

3.2.1.3. Kıskançlık

Aşk temasına bağlı olarak gelişen temalardan biri de kıskançlıktır. Bazı romanlarda kahramanları intihara götürecek sebeplerden biri olan kıskançlık, bazı romanlarda ise birbirleriyle arkadaş olan kahramanların hayatlarını ahlâki yönde etkileyecek nedenlerden biri olur.

Aka Gündüz'ün ailesini kaybettikten sonra ortada kalan, kardeşinin çalıştığı gazete sahibine gidip yardım isteyen küçük bir kızın hüznü hikâyesini anlattığı *İki Süngü Arasında* adlı eseri kıskançlık temasını işleyen romanlardan biri olarak ön plâna çıkar. Kardeşinin çalıştığı iş yerinin sahibi, onu dışarıda bir yere vermek istemez ve iki çocuğuna eğitim vermesi amacıyla konağına yerleştirir. Konağa ilk geldiği günden itibaren diğer hizmetçilere ve yardımcılara uymayan Emine, evin hanımefendisi başta olmak üzere konağın çalışanları tarafından kıskanılır. Emine eve ilk yerleştiğinde bu kıskançlığı fark etmez, dedikodulara kulak asmaz. Fakat zamanla evin beyi ve hanımı arasında tartışmalar başlayınca olayın ciddiyetini fark eder. Emine gidecek hiçbir yeri olmadığı için, bütün huzursuzluklara rağmen konakta kalmaya mecbur olur.

Emine, “*beyzî tipli kadın*” diye tarif ettiği Hanımefendi'yi, kendini düşünmekten başka hiçbir işe yaramayan, “*hizmetçilerinden komşu hanımefendiler hakkında havadislerin çirkinini toplayan*”, görgüsüz, çirkin, dedikoducu, fesat biri olarak değerlendirir. Emine, zamanla konak içerisinde yayılan dedikoduların hanımefendi tarafından tertip edildiğini anlar ama fazla kulak asmaz. Kendini sürekli evden göndermek için iftira atan, kurnaz plânlar hazırlayan hanımefendinin karşısında evin beyi onu sürekli korur. Hanım'ın kıskançlığı evde büyük tartışmalara neden olur. Beyfendinin Emine'yi korumacı tavrı ise eşini iyice hırslandırır. Emine konakta yaşanan

huzursuzluğun kaynağı kendisi olduğunu beyefendiye iletince, beyfendi de başta eşi olmak üzere bütün ev halkına ihtar verir.

“Emine, felaketin bana bıraktığı bir emanettir. Siz ne hain insanlarsınız! Son söz; Yoksa alimallah hepinizi çil yavrusu gibi dağıtırım.

Yaz gelir Erenköyünde bu kepezeliği yaparsınız, kış gelir Divanyolunda bunu yaparsınız, misafirlğe gider, başkalarının ayağına ip takarsınız. Sonra kürk giyer, elmasları kuşanır, kiminiz hanımefendi, kiminiz kalfa hanım, kiminiz bilmem ne diye dünyanın en edep ve terbiyeli insanları imiş gibi dolaşırsınız.” (s. 93)

Beyefendinin sert çıkışından sonra kısa süreli bir sükûnet yaşanır ama uzun sürmez. Hanımefendinin kıskançlık krizi geçirdiği bir sırada eşine Emine’yi nikâhına al demesi, ardından ya kendisi ya da Emine’yi tercih etmesini teklif etmesi beyefendinin sinirlerini iyice bozar. Beyefendi bunun üzerine *“Sen hayır! O, evet”* cevabı verir. Hanımefendi Emine’yi evden gönderemeyince eşinin görev için şehir dışına çıktığı bir sırada, Emine’ye iftira atarak konaktan kovulmasına hatta hapisaneye düşmesine sebep olmuştur. Yazar bu örnekle, bir kadının yaptığı yersiz kıskançlığın genç bir kadının hayatını nasıl etkilediğini ortaya koymaya çalışmıştır.

Kıskançlık duygusunun tema olarak işlendiği *Bahçemde Bir Gül Açtı*’da, Ferhunde kıskançlıklarıyla ön plâna çıkar. Sevdği erkeğin babasının en yakın arkadaşı Belma adına roman yazması Ferhunde’yi kıskançlığa, sonrasında da romanın konusunu ve yapısını değiştirmesi için Rasih Nevres’i yönlendirmesine neden olacaktır. Ferhunde, Rasih vasıtasıyla romanın ilham perisini değiştirmek, Nevres Vacit’in belki de son eseri olacak bu romana kendi hikâyesini konu etmek ister. Yazılacak bir romanın kahramanının Belma gibi hoppa bir kız yerine kendisi olması gerektiğini düşünür.

Roman boyunca sürecek Ferhunde’nin kıskançlığı eserin sonunda yine onun galibiyetiyle sonuçlanır. Gözleri görmeyen Nevres Vacit yerine oğlu Rasih Nevres’in romanı yazması eserin aslî kahramanın Ferhunde olmasına imkân sağlamıştır.

Romandaki bir diğer kıskançlık ise romanın aslî kahramanı Nevres Vacit’in son eserini yazmasına sebep olan Belma’ya aşkı nedeniyle onu oğlundan ve kardeşinden kıskanmasıdır. Bu kıskançlık Nevres Vacit’i çevresiyle çatışma içine düşürür.

Aşk Politikası’nda kıskançlık, romanın iki aslî kahramanı Aysel ve Necati’nin evlenmelerine sebep olacak bir tema olarak işlenir. Kıskançlık, aşk romanlarında genellikle çatışma unsuru oluşturan bir tema olarak işlenmesine rağmen, bu eserde

birbirlerini seven ama sevgilerini ifade edemeyen iki gencin hayatlarına giren farklı kişileri, kıskanmaları, onları birbirlerine yaklaştırmış ve evlenmelerine neden olmuştur.

İki bölümden oluşan romanın birinci bölümünde Necati'nin hikâyesi anlatılır. Necati ile Aysel birbirleriyle yakın akrabadırlar. Çocuklukları beraber geçen iki genç, liseden sonra farklı hayatlar ve arzular peşinde gitmişlerdir. Necati, spor ile uğraşır ve kendini bu yönde geliştirmeye çalışır. Lise bittikten sonra gece eğlencelerine, barlara giden Necati'yi bir gece Şura ile çok samimi bir vaziyette gören Aysel, onu kıskanır ama bunu Necati'ye ifade etmez.

İkinci bölüm Aysel'in çevresinde ve Paris'te geçer. Necati, Aysel'in Paris'e gideceğini öğrenince kendini bilgisiz ve cahil görerek genç kızı kıskanır. Aysel Paris'e gittikten sonra yakaladığı ilk fırsatta onun peşinden giden Necati, gördüğü manzara karşısında kıskançlık krizleri yaşar. Aysel, Paris'te tanıştığı İngiliz Dalyenson ile yakın arkadaşlık kurmuştur. Necati'nin Paris'e geldiği günlerde ise Dalyenson'dan evlilik teklifi almıştır. Milli olan ile aşk arasında çatışma yaşayan ise Necati'nin kıskanç hareketleri sonucu kendisine olan ilgisini anlar ve Dalyenson'u terk eder. Necati'nin kıskançlığı Aysel ile mutlu bir evlilik yapmasına neden olmuştur.

Kıskançlık duygusu, *Hicran Gecesi*'nde Serap'ın kişiliğinin önemli bir yönü olarak çizilir. Kendine uygun olmayan bir evlilik neticesinde eşinin en yakın adamına âşık olan Serap, büyük bir bunalım içerisine girer. Çektiği ıstırap sonucu ruh hali bozulur ve tutarsız davranışlar sergiler. Serap'ın üvey kızı Emel'in Viyana'dan dönüşü, onun yaşadığı kıskançlığı bir kat daha artırır. Fazıl Şükrü'nün kendi büyüttüğü, bu günlere getirdiği Celal'e uygun olarak kızı Emel'i görmesi ve kaçınılmaz son olarak ikisinin evliliği Serap'ı bilinçsiz hal ve tavırlara sokar.

Serap ile Celal arasındaki ilişkiyi fark eden Emel, Celal'den tiksindir ve her ikisinden de kurtulmak için bir plân yapar. Celal'i Serap'tan uzaklaştırmak amacıyla Celal'in amcakızı İlhan ile evleneceğini ilan eder. Celal, Serap'ın kıskançlık duygusu ile başlayan saldırgan tavrı ve babasıymış gibi sevdiği Fazıl Şükrü'ye karşı ihaneti nedeniyle bu evliliği bir kurtuluş olarak görür ve razı olur. Bu durum karşısında en çok etkilenen Serap olur. Bu evliliğin Emel'in gerçekleri ortaya dökmemesi karşısında antlaşmalı bir birliktelik olduğunu bilse de, nefsi duygularına karşı koyamaz. Celal, arkadaşı Kenan ile konuşurken Serap'ın kıskançlığını şöyle ifade eder.

“Sen Serabın nasıl bir kadın olduğunu bilir misin? Damarlarında aşk ve ihtiras ne kadar şiddetli ise kin ve garezi de o nispette kuvvetlidir. Bir anda Emele ve kocasına her şeyi söylemekten onu kimse menedemez. Beni kaybedeceğini anladığı gün, o nazlı, o yumuşak o sevimli Serabın azgın, çılgın, şahsiyeti canlanarak benimle beraber günahsız iki zavallıyı da harap eder.” (s. 102)

Celal ile İlhan arasında anlaşmalı başlayan evlilik, kısa sürede aşka dönüşünce, ikili İzmir’e giderek izlerini kaybettirir. Serap, uzun bir bekleyişten sonra gerçekleri öğrenince kıskançlık krizine girer ve bir otomobilin altında kalarak ya da kendini otomobilin altına atarak intihar eder.

Kıskançlık duygusunun tema olarak işlendiği *Üç Kızın Hikâyesi*’nde, Betigül kıskançlığıyla öne plâna çıkar. Lisede okuyan kızlardan biri olan Dürer, sorumluluk sahibi başarılı bir öğrencidir. Ailesi de kızına her konuda destek veren modern bir kimliği sahiptir. Kızlardan Filik ise diğerlerine göre daha güzeldir. Betigül, Dürer’i mutlu bir hayat sürdüğü için Filik’i de güzelliği nedeniyle kıskanır.

Betigül’ün kıskançlıkları, diğer arkadaşlarının hayatlarını etkileyecek hatta Filik’in yaşamını değiştirecek olaylara sebep olur. Betigül, okula yeni atanan oldukça sinirli ve hassas olan müdür muavinine imzasız bir mektup yazar. Mektupta Dürer’in nişanlanacağı, arkadaşlarına da nişanlısı ile yaptıklarını anlattığı yazılıdır. Betigül’ün yazdığı mektup sonucu müdür muavini ile Dürer arasında geçen sert tartışmada Dürer galip gelir ve müdür muavini istifa etmek zorunda kalır. Betigül, yaptığından çok pişman olur. Dürer ise bu duruma sebep olan kişinin Betigül olduğunu bilmesine rağmen arkadaşını şikâyet etmemeyi tercih eder.

Betigül’ün kıskançlıkla Filik’e oynadığı oyunlar ise daha hayati bir önem arz etmektedir. Kendinden daha güzel bulduğu Filik’e çevrelerindeki hemen her erkeğin hatta kendi hoşlandığı erkeğin dahi ona hayran olmasını kabullenemez. Betigül, bu durumdan oldukça rahatsız olur ve Filik’e karşı kimsenin haberi olmadan cephe alır. Betigül gençliğin verdiği bu kıskançlık kriziyle Filik’i erkeklerle buluşturup sonra da annesini aynı yere gönderir. Filik’in ailesi tarafından kapı dışarı edilip, kötü yola düşmesine sebep olur. Bu kıskançlık sadece Filik’i fuhuş batağına sürüklememiş, ayrıca Filik ile evlenmeyi düşünen iki erkek arasında bir tartışmaya neden olmuş, sonuçta birinin ölümüne diğerinin de hapisaneye düşmesine yol açmıştır.

Bu dönem romanlarında genellikle aşk teması etrafında gelişen kıskançlık teması, bu romanda farklı olarak bir genç kızın gençliğinin verdiği heves ve çılgınlıkla kıskandığı arkadaşlarının hayatlarını değiştirecek şekilde kullanılmıştır.

Kıskançlık duygusu, *Casus Mektebi*'nde Mülazım Korbey'in kişiliğinin önemli bir parçası olarak çizilmiştir. Mülazım Korbey, casusluk için Fransa'dan Almanya'ya giden Mis Nora'ya ilk tanıştıkları anda âşık olur. Mis Nora'nın, ilgi ve sevgisini kazanmak isteyen Korbey, gemi yolculuğu esnasında bütün yolcuları tehlikeye atarak yangın çıkarır. Bu durum Mis Nora'nın sevgisinden çok kendilerini tehlikeye attığı için nefretine sebep olur.

Mis Nora'nın, Almanya'ya gittikten sonra Yüzbaşı Veller ile nişanlanması Korbey'i daha da kıskandırır. Bu işin Fransa hükümeti tarafından verilen bir emir olduğunu kabullenemez. Mis Nora'nın belge sızdırmak için sınıra geldiği bir gün Veller'i gizlice bıçaklaması, hem genç kadını hem de devletin istihbarat servisini tehlikeye sokar. Mülazım Korbey, Mis Nora'nın casusluk için bile olsa Almanya'da olmasını ve Yüzbaşı Veller ile evlenmesini kabullenemez.

Son olarak bıçaklanmadan kurtulan Veller'i Fransa'da yakalanan Alman casusu ile işbirliği yaptığını gazetede haber yaparak kariyerini bitirmeye çalışır. Mülazım Korbey'in kıskançlığı, sevdiği kadını tehlikeye sokmanın yanı sıra, ülkesini savaşı kaybetmenin eşiğine getirmiştir. Mis Nora, Korbey'in yaptığı bütün hataların başarılı bir şekilde üstesinden gelir.

Yalnız Bir Bahar'da Siret, beraber yaşadığı Fikret ile ortak arkadaşları Nigâr arasındaki ilişkiyi fark eder. Siret, Fikret'i çok sevdiği ve onu kaybetmeyi göze alamadığı için kendini Nigâr ile aldattığını hissetmesine rağmen ses çıkarmaz. Nigâr, evli bir kadındır. Fakat evli olması onun Fikret ile ilişki yaşamasına engel olmaz. Fikret'in, çirkin bir kızla beraber olması onu fazlasıyla kıskandırır. Nigâr gibi hoppa bir kadın uzun süre evli kalamaz ve boşandıktan sonra kendini toparlamak için İzmir'e gider. Fikret'in ilk görev yeri de İzmir'dir.

Siret, hasta olduğu için bir müddet İzmir'e gidemez. Gittiğinde ise Nigâr'ın kıskançlık duygusuyla söylediği yalanlara inanır ve İstanbul'a döner. Nigâr'ın Fikret'i söylediği yalanlar Siret'i de kıskançlığa sürükler ve aşırı kıskançlık duygusu Siret'in verem olmasına yol açar. Hastalığı hızla ilerleyen Siret, kıskançlık kurbanı olur ve kısa sürede ölür.

Kıskançlık duygusunun tema olarak işlendiği *Üç Çiçek Bir Böcek*'te, Petra ve kızları, bu özellikleriyle ön plâna çıkarlar. Petra, eşini bir yıl önce kaybetmiş, üç kız annesi bir duldur. Petra ve üç kızı aynı erkeğe –Cirocil'e- âşık olunca, anne ve kızları arasında kıskançlık çatışmaları yaşanır.

Petra'nın en büyük kızı İlse, Cirocil için eşinden boşanmayı düşünür. Cirocil, İlse'yi beklemeden Petra'nın diğer kızı Gabi ile nişanlanır. İlse, kardeşinin ihanetini asla affedemez ve Gabi ile Cirocil'i çiftlikte öldürmek için teşebbüste bulunur. Bu teşebbüsünde başarısız olan İlse, kıskançlık krizleri geçirir ve Petra onu tedavi görmesi için özel bir kliniğe yatırır.

İlse ve Petra'dan kurtulan Cirocil bu sefer de Petra'nın en küçük kızı Rut'un ilgisine maruz kalır. Rut haricinde Petra da Cirocil'e âşıktır. Anne ve üç kızı aynı erkeğe sahip olmak için birbirlerine kötülük etmekten kaçınmazlar. Gabi ile evlenmeye hazırlanan Cirocil, Gabi'ye gelen bir mektup yüzünden ayrılmak zorunda kalırlar. Mektubu, Petra, kızının Cirocil'den ayrılması için yazmıştır. Cirocil, Gabi tarafından terk edildikten sonra Rut ile anlaşır ve onunla evlenmeye karar verir. Petra, Cirocil'i Gabi'den ayırıp kendi evlenmeyi düşünse de bu sefer de Rut'a onu *"kaptırmıştır"*.

Petra, bu olaydan sonra kalbinden rahatsızlanır ve kısa sürede Cirocil'i kaybetmenin acısıyla kalp krizi geçirir ve ölür.

Timarhane romanında iki kardeş arasında yaşanan kıskançlığın birçok kişinin hayatını nasıl etkilediği anlatılır. Bursa'nın Akduğan köyünde yaşayan Çalık Ahmet, babasının tek çocuğudur. Çiftliği yönetmeyi, hizmetçilere iş buyurmayı seven Çalık Ahmet, kardeşi Ömer doğunca onu kıskanmaya başlar. Kişilik özellikleri ile kendinden çok farklı olan Ömer, çalışkan, efendi, alçak gönüllü biridir. Çalık Ahmet bu özellikleriyle herkesin takdirini toplayan kardeşinin bir an evvel ölmesini beklemektedir. Ahmet, Hasan'ın annesiyle bekârken konuşup evlenmeyi düşünürler ama babası onu başka biriyle, Ömer'i ise kendi sevdiği kadınla nikâhlar.

Ahmet, bütün bunlardan sonra işlerinin kötü gitmesi, çiftlikte sürekli huzursuzluk yaşaması, eşiyle iyi geçinememesinden Ömer'i sorumlu tutar.

"İkimizi de birer çiftlik sahibi yapmağa çalıştığı besbelli ama akduğanın bir tarlası bereketçe bizim üç tarlaya bedel olduğu meydanda iken Ömerin oraya yerleştirilmesi bana ağır geliyordu. Üstelik bir de İsmail kâhyanın kızı Ömere alınmaz mı ... Babam da onu evlendirdikten sonra başımızda ekşimez mi?!... Bu halleri gördükçe

bana düşmanlık yapılmıyormuş gibi içimden türlü ateşler kabarıyordu. Buna karşı biraderden bu Hasanın dünyaya gelmesi, hem de sapa sağlam yaşaması ayrıca canımı sıkıyordu.” (s. 114-115)

Ahmet’in bu kıskançlığı ilerlemiş yaşına rağmen devam eder. İşlerinin sürekli kötüye gitmesi, Ömer’in gelirinin ise sürekli artması bu kıskançlığı iyice körükler ve av esnasında kardeşini vurmasıyla sonuçlanır.

Aka Gündüz’ün annesi ve babasının ölümü üzerine kimsesiz kaldığı için ve ona sahip çıkan bir taksicinin evlatlığı olarak büyüyen bir kızın hüznü hikâyesini anlattığı *Üvey Ana*’da kıskançlık, romanın ana temalarından biridir. Lale, sıradan biridir. Halk tabakasından gelen Lale’ye, mürebbiyelik yaptığı Bibi’nin babası Emin Bey, âşık olur. Emin Bey, Ankara’nın meşhur zenginlerindendir. Emin Bey’in çevresindekiler Lale gibi basit bir kızla evlenmesini kıskanır ve onu bu fikrinden geri çevirmeye çalışırlar. Emin Bey, tüm karalama, aşağılama sözlerine karşı Lale ile evlenir. Kısa zaman sonra Emin Bey’in kıskanç çevresi, Bibi’nin hastalığı nedeniyle Doktor Ergun ile sık sık görüşmek zorunda kalan Lale’ye iftira atarlar. Emin Bey, eşine güvense de kendinden otuz yaş küçük karısının genç bir doktorla münasebetini kıskanır. Bu duygularla onları baş başa konuşurken gören Emin Bey, hiçbir açıklama yapmadan Lale’yi boşar.

Fedakâr Doğan’da, üvey oğluna âşık olan Gülten ile eşi arasında bir çatışma yaşanır. Bu yakınlığı ilk önce Doğan ile beraber büyüyen Nesrin fark eder. Doğan’ın bir anne şefkatine benzettiği bu ilgi, Gülten’in günlüğünü ele geçiren Nesrin tarafından anlaşılınca genç kızın anne dediği bu kadına nefreti artar ve evden kaçmayı plânlar. Doğan ise Nesrin’e âşıktır. Gülten’in, imkânsız bir sevgiyle tutulduğu üvey oğlunun, diğer evlatlığı Nesrin’e âşık olduğunu fark etmesi kıskançlık duygularını kabartır ve onlardan intikam almaya yönlendirir. Gülten’in kıskançlığı, Doğan ile Nesrin’in evi terk etmesiyle iyice artar. Eşi Şadan Bey’e yazdığı bir mektupla Doğan’ın kendisine tecavüze yeltendiğini yazar.

İki farklı ilişki çevresinde kıskançlık temasının işlendiği *Külkedisi Evlendi* romanın ilk kısmında, Hicran’ın üvey ablaları bu özellikleriyle ön plâna çıkarlar. Şehriban ve Cavidan kendilerinden on iki yaş küçük üvey kardeşleri Hicran’dan daha sevimsiz, çirkin ve huysuz tiplerdir. Annesinden yüklü miktarda miras kalan Hicran, bu yönüyle de kardeşlerinin kıskançlık sonucu gazaplarına uğrar. Yemeklerine zehir katan,

kayıp düşmesi için merdivenlere sabunlu su döken üvey ablalarının kıskançlıkları genç kızı öldürmeyi plânlamaya kadar varır. Toplum içinde söz söylemesi, hatta partilere, davetlere, düğünlere katılması yasaklanan Hicran, arkadaşlarının ısrarları ile olur da bir davete katılırsa çeşitli iftiralarla yüz yüze gelir.

Romanda karşılaşılan ikinci kıskançlık vakası ise Hicran ile eşi Selim Naci arasında yaşanır. Selim Naci, ilk önceleri Hicran'ı bir kardeş gibi severken zamanla çevrenin de etkisiyle ona âşık olur. Venedik'te karşılaştıkları Nurettin Bey de Selim Naci'nin Hicran'a olan kayıtsızlığını fark eder ve boşanacaklarını öğrenince genç kadına evlilik teklif eder. Selim Naci, Hicran'dan ayrılmaktan vazgeçtiği zaman, Nurettin Bey'in Hicran hakkındaki düşüncelerini öğrenir. Bunun üzerine Selim Naci, Nurettin Bey'le konuşmaya gider. Kıskançlığın had safhada olduğu bir zamana denk gelen bu tartışma sonuncunda iki adam da Venedik'in ortasından geçen nehre düşerler. Masal havası içinde yazılan romanda, Selim Naci ve Nurettin Bey kurtulur. Kıskançlığın artırdığı bir aşkla birbirlerini seven Selim Naci ve Hicran romanın sonunda kavuşurlar.

Kıskançlık duygusu *Kardeş Katili* adlı eserde Ali Bey'in kişiliğinin önemli bir parçası olarak çizilir. Ali Bey, miskin, tembel biridir. Erkek kardeşi ise tam tersine çalışkan ve zekidir. Ali Bey, sahip olduğu parayı, mülkü hiç düşünmeden harcayıp bitirir. Herhangi bir işi ve iş başarısı olmadığı için de fakir düşer. Kardeşi, Bağdat valisi olmuştur. Zengin mal varlığı, iki kızı ve güzel bir eşi vardır. Bunlar Ali Bey'in kardeşine kıskançlık duyması için yeterli nedenlerdir. Bir kaza esnasında kardeşi ve yengesinin ölmesi, ona yüklü miktarda servet ve iki küçük kız çocuğu bırakmıştır. Ali Bey, kızlar on sekiz yaşına gelinceye kadar mirası istediği gibi kullanır. Fakat kızların büyüyüp kendilerine kalan mirası alacağını düşünmesi onu kıskandırır ve kızlardan birini hipnoz ederek diğerini öldürmesini sağlar. Böylelikle ikisinden de kurtulup bütün mirası tek başına kullanmayı düşünür. Kızlardan birinin öldürülmesi üzerine cinayeti araştırmak için görevlendirilen Polis Yılmaz Ali, tüm gerçekleri sezer, Şamlı bir hipnozcu yardımı ile de Ali Bey'in hem cinayete dair bildiklerini söyletmiş hem de kıskançlığının nedenlerini saydırmıştır.

“Ben çocukluktan beri ağabeyim Mecdiyi kıskanırdım. O, çok çalışkan, çok muktesit, ben çok tembel, çok sefihtim. Büyüyünce tayin edildi; zenginleşti. Bense, babamdan tevariüs ettiğim parayı bile yedim. Fakat bereket versin ki, Mecdi Paşa ve

zevcesi bundan on beş sene evvel, tam ben son meteliğimi sefihane tükettiğim sırada, yekdiğeri ardı sıra ahreti boyladılar. Arkalarında azîm bir servet bıraktılar.” (s. 70-71)

Şeyh Zeynullah'ta kıskançlık, üç kadın arasında bir erkeğe duyulan arzudan kaynaklanır. Tekke şeyhi olan Zeynullah, dönemin en meşhur hocasıdır. Özellikle kadınlar arasında oluşan şöhreti, onun dine ve ilme olan hâkimiyetinden çok, genç ve yakışıklı olmasından kaynaklanır. Saray kadınlarından, tekkelere maddi destek de veren Adile Sultan, Şeyh Zeynullah'ı keşfeden ve onu koruyan ilk kadındır. Adile Sultan'dan sonra şöhreti iyice artan Şeyh, Nerime Sultan tarafından tanınır ve âşık olunur. İki sultanı ayrı ayrı idare eden ve bunda da başarılı olan Zeynullah, Adile Sultan'ın Haznedarı olan kadının ona olan ihtirasını önemsemez. Sultanlar ile beraber olan Şeyh, diğer kadınların ve eşinin arzularını yerine getirmez. Bu durum en çok Haznedar'ın hoşuna gitmez ve Nerime Sultan'a Adile Sultan'ın sarayında yaşananları anlatır. Haznedar'ın kıskançlığı, Nerime Sultan'ın intikam ve hırsını artırır. Bir sultan olarak uğradığı ihanetten çok kıskançlığından Zeynullah'ı padişaha jurnaller.

“Vak'ayı evvela hayretle, sonra kıskançlıktan gelen bir hırs ve hiddetle dinleyen Nerime Sultan sık sık nefes alıyor, göğsü kabarıp iniyor, gözlerinden ateşler saçılıyordu.

Adile Sultanın bu hareketi fena halde gururuna, azametine dokunmuştu. Kendisi maiyetine, madununa karşı o kadar mahviyetkâr ve mütevazı olduğu gibi Şeyh Zeynullahın köşküne gittiği halde Adile Sultanın aynı adamı odasına almasına nedense akli yatmıyordu.

Alçaklık, dedi. Adilik!

Düşleri gıcırdıyordu. Fakat belki de bu hırs ve tahkirde vaziyeti cidden çirkin görmekten ziyade kendi yapamadığını yapmış ve sevdiği adamının başkaları tarafından ele geçirilmiş görmekten ileri geliyordu. (...)

Bu kundakçılık Nerime sultanın birdenbire hareket eden kıskançlık hislerini körüklüyordu. Genç sultan şimdi hanedanın şeref ve namusunu değil, fakat kendinin kırılan gurur ve azametinin intikamını almak için her ikisini de dış biliyordu.” (s. 226)

Nerime Sultan, hırsla kendine hâkim olamaz ve tekkenin çiftliğinde Zeynullah ile beraber olur. Ancak tebdil-i kıyafet ile girdiği çiftlikte Padişahın adamları tarafından basılır. Nerime Sultan kıskançlığıyla kendine büyük zararlar vermiş olur.

3.2.1.4. Kimsesizlik/Yalnızlık

Yalnızlık, bu dönem romanlarında farklı olay örgüleri oluşturacak şekilde kurgulanmıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra aile fertlerini kaybeden kimsesiz çocuklar, yalnızlığı küçüklükten gelen psikolojik bir buhran gibi yaşarlar. Yazarlar, özellikle iç monolog yöntemini kullanarak bu kahramanların yaşadıkları yalnızlıkları okuyucuya etkili bir şekilde gösterirler. Bazı romanlarda ise kişilik özellikleri gereği, çevrelerinden farklı olan kahramanların aile ve arkadaşları olmasına rağmen, içsel bir yalnızlık yaşadıkları vurgulanır. Bu durum genellikle onları buhrana/bunalıma sürükler.

Bir genç kızın sahipsiz kaldıktan sonra kötü yola düşüşünü anlatan *İki Süngü Arasında* romanın aslî kahramanı Emine'nin hâkim vasıflarından biri kimsesizliktir. Babasını bir aylıkken annesini hatırlamayacak kadar küçük yaşta kaybeden Emine'yi ağabeyi ve dadısı büyüttmüştür. On beş yaşına geldiğinde ağabeyinin Trablusgarp'a sürülmesi, dadısının da bu haber üzerine felç geçirmesi Emine'yi kimsesiz bırakacaktır. Emine'nin yaşıtlarına göre okumuş, bilgili ve modern bir zihniyete sahiptir.

Emine ağabeyini kaybettikten sonra bir konağın iki çocuğa mürebbiyelik eder. Çocukların annesi ve diğer dadılar Emine'yi kıskanarak kendi ortamlarına almazlar. Emine de sürekli dedikodu yapan bu insanlardan kaçır ve odasında yalnız kalmayı tercih eder.

Emine hapishaneye girdiğinde de bu yalnızlığı uzun süre hisseder. Emine'nin dışarıda bir bekleyeni olmaması, ziyaretine kimsenin gelmemesi onun yalnızlığını daha da artırır. Hapishaneden her çıktığında yozlaşmış hayat içinde fuhuş yapmaktansa suç işleyip “kodese” girmeyi yeğler. Bu tercihi, kadınlar arasında çeşitli dedikodulara neden olur. Çaldığı malları, eşyaları ne yaptığını soran Acar, parayı sevgiline mi yediriyorsun diyerek dalga geçer. Yazar Emine'nin ağzında yalnızlığını şöyle ifade eder:

“Bari kahpe olsaydım, diye düşündü, bari kahpenin biri olsaydım gam yemezdim. Hiç olmazsa bu mahkûmiyet gecelerinde bir aşığı düşünme düşünme teselli bulurdum, hiç olmazsa bana da kuru köfte, karpuz, kavun gönderecekler bulunurdu.” (s. 35)

Emine'nin yalnızlığı sürekli hapishanede kalmak istemesine neden olur. Hapishaneden çıktığında, ne gidecek yeri ne de kalacak kimsesi vardır. Bu yüzden Emine her tahliye öncesi veya sonrasında suç işleyerek hapishaneye geri döner.

Çapkın Kız romanının aslî kahramanı Çapkın Kız, annesi ve babası olmadan büyümüştür. Yaşlı bir halanın büyüttüğü yasak aşk kurbanı genç kız, hayatı boyunca yalnızlığı kimlik bunalımına dönüşmüş bir şekilde yaşayacaktır. Çapkın Kız, çevresi geniş, sevenleri çok ve zengin birisidir. Her isteği anında yerine getirilir ama hiç bir şey aile sevgisinin yerini dolduramaz. Kendini çok iyi yetiştirmiş olan Çapkın Kız, çevresinden gelen tehditlere karşı da kendini korumayı bilir. Ancak kimsesizliğin verdiği yalnızlık onu tek kaldığı zamanlar hüzne boğar.

Çapkın Kız, yalnızlığın verdiği bu sıkıntıyla kendini sahipsiz insanlara yardım etmeye adanır. Ankara’da fakirlikten bebeğini köye yollamak zorunda kalan bir kadının çaresizliği karşısında ona çok acır ve bir iş imkânı bularak çocuğundan ayrılmamasını sağlar. Çapkın Kız, bu olaydan sonra Hayret Bey’e, kendinin bu çocuktan daha aciz bir durumda olduğunu söyler. Fakir de olsa bir anne-babaya sahip olan bu çocuk, ona göre mutludur ve daha şanslıdır. Sahipsiz olduğu için çevresindeki insanların ona “*düşük kadın*” gözüyle bakmasına da tahammül edemez. Anne-babası olan bu çocuktan yola çıkarak kendi yalnızlığına isyan eder ve durumu babası olduğunu bilmediği Hayret Bey’e ağlayarak ifade eder.

“Bu çocuğun anası babası vardı değil mi? Şüphesiz. Gördük işte. Sahi anası babası onlar mı idiler? Evet kızım. Nüfus tezkirelerini kaydettirmediler mi? Ama benim de nüfus tezkerem var. Ne demek istiyorsun? Benim de nüfus tezkerem var ama, işte ben bu çocuğun yaşından daha küçük yaştan beri anasız babasızım...”

Çapkın Kız ilk defa, ömründe ilk defa hıçkırıyordu...

Hayret bey yavaşça: Fransızca konuşalım, dedi. Şoför anlamasın. Ağladığını hisse derse kim bilir ne mana verir.

Evet dostum, o da bir mana versin. O da bu aşifte kendisini terkeden âşıkı için ağlıyor, desin. Ben çapkın, ben aşifte, ben densiz, ben ipe sapa gelmez, ben şu, ben bu... Fakat bütün bunlarda benim ne kabahatim var?

Bir babam olsaydı, bir annem olsaydı ben böyle mi olurdum?” (s. 87)

Yirmili yaşlardaki Çapkın Kız, yalnızlığını bir erkekle gidermeyi düşünse de, kendini anlayacak, kendine layık bir erkek bulamaz. Çevresindeki erkekler, onu serbest bir kız olduğu için evlenecek kişi olarak görmezler ya da evlenmeyi düşünenlerde kişilerde hep bir kayıtsızlık söz konusudur. Yaşadığı bu çatışmayı yalnız kaldığında kendi kendine ifade eder ve adeta bir cevap bulmak için suçlu arar. “*Ben fena bir insan*

değilim. Sadece akıntıya tutulmuş küreksiz bir sandala benziyorum. Bazı bir çiçekli sahilden, bazı bir kayalıktan, bazı bir viran yalıdan geçiyorum. Bu kabahat bende mi? Bu kabahat halamda mı? Halam bana nihayet yirmi sene annelik eder. Büyüdüğünün farkında olmayan çiçekten başka neyim? Hangi rüzgâra karşı durabilirdim?” (s. 63-64)

Emine, romanında Suat Derviş, ailesini savaşta kaybeden küçük bir kız çocuğunun hayat boyu sürececek kimsesizliğini anlatır. Romana ismini de veren başkahraman Emine, küçük yaşlarda gözleri önünde ailesinin katledilmesine, köyünün yakılmasına şahit olmuştur. Bu olay, hayatının geri kalanında Emine’nin kişiliğine yön verecek acı bir hatıra olarak kalacaktır. Hassas, narin olmanın yanı sıra söylenilen her şeyi kabullenışı Emine’nin diğer bütün insanlar tarafından ezilmesine neden olacaktır.

Emine, yetimhanede diğer çocuklar gibi kimsesizdir ama yazar onu diğer çocuklarla ilişki içine sokmayıp, yalnızlığını vurgulamaya çalışmıştır. Çevresinde bir sürü kendisi gibi çocuk olmasına rağmen onun arkadaşı yoktur. Bunun nedeni Emine’nin yaşadığı travmadır. Yazar, özellikle Emine’nin gece uyumadan önce sürekli tekrarladığı ailesinin öldürülmesi sahnesi ile genç kızın içe kapanık, çekingen biri olmasının sebebini ifade etmiştir.

Emine, yaşadığı kasabada, eczacının evinde, İstanbul’da dul bir kadının yanında, hizmetçilik yaptığı zengin köşkte, son olarak evlendiği adamın yanında hep bir sığıntı olarak yaşamıştır. Özellikle zengin köşkte kendinden başka pek çok hizmetçi olmasına rağmen Emine, onların hiç biriyle arkadaş olamaz, ruh halindeki kasırgalar onu sürekli diğerlerinden farklı olmaya ve dolayısıyla yalnızlığa itmiştir.

Şeker Osman romanın aslî kahramanı Osman, 31 Mart vakasından sonra babasını kaybeder ve “*saltanatlı bir evvel zaman konağı*” olan evlerinde nüfus dört kişiye iner. Romanda geri dönüşlerle anlatılan Osman’ın çocukluğu hakkında babasının ölümü dışında bilgi verilmez. Anlatma zamanında Osman’ın yalnız yaşayan arkadaşı çok olmasına rağmen sırdaşı olmadığını yalnızlık çektiğini görürüz. Şeker Osman, yalnızlığını da karakter özelliğine bağlı olarak kimseye belli etmemeye çalışır.

“Kaç kere bu süslü salonlardan, bu kibar meclislerinden, bu kalabalık sofralardan, gözyaşlarını kimseye göstermemek için kaçmış kendi kimsesiz odasında aynanın karşısına geçmiş, deli gözlerle gözbebeklerinin içine bakarak, uzun uzun, hıçkıra hıçkıra ağlamıştı...” (s. 6)

Osman'ın yalnızlığı çevresinin beklentilerinin yanı sıra karşılıksız bir aşka düşmesinden de kaynaklanır. Kendi tanımıyla “*elâlemin maskarası*” olan birinin âşık olması, bir kadını sevmesi beyhudedir. Osman'ın ağlayarak aşkını itiraf ettiği gece Fehamet, onun acemi duygularına kayıtsızca güler. Osman bu olaydan sonra çevresindeki hiç kimseyle bir ilişkiye giremez. Şeker Osman, her gün ziyafet ve eğlencelere katılarak kalabalık çevrelere dâhil olsa da ruh dünyasında büyük bir yalnızlık yaşamaktadır. Kimsesizliğinin farkında olan Osman'ın, çevresindekilerin beklentilerine cevap vermediği için toplumsal ilişkileri zayıflamıştır.

“Tekrar içinde bir şey kırıldı: Tekrar, bir lahza evvel başlayan nekahet devri yeni bir buhranla vahimleşti: Demek, ona mahzunluğu bile çok görüyorlardı. Demek onun dalgın, düşünceli bile olmaya hakkı yoktu. Demek vazifesi daima şen olmak, daima gülmek ve güldürmekti.” (s. 9)

Sevdiği kadının aşkıdan habersiz olması ve aşk acısıyla melankolik bir ruh haline girmesi Osman'ı yalnızlığa sürüklemiştir. Fehamet'i görmemek için köşe bucak kaçmaya çalışan Osman, pek başarılı olamaz. Düştüğü bu yalnızlık ve kimsesizlik çıkmazından kurtuluş olarak ölümü seçmesi romanı daha da dramatiklemiştir.

Sönen Işık'ta aileden birinin olmaması kahramanlarda güvensizliğe ve çıkmaza sokar. Romanın aslî kahramanı Namık, otuzlu yaşlarını geçmesine rağmen kendisini yönlendiren annesini kaybettikten sonra düştüğü bunalımdan kurtulmamıştır. Kâmran ise verem hastalığından kaybettiği babasından sonra büyük bir fakirlik ve sıkıntı içerisine düşmüştür. Romanda kimsesizlik bireysel boyutta işlenmiştir. Toplumun iki kadının sahipsizliği karşısında umursamazlığı ele alınmamıştır. Ön plâna çıkan özellikle babasızlıktan dolayı ailenin geçim sıkıntısı içinde aile bireylerinin kendilerine farklı yollar seçmeleridir.

Kâmran'ın kızı Neyran, annesini yine verem hastalığından kaybetmiştir. Annesini hiç hatırlamayan Neyran bu boşluğu dolduramaz. Annesizliği ve soğuk mizaçlı babası Neyran'ı içine kapanık, çekingen ve ruhsal açıdan kırılğan bir mizaca büründürmüştür.

Mahmut Yesârî'nin, *Tipi Dindi* adlı eserinde romanın aslî kahramanı Macit, on sekiz yaşında ailesinin yanından ayrılarak yalnız yaşamaya başlar. Kırk yaşına kadar ailesinden uzak bir yaşam biçimi seçen Macit, yalnız kaldığı süre boyunca yenilgilerle sonuçlanan bir ömür geçirmiştir. Annesinin ölümünden sonra kendine düşen mirasla

uzun süre geçinir. Fakat ona kalan miras bittiğinde sıkıntılı bir döneme girer, önce sevgilisinden sonra da işinden ayrılır. Geriye dönüp baktığında hiçbir kazancı olmadığını görür. Bunun yanı sıra yaşamasına değer bir kişinin olmayışı Macit'i bunalıma sürükler. Macit, sevgilisinden ayrılmıştır, ailesini ise yıllardır görmemiştir. Çevresindeki insanların ise sadece eğlence hayatında onunla birlikte olduğunu farkındadır. Parasını harcadığı kadar arkadaşı, dostu vardır. İşinden ayrıldıktan sonra arkadaşları da yavaş yavaş ondan uzaklaşır. Macit'in yaşadığı yalnızlık, yabancılaşmasına neden olur. Kimlik bunalımı onu intihara sürükler fakat kız kardeşinden gelen mektup onu bu eyleminden alıkoyar. Macit, yıllardır görmediği ailesinin, maddi imkânsızlıklar içinde kötü bir halde yaşadıklarını öğrenir. Kız kardeşi Müzehher yazdığı mektupta üvey kardeşiyle yalnız kaldıklarını, babalarının ölüm döşeginde olduğunu belirtir. Macit, yalnız olduğunu düşünürken sorumlu olduğu ailesinin mektubu ile tekrar ümitlenir.

Ailesiyle bir arada yaşamak ümidiyle yıllar önce ayrıldığı evine gittiğinde garip, saf iki çocukla başbaşa kalır. Macit'in babası ölmüştür. Macit bireysel olarak yaşadığı yalnızlıktan kurtulmuştur fakat bu sefer aile olarak yalnızdırlar. Maddi olarak giderek bozulan durumları karşısında önce bütün akrabaları sonra çevreleri ve toplum onları dışlamaya başlar. Macit, yine yalnız ve kimsesizdir ama bu defa yanında iki kardeşi de ona eşlik eder. Macit'in yalnızlığını ifade ettiği cümleleri, toplumun da duyarsızlığını göstermesi açısından önemlidir.

“Sırtı sırta üç gün otomobilde beş gün barlarda, gazinolarda görseler, gece ışığa hücum eden sinekler gibi, yolumun üzerine döküleceklerinden, elimi sıkacaklarından hatta boynuma sarılacaklarından eminim!

Sokaklarda ben onları görmüyorum, demek ki görünmüyorlar. Görünmeyişlerinden anlıyorum ki onlar beni görüyorlar.” (s. 183) Macit'in bu cümleleri fakirliğin neden olduğu yoklukta çevresinin ondan kaçışını gösterir. Macit'in çevresi onun bu yaşadıklarının da farkındadır. Arkadaşlarının onunla olan ilişkileri varlığına, maddi imkânlarına bağlıdır. Parasının olmayışı Macit'i yalnızlığa bu yalnızlık ise kardeşi Müzehher ve kendinin ölümüne sebep olacaktır.

3.2.1.5. İntihar

Dönem romanlarında intihar genellikle aşk ekseninde rastlanan bir temadır. Kahramanların karşılıksız ilişkileri nedeniyle yaşadıkları kıskançlıklar onları çoğu kez

intihara götürür. *Benliğim Benimdir* romanında bu tema farklı bir şekilde işlenmiş, hürriyet ve bunun karşısına çıkan engeller sonucu yapılan bir eylem olarak verilmiştir. Kader-özgürlük-esaret çıkmazında intihara yeltenen Zeynep'in romanı, dönem romanları açısından farklı fikirler ihtiva eder.

Romanın aslî kahramanı Zeynep, ailesi tarafından bir esirciye meta gibi satılmasını hazmedemez bu durum onu peş peşe iki kez intihara sürükler. On üç yaşındayken köyünde kendi yaşlılarıyla yaptığı konuşmalar, onun özgürlüğüne ne kadar düşkün olduğunu göstermesi ve o yaşta esaret karşısında çözümler üretebilmesi bakımından ilginçtir. Ancak yazarın okuma yazması olamayan bir kız çocuğuna bu fikirleri ifade ettirmesi romanın gerçekliğini azaltmıştır.

“Satılmak fikri ihtimali, bütün geceler, tüylerimi ürperterek uykularımı zindan ederdi... nihayet bir gün bu elim akıbet gelip çattı... tapındığım benliğime, hürriyet ve şahsiyetime ilk esaret zincirini katil elleriyle vuran anam ve babama dehşetli bir gayiz ve nefret hissettim(...)Sessiz ve hareketsiz yesirciyi takip ettim kararım kat'i idi kendimi öldürecektim ve ancak bu ulvî ölümden benliğime sahip olacak ve hürriyetime kavuşacaktım!...” (s. 7) İlk intiharında denize atlayan Zeynep, kurtulur fakat bu kurtuluş onu pişman eder. İkinci intihar eylemi esircinin evindeki kuyuya kendini atmasıyla olur.

“Hemen pencereye sarıldım, onu sessizce yukarı kaldırarak bahçeye atladım, evin içi yeni gelen müşterilerle meşguldü., beni gören olmadı... kuyunun başına geldim, epey bir zahmetle taşı yuvarlamağa muvaffak oldum, kapakta ağırdı, onu da devirdim, demir gibi soğuk kanlılıkla kendimi karanlığa salıverirken küçük oda da çingir çingir bir feryat koptu.” (s. 11)

Hürriyeti için intihar girişimlerinde bulunup başarısız olan Zeynep'in bir konağa satılması onu tamamen çileden çıkarır. Konakta da intiharı düşünen Zeynep, konağın lüks ve şaşıaalı yaşantısı karşısında zaafa düşer ve intihar edemez.

İki Süngü Arasında romanının aslî kahramanı Emine'yi hapisten kurtaran avukatın kızı, ahlâki kaygıları sonucu intihar etmiştir. Roman boyunca Emine'ye destek olan ve ismi verilmeyen avukat, kızını hem fiziksel hem de ruhsal yönden Emine'ye benzetir.

Emine'nin hayatını kurtardıktan sonra doktorla baş başa kalan avukat, kızının yaşadığı bu acı hikâyeyi anlatır. Kendisi görevde iken mahallede onunla aynı yaşta olan

ve ahlâksızlık yapan bir genç kız yerine, kızı süngüler eşliğinde karakola götürülmüş, sorgulanma sonrasında suçsuz olduğu anlaşılarak serbest bırakılmış, ancak bu durum gururunu incitince intihar etmiştir.

Yazar bu örneği özellikle Emine'nin güçlü kişiliğini ortaya çıkarmak için vermiştir. Zira Emine de bu tür zorluklar görmüştür ama intiharı asla düşünmemiştir. İntiharı bilinç dışı yapılan bir eylem olarak gören Emine, çaresizlik sonucu ölümü tercih etmenin basitçe bir davranış olacağını ifade eder. Emine süngüler arasında geçen rezil hayatı karşısında intihar ederek kurtulabileceğini asla düşünmez. Terapi sırasında doktora söylediği intiharla ilgili düşünceleri onun yüce ruhunu gösterir.

“Bundan kurtulmak için intihar mı edeyim? İntihar çok sefil, çok rezil bir şey...

Ben sefilim, rezilim, fakat intihar edecek derecede değil, O zilletle keskin ruhumu körletmem.” (s. 136)

Hicran Gecesi'nde aşk-engel çatışmasının bir sonucu olarak verilen intihar, aslî kahraman Serap'a bağlı olarak gençlerin yanlış evlilikleri sonucu yaşayabilecekleri olumsuzluklar karşısında verdikleri bir tepki olarak işlenmiştir. Evlilik dışı beraberlik yaşadığı adamın Serap'ı terk etmesi, genç kadını kendinden yaşça büyük ve onu bu haliyle kabul edecek Fazıl Şükrü ile evlenmeye mecbur kılacaktır. Önceleri bu evlilikte mutlu olan Serap, eşinin kendisine uygun olmadığını fark edince yeni arayışlar içine girer. Serap, ev halkından biri haline gelen ve eşi Fazıl Şükrü'nün en iyi adamı, yanında çalışanı ve oğlu gibi sevdiği Celal ile aldatmaya başlar. Celal, genç kadınla ilk beraberliğini Serap'ın güzelliği karşısında cinsel istekleri doğrultusunda yapmış ve sonrasında çok pişman olmuştur. Velinimetisi olan Fazıl Şükrü'nün eşiyle beraber olmak genç adamın vicdanıyla-arzuları arasında çatışma yaşamasına neden olmuştur.

Celal, bu ilk beraberlikten sonra Serap'tan uzak kalmayı plânlasa da Serap'ın güzelliği ve çekiciliği karşısında fazla dayanamaz. Serap ise büyük bir tutkuyla Celal'e âşık olmuştur. Serap'ın kişiliğinden gelen *“iptidai”* tutkusu eşinin her şeyi fark edip rezil olmak korkusunu bile engellemiştir. Fazıl Şükrü'nün kızının yurtdışından dönüp ikili arasındaki ilişkiyi fark etmesi ve Serap ile Celal'i tehdit etmesi, Celal'i anlaşmalı olarak Serap'ın amcasının kızıyla evlenmeye mecbur etmiştir.

Celal ile İlhan'ın evliliği kısa sürede aşk birlikteliğine dönüşünce, bir mektupla olanları arkadaşlarına bildirirler. Celal'i hasretle bekleyen Serap ise bu haber karşısında kendini kaybeder ve bir otomobilin önünü atlayarak intihar eder.

Bir Kadın Söylüyor adlı eser aynı evde yaşayan bir babanın üvey kızına olan platonik aşkı ve bu aşkın imkânsızlığı konu edinir. Geleneksel kültürle kendini yetiştirmiş modern ve aydın bir kişi olan üvey baba, bu hislerini içinde yaşatmıştır. Üvey kızı Selma'nın evlenerek başka bir yere taşınması ise onu intiharın eşiğine getirir. Selma'nın gemiye bindiği gün o da kendini boğazın serin sularına bırakarak intihar eder. Kahraman anlatıcının hatıralarını kaleme alması sonucu oluşan roman, onun iç dünyasını yansıtmada başarılı olamaz. Sadece dışardan bir bakışla intihara giden sebepler anlatılır.

Su Sinekleri'nin iki aslî kahramanı Sabbek ve Nuran, sevdikleri erkeklere daha yakın olmak için gittikleri kampta, arkadaşlarının ahlâksız annesi tarafından aldatılırlar. Gençliğin verdiği heyecan ve cahillik, izledikleri yabancı filmlerin etkisi ve son olarak kampta alıştıkları kokain sayesinde kendilerinden geçmiş bir şekilde bilinçsizce intihar etmeyi düşünürler. Kahramanların intihar etmeleri belirli bir süreçten geçmemiş aniden gelişmiştir. Bu sebeple kızları intihara götüren sebepler anlık kararlarla sınırlı kalmıştır. Sabbek tarafından alınan bu karar “*Ölümümüz karşısında duyacakları acı, bizim intikamımız*” olacağı şeklinde ifade edilmiştir. Genç kızların film artistlerine duydukları özentiyle ellerini birbirine bağlayarak kendilerini Marmara'nın serin sularına atmak suretiyle intihar girişimi başarısızlıkla sonuçlanmış, balıkçıların yardımlarıyla ölümden dönmüşlerdir. Gazetelerde bu intihar olayının haber yapılması ve gençler arasında adeta bir moda gibi yayılması, Batılı özentinin yanlış bir şekilde yaygınlaştığını göstermesi bakımından önemlidir. Yazar, bu gazete haberini romana ekleyerek dönemin genel durumu hakkında bilgi vermenin yanı sıra Sabbek'in anneannesi Ruhsar Hanım'ın gazetede yazıyı görüp ani bir şekilde ölmesini de açıklamış olur. Romanın başlangıcından itibaren bir leitmotif olarak değerlendirilebilecek Ruhsar Hanım'ın her konuşmasından sonra kullandığı “*Süphane mentahayyere!*” ifadesi, romanın son bölümünde dramatik bir şekilde kullanılmış, romanın trajedi boyutunu artırmıştır.

“Nebiye Hanım yukarı katta idi, annesinin sesini duyamamıştı. Ruhsar Hanım, kalkmağa çabaladı; olduğu yerde, kısa bir süre çırpınır gibi oldu. Gazete elinden, gözlüğü gözünden düştü:

- Süphane...

Diyebildi (men tahayyere !...) Diyemedi.” (s. 320)

Şeker Osman'da, tutkulu bir aşkla bağlı olduğu kadının başkasıyla evlenmesi üzerine intihar eden Osman'ın dramatik aşkı anlatılır. Arkadaş çevresi tarafından özellikle kadın arkadaşlarının bakış açısıyla *“bir nevi harem ağası”* olarak görülen Osman'ın gamsız, şen ve komik olması, bayanlarla duygusal ilişki içerisine giremeyeceğini düşündürmüştür. Yazar-anlatıcı kadınların ona âşık olmamasını, duygusal beraberlik yaşamamasını, kadınların güldüren değil düşündüren adamı sevdiklerini söyleyerek açıklar.

“Çirkin değildi... Geçkin değildi... Salon kadınlarının affetmediği bu iki kusur onda yoktu. Hatta onda üçüncü büyük kusur da yoktu. Fakir de değildi!... Fakat bu meziyetlerine rağmen mühim bir kusuru vardı: Mukallitti!.. Komikti!.. Maskaraydı!.. Herkesin eğlencesiydi!..” (s. 6-7)

Şeker Osman'ın en yakın arkadaşı Fehamet'e karşılıksız bir sevgiyle bağlanması, onu aşk-gerçeklik çatışmasına düşürür. Osman, Fehamet'i her gördüğünde onunla her konuştuğunda bu saplantılı aşka biraz daha kapılmasına rağmen ortada olan bir gerçek vardır ki; o da Fehamet'in bu duygulardan habersiz olması ve başka bir erkekle nişanlanmasıdır. Fehamet'in nişanlılık süreci ve düğün hazırlıklarının tüm aşamalarında bulunan Osman, Fehamet'le iki dert ortağı gibi hemen her mevzuda konuşmuş ve böylelikle aşkı daha da artmıştır. Düğün gününe kadar Fehamet'in bu ilişkiyi bitireceği ümidiyle yaşayan Osman, Fehamet'in evlenmesi üzerine Fehamet'in Paris'e gittiği trenin altına atarak intihar eder.

Bahçemde Bir Gül Açtı'da Hüsrev Hakkı'nın arkadaşı Sebati Vamık'ın bir aşk yüzünden intihar edişi anlatılır. İntihar eden kişiyi ve olayı Hüsrev Hakkı'nın anlattıkları aracılığıyla öğreniriz. Hüsrev Hakkı'nın, Nevres Vacit'e anlattığı bu olayla ilgili konuşmaları iki kardeşin intihar üzerine farklı bakış açıların geliştirir. Nevres Vacit, gamsız, kedersiz Sebati Vamık'ın intiharını *“yaradılışına bir isyan, küfranı nimet”* olarak düşünür. Hüsrev Hakkı ise kardeşiyle aynı fikirde değildir. Melankolik insanların hayatın her türlü ıstırabından zevk aldıklarını düşünen Hüsrev Hakkı, onların ölüme kendilerini çok yaklaştırdıklarını hatta yarı ölü olduklarını söyler.

“Ölümü, her an, o kadar yakınlarında görürler ki, tecrübeye tenezzül bile etmezler. Belki geçici bir buhran esnasında, canlarına kıyarlar. Lakin gamsız, kasavetsiz insanların acıya, ıstıraba hiç tahammülleri yoktur.” (s. 26-27)

Hüsrev Hakkı'nın anlattığı hikâyeye göre Sebati Vamık, Jülya isimli bir kadına âşık olur. Sebati Vamık kırk beş elli yaşlarında Jülya ise ancak yirmisinde olan, barlarda akrobasi yapan bir İtalyan'dır. Sebati Vamık âşık olduğu bu kızın barlardaki işini bırakmasını ve sadece onunla beraber olmasını ister. Hürriyetine düşkün olan Jülya, bunu kabul etmez ve Sebati Vamık'ın intiharına sebep olur. Belma'ya çok benzeyen Jülya'yı Hüsrev Hakkı da çok beğenir ama bunu kimseye söyleyemez. Jülya'nın intihar olayından sonra ülkesine kaçar ve ardından Hüsrev Hakkı da Türkiye'ye döner. Hüsrev Hakkı'nın bu hikâyeyi anlatma sebebi, Sebati Vamık'ın Nevres Vacit'e benzemesi, Belma'nın da hem fiziki hem de ruh yapısı itibarıyla Jülya'yı hatırlatmasıdır. Bu olayı Nevres Vacit'in öğrenmesi yazacağı romanın konusunu da ortaya çıkarır.

Bağrı Yanık Ömer'de intihar teması çok farklı bir yönüyle işlenir. Romanın aslî kahramanı Ömer, anne-babasının huysuzluğu nedeniyle beş yaşlarında kendinden beklenemeyecek bir olgunluk gösterir. Bir çocuk kalbi ile anlamlandırmaya çalıştığı hayat, küçük yaşta omuzlarına kaldıramayacağı bir yük bindirir. Ailesinin şiddetli geçimsizlik sonucu boşanması ve yeni evlilikler yapması, Ömer'in çocuk ruhunu derinden etkiler. Üvey annesi ve üvey babasının kötü ve dayakçı davranışları ise onu iyice yıpratır. İki ailesi de zengin olmasına rağmen aç-susuz gezen Ömer, çocuk yaşına rağmen yaşadıklarını kimseyle paylaşmaz.

Üvey annesi, annesinin evindeyken; üvey babası ise babasının yanında kaldığı zaman, yemek yediğini düşündükleri Ömer, aslında aç gezer, ya da tarlalarında çalışan işçilerin artıklarıyla beslenir. Çok susadığı bir gün annesinin bağından biraz üzüm yemek isteyen Ömer, üvey babasının sert tepkisi ile karşılaşır. Aynı şekilde babasının bağından almak isteyince de üvey annesi onu kovar. Bu kadar zulme dayanamayan Ömer de kendini dik bir uçurumdan suyu olmayan bir nehre bırakarak intihar eder.

Varlığının da yokluğunun da farkına varılmayan/vardırılmayan Ömer, *“ölüm[ü] zamanın akışı içerisinde olmak ya da olmamak diyalektiğinden farklı değerlendirmedikten intihar eder. Onun intiharı sırasında attığı çılgılık, yalnızlığına, yaşadıklarına ve yazgısına tepki mahiyetindeki tek eylemi olur.”*²²²

Âdem ve Havva romanının aslî kahramanı Cahit'in, Konya'da öğretmenlik yapan kardeşi genç yaşında intiharı seçenlerdendir. Celal, İstanbul'a geldiğinde sevdiği kadına daha yakın olmak amacıyla kardeşi Cahit'in iç güveysi olduğu köşkte misafir

²²² Öksüz, s. 47.

kalır. Cahit, Şeci Paşa ve Celal aynı kadına âşıklardır. Şeci Paşa'nın evli olduğu bu kadın da Cahit'i sevmektedir. Deniz, Cahit'in kardeşi Celal'in ilgisini kısa sürede anlar. Celal, kendisine duygusal bir yakınlık hissetmediğini bilse de Deniz'e kendini kaptırmış, tayinini İstanbul'a aldırarak Paşa ve kardeşine rağmen onu bırakmayacağını ifade etmiştir. Bencil hırslarına yenik düşen Cahit ise Celal'i vazgeçirmek için, Deniz'in kendi metresi olduğunu söyler. Bu açıklama Celal'in yirmi üç yaşında intihar etmesine neden olur. Celal'in intiharı Şeci Paşa ve Cahit'in hayatında da köklü değişiklikler meydana getirir beraberinde getirir.

Deniz, bu intihardan kendini sorumlu tutarak Anadolu'da hiç bilmediği, görmediği bir yere öğretmen olarak gider. Şeci Paşa ve Cahit intihar eden Celal'i düşünmek yerine Deniz'in hasretiyle yataklara düşerler.

Bir grup genç kızın yaşadığı gençlik bunalımını anlatan *Üç Kızın Hikâyesi*'nde, kızlardan biri olan Betigül, yaptığı kötülükler karşısında intihara karar verir. Betigül, birçok kişinin hayatını karattıktan sonra, pişmanlık duyar ve inzivaya çekilir. Babası kızının bu durgun hallerini gördükçe, onu evlendirmeyi düşünür. Betigül kendine mutluluğu uygun görmez ve mutlu olması için yapılan hiçbir iyiliği kabul etmez. Betigül, ruh dünyasında yaşadığı çatışmayı kendi mutluluğu önünde bir engel olarak görür.

“Bu kadar insanı bedbaht ettikten sonra mes’ut olacağını mı zannediyorsun? Fili gibi bir kızı bu hâle getirdikten sonra mes’ut olmak hakkını nereden buldun? Bak Muzaffer’in annesi hâlâ ağlıyor. Bak Dürer bugün kendi kocasile yan yana iki tahta gibi yaşıyorlar, eski hararetleri kalmadı. Ercan’ın ıstıraplarında senin kötü hüviyetin gizlidir. Saadet mi? Fakat sana hayat bile çoktur.” (s. 194) Betigül’ün sebep olduğu bu facialar, onu buhranla geçen günlerinin sonunda, intihara sevk eder. Birkaç şişe tentürdiyot içerek intihara kalkışan genç kız, babasının erken fark etmesi ile kurtulur. Betigül’ü kurtaran doktor, onun aracılığıyla intihara kalkışan bütün kızlara öğüt verir. Doktorun tavsiyeleri yazarın vermek istediği temanın ana fikridir.

“Sana bir şey söyleyeyim mi Beti, yalnız san değil bütün genç kızlara! Bir genç kız için intihara teşebbüs, rezaletten başka bir şey değildir. Annene kızar intihara kalkarsın, elâlem namusuna toz kondurur. Fasulyenin tuzu az diye sinirlenir intihara kalkışsın, konu komşu kim bilir hangi şoförü seviyordu da babası vermedi der.

Namusuna çamur kondurur. İntihar bunun için fenadır. Doğru dürüst bir iş için bile olsa her intihar mutlaka namusa toz kondurur.” (s. 197)

Halide Nusret, *Gül'ün Babası Kim*'de aşk konusunda saf ve tecrübesiz olan Meclâ'nın acıklı hikâyesine yer verir. Aslında bir kadın avcısı ve birçok kadınla ilişki içinde olan Talat'a genç kızlığının verdiği heyecanla kanmıştır. Meclâ'yı evlenmek vaadiyle iğfal eden zevkperest adam, daha sonra onu “*önüne gelen erkeklerle sarhoş olup beraber olan*” kızlara benzeterek, terk eder. Zengin ve iyi bir ailenin kızı olan Meclâ ise, şerefine sürülmüş bu lekeyi taşıyamaz. Edirne'nin bir köyüne sürülen Meclâ, kuyudan su çekerken kuyuya atlayıp intihar etmek ister. “*Karnında bir canlının kıpırtısını hisseden*” Meclâ, bu aciz kurtuluştan vazgeçer.

Romanda bir başka intihar vakası ise Meclâ ile aynı kaderi paylaşan Leman'ın intiharıdır. Leman, Meclâ kadar şanslı değildir. Talat'tan bir kız çocuğu olan Leman, ailesi tarafından terk edilmiştir. Talat'tan vaz geçemeyen genç kadın, hem Talat ile ilişkisini sürdürür hem de başka erkeklerin metresi olur. Romanın sonunda bir gazete haberi Leman'ın birçok erkeklerle beraber olduktan sonra hastalandığını ve sokaklarda kimsesiz kaldığını yazar. Leman'ın bu çıkmazı onu intihara götürür. Leman, bunun sebebi olarak gördüğü Talat'ı cadde ortasında vurur, sonra tabancasında kalan tek kurşunla da intihar eder.

Semavi İhtiras'ta, intihar, aşkın önüne çıkan engeller sonucu yapılan bir eylemdir. Nejat, evli olduğu halde eski sevgilisinin kızı Yıldız'a âşık olur. Bu aşk, onu içine kapanan, asosyal biri haline getirir. Yıldız da Nejat'a âşık olmuştur. Yıldız, sevdiği adamın evli olduğunu, eşinden asla boşanmayacağını bildiği için ümitsizlik kapılır.

Nejat ile evlenemeyeceğini anlayan Yıldız, ona daha yakın olmak için Nejat'ın oğlu Sedat ile evlenmeye karar verir. Nişanlandıktan sonra pişman olan Yıldız, ani bir kararla intihar eder. Yıldız, bu intiharı tek başına gerçekleştirmez. İyi bir pilot olan Yıldız, son uçuşuna Nejat Bey'i de götürmek ister. Atlanta'ya doğru uçan Yıldız, uçuş esnasında Nejat'a aşkını itiraf eder, aynı şekilde Nejat da düşüncelerini ifade eder. Onlar gökyüzünde uçarken, denizde büyük bir gemiyle Yıldız'ın nişanlısı Sedat, Avrupa'dan Türkiye'ye dönmektedir. Yıldız bu manzara karşısında intihar etme fikrinden bahseder ve Nejat da bu durumu kabul eder. Böylelikle Yıldız, uçağını Atlanta'nın sularına bırakarak intihar eder.

Yalı Çapkını'nda intihar, aşk ve bunun karşısına çıkan engellere verilen bir tepki olarak işlenir. Sabiha, Fazıl Azmi'ye âşıktır. Fazıl Azmi'nin başka biriyle evlenmesi beraberliklerine engel olmaz. Sabiha da Fazıl Azmi'nin evliliğinden sonra bir doktorla evlenir. İkisi de evli olmalarına rağmen aralarındaki ilişki gizli buluşmalarıyla devam eder. Eşini serbest ve hür bırakan Sadi Bey gururlu ve asil karısının kendini asla aldatmayacağını düşünür. Görev nedeniyle Diyarbakır'a giden Sadi Bey, dostlarından aldığı mektuplar aracılığıyla Sabiha'nın kendini aldattığını öğrenir. Patlak veren bir kürt isyanını durdurmak için Diyarbakır dağlarında dolaşan Sadi, bu haberdan sonra intihar eder.

Romandaki bu intihar olayı derinlemesine işlenmemiştir. Doktorun hangi duygularla intihar ettiği anlatılmaz. Eserde bir diğer intihar ise Sabiha tarafından gerçekleştirilir. İkinci evliliğini yapan Sabiha, bu eşini de Fazıl Azmi ile aldatır. Oldukça kıskanç olan Sadi, karısını takip eder ve suçüstü onları yakalar. Sabiha kişilik özelliklerine aykırı bu durum karşısında bunalıma girer. Sadi'nin mahkemeye vermesi ise onu büsbütün yıpratır. Rahat ve serbest yaşamaya alışan Sabiha'nın eşi tarafından herkese ifşası, genç kadına göre ağır bir hakarettir. Fazıl Azmi ise Sabiha'nın eşini aldatmasını kişilik özelliklerine uygun bulur. *“içli ve zevkini kendisi tatmaktan hoşlana, başkalarının arzusuna alet olmaktan nefret eden”* Sabiha'yı haklı görür. Üç kere toplanan mahkemeye gururu nedeniyle gidemeyen Sabiha, kendisine çekilen ihtar üzerine mahkemeye gidip rezil olmaksızın intiharı seçer.

Küçük İlanlar romanı bir intihar sahnesiyle başlar. Romanın asli kahramanı Ferit Kadri Bey, uzun zamandır birlikte olduğu Aliye Hanım'dan ayrılmıştır. İntiharı altı aydır düşünmesine rağmen Aliye Hanım'ın ismini kirletmemek için kararını uygulamak için bekletmeye almıştır. Aliye Hanım'ın düğünü olduktan sonra *“Aliye'nin hatırası olmayan her şeyi manasız ve yavan”* bulan Ferit Kadri, intihar fikrini uygulamaya karar verir. Onu intihara götüren, terk ettiği Aliye'nin dingin ve sessiz duruşudur.

“Ferit Kadri'nin kendisinden ayrılmak istemesi üzerine Aliye şayet büyük bir teessüre kapılsaydı, ağlayıp yırtınsaydı, o zaman belki, delikanlı, bu iftiraka şimdi teessüf etmeyecek, yeis duymayacaktı. İntihara kalkışmak aklından bile geçmeyecekti. Lakin genç kadın, Ferit beyin ayrılma kararını sükûnetle dinlemiş, onun hain bir soğukkanlılıkla müstakbel hayat hakkında verdiği nasihatlerini tutacağını vaat etmiş;

aşklarının tasfiyesinde hiçbir heyecan göstermemişti. İşte bu hal, delikanlıyı çıldırtmış, intihar arzusuna kadar sürüklemişti.” (s. 7) Ferit Kadri, bu arzusuyla bütün hazırlıklarını tamamlar ve odasında otuz yıllık geçmişini düşünür. Geçmişini hatırlaması onu intihar etme fikrinden biraz uzaklaştırır. Fakat Aliye’yi düşündüğünde kesin kararını verir. Ferit Kadri’nin, hayatı *“tedavi edilmez bir hastalık gibi telakki etmesi”* onu bu kararını hemen uygulamaya yönlendirmiştir.

Ferit Kadri, kesin kararını verse de bu anı uzatmak ister ve o günün gazetesini okuyup bitirdikten sonra ölmeye karar verir.

“Makaleleri, havadisleri, bir iki defa, tekrar tekrar okuduktan sonra, şu hakikatle karşılaştı: Artık son ilan sahifelerinden başka okunacak bir şey kalmamıştır.

Gazeteyi yerine bırakacaktı. Fakat ilanları da bir kere gözden geçirmeğe muvafık buldu. Hakikatte, hilei şeriyeye başını vuruyordu: Zaman kazanmak, bu dünyanın havasını biraz daha fazla teneffüs etmek istiyordu.” (s. 17) Ferit Kadri, bu ilanlardan birinde genç bir kızın *“lekesinden”* dolayı evlenmek istediğini okur. Kendi acizliği karşısında bir kadının her şeyi göze alıp böyle bir ilan vermesini tuhaf bulur ve intihardan vazgeçer.

Gazeteye ilan veren Didar da ilk önce intiharı düşünmüştür. Onu terk eden bir erkekten hamile kalan Didar’ı intihardan vazgeçiren sebep ise masum yavrusudur. Kendisi ölüme giderken hiç doğmamış bir çocuğu da beraberinde ölüme sürüklemeye fikri, onu intihardan vazgeçirmiştir.

Mahmut Yesârî, *Tipi Dindi*’de, hayatta hiçbir beklentisi olmayan kahramana tek seçenek olarak intihar etme fikrini yerleştirir. Macit, on sekiz yaşında evini terk eder. Uzun süre kendine miras kalan parayla geçinen Macit, sevdiği kızın bir başkasıyla evlenmesini hazmedemez. Önce işinden ayrılan Macit, kısa süre sonra intihara karar verir. Onu bu düşünceye sevk eden ise artık hayat karşısında yaşayacağı iyi ya da kötü bir beklentisinin olmamasıdır. Ailesi ile görüşmeyen Macit, yapayalnızdır. İntihar karşısında onu vazgeçirecek vaka ise kardeşi Müzehher’in mektubu olur.

Babasının ağır hasta olduğunu yazan Müzehher, kardeşi ve kendinin babalarını kaybetmeleri halinde kimseleri kalmayacağını anlatır. Elinde silahla ölüme hazırlanırken bu mektubu alan Macit, hiç düşünmeden intihardan vazgeçer. Artık onu hayata bağlayan bir sebep vardır. Kardeşlerinin kimsesiz ve sahipsiz oluşu Macit’e

sorumluluk duygularını hatırlatır. Artık kendisi için olmasa bile kardeşleri için yaşamaya mecbur olduğunu düşünür.

3.2.1.6. İhanet/Aldatma

Aşk temasını işleyen birkaç romanda, mantıksal beraberliğin duygusal boyutuna ulaşmak için kahramanlar bedeni veya platonik bir aldatmanın içine girerler. Evlilikle birbirlerine bağlı olan çiftlerden birinin aldatması, roman boyunca bütün kötülüklerin aldatılana yüklenmesini sağlar.

Sönen Işık'ta hem başkahraman Namık'ın aldatılması hem de eşinin kaçtığı adamın karısının aldatılması ayrı ayrı işlenmiş ve yazar aldatılan kahramanların yaşadığı duygusal çöküntüyü başarılı bir şekilde yansıtmıştır. Kâmran'ın şehvetli istekleri uğruna terk ettiği Namık'a bıraktığı mektupta aldatma sebebinin kendisi olduğunu söyleyerek olayı daha hazin hâle getirmiştir. *“Öyle mes’uduz, öyle mes’uduz ki arkamızda bıraktığımız ıstırap için, bir an olsun acımak hissini duymuyorum. Hatta senin, şimdi şu satırları okurken ne kıvrandırıcı bir acı ile inleyeceğini düşündükçe seviniyorum, gülüyorum. Çünkü sen, paranla, servetinle gözlerimi kamaştırmış, daha dimağıma ilk tefekkür kabiliyeti geldiği zamandan beri kendimi vaat ettiğim sevgilimi bana unutturmuşsun. Onu, daha doğrusu hayalini aldatmama sen sebep oldun. İşte o geldi, beni aldı... Gidiyoruz.”* (s. 42)

Kâmran'ın, Namık'ı aldatması hastalıklı adamı biraz daha solgun, içine kapanık ve huzursuz yapmış, uzun süre geçmesine rağmen aldatılmayı hazmedememiş, annesine bile olayları uzun zaman anlatamamıştır. Namık'ta oluşan ruhsal çöküntü, yıllarca bir *“ruh”* gibi yaşamasına neden olacaktır. Namık, vicdanı ve aşk arasında yaşadığı bu çatışmada, ölüm döşğinde solgun görüntüsüyle gördüğü Kâmran'a yine de acıaktan kendini alamaz. Aldatılmış bir eş olmasına aldırmadan, öksüz kalan bir kıza sahip çıkarak kendini avutmaya çalışır.

Kâmran'ın kaçtığı Münir Fuat'ın eşi Süreyya Hanım'ın İstanbul'a geldikten sonra tuttuğu günlükte ise, aldatılmasının onu ne kadar üzdüğü ve küçük düşürdüğü görürüz. Süreyya'nın aldatılması eşinin biriyle kaçmasından değil, onun bu adamı sevdiğinden dolayı küçük düşmesindendir. *“Ben aldandığıma, aşkımın tecrübesiz gözlerle, ona malik olmadığı bir yüksekliğe çıkarmış olduğuma ağlıyor, birdenbire yıkılıp çöken zavallı hülyalarımın altında boğuluyordum...”* (s. 180) Süreyya Hanım'ın bu metin duruşu onun sağlam karakterinden gelir. Eşinin onu yabancı bir yerde

çocuğuyla kimsesiz bırakması ve hiçbir şey demeden kaçıp gitmesine üzülmaz ve “nüvazişlerini başka bir kadın alması” onu kışkandırmaz. Süreyya Hanım’ın üzüldüğü nokta, sefil eşine kendinin aldanmasıdır.

“Ben aldandığıma, aşkımın tecrübesiz gözleriyle, ona malik olmadığı bir yüksekliğe çıkarılmış olduğuma ağlıyor, birdenbire yıkılıp çöken zavallı hülyalarımın altında boğuluyordum...”

En emin en sadık diye sarıldığım eller, en doğru en müşfik diye sevdiğim sözler bu ihaneti yaptıktan sonra, ben artık kime inanabilirdim? Nereye baktımsa karanlık gördüm... her çehrede yalan, riya okudum... Gözlerimin önüne dostlarımız, İstanbul’daki ahbablarımız geldi. Kocaların munis bakışlarında o akşam (karı)yı atlatıp (sevgili)e koşabilmek imkânını arayan plânlar, zevcelerin nazlı tebessümleri arasında o gün dostundan aldığı hediye (herif)e yutturmak emelile tasarlanan tekerlemeler gördüm... gençte, ihtiyarda hep bunu buldum... aldatmak... aldatmak... aldatmak... daima aldatmak !” (s. 180)

Burhan Cahit, *Komşunun Romanı*’nda aşkla başlayan bir evliliğin zamanla eski neşesini ve canlılığını kaybetmesi üzerine eşlerin farklı arayışlara girmesini anlatır. Suat bankada memur olarak çalışır. İşyerinde tanıştığı genç bir kızla bedeni isteklere dayalı ilişki kurar. Narin kısa zamanda, eşinin kendisine ihanet ettiğini anlar.

“Narin, hararetli bir gönül macerasından sonra evlendiği Suatın ne ele avuca sığmaz bir mahlûk olduğunu acı ve serin bir surette anladı. Pek çok aşklarda olduğu gibi bunların sergüzeştinde de harareti ilk evvel sönen taraf erkek oldu.

Narin şimdi Suat Beyin, üç ay içinde yana yana; evvela kor haline, git gide kıvılcım şekline giren aşkını başka yollarda körüklemek sevdasında... ve buna da muvaffak olmuyor değil!” (s. 147)

Sakin ve sessiz bir bekleyiş içinde eşinin sadakatini değerlendirmek isteyen Narin, yaşadığı yerin tenhâlığı ve eşinin ihmalkârlığı nedeniyle komşuları Cevat ile samimi bir dostluk içine girer.

Suat, sevgilisi ile rahat buluşmak için Beyoğlu’nda bir ev tutar. Haftanın iki günü buluşur ve sık sık işinden izin alarak mesire yerlerinde gezmeye gider. Narin ile katıldığı parti/toplantı gibi yerlere sevgilisini de davet eden Suat, “tesadüfen” gördüğü izlenimi vererek onunla da eğlenir.

Narin'in eşine ihaneti ise asla bedeni bir birlikteliğe hatta ifade edilmiş duygulara dahi dökülmez. Cevat ile tekne gezilerine katılan, orman gezintilerine giden Narin, kadın olduğu için daha çok sorgulanır. Yalnızlığından dolayı Cevat ile yakın bir arkadaşlık kurması, komşuları Yaşlı Adam'a göre bir ihanet olarak telakki edilir. Yazar, komşunun bakış açısından yansıttığı bu durumda Narin'i suçlu bulur; fakat Narin'in ihanetini açık ve net bir şekilde ifade etmez. Yaşlı Adam'ın uyarıları ve tecrübeleriyle Narin kendine daha çok dikkat eder. Aynı şekilde Yaşlı Adam'ın uyarıları ile Suat da sevgilisini terk ederek eşi Narin'e sadık bir eş olarak yaşar.

Beş Hasta Var romanında Paşa'nın zorla nikâhına aldığı Belkıys bu zorlamaya tahammül edemez ve eşini sürekli aldatmaya başlar. Bu sadece Paşa'ya yapılan aldatma değildir, Belkıys hayatına giren herkesi başka biriyle aldatır. İlk ihanetinde kendi iç dünyasıyla yüzleşen Belkıys, daha sonraları bu *"kara levhayı"* ömrünün sonuna kadar unutur ve *"yaşamak için yaşayan"* bir kişiliğe dönüşür.

"Anladım ki, ben sırf Paşa'ya fenalık yapmak için, ondan intikam almak için kendimi bütün bu iştihâ ve delilikle ona verdim. Çünkü o, kollarını çözüp de yanıma düşünce bende de şiddetli bir reaksiyon başladı."

Ve... kara, kapkara bir levha birdenbire gözlerimin önüne asıldı:

-Sen orospu oldun !.." (s. 179) Bu tablo ahlâki bir kaygısı olmayan Belkıys'ı sadece o an müteessir etmiş, Paşa'yı, Nusret'i, Rıdvan Bey'i ve diğerlerini bedeni ile aldatırken ruhunun daima gençlik aşkı Cahit'i sevdiğini düşünerek kendini haklı bulmuştur.

"Bu kara levhadaki satırları gözlerim seçer seçmez deliren bir çığlık kopararak, yataktan fırladım ve... gözlerimin önünde Cahit'i buldum. Cahit dipdiri idi, karşımdaydı, yanımdaydı, yakama yapıştı:

-Bana da hıyanet ettin !..diye yüzüme bağırıyordu.

Cahit'e

-Hayır... Hayır... sana hıyanet yapmak için yapmadım. Senin intikamını almak içindi !..demek, kendimi savunmak, alnıma vurulmak istenen damgayı sildirmek, kaldırmak istedim, fakat ne yanımda, ne karşımda Cahit yoktu, odanın boşluğu içindeydim, yalnızdım, kendi kendimeydim, ellerim yüzümü kapamıştı. Korktum, utandım, ağladım, tekrar kendimi yatağa attım..." (s. 180)

Âdem ve Havva romanında birbirini çok seven iki gencin yanlış anlaşılmalardan neticesinde biten beraberliklerinin ardında ikisinin de farklı kişilerle evlenmeleri anlatılır. Romanın aslî kahramanı Cahit, Süreyya adında genç bir bayanla, sevgilisi Deniz ise Süreyya'nın babası Şeci Paşa ile evlenir. İkisinin evlilikleri de birbirlerini kıskandırmak amaçlıdır. Önce Deniz evlenir, ardından Cahit ona yakın olmak için Deniz'in üvey kızı Süreyya ile evlenip, iç güveysi olarak konağa yerleşir. Konakta önceleri sınırlı ve resmi olan görüşmeler, zamanla iki sevgilin birbirlerine karşı koyamayacaklarını anladıklarında, tekrar gizlice buluşmaları ile ilişkileri artar. Bu ihaneti ilk olarak Şeci Paşa fark eder ama Deniz'e düşkünlüğünden dolayı bütün olanları yok sayar, kendini aldatmalarına göz yumar. Eşlerine ihanetlerin ikinci tanığı ise Süreyya olur. Süreyya iki sevgiliyi birbirlerine sarılmış bir vaziyette bulur. Cahit, bu durum karşısında ne yapacağını şaşırır ve karşılaşacağı felaketin, rezilliğin seslerini duyar gibi olmuştur. Deniz'in bu durum karşısındaki umursamaz ise Cahit'e hem ilginç hem de dehşet verici gelmiştir.

“Deniz:

- Bu ne terbiyesizlik, diyordu. İnsan başkasının odasına kapıyı vurmada girer mi?..

Kalpsizliğin bu derecesi beni hayrete düşürüyordu. Kendi saadetine, kendi rahatının önünde en meşru manileri bile tanıımıyordu...

- Zaten biliyorlar, diyordu, artık hiç şüphe yok. Mademki onlardan korkumuz olmadığını, karılık ve kocalık vazifemizde de nezaketen kaldığımızı biliyorlar, o halde görmemeye gayret etsinler.” (s. 148-149) Deniz'in bencilliği ve ihanetinin kendisince haklı çıkarımları vardır. Şeci Paşa'nın onunla evlenmek istemesinde ve Cahit'in ona olan aşkı Deniz'in güzelliği ve gençliği etkilidir. Deniz, bunun farkındadır ve bu iki özelliğe sahip olduğu müddetçe, kendi saadeti için onların *“hodbinliğinden”* istifade edeceğini söyler. Yazar, dönemde yaşanan ahlâki çöküntüyü, vermek için romanın bir bölümünde Cahit'in bir gece tanışıp içki içtiği bir kadınla aralarında geçen diyalogla vermeye çalışmıştır. Evli bir kadının eşini gece barlarda aldatması Cahit'i şaşırtmış olsa da, romanın ilerleyen kısımlarında aynı hatayı kendisi de yapar. *“Hakikatler yere ve vaziyete göre nasıl değişiyor... Bu gözlerin tevehhüm ettirdiği iyiliklerin hiç birisi şüphesiz ki bu kadının kalbinde mevcut değildi. Fakat ona bir aile içinde rastlayan bir insan bu iyiliklere inanmaz mıydı?*

Birdenbire münasebetsiz bir sual hatırıma geldi:

-Seviyor musun? Dedim.

Hayretle yüzüme baktı:

-Neyi?

-Yani, birini seviyor musun, sevdiğin bir erkek var mı?

Güldü:

-Var, dedi.

-Kendisini aldatıldığını biliyor mu?

Telaşla sözümü kesti:

-Allah göstermesin, hiç öyle şey olur mu?.. Bilse vallahi ömründe yüzüme bakmaz..

-Hiç şüphelenmiyor mu?

-Neden şüphelenecek?

-Demek ki seni namuslu zannediyor..

Sonra bu sözümle onun ahlâksızlığını yüzüne vurmuş olduğumu hissederek kızardım. Fakat, o farkında bile olmamıştı.

-Tabi, dedi.

-Peki, onu aldatmaktan vicdan azabı duymuyor musun?

-A, neye duyacakmışım.. Ona bir fenalığım dokunuyor mu ki?.

Ne iyi ve ne kolay bir mantık.. Her şeye bu mantıkla öyle basit hallediyor ki, aldatmak bu kadın için su içmek kadar basit bir şeydi..” (s. 45-46-47)

Bir Çatı Altında romanı, otuz yaşlarında evlenen ve bu yaşına kadar sadece işlerini büyütme için çalışan Mesut Kemal Bey’in genç bir bayanı işe almasıyla başlayan ahlâkî çöküşü ve Beyoğlu merkezli yozlaşmış bir çevrede yaşanan karşılıklı ihanetleri ele alır. Mesut Kemal’in sekreteriyle yaşadığı aşk, Taksim’de alafranga döşenmiş bir ev tutmasına sebep olur. Eşini aldatması onun vicdanında en ufak bir pişmanlığa neden olmaz. İki kadını bir arada idare eden Mesut Kemal yeni bir hevese kapılır. O da yine toplumun bozulmuş kısmında yaşanan ahlâkî çöküşün bir diğer göstergesi olan kumardır. Eşini aldatan, metresiyle ilgilenmeyen Mesut Kemal’in yaptıklarını eleştiren yazar, bu ilgisizlik karşısında iki kadının alacağı tavrı da hissettirmiş olur. Çünkü yazara göre, sevdikleri tarafından aldatılan ve ilgi gösterilmeyen kadınların ihanet etmeleri muhtemel bir sonuçtur. Mesut Kemal’in kendi

eliyle yozlaşmış bir hayata dâhil ettiği eşinin yaşadığı değişimle gelen yeni hayat tarzı sonucu Mesut Kemal'i aldatması kaçınılmaz bir durumdur. Kadının bu aykırılışma içinde değişen yeri de bu anlamda ifade edilir. Diğer yandan Lerzan da metresi olduğu Mesut Kemal'le yaşadığı birlikteliğin bir sonuca ulaşamayacağını anlayarak Mesut Kemal'i terk eder. Yazar, bu iki ihaneti Mesut Kemal Bey'e bir ceza olarak uygun görür ve bu hazin sonu şöyle anlatır.

“(Lerzan), ona tam bir sene zevkin, saadetin istirahatın bütün inceliklerini tattıran bu müstesna genç kız tatlı bir rüya gibi gelip geçmişti. Onun böyle birdenbire kendisini terk edip gitmesindeki ruhi sebepleri tahlil edemeyen genç adam genç kızın bu hareketini kendisinin birkaç zamanlık ihmaline atfediyordu. Yalnız kanidi ki karalarını tatbikte büyük bir maharet gösteren genç kız, artık kendisine avdet etmeyecekti.

Bu dağılan yuvanın harabesini gördükten, uçan kuşun menkıbesini dinledikten sonra genç adama garip bir inkisar ve istiğfar hissi gelmişti. Tıpkı felaket karşısında Allaha, Peygambere iltica eden insanlar gibi şimdi o da ilk mabuduna, Nişantaşındaki yüksek çınar ağaçları altında sakın, münzevî bir tekkeye benzeyen evine iltica etmek istiyordu.” (s. 316)

Metresinin Mısırlı bir adamla ihanet ettiği Mesut Kemal Bey, ihmal ettiği eşinin yanına döndüğünde onu başka bir erkekle eğlence hayatına karışmış görür.

“Otomobil garajları geçmiş, Harbiyeye geliyordu. Çeşmenin önünde duran bir tramvay yolu kapamıştı. Birkaç otomobille beraber onlar da durdular. Bu parlak sonbahar günü en fakir insanlar bile güneşten istifade etmek için sokaklara dökülürken o kırık bir vücut, perişan bir kese ve müthiş bir akıbetle evine avdet ediyor, temiz bir yastığa başını koyabilmek ihtiyacıyla yanıyordu. Öndeki tramvay hareket etti. Otomobiller vitesine geçtiler. Tam bu sırada caddenin solundaki sokaklardan bir otomobil çıktı. Manevra yapıp dönmek için ağır ağır hareket eden otomobilde güzel bir hanımla bir erkek vardı. Her güzel kadını benimsemek, zevk almak fikriyle bakan (Mesut Kemal) bey bu perişan halinde bile o huyunu terk edemedi. Başını cama yaklaştırdı ve bir anda geri çekildi.

Otomobiller hareket etmişti. Soldaki otomobil önünde mani olmadığı için daha evvel geçmiş gidiyor, arkasındaki bagaj yerinde bir kır âlemi yapılacağına delalet eden şık büyük bir kır sepeti görünüyordu.

Genç adam domuz kurşunu yemiş bir kaplan gibi kükredi:

- *Hainler, hainler!...*

Ve bir an içinde kolu kanadı kırılmış bir kuş gibi takatten kesildi. Şimdi bir çocuk gibi ağlıyor, ağlıyordu.” (s. 317-318)

Burhan Cahit’in, *Yalı Çapkını*’nda ise ihanet teması evlilik zemininde işlenir. Dönem romanında önemli bir sosyal sorun olarak işlenen görücü usulüyle evlilik ve eşlerin birbirlerini tanıyarak ve severek evlenmeleri gerektiği düşüncesi bu romanda da ele alınır. Romanın kahramanı Fazıl Azmi, zengin ve yakışıklı biridir. Sabiha’ya âşıktır ama annesinin bulduğu Neclâ ile; Sabiha’da çıkan dedikodulardan kurtulmak ve Fazıl Azmi’yi unutmak için Doktor Sadi ile evlenir. İkisi de evlilikte bulamadıkları mutluluğu birbirlerinde bulurlar. Fazıl Azmi ve Sabiha, bütün dedikodulara rağmen beraber olurlar. İkisinin aldatmasında da eşleriyle olan aşksız evlilikleri ve psikolojik tatminsizlikleri vardır.

Aşkın Birinci Şartı’nda evlilik, eşler arasında uyumsuzluk ile kişiler arasındaki mizaç farklılıklarının neden olduğu çatışmaları ele alınır. Bu açıdan bir aile romanı olan romanda vaka Zehra ile Ahmet arasındaki ikili ilişkilere bağlı gelişir.

Roman ünlü bir yazar olan Ahmet’in, eşinin sevgilisine yazdığı bir mektuptan ihanetini öğrenmesiyle başlar. Ahmet ve Zehra’nın farklı karakterleri, roman boyunca devam edecek çatışmaların temelini teşkil edecek şekilde verilir. Ahmet, durgun giden evliliklerinin eşi Zehra’yı mutlu ettiğini düşünür. Ahmet, eşini başka bir erkekle yakalayınca modern olduğunu düşündüğü için ses çıkarmaz ama ihaneti de kabullenemez.

Eşinin tarafından aldatılan Ahmet, akıl danışmak için arkadaşı Enver’e gider. Enver suçlu olarak Ahmet’i görür. Zehra ile fazla ilgilenmediği için başka bir erkekle aşk yaşadığını düşünen Ahmet, intikam için başka kadınlarla beraber olur. Evli bir kadın olan eski sevgilisi Hayriye ile karşılaşınca onunla ilişki kurarak Zehra’dan intikamını alır.

İki farklı hikâyenin anlatıldığı *Onların Romanı*’nda ihanet, romanın yapısını oluşturan en önemli temadır. İki farklı hikâyede insanoğlunun nankörlüğünü anlatmaya çalışan yazar, diğer anlatamadıklarını da romanın başlığına uygun olarak “*onların*” romanının bitmeyeceğini ifade ederek açıklar.

İlk hikâye, Gülöz isimli genç bir kadının sevdiği erkeklerden gördüğü ihaneti anlatır. İstanbul’da iyi bir ailede yetişen Gülöz, küçük yaşlarda ailesini kaybetmiştir.

Nüfuzlu ve zengin bir adam olan dedesi onu büyütmüş, genç bir kız olduğunda da yine kendinin sahip çıktığı bir erkekle evlendirmiştir. Fakir ve kimsesiz olan bu erkek, Gülöz'ün dedesi sayesinde iyi bir iş ve etkin bir güç elde etmiştir. Defterdar olarak atandığı Anadolu'da hırsları ve arzuları doğrultusunda Gülöz'ü aldatır.

Gülöz, hiçbir şeyden haberi olmadan eşine sürpriz yapmak için İstanbul'dan Ankara'ya gelir. Defterdar ise *“boşanma kâğıdını”* postaya yeni vermiştir. Defterdar'ın Gülöz gibi sağlıklı, güzel ve dinç bir kadın ile evliliği yerine, bölgenin güçlü adamlarından bir ağanın çirkin kızıyla evlenmeyi tercih etmesinin sebebi para hırsıdır. Eşini karşısında görünce boşanmaktan bahsetmeyen Defterdar, o günü eşiyle geçirir ve ertesi sabah olanları anlatarak eşini terk eder. Gülöz, bu ihanet karşısında mı, yoksa akşam bir *“metres”* gibi kendine yapılane mı üzüleceğine şaşırır.

Gülöz, eşinin bu ihanetinden sonra, emektar dadısı ile ortada kalır. İstanbul'a da dönmek istemeyen genç kadın, kaldığı bir handa yaşlı bir kadın ve oğlu Ahmet ile tanışır. Kader birliği eden bu üç kadın ve bir hasta erkek, hayatlarının geri kalanını da beraber yaşamaya karar verirler. Verem olan Ahmet'in iyi bir bakım ve sağlıklı besinlere ihtiyacı vardır. Bu imkânları ona Gülöz sağlar. Dört yoldaş olarak başladıkları bu hayatta roller değişir. Ahmet minnet duyduğu bu genç kadına âşık olur. Gülöz de eşinin ihanetinden sonra bu evliliğe olumlu bakar. Kendine ait gayrimenkullerini, mücevherlerini kullanarak Ahmet'in iyileşmesini sağlar. Ahmet ile duygusal yakınlığı olan Gülöz, doktorun tavsiyelerine rağmen ondan hamile kalır. Ahmet'in evliliğinin onu yoracağını düşünen doktor, bu birlikteliğe razı olmaz. Gülöz, sevdiği erkek için kendi sağlığını tehlikeye atarak çocuğunu aldırır.

Ahmet iyileşir ve kâtip olarak işe başlar. Kısa bir süre sonra Ankara dışına tayin edilen Ahmet, Gülöz'ü bırakarak görevine gider. Uzun bir süre mektupla haberleşen Gülöz, mektupları kesilince merak eder ve Ahmet'in yanına gider. Gülöz, bu erkeğin de ihanetine uğrar. Ahmet'in evine geldiğinde başka bir kadınla nikâhlandığı gösteren bir davetiye bulur. Gülöz'ün bu ihanet karşısında, Ahmet'in duvardaki sağlıklı resmine bakarak yaptığı yorum, onun düştüğü çıkmazı ve aldatılışının sebeplerini açıkça gösterir.

“İyileşen veremlinin egoist olduğunu bilmiyor muydun? Niye peşime düştün? Temiz bir etin vardı, şehvetimi besledin. Temiz bir servetin vardı, sıhhatimi doyurdun. Temiz memelerinle temiz bir kalbin vardı, son damlasına kadar emdirdin. Artık bir posa

kaldın! Bırak beni! Ben zindeyim, sıhhatliyim, demir gibiyim. Bırak beni! Bırak da Hafız Muhsin'in küçük kızı ve büyük servetini kemireyim..." (s. 172) Yazar, Gülöz'ün uğradığı iki ihanetten sonra bu hikâyeyi bitirir ve "*Bir Varmış Bir Yokmuş*" başlığı altında yeni bir esere geçer.

Tema olarak aynı konuyu işleyen bu kısımda çok samimi iki arkadaşın çocuklarının birbirine ihaneti anlatılır. Romanın kahramanı Veli, babası Hüseyin Bey'in Magosa'da zindana atılması, annesinin veremden ölmesi üzerine kimsesiz kalır. Babasının "*beşik kardeşi*" Hasan Bey'e sığınır. Hasan Bey, arkadaşı Hüseyin'in çocuğu Veli'yi kardeşinin emaneti kabul edip, ona babasından daha iyi bakmaya özen gösterir. Ona kimsesizliğini hissettirmemek için kendi çocuğundan daha iyi davranır. Hasan Bey'in oğlu Ali de Veli'yi kardeşi gibi kabul eder ve her konuda Veli'ye destek olur. Hasan Bey'in destek ve yardımlarıyla II. Meşrutiyet devrinin etkin siyasetçilerinden biri olan Veli, kendisine yapılan iyilikleri unuttur. Hasan Bey'in oğlu Ali mağdur duruma düşünce, ona hiç destek olmadığı gibi onun zorda kalmasına da neden olur. Ali Bey'in ölümü üzerine kimsesiz kalan eşi ve oğlu Ender'in yardım taleplerini de reddeder.

Yazar, bu kısımda da iyilik gördüğü bir aileye ihanet eden Veli'nin hikâyesine değinerek, farklı zamanlarda farklı ilişkilerde yaşayan insanların aldatmaya meyilli nankör kişiler olduklarına değinir.

Sakin Beni Okuma'da romanın asli kahramanı Jülyet'in eşi tarafından aldatılması, romanın yapısını belirleyecek bir problem olarak ele alınır. Jülyet, bir yıldır evli olduğu eşinin kendisine karşı ilgisizliğini fark edince, ondan şüphelenir. Genç kadın, babası öldükten sonra annesi ile beraber yaşar ve evleneceği kişiye de annesi seçer.

Jülyet, eşinin ilgisizliği ve gizlice yaptığı çapkınlıklarından şikâyetçi değildir. Eşinden uzak kalışı onu huzursuz etmez. Fakat Jülyet, eşinin kendini annesiyle aldattığını öğrenince nefretle evini terk eder. Evinden ayrıldıktan sonra postanede işe giren Jülyet, tesadüfen annesi ve eşinin telefon konuşmalarına şahit olur. Jülyet'in eşi de evi terk edip bir otele yerleşir. Eşinden hamile kalan annesi ise, telefonda ona geri gelmesi için yalvarır. Bu konuşmaya şahit olan Jülyet, bu kadar çirkinleşen hayat karşısında varlığını temizlemek için kutsal bir yolculuğa çıkar.

3.2.1.7. Hastalık

Bazı hastalıklar, sanat eserlerine önemli bir malzeme kaynağı olmuştur. Verem, frengi bu dönemde işlenen hastalıklardandır. Verem, romanlarda tercih edilen ismiyle ince hastalık, Türk edebiyatında olduğu kadar dünya edebiyatında da sıkça işlenen bir hastalıktır. Özellikle 19. Yüzyılda hastalığın artış göstermesi ve bu hastalık nedeniyle büyük kayıplar verilmesi, edebiyat alanına melankolik bir bakış açısı kazandırmıştır. Verem, uzun bir süre Türk edebiyatında da ölüme anlam katmanın yolu olmuştur. Verem hastalığı romanlara hassas, naif ve romantik tipler kazandırmıştır. Hatta Romantizm, verem hastalığı ile özdeşleşmiştir. Hastalık romanlarda kimi zaman fakirlik teması ile bütünleşip, tedavi edilemeyen bir hüviyete bürünerek, halsiz insanlar, soğuk mezarlar, öksüren-kan tüküren veremliler şeklinde görülür.

Sönen Işık'ta, Kâmrân'ın babası veremden ölmüştür. Genç yaşta dul kalan bir anne ve küçük kızın hayatı yaşamak için mücadele dolu, sıkıntılı bir süreç olmuştur. Kâmrân biraz büyüyünce romanlarda okuyup hayallerini süsleyen zengin hayata geçiş yapmak için zengin ve fakat çirkin erkek olan Namık'ın teklifini geri çevirmez. Bu evlilikten üç-dört yıl sonra Kâmrân'da babasının hastalığının “*nüks etmesi*” romanın ikinci bölümünü oluşturacak olayların doğmasına yol açar. Kâmrân öleceğini bildiği için kızı Neyran'ı güvendiği eski eşi Namık'a teslim eder. Veremden ölen Kâmrân hem kızına hasret kalmıştır, hem de kızı Neyran bir ömür sürecek anne özlemiyle büyüyecektir.

Kırlangıçlar, romanın aslî kahramanı Bahir Vecdi, aşırı hassas kişiliğiyle ön plâna çıkar. Bu hassasiyeti, onu hasta eder. Bahir Vecdi, Heybeli Ada'daki köşkünde yalnız kalmaktadır. Emektar çalışanları dışında yanında kalan bir yakını olmayan genç adamın hassasiyetine sebep olan etkenler üzerinde durulmamıştır.

Bahir Vecdi'nin, vesveseli hali yanında çalışan bütün hizmetkârları da bıktırmıştır. Bahçesinde çalışırken eline batan gül fidanı nedeniyle tetanos olduğunu düşünen Bahir Vecdi, gül fidanını söktürüp “*hususî*” doktoruna gönderir. Doktoru onun bu hassasiyetini bildiği için, isteğini dikkate almaz.

Bahir Vecdi, dışarı çıkarken yanına aldığı çantasında, temizlik için alkol, herhangi bir yerinde ağrı olmasına karşı bol miktarda ilaç ve oturduğu yeri temizlemek için mendil ve benzeri eşyalar taşır. Bahir Vecdi, bu hususiyetini ahlâken düşük bir kadına âşık olduktan sonra dâhil olduğu İstanbul gece hayatı esnasında terk eder.

Üvey Ana romanında kahramanların birçoğu veremden ölür. Romanın aslı kahramanı Lale, önce babasını sonra da annesini fakirlik ve bakımsızlık nedeniyle kaybeder. Romanın bir diğer kahramanı zengin ve varlıklı Emin Bey'in eşi ise, Emin Bey'in metresi Matmazel Diyan'ın kıskançlıkları nedeniyle, veremini artıracak ilaçlar verilerek öldürülür. Son olarak Lale'nin mürebbiyelik ettiği Bibi bu hastalığa yakalanır, ama iyileşir, Yine tedavi olamayan Lale ise bu hastalığın son kurbanı olur.

Cumhuriyet döneminde sıkça rastlanan bu hastalık edebiyat eserlerine de konu olmuştur. Daha çok aşk, ayrılık acısından özellikle genç kızların acı sonlarını hazırlayan verem, Aka Gündüz'ün *Üvey Ana* romanında parasızlığın, çaresizliğin, yokluğun ve fakirliğin sonucu olarak işlenmiştir. Romanda Lale, annesi ve kardeşi Gül bakımsızlıktan bu hastalığa yakalanmışlardır. Sanatoryumlarda yatan verem hastaları ise zengin olanlardır. Fakir verem hastaları imkânsızlıktan ölüme terk edilir. Toplumsal mesajlar içeren bu romanda yazar, Lale'yi kendi söyleyeceklerinin temsilcisi yapar bu ve benzeri hastalıklar karşısında toplumun üstleneceği rolün ne olması gerektiğini vermeye çalışır.²²³ Yazar, dönemin diğer edebiyatçıları tarafından “verem edebiyatı” yaptığını söyleyenlere cevabını da yine Lale'nin bakış açısından verir. Lale de bir roman yazmayı düşünür. Romanın konusunu ise verem hastalığı oluşturur. Kendine yapılacak eleştiriler aklına gelince de bu eserin edebi bir zevkle yazılmadığını, topluma yol göstermek amacıyla yapılan bir çalışma olduğunu ifade eder.

Mahmut Yesârî'nin *Tipi Dindi* romanında üç kardeşin hayatta kalma mücadeleleri işlenir. Macit, on sekiz yaşında ayrıldığı evine kırk yaşında, kardeşlerine sahip çıkmak için geri döner. Rahat ve sorumsuz bir hayat geçiren Macit, kardeşlerinin sorumluluğunu alır ama hiç hayat tecrübesi olmadığı için kısa sürede yaşanacak felaketlere zemin hazırlar.

²²³ Aka Gündüz, “Sanat Hayat İçindir” (*Hâkimiyet-i Milliye*, nr. 4020, 23 Eylül 1932, s. 5.) başlıklı yazısıyla kendisini *Üvey Ana* romanında “verem edebiyatı” yapmakla suçlayanlara cevap verir. Romanında “verem edebiyatı” yaptığını doğrulayan yazar, kendinin yaptığı verem edebiyatının farklı bir yönü olduğuna dikkat çeker: “Cemiyetin sağlık dirlik cephesinden bir krokidir. (...) Benim veremlilerimin hiç biri sevdâ yüzünden, aşna fişnadan ötürü verem olmamıştır. Gruba karşı şemsi tabana karşı hiçbir enayice lirikleşmezler. Benim veremlilerim köylüdür, kasabalıdır, esnaftır, zengindir. Her tipte ve hepsi bu toprağın çocuklarıdır. Onlar hep içtimâî, iktisadî, sıhhi, zihni sebeplerle vereme tutulmuşlardır. (...) Benim veremlilerim, benim milletimin içinde bir tek veremli kalmaması için kendilerini öldürürler. Benim veremlilerim âh minelaşk veremlisi değil; gıda, muhit, bakım ve mikrop veremlisidir. Bu millet her dağında bir sanatoryum yapacak kadar zengin olduğu gün benim *Üvey Ana* romanımı kulağından tutup çöpe atsin. Fakat o güne kadar yapılan verem edebiyatını lütfen ayıplamayın.” Bu sözleriyle kendisine yöneltilen eleştirilere cevap veren yazar, eserlerine eğitici anlam yüklediğini, eserini toplumun hizmetine sunduğunu vurgular.

Macit, ev düzeni ve aile geçimi hakkında bilgi sahibi değildir. Yıllar önce terk ettiği ailesi hakkında da bildiği bir şey yoktur. Babasının ölümü üzerine önce, akbaba gibi üşüşen mahalle esnafına doğru-yanlış büyük miktarda borç öder. İşsiz olan Macit, sürekli ev eşyalarını satarak, geçinmeye çalışır. Kısa sürede eşyalar tükenir ve ardından da geçimi zor olduğu için daha küçük bir eve, oranın kirasını da ödeyemeyince eski rutubetli bir eve çıkarlar. Macit'in kardeşi Müzehher, önce yeterli gıda alamadığı için, sonra da bu evlerde maruz kaldığı nem ve soğuktan verem olur. Müzehher, iyi bakılmak, iyi beslenmek şartıyla daha temiz/nezih ve sıcak bir evde iyileşebilecektir. Bu imkânların hiçbirini sağlayamayan Macit, kısa sürede Müzehher'in hastalığının ilerlemesine neden olur. Sonunda hassas, narin/ince bedeni hastalığa daha fazla dayanamaz ve ölür.

Yalnız Bir Bahar'da Siret ve Fikret mutlu bir birlikte yaşamaktadırlar. Bir davette gördüğü Siret'e âşık olan Fikret, onu çalıştığı işten çıkararak beraber yaşamaya ikna eder. Fikret, okul bitene kadar nikâh yapmaz. Mezun olduktan sonra birlikteliklerini evliliğe dönüştürmek isteyen genç adam, tayini İzmir'e çıkınca nikâh yapmayı biraz daha erteler. İzmir'e giden Fikret, orada eski flörtü Nigâr ile karşılaşır. Nigâr, Fikret'i sevmekte ve onun Siret ile olan ilişkisini kıskanmaktadır. Fikret, İzmir'e yerleştikten sonra mektupla Siret'i çağırır fakat onu Nigâr karşılar. Siret'e Fikret'in onu artık sevmediğini, kendiyile birlikte olduğunu söyleyerek evden kovar. Siret, bu kötü haberden sonra İstanbul'a döner ve kısa zamanda verem olur. Hastalığının iyileşmesi için hiçbir caba göstermeyen Siret, onu bekleyen kimsesi olmadığından ölümü kendine daha yakın görür. Kaldırıldığı sanatoryumda tedaviye cevap vermeyen Siret, adeta ölmeyi arzulayarak hastalığa yenik düşer.

Beş Hasta Var romanın kahramanı Belkıys, hızlı gece hayatı ve aşırı alkol tüketimi nedeniyle sağlığını kaybeder. İlerleyen yıllarda alkolün yanında morfin de kullanmaya başlayan Belkıys, para bulmak için kendi etini satmaya başlar. "...bir morfin parasını çıkarmak için vücudunu, etini, asabını kiralayıp yine bu gecelerin bu meçhul ziyaretçilerinden biri bünyesinde gizlediği bu afet" frengi hastalığını Belkıys'ın geç fark etmesi ölümünü kaçınılmaz kılmıştır. Belkıys, hastalığın bulaşıcı olduğunu öğrenince, bu hastalığı ona kötülük edenlerin yanına gidip kanatırcasına ısırıp onların da cezasını çekmesi gerektiğini düşünmüş ve sırayla Paşa, Nedim Bey Nazmi, Rıdvan ve Hayati Beyi ısırılmıştır.

Ebenin Hatıratı'nda yazar anlatıcının İstanbul gece hayatının en tanınmış kişilerinden F.C.H. Hanımla ilişkisi vardır. F.C.H Hanım, yaşadığı hızlı gece hayatı sonucu, frengi hastalığına yakalanmıştır. Hastalığını herkesten gizleyen F.C.H, hoşlandığı erkeklerle beraber olarak onlarında hasta olmasını ister. Frengi hastalığının son evresinde olan genç kadın, bilinçli olarak bu hastalığı insanlara bulaştırmak ister. Onu tedavi eden doktoru anlatıcıya, bu hastalığın insanı bencil yaptığını, eğer onunla ilişkisi devam ederse hastalığın ona da bulaştıracağını söyler.

3.2.1.8. Madde Bağımlılığı

Su Sinekleri'nde gençler, Batılılaşma hevesiyle ve gençliğin verdiği cahillikle kokain kullanırlar. Romanın ilk bölümünde Sabbek ve Nuran, sevdiklerini göremeyince üzüntüden eter koklar, eter bulamayınca da limon kolonyası çekerler. Romanın ilerleyen bölümlerinde kampa giden kızların, kampta beraber kaldıkları erkekler aracılığıyla kokain ile tanıştıkları ve hiç tereddütsüz kullandıkları görülür. Kızlardan ilk önce Nuran'ın kokaine başlaması kampta sevdiği erkeklerden Hüsrev Hakkı Bey'in telkinleriyle gerçekleşir. Kamptaki diğer erkeklerin de kokain çektiğini öğrenen Nuran, merakını yenemez, heves ve heyecanla kokain kullanmaya başlar. Hüsrev Hakkı'nın da Rus artistlerinden alıştığı kokain, gençler için zararlı bir alışkanlıktan öte eğlendirici bir unsurdur.

Nuran'ın kokaine alışmasından sonra en yakın arkadaşı Sabbek de arkadaşı ve kamptaki sevgilisi Naim Naci'nin tesiriyle kokaine başlar. Gençlerin kokain kullanmaları önceleri bir eğlence iken, daha sonra sıkıntılara yol açar. İki genç kızın kokain aldıktan sonra beyinlerinin uyuşması ve intihar gibi bir eyleme cesaretlerinin artması, zararlı maddelerin kullanmanın etkilerini gösterir.

İki Cinayet Gecesi'nde, uyuşturucu kullanımı Batılı hayat tarzının getirdiği geniş bir çevre içinde verilir. Kemal adında liseli bir gencin Rus artistin cazibesine kapılıp yaptığı hataları anlatan romanda yapı, Kemal'in uyuşturucu bağımlılığının sonuçlarına bağlı olarak gelişir. Roman, polisiye roman olarak yazılmıştır. Eserin başında işlenen bir cinayeti çözmeye çalışan polis memuru, delilleri takip ederek Kemal'e ulaşır. Sıksa, çelimsiz ve çocuk tipli biri olan Kemal, Rus artistin öldüğü ikinci bir cinayet yaşandıktan sonra şüpheleri iyice üzerine çeker.

Rus artist Kiki'ye âşık olan Kemal, onun oyunlarına kolayca aldanır. Kiki, öncelikle Kemal'i uyuşturucuya alıştıtırır. Kemal, bağımlı biri olduğunda ise ona

uyuşturucuyu parayla satmaya başlar. Parasız kaldığında da eroin taşıyıcılığı yaptırarak Kemal'i uzun süre kullanır. Kemal, aldığı uyuşturucunun etkisiyle saldırgan davranışlar sergiler. Kemal, daha önceden tanıdığı Hasibe Hanım'ın gizlice tefecilik yaptığını bildiği için onu sıkıştırmaya başlar. Cimri ve karşılıksız tek bir kuruş vermeyeceğini bildiği Hasibe Hanım'ı öldürerek bütün parasına el koymak isteyen Kemal, böylelikle ilk cinayetini işlemiş olur.

Hasibe Hanım'ın evinden eli boş dönen Kemal, Kiki tarafından da parası olmadığı için kovulur. Eroini çokça alan ve krize giren Kemal, bu alçaltıcı davranış karşısında Kiki'yi de öldürür. Genç adam polise verdiği ifadeden sonra doktor raporuyla fazla eroin almaktan çıldırdığı teşhisi üzerine hastaneye yatırılır.

Ben Öldürmedim, Kokain'de, İdil küçük bir çocukken bütün ailesini kaybeder. Onu büyüten teyzesi İdil'in gençlik ve güzelliğini kullanarak satar. Evlendiği eşi de İdil'i yurt dışına götürür ve orada erkeklere pazarlamak ister. Genç, güzel ve sahipsiz bir kadın olarak erkeklerin tacizinden kurtulamayacağını anlayan İdil, sermayesi kendinden ibaret olan bu işi kendi yapmaya karar verir.

Uzun süre erkeklerle ilişki içinde olan İdil, uyuşturucuya da alışır. Hayatta hiçbir dayanağı olmayan İdil, istemediği bu işi bir süre yapar. İdil öldü bildiği babası ile karşılaşınca, onun yardımıyla bu hayattan kurtulur ve yeni bir başlangıç için İstanbul'dan Ankara'ya taşınırlar.

Ankara'da babası ile beraber çalışan İdil, hem babasının hem de kendinin geçmişini gizli tutar. Babasının kimliğini de gizleyen İdil, onu çevresine patronu olarak tanıtır. İdil'e âşık olan romanın aslî kahramanı ise, onun gizli geçmişini sürekli merak eder. İdil ile beraber yaşayan anlatıcı, onu daha önce kurtulduğu eroin/uyuşturucuya alıştırarak gizlediklerini öğrenmeye çalışır. Uzun ve sürekli alınan uyuşturucu, İdil'in baygın bir halde tüm geçmişini anlatmasına neden olur. Fakat bir gece aşırı doz alımı sonunu da hazırlar.

3.2.2. Birey-Aile ve Çevre İlişkiler

3.2.2.1. Ailenin Birey Üzerindeki Baskısı

Ailenin birey üzerindeki baskısı, daha çok Batılılaşma'nın yozlaştırdığı gençler karşısında, ailelerin tutucu ve geleneksel olanı tercih etmeleriyle oluşan Doğu-Batı çatışması sonucu belirginleşir.

Adam Sarrafı romanının aslî kahramanı Tosun, Konya'dan İstanbul'a geldikten sonra daha modern bir hayat sürmeye başlar. Doğu geleneklerini de terk etmeyen Tosun, eğlenceye düşkün olmasına rağmen, evlenmek için namuslu bir genç kız ister. Ailesinin Tosun'un evleneceği kızıdan en önemli beklentisi "*bakire*" olmasıdır. Düğün günü Tosun'un annesi, bu isteğini kızın ailesine de iletir. Kızının namusundan şüphesi olmayan anne, bu arzu karşısında hayret eder ve böylesi bir ifadeyi hoş karşılamaz. Tosun'un annesi düğün evinden çıkarken sıkı sıkıya tembih ettiği oğlundan sabahleyin "*bekâret müjdesi*"ni vermesini ister. Ailesinin bu ısrarlı tavrı ve tutucu yaklaşımları, Tosun'u etkiler ve düğün gecesi bu istek yerine gelmeyince Lale'yi kirletilmiş olarak düşünür ve boşar.

Romanın kadın kahramanı Lâle açısından da durum aynıdır. Anadolu'nun bir köşesinden gelip İstanbul'a yerleşen Tosun'u Lâle kaba ve görgüsüz olarak görür. Ancak ailesinin ekonomik sıkıntılar çekmesi, Leylayı zengin ve geleceği olan Tosun ile evlenmeye mecbur bırakır. Zamanla Tosun'u eğitebileceğini, medeni yaşama ayak uydurmasını sağlayabileceğini söyleyen aile, kızlarını evliliğe zorunlu bırakmışlardır.

Peyami Safa'nın *Fatih-Harbiye* adlı romanında aslî kahraman Neriman'ın okul yıllarında tanıdığı, aile yapısına son derece uygun olan Şinasi yerine Batılı anlayışı benimseyen Macit'i seçmesi ailesi ve diğer yakınları tarafından hoş karşılanmaz. Aile bireylerinin bu birlikteliğe karşı çıkmalarının en büyük nedeni Şinasi'nin bu aile içindeki değerinden kaynaklanır. Neriman, bu iki kişi arasında seçimini yapıp karar verirken onun fikirlerinin Şinasi yönünde olmasının sebebi, babası Faiz Bey'in etkisidir. Neriman'ın ailesinden, görünürde söylenen veya istenilen bir emir/istek olmamasına rağmen, ailesinin vereceği tepkiyi bilerek Macit'i bırakması, biraz da Neriman'ın bazı geçeklerle yüzleşmesi sonucu olur.

Bir Çatı Altında adlı romanda, aile ve birey arasında, eş seçimi konusuyla ilgili bir baskı yaşanır. Yazar bu baskıyı çevre koşullarına bağlı olarak işler. Romanın aslî kahramanlarından Sabiha Hanım, annesi ve özellikle teyzesi Nafia Hanım'ın etkisiyle evlilik hayatına yön verir. Saf ve çekingen bir tip olan Sabiha, evlilik yaşantısına dair her ayrıntıyı bilen ailesinden, özellikle Nafia Teyze'den habersiz hiçbir eylemde bulunmaz. "*Sabiha H. Teyzesinin bu her şeyi bilen aklından çok istifade ederdi. Nafia teyzenin sözüne herkes inanır, her şeye zihni yatmayanlar, bazı vak'alar karşısında ince tedbirler bulup çıkaramayanlar Nafia teyzeden akıl danışarlardı.*" (s. 23) Sabiha Hanım,

eşinin kendini aldattığını bildiren gizli bir mektup aldığında, bu durumu kendisi tetkik etmek yerine Nafia Teyze'sine bırakır. Böylesi bir tutum onun evliliğinde tecrübesizliğe, eşinin onu aldatmasına ve en sonunda Sabiha Hanım'ın da eşini aldatıp Beyoğlu'nun gece hayatına düşmesine sebep olur.

Sen ve Ben adlı eserde, Leyla isimli bir genç kızın etrafında gelişen vakaların teşkil ettiği olay örgüsüne, ailesinin baskısıyla sonucu gerçekleştirdiği mutsuz evlilik sonucu yaşadığı çatışmalar damgasını vurur. Evlilik konusunda olan ve olması gerekenin çatışması şeklinde verilen Leyla'nın hayatı, teyzesinin sevgi bağı olmamasına rağmen, onu oğluyla evlendirmesi olanı, Leyla'nın diğer teyzesinin oğlu ve sevdiği Bedi Muammer ile evlenmek istemesi ise olması gerekeni temsil eder.

Leyla, henüz nişanlıyken Nejat'ı sevmeyişi ve Bedi Muammer'e âşık olduğunu anlar; ama hem Bedi Muammer'de hem de kendisinde emeği olan teyzenin hatırı için bu aşkı saklar. Leyla, evlendikten bir süre sonra hatıralarını kaleme aldığı defterine yazdığı notlarda eşini sevmeyişi halde ailesini üzmemekten korktuğu için *“hodbince”* yaşanan bu evliliğe razı olduğunu ifade eder.

“Anladım ki Nejat'ı sevmiyorum. Kendimi ona vermekle duyduğum ıstırabın kaynağı bu imiş. Nejat'ı sevmiyorum, evmiş olsaydım bu birleşme bende bir saadet ocağı tutuşturacaktı.

Bunu anlayınca, aciz ve zebun, bir defa kendimi verdikten sonra geri alamayacağım acı bir hakikat olarak gördüm ve sustum.

Bir korkak, bir alçak gibi sustum. Nejat'tan fazla teyzemi düşünerek sustum.”

(s. 54)

Leyla, mutlu olamayacağını anlayarak yaşadığı bu hayattan kaçıp Bedi Muammer'le gitmeyi düşünürken, teyzenin ölüm döşeğinde vasiyet olarak Nejat'a iyi bakmasını söylemesi, Leyla'nın aşkını bir tarafa bırakarak aile birliği için Nejat'a dönmesine neden olur.

Aysel'de ise bireylerin eş seçimi konusunda aileleri ile yaşadıkları çatışmalar konu edilir. Yazar, bu çatışmayı ağa-işçi arasında yaşanan ekonomik beklentiler zemininde ele alır. Romanın aslî kahramanı Aysel, köyün ağası Hacı Nafiz'in kızıdır. Köyün fakir delikanlılarından olan Ali'ye sevdalanan Aysel'in bu gençle evlenme isteği, Ali'nin yoksulluğu nedeniyle Hacı Nafiz tarafından şiddetle engellenir. Bütün siyasî ve sosyal gücünü kullanarak Ali'yi ezmeye çalışan ağa, önce Ali'yi köyden

uzaklaştırıp, kızını zengin birine vermeyi düşünür. Aysel'in, sevdiği genç ile görüşmesine engel olan Hacı Nafiz, kızını eve kapatır, dışarı çıkmasını engeller, hatta annesiyle beraber kızına şiddet uygular. Kızını zengin birine vererek gücüne güç katmaya çalışan ağa, yazar tarafından eleştirel bir bakış açısıyla verilir.

Üç Kızın Hikâyesi'nde, kendine has ahlâk ve namus kurallarıyla dikkat çeken Filik'in ailesi ile kızları arasında yaşanan çatışmalara yer verilmiştir. Romanda ailenin birey üzerindeki baskısı, ahlâki olanla olmayanın çatışması şeklinde kendini gösterir. Filik, başarılı bir şekilde orta öğrenimini tamamladıktan sonra ailesi tarafından liseye gitmesine izin verilmez. Ağabeysinin ısrarıyla liseye başlayan Filik, okulda tanıştığı arkadaşları aracılığıyla farklı bir dünyanın kapısını aralar. Ailesinin evdeki baskıcı tutumuna karşılık arkadaşlarının özgürce hareket etmeleri Filik'in iç dünyasında yaşayacağı çatışmalara zemin hazırlar. Filik, arkadaşlarından örnek aldığı bu yeni hayat düzeni karşısında ailesinden sürekli şiddet görür. Son olarak annesinin onu bir erkekle parkta yakalaması, eve kapatılmasına neden olduğu gibi, ailesi tarafından ahlâka aykırı hareket ettiği için küçümsenmesine de sebebiyet vermiştir.

Ailesi, bu ayıbı unutturmak için kızlarını bir sene boyunca farklı köylerde yaşayan akrabalarının yanına gönderir. Babasının ölmek üzere olması Filik'in tekrar Ankara'ya gelmesine neden olur. Ailesi Filik'i, eşi ölmüş, üç çocuk sahibi yaşlı bir adam olan Ömer Bey ile evlendirmeyi düşünür. Filik, bu evliliğe karşı olsa da ailesi karardır. Fakat Filik'in babasının ölümü, genç kızı aile baskısından kurtarır.

Güney Halim, *Gökmen* adlı eserinde aile bireyleri arasındaki karakter ve zevk farklılıklarının neden olduğu çatışmalara yer verir. Romanın okumuş ve kültürlü kahramanı Gökmen, muhafazakâr ailesi ile bir türlü uyuşamaz. Zevkleri ve hayat anlayışları çok farklıdır. Gökmen, bu farklılıklar nedeniyle İstanbul'da yaşayan amcası tarafından büyütülür. Özellikle eğitimini amcasının yanında tamamlar. Ailesi onun okumasına da karşıdır. Gökmen, ailesinin kendine özgü namus, ahlâk ve aile anlayışı ile sürekli çatışma yaşar. Romanda ailenin birey üzerindeki baskısı, ahlâkî olan ve olmayanın çatışmasında kendini gösterir.

Gökmen, Samim isimli bir gençle nikâhsız birliktelik yaşamaya başlar. Bu durumu fark eden annesi, bu ilişkiyi eşine iletir ve babası Gökmen'in üzerine yürür. Ahlâksızlık olarak telakki ettikleri bu mesele sonucu Gökmen evi terk eder.

Selami İzzet'in *Canım Ayşe* adlı romanında, babasının küçük bir çocukken sahip çıktığı Kemal'e âşık olan Ayşe, bu konuda babasıyla fikren uyuşmazlık yaşar. Çünkü babasına göre Kemal, suçlu ve sarhoş bir babanın oğludur. İki gencin evlenmesine önce Ayşe'nin babası Şefik Bey, sonra da Kemal'in dayısı Ahmet Baruni Bey engel olur. Şefik Bey yetiştirdiği, Avrupa'da eğitim görmesine destek verdiği, Türkiye'ye döndüğünde ise bütün işlerini bıraktığı Kemal'e taşıdığı "*soyadı*" nedeniyle kızını vermek istemez. Şefik Bey, kızının evliliğine engel olur ve onu Kemal'den ayırmak için Kemal'in görevli olarak Tunus'a gönderilmesini sağlar. Şefik Bey, planladığı bu ayrılık sayesinde Ayşe ve Kemal'in birbirlerini unutacaklarını düşünür. Bu konuda Şefik Bey'in en büyük yardımcısı Kemal'in dayısı Ahmet Baruni'dir. Şefik Bey kızının bir katilin oğlu ile evlenmesini istemez. Ahmet Baruni de Ayşe'ye âşık olduğu için bu ayrılığa ortak olur ve Şefik Bey'in aklını çelmeye çalışır.

"Bunu ben de Kemale birkaç defa söyledim. İyi bir ailenin kızıyla evlenmeyi aklından geçirmemelidir... Fena bir ailenin kızı ile evlenmesi de muvafık olamaz. Bekâr yaşaması hakkında hayırlı olur." (s. 120) Şefik Bey, kızının Kemal ile evlenmesine engel olduğu gibi, Ahmet Baruni ile evlenmesine de razı değildir. Kemal'in yurt dışından gelerek dayısı Ahmet Baruni ve Ayşe'nin düğününe engel olması ve ardından da Ayşe ile evlenmesi romanın gerçekliğine aykırı düşer. Şefik Bey, romanın ilk bölümünde kızının Kemal'le evlenmesine karşı çıkmaktayken, romanın sonunda evlenmesine razı olur.

3.2.2.2. Kadının Ailedeki/Toplumdaki Yeri ve Görevleri

Cumhuriyet'in getirdiği yeniliklerden biri de kadınların toplumdaki yeri ve öneminin değişmesidir. Kadınlar iş hayatına, eğitime hatta siyasete girmişleridir. Kadınların sosyal hayatta söz sahibi olmaları romanlara da yansımış ve yeni temalar meydana getirmiştir. Bunun yanı sıra kadın romancıların artması ve kadınların kendilerinin sorunlarını daha iyi bilmeleri, bu temayı yansıtmada başarıyı artırmıştır. Feminist bakış açısıyla yazılan bu romanlara, kadınların hassas yaklaşımları gözlenmiştir. Sadece kadın yazarların değil idealist görüşlerini eserlerine aktaran Aka Gündüz gibi erkek yazarlar da bu duyarlılıkla romanlar kaleme aldığı görülür.

Cumhuriyet'in ilânından sonra kadınların toplum içindeki önemi artmış, yapılan inkılâplar sonucu kadınlar, sadece sosyal hayatta değil siyasî alanda da söz sahibi olmuşlardır.

Sen ve Ben'de, Leyla okumuş, asri tipte bir genç kızdır. Evlendikten sonra gittiği Lübnan'da karşılaştıkları Fransız gezginlerin modern düşünceleri, kadının toplumda olması gereken yeri göstermesi bakımından önemlidir. Feministçe fikirlerin hâkim olduğu bu düşüncelerde İtalyan ve Fransız kadınların çalışma hayatında hangi noktada olması gerektiğini söyleyen düşüncelere Leyla da katılır. Kadının çalışma hayatına girmesi, erkekle aynı haklara sahip olması, gerektiğinde erkeğin üstlendiği zor görevleri yapıyor oluşu oldukça yeni olan görüşlerin dile getirilmesine imkân verir. Özellikle Fransız kadın, aile yaşantısı, ailenin bir düzen içerisinde bir arada yaşamasına da karşı çıkarak uç düşünceler dile getirilir.

Reşat Enis'in *Gonk Vurdu* adlı romanı, değişen sosyal hayatla birlikte, yeri ve konumu değişen Türk kadınının bu değişmeyi hangi boyutta daha çok yaşadığını göstermesi bakımından önemlidir. İstanbul'un fakir tabakasına mensup kadınların düştükleri kötü yol, romanın vakasını yönlendirir. Sahipsiz kadınlar, romanda açlık nedeniyle kötü yola düşerler. Romanın aslî kahramanı Ömer'in eşi de fakirlik ve kimsesizlik nedeniyle ahlâksız bir yaşama mecbur kalır. Ömer, sokak muhabirliği yapar. Ömer'in gazeteci kimliği ve sokak muharrirliği eşi Serap ve onun gibi düşmüş kadınlar gibi tiplerle karşılaşmasına neden olur. Ömer'in düşmüş bir kadınla evliliği ise toplumsal çöküşün boyutlarını göstermesi açısından önemlidir.

Ömer'in gözlemleri, Serap'ın yeşil defterinde tuttuğu hatıralar, yine Serap ve Suzi'nin mektuplarından savaş sonrası toplumda, çöküşün ve fakirliğin en çok kadını etkilediği ifade edilir. Değişen sosyal hayat, kadının toplum içindeki yerini olumsuz yönde etkilemiştir. Kadın, erkeklerin hâkimiyetinin söz konusu olduğu bu ortamda, bir meta haline gelmiştir. Serap'ın babası çalıştığı şirketin kasasını soyunca, bunun "*ört bas*" olması için kızının patronuyla beraber olmasını istemiştir. Sosyal çöküş kadının çevresinden önce ailesinde başlamıştır. Kollaması, koruması gereken aile bireyini, kendi ayıbı için satan baba, kendisi ölünce de Serap'a sahip çıkan olmaz ve kötü yola düşmesi kaçınılmaz olur.

Serap İstanbul'a geldikten sonra, annesinden kalan üç beş kuruşla bir süre idare etse de sonunda sokakta kalır. Soğuk bir akşam aç, yorgun bir halde gezerken karşılaştığı manzara, o dönem kadınlara verilen değeri göstermesi bakımından önemlidir.

“Sıskalıktan kaburgaları çıkmış, kulakları uzamış, kara bir sokak köpeği. İri garsonun, havada vınlayan müthiş deyneğinden bir türlü kurtulamıyordu. Ve yediği dayanın acısıyla, biteviye haykırarak inliyordu.

Birdenbire, yaya kaldırımında siyah paltolu bir adam gördüm. İnsafsız lokanta garsonun deyneği bir daha kalmadı. Siyah paltolu adam, şimdi yüksek ve sinirli bir sesle, ondan, sıska çelimsiz hayvana karşı işlediği zulmün hesabını soruyordu.

Kaburgaları çıkık, kara sokak köpeği, duvar dibine büzülmüştü. Titriyordu. Belki de şaşıyordu: bu siyah paltolu adam kimdi?

Çıplak kafalı rum garsonun bir aralık sesini duydum.:

- Efendi, size ne oluyor?

Siyah paltolu adam, yüzüne tükürür gibi haykırarak anlatmıştı ki, bu memlekette bir ‘Himaye hayvanat’ cemiyeti vardır. Ve o, bu cemiyetin azası bulunmaktadır.

Beyaz önlüklü lokanta garsonu, parmağını ısırarak, başını sallayarak dinliyor ve düşünüyordu. Kaburgaları çıkık, kara sokak köpeğinin küçük, çapaklı gözleri, iyilik görmüş, himaye görmüş insanların sevincile ışıldıyordu. Mes’uttu. Bahtiyardı. Çünkü kendisini haksız taarruza karşı müdafaa edecek, koruyacak bir cemiyeti ve hamileri vardı.

Kaburgaları çıkık, kara sokak köpeğinin yerinde olmadığına ne kadar yanıyordum! Aç kalmıştım. Açıkta kalmıştım. Himayesiz kalmıştım. Ben bu haldeyken, hayvanları koruyacak bir cemiyet bulunuşu garibime gidiyordu. Hem gülüyordum, hem ağlıyordum.” (s. 172-178)

Aysel’de, kadının geleneksel yaşam içindeki yeri, eleştirel bir bakışla dile getirilir. Bu bağlamda, romanın aslî kahramanı Aysel’in annesin, ikici evliliği düşünen Çavuş’un karısının hikâyeleri örnek olarak verilir. Yazar, bu kadınlar örneğinden köy yaşantısı içindeki farklı sosyal tabakaya mensup kadınların yerini sorgulama çalışır.

Köyün ağası olan Hacı Nafiz, bütün köylüyü korkuttuğu gibi ev halkını da emirleriyle sindirmiştir. Kızı Aysel’i istemediği birine vermemek için çeşitli düzenbazlıklar yapan Hacı, karşı koymak isteyen eşine şiddet uygular. Ayrıca kızını sevdiğinden uzaklaştırmak için de eşini kullanır. Karısını dövdükten sonra, eşinin çocuk düşürdüğünü iddia ederek, kaymakama başvuran Hacı Nafiz, eşini kızının sevdiği adamın ve arkadaşlarının bu hâle getirdiğini söyleyerek iftira eder. Eşine ise bütün bunları gizlemesi için baskı yapar.

Romanın bir diğerkahramanı Çavuş, ilerleyen yaşına aldırmadan ikinci evliliğini yapmak ister. Kızı yaşındaki Aysel’e talip olan Çavuş, kızı istemesi için karısını gönderir. Jandarma Çavuşu, karısına bu fikri açtığında neler düşüneceğini, nasıl tepki vereceğini düşünürken yaşadığı çatışma, kırsal kesimde kadına verilen değeri açıkça göstermektedir.

“On dört yıllık karısından zaten çoktan beri bıkmıştı. Hem karısı ne diyebilirdi? Kadın kısmının ne demeye hakkı vardı? Eksik eteğin, sacı uzunun birisine de yalvaracak mıydı? Olmaz demek kimin haddine!!! Yoksa koğsa, boşasa ne yapacaktı? Avradın kimsesi yoktu. Yapayalnızdı. Üç çocukla kalacaktı. Onun için mutlaka ve mutlaka (peki) diyecekti de başını örtüp Hacı Nafizin evine kendi gidecekti.”

(s. 46) Jandarma Çavuş’unun dile getirdiği bu düşünceler, o dönemde okumayan kızların, bir iş sahibi olamayan kadınların, sanatsal el becerisinden yoksun annelerin, bağlı oldukları bir erkek himayesinden asla çıkamayacaklarını gösterir. Erkeklerin de köle gibi kullandıkları bu kadınlar, her türlü işkenceye, şiddete, haksızlığa mecburen boyun eğmektedirler.

Dağ Adamı romanın başlangıç kısmında, savaş zamanında gelişen değişmelerle birlikte, kadının toplumda değişen konumu hakkında görüşler Cemile’nin hayatıyla verilir. Birinci Dünya Savaşı tüm hızıyla devam etmektedir. Anadolu’da eli silah tutan herkes cephelere sevk edilmeye başlanmıştır. Köylerde kalan kadınlar, çocuklar ise evi geçindirmek için buldukları her işi yapmak zorundadırlar. Cemile, oğlu Halil ile evini geçindirmek için köyün ağasının tarlasında çalışır. Genç ve sahipsiz bir kadına bir çuval un için tecavüz eden Mestan Ağa, Cemile’nin hayatının değişmesine sebep olur.

Cemile, eşi askere gitmiş bir “ana” iken bu olaydan sonra köylünün taktığı isimle “Albasma Cemile” olur. Köylülerin ikinci sınıf insan yerine koydukları Cemile, oğlunun veya kendinin yaptığı yanlışlarda, köyün ileri gelenleri tarafından şiddete maruz kalır. Yazar, bireyin ruh çözümlemelerini başarılı bir şekilde yansıtamadığı için, Cemile’nin çevresinin yaşadıkları öğrenilememektedir. Köylünün yanı sıra, kasabada ve çevre köylerde yaşayan halk da, jandarma da, Cemile ve onun gibi kadınlara değer vermez. Oğlunun asılmasından sonra jandarmayla beraber oğlunun cenazesini görmeyen giden Cemile, yolda erkeklerle aynı kafilde gider ve gece kaldığı handa erkeklerin tacizine uğrar. Cemile bütün bu hakaretler ve uğradığı şiddet karşısında kendini savunamaz, hatta kimseye şikâyet etmeyi dahi düşünmez. Şikâyet etmesi

halinde kendinin haksız çıkarılacağını bildiği için susar. Yine Mestan Ağa'nın iki eşi de, başka kadınlarla zorla beraber olan Ağa'ya seslerini çıkaramazlar.

Onların Romanı 'nda kadının geleneksel toplum hayatındaki yeri, romanın aslı kahramanı Gülöz'ün yaşadıkları ile verilir. Yazıldığı dönem itibariyle de medenî kanunun getirdiği yükümlülüklerin önemi ifade edilmiş olur. Gülöz'ün bakış açısının yanı sıra, ilişkide olduğu erkekler ve çevresindeki kişilerin de eleştirel yaklaşımları, kadının toplumdaki yerini göstermesi bakımından önemlidir. Gülöz, İstanbul'da yaşayan bir paşanın torunudur. Ailesi olmadığı için dedesi tarafından büyütülen Gülöz, dedesinin uygun gördüğü biriyle evlenir. İlk eşi ve sonrasında hayatına giren tüm erkekler tarafından ihanete uğraması, geleneksel hayat içinde kadına değer verilmediğini gösterir.

Gülöz, kocasının Anadolu'ya tayin edilmesinin ardından eşinin yanına gitmek ister. Dadısı ile gittiği Anadolu'da eşinin başka bir kadınla evlendiğini öğrenir. Eşinin hiçbir açıklama yapmadan başka bir kadınla evlenişi, toplumda kadınlara hiçbir değer verilmediğini gösterir. Küçük yaşta evlenen Gülöz'e yaşlı teyzesinin verdiği öğütler, geleneklerin kadınları ne kadar çaresiz bıraktığına iyi bir örnektir.

“Kızım! Demişti. Gerçi nikâh iki tarafa da yıldız barışıklığı verir, verir ama ihtiyatlı bulunmak lazım.

Nikâh dediğin erkeğin iki dudağı arasında saklı duran bir kelimedden başka nedir ki... Erkek bunlar! Bir boşadım dedi mi, bitti.” (s. 9) Gülöz ile eşinin boşanmadan sonraki tartışmaları da özellikle nikâh meselesinde sosyal hayatta yaşanacak zorlukları ve nikâh üzerinde kadının acizliğini göstermesi bakımından önemlidir.

“Yani bir imam sözünün adına nikâh dedin, fakat hakikatte kasaptan biraz peşin biraz veresiye para ile iyi bir parça et aldın. Kemirip yaladın, çiğnedin, ısırdın bıktın, doydun, usandın, tiksindin, sonra gene bir mahalle muhtarının mührile fırlatıp attın, şimdi mihri müeccel, mihri muaccel diye etin bedelini ödüyordun.” (s. 13) Gülöz, eski eşinin şeriat, din ve mukadderat adına yaptığı bu boşanmayı kabullenmez. Erkeklerin, kadınlarla basit bir oyuncak gibi bir hocanın lafı ile evlenmelerini/boşanmalarını eleştirir. Kadının, bu şekilde alınıp/satılmasını kadınlara yapılmış bir “tecavüz” olarak değerlendirir.

“Vaiz kürsülerinde kadının namusuna tecavüz edersiniz. Ahlâk, ilmihal kitaplarında kadının namusuna tecavüz edersiniz. Hattı hümayunlarla, Sadrazam

emirlerle, Şeyhislam fetvalarile, polis teşkilatı ile zaptiye kuvvetile, imam, muhtar mührile kadının namusuna tecavüz edersiniz. Köyde, kasabada, şehirde, vapurda, tramvayda, arabada, yolda kadının namusuna tecavüz edersiniz. Kadını istekle alırsınız, iştahla yersiniz, sonra bir boşadım kelimesi ile fırlatarak namusuna tecavüz edersiniz. Sonra adına kanuni ilahi dersiniz” (s. 14) Gülöz, bu düşünceleri ile kadının kişisel yükümlükleri ile ilgili kendi hariç, erkeklerin söz hakkı olmasını din adı altında sapkın bir davranış olduğunu ifade eder.

Gülöz boşandıktan sonra Anadolu’nun ıssız bir hanında dadısıyla tek başına kalır. Ne yapacağını, nere gideceğini bilmeyen Gülöz, şaşkınlığının yanı sıra “*dul*” bir kadın olarak toplumda nasıl kabul göreceğini düşünür. Yazar, genç kadının karşılaşacağı sorunlarını ifade ettirdiği düşünceler ile evli kadının karşılaştığı sorunların yanında dul kadınların da geleneksel yapı içinde daha çok sorun yaşadığını vurgular. Dul, genç, güzel bir kadının kısa sürede iftiralarla kötü yola düşürüleceğini bilen Gülöz, İstanbul’a dönerse mahallenin baskısıyla kendinin de bir iftiraya kurban gideceğinin bilir. Toplum kimsesiz bir kadına sahip çıkmak yerine ya zorla evlendirmeye yönlendirir ya da iftiralarla ahlâksız bir kadın olmasına neden olurlar.

“Zavallı kadıncağız! Kimsesi olsaydı düşüremezlerdi.

Artık o kadını aramayınız.

Çünkü o bir voleybol topu olmuştur. Müdür beyin kollarında, muavin beyin kucağına, muavin beyin kucağından harp zenginin sedirine, harp zenginin sedirinden şoförün odasına, şoförün odasından, karşıki manav çırağının koynuna, manav çırağının koynundan Sirkecinin yaya kaldırımına düşmüştür.” (s. 25) Gülöz, dul bir kadının temiz ve namuslu bir hayat yaşasa da birkaç erkeğin ağzından çıkacak “*iki lafla*” kirleneceğini söyler. Yazar, kahramanın bakış açısıyla şahitliği kabul edilmeyen kadınların sahipsizliğini ve kanunlar tarafından dahi korunmadıklarını yansıtır.

3.2.2.3. Feminizm-Kadın Hakları

Çöl Güneşi romanı, feminist bir kadının hayata bakışını anlatır. Erkek ve kadının eşit olduğunu düşünen Zehra, bu düşüncelerini romanın birçok bölümünde konuşmalarıyla, özellikle erkeklerle olan diyaloglarıyla ifade eder. Zehra, Türk toplumunda erkeklerin kadını ikinci sınıf insan görmeleri, kadınların sanat da dâhil hiçbir alanda başarılı olmayacaklarını düşünmelerini eleştirir. Zehra, tam tersine

kadınların fırsat verilmesi halinde erkeklerin yaptığı her görevde başarılı olacaklarını iddia eder.

“Siyah, uzun kisveleriyle mahkeme salonlarına dolaşan narin, genç avukat hanımlardan tutturdu da doktor, operatör, kimyager olanlara, hatta şiir, roman yazarlara, resim tapanlara attı tuttu.

Efendim, bunlar, gösteriş için yapılmıyormuş! Yoksa hanımların ciddi iş başına geçmeye tahammülleri yokmuş.

Kadını asırlarca kafes, dam, peçe altına hapsederek bütün kabiliyetlerini körelttikten sonra... Uluorta muhakeme yürütüyorlar.

Ta Amerika'yı alakadar eden, Amerika gazetelerinde sütun sütun bahsedilen bir operatör Türk kadınından bizimkilerin haberi bile yoktur.

Kadın şiir, roman yazar mı imiş? Resim yapar mı imiş? Kadına şiir yazılmış, ona mısralarla tapınılmış.

Kadın bir sanatkâra, bir heykeltıraşa model olurmuş. Romancı erkeğin eserine mevzu olurmuş. Lakin kendisi böyle yapamazmış. Yapmamalı imiş, şiiri, güzelliği, inceliği kaybolurmuş.

Görüyorsun ya, onu, hâlâ, saksıda çiçek gibi görmek istiyorlar.

Erkekler kadında hâlâ bir kukla güzelliği görmekle iktiifa ediyorlar. Onda daha derin güzellikler bulabilmeleri için anlıyoruz ki, kendilerinin de daha derinleşmesi lazım.” (s. 150) Zehra, şark toplumunda bütün erkeklerin kadına ev ile sınırlı bir yaşam sunduklarını düşünür. Evdeki görevlerini bir köle gibi yerine getiren kadınların, evleri dışında aktif bir hayat sürmeleri gerek erkekler gerekse toplum tarafından hoş karşılanmaz. Zehra, kendi işine uzun süre aile baskısı nedeniyle başlayamaz. Arkadaşı, Müeyyet'e yazdığı mektupları Müeyyet'in eşinin okuması, Zehra için olumsuz düşünmesine neden olsa da, eşinin bu arkadaşlıkta biraz daha dikkatli olmasını ister. Müeyyet ve onun yaşama biçimi, Zehra'nın tam da eleştirdiği bir tarzdır. Mektubunun devamında Doktor Burhan ile tartışmaları, Zehra'nın bakış açısıyla kadınların olması gereken yeri gösterir.

“Kadın, dedim yapma bebek olmaktan, size oyuncak vazifesi görmekten usanalı öyle çok oldu ki! Böyle meseleler artık bahse bile değmez.

Hakikat olan şey varsa, kadın, başladığı yolda geniş, doğru adımlarla yürüyor.

Bazılarının zannettiği gibi, bu hanımlardan hiçbirisi de ruhen erkekleşmedi. Şu veya bu türlü işin cinsiyete tesir etmesi oldukça manasız bir fikir.

Tabiatın büsbütün ayrı duygularla yarattığı insani kıyafeti, iş gibi küçük şeylerin değiştireceğine inanmak gülünç değil mi?

Allah erkeği, kadını yaratırken birbiri için sonsuz bir cazibe kuvveti yarattı, lakin erkek şu işi görsün, kadın bu işi görsün diye bir tasnif yapmadı.

Kadınların anne olarak yaratılmaları bu tasnifi tabi surette vücuda getiriyormuş. Kadın bütün hayatında bir çocuğun elinden mi tutacak?

Çalışan kadın inceliğinden bir şey kaybetmez.” (s. 152) Yazarın sözcüsü durumunda olan Zehra’nın, Müeyyet’e yazdığı “onuncu mektup” adeta kadının üstlenmesi gereken misyonu açıklar niteliktedir. Kadın ve erkek arasında bir fark olmadığını düşünen genç kadın, mektubun ilerleyen sayfalarında, kadının toplumdaki yerini belirginleştirir.

“Siz, kadın diye, kırık dökük tavırlı, sürmeli gözlü, süzgün bakışlı, cilveli bir mahlûk düşünüyorsunuz.

Bu kadın, düşünen, emniyet edilen, erkeğe fikir, ruh, hayat arkadaşı olabilen kadın değildir.

Bu kadın, günün nasıl geçireceğini, vaktini öldürmek için ne yapacağını bilmeyen serseri ruhlu bir kadındır.

Bu kadın akşama eve gelecek kocasına yahut kendisiyle meşgul olan herhangi bir erkeğe kendisini beğendirmek için gününün yarı zamanını ayna karşısında geçiren, manen eser bir kadındır.

Bu kadın her gün birbirine benzeyen saatlerinden usanç getiren, karşısına bir yenilik çıkmazsa sinir nöbetine tutulan bir kadındır.

Bu kadın, ruhunu, kafasını dolduracak ciddi bir gayeye, bir işe bağlı olmadığı için, bunların yerini dedikodu hastalığına tutulan, her inanın, her ailenin hususiyetlerine dil uzatarak muhitini karmakarışık eden muzır bir kadındır.

Hâlbuki iş gücü, muayyen bir gayesi olan kadın, ciddi bir iş, bir meslek, bir sanat kadını böyle midir? Emin olunuz, erkeler bu kadını buldukları gün, daha mesut olacaklardır.

Kadın, bu güne kadar mesut olmamıştır. Bir zamanlar, bazıları hayatından memnun görünmüşse, bu, onun safdilliğinden, zavallılığından ileri gelmiştir. Yoksa kadın mazinin yaşama şartları altında şuurlu bir saadet duymazdı.

Erkeği de, kadını da zaten hayata bağlayan tek şey, iştir, gayedir.” (s. 153) Zehra, kadının erkeksiz yaşayamayacağı gibi erkeğin de kadına muhtaç olduğunu düşünür. Romanın bütününde Çöl Güneşi Feriha'nın umutsuz aşkları anlatılsa da, arka plânda asıl verilmek istenen, kadının hür bir yaşam içinde, kendi başına hayatını idare etme becerisinin gerekliliğidir.

Falih Rıfkı *Roman*'da, roman yazmak için konu ararken çeşitli insanlarla bilgi alışverişi yapar. Anlatıcı, kadınların Türk toplumunda Avrupa'ya göre geride kaldığını, kadının sadece isim/varlık olarak var olduğunu, Madam Cevat ile ilgili konuşmasında gözler önüne serer. Madam Cevat, Türkler'in kadını sadece bedeni istekleri doğrultusunda kullandıklarını, bunun dışında toplumda hiçbir değer vermediklerini ileri sürer. Yedi yıldır evli olduğu Türk bir erkekten hatıra olarak sadece “...etinin üstünde iki sıra diş, derisinin üstünde ağız soluğu gibi” bir şey kaldığını ifade eder. Yabancı bir kadının bakış açısından Türk kadını, sadece görevi itibariyle hayat bulur. Eşine kadın, çocuklarına ana olduğu müddetçe değerlidir.

“Türkiye’de kadın, yalnız anaya denir. Kadın ancak çenesi sarkıttığı, yavruları dizlerini doldurduğu zaman kümeslikten çıkar. Bir salona erkek girince, kadınlarınızın yarısından fazlası ayağa kalkıyor. Sokakta kadın üstüne dikilen bakışlara dikkat ediniz. Birçoklarınızın avucundan, tokatladığı kadınların kokusu duyulabilir. Sizin kadınlarınızda isteri, bir cinsî nöbet değil, kalp hastalığıdır. Harem-selamlık, iki ayrı ev, iki ayrı pencere, iki ayrı duvar mıdır? Hayır... iki ayrı ahlâk, iki ayrı namus, iki ayrı ırz, iki ayrı terbiye, iki ayrı hayat, iki ayrı felsefe... erkek flörtü ahlâk, kadın flörtü ahlâksızlık, erkek sokağı namus, kadın sokağı namussuzluk... hanginiz bir başka kadını tecrübe etmediniz, hanginiz sizin olmayan bir kadının tecrübesini bile hoş gördünüz? Erkekler saltanatı, tanrı-erkekler saltanatı.” (s. 97-98) Türk kadını, toplumda var olma mücadelesi verirken, onlara kadın olma hissiyatını vermeyen erkekler, kadınların hak ve özgürlüklerini sürekli kısıtlarlar. Yazar, olaylara ve durumlara dışarıdan birinin, “*ecnebi bir kadının*” bakış açısını kullanarak Avrupa ile Türkiye’deki kadınların durumunu kıyaslamaya çalışmıştır. Türk kadının içinde bulunduğu handikapı Avrupa’da yetişen

genç bir kadının bakış açısından vererek değerleri realist bir şekilde eleştirmeyi başarmıştır.

Madam Cevat, ayrıca kadının sadece gençliği ve güzelliği olduğu müddetçe erkekler tarafından değerli olduğunu söyleyerek, kadını bir meta olarak gören toplumu eleştirir.

“Sizde kadın... Bilmem nasıl anlatabilirim, bir şeref, bir gurur davası bile değil, çünkü ancak hürmet edilen bir şeyin davası olabilir, sizde kadın ihtiyarladı mı, biraz çirkin oldu mu, kafası, beyni, ahlâkı ne olursa olsun, ona yüzünüzü ekşitirsiniz; evet, bileme ne davası demeli, belki bir horoz davası...” (s. 99) Madam Cevat, kadına değer verilmemesinin yanında fiziki güzelliği nedeniyle peşinden koşulanların yaşlanınca unutulduğunu ifade eder. Çünkü erkekler, kadına sadece bir “mal” gibi bakarlar. Eğitim açısından da kendilerini yetiştiremeyen kadınların hepsinin sonu böyledir.

Kadınların toplumdaki önemsizliğine dair bir diğer eleştiri de, gazeteye gelen roman konularının bir tanesinde geçer. *“Salon ve İnkılâp”* başlığı altında gönderilen mektupta bir Türk kadınının modernleşme sürecinde yaşadığı hezeyanlar dile getirilir. Modern bir kadın olan mektup yazarı, inkılâp sürecinde Türk kadınının özellikle salon ve gece eğlencelerinde düştüğü komik durumları gözler önüne serer. Sadece kadınların değil, Türk erkeğinin de salon kültür ve adabından uzak olduğunu belirtir.

“Hele asıl kadınlar, Ankara kadınları! Onlara biraz el vermesini, el almasını öğretseniz; bir iki moda gazetesine abone olsalar... Flört nedir, haddi nedir, anlasalar...” (s. 87)

3.2.2.4. Kadınların Çalışma Hayatına Girişi

Kurtuluş Savaşında erkeklerin cephelerde şehit olması, hayatta kalanların ise yaralı/sakat bir şekilde evlerine dönmesi, iş gücünün kadınlar tarafından idare edilmesine neden olmuştur. Savaştan yeni çıkmış bir devletin iş imkânlarının sınırlı olması bu konuyla ilgili reform hareketlerini hızlandırmıştır. Erken dönemlerde tarlada, hayvan işlerinde görülen kadın, özellikle Cumhuriyet’in ilanından sonra büyük şehirlerde önemli görevler almıştır.

Dönem romanlarının birçoğunda eşini ya da hamisini savaşta kaybeden kadınların sıkıntıları, iş bulmakta zorlanmaları anlatılmıştır. Yapılan inkılâplardan sonra özellikle sistemi yücelten romanlarda çalışan aydın kadın kimliği ortaya çıkmıştır.

Kadınlar artık bir yere bağlı olarak işe girmezler. Devlet desteğiyle girişimde bulunan kadınlar, kendi işlerinin patronu olurlar.

Çapkın Kız adlı romanın aslı kahramanı Çapkın Kız, kendini yetiştirmiş, medeni, eğitilmiş ve modernidir. Yeni kurulan Cumhuriyet düzeninde olması istenilen ideal genç kız tipidir. Cumhuriyet'in ilanından sonra, kadınların toplumsal hayata girmesi gerekliliğinin en iyi örneğini gösterir. Roman, Cumhuriyet ideolojisinin kadınlar üzerinde yarattığı etkiyi Çapkın Kız'ın hüznü hikâyesi ile birleştirerek vermeye çalışır.

Çapkın Kız, yirmili yaşlarda olmasına rağmen kadın-erkek, çocuk demeden omuz omuza verilen bir savaşta cephe gerisinde çalışmıştır. Dumlupınar zaferinde Atatürk ile beraber hareket etmiştir. Kurtuluş Savaşı'nın başarıyla sonuçlanmasının ardından kadınların iş hayatına girişi ile Çapkın Kız, kendini bu alanda göstermiştir.

Bir fabrika ya da kendini zengin edecek bir işyeri yerine, yeni nesil Cumhuriyet kızlarının yetişmesi, inkılâplara uygun bir şekilde erkeklerin çalışmasına yönelik küçük işletmeler kurmuştur. Çapkın Kız'ın hedefi, ülke kalkınması öncelik verdiği için kendine hayrı dokunacak bir işletme yerine, vatanın bütünlüğünü koruyacak hizmetlere yöneliktir.

Çapkın Kız, özellikle savaş sonrasında sahipsiz kalan genç kızlara yönelik işyerleri, dul kalan kadınlar için bakım merkezi, çocukları varsa kreş gibi yerler açarak topluma hizmet etmeyi amaçlamıştır. Aksaray'da kendi gayretiyle “Emek evi”, Üsküdar da ise çalışanların çocuklarının bedava bakılacağı “bebek evi” açarak yoksul halkın geçimini sağlar.

Dönem romancılarından özellikle Aka Gündüz'ün romanlarında rastlanan kadınların çalışma gerekliliği *Ben Öldürmedim*, *Kokain* romanında da İdil'in aracılığıyla ifade edilir. Kadının başkalarına muhtaç olmadan çalışmasının kutsal bir görev olduğunu düşünen İdil, kendini eleştiren çevresini umursamaz. Ankara'da bir gezi esnasında tanıştığı şoför ve ailesi ile konuşmaları esnasında kadınların çalışması ile ilgili olarak şunları söyler:

“Hangi salon hanımefendisi vardır ki günde on üç saat namuslu çalışmak için alın teri ve göz nuru döker?”

Kocasının avucuna bakan tembel ve ardakalmış kötü burjuva hanımefendi diyeceğime, size, haklı olarak şoför bey derim.

Kocalarını aile bütçesinin felaketlerine sürükleyen hanımefendilerin Türkiye’de işleri yoktur artık!

Çalışan Türk kadınlarına şa! şa! şa!” (s. 89-90)

Küçük Hanım Kısmeti’nde, romanın aslî kahramanı Belma, hususi eğitim almış, ailesinin maddî durumunun iyi olması nedeniyle gezmek ve eğlenmek dışında hiçbir şey yapmamıştır. Belma, babasını kaybettikten kısa süre sonra geçim darlığına düşmüştür. Sıkıntılı günlerinde Ankara’daki dayıları onlara sahip çıkmış, fakat Belma, Ankara’ya gitmek istemediği için İstanbul’da kalıp iş aramaya başlamıştır. Çaldığı her kapıdan daha önce deneyimi ve bilgisi olmadığı için eli boş dönen Belma’ya Sermet Bey isimli bir tüccar kâtiplik görevi verir. Hususi bir eğitimle büyüyen Belma, muhasebe işlerinden anlamadığı için kısa süre sonra bu işten atılır. Diğer başvurduğu işlerde ise kadın olduğu için işverenler tercih etmez. Son olarak başvurduğu trikotaj fabrikasına ise, sahip olduğu meziyetlerden çok, onu ilk görüşte beğenen Faik Bey’in ilgisiyle alınır.

Hayatın birçok sıkıntısını gören Belma, girdiği trikotaj işinde ağırbaşlı, sessiz biri olmaya özen gösterir. Çevresindeki erkeklerin, özellikle Faik’in ilgisine ciddiyetle yaklaşır.

Fadime’de, yokluk ve fakirlikten, Anadolu’nun köylerinde çalışan kadınların toprakla mücadelesi anlatılır. Romanın kahramanı Fadime, borçla aldıkları tarlalar çorak, taşlı ve kurak olduğu için mahsul alamaz. O da, İstanbul, İzmir gibi büyük şehirlerde iş arayışına girer. Sonunda kasabanın doktorundan aldığı bir mektupla İstanbul’da Şişli’de oturan bir ailenin yanına sütanne olarak gider. İstanbul’da çalışmaya giden Fadime ve onun gibi kadınları yazar, kötü yola düştükleri için eleştirir. Köyden çıkan genç kızların, kadınların, İstanbul’da Şişli gibi Batılılaşma’nın en çok yaşandığı bir semtte temiz kalamayacağını vurgular. Fadime köşke geldikten altı ay sonra herkesin imrendiği “*tığ gibi bir hizmetçi*” olur.

Genç kadın, baktığı çocuğun ölmesinden sonra yeni bir iş aramaya girişir. Köye dönmek istemez, çünkü orada işler daha ağırdır. Hizmetçilik için girdiği bir evde her gece içkili-danslı eğlencelerin olması onu yorgun düşürür. Bu işten de çıkan Fadime, “*kötü bir hayata*” atılır. Fadime’nin fuhuş yaparak çalışmasındaki tek hedefi “*açlıktan ölmek*”ten kurtulmaktır.

Feriköyü’nde, uzun süre fuhuş yaparak geçimini sağlayan Fadime’nin yolu son olarak “sarhoş, kaba, küfürbaz” Nuri ile kesişir. Tembel biri olan Nuri, sahip olduğu barın işletmesini Fadime’ye bırakarak, onunla beraber yaşamaya başlar. Burada çalışan kadınların durumunu yazar tarafından eleştirilir.

“Feriköyünde, bir zümre kadın vardır ki muhakkak evlidirler. Hepsinin nikâhsız bir erkeği mevcuttur. Bazen kadınlar çalışıp erkeği besler, bazen de erkekler çalışıp kadına nafaka getirirler. Beraber çalışıp, iki elden kazanmağa başladıkları zaman birbirlerine ihtiyaçları kalmaz ve ayrılırlar. O zaman, kadın besleyecek bir erkek, erkek doyuracak bir kadın arar.” (s. 98)

Bir kadın yazarın bakış açısından kadınların sorunlarını ele alan *Çöl Güneşi* romanın bütününde, kadınların kimseye muhtaç olmadan hayatlarını sürdürmeleri gerektiği vurgulanmıştır. Romanın asli kahramanı Zehra, feminist düşünceleriyle oldukça radikal bir tiptir. Ailesi ve çocukluğu hakkında fazla bilgi verilmeyen Zehra’nın feminist olmasının altında yatan sebeplere de değinilmemiştir.

Kadınların çalışması ve kendi geçimlerini sağlaması üzerinde duran Zehra bu bakımdan yazarın romandaki sözcüsü durumundadır. Babıali’de bir kitapçı dükkânı açan Zehra, çalışmayan kadınları da “*tufeyli*” olarak düşünür. Zehra, bu özellikleri ile arkadaşı Müeyyet’ten tamamen farklı bir kişilik çizer. Müeyyet, küçük yaşta evlenmiş, ev işleri haricinde hiçbir iş yapamayan bir kadındır. Eşi zengin olan Müeyyet Hanım tamamen eşine bağlı yaşar. Zehra ise kendi parasını ve hayatını kazanmak istediği için bir kitapçı dükkânı açar. Kitapçı dükkânını büyüttüğü zaman da yanına yardımcı olarak yine bir kadın yardımcı alır. Müeyyet’e yazdığı mektuplarda çalışmanın kendisi için ne kadar önemli olduğuna değinir.

“Evlenmek için otuz yaşına kalmak, vakıa bir kadın için çok geç ve gayri tabiidir, lakin böyledir diye ben de prensiplerimi feda ederek yirmi yaşında evlenmezdim ya!

Kafamın içindeki anneme, babama vaktiyle anlatabilseydim, işlerimi vaktiyle yoluna koyar, evlenmek için hazırlanmış olurdum. Hâlbuki böyle olmadı...

Biliyorsun ki, ailem, kızlarının çalışıp para kazanmasını şerefleriyle mütenasip görmüyorlardı. Benim para kazanmam ayıpmış da kocamın parası ile yaşamam, onun koluna asılmam ayıp değilmiş!

Nihayet, kendimi hürriyetimi kullanabileceğim yaşlara gelince onları dinlemedim, hayata atıldım.

Evde mevcut kitaplarım, Babıâli'nin bir köşesinde küçük bir kütüphane açmaya kâfi geldi.

Evet, mümkünse bir yuva kurmak bir kadın için en doğru harekettir. Lakin o yuvanın içinde ağzını açıp da yem beklemek! İşte bunu aklım almıyor...” (s. 144) Zehra, modern bir yaşamda kadının görevinin evinde çocuk bakmak ve ev iş yapmak olmadığını, erkeğine mahkûm olmadan çalışıp para kazanmasının gerekliliğini vurgular.

Bu konuda Feriha'ya da öncülük eder. Feriha, genç ve güzel bir kadındır. Fakat eşinden ayrıldıktan sonra ortada kalır. Orta yaşlı Sedat Bey, Feriha'ya ilk görüşte âşık olur. Bu sahipsizliği fırsat bilen Sedat Bey, samimi bir şekilde Feriha'ya evlilik teklif eder. Sedat Bey'in çok zengin olması çevresinde onun zengin şöhretinden dolayı Feriha'nın teklifi kabul ettiği söylentilerini çıkarır. Zehra, arkadaşının başarılı bir iş kadını olacağını düşünerek evlenmek yerine iş yeri açmayı teklif eder. Feriha da uzun süredir Zehra'nın etkisindedir. Böylelikle Zehra, Feriha'nın yaptığı el işlerini satması için Nişantaşı'nda modern bir iş yeri açar. Bu söylentiler de onun hayatını yeniden şekillendirmesine neden olur. Feriha, Zehra gibi kendi işini kurarak erkeklere bağlı olmadan yaşamını sürdürür.

Kızılıcak Dalları'nda fakirlik nedeniyle küçük bir kızın zor koşullar altında çalışması ve toplumun vurdumduymazlığı anlatılır. Romanın aslî kahramanı Gülsüm, Anadolu'da yaşanan hastalık ve kıtlık sonucu ailesini kaybeder. Amcasının sahip çıktığı Gülsüm, bir yorgandan oluşan eşyalarını alarak İstanbul'a gelir. Gülsüm ve amcasının haline acıyan Nadide Hanım isimli zengin bir kadın, Gülsüm'ü ahretlik olarak yanına alır. Gülsüm, bu evde boğaz tokluğuna çalışır. Saf, gözü açılmamış köylü kızı Gülsüm, köşkte çocuk bakar, hanımların işlerini görür, ev işleri yapar, diğer hizmetçilerin işlerini görür ve buna karşılık olarak evin artık yemeklerini yer, birkaç “*kuruş da*” para alır. Küçük bir kız çocuğunun dayanamayacağı işleri yapan Gülsüm, köşk sakinlerini de memnun edemez.

Uzun yıllar Nadide Hanım'ın köşkünde çalışan Gülsüm, genç bir kız olduğunda, onu kullandıklarını anlar. Hiçbir sosyal güvencesi olmayan Gülsüm, köşkte hizmetçilik yerine kaçıp başka işler yapmaya kara verir. Eğitimi olmayan Gülsüm, kaçtıktan sonra Ankara'ya gelir. Kantocu olan genç kız, sahnelerin en çok aranan ismi

olur. Köşkte kaldığı sürece özgüveni olmayan, hiçbir işe yaramadığı imajı verilen Gülsüm, oradan ayrıldıktan sonra kişiliğinin ve sahip olduğu güzelliğinin farkına da varır.

Ben Öldürmedim, Kokain'de romanın asli kahramanı İdil, küçük yaşta ailesini kaybeder. Kendisine kimsesiz bir çocuk olduğu için sahip çıktığını düşündüğü teyzesi Nurinisa'nın genç kız olduğunda onu satması, İdil'i gerçek hayatla yüzleştirir. Uzun süre İstanbul'da fuhuş yapmak zorunda kalan İdil, babasının ölmediğini öğrenince, bu hayattan kurtulur ve babasının yanında çalışmaya başlar. Fakat babası cinayet suçlusu olduğu için gerçek kimliğini gizler. Baba-kız arasındaki samimi ilişki ise çevrelerinde çeşitli dedikodulara sebep olur.

İdil'in, Ankara'ya geldikten sonra bir erkeklerle çalışması, bar, gazino gibi yerlerde rahat hareket etmesi yine çevresi tarafından yadırganır. Uzun süre Avrupa'da kalan ve sahipsiz bir kadının tek başına kaldığında çalışmak zorunda olduğunu bilen İdil, çalışmanın tuhaf değil mecburi olduğunu belirtir. Alın teri ve namusuyla çalışan kadınları da, kocasının parasıyla geçinen, eğlenen, gününü gün eden “*burjuva*” kadınlarından üstün tutar. İdil'e göre Türk kadını asalak gibi olmamalı, çalışıp aile bütçesine katkıda bulunmalıdır. İdil, kadınların çalışmasının onları ekonomik bağımsızlığa götüreceğini, bunun sonucu olarak da kadınların toplum içinde söz hakkı kazanacaklarını, ezilmeyeceklerini düşünür. İdil'in kendisine Ankara'nın çevresini gezdiren şoför ile konuştukları da kadınların çalışma hayatındaki yerini ve önemini göstermesi açısından oldukça yerinde bir örnektir. İdil'in rahat yaşamı ve erkeklerle aynı ortamda çalışmasını yadırgayan şoför, İdil'in mecburiyetlerini dinledikten sonra ona hak verir. Şoför, yetişkin kızı ile İdil'i tanıştıırıp kızından onu örnek almasını ister. Kız da İdil ile aynı zihniyettedir. Başkalarına mahkûm-bağlı olmadan, minnet duymadan hayatını kazanmak ister. Genç kız, baba mesleği olan şoförlüğü kadın olmasına ve tuhaf karşılanmasına rağmen yapmak ister. Bu konuda İdil de onu destekler.

Türkçülük ideolojisini benimseyen²²⁴ Aka Gündüz, romanlarında bu ideolojiyi yayma görevini-misyonunu daha çok kadın kahramanlara vermiştir. Kadınların eğitilmesi, çalışması, toplum içinde söz sahibi olması gerektiğini birçok eserinde vurgulayan yazar, böylelikle Türk kültür ve milli değerlerine de sahip çıkılacağını

²²⁴ Güneş, s. 25.

düşünür. *Üvey Ana* romanında kadınların sosyal hayatta gerekliliğini Türk ve yabancı mürebbiyeleri ekseninde değerlendiren yazar, ikisini de vererek, zıtlıklarla bunu göstermeye çalışır. Türk kadının her alanda başarılı olacağına inanan yazar, bu romanda gençlerin, çocukların Türk mürebbiye ile yetişmelerinin, kişinin ahlâk ve kişilik yapısının gelişmesindeki önemini vurgular.

Romanın asli kahramanı Lale, küçük yaşta ailesini kaybeder. Onu evlatlık edinen Lobut, kız çocuklarının eğitilmesinin önemli olduğunu düşünerek Lale'yi okula yazdırır. İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nü başarıyla bitiren Lale, öğretmen olur. Üstlendiği görevi başarıyla yapmayı düşünen Lale, Türk kadınına da örnek olmak ister. Lale'nin ahlâklı bir şekilde başlayan eğitim ve iş hayatı çevresinin bakış açısını da değiştirir. Sosyal çevresi kız çocuklarının eğitimi, çalışması için Lale'yi örnek gösterir. Kadınların ülke ekonomisinde önemli misyonlar yükleneceğini bilen yazar, yapılan inkılâplar ile de bu başarıları imza atacak temel yapının oluştuğunu, yine yazarlara söyleterek ifade ettirmiştir.

Lale, enstitüden mezun olduktan sonra ilk önce Ankara'da, sonra Sivas'ta mürebbiyelik yapar. Sonra yine Ankara'da Bibi isimli bir kız çocuğunun mürebbiyesi olur. Bir ihanet sonucu işinden olan Lale, İstanbul'a gitmek zorunda kalır. Aldığı eğitim ile gittiği her yerde kendine iş bulan Lale, eğitimin değerini vurgulamak, kadınların çalışmasının önemine değinmek için çocuklara yönelik bir kitap yazmayı düşünür. Fakat bu konuda destek bulamaz. Lale, üzüntü ve yorgunluktan verem olur. Hastalığına rağmen kimsesi olmadığı için çalışmayı bırakmaz. Engelleri düşünmeden bir çıkış yolu arar. Dışarıda hastalığının artmasına sebep olan işleri bırakıp evde terzilik yapmaya başlar. Genç, güzel bir kadın olan Lale'ye bu dönemde mankenlik teklifi de gelir. Fakat Lale modern bir çevrede yetişmesine rağmen bu mesleği kabul etmez.

3.2.2.5. Fuhuş

Ahlâki yozlaşmanın neden olduğu fuhşun bu dönemde oluşmasında birçok sebebi vardır. Bu nedenler pek çok yönden romanlara yansımıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra oluşan ekonomik sıkıntılar sahipsiz kadınları bu yola itmiştir. Romanlarda en çok yoksulluk nedeniyle fuhuş batağına saplanmış kadınlara rastlanır. Bazı romanlarda da ahlâki yozlaşma yine ekonomik sebeplere dayanır ama Batılılaşmanın getirdiği serbest yaşamı yanlış anlamış kadınlar, özgür olmak adına fuhuş içine düşmüşlerdir.

Adam Sarrafı romanının aslı kahramanı Tosun'un ikinci evliliğini yaptığı Benli Şükûfe, İstanbul'un düşmüş kadınlarından. Sazlı sözlü eğlencelerin vazgeçilmezi Benli Şükûfe, Hobatzade Tosun'un evleneceğini duyunca bu işi yapan Azize Hanım ile anlaşmak ister. Günlük aşklarla harcadığı vücudunu tıbbın eline bırakan Şükûfe, kendini Tosun'a kız oğlan kız olarak sunmak ister. Bu âlemlerin "*tilkisi*" olmuş Azize Hanım, bu evlilikten kazanacağı parayı düşünerek Şükûfe'ye yardım eder. Benli Şükûfe, mazide bıraktığı şuhlukların intikamını alır gibi ciddiyetini koruyarak evliliğe razı olduğunu gösterir.

Benli Şükûfe'nin, bu yola nasıl düştüğünü anlatmayan yazar, bu ve bunun gibi kadınların kötü yoldan kurtulmak için çalıştıklarını göstermeye çalışır. Şükûfe, içinde bulunduğu durumdan kurtulmak için her şeyi yapmaya hazırdır. Yazar, fuhuş batağındaki kadınların içine düştükleri kötü durumu geriye dönüş tekniğini kullanarak anlatmıştır. "*Bu âlemlerde senelerden beri düşe kalka her keyfe hizmet etmekten usanan*" Şükûfe de, bu kadınlardan birisi olduğu için, ayağına gelen evlilik fırsatını geri çevirmez.

Romanda Tosun'un evlenmeden önce eğlenceler yaptığı Madam Atina'nın evinde Tosun ve arkadaşı Hacızade Hüseyin'e eşlik eden üç kızıdan da bahsedilir. Yazar, her birinin farklı hayat hikâyesi olan bu kızların özellikle dış görünüşleriyle ön plâna çıkartmıştır. Süheyla, Nuriye ve Atiye isimli bu kızlardan özellikle Atiye'nin hayatı Tosun ile ilişkileri nispetince vurgulanır. İstanbul'un o dönem için en gözde kızları olan bu üçlü, "*bir bağ*" parasına mal olmayan harcamalar olmadan eğlencelere katılmazlar. Gece hayatında adeta tilki kadar kurnaz olan kızlar geleceklerini temin etmek için her fırsatı paraya, gayrimenkule çevirirler.

Hobatzade Tosun ilk defa gördüğü bu gece âlemine çok şaşırır. Bu kadar güzel kızlar ve eğlence, Tosun'un başını döndürmüştür. Bu şaşkınlıkla Atiye'yi sürekli yanında isteyen, onu kimseyle paylaşmak istemeyen Tosun, onu evine kapatmaya çalışsa da Atiye bu gibi sevgilerin zamanla bıkkınlık getireceğini bildiğinden kabul etmez. Tosun'un evlilik teklifini ise ustalıkla geri çevirir. "... *Böyle ağızları çok dinleyen, bal verecek çiçeği kokusundan tanıyan kız oralı bile olmadı. En mest ve çoşgun zamanlarda yapılan bu tekliflere genç kız ayar bir tilki gibi yaltaklanarak, kıvranarak cevap verir.*" (s. 31)

Yazar fuhuş batağına saplanmış bu genç kızların hayatını elden ele geçtikçe değer kaybeden elmaslara benzetir. Sevimlik ve hoşla gitmekten şımaran bu kadınların çeşitli insanlarla düşe kalka duygularının da bozulduğunu ifade eder. *“İstanbul öyle bir hazinedir ki, kenarında, köşesinde görünen ne kadar zikıymet mahlûklar varsa onları çalkaya çalkaya yüz üstü getirir, teşhir eder. Bu temas onların mukadderatını değıştiren bir hadisedir. Artık kuyumcular çarşısına düşen nadide ve giranbaha bir mücevher gibi elden ele geçerler. Şu farkla ki hakiki pırlantalar elden ele geçtikçe kıymet peyda eder ve nihayet bir elde karar kılar. Bunlar yer ve muhit değıştirdikçe kıymetlerini kaybeder, ilk defa piyasaya böyle kıymet biçilmez bir fevkaladelikle gelenler zaman geçtikçe kıratlarını, kıymetlerini kaybede ede nihayet adi bir kaldırım taşı haline gelirler. Bu akıbetten onları kurtaracak tesadüfün bir mucizesidir ki bu da ancak güzelliikleri gibi zekâlarının kuvvetiyle de teşhir ettikleri herhangi bir erkeğı arzularına rametmekle mümkün olabilir.”* (s. 31-32) Yazar düşmüş kadınların sonunu bu şekilde anlatırken, romanın ilerleyen kısımlarında ortaya çıkacak Benli Şükûfe’nin hayatına da gönderme yapmış olur. Şükûfe, kendini fuhuş batağından zekâsıyla kurtaran kişilerden biridir.

Yazar, bireysel bir problem olarak işlediğı bu temayı, toplumsal bir sorun olarak da ele alır. Tosun’a, Benli Şükûfe’yi *“ayarlayan”* Azize Hanım, İstanbul’un en tanınmış kadın *“pazarlayıcı”* larındandır. İstanbul’da güzel adına tanımadığı kadın, kız olmayan Azize Hanım’ı yazar şöyle tanıtır. *“Azize Hanım İstanbulun hemen bütün semtlerinde yetişen namuslu, oynak kız kadın ne kadar sayılı güzelleri varsa tanırdı... Onun hafızası bir adres kataloğı, bir telefon rehberi, dili tatlı bir yılan zehiri gibiydi. Mütemadiyen işleyen dimağı hemen her saat başında bir iffetin kanına girer, bir kalbin gururunu yıkar, devirirdi.”* (s. 89) Azize Hanım, para için çirkef işlerin içine girerken, ahlâki hiçbir kaygı taşımaz. Benli Şükûfe, bu evlilik karşılığında ona yüklü miktarda para teklif edince tereddüt etmeden bu işi kabullenir. Yazar Azize Hanım’ın düzenbazlığını göstermek için Sabiha Hanım’a yaptıklarını da anlatır. İstanbul’un tanınmış ailelerinden Sabiha Hanım, genç, çalışkan ve yakışıklı bir kocası olduğu halde, yakın dostlarıyla para, terzi, alışveriş masrafları karşılığında aşk yaşar. Bu gizli aşkları hiç kimse bilmez fakat bu kadından başka biri hoşlanıp Azize Hanım’dan yardım isteyince durum değışir. Azize Hanım, kadının yaptığı gizli ilişkileri öğrenince bu olayı herkese anlatacağını söyleyerek onu tehdit eder ve onu beğenerek kendinden yardım isteyen erkekle beraber olmasını sağlar. *“Azize Hanım şikârlarını işte böyle müdafaası*

imkânı olmayan tuzaklarda kıştırıp yağlı müşterilere ziyafet çeken yaman bir iffet ve namus avcısıydı” (s. 99)

Sabiha Hanım’ın olaylar karşısında aldığı tavır da para için bu işi yapan iki farklı sosyal sınıfa ait insanın bakış açısını yansıtması bakımından önemlidir. Sabiha Hanım yüksek tabakaya mensup biridir. Toplum içindeki statüsü gereği sevdiği, beğendiği erkeklerle para ya da kıymetli hediyeler karşılığı beraberlik yaşamasını iffetsizlik olarak kabul etmez. Yazar da Sabiha Hanım’ın iç çözümleme yöntemiyle hissettiklerini yine onu haklı çıkaracak şekilde ifade eder. Diğer beraberliklerin aşk beraberliği olduğundan ahlâksızlık olmadığını savunan genç kadın, bunu ise “...herkesin lanetleme ettiği bir sokak kadınlığı” olduğunu düşünür.

Kırlangıçlar’da, savaş sonrasında ekonomik sıkıntılar sonucu yaşanan ahlâki yozlaşma, fuhşun nedenleri arasında gösterilir. Fuhşun yaygınlığında temel sebep fakirlik olsa da, bu romanda bireysel çıkarlar ön plânda tutulmuştur. Romanın aslî kahramanı Bahir Vecdi, titiz ve vesveseli bir kişiliktir. Yaşadığı adada platonik aşklarıyla tanınan Bahir Vecdi, ruh halinin hassaslığından kimseyle beraber olamaz.

Bahir Vecdi’nin bu halini öğrenen düşük ahlâklılı Şaduman ve onu erkeklere hazırlayarak sunan Süreyya, genç adamın zayıf noktalarını tespit ederek onu kandırmaya çalışırlar. Hazırladıkları oyunla Bahir Vecdi’yi peşleri sıra İstanbul’a getirirler. Mekânda yapılan değişiklik, İstanbul merkezli yaşanan ahlâki çöküntüyü göstermesi açısından dikkat çekicidir. Ada, küçük bir yer olduğu için sakinleri birbirlerini tanırlar. Süreyya ve Şaduman’ı da tanıyan ada insanları, kısa sürede yaptıkları oyunun farkına varacakları için İstanbul’da kendi mekânlarında Bahir Vecdi’yi tutmaya çalışırlar. Roman, İstanbul’da o dönem ahlâki yozlaşmanın had safhaya ulaştığı Beyoğlu, Taksim, Maksim gibi semtlerde yer alan gazinolarda devam eder.

Yazar, romanın ikinci bölümü olarak kabul edebilecek İstanbul merkezli bu mekânlarda fuhşun nasıl yaşandığı, fuhuş yapan kadınların neler yaşadıklarını yine kendi bakış açılarından, objektif bir şekilde vermeye çalışmıştır. Şaduman’ın dışında ön plâna çıkan diğer kadın kahraman Mürüvvet’tir. Bahir Vecdi’nin İstanbul’a geldikten sonra gece eğlencelerine sürekli devam etmesi gözünü açmış ve eski vesveseli halinden eser kalmamıştır. Barlarda tanıdığı ve daha çok hoşlandığı Mürüvvet de yine diğerleri gibi “*para avcısı*” bir kadındır.

Ölünün Gözleri'nde fuhuş toplumsal bir problem olmaktan ziyade, bireysel bir zaaf şeklinde ele alınır. Genç ve güzel Mihriban, yazarın belirtmediği sebeplerden yalnız kalmıştır. Hayat şartlarının zorluğu onu dost hayatı yaşamaya sürüklemiştir. Mihriban'ın, geçimini sağlayan erkeklerle ilişkisi vardır. Bunun yanında hoşlandığı bir erkekle de isteyerek beraber olmakta, hatta onun eğlence hayatı için başka erkeklerden aldığı paraları ona yedirmektedir. Mihriban'ın bu yola girmesindeki en büyük etken ülke çapında yaşanan ekonomik çöküntüdür. Yazar, romanda halkın iki ayrı tabakasını göstermiş; birincisinde tekkede kalan fakir insanların ekmek parası için zor işlerde çalışmalarını, ikinci olarak gayri ahlâki ilişkiler yaşayan Mihriban'ın lüks içindeki hayatını ele almıştır. Yazar, ahlâksız olmadan da hayatın kazanılacağına değinmiş ama bu konuyu derinlemesine incelememiştir.

Romanın sonunda yazar, Mihriban'ın bu yolda yaşadığı pişmanlığı dile getirerek, kahramanını temize çıkarmıştır.

Aşk Politikası'nda fuhuş, ikinci dereceden kahramanların hayat hikâyeleri aktarılırken ortaya konmuştur. Romanın aslî kahramanı Necati ile ilişkileri nispetince romanda var olan bu kadınlar natüralist bir dikkatle anlatılmıştır. Necati'nin Maksim'de bir barda tanıştığı Rus Şura, bu kızlardan ilkidir. Toplumsal ve sosyal bir problemden ziyade bireysel çıkmazlarıyla ön plâna gelen Şura, Necati'yi hayat hikâyesiyle oldukça etkilemiştir. Rusya'da başlayan ihtilal sonucu aristokrat bir aileden gelen Şura'nın annesi, kardeşi ve eniştesi Paris'e kaçarak kurtulmuş, babası ise Ural Dağları'nda kaybolmuştur. Şura, ihtilal başladığında Moskova'da olduğu için ailesiyle beraber Paris'e kaçamamış, aile dostlarından birinin yardımıyla İstanbul'a sığınmıştır.

On sekiz yaşlarında olan Şura, İstanbul'a geldikten sonra geçinmek için barlarda çalışmaya başlamıştır. Dansçı olarak takdim edilen Şura, Necati ile tanıştıktan sonra onunla beraber olmaya başlar. *“Toy ve saf”* Necati, Şura ile evlenmek isteyince amcası Hamdi Bey, verdiği nasihatlerle bu tip kadınların nasıl olduklarını objektif bir bakış açısıyla yeğenine bildirir. *“... ne evli olmak, ne çocuklu olmak, ne de kocası tarafından sevilmiş olmak esasen çapkın bir kadını evine bağlamaz. Ne genç kocalı ve hayatları refah içinde kadınlar tanırım ki hatta yetişmiş kızları varken kendileri, bilinmez ne gizli kadınlık iptilâlarile âşıkane maceralar peşinde koşarlar. Bunlar o cins kadınlardır ki çapkın erkekler gibi hiçbir aşkın seneliğini kunturat edemezler. Âşıklarını mevsimden mevsime değiştirmek isterler... Gelgelelim Rus kadınlarına... Kanaatim şu*

ki Rus kadınları bir erkeğe gurur verecek kadar mükemmel kadınlardır. Hani insan yanında meselâ Şura gibi bir kadınla giderken göğsü iftiharla kabarır. Fakat bu mahdut bir zaman içindir... Bu dostluk ciddi bir rabıta olunca iş değişir. Yanında taşırken sana gıpta ve haset getiren bir kadın gitgide başına ar ve hicap yükleten bir baş belası olur.” (s. 66) Hamdi Bey’in bu bilgileri, düşük ahlâklı bir kadınla beraber olmanın getireceği sonuçları göstermesi bakımından önemlidir. Hamdi Bey, fuhuş yapan bir kadını evlenip bu hayattan kurtarmak isteyen birinin de her zaman yanılacağını, bu yola düşen kadınların bir daha ahlâken asla temizlenemeyeceğini ileri sürerek Şura’yla evlenmesinin hata olacağını ifade eder.

Hamdi Bey’in yeğenine verdiği nasihatlerden biri de evli kadınların da mutlu ve zengin olmalarına rağmen başka erkeklerle ilişki içinde olmaktan kaçınmadıkları ve bunlara da çok dikkat edilmesi gerektiğidir. Necati, Şura’dan ayrıldıktan sonra Serap adında zengin ve evli bir kadınla birlikte olur. Zengin kadınlar için o dönem yeni bir moda olan “*jigolo*” sahibi olmak, yeni heveslere yelken açan genç ve güzel Serap için de geçerlidir. Kendisine at binmeyi öğreten Necati’yi beğenen Serap, kısa sürede onunla aşk yaşamaya başlar. Bu tip kadınları gönüllerini “*leylek yuvasına*” benzeten Hamdi Bey, yeğeninin onunla evlenmek istemesi karşısında da yine engelleyici olacaktır.

Romanda Serap’ın zengin olması nedeniyle yaptığı “*fuhşun*” bir moda olarak ifade edilmesi ilginçtir. Şura ve onun gibi ekonomik sebepler sonucu bu yola düşen genç kızların geçimlerini sağlamak için bu işi yapmaları “*fuhuş*” kabul edilirken, Serap gibi toplumun elit kesimindeki kadınların başka erkeklerle beraber olmaları hatta evli olmalarına rağmen böyle davranmaları moda diye açıklanır ve ayıplanmaz. Bu durum, zenginliği ve saygınlığı olan kadınların gayri ahlâki ilişkileri için koruyucu bir mekanizma olmakta, yaşantılarının toplum tarafından yadırganmamasına engel teşkil etmektedir.

Gonk Vurdu’da, natüralist bir yaklaşımla fuhuş içine düşmüş genç kızların hikâyelerine yer verilir. Romanın kadın kahramanı Serap, ahlâklı bir genç kız iken babasının işlediği suçu gizlemek için patronuyla beraber olur. Babasının ölümünden sonra sahipsiz kalan Serap, İstanbul’da kötü yola düşer ve çekici, yosma tipinin bütün özelliklerini taşır. Yazar, onu bir hayat kadını olarak tasvir ederken, tuttuğu günlükler aracılığıyla onun iç dünyasını da dikkat çekmeyi amaçlar.

“Kötü bir radyo hoparlörü gibi öten karnım, bana, midemin boşluğunu, midemin sızısını hatırlattı. Açlık; bütün mukaddesat üzerinden, hiç tereddütsüz, bir anda sünger geçirten en büyük kuvvet... Ve ben, geceyi bu yabancı erkeğin koynunda geçirmeği düşündüm. Oruspuluğu düşündüm. Namussuzluğu düşündüm... Namus, namus... İçimden bir ses alay ediyordu sanki..

- *Namus mu?... Hangi namus?... Onu; yağmurlu bir gecede, kasa soyan muhasebeci babanı kurtarmak için, şirket direktörünün yatağında bıraktığını unutuyorsun!”* (s. 174) diyen Serap, kendi gerçeğini realist bir şekilde ortaya koyar.

Romanın girişinde Ömer’in gözlemlediği bir sahne de, düşmüş kadınların toplumdan dışlanmaları yanında, suçlanmaları hatta öldürülmelerinin “*namuslu*” insanlar tarafından hoş karşılandığı gösterilir. Fuhuş için bir manavla ayrılan kadının yarım saat sonra öldürülmesi orada toplanan kalabalığı mutlu etmiştir. Topluma kazandırılmak yerine dışlanan kadınlar, ya hastalıktan ya da “*ücretinin tekabül ettiği zevki veremediği için bıçaklanarak*” öldürülür. Savaş yıllarını takip eden sıkıntılı dönemde fuhuş, genelde yozlaşmanın getirdiği bir durum olarak işlenmektedir. Reşat Enis, romana soktuğu düşmüş kadın kahramanlar aracılığıyla bu problemin nedenleri üzerinde durmuştur.

Serap’ın, mektuplar aracılığıyla tanıdığı Suzan da aynı sebeplerle kötü yola düşmüş bir kadındır. Yazar, Serap’ın mektuplarını kullanarak ayrıntılı bir şekilde hayatını anlattığı Suzan’ın, ailesini kaybedince bu yola düştüğünü belirtir. Okuyucuya bu mektuplar aracılığıyla toplumsal çöküşü anlatmaya çalışan yazar, bu konuda başarılı olsa da Suzan hakkında vakayı pek de ilgilendirmeyen birçok kuru bilgi vermesi, romanın kurgusunu zayıflatmıştır. Suzan’ın hikâyesi, ailesi olmayan bir kız çocuğunun yetimhanede başlayan ve bir randevu evinde yakalandığı hastalık nedeniyle ölümle sonuçlanan bir dramdır. Serap, onun hayatını anlatırken oldukça önemli hususlara dikkat çeker. Savaş sonrası dağılan aileler, açlıktan her şeyi yapan genç kızlar, hastalıkla boğuşan insanlar, yokluk, çıkar ve zevk için sahipsiz kişiler gibi çökmüş bir topluma ait tüm unsurlara işaret etmiştir.

“Umumi harbin, en koyu günlerinden birinde, yapayalnız kalmıştın. Hastalıklı annen elinde vesika fırın kapılarında süpürge tohumundan yoğrulmuş bir lokma ekmek bekleyen kalabalığın arasında, bir gün kalp durmasından ölüvermişti. Yüzbaşı babanın

göğsü, bilmem hangi cephede delik deşik olmuş, kalbura dönmüştü. Kimsen yoktu. Ve, sen beş, altı yaşlarında, karasarı, sıska bir kızdın...

Gene günün birinde, birkaç eski dostun yardımile, yetim mekteplerinden birine yerleştiriliyordun.” (s. 221-222) Suzan, genç kız olduğunda güzelleşir ve yetimhanede tecavüze uğrar. Yetimhanede ileri gelen bir yöneticinin sebep olduğu bu rezaleti işitenler “sağır”, gören gözler de “kör” olur. Mağdur olmasına rağmen genç kız suçlu bulunarak yetimhaneden atılır. Sokakta tek başına kalan Suzan hayata tutunmak için hiçbir şey yapamaz. Elinden hiçbir iş gelmeyen, herhangi bir konuda bilgi sahibi olmayan Suzan’a kimse tarafından sahip çıkılmadığı için sonu randevu evi olur. Serap, Suzan’ın bu düşüşünü anlatırken, devlet düzenini de eleştirir. Yetimhanede, sadece büyümesi için bakılan bu kızlara gelecek hayatlarında karşılaştıkları zorluklar için bir yetenek öğretilmez.

“Hepiniz de besiyeye konmuş birer kaz gibiydiniz. Bembeyaz muşamba örtülü masalarda yiyordunuz. Temiz, geniş yataklarda uyuyordunuz. Yazık, size san’at öğretmenlerini tavsiye edenlere... Bu kadarcık bir rahatı bile şehit çocuklarına çok mu görüyorlardı? Onlar bizim muhterem şehitlerimizin birer aziz yadigârı değil miydiler? San’at öğretecekler diye, üzüp hırpalamaktaki mana neydi?...

Senin ıstırap duyduğun hayata sürüklenmene sebep olan cemiyet, bu sürüklenişinde bak kaç cürüm işledi, artık sen hesapla...” (s. 222-223)

Fuhuş, *Üç Kızın Hikâyesi*’nde hem ekonomik sıkıntılar hem de Batılı yaşamın getirdiği yozlaşma sonucu işlenir. Romanın başında mutaassıp bir ailede yetişen Filik’in lisede tanıştığı sınıf arkadaşı Betigül tarafından fuhşun içine düşürüldüğü görülür. Filik, lisede okurken fikren ve kalben olgunlaşmaya başlar, ancak ondaki bu değişim çevresindeki kötü örnekten dolayı iyiden kötüye doğru yol alır.

Filik, arkadaşı Betigül’ün kurduğu oyun sonucu bir erkekle konuşurken annesine yakalanınca bir yıl süreyle eve kapatılır. Babasının ölümüyle bu sıkıntıdan kurtulursa da, bu sefer de annesi ona kalan mirası vermemek için komşularıyla birlikte Filik’i evden atma plânları yapar. Filik sokakta kalınca teyzesinin evine sığınır. Burada teyzesinin oğlunun tecavüzüne uğrayan Filik, şikâyet için gittiği avukattan, on sekiz yaşını geçen genç kızın “*cebir gerektiren*” bir durum olmadan ilişki yaşamasının suç olarak ispatının güç olduğunu söyler. Parası olmayan Filik, avukata borcunu kendini feda ederek öder. Filik, artık yapması gereken hiçbir şey olmadığını anlar ve toplumun

düşen bir kızı nasıl dışladığını şöyle ifade eder. *“Roman, sinema, saf hisleri, Cebeci köşesi, bir gece barınmak için bir hayat, bir danışmağa birkaç öpücük... Fakat bunların hepsi bir kapıya çıkarmış. Bunun ötesinde ne var ki... Dünyanın tertemiz kızı iken dünyanın en berbat kızı diyorlardı. Şimdi dünyanın en berbat kızı olmuştu, fakat güzelsiniz, narinsiniz, diyorlar... bunun hangisi doğru hangisi haklı idi.”* (s. 163)

Filik, bu gerçeğin farkına varınca, kendisiyle daha önce dost hayatı yaşamak isteyen Hasan Bey ile İstanbul’a gelir. Yazar romanın bu kısmını gerçekliğe ters düşecek biçimde kurgulamıştır. Filik, İstanbul’a geldikten sonra bu yolda yıllarca çalışmış bir kadının ustalığını gösterir. Hâlbuki genç kız, taassup içinde yaşamış ve hiç istemediği bu yola ekonomik sebeplerden düşmüştür. İstanbul’a gelince adı *“Şenkız”* olan Filik, sanki bu hayatı arzuluyor gibi yansıtılmıştır.

Filik, İstanbul’da Hasan Bey ile beraber olduğu sürece onu bu yola düşüren Betigül’den de intikamını almayı düşünür. Hasan Bey başta olmak üzere gittiği her yerde Betigül’ün de kendisiyle beraber çalıştığını söyleyerek adının çıkmasını sağlar.

Filik, İstanbul’a gelir gelmez popüler olur ve birinci sınıf gazinolarda çalışır. Daha çok para kazanmak için daha düşük gazinolarda, barlarda çalışan Filik, nihayet *“onuncu sınıf”* gazinolarda iş bulur ve hastalık kapar. İyileştikten sonra Ankara’ya dönen Filik, burada da en iyi gazinolardan en kötülerine kadar düşer. Yazar, onun bu düşüşünün sebeplerine kısaca değinerek kızlardan Betigül’ün hayatına geçmek ister.

Filik, gece âlemlerinde rast geldiği herkese Betigül’ün de erkelerle beraber olduğunu söylemesi onu uzun süredir pişmanlığından dolayı çekildiği *“inzivasından”* çıkarır ve İstanbul’a kötü yola düşmek için gider. Fakat Betigül’ün karşısına hep iyi insanlar çıkar. Onun masumiyetine okuyucuyu inandırmak isteyen yazar, Betigül için ev açan Ali Bey’in ona dokunmasına izin vermez. Romanın sonunda Betigül’ün anı defterini bulan Ali Bey, onun temiz ve saf olduğuna inanır, hatta kötü yola düşmekten kurtulmasına sebep olur.

Suat Salih de, bu meseleyi *Dağ Adamı* romanında ekonomik sıkıntıların getirdiği bir durum olarak ele alır. Romanın başında tanıtılan Cemile, bir çocuk annesi, edepli, ahlâklı, genç bir kadındır. Cemile’yi fuhuşa götüren en önemli sebep, eşi cepheye gittikten sonra ekonomik sıkıntılar çekmesidir. Cemile, bir ineğin getirisinden başka geçim kaynağı olmadığı için köyün ağasının tarlasında gündelikle çalışmaya başlar. Ağanın, Cemile’ye bir çuval un için tecavüz etmesi, Cemile’nin kötü yola

düşmesinin başlangıcı olur. Bu olaydan sonra Cemile, eski hayatına dönse de Mestan Ağa'nın köyün diğer erkeklerine Cemile ile yaşadıklarını anlatması, genç kadının zorla da olsa fuhuş batağına düşmesine sebep olur. Eşinin gönderdiği mektupları almak için Jandarmaya giden Cemile, ikinci tecavüz vakasını burada yaşar. Jandarma başçavuşu kendisiyle birlikte olmazsa, onu bütün köylüye ahlâksız bir kadın olduğunu ve köyden uzaklaştırılması gerektiğini söylemekle tehdit eder. Bu ikinci vakadan sonra Cemile özellikle jandarmanın gece eğlencelerinin kadını olmuştur.

Eşi vatani görevini yaparken, sınırda köylüyü, halkı korumak için savaşıyor bir askerin sahipsiz eşine tecavüz edilmesi toplumsal ahlâkın çöküntüsünü göstermesi bakımından önemlidir. Fakat yazar, bu durumu toplumsal ahlâksızlık yerine genç kadının yaşadığı talihsiz bir vaka olarak değerlendirmiştir. Fuhşun nenden olduğu yozlaşma, romanın sonunda Cemile öldükten sonra köylü kadınların onun ölümüne sevinmeleriyle verilir. Köydeki genç erkeklerin birbirine düşmesine neden olduğu için Cemile'nin ölümü üzüntüyle karşılanmaz. Fuhuş yaptığı için peşinden sâlâ verilmediği gibi cenazesini de üç-beş kişi kaldırır.

Reşat Enis, bu meseleyi *Kanun Namına*'da hem ırsî, hem de çevresel faktörlerle birlikte ele alır. Romanın başında ahlâklı, terbiyeli biri olarak tanıtılan Mebrure, çevresindeki insanların etkisiyle fuhuş yapmaya başlar. Mebrure'nin annesi Nebile, evinde olmasına rağmen başka erkeklerle beraber olmaktan rahatsız olmaz. Nebile, annesinin ölümüyle İstanbul'a gelir. Burada rast geldiği eski erkek arkadaşlarıyla beraber olan Nebile, dönüş yolunda da bindikleri geminin kaptanı ile birlikte olur. Yaşadıkları kasabaya geldikleri vakit eşinin arkadaşları, yardımcıları ve diğer memurlarla beraber olmaya devam eder.

Mebrure, böylesi kirli bir hayattan kaçmak istemesine rağmen, annesinden aldığı kişilik özellikleri onu bu yaşama sürükler. Mebrure, babasının eve gelemediği günlerde annesinin beraber olduğu Sadettin Bey'e âşıktır. Ona rastladığı bir gün kendinde meydana gelen değişiklikleri fark ettiğinde annesine ne kadar benzediğini itiraf eder.

“İçim gıcıklandı.. Damarlarım kasıldı. Odama koştum.. Lâmbamı yaktım. Fitilini kıstım. Duvardaki büyük aynayı yere indirerek karşısına geçtim.. Çırılçıplak soyundum. Yarı belimden aşağısı karıncalanıyordu. Kulaklarım uğulduyordu. Yüzüme kan hücum etmiş, gözlerime kan dolmuştu. Başımı sallayarak, siyah saçlarımı çıplak

omuzlarımda dalgalandırırken, kollarımı belime dayamıştım. Geriniyordum. Ve kısık kahkahalarla, sarsıla sarsıla gülüyordum.

Bu, aynada yüzüme gülen muhteris mahlûk, adeta Nebilenin küçük bir minyatürü.

Garip: daha birkaç ay evveline kadar, annemi ayıplayan bendim. Annenden nefret eden;

-Ona Benzeyemeyeceğim!

Diye ter ter tepinen, bendim. Damarlarımda dolaşan kanın, annemin kanı olduğunu unuttuyormuşum.! İşte artık ben de bir (Nebile)yim. Artık annemi ayıplamıyorum.” (s. 40-41)

Mebrure, annesi gibi ahlâksız bir hayata yelken açmak için fırsat bekler. Aradığı fırsatı İstanbul’da İclâl ile tanıştığı zaman bulur. Mebrure, kendinden otuz beş yaş büyük bir adamla evli olan İclâl’in başka erkeklerle beraberliğini görür. Bu türden bir hayatın inceliklerini öğrenince, kısa zamanda Şişli çevresinin en aranan kızı olur. İclâl’in evinde rastladığı kadınlar da İclâl gibi yozlaşmış tiplerdir. Mebrure’nin bakış açısıyla tanıtılan bu kadınlar, kibar âlemlerinde fuhuş yapan tiplerdir. Yazar, bu kadınların hayatına derinlemesine yer vermese de, özellikle genç kadınların savaş sonrasında sahipsiz kaldıklarını anlatarak, olayın toplumsal nedenlerini açıklamıştır.

Mebrure, üç yıldır farklı erkeklere metreslik yaparak hayatını devam ettirir. Beraber olduğu erkeklerle ne kadar süre birlikte olduğunu hesaplarken, bunlardan en çok sevdiğinin kendini diğer erkeklerle paylaşanlar olduğunu ifade edecek kadar yozlaşır. Sadece son bir yılda beraber olduklarını ifade ederken bu kadar çok erkeğe hükmettiği için ayrı bir gurur duyar.

“Kani bey... Mühendis (iki ay üç hafta)

Salahattin bey... Yağ Tüccarı (dört ay)

Kudret bey... Hazır yiyici (iki ay)

Fikri bey... Bir miras yedi (beş ay)

Bedri bey... Manifatura tüccarı (yedi ay)

Şimdi, bedri ile beraberiz... İki senelik bilânçoda ismi geçenlerden en çok Bedriyi sevdim. Neden mi? Bedri biraz da Salihe benziyordu da. Metresini arkadaşlarından esirgemeyecek kadar cömertti de...” (s. 150-151)

Yazar, Nebile ve kızı Mebrure'nin hayatları ile İstanbul'un bir döneminde yaşanan ahlâkî yozlaşmanın ne dereceye vardığını göstermiştir. Aile içi ilişkiler, aynı zamanda birçok kişiyle beraberlik, ihanet gibi unsurlar kadınların kendi milli kimliklerine ne kadar yabancılaştıklarını, yozlaştıklarını vurgulaması bakımından önemlidir. İstanbul'u saran pislik, iğrençlik ahlâkî bozukluk bu insanların çevresinden yayılmaktadır. Her biri ahlâksızlığın değişik yönlerini simgeleyen bu kişiler, bencilliğin, zevkperestliğin, yabancılaşmanın en uç örnekleridir.

Ben Öldürmedim, Kokain'de, ailesini bir yangında kaybeden İdil, Nurinisa Teyzesi tarafından sahiplenilir. İdil'i, yetim bir çocuğa sahip çıkmaktan ziyade ticari bir meta olarak gören Nurinisa Hanım, İdil'i bir genç kız olduktan sonra harp zengini bir müteahhitle sözde evlendirir. *"İki bin yüz"* liraya pazarlanan İdil, eşi bildiği adamın tartaklayarak boşamasından sonra teyzesinin gerçek niyetini anlar. Genç kadın, kendini başkasının kullanması yerine Osmanbey'de bir ev açarak bu işi tek başına yapmaya başlar. Bu hayatı hiç onaylamayan İdil, Tunuslu bir asilzadenin evlilik teklifini kabul eder ve onunla Avrupa'ya giderek ahlâksız hayatından kurtulmaya çalışır.

Tunuslu eş, Avrupa'da kadın pazarlayıcısıdır. İdil'i de Avrupa'ya götürdükten sonra satmaya çalışır. İdil, bir yolunu bularak Türkiye'ye kaçmayı başarır.

Gözyaşı romanında fuhuş toplumsal bir çöküş ve yozlaşma olarak ele alınmıştır. Romanın aslî kahramanı Ruhi, evli olduğu halde metres edinmiştir. Ayrıca hayat kadınları ile de beraber olmaktadır. Roman, Ruhi'nin *"dalgın kızlar"* adını verdiği fuhuş yapan kadınlarla olan ilişkisi anlatılarak başlar. Ruhi, her birinin ayrı bir hayat hikâyesi olan kızları tek tek konuşturarak bu işe nasıl başladıklarını öğrenir. Yazar böylelikle birçok kadının hayatını okuyucuya göstererek dönemin ahlâkî çöküntüsünü göstermeyi amaçlamıştır.

"Nebile,

Nur,

Asuman,

Nihal,

Nermin,

Melek!

Bunların hepsini ondan daha önce tanıdım. Uzaktan ve.. yakından.

Nebile: Güzel.

Nur: Daha güzel

Asuman: Hepsinden güzel!..

İçlerinde çirkin, az güzel yok. Fakat, hiç kimse çıkmıpta:

Biri ötekisinden daha az zavallı..

Diyemez. Hakikatleri olduğu gibi görmek, üzerlerinde açıkça konuşmak, çekinmeden konuşmak lazımdır. Et, but, kalça, göz, dudak, endam güzelliği hep bunlarda. Hem de üstün bir güzellik; bağlayan, kalbi, gözü, bakışı, dudağı hemen sicimleyen ve sendeleten bir güzellik.” (s. 14) Küçük yaşlarda, parasızlıktan ya da bir erkeğin kandırmasıyla kötü yola düşen genç kızların çoğu çevrelerinde namuslu olarak bilinirler. Ailelerine düştükleri durumu açıklamayan bu kızların sonları hüsrarla biter.

“Yine cemiyetin vereceği zalim ve merhametsiz addan korkarak zehirlerini içten bir pazarlıkla kalpten kalbe akıtırlar.

Dalgınlıklar ve saflıklarından ve ön ömürlerindeki boşluğun karanlığındandır. Zevklerindeki coşkunluk, damarlarındaki kudurganlık ileriye bilmemek ve hayattan gün kazanmak içindir.

Dalgın kız... budur. Benliğinde dalgınlığın hicabını, hüviyetinde zevkinin taşkınlığı, şuurunda alışkanlığının hükmünü bulan, fakat kendi kendisi ile yaşayan sırrını taşırmayan kızdır...” (s. 23)

Yazar, ahlâken düşük kızlarla ilgili düşüncelerini Ruhi'nin bakış açısından yansıtmıştır. Hiç birinin kendi rızasıyla bu yola girmediğini düşünen anlatıcı, toplumun sahip çıkmaması ve tecrit etmesi nedeniyle sosyal bir bozulma yaşandığını ifade eder.

*Düğün Gecesi'*nde fuhuş, toplumsal bir problem olmaktan ziyade, bireysel bir zaaf olarak ele alınır. Viyana'da bir memur karısı olan Hale, hiçbir ekonomik sıkıntısı veya onu fuhşa sürükleyecek başka sosyal sebepler olmamasına rağmen, sırf bedenî arzuları ve lüks yaşam arzusuyla önce Galip Bey, sonra da Cevdet Bey ile birlikte olmaktan çekinmez. Asıl olduğu için Hale'nin metres hayatının sorgulanmaması, özellikle zengin tabakadan insanların hayatlarında fuhşun yozlaşmayla gelen bir ahlâkî problem olarak görülmediğini ortaya koyar.

Cevdet Bey'in gece eğlencelerinde tanıdığı Hülya ise, Hale'nin tam tersi bir kadındır. On sekiz yaşlarında Dam de Sion'da okumuş Kadıköy'ün en güzel kızlarından. Geçirdiği bir aşk macerasından sonra kadın pazarlayan Azize Hanım'ın

eline düşen Hülya, para ve eğlence içinde bir hayat olarak sunulan fuhuştan memnundur.

“Temiz yürekli saf bir kızdı. En büyük zevki güzel giyinmekti. Onu bu yolda aşırı gitmeğe sevkeden sebeplerden en büyüğü belki de bu teskini güç kadın zevki ve arzusu idi.” (s. 148)

Ailesinin ısrarlarına rağmen düzgün yaşamı seçmez. Cevdet Bey, Azize Hanım tarafından Hülya ile tanışınca genç kızın durumuna üzülür. Maddî olarak ona yardım eden Cevdet Bey, bir daha para için fuhuş yapmasına engel olmak istemektedir.

Mahmut Yesârî, bu meseleye *Kalbimin Suçu*’nda toplumsal çöküşün bir yansıması olarak yaklaşır. Romanın asli kahramanı Necil Sabit’in çevresinde toplanan bu kadınlar, özellikle kahramanın zenginliğinden yararlanmak isteyen tiplerdir. Saf ve iradesiz biri olan Necil Sabit, kadınların onu kullanmasından kurtulamaz. Kışı İzmir’de geçiren Necil Sabit, İstanbul’a döneceğini herkesten gizler, özellikle daha önce metres hayatı yaşadığı kadınlarla irtibatını keser. Fakat örgütlenmiş bir şekilde onu İstanbul’da merakla bekleyen kadınlardan kendini kurtaramaz. Sadece bu kadınlar değil, ona genç ve güzel kadınları ayarlayan erkek arkadaşları da onu beklemektedir. İstanbul’a geldikten sonra etrafını çevreleyen bu kadınlardan gizlendiği halde kurtulamaz. Necil Sabit’ten beklenti içinde olan bu kadınların durumunu yine ondan yardım bekleyen Zahit Efendi arkadaşına anlatırken çıkarıcı kişiliklerini gözler önüne serer.

“Zannedersem, Şarika’nın telaşları, Necil Sabit Bey’i araması, bütün dargınlıkları filan, hep Nazlı’nın yüzünden... Şarika paralı birle dost çekildi mi, anasını unuttur, metelik koklatmaz. Açıkta kaldı mı, doğruca anasının pansiyonuna çöker... Evlat ta olsa, bir dereceye kadar kahır çekilir, değil mi ya? Bedriye’de ne yapsın? Hani, apartmanı, akarı yok ki aylığını alsın da geçinsin... Ne yapacak, tabi bir kazanç yolu arayacak... Nazlı daha toy... Bedriye, onu istediği gibi idare eder! Şarika, Necil Sabit Bey’i, dışarıda yakalamak istiyor. Aklı sıra, onunla metres çekilecek... Metres çekilmese bile, kendi başına bir pansiyon, oda tutturur a... Bedriye de bunun farkında... Gizlice bana; Necil Sabit Bey, nerelerde? Diye sordu. Gözucile de gülümseyerek Nazlı’yı gösteriyordu... Nazlı da piliç mi piliç! Necil Sabit Bey, görürse, mukavemet edemez, gevşer...” (s. 39-40) Zahit Efendi, Necil Sabit’in etrafını kuşatan bu kadınların yoksullukları hariç, ırsî nedenlerden dolayı da fuhuşa sürüklendiklerine

değirir. Daha çok alt tabakadan olan bu insanlar, kişisel çıkarları için çevrelerine zarar verirler.

Burhan Cahit, *Şeyh Zeynullah*'ta dini bir kurum ve devleti yöneten sarayda meydana gelen fuhşa dikkat çeker. Fuhuş yapanlardan bir grubu sultanlar diğer grubu ise dinsel törenlerin yapıldığı bir tekkede kalanlar oluşturur. Yazar, ahlâksızlığın boyutlarını sergilemek için doyumsuz, cinsel tutkulu, kahredici, hedonist tipleri bir araya toplamıştır. Romanda bu kişilerin hepsi cinsel yaşamları ile tanıtılır, salt bireysel kişilikleri yok gibidir. Yazar, tekkede yaşanan ahlâksızlığı göstermenin yanında, Osmanlı sarayında/yönetiminde son dönemler görülen çıkarıcı yapılaşmayı da vurgulamıştır.

Zevk ve eğlencenin neden olduğu fuhuşun bir diğer nedeni de, sultanların yaşlı erkeklerle olan evlilikleridir. Sultan oldukları için onlar karşısında güçsüz erkek gibi davranmalarıdır.

Tekkede yaşanan fuhuş hafızlar ile tekkede kalan kadınlar arasında yaşanır. Bunun yanı sıra Şeyh Zeynullah'ın eşi ve onun çapkınlığından nasibini aldıktan sonra bir kenara bıraktığı kadınlar da sapkın ilişki içine girerler. Şeyh Zeynullah'ın eşi Fahriye, bu kadınlar arasında en saf olanıdır. Evlendikten ancak bir yıl sonra eşini dergâhta bile göremeyen genç kadın, diğer kadınlarla birlikte olur.

“Gelin Hanım, Hayriye Hanım da tekkeye geldi geleli kendisini kapıp bırakmıştı. Bu genç kadın gittikçe kocasının iltifatlarından mahrum kalıyor, tekkede kendine kafadar bulduğu saraylılarla bilhassa Canan kalfa il dertleşiyordu. Onların aralarında, mahrumiyetten, ihmalden, erkeksizlikten gelen bu sıkı dostluk gittikçe kuvvetlenmeye başladı.” (s. 103) Yazar her iki mekânda da yapılan fuhuşu mecburi sebeplere bağlar. Saray kadınlarını şehvet-arzu düşkünü olarak gösterirken, tekkede kalan kadınları, fizyolojik sebeplerden fuhuş yaptıklarını ifade eder. Yazar, hem fizyolojik hem de dini açıdan gerekli açıklamaları yaparak fuhuşu mecburileştirmiştir.

“Bir genç kadın, yirmi yaşında iken kızlığa veda eden ve kendine fikri bir meşgale, medeni bir eğlence bulamayan bir genç kadın eğer hayatta düşünecek hiçbir şeyi yoksa damarlarında şeytani bir kurdun dolaştığını hisseder. Bu kurt artık şekli ne olursa olsun muhakkak adeli bir hareketin başlangıcıdır. Bu kurt bir kere bünyede peyda olmuştur. Ceviz ağaçlarına giren kurt gibidir. Daima kemirir ve daima ifrazatta bulunur.

Fahriye H. da vücuduna böyle garip bir kurt girdiğini hissediyordu. Bedeninden bir şey ifraz etmek ihtiyacı belirmişti. Fakat bunun için, nebatta bile rüzgârın esmesi, bir arının bir çiçek üzerinden öteki çiçek üzerine gidip gelmesi lazımdı. Hâlbuki böyle tekke köşesinde bir erkek nevazışından mahrum olarak semiren beslene, kurtlana kadınlar ne yapabiliirdi.

Fizyolojide bir kaide vardır. İhtiyaç uzvu tevlit eder derler. Buna mukabil eski şeraitçilerde cümleye bir kaide koymuşlardı. Ezzarurat, Tünbihülmahzurat derlerdi.

Mecburiyet ve zaruret yasak ve günah addedilen şeyleri mubah yapar. Manasını alacak.” (s. 134-135)

Ve böyle birçok maddi arzuları temin edildiği halde bedeni, bünyevi ve adeli ihtiyaçları boş bırakılan bu sınıf kadınlar zaruretinin mecburiyetini sevk ile duydukları ihtiyacı başka şekilde tatmin etmek çaresi buluyorlardı.” (s. 134-135)

3.2.3. Bireylerin Birbirleriyle Olan İlişkileri

3.2.3.1. Aşk/İdeal Çatışması

Yaldız’da Milli Mücadele’yi savunan bir kişi olarak öne çıkan Umur, Yunanlılar karşı mücadele veren korkusuz bir tayyarecidir. Eligül ile Anadolu’nun işgali başlamadan önce nişanlanır. Umur, sınırda düşmana karşı cesurca savaşırken tayyaresi düşer ve ağır yaralanır.

Eligül ise Ankara’da düğün hazırlıkları yapmaktadır. Umur’un idealist ve milli bilinç etrafında şekillendiğini düşünen Umur, Eligül’ün kendisine karşı hislerinin yüzeysel olduğunu, yaralanışına verdiği tepkiyle anlar. Umur’u sadece fiziksel görünüşü için seven Eligül, sakat bacağı ve yaralı yüzünden sonra düğünden vaz geçer. Umur da gördüğü bu muameleden sonra, çok sevmesine rağmen onu terk eder.

Casus Mektebi’nde casus olarak eğitim gören Mis Nora, güçlü, zeki ve erkek askerler gibi cesur bir Amerikalı’dır. İyi bir casus olarak yetiştikten sonra İngilizler’in yanında yer alarak Almanlara karşı savaşın psikolojik yönünde çalışmıştır. Almanya’ya casusluk için gizlice giden Mis Nora’ya Korbey yol boyunca eşlik eder. Genç kadına âşık olan Korbey kişisel çıkarları için Mis Nora’nın görevini tehlikeye atar. Fakat görevini her duygudan üstün tutan Mis Nora, Korbey’e karşılık vermez.

Mis Nora, Almanya’ya geldikten sonra Alman ordularının üst düzey komutanlarından biriyle ilişki yaşar. Bu arkadaşlığı ciddi bir ilişkiye çevirerek

Almanlara ait birçok bilgiyi İngilizler'e sızdırır. Fakat Mis Nora, Alman askere âşık olduğunu fark eder. Görevini yerine getirmenin mutluluğunu ve gururunu yaşayan Mis Nora, evleneceği gün vatan sevgisini aşktan üstün tutarak, bir mektupla nişanlısını terk eder ve Amerika'ya geri döner.

Lavrens İstanbul'da romanında Casus Mektebi'nde olduğu gibi İngilizler adına casusluk yapan Lavrens'in kahramanca ülkesini savunma mücadelesi anlatılır. Lavrens, görev için Filistin'e gönderilir. Filistin, Kudüs, Suriye karşılık içindedir. Karşıt grupların, farklı fikirlerin bir arada olduğu bölgede Lavrens, İngilizler adına, Araplar'dan bilgi sızdırmaya çalışır. Filistin'de tanıştığı Habibe isimli bir kadın ile birlikteliği Lavrens'i aşk-ideal çatışmasına sürükler. Habibe de Türkler adına Filistin de casusluk yapmaktadır. Lavrens Habibe'ye âşık olur. Fakat onun casus olduğunu anlayınca vatan-görev sevgisi üstün geldiği için Habibe'nin kurşuna dizilmesine sebep olur. Lavrens bu olaydan sonra Türkiye'ye gelmeye karar verir. Tesadüfen Habibe'nin kız kardeşi Selma'nın evinde bir oda kiralar. Selma'yı daha çok beğenen Lavrens, ona da âşık olur. Yine büyük bir tesadüf eseri Selma'nın erkek kardeşi, ordu kumandanı Talat Paşa'nın yardımcısı bir askerdir. Lavrens, bu aile ile yakın ilişkilerde bulunarak Türk hükümetine ait önemli belgeleri ele geçirmek ister. Selma'nın şuh güzelliği karşısında uzun süre Türkiye'de kalan Lavrens, genç kadını çok sevse de savaş düzenini değiştirecek gizli belgeleri alarak Türkiye'yi ve Selma'yı terk eder.

3.2.3.2. Aşk/Ahlâk Çatışması

Hicran Gecesi'nin aslî kahramanı Serap, ahlâklı bir genç kız iken iki kere nişanlanıp terk edilince karamsar, bunalımlar yaşayan biri haline gelir. Bu bunalım ileriki evlilik hayatında yaşayacağı ahlâki çöküşü başlatır. Kendinden oldukça yaşlı Fazıl Şükrü ile evliliği onun eğlence hayatına düşkünlüğünü artırır. Serap'a her türlü eğlence ve lüks hayatı sağlayan Fazıl Şükrü, yaşlılığı nedeniyle eşinin gençlik arzularına cevap veremez. Serap'ın yaşadığı çıkmaz, onu başka bir erkekle aşk ve cinsellik yaşamaya sevk eder. Eşinin en yakın arkadaşıyla yaşadığı aşk, Serap'ı vicdani bir rahatsızlığa götürmez. Aksine eşinin gençliğini sömürdüğünü düşünerek Fazıl Şükrü'den nefret eder.

Serap'ın çılgın bir hırsla sevdiği Celal ise babası kadar yakın gördüğü bir adama ihanet ettiği için vicdan azabı çeker. Yazar, Celal'in bu ilişki nedeniyle yaşadığı iç hesaplaşmayı arkadaşına yazdırdığı mektuplarla başarılı bir şekilde vermiştir. Yazar,

Celal'in bu pişmanlığı sonucu İzmir'e yerleşerek yeni bir hayata başlamasını, Serap'ın da ahlâki değerlerinin yok olması ve bu durum karşısında hiçbir üzüntü duymaması nedeniyle intihar etmesini sağlar. Böylelikle yazar, okuyucunun karşısında suçluyu cezalandırmış, iyi olanı da mükâfatlandırarak doğru olanı göstermeye çalışmıştır.

Ben Öldürmedim, Kokain'de romanın aslî kahramanı Aka, Ankara'ya iş için gelen İdil'e âşık olur. İdil'in ahlâksız geçmişi, çalıştığı patronuna metreslik yapması ve kendisi ile serbest ilişki yaşaması Aka'yı ondan uzaklaştırırsa da ona karşı merhamet duygusuyla karışık sevgi hissi beslemesine engel olmaz.

Anlatıcı Aka, on beş yıl öncesi Pangaltı'dan tanıdığı İdil ile evlenmek ister. Fakat Ankara'da *"canlı sinema"* olarak adlandırılan İdil ile evliliğinin çevresi tarafından ayıplanacağını da bilir.

*"Başlangıçta Aka'nın İdil'le yakın ilişki kurmak isteyişi duygusal ilgiden çok, merhamet duygusuyla ilişkilidir. Anlatıcı (Aka), İdil'i o daha küçük bir kız iken Pangaltı'da otururken tanımaktadır. Anlatıcı, on beş yıl önce sevimli küçük bir kız olan İdil'in o gün canlı sinema yıldızı oluşunu üzüntüyle karşılar. Aka ile İdil'in on beş yıl öncesi ilişkisi Bebek romanında geçer. Yazar sosyal gözlemiyle bazı tipleri, toplumun farklı kesiminde ve döneminde işleyerek toplumsal meseleleri öne çıkarır. Bu nedenle eserlerinde tekrarlanan tiplere (stereotipler) ya da hayatlarının farklı kesitlerinde işlenen tiplere rastlanır."*²²⁵

3.2.3.3. Bir Erkeğin Hayatına Giren İki Kadınla İlişkisi

Türk romanında sık rastlanan bu tür ilişki, çoğunlukla aşk teması etrafında kurulur. Genelde evli olan roman kahramanları duygusal tatminsizlik veya görücü usulü evlilik sonucu eşlerini aldatarak ikinci kadını hayatlarına sokarlar. Yazarlar bu ikili ilişkide aldatılan kadın tarafını tutarlar ve romanın sonucunda da bu kadınların lehine eşler ve gayri ahlâkî ilişkiler yaşayanlar cezalandırılır.

Halâs romanı bu dönem romanları içinde farklı bir yere sahiptir. Halâs romanının aslî kahramanı Nihat, İzmir'de tanıştığı Beatrice ve İstanbul'da tanıştığı İclâl'e âşık olmuştur. Nihat, İzmir'den döndüğünde Beatrice'ye olan hisleri bitmiştir ama kendine hapisneden çıkması için yardım ettiğinden minnet duymaktadır. Beatrice'nin Rum olması ve ortaya çıkan fikir ayrılıkları bu aşkın tekrar başlamasını

²²⁵ Güneş, s. 59.

engeller. Nihat artık İclâl'i sevmektedir. Beatrice bu ilişkiye saygı duyar ve onların Anadolu'ya geçmelerine yardım eder.

Komşunun Romanı'nda, Suat Bey, karısı Narin'i işyerinde beraber çalıştığı bir kadınla aldatır. Bu iki kadın arasındaki farklılık, daha çok Suat Bey'in kişiliği ile ilgilidir. Suat Bey oldukça çapkın biridir. Narin'e ilk görüşte âşık olan Suat, kısa zamanda onunla evlenir. Üç aylık bir balayı sonrasında Suat, eski alışkanlıklarına geri döner. Eşi Narin ile yaşadığı mutlu ve sakin evliliğe karşı işyerinde tanıştığı, iş arkadaşı bayanla tutkulu ve gizli bir aşk yaşamayı heyecanlı bulur. Narin, zeki ve okumuş bir kızdır. Bu ilişkiyi kısa sürede sezer ve bu olay üzerine evliliğini bitirmek ister.

Suat, çevresinin de etkisiyle evliliğin önemini anlar. Romanın sonunda iki kadın arasında kalan Suat, özellikle komşularının yardımıyla mutlu olan evliliğine geri döner.

Bir Çatı Altında romanın aslî kahraman Mesut Kemal Bey görücü usulüyle evlendiği Sabiha'yı sıkıcı ve sönük bulduğundan yanında sekreter olarak işe başlayan Lerzan ile ilişkiye girer. Bu kadın, Sabiha Hanım ile kıyaslanmayacak kadar medeni, ince ve cazibelidir. Mesut Kemal Bey, ailesinde bulamadığı heyecanı ve arzuları Lerzan'da bulur. Mesut Kemal Bey, basit ve maddî bir erkek arzusu sonucu yaklaştığı Lerzan ile fikri beraberlik içine girince, aralarındaki ilişki aşka dönüşür. Lerzan'ın isteğine bağlı olarak karısını hemen boşayacak olan Mesut Kemal Bey, ikisini bir arada idare etmesi ve Lerzan'ın yuva yıkmak istememesi nedeniyle beraber hatta aynı çatı altında yaşamaya başlarlar.

Mesut Kemal Bey iki genç ve güzel kadın tarafından sevilmiş olmaktan “*vahşi ve hodkâm*” bir zevk alır. Mesut Kemal Bey'in bu iki kadına karşı olan hislerini yazar şöyle ifade eder:

“Genç adam bu vaziyeti bir lahza düşünürken bu iki kadın karşısında, sevgi ve zevkin fevkinde ağır bir vicdan azabı hissediyordu. Birini iğfal ediyordu. Çünkü öteki zekâsile, kadınlığıle, cazibesile onu teshir etmişti. Ve genç kız ciddi bir muhabbetle sevdiğini biliyordu. Fakat onun kalbini dolduran bu sevgisini karısının tarihi alaka ve resmi rabitesile rencide ediyordu.” (s. 179)

Yüzbaşı Celal'de görev için Suriye Cephesi'nde bulunan Yüzbaşı Celal, Lübnan'dan Halep'e gelen Zeliha isimli bir dansçı kızdan ve Fransızlar'a ajanlık yapan Zehra'dan hoşlanır. Zeliha, Yüzbaşı Celal'e âşıktır ve her dediğini yapmaya hazırdır.

Yüzbaşı Celal ise Zeliha'nın kıvrak dansı ve güzelliğinden etkilenir. Yüzbaşı Celal'in bakış açısıyla tanıtılan Zeliha'nın varlığı romanın olay örgüsünde çok hissedilmez.

Yüzbaşı Celal'in Suriye'de iken tanıştığı bir başka kadın ise Şeyh Sadun'un kızı Zehra'dır. Güzelliği ve kurnazlığı ile ön plâna çıkan Zehra, sahip olduğu kadınlığı kullanarak Yüzbaşı Celal'den bilgi sızdırıp Fransızlar'a yardım etmek ister. Yüzbaşı Celal, çöl ortasında bilgili, sportif, güzel ve şuh bir kadın görünce Mısır Tanrıçası Tais'e hayran olan erkekler gibi ondan etkilenir. "*Tais. Tais Mısırın Şehvet Mabudesi... Galiba ruhun Lübnan kızının vücuduna girip asırlarca sonra Halebüşşahba'da karşımıza çıktı.*" (s. 28) Yüzbaşı Celal, çok etkilendiği Zehra'yı roman boyunca Madam Bovary'in Emma'sına, Kuran-ı Kerim'de geçen Saba Melikesi Belkıs'a ve Tais'e benzetir. Zehra'nın Fransızlar'a olan hayranlığı onu casusluk yapmaya iter. Bunun için babası Şeyh Sadun ile beraber Yüzbaşı Celal'i kandırmaya çalışırlar. Yüzbaşı Celal'in, Zehra'ya zaafi olmasına rağmen, vatan sevgisi daha üstün gelir ve savaşın gidişatını değiştirecek bir ihaneti, arzuladığı bir kadın için yapmaz.

Yalnız Bir Bahar'da aslî kahraman Fikret, bir davet esnasında tanıştığı Siret'e âşık olur. Kısa süre sonra bir ev tutarak Siret'le beraber yaşamaya başlayan Fikret, kendi güzelliği karşısında Siret'in sıradan halinden sıkılır. Ancak çok geçmeden sevdiği kadına ihanet ettiği için Fikret kendini affedemez. Bu olaydan sonra, Siret'e daha çok bağlanır ve çevresindeki dedikodulara, eleştirilere kulak asmaz.

Fikret, iş için İzmir'e gidince orada Nigâr ile karşılaşır ve aynı evde kalmaya başlar. Sonra yozlaşmış bir tip olan Nigâr ile ilişki içine girince vicdanı ile yaşadığı çatışma onu sıkıntıya sokar. Siret'e gönülden bağlı olan Fikret, Nigâr'a şehvi isteklerle bağlıdır. İki kadın arasında yaşadığı bu çatışma, aynı zamanda ahlâki ve vicdani bir bunalımı da beraberinde getirir. Fikret, Nigâr'a duyduğu hislerin şehvi bir tutku olduğunu ve sadece Siret'e âşık olduğunu düşünerek rahatlamaya çalışır.

Külkedisi Evlendi romanının erkek kahramanı Selim Naci, mutsuz ve ümitsiz biridir. Kâtiplik yaptığı dönemde Yunanistan'da birkaç kere gördüğü Halide Cahit'e âşık olur. Genç kadının evli olması Selim Naci'yi çaresiz bir şekilde Türkiye'ye döndürür. Yurt dışında kaldığı dönemde arkadaşça mektuplaştığı Hicran'ın kardeşlerinin kıskançlıkları nedeniyle intihar edeceğini Türkiye'ye döndüğü gün öğrenen Selim Naci, mutsuz olmasına rağmen, onun hayatını kurtarmak için evlenmeye karar verir. Evlendiği gece Halide'nin telgrafını okuyan Selim Naci, hayatındaki iki

kadının da yerini belirlemiş olur. Halide'nin yaşlı ve hasta eşi vefat ettiği için artık özgürdür fakat bu sefer de Selim Naci evlidir. Bu haberden sonra Hicran'dan nefret etmeye başlayan genç adam, eşinin durumu öğrenmesi üzerine, evli kalacaklarsa kardeş gibi yaşayacaklarını ifade eder.

Hicran hayatını kurtaran bu adama âşıktır. Onun yaptığı iyiliklere karşı bir iyilik yapmak ister ve Selim Naci'den boşanmaya karar verir. Türkiye'de kanun gereği boşanamayan Selim Naci, kurtuluş olarak Roma'ya giderek konsoloslukta boşanmayı düşünür. Önce Roma, sonra iş için Venedik'e gitmeleri Selim Naci'nin iki kadın hakkındaki fikirlerini değiştirmesine neden olacaktır. Yazar mekân değişikliği ile bazı gerçeklerin daha iyi görülmesine, verilen yanlış kararlardan dönülmesine imkân verir. Venedik gibi kadın ve erkeklerin rahatça görüşebilecekleri bir ortamda, Selim Naci, güzelliğine âşık olduğu Halide'yi daha iyi tanır. Saf ve biraz patavatsız olan Halide, Selim Naci'de bir-iki konuşmadan sonra nefret uyandırır. Bunun sonucunda da zeki, kararlı ve olgun Hicranı tercih eder.

Gökmen'de Samim, ailesinin baskısı sonucu sevdiği kadını terk edip amcasının kızı Zekiye ile evlenir. Samim, kız kardeşinin rahatsızlığı nedeniyle geldiği Bursa kaplıcalarında Gökmen ile tanışır. Kısa sürede birbirlerine âşık olan Gökmen ve Samim, birlikte olurlar. Gökmen'in muhafazakâr ailesi bu ilişkiyi öğrenince, kızlarının lekелendiğini düşünerek Gökmen'i evden uzaklaştırır. Gökmen böylece Samim'le yaşamaya devam etse de, eşyaları ve kimliği olmadığı için resmî bir nikâh yazpılamaz.

Çok geçmeden Samim'i ailesi acele Eskişehir'e çağırır. Eskişehir'de Samim bir sürpriz ile karşılaşır. Ailesi ondan gizli olarak amcasının kızı Zekiye ile nikâh işlemlerini başlatmıştır. Samim, geldiğinde bir düğün organizasyonu ile yüz yüze gelir. Gökmen ile evli olduğunu söylese de bunu kimseye anlatamaz. Zekiye'den uzak kalıp Gökmen'e ihanet etmeyi düşünmese de arzularına yenik düşer. Sinir krizleri geçirirken *"bir sarhoşluk"* anında beraber olduğu Zekiye ile Gökmen'i karşılaştıran Samim, iki kadın arasında kaldığını arkadaşına yazdığı mektupta şöyle ifade eder:

"Geçen zamanı ölçecek vaziyette değildim! Sinirlerim olanca kudretini sarfettikten sonra Zekiye'nin yanına serildiğimi hatırlıyorum. Aklım başıma gelmiş, tatlı bir sarhoşluğun yerine müthiş bir ıstırap ile sarsılmağa başlamıştım. İrademi kıran sarhoşluktan eser kalmamış, sinirlerim, tekrar akıl ve fikrimin hükmüne tabi olmuştu, olmuştu amma neden sonra..."

Muhakemem faaliyette, düşünüyorum: Ben ne yapmıştım? Ortada eserinin silinmesine imkân olmayan bir hadise var. Gayri ihtiyari Gökmen ile Zekiye'yi mukayese ediyorum, mukayeseye kudret bulabiliyorum.

Evet! Zekiye, güzel kız, bu inkâr edilemez: Fakat Gökmen daha güzel, yüksek ve hazmolunmuş tahsili, asrın değil, insanlığın hedefi olabilecek terbiyesi, temiz ve pürüzsüz kalbi ona müstesna bir ihtişam veriyor. Gökmen faziletle muhabbetin imtizacıdır. Ondaki cazibeye bir ziya sür'atle koşmaktan kendini alabilecek hassas bir insan tasavvur olunamaz.

Gökmen o kadar nefis bir sanat eseri sanattır ki karşısında bulunduğum zaman müessirini unuttur, benliğini unuttur, dünyayı kâinatı unuttur ve eriyerek onun varlığına karıştığını hissedirim.

Zekiye'ye ise asabımın tehevvrüne sebep olarak bana elim bir hata işletmiş olmaktan başka bir kıymet vermiyorum. İşte nazarımda, kıymeti bundan ibaret olan o mahlûk, beni mağlup etmişti.” (s. 57) Samim'in iki kadın ile ilişkisini açıklarken aile baskısıyla evlendiği Zekiye'yi sürekli suçladığı görülür. Bu suçlamanın temelinde Samim'in kendi hatası olsa da o, bunu kabullenmez. Gökmen, bu evliliği öğrendiğinde gururlu bir kadın olarak ona tekrar geri dönen Samim'i terk eder. Hiç tanımadığı bir genç kızın aile saadetini yıkarak kendi evliliğini inşa etmek istemez.

Bu olaydan sonra Yunanlılar Anadolu'yu işgal etmeye başlarlar. Samim bütün hatalarına rağmen Gökmen'in peşini bırakmak istemez. İşgal esnasında izini kaybettiği Gökmen'in Mudanya civarında seyyar bir klinikte hemşirelik yaptığını öğrenir. Samim, işgal kuvvetlerine karşı önemli belgeleri götürmekle görevlidir, fakat düşman askerleri tarafından yaralanır. Tesadüf eseri Gökmen'in çalıştığı hastaneye yatırılır. Tekrar Gökmen'i gören Samim, bütün pişmanlıklarını ifade eder ve Gökmen'den kendini affetmesini ister. Romantik bir sonla biten eserde Samim'in ağır yaralanma sonucu ölmesiyle, Gökmen ve Samim, bir daha bir araya gelmemek üzere ayrılırlar.

Kır Armağanı romanında iki kadına âşık olan Selahattin, İzmir'de daha önceden tanıdığı Didar'a, uzun süren arkadaşlığın verdiği bir hisle bağlıdır; aynı okulda görev yaptığı Lamia'ya ise âşık olur. Ayrıca bu iki kadın arasında karşılaştırma yapan Selahattin, Didar'ın hisli, içine kapanık oluşu karşısında Lamia'nın canlı, dinamik ve kadınsı hayatından daha çok hoşlanır. Didar ve Selahattin'in aileleri çocukların evliliklerini plânlarlarken, Selahattin, Lamia ile evlenir. Bu süreç açık bir şekilde ifade

edilmez. Selahattin'in evlilik sürecinde roman, Didar'ın çiftlikte yaşadıklarına yoğunlaşır ve böylece okuyucu bu sürece hâkim olamaz.

3.2.3.4. Bir Erkeğin Hayatına Giren Birçok Kadınla İlişkisi

Bu temada da yine erkeklerin mutsuz evliliklerinden dolayı yeni arayışlarında bir değil birden çok kadınla ilişki içine girerler. Bu durum ruh eşlerini bulana kadar da devam eder. Batılılaşmanın etkisi de şüphesiz bu arayışı tetikleyici bir unsurdur.

Köy Hekimi isimli romanda köye doktor olarak atanan Suat Naci'nin çeşitli nedenlerle ilişki içinde olduğu üç kadına dair yaşadığı çatışma anlatılır. İstanbul'un hızlı hayatından sonra Anadolu'nun ıssız bir kasabasında ilk görevine atanarak zevkle işini yapan doktor Suat Naci, bir zaman sonra hayatında büyük bir boşluk olduğunu fark eder. Aşk, ihtiras ve eğlence hayatından eksik olmayan doktor, köy hayatında farklı arayışlar içine girse de bu boşluğu dolduramaz. İstanbul'da beraber olduğu Leyla'nın köye gelmesi ilk başlarda biraz olsun arayışlarına cevap verse de, sonraları bu eksikliğin Leyla ile kapanmayacağını anlar. Köyde tanıdığı ve beğendiği Emine ise evlidir. Yine köyde tedavi amacıyla evine gidip muayene ettiği Zehra'ya da hayran olur. Tedavisi süresince yanında akrabaları ve büyükleri olduğu için hiç iletişime geçemediği Zehra, bir gün doktora buluşma teklif eden bir mektup gönderince, doktor, Leyla ve Emine'den vazgeçerek bu buluşmaya kendini hazırlar. Suat Naci'nin Zehra ile baş başa ilk defa yalnız kalıp konuşması Suat Naci için büsbütün bir hayal kırıklığı olur. Zehra, konuşması ve hareketleriyle muhteşem güzelliğini doktorun bakışında bir anda yıkar.

“Uzun geceler erişilmez bir hayal gibi genç adamın rüyalarını şenlendiren, Sarı bağ köşkünde muayene olurken ona en müheyyiç ihtiras uyandıran bu balık gibi gergin vücudu, muz gibi olgun bacakları ve bir taflan yaprağı kadar yeşil gözleriyle genç kız şimdi tamamıyla kollarında iken ve dünyanın hiçbir kuvveti bu gayrı kabili içtinap aşk sahnesinden onu ayırmağa muktedir değilken bu beş kelimelik bir satırlık cümle gökten inmiş bir afet gibi onun demirleşen kollarını gevşetti, soluyan nefeslerini söndürdü. Ve genç adam bir an içinde hayalden hakikate düşmüş gibi ruhunda derin bir inkisar ve nedamet fişkırdığını hissetti.” (s. 165-166) Bir köylü kıızıyla buluşacağını bilen Leyla, hüsrarla biten bu buluşmayı kendi lehine kullanır. Suat Naci'nin bu olaydan sonra Leyla'ya olan ilgisi artar. Leyla, basit bir köylü kızının kendisine rakip olamayacağını farkındadır ve Suat Naci'nin bu ilişkisini geçici bir macera olarak düşünür. Leyla bu fikrinde haklıdır, Suat Naci, tamamen cinsel arzularla koştugu

Sarıbağ'ın bu güzel ama itici kızından bir cümleyle soğur. Doktoru bir kurtarıcı gibi karşılayan Leyla, bu zaferinden çok memnun olsa da Suat Naci'nin bir zaman sonra yine ondan uzaklaşacağını görür.

Suat Naci'nin manevi bakımdan bir boşluğa düştüğünü fark edemeyen Leyla, doktorun kendisine söylediği bir yalan sonucu İstanbul'a gider. Suat Naci, bütün hissiyatıyla bağlı olduğu kişinin Emine olduğunu ve ancak onunla mutlu olacağını anlar. Emine'yi tanıdıktan sonra kalben ona bağlanan Suat Naci, onun evli olması nedeniyle farklı ilişkiler içine girmiş, ama hiç birinde mutlu olamayınca Emine'ye eşinden ayrılıp kendisiyle kaçmasını teklif etmiştir. Romanın sonunda bu ilişki, birinin öldürülmesine, diğlerinin de intihar etmesine sebep olacaktır.

Semavi İhtiras'ta, sevmediği bir kadınla evli olan Nejat, yıllar sonra çocukluk arkadaşıyla karşılaşır. Küçük bir çocukken birbirlerine verdikleri sözleri tutamayan kahramanlar, birbirlerini gördüklerinde tekrar duygusal bağ kurarlar. Bedia'da daha yoğun olan bu duygular, Nejat'ta farklı yönde gelişir. Nejat, Bedia'nın gençliğini gördüğü kızı Yıldız'a âşık olur. Nejat, üç kadın arasında kalır ama üç kadının birbirinden habersiz oluşu ve Nejat'ın Yıldız'a olan aşkının sadece duygusal boyutta kalması, yaşanacak aşk-ahlâk çatışmalarına engel olur. Nejat, idealist bir Türk erkeğidir. Romanda Nejat dâhil olmak üzere, olumsuz çizilmiş hiçbir kahraman yoktur. Bedia ve Yıldız, Nejat'ın her teklifine açık oldukları halde Nejat, çevresine, ailesine zarar vermemek için kendini yeni yazdığı esere verir.

Nejat eşini severek almamıştır. Bedia'yı ise Yıldız'ı tanıdıktan sonra unutmuştur. Yıldız'ın oğlu ile nişanlanması Nejat'ı bu kadınların hepsinden uzaklaştırmıştır. Nejat, aşk-vicdan çatışmasında Yıldız'a olan duygularında kendini tutamaz. Yıldız'ın ona aşkını itiraf etmesinden sonra imkân-imkânsızlık çatışması yaşar ve beraber intihar ederler.

3.2.3.5. Bir Kadının Hayatına Giren İki Erkek İlişkisi

Batılılaşmanın etkisi ve eşler arasında uyumsuzluk, erkeği olduğu kadar kadını da ikinci bir ilişki yaşamaya iter. Bazı romanlarda bu tema, kadınların aile baskısı sonucu zorla yaptıkları evliliklerde özellikle eşlerinin yakın çevrelerindeki erkeklerle gayri ahlâki ilişki içine girmeleriyle oluşur. Kadının erkeler karşısında yaşadığı bu ikili ilişkide büyük oranda aşk-para çatışması yaşanır.

Köy Hekimi'nde, aslî kahraman Emine'nin hayatına giren iki erkek karşısında yaşadığı çatışma ele alınır. Anadolu'nun bir köyünde sıradan bir genç kız iken nişanlandığı Tosun ile evlenene kadar geçen sürede kendini geliştiren Emine, evlendikten sonra eşiyle arasındaki uçurumu fark eder. Sınırlı ve dar bir çevrede yalnız kalan Emine, Tosun'la anlaşamamasına rağmen huzursuz bir beraberlikleri de yoktur. Emine'nin soğuk algınlığı sonucu kasabanın doktoru ile tanışması, onun hayatını etkileyecek bir ilişkiye başlamasına neden olur. Doktorun da bu ilişkiye kayıtsız kalmaması, Emine'nin iki erkek arasında yaşayacağı çatışmaya zemin hazırlar. Emine, evliliğin ilk dönemlerinde sevinçle eşini beklerken, Tosun'un basit sohbeti ve "*iptidai iltifatları*" zamanla ondan soğumasına sebep olur. Emine özellikle okuduğu romanların tesiriyle, his ve fikirlerindeki inceliği yakalayamayan Tosun'dan uzaklaşırken, doktor ile aynı ruh dünyasına sahip olduğunu fark eder. Sonuçta mecburi birlikteliğe dönüşen bu evlilikten bıkar ve doktorla kaçmaya karar verir. Genç kadının günlüğüne yazdığı satırlar aracılığıyla bu ikili arasında yaşanan çatışma açıkça ifade edilir.

Sen ve Ben romanının aslî kahramanı, hayatına giren iki erkekle çatışma yaşar. Üstelik bu iki kardeş Leyla'nın kuzenleridir. Aşk duygusunun biçimlendirdiği bu ilişki içerisinde Leyla, aile baskısı sonucu evlendiği teyzesinin oğlu Nejat'a hukuk yoluyla bağlı iken diğer teyzesinin oğlu Bedi Muammer'e kalben bağlıdır. Romanın başlangıcında tesadüfen tanıştığı ve âşık olduğu Bedi Muammer'i bir daha görme imkânı olamadığı için nişanlısı Nejat'a döner. Bu bir günlük his Leyla'nın kalbinde gizli bir yara olarak kalır. Bir yıl sonra Paris'ten dönen Bedi Muammer, ilk görüşte âşık olduğu Leyla'nın teyzesinin kızı olduğunu öğrenince aralarında gizli bir beraberlik başlar. Leyla, bir süre sonra evlenince eşi Nejat'a karşı hep soğuk kalacaktır; bu duruma biraz da Nejat'ın kendisi sebep olur. Evdeki karı-koca yaşantıları sadece aynı evi paylaşmaktan öteye geçmeyen ikili için evlilik, çok sıradan, basit bir durum haline gelir. Nejat'ın, eşine uzak yapısı ve evdeki silik kişiliği, Nejat'ı sevmeyerek evlenen Leyla'yı iyice kendinden uzaklaştırır.

Bu noktada Leyla'yı hayata bağlayan hisler Bedi Muammer aracılığıyla oluşur. Leyla'yı yaşama bağlayan bu aşk, üç kuzeni de bugünlere getiren Nejat'ın annesi "*Ayşe Teyze*" tarafından engellenir. Leyla, Nejat'a bir kardeş gibi bağlıdır. Bedi Muammer'e ise âşık olmasına rağmen Nejat'ı hayatından çıkaramadığı için mutsuz bir şekilde hayatını sürdürür.

3.2.3.6. Bir Kadının Hayatına Giren Birçok Erkek İlişkisi

Bu tema, Batılılaşmanın yozlaştırdığı kadınların, para, ihtiras ve aşk üçgeninde yaşadıkları çatışmaya değinir.

Ethem İzzet Benice'nin *Beş Hasta Var* romanı, Belkıs merkezde olmak üzere, eşi Abuk Cafer Paşa ve kalbi ilişki kurduğu Nusret, bir de eğlenmek adına ilişkide bulunduğu Rıdvan ile Hayati Bey'e olan davranışları üzerine şekillenir. Belkıs'ın, Nusret'e duyduğu ilişki daha çok hissidir. Rıdvan Bey ve Hayati Bey can sıkıntısı ve eğlence ihtiyacını gidermek için dostluk duygusuyla bağlıdır. Belkıs'ın Nusret'e olan bağlılığı diğer âşıkları tarafından kıskanılınca, Nusret'in uzak bir şehre görevli olarak gitmesini plânlarlar. Nusret gidince Belkıs'ı sırf bedeni arzuları için isteyen sevgililerin ilgileri artar. Alabilecekleri, tatmin edebilecekleri her şeyi acımasızca alan bu kişiler yaşlandığı vakit Belkıs'ı yüzüstü bırakıp giderler.

Güzellik Kraliçesi'nde üç erkeğin arasında kalan Belkıs'ın yaşadığı bunalım ve çatışmalar anlatılır. Belkıs, modern bir babanın rahat ve serbest yetiştirdiği bir genç kızdır. Kapı komşularının oğlu Nedim Münir ile çocukluktan gelen bir sevgiyle nişanlanırlar ama bu saf sevgide ihtiraslı bir aşk yoktur. Lükse ve Batılı hayat tarzına katıldığı bir yarışma aracılığıyla ilgisi artan Belkıs, kendine bu imkânları sağlayan Harun Mecdi ile görüşmeye başlar. Bu yeni hayatı, ona kısa süreli de olsa arzu ettiği gösterişi, lüksü ve zenginliği getirmiştir. Ancak Belkıs, güzellik yarışmasında tanıştığı Vedat Naci'ye âşık olmuş ve bu aşk onu büyük bir çıkmaza sokmuştur. Harun Mecdi, Belkıs için rahat yaşamanın kaynağı olmanın yanı sıra güzellik yarışmasına girmesine destek veren kişidir. Vedat Naci ise gençlik aşkının-hülyalarının sahibidir. Bu iki zıt duygu arasında kalan Belkıs'ı Paris'te okuyan nişanlısı Nedim Münir kurtaracaktır. Belkıs, Vedat Naci'nin en yakın arkadaşı Lamia ile ilişkisi olduğunu düşününce, sevdiği adamı vurur, fakat mermi isabet etmez. Belkıs bu üzüntüyle, babası ile tartışır, güzellik yarışmasına engel olan babasını dinlemeden evden kaçar. Ona en başından beri destek veren ve güzellik yarışmasından sonra metresi yapmak isteyen Harun Mecdi, bütün imkânlarını seferber eder ve ona sahip çıkar. Aynı gün katıldığı yarışmada 'güzellik kraliçesi' seçilen Belkıs, seçimini de o ana kadar kendine zenginlik ve lüks yaşamın kapılarını açan Harun Mecdi'den yana yapar.

Yarışma bittikten sonra Vedat Naci'nin, Belkıs'ın nişanlısı hakkında getirdiği bir haber, Belkıs'ı şöhret sarhoşluğundan bir anda ayıltır. Son olarak Belkıs, kendisine saf ve temiz bir sevgi sunan nişanlısı Nedim Münir'e döner.

Sermet Muhtar Alus, *Pembe Maşlahlı Hanım*'da bir kadının hayatına giren birçok erkekle ilişkisini anlatır. Roman, Pembe Maşlahlı merkezde olmak üzere, kocası, sevgilisi ve onu sevenlerden oluşan ilişkiler üzerine şekillenir. Pembe Maşlahlı'nın küçük yaşta evlendiği eşi, Kamelya adında bir kantocuya âşık olur ve ortadan kaybolur. Yalnız kalan Pembe Maşlahlı, maddi sıkıntıların sebep olduğu yeni arayışlara girer. Bu arayışlarının ilkinde Şanizade Tayfur'u bulur. Aşk ilişkisi yaşadığı Şanizade Tayfur'un zengin olmak için bir paşanın kızıyla evlenmesi onu tekrar yalnızlığa ve parasızlığa iter. Pembe Maşlahlı, bu terk edilişten sonra Kanarya Ayşe'nin de tavsiyesiyle yeni aşklara kapısını açar, ama bu bekleyişte Pembe Maşlahlı'nın karşısına zengin, yaşlı veya evli tipler çıkar.

Bunlar sırasıyla Ebuzarif, Topaç Molla, Dâna Efendi'dir. İlk Ebuzarif Pembe Maşlahlı'ya talip olur, ama kısa sürede ortadan kaybolur. Topaç Molla ise evlidir. Pembe Maşlahlı'ya ev tutar, eşya ve para yardımıyla bulunur, ama o da karısından korktuğu için Pembe Maşlahlı'dan kaçır. Son olarak Dâna Efendi isminde yaşlı ama zengin biriyle evliliğe razı olur. Fakat bu evlilik de uzun sürmez. II. Meşrutiyet'in ilânıyla Pembe Maşlahlı Dâna Efendi'yi evinden kovar. Pembe Maşlahlı bu erkeklerin hiçbirini sevmez. Yapışkan ve fırsatçı olarak nitelendirdiği bu erkekleri tanıtırken onlarla ilişkilerinin boyutunu da verir.

“Sonra zihnimde Ebuzarif Bey yapışkanı...”

Kanaryaya uymanın lüzumu var mıydı? Arabasına binmenin münasebeti var mıydı? Karşımıza oturur oturmaz faytondan atmalı değil miydik? Çamsakızı olduğunu bilmesek ne ise... Ne derece sırnaşık tabiatlı olduğunu kendimiz söyleyip dururken, kendimiz yaka silkerken, bunların hepsini unutup, kırk yıllık tanıdık gibi karşısına geç, görüş... Olur düşüncesizlik değil...

Sonra, Topaç Molla yılmışı... O püsküllü belayı başımıza çıkaran da enişte beyimiz...

Sokağa çıkmağa yüreğim oynuyor. Yolumu kestiriverecek, sululuğa başlayacak diye avuçlarım ter döküyor.

Budala boşboğazın biri...

Ya Hasip Paşa kakavanına ne buyurursunuz? Narçiçeği fesi, yastık kadar sakalı, nişan dolu göğsü ile karşıma dikilmiş, iğreti dişlerini açıp bir çuval ceviz salları gibi beni yaktın kavurdun dumanını savurdun diye takırdamakta...

Peşkircibaşının oğlu, son günlerde işi azıttı. Beni gördüğü yerde, attan, arabada ise arabadan kendini atarak, peşimden koşmağa başlıyor.

Şekip paşanın damadı Şahap Bey, Himmet paşazade Süheyl Bey, Âmedili Ülfet bey de zihnindeki hercümerç arasında...

Bütün simalar arasında yeni bir çehre de belirdi:

Doktor Ali Mehmet beyin melül yüzü, esrarengiz vaziyeti.” (s. 106-107) Siyasi olarak gücü temsil eden bu kişilerin hepsi Meşrutiyet’in ilanından sonra, sefil bir hal alırlar.

*“Metnin bütününde ilişkilerin yönünü belirleyen para ve siyasi iradedir. Başlangıçta II. Abdülhamit idaresine dayanan bir güç geçerlidir. O gücün çemberi içinde bulunan Şanizade Tayfur, Topaç Molla, Ebuzarif, Dana Efendi, Hasip Paşa 1908’de II. Meşrutiyet’in ilanı ile, maddi-manevi otoritelerini bütünüyle yitirirler.”*²²⁶

Pembe Maşlahlı, II. Meşrutiyet’in ilanından sonra sürgüne gönderilen bu erkeklerden kurtulur ve kahraman olarak ülkesine dönen ilk eşi Ekrem Vildan ile tekrar beraber olur.

3.3. SİYASÎ ÇATIŞMALAR ARASINDA BELİREN TEMALAR

3.3.1. İktidar ve Güç Mücadelesi

İktidar ve güç mücadelesi, çoğunlukla macera romanları ile tarihî romanlarda kullanılan bir temadır.

Abdülhamit ve Afrodite romanı 19. yüzyıl Osmanlı sarayında geçen taht ve güç mücadelelerinin sebep olduğu bireysel boyuttaki çatışmaları vurgulamıştır. Romanda II. Abdülhamit döneminde devlet sisteminin nasıl bozulduğu ve Osmanlı topraklarının niçin kaybedildiği üzerinde durulmuştur.

Yazar, saraydaki cariyelerin güç mücadeleleri, hasekilerin birbirleriyle olan ilişkileri aracılığıyla, bozulan saray düzenini objektif bir şekilde yansıtmaya çalışır. İktidar ve güç mücadelesinin bir tarafında her zaman Abdülhamit vardır. Onun karşısında ise sarayda farklı çıkarları olan haremağalarının destekledikleri gözdeleler

²²⁶ Demiryürek, s. 96.

mevcuttur. Cariyelerin içinde ön plâna çıkan Nazikter, bir Çerkez'dir. Melahat ise küçük yaşta fakir bir Hristiyan aileden alınarak Müslüman örf ve adetlerine göre yetiştirilmiş bir paşanın evlatlığıdır. Küçük kızın Afrodite olan ismini Melahat olarak değiştiren Cevdet Paşa, kızının saraydaki gücünü kısa sürede artıracak incelikleri ona öğretmiş, Melahat da zekâ ve güzelliğiyle kısa sürede Abdülhamit'in en gözdesi olmuştur. Bu başarı onun sarayda nüfuz sahibi olmasını da sağlamıştır. Melahat, zamanla bu güce sahip çıkmaya ve iktidarın ortağı olmaya çalışacaktır. Melahat'ın bu isteğinin ardında, ondan faydalanan babası Cevdet Paşa ve ona destek olan haremağasının farklı talepleri söz konusudur. Güzeli ve zeki olmasının yanında karakterinden gelen bazı özellikler de onun iktidar hırsını gösterir. Ancak Melahat, hafiyelik yapması için gönderildiği evde, hürriyet taraftarlarıyla karşılaşınca, sahip olduğu bütün güçlerden ve iktidar hırsından vazgeçerek onlara yardım etmeye karar verir.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı'nın sınır bölgelerinde yaşanan iç ve dış çatışmaları anlatan *Yüzbaşı Celâl* romanında, iktidar ve güç mücadelesinin bireysel boyutu vurgulanır. Birinci Dünya Savaşı patlak verdiğinde Doğu'da Ermeniler, Batı'da İtalyanlar ve Güney'de Fransızlar, bölge halkını kışkırtarak bağımsızlık ilan etmeleri için azınlıklara destek olmuşlardır. Güney cephesinde geçen olayları anlatan bu romanda Fransızların tesiriyle ayaklanan Araplar'ın hazin sonu Şeyh Sadun'un aracılığıyla yansıtılmıştır.

Fransızlar, bölgeye özgürlük değil bilakis sömürge düzeni ve esaret getirmişlerdir. Arapların, Osmanlı Devletine karşı ayaklanmaları, özellikle büyük aşiretlerin kendi bölgelerine hâkim olmak için başkaldırıları, yabancı kuvvetlerin desteğiyle gerçekleşmiştir. Arap aşiret reisleri, kendi birliklerini yönetmek, kendi silahlı güçlerini oluşturmak ve Osmanlı Devleti'nin himayesinden kurtulmak için Fransızlar'ın desteğini büyük bir ilgiyle karşılamışlardır. *Yüzbaşı Celâl* romanında Suriye bölgesinde etkin bir nüfuz gücüne sahip olan Şeyh Sadun, Araplar'ı; orada sınır görevinde bulunan Yüzbaşı Celâl ise Türkler'i temsil eder. İki kişi arasında yaşanan siyasî çatışma ise iki devletin iktidar mücadelesini simgeler.

Suriye cephesinde Şeyh Sadun'un Türkler'le iyi geçiniyormuş gibi gözükerek Fransızlar'a yardım etmesi, kızını da bu amaçla casus olarak kullanılması kendi sonunu hazırlamıştır. Yazar, her fırsatta Şeyh Sadun ve kızı Zehra'nın yaptığı ihaneti

aleyhlerine sonuçlandırmış ve her defasında galip gelen Türk ordusu önünde Zehra ve Şeyh Sadun'u cezalandırmıştır.

3.3.2. Siyasi Fikir Ayrılıkları

Dönem romanlarında İttihat ve Terakki siyasî hareketi iki şekilde ele alınmıştır. Bazı romanlarda İttihatçılar mücadeleleriyle yüceltilirken, bir kısmında ise sorumsuz yönetim anlayışları nedeniyle eleştirilmiştir.

Mehmet Rauf'un *Halâs* romanında Nihat'ın İzmir'den arkadaşı Kemal Mümtaz, İttihatçılar, ülkeyi gelişigüzel, düşünmeden Birinci Dünya Savaşı'na soktuğunu düşünerek eleştirir. Büyük bir toprak kaybına sebep olan İttihatçılar'ın pek çok haksızlıklara göz yumduklarını, ses çıkarmadıklarını ifade eder. Kemal Mümtaz'a göre bu kaos ortamında savaşa girmek bir “*maskaralık*”tır. Osmanlı'nın yıkılış döneminde böylesine ağır bir savaşın altına girmesi yanlıştır. Savaşa girecek bir devletin bütünlüğü olması ve etraflıca düşünülp karar verilerek savaşa girilmesi gerektiğini söyler. Fakat “*İttihatçı olacak heriflerin*” etraflı düşünmeden girdikleri bu savaşta yenilgiye uğrayacakları da aşikârdır.

“Bir kere sen aciz, fakir ve demin söylediğim gibi içten karışık bir hükümete; nene lazım savaşa girmek ve darba kalkmak! İnsan savaşa girer, fakat galibiyet ve mağlubiyet şartlarını iyice tartar, uygunluğunu ölçer ve hangisinin şansı daha çoksa o tarafa yönelir.” (s.27)

Kemal Mümtaz, Almanlar ile beraber savaşa giren Türkler'in savaşın kazanılması durumunda dahi bir kazancı olmayacağını düşünür. İngiliz, Fransız ve Ruslar'ı saf dışı bırakacak “*mütehakkim, anut, vahşî*” Almanlar, ellerine geçecek ilk fırsatta da İttihatçıların liderleri Enver Paşa, Talat Paşa ve Cemal Paşa'yı bir şekilde devre dışı bırakarak Türkiye'yi kendi istediği şekilde paylaşmaya koyulacaklardır. Yazarın bu düşüncesi İsmet Paşa'nın “*Almanlar gitmek için gelmemişlerdir.*” sözüyle paralellik gösterir²²⁷.

İzmir'in işgali üzerine bir araya gelen Kemal Mümtaz ve arkadaşları ne olacağını konuşurlarken söz dönüp dolaşıp İttihatçılara gelir. Kemal Mümtaz, İttihatçıların savaşa girmelerindeki sebebin kendi çıkarları olduğunu ifade eder.

²²⁷ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler III: İttihat Terakki*, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 335.

“Savaş olduğu zaman ortalık karışır, sular bulanır da onun için. Barış zamanında melun düşüncelerini yapmak için imkân mı var? Savaş olsun da rahat rahat balık avlasınlar arzusu ile... Düzenli bir hayat içinde, savaşta gördüğümüz bu kadar düzensizlik, bu kadar dalavere, bu kadar hırsızlık yapılabilir mi?” (s. 28) Toplantıda bulunan İttihatçı Fazıl Şükrü ise böyle düşünmez. Fazıl Şükrü, savaşa girilmese bile, İngiliz ve Fransızların savaşı kazanması halinde, eninde sonunda Türkiye’yi sömürmek için “dışlerini” göstereceklerini ifade eder. Savaşın kaçınılmaz bir son olduğunu gören Fazıl Şükrü’ye karşı Kemal Mümtaz, “silahlı tarafsızlık” ilan edip, uzun süre Türk askerinin güç kazanmasının daha iyi olacağı fikrini ileri sürer.

Halâs romanın bir diğer kahramanı Saim Remzi Bey ise Hürriyet ve İtilaf Partisi mensubu, koyu bir İttihatçı düşmanıdır. Nihat’ın bakış açısından mütareke dönemi İttihatçıları’nın halini gösteren yazar, İtilafçıları da durumu Saim Remzi Bey’in evi ve çevresiyle vermeye çalışır. İngilizlerle iş birliği içinde olan Saim Remzi Bey, İttihatçıların çalışmalarına engel olmak için onları jurnaller. Saim Remzi Bey, İngiliz Muhipler Cemiyeti’ni kurmak için ona engel olan İttihatçıları “kara bir kâbus” olarak görür ve onları yok edilmesi gereken “habisler” olarak tanımlar.

II. Abdülhamit dönemini konu edinen *Abdülhamit ve Afrodite*’te romanın aslı kahramanı Melahat, sarayda yaşayan gözde cariyelerdendir. Babası Cevdet Paşa da padişahın başkâtibidir. Melahat, saraya gelmeden önce Fransız kolejinde okumuştur. Liseyi bitirdikten sonra saraya, padişahın harem dairesine geçmiştir. Toplumdan, halktan uzak saray yaşayanları, dışarıda yaşanan milliyetçi ayaklanmadan da bihaberlerdir. Melahat’ın “jurnalcilık” için bir İttihatçının evine gönderilmesi, onun siyasî düşüncelerinde değişmeye neden olacaktır. Melahat, iyilik gördüğü bu aileyi padişahın adamlarına jurnallediği zaman çekecekleri ıstırapı düşünerek vicdanıyla aldığı emir arasında çatışma yaşar ve vicdanının sesini dinleyerek onları kurtarmaya karar verir. İttihatçıların kurduğu milli düzene inanan Melahat, saraya döndüğünde başta babası olmak üzere padişah ve padişahın diğer siyasî adamlarıyla fikir ayrılığı içine düşecektir.

Melahat, İttihatçıların evinde geçirdiği bir günden sonra onları, padişahın sürgününden kurtarmıştır. Fakat saraya geçtiğinde korkusundan bu fikirleri kimseyle paylaşmamıştır. Zamanla iktidar hırsı, padişahın karısı olmak fikri ona itttihatçı fikirlerini unutturmuştur.

Abdülhamit dönemindeki olayları sınırlı şekilde konu edinen *Benliğim Benimdir* romanın aslî kahramanlarından Dilaver Paşa, hürriyetçi ve ittihatçı olan oğlu Ferruh Bey ile siyasî fikir ayrılığı yaşar. Baba-oğul arasında yaşanan çatışma, eski-yeni zıtlığı içinde verilir. Abdülhamit'in paşalarından olan Dilaver Paşa, eskiyi temsil ederken oğlu Ferruh, yeni anlayışı savunur. Padişahın ve yönetimin gücüne inanan Paşa, etrafına korku salmaktadır. Ferruh, sadece yenilikçi değil aynı zamanda padişahın yetkilerini sınırlayacak kararlar veren İttihatçılarla beraber çalışır. Babasının genç ve güzel cariyesi Zeynep'in de fikir dünyasına yön veren Ferruh, padişahlık düzeninin yıkılması için bağlı olduğu cemiyetlerle plânlar yapar.

Ferruh ve Dilaver Paşa'nın yaşadığı bu çatışma fazla işlenmemiştir. Ferruh, Zeynep'e Namık Kemal, Tevfik Fikret gibi hürriyetçilerin kitaplarını okutarak, onun ruh dünyasının sağlam bir temele oturmasını sağlamıştır. Babası, Ferruh Bey'in eskiden beri hürriyetçi olduğunu bilir ama yönetime bu durumu söylemez. Okulu bitirdikten sonra Ferruh'un köşke gelmesi ve Zeynep ile yakın arkadaşlık ilişkisi içine girmesi Dilaver Paşa'yı korkutmuştur. Paşa, Zeynep'e sahip olmak isteyince, genç kız Ferruh'un odasına sığınır. Dilaver Paşa, Zeynep'i geri almak ister, ama Ferruh "*kendine iltica eden*" küçük bir kızı geri vermeyeceğini söyler. Zeynep, baba-oğul arasında yaşanan bu tartışmadan kendini sorumlu tutar. Velinimeti olan Paşa'ya giderek Ferruh'a kötülük yapmamasını isteyeceğini söyleyince, Ferruh, buna engel olur.

"...Kendini feda etme!... burda kimse kimsenin velinimeti değildir!... bu servet bu tantana betbaht milletin kanından emilen cevherdir'... bütün Saray erkânı birer obur sülükten başka bir şey değildir..." (s. 38)

Sevdiği kızın aklını çelerek kendisinden uzaklaştıracağını düşünen Dilaver Paşa, oğlunu Padişaha jurnaller. Ferruh Bey, yakalanıp Fizan'a sürülür. Romanın sonunda Zeynep'in hatıraları aracılığıyla Ferruh'un Meşrutiyet'in ilanından sonra İstanbul'a döndüğü öğrenilir.

19. yüzyılda Osmanlı Devleti yıkıldıktan sonra Kurtuluş Savaşı'nda Türkler iki gruba ayrılmıştır. Birincisi, yenilgiyi kabullenip himaye altında yaşamayı kabullenenler, diğeri ise vatanın özgürlüğü için Milli Mücadele'nin varlığına inanan vatanseverlerdir. *İhtiyat Zabiti* romanında, bu mücadeleyi görev bilen zabitlerin, cephelerde verdikleri savaşa karşı komutanların güçlü devletler karşısında aldıkları zıt kararlar siyasi fikir çatışması oluşturmuştur.

Güney Cephesi'nin sınır bölgelerinden Gazze'de komutan olan Cevdet Bey, küçük bir taburla bölgeyi İngilizler'e karşı süngülerle korumaktadır. Savaşın seyri, Türkler'in lehine ilerlerken verilen bir emirle "*ric'at*" etmesi işlenir. Cevdet Bey, verilen bu kadar kayıp, cephe gerisinde yapılan hazırlıklar karşısında ric'at kararını şaşkınlıkla karşılar. Aynı şekilde aylardır savaşı ve savaşı kazanan asker de bu emri kabullenemez.

"İki günlük kanlı bir muharebede düşmana dayanmış ve hatta düşmanı yeni bir taarruza geçemeyecek hâle getirmişken bu ric'at ve taliye haberi beni o kadar müteessir etti ki yüzbaşının yüzüne bakakaldım." (s. 254) Bu emrin arkasında Almanlar'ın olması ise hem Cevdet Bey'in Türk komutanıyla hem de Alman Binbaşı Wolff ile çatışma yaşamasına sebep olacaktır. Bölge halkının Türk olmaması, Arapları korumak için orada olduklarını düşünen Yüzbaşı, savaşı yönetenlerin Almalar, kendi milletlerinden olmayanlar için savaşanların ise Türkler olduğunu söyler.

"Harekâtı harbiye şubesi hep Alman Zabitlerinden mürekkeptir. Hem bunların çoğu memleketlerinde mülazım, yüzbaşı oldukları halde burada iki üç derece yüksek bir rütbe ile çalışırlar. Emir ve kumanda onlardan, siperde düşman karşılamak bizden!" (s. 191) Almanlar'ın ve İngilizler'in de savaş karşısında başarısız olmalarının yanı sıra tecrübesiz oldukları da ifade edilir.

"Zaten bu cephedeki muharebenin milli bir varlığı yok. Alman kumandanı maçı yapar gibi harbediyor. Bütün bu mücadeledeki rolü İngilizlere karşı Türkü çıkarmak. Emir ve kumanda elinde. Tabibiyeyi, müdafaayı taarruzu hep o idare diyor. Cepheye birçok Alman zabiti, küçük zabiti var. Fakat çoğu karargâhta, pek azı makinalı tüfek, ağır topçu gibi işlerde. Biz Galiçyaya fırka fırka asker yolladık. Rus ordusu Erzurum'a girmişken biz Ruslara karşı Avusturya Almanyaya cephesini kurtarmak için Galiçya'da muharebe ettik. Şu kanal taarruzundan beri geri çekiliyoruz. Bir alman taburu gelip aramızda mevzie girdi mi?" (s. 192)

Başka ırka mensup bir halkı korumak adına savaştığını düşünmeye başlayan Türk askerinin savaşa bakış açısı da değişir. Vatanı, halkını korumak için yapılan savaşların yerini, kişisel menfaatlerin çatışmasına dönen beklentiler şeklini alır. Özellikle Türkler'in İngilizler'le savaşmasının büyük nedeni "*elbise, papuç*" temin etmek için olmuştur. Günlerce sınır bölgesinde medeniyetten, iyi yaşam koşullarından uzak yaşayan asker, açlık ve sefaletin verdiği psikolojik sıkıntılarla boğuşurken, savaş

ile ilgili düşünceleri değişir. Düşman hattında çatışma yaşadıkları İngilizler'in lüks yaşamları ise Türk askerinin isyanını daha da artırır.

“İngilizlerin nasıl muharebe ettiklerini gördün ya. Herifler ateş hattına kadar balık konservesi, gümüş yemek takımı, ananas kompostosu ile geliyor. Biz burada tulumba tatlısının şeklini unuttuk, yemiş diye gördüğümüz şu kaynana dilleri.” (s. 223)

Ethem İzzet'in *Beş Hasta Var* adlı romanında ise ittihatçıların olumsuzluklarını konu edinir. Romanın asli kahramanı Belkıs'ın kötü yola düşmesiyle etrafını saran ahlaksız kişilerden Hayati Bey, İttihat ve Terakki'nin Nafia Nazırı'dır. Belkıs'ın hayranı olan Hayati Bey, genç kadına sahip olabilmek için devletin imkânlarını kullanmaktan geri durmaz. Arkasında *“tahsisat-ı mesture”* nin olduğu bilinen aylık maaşı kadar parayı bir gecede harcayan Hayati Bey'e arkadaşlarının *“Nazırların cebi ile imparatorluk hazinesinin arasına oluk gibi bir şey konmuş mu dersiniz?”* (s. 325) şeklinde eleştirileri, yazarın ittihatçılara olumsuz bakış açısını yansıtmaları bakımından önemlidir.

Devlet memurları ve harp zengini/vurguncu işbirliğinin zengin ettiği insanları Belkıs'ın bakış açısından gösteren yazar, bu iki fırsatçı sınıfın oluşmasının en büyük nedeni olarak İttihatçı yönetimi gösterir. İttihatçı yöneticiye iş yaptırmak için Belkıs'ı da kullanmaktan çekinmeyen Vedat Bey, Şuayip Bey ve Mithat Bey'ler bu yönetim sayesinde kısa zamanda zengin olmuş kişilerdir. Yazar, yine bu kişileri eleştirirken Belkıs'ın bakış açısını kullanır ve genç kızın yaşadığı çatışmalar ile fırsatçıların ne kadar ileri gittiklerini göstermeye çalışır.

3.3.3. Milli Mücadeleyi Destekleyenler

Milli Mücadele sonrasında Anadolu'daki halkın direnişi, cesareti, düşmana karşı verdiği mücadelesi bir tema olarak bazı romanlarda ele alınmıştır. İncelediğimiz dönemde yazılan romanların birçoğunda Milli Mücadele teması işlenmiştir. Yine bireysel temalarda yoğunlaşan romanlarda da arka planda bu tema hissedilir. Milli Mücadele'yi destekleyenlerin kahraman olarak anıldığı fikri yapıda, karşıt güç olarak ise büyük oranda Osmanlı devleti ve Padişah vardır. Romanlarda hep bir heyecanı yeniden doğuşu temsil eden bu tema, bazı romanlarda doğrudan tarihi kaynaklara ve olaylara bağlı kalarak ele alınmıştır.

Halâs romanında, İzmir'in işgaliyle başlayan süreçte Miralay Nihat ve arkadaşlarının vatanı kurtarma çabaları, romanın ana temasını oluşturur. İzmir'in

işgaliyle Nihat ve onun gibi Milli Mücadeleyi destekleyen çok az kişi, vatanın milli birlikle kurtulacağı inancıyla gece gündüz demeden ellerinden geleni yapmaya çalışırlar. Romanın fikri yapısını da İttihatçılık, Mütareke, İngiliz hayranlığı ve Milli Mücadele gibi konularda, şahısların yaşadıkları fikir ayrılıkları oluşturur. İzmir'in işgali üzerine bir araya gelen Nihat, onun yabancı ve Türk arkadaşları Milli Mücadele ve himayeyi tartışır. Bu tartışmalarda farklı görüşler dile getirilir. Romanın “*Çeşit Çeşit*” başlığı altında verilen II. bölümünde Nihat'ın katıldığı bir toplantı, vatanın sonu hakkında yapılan tartışmalar, o dönemki fikir ayrılıklarını göstermesi açısından önemlidir. Bu tartışmaların ana konusu, Osmanlı Devleti'nin kısa sürede yıkılacağıdır. Kemal Mümtaz, bu durumu birkaç cümleyle ve pişkince açıklar.

“Sabahtan beri söylüyorum, dedi, bence geleceğimiz bir kelime ile ifade olunabilir: Çöküş ve Parçalanma... Artık Osmanlı İmparatorluğu çökmüştür ve millet bölünmeye mahkûmdur. Yani devlet, millet, bitiktir.” (s. 39) Tartışmaya katılan herkes bu fikirleri paylaşır. Nihat duydukları karşısında yıkıldığını hisseder ve geri dönülmez bir sonda olduğunu düşünür. Milli Mücadele'ye inansa da arkadaşlarının yaşadığı ümitsizlik çatışması onu bu fikre alıştıtır.

İzmir'in işgaliyle birlikte sonra orada yaşayan Rumlar taşkınlıklara başlar. Daha düne kadar yedikleri içtikleri ayrı gitmeyen insanlar, küçük bir kıvılcımla aralarındaki köprüleri atar, birbirlerine kin duymaya başlarlar. Bu öyle bir bekleyiştir ki iki filonun İzmir'e gelmesi içlerinden inen birkaç kişiyi “*Zito Venezulas*” demesiyle bütün Rum Halkı'nın bir araya getirip, taşkınlık yapmasına, Türkler'in mallarının yağmalanmasına hatta karşı gelenlerin öldürülmesine kadar varır.

Nihat'ın, evlerine sürekli gittiği, ikramlar gördüğü, hatta kızları Beatrice'yle yakın ilişki kurduğu Mister Daster ailesi, işgalden sonraki gün Nihat'ı evlerinde mağlup, yenilmiş bir milletin ferdi olarak karşılamış, ona acımış, kurtuluşunun da ancak himayelerine girerek olacağını söylemişlerdir. Azınlıklar, Türkler'in kurtuluşunun sadece İngiliz himayesinde olduğunu düşünürken, bu fikre sahip Türk'ler de azımsanmayacak sayıdadır.

Milli Mücadele romanı olan *Halâs*, kurtuluş mücadelesinin muntazam orduyla yapılması gerektiği fikrini Nihat ve çevresindekiler aracılığıyla verir. Bu kişiler başlangıçta az bir topluluk olsa da, yapılan direnişlerle düşmanın geri adım atması

kurtuluş fikrine inananların sayısının artmasına yol açmış ve Anadolu’da topyekûn mücadele başlamıştır.

Yaldız romanı, milli olan ve olmayanın çatışması içinde, bir erkeğin iki kadın karşısındaki ilişkisini anlatır. Bu ilişkilere yön veren tema, kahramanların Milli Mücadele karşısındaki duruşlarıdır. Romanın aslî kahramanı Umur, bir askerdir. Umur, Çatalca Savunması’nda ve Kafkas Cephesi’nde Yüzbaşı, Galiçya’da kıdemli yüzbaşı olarak görev yapmıştır. Millî Mücadele’nin başlarında ise İstanbul’daki gizli teşkilatların içerisinde faaliyet göstermiştir. Eligül, Gülören ve Milli Mücadele için çalışan birkaç askerle Çemberlitaş’ta bir bakkalda şifreli bilgileri yerlerine ulaştırırlar. Bu teşkilatın başında Umur vardır. İstanbul’da görevlerini tamamlayan Milli Mücadeleciler, Anadolu’ya doğru hareket ederler. Bunların başında yine Umur, Eligül ve Gülören vardır.

Milli Mücadele’ye gönülden bağlı olan Umur, cesur bir asker olarak işgal kuvvetleri karşısında savaşı. Umur’un arkadaşı Gülören de Milli Mücadele’nin etkin isimlerindendir. Milli Mücadele’nin gücüne gönülden inanan Gülören, cephe gerisinde halkı bilinçlendirmek için çalışır. Milli Mücadele içinde etkin bir şekilde çalışan genç kadın, hakkında çıkan dedikodulardan sonra Ankara’dan Kayseri’ye gider. Burada da öğretmenlik yaparak görevini sürdürür.

Gülören’in bütün faaliyetleri, Milli Mücadele’ye inancından gelir. Bu mücadele ve mücadeleyi başlatan komutan olarak Atatürk’ü için *“Her şeyi bu yapıyor ve her şeyi bu yapacak. Ona daha çok, daha çok iman etmeliyiz.”* (s. 124) sözleri onun bu inancını ve heyecanını açıkça gösterir. Romanlarında metinlerarasılığı sıklıkla kullanan Aka Gündüz, *Yaldız* romanında da Gülören’in bakış açısıyla Dikmen Yıldızı’na gönderme yapar. Gülören, Atatürk’ten sonra Dikmen Yıldızı’ndan söz ederek onun bulunduğu Ankara’nın *“şifalı sulara”* sahip olduğunu söyler.

Eligül’ün Milli Mücadele’ye bağlılığı ise tamamen Umur’a olan sevgisinden kaynaklanır. Yüzeysel olarak sahip olduğu bilgilerle Milli Mücadele’ye katılan Eligül’ün tek amacı, Umur’a yakın olmaktır. Ayrıca Gülören’in de Umur’a olan aşkını bildiğinden ikisinin baş başa kalmaması için sürekli onlarla beraber hareket eder. Bu durum onu fiili olarak mücadelenin içine sokar. Eligül’ün ailesi mücadeleye ve kızlarının teşkilata girmesine karşıdır. Onlar da maddi çıkarları için kızlarının Ankara’ya gitmesini istemezler. Fakat Eligül, bir aşk uğruna başladığı görevine

Ankara’da devam eder. Umur’un, savaştan yaralı dönmesi ise Eligül’de zaten etkin olmayan Milli Mücadele fikrini bitirir.

Bir Milli Mücadele romanı olarak adlandırabilecek *Yaban*’da Ahmet Celâl, bireysel olarak Milli Mücadele’yi temsil eder. Onun karşısında ise Türk bütünlüğüne değil İslam birliğine gönül vermiş köylüler vardır.

Romanın asli kahraman Ahmet Celâl, milli duyarlılık taşımayan köylülere nefretle sorar:

“-İnsan Türk olur da, nasıl Kemal Paşa’dan yana olmaz?

-Biz Türk değiliz ki, beyim.

-Ya nesiniz?

-Biz İslâmız, elhamdülillâh... O senin dediklerin Haymana’da yaşarlar.” (s. 50) Verilen cevap kahramanların Milli duruş karşısında nasıl bir yol alacağını gösterir. Ahmet Celâl, Milli Mücadele için çalışırken, köylü onu umursamaz.

*“Bir millet olma bilinci olmayan bir halka millet bilinci kazandırma, ümmetten millet yapma inkılâbının ortasında Yaban bir çığlık gibi patlamıştır.”*²²⁸ Taşı bir Çanakkale’de sağ kolunu kaybeden Ahmet Celâl, bir kaçış olarak geldiği köyü, Batı’da gördüğü inançlı insanlarla dolu, Milli Mücadele taraftarı, Atatürkçü bir yapıya sahip olarak düşünür. Porsuk Çayı civarındaki bu köyün insanları, bireysel çıkarları için yaşayan, cahil, eski zihniyetli ve padişah yanlısı kişilerdir.

Gazetelerden ve köye uğrayan askerlerden öğrendiği İkinci İnönü Zaferi ve diğer başarıları mutlulukla içinde karşılayan Ahmet Celâl, sığındığı köyde bu sevincini paylaşacak kimse bulamaz.

“Ellerim titreyerek, kirli buruşuk kâğıt parçasını lambaya doğru uzatıyorum. İkinci İnönü Zaferi... Yüreğim ağzıma geldi. Bir şiir parçası okuyormuşum gibi ajansın satırlarını içimde terennüm ediyorum. Döndüm:

-Gördün mü? diyecek oldum, lakin muhtar kâğıdı bırakıp namaza koşmuştu. Sevincim içimde tıkanıp kaldı. Büyük felaket anlarında olduğu gibi, büyük sevinç günlerinde de duygularımızı başkalarıyla paylaşmak bizim için bir derin ihtiyaçtır. Umutsuzlukla ne yapacağımı bilmeyerek Süleyman’a dönüyorum.

-Gördün mü? Bizimkiler düşmana iyi bir dayak atmışlar. Süleyman, bu sözden bir şey anlamaksızın sırtarak yüzüme bakıyor.” (s. 36)

²²⁸ Albayrak, s. 25.

Ahmet Celâl, savaşla ilgili öğrendiği bilgileri, köylülere aktararak onları bilinçlendirmek ve bilgilendirmek ister. Fakat köylü umursamaz. Aydın bir kişi olan Ahmet Celâl'in anlattıkları karşısında köylünün Milli Mücadele'ye bakışı ve Atatürk'e karşı düşünceleri, olumsuzluk ve ilgisizlikten ibarettir. Ahmet Celâl, savaşta bir kahraman gibi düşmanın karşısında durmuş ancak bir kolunu kaybettikten sonra geldiği bu köyde Milli Mücadele bilincini çevresine yaymayı/öğretmeyi hedef belirlemiştir. Cephe gerisinde bir aydın olarak Milli Mücadele'nin önemini köylüye aktarmak ister ama başarılı olamaz. Köylüler, kapılarına kadar gelen düşmandan habersiz yaşar. Ahmet Celâl'in uyarılarına rağmen Padişahın, düşman uçakları ile atılan belgelere dayanarak “*kraliçenin*” onları kurtaracağını düşünürler.

“Bu gelenler, öyle düşman orduları filan değilmiş Avrupa adlı bir kraliçenin bizi çetelerin elinden kurtarmak için gönderdiği, yeşil sarıklı evliyalarmış.

Bu kraliçe, bizi kurtardıktan sonra islâm olacakmış. Yüreğine öyle doğmuş. Kemal Paşa'nın, ne yazık ki, bundan haberi yokmuş. Çünkü etrafını, bir takım uygunsuz adamlar sarmış; bunlara mahpus derlermiş. Her biri ipten kazıktan kaçmış, kötü kişi imiş. Bütün memleketi haraca kesmişler. Vergiyi, âşarı alır kendileri yerlermiş.

İşte, şimdi bütün bu musibetlerden kurtulacağımız gün gelmiş. Zaten, yeşil sarıklı evliyalar ne tüfek kullanırmış, ne top. Bir okuyup üfürdüler mi, önleri dümdüz olur, yürürlermiş.” (s. 105)

Bu düşünceleri köyün muhtarından dinleyen Ahmet Celâl, çığına döner ama köylüye yön verecek bir konumda değildir. Köylünün Türkiye ve Milli Mücadele gerçeğinden ya haberi yoktur ya da ilgisizdir.

Ahmet Celâl, köye kadar gelen düşman askerlerine karşı da köylüyü uyarmak istese de onlar durumu ciddiye almazlar. Düşman uçaklarından atılan “*Sizi Kemal'in çetelerinden kurtarmağa geliyoruz.*” yazılı afişler, köylünün cahil aklını çeler. Tek başına Milli Mücadele'yi temsil eden Ahmet Celâl, köylülerin düşman karşısındaki sevincini de asla anlayamaz.

3.3.4. Hafiyelik / Jurnal

Bu dönem romanlarında yer yer padişahla birlikte onun yönetim kadrosu ve saray hayatı eleştirilmiştir. Bu eleştirilerin merkezinde de Abdülhamit dönemi vardır. Aydın ve sanatçılara göre padişah da dâhil olmak üzere hiçbir yönetici devlet-toplum-halk için sadakatle çalışmamıştır. Bunlar yerine padişahın, “*hırsız vezirleri, kanlı*

paşaları, imansız hafiyeleri, nursuz cellatları”²²⁹ vardır. Bu idareciler, Padişah’ın istibdatını beslerler.²³⁰ Haber toplamak için kurulan hafiyelik, zamanla üst düzey kişilerin bireysel hırs ve çıkarları için kullandıkları bir hal alır. Abdülhamit’i, korkak, çekingen bir tip olarak çizen romanlar, onun için çalışan hafiyeleri de kendi istibdadının yordakçısı olarak almış, jurnal sistemini ise öç alma ve cezalandırma aracına dönüştürmüştür.

Abdülhamit ve Afrodite romanında olaylar, II. Abdülhamit döneminde geçer. Roman, devletin çeşitli kademelerinde görev yapan hizmetlilerin ve cariyelerin hayatlarından kesitler sunarken, bu kişilerden hareketle devlet yönetimindeki bazı aksaklıkları, özellikle kâtip, vezir gibi memurların atamalarında, görevde yükseltmelerde, yapılan haksız uygulamaları eleştirir. Yazarın özellikle üzerinde durduğu husus, padişah hizmetinde bulunanlarla padişahın cariyeleri arasında yaşanan entrikalar, çekişmelerdir. Abdülhamit, bu oyunları bilmektedir hatta el altından cariyeleri körükleyerek kendi iktidarını sağlamlaştırmaktadır. Romanın aslî kahramanı Melahat, saraya ilk geldiğinde bu endişesini babasına iletmiş, babası Cevdet Bey ise sarayın içinde bu durumun normal olduğunu ifade etmiştir. Padişahın bu tavrı kimseye güvenmemesinden kaynaklanır. Yazar onun korkularını anlatırken karakterinin sebep olduğu kişilik özelliklerine de değinir.

“Abdülhamit’in kalbi esrarengiz bir kutuya benzerdi; onun içinde muhabbet, kin ve ihtiras... Fakat daha ziyade-bütün bunların fevkında- bir şey vardı: Korku!

O her zaman ve her şeyden korktuğu için, kimseye tam manasile itimat edemez... Ve kimseyi canından sevemezdi. (s. 22-23)

Padişahın korkuları çevresindekilari jurnalci olarak kullanmasına neden olacaktır. Bunların içinde yardımcıları, paşalar, haremağaları, olduğu gibi cariyeler de vardır. Romanın ilerleyen kısımlarında Melahat’a daha büyük bir görev vererek Abdülhamit onu bir muhbir gibi kullanır.

Romanda padişahın eleştirilen bir yönü de jurnalcilik faaliyetleridir. Padişahın güvensizliği, etrafındaki herkesin ona hafiyelik yapmasına sebep olur. Bunu fırsat bilen yüksek kademedeki bazı memurlar asılsız haberler uydurarak hem padişahın gözüne girmek hem de korkularını çoğaltarak çıkarlarını artırmaya uğraşırlar.kaldığım

²²⁹ Bu konuda geniş bilgi için bk. Süleyman Kâni İrtem, *Abdülhamid Devrinde Hafiyelik ve Sansür*, Haz. O.S. Kocahanoğlu, Temel Yayınları, İstanbul 1999, 300 sayfa.

²³⁰ Koç, s. 208.

Romanda yazarın dikkat ettiği bir başka nokta da bu tür görev yapanların güç ve kuvveti elinde bulundurduklarını düşünerek halka zulüm etmeleridir. Padişahın onların her dediğine inanması muhbirleri zorbalığa yönlendirmiştir. Devrin önemli paşalarından ve muhbirlerinden Fehim Paşa, hoşlandığı bir aile kızıyla beraber olmak için kızı zorla alıkoyar. Kız iffetinden Fehim Paşa ile birlikte olmayınca babasını hürriyetçi olarak Padişah’a jurnaller ve Fizan’a gönderilmesine neden olur. Sahipsiz kalan kıza evinde zorla sahip olmak isteyen paşa, kızın her ret edişine dayak ve hakaretlerle karşılık verir. Fehim Paşa’nın bu gücü nerden bulduğuna cevabı da o dönem ki padişahın aciz halini göstermesi bakımından önemlidir.

“*Bana Fehim Paşa derler.. Anladın mı? Ben istediğimi adamın Azrail gibi canını alırım.. Kimse benden hesap sormaz. Benim işlerime padişah bile karışmaz... anlıyor musun?*” (s. 215)

3.3.5. Yönetim Karşıtlığı- Hürriyetçilik

Cumhuriyet İlanından sonra yazılan romanlar konu itibariyle yakın dönem tarihini işleyen temalarda Osmanlı Devleti’ne karşı aşırı derecede olumsuz bir yaklaşım görülür. Bilinçli ya da istek üzerine yazılan bu eserlerde özellikle son dönem padişahlarından Abdülhamit’e karşı açıkça karışık bir politika izlenir.²³¹ Bazı romanlarda Abdülhamit doğrudan eleştirildiği gibi, bazılarında da yönetimi ya da padişahı temsil eden paşalar eleştiriye maruz kalır.

Benliğim Benimdir romanındaki kahramanlardan Dilaver Paşa, Abdülhamid’in nazırlarından biri olmasına rağmen, oğlu Ferruh hürriyet, vatanseverlik gibi konularda yeni anlayışı temsil eder. İkisinin arasındaki fikir anlaşmazlığı, romanın aslî kahramanı Zeynep’in Ferruh’un verdiği Namık Kemal’in kitaplarına okuyarak hürriyet fikirlerini benimsemesine ve Ferruh’un yanında yer almasına neden olmuştur. Ferruh’un, Zeynep’e aşıladığı fikirler, Dilaver Paşa tarafından kabul edilmez ve Paşa oğlunu

²³¹ Prof. Dr. Şerif Aktaş bu konuda şunları söyler: “II. Meşrutiyet sonrası romanlarının büyük bir kısmı II. Abdülhamid yönetimi çatışması etrafında vücut bulur. Bir kısım romanlarda da bu çatışmanın sürdürülen hayata akseden acı neticeleri üzerinde durulur. Bu çatışmanın bir tarafında vatani seven, milletine bağlı görünen idealist insanlar, diğer tarafında ise jurnalcisi, hafiyesi, zaptiyesi ve işkenceleriyle yönetim bulunmaktadır. Zarar gören, mağdur olan Meşrutiyet idaresi için faaliyet gösteren idealist gençlerdir. Böylece temel çatışma idealist tavır ile baskı ve zulüm arasında geçmektedir.” (“II. Meşrutiyet Sonrası Romanlarında Siyasi Temalar, Eskinin Tenkidi, Yönetim Sisteminde Düzensizliğin Ortaya Konulması”, *Türk Yurdu*, Türk Romanı Özel Sayısı, sayı: 153-154, Mayıs-Haziran 2000, s.111).

padişaha şikâyet ederek, o dönemki siyâsî mahkûmların gönderildiği Fizan'a sürülmesine sebep olur.

Romanda Ferruh, Mehveş adında genç bir kız ve onun sahipleri de Abdülhamit yönetimine karşıdır. Zeynep'in Dilaver Paşa konağına satılmadan önce, yesirci Ömer'in evinde tanıştığı Mehveş, satıldığı evde padişahlık yönetimine karşı olan meşhur bir yazar ile karşılaşmış ve onun fikirlerini benimsemiştir. Mehveş ve Ferruh, Abdülhamit ve yönetimine bilinçli bir şekilde karşı iken, Zeynep, hem paşanın ona yaptıkları hem de Ferruh'un Fizan'a sürülmesi nedeniyle duyduğu öfke ve kişisel çıkarlardan dolayı Abdülhamit yönetimine karşıdır. Zeynep, özgürlüğünü alan Paşa'yla çok mücadele etmiştir. Yazar padişah ile halk arasındaki ilişkiyi ve çatışmayı Dilaver Paşa ve Zeynep'in şahsında somutlaştırmış, toplumsal bir yıkıntıyı minyatürünü bir köşkün içinde yaşanılanlar çevresinde vermeye çalışmıştır.

Aka Gündüz'ün *İki Süngü Arasında* romanında, romanın aslî kahramanın Emine'nin abisi Abdülhamit'e karşı olan cemiyetlerde yer alır. Emine'nin henüz küçük yaşta olması, olayları kavramasına engeldir. Gazeteci olan ağabeyin Abdülhamit tarafından Trablusgarp'a sürülmesi, art arda gelen felaketlerin başlangıcı olur. Hürriyet taraftarı olan ağabey, sürgün edildiği Trablusgarp'ta uzun süre kalır. Abdülhamit'in sürgüne gönderdiği İttihatçılar uzun süre gittikleri yerden dönmezler. Sürgün edilenlerin çoğundan haber alınmaz, hatta bazıları uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra ölürler. Emine'nin ağabeyinden de roman boyunca bir daha haber alınamaz. Ağabeyin, sürgün edilmesi, Emine'nin kimsesiz kalmasına neden olur. *İki Süngü Arasında* romanında Abdülhamid'in müstebit yönetimi, toplumdan çok bireylerin felaketlerine sebep olmakla suçlanır. Bu felaketlerin hazırlayıcıları, şahsi çıkarları adına bilgi taşıyan hafiyelerdir.

Osmanlı-Cumhuriyet zıtlığı içinde bir kadının aşk maceralarını anlatan *Pembe Maşlahlı Hanım*'da iki karşıt görüş ortaya konur. Pembe Maşlahlı'yı zevk ve bedeni istekleri için arzulayan II. Abdülhamit dönemini temsil eden kişilerin hepsi olumsuz çizilmişlerdir. Gücü ve parayı kullanarak Pembe Maşlahlı'yı elde etmeye çalışan Ebuzarif, Topaç Molla, Hasip Paşa gibi kişiler siyasi boşluğu da ifade ederler.

Roman, daha öncede belirttiğimiz gibi Pembe Maşlahlı'nın maceraları üzerine kurulmuştur. Fakat arka planda II. Abdülhamit Dönemi, II. Meşrutiyet ve Hürriyetin İlanı hadiseleri vardır. Pembe Maşlahlı, II. Abdülhamit ve II. Meşrutiyet Döneminde

yaşadığı sıkıntılardan Hürriyetin İlanıyla kurtulmuştur. Bu kurtuluşunu ve II. Abdülhamit taraftarlarının sonunu ise hatıralarında şöyle kaleme alır:

“Hayatımın dönem yerinin nasıl başladığını, talihimin bana nasıl güldüğünü de anlatayım bari:

Geçen yıl, hürriyet ilan edilince, İstanbul yerinden oynadı ya...

Ben de, pençesinde kıvrandığım son işkencemden kurtulmak, hürriyetimi kazanmak, nefes almak ihtiyacile her şeyi göze aldım; silkindim.

Başımdaki baş belamı, yani kazasker efendi hazretlerini mükemmel surette kovdum; hem de yüzüne tükürerek...

O zamanlar, o antikalar içinde, kuyruğunu oynatacak kimde kudret kalmıştı?

Kimi taşralara defedilmiş, kimi köşe bucağa gizlenmiş, kimi ortalıkta sürünmeğe başlamıştı.

Yeni yeni çıkan o sayısız gazeteler ne ömür şeylerdi yarabbi... Yıldız kodamanlarına dair ne hikâyeler, fıkralar, resimler neşretmiyorlardı. Sokaklarda ne maskara fotoğraflar, manzumeler, destanlar satmıyorlardı.

Alakadar olduklarımı sayayım:

Ayı şeklinde ve burnunda halka, arkasında hanlar, apartmanlar yüklü bir küfe; kucağında lira dolu torbalar, Şani paşa... İçine bir yığın düzgünlü, rastıklı kadın doldurulmuş bir öküz arabası; arabacının ve ispirin ellerinde üvendireler, öküzün yerinde de Hasip paşa... Oturacak yeri şahrem şahrem, tekerlekleri param parça, beygiri patlıcana dört değnek sokulmuş bir faytonda, Tayfur Şani bey... Çingene sopası üstüne çıkmış, göğsünde bir kucak ak sakalı, arkasında maymun saltası, kuyruğunun ucunda gaz tenekesi, Kazasker Efendi... Kafası topaç, vücudu fıçı, karnının ortasında musluk, musluğun altında rakı binliği Topaç Molla...

Bilhassa mizah gazetelerinde, fıkraların gûnası... Ülfet, Şahap, Süheyl beylere, Peşkircibaşının oğluna dair yakası açılmamış menkıbeler...” (s. 241-242) Pembe Maşlahlı'nın nefret ve tikslenmeyle anlattığı bu dönem ve insanları, Hürriyetin İlanıyla cezalarını bulmuşlardır. Roman boyunca Pembe Maşlahlı, kendisini rahatsız eden erkeklerin hepsini bir araya toplamış ve bütün erkekleri aynı olumsuzluklar içinde değerlendirmiştir. Bu erkeklerin hepsi yönetimi temsil eder. Bu yüzden olumsuzdurlar, sonunda da yine hepsi cezasını bulmuştur. Bu erkeklerin padişaha yakın paşa ve asker olmaları ve yine hepsinin sonunun gazetelerde dalga geçilerek ifade edilmesi romanın

geçekliğine aykırı düşmüştür. Yazar/anlatıcı yönetimi ve onu destekleyenleri yermek için “*iki yıl sonra*” başlığı altında bu bilgileri sıkıştırarak verir. Hürriyetin İlanını da yeni bir başlangıçtan ziyade eski yönetimin eleştirisi için kullanmış; derinlemesine işlememiştir.

Onların Romanı içinde bulunan *Bir Varmış Bir Yokmuş* romanının ilk kısmında II. Meşrutiyet’i büyük bir heyecanla bekleyen halkın, hürriyet kavramını yücelten insanların zamanla nasıl büyük düş kırıklıkları yaşadığı vurgulanır. İstibdat devrinde II. Abdülhamit’in baskılarına maruz kalan toplumun II. Meşrutiyet devrinde hem padişah hem de paşa ve mebusların baskı ve keyfi uygulamalarını yaşayarak sömürüldüğü bir dönemdir. Halkın büyük bir umutla beklediği II. Meşrutiyet dönemi isim olarak yeniliği ifade etmiş, kötü yönetim ve zorbalıktan vazgeçilmemiştir. II. Abdülhamit devrinde Diyarbakır’a sürülen romanın kahramanlarından Ali Bey’in, birçok aydın gibi İttihat ve Terakki hareketinden büyük beklentileri vardır. İttihatçıların hareketinin olumsuz sonuçlanması birçok bürokratin İttihatçılara muhalif davranmasına neden olur. Bu olay da yine onların aleyhine sonuçlanır, Ali Bey ve onun gibi düşünenler işlerinden atılırlar. Mahmut Şevket Paşa’nın öldürülmesinden sonra ise Bekirağa Bölüğü diye adlandırılan hapse Ali de atılır. Zaman değişmiş, büyük paşalar ve güçsüz politikacılar yerlerini değiştirmeye başlamıştır. Ali’nin babasının büyüttüğü ve manevî kardeşi sayılan Veli, II. Meşrutiyet devrinin güçlü siyasetçilerinden olur. Ali’nin babası sayesinde okuyan ve şimdiki işini, saygınlığını yine Ali’nin babası Hasan Bey’e borçlu olan Veli, kendine yapılan iyilikleri unutup Ali’ye yardımcı olmaz. Bekirağa Bölüğü’nden Ebuzziya Tevfik’in yardımıyla kurtulan Ali, İttihatçıların zorbalıklarından Paris’te eğitim gören oğlu Ender’in yanına eşiyle beraber giderek kurtulur. İttihatçıların tavır ve davranışlarındaki baskıcı yönetim I. Dünya Savaşı yıllarında da devam eder. I. Dünya Savaşı patlak verdiğinde Ali Bey, Avrupa’da bulunmaktadır. Savaşın çıkması onun uzun süre Türkiye’ye dönmesini engeller. Uzun bir aranın ardından yurda döndüğünde ise hakkındaki asılsız suçlamalar nedeniyle tutuklanır. Ali Bey kaldığı hücrede eşi ise Darülaceze’de can verir. II. Meşrutiyet devrinin etkin siyasetçilerinden Veli, bu durum karşısında Ali’ye ve ailesine yardım etmez.

Külhani Edipler romanı “*Jön Türklerden Cumhuriyete Kadar İnkılap İçinde Geçen Tarihi Zaman*” alt başlığı ile başlar. Bu da romanın vaka zamanının Tanzimat döneminden Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar devam ettiğini gösterir. Bu bağlamda

Birinci Meşrutiyet, İkinci Meşrutiyet, Birinci Dünya Savaşı, İstiklal Harbi ve Cumhuriyetin İlanı romanın olay örgüsünü şekillendiren zaman dilimleri olarak ortaya çıkar. Romanın kahramanlarının da aynı şekilde kalabalık, her tabakadan olması kişiler ve kurumlar arasındaki çatışmayı artırmıştır.

Romanın aslî kahramanı Kenan Bey, siyasi ve toplumsal olaylara mesafeli biridir. Çevresini oluşturan kişiler belirtilen dönemlerde yaşayan siyasi kişilikler, fikir adamlarının yanı sıra padişah ve hanedana mensup kişilerdir. Bu kişilerin hepsinin Kenan Bey'in konağında buluşması, yaşanacak çatışmaları olası kılar. Kenan Bey'in çocukları ve torunlarının farklı fikir ve siyasi görüşlere sahip olmaları romanı devirler ve dönemler panoramasına dönüştürür. Bu çatışmaların hepsi Kenan Bey'in edebiyat/şiir merakı ve mebus olmak için yaptığı çalışmaların arkasında hissettirilir. Üç dönemin panoramasını çizdiği halde Osmanlı Döneminin siyasi olayları arka planda kalır. Daha önce de belirttiğimiz gibi Kenan Bey, olaylar ve şahıslar karşısında tepkisizdir. Hatta yaşanan Birinci Dünya Savaşı, İstiklal Harbi, halkın çektiği eziyet ve sıkıntılar Kenan Bey'in ailesini ve yaşayışlarını pek etkilemez. Romanın her bölümüne başlarken döneme damgasını vuran kişi ve hadiselerden bahseden yazar, bunu bilgiden öteye geçmeyecek şekilde romanda kurgular.

Kenan Bey, Tanzimat ve Meşrutiyet karşısındaki sabit duruşunu sadece Cumhuriyet Dönemi'nde bozar. Kızı Nesrin ve torunu İkbâl'in padişah hanedanından evliliklerine tepkisiz kalan Kenan Bey'e bir diğer torunu Bülent'in hesap sorması, onun da gerçek düşüncelerini ortaya koymasına sebep olur. Üç dönemi gören Kenan Bey'in, ölmeden önce söylediği son sözleri yaşanan bütün siyasi olayların sonuçlarını göstermesi bakımından önemlidir.

“Jön Türkler uygun yer bulamamış, bir kaleye hücum eden silahsız cesur bir avuç kahramanlar gibi istibdadın müthiş duvarlarına çarptılar... Karanlıklar içinde nura çıkacak yol aradılar...”

1877 Kanunu Esasî'si bir yalancı sabah gibi açılırken Moskof savaşının felaketleri, Abdülhamid'in istibdat hırsı gene etrafı karanlıklara sardı.

1908 Meşrutiyetinde İttihad ve Terakki'nin tecrübesiz gençleri iktidar mevkiine geçince unsurları birleştirme hayali arkasında koştular. Muhtelif unsurları birleştirecekler diye baskı yaptılar... Hepsi bu birlik fikri aleyhine kalktı... Hain

unsurlar Türkleri ve memleketi medeniyet âlemine fena göstermek için çalışıyorlardı Şairin dediği gibi:

Böyle gecenin hayr umulur mu seherinden?

Bu müthiş buhranlar, sakin siyasetler nihayet Balkan Savaşı'nı doğurdu... Balkan Savaşı'nın felaketleri, yaraları tımar edilmemişken, Dünya Savaşı içine atıldık... O şanından, şerefinden bahsettiğiniz, saltanat makamına aciz, hıyaneti yüzünden İstanbul yabancıların eline düştü. Bin türlü zulümler, hakaretler gördük..." (s. 221) Kenan Bey'in eleştirdiği bu dönemlerden sonra Cumhuriyeti kurtuluş olarak görür, Cumhuriyeti kuranları ise kahraman sayar.

"Nihayet Anadolu'nun güzel toprakları miskin Yunan Ordusu'nun istilasına uğradı. Bu son darbe millete bir uyanıklık, bir hareket doğurdu... Büyük kurtarıcıyı meydana çıkardı..."

Gazi bütün Türklük hayatında, asırlardanberi yetişen en yüksek dâhidir... Vatan aşkını, millet sevdasını elinde meşale gibi tutarak gidilecek doğru yolu keşş eden, gösteren ve aydın, fedakâr onur sahiplerini bu meşale etrafına toplamaya muvaffak olan yegâne kurtarıcıdır... Ben onu daima uzaktan uzağa ruhumla, heyecanlarla takip ve takdis ediyorum...

Gazi'nin bir doruktan diğerine, daha yükseğine atlayan ileri ve muvaffakiyet adımlarını, devrim hareketlerini gördükçe:

İşte aradığım ve beklediğim budur, diye bağıryorum..." (s. 221)

Kenan Bey, Cumhuriyet yönetimini ve rejimini övgüyle anlatsa da, temelde Osmanlı'yı temsil eder. Kızlar, Tanzimat'ın, son olarak torun Bülent ise Cumhuriyet ve yeniliğin sembolik ifadeleridir. Romanın son bölümü "*Cumhuriyet*" başlığını taşır. Bu bölümde Cumhuriyet'in romana yansıyan havası da gayet olumludur. Yazar, burada hem Cumhuriyet'i hem de Mustafa Kemal Atatürk'ü Bülent ve Kenan Bey'in bakış açısından över. Kenan Bey, hasta ve yaşlıdır. Almanya'dan dönen torunu Bülent'e verdiği öğütler, onun uzun yaşamında gördüğü bütün siyasi akımlar içinde en iyisinin Cumhuriyet olduğu fikrini yansıtır. Çünkü,

*"O hayatı boyunca, milleti ve vatani için çalıştığını düşünmekte, torunu Bülent'in de bu uğurda çalışmasını tavsiye etmektedir."*²³²

²³² Şahin, s. 364.

SONUÇ

Kurtuluş Savaşı yıllarının ardından çağdaşlaşma yolunda inkılâpların hızla gerçekleştiği bir dönemin parçası olan 1929-1934 arası yıllar, roman açısından önceki dönemle birçok noktada birleşmektedir. Genelde Doğu-Batı çatışması ekseninde kurgulanmış romanlarda, bir taraftan popüler çizgi devam ettirilirken, diğer taraftan Batı medeniyetinin getirdiği yenilikler ve Cumhuriyet döneminin siyasi çalkantıları yoğun olarak işlenir.

Kurgusal metinlerde ele alınan temel unsurlardan ilki olay örgüsüdür. 1929-1934 dönemi Türk romanında yapı, tekli, ikili, çoklu ve çerçeve olay örgülerinden oluşmuş ve bunların içinden daha çok tekli olay örgüsü tercih edilmiştir. Kahramanları esas alarak oluşturduğumuz bu bölünme de dönem romanlarının yapısal özelliklerini gösteren yapı haritasını kolayca ulaşılabilir. Asli kahramanın etrafında gelişen ve belirgin bir olay örgüsü etrafında şekillenen tekli olay örgüsü, yazarlar tarafından çokça kullanılmıştır. Bunun yanı sıra diğer yapı özelliklerinin kullanılmasında da artış olmuştur. Roman yazma tekniklerinde de yine artış söz konusudur. Bunlar arasında mektuplardan, hatıralardan, günlüklerden oluşan romanlara ek olarak masal unsurlarından biri olarak kabul edilen görülen bir rüya üzerine yazılan eserler de vardır.

1929-1934 yılları arasında incelenen romanların yazarları, aslında içinde bulundukları dönemin düşünce hayatını yansıtmaktadırlar. Özellikle Cumhuriyet Dönemi sanatçılarının yeni rejim politikaları üzerine yoğunlaşmalarıyla birlikte Atatürk'ün şahsiyetiyle bütünleşen ve ülkü haline gelen devrimleri eserlerinde işleyen yazarlar, adeta Osmanlı dönemine ait II. Abdülhamid, İttihat ve Terakki Partisi, haksızlıklar, istibdat yönetimi, jurnalcilik, çıkarıcı ilişkiler, rüşvetçi paşalar, ahlâksız yöneticiler, sapık padişahlar ve bunun gibi tüm olumsuz kişi, kurum ve olaylarla hesaplaşmaktadır.

Yazarlar, yakın tarihe karşı gösterdikleri sübjektif ve olumsuz bakış açıları ile Osmanlıya ait ele aldıkları her değeri sorgulamışlardır. Böylece eserlerinde eski-yeni zıtlığı çatışması içerisinde Osmanlıyı temsil eden karakterler rüşvetçi, sapkın, vurguncu tipler olarak gösterilirken, yeni düzeni temsil edenler de iyi yönleri ile ön plana çıkartılarak seçkin insanlar olarak sunulmuş ve oluşan zıtlık içinde faydacı bir yaklaşımla ahlakî olan gösterilmiştir. Geçmişe duyulan ön yargı ve Cumhuriyet dönemine gösterilen hayranlığın bir neticesi olarak Cumhuriyetin ilk yıllarında cemiyet

adına olumsuz bir bakış oluşturacak roman yok gibidir. Bunun en önemli nedeni de şüphesiz aktüalitesini hâlâ koruyan kurumlarla ilgili olumlu ve olumsuz fikirlerin henüz oluşmamasıdır. Yakın tarihten uzaklaştıkça bu temalar anlaşılır olmakla beraber olması gerektiği şekilde incelenecektir.

İki kültür arasında kalan insanların problemlerini de yansıtmaya çalışan 1929-1934 yılları arasındaki romancılar, “*Intercultural problem*” adı verilen bu durumu Doğu-Batı etkileşiminin oluşturduğu bir sonuç olarak görürler. Batı kültürüyle temasın sonucunda ortaya çıkan Batıya ait değerlerin yüceltilmesinin, insanların psiko-kültürel davranışlarını bozduğu düşünülür. Batı kültürünü taklit ederek, Batılı değerlerle yoğrulmak isteyen karakterler, oluşan asimilasyon nedeniyle uzun dönemde topluma adaptasyon sağlamakta zorlanmışlardır. Kültürel anlamda yaşanan bu uyumsuzluk, daha çok bireyler arası çatışmaları doğurmuştur. Gönüllü entegreyi temsil eden bu karakterler, kendi doğruları olarak gördükleri yanlış Batılılaşmayla mutlu olamamışlardır. Oluşan bu yozlaşma karşısında ikinci bir tip olarak Doğu değerlerini temsil eden ve savunan insanların ortaya çıkışı ise bu iki olgu arasındaki uçurumu derinleştirmektedir.

Batılılaşmanın karşısında, Doğuyu temsil edenler vasıtasıyla milli kültürün savunulması da eserlerde işlenmektedir. Birinci Dünya Savaşı’nın ardından Türk varlığına olan karşıtlığı nedeniyle artık kamuoyunda Avrupa önyargısının oluşması, Batılılaşma düşüncesine cephe alınmasına yol açmıştır. Sonrasında yaşanan olaylar, Batı’ya ve Batılı değerleri savunan Türklere karşı olumsuz bir tavrın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Romanlara yansıyan Batılı insanlar, harp zengini, vurguncu ve kendi değerlerine yabancı şeklindeki olumsuz özellikleri ile gösterilmiştir. Doğu-Batı zıtlığında karşılaşılan bir diğer nokta da Batıyı doğru algılayan bireylerin, milli devletin kalkınmasında verdikleri mücadeledir. Özellikle kadın yazarlar tarafından sıklıkla işlenen bu düşünce, onların eserlerine idealist bir bakış açısı kazandırmıştır. Kadın yazarların, kadının yeni rejim içinde, olması gerektiği konumunu irdeleyerek oluşturdukları eserlerinde hâkim olan duygu ise Batıyı özümsemiş bireylerin Doğu kültüründen uzaklaşmadan çevrelerini etkilemeleridir. Bu düşünce, kadın yazarların dışındaki idealist sanatçıların hepsinde görülmektedir. Millîlik anlayışını bir tez olarak değerlendiren eserlerde Doğu-Batı ikilemi, olan ve olması gerekenin çatışması içinde verilmiştir. Yanlış Batılılaşma sosyal çürümenin ve ahlaksız yaşamın nedeni olarak

gösterilmiştir. Yazarlar bilinçli olarak işledikleri bu temada kahramanları ve çevreyi de buna uygun olarak oluşturmuşlardır.

Batı hayranlığı teması içerisinde Tanzimat'tan sonraki Batılılaşma sürecinin önemli sembollerinden biri olan eğitim de işlenmektedir. Romanlara yansıyan Batı hayranı tipler ya gittikleri yabancı okullarda ya da evlerine gelen yabancı mürebbiyelerin tesiri ile Batı tarzında eğitilmişlerdir. Yazarlar bu tipleri kullanarak toplumsal çöküşün nedenlerini ve etkilerini ortaya koymaya çalışmışlardır. Yazarlar, Batı hayranlığı ile eğitilen ve yozlaşan gençlerin Doğu-Batı kültürleri arasında yaşadıkları bocalamayı başarılı bir şekilde yansıtmıştır.

Romanlarda Doğu-Batı çatışması zemininde, Kurtuluş savaşından sonra ülkenin kalkınması için yapılan çalışmalar ele alınırken, Batılı, yozlaşmış basit tiplerin karşısında idealist ve yapılan inkılâpları özümsemiş eğitimli tipler oluşmuştur. Bu idealist tipler de olanı ortaya koymaya çalışmışlardır. Batılılaşmanın getirdiği sosyal ve kültürel değişimin etkisiyle yozlaşmış bireylere karşı oluşturulan bu kişilerin bir diğer özelliği de Cumhuriyet'in ilanından sonraki etkin politik temsilciler olmalarıdır. Bu kişiler karşısında, Batıyı yanlış anlayan kişiliklerin dışında eski düzen anlayışına sahip olanlar da bulunmaktadır. İdealist tipler kendi kültürlerini özümsemenin yanında Batıya ait ilmi ve bilimsel bilgileri de olması gerektiği şekilde almışlardır.

Doğu-Batı çatışması içerisinde ele alınan, modaya ayak uydurmaya çalışan ahlâksız genç kızlar, özentî içindeki genç erkekler ve kültürel yabancılaşmanın sonucunda oluşan ruhsal çöküntü olayları da İstanbul merkezli olarak anlatılır. Özellikle savaş sonrası dönemde Beyoğlu ve Şişli çevresinde yaşananlar, Kitab-ı Mukaddes'te anlatılan Sodom şehrindeki ahlaksızlıklara benzetilir. Bunlardan anlaşılacağı üzere Doğu-Batı çatışması, dönemin Türk romanlarının en çok kullanılan malzemesi olmuştur.

Batılılaşmanın sanat alanında yansımaları ise diğer temalara göre oldukça olumlu olmuştur. Roman kahramanlarında bu yansıma müzik alanında kendini gösterir. İlk yayınlanan romanlardan itibaren roman kahramanlarının edebiyata, sanata, müziğe ve diğer bütün güzel sanatlara olan yaklaşımları Batı kaynaklıdır. Kahramanların birçoğu piyano/keman gibi müzik aletleriyle Batı klasiklerini çalmayı bilmektedir. Kendilerini ifade etme noktasında da Batılı yazarların etkisi görülür.

1929-1934 yılları arasındaki romanlarda toplumsal ve sosyal değişiklikler de ele alınmıştır. Yazarlar işgal günlerinin karanlık ve kötü günlerini romanlarına yansıtmakla birlikte Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte yeni rejimi ön plana alan eserlere daha çok ağırlık vermişlerdir. Daha çok, cephe gerisinde yaşanan yolsuzlukları, işgalci kuvvetlerin saldırgan davranışlarını, kadınların ahlaki düşüklüklerini yansıtmışlardır. Kültürel yozlaşma, toplumun fakirleşmesi ve ekonomik yetersizlikler bu olumsuzlukları iyice derinleştirmiştir. Toplumsal boyutta fakirliğin neden olduğu yozlaşmayı, toplumcu gerçekçi yazarlar başarıyla yansıtmışlardır.

1929-1934 yılları arasında yayımlanan romanlarda eğitim kurumları ve eğitimcilerin idealist yönü meselesi önceki yıllardaki gibi önemini yitirmeden devam etmiştir. Bu mesele romanlarda iki şekilde ele alınmıştır. Birincisi, Doğu-Batı çatışması zemininde yabancı okulların, yabancı mürebbiyelerin gençler üzerindeki olumsuz etkileri, ikincisi ise müreffeh ve aydın gençlik yetiştirmek için gençlerin özellikle genç kızların eğitimi meselesidir. Yazarlar, birincisinde başka toplumlara duyulan özentinin birey başta olmak üzere aileyi ve toplumları ciddi sıkıntılara sokacağı üzerinde durmuşlardır. Sonuç olarak yabancı eğitimi benimseyen ailelerinin etkisiyle yukarıda bahsedilen Batı özentisinde olduğu gibi gençlerin kültürel asimilasyona uğramaları kaçınılmaz olmuştur. Bireylerin uzun süre kültürel değerlerden yoksun yaşaması, onları topluma yabancılaştırmıştır. Küçük bir azınlığın yaşadığı bu yabancılaşma da zamanla bireyin toplumdan soyutlanmasına ve huzursuzluğuna sebep olmuştur. Topluma yabancılaşan bu tip bireylerin romanlara yansıyan bir diğer yönü de ülkenin işgalinde vatana ihanet etmeleridir. Tanzimat'tan itibaren tartışılan kültürel dejenerasyon, savaş döneminde medeni olmak adına yapılan ihanet şeklinde ortaya çıkacaktır. Eğitimin ikinci yönü, özellikle Kurtuluş Savaşından sonra olması gerekeni temsil eden bireylerin yetiştirilmesine yöneliktir. Kız çocuklarının eğitimi de kadın yazarlar tarafından derinlemesine işlenmiştir. Eğitim meselesini bu yönüyle ele alan romanlarda, Cumhuriyet Döneminde eğitim politikalarının nasıl olması gerektiği de açıkça verilir.

1929 sonrasında yazarların eserlerinde halkı bilinçlendirmek misyonuyla kaleme sarıldıkları görülür. Birey-toplum arasındaki ilişkiyi yansıtan bu metinlerde aydın-halk ilişkisi ortaya konmuş ve nasıl olması gerektiği üzerinde fikirler yürütülmüştür. Romanlarda işlenen aydın-halk arasındaki belirgin farklılıklar hayata

bakış açılarında kendini gösterir. Aydınların köy halkına ulaşma isteği ise aydın-köylü çatışması içinde verilmiştir.

Din, eğitim, evlilik gibi sosyal konular ve zengin-fakir farklılığından doğan çatışmalar da romanların ana temaları arasında görülmüştür.

Türk romanında Cumhuriyetle birlikte başlayan Anadolu'ya açılma hareketi, bu dönemde bilinçli olarak artar. Bu artışla birlikte daha önce etkili olan romantik ve dışa dönük yaklaşım, yerini realist bakış açısına bırakır. Yazarlar, Kurtuluş Mücadelesinde, teslim olmuş İstanbul'un karşısına Millî Mücadelenin kalbi olarak ortaya çıkan Anadolu'yu yeni bir oluşumun başlangıcı olarak görürken, İstanbul'u ise yozlaşmanın ve millî olmayanı temsil eden bir kavram olarak gösterir. Bu bakış açısıyla ortaya çıkan Anadolu'ya açılma sürecinde köy gerçeğini yansıtan bazı eserler, aydın-halk yabancılaşmasını belirgin bir şekilde ortaya çıkaracaktır. Anadolu halkının ihmali, yazarları duygu, fikir ve bilimde Anadolu'yu belli seviyeye ulaştırmak amacıyla öğretici eserler kaleme almaya yöneltmiştir.

Sonuç olarak Anadolu halkına yönelik giderek sosyo-politik bir şekil almıştır. Eserlerin toplumcu gerçekçi anlayışla yazılması da, Anadolu'nun bütün gerçeklerinin realist açıdan izlenmesi ve yansıtılmasına olanak sağlamıştır. Milli Mücadele döneminde Anadolu'ya yönelişin artışı, yazarların, Osmanlı ve onu temsil eden İstanbul'a karşı olumsuz bir tavır almasına neden olmuştur.

Bireylerin çatışmalarından oluşan romanların birçoğunda ana tema aşk olmakla birlikte, evlilik gibi ikili ilişkileri oluşturan temalar da romanların merkezinde yer alır. Romancılar mutlu bir evliliğin aile üzerindeki etkisini göstermenin yanı sıra bireylerden yola çıkarak sağlam bir toplum yapısının temelini de buna bağlarlar. Modern evlenme şekillerinin eşlerin daha uyumlu ilişkiler sağlayacağını düşünen yazarlar, geleneksel evlilik yöntemlerine de karşı çıkarlar.

1929-1934 arasında yayımlanan romanların büyük bir çoğunluğu aşk teması etrafında şekillenir. Aşk teması da cinsel isteklere ve masum sevgi zıtlığında ele alınır. Romanlarda, olması gereken saf aşk yüceltilirken, şehvî aşklara bağlı olarak ortaya çıkan ahlaksız ilişkiler ise olmaması gereken olarak ortaya konur. Bu dönemde yazılan aşk romanları da bir önceki yıllarda yazılan benzerleri gibi basit kurgu etrafında gelişir. Aşk teması, kıskançlık, yalnızlık gibi bireysel temalarla bir arada verilir. Aşk, kıskançlık ve ayrılığın neden olduğu çatışmalar sonucu ortaya çıkan bunalımlar, intihar

temasını da beraberinde getirir. Aşk romanlarında intihar, bireylerin çıkmazlarının sonucu olarak ortaya çıkar. Romanlarda intihar, varlıklarını sorgulayan, özgürlüklerinin kısıtlandığına inanan, karşılıksız sevgi yaşayan, iftiraya uğrayan ya da kötü yola sürüklenen kişilerin kurtuluş yolu olarak ortaya çıkan bir tepki olgusu olarak gösterilmiştir.

Sonuç olarak, 1929-1934 arası Türk romanı, işlediği ve ele aldığı konular bakımından kendinden önceki dönemlerden farklı olarak işlenen sosyal ve bireysel temalarla birlikte Anadolu halkına yönelişin ilk adımlarını oluşturur. Cumhuriyet dönemiyle birlikte ortaya çıkan sosyal gelişmeler ve inkılâplar geniş bir şekilde ele alınmıştır. Ele alınan bu dönem romanları, bireysel ve sosyal konuların ön plânda tutulduğu bir dönem olarak da edebiyat tarihimizdeki yerini almıştır.

BİBLİYOGRAFYA

1-İncelemeye Konu Olan Romanlar

A. Yayın Yıllarına Göre

1929 Yılında Yayınlanmış Romanlar

- Aka Gündüz (Enis Avni), *İki Süngü Arasında*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 156 s.
- Burhan Cahit (Morkaya), *Adam Sarrafı*, Kanaat Kitapevi, İstanbul 111 s.
- , *Komşunun Romanı*, Köroğlu Kitapevi, İstanbul 160 s.
- İskender Fahrettin (Sertelli), *Casus Mektebi*, Kanaat Kitapevi, İstanbul 280 s.
- , *Abdülhamit ve Afrodite*, A. Halit Kitapevi, İstanbul 256 s.
- Mehmet Rauf, *Halâs*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1998, 280 s. (İlk baskı: M.A. Halit Kitaphanesi, İstanbul, 400 s.)
- Nezihe Muhittin, *Benliğim Benimdir*, Sudi Kitapevi, İstanbul 71 s.
- Vâlâ Nurettin (Vâ, Nû), *Ebenin Hatıratı*, Kanaat Kitapevi, İstanbul 124 s.

1930 Yılında Yayınlanmış Romanlar

- Aka Gündüz (Enis Avni), *Yaldız*, Hüsnütabiat Matbaası, İstanbul 183 s.
- , *Çapkın Kız*, A. Halit Kitapevi, İstanbul 256 s.
- Burhan Cahit (Morkaya), *Aşk Politikası*, A. Halit Kitapevi, İstanbul 200 s.
- Fazlı Necip, *Külhani Enteller*, Arba Yayınları, İstanbul 1991, 223 s. (İlk baskı: *Külhani Edipler*, İstanbul Devlet Matbaası, İstanbul 1930, 223 s.)
- Güzide Sabri (Aygün), *Hicran Gecesi*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 160 s.
- Mahmut Yesârî, *Bağrı Yanık Ömer*, Meram Yayınları, İstanbul 2005, 175 s. (İlk baskı: Kanaat Kitapevi, İstanbul 168 s.)
- , *Kırlangıçlar*, Letafet Matbaası, İstanbul 1935, 102 s. (İlk baskı: Suhûlet Kitapevi, İstanbul 104 s.)
- Mebrure Hurşit, *Sönen Işık*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 255 s.
- Münir Salih, *Kalpazan*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 80 s.
- Reşat Nuri (Güntekin), *Yaprak Dökümü*, İnkılâp Yayınları, İstanbul 1997, 168 s. (İlk baskı: A. Halit Kitapevi, İstanbul 168 s.)
- Vâlâ Nurettin(Vâ, Nû), *Aşkın Birinci Şartı*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 174 s.

1931 Yılında Yayınlanmış Romanlar

- Burhan Cahit (Morkaya), *Şeyh Zeynullah*, Köroğlu Kitapevi, İstanbul 256 s.

- Ethem İzzet (Benice), *Beş Hasta Var*, Doğan Kitapçılık, İstanbul 2002, 390 s. (İlk baskı: Suhûlet Kitapevi, İstanbul 591 s.)
- Nur Tahsin (Salor), *Gözlerin Sırrı*, A. Halit Kitapevi, İstanbul 88 s.
- Peyami Safa, *Fatih-Harbiye*, Alkım Yayınları, İstanbul 1999, 159 s. (İlk baskı: Suhûlet Kitapevi, İstanbul 149 s.)
- Raşit Vecihi, *Fedakâr Doğan*, İkbâl Kitapevi, İstanbul 152 s.
- Reşat Sinan, *Molla Mehmet*, A. Halit Kitapevi, İstanbul 156 s.
- Sadri Ethem (Ertem), *Çıkrıklar Durunca*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 285 s.
- Selami İzzet (Sedes), *Külkedisi Evlendi*, İkbâl Kitapevi, İstanbul 125 s.
- Suat Derviş (Barener), *Emine*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 175 s.
- Şükûfe Nihal (Başar), *Yakut Kayalar*, Mor Kitaplık Kadın Tarihi ve Eserleri, İstanbul 2008, 82 s. (İlk baskı: A. Sabri Kitapevi, İstanbul 127 s.)
- Yaşar Nabi (Nayır), *Bir Kadın Söylüyor*, A. Halit Kitapevi, İstanbul 111 s.
- Yusuf Ziya (Ortaç), *Kürkçü Dükkânı*, İkbâl Kitapevi, İstanbul 51 s.

1932 Yılında Yayımlanmış Romanlar

- Burhan Cahit (Morkaya), *Köy Hekimi*, İkbâl Kitapevi, İstanbul 321 s.
- , *Bir Çatı Altında*, İkbâl Kitapevi, İstanbul 318 s.
- Ethem İzzet (Benice), *Göz Yaşları*, İkbâl Kitapevi, İstanbul 395 s.
- Falih Rıfkı (Atay), *Roman*, Varlık Yayınları, İstanbul 1964, 3. Basım 160 s. (İlk baskı: Devlet Matbaası, İstanbul 160 s.)
- Güney Halim, *Gökmen*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 175 s.
- İskender Fahrettin (Sertelli), *Hint Yıldızı Yogada*, Tefeyyüz Kitapevi, İstanbul 407 s.
- , *Lavrens İstanbul'da*, Tefeyyüz Kitapevi, İstanbul 305 s.
- , *Sakın Beni Okuma*, Tefeyyüz Kitapevi, İstanbul 110 s.
- , *Üç Çiçek Bir Böcek*, Tefeyyüz Kitapevi, İstanbul 224 s.
- Kemal Ahmet, *Sokakta Harp Var*, Numune Matbaası, İstanbul 79 s.
- Mahmut Yesârî, *Kalbimin Suçu*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 261 s.
- , *Su Sinekleri*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 337 s.
- , *Bahçemde Bir Gül Açtı*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 412 s.
- Memduh Necati, *Dilek*, Vilayet Matbaası, Amasya 147 s.
- Reşat Enis (Aygen), *Kanun Namına*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 168 s.

Reşat Nuri (Güntekin), *Kızılılık Dalları*, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 1993, 216 s. (İlk baskı: İnkılâp Kitapevi, İstanbul 435 s.)

Suat Salih (Arsal), *Dağ Adamı*, Yeni Mersin Matbaası, Mersin 77 s.

Şemsettin Cem, *Yalnız Bir Bahar*, Anadolu Türk Kitapevi, İstanbul 91 s.

Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), *Yaban*, Remzi Kitapevi, 2. Basım, İstanbul 1942, 182 s. (İlk baskı: A. Halit Kitapevi, İstanbul 315 s.)

Yaşar Nabi (Nayır), *Âdem ve Havva*, A. Halit Kitapevi, İstanbul 266 s.

Yusuf Ziya (Ortaç), *Şeker Osman*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 59 s.

1933 Yılında Yayımlanmış Romanlar

Aka Gündüz (Enis Avni), *Aysel*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 135 s.

-----, *Ben Öldürmedim*, Kokain, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 176 s.

-----, *Üç Kızın Hikâyesi*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 260 s.

-----, *Üvey Ana*, Metinler Matbaası, İstanbul 1990, 271 s. (İlk baskı: Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, Ankara 221 s.)

Burhan Cahit (Morkaya), *İhtiyat Zabiti*, Kanaat Kitapevi, İstanbul 336 s.

-----, *Yalı Çapkını*, Akşam Kitapevi, İstanbul 141 s.

-----, *Yüzbaşı Celâl*, Köroğlu Kitapevi, İstanbul 211 s.

-----, *Düğün Gecesi*, Akşam Kitapevi, İstanbul 484 s.

Ethem İzzet (Benice), *On Yılın Romanı*, Devlet Basımevi, İstanbul 170 s.

Halide Nusret(Zorlutuna), *Gül'ün Babası Kim*, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Cep Kitapları Serisi/16, Ankara 2002, 212 s. (İlk baskı: Remzi Kitapevi, İstanbul 217 s.)

Hikmet Feridun (Es), *İki Cinayet Gecesi*, Akşam Kitapevi, İstanbul 94 s.

Mahmut Yesârî, *Tipi Dindi*, Remzi Kitapevi, 5. Baskı, İstanbul 1943, 190 s. (İlk baskı: Suhûlet Kitapevi, İstanbul 142 s.)

-----, *Ölünün Gözleri*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 240 s.

Mehmet Hamdi, *Tımarhane*, Güneş Matbaası, İstanbul 120 s.

Muazzez Tahsin (Berkand), *Sen ve Ben*, Resimli Ay Basımevi, İstanbul 248 s.

Nezihe Muhittin, *Güzellikler Kraliçesi*, Resimli Ay, İstanbul 178 s.

Peyami Safa, *Bir Tereddüdün Romanı*, Ötüken Yayınları, 5. Basım İstanbul 1980, 179 s. (İlk baskı: Suhûlet Kitapevi, İstanbul 198 s.)

Raif Necdet, Kestelli, *Semavi İhtiras*, Sanayi Nefise Mektebi, İstanbul 243 s.

- Reşat Enis (Aygen), *Gonk Vurdu*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 285 s.
- Reşat Nalbandoğlu, *Başım Dönüyor*, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 155 s.
- Sadık Fehmi, *Kır Armağanı*, Sebat Matbaası, İstanbul 109 s.
- Sadri Ethem (Ertem), *Bir Varmış Bir Yokmuş*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 128 s.
- Selami İzzet (Sedes), *Canım Ayşe*, Remzi Kitapevi, İstanbul 207 s.
- , *Fadime*, Remzi Kitapevi, İstanbul 154 s.
- , *Küçük Hanımın Kısmeti*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 149 s.
- Sermet Muhtar (Alus), *Pembe Maşlahlı Hanım*, Akşam Kitapevi, İstanbul 243 s.
- , *Kıvırcık Paşa*, Akşam Kitapevi, İstanbul 224 s.
- Şükûfe Nihal (Başar), *Çöl Güneşi*, Mor Kitaplık Kadın Tarihi ve Eserleri, İstanbul 2008, 100 s. (İlk baskı: A. Halit Kitapevi, İstanbul 100 s.)
- Vâlâ Nurettin(Vâ, Nû), *Dipsiz Kuyu*, Akşam Kitapevi, İstanbul 64 s.
- , *Kardeş Katili*, Akşam Matbaası, İstanbul 75 s.
- , *Küçük İlanlar*, Akşam Kitapevi, İstanbul 371 s.
- , *Leke*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 178 s.

B. Yazar Adına Göre

- Aka Gündüz, (Enis Avni), *İki Süngü Arasında*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1929, 156 s.
- , *Yaldız*, Hüsnütabiat Matbaası, İstanbul 1930, 183 s.
- , *Çapkın Kız*, A. Halit Kitapevi, İstanbul 1930, 256 s.
- , *Aysel*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1933, 135 s.
- , *Ben Öldürmedim, Kokain*, Suhûlet Kitapevi İstanbul 1933, 176 s.
- , *Üç Kızın Hikâyesi*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1933, 260 s.
- , *Üvey Ana*, Ankara, Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, Ankara 1933, 221 s.
- Burhan Cahit (Morkaya), *Adam Sarrafi*, Kanaat Kitapevi, İstanbul 1929, 111 s.
- , *Komşunun Romanı*, Köroğlu Kitapevi, İstanbul 1929, 160 s.
- , *Aşk Politikası*, A. Halit Kitapevi, İstanbul 1930, 200 s.
- , *Şeyh Zeynullah*, Köroğlu Kitapevi, İstanbul 1931, 256 s.
- , *Köy Hekimi*, İkbâl Kitapevi, İstanbul 1932, 321 s.
- , *Bir Çatı Altında*, İkbâl Kitapevi, İstanbul 1932, 318 s.
- , *İhtiyat Zabiti*, Kanaat Kitapevi, İstanbul 1933, 336 s.
- , *Yalı Çapkını*, Akşam Kitapevi, İstanbul 1933, 141 s.

- , *Yüzbaşı Celâl*, Köroğlu Kitapevi, İstanbul 1933, 211 s.
- , *Düğün Gecesi*, Akşam Kitapevi, İstanbul 1933, 484 s.
- Ethem İzzet (Benice), *Beş Hasta Var*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1931, 591 s.
- , *Göz Yaşları*, İkbal Kitapevi, İstanbul 1932, 395 s.
- , *On Yılın Romanı*, Devlet Basımevi, İstanbul 1933, 170 s.
- Falih Rıfki (Atay), *Roman*, Devlet Matbaası, İstanbul 1932, 160 s.
- Fazlı Necip, *Külhani Edipler*, İstanbul Devlet Matbaası, İstanbul 1930, 223 s.
- Güney Halim, *Gökmen*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1932, 175 s.
- Güzide Sabri (Aygün), *Hicran Gecesi*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1930, 160 s.
- Halide Nusret (Zorlutuna), *Gül'ün Babası Kim*, Remzi Kitapevi, İstanbul 1933, 217 s.
- Hikmet Feridun (Es), *İki Cinayet Gecesi*, Akşam Kitapevi, İstanbul 1933, 94 s.
- İskender Fahrettin (Sertelli), *Casus Mektebi*, Kanaat Kitapevi, İstanbul 1929, 280 s.
- , *Abdülhamit ve Afrodite*, A. Halit Kitapevi, İstanbul 1929, 256 s.
- , *Hint Yıldızı Yogada*, Tefeyyüz Kitapevi, İstanbul 1932, 407 s.
- , *Lavrens İstanbul'da*, Tefeyyüz Kitapevi, İstanbul 1932, 305 s.
- , *Sakın Beni Okuma*, Tefeyyüz Kitapevi, İstanbul 1932, 110 s.
- , *Üç Çiçek Bir Böcek*, Tefeyyüz Kitapevi, İstanbul 1932, 224 s.
- Kemal Ahmet, *Sokakta Harp Var*, Numune Matbaası, İstanbul 1932, s. 79.
- Mahmut Yesârî, *Bağrı Yanık Ömer*, Kanaat Kitapevi, İstanbul 1930, 168 s.
- , *Kırlangıçlar*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1930, 104 s.
- , *Kalbimin Suçu*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1932, 261 s.
- , *Su Sinekleri*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1932, 337 s.
- , *Bahçemde Bir Gül Açtı*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1932,
- , *Tipi Dindi*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1933, 142 s.
- , *Ölünün Gözleri*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1933, 240 s.
- Mebrure Hurşit, *Sönen Işık*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1930, 255 s.
- Memduh Necati, *Dilek*, Vilayet Matbaası, Amasya 1932, 147 s.
- Mehmet Rauf, *Halâs*, İ.Ü. Edebiyat. Fak. Yayınları, İstanbul 1929, 400 s.
- Mehmet Hamdi, *Timarhane*, Güneş Matbaası, İstanbul 1933, 120 s.
- Muazzez Tahsin (Berkand), *Sen ve Ben*, Resimli Ay Basımevi, İstanbul 1933, 240 s.
- Münir Salih, *Kalpazan*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1930, 80 s.
- Nezihe Muhittin, *Benliğim Benimdir*, Sudi Kitapevi, İstanbul 1929, 71 s.

- , *Güzellikler Kraliçesi*, Resimli Ay, İstanbul 1933, 178 s.
- Nur Tahsin (Salor), *Gözlerin Sırrı*, A. Halit Kitapevi, İstanbul 1931, 88 s.
- Peyami Safa, *Fatih-Harbiye*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1931, 149 s.
- , *Bir Tereddüdün Romanı*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1933, 198 s.
- Raif Necdet (Kestelli), *Semavi İhtiras*, Sanayi Nefise Mektebi, İstanbul 1933, 243 s.
- Raşit Vecihi, *Fedakâr Doğan*, İkbâl Kitapevi, İstanbul 1931, 152 s.
- Reşat Enis (Aygen), *Kanun Namına*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1932, 168 s.
- , *Gonk Vurdu*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1933, 285 s.
- Reşat Sinan, *Molla Mehmet*, A. Halit Kitapevi, İstanbul 1931, 156 s.
- Reşat Nalbandoğlu, *Başım Dönüyor*, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 1933, 155 s.
- Reşat Nuri (Güntekin), *Kızılıcak Dalları*, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 1932, 435 s.
- , *Yaprak Dökümü*, A. Halit Kitapevi, İstanbul 1930, 168 s.
- Sadri Ertem, Ethem, *Çıkrıklar Durunca*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1931, 285 s.
- , *Bir Varmış Bir Yokmuş*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1933, 128 s.
- Sadık Fehmi, *Kır Armağanı*, Sebat Matbaası, İstanbul 1933, 109 s.
- Selami İzzet (Sedes), *Külkedisi Evlendi*, İkbâl Kitapevi, İstanbul 1931, 125 s.
- , *Fadime*, Remzi Kitapevi, İstanbul 1933, 154 s.
- , *Küçük Hanımın Kismeti*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1933, 149 s.
- , *Canım Ayşe*, Remzi Kitapevi, İstanbul 1933, 207 s.
- Sermet Muhtar (Alus), *Pembe Maşlahlı Hanım*, Akşam Kitapevi, İstanbul 1933, 243 s.
- , *Kıvırcık Paşa*, Akşam Kitapevi, İstanbul 1933, 224 s.
- Suat Derviş (Baraner), *Emine*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1931, 175 s.
- Suat Salih (Arsal), *Dağ Adamı*, Yeni Mersin Matbaası, Mersin 1932, 78 s.
- Şemsettin Cem, *Yalnız Bir Bahar*, Anadolu Türk Kitapevi, İstanbul 1932, s. 91
- Şükûfe Nihal (Başar), *Yakut Kayalar*, A. Sabri Kitapevi, İstanbul 1931, s. 127
- , *Çöl Güneşi*, A. Halit Kitapevi, İstanbul 1933, 100 s.
- Vâlâ Nurettin (Vâ, Nû), *Ebenin Hatıratı*, Kanaat Kitapevi, İstanbul 1929, 124 s.
- , *Aşkın Birinci Şartı*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1930, 174 s.
- , *Kardeş Katili*, Akşam Matbaası, İstanbul 1933, 75 s.
- , *Küçük İlanlar*, Akşam Kitapevi, İstanbul 1933, 371 s.
- , *Leke*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1933, 178 s.
- , *Dipsiz Kuyu*, Akşam Kitapevi, İstanbul 1933, 64 s.

Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), *Yaban*, A. Halit Kitapevi, İstanbul 1932, 315 s.

Yaşar Nabi (Nayır), *Âdem ve Havva*, A. Halit Kitapevi, İstanbul 1932, 266 s.

-----, *Bir Kadın Söylüyor*, A. Halit Kitapevi İstanbul 1931, 111 s.

Yusuf Ziya (Ortaç), *Şeker Osman*, Suhûlet Kitapevi, İstanbul 1932, 59 s.

-----, *Kürkçü Dükkânı*, İkbâl Kitapevi, İstanbul 1931, 51 s.

3. Yararlanılan Diğer Kaynaklar

A. Kitaplar

Akı, Niyazi, *Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, İstanbul Matbaası, İstanbul 1960.

Aktaş, Şerif, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yayınları, İstanbul 1991.

-----, *Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, KTB. Yayınları, Ankara 1987.

Aktürk, Şenol, *Sosyal Gerçekçilik Anlayışı ve Suat Derviş'in Romanlarında Yapı, Tema, Anlatım*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2010.

Alangu, Tahir, *Cumhuriyet'ten Sonra Hikâye ve Roman 1919-1930*, I., İstanbul Matbaası, İstanbul 1959.

Albayrak, Sadık, *Ulus Devlet İnşası ve Milli Kimlik Oluşumunun Yakup Kadri Karaosmanoğlu Romanlarındaki Yeri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul 2010.

Anadol, Müfide, *Aka Gündüz'ün Romanlarında Ele Aldığı İçtimaî Meseleler*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Türkoloji Bölümü, (Yayımlanmamış Bitirme Tezi), İstanbul 1954.

Argunşah, Hülya, *Bir Cumhuriyet Kadını Şükûfe Nihal*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002.

Atay, Oğuz, *Tutunamayanlar*, İletişim Yayıncılık, İstanbul 2008.

Balcı, Yunus, *Türk Romanında Aydın Problemi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.

Behmoaras, Liz, *Suat Derviş, Efsane Bir Kadın ve Dönemi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2008.

- Çelik, Yakup, “Cumhuriyet Dönemi Romanı 1920- 1960”, *Türk Edebiyatı Tarihi, Cilt IV*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2006.
- Çimen, Hatice, *Burhan Cahit Morkaya’nın Romanlarında Kadın Tipleri*, (Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2006.
- Çitçi, Selahattin, *Türk Romanında Yabancı Okulların Kültür Değişmesindeki Rolü*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2008.
- Çoşkun, Zeki, *Türk Romanında Kurtuluş Savaşı*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2003.
- Demir, Ahmet, *Sosyal Gerçekçilik Anlayışı ve Sadri Ertem’in Roman ve Hikâyelerinde Yapı, Tema, Anlatım*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006.
- Demirhan, Nezahat, *Cumhuriyetin Onuncu Yılı’nın Türk İnkılâp Tarihinde Yeri ve Önemi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara 1999.
- Demiryürek, Meral, *Bir İstanbul Bilgesi Sermet Muhtar Alus 1887-1952*, Kitapyayınevi, İstanbul 2007.
- Doğan, Abide, *Aka Gündüz*, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989.
- , *Aka Gündüz’ün Romanlarında Sosyal Meseleler*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1985.
- Emil, Birol, *Reşat Nuri Güntekin’in Romanlarında Şahıslar Dünyası*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 3190, İstanbul 1984.
- Enginün, İnci, *Ankara Romanında Batılılaşma Meselesi*, Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları, Dergâh Yayınları, İstanbul 1983.
- Ergun, Nüzhet Sadettin, *Aka Gündüz Hayatı ve Eserleri*, Cumhuriyet Kütüphanesi, İstanbul 1937.
- Esen, Nüket, *Türk Romanında Aile Kurumu*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara 1991.
- Forster, E. M., *Roman Sanatı*, (Çev. Ünal Aytür) Adam Yayınları, İstanbul 1985.

- Gellner, Ernest, *Uluslar ve Ulusçuluk*, (Çev. Büşra Ersanlı, Günay Göksu Özdoğan), Hil Yayın, İstanbul 2008.
- Gülendam, Ramazan, *Unutulmuş Bir Romancı, Burhan Cahit Morkaya*, İstanbul 2011.
- Gündüz, Osman, *Meşrutiyet Romanında Yapı ve Tema*, Meb Yayınları, İstanbul 1997.
- Güneş, Mehmet, *Sosyal Meseleler Karşısında Aka Gündüz*, Kitapevi Yayınları, İstanbul 2011.
- Hür, Ercan, *Bir Siyasi Düşünür Olarak Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya 2010.
- Hergüner, Şebnem, *Selami İzzet Sedes, Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1998.
- İrtem, Süleyman Kâni, *Abdülhamid Devrinde Hafiyelik ve Sansür*, (Hazırlayan: O.S. Kocahanoğlu) Temel Yayınları, İstanbul 1999.
- Kacıroğlu, Murat, *Milli Mücadele ve Erken Dönem Cumhuriyet Romanı (1919-1928)* Kriter Yayınları, İstanbul 2008.
- Kantarcıoğlu, Sevim, *Yakınçağ Tarihimizde Roman 1908-1960*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2008.
- Kaplan, Ramazan, *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy*, Akçağ Yayınları, Ankara 1997.
- Kaplan, Mehmet, *Kültür ve Dil*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1982.
- Kefeli, Emel, *Anlatım Tekniği Olarak Mektup*, Kitapevi Yayınları, İstanbul 2002.
- Kıymaz, Ahmet, *1928-1946 Arası Yayımlanan Türk Romanlarında Dünya Savaşları, Milli Mücadele ve Ağrı Dağı İsyanı'nın Yansıma Biçimleri İle Belgesel Özellikleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2001.
- Koç, Murat, *Türk Romanında İttihat ve Terakki, (1908-2004)*, Temel Yayınları, İstanbul 2005.
- Korkmaz, Ramazan, *Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri*, Grafiker Yayınları, Ankara 2008.
- Kudret, Cevdet, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 2- İnceleme ve Örnekler Meşrutiyetten Cumhuriyete 1910-1923*, Varlık Yayınları, İstanbul 1967.

- Lukacs, Georg, *Roman Kuramı*, (Çev. Cem Soydemir), Metis Yayınları, İstanbul 2003.
- Moran, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*, İletişim Yayınları, İstanbul 1999.
- Morkaya, Burhan Cahit, *Gâvur İmam*, Devlet Matbaası, İstanbul 1933.
- , *Mudanya-Lozan-Ankara*, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul 1933.
- Mutluay, Rauf, *50 Yılın Türk Edebiyatı*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1973.
- Nakipler, Nesibe Didem, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Ötekileştirme Sorunu, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2010.
- Okay, Orhan, *Edebiyat ve Edebî Eser Üzerine*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2011.
- Oktay, Ahmet, *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923-1950*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993.
- Önertoy, Olcay, *Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1984.
- Öksüz, Elif, *Mahmut Yesârî'nin Romanlarında Yapı ve İzlek*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon 2010.
- Özbalcı, Mustafa, *Mehmet Rauf'un Romanlarında Şahıslar Kadrosu*, Meb Yayınları, İstanbul 1997.
- Parlak, Mustafa, *Sadri E. Ertem'in Romanlarının Tahlili*, Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Matbaası, Kayseri 2003.
- Roland-R. Quillet Bourneur, *Roman Dünyası ve İncelemesi* (Çev. Hüseyin Gümüş), Ankara 1989.
- Sınar, Alev, *Aka Gündüz'ün Romanlarında Kadın*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2007.
- Stevick, Philip, *Roman Teorisi*, (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), Ankara 2004.
- Şahin, İbrahim, *Selanikli Fazlı Necib'in Hayatı ve Eserleri*, Ankara, Bilge Yayınevi, 1999.
- Tekeli İlhan– İlkin Selim (Aktaran), *Kadrocuları ve Kadro'yu Anlamak*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003.
- Tekin, Mehmet, *Roman Sanatı*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2003.
- , *Romancı Yönüyle Peyami Safa*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1999.
- Toker, Şevket, *Romancı Yönüyle Mahmut Yesârî*, E. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, no: 87, İzmir 1996.

- Törenek, Mehmet, *Türk Romanında İşgal İstanbulu*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2002.
- , *Hikâye ve Romanlarıyla Mehmet Rauf*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1999.
- Turgut, Hulûsi (Derleyen), *Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali'nin Anıları*, İş Bankası Kültür Yayınları İstanbul, 2005.
- Tunaya, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasal Partiler III: İttihat Terakki*, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.
- Uraz, Murat, *Resimli Kadın Şair ve Muharrirlerimiz*, Tefeyyüz Kitapevi, İstanbul 1941.
- Üner, Ayşe Melda, *Roman ve Musiki*, Simurg Yayınları, İstanbul 2006.
- Yalçın, Alemdar, *Siyasal ve Sosyal Değişimler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı (1920–1946)*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002.
- Wellek René - Warren Austin, *Edebiyat Teorisi*, (Çev. Ömer Faruk Huyugüzel), İzmir 2001.

B. Makaleler

- Acar, Sevim, “Esere Dönük Tahlil Metodunun Yakup Kadri'nin ‘Yaban’ Adlı Romanına Uygulanması”, *Doğumunun 100. Yılında Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*, İstanbul 1989.
- Aka, Gündüz, “Sanat Hayat İçindir” *Hâkimiyet-i Milliye*, nr. 4020, 23 Eylül 1932.
- Aktaş, Şerif, “II. Meşrutiyet Sonrası Romanlarında Siyasi Temalar, Eskinin Tenkidi, Yönetim Sisteminde Düzensizliğin Ortaya Konulması”, *Türk Yurdu*, Türk Romanı Özel Sayısı, 153-154, Mayıs-Haziran 2000.
- Binyazar, Adnan, “Yakup Kadri Karaosmanoğlu ile Bir Konuşma”, *Varlık*, 775, 1972.
- Çetintaş, Burak, “Bir Hayat: Burhan Cahit Morkaya”, *Kitap-lık*, Ocak, 79, 2005.
- Çıkla, Selçuk, “Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Anısına Yapılan Edebî Yayınlar”, *Turkish Studies /Türkoloji Dergisi I*, 1, 2006.
- Ergün, Mehmet, “Altı Ok’lu Bir Sanatçı: Sadri Ertem”, *Yazılı Günler*, 18, Kasım-Aralık 1992,
- Ertem, Sadri Ethem, “15 Yılda Roman ve Hikâyeciliğin Geçirdiği İstihale”, *Yarım Ay*, 90, 1938.
- Gülendam, Ramazan, “Türk Romanında Dine ve Din Adamına Bakış”, *Hece Türk Romanı Özel Sayısı*, 65-66-67, May., Haz., Tem., 2002.

- Gündüz, Osman, “Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı”, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları 2. Baskı, Ankara 2005.
- Gündüz, Osman, “Yakın Dönem Tarihsel Romanlarda Çatışma Alanları ve Tarihsel Romanların “Ulusal Kimlik” Edinmedeki Rolü”, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Erzurum 2007.
- Gökşen, Enver Naci, “Roman Kahramanları”, *Resimli Herşey*, 165, 15, Son Kanun 1943.
- İleri, Selim, “Yaban Üzerine”, *Türk Dili Dergisi*, Türk Romanında Kurtuluş Savaşı Özel Sayısı, XXXIV, Temmuz 1976,
- Kefeli, Emel, “Yaban’da Tesirler”, Doğumunun 100. Yılında Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi*, İstanbul 1989.
- Kurtarıcı, Tülin, “Modern, Milli ve Popüler Bir Aşk Politikası”, *Virgül*, Mart 2000.
- Mango, Andrew, “Turkey And The Middle East”, *The Middle East In Transition*, (Ed. Walter Laqueur) London, 1958.
- Mango, Andrew, “Turkey And The Middle East”, *Jstor: Jornual Of Contemporary History*, Vol: 3, July 1968.
- Özkırımlı, Atilla, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, IV, Cem Yayınevi, İstanbul 1990.
- Sevinç, Canan, “Çıkrıklar Durunca’da Alevilik ve Hz. Ali Motifi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 2011.
- Türkeş, Ömer, “Güdük Bir Edebiyat Kanonu”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Kemalizm*, II, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.
- [Yalçın], Hüseyin Cahit, “Şükûfe Nihal Hanımefendi: Romanları Yakut Kayalar”, *Fikir Hareketleri*, 14 Kânunuevvel 1933.

DİZİN

A	B
Abdülhamit ve Afrodit, 7, 17, 250, 351, 352, 363, 464, 571, 574, 582, 595, 599	Bağrı Yanık Ömer, 44, 290, 459, 507, 595, 599
Abide Doğan, 138	Bahçemde Bir Gül Açtı, 72, 90, 258, 260, 339, 359, 398, 428, 490, 506, 596, 599
Adam Sarrafı, 7, 14, 379, 526, 545, 595, 598	Başım Dönüyor, 117, 167, 240, 397, 598, 600
Âdem ve Havva, 72, 294, 296, 378, 476, 507, 515, 597, 601	Ben Öldürmedim, Kokain, 117, 136, 138, 205, 332, 338, 365, 525, 539, 543, 555, 561, 597, 598
Adnan Binyazar, 226	Benliğim Benimdir, 7, 19, 20, 21, 171, 173, 361, 425, 472, 503, 575, 583, 595, 599
Ahmet Demir, 50	Berna Moran, 5, 87, 456
Ahmet Kıymaz, 98, 99, 198	Beş Hasta Var, 4, 45, 53, 287, 390, 402, 439, 474, 475, 485, 514, 523, 569, 577, 596, 599
Aka Gündüz, 7, 11, 23, 29, 30, 31, 117, 122, 124, 136, 138, 139, 140, 176, 177, 257, 274, 336, 339, 405, 456, 457, 489, 495, 522, 529, 539, 543, 579, 584, 595, 597, 598, 601, 602, 603, 604	Bir Çatı Altında, 72, 97, 260, 341, 391, 474, 486, 516, 526, 562, 596, 598
Alev Sınar, 11, 137	Bir Kadın Söylüyor, 45, 56, 57, 180, 359, 364, 393, 409, 473, 484, 505, 596, 601
Aşk Politikası, 23, 34, 251, 340, 348, 370, 381, 398, 439, 490, 548, 595, 598, 606	Bir Mülkiyet Kalesi, 401
Aşkın Birinci Şartı, 23, 39, 212, 388, 431, 518, 595, 600	Bir Tereddüdün Romanı, 153, 154, 281, 283, 396
Atilla Özkırımlı, 82	Bir Varmış Bir Yokmuş, 117, 140, 141, 142, 157, 159, 302, 598, 600
Aysel, 117, 122, 196, 404, 421, 452, 457, 527, 531, 597, 598	Birol Emil, 24, 80
Ayşe Melda Üner, 434	

Burak Çetintaş, 66

Burhan Cahit, 7, 14, 16, 17, 19, 23, 34,
45, 65, 66, 72, 97, 98, 100, 116, 128,
129, 130, 131, 143, 199, 219, 231,
251, 260, 277, 279, 296, 297, 362,
379, 380, 381, 387, 415, 481, 484,
486, 513, 518, 558, 595, 596, 597,
598, 602, 603, 605

C

Canan Sevinç, 51

Canım Ayşe, 117, 146, 230, 481, 529,
598, 600

Casus Mektebi, 7, 22, 196, 493, 559,
560, 595, 599

Cevdet Kudret, 135

Ç

Çapkın Kız, 23, 29, 175, 177, 374, 441,
445, 447, 456, 483, 539, 595, 598

Çıkrıklar Durunca, 45, 48, 51, 52, 53,
158, 160, 171, 307, 418, 452, 463,
468, 596, 600, 606

Çöl Güneşi, 118, 165, 325, 326, 378,
392, 395, 447, 534, 537, 541, 598,
600

D

Dağ Adamı, 73, 103, 202, 415, 462,
463, 532, 552, 597, 600

Damga, 401

Dilek, 73, 116, 298, 348, 349, 354, 596,
599

Dipsiz Kuyu, 4, 117, 242, 598, 600

Düğün Gecesi, 116, 143, 144, 277, 343,
404, 556, 597, 599

E

Ebenin Hatıratı, 7, 21, 287, 524, 595,
600

Ebubekir Hazım Tepeyran, 82

Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, 5

Edebiyat ve Edebî Eser Üzerine, 83,
604

Elif Öksüz, 451

Emel Kefeli, 139, 456

Emine, 45, 46, 47, 48, 179, 352, 383,
407, 500, 596, 600

Enver Naci Gökşen, 74

Ercüment Ekrem Talu, 401

Ernest Gellner, 229

Esat Mahmut Karakurt, 66

Esir Şehrin İnsanları, 401

Esir Şehrin Mahpusu, 401

Ethem İzzet, 45, 53, 72, 108, 117, 160,
207, 287, 317, 390, 400, 402, 569,
577, 596, 597, 599

F

Fadime, 117, 145, 255, 256, 344, 417,
452, 462, 540, 598, 600

Falih Rıfkı, 73, 77, 78, 314, 315, 316,
431, 432, 440, 441, 473, 537, 596,
599

Fatih-Harbiye, 59, 60, 61, 182, 329,
334, 335, 408, 436, 526, 596, 600

Fazlı Necip, 23, 41, 401, 595, 599

Fedakâr Doğan, 46, 63, 217, 392, 488,
495, 596, 600

Forster, 4, 5

G

Gâvur İmam, 66, 604

Georg Lukacs, 4

Gizli El, 401

Gonk Vurdu, 4, 117, 121, 122, 191,
385, 410, 440, 530, 549, 598

Gökmen, 73, 114, 115, 323, 353, 444,
480, 528, 564, 596, 599

Göz Yaşları, 72, 108, 207, 364, 399,
400, 478, 596, 599

Gözlerin Sırrı, 45, 57, 291, 423, 435,
596, 600

Gül'ün Babası Kim, 126, 127, 270, 330,
364, 394, 414, 424, 509, 597

Gün Batarken, 401

Güney Halim, 73, 114, 323, 528

Güzellikler Kraliçesi, 117, 155, 223,
345, 597, 600

Güzide Sabri, 23, 38, 382, 485, 595,
599

H

Halâs, 7, 8, 10, 244, 245, 332, 351, 355,
399, 434, 475, 561, 573, 574, 577,
578, 595, 599

Halide Nusret, 117, 126, 330, 414, 509,
597, 599

Hatice Çimen, 131

Hicran Gecesi, 23, 38, 39, 186, 382,
474, 485, 491, 504, 560, 595, 599

Hikmet Feridun, 117, 157

Hint Yıldızı Yogada, 72, 93, 292, 474

Hulûsi Turgut, 197

Hülya Argunşah, 58

Hüseyin Cahit Yalçın, 59

Hüseyin Rahmi, 131, 135, 401

İ

İbrahim Şahin, 41

İhtiyat Zabiti, 116, 130, 296, 362, 415,
575, 597, 598

İki Cinayet Gecesi, 4, 117, 134, 157,
224, 524, 597, 599

İki Süngü Arasında, 4, 7, 11, 14, 246,
369, 405, 448, 489, 498, 503, 584,
595, 598

İlhan Tekeli, 88

İnci Enginün, 83

İskender Fahrettin, 7, 17, 19, 72, 93, 94,
95, 104, 110, 196, 250, 284, 285, 292,
471, 595, 596, 599

İstanbul'un Bir Yüzü, 401

K

Kadınlar Tekkesi, 66

Kalbimin Suçu, 73, 109, 110, 218, 219,
480, 557, 596, 599

Kalpazan, 23, 40, 276, 595, 599

Kanun Namına, 72, 106, 108, 272, 386,
488, 553, 596, 600

Karabibik, 82

Kardeş Katili, 117, 148, 243, 496, 598,
600

Kemal Ahmet, 73, 112, 237, 413

Kemal Tahir, 401

Kılıç Ali Bey, 197

Kır Armağanı, 117, 166, 238, 565, 598,
600

Kırlangıçlar, 23, 35, 177, 474, 476, 521,
547, 595, 599

Kıvırcık Paşa, 117, 133, 204, 468, 487,
598, 600

Kızılıcık Dalları, 73, 80, 184, 367, 409,
420, 465, 542, 597, 600

Kiralık Konak, 229, 310, 401, 456

Kokotlar Mektebi, 401

Komşunun Romanı, 7, 16, 231, 427,
481, 513, 562, 595, 598

Köy Hekimi, 73, 98, 99, 100, 101, 102,
262, 380, 432, 452, 458, 459, 474,
484, 566, 568, 596, 598

Kurbağacık, 122

Küçük Hanımın Kısmeti, 117, 125, 598,
600

Küçük İlanlar, 152, 233, 347, 510, 598,
600

Küçük Paşa, 82

Külkedisi Evlendi, 64, 280, 378, 495,
563, 596, 600

Kültür ve Dil, 356, 603

Kürkçü Dükkânı, 45, 70, 320, 422, 596,
601

L

Lavrens İstanbul'da, 73, 285, 560

Leke, 117, 149, 150, 300, 346, 347,
598, 600

Liz Behmoaras, 47, 48

M

Mahmut Yesârî, 23, 35, 36, 44, 72, 73,
74, 90, 109, 117, 119, 164, 165, 177,
189, 258, 290, 300, 335, 339, 342,
357, 418, 421, 437, 451, 501, 511,
522, 557, 595, 596, 597, 599, 604

Mahşer, 401

Mango, Andrew, 199

Mebrure Hurşit, 23, 36, 252, 406, 420,
595, 599

Mehmet Ergün, 305

Mehmet Güneş, 139, 140

Mehmet Hamdi, 118, 147, 215, 597,
599

Mehmet Kaplan, 356

Mehmet Rauf, 7, 8, 244, 332, 351, 399,
434, 573, 595, 599, 604, 605

Mehmet Törenek, 8, 351

Memduh Necati, 116, 298, 596, 599

Meral Demiryürek, 135

Meşrutiyet Romanında Yapı ve Tema,
5, 328, 603

Miskinler Tekkesi, 66

Molla Mehmet, 46, 69, 70, 326, 327,
596, 600

Muazzez Tahsin, 117, 118, 384, 486,
597, 599

Mudanya-Lozan-Ankara, 66, 604

Murat Kacıroğlu, 328

Murat Koç, 401

Murat Uraz, 59

Mustafa Parlak, 51

Münir Salih, 23, 595, 599

Münzevinin Esrarı, 66

N

Nâbizâde Nâzım, 82

Nesibe Didem Nakipler, 449

Nezahat Demirhan, 160

Nezihe Muhittin, 7, 19, 117, 155, 595,
597, 599

Norman Friedman, 2

Nur Baba, 66, 67, 229

Nur Tahsin, 57, 291, 596, 600

O

O.S. Kocahanoğlu, 582, 603

Oğuz Atay, 279

Olcay Öner toy, 53

On Yılın Romanı, 117, 160, 317, 368,
441, 597, 599

Orhan Okay, 83

Osman Gündüz, 5, 328, 356

Ö

Ölünün Gözleri, 117, 119, 189, 410,
421, 437, 548, 597, 599

Ömer Türkeş, 99, 100

P

Pembe Maşlahlı Hanım, 117, 134, 135,
205, 209, 391, 570, 584, 598, 600

Perde Arkası, 66

Peyami Safa, 45, 59, 117, 153, 182,
281, 329, 334, 401, 526, 596, 597,
600, 604

Philip Stevick, 1

R

R. S. Crane, 1

Raif Necdet, 117, 132

Ramazan Gülendarm, 16, 199

Ramazan Kaplan, 52, 53

Ramazan Korkmaz, 450, 452

Raşıit Vecihi, 46, 63, 596, 600

Rauf Mutluay, 49

Refik Halit, 66, 401

Reşat Enis, 72, 106, 117, 121, 410, 530,
550, 553, 596, 598, 600

Reşat Nalbandoğlu, 117, 167, 397, 598

Reşat Nuri, 23, 24, 66, 73, 80, 164, 356,
401, 420, 433, 595, 597, 600, 602

Reşat Sinan, 46, 596, 600

Roland-R. Quillet Bourneur, 159

Roman Sanatı, 5, 601, 602, 604

Roman Sanatı ve Roman İncelemesine
Giriş, 5, 601

Roman Teorisi, 1, 604

Roman ve Musiki, 434, 605

S

Sadık Fehmi, 117, 166, 598

Sadri Ertem, 45, 50, 52, 117, 157, 160,
171, 302, 305, 307, 452, 463, 600,
602, 605
Sakın Beni Okuma, 73, 110, 284, 285,
471, 520, 596, 599
Selahattin Çitçi, 363
Selahattin Enis, 401
Selami İzzet, 46, 64, 117, 125, 142, 146,
297, 388, 389, 417, 481, 529, 596,
598, 600, 603
Selçuk Çıkla, 161
Selim İleri, 87
Selim İlkin, 88
Semavi İhtiras, 117, 132, 200, 372, 373,
478, 509, 567, 597, 600
Sen ve Ben, 117, 118, 119, 187, 384,
474, 486, 527, 530, 568, 597, 599
Sermet Muhtar, 117, 133, 134, 135,
204, 209, 570, 598, 600, 602
Sevim Acar, 456
Sevim Kantarcıoğlu, 1, 455, 604
Sokakta Harp Var, 73, 112, 236, 237,
413, 596, 599
Sönen Işık, 4, 23, 36, 252, 362, 365,
406, 420, 474, 483, 484, 501, 512,
521, 595, 599
Su Sinekleri, 73, 74, 164, 305, 332, 335,
342, 357, 377, 451, 505, 524, 596,
599
Suat Derviş, 45, 46, 48, 352, 383, 407,
500, 596, 600, 601
Suat Salih, 73, 415, 552, 597, 600

Süleyman Kâni İrtem, 582

Ş

Şeker Osman, 72, 89, 90, 185, 186, 500,
501, 506, 597, 601
Şemsettin Cem, 73, 102, 597, 600
Şenol Aktürk, 46
Şerif Aktaş, 5, 159, 170, 171, 228, 583
Şevket Toker, 36
Şeyh Zeynullah, 45, 65, 66, 67, 68, 219,
470, 497, 558, 595, 598
Şükûfe Nihal, 45, 57, 58, 59, 117, 165,
325, 378, 390, 392, 447, 596, 598,
600, 601, 606

T

Tahir Alangu, 53, 160
Tarık Zafer Tunaya, 573
Tımarhane, 118, 147, 215, 452, 461,
494, 597, 599
Tipi Dindi, 117, 164, 299, 418, 501,
511, 522, 597, 599
Tutunamayanlar, 279, 601
Tülin Kurtarıcı, 34, 399
Türk Kızı, 401

Ü

Üç Çiçek Bir Böcek, 73, 104, 105, 106,
239, 386, 478, 494, 596, 599
Üç Kızın Hikâyesi, 117, 124, 125, 266,
332, 336, 371, 374, 376, 419, 422,
433, 459, 492, 508, 528, 551, 597,
598

Üvey Ana, 117, 138, 274, 276, 366,
374, 495, 522, 544, 597, 598

V

Vâlâ Nurettin, 7, 21, 22, 23, 39, 94, 117,
148, 149, 152, 242, 243, 287, 292,
301, 347, 595, 598, 600

Y

Yaban, 73, 82, 83, 87, 88, 225, 226,
228, 230, 441, 442, 445, 448, 452,
453, 455, 456, 465, 580, 597, 601,
605, 606

Yakup Çelik, 46

Yakup Kadri, 66, 67, 73, 78, 82, 83, 86,
87, 226, 228, 229, 310, 401, 442, 445,
448, 449, 453, 454, 456, 597, 601,
603, 604, 605, 606

Yakut Kayalar, 45, 57, 59, 181, 358,
371, 390, 435, 446, 447, 474, 475,
606

Yaldız, 23, 31, 257, 399, 400, 559, 579,
595, 598

Yalı Çapkını, 116, 131, 132, 213, 387,
510, 518, 597, 598

Yalnız Bir Bahar, 73, 102, 264, 477,
493, 523, 563, 597, 600

Yaprak Dökümü, 23, 24, 28, 173, 332,
333, 356, 367, 374, 375, 385, 412,
472, 595, 600

Yaşar Nabi, 45, 56, 72, 95, 180, 294,
473, 476, 484, 596, 597, 601

Yeşil Gece, 66

Yusuf Ziya, 45, 70, 72, 89, 185, 422,
596, 597, 601

Yüzbaşı Celâl, 116, 128, 129, 130, 197,
198, 199, 572, 597, 599

Z

Zaniyeler, 401

Zeki Coşkun, 226

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Elif KAYA
Doğum Yeri ve Tarihi	29-Ekim-1980
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
Y. Lisans Öğrenimi	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
İletişim	
E-Posta Adresi	elif.a@hotmail.com